BLONDI FLAVII
FORLIVIENSIS HISTORIARUM AB INCLINATIONE ROmanorum, Libri XXXI

BASILEAE
M D LIX

BLONDI FLAVII FOR-
LIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLINATIONE RO-
MANORVM IMPERII, LIBER PRIMVS

OMANORVM Imperij originem incrementaq; cognoscere facillimum facit scriptorū copia, quam illius ad summum usq; culmen euecti tempora maximam habuerūt. Videmus nanq; felicitatis Romanę urbis cumulo accessisse, ut qui ipsa adolescente cœperint, poetæ, historici, oratores, & cæteri scriptores, simul cum ipsa crescente floruerint: Et quamprimum labefactari imperium, cōminui potentia, res affligi ac pessum
B dari cœpit, penitus esse desierint. Vnde factū est, ut illius quidem magnitudinis & gloriæ, cui par in orbe terrarum nulla unquam uisa est, monumenta habeantur, multorum præclarissimi ingenij uirorum literis ornata: sed eiusdem detrimenta occasumq; celebritatis, maxima inuoluat tegatq; obscuritas. Visum est itaq;, operæpretium à me factū iri, si annorū mille & triginta, quot ab capta à Gothis urbe Roma in præsens tempus numerantur, ea inuolucra & omni posteritati admiranda facinora in lucem perduxero: Primum tamen incrementi Romanæ rei ordinem & tempora breuiter recensere ducimus necessarium: ut qui gradus per quos ad culmen perducta est, in breue compendium cōmode redactos inspexerit, factam altera in parte, ad hanc tenuitatem rerum declinationē certius recognoscat. Culmen uero ipsum, & tanquam uerticem, Theodosij superioris quadragesimi tertij, ac decē annis postea Archadij & Honorij illius filiorū tēporib. fuisse dicimus: quia licet multas clades, multa incōmoda sępe antea passa esset res
C Romana, breui tamen restaurata & in pristinā authoritatē maiestatemq; redacta est. Archadij uero et Honorij anno x. post deletū cū exercitu apud Fesulas Radagasum, magnā inclinationē imperij dignitas iam tum ad ruinā uergēs, in Halarici, & deinde in plurimis barbarorū colluuionibus facere cœpit. Et, quod ostendere aggredimur, postq; tunc ruere cœpit, ad eum pene rerū statum deducta est Roma, quem paruam & à pastoribus conditam in primordijs eam scribitur habuisse. Sed uetusta primum percurrentes, augmenti statusq; tempora breui catalogo præponamus: ab ipsis nāq; facta successiuis temporib. inclinatio qualis fuerit, melius intelligetur. Sub regibus septē, Romulo, Numa Pompilio, Tullio Hostilio, Anco Marcio, Prisco Tarquinio, Seruio Tullo, Lucio Tarquinio, per annos ducentos & tres supra quadraginta, non ampliusquā usq; Portum atq; Ostiam intra octauum decimū miliarium Romanum processit imperium. Sub cōsulibus autem, inter quos nonnunquā dictatores fuerunt, & decemuiri ac tribuni militares, per annos vij. supra quadraginta & quadringētos, usq; trans Padū Italia est capta, Africa Hispaniæq; sub-
D actę, Gallia & Britānia tributariæ sunt factę, Illyrici, Histri, Liburni, Dalmatæ sunt domiti. Ad Achaiā transitum est. Macedones subacti: cum Dardanis, Mesis, & Thracibus est bellatū. Ad Danubium usq; peruentum: in Asia pulso Antiocho primum pedem posuerunt Romani. Mithridate uicto regnum Ponti est captū, & Armenia minor, quam idem tenuerat, armis obtenta est: in Mesopotamiā Romanus peruenit exercitus, cum Parthis fœdus initum: cōtra Carduenos & Saracenos ac Arabas est bellatū. Iudæa omnis uicta, Cilicia & Syria in potestatē populi Romani uenerūt, Ægypti reges fœdera acceperunt. Sub Imperatoribus aūt ab diui Augusti initio imperij ad Theodosij superioris & Archadij & Honorij tēpora, per annos quadringētos, & quadraginta, cum diuersa populi Romani fortuna multi principes imperauerūt, Cātabri & Astures, Hispani, ab ipso Octauio Cæsare subacti. Alpes maritimæ Cocciæq; & Rhetiæ, Noricū Pānoniæ & Mesiæ Romano populo accesserūt. Omnis ora Danubij in ꝓuincias est redacta. Pōtus omīs & Armenia maior, Mesopotamia, Assyria, Arabia, & Ægyptus in imperij Romani iura concesserunt: quemadmodū ea & eiusmodi multa ex maiorum scriptis, quorū maximā extare copiā diximus, facile est intelligere. At nostra hæc quibus in lucē adducendis manum apposuimus, nullos habent bonos scriptores, neq; annales libros uetere instituto, unde sume-

remus paratos. Quin potius in eo qui simul cum præpotentis populi gloriæ ruina factus E
est, bonarũ artium interitu, uaria ac multis in locis inter se dissidentia, temere ac ineptissi
me scripta, sequi oportuit, labore maximo conquisita. Quorũ digestio, ut unum habeant
historiæ corpus, maiorem est opinione omnium operã habitura. Fecerunt uero tempo-
rum in quibus ea gesta sunt, quæ doctis caruerunt, calamitates, ut dignissima relatu orna
tuq; pleraque, partim minus quàm decuerit copiose, partim minus cõtinuate scribamus.
Digna profecto causa cui omnis liuor detractioue acquiescat. Neq; enim, quod in ætatis
nostræ duodecim historiarũ libris iam effecimus, omnia afferimus nostra, sed multorum
etiã aliud quàm res gestas dicere intendentiũ, excerpta scriptis, ordine reformamus. De
ipsa igitur re paulo pòst dicturi primũ, quod multis placuisse legimus, hãc de qua agimus
Imperij inclinationem, in C. Cæsaris dictatura cœpisse, ea ratione non approbamus, quia
aucta potius q̃ imminuta fuit sub Cæsarum multis Romana potentia. Pari ratione trans-
lationem sedis imperij factã à Constantino Byzantium, quemadmodum remotam in-
clinationis futuræ causam fuisse nõ abnuerim, ita illius principiũ non concesserim appel F
landã, cum & ipse & alij decem in imperio successores, quos ea habuit trãslata Byzantiũ
sedes, Imperij iura, partim auxerint, partim in maiestate solita conseruauerint. Pariter de
causis sicut & de principio quid sentiamus præfaturi, dicimus haudquaq; absurde sentire
qui eã imperij quassationẽ ab Cæsaris oppressione reipublicæ, ideo causam habuisse opi
nantur, quod simul cum libertate interierint, bene & sancte uiuendi artes, & sublato per
unius potentiã legum metu, principibusq; uirtutem & animi magnitudinẽ ducentibus
suspectã, ignaui fortibus, bonis perditi, grauibus & sanctis ganeones ac adulatores fue-
rint in magistratib. honoribusq; prælati. Nec eos aspernãdos sentimus, qui ab caduca &
fluxa rerũ mundi cõditione sumpta ratione, dicunt Romanos eadẽ fatorũ serie orbis im-
periũ amisisse, qua nõnulli populi, & magnitudinis propè paris urbes ad opum tenuitatẽ
maximam deuenerunt. Babylon nanq; illa (ut sacræ tradunt literæ) prima urbs condita
post diluuiũ, ambitu & murorum altitudine admirabilis, primum sexcẽtis imperauit an-
nis, exinde à Nino subiugata & miserandũ in modum lacerata, tum deniq; à Semiramide G
instaurata regni Assyriæ caput est facta. Sed mox id regnũ translatum ad Medos: postea
capitur à Chaldæis, & demũ Babylonia à Cyro rege Persarum, unica expeditione capta
atq; subuersa est. Carthago autem Africæ Hispaniarum & adiacentium insularum domi-
na circa septingentesimũ eius conditæ annum, à Romanis quos penè aliquando subege
rat, in cinerem est conuersa. Et Macedoniæ etiam regnum gestarum rerum magnitudine
gloriosum, cuius regum unus Alexander Magnus Asię partem maximã, & Europę non
minimam subegit, aliquanto minus septingentis annis, à Carano scilicet usq; ad Persen,
quem Paulus Æmylius dux Romanus in triumphum illum gloriosissimũ duxit, protra-
ctũ est. Vt, quod scribit Orosius, nulla ratione sit mirandum, si quæ serua sub regibus na-
ta est Roma, libertatem sub consulibus partã amisit sub decemuiratu, & trecentesimo se-
xagesimo anno, postq; fuerat cõdita, à Gallis capta, & incẽdijs latissimis fœdata fuit: tan
demq; post mirandam instaurationẽ, cum potentia crescente superbia & uitijs diuitias su
perantibus, bellis est lacerata ciuilibus, ad extremumq;, circa septingentesimũ annũ, uni H
domino Cæsari colla submisit. Tertiã uero quæ affertur causam à neglecta religione sum
ptam, quo magis est pia, duco superioribus meliorem. Nanq; Romani Imperatores in il-
lo insolentissimo fastu dominationis immensæ, exquisitis in Christianos tormentis gras-
santes, nec stragum immanitate deterrebãtur, nec signis ab iniquo proposito moueban-
tur. Quamobrẽ post decem persecutiones publico edicto in Christianos factas, occulto
dei iudicio tracti fuere ad incognitã tunc ruinæ potentatus immeriti causam. Flauius ete
nim Cõstantinus quem dixere Magnum, princeps Christianissimus, admissę à Romano
populo in religionẽ ulciscẽdæ impietatis minister, ea ratiõe à deo nostro assumptus fuit,
ut cuius mutauit sedem imperij, uires ex solidiore solio in lubricũ poneret, breui ad nihi-
lum unde creuerant redituras. Ipsam itaq; Imperij inclinationẽ, siue ob prædictas omnes
causas, siue ob earum aliquã sit facta, dicimus principiũ habuisse à Gothorum in urbem
Romã irruptione. De quorũ origine & rebus quas ipsa gens ante inflictam populo Ro
mano eam cladem gessit, pauca uidentur ad futurorũ euidentiã recensenda. Eam gen
tem, quæ pro Gethica dicta est Gothica, cõstat à Scythis originẽ habuisse. Scythas uero

A primos esse in Europa sub septētrione, & ad Tanais limitē, feros ac paratissimos ad mor-
tem, apud omnes scriptores habetur. Sed Pompeius Trogus eorum originē quam remo
tissimā repetens, multa dicit quæ Scythis Asiam incolētibus magis, quàm in Europa ad
Tanaim sedentibus accōmodari uidentur. Trogum postea secutus Paulus Orosius pau-
ciora ꝙ oportuit, de Gothis dicit, quod Romanas ingressi prouincias societatem Roma
ni fœderis precibus quæsiuerūt, quā armis uindicare potuissent: & tamen eos à Lucullo
Romanorū duce uictos, ac Mœsia pulsos tacet. Paulo aūt post dicit, qđ & quidā alij tra-
dunt scriptores, adisse eius gentis oratores Octauianū Cæsarem Augustū Tracone agen
tem, ut quā à uictore remotissimo peterent pacem, facilius impetrarēt. Omittit etiā Oro-
sius dicere, qđ Ablabius origine Gothus, & ut conijcio, Rauēnę nutritus, scribit, eos ab
Agrippa Danubiū trāsire cōpulsos, sub Domitiano fuisse reuersos: quo in tēpore Opius
Sabinus primū, & postea Fuscus Cornelius Romani duces ipsis cōgressi Gothis copias
amiserunt, & in prælio ceciderūt: & tamē Gothi, quibus uictoria haudquaquā fuerat in-
B cruenta, in Romanis prouincijs eo tempore remanserūt. Quam complexus historiā Cor
nelius Tacitus numerū interfectorum Romani exercitus ob magnitudinem cladis refer
re omisit, idq; asserit Tacitus facere exemplo Salustij Crispi numerum supprimētis occi-
sorum in clade simili Romanorū. Domuit tamē & Romanis prouincijs expulit Gothos
paulo post ista insignis princeps Traianus: sed in suis barbarici soli ꝓuincijs, in quib. qui-
escere ꝓmiserūt, dimisit intactos, quos anno postmodū ferè nonagesimo Antonius Baf-
sianus Caracalla in orientē cum exercitu transiturus, quod nō satis quieturi uiderent, tu
multuarijs prælijs superauit. Pariter anno ꝗ secutus est uicesimo Gordianus iunior Go-
thos ad Danubiū uenire parātes, magis repulit leui prælio fusos, ꝙ clade illata insigniter
superauerit. Quamobrem ijdē Gothi ferox & inquietissima gēs, anno exinde octauo, cū
Philippus, qui fuit primus Romanorū principū Christianus, imperare cœpisset, Roma-
ni soli prouincias irruperunt. Et non solū ipsi qui totiens, ut ostendimus, uenerāt appella
tione Visigothi, Danubiū transmiserūt, sed & Ostrogothos, Thriphalos, Astringos, No-
C miulos, Carposq; tunc primū in reipublicæ prouincias, trecenta uirorum millia perduxe
rūt, à quibus Thracia, Mœsiaq; solito miserabilius sunt uastatæ. Misit tamē in eos Philip
pus Decium Pannonēsem legatū suum, qui aliquot prælijs inferior, re infecta Romā re-
uertit, & postea Philippo cū eiusdem nominis filio fraude occiso Imperator creatus, eam
gentem dimisit intactā. Quæ quidē gens sub Gallo & Volusiano fœdus cum republica
innouauit. Obierūt uero diem hi ambo Imperatores, mox eo fœdere icto, & secundo an
no, ꝙ cœperant imperare. Quorū temporum adeo obscura & prope perdita est historia,
ut eorum mortis genus, locusq; diuersimode tradat. Est nāq; apud Eusebium de tempo-
ribus, eos apud Forumflaminij, uel apud Iteramniā, bello ciuili quod Æmilianus tyran-
nus in Mœsia suscitauit trucidatos: & Trebellius Pollio dicit, ipsos ultra Danubiū, peste
illa suorū temporū ingēti fuisse absumptos. Ipsis itaq; Gallo & Volusiano imperatorib.
sublatis, secuta sunt infelicissima Valeriani Imperatoris tēpora. Eo nāq; in uinculis Sapo
ris Persarū regis tunc agente, Galienisq; eius filijs imperātibus, & triginta tyrannis Impe
D riū lacerantibus, Gothi Bithyniā inuaserunt, illiusq; ciuitatibus deletis, Nicomediā gra-
uiter uastauerūt. Exinde Thracijs occupatis Macedoniaq; ubiq; uastata, Thessalonicam
obsederūt. Sed cum Macriani ducis uirtute ijdē Gothi in Achaia superati per Achęos re
cedunt, alia eorundem Gothorum manus Asiam uastat, qua in uastatione templum Dia
næ Ephesię spoliatū primo, & postea est incensum. Repressit uero Gothorum audaciam
mox latius uagaturā Claudius Imperator, eius nominis secundus, qui plura biennio, ꝙ
quisquā Romanorum principum decennio, summa felicitate confecit, ut iuxta Trebellij
uerba, si diutius in ea esset cōmoratus republica, Scipiones bonos & Camillos, omnesq;
alios ueteres suis uiribus, suis cōsilijs, sua prudentia fuerit redditurus. Quod uero ad Go-
thos attinet, quāta felicitate illos profligarit, indicat unica illius epistola, quā Trebellius
historiæ inserit, ad Iunium Brocum Illyricum tuentem, in hæc uerba scriptam. Claudius
Broco salutem. Deleuimus trecenta millia Gothorū, duo millia nauiū submersimus, te-
cta sunt flumina scutis, spatis & lanceolis omnia littora operiuntur, campi ossibus latēt
tecti, nullum iter purū est, ingens Carthago deserta, tantum mulorum & mularum cepi-
mus, ut binas & ternas miles possit adiungere: et utinam Galienum non esset passa respu

blica,utinam triginta tyrannos non pertuliſſet,ſaluis militibus quos uaria prælia ſuſtule- E
runt, ſaluis legionibus quas Galienus male uictor occidit,quantũ eſſet additum reipubli
cæ? Noſtra diligentia pugnatũ eſt apud Meſios, & multa prælia fuerunt apud Martino-
polim:multi naufragio perierũt, pleriq; capti reges,captæ diuerſarum gentiũ nobiles fœ
minæ,repletæ barbaris ſeruis ſenibusq; cultoribus Romanæ prouinciæ, factus miles bar
barus & colonus è Gotho,nec ulla fuit regio quę Gothum ſeruũ triumphali quodam ſer
uitio non haberet. Hunc itaq; Claudiũ ob eam rem bene geſtã,ſenatus ſtatua aurea &
clypeo æquè aureo,quorũ in capitolio illa,hic in curia ſunt poſiti,ornauit. Aurelianus itẽ
princeps fortiſſimus Canabum regẽ Gothorum nouos ultra Danubiũ motus parantẽ,
cũ quinq; millibus interfecit:quo in prælio captæ ſunt decem mulieres uirili habitu pug-
nantes,quas in triumphũ ab Aureliano ductas,titulus prǽferebat,ab Amazonibus ortas
eſſe. Iidẽ item Gothi anno poſtea trigeſimo,reſumptis uiribus,nouos intẽtauere motus,
Sarmatiã enim Europæ barbarici ſoli Romanorum prouinciam, ſuis conterminam Scy
thiæ finibus occupauerũt, quos Flauius Conſtantinus Magnus nõ minore quàm Clau- F
dius clade profligauit: & tamẽ idem Conſtantinus,renouato cum ijs qui cladi ſuperfue-
rant fœdere,ipſis bello,quod contra Liciniũ in oriente geſſit,eſt uſus. Continuerũt ſe po
ſtea Gothi,tot à Romanis acceptis cladibus, maiori ex parte intra Scythicũ natale ſolũ,
Romanis prouincijs adiacens,per annos circiter ſeptuaginta. Quo in tẽpore Hunni,ma
lo Romanorũ Imperij rerum initio Oſtrogothos accolas ſuo ſubiecerunt imperio. Sunt
aũt Hunni & ipſi Scythæ, ſed eo quàm Gothi efferatiores,quia montibus Riphæis pro-
pius incolentes,magis ſeptentrionũ rigoribus exponuntur. Quod autem Oſtrogothorũ
Viſigothorumq;, quibus diuerſarũ ſectarũ nominibus utimur, uarias appellationis cau-
ſas afferri uideo, quæ habeã comperta,explicare conſtitui. Paulus Diaconus,qui Eutro-
pij & Oroſij ſcriptis addidit,quemq; multi poſtea ſunt ſecuti, eius appellationis hãc aſſe-
rit cauſam:quod temporibus Valentiniani ſuperioris,cum intra Thraciæ fines Gothorũ
populi tunc cõmuniter habitarent,per Alatheum & Frigiternum,bifariam diuiſi,decre-
uerunt utranq; rempublicã Frigiternus orientalem, Alatheus occidentalem opprimere, G
eosq; qui Frigiternũ ſecuti ſunt,pro orientalibus Oſtrogothos lingua patria,& alios pa-
ri ratione Viſigothos pro occidẽtalibus appellatos. Hæc autẽ omnino falſa eſſe uel hinc
conſtat, quod multis ante Valentinianũ temporibus, ſub Philippo Oſtrogothi aſſuetos
Romanorum uexationibus Viſigothos duces impulſoresq;, ſicut oſtendimus, ſunt ſecu
ti. Magis itaq; crediderim, ꝗd aſſerit Ablabius,& alij nulla uerborũ reddita ratione uſur-
pant ſcribere, ſuperiores ſedibus Oſtrogothos, Viſigothos inferiores: hos ab occiden-
tis,ab orientis illos plaga in quam uerſi habitarẽt, fuiſſe in patria appellatos. Sed ad rem.
Scribit Oroſius gentẽ Hunnorũ diu inacceſſis ſecluſam montibus, repentina rabie per-
citam, exarſiſſe in Viſigothos, eosq; ſparſim conturbatos ab antiquis ſedibus expuliſſe.
Qui quidem Hunnorũ motus ille fuit, de quo beatus Hieronymus ad Oceanum ſcribẽs
de morte Fabiolæ in hæc uerba dicit. Ecce ſubito diſcurrentibus nuncijs oriẽs totus into
nuit. Ab ultima Mœotide inter glacialem Tanaim,et Maſſagetarum immanes populos,
ubi clauſis rupibus feras gentes Alexãdri clauſtra cohibẽt, erupiſſe Hunnorũ examina, H
quæ pernicibus equis huc illucq; uolitãtia cædis pariter ac terroris cũcta cõplerent. Con
tinuat autẽ Oroſius, Viſigothos trãſito Danubio fugiẽtes, à Valente ſine ulla fœderis pa
ctione ſuſceptos, ne arma quidẽ quo tutius barbaris crederetur, tradidiſſe Romanis: de-
inde propter intolerabilẽ auariciã Maximi ducis fame eos & iniurijs adactos, arma cor-
ripuiſſe, & uicto Valẽtis exercitu,per Thraciã ſeſe miſcẽtes,ſimul omnia cædibus,incen
dijs,rapiniſq; fœdaſſe. Diſſentit uero Ablabius, & quã Oroſius Valẽti nominis Chriſtia
ni hoſti,cui erat infenſiſſimus,nitit̃ inurere temeritatis & imprudẽtiæ notam,is in patriæ
gentis perfidiã auertit. Nanq; affirmat,Oſtrogothis ad orientalẽ plagam ſedentibus, ab
Hunnis ſuperatis, Viſigothos occidẽtales metu percuſſos, in Romanorũ fidẽ tutelamq;
cõfugere ſtatuiſſe: & miſſis ad Valentẽ oratoribus petijſſe,ut trans Danubium Mœſiam
inhabitare permitterent: fore pollicitos,ut & fidem acciperent Chriſtianam,et perpetuo
in poteſtate manentes,legibus quas dediſſet parerent, ac tanquã murus aduerſus Hũnos
cæteramq; barbariẽ Imperium ea in parte communirent. Quæ cum gratulabundus acce
piſſet Valens, permiſſi cũ liberis et coniugib. Danubiũ tranſire Viſigothi in Meſia ſunt
recepti.

A recepti. Dedit autē illis Valens Arianæ hæreseos, cui miserabiliter inseruirēt, episcopos: à quibus ea barbaries percepit peruersa dogmatum rudimēta. Perfecit quoq; Imperator Lupicinū ac Maximū Romanos duces, qui curarent necessaria aduenis importari. Subsecuta uero est multitudinē rerum inopia, cui ducum Romanorum auaritia quæstū acerbissime in cōmeatibus procurantium, addidit fomentum. Id cum aliquandiu tolerassent taciti, Frigiternus, Alatheus & Safra Visigothorū reguli, tandem commoti sunt atq; impulsi à uulgo suā calamitatem sine timore aliquo eiulante. Romanorum enim improbitatem accusabant, quod nō modo rerum inducerent caritatem, sed corrupta & fœtida, & ea quidē sola ac pauca exponerent, quæ ipsi pecunia carentes, cogerentur mancipijs permutare: sed breui futurū, ut his iam post pecuniam deficientibus, liberos ac uxores in annonæ precium dare cogantur. Quibus stimulati suam fortunam miserantium uocibus reguli bellaces & feroci ingenio uiri Romanos inuaserūt, & Lupicinū ac Maximum cum
B paruo, quod auarissimi haberēt, præsidio interfecerūt: moxq; cœperunt Daciæ ripensis, Mesię, Thraciæq; possessoribus cōmeatum tributaq; imperare: & inde, Imperatoris beneficiorū nulla habita ratione, direptas regiones sibi uiribus subiecerunt. Valens interea egressus Antiochia, cū ultima infelicis belli sorte traheret, sera peccati maximi pœnitētia stimulatus, episcopos cæterosq; sanctos reuocari de exilijs imperauit. Itaq; qntodecimo Imperij sui anno, lachrymabile illud bellum, in Thracia cum Visigothis, iam tunc exercitatione uirium, rerumq; abundantia instructissimis gessit. Vbi primo statim Visigothorum impetu perturbatæ Romanorū equitum turmæ, nuda peditum deseruere præsidia: Mox legiones peditum undiq; equitatu hostium cinctæ sunt, ac primum nubibus sagittarum obrutæ: deinde tanquam amentes metu per deuia fugientes gladijs insequentium contisq; perierunt. Ipse Imperator cum sagitta saucius, uersusq; in fugam, ægre in cuiusdam uillulæ casam deportatus lateret, ab insequentibus hostibus deprehensus subito igne consumptus est. Qua clari uictoria Visigothi, Constantinopolim obsederunt. Eam tā
C men urbem Dominica Valentis uxor, ingenti pecunia in populum distributa seruauit. Et Gratianus, cui nepoti Valens occidentale commiserat Imperiū, afflictis rebus prudentissime consuluit. Nam Visigothos Thraciam, Mesiam, Daciamq; ripensem possidere, ac Romano imperio imminere intelligens, resistere constituit: & cū id sibi extimaret soli impossibile fore, accersitū ex Hispanijs Theodosium, ingenti uirtute uirum, consortē Imperij declarauit. Nec fuit postea cur pœnituerit prudētis consilij Gratianū. Siquidem Theodosius quamprimum Imperator declaratus, purpuramq; apud Sirmium est indutus, summo principe digna gessit. Visigothis enim congressus, eos multis magnisq; prælijs uicit, urbem Constantinopolim uictor intrauit, & ne paruam Romani exercitus manum assidue bellando attereret, pacē fœdusq; cum Athanarico Visigothorum rege percussit: quanquā scribit Ablabius Theodosium supradictis in prælijs uincētem morbum incidisse grauissimū, eaq; ratione Gratianū pacem cum Visigothis constituisse, cui Theodosius breui liberatus, ob collegę honorē libentissime acquieuerit. Athanaricus autem
D Visigothorū rex Constantinopolim ingressus, in magnā adductus est urbis illius admiratione, & laxatum omnibus curis animū, in inspicienda ædificiorum operumq; magnificentia intendit. Correptus uero est Athanaricus grauissima ægritudine, ex qua tertio mēse, quàm erat Constantinopolim ingressus, interijt. Tuncq; Visigothi carentes rege, cœperunt Theodosio & reipub. militare: paulo tamen post ea, Gratianus Imperator apud Lugdunū Galliæ ciuitatem interfectus fuit. Quamobrem Theodosius in Gallias profectus, Gothos uiginti, aut iuxta Orosium decem armatorū millia secum duxit, gessitq; imperator ipse aduersus Arbogastū Eugeniūq; tyrannos ciuile illud bellum, Claudiani poetæ literis celebratū: in quo Gothi ab Imperatore præmissi, ad internecionē fuerunt occisi, quos utiq; lucrum fuit ante partā de hoste uictoriam amisisse. Postquam uero Theodosius apud Mediolanum immatura reipublicæ morte præuentus est, Archadiū & Honorium filios & in Imperio successores, multæ fuorū perfidiæ atq; insidiæ agitauerunt. Commiserat Theodosius in Imperio florens, tres potissimas Imperij partes tribus ducibus gubernandas: Ruffino orientalem, occidentalem Stilliconi, & Africanam Gildoni. Hic primus de morte Imperatoris compertū habens, paruiq; faciens in puerorum manibus imperij uires, Africam sibi retinere conatus est. Misit uero in eum Honorius Mastelzerium

ipsius Gildonis fratrē,atq; ob necatos filios inimicū,qui quidem Mastelzerius Gildonē E
prælio superatum cupientissime interfecit.Sed & Mastelzerius post uictoriam,fraternæ
impietatis imitator effectus est. Nam & ipse Imperiū affectauit,unde à militibus est occi
sus.Eodem uero in tempore Ruffinus oriēti præfectus,dum barbaris ad rebellionē con-
citatis imperiū sibi parare contenderet,Archadio curante interfectus est.Tertius ducum
Stillico,genere Vandalicus,summā erat post Theodosij mortem apud nouos principes
gratiā consecutus,utpote factus bis socer Honorij Imperatoris,qui duas illius filias,cum
prima obijsset intacta,in matrimoniū accepit.Fuit uero & ipse impijssimus,sed suā perfi-
diam maximis tegēs simulationibus, nihil apertū contra rempublicam est molitus, quin
potius affectatū Eucherio filio Imperium non prius inuadere constituit,quàm imperato
res maximis calamitatibus inuoluisset.Itaq; primum omnium immanes Sueuorum,Bur
gundionum,Alanorum & Vandalorū suorum gentes, proprijs excitas sedibus concita-
uit ad Romani imperij Galliarū prouincias inuadendas: exinde Visigothos,gentem, ut
nouerat,ferocissimam curauit stipendijs priuari ab imperatoribus,omnia ad eius præscri F
ptum potius quàm consilium facientibus: & nedum stipendia illis abstulit,sed omnē di-
sciplinæ militaris eorum in qua diu fuerant retenti abiecit curam,atq; etiā eos Thracia &
Mœsia ob annonæ stipendijq; defectum sensim dilabentes, spernere simulauit:cuius ma
chinationis hęc ratio fuit,quod ipsos Visigothos rerum necessariarū indigentia compul
sos optabat in Italiā se conferre,ut quamprimū profecti ex Germania Vandali,Burgun-
diones, Alani & Sueui Gallias irrupissent, Honorius illos ducere cogeret, & aut à tanta
barbarie occideret, aut illo distineretur bello,ne posset cæteris Imperij partibus subueni
re,eumq; in euentum destinauerat ipse animo, bellum Italicum aduersus Visigothos sibi
assumere, & quicquid copiarū esset reliquum reipublicæ secum rapere,cum quibus Visi
gothos,quod sibi facillimum fore confideret,deleret,atq; eo impetu Roma,ac per ipsam
imperio potiret. Cœpit autem eius machinationis executio in hunc modum. Anno im-
perij Archadij & Honorij octauo,qui fuit salutis Christianæ septimus & quadringentesi
mus,Stillico ipse & Aurelianus consules sunt creati, quo in anno Visigothi stipēdio cō- G
meatuq; solitis destituti,relicta Thracia in Pannonias secesserūt,ubi regē quo per annos
uigintiquinq; caruerāt, creauerūt.Nā post defunctū in Cōstantinopoli Athanaricū, Visi
gothi sub Gratiāo et Theodosio simul sex annis:et postea sub Theodosio solo,undecim,
atq; sub Honorio & Archadio usq; ad Stilliconis consulatū octo,reipublicæ stipēdia me
ruerunt: & eo in tempore nullos gentis suæ reges aliósue duces, q̃ ab imperatoribus da-
tos habere curarunt: fuitq; primus rex in Pannonia creatus Halaricus ex familia Baltho
rum, in Gothis nobilissima,oriundus.Cui in profectionem aliquā pendēti sese adiunxit
Radagasus & ipse Gothorū dux cum ducentis millibus. Is tamen Radagasus qui fuerit,
& unde aduenerit,aut ubi ea ducenta millia prius tenuerit,& Orosius & Ablabius,apud
quos solos id scriptū inuenimus,dicere neglexerunt.Prædicti itaq; duo Gothorum exer
citus Thraciā & Pannonias,omnemq; Illyricum & Noricum,continentem quoq; illi pri
mam Italiæ partē,miserandis & aliàs inauditis stragibus direptionibusq; afflixerunt:Qđ
quidem beatus Hieronymus ad Paulā Eustochiumq; per id temporis scribens in Sopho H
niæ prophetæ expositionibus in hæc uerba ostendit.Iram quoq; domini etiam bruta sen
tiunt animalia, & uastatis urbibus hominibusq; interfectis, solitudinem & raritatem be-
stiarum quoq; fieri, & uolatilium pisciumq;,testis Illyricus est,testis Thracia,teste in quo
ortus sum solum:ubi,præter cœlum & terrā & crescentes uepres & condensa syluarum,
cuncta perierunt. Hi autem ambo exercitus Stillicone & Aureliano cōsulibus,tanta in-
ter se temporis locorumq; distantia, quantam profecturis copijs cōmodam intelligerēt,
Italiam sunt ingressi. Quorū Radagasus Apenninū transgressus, cum apud Fesulas con-
sedisset,obuios habuit Vldin & Sariā Hūnorū et Gothorū duces,qui(ut scribit Orosius,
per cuius ætatē ea sunt gesta)ad Romanorū præsidia inclinauerant:nec etiā repperi quo
tēpore quóue modo hi Vldin & Sarias, cum Hūnis & Gothis, aut in Italiā uenerint,aut
Romanorū stipēdia sint secuti. Vnde cū Prosper in additione quā fecit Eusebio & Hiero
nymo de tēporibus,scribat Radagasū duce Stillicōe delectū fuisse,illū sequerer,nisi Oro
siū in suę ętatis historia licet ambigue scripta,ducerē prępονendū.Qđ satis cōstat,cōpul
sus in Fesulanū montē Radagasus, inops cōsilij & cibi,urgēte undiq; timore concludit,

agminaq;

A agminaq́; quibus dudum angusta uidebatur Italia, latendi spe in unum ac paruum uerticem truduntur. Non disposita in bellum acies fuit, nõ cædes acta, nõ sanguis effusus est. Postremo edentibus, bibentibus, ludentibusq́; Romanis, & eorũ mercenarijs militibus, tanti illi tamq; immanes hostes esurietes, sitientes, languẽtesq́; cõfecti sunt. Rex uero Radagasus solus spem fugę sumẽs, clàm suos deseruit, atq; in hostes incidit, à quibus captus & paulisper retentus, ac deinde interfectus est. Tanta uero multitudo captiuorũ Gothorum fuisse refertur, ut in uilissimarũ pecudum modum, singulis aureis passim greges hominum uenderentur. Traxerat interea Halaricus in Italiam manũ illam Visigothorum, Romanis stipẽdijs apud Cõstantinopolim assuetã. (Cuius progressus quousq; Romam irrupit, ex Guidonis sacerdotis Rauennatis scriptis certioribus ut tenemus quàm alij habeãt quos legerimus scriptores, exequi conabimur, quod Orosius aliũ in finẽ, q̃ ut bella referret scribẽs, ea sibi tũc cognita quo ordine sint gesta, diffusius narrare neglexit. Ablabius uero scriptor ineptissimus, uel ea ignorauit, uel, qđ magis credimus, scribere nesci-
B uit.) Stillico Vandalorũ, ut inquit Orosius, imbelli, auara & perfida gẽte editus, quod cõ cupiuerat & fieri curauerat, sui consulatus initio effectum esse habuit exploratũ. Nanq; Vandalos suos, & aliam barbariẽ secum militantem intellexit ad Rheni ripas cõsedisse, & frequentes à Rauenna Romaq́; nũcij Constantinopolim attulerunt, maximã Gothorum partem, cum eorum duce Radagaso esse deletã: Halaricum uero nõ multo post Italiam ingressum Rauennã inter & Classense oppidum in loco cui dicitur Candianũ consedisse. Itaq; ratus nõ esse ultra differendũ, primo immisit ex Cõstantinopoli pręsidia Rauennatibus. Et post parũ cum omnib. copijs, quæ in Thracia & apud Cõstantinopolim imperatoribus militabant, terrestri itinere ad Italiã properauit, fecitq́; iter per Aquileiam & Altinũ, inde per Patauinos, ad Padi ripas delatus in Rauennatem agrũ per ea loca, in quibus nũc est Ferraria urbs, tunc uicus muro immunitus, se cõtulit. Quæ cũ haberet Halaricus explorata, soluit à Classe oppido castra, & in proximos è regiõe positos Appẽnini colles, ad Pollentiã uicũ duo & uiginti millia passus à Rauenna recessit. Estq́; is Pollen
C tiæ uicus, uetusto Truentinorũ foro, quod nunc dicitur Bretenoriũ, ad passus duos mille propinquum. Stillico autem paulo post Rauennã est ingressus: qui dux excellens rei militaris, quã egregie nouerat, peritia fretus, illum barbaræ gentis exercitũ multo maiorem eo quẽ ex Cõstãtinopolitana militia ipse adduxerat, repressit, sæpe fugauit, & quoties uoluit ita coarctauit, ut illũ uincere ac delere si uoluisset, potuisse cõstiterit. Qua in trepidatione Halaricus annos circiter tres uersatus, Honoriũ per oratores docuit perfidiã Stillíconis, orans obtestãsq́; sedes sibi in ea Galliarũ parte dari, in quã Sueuos, Alanos & Burgundiones ducib. Vandalis, breui irrupturos apparebat. Rescíuerat uero Honorius plerisq; alijs deferentibus, quid Stillico molireť: quare ad eum scribens iussit, ut pacem cum Gothis faceret, illisq́; diem statueret infra quã Italia profecti in Gallias se conferrent. Literis itaq; ab Honorio Imperatore acceptis, Stillico pacẽ cum Halarico Visigothisq́;, prout iussus erat illico firmauit, & profecturis quæcunq; itineri duxerunt necessaria, summa cum amoris libertatisq́; simulatione cõcessit. Eos postea intelligẽs pacis fiducia & profe
D ctionis sollicitudine militarem disciplinã contemnere, ac castris omnino immunitis, salutem suã nimia securitate negligere, sacrum delegit paschæ diem, in quo partim religione ociosos, partim epulis & uino obrutos, ad unũ omnes confodi posse confideret. Immisitq́; Saulem ducem suum cum paratissimis copijs, ex Foropopilio, apud quã ciuitatem Pollentiæ ad quartum lapidem propinquã Visigothis in eo bello fuerat oppositus. Erat autem Saul & gente & religionis perfidia Hebræus. Quamobrem Christianos sacratissimo in die ardentiori odio est aggressus. Irruens itaq; improuisus magnã principio edidit cædẽ, & trepide sine duce, sine ordine Gothi, quà quenq; timor rapuit, concursarunt: tantam tamẽ multitudinẽ minor multo Hebræi exercitus, tam celeriter cõficere nequibat, et dilapsi quisq; hostiũ manibus, ad regis tabernaculum conuenerũt. Mirum uero, &, quod nisi concordi sensu omnes referrent scriptores, suppressurus fui, non paruã occisi militis partem, quam repugnando potuit saluare Visigothus amisit, dum religione sacratissimi Christianis diei à pugna cessantes rex & cęteri duces sese cõtinebãt, si forte cessasset hostilis perfidia expectãtes. Cum aũt nedum cessare hostem, sed magis atq; magis instare conspexerũt, rabidi institere, & Hebræis militibus mirabili procella repressis, in fugamq́; cõ-

uersis,

uersis, eos penè ad internecionẽ cæciderũt. Cõsternatus animo ad eius stragis nuncium g Stillico, in furentes & omissa sediũ Galliæ cura in se ruentes Visigothos, exercitum repa raturus, supplementũ ab Imperatore postulauit. Immisit uero Honorius duces, q dignã iustissimamq; sumpserũt de scelestissimo ultionẽ: eoq; modo Stillico ipse, qui iuxta Oro sij uerba, ut unum puerum purpurã indueret, totius generis humani sanguinẽ dedit, cum Eucherio filio, cui parabatur imperiũ, est occisus: parua tamẽ prudentia in dolore iustissi mo usus est Honorius, qui in scelestos patrẽ & filium animaduersurus, neminẽ subroga- uit exercitui ducẽ. Nam quæ impigro atq; pugnacissimo duce Stillicone uicisset Roma- na militia, eo sublato neruos uiresq; amisit: & Visigothi uel quotiẽs congrederent uicto- res, uel nullũ quem timerent adesse, aut affuturum ducem intelligentes, Italiã per annum liberius populati sunt, urbẽ obsederunt, & nullo qui tutaretur exercitu reliquo, haudqua quã magno, sicut scribit Orosius, negocio irruperunt. Sed cum beati Hieronymi, quem illis temporib. apud Bethleem floruisse constat, uerba considero, non possum nõ suspica ri Orosium, ut calamitatẽ temporibus Christianis illatã attenuaret, de ea irruptione mul f to minora, quàm oportuisset historicũ, narrauisse. (Sunt enim uerba prædicti Hieronymi de obitu Marcellæ ad Principiã uirginem in hãc formam. Terribilis de occidente rumor affertur: obsideri Romã & auro salutẽ ciuium redimi, spoliatosq; rursum cruciari, ut post substantiã uitam quoq; amitterent. Hæret uox, & singultus intercipiunt uerba dictantis, capitur urbs quæ totum cepit orbẽ, imò fame perit antequam gladio: & uix pauci, qui ca perentur, inuenti sunt. Ad nephandos cibos erupit esurientiũ rabies: & sua inuicẽ mem- bra laniarũt, dum mater nõ parcit lactenti infantiæ, & recipit utero quem paulo ante effu derat.) Cuius sententiæ Aurelium Augustinũ multis in locis esse uidemus. Siue igitur par uo, ut Orosius, negocio: siue post passam à Romano populo, ut alij uolũt, acerbissimã fa- mẽ, Visigothi duce Alarico rege urbem Romam rerum id temporis dominã irruperunt. Qua die, quã Calendarum Aprilis fuisse satis constat, destinata hactenus Romanæ urbis imperij inclinatio inchoauit. Quod itaq; nobis est reliquũ, gẽtis Visigothorũ origine, & ab illa gestis ante Romanorum imperij inclinationẽ rebus, ac tanti mali causis quantum G oportuit ostensis, nouã designandi gestarum rerum tempora rationem inibimus: ut scili- cet, quale maioribus fuit, unde gestorum supputatio sumeretur, urbis conditæ initiũ: nos pariter nostrum habeamus inclinationis illius principium, à quo maximæ atq; mirabiles res ipsæ, quas uix credat posteritas, quo temporũ ordine sint gestæ, certius faciliusq; pos- simus explicare. Annus ergo quẽ à condita urbe sexagesimũ quartum & centesimũ su pra millesimũ numerabant, qui & salutis Christianæ duodecimus & quadringentesimus fuit, nobis primus erit ab inclinatione imperij cõstitutus. Ingressus eo anno urbem Hala- ricus rex, edictũ Visigothis proposuit, ut fugientes in sacra loca, præsertim Petri & Pauli basilicas, illæsos seruarent: prædã uero ꝓ posse ingentẽ ubiq; facerẽt, sed quoad possent à cædibus & sanguine temperarent. Quod quidẽ pro uictoris antea omnium gentiũ po puli rem domesticã defensantis fortitudine, proq; barbarorum multitudinis auaritia atq; insolentia supra fidem posterorũ obseruatum fuisse omnes concordant scriptores. Et ta- men aliquantis cædibus, stupris incendijsq;, urbem quondam orbis dominã constat fuis- H se fœdatã. Ea uero in tantæ urbis direptione, duo tantũ quæ acciderint memoratu digna referri cõperimus. Horum unum est, Gallam Placidiã Theodosij superioris filiam & Ho norij Archadijq; tunc Imperatorum sororem, in captorum sortem abductã, uictoris bar bari castra secutã fuisse: alterũ, uasa Petri ministerio sacra, pondere, magnitudine & pul- chritudine eximia, ad Visigothi cuiuspiã manus peruenisse, & regis iussu in Basilicæ cu- ius erant arcã magna cum Romanorũ Visigothorumq; admiratione fuisse relata. Profe- cti urbe tertia die quàm ingressi fuerant Visigothi, Campaniã, Lucaniam, & Brutios po- pulati sunt: fretum postea trajcere ut Siciliã diriperent conatos tempestas coorta prohi buit, quæ nauibus allisis, aliquot cohortes absumpsit. Ipsis exinde uarias in recedendi aut iterũ ut trajceret intentandi sententias pendentibus, moritur apud Consentiã Brutiorum urbem Halaricus: quẽ gens sepulchri iacturã plurimi facere solita, ne ultio aliqua in mor tui ossa exerceri posset, in deriuati amnis Basenti alueo cõdidit, locello ditissima regis su pellectile completo: & ne post eorum profectionẽ, id sepulchrum ab incolis sciri posset, amne in cursum restituto fossores qui utereq; operi interfuerãt, trucidarũt. Subrogatus ue

A ro est in regē Athaulphus ex Baltborū gente Halarici cognatus, cui Galla Placidia primo captæ urbis die fuerat desponsata: quæ licet uiro nondū copulata esset, q̄d nuptias satis constat apud Forumcornelij fuisse celebratas, sua prudentia regem barbarū mirabiliter deliniuit, impetrauitq; ut per urbem reuersus, prædam quidē quod nequisset prohibere, identidē fieri permiserit, à sanguine uero curauerit & incēdijs abstineri. Nam quod in tanta huiusce cladis scriptorū inopia, solus testatur Orosius, paucis post ipsam acceptam cladē aut annis aut mēsibus, si quis populū Romanum & multitudinē uidisset, & uocem audisset: nihil mali factū arbitratus fuisset, nisi aliquantæ existentes ex incendio ruinæ forte docuissent. Excedētes urbe Visigothi, populo ne Romano, an cōstitutis ex gente sua magistratibus eam dimiserint gubernandā, nullus refert scriptor: multis tamen adducor coniecturis, ut ipsos credā, nullo relicto aut præsidio aut magistratu, eam destituisse euestigio futuram Imperatorū, in quorum amicitiam fœderaq; Athaulphum Placidia cœperat inclinare. Quod eū Orosius ipse, beatissimi Hieronymi presbyteri testimonio scribit
B Barcbinonensem uirum nobilē narrasse, cōcupiuit aliquando Athaulphus, Roma funditus euersa, alterā ædificare urbem, quæ in locum demortui nominis Romani, Gothicum referret: & quēadmodū ea ciuitas Gothica Romæ suffecta esset, sic & ipse nouæ cōditor urbis in Augustorū subrogatus locum, posteris imperij cognomentū relinqueret Athaulphū. Is tamen barbarus & ferus memorante Placidia prudentissima muliere considerauit, Romanā rem creuisse, & ad ea tempora stetisse legibus & bonarū artium disciplinis, à quibus Gothica barbaries abhorreret. Ideoq; in tantū mutauit sententiam, ut Romanæ dignitatis cuius esse nequiret immutator, fore optauerit instaurator. Hinc Honorij Archadijq; Imperatorū fœdera quæsiuit, quæ post factas apud Forūcornelij nuptias, omnē emensus Italiā, cum apud Barchinonē citerioris Hispaniæ consedisset, in dies magis magisq; petiuit. Creuerat interim incendiū illud maius, quod perfidum Stilliconem priusquam in Italiā duceret ostendimus præparasse. Siquidem Vandali, Burgundiones, Sueui, & Alani aduersus Romanū imperiū cōiurati, cœperunt in Gallijs atq; Hispanijs de-
C bacchari. Expedit hoc in loco qui fuerint barbari, quos à Stillicōe accersitos impulsosq; diximus, & quę loca prius inhabitauerint dicere, quia multos de ipsis scribētes errasse uidemus. Primū Orosius, cui notissima hæc si ad suam fecissent intentionē, facillimum fuit ostendere, dicit Alanorū & Sueuorum ac Vandalorum gentes ante biennium Romanæ irruptionis, per Stillicone cōcitatas, inuasisse Gallias, nec quibus exciti sedibus, aut q fuerint ultra narrat. Alioq; in loco scribit Stillicone gentes alias copijs uiribusq; intolerabiles, hoc est Alanos, Sueuos, Vādalos, ipsosq; simul motu impulsos Burgūdiones, ultro in arma sollicitasse: unde cum satis constet, omnes qui de ea re scripserunt, hæc ab Orosio & nemine alio sumpsisse, miror, qua impudētia ducti scribant aliqui, eas gentes fuisse ex Pannonia à Stillicone in Galliā concitatas. Nulla enim earum gentium ante id tempus ultra Danubium populariter est profecta: habent uero omnes uetustā originem ex Germania, suntq; priscorū Plinij Veronēsis, Suetonij Tranquilli & Cornelij Taciti literis celebratæ. Plinius nanq; Germaniā ex Agrippæ traditionibus describens, Vandalos, & eo
D rum partē, Burgundiones, unā esse dicit ex quinq; interioris Germaniæ partibus, & paulo post Sueuos illis proximos ponit. Alani aūt etsi origine sunt Scythæ, in ipsis Vandalorū regionibus habitabant. Sed Sueuos Octauius Augustus, teste Suetonio, ex Germania in citeriores Rheni ripas transtulit, eiusdemq; Augusti temporibus, ea pars Vandalorum, quibus Burgundionibus postea fuit nomen, ad octoginta armatorū millia, ulteriores Rheni ripas insederant, quos Drusus & Tiberius Cæsares, sicut Cornelius refert, post subactam interiorem Germaniam, in sedes proprias repulerunt, & extra urbes munitaq; loca dissiparunt, à quibus habitandi uicatim modis, quos patrio gētis uocabulo Burgos appellabāt, eos Burgundiones fuisse appellatos asserit Orosius. Facta autem est postmodum alia in dictis gentibus mutatio: siquidem Vandali à fluuio regionis sic dicti, paulo postquā illi quos Stillico cōcitauit, patria erant profecti, se Sclauos dixere à nomine gentis, quæ à Bosphoro Cimmerio in Tanaim fluuiū habitare solita, se cōtulit in sedes Vādalorum Burgundionumq; patria profectorū. Nec tamen diu tenuere hi populi eam Sclauorum nominationē: sed cum eorum pars Mauricij Imperatoris temporibus, in Dalmatiam Illyricumq; emigrasset, qui manserūt domi, paulo pòst mutarunt nomina, & partim

se Polonos

se Polonos, partim Bohemos nominauere. Sed ad nostræ narrationis seriē: Vandali, Burgundiones & Alani à Stillicone impulsi Archadio sextū, & Probo consulibus, Rhenū pridie Calen. Ianuarias transmiserūt, Sueuosq; in Eduis & circa ea loca repertos, in suam aduersus Romanos coniurationem faciliter traxerunt. Fuisse autem traduntur ab aliquibus trecenta, ab alijs quadringēta armatorū millia, quæ uxores filiosq; non minorē mortalium uim traxere. Sed Franci & ipsi Germani ex ea prouincia quę nunc etiā Franconia appellatur oriundi, tunc erāt in Gallijs. Eos autem primus Romanorū ducum domuit in patria Frāconia Constātius Flauij Cōstantini filius: eaq; accepta clades tūc effecit, ut semper postea usq; ad Honorij & Archadij tēpora fuerint in patria quietissimi. Eorundē uero imperatorū anno vij. mutandi melioris soli gratia, patrijs sedibus relictis Rhenū transmiserūt. Et apud Treueros, Matricorenses qui & Metenses, ac Leucos qui & Tullenses, Veredunensesq; confederāt. Quos Sueuis ob uetustas simultates instigantibus Vandali Burgundionesq; & Alani, Rhenū per uim & arma transire, & in Franconiam se recipere compulerunt. Francis ultra Rhenū pulsis, Vandali, Halani & Sueui ad diripiendas uastandasq; Gallias sunt profecti. Burgundiones aūt sedes ilico capere constituerunt, easq; delegerunt apud Eduos, Vesuntios, Lingonas, Cabilonenses & Matisconēses, in quibus proximisq; ciuitatibus ad hæc usq; tempora mansere: ut ipsis in locis pars eius regionis quæ prius Gallia Belgica fuit dicta, annos iam mille Burgundia nominetur. Vandali aūt Sueui & Alani interea eā Galliarū partē quæ Aquitania appellata, à Ligeri ad Pyrenæū Britannicumq; mare pertinet, populationib. incendijsq; fœdarūt: fuitq; his barbaris animus Pyrenæo trāsmisso, in Hispanias irrūpere. Sed ab eius montis saltibus repulsi in Gallia mediterranea duxere. Quo in tempore apud insulā Britanniæ Gratianus eiusdem insulæ municeps, tyrannidē inuasit, & in ipso tyrānidis initio est occisus. Suffectusq; fuit in eius locū à Romana militia iam in rebellionē respiciēte, nullo uirtutis merito, sed sola nominis spe Cōstantinus quispiā in infima militia cōstitutus. Qui ilico cum exercitu omni trāsmisit in Gallias. Et se continēs apud Turonios, Cenomanos, Redones, Andegauos, Nannetenses, Corisopitenses, Ciantensq; qui & Veneti, ac Ossisinios pacem cum Vandalis, Sueuis & Alanis, aut inducias facere quæsiuit, sed à barbaris petitæ pacis spē facientibus illusus nullum attulit reipublicæ adiumentum. Misit tamē Constantinus ipse in Hispanias iudices, quos cū prouinciæ obedienter accepissent, Dindimus Seuerianusq; Palentini fratres nobiles & in patria locupletes spreuerūt, non moliti magis tyranno resistere, q̃ ut contra eum & barbaros, Pyrenæi claustra Imperatori Honorio obtinerēt, ac sese & patriā conseruarent: quod quidē multo tēpore fecerunt, nullo adiuti publico sumptu, sed tantummodo seruorum uernaculorumq; manu quam res familiaris aleret armaretq;, per uices in stationem custodiasq; locata. Armauit uero immisitq; in istos Constantinus barbaros Pictos, qui ab Honorio quietis ubiq; rebus in fœdus recepti, & in militiā Britānicā adlecti, Honoriaci uocabantur. Eisq; Honoriacis duce Constantio filio, quē ex monacho Cæsarē dixerat, in Hispanias missis, Dindimus & Veronianus interfecti sunt. Vnde ipsis sublatis ciuibus Palentinis, Honoriaci proximū campestrē Palentinorum agrū, permittente in præmiū Constantio tyranno, populati sunt. Ea cum in Palentinis agerentur, pagani proxima Pyrenæo incolentes, ipsius mōtis saltus claustraq; pro patriæ & suasalute ut tuerentur, adnisi sunt. Quos Constantius Honoriacisq; uiribus deturbarunt. Et ipsa Palentinorū primo ciuium mors, post paganorum deturbatio, Romanarum rerum inclinationē maxime accelerauit. Nanq; Honoriaci, paganis Pyrenæi saltibus deturbatis, ilico admiserunt intra Hispanias Vandalos, Sueuos & Alanos, ut eorū freti auxilio, in præda semel gustata possent licentius desæuire. Et barbari quidem patefacto Pyrenæi claustro Hispanias peruagati, horrendas & aliàs in patria inauditas hominum rerumq; strages cōmiserunt. Hi postquam omnia in Palentinis abraserant, ad Asturgam amnem concessere, & secundum illius fluenta progressi, ad urbē eiusdem nominis oppugnandā iuerunt, & quamprimū est adita, expugnarūt. Inde ducturi ad maris inferi regiones Toletum peruenere, rati eam urbem sicut & Asturgā fecerant, primo impetu capere. Sed cū in urbe præclara facti essent ad resistendum perferendamq; obsidionem necessarij apparatus, spe sua barbari sunt frustrati. Rapinis tamen incendijsq; agrum illius proximosq; lacerauerūt. Eius capiendæ urbis cum desperatio illos cepisset, omissa eundi ad inferum

pelagus

A pelagus intentione, secundũ Tagi amnis fluenta, ad Atlanticũ descenderunt, nec prius ꝙ ad Olysiponis mœnia cõsedere: nõ tamẽ sunt potiti, sed pecunia per pactionem accepta abscessere, duxereq; quò furor eos aut prædæ spes certior attrahebat. Interea Cõstantius Cæsar, Constantini filius, quamprimũ barbaros ex Palentinis in Asturgam profectos uiderat, Pyrenæũ traiecerat, ad genitorisq; copias se contulerat. Constantinus aũt Arelati erat, sese illa in regione communiens aduersus Honorium Imperatorem & Visigothos, quos fama esset cum ipso Imperatore pacẽ habentes, aduersus cæteram barbariem tyrannosq; esse ducturos. Qua adductus suspicione Constantinus, filiũ Constantem Viennã misit: ut uẽturas ex Italia copias, ne se Visigothis coniungerẽt, detineret. Erat per id temporis circumactus irruptionis Visigothorũ in urbem annus primus: Quo in tempore Archadio apud Constantinopolim defuncto successit Theodosius minor eius filius. Et Honorius à Visigothorũ agitatione respirans (nam apud Barchilonẽ & citerioris Hispaniæ loca quieti sedebãt) tyrãnos tollere statuit, ꝗ ex sua militia, uel subiectis Imperio populis

B facti erant: fore confisus, ut his sublatis facultas fieret cæterã barbariem opprimendi. Memor itaq; & suis edoctus ac reipublicæ malis, quàm esset perniciosum, barbaræ originis ducibus rempublicã cõmittere, Constantiũ Comitem Magistrũ militiæ declarauit, atq; eum postea bello illi tyrãnico præfecit. Qui dux impiger, ex patricia gente Romanus, in Gallias cum exercitu profectus, Cõstantinum tyrannum apud Arelatum urbem clausit, cepit & occidit. Subsecutaq; est præstantissimi ducis uirtutẽ optima reipublicæ fortuna. Siquidem tyranni sese inuicẽ lacerantes, illum conficiendi labore ac periculo leuauerũt. Constantium etenim Cõstantini filium, Gerontius comes suus apud Viennã interfecit, atq; in eius locum quendã Maximum substituit, ipseq; Gerontius paulo pòst à suis militibus pariter occisus fuit: quo sublato Romani milites, ꝗ prius rebelles Constantinũ in Britannia tyrannũ creauerãt, cum Honorio reconciliati sunt, & Maximũ purpura exutum, in Hispaniam ulteriorẽ relegarunt. quos quidem milites in Britãnijs militare solitos, Imperator Honorius in Africam traijcere iussit, & inde in Italiã reuocauit, Britanniam uero

C nullis munitã tyrãni præsidijs, idẽ Imperator missis legatis iudicibusq; recepit. Iouinum postea uirum Galliarum nobilissimũ, scribit Orosius, quamprimũ tyrannidem assumpsit occisum, pariterq; Sebastianũ fratrem in ipso tyrannidis ortu cõfossum fuisse, ut uisus sit ipse Sebastianus propter id solũ ut moreretur tyrannidẽ affectasse: nec tamẽ qui fuerint ille Iouinus ac Sebastianus, aut ipse aliter dicit Orosius, aut nos alibi scire potuimus. Et ꝑ id tempus Athaulphus Visigothorũ rex, petitam iniquis conditionib. pacem, ab Honorio non impetrauit: Quare intelligẽs ipsum Imperatorẽ Italiæ claustra, ne in illam redire posset, cõmunisse, ulteriorem Hispaniam capere, & inde in Africam trãsmittere est adnisus. Autoritatẽ itaq; & fauores euertẽda republica sibi cõparaturus, Athalum quendam Romanum, in Imperatoris simulacrũ erexit, qui Athalus in Hispaniã usq; Beticam nauigio aduectus, iudices in Africam misit. Sed missus ab Honorio ad Africæ conseruationẽ Heraclianus, cum iudices illos expulisset, classe comparata in Athalum tyrannum duxit, quem maritimo prælio superatũ, in terram fugere compulit. Is uero miser Athalus, Hispa-

D nis se credidit, imperio Romano, quantũ à barbarico ferro possent respirare, fauentibus. Quidam Hispani eum ad Constantiũ Comitẽ usq; Arelatum in uinculis perduxerũt: per huncq; modũ Athalus fraude captus, missus est ad Honoriũ, qui eum, ut Prosper scribit, Romæ ante currum duxit in triumphum, & postea manu mutilatum, uitæ longioris ludibrio apud Liparim insulam cõseruari iussit. Heraclianus autem consulatum ob eam rem bene gestã adeptus, in perfidiam & ipse prolapsus est. Sabino nanq; domestico suo, callidissimi ingenij uiro, in generũ assumpto, periculosissimos omnium illius tempestatis cõciuit motus. Armarunt nanq; ambo in Africa classem cæteris maiorem, quas maria unꝗ expeditione una legerimus pertulisse: quan doquidẽ Orosius, per cuius ætatem id gestũ est, eã affirmat habuisse naues quatuor millia septingẽtas. Qua littori Italico appulsa, cũ Heraclianus exscẽsione facta in urbem Romã duceret, occurrit illi cũ populo Romano Marinus Comes: priusq; quàm præliũ iniretur, Heraclianus territus fœdissimam commisit fugam. Nam cum hostes instarent, arrepta onerariæ nauis scapha, solus Carthaginẽ redijt: atq; ibi militari tumultu interfectus fuit. Sabinus gener eius, Cõstantinopolim fugit, unde post aliquantũ tempus ad Honorium reductus, exilio est damnatus. Tertium iam

Tertius inclinationis imperij annus.

annum declinauerat Imperiū, quo in tempore tot tamq; uarijs aut tyrānis aut inobedientibus Ducibus magna felicitate sublatis, adductus erat in spē Honorius, posse instaurare collapsam occidentalis Imperij dignitatē. Nam in Africa, in Britānijs & in Italia res erant quietissimæ. Quod ergo erat reliquū, statuit Honorius barbaros inuadere, intra fines Romani Imperij debacchantes. Et in Visigothos prius ea ratione destinauit expeditionē, q ea gens proximiora Hispaniæ citerioris loca teneret, unde in ipsam facilius ex Italia exercitus mitti posset: accedebatq; q ea gente, unici regis Athaulphi ductu, multo cæteris barbaris potentiore deleta, sperabat facillimum fore, Alanos, Sueuos, Vandalos & Burgundiones, remotiora colentes Imperij loca, & inter se, ut constabat, diffidentes cōficere. Iussus itaq; ab Imperatore Honorio Constantius Comes, apud Arelatū urbē Galliæ, in qua Constantinū occiderat, constitutus exercitū reparauit: & breui magna rerum gerendarū industria Athaulphū regem, commeatu omni ora Galliarum & citerioris Hispaniæ maritima interclusit, Narbonamq; linquere, & in ulteriorē Hispaniam fugere coegit. Vnde in illas adductus difficultates Athaulphus, uires reparare conatus est. Sed sui Visigothi fere bāt indigne, eum Gallæ Placidiæ uxoris blanditijs credidisse, & triēnio anteacto tempe rasse bellis, in quibus facile potuerat Honoriū Imperatorem, tyrannorum motibus agitatū Imperio pellere, ac quascunq; maluisset prouincias occupasse. Hinc primo uocati nō paruerūt dicto, & demum regem ipsum dolo circumuentum, tertio anno quàm creatus rex fuerat, obtruncarunt. Subrogatus aūt illi fuit Sigericus, in Romanū, ut Visigothi crediderunt, bellū ardentius consensurus: Sed cum is etiam ad pacem quæ identidem offerretur, pronior esset uisus, dolo suorū pariter est occisus. Huic successit in regnum Vallia, qui ad pacem & ipse pronus erat, & tamen Visigothorū rabiem expleturus magnam eorum manū nauigio armisq; instructissimam, transmittere in Africam est molitus. Sed hi omnes in Gaditani freti duodecim passuum milib. naufragio perierunt. Memor itaq; alterius, quam sub Alarico in freti Siculi angustijs Visigothi acceperant cladis, ultra adduci non est passus, ut aliam expeditionē in Africam mitteret: quin potius spreto Visigothorum iudicio, pacem optimā cum Honorio Imperatore, datis lectissimis obsidibus, cōstituit. Et Placidia, quam post Athaulphi mortē, honorifice apud se honesteq; habuerat, fratri reddita, suam reipublicæ operā est pollicitus, aduersum cæteras gentes quæ per Hispanias cōsedissent. Ea pace firmata, Honorius Constantio Cæsari declarato, Gallā Placidiā sororem in matrimoniū dedit: ex qua Valentinianum suscepit, qui postea uixdum pueritiam supergressus, ipsi Honorio fuit subrogatus, tertius eius nominis Imperator. Exinde usus Constantius Valliæ & Visigothorū auxilijs, in Alanos duxit apud Emeritā Lusitaniæ metropolim incolētes. Barbari nanq;, Honoriacis, duce (ut ostendimus) Constantio Constātini tyrāni filio prodētibus, Pyrenæi claustra ingressi, ilico Hispaniæ ulterioris prouincias inter se sortiti sunt, solisq; Vandalis Betica, Alanis, Sueuisq; Lusitania sorte obuenit. Et sorte iterum Alanos inter ac Sueuos ducta, hi Olysiponē, & quicquid ultra pertinet ad Beticam, illi Emeritā cum omni Gallicia habuerūt. Soli tamē Cantabri & Astures Galliciæ prouinciæ populi, summis laudibus extollendi, Romanorū iudices cōseruarūt. Primum aūt Constantij Cæsaris bellum, Visigothis adiuuantibus, gestum fuit aduersus Alanos, quos graui prælio apud Emeritā superauit, & eorū regem Achacem interfecit: fuit uero ea uictoria maximo terrori cæteris barbaris Hispanias premētibus. Qui quidē barbari rem Romani Imperij per Cōstantij uirtutem & Visigothorum pacē auxiliumq; breui restitutum iri existimantes, ab Honorio postularunt, ut pacem secum etiam constitueret, ipsosq; inter se barbaros sineret decernere, & se inuicē lacerare, futurum prudētissime memorantes, ut apud quemcūq; fuisset, uel clades uel uictoria, Romanæ reipublicæ instaurationi amplitudiniq; accederet. Distinebatr uero Constātius, ne cœptam barbarorum uictoriam prosequeretur, magnis qui apud urbem interea concitati erant motibus, quod eo in Gallijs Hispanijsq; dudū tantis occupato bellis, & Honorio apud Constantinopolim constituto, Tertullus uir patricius, Imperium in Roma assumpsit, cui non magis Romanorū quædam factio fauit, quàm opitulati sunt magna pars Italiæ populorum. Is tamen in assumptæ tyrannidis initio, à Romanis fidē Honorio seruantibus est occisus. Nec propterea absuit quin inuentus sit alter Athalus, qui & ipse Imperiū Romæ inuasit. Tantis itaque adductis motuum periculis, Honorius uenit Rauennam. Et Constantius

Vandalis

A Vandalis ac Sueuis petitæ pacis spem maximam faciens, eamq; ob rem ad Imperatorem proficisci simulās, Rauennā & ipse cum Placidia uxore accessit. Quod cum Romę esset renunciatū, exortus est tumultus. In quo plebs Athalum tyrannum cepit, & iniectis cate nis Rauennam perductū, Imperatori Constantio & Placidiæ in munus dedit, qui illum manu mutilatū, Constantinopolim relegarunt. Constitutus Rauennæ Honorius, Constantij sororis suæ uiri, & Cæsaris à se facti, ipsiusq; Placidiæ sororis uirtutem laudauit in militū & Rauennatis populi concione, quòd ille paucis pro hostium numero copijs fretus, tyrānos primo perfidosq; duces sustulisset, inde tantā barbarorum colluuionē, supra spem omnium repressisset: Galla autē Placidia puella, barbari cuius prius fuisset captiua q̄ uxor, ingenium magno reipublicæ commodo mitigasset. Et bene merentibus honorem simulq; maximū Imperio præsidiū adijcere ratus Honorius, Constantiū purpura indutum, occidentalis Imperij fecit consortē. Prima uerò, quam Cōstantius Imperator de-
B claratus, Honorio consentiente suscepit, hæc cura fuit: stabilito q̄d cum Vallia Gothorū rege in Hispanijs iecerat fœdere, illū cæteram barbariē armare: permisit itaq; sibi Tholosam cū aliquot Auxitanæ prouinciæ ciuitatibus, quæ omnis regio barbarorū uocabulo tunc appellata Vasconia, id est, Latinis uerbis Gothia occidētalis, ad ætatem usq; nostrā id retinuit nomen, licet magnā, ut cōijcimus, mutationē in prouinciæ finibus fecerit temporis longitudo. Postq; uero Imperatores satis multa de repub. administranda cōmenti fuerant, Honorius Romā est profectus, Cōstantius parandis ijs quæ expeditioni Hispanicæ duceret necessaria, substitit Rauennæ, ubi septimo Imperij sui mēse immatura reipublicę morte prçreptus est. In cuius locū gerēdi belli subrogatus est ab Honorio magister militū, Etius patricius, uir fortissimus: genitor eius nomine Gaudentius, ex Dorostana ciuitate Mesiæ oriundus, sub Romanis principibus militauit. Qui quidē Etius Burgundiones, nouos tunc primū parantes motus, bello persecutus cōpescuit, Francosq; qui iteratò Rheni ripas insederant Gallias irrupturi, magna superatos cæde repulit in Germaniā,
C & Alanos bello cœpit acerrimo agitare. Hi nanq; post acceptā à Constantio Cæsare cladem, apud Olysipponē sub umbra & tutela Sueuorum quieuerant: Constantij autē morte audita, ad Emeritā reuersi, eam quærebant Galliciæ prouinciam sibi in patriā retinere. Sed Vandali atq; Sueui metu Constantis liberati, pacis spem uoluntatemq; abiecerūt, in quam eos diximus post Visigothorū pacem fuisse procliues: & in Romanū Imperiū cōiurantes, arma iunxerunt, in Lusitaniamq; ad Emeritā ducentes, Alanis præsidio affuere. Etius itaq; tanta irruēte barbarorū mole territus, in citeriorem Hispaniā se recepit. Tulit eam rem grauiter Honorius, & Etij causam iniuste extimās, ignauiæ duxit q̄d necessitas facere coegisset. Eamq; ob rem Castinū Comitem, genere Scytham, magistrū militum & postea Consulē declarauit, misitq; eū Etio successorē. Is nouus dux contractis undiq; auxilijs, exercitū quem Etius habuerat, reparauit: & tamen in citeriori Hispania continuit, ipsam nanq; belli molē supra modū expauit: nec mouisset ex Hispania citeriori, nisi affuisset sibi auxilio Bonifacius Comes, qui Africā pro Honorio procurabat. Fuit aūt Boni-
D facius paterna origine Thrax, sed morū ingenuitate Romanus: quē in Africa tribunum, & postea domesticorū ac Africæ Comitem, beatus Augustinus Hipponensis episcopus summe uidet̄ dilexisse. Is ergo Bonifacius reipub. amantissimus, à Castino Comite in belli Hispanici aduersus Vandalos, Sueuos & Alanos consortē uocatus accessit. Gesserunt aūt ilico Castinus & Bonifacius duces cōiuncti, res laude dignissimas: nec fuit tūc apud quenq; dubiū quin res Romana eorū ductu auspicijsq; breui erigeret̄. Sed cum Bonifacius gerēdis rebus & cōsilio præcelleret, Castinus ab æmulatione uirtutis in odiū uiri prolapsus est, & imprudenti ingratoq; usus consilio, illū in ulteriora Hispaniæ missum, tanq; hostibus in prædam obiectū, à se ablegauit. Quod quidē ægre tulit alti uir animi Bonifacius, & ilico cōparatis occulte nauibus, in Africā cum exercitu nauigauit. Contigitq; tūc uergentis in ruinā Imperij infortunio, Honoriū Imperatorē Romæ diem obire. Nec aliquis tunc legitime suffectus est Romæ Imperator, aut aliter prouidit occidētali Imperio Theodosius. Sed accepit tyrannidē Ioannes quispiā, antedicto maxime curante Castino Consule, q̄ nouū Imperatorē cuperet de Bonifacio Comite à se trāsfuga sumere ultionē. Fauitq; eiusmodi cōsilijs Etius patricius, tū q̄a acceptę ab Honorio reuocatiōis ex Hispania iniuriæ stimulis agitaretur, tum quia uetustas inter se ac Bonifaciū simultates uirtutis

æmulatio adauxisset: quinimo eam ob iniustã reuocationis notã Etius nouos & omnium B
periculosissimos Rom. Imperio cõciuit motus. nã cum apud Mesios à quibus paternam
ut diximus, habebat originẽ cõuersatus esset, Danubij accolas, populos, regesq; habebat
notissimos. Quare maximũ animo agitans facinus, Hunnos ad Italiæ inuasionẽ primus
excitauit, gentẽ ut ostendimus Scythicã: quæ auditis Visigothorum successibus, eorum
exemplo finibus egressa, apud Pannoniam per id temporis consedebat.

HISTORIARVM BLONDI FORLIVIENSIS AB INCLInatione Imperij Romanorum, Liber Secundus.

IOANNE apud urbem Romam Imperatorẽ assumpto, Castinus Consul, qui dolos quantoscunq; posset in Bonifaciũ Comitem tenderet, uetustas sibi esse cũ eo Imperatore simultates præ se tulit: simulq; uereri simulauit, ne hinc Visigothi, inde Vandali, Sueui & Alani, sublato Honorij Imperatoris metu, se inuaderẽt, quem Romanorũ copiarum fauoribus destitutum, certissimũ maneret exitium. Quare nauibus undiq; cõtractis exercitũ impo suit, ad Mazarq;, Tacatuã, F
Suluocũ, Hipponem & Vlpum, Africæ loca transportauit. Et ad Bonifaciũ ilico scribẽs, ostendit sese barbarorũ reipub. hostium gladios fugientẽ, tamdiu in Africa futurum, quo ad explorato per nuncios noui Imperatoris erga se animo, aut tuto traducere in Italiam; aut rebus suis possit aliter prouidere. Interea Ioãnes Imperator doli quem Castinus strueret conscius, Bonifaciũ hostem publicũ declarauit. Castinusq; per id temporis apud Hipponem constitutus, exercitũ reparabat: & tamen quotiẽs de Bonifacio incideret sermo, eum laudibus extollebat. Erat uero apud Carthaginẽ Bonifacius, copijs quas multis habuisset annis abunde munitus. Quẽ beatus Augustinus de his quæ tunc intelligeret, fecit per huiusmodi literas certiorẽ: Africæ littus, ut audio, miles attigit transmarinus, sed eius exercitus dux à catholica ueritate dissentit: quid aũt secum portet, ignoro. ab Italia es hostis publicus nunciatus: pacem inter uos fieri uellẽ, si scirem plenius quod ignoro. Adest quidẽ Africæ olim pacatũ in Italia bellũ. quieti Romanę fili charissime nõ inuideo, sed dico quod sentio. Non dabit, deo iuuãte, catholicus hæretico terga. Tui cordis intentio di- G
rigatur ad deũ, non militẽ timebis Hunnũ, non Gothũ. Respondit uero Bonifacius: Scio q; sit tua sanctitas pro mea uita sollicita, & quæ aduersus me ille ordinauerit ac disponat, anteq; tuum sacerdotiũ scriberet, noui. Obuiamus ad mortẽ ultro tendentibus, quos nostræ uictoriæ, ut credimus, faciet Christus addictos. Breui aũt post hæc, Castinus mediterranea Africæ accedens, omnes secum ducebat copias: nec erat obscurũ, adniti illum, atq; omnia intentare ut rebellione populorum concitata, uel captus ad se perduceret Bonifacius, uel adeo debilis redderet, ut illũ opprimere, aut Africa posset expellere: aduersus quẽ aperto bello ut resisteret se parare cœperat Bonifacius. Cũ Augustinus tantis obuiare motibus cupiẽs, Bonifaciũ primo tentatũ ad pacem flectere est adnisus. Bonifacius uero etsi Castini perfidiã antea expertã ducebat suspectissimã, tamen Augustino in hęc uerba respondit: Castinus ille priuatus ex consule, uitæ meæ ac nominis, ut omnibus notum est, persecutor, meis se in Africã defensionibus tradidit cõmittendũ. Omitto pater beatissime, olim mihi ab eodem ingestas miserias, ostensa pericula: fugiẽs eum nunc usq; uiuo. H
Thrax natus uix Scythã euasi. Iuraui deo sub Consule miles. Sed diuina potentia, quæ nouit plantare sublimia, & altius eleuare ꝓstrata, fecit de superbo quod uoluit: & hostẽ meũ me quieto uictoria mihi quã nouit, addixit. sufficit mihi tanta deiectio. Timuit Senator barbarũ caput, timuit militẽ dux. Dolore dicunt̃ ista pater sancte cogẽte. Nã ueneror illustrissimũ consulẽ, & primũ conspicio Senatorẽ. Sed ne consueta fallacia, mali erga me, ut solet, aliquid moliat̃: putetq; suis fratribus aliquid Romanis ducibus profuturum, quod in meo uertat̃ exitio, integrũ de suis sensibus det tuæ beatitudini sacramentũ, si nullus in eius corde uertit̃ dolus. Ego item per omnia quæ sancta sunt iuro, quoniã si apud eũ animi reperero puritatẽ, eum incolumẽ ac sublimẽ Italiæ Romæq; reddã. Hostis aũt erit animæ suæ, si aliquid in eo sinistræ partis inuenero. Ad quæ Augustinus rescripsit: Vir illustrissimus Castinus sacramento se prodidit, q; sit ab omni culpa & erroribus alienus. Quẽ tibi, ut dicit, fœderatũ, ille Sosinius adhuc in palatio positus falsis suggestionibus concitabat. Sed ne totũ quod tunc agebatur, mittat̃ in medium, detur prolixitati compendium. Dauid ille opilio inimicis parcendo, regnũ obtinuit: Christus pro Iudæis, qui eum cru-

A cis patibulo confixerunt, patrẽ ne irasceret̃ rogauit, & indignis hominibus ueniã misericors condonauit. Crede ergo homini qui mihi fidele tradidit sacramentum, & quærit me pollicente tua defensione uitæ subsidiũ. Scio enim ꝙ eius salutis mihi promissa cõplebis. Non tamen potuit Castinus adeò dolũ simulationib. periurijsq; tegere, quin Bonifacius paratas sibi insidias deprenderit. Quare Augustino scribẽs hæc dicit: Graue nobis est bellum, inimici mucro pectora nostra pulsat, deo funde preces, ut soles, tua sit nobis Comes oratio. Rauca buccina, terrifica tuba, puto ꝙ & sydera terreant, hostium clamor immanis adest, sed his nõ terremur. Nouimus eñ ista nõ hodie. Ergo uenerande Christi sacerdos, pete dominũ ut iacula in hostes dirigat nostra, ac se ipsi trucidẽt mutua cæde. Resciuerat interea Augustinus Castinũ sibi mentitũ fuisse, ac impudentissime peierasse: quare præterꝗ quòd hominem secta Arianũ prius nõ diligeret, in illũ odio exarsit, Bonifacioq; in hęc uerba rescripsit: Graui de pugna cõquereris, dubites nolo, utile tibi tuisq; dabo consilium: Arripe manibus arma, oratio aures pulset creatoris: quia quãdo pugnat̃, deus apertis
B cœlis spectat: & partẽ quã inspicit iustã, ibi dat palmã. Tandẽ uentum est apud prœliũ, cuius qualis fuerit exitus, Bonifacij ad Augustinũ breuis epistola declarat: Manus superba deo iuuãte cecidit, quæ ante paululũ audax, gladiũ erecta portabat. Multi ex aduersis ceciderũt, de nostris aũt Christo iuuãte, nullus est uulneratus. Ora igit̃ uenerabilis papa, ut talis de inimicis ultio sæpe procedat. Quamuis aũt Augustinus amici & catholici uiri partes superasse gauisus sit, tamẽ timere nõ desijt, Bonifaciumq; ad pacẽ ac fidẽ Romanę reipub. seruandã, talibus est hortatus: Lecto me uacare nobilitatẽ tuã latere nõ credo, ultimumq; diẽ mihi uenire exopto. Gaudio tuæ uictorię, ciuitatẽ quęso defende Romanã, tuos ut bonus Comes rege, nil de uiribus proprijs præsumas, de autore glorieris uirtutũ, & nullũ curabis penitus inimicũ. Castinus aũt eo superatus prælio, ijsdẽ quibus exercitũ adduxerat nauibus, fractas quæ prælio superfuerũt copias, in citeriorẽ Hispaniã reportauit. Ea cũ intellexisset Ioãnes tyrãnus, copias omnes Honorio militare in Italia cõsuetas, nouo delectu auxit, nauigioq; ingẽti cõparato, aduersus Bonifaciũ Comitẽ in Africam
C ducere cœpit. Erant aũt interea magni motus in Africa suscitati. Nã Bonifacius nullã sibi in posterũ cũ Ioanne Imperatore futurã pacẽ peruidẽs, Afros gentẽ durã semperq; rebellem, nullatenus prout cõsueuerat à uastationib. prohibuerat. Quo in tẽpore sanctus pater Augustinus ꝗd potuit adnisus est amicũ suũ ad bonã fidei & integritatis in remp. frugẽ ꝑducere. Dedit q; ad illũ longiusculã epistolã, cuius aliqua hic capita subiecimus: Audi me fili, imò deũ nostrũ per ministeriũ infirmitatis meæ. Recole qualis fueris, adhuc in corpore cõstituta religiosæ memoriæ priore uxore tua, & recenti obitu quõ tibi uanitas seculi huius horruerit, & quõ concupiueris seruitutẽ dei: nos nouimus, nos testes sumus ꝗd nobiscũ apd' Tubanas de animo & uolũtate tua fuerimus collocuti. Soli tecũ eramus, ego & frater Alypius. Nempe oẽs actus publicos quib. occupatus eras, relinquere cupiebas, & te in ociũ sanctũ cõferre, atq; in ea uita uiuere in qua serui dei monachi uiuũt. Id aũt ne faceres, ꝗd te reuocauit? nisi quia cõsyderasti ostendentib. nobis, quantũ ꝓdesset Christi ecclesijs ꝗd agebas, si ea sola intentione ageres, ut defensę ab infestationib. barbarorũ,
D quietã & tranquillã uitã agerẽt: postmodũ ista ꝗ omnib. parẽt, secuta sunt mala. Christianus es, cor habes, deũ times, tu ipse cõsydera ꝗ uolo dicere, & inuenies de quib. malis debeas agere pœnitentiã iustã. Te quidẽ dicis habere causam, cuius ego nõ sum iudex, qm̃ partes ambas audire nõ possũ. Sed qualiscũq; sit tua causa de qua modo querere nõ est opus, nunqd corã deo potes negare, ꝙ in istã necessitatẽ nõ peruenisses, nisi bona huius seculi dilexisses? Quomõ ergo poteris tot hominũ armatorũ, quorũ fouẽda est cupiditas, timet̃ atrocitas, quõ inquã poteris eorũ concupiscentiã qui diligũt mundũ, nõ dico satiare, ꝗd fieri nullo modo potest, sed aliqua ex parte pascere, nisi ea facias ꝗ deus ꝓhibet, & facientib. cõminatur? ꝓpter ꝗd uides tã multa cõmitti, ut iam uile aliquid ꝗd rapiat̃ uix inueniat̃. Quid aũt dicã de uastatione Africę quã faciũt Afri barbari, resistẽte nullo, dũ tu talis tuis necessitatib. occupatus, nec aliꝗd ordinas, unde ista calamitas auertat̃? Quis aũt crederet, quis aũt timeret, Bonifacio excubitorũ & Africæ Comite in Africa constituto, cũ tam magno exercitu & potestate, ꝗ tribunus cũ paucis fœderatis, oẽs ipsas gẽtes expugnando & terrẽdo pacauerat, nũc fuisse tantũ barbaros ausuros, tantũ ꝓgressuros, tanta uastaturos, tãta rapturos, tanta loca ꝗ plena populis fuerãt deserta facturos? Sed forte ad ista respõdeas, illis hoc esse potius imputandũ qui te læserũt, qui tuis officiosis uirtutibus

non paria sed cõtraria reddiderunt: quas causas ego audire & iudicare non possum. Tuã E causam tu potius aspice & inspice, quã non cum hominibus quibuslibet, sed cũ deo te habere cognoscis: quia in Christo fideliter uiuis, ipsum debes timere, ne offẽdas. Si ergo bona sunt tibi præstita, quãuis terrena & transitoria ab Imperio Rom. (quia & ipsum terrenũ non est cœleste, nec potest prętare nisi qd habet in potestate) noli reddere mala pro bonis. Si autẽ mala tibi irrogata sunt, noli reddere mala pro malis. Quid istorũ duorũ sit, nec discutere uolo, nec ualeo iudicare. Ego Christiano loquor, noli reddere uel mala pro bonis, uel mala pro malis. Et, si adhuc in armis te uersari opus est, fidẽ teneas, pacẽ quæras. : Dum uero hæc per literas & eadẽ similiaq; per nũcios beatus Augustinus cũ Bonifacio ageret, Ioannes Imperator littori Africano classem applicuit. Per eademq; tẽpora Theodosius iunior quintũ iam annũ apud Cõstãtinopolim, oriẽtale regebat Imperiũ: qui audita Honorij patrui morte, Valẽtinianũ Placidię amitæ suæ ex Cõstantio, ut ostendimus filiũ, Cæsarẽ declarauit: Isq; Valẽtinianus & Galla Placidia genetrix, expeditissimas adduxerũt in Italiã legiones. Eũ uero adolescentẽ ac genitricẽ inclytæ famæ mulierẽ, omnes F populi, exceptis Rauẽnatibus, Ioãni fauẽtibus, faciliter admiserũt. Presserũt aũt ilico Cæsar & genetrix Placidia Rauennã grauissima obsidione. Quã cũ diu pferre nequiuissent, Rauẽnates sese & urbẽ mulieri notissimæ permiserũt: nec tamen abstinuit præstãs fœmina, quin animaduerti iusserit in Rauennates tyranni noui hominis studiosos. Ast Castinus cõsul, cui profecturus Roma Ioannes, Italiã cõmendauerat: principio apud Massiliã descenderat, sed cõperto de Valẽtiniani in Italiã aduentu, Romã petere cõtendebat. Veniebat uero per Galliã Cisalpinã, ut urbes eius ac oppida cõfirmaret: in quẽ subito immisit Valẽtinianus Ardaburiũ Orientis præfectũ, famæ celebris ducẽ, qui Parthos sæpenumero profligasset: & cõmissum est sub Vercellarũ mœnibus pręliũ, quod haudquaq; fuit cruentũ, quia Castinus à suis derelictus, & ilico captus fuit, Etius etiam ipse in Roma captus, ad Valentinianũq; Rauennã est perductus: Cumq; duorũ huiusmodi ducũ demerita, apud Valentinianũ Cæsarẽ aliquandiu essent discussa, Castinũ placuit in exiliũ agi. Etius uero ea maxime causa seruatus est, q Hunnis à se cõcitatis suadere pmisit, atq; etiã bre G ui persuasit, ut sese ubi cõsederãt, apud Pãnonias cõtinerent. Purgantẽ uero ab iniusta immerito nota iusti doloris aculeos Etium, Valentinianus hortãte Placidia exaudiuit, præfecitq; Galliarũ urbibus ac regionibus, quas nec Visigothus nec Burgundio possideret. Eam cũ accepisset prouinciã Etius, se cõtulit ad Turonios, Andegauos, Cenomanos, Redones, Nãnctenses, Corisopitẽses, Cijantesq; qui & Veneti, Lugdunẽsis Galliæ Britãni co mari expositas ciuitates, ut nõ minus inde Gallias, q Britãnias & Taraconẽsem Hispaniam tutaret. Fuerat aũt huiusmodi cõliciendis in rebus mirabilis Valẽtiniani celeritas. Quas ob res à Senatu populoq; Rom. accersitus Imperator, & Theodosij decreto Augustus fuit appellatus. Excitatũ aũt est per id tẽporis nouũ in Britannijs incendiũ. Constãtino em̃ tyrãno, ut supra est dictũ, apud Arelatũ interfecto, Honorius Imperator eam insulã militibus exhausit, quos in Italiã reuocauit. Eamq; nacti occasionẽ, Picti & Scoti Albienses, cæteros Britãnos Rom. parentes imperio, incursionib. populationibusq; agrorum non prius agitare desierũt, q Etium intellexerunt proximo in Galliarũ littore conse H disse: eius nanq; transitũ in Britanniã timuerũt. Etius uero nec ipse transmisit, nec copias postulantib. Britannis dedit: quoniã multis destinebatur curis, nõ minus Burgundiones Visigothosq; intra præsumptam prouinciarũ possessionẽ cõtinendi, q prouidendi ne aliæ gentes barbaræ, hinc Franci, inde Hunni in Gallias se conferrent. Scoti itaq; & Picti, animis ob Etij cunctationẽ aucti, cæteros Britãnos in rebus adeo infestarunt, ut nullo creato tyranno rem suã ipsi capessentes, à rep. desciuerint, taliaq; cum Pictis & Scotis fœdera inierint, per quæ illis subijci uidebanĩ. Paruo tamen tempore interiecto, primores Britãniæ, maris, quod insulã à Gallijs diuidit, accolæ, quid per imprudentiã ignauiamq; cõmissum esset consyderauerunt: & cum Romanorũ legibus moribusq; assueti, Pictorũ & Scotorũ barbariẽ pati nequirent, ad Etiũ miserunt præsidia implorantes. Dedit autẽ Etius legionem unã, quæ mare transgressa, barbaros multa cæde repulit, Britanniasq; quamdiu affuit, pro Rom. Imperio cõseruauit. Eandẽ autem legionẽ, post parũ Etius in Gallias reuocauit. Nam una legione apud Senones, Aurelianosq; & Parisios, alia apud Taraconensem Hispaniã, Sebastiano duce, præsidio relicta, quicquid copiarũ aut in citeriori Hispania, aut in Gallijs habebat, duxit in Burgundiones, nouos parantes motus, & uti apparebat, ũ

A bat, si quid durius accidisset, in Italiam transituros. Quamprimũ uero de Etij profectione
Britannis renunciatũ fuit, Picti & Scoti Albiẽses, nauibus circũuecti, exposita Britannia
rum oppida populationib. incendijsq; fœdarunt. Quod cum Valentiniano renunciatũ
esset, legionẽ quam Etius Senonibus, Aurelianẽsibus, Parisijsq; præsidio attribuerat, per
Gallionẽ Rauennatẽ iussit in Britannias transportari. Cuius legionis aduẽtu, Britannia-
rũ primores cõfirmati, Scotos, Pictosq; timere desierũt. Per id uero tẽporis in quo Va-
lentinianus Etiusq; tam multa tantaq; cũ celeritate cõfecerant, Ioãnes tyrãnus in Africa
post multa uarijs in locis cõmissa prælia, à Bonifacio fuerat superatus, &, ut Guido sacer-
dos Rauennas asserit, interfectus. Valẽtinianus itaq; magna ad eam diem usus felicitate,
Africam pertentare constituit. Cumq; Bonifacius arma deponere, & Imperatori prouin
ciam dimittere iussus recusasset, ilico expeditio in illũ publice est decreta. Dedit uero Im
perator illi expeditioni duces Mahertiũ, qui Rauennæ esset, & Gallionẽ, quem ostendi-
mus in Britãnias nauigasse. Et Mahertius quidẽ per Italiã Narbonensemq; Galliã, in cite
B riorem Hispaniã delatus, eas omes copias quæ & iusto delectu & tumultuarie haberi po
tuerunt, magna celeritate cõtraxit: Gallio aũt, Valentiniani iussu, eandẽ ducens, quam in
Britannias transportauerat legionẽ, & ipse in citeriorẽ Hispaniam est delatus. Appulsis
eorũ ducum copijs Africano littori, Bonifacius Comes ipsa in exscensione congressus,
eas profligauit, ducesq; ipsos prius penè q̃ terram attingerẽt, interfecit. Quę quidem ac-
cepta clades effecit, ut Franci denuo in Gallias irrũpere sint ausi. Estq; res acta maxime in
hunc modũ. Diximus suprà, Francos uetusta origine ex Franconia Germanos, à Van
dalis, Burgundionib. & Alanis primo, & post ab Etio fuisse in Gallijs in patriã repulsos.
Hi ergo Etiũ bello Burgundionũ implicari, & Imperatorẽ amissis in Africa copijs, ener-
uatum uiribus audiẽtes, Clodione et Meroueo filio ducibus, ex Franconia sunt profecti,
& Rheno transmisso nullis iam qui resisterẽt reliquis, in Senonũ prouincia, sedem apud
Aurelianenses Parisiosq; ceperũt. Etius interea Burgundiones totiens profligauerat, ut
breui eos aut Gallijs pulsurus, aut ad internecionẽ cæsurus uideretur. Sed tantos undiq; Im
C perio imminere labores intelligẽs, pacẽ illis dolens mœstusq; cõcessit. Nec tamen pro
pterea remisit Valẽtinianus recipiendę Africę intentionẽ, q Sisulfo quẽ haberet præstã-
tissimũ ducẽ illi pręfecto muneri, exercitũ magno sumptu, maximaq; diligẽtia reparauit.
Et Sisulfus quidẽ animo ac uirtute Bonifacio par, saluo exercitu, Africam est ingressus.
Qui ad Carthaginẽ ducens, ea urbe proximisq; oppidis breui est potitus: cuius impetum
fugiens Bonifacius in Mauritaniã se recepit. Interea dum Honorio Imper. uita functo,
hinc Ioãnes tyrãnus adniti capere, inde Valentinianus obtinet occidẽtale Rom. Impe-
riũ, Visigothi q̃d Cõstantij temporib. iecerãt fœdus cũ rep. seruauerãt. Et cum satis quie-
scere nescirẽt, statuerũt bello finitimos agitare: primam tamen expeditionẽ destinarũt in
Vãdalos, qui in captis prius à se Hispaniarũ prouincijs habitarẽt. Quod cũ resciissent, tre-
merẽtq; Vandali, immutationẽ sediũ pendere cœperãt: Quãdo Rom. Imperij fato expo
scente Bonifacius Comes, et ipse in Africa à Sisulfo pressus, desperansq; salutẽ, Genserici
Vandalorũ regis auxilium implorauit, multa exorans prece, ut siue mallet stipendia, siue
D prædã urbiũ, siue ipsas Africæ urbes, in præmiũ accipere, opem sibi aduersus Imp. præsi-
diaq; afferret. Amplexus aũt ilico fuit Gensericus oblatã occasionẽ, & Vandalos cũ uxo
ribus ac liberis omniq; supellectile, facta quoq; tot per annos in Gallijs atque Hispanijs
præda, nauib. imponẽs ex Betico Gaditensi littore soluit, nõ magis Bonifacio auxilium
afferre, q̃ nouas accipere sedes in Africã nauigaturus. Alani autẽ & Sueui mansere apud
captas p sortẽ Lusitaniæ regiones, quas sibi sperauerant cõseruare. Pauloq; pòst hæc, Vi
sigothi relictã à Vandalis Beticã receperũt. Valẽtinianus aũt Imperator compertũ ha-
bẽs Vãdalos in Africã trãsmisisse, Sebastianũ Comitem ad recuperationẽ Lusitaniæ mi-
sit. Qui dux ex Taraconẽsi Hispania, cuius pręsidio ab Etio deputatus, mouẽs in Alanos
duxit, Emeritã & Galliciæ regionẽ, sorte prout ostẽdimus habitã obtinẽtes: Sebastianus
aũt Alanis cõgressus eos profligauit: ac omnino delesset ad internecionẽ, nisi illi relicta
sine multa cõtentione, Gallicia atq; Emerita, ad Visigothos in Beticã confugissent. Sue-
ui aũt & ipsi territi, Olysippone & habitis sorte cæteris Lusitaniæ urbibus ac oppidis ex-
cessere. Secutiq; Alanos in Visigothorũ & ipsi tutelã, ad Bethicam confugerunt. Appul-
sa Mauritaniæ littoribus Vandalorum classe, Gẽsericus ad permissas sibi à Bonifacio ci-
uitates oppidaq;, copias impedimentaq; exposuit. Fuere autem decreto & pactione con

cessa, quæcunq; à freto Septæ ad Cæsareā uel mari imminent uel littori sunt propinqua, E
Boualica, Sala, Tamanusida, Banasa, Frigida Colonia, Tabernæ Zichis, Tingi colonia, Cersonaria, & Cunagus. Sed Vādali gēs effrenis, oīa p utrasq; Mauritanias Numidiãq; hostiliter populati sunt: nec ea solū quæ Rom. Imperatoris fidē sequerent, sed quæ Bonifacius obtinebat: Carthaginē uero & Hipponē proximasq; ciuitates, Sisulfus à Vandalorū impetu est tutatus. Ea cū essent Valētiniano principi in Italiā nunciata, uires Imperij tāto barbarorū furori impares fore intelligēs, petēti Geserico pacē dedit, & apud Tingitanā Mauritaniā, petitas sedes largitus est inhabitādas, Carthaginē, Hipponēq; & reliquas Africæ ꝓuincias in Libyā expositas, eo ex fœdere saluas reddere meditatus. Euenit uero id Imperatori Valētiniano in ea re, q̄d merito omnibus accidere cōsueuit, qui male cōsulendo prouidēdoq; expectāt prosperū rei successum. Nā qui Vandalorū perfidiā Romdāno famosam esse nō ignoraret, nedū aliquos in Africa nouos, ꝓut debuit, exercitus illis opposuit, sed paci cōfisus recēs cōstitutæ Sisulfum ducē cū suis milit ib. in Italiā reuocauit, ut illū mitteret ad expeditionē, quā Etius Patricius in Gallijs ex omnib. Imperij uirib. F
cōflabat. Gensericus uero Carthaginē Sisulfi ducis præsentia, omniq; præsidio destitutā cernēs, fœdera spreuit ac pacē cū Imperarore & repu. constitutā, Carthagineq; ocyus occupata, eā urbē cædib. ac rapinis rerū omniū etiā sacrarū ubiq; fœdauit. Nihil eīm humani habēs, cūctis infestus maxime nobilitati & religioni, oīa diuina & humana exinaniuit, episcopū & clerū omnē ecclesiæ Carthaginēsis expulit, loca sacra aut suis dedit inhabitāda, aut Arianis attribuit inquināda, Sicq; Carthago illa pridē & tunc etiā præpotēs, à Vādalis capta est, anno 535. postq; Rom. cœperat esse subiecta. Obscurus est & parū nobis notus Bonifacij Comitis uitę finis: nec aliud est q̄d de eo certius habeamus, q̄ eum paulo pòst beatū Augustinū nō quidē uiolenta morte, sed acerbissimis cū animi angoribus, uitā excessisse. Augustinum aūt satis cōstat tertio mēse obsidionis Hipponi obijsse, diuina subtractū clemētia, ne patriā suā, q̄d breui euenit, à barbaris capi diripiq; uideret. Nanq; licet Gensericus oīa cepisset, q̄ à freto Gaditano ad Carthaginē usq; sunt sita, Hipponē tamē, sicut Possidius in beati August. cuius fuit familiaris uita scribit, menses 14. obsidere coactus est, priusq; potuerit eā fidelissimā reip. ciuitatē ad deditionē uel uiribus uel pactione pollicitationibúsue ꝑducere. Affirmat Possidius Bonifaciū Comitatu Africę functū, eā defensasse urbē. Vnde credimus, ipsum postq̄ se à Vandalis deceptū uidit, ad Augustinū cōfugisse, & eius suasione hostib. q̄ad potuit restitisse. Scribit tamen Prosper, totius orbis pace & cōsensione mirabili, Bonifaciū ab Africa ad Italiā p urbē uenisse, acceptā magistri militū dignitate: q̄ cū resistentē sibi Etiū prælio superasset, paucos post dies morbo extinctus est. Sed cū Prosper partim multa illorū temporū ignorauerit, partim seculares huiusmodi historias neglexerit, q̄ magis ecclesiasticas curæ habuit, partim ita breuitati inseruire conatus sit, ut pauca dilucide, multa dixerit obscurissime, in hoc Bonifacij uitæ fine minus sibi q̄ Possidio credimus. Quæ eīm pax illa totius orbis esse potuit ea tempestate, cuius motuū euersionū stragiúq; tanta fuit, tamq; multos annos cōtinuata calamitas, ut nulla unq̄ ętas similē sit perpessa? Potitus Carthagine, totáq; immaniū gentiū rex Gēsericus Africā omnē, Ægyptū usq; & Æthiopiā faciliter suo subiecit Imperio. Per q̄d tēpus fathiscentē Rom. Imperij occidētalis ruinā, Valētinianus & Etius Patricius, nullis H
artibus, nullis uirib. auertere potuerūt. Siquidē Hūni apud Pānonias, post repulsam ab ipso Etio habitā, ꝓut diximus, sedētes, Ostrogothos, Gepidasq; & alias gētes uel Scythicas, uel circa Danubiū sibi ꝓpinquas in maximū cogerāt numerū: à quibus existimarūt oēs non nisi maximā posse cladē calamitatēq; expectari. Effecitq; is terror, ut Britannias tūc amiserimus, quarū populi cupiebāt ꝑseuerare in Rom. Imperij ditione. Forte eīm p id tēporis, Britanni à Scotis Albiensib. Pictisq; agitati, ab Etio postularūt, ut copias sibi mitteret, in illarū supplementū, quas Valētinianus ex Senonib. missas, paulò pòst in Africā fecerat transportari. Etiū uero Gallicanæ expeditionis cura in primis occupauerat, & Hūnorū apparatus, q̄ dietim nūciabanī, deterrebāt, ne quas haberet copias diminueret. Qua ratione nequit Britannorū precib. satisfacere. Itaq; Rom. ciues, q̄ Britanniā frequētes diuersis respectib. inhabitabāt, & ipsi simul Britāni, salutis desperatione animos faciēte, arma ceperūt: & tūc quidē Scotos Albiēses, Pictosq;, à q̄bus agitabanī, prælio superarūt, ac in ulteriorē insulę partē recedere cōpulerūt. Sed paulopòst cū Britāni sese à Scotis Pictisq; diutius tueri diffiderēt, Anglicos Saxones datis in stipēdiū pecunijs, ex ꝓximis

Germaniæ

A Germaniæ littorib. conduxerũt præsidio affuturos. Qui quidẽ Saxones cognomine Anglici, duce Vortigerio eorũ rege, insulã ingressi, Scotos atq; Pictos represserũt prælio superatos. Sed & ipsi postea mercenarij Saxones, ambitione ducti, magis Britonib. q̃ Picti & Scoti hostes nocuerunt. Romanos em̃ ciues, & Britannorũ primores, maiori ex parte uario mortis genere interfecerũt, ex eoq; tẽpore cœperũt Saxones Anglici Britaniæ dominari. Interea Gesericus postq; Africæ p annũ dominatus fuerat, ingentẽ cõtraxit classẽ. Et cũ ea in Siciliã trajciẽs, magnã insulę partẽ, incẽdijs rapinisq; fœdauit. Eratq; is Gesericus Siciliã breui potiturus, nisi Valẽtinianus apparatũ inuadẽdæ ex Hispania Africæ ostendisset. Sebastianũ nãq; Comitẽ, à quo Alanos & Sueuos Lusitania pulsos diximus, iussit classẽ cõtrahere, & milites expedire in Africã traducẽdos. Gesericus itaq; cũ primũ hæc in Lusitania fieri habuit exploratũ, relicta Sicilia in Africã est reuersus. Sebastianus tñ nõ perfidus magis q̃ leuis, Valẽtiniani labores adauxit. Nã & ipse tyrannidẽ affectãs, cũ Vãdalis & Visigothis fœdera inijt, per q̃ sperauit posse Lusitaniæ dominiũ obtinere.

B Nec Imperatoris Valẽtiniani uires formidabat, si mõ fœdera stetissent icta cũ barbaris, à qb. Lusitaniæ latera fuissent aduersus uires Imperij undiq; cõmunita. Sed ab ipsis barbaris deceptus occisusq;, pfidiæ pœnas dedit. Sebastiano interfecto, Visigothi, Sueui & Alani, Lusitaniã Taraconensẽq; Hispaniã, & Aquitaniã cœperũt, ut nihil Ligerim inter fluuium, & eam Pyrenæi à qua orit partẽ: à sinuq; Aquitanico, quantũ maria Britannicum oceanũ & Balearicũ ad Carthaginẽ nouã ambiũt: tũc fuerit reliquũ, quod nõ illi possederint barbari præter Astures Cãtabrosq;, q̃ pro sua fidei constãtia Rom. iudices conseruarũt. Ea cũ intellexisset Theodosius Imperator, Valẽtiniani uires ad occidẽtalis Imperij tutelã & simul Africæ recuperationẽ nõ sufficere intelligẽs, ex suo oriẽtali supplere cõstituit, et ingentib. cõtractis copijs Ariouindũ et Anxillã duces pręfecit. Qui ilico in Siciliã nauigarũt, & tamẽ mora super morã trajciẽdo in Africã facta, insulam diu presserũt, nec ulla in re aũt nocuerũt Vãdalis, aut Rom. Imperatori auxiliũ attulere. Dum aũt sic desident, Siciliãq; diripiũt, ab eodẽ Theodosio reuocati fuerũt. Constãtinopoli nanq; & proximis ciuitatib. timere, & ad earũ partiũ tutelã, copias cõtrahere cogebat. Nam Bleda &

C Athila Hunnorũ, Ardaricus Gepidarũ, Valamirq; Ostrogothorũ reges, coactas in magnũ, ut diximus, numerũ copias, om̃e per Illyricũ duxerãt: & illius prouincijs sęua populatione uastatis, Thraciã ad extremũ inuaserãt. Quare ut tantã barbariẽ repelleret Theodosius, prædictos duces ex Sicilia cũ omnibus copijs reuocauerat. Athila aũt quis fuerit, maxime docet Priscus historicus. Is em̃ Priscus, à Theodosio iuniore, cuius esset epistolarũ magister, ad dictos Hunnorũ reges orator in Scythiã missus, Imperatori scripsit, ingentia se flumina trãseuntẽ ad loca peruenisse, ubi dudũ Indigoia Gothorũ fortissimus, Sarmatum dolo occubuerit: indeq; nõ longe ad uicũ in quo rex Athila morabat accessisse: uicũ in quã ad instar ciuitatis amplissimę. In quo lignea mœnia ex tabulis nitentibus fabricata uidit, quarũ tabularũ compago ita solidũ mentiebat, ut uix ab intẽto posset iũctura tabularũ cõprehendi. Erãt triclinia ambitu prolixiore distincta, porticusq; in omni decore disposite. Area uero curtis, ingẽti ambitu cingebat, ut amplitudo ipsa regiã aulã ostẽtaret.

D Hęc sedes erat Athilę regi barbariẽ totã tenenti. Hęc captis ciuitatib. habitacula præponebat. Is nãq; Athila patre genitus est Mũdizico, cuius fuere germani, Ottar, & Rohas, qui ante Athilã regnũ tenuisse narrant. Post quorũ obitũ, cũ Bleda germano Hũnorum successit in regno. Erat uero Athila superbus incessu, huc illuc circũferẽs oculos, ut elata potẽtia ipso q̃q; in motu corporis appareret: bellorũ quidẽ amator, sed ipse manu temperãs, cõsilio ualidissimus: supplicãtib. exorabilis, ppitius aũt in fide semel susceptis: forma breuis, lato pectore, capite grãdiore, minutis oculis, rarus barba, canis aspsus, simo naso, teter colore, originis suæ signa præ se ferẽs. Ipsis itaq; Hunnorũ, Gepidarũ, Ostrogothorumq; regibus dum resistere curaret Theodosius, pestilentia correptus interijt. Quod cũ intellexisset Valẽtinianus, pacẽ cũ Genserico Vandalorũ rege constituit, certisq; spacijs Africa Impatori Rom. & Vandalis est diuisa. Eam em̃ pacẽ Gesericus multũ anxie exoptabat: quia ortã inter suos seditionẽ, factãq; in caput suũ conspirationẽ, non prius armis cõprimere audebat q̃ Rom. Imperatoris periculo leuaret: qui quidẽ Gesericus postea castigatis in cõcione militibus, seditione cõpressa, pfidos nihil ultra suspicatus, militũ & ducũ ingẽtẽ numerũ securi pcussit. Suffectus erat interim apd' Cõstãtinopolim defuncto

Theodosio

Theodosio Martiãus: Qui ut Hũnis, Gepidis et Ostrogothis integer cęterisq; solutus cu E
ris paratior resisteret, cũ Gẽserico Vandalorũ rege, sicut Valẽtinianũ fecisse nouerat, atq;
cũ Persis indutias est pactus: in Hũnos uero Gepidas & Ostrogothos misit Arnestidem
magistrũ militũ, qui apud Martianopolim illis cõgressus, prælio superior fuit: sed postea
cũ auide nimis et incaute bellũ gereret, eũ Athila circumuentũ superatumq; interfecit: Et
tamẽ nulli dubiũ tũc erat, quin Martianus Imperator pręstãtissimus, quatuor reges illos,
Hunnorũ, Gepidarũ & Ostrogothorũ, tantã barbarorũ colluuionẽ trahẽtes, aut ad dissi
diũ seductos, aut cõmeatu interclusos breui fuerit cõfecturus, si modo in Illyrico & pro-
ximis Cõstantinopoli prouincijs fuissent diutius cõmorati. In ea eñ nobilitatis opumq;
paritate, nõ satis cõcordes erãt: quin cœperãt eorũ aliqui Martiano credere multa polli-
cẽti, si Athilã reliquisset. Sed unicus ardẽtioris callidissimiq; ingenij Athila ipsius Impe
ratoris consiliũ occupauit. Nã fratrẽ suũ Bledã uirũ mitioris ingenij, cingẽdę muro urbis
Budaliæ operi intentũ, per fraudẽ peremit, quia & periculosas ꝓhiberet expeditiones, et
reges q copias cõiunxerant, socios ac tanq; fratres, non subditos ab illo haberi, tractariq; F
cõtenderet. Ipso aũt Bleda interfecto, Ardaricũ Gepidã, Valemiremq; Ostrogothũ re-
ges subditos sibi potius q̃ socios Athila habere cœpit, duxitq; postea eos tanq; sui exerci
tus duces, quocũq; effrenis libido illũ audaciaq; traxerũt. Itaq; Athila præclusum Martia
ni copijs, ad Cõstantinopolim ꝓximasq; ciuitates accessum intelligens, statuit emigrare.
Neq; eñ tãtos exercitus, in uastatis tãtoq; pressis tẽpore Pãnonijs & Illyrici ꝓuincijs diu
tius alere potuisset. Verebaẽ uero ne Rom. et Visigothi, cõmunes sibi hostes, intellecta
quã destinauerat in occidẽtalis Imperij demolitionẽ ꝑfectione, fœdus armaq; cõiunge-
rent: hinc utrosq; annisus est tãdiu quietos reddere, q̃ad in eorũ intima penetraret, ac illis
coeundi præriperet facultatẽ. Etiũ itaq; amicissimũ hominẽ primo tẽtauit, cũ q̃ paterna
origine Mesio ipse et Bleda frater, Ioãnis tyrãni tẽporibus, de trãsitu in Italiã fœdera, ꝓut
ostẽdimus, inierãt: ipsi aũt Etio multa in Rom. Imperij instaurationẽ est pollicitus, si pfu-
gas seruos suos Visigothos, p suã & Romanorũ à bello cessationẽ, punire liceret: Theo-
dorico aũt qui p id tẽporis Valliæ in Visigothorũ regno successerat, persuasurus multis G
uarijsq; rationib. est usus, maxime tamẽ acceptas sæpenumero clades, impẽdensq; conti
nuo à Romanis iniuriarũ tenacissimis excidiũ memorauit: orauitq; ut partitũ potius cũ
Hũnis, Ostrogothis & Gepidis cõsanguineis, occidẽtale Imperiũ securus retinere, q̃ sub
perfido et superbo hoste Romano, tremẽs periclitari mallet. Effecit tamẽ uniuersum iam
peruagata orbẽ Athilæ superbia, & multarũ gentiũ prouinciarũq; calamitatis recens me
moria, eius q̃d Athila tãtis quærebat artibus oppositũ. Nã quos fraudulẽtis pollicitatio-
nib. pellectos decipe conabaẽ: Romani & Visigothi animos armaq; iũxerũt. Etius itaq;
fœderib. cũ Theodorico Visigothorũ rege ictis, quãtacũq; potuit auxilia ex subiectis Im
perio ꝓuincijs Italiaq; cõtraxit, misitq; ad oẽs Romanorũ quondã ꝓuincias oratores:
quorũ suasionib. adducti Burgũdiones, Meroueus rex Francorũ, q Clodioni patri mor-
tuo successerat, & rex appellatus erat, Saxões, Riparioli, Lãbriones, Sarmatę, Lutetiani,
in eadẽ cõtra Athilã fœdera cõsenserunt. Cõtraxit uero pariter & patrijs eduxit sedibus
Athila, nõ Scythię modo populos, sed ad latissimã q̃q; Danubij orã undiq; expositos. In H
quib. notissimi fuere supradicti, Ardaricus Gepidarũ rex, Valemir, Theodemir, Vinde-
mir, fratres, Ostrogothorũ reges, atq; Marcomanni, Quadi, Eruli, & Turingi, q̃ ad 500. ar
matorũ milia fuisse cõperimus. Cũ itaq; desperasset Athila de quęsita p eas simulationes
fraudesq; utriusq; hostis pace, Germaniam est ingressus, & ea incẽdijs, rapinis, cędibusq;
multis in locis uastata trãsiuit in Gallias: Primũ uero in Remẽses ducens, eorũ urbẽ coro
na cinxit. Sed cũ ciues tãdiu resistere conarenẽ, q̃ad diuitias in prædã spõte permissuri, ab
immanissimo hoste seruitutẽ internecionẽq; deprecarenẽ, refractis subita ui mœnib. irru
pit exercitus, tantaq; sæuitia cædib. & sanguini indulsit, ut nec sexui pepcerit gladius nec
ætati. Eaq; in sæuitia in sanctũ uirũ Nicasiũ urbis episcopũ, ætate decrepitũ est grassatũ:
ex cuius ore, postq; abscissum corpore caput iacebat, diuini eloquij carmina sunt audita.
Post multas inde cõmissas minorib. in locis & oppidis cũ cędes, tum rerũ omniũ etiam sa
crarũ direptiões, secũda ad Aurelianos Athila fecit castra. Sed duxerat interea in Vasco
niã Etius, & Romanis legionib. Theodorici apud Tholosam sedẽtis, Visigothorũq; co-
pijs coniunctis, sociorũ copias summo studio contrahebat. Quod cũ intellexisset Athila,

primo

A primo quid faceret, dubius fuisse ferť. Nam qui semper paruifecisset Visigothos, Alanos, Sarmatas, Saxones, ab Hunnis sæpe superatos fugatosq; : Gallos itē & Frācos accedētes facile spreuisset, nisi summā Etij uirtutem, & rei militaris peritiam sibi cognitā timuisset. Conuertit ergo animū homo barbarus ad gentis stoliditatem, & aruspice accito, extra ritu patrio inspici curauit. Aruspice autē dubium prælium ac magnam suorum cædem, sed primarij hostiū ducis necem portendi renunciante in prælīū exarsit: haudquaq; dubius, quin sublato, ut significari existimauit, Etio, si etiā maiorē sui exercitus partem amisisset, cū reliquijs copiarū, & supplementis quę facillimū duceret comparare, urbis imperio potiretur. Qua adductus spe, omissa Aurelianorū obsidione, in Vasconiam duxit. Oppositi tales tantiq; exercitus, quantos in Europā nullos unquam conuenisse cōstat: in subiectis Tholosæ campis, Catalaunicos tunc uocabāt, acies in hūc modū, prout refert Ablabius, struxere. Athila imbellē mulierum puerorumq; turbam inter carros, quorū uis maxima suo exercitui inerat, ad proximos colles primū semouit, & inde structa apertis cāpis aci-

B ēs, sese cum Hūnis medium locauit, Ostrogothos uero reges Valamirē, Theodemirē, ac Vindemirem, sinistro: Ardaricum Zepidam dextro, cornibus præfecit. Structuros autē Theodoricum Etiumq; tardauit, comperta Singibaris Alanorū regis perfidia, quem rescīuerunt ab Athila corruptū constituisse, cum primū pugnam conferri esset cœptum, ex cornibus in quorū altero locari sperauerat, ad hostes trāsire, & laborantib. in prælio Romanis & Visigothis, à tergo instare. Veriti tamen duces, ne si in perfidum Singibarē acerbius decernerēt, Alanos pessimo loco & tēpore abalienarēt, & duplici dāno eos quibus carerent hostico adderēt exercitui: dissimularūt. Singibareq; quid fieret ignorante, municipij quod Tholosæ proximū ille obtinebat portas ab extra obice munierūt, & statiōes ne Hunni possent ingredi addiderūt: ipsum uero regem cum Alanis curarunt acie media inter auxilia cōtineri: Theodoricus exinde cū Thorismūdo filio & Visigothis, ne Ostrogothis concurrerent, sinistrū: Etius cum Romanis & Burgundionibus, ac Merouco Frācorū rege dextrū cornua tenuere. Forte erat in campo tumulus, utrisq; castris pari spacio

C ꝓximus, de cuius opportunitate, ut apparuit, maxima, cū utriusq; exercitus duces certassent, occupauit Thorismundus: concurrentib. inde cornibus prælium ubiq; est initū pro numero & multitudine maximū, atrocissimūq; : sed in tanta barbarorū quæ utrisq; inerat castris colluuiōe, adeo multiplex, adeo uariū, ut nec ipsi qui aderāt pugnatores intellexerint, quo ordine sit cōmissum. Cædem uero inauditā, riuos ac medio in campo sanguinis torrentē fuisse scribentib. faciliter cōsentio, quod necesse fuit accidere, cū hinc Romanæ legiones armis instructæ, tantā haberent in quam iratæ sæuirent, inconditā ac propè inermem hostium multitudinē: inde ardentes inter se summis odijs Scythæ mutua feritate ac sæuitia concurrissent. Dum autē recedentes Hunnos & in fugā conuersos ardentiori animo insequitur Theodoricus, suorū magis pressura allisus, quàm hostiū ferro interfectus occubuit: & tunc prælīū quod ad serum diei erat cœptum, in dubiamq; noctem cōtinuatum, interuentu umbrarū utrinq; diremptū est. Athila postq; se magna cū clade superatū uidit, intra carrorum septa cōfugit, scutatisq; in circuitum, ut ualli speciem pro carris stan

D tes exhiberēt, dispositis, sagittarios adiūxit, uim hostiū quæ improuisa fieret, quoad acies strueretur, propulsaturos. Et ne aut uiuus in hostiū potestatē ueniret, aut mortuus careret sepultura, iumentorū clitellas in struē cōgessit: in qua si durius quid accidisset, se gladio à domesticis cōfodi, ac subiectis ilico flāmis cremari iussit. Cæsa fuisse eo in prælio ex utroque exercitu centū & sexaginta quinq; milia, qui minus: q plus, centū octoginta scripserunt. Mane Thorismundus inuentū Theodorici genitoris cadauer, regij funeris pompa Tholosam deferri, & se à Visigothis regē declarari ac salutari fecit. Et conuenientib. ad Etij tentorium ducibus, Etiū Thorismundus cæterosq; exercitus duces, ut uictoria uterentur, primus omniū est hortatus. Sed Etio non minus Visigothorum, Alanorum, Sueuorūq; & Burgundionū ac Francorū, q̄ Athilę & Hunnorū suspecta erat potētia, ideoq; alia mēs sibi aliudq; consiliū fuit. Hunnos eñ Zepidas & Ostrogothos sicut opinabatur eneruatos, et disciplinę militaris ignaros uoluit cōseruare. Quia existimauerit, eo sublato exercitu, alios qui secū uicerāt barbaros, prouinciarū Imperij direptionib. assuetos & Romanā militiā propè edoctos, reddi reip. damno ac excidio fortiores: hinc laudatū, in maximamq; spem erectū Thorismundū admonuit, ut fratrū qui domi manserant ambitioni

occurreret,

occurreret,ad suscipiendãq; paterni regni gubernationẽ festinus accederet.Quod cũ ille E libens facere pergeret,cæteri principes & populi, qui Romana secuti erant signa,Etio di mittẽte,in patriã sunt reuersi. Athila postq̃ tanto tremore,quantus non magis ipsum, q̃ eius inuaserat exercitum, sese uidit liberatum, in Tungros Trecensesq; duxit, & strages ac maxima edidit incendia. Confractum inde & lacerum,sed maximum trahens exercitum,in Pannonias rediit. Variãt hoc in loco scriptores.Nã sunt qui Athilã reparato exercitu,iterato in Gallias,alij qui in Dalmatiã duxisse,& denuo in Pãnonias prius reuertisse dicant, q̃ in Italiam se contulerit. Quorũ errorem nobis manifestũ refellere omittimus, Athila nanq; copijs quas Catalaunici campi clades cõminuerat,supplemento & auxilijs ad primi exercitus magnitudinẽ instauratis,nõ ultra Gallias,sed ipsam Italiã inuadere cõstituit.In quam ducturus, primũ Illyrici sinus oram circumuectus est,& Tragurium,Sibilicum,Belgradũ,Iaderam,Signiam,Polam,Parentium,Hemoniam(quæ oppida tunc in Martiani Imperatoris Constantinopolitani cura essent) nullo firmato præsidio diripuit, incendit.Ad Arsiã uero fluuium & Tergestinũ sinum Italiæ limites, nõnihil repperit co- F piarum,quas præfectus Liburniæ & Aquileiæ Valẽtiniani dux,ut cõmissam sibi prouinciam tutaretur,adduxerat.Sed ilico repulsus miles Romanus intra Aquileiam se recepit: cuius fuga terrori addita, quę nomen Athilæ pridem dederat, effecit ut ciues Aquileiani mulieres liberosq;, quorũ ætas armorum impatiens esset, ad Grandensem insulam mitterent, thesauros illuc & sacra ac supellectilẽ transportãtes.Obsedit itaq; Aquileiã Athila, ac omnia aduexit, excitauitq; machinarũ genera, oppugnationibus necessaria.Sed urbs ualidissimis cincta mœnibus, probe à ciuibus Romanoq; præsidio defensabatur: quare Athila ne illic sedẽdo tempus usq;quaq; tereret, immunita regionis oppida expugnauit; quorum pleraq; facillimũ fuit capere,quia oppidani mulieribus liberis & preciosioribus quibusq; eductis, in ꝓximas insulas cõmigrarant: sic Caprulas Cõcordienses, Altinates eas sex incoluerunt insulas,quibus nunc est ab Altini oppidi tunc opulenti sex portis nomẽ, Torcello, Maiorbo, Buriano, Amoriaco, Constãtiaco & Aimano:protracta eñ est triẽnio ea Aquileiæ obsidio:quo in tempore satis constat Gratianũ Constantinopoli im G perasse:Gensericum apud Africã, Merouеum apud Francos regnasse, Burgundiones in iam,prout & nunc,suis Galliarum sedibus: Thorismundum, Sueuos,& Alanos in Hispanijs,Aquitania & Vasconia quietos fuisse. Sed de Valẽtiniano tũc Romę imperante qd egerit,nihil referri inuenimus.Hinc cum Athilã barbarosq; iam capiẽdæ Aquileię desperatio cepisset, ipsum regẽ ferunt uigilantissimũ speculandi, quod sæpe faceret,gratia circum urbis mœnia equitasse: & casu aduertisse ciconias ex altis turrib. pullos efferre:qua lætatus augurij insania, socijs dixit futurorum præscias aues filios deportare urbe, quam nouerint perituram: Barbaris exinde suis in prælio cõuocatis, ad arma undiq; est concursum.Cũ Athila solito acrius in oppugnationẽ incubuisset,urbe quam diu obsederat breui fuit potitus.Sentiunt aliter hoc in loco,qui Venetorũ reip.res gestas scripserũt,initijq; dicũt monumẽtis ecclesiæ Aquileiẽsis: narrãt enim eos ciues & Romanos qui Aquileiã triennio defensarant,cum famẽ diu toleratam ultra nequirẽt perferre,statuas omnes quę in urbe sunt repertę,per mœnia & in propugnaculis noctu disposuisse,ut interdiu uiderẽ H tur esse milites in stationẽ more solito collocati, eaq; fretos fallẽdi opportunitate Aquileiẽses, prius migrasse gradum q̃ huiusmodi dolum hostis aduerterit:quem quidẽ hostẽ faciunt uisis auib. quæ statuas securæ insiderẽt,doli admonitum, refractis mœnibus irrupisse. Quod si uerũ fuisse concedeť, gloria carebit mulier nomine Digna,quam cæteri affirmant scriptores, uisis conciuiũ mulieribus,quæ forma præstãtes in libidinem ab hoste traherenť,ne pudicitiã et ipsa amitteret, ex summis ædibus in subiectũ Natisonẽ fluuium sese obuoluto capite pręcipitem dedisse.In quo autem nullus discrepat,ingressus urbem Athila adusq; solum eam subuertit.Inde mouens,Paduã, Vicentiam, Veronam, Mediolanum, Ticinum,quæ Papia dicitur,cepit:ciues enim excidiũ quod timebant,deditionis facilitate deprecari sperantes, quamprimũ aditi erãt, sese Athilæ permittebãt.Sed eas immanis barbarus ciuitates cõmissis sine aliquo humani iuris respectu cedibus dirupit, & quãtũ ꝓ incẽdia fieri potuit,lacerari subuertiq; curauit. Romani tũc et cæteri Italiæ populi Athilã qui se dei flagellũ terroremq; populorũ diceret, ac re ipsa ostẽderet,horrẽdo pauore expectabãt. Quod cũ Leo põtifex Roman.eius nominis primus cerneret,mœstus

compa

A compatiensq; populis, atq; etiam hortante Valentiniano, legationẽ ad Athilam pro cunctorum salute suscepit: repperit aũt illum apud Mincium castra habentem: ferũt nanq; regem ipsum quid faceret dubiũ, ab ulteriori progressu à cõmilitonibus exercitusq; sui ducibus aliquamdiu fuisse deterritũ, quia illi memorarent ac in malũ uerterent præsagium Halarici casum, qui parũ captæ urbi ac Italiæ superuixit. Pendentem tamẽ in Italiæ desolationẽ, ad quã eum ingenij ferocitas trahebat, facũdus pontifex orãdo molliuit, effecitq; ut omissa Italia, ad propria redire regna promiserit. Quæ res omnẽ exercitũ in admirationẽ adduxit. Sciscitantibus uero causam, respõdisse Athilã fama est, non se præsulis adductũ oratione id fecisse: sed magis duorũ qui strictos tenentes gladios adstabant, necẽ sibi ac exercitui cõminantes, & hi Petrus & Paulus apostoli fuisse creduntẽ. Profectũ Italia & iam in Norico superiori, quã nunc esse partim Austriam, partim Bauariam diximus, statiua ducentẽ Athilam Honoria Valentiniani Imperatoris soror, per eunuchum pellexit, ut sese cupientissimã in uxorem precibus minisq; à fratre extorqueret. Id autẽ magna uer-
B borũ instantia Athila intentauit, impetraturumq; se nouit, & tamen homo luxu perditissimus cõtinere nequiuit, quin multis quas haberet, & secũ in exercitu traheret uxoribus, aliam cui Ildiconi erat nomẽ adderet: cuius nuptiarum beneficio, mors eum opportuna è medio sustulit. Nanq; post conuiuiũ profusius hilariusq; celebratum, resupinus alto in sopore cũ demersus esset, sanguis è naribus profluẽs, uitalibus oppletis meatibus, eũ necauit. Quod quidem illa nocte scribunt multi cognouisse per somniũ apud Constantinopolim Martianũ, cui uisum sit uidere Athilæ arcum, quo armorum genere Hunni in primis uterentur, fractũ esse. Quartũ tunc & quadragesimũ Imperium annum inclinabat, prout facile intelliget, q ab undecimo Archadij et Honorij Imperatorũ anno, in undetrigesimũ Valentiniani principis, in quo Athila obijt annũ, præteriti temporis ratione uolet computare. Et intra id tempus Germaniã omnem, Datiamq; & Sarmatiã, & cæteras prouincias ad Danubiũ Rhenumq; sitas, perdidit Romana respublica. Hispania quoq; ulterior, Aquitania & Vasconia, atq; illa Eduensium Vesuntionumq; Galliæ pars, quam Burgun- 44. anni inclinationis.
C diones anno urbis captæ secundo ceperũt, sunt amissæ: pariter factũ est anno inclinantis Imperij sexto & uigesimo, de Senonensi Parisiorũ Francis subiecta. Quarum omniũ prouinciarum nulla postmodum pro Romanorũ Imperio est recepta. Athila mortuo, Valamir & Theodemir fratres Ostrogothorum, & Ardericus Zepidarum reges, primi sese in libertatẽ uindicarunt, eorumq; exemplum exinde secuti sunt Marcomãni, Quadi, Eruli, & Turingi, Hernacum & Eurich Athilæ filios, ne patris exemplo uiribus reassumptis tyranni fierent, relinquentes. Quod cum ipsi ægreferrent, Hunnorum reguli in Valamirẽ, Theodemirem & Ardericum, seditionis autores, arma sumpserunt, enisiq; sunt incautos eorũ exercitus adoriri. Sed ad primos qui apparuerũt motus Ardericus Zepida rex congressus Hernaco, illũ triginta armatorũ milia habentem prælio superatũ interfecit. Valemir aũt Theodemirq; suis arma corripere iussis, tanto in Durich incubuerunt pugnandi ardore, ut fractis Hunnis magnaq; cum occisione repulsis, Regulus intra Scythiam fuerit, & semper postea Hũni in Ostrogothos arma sumere formidauerint. Anno qui mortẽ 25. anno inclinationis imperij Franci.
D Athilæ est secutus, Valentinianũ Imperatorem, Transila Etij commilito occidit Romæ in ducis sui de se deq; repub. optime meriti iustissimã ultionem: quod tamẽ facinus idem Transila nunquã ausus fuisset, nisi eum impulisset adiuuissetq; idẽ maximus Patricius, à quo Etius pariter fuerat interfectus. Agnellus uero Rauẽnas qui gesta pontificũ ecclesiæ Rauennatis, anno nunc sexcentesimo tertiodecimo scripsit, eundem Valentinianũ dicit occisum fuisse Romæ, in loco qui diceret ad Laurũ: sed eo anno quo Athila Aquileiam diruit, quo item anno Rauennam dicit tanto incẽdio conflagrasse, ut maiorẽ diuitiarum partem absumpserit. Est etiam apud eundem Agnellum, Valentinianum, qui annũ agẽs decimũ Honorio patruo fuerit suffectus, magnã annorum triginta quibus imperauit partẽ, egisse Rauennæ, cuius urbis episcopo, quatuordecim ciuitatũ subiecit episcopos, Arimini, Cæsenæ, Foriliuij, Foripopilij, Fauentiæ, Foricornelij, quæ & Imola, Brinti, Bononiæ, Mutinæ, Regij, Parmæ & Placentiæ. Eas enĩ ciuitates uidemus postea ab Aripertho Longobardo, Pipino & Carolo Francis regibus, sub Exarchatum Rauennatẽ, de quo dicemus, fuisse cõstitutas: & Brinthũ dicit Agnellus, quę ciuitas erat propinqua Bononiæ, ante ætatis suæ tempora fuisse destructã, in cuius locum cõijcimus castrũ quod corrupte

dicitur Britonum, fuisse reædificatū. Opera Valētiniani narrat Agnellus fuisse ampliata E
instaurataq; Rauennæ mœnia, & pariter uel ipsius uel Placidię genitricis cura & impēsis
ecclesiā sancti Ioannis euangelistæ, quæ nunc insignis uisitur, ecclesiā sancti Stephani in
Arimino fuisse constructas. Ornauit itē Valentinianus Ioannē episcopū Rauennatē pal
lio ex candida lana cōfecto, quo solus tūc Imperator uteretur. Quod quidem superbię in
centiuū effecisse uidemus, ut episcopi Rauennates eas habuerint cum Romanis pontifi-
cibus paritatis contentiones, de quibus suo tempore dicemus. Subrogatus aūt est Valen
tiniano Maximus Patricius Romanus ciuis, qui ipsum Etiumq; interfici curauerat. Is Eu
doxiam, quæ Valentiniani uxor fuerat, precibus minisq; renitentē rapuit, & sibi uiolēto
matrimonio copulauit, legiones per eam & prouincias cōciliare confisus. Id uero mulier
adeo ægrè tulit, ut scelus tyrāni statuerit immanissimo scelere uindicandū: uiro enim pe-
tenti satisfacere simulans, nūcios quidē confirmandis prouinciarū magistratibus, ipsisq;
prouincialibus dimisit, sed per ipsorum nunciorū quempiam, cui plurimum fideret, Gē-
sericum Vandalorum & Africæ regem hortata est ad urbis Romæ Italiæq; subijci prout F
ostendebat, paratissimarū inuasionem. Itaq; Gensericus tanto lætatus nūcio, omnes qui
arma ferre possent Afros & Mauros, æque ac Vandalos, trecēta, ut referī, hominū milia
nauigio imposuit, & in Italiā nauigauit. Ad cuius improuisi potentissimiq; exercitus ad-
uentantis nuncium exterrita ciuitas Romana, in mōtes syluasq; & munitiora oppida po
pulariter demigrauit. Maximus uero tyrannus, dum fuga & ipse sibi consuleret, ab Vrso
milite Romano occisus fuit. Erat itē per id temporis superstes uir sanctus Leo pontifex,
cuius prece & suasionibus Athilā ostēdimus Italia excessisse. Is pater pius in tanta omni-
um trepidatione, sibi securos paucos adducēs ordinis sui conseruos Christi superbū adijt
Gensericū, eumq; priusquam urbem ingrederetur orauit, ut si libitum foret, prædam ciui
lis gazę militi permittere curaret, sacra dimitti intacta, & à ruinis incēdioq; urbis populo
uacuæ abstineri: minime tamen ualuit sancti pōtificis autoritas apud regem Barbarum,
qui Ariana hæresi inquinatus, haud aliter quàm apud Africam fecerat, templa sacrasq; ę-
des simul cum reliquis urbis partibus diripi permisit. Quatuordecim dies Romanum po G
pulum urbe abfuisse, omēs concordāt scriptores. Et cum Barbaros inde profectos Cam
paniam petiuisse dicant, conuenit inter eos, Eudoxiam & filiā ex Valētiniano susceptā,
simul cum spolijs ex urbe cōtractis, intra eundem quartumdecimū diem iussu Genserici
in Africam nauigasse, atq; opifices fabrosq; quosq; peritiores ingētem turbam urbe edu
ctos, secum transportasse: unde crediderim ciues quidem senatorij equestrisq; ordinis, &
alios honesto natos loco ditiores, urbe relicta sese in tuta recepisse, alios uero opibus te-
nues māsisse. Quos irata Romanis mulier asportauit. Egressi urbe Barbari, Campaniam
longe lateq; populati obsederunt Capuam, quæ ui expugnata direptaq; ad solū usq; de-
structa est. Quæ causa impulit sanctum uirum Paulinum Nolanæ urbis episcopum, ut in
captiui unius redemptionem semetipsum dederit pro seruo in Africam deferēdum. Qui
factus ex episcopo hortulanus, tantā tribuente deo est apud Barbaros gratiam consecu-
tus, ut omnes Nolanæ urbis captiuos sibi donari obtinuerit, in patriā reducendos. Et cū
totius regionis Campaniæ oppida idem attriuisset Barbarorum furor, ad Neapolitanam H
urbem est uentū. Qua mœniū firmitate, & ciuium robore munita pertinaciter resistente
Gensericus obsidione soluta, in Africā redijt. Sextus is erat Martiani Imperatoris annus,
ab Imperij inclinatione octauus & quadragesimus. Quo in tēpore Romani urbe frequē
tata Auitum senatorij ordinis Romanū delegerunt Imperatorem, cum quo Martianus
mitissimi uir ingenij, damnis & periculis occurrere cupiens, quæ noui rerū motus parere
consueuerūt, fœdera inijt, secundū quæ respublica utrobiq; salubriter administrari pos-
set. Annos tunc septem Thorismundus Visigothorum rex, post Cathalaunici campi præ
lium, sese continuerat intra Vasconiam Tholosamq;: partim namq; successus Athilæ ti-
muerat, partim expectauerat, quem in locū euaderet res Romana. Qui Athilam necatū
Etium Valentinianumq; occisos & Romam à Vandalis expilatam esse audiens, omnem
postergauit Romani Imperij reuerentiam. Romanū nanq; Imperium à ferrea firmitate,
in testaceam deuenerat fragilitatem. Cepitq; tunc Thorismūdus Hispaniam citeriorem,
& Galliæ ciuitates extra Burgundionum Francorumq; ditionem ac ultra Ligerim cōsti
tutas. Lugdunensem uero Antię prouinciā, usq; Massyliā Burgundio occupauit: Et solā

Narbonen-

A Narbonensem prouinciã cum his quæ Ligerim inter & Rheni flueta sunt, tũc tutatus est Geruandus quidã Romanus, qui in illa præfectus à Valentiniano fuerat constitutus. Interea Martianus cum orientalem rempublicã feliciter administraret, septimo Imperij sui anno diem obijt, subrogatusq; est sibi Leo, quem urbs Constantinopolitana primum ex Græca progenie Imperatorẽ habuit: quanquã perhibent aliqui nõ Græca eũ, sed Bessica progenie oriundũ. Per cuius tempora (sedecim nam annis imperauit urbem Romam, Italiãq; & uniuersum Romano principi cõmissum Imperiũ) uarij motus laboresq; agitauerunt: quibus referẽdis, si minime adiuuãt omnes, quos legerimus scriptores, dolendũ magis quàm mirabile uidet, cum eo in seculo quod iam fluxerat, ingenia quæ prima clades Gothica Romæ reperit, aut ipso senio interissent, aut ferro: et bonarũ artiũ studia interim cum pace & otio eorũ fomitibus omnino cessassent. Itaq; primo Leonis Imperij anno, cũ Auitus Romæ mortuus esset, Maioranum quendã, exercitus apud Rauennã Leone suadente, Imperatorẽ assumpsit, & anno Imperij tertio interfecit apud Terdonam Cisalpinę
B Galliæ ciuitatẽ. Subrogatus uero est illi per Rom. Seuerianus, cuius patriam gentémue, aut cognomen nullus refert scriptor. Sed is quicũq; fuerit, eius Imperij initio, Alani duce Biorgo eorum rege, per montes Tridentinos Italiam sunt ingressi. Fuerũt autem ex illis qui primo inclinantis Imperij anno, cũ Burgundionibus, Vãdalis & Sueuis Gallias irruperunt: & postea ob acceptã à Constantio Comite cladẽ, ad Vandalos in Bethicam confugerunt, demũq; Vandalis in Africã transmittentibus, à Sebastiano pulsi sese in Visigothorũ potestatẽ permiserunt. Missus in eos à Seueriano Imperatore Rithiner gente Gothus, sed ipsius Seueriani senatusq; consulto in Patriciũ allectus, Benacũ inter lacum & Bergamũ urbem, sese illi cum exercitu opposuit, conflixitq; de hostili exercitu magna occidione superato, Biorgum regem occidit. Seueriano interim tertio Imperij sui anno Romæ defuncto, Anthemius, qui fuerat Martiani Imperatoris gener, in Imperatorẽ est suffectus. Cuius Imperij initio, Geruandus, quem ostendimus fuisse Narbonẽsis Gallię præfectum, tyrannidẽ assumpsit, qui ab ipsius Anthemij Imperatoris ducib. prælio superatus,
C captusq; in exiliũ est actus. Nec prius ille sedatus fuit motus, quàm alterum Romæ exortum motum idem sedauit Anthemius: à quodam enim suscitatus erat, cui Patritio fuit nomen, tyrannidẽ affectante. Quam nactus uti existimauit optimam tantorũ motuum occasionem Gensericus Vandalorum rex, ingentem ex omnibus Africæ litoribus cõtraxit classem. Cui cum innumeras imposuisset copias, ad littora Italię nauigauit, nequaquã potiri posse diffisus Imperio urbis & Italię, quod pridem ardentissime cõcupisset. Eam classem cum in Africa parari intellexisset Leo Imperator, Anthemio principi Romano opẽ ferre constituit, & Basilisco Patricij ordinis, cuius sororẽ nomine Verrinam Anthemius habebat uxorẽ, eius belli duce declarato, haudquaquam contemnendas illi dedit copias, quas nauigio impositas ipse Basiliscus in Italiã perduxit. Parauerat uero aliam classem in Italia Anthemius, & sese apud urbẽ, ad repellendum Gẽserici impetum communiuerat. Itaq; Basiliscus utraq; cõiuncta classe, contra Populoniæ littora hostib. primo occurrit: recedebat uero Gensericus, præliũ detrectans: & si uẽtos nactus esset secundos, statim uisa
D hostili classe, in Africã reuertisset: nec tamen adeo potuit certamen subterfugere, quin urgente Basilisco, manũ conserere sit coactus. Cõmissum autem est prælium nequaq; paribus animis, sed quale consueuit esse, cũ pars una in fugam pendẽs, id solum enititur, ut se saluet, altera instãs & iam præsumpta uictoria audacior nihil timet. Gẽsericus nanq; prelio se subtraxit, uel cum sola qua uehebatur naui, Africã petiturus. Sed quamprimũ nauis suæ prorã conuerti uiderunt, sui ilico dissipati in fugam & ipsi fœdissimã sunt cõuersi. Eo superatus prælio Gensericus, multis nauib. militibusq; amissis in Africam se recepit. Nec tamen interea quietus fuit apud Constantinopolim Leo: Siquidẽ Aspar quidã Patricius, & Ardabur, Patriciolusq; filij, cum illũ insidijs tentatum conficere nequissent, apertã uim parauerũt: quibus ut resisteret Leo classem reuocauit, quã pulso Genserico Basiliscus reduxerat in Siciliã. Aspar interim per eam quæ reuocanda classe facta erat à Leone morã, copijs & fauore ciuiũ auctus, Ardaburẽ filium Cæsarẽ appellauerat. Vnde postq; exscensione in Constantinopolitano portu facta, exercitũ Leo accepit, aliquamdiu in urbe pari certamine est pugnatũ. Vicit autem Leo, & captos Asparem filiosq; iugulari iussit. Motibus prædictis, cũ principio inchoauerunt, intellectis Ostrogothi reges Valemir, Theo-

demirq; fratres, qui Hunnis Athilæ filijs, ut oſtendimus ſuperatis, apud Pānonias & circa E
Danubiū quieti fuerāt, Illyricū uaſtauere. Nec prius quieuere, ꝙ Leo Imperator Pānonijs
Meſiaq; permiſſis, induciarū fœdera ſecū inijt: in quorū obſidē Imperator Theodericum
Theodemiris ex Arileua cōcubina filiū accepit, tuncq; Valemir illis innisus inducijs, ni-
hilq; permiſſis datisq; ſibi ad inhabitandū ab Imperatore ꝓuincijs timens, in Scythiā du-
xit: qui cōmiſſo cū Scythis prælio occiſus fuit, ſicq; Theodemir frater, Oſtrogothorū per
miſſarūq; à Leone prouinciarū regno ſolus eſt potitus. Quod cū intellexiſſet Leo, gentē
ipſam, quā impoſſibile duceret ſuperare, ſtatuit in Romani Imperij amicitiā liberalitate
beneficioq; allicere. Theodoricū itaq; unicū filiū Theodemir, tale munus nequaq; expe-
ctanti remiſit, regio indumēto comitatuq; deductū. Accepit libēs Theodemir tantū mu-
nus, & ꝗd tacentē Leonē deſiderare intellexit, indutiarū fœdera in optimā Romanæ rei-
pub. pacē cōmutauit. Quin etiā Theodemir ipſe reducis filij lætitiā cumulaturus, eum in
Sarmatas cū copijs miſit: qui adoleſcens impiger annū tunc duodeuigeſimū agens tran-
ſito Danubio irruit improuiſus, & rege illorū Babach interempto, uictor ad genitorē in F
Meſiam eſt reuerſus. Hæc quidē tunc apud Conſtantinopolitanū Imperatorem. Romæ
autē tumultu maritimo, quem Genſericus conciuerat, uixdū ſedato, Richimer Patricius
nouis ſtuduit rebus. Eum Anthemius Imperator Ciſalpinæ præfecerat Galliæ, ob rem in
ea prouincia bene geſtā aduerſus Alanos, in quos Seueriani Imperatoris temporib. miſ-
ſus fuit: quinetiā Anthemius iuncta Rihimeri in matrimoniū filia, eundē ſibi generū eſſe
cerat: neq; tamen tam multa potuerūt beneficia in hominem barbarū collata peruincere,
quin uirib. Ciſalpinæ Galliæ cui præerat fretus, copias aduerſus ſocerū cōpararet. Sed eū
priuſquā ad concupitū facinus proſiliret, cū Imperatore in gratiā redire fecit ſanctus uir
Epiphanius Ticinēſis epiſcopus. Rupit tamen pacē Barbarus, ictis ſolenniter fœderibus
conſtitutā, duxitq; in ſocerū urbemq; Romam copias quantaſcunq; ex omni Ciſalpina
Gallia potuit cōtrahere. Diuerſa tunc fuerūt Romanorū ſtudia, multis Anthemio, pluri-
mis Richimeri cupiētibus. Et licet Richimer metatus eſſet caſtra ad urbē, Anthemius Im
perator aliquandiu mœnia portasq; tutatus eſt. Suſtentabat autem Anthemiū, ſuosq; in G
urbe fautores, Bilimiris qui expectabāt aduentus, ex prouincia Narbonenſi. Eum enim
Bilimirem genere Gothū, Anthemius Geruādo prout oſtendimus ſuperato, Narbonēſi
Galliæ præfecerat. Qui fidelis dux quamprimū de Richimeris perfidia certior eſt factus,
cohortes, quarū præſidio prouinciā obtinebat, auxiliaq; tumultuarie cōtracta, ad urbem
duxit, Anthemio de ſe benemerito præſidiū allaturus: cui uia Caſſia uenienti ut per pon-
tem Adriani urbē ingrederetur, ſeſe Richimer oppoſuit. Ea cum Leoni Cōſtantinopoli-
tano Imperatori eſſent nunciata, Olybriū ducem ſuum cum exercitu in Italiā miſit. Qui
copijs in Rauennā expoſitis Anthemium Romanosq; de ſuo aduentu fecit per nuncios
& literas certiores, ut dū equos maritima agitatione quaſſatos reficit, Rom. interea obſi-
dionē perferant, & ipſe ualeat quo tempore & modo ſubueniendū ſit exploratius intelli
gere. Lætatus eo nuncio Anthemius, inſignia Imperij depoſuit, & in priuatā concedens
uitam, urbis cuſtodiā ſenatui & Romano populo cōmendauit. Dum hæc fierēt, Bilimer
ad uiam Caſſiā delatus, in urbē properabat, cum illi occurrens Richimer, certamen inijt, H
adeoq; ardēs animo inſtitit, ut Bilimer nequerit detrectare. Fuitq; ad ipſam Adriani mo
lem cōmiſſum id prælium, in quo Richimer uictor Bilimirem interfecit: tūcq; Richimer
ea potitus uictoria, urbē ingreſſus eſt, & ſlico Anthemium ſocerum, quarto quàm impe-
rare cœperat anno ad ſe perductū, iuſſit à carnificibus lacerari. Olybrius uero dum apud
Rauennā ſedet, Anthemium ſe Imperio abdicaſſe, Bilimirē prælio ſuperatū occiſumq;,
& Richimirē urbe potitum, unico fermè die certior eſt factus. Sedit tamen apud Rauen-
nam, ut ipſam urbē cæteraq; eius regionis oppida defenſaret, ne uenirent in Richimeris
poteſtatē. Sed quæſito tanta perfidia Imperio, Richimer paruo tempore eſt gauiſus: nam
tertio quàm urbem erat ingreſſus menſe, acerbis morbi cuiuſpiā cruciatibus eſt conſum-
ptus, & Olybrius à populo Rom. uocatus, Imperatorq; appellatus, occidentalis Imperij
reliquiarū gubernationē accepit, Gūdibaro nepote, quem cum exercitu Rauēnæ dimi-
ſerat, in Patriciū declarato. Is uero Olybrius, cum reſtituendæ rei Romanæ maxima inſi-
ſteret diligentia, poſt quartū quàm aduenerat menſem Romæ obijt. Adniſi ſunt tūc Ro-
mani ſimul et Itali, repetita maiorū diſciplina deligere per ſuffragia Imperatorē. Sed dum
conantur

A conantur & in cōmune consultāt, obstitit unius Gundibari Patricij audacia: eo enim instigante Glycerius quidam senator Rauennæ constitutus primum petijt, & per suffragia declarari Imperator tentauit: sed cū petitio illi nō succederet, Gūdibarus exercitu Rauēna educto, ita fauores ostendit, ut cōfracti malis, quæ tot per annos Romani uiderant, & ipsi Itali, eum potius Imperatorē deligere, quàm tyrannū, prout uidebatur ipsis inuitis futurus, habere decreuerint. Quē Glyceriū eodē anno Nepos Patricius Leonis Imperatoris autoritate, ac Romanorū auxilio fretus, & deiecit Imperio, & apud Salonas episcopū cōstitui curauit. Cōciuit uero ea res magnos in Italia motus, q̄d Gundibarus eiecti Imperio Glycerij iniuriā ulturus, Rauēnates & multos Italiæ populos in Nepotē Romanosq; armauit: nec tamē inertes tūc & deiectis animis quiescebant Romani, sed & ipsi uim inferre potius quàm propulsare, maximo cum alterius partiū incōmodo parabant: cū sanctus Epiphanius Ticinensis episcopus, hos etiā sicut Rihimerē & Anthemium, sed meliore cū successu, sua uirtute ad pacē perduxit. Interim apud Constantinopolim Leo Im-
B perator cum se mala correptū ualetudine moriturū intelligeret, Leonē ex Mariagne sorore nepotē, & Zenonis Isaurici filium instituit Imperij successorē. Ipse uero puer Leo, cū paucis mensibus Imperiū gubernasset, Zenonem genitorem manu propria coronatū, fecit Imperatorē: sed ipso Zenone apud Chalcedonē agēte, Verrina Augusta eius socrus Basiliscū fratrem suum Imperatorē in Constantinopoli appellauit, nec defuit plebis quo rundamq; nobiliū assensus. Quod cum habuisset compertū Zeno, in Isauriā se contulit, malēs cum Mariagne uxore exulare, quàm ut sui causa respublica bellis agitata ciuilibus aliquod acciperet incōmodum, cōmittere. Lætatus ea fuga Basiliscus, Marcum filiū Cæsarem appellauit: sed cum Basiliscus in hæresim Nestorianā prolapsus, & propter alias ui tæ turpitudines populo esset inuisus, cōuertit se ciuitas ad Zenonē. Isq; Constantinopolim reuersus, fauore populi adiutus, Basiliscū Marcumq; & Verrinam captos, in Cappadociā relegauit: Romæ autē Nepos Imperator, quamprimū sedatis Gundibari motibus, rem nactus est quietiorē, Orestem militię suę magistrum constituerat mittere in Gallias,
C tutatum ab inuasione Visigothorū, Turonios, Celtas, Cenomānosq;, Corisopitenses, & Venetos in mare Britannicū uergētes, atq; etiā Narbonenses & Aluernos, quæ Galliarū partes solæ manserant in Romanorū Imperij ditione. Sed Orestes quamprimum Rauennæ cum exercitu applicuit, Augustulum filium suum qui Rauennæ erat, Imperatorē creauit. Id cū audisset Nepos, nullas sibi conscius ad resistendū adesse copias, quia omnes Oresti attribuisset, in Dalmatiā fugit. Augustulus uero Imperij insula apud Rauennam ornatus, fœdera cum Vandalorū rege Africam obtinente constituit: quibus in fœderibus ipse & Orestes pater maxima existimarunt & firmissima fore præsidia Imperij cōstituta. Dum aūt ab Africa sibi cauet, prospicitq; Augustulus, ostendit sese à uetusto cladum Imperij fomite nouus turbo, quē Romani conciues illius æmuli suscitarunt: Siquidē Heruli & Turingi, Odoacre uiro acris ingenij duce sibi constituto, ab inferiorib. Danubij ostijs sunt profecti. Fuerunt aūt hi Heruli & Turingi, exercitus Athilæ, prout ostendimus, reliquiæ, qui Hernaco & Durith Athilę filijs, à seipsis alijsq; populis prelio superatis, apud
D Danubij ostia consederūt. Ipsi itaq; Heruli & Turingi Italiā ingressi, Aquileia ad sinistrā relicta, in Taruisinos, Vicentinosq; & inde in Brixianos flexerūt. Eodēq; in tēpore apud Britannias Ambrosius Aurelius, qui penè solus Romanus cædi superfuerat, quā Anglicos Saxones Valentiniani Imperatoris temporib. in ea insula fecisse ostendimus, sese ducem exhibuit Britannis, qui cupiuerint Saxonibus ipsis uel cæsis uel pulsis, se in libertatē sub Romano Imperio uindicare. Induitq; purpurā Ambrosius, & Imperator à Britannis appellatur, tumultuarie primū, post iusta acie cum Saxonibus Anglicis sæpenumero est cōgressus. Superati uero sunt ad extremū & Ambrosius & Britāni, ipseq; Ambrosius in prælio est occisus. Qua uictoria Saxones crudelissime sunt usi: postquā enim eos interfecerant qui arma contra se induerāt, in omnis ætatis sexusq; multitudinē grassari est cœptum. Nec solū id cōtigit in locis prælio propinquis, calētibus adhuc ex uictoria animis, sed super multos dies urbes singulas uicosq; discurrerūt, cædem ubiq; similem cōmittentes. Ea impulsi necessitate Britāni constituerūt insula populariter emigrare. Itaq; perterritis omnibus, naues sibi quisq; lembúmue aut scapham, prout affuit facultas, compararūt. Tantaq; fuisse refertur, completis ubique littoribus, contentio conscendere uolentium,

ut multitudine atq; onere nonnulli deprimerent lembi. Itaq; Britannias tunc pro se cepe E
runt Anglici Saxones, quas ad ætatē usq; nostram retinuerunt, tantis aucti opibus, ut de Francia cui pridem manū iniecerunt subijcienda, cum rege Francorum gerant bellū, multos antea annos, maximis cum populorū stragibus continuatū. Britanni uero patria extorres, eo anno, qui fuit, Zenonis & Augustuli Imperij & Odoacris regni initio, ab inclinatione rei Romanæ sexagesimus tertius, sedē ceperūt Oceano tenus, in Turonibus, Cenomānis & Cyantibus, q̄ & Veneti, ac per ea Galliæ Celticæ maritima loca, in quib. Britannicū nomen idiomaq; ad ætatem usq; nostram retinuerunt. Igitur Augustulus Imperator, de Odoacris aduentu certior factus, immisit Orestem genitorē, quem militiæ magistrum præfectūq; principio declarauerat. Cuius ductu legiones Romanæ & contracta accuratissime ex omnibus Italiæ populis auxilla apud Laudā ad diē conuenerunt. Contulit aūt ilico castra, & primus pugnādi copiā fecit Odoacer: parantē uero signa educere, & pariter pugnandi copiā facere Orestē, auxilia deseruerūt. Quibus undiq; dilabētibus, territæ legiones Romanæ, & ipsæ præliū detrectarunt. In eam adductus difficultatē Ore F
stes, solutis castris, in urbē Ticinū se recepit. Insecutus illum Odoacer urbem corona cinctā uallauit, recepitq; diu & ptinaciter oppugnatā. Eo in irruptionis ardore cædes ciuiū Romanarumq; legionū primo, quanta nusquā alibi in Italia, post Imperij inclinationem est facta, & nedū direpta urbs Ticinū, sed & cum agro igni ferroq; uastata. Orestē autem captū, Placentiamq; perductum Odoacer ipse inspectante exercitu, gladio suffossum interfecit: quibus territi crudelitatibus cæteri Italiæ populi, certatim deditionē facere perrexerunt. Et Augustulus animo cōsternatus, Romā quidem ex Rauenna accessit, sed inde euestigio profectus in Lucullano Campaniæ oppido purpurā diademaq; abijciens, sesē Imperio quod annū unum menses duos tenuerat abdicauit: in quo uiro, cui fato & malo rerum Romanarum augurio uidetur inditum fuisse diminutum id gloriosissimū nomen Augustorum & Cæsarum qui ex Romana gente essent, finis fuit, Anno quingentesimo decimoseptimo, postquam Octauius eo se modo cœperat appellare.

HISTORIARUM BLONDI FORLIVIENSIS AB INCLINAtione Imperij Romanorum, Decadis primæ, Liber tertius. G

AUGUSTULI abominabile Romanis rebus factū ingratam mihi renouauit memoriam indignitatis, quæ diu retraxit scribere meditantem. Etenim cogitantem operis mei initio, Imperij Romanorū, non magis inclinationem, q̄ occasum, scribere pudor penē deterruit. Sicut nanq; inustæ sibi, natis, uel familiæ, grauioris notę conscij accidere uidemus, ut omnem uel leuissimam eius labis cōmemorationem uel ab amico homine imprudenter factam, conuitio ducant: Idem nos urebat, inflictum maioribus patriæq; dedecus repetere: sed dedit animos, & ut omni absterso pudore scriberemus, nos perpulit spes proposita narrādæ originis nouarū urbiū, prꝰstantissimorūq; populorū decus, quorum & nouæ sobolis excellentia, nō parua ex parte Romanam restituit Italis dignitatem. Videmus nanq; dei nostri, rebus Italiæ indulgentissimi benignitate, multum creuisse Venetam, Senensem, Ferrariensem, Aquilanam, Auersanamq; ciuitates, & minora quædam oppida ab ipsis condita fundamentis. H
Florentinam uero, Genuensem, Mediolanensem, ac Neapolitanam, & Bononiensem, tunc paruas exilesq; urbes, intelligunt omnes in magnam amplitudinem auctas esse: per quarū opes, uirorūq; qui in illis coaluerūt uirtutē, & dignitas adest & gloria Italiæ Romana republica destitutæ. Quin de industria factum apparet, ut successiuis temporum cursibus Romana res minueretur, acciderentq; diminutæ ab ea uires Italiæ urbibus, siue quas pridem conditas potentiores fieri, siue quas condi nouas Romanæ magnitudinis uicinitas prohibebat. Quo enim modo in Italiæ solo, Roma florente conderentur, & se attollerent nouæ ciuitates, cū prius conditæ necessariò exinanirent, quod neq; bello fines propagare, aut opes mercatura augere posset populus aliquis tam potenti subiectus Imperio, cui æqualia diuitijs tributa penderet, nec sobole quam præstantem ualidamq; gigneret, unaquæq; urbs inhabitaretur: uiri nanq; bonis artibus, industria, & ingenio præditi, nulla uirtutis præmia, nullúmue honesti quæstus modum, extra Romam inueniebant, ideoq; in illam confugere, illam frequentare cogebantur: unde fiebat ut quicquid egre-

A gium Italia ubiq; haberet, Romanæ potentiæ & gloriæ addiceretur, Romaq; augeretur ac ditaretur, cæteræ urbes & oppida exhaurirētur. Quamprimū uero inclinare & cessare cœpit dominæ urbis potētia, dedit permisitq; eius imminutio, quod abstulerat prohibueratq; incrementum. Et prima inter omnes mirabili non magis modo quàm loco cōdi cœpit Veneta urbs: origo cuius in hunc modū fuisse uidetur. Athila Hunnorum rege Aquileiam obsidente, Aquileiēses, sicut ostendimus, gradum Concordienses, Caprulas, & Altinates, Torcellum, Maiorbum, Burianum, Amorianum, Constantianum & Aimanum popularitet cōmigrarunt. Patauini autem ea Aquileiæ obsidione durante, sacra & supellectilem preciosam cum imbelli multitudine, in Riuumaltum comportarunt, iuuentute tutandis à potenti hoste mœnibus retenta. Montisilicēses uero, Adeustiniq; & Euganeorum collium incolæ, Metamaucum & Albiolam, Pelestrinam Clodiamq; confugientes, Athilæ terrorē declinauere. Sed Patauio post Aquileiam, & Montesilice Adeustoq; primum, exinde Vincētia Veronaq;, eadem Barbarorum alluuione dirutis, Patauini quidē B plures potentioresq; ditionis suæ paludes, in qua sua miserant frequētauere, & aquis eleuatiora apud Riuumaltum, Dorsumq;, cui duro à soliditate fuit cognomē tenuere. Sic & cæteri Venetiæ prouinciæ populi, premente metu ubicūq; potuerūt, eisdē in paludibus consederūt. Eam uero prouinciā Abdua, Pado, lacu Benaco, Alpibus & Adriatico mari constat terminari. Per hunc modū populi amœnissimis & uberrimis omnium Italiæ soli in regionibus nutriti, patriā auitosq; lares cōmutauere, informem in uliginem, stagnaq;, omni uel puri littoris sterilitati, si libera sit per securitatē electio, post ponendā: ut nequaquam dubitandū sit, illos dei munere coactos, cepisse loca breui futura optima, quæ tranquillis securisq; rebus, nulla prudentia elegisset. Sed iam ad Barbarum regē, qui primus Romam & Italiam possedit reuertamur. Odoacer Herulus Oreste interfecto, pacatisq; ubiq; in Italia rebus ad urbem Romā pergere cōstituit, quod cū exploratū haberent Romani, omnes prope populariter obuiā sunt effusi, illumq; ipso in primo ingressu, regē Romæ & Italiæ appellatū, summis honoribus in capitolium deduxerunt. Qui rex licet Bar-C barus esset, Romā & Italiam principio, postquam aliquot annis quietissime gubernauit, nec tamen natalis soli principatū spreuit, Feltheus qui & Fena dictus est. Rugorum gentis rex erat, ulteriorem Danubij ripā incolentis. Is tūc potētissimus, Herulos qui in patria post Odoacris profectionē manserant infestabat, ac patria eijcere conabat. In quē Odoacer ex Italia exercitū paratissimum potentissimumq; duxit, & eo rege occiso, ac Rugorū gente penè ad internecionē delera, prouinciā eorum, quæ diceretur Rugilāda, ne posset inhabitari crudelissime uastauit. Fuit uero prælijs illis ab Odoacre Romanorū rege parta uictoria, alterius in Italia futuræ calamitatis initiū: siquidē Longobardi, cuius gentis nomē tunc primū in Romanis prouincijs notū esse cœpit, duce Codooco rege suo, ea Rugilandæ loca possessorib. uacua sunt ingressi: quæ quidē loca usq; ad tempora Andoini, eorū regis noni, per annos paulo plus minus uiginti inhabitauere. At apud Constantinopolim omnia interim fuerāt quietissima, quod Theodoricus, Theodemiri patri Ostrogothorū regi defūcto, suffectus erat: q Theodoricus Romanos magna sibi & dulcissima cō-D suetudine in Cōstantinopoli notos amabat: hincq; ad Zenonē uocatus ea se cōtulit facilitate, qua Leo illū remiserat genitori. Cōstituit uero Theodorico regi Zeno exercituiq; stipendia, et Patriciatus dignitate insignito, regi equestrē statuā ex ære in palatio locauit. Fuit, ut cōijcio, sed nullus habet scriptor, aliquot annos Theodoricus apud Zenonē: sed quantocūq; ibi fuerit tēpore, sui Ostrogothi licet stipēdia acciperēt, & Pānoniæ insuper Mesiaq; puinciæ, nō ad uictū modo, sed ad gentis in patria omniū egenæ opulentiā, necessaria suppeditarent, angebant & animis discruciabantur, quod audirent alios ex Scythia Danubijq; claustris, secū uel ante pfectos, opibus & gloria florere, Visigothos, Sueuos, & Alanos in Vasconia, Aquitania & Hispania: Vandalos in Africa, Burgundiones in Gallijs, & demū in Italia Herulos & Turingos. Tantis itaq; precibus, iurgijs atq; cōminationibus apud Theodoricū institerūt, ut eorū importunitati ultra nequerit obluctari. Hinc Theodoricus rupto q tenebat pudore, animorū gētis suæ ferociā primū Imperatori accusauit, qd omnibus abundās rebus florensq; nesciret quiescere. Et tamē postea à suis Barbaris uictus, petijt quod Imperatoris & reip. cōmodo conducere æque ac suorū importunitati satisfacere opinabatur. Ostendit eñ si Italia & urbs Roma sibi permitterent,

futurũ ut aut Ostrogothi sui cũ Herulis & Turingis pugnando delerentur, ac Imperium E
tanto stipendiorum onere leuarẽt, aut uictores essent, sicq; Herulis & Turingis inimicis
Imperio Barbaris ad internecionem cæsis, ipsi Ostrogothi emolumento reipublicæ ho-
noriq; imposterũ sine stipendio forent. Ea Zeno cum ad senatum retulisset, peruicit sen-
tentia, non æqua solũ fore, sed ultro offerenda, quæ Imperio prout longa docuerat expe-
rientia effectus rex Theodoricus duxisset postulanda. Itaq; Zeno Theodoricũ sacro ho-
nestatũ uelamine, quod erat tunc maximũ concessionis à principe Romano factę stabili
mentum, dimissurus senatum sibi populum Romanum & Italiam cõmendauit. Mouen-
tem uero cum Ostrogothis Theodoricũ, priusquam Pannonijs educere, & Noricum in-
gredi posset, aliquandiu distinuerũt ingentis illius Athilæ exercitus reliquiæ. Siquidem
Strapilia Zepidarum rex, qui erat Arderico defuncto subrogatus, primo, & postea Busa
ris quidam Burgarorum gentis Danubij accolæ dux, illum in itinere aggressi sunt, & in
maximas aliquãdo adduxerũt difficultates. Vicit tamẽ præstantissimi regis Theodorici
pertinacia, & illis prælio superatis, maximoq; affectis incõmodo, uiã sibi ferro Ostrogo- F
thus aperuit. Ingressus Italiã Theodoricus ad Sontium Aquileiæ dirutæ fluuium, castra
cõmuniuit. Eò Odoacer, qui omẽs eius motus anno ante habuerat exploratos, paratissi-
mũ adducens exercitũ, sese illi tam propinquus opposuit, ut castra solo amnis alueo sint
dirempta: primus tamen pugnandi copiã fecit Theodoricus, & cõmissum est prelium: in
quo post multã cædem mutuo illatã, superauit Ostrogothus: Odoacer uero ad Padum,
cuius uada oppidaq; classe & præsidijs cõmuniuerat, delatus eo in loco ubi nũc est Osti-
lia Veronẽsium, de fuga substitit. Destitit uero insequi Theodoricus, & Veronã ducens
eam dedentibus ciuibus breui cepit. In qua præsidijs firmata prædam ubiq; factam impe
dimentaq; ea ratione constituerat deponere, ut Odoacrem quocunq; fugeret expeditior
sequeretur: sed Odoacer copijs breui reparatis, in campos processit latissimos, Veronæ
subiectos, & copia pugnandi facta, Theodoricũ lacessiuit. Eduxit itẽ Theodoricus fidu-
cia plenus, & prælio acri duces fortissimi dimicarunt: tamẽ Odoacer qui lacessiuerat, ab
auxilijs Italorũ Padi accolarum desertus, succubuit, atq; etiam fugatus maiorẽ eorum qui G
secum in pugna perseuerauerãt partẽ amisit. Inde Romam petens Odoacer, cum portas
occlusas, ciuesq; de mœnibus repugnare uidisset, suburbiorũ ædificia, agrumq; latissimis
fœdauit incẽdijs. Romani nãq; de Theodorici aduẽtu ex Cõstãtinopoli certiores facti,
ipsum iam ut dominũ expectabãt. Qui quidẽ Theodoricus omnib. Italiæ Transpadanæ
ciuitatibus oppidisq; breui potitus, Mediolani cõstitit, & exercitu auxilijs aucto, Romã
in Odoacrẽ ducere constituerat: Odoacer cum commeatibus, quos Romani in urbẽ mu
nitaq; oppida conuexerant, deficientibus, Rauennam se contulit. Ei tamen Odoacri po-
pulos Italiæ pertentanti, consenserunt plurimi, in quibus fuere signorum suorum apud
Ostiliam desertores Padi accolæ, à Tufa Flaminiæ & Æmyliæ præfecto, magnæ autori-
tatis uiro, in spem maximã præmiorum, si uicisset Odoacer, adducti. Id cum exploratũ ha
buisset Theodoricus, cursu uictoriæ retardato, sese intra Ticinũ cõmuniuit. Per id tempo
ris Gũdobaldus Burgundionũ rex, Italia per saltũ Domussulæ est ingressus, & præda in-
genti non rerũ magis q̃ mortaliũ ex Comẽsibus primo, inde & omni illa regione quæ ad H
Taurinos pertinet, ac Ipored iẽses facta onustus in Burgundiã redijt. Eodemq; in tẽpore
Clodoueus Francorũ rex, Crotchildẽ Chilperici Burgũdionũ regis, quẽ Chilpericũ prę-
dictus Gõdobaldus frater suus occiderat, filiã per hũc maxime modũ accepit uxorẽ. Au
dierat Clodoueus Crotchildẽ forma egregiã, uirtute etiã puellas id ætatis præstare. Itaq;
missis nũcijs præstantib. uiris, secretè explorauit, numquid illa uellet sibi matrimonio co-
pulari. Puella uero cui regis Clodouei fama & regni potentia esset nota cõsensit: nequaq̃
eñ dubitabat patruum ob cõmissum paulo ante fratricidiũ, si id rescisset, omnino prohi-
biturũ: eaq; in sponsione id solũ est pacta Crotchildis, ut cum ipsa esset Christiana, Clodo
ueus qui cũ suis Francis idololatra erat, fieret Christianus: qua pactione facta accepit oc-
culte munuscula, in matrimonij pignus data, & ea in tempus quod cõuenerat reseruauit.
Reuerso postea ab inuasione Italica Gũdobaldo: Clodoueus Crotchildem iam uxorem
suã, sibi ab illo dari poposcit: nec abnuere est ausus Gundobaldus, regis propinqui potẽ
tiam reformidãs: Crotchildẽq; eo celerius tradidit, quo sine dotis pactione aliqua fuerat
postulata. Quãq̃ uero pacta uxori Clodoue9 de baptismate suscipiẽdo, in seipso nequaq̃
seruauerit

A seruauerit, tamen duos filios ex Crotchilde susceptos Christianos fieri permisit: at Theodoricus Ostrogothorũ rex postꝗ̃ Odoacrem sese Rauẽnæ uidit cõtinere, animis est auctus, & matre sororibusq́ ac Ostrogothorũ mulieribus cũ impedimentis & imbelli multitudine in Ticino, cuius urbis mœnia arcemq́ cõmuniuerat, relictis Rauennam duxit. Cepit aũt ilico omnes prouinciæ ciuitates oppidaq́, quamprimũ ea adijt, præter Ariminũ & Cesenã: Odoacrẽ uero in Rauenna per trienniũ obsedit castris secundum littus ad orientalẽ plagã, in loco cui Candiano est eratq́ tũc nomen, ea ratione firmatis, ꝙd posita pariter ad Cesenã castra inde faciliter tutaretur. Fiebant tamẽ ab obsessis crebræ eruptiones: ꝙd nanq́ sumpsimus ex Agnello in uita Ioannis episcopi Rauennatis, Theodoricus Odoacrẽ iusta acie cõgredi ausum, in patentibus Candiani campis, bis prælio superauit. Qua elatus uictoria Theodoricus, ilico Ariminũ accessit, eaq́ urbe breui potitus, dromones in Ariminensi portu captos, misit ad Rauennatẽ portũ Bidẽtis amnis, qui tũc Portellio dicebatur: nam apud Classem urbẽ, tunc erat maior portus omniũ Italiæ celeberrimus.

B Sunt aũt dromones, uerbo Græco, nauiculę subductiores, tabulatis undiq́ ad propugnaculi castelliue speciẽ cõmunitæ. Itaq́ Theodoricus Protellionis ostio dromonibus clauso, partem copiarũ in insulã quam Bidens amnis Padusaq́, Padus, & mare efficiũt, locauit, ipse cũ cætero exercitu Rauennam in circuitu obsedit. Vnde ad tantã rerũ penuriam in urbe est deuentũ, ut sordidas maligniq́ saporis herbas clausi comedere cogerenẽ. Qua impulsus difficultate Odoacer, hortante episcopo deditionẽ fecit. Ingressus est aũt Rauẽnam Theodoricus, episcopo Ioãne cũ clero & sanctorũ reliquijs obuiã procedente. Continuitq́ se Odoacer ea die & postea in palatio, quod dicebatur hilautũ, Rauennæ tũc insigne, sperans, quod cũ Theodorico solenni fœdere pactus erat, aliquã Italię particulã sibi & Herulis attribui possidendã. Sed Theodoricus missis qui illũ & filiũ adolescentẽ, primoresq́ gentis interficerẽt, Herulorũ plebẽ cõseruauit. Breui exinde omni Italia, & post Roma, Theodoricus summo senatus & populi Romani applausu est potitus. Is autẽ rex omniũ quos Italia & Roma pertulerint Barbarorũ mitissimus fuit, quod quidem statim

C initio regni unico in negocio ostendit. Siquidẽ mittẽs sanctũ Epiphaniũ Ticinẽsis ecclesiæ episcopũ in Burgundiã, ingentẽ illi pecuniarũ uim ex publico fisco dedit, quarum impendio redẽpti sunt & in patriã reducti, multa mortaliũ milia, ex ijs quos Gundebaldus rex Burgundionũ in prædam abduxerat: autorq́ est Agnellus, Epiphaniũ sanctitatis suæ meritis, & singulari prudentia, ab immani Gundebaldo obtinuisse liberationẽ sex miliũ captiuorũ, qui in summa precij à Theodorico dati, nõ fuerant comprehẽsi. Is uero Theodoricus, siue Romanorũ fidem adeo duxerit suspectam, ut uitam suam illis cõmittere dubitauerit, siue ut Imperatori Cõstantinopolitano & alijs barbaris Imperij inuasoribus ꝓpinquior habitaret, Romã senatus curæ & gubernationi reliquit, sedemq́ regni Rauẽnę cõstituit. Ostrogothis aũt sub ipso Theodorico, Romã & Italiã, summa in pacis quete habentibus, Franci itẽ regnũ adaugebãt. Nã Clodoueus rex, nõ multo postꝗ̃ Crotchildem acceperat uxorẽ, bellũ gessit aduersus Gundebaldũ uxoris patruũ & Burgũdiones: quo in bello ciuitates & oppida, Ligerim inter & Sequanã amnes sita, suo adiunxit Imperio.

D Eo tamẽ bello interuẽtu Crotchildis sedato, alterũ ꝙd multos durauit annos suscepit aduersus Alemanos, cũ qua gẽte nõ minus ꝗ̃ sua uiris fortib. armisq́ instructissima prælio decertauit: quo in prælio suos in fugã cõuersos uidẽs, memor est factus promissionis, quã multoties requisitus uxori seruare neglexerat, et ipsam prælij aduersitatẽ ob id solũ sibi accidere suspicatus est. Hinc deo cœli & terræ, quẽ Crotchildis uxor prędicaret, uouit illius cõsilio, precibusq́ acquiescere, si sui strato hostili exercitu, uictoriã obtinerẽt, tãtaq́ mox facta est cõuersio, ut q multa cæde afflicti, & ui repressi, primo fugiebãt Frãci, hostẽ repellerẽt, ac cęde cõmissa in fœdã cõuerterẽt fugã. Alemãis in deditionẽ acceptis Clodoueus tributa eis imposuit quotãnis dissoluenda, & in Franciã reuersus, uigesimoquinto regni sui anno à sancto Remigio Remẽsi episcopo, cũ omni Francorũ multitudine baptizatus fuit. Ea uero felicitate, post multas agitationes, ab Imperij Rom. inclinatione perpessas, dũ illa Galliarũ pars optimũ regẽ nacta gaudet, Roma pariter & Italia à suis agitationib. respirarũt. Nam Theodoricus Ostrogothorũ rex licet Rauẽnæ sedẽ habuerit, amauit tamẽ ornauitq́ urbẽ Romã, & multa publice ꝓuidit, ac neglectæ instaurationis, supra fidẽ eorũ q Barbarũ fuisse meminerint, maximã suscepit curã. Quod q à fideli et copiosissimo

teste

teste uoluerit certius intelligere, legat Cassiodori eius epistolarū scriptoris uariarū libros, B
in quibus uidebit ipsum regē, religionis Christianæ, sacrorū locorum, ceremoniarūq; &
pontificum Rom. dignitatis curā gessisse. Senatui sæpenumero cōmendauit loca urbis,
cum sacra, tum etiā à maioribus summis uiris, reipub. et Imperij fundatoribus frequētata:
præfectos architectosq; instituit, sacris ædibus, capitolio, palatio, thermis, theatro, cloa-
cis, aquæductibus, & cuiusq; opificij officinis, in priscam formā melioremue instaurādis,
præfecit uigiles, qui curā diu noctuq; susciperent, ne urbis ornamēta, statuæ & ingeniorū
monumenta ex ære aut marmore excisa asportarētur. Sepulchrum Augusti in ualle Mar
tia, Tyberim inter & uiam Flaminiā instaurari curauit. Et amphitheatri, quod iam maio-
ri ex parte corruerat, saxa loco moueri, nisi in solam murorū urbis instaurationem prohi-
buit, statuas principum æneas aut marmoreas, equestres pedestresq; nominatim multas,
& generali ædicto omnes iussit conseruari, adhiberiq; curā, ne illæ interirēt, quibus fides
posteris assereret, uiros fuisse præstantissimos, uirtuti magis q̃ fortunæ innisos, per quod
in id magnitudinis Romana res creuit, legesq; et instituta seruari, malos ciuitatis mores à F
sanctioribus corrigi: omnia deniq;, excepta militari disciplina, ad uetustam ciuitatis, quā
primus reipub. oppressor Cæsar substulit, formā redigi optauit. Spectacula proprijs sui fi
sci pecunijs ex uetusto more ædi, & alia munera publica exhiberi uoluit: & cū aurū argē
túmue in nūmos signari suis temporibus oporteret, nullum ipse signū aliud quàm prius
stante repub. consuetum cudi est passus. Vt autē ciues uel nouis erigendis uel instauran-
dis uetustiorib. ædificijs maiorē haberēt cōmoditatem, calcarias in quibusdā Italiæ insu-
lis fieri curauit, calceq; postmodū ciuibus quorū principia ædificiorū cernerent, sine pre
cio est largitus. Prohibuit aūt edicto, & curā impendit attentiorē, ne quis Romanus, aut
paterna origine Italus, nedū militaret, sed arma domi haberet. Saionibus, ut ipse appella-
uit, ex Ostrogotha gente per urbē regionesq; Italiæ constitutis, qui præfectorū centurio
nūq; uice fungētes, Barbaros suos in pace & ocio, à ciuiū & prouincialiū iniuria prohibe
rēt, educerētq; in turmas & phalāges, cū belli aut tumultus ratio postularet. Simili itē pie
tate usus est erga uniuersas Italiæ urbes: q̃d maxime ostendit edictū adhuc extans, in quo G
ciues iubet, toto anni tēpore, præterq; tribus messium & autūni mensibus, ciuitates et op
pida frequentare, obireq; munera, quibus antea quietissimis reip. temporibus, florere cō
sueuerāt: non solū eñ agrestes tunc, sed honesto nati loco, motibus fatigati, quibus tādiu
Italia agitata fuerat, rura incolebāt. Papiæ & Modoetiæ, quæ oppida post Rauennā ama
uit, palatia, Arimini sancti Stephani, & Rauēnæ sancti Martini in cœlo aureo basilicas,
Spoleti quoq; amplas ædes magno sumptu ædificauit, Sipontinā ciuitatē iam tum in rui
nā uergentē, ut instaurarer tributorū uacatione donauit, Apponi balnea quę ager Padua
nus habet, muro cōcludi, ædesq; superædificari curauit. Quib. alijsq; bonis artib. præstās
princeps effecit, ut per omnes regni sui annos, excepto extremo, & Roma & Italia, Octa
uij Augusti, aut Traiani, Adriani, uel melioris cuiuspiā principis tempora nō desiderare
rint. Et cū Roma ipsa, ab inclinatione cœpta, paulisper respiraret, creuit interim & opib.
aucta est Rauēna. Nā licet uetusta esset, quæ, ut Plinius est autor, Sabinensiū ante urbem
conditā fuit oppidū, tamē primū habuit incrementū sub Augusto Cæsare, qui apud eam H
classem tenuit, perpetuo anni tēpore expeditā, qua aut subitis in tumultibus, aut in desti-
natis bellorū apparatibus, Illyricum, Epiros, Macedoniā, Achaiam, Propontidē, Pontū,
Cretā, Cyprum, directa nauigatione celerius petere posset, q̃ si ex urbe, aut alijs Italiæ lit
toribus soluisset. Fuitq; maxima Rauennæ amplitudini accessio oppidū Classense, quod
militum turmarumq; eius classis causa, à mercatoribus conuenisq;, secundū portus Can
diani littus ædificatum, multis postea annis fuit populo & quidem diuite frequentatum.
Rauennam item à Tyberio Claudio Germanico cinctā fuisse muro, qui nunc extat, indi
cant literæ, ad portam ipsius ciuitatis, cui Aureæ est nomen: quem tamen murum, Valen
tinianus posterior, Gallæ Placidiæ filius, ut autor est Agnellus, uel instaurauit, uel parte
ex aliqua ampliauit. Et post translatū à Cōstantino in Thraciam Imperium, magistratus
sunt primum Rauennæ constituti, quorum munus fuit mutuas Romanis Constantino-
politanisq; cōmoditates, alternatim curare: profuit tamen amplitudini suæ plurimū Ro-
manorū Imperij agitatio, quod Imperatores regésue aut duces plurimi, prout supra ostē
dimus, illam aut inhabitauerūt, aut magis præsidijs tenuerunt, ut nulli dubiū esse debeat,
quin

A quin iactis tamdiu tantis opulentiæ fundamentis magnum fecerit additamentum Theodorici pacatã urbem Romam Italiamcꝫ regentis,mora tanto tempore illic facta:quando quidem præter ædem beati Martini de qua diximus,columnis marmoreis, & Constantinopoli, & alijs marmoribus cum ab urbe ex palatio Pintiano,tum etiam aliunde auectis, Rauennã princeps prædictus ornauit, qui aquæductũ quocꝫ eiusdẽ ciuitatis, cuius nullum extat uestigiũ instaurauit: prospexit etiã prudentissimus princeps Theodoricus externarũ gentium,à quibus solis tũc sibi in Italiam timendum fuit,irruptionibus:& Herulis post occisum Odoacrẽ, ut ostendimus conseruatis, nouum regẽ constituit, cuius nomen non exprimit Cassiodorus:quẽ regem cum suis Herulis in extremis Italiæ partibus, apud Augustã prætoriã,& sub Alpibus Apenninocꝫ habitare permissum ipse Theodoricus in filiũ adoptauit,Clodouei regis Francorum filiam nomine Andefledam Theodoricus in uxorẽ accepit. Sororem uero suam nomine Amalafredã, Honorico Vandalorũ & filiarum unam Halarico Visigothorũ:alteram Gundibaro Burgundionum,neptemcꝫ B Amalabergam Herminfredo Thuringiorũ regibus in matrimonium coniunxit. Euchario etiã nobili,ex Balthorũ prosapia oriundo,qui Veterici fuit filius,tertiã filiam Amalasiunthã in uxorem tradidit:quo genero per aliquot,quibus superuixit,annos tanquam filio usus fuit. Possedit uero & ex prisco Romanorũ principũ instituto administrauit Romani Imperij occidentalis prouincias, quæ à nullis dictarũ Barbararũ gentium regibus teneretur.Nedum enim unquam eum Frãcis, Burgundionibus & Visigothis bella iusce pit:sed eos aliosꝗ barbaros Imperij oppressores,ꝗ̃ad potuit simul in pace continuit,missis oratoribus cũ epistolis quæ extant,ne aliqua inter eos nata dissensio,Constantinopolitanis Imperatoribus Romanisꝗ uiam patefaceret ad iura Imperij resumenda : sed in Hispanijs nulla ui armorũ,quod quidem legerimus captis,inde eum scimus aliqua tenuisse, quod Cassiodori extant decreta ad Hispaniarũ gubernationem ædita : extãt & literæ ad magistratus in illis constitutos datæ : quanquã nostra est opinio,gubernationem Hispaniarũ,de qua innuit Cassiodorus,inde processisse,quia is princeps suscepit curam Vasco C niæ,& eripiendæ Francorũ manibus & postea pro generi filio conseruandæ. Cum enim Clodoueus rex Francorũ,quod suo loco ostendemus, Halaricum Visigothorum regem in campis Vogladensibus interfecisset, Vasconiamcꝫ cum aliquot Hispaniæ partibus cepisset:Theodoricus rex arma induit, in socerũ pro generi ultione:quo in bello Franci ad triginta hominũ milia, qui Vasconiam Hispaniamcꝫ,pro Almarico Halatici filio,nõ paruo tempore gubernauit.Siciliam uero & adiacentes Italiæ insulas,Dalmatiam,Liburniamcꝫ, & Illyrici partem in Adriaticum uergentem, armis obtinuit,duxitcꝫ paratissimam expeditionem trans alpes, & prouinciam Romanam primum, post Rhodano transmisso Narbonensem Galliam, ac ea Galliarum loca qui extra Burgundiã ad Teutonas pertinent,exceptis Aluernis,regno suo adiecit: quam quidẽ prouinciã ciuitatesꝗ Theodatus nepos eius qui postea fuit tertius gentis Ostrogothæ rex,multo tempore administrauit,extatcꝫ Theodorici epistola per quam Arelati mœnia iussit summa diligentia instaurari.Pãnoniam item Sirmiensem,tanto prius tempore à barbaris laceratam, & Noricos, D qui nũc sunt partim Austrini,partim Baioarij,regno suo adiũxit, quibus prouincijs Colossum ciuẽ Romanũ à senatu Romano præsidẽ dari uoluit. Nã post eius ex Thracia profectionẽ,Bulgari relictis sedibus, quas ad Danubij ripas,secundum Pannonias & Noricum habere consueuerãt,tunc Thraciam deuastabant. Nec poterat tunc resistere Zeno Imperator,cum propter cæteram Imperij debilitatem, tum quia temporibus illis Constãtinopolitana urbs maximo conflagrauit incendio.Quin etiam Theodoricus,futuris prouidens temporibus,claustra Italiæ, ab ipso Alpium maritimarũ initio uscꝫ ad Tridẽtinos montes attribuit Gothorũ proceribus inhabitanda.In tramitibus autem,per quos ipse et cæteri Barbari erant ingressi,oppida excitauit,ciuitate cui nunc Tridento est eratcꝫ tunc nomẽ,muro cincta,& Verucа arce, ad Norici & Italiæ fines,eo in loco,cui nũc Montifalconi est nomẽ,à fundamẽto ædificata.Interea dum hic esset Romæ & Italiæ sub Theodorico status,Zenoni defuncto,q sexdecim annis apud Cõstantinopolim Imperauerat,suffectus est Anastasius Imperator,ꝑ cuius tẽpora,in Italia,Africa,Hispanijs,Gallijs,Pãnonijs,& alijs ꝓuincijs,Barbarorũ uirtute,res erãt gestiſſimę,ut in occidẽtali Imperio,nĩl gestũ esse cõperiamus memoratu dignũ,prçter aliquos motus in rebus ecclesię & Romanorum pontificum

pontificum suscitatos. Ipsius namq; Anastasij Imperatoris Imperij initio defunctus est Romæ pontifex Romanus, etiã nomine Anastasius, tuncq; magnũ in clero & Romano populo dissidiũ est ortũ. Symmachus nanq; in Lateranẽsi, quã appellabãt Constantinianã, & Laurentius in beatæ uirginis, quę noua dicitur, ædibus, uterq; Romanus, in pontifices sunt electi. Quorũ controuersiæ sedandæ causa, cum Rauennam ad Theodericũ utriusq; fautores accessissent, censuit rex illũ qui prius, & à meliori parte fuisset electus, in pontificem accipi, obtinuitq; Symmachus: q Christiana usus clemẽtia, Laurentiũ competitorẽ, aduersariumq; Nucerini episcopũ dedit. Sed Romani, quos parata per Theodericũ pax iam fastidiret, postq; Barbarus cessabat gladius, intestinis discordijs sese inuicẽ lacetarũt. Et Laurentio Romam reducto, causam iterum Rauennam deferri oportuit. Quam ut sedaret rex, canonũ ignarus, Petrum Altini episcopum Romam misit, nõ magis ut de controuersia iudicaret, q̃ ut utroq; eiecto in pontificatũ ipse se intruderet. Fuit uero constans animo, & prudens Symmachus. Qui episcopis Italiæ ad centũ uiginti cõgregatis, primũ se purgauit à criminibus, quæ falso obiecta erant: inde clero per synodi autoritatẽ reconciliato, Petrum Laurentiumq; obtinuit relegari. Nec tamen destiterunt ab inceptis Romani, sed Fausto exconsule, pontificẽ clerumq; defendẽte, ac armis protegẽte, Probinus item Exconsul, eò prorupit insaniæ, ut plebẽ accuratissime cõcitarit. Vnde cædes ciuium in prælio est cõmissa. Eoq; furoris est ꝓcessum, ut in sacerdotes uirginesq; sacras Symmacho fauẽtes à Probini satellitibus sit grassatũ. Per Anastasij itẽ Imperatoris tempora, non satis ualuerunt Theoderici regis consilia, quin Barbari Romanarũ prouinciarum inuasores, postquã se à Romanis armis tutos uiderunt, inter seipsos bello contenderẽt. Nam Clodoueus rex Francorũ, quem Crotchildi uxore hortante, ad Christi domini fidem cõuersum & à sancto Remigio episcopo baptizatũ ostendimus: postq; iã regnum Franciæ longe lateq; ampliarat, in Visigothos exarsit, quos propter Arrianã labem iudicauit pro infidelibus persequendos. Is itaq; rex procerũ concilio apud Parisios habito, cum satis de bello gerendo constitutũ esset, uouit basilicam principi apostolorum, quæ nunc ea in ciuitate insignis uisitur, si uictoriã de ecclesiæ hostibus obtineret. Erat tũc apud Picthauos urbẽ Halaricus rex Visigothorũ, qui Valliæ subrogatus, duodecimũ annum tunc regnabat: duxit itaq; per Turonios Clodoueus, & in celeberrimo Martini tẽplo, multis pro uictoria uotis se obligauit. Inde Vizena amne uadato, constitit in cãpis Voglatensibus, in quos decimo à Picthauis miliario distãtes Halaricus & ipse duxerat, signis collatis decernere paratissimus. Aluerni etiã originem suã in Italos referẽtes, Romanæ reipublicæ fidẽ ad eausq; tempora seruauerãt. Ideoq; Apollinare quodã Romano, qui dudum apud eos fuerat, hortãte, Visigothorũ partes sunt secuti, quoniã eis seruauerant pacem à Constantio cõmite constitutã. Itaq; cõmissum est præliũ: in quo Visigothis & Aluernis superatis, rex Halaricus & Apollinaris ceciderũt. Secundũ id præliũ misit Clodoueus Theodericũ filiũ ex ancilla susceptũ in Albienses, Ruthenosq; Visigothorũ subditos, ac in Auernos, ut diximus, socios: quibus subactis & Francorũ regno additis, in Tholosam tũc caput regni Visigothorũ, Vasconiamq; Theodericus arma conuertit. Almaricus uero, quẽ Halaricus unicum habuerat filium, sese intra Pyrenæum cõmuniuerat. Quare licet Tholosam cum paternis thesauris & Vasconiã amiserit, Hispaniam ulteriorẽ cum Pyrenæi saltibus, prout pater possederat defensauit. Cũq; pacẽ obnixe peteret, procliuis in illã primo fuit Clodoueus: & tamen paulo post Arrianã hæresim audiẽs in Engolisma & Burdegalla ciuitatibus, magis q̃ alibi in Visigothorum regno feruere, eas aggressus ciuitates, cepit diripuitq;, & cæde Visigothorũ ciuiumq; qui hæresi abrenunciare diutius recusarunt commissa, episcopos in illis catholicos instituit. Ea cũ essent Anastasio Imperatori renũciata, gauisus est ultionẽ de Visigothis Romanæ rei euersoribus Imperij sui temporibus sumptam esse. Et ob eam rem bene gestam, Clodoueo tunicam blacteam, epistolasq; misit, in quibus eum Patriciũ consulemq; appellauit. Erat Turoni Clodoueus, quãdo tantum ab Imperatore Romano munus accepit. Quare uotis rite solutis, post solẽnes Christianorũ cerimonias, eam induit uestem, & sedens in equo numũ in multitudinem, quæ magna ex Francorum regno ad id solenne conuenerat, dispersit. Acclamauit uero tunc multitudo, non patricium fore & consulem solũmodo, sed Augustum etiam Clodoueum. Qui ea sociatus pompa, Parisios accedẽs, eorũ urbem, tunc primo regni Francorum sedem, prout

in hanc

A in hanc diem est seruatũ,fore constituit.Quę intellecta Theodoricus Ostrogothorũ rex,
tũc,ut ostẽdimus,in Italia potẽtissimus, ægerrime tulit,uel quia soceri Clodouei audaciã
dãnarit,uel,quod magis credimus, quia illum indigne tulerit tantã cũ Romano Impera-
tore amicitiã iũxisse.Itaq; Theodoricus coactis lectissimis quibusq; militibus,qui ad qua
draginta armatorũ milia fuere, maiori parte & Gepidarũ Ilbam comitẽ præfecit ducem.
Eiq; in Vasconiã ducenti occurrerunt Franci,quos Clodoueus prouinciæ illius præsidio
deputauerat. Cõmissum aũt est prælium utriq; exercitui periculosissimũ, superiores tamen
fuerunt Itali regis copiæ: & Francis qui in Vasconia erãt,ad triginta hominũ milia profli
gatis magnaq; ex parte cæsis,recepta est pro Almarico defuncti Halarici filio Vasconia,
quã illi certo tempore Theodoricus, prout supra diximus,proprio Ostrogothorũ præsi-
dio defensauit.Quia uero exercitus,quẽ Ilba in Hispanos Visigothos duxerat per Ligu-
riam transiens eam afflixerat prouinciã,tribunus aliquot annorũ Ligustinos & frumenti
copia ex horreo publico donauit. Quo in tẽpore ut aduersus omẽs motus qui per Hispa
B nias aut Gallias orirent, paratior foret, naues omni in maritima Italiæ ora nouas fieri, &
Rauennã duci curauit.Dum ea in Gallijs & per Italiã agũtur,Hormisda pontifex Roma
nus Frusinone oriũdus, defuncto Symmacho suffectus erat. Hic episcoporũ prouincialiũ
synodũ apud urbẽ,hortãte Theodorico rege, coegit.In qua innouauit dãnationẽ hærese
os Eutychanæ, & oratorib. quinq; ex clero, quorũ duo fuerũt episcopi,Cõstãtinopolim
missis,Ioannẽ Cõstantinopolitanũ episcopũ,ac per eũ Gręcos omnes ab illa heresi iussit
deterreri. Sed episcopus clerusq; Cõstantinopolitanus,Rom. pontifici inobediẽtes fue-
rũt.Anastasius etiã Imperator requisitus decretis Rom. pontificis, in quib.Eutychus dã-
nabat,subscribere recusauit,addiditq; cõtumaciæ scelus, ꝙ oratoribus Constantinopoli
eiectis ad Hormisdã pontificẽ literas dedit, in quibus iussa illi à se accipienda,potiusquã
sibi præscribenda fore cõtendit,ut merito eius mortẽ quæ breui est secuta,diuino iudicio
inflictã cõstans omniũ fuerit opinio.Nam eodẽ anno,qui fuit Symmacho et Boetio Tor
quato cõsulibus, fulmine afflatus,idẽ interijt Imperator.Cui cũ esset subrogatus Iustinus
C senior,nedũ Eutychiana hæresis,sed in paucorũ annorũ spacio,omis labes ex Christiana
religione,per uniuersum orientale Imperiũ est sublata. Mortuo interim Hormisda,suffe-
ctus est in Romanũ pontificẽ Ioãnes natione Thuscus,per cuius tẽpora Iustinus Impera
ror hæresum radicib.per orientẽ extirpandis intentus,eiecit omnes eius sectę episcopos,
priuauitq; cõmissis ecclesijs sacerdotes.Tulit uero eam rem grauiter Theodoricus Italiæ
rex,ipsa Arianorũ labe, quã maiores sui sub Valente Imperatore imbiberãt,inquinatus.
Quanq; non magis molestã habuisse Arianorũ insectationem ꝙ suspectam omnẽ boni
Imperatoris noui uitã duxisse uidet. Hinc optimos ciues Romanos, Symmachũ & Boe-
tiũ suspectos habuit, eosq; exacto cõsulatus anno, deferentib. Opilione & Gaudentio fa
ctiosissimis ciuibus,Papiã relegauit.Quo in tempore Theodatũ nepotem ex Narbonẽsi
prouincia reuocans Etruriæ præfecit,cuius prouincia nonnullas illis urbes attribuit iure
proprio possidendas: & ne Romani ciues ob Symmachi & Boetij relegationẽ, de solita
benignitate diffiderẽt,rex Senatui permisit unũ ex gente patritia mitterent Theodaro in
D Narbonensi prouincia successorẽ: & tamẽ eo qui secutus est anno Ioannem summũ pon
tificem,Agapitũ & Patriciũ consules,ac Theodorum & Importunum, alterumq; Agapi
tum senatores,præstantissimos ea tempestate uiros Roma eijcere,ac omnino tollere cõ-
stituit.Idq; ut aliqua simulatione tectius faceret, ipsos legationis nomine misit Cõstanti-
nopolim ad Iustinũ:utq; eam legationis simulationẽ melius concinnaret, ecclesiæ Rauẽ
natis episcopũ,ipsis oratoribus adiunxit: fuit uero legationis summa,ut agerent cum Iu-
stino Imperatore, de episcoporũ sacerdotumq; Arianorũ restitutione, qua denegata aut
diutius dilata,sese cõminatus est omnem Italiam, & urbem Romã cædibus & incendio
uastaturũ. Appulsa Constantinopolitanæ terræ naui,quæ tantos detulerat oratores,Iusti
nus cum cleri & populi pompa obuiã est progressus, ad põtificisq; pedes prostratus,illũ
pro dei uicario adorauit.Is summus pontifex maximis honorib.introductus,mandata si-
mul cũ Romanis consulibus senatoribusq; & Rauennate episcopo exposuit.Quibus ab
Imperatore auditis,magna utrinq; dicentiũ audientiumq; commiseratio est oborta, hinc
fidei causa,si Ariani tolerarentur,inde urbis & Italiæ desolatione,si impio regi nõ satisfie
ret animos distrahentibus:uicit tamen grauissimorũ in quibus timor domini sanctus per

manteret, uirorũ sententia, pôstponendã, quæ ad tempus in integrũ restitui posset, fidei cau E
sam urbis & Italiæ saluti, quarũ populos gladio occisos nulla posset principum, nulla pō-
tificum, aut consulũ potentia instaurare. Dimissurus etiã oratores Iustinus, ut in illorũ ho
nore, suo itẽ cõsuleret, à Ioãne pontifice, cõsulibus Romanis, senatoribusq; subministrã
tibus, uoluit coronari. Adduxerũt uero impensi effusius Pontifici & Romanis à Iustino
honores Theodoricũ maiorẽ in suspicionẽ. Et q̃ prius summa dignissimus laude tot p̃ an
nos, meliorib. quos anteacta tulissent secula, principibus Romanis æquari meruit, ad ex
tremũ uitæ flagitijs se inquinauit. Nã tentos Rauẽnæ, Ioannẽ pontificem, cõsules & sena
tores Rom. famis cruciatu in carcere occidit. Boetiũ uero & Symmachũ in Papia, ubi ali
quot exulauerat annis, iussit iugulari: q̃ in tẽpore Ecclesius Rauẽnæ episcopus ab infau-
sta legatione illa reuersus, basilicã sancti Vitalis quæ nunc Rauennæ insignis uisit̃, simul
cũ Iuliano argentario exædificauit. Factum aũt uidetur in crudelitatis qua Theodoricus
præter mores suos usus fuerat ultionẽ, ut apoplesi, siue ut uult Agnellus, uẽtris profluuio
interierit, nonagesimo octauo die, postq̃ Ioãnes põtifex et Romani illi obierãt, atq; an- F
no duodequadragesimo, postq̃ Italiæ dominio potitus erat. Quanq̃ Procopius in belli
Italici aduersus Gothos principio refert, Theodorico post occisos Boetium & Symma-
chũ cœnanti cũ esset caput piscis oblatũ, horrendã in illo uisam Symmachi faciẽ, quæ la-
bro inferiori mordicus apprehẽso, sibi toruis oculis minaret̃, eoq; consternatũ pauore re
gẽ incidisse ægritudinẽ: in qua leuitatẽ suã confessus fuit, q̃ scilicet pontificẽ sanctũ uirũ,
& cũ eo alios insignes Romanos, tũc maxime præstantissimos uiros Symmachũ & Boe
tiũ, ad perditorũ hominũ suggestionẽ occidit, & paulo post eam confessionẽ ilico expi-
rauit. Simile certiusq; testimoniũ subitę mortis inflictę regi Theodorico ad pœnã iniqta
tis, affert sanctus ecclesię doctor Gregorius in dialogo, ubi scribit Solitariũ magnę uirtu
tis uirũ apud Lipparim insulã in eremo habitantẽ, qua die defunctus est Rauennæ Theo
doricus, Gotho cuidã nobili tunc dixisse uisam à se Theodorici regis animã, quæ à Ioãne
Rom. pontifice & Symmacho, quos per id tẽporis occiderat, in ollam Vulcani mergẽda
portaret̃. Theodorico sine uirili prole defuncto, Amalasuntha filia tũc uidua cũ Athala- G
rico filio suo, quẽ ex Eucherio Ostrogotho, magnę nobilitatis uiro susceperat, octauũ an
nũ ætatis agẽte, in regno successerũt. Adhibuit uero prudẽs regina singularẽ in subditos
cũ humanitatẽ, tũ districtionis moderationẽ, quę cũ Gothos seuere ne quempiã læderẽt,
contineret, laxiore Roman. q̃ fecisset Theodoricus gubernatione est usa, & inter aliqua
quæ rescidit à genitore facta, filijs Symmachi & Boetij patrimoniũ reddidit. Sed Athala
ricũ filiũ ea erudiri & Roman. moribus ac disciplinis imbui diligẽtia curare cœpit, ut faci
le in optimũ principẽ fuerit euasurus, nisi tres Gothi illius educatores rapinis q̃bus assue
ti erãt inhiãtes, prudẽtis id reginæ consiliũ peruertissent, nõ placere Gothis dicẽtes eorũ
regẽ sub præceptoribus uiuere, formidinẽ sibi per uerbera minasq; incutientibus, cũ ecõ
tra expediret uitã inter Gothorũ duritiẽ acturum, omni solutã maioris reuerẽtia, inter co
æqualesq; uiuentẽ arma & equos tractare, quibus animi uigor, generositasq; à maiorib.
accepta in dies augeat̃. Quæ cũ Amalasiuntha barbarorũ insidias timẽs libenter audisse
simulasset, Athalaricũ paulo maioribus natu permisit educandũ. Etsi uero puerũ sodales H
omnib. uitijs statim infecerũt, matri tamen obsequens erat, q̃ eum Gothosq; educatores
suos terreret Iustini Imperatoris optimi uirtus, in quã Theodorico etiã potẽtissimo regi,
ut ostendimus suspectã, Romanos Italiæq; populos respicere formidarent. Hinc pacem
cũ Vandalis, Frãcis, Visigothis, Burgundionibusq; & alijs barbaris à Theodorico para-
tam, cõmuni cõsilio cõseruarunt. Turbauit uero hanc reginæ & nati concordiã, mors Iu-
stini, quæ ad primi anni illorũ regni finẽ, Lãpadio & Oreste cõsulibus est secuta. Siquidẽ
ea in rerũ animorũq; cõmotione, quã principum mutationes efficiunt, Athalaricum so
dales metu Imperatoris liberati, facile in lasciuiorẽ uitã transuersum egerũt, adeo ut nedũ
matrẽ audire, aut alloqui dignaret̃, quin potius ipsi insidias parari pateret̃. Quibus artib.
cũ se regina priuari regno uideret, Theodatũ primo sibi ex gẽte Amala consobrinũ, mul
tas per Etruriã, ut ostendimus ciuitates tenentẽ, & eam administrantẽ prouinciã, qui et i-
pse pueri seductorib. cõsentiret, coercuit pecunijs multatũ dissoluendis Etruriæ populis,
à quibus repetundarũ fuerat accusatus. Inde filio Athalarico, cum sodalibus suis Romæ
relicto Rauennã se cõtulit: & cũ nequiret filiũ à perniciosa uita reuocare, q̃d proximum
fuit,

A fuit, tres Gothorũ proceres, qui malorũ consiliorũ puero suasores erant, interfici curauit. Eam aũt dicit Procopius, Iustiniano Imperatori, quem Iustinus ex sorore nepotẽ reliquit successorẽ, suasisse Italiæ recuperationẽ: q̃d cũ à prudentis fœminę quã omnes scriptores summis efferũt laudibus, uita & morib. abhorreat, et nullus alius uel tenuiter innuat, uero simile nõ uidet̃. Athalaricũ etiam quẽ moribus inquinatissimis, Procopiũ secuti fuisse diximus, oĩa ad Theodorici exẽplar, & fortassis quantũ passa est ętas, meliora gessisse, ex Cassiodoro eius etiã epistolarũ scriptore cõpertũ habemus. Siquidẽ licet secta Arianus esse nõ desierit, Bonifacium & Ioannẽ, cui Mercurio fuit etiã nomen, summos põtifices, quos sua habuerũt tẽpora, nõ solũ ipse prosecutus est fauorib. & honore, sed à Rom. sena tu ac populo honorari curauit. Decreta eius extãt, de episcopis à Rom. pontifice et nullo alio ordinandis, de rebus sacris à nemine distrahẽdis, & demũ de ecclesiastica libertate se uerius cõseruanda, ciues & Rom. & Italiæ oppidorũ urbes frequentare, ac bonis artibus operã dare, edicto iussit: salarijs in urbe Rom. liberaliũ artium præceptoribus, q̃d multos
B annos fuerat neglectũ cõstitutis: & inchoatã à Theodorico publicorũ urbis ædificiorum instaurationẽ adeo cõtinuauit, ut marmora oportuerit aliunde aduehi, quæ in ruinis inciperẽt deesse. Nec quippiã ab eo cõijcimus perperã factũ, præter Opilionis Symmachi & Boetij delatoris sublimationẽ ad comitiuã sacrarũ largitionũ, quæ uidet̃ fuisse ærarij pręfectura. Titubauit tamẽ ad extremũ pueri regnũ ob Francorũ Burgundionũq; in Italiã aduentũ, q hunc maxime in modũ fuisse uidet̃. Clodoueo rege Francorũ mortuo, Clodomir, Childebertusq; eius filij, in regni paterni diuisiõe, partes Burgundionũ regni, Alemanorũq; quas occupauerat Clodoueus, & quęq; in alpibus ad Italiã spectãt, Theodeberto eorũ nepoti, quẽ in Metensib. regẽ constituerũt, regendã possidendamq; dederũt. Is itaq; Theodebertus adolescẽs, rapinis pridẽ assuetus, utpote quẽ Theodoricꝰ pater in Alemanorũ expeditiones duxerat, prouinciã Rom. cuius caput est Massilia Septimano rũ, quæ regis Italici esset, inuadit. Quod cũ intellexisset Amalasiuntha, ad reges Francorũ mittẽs, pericula ostendit ab Imp. Iustiniano tũc florẽte imminẽtia, si Rom. reipub. prouin
C ciarũ inuasores, præsertim Italiæ propinqui, bellis inuicẽ dissiderẽt, fœderaq; Athalaricũ inter filiũ & Theodebertũ cõstitui impetrauit. Etsi uero qualia fuerint fœdera, nõ satis habemus compertũ, tamen constat Theodebertũ Rom. prouinciã in uim ipsorũ fœderũ tenuisse. Accessit etiã pueri regis Athalarici incõmodis, q̃ Theodatus ob acceptã à regina Amalasiuntha iniuriã, & quia Burgũdiones Francosq; tũc uicinos Italiæ timeret, cũ Iustiniano, prout autor est Procopius, egit, ut Italiæ receptioni per Hetruriã manus inijciens pecunijs se ditaret, quarũ adminiculo ociosam in Cõstantinopoli uitã degeret. Sed etiam reginæ animi perplexitatẽ, & Theodati cogitationes in noua mutauit cõsilia Athalarici regis obitus. Octauo eñ q̃ cũ regina matre regnũ assumpserat anno, defunctus est. Tunc Amalasiũtha, cõmodius sibi processuram gubernationẽ arbitrata, si quempiã assumeret adiutorẽ, Theodatũ ex gente, ut diximus, Amala, sibi consobrinũ ad se uocauit, & multis in eam sententiã dictis, ut facile potuerit homo cupidus illatã inultæ iniuriã anteactæ uitæ potius q̃ reginæ simultati attribuere, illum post reconciliatã gratiã regni consortẽ de-
D clarauit. Erat uero Theodatus, Latinis, Græcisq; literis eruditus, & inter philosophos, q̃bus operã impenderat, Platonẽ maxime sectabat̃, qui, ut asserit Cassiodorus, temporum suorũ historiã scripsit. Cæterũ qui omni in uita iners incõstansq; fuisset, tũc ætate iam grã dior adeo imbecillis eneruisq; fieri cœperat, ut nulli rei præterq̃ cumulãdæ pecuniæ, cui auidissime inseruiebat, uideret̃ idoneus. Et tamẽ regina impellẽte unicũ inito regno ædi dit uirtutis munus. Nam dũ Amalasiuntha ipsum in Rauennã regni participẽ fore constituit: Theodebertus Metensiũ rex, Burgũdiones multa armatorũ milia in Liguriã atq; Emiliã, Alemanos uero in Venetiã misit, in quos delatus est cum Gothis Italisq; militibus Theodatus. Et licet multo minora fuerint q̃ de se per litteras Cassiodori ipse prædicat, utranq; tamẽ gentẽ nõ sine illorũ cæde Italia expulit, atq; etiã misso exercitu quẽ utraq; in expeditiõe habuerat, prouinciã Ro. per legatos recepit. Tegebat aũt multũ ipsius regis ineptias uirtus reginæ omnia administrantis. Hinc illa processisse uident̃ quæ Cassiodori epistolæ ostendũt, prouisa prudẽter pax a Iustiniano Imperatore, & pariter à Francis re gibus Theodebertoq; nepote per datas multiplices epistolas, missosq; oratores etiã ex senatu enixius potita. Hinc summi pontificis ueneratio & suscepta accuratius cleri sacra-

tumq; rerũ protectio. Hinc áuecta magnis sumptib. ex Cõstātinopoli marmora, quibus B
Romā ornari curauit. Hinc liberalitas processit, qua in Ligures Æmyliẽsesq; et Venetos
usus fuit. Ipsis em̃ populis ob accepta à Burgundionib. & Alemanis dāna, tertiæ partis u-
nius anni annonā ex publico est largitus: quā quidem annonā Ligures & Æmyliẽses ex
Terdonẽsi Papiensiq;, Veneti ex Taruisino atq; Tridentino horreis acceperũt. Hũc etiā
regẽ scribit Cassiodorus elephantos tũc ex ære uia sacra ad naturalẽ bestiæ magnitudinẽ
exiantes, qui ruinā minabanť, instaurari iussisse, ea ut uideť ratione, q̃ populi Rom. con-
duceret animorũ seruandę generositati, si pueri adolescentesq; bestias intuerenť, in quas
maiores pugnare nõ horruerint decori inseruiẽtes. Sed cũ Theodatus rapinis pro sui in-
genij uicio manum apposuisset, dissuasissetq; illi primo, & post obstitisset Amalasuntha,
mox homo perditissimus, summa ingratitudine usus, eā in lacus Vulsinẽsiũ insulā relega
uit, occidiq; permisit à filijs & agnatis Gothorũ procerũ, quos Atalarici corruptores, re-
ginā ostendimus interfici curauisse. Tulerũt eam mortẽ ægerrime, nõ Ostrogothi modo,
sed & Romani Italiq; omnes, ut si aliquis apparuisset, ad quẽ tunc summa rerũ deferri po F
tuisset, fuerint defecturi. Fuit nanq; mulier illa, si Cassiodoro credimus grauissimo auto-
ri, inter primarias rarissimasq; adnumerāda, quā ille dicit uidere uenerandā, audire loquẽ
tem, fuisse miraculũ, quæ Græcis Latinisq; literis egregie imbuta erat, omniũ gentium na
tionumq; quæ Romanũ inuaserāt Imperiũ linguā ex illarũ uernaculo uocis sono loque-
bať. Eā uero tantæ grauitatis, tantæ in simulādo & dissimulādo prudẽtiæ prædicat fuisse,
ut cũ discolos insolẽtesq; & grassatores cõpescere curatet, nullā illi ab ea offensam se per
pessos & dicerẽt & sentirent: unde tantā comparauerat autoritatẽ, tantũ sibi cõciliauerat
omniũ amorẽ, ut rem illi odiosam cõmisisse, si etiā nulla timereť pœna, nephariũ ducere-
tur. Ita illius morte post factũ cõsyderata, anxius Theodatus, Ostrogothis proprio timen
tibus periculo maxime memorantibus existimare cœpit quantũ immineret periculi, si Iu
stinianus sumpta occasione necis Amalasũthæ, cuius uirtutẽ dilexerat, Italiā inuaderet.
Itaq; placaturus Imperatorẽ inter multas quas ad illũ uxorẽq; Theodorā dedit epistolas,
unā accuratius scripsit. In qua Romā Italiamq; loquẽtes facit, pacẽ optimo regi, doctissi- G
mo principi, Romę & Italiæ amātissimo patri mitissimoq; domino implorare. Et cũ esset
uisum in tanto timore suo parũ senatores Rom. mittere oratores, Agapitũ etiam pontifi-
cem summum misit: nec tamen illũ commeatu in uiaticum iuuit, ut bonus pontifex uasa
aurea argẽteaq; ex beati Petri sacrario sumpta, fœnori subijcere, quo pecuniā ab usurarijs
perciperet, sit coactus. Quem cũ Iustinianus, summa ueneratione in Cõstantinopolim de
ductũ, de Eutychiana hæresi interrogasset, orta est inter eos de rebus fidei ultima alterca
tio. Iustinianus em̃ ab Anthemio Cõstātinopolitano episcopo seductus, petijt eam labẽ
à summo pontifice cõfirmari. Cui nedũ consensit Agapitus pontifex, sed magno resistẽs
animo, illũ pro Iustiniano appellans Diocletianũ resipiscere fecit, & Anthemio hæresis
fautore eiecto, Mennā in Constantinopolitanum episcopũ ordinauit. De pace uero cũ
mādata põtifex exposuisset, ita adulāter et simulate respõdit Imperator, ut posthac nimis
sibi securus rex Theodatus multa sit ausus, quę illius statũ ruere adiuuarunt. Siquidẽ Aga
pito quamprimũ Romā redijt defuncto, clerũ Rom. quod nullus ante tyrānus intẽtauit, H
Theodatus rex in electionẽ quā faceret, illata ui cõsensum promittere coegit, & pecunia
per pactionẽ accepta, Syluerium in pontificem creauit. Qua ex re, cum maximā cõflasse
inuidiā, & multos se delatũ Cõstātinopolim accessisse intelligeret, incœpit melioris uitæ
institutionẽ populis ostentare, tributis alicubi imminutis, & omnibus liberatis, qui fisco
obnoxij, aut delicti in rempub. admissi causa in custodia haberenť. Eius tamen ineptissi-
mi, & iā omnib. inuisi regis conatus, maxime inanes reddere cœpit annonæ penuria per
uniuersam Italiā orta. Cuius multo minorẽ, q̃ uinorũ suscepit curā. Nanq; audiens in Ve
ronensi agro acinaticũ esse uinũ odoris saporisq; suauissimi, magnā eius uim summo cũ s
sci impẽdio Romā aduehi curauit. Vinũ etem̃ illud asserit Cassiodorus colore purpureo
fuisse regiũ, sapore præcipuũ, dulcedo cuius ineffabili suauitate sentiebatur, cũ tamen &
tactus eius densitate pinguesceret, ut carneus liquor aut potio edibilis uidereť. Sed anno
næ penuria subleuādæ causa factũ est, ut ad tribunos maritimos Venetiarum dederit epi
stolā, q̃ nouę urbis Venetę, pauloante uti ostẽdimus inchoatę, prima incremẽta qualia
fuerint, ante oculos ponit, & haud secus designat q̃ si ad tāti populi, tāq; excellentis urbis
ostenden-

A ostendendam originē, tunc à Cassiodoro Rauenna oriundo, & qui locū inspexit, perscri pta fuisset. Cū nanq; misisset Theodatus rex in Histriā Laurentiū quendā, procuraturū an nonā, quæ Rauennā adueheret exercitibus & Italiæ populis distribuēda, dictis Venetia rū tribunis in hæc uerba Theodatus scripsit: Data pridē iussione cēsuimus, ut Histria pro uincia, uini & olei species, quarū præsenti anno copia indulta perfruit, ad Rauennatē feliciter dirigeret mansionē. Sed uos qui numerosa nauigia in eius cōfinio possidetis, pari deuotione grata prouidete, ut q̃d illa parata est tradere, uos studeatis sub celeritate portā re. Similis erit quippe utriq; gratia profectionis, quādo unū ex his dissociatū impleri non permittit effectū. Estote ergo prōptissimi, ad uicina qui sępe spacia trāsmittitis, infinita ꝑ hospitia quodāmodo uestra discurritis, qui per patriā nauigatis. Accidit etiā uestris com modis, quod uobis aliud iter aperit, perpetua securitate tranquillū: nam cū uentis sæuien tib. mare fuerit clausum, uia uobis pandit per amœnissima fluuiorū: carinæ uestræ flatus asperos eorū cū non pauescūt, terram cū summa felicitate cōtingunt: putant eminus per
B prata ferri, cōtingit alueū nō uideri. Tractę funibus ambulant, quę stare rudētibus cōsuę uerāt. Et cōditione mutata pedib. iuuāt homines naues suas. Vectricē sine labore trahūt, & pro panno uelorū utunt passu prosperiore nautarū. Iuuat referre quemadmodū habitationes uestras sitas esse perspeximus. Venetiæ prædicabiles, quondā plenæ nobilibus, ab Austro Rauennā Padumq; cōtingunt, ab oriēte iucunditate Ionij littoris perfruunt, ubi alternus æstus egrediēs modo claudit, modo aperit faciē reciproca inundatione cam porū. Hic uobis aquatiliū auiū morę, domus est nanq; terrestris, modo cernit insularis, ut illic magis existimes esse Cyclades, ubi subito locorū facies respicis immutatas. Earū q̃ppe similitudine, per æquora lōge patētia domicilia uident sparsa, quę nō natura protulit, sed hominū cura fundauit, uiminib. flexis inligatis, terrena illic soliditas aggregat, & ma ritimo fluctui tā fragilis munitio nō dubitat opponi, quādo uadosum littus moles nescit ejcere undarū, & sine uiribus fertur q̃d altitudinis auxilio nō iuuatur: habitatorib. igitur una copia est, ut solis piscibus expleant, paupertas ibi diuitibus sub æqualitate conuiuit.
C Vnus cibus oēs reficit, habitatio simul uniuersa cō cludit, nesciūt de penatibus inuidere! & sub hac mēsura degētes, euadūt uitiū, cui mundū cōstat esse obnoxiū. In salinis aūt exercēdis tota cōtentio est: pro aratris, ꝑ falcibus cylindros uoluitis, inde uobis fructus enascitur, quando in ipsis, & quæ nō facitis, possidetis. Moneta illic percutit uictualis, arti ue stræ omis fructus addictus. Potest aurū aliquis minus quęrere: nemo est, qui sal nō deside ret inuenire. Merito, quādo isti debet omnis cibus, q potest esse gratissimus. Proinde na ues quas more animaliū uestris parietib. alligastis, diligēti cura reficite, ut cū uos uir expe riētissimus Laurētius, q̃ ad procurādas species est directus, cōmonere curauerit, festine tis excurrere, quatenus expēsas necessarias nulla difficultate tardetis, q ꝑ qualitate aeris cōpendiū uobis eligere potestis itineris. Habuit itaq; urbs Veneta, in eo duo de quinqua ginta annorū, Theodorici, Athalarici, & Theodati regū quietissimo tēpore, supra cōmu nem conditarū à fundamentis urbiū consuetudinē, mirabile incrementū: Padua em̄ urbe euersa, soli primū Patauini optimates, Adeustini, & Mōtesilicēses, in Riuumaltū, Metha
D mauricū, Albiolā, & ad fossas Philistinā, ac Clodiā confugerūt. Athila aūt post parū cæte ras prouinciæ Venetiæ urbes affligente, omnis illius nobilitas in easdē insulas scopulorumq; & littorū munitiones, per Bachilonem, Athesim, Minciū, Padumq;, cū penatib. & supellectile, nauib. est delapsa: pariterq; factū esse nō dubitamus, à multis Rom. & aliarū Italiæ urbiū ciuib. in tantis barbarorū colluuionibus, quantas ostēdimus Italiā peruasisse. Nō em̄ aliter tā breui tēpore frequētari potuerūt tā multę insulę, scopuli & littora à Lau reto, q̃ est primus finiū Padi uicus, ad aquas gradatas milia ferme passuū octuaginta, quæ ostēdit Cassiodori epistola fuisse Theodati tēporib. habitata. Multū tamē repētino eiusmodi urbis Venetiarū incremēto profuisse uidet prętantissimorū ditissimorūq; uirorū, qui cū opulēta re familiari illuc cōfluxerunt potētia. Si em̄ quod in condenda Roma accidit, pastores illi fuissent, aut cōuenę quos res domi angusta, aut flagitij cōsciētia patriā lin quere, & in id asylū cōfugere cōpulisset, ꝑfecto multa oportuit secula euolui, priusq; lon gissima in nauigationib. spacia trāmisissent, priusq; continuassent paruo tēpore intermissam merciū ex Italia in Asiā, ac deinde in Adriatici sinū traducēdarū cōsuetudinē, ex qua magnis dudū opibus aucta floruerat Aquileia. Primos aūt magistratus appellarūt Tribu

Natalis Venetiarum.

nos, Roman. exẽplo, à quibus illi tutelæ plebis cõtra nobilitatẽ fuerũt à principio institu ti. Quo autẽ anno & die aut creati tribuni, aut ea ciuitas primum sit cõdita, nequaꝗ affirmare ausim. Quin soleo mirari, qua adductus ratione Laurẽtius monachus, patria Venetus, scriptor ut in ętate sua egregius, affirmauerit eius urbis fundamẽta vij. kal. Aprilis, anno primo atq; uigesimo supra quadringẽtesimũ salutis fuisse iacta. Nãq; est necessarium ipsam urbẽ dicere, nõ prius ꝙ eo anno cõdi cœpisse, in quo Athila Aquileiã, Paduã, Adestũ & cætera Venetiæ prouinciæ oppida deleuit. Sicq; sextũ ad minus & quinquagesimũ supra quadringentesimũ salutis fuisse cõstabit, in quo ea iacta fuerint nouæ urbis Venetæ fundamẽta: satis eñ superiore ostẽdimus loco, Athilã quarto & quadragesimo inclinationis Rom. Imperij anno, q̃ erat salutis quinquagesimusſextus supra quadringẽtesimũ obijsse: & ipsum Athilã constat unico in anno, qui fuit Valentiniani iunioris Imperatoris undetricesimus, regionẽ Venetiã afflixisse, ac postea cũ esset apud Minciũ amnẽ, à Leone Rom. põtifice suasum, in Noricũ ubi statim obijt, recessisse. Sed de Ostrogothorum rege & Imperatore Cõstantinopolitano superius omissa prosequamur. Interea dum Theodatus rex Ostrogothorũ urbis Romæ & Italiæ regnũ inepte simul ac auare administrat, Italiãq; annonæ inopia premere incœpit, Iustinianus Imperator expeditionẽ in Italiã destinauit: quã q̃a diu durauit, & uaria maximaq; habuit belli facinora, pauxillũ scribere differemus, & aliqua perstringemus ex ijs q̃ ipsius Imperatoris temporib. in Asia & Africa fuerunt gesta, secundũ quæ bellũ Italicũ inchoauit. Iustinianus Imp. à Iustino auunculo cõstitutus, mox Parthos bella mouẽtes, misso exercitu cõpescuit, & fines proprios tutans, Parthorũ multos afflixit: postea uero exercitus Rom. inito cũ Parthis certamine, in fluuio Eufrate superatus fuit. Exinde Erulos, Zepidas, & Bulgaros, Illyricũ deuastantes Iustinianus sæpe per suos iudices profligauit. Post diuturnũ aũt immanẽq; laborẽ, aduersus Parthos habitũ, per Belisariũ Patriciũ, perq; Hermogenẽ magistrũ officiorũ & utrunq; legatũ, fœdus cũ Parthis est initũ, & munera ab utroq; principe sibi inuicẽ sunt missa. Mox quoq; soluto ab oriẽtali parte exercitu eundẽ ductorẽ quẽ dudũ in orientẽ miserat, delegit Belisariũ, cui fortissimos milites dedit, ad Africã à Vãdalis liberãdã. Et is dux excellẽs, fauẽte deo, magna cũ celeritate Vãdalos superauit, Libyãq; ad corpus reip. iungens, Bilimirẽ regẽ captiuũ cũ opib. spolijsq; Vandalorũ Cõstantinopolim perduxit ad principẽ. A quo muneratus Cõsulq; ordinarius mox designatus, de Vandalis triũphauit. Belisario itaq; post triumphũ Africæ apud Cõstantinopolim agente, Theodatus qui rescisset Iustinianũ sibi infensissimũ esse, cœpit solito magis trepidare, & tamẽ qua erat ingenij tarditate, nihil solito accuratius prouidit: sed ad suas cõfugiens ineptias, oratoresq; ad Iustinianũ mittẽs, alias itẽ epistolas quæ extãt ad illũ dedit, in quib. pacẽ ab illo impetraturus, Romã & Italiã inter cætera dicere fecit: Et si Africa libertatis parte frui occœperit, nõ tamẽ debere Iustinianũ optimũ principẽ, Italiã à qua Imperij nomẽ decusq; acceperat, in eandẽ libertatẽ animis erectã motibus exponere, qui inter oppugnandũ defendendũq; necessario orirenẽ. Iustinianus uero respõdens regi, præ se tulit desideriũ urbis & Italiæ liberandæ. Misit nanq; ad eũ oratores, quorũ legationis summa hęc fuit: ut aut Italia, & eius insulis decedẽs Cõstantinopolim Theodatus se cõferret, diuitias accepturus maximas, & in ocio q̃d à teneris annis fecerat, philosophiæ operã daturus: aut si id facere recusasset, bello q̃d extunc sibi indictũ esset, necessaria pręparaet. Is uero hominũ ineptissimus, nec oblatis cõsensit cõditionibus, nec se cõtra uim magis solito cõmuniuit. At Iustinianus ubi ab oratorib. suis factus est certior, Theodatũ etsi postulatis non fecisset satis, omnia negligẽter prouidere, Belisariũ iubet simulata in Africã nauigatione classem soluere, & ea in Siciliã ducta incumbere pro uirib. insulæ receptioni. Cauit tamẽ prius Imperator, ne cũ Vãdalos in Africa oppressisset, similẽ intẽtaturus Ostrogothorũ oppressionẽ, alias Rom. Imperio dudũ inimicas gẽtes barbaras in se cõciret. Ad Clodemirẽ nãq; Childebertumq; & Clothariũ reges Francorũ, ut & ipsi quiescerẽt & nepotẽ Theodebertum Liguriã tenentẽ quiescere facerẽt, multa & maxima misit dona, additis litteris, quarũ ferme sententia hæc fuisse uidet: Graue fuit hactenus Ostrogothos reges, qui Theodorico indigni successerũt tolerare, cũ propter illatas nobis singulos per dies iniurias, tum maxime propter Arianæ hæreseos labẽ, qua urbẽ Romã & Italiã inficere nõ desinũt. Insuper à nobis requisitus rex Theodatus, necdũ resipiscit, sed cõuicia iniuriasq; uir petulãs adiecit: quod

A cit: quod cum diutius ferre Chriſtianos principes indignũ ducamus, bellũ illi indiximus,
ſpem maximã uictoriæ in ueſtris aliorumq; principũ Chriſtianorũ uiribus, nõ minus q̃ in
noſtris repoſitã habentes. Poſtq; uero reges reddiderunt epiſtolas, ſpem pacis facientes,
Iuſtinianus Mundũ quendã ducem ſuũ cum copijs Dalmatiã inuadere imperauit. Et Mũ
dus quidẽ, Gothis qui Salonas præſidio tenebant prælio ſuperatis, Salonas cepit, inuol-
uitq; tumultu Dalmatas omnes, Iuſtiniano ſubijci renitẽtes. Annos tũc urbs Roma duo
dequinquaginta, ſub Gothis regibus, Theodorico triginta octo, Amalaſiũtha & Athala
rico puero octo, ac Theodato ad duos adeo floruerat, ut nullã ipſa Imperij inclinationẽ
ultra ſentire uideret, quin appareret, primũ quẽ forte creari contigiſſet excellentioris ani
mi atq; ingenij ſiue regẽ ſiue Imperatorẽ, illius ſtatum ubiq; ad integrum orbis Imperiũ
poſſe redigere. Sed quæ alluxit ob aduentum Beliſarij ducis præclari & uiri certe optimi
ſpes libertatis, per Imperatoris Iuſtiniani auaritiam atq; ſocordiam in contrariũ ſucceſſit.
Nanq; & libertas omnino perdita, & urbs intus extraq; diruta ac deſolata, ad ſtupendam
B prout poſteriores oſtendunt libri, calamitatem eſt perducta.

BLONDI FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLINA-
tione Imperij Romanorum, Decadis primæ, Liber quartus.

VAE annis centũ duobusq; & triginta, per quos urbis Romæ Imperium ha
ctenus inclinauit, geſta ſunt, à nobis cõpertu difficillima fuere. Exiſtimẽt aũt
alij quicquid uolũt, blandimur nobis, multo plura q̃ ferret ſpes ac opinio &
noſtra & illorũ qui nos hoc opus aggreſſos fuiſſe nouerãt, latebris eduxiſſe:
nec facilẽ habẽt indaginẽ quę ſequunt̃, licet aliquibus in ſeculis quoſdã fuiſ-
ſe inuenimus, qui aut gentiũ aut urbium ſuæ ætatis geſta ſcribere conati nobis afferãt ad-
iumentũ. Primus tamẽ Procopius in belli Italici aduerſus Gothos, quod ſumus ſcripturi
narratione, partim multum adiuuabit, partim non leuia alicubi afferet impedimenta. Vn
de præfari cogimur aliqua, explicandis ſcriptorũ controuerſijs plurimum conductura. Is
Procopius ex Cæſarea Palęſtina oriundus, in caſtris Beliſarij Patricij, prima in hac expe-
C ditione Italica, medicinã artem exercuit: & ut ſunt hominũ ingenia ad plures artes uerſa-
tilia, rerũ Iuſtiniani Imperatoris temporib. ubiq; geſtarũ ſcripſit hiſtorias. In quibus pars
fuit belli Italici aduerſus Gothos. Eam uero partẽ Græce ſcriptã, noſtra induſtria nuper
habuit Italia, quã nullus ſcriptorũ Latinorum qui Iuſtiniani Imperatoris & noſtrã inter-
ceſſerunt ætatem, legiſſe uidetur. Nos itaq; cum perdiſcendis literis Græcis parũ felices
fuerimus, ipſam belli Italici hiſtoriarũ particulã, traduci in Latinitatẽ curauimus, nõ qui-
dem manſurã, ſed ſolũmodo talẽ, ex qua Procopij ſcripta ſcire poſſemus, in noſtrã hiſto
riam confundenda. Exinde Leonardus Aretinus ſcriptor ætate noſtra clariſſimus, eandẽ
belli Italici aduerſus Gothos hiſtoriam decem & octo annos complexã ſcripſit, quæ ad
principiũ finemq; nihil plus habet q̃ Procopius: & apud Procopiũ quidẽ ubi ſit integer,
huius Italici belli geſta à ſuis cognita principijs & ad finem perducta non dubitamus eſſe
gratiſſima. In hac aũt particula undiq; mutilata, quæq; meliora deſiderarẽtur, niſi nos tri-
bus in primis qui præceſſerũt libris, Gothorũ originẽ geſtaſq; res & pleraq; dixiſſemus,
D quæ ipſam abſoluunt illuſtrantq; hiſtoriam. Eademq; ratione illa quæ ad ipſius Italici bel
li finem dicemus, gratiora erunt, præſertim illis in quorum manus ſumpta ex Procopio
contigerit peruenire. Ipſe enim Procopius homo Græcus, licet in Italia fuerit, nõ eam ha
buiſſe uidetur rerum Italiæ peritiam, ut tantæ hiſtoriæ potuerit ſatisfacere: q̃d quidẽ etſi
plurimis in partib. apparet, in unica oſtendere ſatis erit. Is deſcribens Rauennã quæ tunc
urbiũ Italiæ poſt Romã erat primaria, dicit illã à Pado mediã fuiſſe diuiſam. Et Rauennã
quæ nedũ diruta, ſed nunq̃ uſq; in hanc ætatẽ fuerit direpta, conſtat à Pado ſemper duo-
decimo milliario abfuiſſe. Siue igitur Procopius errauit, ſiue in Latinitatẽ perperã eſt cõ-
uerſus, multa in hac belli Italici hiſtoria, præter principij & finis defectum mendoſe ſcri-
pta uel abſurde addita cõpetimus: in quibus explicandis ita uerſari eſt animus, ut non di-
ſputationẽ introduxiſſe, magis q̃ hiſtoriã ad ueritatẽ dirigere uideamur. Beliſarius Patri
tricius à Iuſtiniano Imperatore, belli Italici aduerſus Gothos dux declaratus, claſsẽ para-
uit, militibusq; impoſitis in Siciliã nauigauit, ubi pręcepta Iuſtiniani ſecutus, tanq̃ nauiga
turus in Africã nihil hoſtile principio oſtendit: præfecerat uero equitatui, quẽ adduxerat
Valentinianũ, Innocentiũ & Magnũ. Et pedeſtres copias, quæ ſatis erãt magnæ, Conſtã

tinus & Bessas Herodianusq́; ducebāt. Idoneo exinde captato tēpore, Catinā urbē repē- E
te adortus, occupauit. Postea Syracusas cū duxisset, urbe munitissima dedētibus ciuibus est potitus: fecitq́; statim Siculorū in Gothos odiū, ut q̄ primū copias Belisarius ostētauit, ꝑpositūq́; aperuit, mirabilis uictoriæ cursus fuerit, populis urbes oppidaq́; certatim Ro. Imperio, cuius desiderio pridē tenebanē, ultro offerētibus. Hortabatē aūt ad id eos maxime Belisarij præsentia, q cū à Vādalis Africā liberasset, pariter sperabatē Siciliā à Gothis Italiamq́; erepturus, & adiuuabat Theodati ignauia, qui nullos per Siciliā fecerat apparatus. Attoniti itaq́; subita ciuiū defectione Gothi, maiorē subito spē in fuga q̄ in resistentia posuerūt. Vnica tamē in Panormo munita ciuitate cui ualidū inerat præsidiū, Gothi resistere sunt adnisi. Sed Belisarius dux peritissimus urbē in circuitu cōtēplatus, aduertit portū patere ad mœnia, quæ aliquot in locis à nauiū malis altitudine superabanē: quamobrē classe portū delata, propugnaculisq́; ꝑ malorū summitate dispositis, sagittarios funditoresq́; in illis posuit, q subiectos hostes feriētes ilico mœnia defensorib. nudauerūt, tū subeuntibus ad mœnia sine metu alijs militibus, territi ciues, sese Belisario permiserūt. Hæc F
Theodato cū essent in Italiā nūciata, anxio animo legatos ad Iustinianū mittēs huiusmodi mādata dedit. Sicilia se sponte decedere, & in Italię tributū recognitionisq́; signū, coronā aureā librarū triginta, ac in omnē quancūq́; iusserit Imperator expeditionē Rom. milites tria millia polliceri. Insuper in episcopos uirosq́; senatorios iurisditionē ꝑmittere: & ut maiestas Imperij in urbē & Italiā restituta esse uideret, se curaturū nomen Imperatoris inter sacra cerimoniasq́; primū ꝓferri, statuāq́; nullā regi Italico, nisi secūdū Imperatoriā locari. Indicat uero pictura, musiuo opere facta, quā Rauēnæ uidimus in æde beati Martini in cœlo aureo, à Theodorico, ut diximus, ædificatam, Theodatū q̄d fuerat pollicitus incœpisse. Ex eo nāq́; musiuo cæteris elegātiore, quæ Italia nūc uel noui habeat, uel uetusti operis, Iustinianus & Theodora uxor, & ipse Theodatus loco inferior, nūc picti cernūtur. Quo in loco aliqua fuerūt ad ornatū addita, quę & scriptorū supplēt defectū, & certa ostendūt multa, quę scripta credere nolebamus. In pariete eīn qui est ad dextrā, Rauenna qualis tūc erat, in hūc modū depicta est. Porta aurea Claudij Tiberij opus, qualis nūc extat, propinquā habet insignē beati Vitalis ædem, magna ex parte nūc integrā: palatiū postea illud superbissimū, q̄d tanta cura impēsaq́; Theodoricū exædificasse Cassiodorus sæpe memorat, quale fuerit nūc apparet: cuius quidē ac aliarū ædiū ut in pictura supbissima rū nullæ iam diu uel minimę cernunē reliquiæ. Sed illis in omibus, siue sacris ædibus, siue porta & palatio, illud est cernere admirandū, q́ ad omnes aditus, qui portæ aureæ & ædi sancti Vitalis bini, palatio aūt quaterni erāt, nec ligneæ, nec æneæ, nec ferreæ erāt ualuæ: sed in ea quā regū gentis Gothicę iusticia & potētatus prēstabant securitate, cortinula ut apparet aurea, quam uelū appellare consueuerūt, pro ualuis & foribus utebanē: indicant prēter picturā harpagūculi ex ære, qui in summa parte ostiorū, quę habere diximus bina sancti Vitalis ædē, adeo tenues sunt, ut cōstet eos nihil prēter cortinulā sustētasse: quanq̄ qui gesta Rom. siue pontificū siue principū, priscis scripsere tēporibus, partes ædiū diuersas exprimere uolētes, primū, secundū & tertiū uelū, à simili clausura dicere cōsueuerunt. G
Hinc Ælius Spartianus de Alexādro Seuero Imperatore dixit: Salutabatē quasi unus ex H
senatoribus, patēte uelo. In pariete aūt eiusdē sancti Martini ædis sinistro Classense oppidū quale fuerit, pictura indicat: q̄d quidē oppidū tantis ædificijs ornatū fuisse apparet, ut stupendū sit nulla ipsius fundamēta, nullā partē, præter ædē S. Apollinaris quæ adhuc extat insignis, alicubi inculta ueprib usq́; obsita, inueniri. Portū aūt q̄ fuerit adeo patēs et nauigio tutus, ut illū omni in sinistro Adriatici littore Octauianus elegerit, in quo suā conseruaret classem, nuꝑ pene clausum uidimus, ut nedū triremes & dromones multos ꝑut pictura indicat, sed nec scaphā piscatoriā lēbūmue nunc perferat: cuius quidē rei causam esse nō dubitamus Sapis fluuij qui illū facere cōsueuerit auersionē: decē nanq́; ab eo portu passuū milia aliud in mare ostiū, q̄d Gertasiū dicitur, multis ante seculis sibi effecit. Est nūc quidē ignorantib. ea quæ à maiorib. scripta sunt incredibile, uel portū eius magnitudinis uel oppidū in Classensi loco fuisse, ubi nullæ nūc appareāt illorū reliquię: nobis uero maiorē affert admirationē, nulla fundamenta, nullas reliquias extare illius turris, quā Plinius scribit ad illū portum fuisse, de qua lucernæ noctu portū nauigantib. indicarent: quam quidē turrim Plinius asserit omniū maximam fuisse, quas Roman. Imperij portus

alicubi

A alicubi habuerũt. Sed ad regis Italiæ gestorũ narrationẽ. Iustinianus cum regis legationẽ benigne excepisset, ita respõdit, ut & pollicitationes amplecteret, et Italiã omnino reddi postulãs se Theodati rebus ꝓmiserit et amplitudini consulturũ. Interim Belisarius Panor mo recepto magnificos apud Syracusas ludos ædidit, ac numisma in multitudinẽ disper sit. Erat eñ extrema dies sui cõsulatus, quo ob honorẽ uictoriæ de Vandalis partæ fuerat ornatus, adeo fortunã habuerat fauẽtẽ, ut extrema cõsulatus die Siciliã uniuersam repertus sit superiorib. uictorijs addidisse. Hac in parte omisit Procopius secundã Belisarij ꝓfe ctionẽ in Africã ad sedãdos motus quos Storzas, sicut Iordanus aliiq; nõnulli habẽt, con tra Imperatoris iudices cõcitauerat. Nã Storzas penè ultimus militũ & Martini clientulus tyrannidem arripiẽs autorq; seditionum effectus, Cyrillo et Marcello & Phara alijsq; di uersis iudicib. dolo perẽptis, Salomonẽ agitabat, totamq; Africã deuastabat. Igitur Belisarius emenso in Africã pelago solita felicitate rebelles fugauit, prouinciã liberauit, Salo moneq; rursus in Carthagine collocato, in Siciliã redijt. At in Dalmatia Gothi post Mũ
B di ducis aduentũ copias reparauerũt, in Salonasq; ducẽtes eã urbẽ constituerãt obsidere. Quib. cũ occurrisset Mauricius Mũdi filius, adolescẽs egregius cũ parua equitatus parte, obuiauit illi Gothorũ turma, quæ pariter qd circa urbẽ fieret inspiciẽdi gratia prodierat ex castris, & præter utriusq; exercitus expectationẽ cõmissum est præliũ, tanto animorũ ardore, ut cũ multi præstantioresq; ex Gothis cecidissent, ipse etiã Mauricius sit occisus. Interim obequitãs mœnia munitiõesq; quas circũ ea faceret Mũdus, uno eodẽq; in tẽpo re Mauritiũ filiũ in hostẽ pugnare, eundemq; primũ uincere, postea superatũ mortuũq; es se audiuit: quo pculsus dolore homo bellicosus ira incẽsus furẽsq; in hostẽ ruit. Viderant itẽ Gothi prœliũ à paucis quos castris emiserãt cõmitti, quibus ut senserãt maiori ex parte occisis, ad arma omnis exercitus cõcurrerat. Hinc nõ prius impetere improuisus potuit Mũdus, q̃ illi ex præparato pugnãdi copiã fecissent, & cũ totis copijs hinc inde ꝑ multas horas sit certatũ: cædes utrinq; maxima est cõmissa: Gothi tamẽ q sensim recedere cœpis sent, urgente uehemẽtius Mundo fracti fœdã cõmiserunt fugã. Nec destitit uictoria uti
C Mundus, quinimò profligatos lõge insecutus, dũ in necis filij ultionẽ sanguine nequit sa tiari, à fugiẽti agmine est occisus. Repulsi eũ in modũ Gothi mœrẽtes in remotiora retro cessere. Et milites Imperatoris nõ minore q̃ hostes cæde ꝓfligati, ob ducis necẽ mœrore cõfecti attonitiq; Salonas deseruere. Eam ciuitatẽ paulo post Gripa Gothus reparato ali quãtisper exercitu recepit, inclinatãq; in Dalmatia Theodati rẽ adeo restituit, ut Iustiniani exercitus omĩa quæ Mũdus cœperat linquere sit coactus. Elatus tanta uictoria Theodatus & simul Belisariũ audiẽs in Africã ad motus Storzæ cõprimendos traiecisse, nedũ spreuit ea quæ cũ Iustiniano agere cœperat, sed illius oratores ne ab incœptis discederet ꝑsuadere conatos, in custodia haberi iussit. Et ut meliorẽ solito uitã instituisse Romanis ac Italis ostentaret, uasa aurea & argẽtea quæ Agapitũ pontificẽ quando à se Cõstantino polim missus est, usuris subiecisse ostẽdimus, ex fisci pecunia redimi, & in beati Petri sacra rium referri curauit: quo in edicto, ut suam cõmendaret eius facti laudem, Alarici Visigo thorũ primi regis facto detrahit. Neq; eñ mirũ fuisse dicit, si uenerãda S. Petri uasa reddi
D uoluit, q erat tantæ urbis uastatione ditatus. Interim annonæ caritas uniuersã Italiã, sed in primis Æmyliã & Liguriã atq; Venetiã premebat ob acceptã anno tũc tertio à Burgundionib. & Alemanis cladẽ. Quare illos populos in rebellionẽ pẽdere intelligẽs, maxima eos liberalitate solatus est. Nõ eñ tertia illos sicut prius, sed totali unius anni annona do nauit: multa in eius donationis decreto præfatus de sua gloria, q Burgũdiones in Æmylia et Liguria occidione maxima afflixerit, Alemanos uero nõ sine cõmissa cæde extra Italiã fugere cõpulerit. Tũ Imperator postq̃ intellexit quẽ in modũ successerãt res & in Dalma tia & apd' Theodatũ, Constantianũ belli Dalmatiæ ducẽ duxit, misitq; illũ cũ supplemẽ to ad copias q̃ solitę sub Mũdo militare in Macedonia se receperãt. Eodẽq; in tẽpore Be lisarius in Siciliã est reuersus, quã ilico pacatã obtinuit. Quia uero trãsitũ in Italiã diutius differre nollet, præsidia primũ ꝑ Siciliã ubi se absente uisa sunt maxime opportuna dispo suit: inde è Messana soluẽs, Rhegiũ est delatus: eã urbẽ & quæcũq; ad primã exscensionẽ adita sũt loca euestigio recepit, oppidanis se in deditionẽ ob ingẽs in Gothos odiũ offerẽ tibus. Ea cũ fieri uidisset Embrimus, uel ut Iordã. appellat, Euermid Theodati gener Bru tiorũ prouinciã administrans, sese etiam ipse permisit Belisario: à quo cum esset Constan

tinopolim

tinopolim miſſus, Imperator eũ Patriciũ adlectũ multis muneribus maximiſq; donauit. E
Motutus uero pedeſtri itinere ex Brutijs Beliſarius claſſem iuſſit pari ſpacio littori ꝓxi-
mã nauigare, quouſq; Lucanis nõ minori q̃ Brutij fecerãt facilitate deditionẽ faciẽtibus
cõfirmatis, Neapolim eſt uentũ, quæ ciuitas ualido Gothorũ præſidio tenebaẽ. Vbi uero
admouit & circũ mœnia diſpoſuit terreſtres copias, claſſem in portu extra teli iactũ ſtare
ad ancorã iuſſit, nec multo poſt munita arce ſuburbana ꝑ pactionẽ eſt potitus. Cũq; obſi
dionẽ magnis apparatibus moliret̃, miſerunt ad eum Neapolitani Stephanũ quendã ma
gnæ inter eos autoritatis uirũ, maximiq; cõſilij. Qui fermè talib. mandata expoſuit, Opta
re quidẽ ciues Neapolitanos urbẽ dedere Imperatori, ſed facultatẽ deditionis ideo ſubla
tã eſſe, ꝙ eorũ uxores liberiq; quos Theodatus pridẽ Rauennã obſides miſerit, in custo-
dia haberent̃. Tantũ item ineſſe Gothicũ præſidiũ, ut ſi armis correptis portas aperire ue
lint, ciues in ipſo apparatu ab armatis expeditiſq; militib. cõfodiant̃: ea ratione cõſultius
fore, fideliſſima Imperio urbe abſq; læſiõe relicta, ad urbẽ Romã properare, qua potitus
& Neapolim & omnẽ Italiã facile ſit recepturus. Reſpondit paucis Beliſarius, non ſe illũ F
conſilij directorẽ ad colloquiũ admiſiſſe. Si Neapolitani tempore uti uellent, cõditiones
peterẽt æquas, quibus impendẽs euitarẽt excidiũ, ꝙ ipſe non prius inde proficiſci conſti
tuerit, q̃ urbe expugnata exemplũ proponerer cæteris Italię urbib. & oppidis, quo digni
ſunt ſupplicio qui cõfractis ubiq; iam barbarorũ armis Rom. Imperatoris beneuolentiã
nõ præponerẽt. Quæ cũ Stephanus à Beliſario perſuaſus blandiore q̃ audiſſet oratione
Neapolitanis retuliſſet, plebs portas Imꝑatoris exercitui aperiẽdas acclamare cœperat,
& Gothi ad octingẽtos ꝗ præſidio inerãt, nõ auſi repugnare in ciuiũ ꝓtectionẽ cõfugie
bãt. Cũ factioſi duo ciues, Paſtor & Aſclepiandotus, Gothorũ rebus ſtudẽtes, Stephani
quidẽ orationi nequaq; ſunt aduerſati, ſed rẽ ita agendã eſſe dicẽtes ut deditio facta non
proditio uideret̃, tamdiu differri obtinuerũt quoad Gothis ad urbẽ defendendã animi re
dierũt. Et cũ multi itẽ ex plebe eiuſdẽ factionis ſeſe præſidio adiũxiſſent, Iudæis qui multi
in urbe erãt, arma ſunt data. Interea Beliſarius poſtq; neminẽ prodire ad cõuentiones de-
ditionẽq; uidit, neceſſaria oppugnationi cõparauit. Non aũt dubitauit quin ad eam ciui- G
tatẽ mœnib. circundatã ualidiſſimis naturaq; loci munitiſſimã diutius ſibi ſedendũ foret:
qua ratione aquæductu ꝗ in terra defoſſus in urbẽ ꝑferret obicib. interſepto, aquã caſtro
rũ uſui deriuauit, curareq; cœpit cõportari materiã caſtellis et machinis undiq; excitãdis.
Quo in apparatu dũ aliquot detinet̃ dies, forte miles quidã Iſauricus exiccatam aquædu
ctus partẽ ad muros ciuitatis pertinentẽ cũ uſq; ad urbis mœnia ſubrepſiſſet, aduertit pe-
tram quæ natiua urbis mœnia in loco ſuppleret, cuiq; aquæductus parietes extra & intra
adhęrerẽt foramẽ habere ſatis patẽs aquę, hominis ingreſſui ꝑanguſtũ. Opinatꝰ uero eſt
ſi petra patefieret, ꝑ osq; illius milites penetraſſent aquæductũ, nõ minus in ciuitate q̃ ex
tra præſtaturũ militibus aceeſſum. Id cũ ab Iſaurico intellexiſſet Beliſarius, milites illi fa-
broſq; dedit, ꝗ dilatãdo foramine ab ictu quidẽ ne ſonitus audiret̃ tẽperarũt, ſed radẽdo
elimãdoq; ita circulariter cõminuerunt, ut armato militi facilẽ præſtaret ingreſſum. Inde
Beliſarius facta capiẽdæ urbis poteſtate, prudẽter & humane uti uolẽs, quibuſdã accerſi
tis ciuibus ea memorauit, quæ in captis per uim urbibus cõmitti conſueuerũt, uirorũ cæ- H
des, mulierũ ad libidinẽ raptus, & demũ incendia ac rapinas: proinde uſi tẽpore facerent
deditionẽ, ex qua cladẽ omnium maximã irent auerſum. Ea Neapolitani cũ ſpreuiſſent,
Beliſarius capiendæ urbis inſtituit huiuſmodi apparatus: quadringẽtos milites ex omni
exercitu ſelectos primis tenebris ad aquęductũ muro continentẽ ſilẽtio adeſſe iuſſos, ꝗd
facturi ſint, inſtruit: ipſe ſcalis in propinquo loco ſecrete diſpoſitis reliquũ exercitum ar-
ma capere iuſſum caſtris eduxit, & ad urbis partẽ aquæductu auerſam delatus ſimulat op
pugnationem uel eo ueſperi uel mane ſummis conatibus intentandam. Hunc tantũ qui
inopinate fieret apparatũ audientes à cuſtodibus Neapolitani in mœnia populariter cõ-
uolarunt. Noctis exinde interuentu, & differre in craſtinũ oppugnationem ſimulauit Be
liſarius, & quadringenti milites per aquæductum ſaxiq; foramen intra mœnia ſubrepſe-
rũt: ſed ea ratione urbem peruadere, aut muros capere nequiuerũt, quòd arduus ad ſaxũ
paruo interiecto ſpacio pertineret tumulus armato aſcẽſu difficilis qui ſuperandus eſſet,
ſi in urbẽ penetrare aut ad mœnia flectere uolebant. Eo in depreſſo tumulũ inter & mœ-
nia ſpacio, cum diu quid facerent dubij fuiſſent, miles unus armis depoſitis manibus pe-
dibuſq;

A dibusq; rependo in tumulũ euasit,& casulã quæ unica in uertice erat accedẽs,anum in ea
repertã minis ne clamare auderet detentã funiculũ poposcit, cuius caput unũ oleastro in
sũma rupe existẽti cũ alligasset,alterũ ad cõmilitones dimisit,eiusq; funiculi adminiculo
singuli ascẽderũt. Vbi uero in tumulũ omnes cõstitere,q̃d cũ Belisario cõuenerat signũ
classico dedere.Cui ex aduerso pari crepitu dux, respõdit.Is nanq; q̧ Neapolitanos ciues
Gothosq; ad eam partẽ urbis aquæductu auersam, ad quam oppugnationis simulauerat
apparatus,mœnia cõplesse uesperi uidisset,cũ primũ noctis tenebræ eũ texerũt, loco ex-
cedẽs ad scalas redierat,quas ipsum aquæductui propinquas ostẽdimus disposuisse.Itaq;
pari tẽpore sui milites ab intra ceperũt mœnia, & magno totius exercitus cõcursu scalæ
ab extra ad primũ classici crepitũ sunt admotæ. Multis itaq; longo spatio mœnia utrinq;
habẽtibus,q̧ per aquæductũ intrauerãt milites, ad proximã delati portã custodes interfe
cerũt,eaq; subito refracta, Belisarius de tertia uigilia cũ exercitu est ingressus. Interea ci-
ues tam subito inopinatoq; perculsi pauore, postq̃ hostẽ prius irrupisse uiderũt q̃ ubi fie
B ret impetus satis intellexissent,anxij amẽtesq; ad tutanda ꝓpria sunt reuersi.Et debaccha
tus ubiq; Græcus miles hinc diripit incẽditq; ædes,inde ciuiũ qui resisterẽt cõmissa cęde,
uxores illorũ filiasq; rapit.Quæ cũ fierẽt,Belisarius militib. sub ipsum solis ortũ ad cõcio
nẽ uocatis,talẽ habuit orationẽ: Videtis cõmilitones qualẽ urbẽ nõ armis magis q̃ con-
silio adepti estis.Ea quidẽ duo corporis & animi uires cõplexa,quib.contingũt,ij merito
dicendi sunt felices.Sed quæso attẽti audite,prudẽtis esse primũ illud maximumq; scio et
prædico,q̃d cõsilio paraueris cõsilio cõseruare. Sedimus ad hãc urbẽ pro ipsius magnitu
dine,parũ,pro aliarũ quę posthac gerẽdę sunt rerũ multitudine,satis diu:labores subijstis
incõmoda & pericula,ad quæ omnia si uestrã modestiam,uestrã noui in Imperatorem ac
rempub.fidem,non prædæ auiditas aut odiũ in Neapolitanos antea ignotos traxit: quin
gloriæ acti stimulis adnisi estis capere hanc urbẽ,cuius opportunitate freti Italiam barba
rorũ manibus liberatã Imperatori uestro subijceretis. Imprudenter uero Neapolitani ini
mice egerũt,qui tantillo Gothorũ pręsidio,quod facillimũ fuit eijcere uel opprimere,Im
C peratoris gratiã,salutẽ suã,nominis Italici decus nõ anteposuere. Verũ ꝓ imprudentia,ꝓ
demerito satis dederũt pœnarũ,omni supellectile,omni quę quidẽ loco moueri possit re
familiari & pecunia spoliati: Nemo est usq; loci nec inter ipsos etiã Neapolitanos ciues,
q̧ eam gazæ direptionẽ non sit æquã, & demeritis correspondentẽ iudicaturus.Sin uero
ultra progredimur, modũ excedimus. Subditi eñ per arma uestra Imperatori Romano
sunt,nũc nõ hostes Neapolitani.Quibus seruatis,maximã inurimus notã sprętę amicitię
quã ultro petere debuissent,aliosq; urbiũ Italiæ oppidanos quales intra mœnia admissu-
ri sint admonemus. Vestra sit supellex,uestra sint quęcũq; potuerit miles efferre. Neapo-
litani uero uxores sibi habeãt & filias,urbẽ frequentent, uobis postea æquè ac sibi cõmo
do usuiq; futurã. Militib.ea oratione persuasis, Belisarius nullũ Neapolitanorũ ultra occi
di aut capi permisit,mulieres maritis parẽtibusq; è uestigio restitui curauit.In Gothos aũt
q̧ in pręsidio fuerãt,nõ solũ sæuitia nõ est usus,sed eos nõ secus honori habuit q̃ suos.Ha
ctenus in his quę ad Neapolitanã inuasionẽ spectãt,Procopiũ secuti aliqua diximus Tor
D dani epitomati penitus cõtraria,in quo assertũ est q̃d Pandulfus et multi alij tradiderunt,
Neapolitanã urbẽ tunc spoliatã,& tam Gothos qui inerãt & Romanos q̃ Neapolitanos
ciues trucidatos fuisse. Interea Theodato apud urbẽ torpescẽte Gothi & Romę & circũ
ea loca degentes, cũ antea Theodati regis malignitatẽ occultis sermonibus damnare cõ
sueuissẽt, auditis ijs quæ apud Neapolim gesta diximus,segnitiẽ illius apertis maledictis
lamentabanť. Et cum nequaq; dubitarẽt Belisarium ad urbẽ properaturum, se ipsos co-
hortati cæterisq; bellatoribus cõuocatis,trigesimoquinto ab urbe miliario ad Regetam
oppidũ,quod nunc Ruglate,castra fecerũt, ubi magnitudine imminẽtis periculi suadẽte
post maturã deliberationẽ Vitigitem sibi & Italicis regẽ creauerũt. Is nanq; etsi obscuro
genere ortus erat,magnitudine tamẽ animi,& rei militaris peritia cæteros Gothos facile
excellebat.Eum regẽ declaratũ esse audiens Theodatus per deuia fugiẽs Rauennã pete-
bat,sed missus post eũ à nouo rege Optaris quidã Gothus,cũ equitatu illũ in itinere asse-
cutus interfecit.Sicq; Theodatus tertio q̃ regnare cœperat anno eũ habuit regni & desi-
diæ finẽ. Exinde Vitigis Romã ueniẽs,Syluериũ pontificẽ Romanũ,quẽ ut ostendimus,
pecunia corruptus ordinauerat Theodatus,& senatũ populumq; Romanũ allocutus be-

neficia

neficia Theodorici regis memorauit. Hortatusq; eos ut in fide maneret, tatas esse osten- E
dit Gothorū uires, ut nemo sine sua pernicie sit res nouas per Italiā moliturus. Cū Gothis
uero de gerēdi belli ratione multa disseruit, quib. lōga oratione suasit cō ducere præsenti
necessitati, præsidio Romæ relicto Rauennā accedere, & Gothis quos per omnē Italiam
Theodoricus rex disperserat coactis cōgredi Belisario. Profecturus itaq; Roma Vitigis,
Luderim quendā cum electorū militum quatuor milibus præfectū urbi & præsidio decla
rauit, accersitosq; quosdā senatorij ordinis Romanos in locum obsidum secum duxit: &
quamprimū Rauennę fuit, regnū honestaturus Mathasiunthā Theodorici regis ex Ama
lasiuntha filia neptem inuitā accepit uxorem. Ipsa nāq; licet prius à Theodato captiua fu
isset tenta, tamē Vitigitis noui regis ignobilitatē aspernata recusabat illius coniugio co-
pulari. Eā Vitigis ut deliniret, nuptias fecit celeberrimo apparatu, & tamē interea curan
dis omnibus quæ ad bellū pertinere intelligeret intētus, Gothos undiq; cōuocauit, distri
buitq; inter eos arma & equos, prout uirtus conditioq; singulorū exposcere sunt uisa. Et
hæc quidē tunc apud Gothos fiebāt. Belisarius uero postq; satis exercitū reparauit, præsi F
dio Neapoli & Cumis relicto, Romā uersus uia Latina iter facere incœpit. Quod cū Ro
mani habuissent exploratū, Syluerio papa suadēte, publico consilio cōstituerunt, nō mo
do illū et copias quamprimū aduenisset admittere, sed ut accessum properaret per nūcios
adhortari. Missus ad eam rem Fidelius quispiā Mediolanensis, Belisariū quo maiori cer-
tiorq; cū spe, eo acceleratiore gradu uenientē perduxit ad portam, quæ dicitur Asinaria.
Viderāt Gothi præsidio à Vitigite impositi, intellexerantq; Romani populi intentionē,
quare conterriti, fide publica à Romanis impetrata abire statuerunt: præter unicū Bader-
rim, qui regis sui crudelitatem timens sese maluit Romanorū fidei permittere quàm cum
alijs proficisci. Euenitq; ut qua die, quā Iduū Decembriū quartā fuisse constat, Belisarius
Asinariā intrauit, eadē Gothi porta Flaminia sint egressi. Receptus intra urbē Belisarius
senatū ac populum multa dubijs ut erant rebus accomoda potiusquā dictu speciosa allo
cutus est, & Luderi Gothorū præfecto Constantinopolim ad Iustinianum Imperatorem
misso, summā adhibuit diligentiam, non urbem tantūmodo, sed & oppidis quæ cum illa G
uenerant in potestatem communiendis. Vrbis aūt mœnia non solum ubi ruinā minaren
tur, instaurauit, sed propugnaculis ad ea ubicūq; uiderent humiliora excitatis, aggere &
fossa circūductis reddidit multò q̄ unquam antea fuerant munitiora. Exinde Cōstantia-
num & Bessam præfectos suos cum copijs dimisit, hunc ad Narniam obsidendam, illum
in Etruriam. Recepit breui Bessa Narniā, ciuibus deditionem quamprimū sunt aditi faci
entibus. Constantianus uero Spoletū primo, & post Perusiam uiribus domitas cepit: &
quia compertū haberet Vitigitē ingentes copias parauisse, modico Spoleti relicto præ-
sidio, cæteras copias in Perusiā coegit, fore confisus ut si Vitigitē eius capiendæ ciuitatis
libido cepisset, tam diu ad eam distineret, quoad urbi Romę satis à Belisario prouisum es
set. Et Vitigis quidē cum primū de Perusiæ obsidione certior factus fuit, Nillā & Pissiam
præstantes Gothorū duces cū parte exercitus immisit, ut eam ciuitatē suo præsidio cōser
uarent: sed cū Perusiæ iam captę appropinquarēt, egressus est cū copijs in pugnā paratis
Constantianus, qui præliū cum illis nequaq; detrectantibus cōseruit. Pugnatū est utrinq; H
certamine tam ambiguo, ut aliquādiu uterq; exercitus dubitauerit superari. Tandē Go-
this fractis, & post multā cædem fugatis, Nillas & Pissias duces capti, & Romam ad Beli
sariū fuerunt missi. Vitigis ubi suos male pugnasse accepit, consultatione cum primori-
bus Gothorum habita, constituit omissis Italiæ ciuitatibus oppidisq; Romam petere, &
aut cum Belisario, si copiam pugnandi faceret, congredi, aut illum, si detrectaret, in urbe
obsidere. Motis itaq; ad nonas Februarij ex Rauēna signis cum centū & quinquaginta,
prout scribit Procopius, uel ut Pandulfus & quidā alij uolunt, centum milibus Romam
uersus contendit. Id cū Belisario esset renunciatum, ut tantam belli molem quantam in se
conuerti intelligebat sustinere posset, Bessam Constantianumq; ad urbem reuocauit, qui
paruo præsidio in Perusia, Spoleto & Narnia relicto, post secundū q̄ profecti erant men
sem cum omnibus copijs Romā sunt reuersi. At Gothi per Sabinos Tybur delati, ab op-
pidanisq; repulsi Aniene fluuium alicubi uado transmittere intentarunt. Id uero eos face
re prohibuit fluuij altitudo. Vnde in agrum Romanū ad uiam Numentanam descende-
runt, & pontē in eo loco castellis utraq; in ripa custodibusq; firmatum, quem Belisarius
fecerat

A fecerat offendentes ad illũ castra fecerunt: Belisarius nanq; qui suam non ignoraret militum paucitatem, nequaquam sperabat posse hostes ultra Aniene continere: sed illos cõmunitus tamdiu tardare curabat, quoad urbis mœnia cõfirmaret, perficeretq; excitata à principio propugnacula, & interea ciuibus frumenti ac aliarũ rerum bello & perferendæ obsidioni necessariarũ in urbem conuehendi longiore faceret facultatem. Postquam aũt uidit hostes ad suas munitiones ponti trans Aniene impositas consedisse, utile existimauit castra ad easdem munitiones quæ dirimerẽtur fluuij alueo, hostium castris opponere. Igitur postridie q̃ Gothi consederant, Belisarius cum equitibus mille ut locum metandis castris idoneum inspiceret, & quid hostes agerent cõtemplaretur, ad solis ortum Roma est profectus. Quamprimum uero attigit Anienem, ad pontem suũ stadio distantem itu-tus, præter spem expectationemq; suam Gothorum equites habuit obuios. Milites nãq; quos pontis & castellorũ custodiæ deputauerat, siue minis & apparatu hostiũ deterriti, siue pecunia corrupti, sese & ponte nocte illa hostibus dediderant. Præcipitatus in id dif-

B ficultatis periculiq; Belisarius, attonitos milites suos & in urbem fugamq; respiciẽtes huiusmodi uerbis pro temporis breuitate habitis est hortatus. Gothos esse quibus obuiaue rũt, toties à se uictos fugatosq; & cæsos, quoties antea sint congressi. Casu quidem se cum paucis aduenisse, sed qui Belisariũ prælio interesse uidebunt hostes, nõ modo omnes in Italiã traductas adesse copias, sed ipsum etiam populum Romanũ populariter irrupisse suspicaturos. Proinde forti pugnarẽt animo, aut ingentem de strage hostium gloriam reportaturi, aut sese cum libuerit saluos in urbem proximã recepturi. Militibus igitur impe rata facientibus acriter est certatũ: & cum Belisarius optimi ducis ac strenui militis munera obiret, multi ex hostibus ceciderũt: Fuit tamẽ maximo in periculo Belisarius, quod Gothi illũ ducẽ esse noscentes, densi & in cuneos cõglobati maximos in eum impetus fecerũt. Tutata uero est fortissimũ ducem tum uirtus propria, tum maxime domestica manus circa illũ sedulo obuersata, & superata repulsaq; à paucis Gothorũ multitudo in pontis munitiones est acta. Tunc effusi castris nullo ordine Gothi tãto irruerũt impetu, ut re-

C pulsus Belisarij equitatus adusq; additas mœnib. fossas Pincianãq; portã sit fugatus. Prodierant uero ex urbe iuuentutis Romanæ multi, quibus hostẽ in suburbio tũc impigre di stinẽtibus, expeditior fuit duci & pulso equitatui intra urbẽ receptus. Cæsos refert eo prælio Procopius ex Gothis mille, cũ Belisariũ affirmet uix octuaginta desiderasse. Ingressus urbem sole iam occidẽte Belisarius, singulas portas singulis præfectorũ suorum attribuit custodiẽdas: ciues uero partim uigilias pro mœnibus agere, partim intẽtos paratosq; cũ armis ad tumultus si qui orirentur in urbe, sedandos fore curauit. Ipse urbem uicatim in equo perambulans, hortando suadendoq; ciues in bonã spem erigebat, immittebatq; quęcunq; usui fore auertendo præsentis noctis periculo uiderentur. Gothi nocte illa ad nouum Numentanę uiæ Anienis pontẽ cõmorati, mane cuius dies fuit nona calend. Martij ad urbis obsidionẽ se parare cœperunt. Fuit uero hæc ratio obsidionis. Castra circũ urbẽ sex in locis posuerunt à Flaminia usq; ad Prænestinã. His castris quinq; urbis portæ obsidebantur, & impediebãt uias quæ trãs Tyberim ferunt. Castra autẽ ipsa uallo & fossa ac

D ligneis turribus munierunt, & tam citra q̃ ultra Tyberim possidentes omnia crebris incursionibus peruadebãt. Belisarius aũt contrà pro defensione urbis hæc prouidit. Pincianam portam quæ contra maiora Gothorum castra maxime erat opposita, & Salariã huic dextrorsum proximã, quicquid circa illas mali est, sibijpsi assumpsit defensandũ. Prænestinam uero portã Bessæ, Flaminiã quæ est è sinistra Pincianæ Constantiano attribuit, cæteris quoq; portis alios præfecit. Gothi circa urbem profecti aquæductus omnes interrupe runt. Erant hi quatuordecim aquæductus mirabili opere effecti, per quos aqua in urbẽ la bebatur. Ea ex interruptione non tantũ aquarum incõmoda nocebant Romanis quantũ carentia pistrinorũ. Nã ex eo aquæductu qui ex summo Ianiculo quæ trans Tyberim defluebat, utpote decliui ac rapido, magna uis pistrinorum conficiebatur. Ex alijs quoq; aquæductibus quibusdã in locis eadem commoditas molendi fuerat instituta, qui tunc interrupti magnas obsessis difficultates afferebãt. Aduersus hæc incõmoda Belisarius in hũc modũ remedia excogitauit. Bini lembi paruo inter se distãtes spacio tignis cõiuncti molas in medio continebãt, quę rapido fluminis cursu percite uoluebanẽ. Funes uero ab utraq; ripa quãmaxime intenti lembos in flumine sustentabãt. Huiusmodi lembos secus

ponte qui primus trās Tyberim fert, collocauit: post eos lēbos alios eodē ordine posuit. B
Ne uero hostes mittendo de superiori loco materiam et ignē officere lembis ualerent, catenæ in flumine ad ipsum pontē obiectæ omnē materiā excipiebant, exceptam autē homines ab utraque ripa dispositi auferebāt. Et aduersus pistrinorū defectū hæc optime sunt prouisa: lembi eñ pistrina largissime suppleuerunt. Aquarū uero incōmoda Tyberis sustentabat. Sed per mœnia pluribus locis instrumēta belli multiplicia ad feriendum repellendumque hostes effecerat Belisarius, ac solertissime oīa prouidebat. Gothi uero cōtrà ad expugnationē urbis instrumenta & machinas huiusmodi comparabāt. Primum arietes quatuor, estque forma eorū talis: Colūnæ ligneæ quatuor in altitudinē rectæ æqualiter inuicē oppositæ collocantur. Hæ columnæ tignis octo uinciunt, quatuor ad imum colūnarum, totidē ad summū, efficiturque ueluti quadratæ cuiusdā ædiculæ forma, hæcque corijs est obtecta, ne qui intus sunt, de mœnibus feriri possint: transuersum deinde tignū imponitur, à quo trabes catenis alligata dependet, quasi usque ad mediū altitudinis columnarū, habet uero trabes in capite ferrū ingēs à basi quadratū desinēs in pyramidem. Machina F tota quatuor rotis ad bases columnarū positis defertur: mouet autē arietem milites non pauciores qninquaginta intra machinam existentes. Qui postquā mœnibus machinam admouerūt, trabem illam suspensam lorulis funiculóue retrahunt, moxque cum impetu dimittunt: trabes autē uiolentia & pondere in murum delata omnia disijcit ac perrumpit. Fecerant autē Gothi turres ligneas pari mœnibus altitudine, hæ quinque rotis uehebanť. Scalarū prçterea grandem numerū parauerant, & infinitam quandam uim fascium ex stipula & uirgultis. Cum satis omnia parata essent, Vitigis prima luce armatos oēs adesse iubet, aginaque distribuit: & quid agere quēque uelit, prçscribit. Fit alacritas magna in Gothis & incredibilis pugnandi ardor: cū alij fasces quibus fossas replere cogitabant, alij scalas ferrent, alij machinas admouerent. Belisarius ante portā cum lectissimis militū super aggerem perstabat, nec quicque moueri à suis iusserat priusquā ipse signum dedisset. Turres quas paratas à Gothis diximus, boues cōuehebant. Hæ ante cęteras machinas admouebantur. Quod cum aspexisset Belisarius, risit simplicitatē Gothorū, qui crederēt posse G ad hostes armatos bobus machinā admoueri. itaque coniectis sagittis cito confecti boues conciderunt, machinaque destituta non potuit ulterius admoueri. Qui aūt stipulam & qui scalas ferebāt, multitudine telorū ab aggere ueniente repulsi nec fossas cōplere, nec mœnia adire, nec arietes admouere ualebāt. Stabat nihilominus Gothorū acies, ac testudine facta interdū subibat: sed peruincere aggerem nunquā potuit: sagittis & tragulis & omni fariam telorum genere certabatur. Dum hæc ad Pincianam & Salariam portam geruntť, tribus alijs locis Roma oppugnabatur. Nam Vitigis relicta parte copiarū quo Belisariū prælio distineret, ipse ad Prenęstinam portā conuolauit cum multitudine pugnatorum, eodemque tempore alia Gothorū multitudo contra portam Fontinalem impetū faciebat, alia insuper hostiū manus portam Aureliam quæ est ad summum Ianiculum, expugnare nitebatur. Ita quatuor simul locis Roma oppugnabať, ad Pincianam & Salariā portam quas Belisarius tuebatur, ad Prçnestinam cui præerat Bessas, ad Aureliam, ad Fontinalē portam. Sed hi qui ad Ianiculum pugnabant Gothi facile repellebantur. Sunt eñ loca ar H dua & saltuosa, ut difficile sit mœnia adire, nullo etiam repugnante. Tunc aūt Paulo Belisarij prefecto cum ualida manu militum defendēte, conatus hostium in irritum cecidere. Ad Cassiam uero uiam maius periculum fuit, Via erat porticu contecta, per quā ad templum beati Apostoli uadebatur. Sub ea igitur porticu latentes Gothi, cū tempus rei gerendæ uisum est: egressi ex insidijs repente ad molē Adriani inuadendam conuolauerūt, scalisque admotis primum ambitum, qui figura quadrata molem cingit repentino impetu ceperūt. Hæc moles Imperatoris Adriani sepulchrum fuit, eximio ac magnificentissimo opere confectū: primus ambitus quadrati figuram habet, cōstat uero totus ex marmore Pario summa opificū diligentia exædificatus, in medio huius quadrati rotūda moles insurgit, excelsa quidē, latitudine uero tanta, ut in suprema eius parte area sit, cuius diameter uix iactu lapidis transigatur. Habet uero pontem super Tyberim amnem, qui ab ipsa mole ad aliā ripam extēditur. Hoc ædificium licet extra urbem esset (nam urbs quidē ad Tyberim finiebatur, hæc aūt ultra Tyberim est) tamen quia pontē habet ad mœnia usque pertinentē, & erat ueluti arx ac propugnaculū quoddā, Belisarius suis occupandū custodiendumque

A diendumq́ prouiderat, eiusq́ rei curã mandauerat Constantino. Viderat autẽ Constantinus paulo antè hostes ratibus in Tyberim missis ad eam partẽ urbis oppugnandã accedere, quæ Martium campum & ipsum Adriani pontem intercedit. Itaq; ueritus humilitatẽ murorũ (nam erãt in ijs locis mœnia iuxta flumẽ non satis munita) ex Adriani mole cũ manu militũ aduolarat, nec satis multos reliquerat molem ab hostibus defensuros. Gothi ergo, ut diximus, per absentiã præfecti capto inferiori ambitu, molẽ ipsam expugnare nitebantur. Milites aũt de superiori parte repugnantes, quo magis repellerent hostes, rẽm nefariã effecerunt. Erant in summa parte molis undequaq; permagnæ statuæ hominum, equorũ, quadrigarum excellenti artificum opere confectæ. Has partim integras milites demoliti in hostes præcipitarũt, partim cõfractas deiecerunt. Ita præclara opificũ opera & multorũ annorum labores ac maxima eius sepulchri ornamẽta militum siue rusticitas siue malignitas paucis horis absumpsit. Inter hæc Cõstãtinus repulsis à flumine hostibus, audito molis periculo ꝑ pontẽ succurrit, addiditq́ suis animos, atq; ipse ab inferiori par-

B te hostes inuasit: per hunc modũ tandẽ moles est defensa atq; hostes re pulsi. Ad Prænestinã quoq; portã ubi Vitigis rex, & qui cũ illo uenerant Gothi pugnabãt, ingens periculũ fuit. Erat eñ non procul à porta locus quod Viuariũ appellabant. Is locus mœnia habebat duplicia aliquo spacio inter se distantia, solum inter bina mœnia planissimũ erat: mœnia uero ipsa nõ satis munitã. Vitigis igitur & Gothi prima aggressi mœnia, etsi egregie repugnabat, tamẽ ea peruicerũt. Bessas uero præfectus diffidẽs aduersus tantã Gothorũ uim resistere posse, Belisario ꝑpere significauit quanto in periculo res foret, admonuitq́ ut q; celeriter opem ferret. Eo nuncio permotus Belisarius relicto ad Salariã portam præsidio, ipse cum lecta manu militũ per urbem citus se contulit ad Viuarium. Aduentu suo redintegrata pugna, crescunt militibus animi ad præsentiam ducis: ipse etiam cum suis in præliũ descendit: Gothi murum ab inferiori parte perfregerunt, ac magna uis eorum ingressa inter bina mœnia uersabatur, pugnaq́ in eo loco acerrima erat. Tandem uero eũ exitum habuit pugna, ut Gothi per eum ipsum locũ quo ingressi fuerãt, cũ magna suorũ

C strage euadere cogerentur: postquã uero egressi sunt, in eos perturbatos immissi milites longe illos submouerũt, eorumq́ machinas cremauerũt. per hunc modũ Roma eodem die & oppugnata pluribus locis & defensa fuit. Ceciderunt autẽ in his prælijs Gothorum ad tria milia: obsidio tamen durabat. Romani uero etsi Belisarij uirtutes admirabanť, tamen querela aduersus illum erat, quod cõtra tantas Gothorum uires exiguis ipse copijs cõcitato bello Romã in præsentes difficultates cõiecisset. Quod sentiẽs Belisarius, neq; enim erat obscurũ, etsi aliàs hæc eadem Iustiniano significauerat, tamen tunc maiorẽ in modum cõmotus uehementius scripsit, obsidionem urbis Romæ ostendens, & paucitatem suorum, ac hostiũ multitudinem, Se enim in Sicilia ex eo quem secum duxerat exercitu Panormi & Syracusis presidia reliquisse, Neapoli uero & Cumis & alijs per Italiã oppidis à se receptis, quod necessariũ fuerat pro illorum tutela milites posuisse, sibi tantum modo ad quinq; milia militum restare, & Romam à Gothis centum & quinquaginta milium exercitu obsideri, Romanos horum periculorũ insuetos haudquaquã obsidionem

D toleraturos. His literis Iustinianus acceptis ualde cõmotus est, ac statim copias quasdam iam paratas iussit in Italiã nauigare: præerant autem his copijs Valerianus & Martinus, eaq; hyeme per Ætoliam & Arabiam hyemauerunt. Romanos hæc significata in spem continuere, aduentum eorum primo quoq; tempore expectantes. Dum hæc Romæ geruntur, Asinarius & Visigilaus Gothorũ duces, quos in Dalmatiam Vitigis cum exercitu miserat, classemq́ insuper eis dederat, cõiunctis sibi maximis Barbarorũ copijs, Salonas mari terraq; obsederãt. Cõstantianus enim impar tantis hostium copijs, munita prius affatim urbe egressus maxima Gothis dãna mari terraq; inferebat. Et hoc etiã tempore gẽtes Barbaræ à quibus Romanũ occidentale imperiũ ostendimus inuasum fuisse, in apertas inimicitias asperrimaq; inter se bella proruperãt. Siquidẽ Childibertus, Clodomiris, & Clotarius Francorum reges hortante Crotchildi genitrice, in patris sui, prout ostendimus, ea adhuc uirgine occisi ultionem duxerũt in Sigismundum & Gothimarum fratres Burgundionũ reges. Occurrit uero Sigismundus copijs tumultuariè comparatis, & prælio ad Agaunenses cõmisso, fractis fugatisq́ Burgundionibus, Sigismundus cum uxore & liberis captus fuit: quos omnes simul Franci reges ad uicũ colũnæ in puteo necauerũt

Exinde Clodomiris solus cōtra Gothimarū gessit bellū, in quo fugatis Burgundionib. E
cū ipse persequeret̄ Clodomiris à fugiēte Burgundione suffossus cecidit. Cuius rei dolo
re cōciti duces Francorū, qui ordines in eo exercitu ducebāt, ardētius prælio incubuerūt,
& Gothimaro occiso, ac copijs pene ad internecionē cæsis, in agrum etiā eorū imbelleꝗ;
multitudinē quæ domi manserat est sæuitum. Almaricus tunc Visigothorū rex Hispaniā
obtinebat, habebatꝗ; in matrimonio dictorū Franciæ regū sororē, nec tamē destitit Chil
debertus, quin causa prætēsa, ꝙd indigna soror pateret̄, paratissimū in Hispaniā exercitū
duceret. Quod cū haberet exploratū Almaricus, naui fugere cōstituit, sed dum tarde per
git ad mare, à Francis præuētus occidit̄. Tūc Childebertus magis per Hispaniā factis po-
pulationibus, Toletū urbē cepit, et thesauris quos haberet opulētissima ciuitas maximos
ablatis, sororem uiduā in patriā reduxit. Et ilico postꝗ; Franci reges præda ingēti abacta
Toleto sunt profecti, Visigothi in defuncti Almarici regis locū Theudā sibi regem crea
uerunt. Sæuierunt etiā mox inter sese Francorū reges. Clodomiri defuncto superfuerunt
duo filij infantes, ꝗs quia Crotchildis auia nimis charos habere, et ad paterni regni porti- F
onis successionē alere uidebat̄, Clotharius & Childebertus terræ allisos interfecerūt. Pau
lo exinde post Theodebertus dictorū regum nepos cū Childeberto patruo in alterū pa-
truū Clothariū cōiurauit. Obstitit tamē eorū impietati Crotchildis genitricis prudentia,
quæ aciebus in pugnā paratis dū essent dimicaturi, eos ad pacē cōcordiamꝗ; perduxit. Et
ne otiū, ut ante, reges in armis nutritos in patria discordes teneret, suasit ut Childebertus
& Clotharius Hispaniā inuadētes Arianæ sectæ Gothos uel regno pellerēt, uel ad synce
rum fidei Christianæ cultū facerēt resipiscere. Theodebertū aūt ut prouinciā Romanā ac
Italiā maximis agitatā motibus iterū inuaderet est hortata. Itaꝗ; Childebertus & Clotha
rius fratres in Hispaniā aduersus Visigothos duxerunt. Qui ad Cæsaraugustam usꝗ; de-
lati, eam ciuitatē diu obsessam, uallatāꝗ; magnis & prope assiduis oppugnationib. adeo
terruerūt, ut ciues Visigothi, qui præsidio inerāt, uinci uiribus opprimiꝗ; timuerint. Quo
in tremore maximo cū anxia esset omnis multitudo, armisꝗ; diffideret, quæ iuuentus in
manibus dies noctesꝗ; pro mœnibus tenebat, in cœleste auxiliū mentes oculosꝗ; cōuer G
terūt. Et capite primū Christiano ritu cinere asperso, tunicā beati Vincentij quæ in sacra-
rio illis erat, solēni pompa à sacerdotib. cleroꝗ; ad mœnia deferri orauerunt: fecerūt ilico
ꝙd rogabant̄, trepidi & ipsi etiam sacerdotes. Quorū primarij tanꝗ; ad diuinā rem parati
muri propugnacula cōscenderūt, & beati Vincētij tunica in hostē prætēsa supplici uoce
diuina implorauere præsidia. Tunc Franci reges inermē noui habitus turmam admirati
his qui in statione erāt per militē gregariū interrogatis quid fieret didicerūt. Qua intelle-
cta reuocatū ad se regia fide ciuitatis episcopum iureiurando adegerunt, ne quempiam
Arianæ sectæ in urbe & diœcesi ultra toleraret: quod cū ille ꝓmisisset, abeūtes euestigio
reges obsidionē soluerūt, & in Parisios reuersi sancti Vincentij ædem, quæ nūc celebris
uisitur, in ciuitate exædificarunt. Et per id temporis obijt decrepita Crotchildis eorū ge-
netrix mulier præstantissima. Interea dū Childebertus & Clotharius Hispaniā agitarent,
Theodebertus eorum nepos prouinciā Romanā nullis munitā Gothorū præsidijs occu
pauerat, minoreꝗ; cū labore ceperat Rhetias alpes, & Coccias omī custodia derelictas. H
Qui descendens in Italiā omni Liguria est potitus, tradūtꝗ; qui Francorū gesta scripsere,
illum Etruriā ingressum usꝗ; ad Viturniū peruenisse: sed nos cum de Etruria parum cre-
damus, quod Liguriā omnē ceperit habemus compertū: qui rex morbo correptus grauis
simo, præmissa ingenti præda quā in Italia fecerat, redijt in Metēses. Reliquit aūt Amin-
gum, Burelinū, & Leotharium magni exercitus duces, per quos Liguriam, & quæcunꝗ;
ceperat de Gothorū prouincijs defensauit. Gothi namꝗ; trans Padū sese colligētes omia
quæ Apenninū inter & Padum atꝗ; Alpes sunt præsidijs cōmunita tenentes, Liguriam,
Alpes, Romanā prouinciā tunc spreuerunt. Sed Theodebertus paulo prius quàm Crot-
childis auia, interijt: cuius filius Theodoaldus in regno sine contradictione successit. Ro
ma inter hæc durius obsidebat̄. Vitigis eñ quoniā expugnatio prius tentata turpiter ei
successerat, inquietior inde factus cūcta rimari ac perscrutari nō destitit, quibus obsessos
quammaxime affligeret. Portus erat iuxta mare à dextra Tyberis fluuij ripa, superꝗ; eo
urbs ualido muro cincta. Eo in loco naues cūcta quæ mari feruntur deponebant. Vitigis
igit̄ magnis suorū copijs repente & inopinato missis urbē Portuensem cepit. Oppidanis

contra

A contra subitã Gothorũ uim nequaquã satis ad resistendũ paratis. Ex huius occupatione urbis, magnæ confestim difficultates Romæ creuerunt, frumenti ac cæterarũ rerum quæ usui sunt importandi facultate sublata. Nam Gothi quidẽ præsidio militum ibi relicto oppidum ac fauces Tyberis custodiebant, nec importari quicq̃ patiebant. Nec multo post Rauennã Vitigis misit, qui ciues Rom. omnes quos obsides duxisse supra ostendimus, interficerent. Erant uero in his multi ex nobilitate, multi etiã ex plebe prestantes uiri, qui omnes interfecti sunt præter paucos, qui re prius cognita aufugerunt: in quorũ numero fuerũt Teruẽtinus & Reparatus Vigilius, q postea papa fuit Germanus: hi ẽm re præcognita in Galliam fugiẽtes mortẽ uitarunt, cæteri perierũt. In hoc Romani populi dolore ob ciues Rauennæ interfectos alius superuenit dolor. Belisarius ẽm defectum annonę timens, Romanis ciuibus edixit, ut filios & uxores, & omnẽ inutilẽ bello turbam Neapolim mitterẽt. Idẽ milites suos facere coegit; quibus uel scorta uel mancipia Romæ essent. Viæ aũt abeundi per id tempus duæ supererant, una Ostiensis iuxta sinistram Tyberis ripã uadentibus, altera mediterranea regione, per ea loca quæ à castris hostiũ erãt maxime

B diuersa: neq̃ ẽm totam urbẽ à principio cinxerant Gothi, ut diximus, sed ab Aurelia porta ad Prænestinã obsidebant: per alia uero loca non temere neq̃ sæpe uagabãtur: nam & damna incurrebãt si longius à castris suis uagarent, & sine magno copiarũ apparatu discursare non poterãt. Ex quo fiebat ut uia Appia & Ostiensi per id quidem tempus tuto uaderetur. Romani igitur uxores & liberos, & imbellẽ multitudinẽ emiserunt: pars eorũ in Campania, pars Neapoli, pars in Sicilia, prout cuiq̃ cõmodius fuit, constitere. Romę autẽ annona iussu Belisarij diligentissime per singula capita distribuebatur. Hoc in loco traditur ex Procopio, Sylueriũ pontificem Romanũ, pro quo nominis errore semper ponitur Lyberius, in exiliũ fuisse actum, suspicione coorta, quod cum Gothis sentiret. Sed Pandulfus Hostiarius in uita ipsius Syluerij id narrat accidisse inducijs cõstitutis, & meliores q̃ ipse Procopius causas affert, prout in tempore ostendimus. Romanis itaq̃ annonæ penuria laborantibus, Martinus & Valerianus, quos à Iustiniano missos supra diximus, Romam uenerunt, habẽtes equites ad mille sexcentos. Erant uero hi magna parte

C Hunni. Aduẽtu eorum equitũ recreatus Belisarius, alia ratione quàm prius bellũ gerere constituit. Non ẽm stans intra mœnia urbẽ tuebat, sed per singulos dies emisso equitatu, subitis incursionib. hostes uexabat: ex quo factũ est, ut mirificum hincinde accenderetur certamen, & in omnẽ experientiã ueniretur. Belisarius enim ipse scientissimus præliandi dux equites quã ratione agendũ foret cõmonebat, loca monstrabat quousq̃ progredi, et ubi cõsistere oporteret: & modo per Salariã Pintianamq̃ portã subito emissis equitibus proxima Gothorum castra fatigabat, modo per Aureliam portã, & alia Gothorũ castra, quæ erant uia Cassia, inter sepulchrũ Adriani & Miluium pontem infestabat. His certaminibus Belisarij equites præualere cœperunt, non quod totũ equitatum hostiũ ferrent, sed quod parẽ uel ampliorem numerũ superare uidebantur, peritiaq̃ bellandi & audacia anteire. In hunc modũ exercitatis equitibus & iam contemnere hostem assuetis cum spes atq̃ animi obsessorum creuissent, eò deuentũ est, ut non leuibus iam certaminibus, sed iu

D sta acie decerneretur. Belisarius ẽm crebra præfectorũ ac militũ adhortatione fatigatus, experiri tandẽ maiorẽ pugnã decreuit, copiasq̃ suas in hunc modũ disposuit: primo aciẽ unã per uiã Cassiã exire, & ante sepulchrũ Adriani ad hostes uersam stare iussit, præfecit autẽ huic aciei Valentinũ equitum præfectũ, eiq̃ supra equitatũ pedites quoq̃ attribuit ex ueteranis militibus, ex populoq̃ Romano, qui uoluntarij id munus sibi popos cerãt: hos uero pedites nõ unà cũ equitibus stare uoluit, sed sinistros mõtes, qui à Ianiculo discurrentes planiciem supereminẽt, occupare. Valentino autem præcepit, ut quoniã maximam expectationẽ inuadendi hostẽ præberet, cęterum pugnã non iniret, nisi fuerit lacessitus. Volebat ẽm illam Gothorũ partem quę in his locis castra fecerat tantummodo detineri, ne prælio, quod Salaria uia cõmittere decreuerat, auxiliũ suis ferret. Duas subinde alias struxit acies, unam ad Salariã portam, alteram ad Pintianã: in frõte equites, pedites in subsidijs utriusq̃ collocauit, atq̃ ita sua quamq̃ porta exire & ad hostẽ progredi iussit. Vitigis Gothorũ rex cum ex transfuga postridie futurum prælium cognouisset, Gothos prima luce armari fecerat. In struẽda acie pedites medios, à dextra & sinistra equites quasi alas disposuit: Ita Belisario obuiã progressus præliũ cõmisit. Milites igit ab utraq̃ parte

ſtatim acriter cõcurrerunt:duces uero poſt eos ſtantes,hinc Beliſarius, inde Vitigis ſuos E
adhortabant̃.Et ab initio quidẽ pugnæ Beliſarij milites longe prçualebant,multiq́ cade
bant ex Gothorũ acie,& ſub ipſis caſtris hoſtiũ pugnabat̃. Multitudine tamen abundan
tes Gothi,in cadentiũ loco alios ſubmittebãt. In hunc modũ neutra parte ſuperante,uſq;
ad meridiẽ eſt pugnatũ.Alacrius tamẽ Beliſarij milites dimicabant:Gothi ſolũ patientia
conſiſtebant.Interim quæ ad ſepulchrũ Adriani ſtabat acies,prælium cõmiſit:multitudo
enim populi Rom. ex collibus deſcendere in Gothos cœperat, & Valẽtinus implicatos
prçlio ſuos cernẽs,aciẽ cui præerat á ſepulchro Adriani cõmouit,atq; hoſtes inuaſit.Nec
diu tulerũt Gothi,præſertim multitudine illa populi,quæ de ſuperiorib.locis deſcẽdebat
conterriti,& in eorũ caſtra ſe recipere nõ ualentes longius aufugerunt.Romanorum aũt
multitudo, quã de montibus deſcendiſſe ſupra diximus, ſtatim ad caſtra hoſtiũ diripien-
da cõtendit. Quo facto,nec ipſi perſecuti ſunt hoſtes,nec milites perſequi dimiſerũt.Ra-
pinam eñ ab eis fieri cernentes milites,ne expertes prædæ forẽt, omiſſa perſecutione ho
ſtium,ad caſtra diripiẽda ipſi quoq; cõuerſi ſunt:ita Gothi de manibus emiſſi,cum nemo F
perſequeret̃, in montibus proximis conſtiterũt. Inde caſtra ſua agi ferriq́ uidentes, cum
neq; ordinẽ neq; diſciplinam ullam in hoſtibus cernerent, ſeſe tandẽ cohortati rurſus ho
ſtes inuaſerũt,eosq́ impeditos ac rapinæ intentos perfacile ſuperarunt,caſtraq́ & prædã
illis abſtulerũt.Ad caſtra quoq; regia per hoc ipſum tempus mutari fortuna cœpit,pedi-
tatus enim permultus ex Gothorũ proximis caſtris equitibus Beliſarij obiectus,cũ quaſi
teſtudine ſcutorũ facta à frõte premeret, coegit tamen eos aliquando pedẽ referre:quod
cum uiderent equites hoſtiũ, dextræ alæ impetu maiore Beliſarij equitatum ex trãſuerſo
inuaſere, nec longe tulerunt impetũ equites, ſed terga ad extremum dantes, ad peditum
ſuorũ aciem ſe receperunt. Nec ea quidem ſuſtinuit uim hoſtium,ſed magna ſuorũ cæde
in fugã uertitur.In hoc tamen loco duorũ centurionum uirtus plurimũ eluxit, Principio
& Taruunti nomina illis fuere,qui in fuga cæterorũ locum ſuum non deſerentes,impetũ
Gothorũ diu ſuſtinuerũt, ſpaciũq; dederunt ſuis ſeſe in urbẽ recipiẽdi, donec Principius
toto corpore uulnerato pugnãs cecidit, & circa illũ cõmilitonũ ſuorũ quadraginta duo. G
Taruuntes aũt pari uirtute præditus, cum ſanguis permultus de uulneribus manaſſet,ui-
resq; deficerẽt,à fratre ex prælio ui retractus,& ad Pincianã uſq; portã deductus,ibi cor-
ruit.Poſt hæc milites effuſo curſu ad urbem refugerũt. Stantes uero in mœnib.Romani,
portas clauſerunt,ueriti ne hoſtes ſimul urbẽ intrarent. Itaq; nõ parua militũ pars excluſa
eſt,qui aggerẽ tranſgreſſi,terga ad mœnia, faciẽ ad hoſtes cõuerſi ſtabant,unicã habẽtes
ſalutis uiam, ſi è mœnibus defenderent̃: nam tela pleriſq; deerãt,quibus tueri ſe poſſent,
omnibus uel in fuga abiectis,uel in prælio cõfractis,ſed qui pro mœnibus ſtabant,eos la
pidibus tutati ſunt:pugna hæc ad caſtra Gothorũ ab initio cœpta,poſtremo ad portas ac
mœnia deſijt,cecideruntq; ex Beliſarij militibus permulti, ac maxime uirtute præſtãtes.
Qua ratione Beliſarius aliq̃t dies pugna abſtinere cœpit, cõtẽtus ſolũ mœnia defenſare.
Agebatur præterea maiori incõmodo, quod à frugũ penuria, quam Theodati regis tem
poribus inchoaſſe oſtendimus, ad inopiam rerum omniũ,acerrimamq́ famem erat per-
uentum,adeoq́ late id manauerat malũ,ut non ſolum in obſeſſa urbe ea laboraretur ino- H
pia,ſed uniuerſa premeret̃ Italia. Scribit nanq; Datius Mediolanenſis epiſcopus,qui per
ea tẽpora fuit,eò calamitatis quo tempore urbs Roma à Vitigite obſedebat̃,in ſua diœ-
ceſi peruentũ eſſe,ut ultra ſordidorũ,quibus multi manũ appoſuerunt eſum,inuẽta ſit mi
ſera genetrix,quę mortui fame filioli carnes comederit. Fato itẽ Romani Imperij tunc fa
ctum eſſe uidemus,ut dum inopiæ & Gothorũ oppreſſioni malis breui ceſſaturis Roma
obſiſtit, Lõgobardi, quos diximus Odoacris Heruli regis Rom. temporibus, primũ ad
Danubij ulteriorẽ ripam ſediſſe,uires cœperint adaugere,breui exercẽdas in Romæ atq;
Italiæ detrimenta.Hi etenim Longobardi,duce Andoino,quem habuerũt nonum regẽ,
Danubio tranſmiſſo,Pannoniã inferiorem paulo ante inuaſerãt.Tulerat autem eius gen
tis acceſſum grauiter Turiſmundus rex Gepidarũ, pronepos Ardarici illius regis Gepi-
darũ potentiſſimi, quẽ ſub Athila oſtendimus, in prælio Cathalaunico militaſſe,nam &
ipſe Turiſmundus cũ ſuis Gepidis ſuperiorẽ Pannoniã incolebat. Congreſſis itaq; præ-
lio gentibus ferociſſimis, Andoinus Turiſmundo repreſſo captã inferiorẽ Pannoniã ob
tinuit,Cui defuncto, decimus in Longobardorũ regno ſucceſſit filius Alboinus.Et Ge-
pidæ

A pidæ Eurimundũ, qui defuncto itẽ Thurismundo genitori suffectus erat, nouũ regem habuere, quos inter recẽs creatos reges innouatũ est bellum, longe prout finis breui docuit dispar, q̃d Alboinus animi & corporis dotibus excellẽs Clotharij regis Franciæ filiã nomine Clothsuindã uxorẽ haberet, cuius gratia Auares cum Longobardis in Zepidas arma sumpserunt: fuerunt aũt Auares, Hunni Athilæ proprij exercitus reliquiæ, quos diximus primo defuncti ipsius Athilæ anno à Zepidis subijci recusantibus superatos. Nam Durith Athilæ filius à Valemire & Theodemire Zepidarũ regibus intra Scythiã fugere cõpulsus, ilico ab Hunnis sui exercitus fuit occisus. Suffectus autẽ est illi in Hunnorũ regẽ Zeliorbes. Qui cũ uiginti Hunnorũ milibus, ut Paulus est autor, bello, q̃d Iustinianũ cõtra Parthos feliciter gessisse diximus, Quosdroæ Parthorũ regi cõtra Romanos auxilium attulit: sed Cosdroas suspectã ducens Hunni regis fidẽ, quod eum rescisset à Rom. Imperatore munera accepisse, Hũnos incautos maxima oppressit clade, Zeliorbẽ uero multis cõfossum uulnerib. interfecit. Quę quidẽ clades supra alias acceptas effecit, ut Hũ
B ni qui superfuerãt cladi Hunnorũ nomen antea gloriosum exosi sese ab Auario, qui Zeliorbi in regno successerat Auares nuncupauerint. Qui quidẽ Auares tanq̃ à cætera barbarie profugi relictis Pannonijs in Noricũ recesserũt. Vnde factũ est, ut Noricus prouincia in hæc usq; tẽpora unicæ literæ facta regio nomine additione dicta sit Bauaria. Ea aũt Norici prouincia habuit ab oriente Pannoniã, ab occidente Sueuiã, à meridie Italiam à septentrione Danubiũ: sed eam Bauariæ partẽ, quę pertinebat ad Italiã, Austrasij ante annos centũ occupatã nunc tenẽt, simul Austriam cum alijs partibus eius prouinciæ appellatã. Cũ itaq; Childebertus & Clotharius fratres, ac Theodoaldus pronepos Francorum reges usq; ad Bauariæ & Austrasiorũ fines ditionẽ protulissent, Auares adducti Clothsuindæ & genitoris Clotharij precib. suasionibusq́; Longobardorũ bello in Gepidas cõsenserũt. Ergo Zepidis magno apparatu, sed maiori odio in Longobardorũ fines ducentibus, continuit se primo intra prouinciã Alboinus, quousq; compertũ habuit Auares, relicta sine præsidijs Gepidarũ loca à tergo inuasisse. Tunc Cõmundus in eas adductus
C difficultates, Longobardos premere accelerauit, fore cõfisus, ut si eos uel delere, uel insigni clade posset debiles reddere, Auarorũ à tergo instantiũ iniurias facile uindicaret. Sed Alboinus de Auarorũ impetu certior factus, furẽti Cõmundo cũ copijs occurrit, & nulla mora cõmissum est pręliũ: in quo Zepidis fractis fugatisq́, ac inter fugã pene ad internecionẽ accisis, Cõmundus Alboini dextera cecidit. Exinde Alboinus cũ regis Cõmundi caput pilo infixũ aliquot diebus per castra gestari fecisset, paterã ex eius cranio celatã auro fieri cũrauit, bibitq; ea semper quoties cõuiuia aut solennes epulas exhibuit. Aucti aũt sunt ex ea uictoria magnis opibus Longobardi. Et Alboinus Rosmundã Cõmundi regis filiã uirginem formaq; præstantẽ, sibi matrimonio copulauit. Ex illo tempore defierunt Zepidæ qui aut prælio nõ interfuerãt, aut cædi se subtrahere potuerãt, regẽ ducesq́ sui generis habere, & partim in Longobardorũ nomẽ sunt cõfusi partim Auaribus subiecti in superiori Pannoniæ parte ipsa securi paupertate manserunt. Hæc quidem in Rom. quondã prouincijs Transalpinis & extra Italiã tunc fiebãt. Romæ aũt Belisarius post ac-
D ceptũ ex inuasione regiorũ castrorũ apud Pincianã portã incommodũ, cõfirmatis paruo tẽpore militũ animis rursus educere illos cœpit, non tñ totis pugnare copijs amplius est ausus, leuia tantũ pręlia ut prius cõsueuerat, facere pseuerauit, ut fuerũt nõnulla ualde insignia, pręsertim aduersus illa Gothorũ castra q̃ erãt citra Miluiũ pontẽ ad Cassiã uiã conuersa: est eñ ibi planicies equestrib. prælijs ualde apta, inq; ea planicie prata quæ postea sunt Neronicampus appellata, & theatrum est ad ludos gladiatorios uetustis temporib. ædificatũ. Circa id Theatrũ maxima certamina fuerunt, quia aut Belisarij milites id theatrũ occupabant & quasi castris illo utebanť, uel Gothi præuenientes insidias in eo ponebant. Quin & ad portã Salariã, & ad Pincianã per singulos fermẽ dies leuia prælia cõmittebanť. Gothis igiť obsidionẽ in longũ trahi cernẽtibus unica peruincendi spes reliqua uidebať, si fame Roma premereť: licet eñ portus Romanis ablatus magnas difficultates uisus esset auferre, tamẽ, ut est hominũ industria, præsertim in indigentia solers, onerariæ naues q̃ portũ solebãt petere, Antiũ petebãt, & inde expositũ frumentũ & alia necessaria pedestri itinere Romã deferebanť. Volẽtes igiť Gothi cõmoditatem quoq; istã Romanis auferre, octaua circa urbẽ castra inter uias Latinã & Appiã posuerunt. Sunt eñ in his

locis aquæductus duo altis fornicibus, qui interſecantes quaſi in duo brachia ſcinduntur, E
relicto in medio aliquanto ſpacio iterū coeunt. Diſtat autem ab urbe hic locus milia paſſuum circiter quinq;. Hunc igitur medium locū occupantes Gothi, murū inter columnas
arcum undequaq; fecerunt ex lapidibus & luto, caſtraq; per hunc modū munitiſſima habuerunt, poſueruntq; in his caſtris ſeptē milia equitū, qui ſupra infraq; infeſtārēs Latinā,
& Appiam, & Oſtienſem uiam impediebāt, omnem importandi facultatē Romano populo præcidentes. Ex hoc admodū durior obſeſſis cōditio reddebatur, & fames intolerabilis imminebat. Quamdiu enim ſegetes in agris fuerunt, milites noctu Roma egreſſi, frumenta cōportabant, ac magno precio ciuibus uendebāt, atq; ita indigentia ſuſtentabatur.
Vbi uero hæc quoq; facultas defuit, tunc deſperata omnia uidebantur. Iam ſolſtitiū uenerat æſtiuū, & peſtis Romæ graſſari cœperat, frequentesq; moriebantur, nō ex plebe modo
Romana, uerumetiā ex Beliſarij militibus. Res erant in ſummis difficultatibus atq; anguſtijs. Itaq; ad Beliſariū uenientes Romani, fortunā ſuam cōqueſti ſunt, quod fidem Imperatoris ſecuti, in præſentes inciderāt calamitates: Suos enim ciues miſerabiliter interfectos F
Rauēnæ fuiſſe ab hoſtibus: Vrbē à Barbaris ignominioſe obſeſſam, extra mœnia uaſtata
omnia atq; conſumpta: intus uero fame ac omniū rerū penuria intolerabiliter premi: rogare Beliſariū, ut ſe in hoſtem educat: præſtare enim ſibi armatis mori, quàm fame tabeſcere, ac tantas calamitates dedecoraq; perferre. Beliſarius uero hæc audiens, clemēter illis reſpondit, eos quidē temere & inconſulte deferri inquit, quod ea ſit natura populorū,
ut impetu magis q̄ ratione moueantur. Se conſilio ac ratione, non impetu animi regi conſueſſe. Expectaſſe ab Imperatore copias, quibus adiuncti ſi pugnandū fuerit, certam ſuis
uictoriā polliceri ualeat. Eaſdē illas copias infinitā quandā uim frumēti ſecū afferre: proinde abirēt, ac ſibi curā belli relinquerent. Romanis per hunc modū uel conſolatis uel deterritis, ipſe animū in eā cogitationē traducere cœpit, quemadmodū Gothis rei frumētariæ difficultates quamplurimas inferret. Eius rei gratia hæc prouidit. Conſtantinū & Traianum cum equitibus mille Terracinam, Martinū & Fruthim cum quingētis Tybur miſit. Aliā item manū equitum Albā deſtinauit: hiſq; omnib. præcepit, ut quàm maxime poſ- G
ſent cōmeatus impedirēt ad Gothorū caſtra deferri, & ſimul uolētes Romā petere adiuuarēt. Ne uero caſtra ad aquæductū poſita nocerēt, præſidiū apud templū Pauli apoſtoli
cōmuniri fecit, equiteſq; eo in loco ſtationes habere iuſſit, & q̄ late poſſent uicos à Gothorū incurſionib. tueri: eſt aūt eccleſia beati Pauli uia Oſtiēſi, diuerſa ꝓtinus e regione ab
eccleſia beati Petri, utraq; extra urbē, utraq; porticū habēs à porta urbis ad ipſam eccleſiā.
Hæc duo apoſtolorū tēpla Gothos in tota illa obſidione nunq; uiolaſſe, & ſacerdotes ut
prius libere in illis permanētes rē diuinā executos fuiſſe traditur ex Procopio. Scribit uero
contrariū Hoſtiarius in uita Syluerij pontificis, cuius ſunt uerba, Gothos quo tēpore Romā obſederūt, omnes eccleſiæ poſſeſſiones incēdio conſumpſiſſe, & eccleſias corporaq;
ſanctorū paſſim exterminaſſe. Cōſtantinus igitur & Traianus Terracinā profecti, cū ibi
Neapolim ꝓfecturā Beliſarij uxorē Antoninā reliquiſſent, ipſi retro cōuerſi oppida illarū
partiū quæ Gothis dabāt ſubſidia peruaſerunt, breuiq; effecerūt ut nihil penitus ex locis
illis ad Gothos deferretur. Martinus uero & Fruthis Tybur ꝓfecti, cū diſiecta eius oppidi H
refeciſſent, quotidianas Gothis moleſtias ex eo loco inferebant, & cōmeatum deferri in
caſtra prohibebant: & idem fiebat ab ijs qui Albā miſſi ſunt. Ex quo breui admodū tempore euenit, ut Gothi obſidentes non minus afficerentur difficultatibus q̄ obſeſſi. Et ſupra
defectū frumēti peſtilētia quoq; caſtra Gothorū peruaſerat. Inter hæc aliæ copiæ à Iuſtiniano miſſæ in Italiā peruenerunt. Fuerunt aūt equites Thraces octingēti, quos ducebat
Ioānes Vitaliani fratris filius: ex delectu aūt equites mille trecenti, quib. præerāt Alexander, Maxētius & Zeno: præterea claſſe aduecti fuerāt peditū tria milia quos ducebat Paulus & Conō, erant etiā Neapoli pedites quingēti, quos parauerat noſter ipſe Procopius
Cæſariēſis: hæ oēs ſimul copiæ in unū conuenientes Romā petere cōſtiterant. Afferebant
uero ſecū multū ac magnū cōmeatū. Iter equitib. erat iuxta mare, claſſis aūt pedites deferebat: & quanq; inerat claſſi magna uis frumēti, per terrā tamē magno uehiculorū numero frumentū etiā portabatur. Beliſarius aūt ſentiēs eorū aduentū, ac metuens ne Gothi eos
inuadāt, hæc machinatur: Portæ Flaminiæ, quā à principio obſidionis obſtrui fecerat, demoliri impedimēta per noctē iuſſit, ac milites prima luce ad eā portā ſtructos paratoſq;
continuit:

A continuit. Traianũ uero & Diogenẽ cum mille equitibus per Pincianam portam emisit,
iubens ut ad castra hostiũ magno tumultu discurrãt, & cum egressi in eos fuerint hostes,
fugam ipsi arripiant, nec prius consistant q̃ ad portam ipsam unde ipsi fuerant peruenis-
sent. Hæc facta cum essent, Gothiq; in eos exciti fugiẽtes persecuti fuissent, & ad Pincia-
nam portã prælium cõmitteretur, Belisarius cum reliquo exercitu repẽte Flaminia porta
egressus ad castra Gothorũ cõuolauit, imparataq; & uacua ab ea parte repperit: utpote q
à porta Flaminia iamdiu obstructa nihil penitus suspicabantur, itaq; non multum abfuit
quin castra ipsa caperent. Versus deinde Belisarius ad Pincianã portã, mediosq; nactus
hostes cum ipse à tergo inuasisset, illi uero qui prius fugerant à fronte repugnarent, incre
dibili cæde eos oppressit. Tantusq; fuit ex hoc prælio apud hostes terror, ut castris uigi-
liæ duplicarent, nec de ulla re cogitarent magis quàm ut se ab insidijs Belisarij tutos præ-
starent. Per hunc modum impeditis & territis hostibus, copiæ nullo impedimento Osti-
am peruenerũt. Gothi igitur multis incommodis fatigati cum insuper nouas uenisse Be-
B lisario copias intellexissent, de dissoluenda obsidione cogitare cœperunt. Iam enim mul
titudo ingens in eorum castris uel peste uel ferro absumpta perierat. Multi etiam morbo
aut uulneribus debilitati deseruerãt castra. Itaque Vitigis legatione Romam missa, cum
multa hinc inde dicta responsaq; fuissent, de iusticia causæ tandem ad Iustinianum Impe-
ratorem cõtrouersias deferri consensit, ut ex eius autoritate res componerentur, legatiq;
ob hoc missi, ac trium mensium induciæ, donec redirent legati factæ, obsidesq; hinc inde
traditi pro inducijs ex fide seruandis. His confectis copiæ & commeatus quæ Ostiæ e-
rant, terra & fluuio Romam deuenerunt.

HISTORIARVM BLONDI FORLIVIENSIS AB INCLINA-
tione Imperij Romanorum, Liber quintus.

INTEREA dum Romani inducijs cum Vitigite constitutis ab hostium uexa
tione, & ob inuectos cõmeatus nedum ab inopia, sed ab indigentia respira-
rent, facta cõperimus ea quæ supra diximus minus bene de Syluerio Pont.
C Rom. fuisse narrata. Siquidẽ Hostiarius in dicti Syluerij uita scribit, Theo-
dorã Augustam Iustiniani uxorẽ, postquã obijt Agapitus pontifex Roma-
nus, perstitisse in sua rabie restituendi Anthemiũ ad Cõstantinopolitanæ ecclesiæ episco
patum. Diximus enim supra Agapitum pontificẽ Romanum relegasse ipsum Anthemi-
um Cõstantinopolitanæ ecclesiæ episcopum, quia Eutychianæ hæresços fautor erat. In-
stigabat autem ardentem per se mulierẽ Vigilius diaconus ciuis Romanus tunc Constã-
tinopoli apocrisarius, qui ambiret Romanæ ecclesiæ pontificatũ. Is enim de constantia
Syluerij nequaq; dubitãs, quin cupiditati Augustæ resisteret, mulieri pollicitus est, si ipse
in Petri sedem poneretur, Menna deiecto Anthemium reducere, & alia facere quę domi
na imperasset. Scripsit itaq; Theodora Augusta Syluerio in eam sentẽtiam, ut aut Anthe
mium ab exilio reuocatum episcopatui præficeret, aut ipse Cõstantinopolim nauigaret.
Accepitq; pontifex litteras quo tempore cõstitutis inducijs urbem copiæ sunt ingressæ;
sed ilico respondens papa multas profectioni prætendit difficultates, recusauitq; hæreti
D cum iuste à prædecessore damnatũ ab exilio reuocare. Eas literas cũ accepisset Augusta,
Belisario & Antoninæ uxori scripsit, ut Syluerio confictis quæsitisq; causis deposito, Vi
gilius per quẽ illæ deferrentur literæ, subrogaretur. Interea Belisarius qui statim postquã
uidit urbem per inducias, additaq; præsidia, & inuectos cõmeatus satis quiescere, accesse
rat Neapolim, Romam cum Antinona uxore reuerterat. Is acceptis à Vigilio literis eam
detestatus rem delegauit uxori & Vigilio exequendam. Prodierũt itaq; subornati testes
iureiurando affirmantes Syluerium papam Vitigiti & Gothis per literas & nuncios fu-
isse pollicitum sese, Asinariam portam habitationis suæ Lateranensis palatij ædibus sub-
iectam proditurum, quamprimum illi structas in aciem copias admouissent. Inhabitabat
tunc Belisarius palatium Pincianum, cuius ruinę Flaminiã inter & Pincianã portam ma
ximæ nunc cernunt. Cũ itaq; uocatus ad Belisariũ uenisset pontifex Syluerius, tenti sunt
primo apud uestibulũ sacerdotes & clerici, q illũ fuerãt comitati. Et introductus Vigilio
deducente Syluerius Belisariũ Patricium offendit lectulo assidentẽ, in quo Antinona de
Neapolitano itinere quassata iacebat. Quæ ꝓcaci uultu uerboq; põtificẽ interrogare cœ
pit, Quid tantũ mali Belisarius & ipsa de se & de Rom. populo essent demeriti, ut hostib.
prodere(n)tur,

proderentur. Sed priusquã pontifex respondere posset, accesserũt satellites qui pallio de- G
tracto, cucullam illum monasticam induerunt. tunc egressi ad sacerdotes clerumq; Ioannes subdiaconus regionarius primæ regionis, & alij factionis suæ clerici, Vigiliũ proclamarũt in Romanum pontificem subrogatũ. Paulo pòst relegatum à Belisario Syluerium Vigilius retrahere ac fouere simulauit, & tamen deportari permisit in insulã Pontianam, in qua uitam cũ sanctitatis opinione finiuit. Eo in statu cum res Romana esset, bellumq; cessaret ob inducias factas, Belisarius tamen Romã, Gothi castra munitionemq; custodirent, querelę & altercationes ortæ sunt, pro indutijs cõtra fidẽ uiolatis: ex huiusmodi causa. Præsidiũ Gothorũ erat apud urbẽ Portuensem ut supra ostendimus. Milites qui erant in prę sidio, cũ deficerent sibi necessaria ad uictũ, urbem illã deseruerũt, desertã uero Paulus Saurorũ præfectus, qui Ostiæ cũ classe remanserat occupauit: nec multo post Centũcellas urbem maritimã in Thuscis desertas eodẽ modo à Gothis, Belisarij milites suscepe rũt. Albã quoq; urbẽ quæ est in Marsis, eodẽ modo deseruerũt Gothi, & Belisarij milites occupauerũt. Vitigis cũ has urbes captas ab hostibus cognouisset, oratores Romã misit, qui ruptas contra fidẽ indutias quererent, Portũ enim & Centumcellas & Albã Gothorum oppida contra fas & æquũ ablata fuisse, nec deseruisse Gothos eas urbes, sed uocatu suo uenisse ad se qui erant in præsidijs, mox in eadem oppida reuersuros, liberiusq; id fiducia induciarũ factũ esse à Gothis, nec licuisse Belisario eas urbes per inducias capere, itaq; restitutionem facere debere. His legatis Belisarius respondit. Quæ de uocatu reditũq; præsidiorũ allegarentur, ab eo componi: cæterum omnibus patere quibus de causis Gothi eas urbes pro derelictis habuerint, inducijs quidẽ eripere auferreq; uetari, occupare uero quæ à nullo possidenẽ nequaquã prohiberi. Ex hoc suspiciones exortę sunt, quęrentibus Gothis paria Belisario referre. At enĩ tres illæ urbes à Belisario susceptæ permagnas sibi opportunitates ad bellum afferebãt. Iam adueniebat hyems, Belisarius uero copijs abundans mittere in hyberna equites constituit. Misit igitur & in alia loca, & in agrũ Picenum equitum duo milia: præfecit aũt his copijs quas in Picentes misit, Ioannem Vitaliani, eumq; admonuit quid faceret in locis. Esse quidẽ in Picẽtibus uxores ac filios Gothorũ, uiros autem ad obsidionem Romæ populariter accessisse: si maneant induciæ, nihil moueat: quod si Gothi contra induciarũ fœdera moliantur, ipsum omnia prædari & rapere, & oppida quammulta posset capere imperauit: si quod oppidũ repugnet, id obsidere iussit, nec ulterius progredi priusquam id ceperit: neq; enim tutum fore post se hostium oppida relinquentem ulterius proficisci. His uerbis ac mandatis Belisarius Ioannem in Picentes cum exercitu misit. Per hoc ipsum tempus Datius Mediolanẽsis præsul & cum eo ciues quidam Mediolanẽses ad Belisarium uenientes urbem Mediolanum in potestate Imperatoris fore dixerunt, si uel modicum præsidium eò mittat. Se quidem potentes esse nõ Mediolano solũ, uerumetiã uniuersa ex Gallia Cisalpina Gothos expellere, modo Imperatorij nominis autoritas adsit. Hos Belisarius benigne susceptos, ac multis amplissimisq; uerbis cõmendatos bonam spem habere iussit, ac se, cum tempus fuerit, facturũ quod postulent affirmauit. Eodem tempore cum prospera ac læta uiderẽtur esse omnia, periculũ superuenit horrendũ, quod paruo momento cuncta penè subuertit. Præ- H
sidius erat quidã ciuis Romanus. Is cum Rauennæ habitare consueuisset, ab initio huius belli clam inde aufugerat, Romamq; proficiscebatur. In itinere autẽ Constantini milites Spoleti degentes gladium huic preciose ornatũ abstulerũt. Is ergo spoliatus, & iniuriam ægre perpessus, querela apud Belisarium exposita, reddi ablata sibi postulauerat, Belisariusq; præceperat gladiũ illi restitui: sed bello & obsidione postea urgente dilata res fuerat, militibus occupatis, & ducem maiorũ rerum cura abducente. In hoc demũ tempore cũ lætiora essent omnia, Belisario per urbem equitante, Pręsidius frenũ equi apprehẽdit, magna & querula uoce multis audiẽtibus, nũquid hoc mereaẽ ciuis Romanus, qui apud hostes relictis omnib. rebus suis aufugerit, ut à militibus eius spolieẽ, & iniuria afficiatur interrogabat. Se quidẽ cõtra iniuriã & uim sibi illatã sæpius querelã posuisse, nihil reportasse, cũ tamẽ illi ipsi q̃ uim sibi attulerint, & res habeãt ablatas, in urbe atq; in oculis eius quotidie uersenẽ. Hæc dicta Belisariũ cõmouerunt. Itaq; domũ reuersus, uocari ad se Cõstantinũ fecit, eius enim milites erant, qui gladium abstulerant, ipsumq; præsentẽ acriter reprendit, q̃d sępius iussa sua restituẽdi gladij contẽpsisset. Ego uero, inquit Cõstantinus,

potius

A potius eum gladium in Tyberim abijciam, quàm illi nebuloni tradam. Hæc ualde contumaciter & proterue. Tunc Belisarius, Nunquid tu mihi subes? Subsum, inquit, postquam Imperator ita uult, uerum in hac una re nunquam tibi parebo. Cum hæc audisset Belisarius, magis irritatus est, ac uocari apparitores iussit. Constantinus aũt putans in perniciẽ suam apparitores uocari, furibunde arrepto pugione qui sibi ad coxã pendebat, in Belisarium ruit, eumq; paulo infra stomachũ percussit. Quos nisi circunstantes subito accurrissent, ac ui extorto pugione ipsum in manibus apparitorũ tradidissent, suprema dies illa Belisario fuisset, eiusq; interitus cũcta simul secũ in ruinã traxisset. Gothiq; eodem die rerum domini efficiebantur. Constantinus paulo post, iubẽte Belisario, interficitur. Nec multo postea Gothi furtim capere Romam tentauerunt, primo per aquæductũ quendam uia noctu quæsita, deinde ratibus traiecto amne iuxta Martium campum, sed utroq; in loco eos fefellit spes. Nam & per aquæductũ conspecta lumina fraudem illorum detexerunt, & obstruso aquæductu facultas eis præcisa est inuadendi. Et ad campum Martium dete-
B cta proditio conatũ eorum irritauit. Fuit aũt proditio in hunc modum composita. Duo ex infima plebe homines iuxta templũ beati Petri habitabant, qui sermonem urbis prodendæ cum Vitigite habuerũt. Quærebatur uero facultas talis. Infra campum Martium quodam loco ualde inutilia et pene neglecta erant mœnia, confisis ut puto ueteribus mu nimento Tyberis. Vitigis igitur lintres & rates & omnifariam nauigia ad Pontẽ Miluiũ parari fecerat, noctuq; latenter secundo amne dimissis ratibus militibusq; impositis urbẽ inuadere constituerat: multitudine eñ exercitus in exteriori ripa existente perfacile fore sperabat, ut expositis primis militibus, alij atq; alij continuo ijsdẽ ratibus transirent. Vigiles modo qui in eo loco stabant, cogitationẽ suam impedire uidebantur. Ad hoc quęsita duorum Romanorũ ope pecunia sibi illos conciliarat: traditumq; eis soporiferũ medicamentũ uino iusserat admiscere, ut uigilibus potum darent. His in hunc modum compositis, alter eorũ pœnitentia ductus rem Belisario patefecit, captoq; altero medicamentũ quod sibi rex dederat repertũ est, ac tota rei series tormentis expressa. Huic igitur homi-
C ni iussu Belisarij nasus & auriculæ amputatæ, ipse asino impositus per Pincianam portã ad castra Gothorũ missus est, ut cognosceret Vitigis detectam esse fraudem & conatum suum patefactum. His ita deprehensis Belisarius posthac seruandas sibi indutias nequaq̃ existimauit. Quare ad Ioannẽ scripsit, ut rem exequeretur. Ille igitur cum duobus equitũ milibus agrũ Picenum peruadens uxores natosq; Gothorum cepit, prædisq; & rapinis regionem totã inuoluit. Vglitheum Vitigitis patruum cum Gothorũ copijs sibi obuiũ præfectũ prælio superauit, ipsumq; ducẽ cum magna parte copiarum occidit. Ita uictor factus omĩa peruadebat. Captis permultis agri Piceni oppidis cum Auximo copias admouisset, cognouit id oppidum nõ magno Gothorum pręsidio custodiri, sed locum esse ualde munitũ. Itaq; nequaquã terendum in eo obsidendo tempus existimãs, ad ulteriora processit. Idẽ quoq; statuit de Vrbini obsidione: urbs enim munita & ualida longã obsidionem necessario postulabat: ipse in celeritate spem collocauerat, Fanum & Pisaurũ cepit, deinde Arimino copias admouit ductus illa spe quod ciues Arimineses nõ bene con
D uenire cum Gothis audierat. Cũ ei municipio copias admouisset, tantum terrorem intulit Gothis, ut diffisi in eo loco consistere, Rauennã omnes demigrarent: ciues aũt portas sibi aperuerunt. per hunc modũ Ioannes Ariminum cepit, relictis post se duabus ualidis urbibus à Gothis custoditis Auximo scilicet & Vrbino. Fuit hoc totum contra Belisarij præceptum: sed ipse præstare censuit Ariminum capere, quàm contra Auximum & Vrbinum inaniter desidere. Inductus est insuper illa ratione, quod Arimino tam propinquo Rauennæ oppido capto, non erat credendũ Gothos in obsidione urbis Romæ permansuros, sed potius esse celeriter abituros, quo Rauennam circumq; ea loca tuerentur, quod & factum est. Simul enim atq; intellexerũt Gothi Ariminum esse captum, obsidionem urbis Romæ dissoluere atque inde abire statuerunt: itaque Vitigis paucis post diebus crematis castris cũ omnibus Gothorũ copijs abiuit. In ipso quoq; recessu magna detrimẽta accepit, propterea quod media iam exercitus parte transgressa pontẽ, Belisarius postremos à suis inuadi iussit, multisq; Gothorum interfectis, reliqui tanto tumultu & festinatione pontem transire coacti sunt, ut ab utraque sponda multi in flumen præcipitarentur. Durauit autem hæc obsidio urbis Romæ anno integro & diebus nouem, cum

ad nonum

ad nonū kalendas Martij,prout ostendimus, incepisset. Post solutā Romæ obsidionem, quę ab utraq; parte facta et prouisa fuerint prosequemur. Vitigis enim licet Rauennā ire properaret, urbes tamen Etruriæ & aliarū prouinciarum cōtinere in potestate studebat. Quamobrē mille equites Clusiū, totidē Vrbeueterē misit, Tuderi quingentos, Auximi quatuor millia collocauit, Vrbini duo milia, Cæsenæ quingētos, Montiferetro totidē, ipse cum reliquo exercitu ad obsidendū Ariminum profectus est. Belisarius autem post recessum Gothorum Martinum & Ildigerem cum equitib. mille festinare Ariminū iussit, indeq; Ioannē & equites qui cum illo erant abducere, pedites uero ibi collocare: Id ea ratione faciebat quod optimū equitatum nolebat ab hostibus circumsederi. Si enim peditum copiæ Arimini forēt, uix putabat Gothos eam urbem obsidere uelle: & si obsiderēt, facilius toleraturos obsidionē pedites q̄ equites extimabat, cum equos in obsidione nutrire difficillimum sit. Pedites autem ex Ancone, quæ ciuitas nuper in fidē uenerat, mari Ariminū possent cōmodissime importari. Ildiger ergo & Martinus celeriter profecti, diuersis ab hoste itineribus, Ariminū præuenerūt. Nam Gothi multitudine exercitus facere tardius iter cōpellebantur. Hi expediti longe antecesserūt. Cum ergo Ariminū peruenissent, ac mentē iussumq; Belisarij significassent, Ioānes neq; ipse parere uoluit, neq; Damianum patruelē cum suis equitibus, ad quadringētos hi fuerūt, parēre permisit. Quare Ildiger & Martinus Arimino abeuntes omnē equitatum, quē Belisarius Ioanni dederat adduxerunt, relictis solūmodo peditibus, & equitatu proprio Ioannis & Damiani. Inter hæc Vitigis ueniēs Ariminū obsedit, primoq; statim tempore igneam turrim murorum altitudini parē fabricari fecit: ducebant uero eam turrim non boues, ut Romæ factū erat, sed milites intra machinā inclusi. Eam igitur Gothi contra illam muri partem, ubi facilior erat aditus constituerunt, postridie urbem expugnaturi. Ioannes aūt per noctem eductis militibus fossam latā & profundā ab ea parte effecit, aggeremq; totū ad eam partē fossæ quæ ad mœnia erat congessit. Ita longū hostium laborē unius noctis opere frustratus, facultatē admouendi turrim ad mœnia sustulit. Vitigis nihilominus cōplere fossam in animo habebat, totumq; exercitū parare fasces & stipulā, & materiā iusserat. Ne uero turris ipsa nocte secutura ab hostib. cremaretᷓ, abducere eam retro uersus castra statuit. Id cum facerēt Gothi, Ioānes eductis militibus illos opere occupatos inuadit, cōmittitur magnū & atrox prælīū circa turrim, multi Gothorū cadunt: tandē post longū certamen turrim Gothi retraxerūt, sed tanta suorū cæde, tantoq; detrimēto optimi cuiusq;, ut spem abijcerent ui oppidū expugnandi, sed fame peruincere obsessos cogitaretᷓ. Per hæc ipsa tēpora Mediolanensibus legatis qui Romā uenerant, auxiliares copias Belisarius concessit: prefecit aūt cum omnibus copijs Mundilam unum ex familiaribus suis, uirum imprimis strenuum: fuit etiam simul cōpijs Fidelius Mediolanēsis, quem Belisariū Romam deduxisse diximus. Hi omnes ex urbe Roma classe Genuā delati, Theodoaldi regis Metensiū duci bus fauores præstātibus, inde pedestri itinere Mediolanū petiuerūt. Ne uero trāsitu Padi detinerentᷓ, lembos uehiculis detulerūt, quibus transmittere amnē possent. Profecti igitᷓ cum tandē transmisso Pado ad urbē Ticinū, quæ nunc Papia dicitur peruenissent, Gothi ex eo oppido egressi illos inuaserunt: quoniā eīn id oppidū arcem habebat munitissimā, multa ac preciosa in ea seposuerant, ac magno ualidoq; præsidio illam tuebanᷓ. Cōmisso itaq; leui prælio Gothi intra urbem cōpelluntur. Mundilas uero & copiæ per pontē qui iuxta urbē erat transiuerūt. In hoc loco Fidelius Mediolanensis occidit. Nā orandi causa templū quoddam intrauerat, & abeūtibus suis ipse posterior secuturus equū cōscendere festinabat: sed dum adnititur equusq; retractat, euersus est, in terramq; prostratus. hostes qui pro mœnibus stabant hæc cernentes, impetu facto, illum occiderunt priusquā Mundilas & milites id fieri respexissent. Eius uiri interitus magno dolori fuit & duci & militibus. Erat eīn uir domi nobilis & potens, & qui multum iuuare susceptum bellum sua præsentia potuisset. Mundilas igitur & alij Mediolanum profecti in urbem recipiuntur: inde Comum & Bergomum & Nouaria & aliç illarum partium urbes exemplum Mediolani secutæ Mundilā sponte sua & milites admiserunt. Vitigis cum ea quæ Mediolani acciderant cognouisset, Variam fratris filium magno cum exercitu ad ea loca transmisit, qui & contineret in fide ciuitates, quæ nondū à Gothis defecerant, & illas quæ iam defecissent recipere conaretᷓ. Imperite hoc in loco traditur ex Procopio, Vitigitem tunc scripsisse ad Theodebertum

A Theodebertū regem Francorū, quicum nuper fœdus fecerat, petēs ut auxilia sua Variæ cōiungeret. Sed cū Guido Rauennas sacerdos planè narret Burgūdiones capta ut osten dimus Theodeberti regis Metensium temporibus Liguriæ loca non prius deseruisse, & à Narsete eunucho fuerint pulsi, potuisse fieri assentior, ut ipsorū Burgundionū ex Ligustinis auxilia Vitigis nō ex Frācia aut Burgūdia implorauerit, & hoc infra certius ostendemus. Quod aūt ipse Procopius omittit, scimus Mediolanenses eo fatigatos bello hortante Dacio eorū episcopo misisse Cōstantinopolim legationē à Iustiniano Imperatore præsidium oraturā. Fuitq; eius legationis princeps ipse Dacius, quem beatus Gregorius in dialogorū tertio libro refert in eius legationis itinere cū deuenisset Corinthū, largam domum ad hospitandū quæsiuisse, quæ totum eius caperet comitatū: & cùm nullam inuenisset, aliam aspexisse domū congruētis magnitudinis, iussisseq; eam sibi ad hospitium præparari: cumq; eiusdē loci incolæ dicerent in ea ipsum ideo manere nō posse, quia multis iam annis diabolus inhabitaret, & ideo uacua remāsisset, uirū dei absq; ulla antiqui ho
B stis humani generis trepidatione securū intrasse. Hæc quidem tunc fiebāt in Gallia Cisalpina. Belisarius interim cū maturescerent iam segetes, Roma egressus exercitū in hostes duxit. Gothi uero qui Tuderti & qui Clusij in præsidio relicti fuerant, Belisariū aduersus se uenire cū exercitu sentiētes, quoniam sese impares fore tātæ dimicationi existimabāt, cōfestim missis legatis pactione oppida dedidere. Inter hæc Vitigis alias insuper copias Auximū misit. Eam nanq; urbem retinere & reseruare penitus cōstituerat. Misit & cum his copijs nouum præfectū qui urbi militibusq; præesset nomine Vacinium. Is ergo cum ueteri præsidio nouas copias miscuisset, Anconē finitimam urbē quæ Belisarij præsidio tenebaē tentare cōstituit. Quare præfectus omnibus copijs in Anconitanos duxit. Eius ciuitatis per id tempus in mōte loca quāuis ædificijs frequentata essent, tamē nullis mœnibus claudebanē. Cum igitur aduentarēt Gothi, Conon qui prę fectus militum Anconi præerat, timens ne ædificia suburbana habitatoresq; eorum ab hostibus uastarenē, à superiori oppido discedēs, cū omnibus quas habebat copijs uenientibus se obiecit. Erat uero
C Conon admodū impar, quippe aduersus quatuor Gothorū millia ipse uix mille habens milites congrediebaē. Itaq; temerarij cœpti confestim pœnas luit. Cum eṁ tantam multitudinē hostium ferre nō posset, profligatus ad extremum & in fugam uersus, magnam suorū partem amisit, & urbs ipsa uix atq; enixe ea die seruata est. Nam cum fugerent milites effuso cursu ad oppidū, ciues ne mixti hostes fugientibus intra mœnia penetrarēt portas trepidi clauserunt, itaq; sub ipsis mœnib. magna strages est facta, adeoq; ingens periculum fuit, ut Conon ipse non aliter, quàm per funē dimissum in mœnia sit receptus. Gothi uero scalis admotis capere urbē conabanē, Alij igne iniecto ædificia omnia, quæ sub ipsam urbē fuisse diximus, cremauerunt. Paulo post hæc Anconi gesta Iustinus Illyrici limitis dux, & Narses quidā Persa cum militum quinq; millibus in Italiam traiecerunt. Secuti præterea sunt Erulorū duo millia, quibus præerant & Sandrus & Phanateus. Belisarius inter hæc audito Anconitanorū periculo uenerat. In Picentes idem fecerant Iustinus & Narses, circaq; urbē Firmū simul duces ipsi & exercitus in unum conuenerūt. Ibi cum
D de cōmuni bello consultarent & quid potissimum primo quoq; tempore agendū foret quæreretur, difficultates quædā subesse uidebantur. Nam si Auximum obsiderent, Ioannes & qui cum illo obsessi erant Arimini manifesto in periculo relinquebanē, præsertim cum iam necessaria illis defecissent. Sin Ariminū uaderēt, magnæ Gothorum copiæ quæ Auximi erant, post terga remanebant cū periculo exercitus ac prouinciæ detrimento. In dicendis autem sententijs plerię eorum qui ordines ducebant, temeritatem Ioannis accusabant, quod cōtra iussum Belisarij sese Arimini inclusisset, quod superbia & auaricia ductus cōtra pro arbitrio fecerit mandato ducis penitus postergato. Id cum animaduertisset Iustinus & Narses, ueriti ne his rationibus Ioannes negligeretur, multis apud illum uerbis contenderūt, obsidionē Auximi differendam, nihil uetare dicentes, quin post aliquot dies eandē assumerent. Subuenire autem militibus qui Arimini obsidentur. si nunc dilatū esset, non licere postea subuentionē facere, fame eṁ domitos qui clausi essent post paucos dies sese hostib. dedituros, hinc illuc esse properandū ubi irreparabile urgeret periculū. Si uero non mereri Ioannē quis diceret, quia mandatorum ducis cōtemptor fuerit, et se sponte sua in id periculū coniecerit: nō tamen odio Ioannis & urbem Ariminum

tanta existimatione dignā, & optimos innocētissimosq́ milites, q̄ in ea obsiderent̄ amit E tendos esse. Nullam em̄ de ipsis & de Iustiniani exercitibus existimationē futuram, si in oculis pene suis perire socios & urbē obsessam capi ab hostibus ipsis sedentibus spectantibusq́ permitterent. Adiuuit Iustini Narsetisq́ sententiā, quod literæ Ioannis ad Belisarium scriptæ per hoc ipsum tēpus uenerunt, quibus fame confectos milites pepigisse morā septem dierū significabat, opēq́ sibi propere ferri postulabat. Sentētia Iustini & Narsetis in cōcilio approbata cū subuenire obsessis quamprimū statuissent, Belisarius in hūc modum prouidit, Primo Aratū cum militibus mille in illis ipsis locis remanere iussit, eiq́ præcepit ne se cōmoueret, neue fortunā ullam tentaret, castra solummodo si hostis impeteret tueretur. Deinde classem ornauit impleuitq́ militibus, quibus Erodianū & Vliarum præfecit. Imperiū uero totius classis penes Ildigerem esse uoluit, nauesq́ statim Ariminum uersus nauigare iussit. Partē uero exercitus Martino ducendam tradidit, iubens ut æquis spacijs cum classe per littus iter faceret, cumq́ in conspectum uenissent hostiū, tunc ignes de industria plures, q̄ pro numero in castris fierent, quo maiorem copiarum F opinionem præberent. His ita per mare littusq́ constitutis, ipse diuersa à mari uia monti bus iter fecit, uitata planiori uia quæ per Fanenses Pisaurēsesq́ Ariminū ducit. Cum em̄ multo maiores hostiū copiæ circa Ariminum essent quàm ipse habebat, ualidas etiā Gothorū copias Auximi relinqueret sibi post terga, cēsebat ingenio potius & astu esse utendum aduersus Gothos, q̄ iusta acie dimicandum. Profectus igitur quibus diximus itineribus, cum ad eos montes peruenisset, qui cōtra Ariminum insurgunt, quosdam hostium ut par est in magno exercitu per ea loca uagantes offendit, quibus uel interfectis uel captis, nonnullos eorū uulneribus faciem cæsos dimitti iussit. Illi uero in castra Gothorū redeuntes Belisarium adesse cum toto exercitu nunciarūt, ac fidem uero huius rei uulnera recens accepta ostendebant. Erat uero meridies cū hæc in hostium castris nunciata sunt, statimq́ arma capere miles iussus, & in suos quisq́ ordines redactus: duces uero structa acie descensum Belisarij expectabāt, oculos cōtinuo ad montes unde uenire dicebat̄ cō uersos tenentes. Belisarius in montib. ipsis castra fecerat procul Arimino meridiei itinere, nec ea die ad hostes descendit. Itaq́ Gothi frustra expectantes tandē ad occasum solis G aciem dissoluerūt. Sed cū aduenisset nox, ignes permultos in littore diuersa regione, qua Belisarius uenire nunciabat̄ intuentes (erāt autem ignes quos Martinus atq́ eius castra faciebāt) maximo in metu ea nocte uersati sunt, nec fuit eorū quisquam qui somnum caperet uel arma exueret: die autem facta classem insuper conspiciunt structā & paratā Arimino propinquantē. Itaq́ à duobus simul exercitibus & à classe mari terraq́ circūuentos se arbitrati soluta obsidione Rauennā petierunt. Ildiger cum classe primus Arimino applicuit, egressusq́ in terram castra Gothorū diripuit: nec multo post Martinus & Belisarius cum exercitibus superuenerunt. Cum uero Ioannē & milites qui cum eo obsessi fuerant pallore & inedia confectos Belisarius conspexisset, cōuersus ad Ioannē quasi eius temeritati illuderet, Permagnas, inq̄t, gratias Ildigeri debes. Ad hæc Ioānes superbe nimiū respondit, se Ildigeri quidē nullas debere gratias, sed Iustino & Narseti omnes, ostendere uolens nullā Belisario curam fuisse salutis suæ, nisi Iustinus ac Narses cōpulissent. Arimini obsidione per hunc modū soluta, Græci ad obsidionem Vrbini profecti sunt, nō ta H men eisdē castris: sed Belisarius cōtra eam partem urbis quæ ad orientem spectat solem, Iustinus uero & Narses ad occidentē consedit. Cum uero expugnare urbē Belisarius statuisset, contra eam portam qua planior ad urbē est aditus uineas agere inceperat. Sed felicitate quadā accidit, ut fons qui unicus Vrbini fuerat sponte sua exaresceret. Quare deterriti qui obsidebant̄ pactione inita urbem dedidere, ut Gothi Vrbinatesq́ ciues Imperatori Iustiniano subessent æquo iure cū alijs Italicis, qui Imperio parebant. Vrbino recepto, Belisarius Iustinū, Ioannemq́ misit in Bononienses, ut Æmiliæ ac Flaminiæ ciuitates in fide cōtinerent & à Gothorū inuasionibus tutarentur. Ipse uero quoniam nondum Auximi tentāda obsidio uidebat̄ in Vrbeuetanos exercitū duxit. Eius quoq́ urbis difficillima obsidio erat, quoniā in saxo undiq́ præciso constituta, nullum ferè aditum expugnantibus dabat. Sed spes erat in defectu frumēti, longo em̄ bello attrita Italia ac multis exercitibus calcata singulæ ciuitates frumēti penuria laborabāt. Qua etiā penuria Vrbsuetus ad extremū domita in Belisarij potestatem deuenit. Iturus in Vrbeuetanos Belisa-

A rius Ioannē Vitaliani cum exercitu misit ad oppidū Cæsenam: ibi dum mœnia scalis aggreditur repulsus multis uulneribus frequentes suorū amisit, & Pharnateus Erulorū dux in ea oppugnatione interijt. Quamobrem Cæsena desistens Ioannes ad Forūcornelij dūxit, eamq́ urbē dantibus sese incolis cepit. Per idem tempus in quo Forumcornelij ciuitas sese Ioanni dedidit, Mundilas & qui cū eo erant Mediolani maximis difficultatibus inuolui cœperūt. Theodebaldus enim rex Metensium à Vitigite rogatus decē millia armatos ad Varaiam miserat ex Ligustinis suisq́ militibus, qui Liguriā præsidio tenebant: qua ille multitudine fretus nō procul Mediolano castra faciebat, & Imperatorē frumēta ri cæterosq́ cōmeatus omnes impediebat. Mundilas nanq́ copias suas Comi & Bergomi & Nouariæ necessario dispertitus fuerat: ipse uero non magnum equitum numerū secum habebat. Sed non erat in defensione urbis difficultas, Mediolanenses eñ ciues una nimiter ad defensionē concurrebāt: sed defectus annonæ in urbe populosissima timebatur, si barbari stare in his locis diutius sineretur. Hæc igit̄ intelligēs Belisarius, Martinum

B & Vliariū cū magnis copijs misit, ut Mundilæ cōiuncti barbaros submouerent. Hi cum ad Padum peruenissent, quod distat Mediolano unius ferme diei iter, nō ausi transire flumen timore hostium diu in his locis desederunt, spem Mundilæ & obsessorū dietim frustrantes: polliciti enim sese trāsituros esse Padū, & ad Mediolanum accessuros, nihil promissorū exequebantur. Obsessis uero in dies spes ac uictus deficiebat. Tandem uero post longam expectationem Martinus & Vliarius ueritatē fassi Belisario significarunt, se solos contra tantas hostiū copias transire nō posse, nisi uelint ad manifestam perniciē proficisci, daret operā si sibi uideretur Ioannes & Iustinus qui exercitum non procul Bononia haberent, secū iungerentur. Belisarius his auditis confestim Ioanni & Iustino scribens, præcepit ut copijs suis cum Martino cōiunctis ad Mediolanum festinarent ad liberandum obsidione socios in extremo periculo constitutos. At Mediolanū indies acrius premebatur, & fame iam intolerabiliter laborabat: eas nāq́ ciuitas illa tunc pertulit difficultates & angustias quæ uix hominibus perferendæ sunt. Tandem ad extremā necessi-

C tatē perducti Mundilas & milites priusquā Iustinus & Ioannes sese Martino & Vliario iungere ac opē ferre possent, Mediolanū Gothis dedidere, pacti ut incolumibus sibi abire liceret. Mediolano à Gothis capto Belisarius exercitu trifariam partito ipse cū una copiarum parte ad obsidendum Auximum est profectus. Aliam uero partem cum Cypriano & Iustino præfectis Fesulas misit. Tertiam copiarū partem Martino & Ioanni Vitaliani ducendam cōmisit, iubens ut circa Padum cum his copijs castra faciant, Varaiamq́ & copias eius in illis locis quammaxime fieri potest detineant, ne in Tuscos uel in Picentes ad dissoluendas obsidiones uenirent: quod si continere illū ab aduentu nequirent, ue nientem ponè consequantur. Martinus igitur & Ioannes cum ea quam diximus copiarū parte in Galliā profecti, Dertonam urbem iuxta Padum sitam occupauerūt, indeq́ Varaiam & Gothos infestare cœperūt. Cyprianus uero & Iustinus cū alijs copijs Fesulas adeūtes, quanq̄ difficillima eius urbis erat obsidio, propter naturā asperitatemq́ situs: tamē de superiori loco, qua planior est aditus, castris quamproxime admotis eam urbē obse-

D derunt. Belisarius autē ipse cum longe ualida manu Auximum circumsedit. Vitigis optimum quenq́ Gothorū Auximi collocauerat, summaq́ illi cura fuerat eius urbis muniendæ, coniectans id quod uerissimū erat nunquam Belisarium ad oppugnandam Rauenniam esse profecturū, nisi Auximū prius in potestatem redegisset. Cum situm naturamq́ loci Belisarius speculatus esset, spem omnem deposuit Auximū per uim expugnandi: sita enim est urbs in monte satis arduo, ac insuper manus delectorū militum eam tuebatur, uel in cāpestri certamine repugnare apta. Spes uero unica supererat fame ac inopia rerū domandi, præsertim cū multitudo ingens intra urbem obsideretur. Quare Belisarius oppugnationem omittēs circa montē undiq́ posuit castra, intentus quammaxime nequid importari ad obsessos ualeret. Cæterū erat ea circuitio castrorum ad prohibendā importationem, inutilis contra subitas hostium inuasiones. Nam qui obsidebantur contra quas libitū erat castrorum partes de superiori loco repentinos impetus faciebant: cæteræ uero partes longe aberant, nec opē ferre milites facile poterāt. Hostes igitur per hunc modum assidue castra fatigabant, crebraq́ ex eo prælia cōmittebantur. Erat præterea non procul ab urbe locus quidā irriguus, in quo herba plurima oriebatur. Hic locus quasi cāpus fuit

quotidianorum certaminū, cum obſeſſores & obſeſſi pabulationem ex eo quærerent,& accēſis hincinde animis nonnunquã totis penè caſtris eò cõcurrentibus certaretur.In his prælijs Beliſarij milites multitudine,Gothi ſitu præualebãt,uirtute pares utriq; habebantur.Hæc eadē certamina Feſulis erãt. Nam & inuaſiones frequētes & quotidiana propè prælia inter obſidentes & obſeſſos cõmittebantur,& unica ſpes obſidentib. erat fame ac defectu rerum neceſſariarū obſeſſos peruincere. Nam ui expugnãdi urbem munitiſſimã nulla erat ſpes. Quare undiquaq; circūdantes oppidū ſtationibus militū opportunis locis diſpoſitis omnē importandi facultatem abſtulerant.Cum hæc eſſet conditio belli,Auximumq; in Picentibus,Feſulæ in Thuſcis enixe obſiderētur, nouæ protinus res circa Padum exoriuntur. Frãci eñ & Burgundiones Liguriæ poſſeſſores iuſſu quidem Theodobaldi eorum regis tranſito Apennino ad Padum deſcēderunt. Cauſa uero tranſitus eorū, ut poſtea cognitū eſt illa fuit:quia cū audiſſet Theodobaldus per citeriorē Galliam bellum geri,dolebat finitimam ſuis regionē præmium eorum qui uiciſſent futuram,ſuos uero ſpectatores ocioſos ſedere. Eos eñ ex utriſq; rex ducebat ſuſpectiſſimos, quos captis à ſe de Italia urbib.uicinos uictoria præbuiſſet. Hæc igit̄ regi ferociſſimo mittendi ultra Apenninum eas copias cauſa fuit. Varaias per id tempus crebris ab Vitigite literis euocatus Padum tranſierat,Rauennã cum exercitu petiturus:Martinus aūt & Ioannes à Beliſario nuper miſſi ad Varaiã perueniētes caſtra nõ procul ab eo fecerãt,ut ſi quà poſſent tranſitu prohiberent. Diſtabant uero eorū caſtra ab Varaiæ caſtris millia paſſuum circiter ſeptem. Inter hæc Franci & Burgūdiones ſupradicti multa armatorum millia circum ea repēte loca ſuperuenerūt.Hos Varaias & Gothi auxiliares ſibi ut ſuperiori anno Mediolanenſi bello fecerãt,ueniſſe arbitrabant̄.Erant uero Francis & Burgundionibus qui tunc Apenninū tranſierant adiūcti Liguſtini. Ipſorumq; omniū perpauci equites erant, cætera uero multitudo pedeſtris. Arma uero ferebãt,non pila,nõ arcus,ſed ad protegendū corpus ſcutū & galeam: ad feriendum aūt hoſtem, gladium & ſecurim bipennem. In prælijs autem maxime ſecuribus utebantur,quibus ex cõpoſito ferientes,ſcuta & galeas hoſtium perfringebant,ut nemo aduerſus tantã uim reſiſtere ualeret.Hi ergo tunc ut amici Gothorū uenientes prius apud Padum Placentino in agro conſtiterunt, quàm Gothi illos intelligerent aduenisse.Ex ſummis nanq; Apennini iugis in Placentinos breuis faciliſq; eſt deſcenſus:ubi aūt caſtris Varaiæ propinquarūt, ſiue conſilio ſiue temeritate multitudinis,rixa & prælio cū Gothis implicãtur: nec prius finis præliandi fuit, quàm Gothi in fugam uerſi caſtra ſua deſeruerunt,fugienteſq; non longe à noſtrorum caſtris admirationem plurimã Beliſarij militibus intulerunt. Ipſos enim Francos & Burgundiones noſtri nequaquam Apenninum nouerãt trãſcendiſſe. Quare uidentes Gothos fugere tanquam prælio profligatos,Beliſariū ignotis abditiſq; itineribus ueniſſe ad opprimendum Varaiam exiſtimabãt. Armis igitur raptim ſumptis cū aliquãto progreſſi fuiſſent,inopinato Francis & Burgundionibus occurrunt,inuitiq; pugnare coacti cito franguntur: neq; repetere caſtra auſi ſola fuga ſibi cõſuluerunt: Franci & Burgundiones uictores una eadēq; die Gothorū & Beliſarij copiarū caſtra utraq; ceperūt. Varaias ex fuga Rauennam, Beliſarij aūt copiæ per Placentinorū & Parmenſiū fines ſuperato Apennini iugo in Heturiam abierūt. Cogimur hoc in loco longiore,quàm ſuperius polliciti ſumus ſermone errores refutare, quos ſupra tanquã ex Procopio traditos omiſimus.Primum ubi Narſetem Perſam cū Iuſtino Illyrici limitis duce in Italiã ueniſſe diximus,traditum erat ex Procopio Narſetem eunuchū fuiſſe illum, qui ea quinq; millia adduxerit in Italiam.Ne uero tantã rem coniecturis agamus, quæ pro nobis multæ eſſent, aliorum ſcriptis innitemur. Agnellus in Vrſicini Rauennatis epiſcopi quē Iuſtiniani tēporibus fuiſſe conſtat,uita dicit Narſetem chartulariū eo anno primo ueniſſe Rauennã,in quo integris adhuc Totilæ rebus Beliſarius ex Rauenna Cõſtantinopolim nauigauit.Docebit etiam Narſetis chartularij aduentus, cū à nobis deſcribetur,nunquid uir fuerit,qui pati uoluiſſe uideatur,aut ſub Beliſario,aut illi par cū quinq; millib. in Italia militare. Hinc uana erūt, quæ de ipſius cum Beliſario ſimultatibus ſunt dicta, ex quibus Mediolani deſtructionē ſecutam fuiſſe uolunt: quam quidē deſtructionem nequaquam tunc fuiſſe cõſtanter aſſerimus. Dacius nanq; Mediolanenſis epiſcopus multa de ſui ſeculi calamitatibus ſæpe in epiſtolis cõmemorat,Mediolanumq; patriam ſuam pro cuius ſalute Romam & Conſtantinopolim acceſſit,

A cessit, à Gothis quidem obsidione pressam dicit, sed solo euersam aut direptã nusquã refert. Paulus etiam qui Longobardorũ historiam scripsit, captam & possessam ab Alboino rege urbem Mediolanũ narrat & nihil de ea euersione dicit. Si enim à Gothis destructa fuisset ea ciuitas, non potuit in annorũ quindecim spacio quot Gothorũ inter & Lõgobardorum tempora intercesserũt, ita instaurari, ut à ciuibus eam dedi potius q̃ pro derelicta permitti oportuerit. Facit item, ut nihil de hac nostra opinione, quin sit uera, dubitemus, sanctus põtifex Gregorius, qui sæpenumero multa narrat de ijs quæ crudeliter facta sunt in Italia; uel paulo supra ætatem suã à Gothis, uel se põtifice à Longobardis: & tamen eam ciuitatis opulentissimæ direptionem excisionemq́, & occisa ciuium triginta millia, nec tenui quidẽ indicat coniectura. Non ergo interfuerunt huiusmodi urbis direptioni decẽ millia Burgundionũ missa à Theodeberto, qui tunc mortuus erat. Sed esto error nominis erit, & pro Theodoto filio sit positus genitor Theodebertus, nunquam nisi semel quispiam ipsorum regũ in Italiam uenit: cum dicat Sigibertus in regum Franciæ B gestarum rerum historia Theodebertum semel Italiam fuisse ingressum: & Iordanum uideamus pariter cum Cassiodoro affirmare, id primis obsessæ urbis temporibus accidisse: quanquã quis credat octuaginta armatorũ millia potuisse Alpes transmittere & Padum transire, binaq́ castra prius inuadere ac capere, quàm de eorum aduentu exploratum habuissent utrorumq́ castrorũ duces? præsertim cum Iustiniani partium duces Dertonam, & alia oppida medio in illorũ itinere obtinerent, & in Gothorum custodia ac potestate essent, cum cætera in Transpadanis, tum maxime oppida & castella ad saltus meatusq́ Alpium sita. Absurde præterea dicitur tot armatorũ millia esu bouinarum carnium & aquæ Padi potu ita contabuisse, ut post partam de castris hostium uictoriam haud secus, quàm in aere fumus uento agitatus ualidissimo ex Italia aufugerint, nemine exturbante. Aperte autem dicit Guido Rauennas sacerdos, Burgundiones Francosq́ qui Liguriam pro Theodebaldo tenebãt, mercede à Gothis cõductos Mediolanensis urbis obsidioni interfuisse: & postea quando Belisarium uiderunt Italia fermè omni potitũ obsidere Vi-C tigitem in Rauenna, proprio prospicientes periculo fauisse Gothis, & sese ita castris Belisarij ostendisse, ut ab eo fuerint uiribus repellendi. Harum rerũ ueritas apud quos sit, illorum iudicio linquimus, qui parum ornate à ueteribus scripta non fastidiunt, quosq́ potius laborando inuestigandoq́, sicut nos fecimus ueritatem cognoscere, quàm torpescendo ignorare delectabit. Obsidione qua Fesulas premi ostendimus diu protracta, Gothi cum fame premerentur ac sæpius postulata auxilia à Rauenna non uenirent, tandem pactione urbem Cypriano & Iustino dedidere. Illi autem receptis Fesulis ac præsidio militũ imposito, cum reliquis omnibus copijs Auximũ profecti sunt. Nam Vitigis cũ toto Gothorum robore illis qui Auximi obsidebantur, laturũ sese opem promittebat. Et Varaiæ præsentia hoc ipsum polliceri uidebat. Quare Belisarius quoq; eo copias undiq; contrahere coactus est, ne longus obsidionis labor in irritum caderet. Verum cum auxilia sæpius promissa obsessis nequaquam uenirẽt, ipsi tamen præter opinionem pertinaciter durarẽt, statuit Belisarius eos necessitate aliqua ad deditionem compellere: cuius rei gratia D hæc machinat: Fons erat perẽnis aquæ extra mœnia Auximi ab ea parte oppidi quæ ad septentriones spectat, ita propinquus mœnibus, ut intra iactum lapidis foret. Eum fontẽ Belisarius tollere constituit, quoniã animaduerterat obsessos ex eo tantummodo fonte aquam habere. Huius igitur rei conficiendæ causa sub primã statim lucem armari exercitum iubet, atq; ex composito ad mœnia accedere. Gothi uero oppugnationẽ oppidi parari existimantes, per mœnia opportunis locis constiterũt. Belisarius quinq; uiros huius artificij gnaros cum dolabris & malleis adhoc ipsum paratis multorũ clypeis protectos, ad fontem effodiendũ destruendumq́ submisit. Qui postquam eò uentum est, fornicem quo fons desuper contegebatur, subeũtes securi iam à telis, quæ de mœnibus mittebant, demoliri fontẽ cœperunt. At enim Gothi postquã intellexere omnem conatum fieri ad fontem demoliendũ, egressi oppido prælium acerrimum inierunt: pugnabatur sub ipsis mœnibus loco difficili & procliui, Gothis ad fontẽ tutandum accedere nitẽtibus, Belisarij militib. enixe repellentibus. In hoc prælio multi ceciderunt: plurimi tamen ex Belisarij militibus. Nam Gothi de superiori loco ferientes perfacile hostes conficiebãt, sed aderat Belisarius adhortator, præsensq́ magna uoce suos impellebat, nec pedẽ referre patiebat.

Integros in fauciorum & cadentium locum continuo submittebat:id certamen ad meridiem usque peruenit, cum ferè ab ortu solis cœptum fuisset. Tandem maiore conatu submissi milites Gothos intra mœnia refugere cōpulerunt. Moxq; retro abeuntes eos quos ad demoliendum fontem miserant reuocarunt, putantes opus iam pridem esse perfectū. At illi uix paruam aliquam receptaculi partem demoliti fuerant: causa uero huius fuerat, quod antiquitus tanta diligētia exædificatus fuerat, ut multo facilius de uiuo saxo, quàm de muro eius demeretur. Cum igitur labore irrito id certamen susceptum appareret, Belisarius quod reliquum erat, & succo herbarum maligno & cadaueribus iumētorum inficiendam eius fontis aquam curauit, quoad eam penitus inutilem reddidit. Gothiq; iam penuria aquarum laborantes, uix atque anxie puteis quibusdam exiguam corruptamq; præbentibus aquam sustentabantur. Posthæc Belisarius neque prælio amplius lacessere obsessos, neque molestias inferre ullas curauit, sed quiescendo assidendóque finem expectabat. Orta demum mentio est deditionis, postulantibus Gothis incolumitatem & asportationem rerum suarum in urbem Rauennam profecturis. Quæ audiens Belisarius secum ipse ambigebat. Nam tot tamq; egregios bello homines dimitti & augeri hostium uires qui Rauennæ conuenerant, alienū ab utilitate publica existimabat, & sedendo ad Auximum tempus in longum terere periculosum arbitrabatur, præsertim cum Franci & Burgundiones dicerentur, postquam in Æmylia fuerant, ad Gothorum auxilia inclinasse: maxime uero refragabantur milites, qui ex longa obsidionis ærumna prædam oppidi præsidijq; affectabant, ne ulla pactione se illa priuari patiebantur. Demum cum Gothos penuria & defectus rerum, Belisarium autem opportunitas temporis urgeret, composita est res magno Belisarij labore, ut dimidia pars rerum militibus daretur, reliquam Gothi retinerent, utq; Gothi qui erant Auximi in exercitu Belisarij remanerent æquo iure cum alijs militibus. Per hunc modum compositæ res sunt, & oppidum pactione traditum. Auximo recepto Belisarius intelligens Francos & Burgundiones se intra Liguriam recepisse, aduersus Vitigitem & Rauennam ducere constituit, contractisq; undique copijs eo profectus, statim primo aduentu Maximum unum ex præfectis suis cum parte copiarum ad obseruandas custodiendasq; Padi ripas misit, nequid exinde Rauennam importari ualeret. Vnum enim eius fluminis os, cui Spinetico priscis temporib. fuit nomen à Spina urbe Diomedis opibus ut autor est Plinius condita, cuius fundamenta etiamnunc cernuntur, non procul Rauenna mare influit. Volens igitur ante omnia hanc opportunitatem auferre Belisarius Maximum cum parte copiarum ulteriori ripæ, cum citeriorem Padusa obtineat palus, custodiendæ præfecit. Venit etiam ex Dalmatia Vitalis cum copijs à Belisario euocatus, & in eadem amnis Padi custodia desedit. Accidit uero per hoc tempus res mirabilis & prius inaudita. Nam cum magna nauigiorum multitudo ex Gallia Cisalpina ueniret, frumentum cæterúmque commeatum Rauennam ferentium, flumen ipsum usqueadeo decreuit, ut pleraque na uigia destituerentur: ex quo factum est, ut à militibus Belisarij omnia caperentur: nec multo post ea capta flumen in suam magnitudinem redijt: hoc fortunæ iudiciū primum fuit cœptis Belisarij fauentis. Flumine igitur Padi facultas importandi Rauennam per hunc modum sublata est. Mari uero importari nihil poterat, cum hinc Ariminum & Anconē Belisarius teneret, inde Veneti Imperio subditi Romano Gothis aduersarentur. Venetos autem satis est supra ostēsum, iam tunc tenuisse ac frequentius habitasse domicilijs eam Adriatici sinus oram, quæ à Rauennæ finibus pertinet ad Liburniam. A terra uero Belisarius urgebat, nec importari quicquam patiebatur. Cum Rauenna in hunc modum obsideretur, Francorum legati ad Vitigitem uenerunt, offerentes Francorum in Italiam transitum ad liberationem obsidionis copiarumq; Belisarij certissimam cladem, si in societatem dominationis recipere Francos malint. Hæc magna uerborum iactantia per legatos Francorum explicata mentes audientium extulerunt. Quingenta enim armatorum millia transitura in Italiam pollicebantur, quæ Belisarius si sapiat nunquam sit expectaturus. Hæc tam grandia partim extollebant Vitigitem & Gothos, partim deterrebant. Nam uenturos in Italiam Francos, ac uictores fore non dubitabāt, sed regni societatem seruaturos esse nullo modo credebant. Hanc eorum suspicionem augebat Belisarius. Dux enim sagax & rebus gerendis aptus, confestim ubi uenisse legatos cognouit, suos & ipse legatos Rauennam misit,

qui &

A qui & concordiam Gothis cum Imperatore Romano offerrent, & infidelitatem Francorum commemorando ab illorum societate deterrerent. Gothi igitur Francorum & Belisarij hincinde auditis legatis quid optimum foret consultantes, post longam disceptationem Imperatoris concordiam prætulerunt. Per hunc modum legati Francorum irrita legatione dimissi sunt, & frequentes posthac cum Belisario tractatus habiti: denique tractatarum rerum hic exitus fuit ut controuersiæ omnes ad arbitrium Imperatoris Iustiniani delegarentur. Huiusque rei gratia oratores ad Iustinianũ missi, & induciæ quædam inter obsessos & obsidentes constitutæ. Inter hæc accidit horrea publica, quæ erant Rauennæ cum omni frumento cremari, quę quidem res in maximas difficultates Gothos adduxit: cum & frumenta incendio consumpta essent, & Belisarius importari non sineret illa ut aiebat ratione, quo magis ad æquas conditiones Gothi descenderent. Suspicionem uero non paruam afferebat Vitigiti, quod unde prouenisset incendium ignorabatur: alij fulmine icta cõflagrasse horrea putabant, alij de industria iniectum ignem à quibusdam ma

B leuolis, alij opera Belisarij factum suspicabantur. Regina quoque in suspicionem huius incendij ueniebat, quoniam cum inuita ac repugnans uiolentis, ut ostendimus nuptijs ab Vitigite fuisset in matrimonium accepta, inimico atque infenso animo erga uirum esse putabatur. Hoc igitur frumẽti incendium Vitigitem ac Gothos plurimũ turbauit, & quasi in desperationem adduxit: defectus nanque annonæ breuiter impendebat. Per hoc tempus Gothi qui Alpes incolebant, plerique se Belisario dedere uelle significarunt: erant uero ex illis quos Theodoricum regem ostendimus in Alpibus constituisse. Sisigis ergo unus ex Gothorum proceribus primus omnium castella, quæ in Alpibus habebat, Belisarij militibus custodienda dedit, & alios ut idem facerent suadebat. Erat per id tempus Varaias in citeriori Gallia exercitumque parabat, quo Rauennam proficisceretur: collegerat uero iam in exercitu ad quatuor millia militũ. Horũ magna pars Alpini erãt, qui postquam audiuerunt Sisigim ad hostes defecisse, castella uero & arces in quibus ipsi natos uxoresque habebant tentari, ante omnia eo ducere Varaiam cõpulerunt. Igitur cum omnib. co

C pijs quas parauerãt in Alpes Varaias profectus Sisigim & milites Belisarij obsedit. Hæc rursus cum audisset Ioãnes Vitaliani & Martinus qui castra tunc per Galliam faciebant, sine ulla mora & ipsi in Alpes profecti castella quædam in ipso itinere ceperunt. In his frequentes uxores & filij eorum qui cum Varaia militabant capti sunt. Quæ postquam intellexerunt parentes ac mariti eorumque propinqui, desertis Varaiæ castris ad hostes transfugerunt, quo suos recuperarent. Per hunc modum Varaias à militibus suis destitutus cum paucis in Galliam reuersus, parandi amplius copias aut succurrendi obsessis cogitationem abiecit. Ita Vitigis & Gothi qui Rauennæ erant deserti à suis ac omni spe destituti obsidebantur, maioresque continuo difficultates subibant. Cum hæc esset conditio rerum apud Gothos, legati ab Imperatore uenerũt Dominicus & Maximus ambo ex se natu, ferebant uero Iustiniani responsum ad ea quæ Vitigis & Gothi de concordia postulauerant. Summa decreti Iustiniani hæc erat. Vitigis omnia trans Padum loca retineat, citra Padum uero cuncta dimittat. Mediam uero pecuniarum regalium partem Imperato-

D ri tradat, reliquam retineat. Gothi uero omnes qui citra Padum incolunt subiecti Romano Imperio sint. Locuti uero prius cum Belisario legati deinde Rauennam ingressi mandata exposuerunt, quæ lætis animis ab Vitigite cæterisque Gothorum proceribus audita & comprobata sunt. Belisarius autem hæc magno cum dolore audiebat, secum ipse indignans ac grauiter ferens, quod cum plenam habere uictoriam de Gothis posset, sibi auferebatur. Itaque redeuntibus paulo post legatis ac subscriptionem eius postulantibus subscribere noluit. Quæ quidem res permagnas apud Gothos suspiciones peperit, uerentes ne dolosa pacis simulatione decipiantur, palamque dictitare cœperunt: se nisi consentiat Belisarius nihil de pace esse facturos: legati uero ipsi & qui ordines in exercitu ducebant Belisarij factum ualde indignabantur, eúmque non parere Iustiniani decretis inter nefaria reponebant. Hac in parte asseritur ex Procopio, Gothos & ipsum Vitigitem Belisario suasisse, ut rex Italiæ esse uellet, additúmque est Gothos trans Padum incolentes cum uidissent Belisarium id nolle, Ildouadum regem creasse: qui postquam induerat purpuram Belisario obtulerit ipsam ad eius pedes depositurum, si promissa de suscipiendo regno non renueret adimplere. Huius autem oblationis regni, nec Iordanus nec alij

uerbum faciunt. Quin aperte indicant Iordani & Agnelli uerba in Vrsicini & Maximiani uita, Belisarium post diutinos obsidionis labores Rauenna potitum, captos Rauenna tum opera Vitigitę & Gothorum duces Constantinopolim perduxisse. Belisarius nanq; postquā Iustiniani concessiones diu obseruare distulerat, resumpsit bellum, & breui Rauenna potitus, classeq; parata cum Vitigite & cæteris Gothorū principibus, cumq; thesauris regijs Cōstantinopolim nauigauit, quinto anno postq; bellū in Italia gerere incœperat. Cōcordant autem scriptores, gubernationē Italiæ post Belisarij profectionē apud Ioannē & Bessam & Vitalem Iustiniano iubente remansisse. Postquam uero Belisarius ex Rauenna soluerat, uenit Constantinus ex Dalmatia, qui & ipse numero gubernatorū additus erat; Sed cōfestim apparuit quantū inter gubernationem horum & Belisarij interesset. Vt enim omittam rei militaris scientiā, qua omnes ętatis suæ duces longissime superauit, erat in illo humanitas summa, per quam pauperi æque ac opulento sese impartiebatur. Accessus uero ad eum faciles ac liberi cuiq; generi hominum, præterea liberalitas admiranda. Rusticorum uero tantam habebat curam, ut in ducendo exercitu neminē eorum uiolari, nemini damna inferri pateretur. Milites enim sui ne poma quidem in arboribus pēdentia attingere audebant. Hac ille seueritate disciplinæ consequebatur, ut castra eius abundantiora essent, quàm ullum in urbe forum. Qui uero in gubernatione successerunt, neq; humanitate, neque uirtute, neque abstinentia pares fuere. Nam & ipsi rapinas prædasq; sectabantur, & milites in omnem licentiā prolabi permiserūt. Superbi quidem in socios, in hostes uero non satis feroces: itaque res breui tēpore retrouerti, & in ruinam tendere manifeste cœperunt. Id cum intelligerēt Gothi animos resumpserunt, & Varaiā regem facere constituerunt: quod ille passus non est, maxime se illa ratione excusans, q̄d cum fratris Vitigitis filius esset, neq; pia neq; honesta facere uideretur, si illo uiuente regnum assumeret. Hac ille ratione probabili sane & honesta se excusans autor fuit, ut Ildouadus rex constitueret̄, uir magnę inter Gothos autoritatis magnæq; potētiæ, & qui longo tempore Veronæ dominatus esset. Is ergo tunc ex urbe Verona Papiam uocatus purpuramq; indutus rex Gothorum appellatur, & de salute gentis suę cōgitare iubetur. Qui summa cū diligentia rem susceptā exequi cœpit. Gothos enim omēs & Italicos qui cum Gothis sentiebant, arma capere & Papiæ ad diem cōuenire iussit: paruus quidem ab initio exercitus fuit, sed cōtinuo augescēs ac spem assumens indies meliorē. Adiuuabat uero non mediocriter Gothorū partes auaritia & iniuria aduersariorum. Exactores enim pecuniarū fisci nomine à Iustiniano in Italiā missi, populos uexare mirabili acerbitate cœperunt, & ad indebitā pecuniarum solutionem compellere. Rationes siquidem reposcētes omnium quæcunq; sub Theodorico primo Ostrogothorum rege, uel sub alio deinceps regum Italici administrassent, & magistratuum quoscūq; per ea tempora quisquam Italorum gessisset, ciuitates quoq; promissarum dudum Gothis pecuniarum in disquisitionē uocātes, easq; pecunias reposcentes, & singulis priuatim hominibus & publice ciuitatibus tantam desperationem attulerunt, ut Gothos iterum fieri dominos rerum optarent, multiq; uoluntarij ad Ildouadum proficiscerētur. Erat quoq; non dispar querela in exercitu Imperatoris. Qua enim auaricia exigebantur pecuniæ indebitæ ab Italicis, eadem auaricia militibus pecuniæ debitæ non soluebantur. Vna duntaxat cura erat, ad explendam Iustiniani cupiditatem pecunias cogere, nihil erogare. Quas ob res Iustinianū ipsum, & quia Belisario duce præstantissimo uti nesciuit, quin potius omnia aut fortunæ inconsideratus permisit, aut ad Theodoræ uxoris libidinem inconstantiamq; administrauit, supradiximus, & identidem affirmamus, socordis ingenij Imperatorem fuisse. Itaque milites pariter atq; Itali tantis iniurijs compulsi ruinam Imperij affectabant. His crescens indies Ildouadus omnes trans Padum, omnesq; Venetiæ regionis urbes in potestatem recepit, & Italorum Gothorumq; multitudine exercitus eius completus est. Quamobrē haud multo post educere in aciem ac fortunam pugnę tentare non dubitauit: prælīū hoc non procul Taruisio fuit aduersus Vitalē, qui unus erat ex Iustiniani ducibus. Victorq; Ildouadus tanta strage Vitalis exercitum concidit, ut uix dux ipse cum paucis euaderet, reliqui omnes aut interficerētur à Gothis uel captiui ducerentur. Ea uictoria & magna & clara mirabile quantū Gothorum animi creuerūt, quantumq; auctæ sunt aduersariorum uires, ut non solum trans Padum per Galliā & Venetiam, uerumetiam citra Padum Gothorum

A thorum partes confirmarentur, nomenque Ildouadi celebre fieret apud Iustinianũ Imperatorem, aliasque nationes. Nec multo post Varaiam maximũ inter Gothos hominẽ Ildouadus ad mortẽ usque persecutus est, suspicione prætensa, quod cum hostibus sentiret: re autem uera motus est partim, quia contentiones quædã inter reginã & Varaiæ uxorem inciderant, partim quia sibi suspectus erat hominis genere et uirtute conspicui potentatus. Nam genus Ostrogothorũ sicut & Visigothorũ prout aliquãdo ostẽdimus, & in sequentibus ostensuri sumus, non satis suis regibus fidele fuit. Mortẽ Varaiæ permulti Gothorũ improbarũt. Cuius causa Ildouadus ipse à Builla uno ex custodibus sui corporis dũ exhiberet proceribus conuiuiũ occisus fuit. Suffectus illi Araricus paruo regnauit tempore. Nam quinto postquã rex creatus fuerat mense & ipse etiã est occisus. Duobus his regibus intra bienniũ interfectis, ad Totilam qui & Badiulla, magno Gothorum consensu regnum peruenit. Fuitque res ipsa in hunc maxime modũ acta. Ildouado rege interfecto Baduilla nepos sibiipsi timẽs in Taruisio ciuitate Venetiarũ, quã paterna hęreditate obtine-
B bat, sese cœpit cõtinere, misitque clàm Rauennã, & cum Iustiniani ducibus pepigit ad eos transire. Interea Gothi pœnitẽtia ducti quod Araricũ regem creassent hominem nequaquã tanti ut Gothorũ gentem defendere aduersus tãtas uires hostiũ ualeret, ad Totilam Ildouadi propinquũ respicere atque illum regem optare cœperũt. Quare cũ de ipsius Totilæ cum Iustiniani ducibus fœdere resciissent, tandem in maiorẽ salutis suæ adducti consi derationẽ, Ararico de medio sublato Totilam ipsum regem creauerũt. Cognouerat interea Iustinianus ea quæ in Italia cõtigerant, & ducũ suorum imperitiã increpauerat, quod in tantis hostiũ discordijs, tantisque motibus, ipsi opportunitatẽ rerũ agendarũ nacti nihil effecissent. Quibus increpationib. permoti duces Rauẽnæ simul omnes cõuenerunt, ibi cum de inferendo bello consultarẽt, placuit ante omnia ad urbẽ Veronã ducere, cuius capiendæ urbis spes aliqua offerebatẽ. Erant uero hi duces undecim, quorũ præcipui habebantẽ Cõstantianus & Alexãder in Italiã nuper à Iustiniano missus ad pecunias colligendas. Profecti igitur cũ ingentibus copijs ubi Veronæ propinquarunt, spem dudum sibi
C præbitã experiri decreuerunt. Erat enim Martianus uir quidã domi nobilis, castellum habẽs nõ procul Verona: is quia partes Imperatorias animo præferebat, custodẽ unius portarum ad exercitũ Imperatoris recipiendũ induxerat. Re igitur arcane cõposita cum eò peruenisset exercitus, pręmittitẽ Artauades Armenius cum manu delectorũ militum qui portam ante capiat, ac cæterũ exercitũ præstoletur: nihil præmissorũ in hoc loco defecit. Nam intempesta nocte cũ ad portã uenissent milites, proditor aperiens intra urbem eos recepit: illi portã ingressi mœnibus quoque super eam captis exercitui significarũt, & Gothi sentientes hostes esse in urbe per diuersam portã aufugerũt. Duces uero captam à suis portã audiẽtes, iter quidẽ statim ingressi sunt: sed antequã ad urbẽ uenirent de præda inter se disceptãtes quinque millia passus ab urbe constiterunt: inter hæc dies eluxit. Arx est Veronæ urbi supereminẽs, ex qua intra urbẽ & extra prospectus est. Gothi igitẽ qui in arcem refugerant, cernentes paucos intra urbẽ hostes: exercitũ uero extra urbem existere, nedũ mœnibus appropinquare, subito ex arce impetu facto urbẽ peruicerunt, et portam
D quæ tenebatur ab hostibus receperũt atque clauserũt. Milites uero qui per noctem fuerant ingressi, partim oppressi sunt, partim ad mœnia cõfugientes desuper repugnabãt. Venientes autem paulo post duces cum portã clausam reperissent, quanquam intus essent milites qui eos uocabãt, ac ne se desererẽt precabantur, tamẽ e uestigio abierunt. Militũ uero pars è muro se demittens euasit, quorum è numero fuit Artauades Armenius eorum præfectus. Cæteri uel capti uel interfecti sunt. Per hunc modum prauitate & auaricia ducum res apud urbem Veronã periere. Post hæc Iustiniani duces quoniam Veronæ cœpta flagitiose turpiterque euaserant, discordes inter se & alijs alij succedentes ex his locis abierũt, transmissoque Pado amne Placentiam sunt profecti. Totilas Papiæ per id tempus degebat, cognitoque hostium aduentu quascunque potuit copias propere contraxit. Duces inter hæc ultra Placentiã progressi secus ripam Padi amnis castra faciebant: Totilas autem quanquam foret admodũ impar, tamen cum his quas habebat copijs obuiam illis exire, ac fortunã pugnæ experiri cõstituit. Cum igitur in propinquo essent castra, ac pugna decernere utrisque placuisset, Totilas per noctem partem equitatus præmisit, quibus iussit ut uiginti ferè stadijs ultra hostiũ castra Trebiam flumẽ transirẽt: & cum pugnare cœptum

esset,

esset, hostem à tergo tumultu quàm possent maximo adorirentur: ipse uero cum tempus fuit ad hostes duxit, idē fecerunt Iustiniani duces. Erat ante aciem Totilæ uir Gothus nomine Valaris, qui equo insigni uectus, ipse quoque insigniter armatus in singulare certamē omnes prouocabat. Aduersus hunc cæteris subsistentibus, Artauades Armenius, cuius in ingressu Veronæ mentionem fecimus prodijt, spectantibusq; utrinq; aciebus concurrerunt infestis sese cuspidibus petentes. Artauades Gothum dextro latere hasta transfixum occidit, ipse uero in hastam interfecti casu hærentem solo, ui atq; impetu equi adactus cuspide trāsfigitur, ruptoq; thorace uulneratur, ex quo mox die tertia interijt: acies simul congressæ prælium acerrimum inierunt, omnisq; ferri experientia in eo certamine uersabatur. Cum feruesceret maxime bellum & ab utrisq; enixissime pugnaretur, neutrā adhuc in partem uictoria inclinante, equites Totilæ transmisso Trebia flumine terga Iustiniani ducū inuasere, tumultusq; maior inde exortus cum multitudo ingēs crederetur, exercitum Iustiniani primo turbauit, mox in fugam cōuertit. Solutis enim ordinibus cū ante retroq; instaret hostis, cito dissipat, multiq; à Gothis persequentibus interfecti sunt, multi etiam sese per deuia quæq; præcipitantes euasere. Captiuorum aūt ingens multitudo fuit, & quod nunquam ante contigerat, omnia militaria signa Imperatoris exercitus in eo prælio capta sunt ab hostibus & ad Totilam relata. Insigniorē hanc uictoriam Totilæ fecit, quod ipse cum dimidia ferè parte minoribus copijs sciens ac uolens contra maiores copias prælium iniuit, quodq; militari industria uictoriam nactus est. Ipsam quoq; uictoriam humanissime exercuit, nemini captiuorū molestus, multis etiam gratuito dimissis, quæ quidem humanitas famam eius plurimū adauxit. Iustiniani duces ex prælio fugientes Placentiā primo, inde in diuersa loca abierunt, & copijs quantum fieri potuit reparandis intenderunt. Non multo post hanc uictoriā Totilas maiora iam animo concipiēs exercitum in Hetruriam misit: præfecit uero huic exercitui tres Gothorum præstantissimos, Beldam & Rodericum & Vliariū. Erat in Hetruria Iustinus unus ex Iustiniani ducibus qui prælio interfuerant, postq; id tempus nunquam cessauerat copias reparare, oppida munire. Is cū exercitus Totilæ superuenit, circumdatus ab hostibus intra Florentiæ mœnia obsidebatur: terrebat uero Iustinum rei frumentariæ defectus. Nam importari ad obsessos nihil poterat, & intus quod erat frumentum breui defuturum uidebatur. Rauennam igitur ad cæteros duces mittēs Iustinus quo in periculo res foret ostendit, rogauitq; ut sibi opem ferrēt. Ob eum nuncium permoti Bessas, & Cyprianus, & Ioannes cum suis copijs in Hetruriam uenerunt. Gothi uero postquam intellexerunt illos appropinquare soluta ilico obsidione retro mouerūt castra, profectiq; unius diei iter in loco qui Muciallo dicitur constiterunt. At postquam exercitus amicorum Florentiam peruenit, placuit ducibus ut paucis in præsidio Florentiæ relictis ipsi cum reliquis omnibus ad hostem cōtenderent: in itinere uero dum essent, statuerunt ut ducum unus celeriter antecederet ad inuadendum detinendumq; hostes: alij uero mature sequerentur. Sorte igitur ducta Ioāni contigit antecedendi munus. Ille profectus cum suo agmine ad hostes properauit. Hostes uero deterriti aduentu copiarum deserto loco in quo prius habebant castra in proximum montem arduum quidem & difficilem transierunt. Neq; ob id cunctatus Ioannes ubi ad ea loca peruenit, aciem suorū aduersus montem direxit ac magno animo sursum uersus annisus peruincere conabatur. Resistebatur fortissime ab hostibus. Hic dum nititur Ioānes & inter primos pugnatores uersatur, quidam ex comitibus iuxta latus eius pilo trāsfixus occiditur, falsaq; statim credulitas inde exorta est Ioannem interfectum fuisse, fuga hinc fieri cœpta. Hęc fama delata in eos qui cum reliquo exercitu ueniebant, cum insuper fugam & trepidationem mirabilem uiderent: ipsos quoq; in fugam turpissimam conuertit. Nec modus ullus erat in fuga: itaq; duces quoq; ipsi à nullis hostibus pulsi fugam arripere coacti sunt, neq; posthac in unum conuenerunt, sed alius alibi, prout se ex fuga receperant, oppida tenuerunt. Gothi tamen ad obsidionem Florentiæ nequaquam reuersi sunt, magnitudinem ueriti copiarum, quę quanquam dissipatę essent, per oppida Hetruriæ constiterant, & hyems superuenit, finisq; fuit septimi anni huius belli postquam geri à Belisario cœptum erat.

A HISTORIARVM BLONDI FORLIVIENSIS AB INCLINAtione Imperij Romanorum, Liber sextus.

OTILAS eo qui secutus est anno ut primũ educendi copias fuit tempus, coacto exercitu in Flaminiã uenit. Vbi & Iordanus & Agnellus Rauennas affirmant apud Fauentiam prælium fuisse, quod supra scripsimus apud Placẽtiam gestũ esse. Sequiturq; Procopius Totilam Cæsenã & Petram oppidum obsedisse, cætera quoq; eius regionis oppida permulta uel ui uel pactione cepisse. His per ea loca confectis, Totilas in Hetruriam cum exercitu transiit & inde Tyberim amnem transgressus per Vmbros & Sabinos & Marsos in Campaniã profectus est. In his locis Beneuentũ urbem captã mœnibus spoliauit, nolebat enim in urbe munitissima hostes si quãdo cõtingeret sedem belli habere. Neapolim deinde obsedit, multis primo uerbis conatꝰ humanissime, ut Neapolitani amicitiã eius q̃ inimicitiã mallẽt. Sed erat in præsidio eius urbis Conon Iustiniani præfectus, nec pauciores mille militib. secũ B habebat, itaq; nihil decerni libere in cõcione potuit. Quod cũ intelligeret Totilas positis nõ lõge castris urbẽ obsedit, non tñ oppugnauit, sed quietẽ agẽs incubabat: interim uero parte exercitus missa, Cumas & alias quasdã urbes per ea loca recepit, ex quibus pecuniarum magnã uim adeptus est, Mulieres etiam ex nobilitate Romana capi in his locis cõtigit, quas omnes Totilas cũ summa benignitate cõseruatas liberas esse iussit, ac parentib. maritisq; cũ honesto comitatu remisit. Cum uero per has regiones neq; dux neq; exercitus esset, qui conatibus Totilæ repugnaret, partẽ suarum copiarum mittendo Apuliam & Lucaniam, & Calabriã cum uniuersis eorum oppidis in potestatem redegit. Ex quo factum est ut Iustiniani ducibus militibusq; mille amplius ex his locis pecuniæ soluerẽt, quæ quidẽ res magnã hostibus incõmoditatem attulit & quasi cũcta euertit. Milites eñ cũ pecuniæ deessent, nec stipẽdia eis soluerẽt, neq; parere ducibus, neq; in expeditiões ire uolebãt, sed per oppida inclusi res amicorũ prædabãt, rapinisq; & maleficijs omnia fœdabant. Duces quoq; ob has difficultates intra mœnia consistentes oppida tantũmo- C do ab hostibus tutabantur, partitiq; inter se urbes Ioannes Romã, Bessas Spoletum, Cyprianus Perusiã, Iustinus Fesulas, Constantinus Rauennã gubernabat. Inter hæc Neapolis durius obsideri cœpit. Totilas eñ parata classe, neq; mari neq; terra importari quicq; patiebatur. Ex quo palam erat, nisi quis opẽ ferret, eam demũ urbem in manibus hostiũ esse peruenturã. Hæc igit̃ audiens Iustinianus ac pro tantis Italię cladibus, procq; Imperij dedecore indolens, Maximinũ præfectũ prætorio ad corrigendas reparãdasq; res in Italia misit. Dedit autẽ sibi classem & exercitum ex Thracibus & Armenijs: præerat autem Thracibus quidã Herodianus, Armenijs uero Phasas, Hunni præterea nõ pauci ea classe uehebantur. Maximinus Byzantio profectus in Epirũ uenit, ibi cum res Italiæ ex propinquo cogitaret, inter spem ac metũ dubius tarditate ac desidia tẽpus amisit. Erat enim Maximinus uir bonus & ad pacis negocia nõ inutilis, belli uero imperitus om̃ino, & ob hoc timidus & cũctator in singulis, ac plurimũ ambigens. Res uero tunc & cõsultandi & agendi celeritatẽ flagitabant. Maximino igitur paruam de se spem afferente Iustinianus D Demetriũ quendam qui sub Belisario dudum in Italia militauerat cum alia classe in Siciliam misit, iubẽs ut si opus foret, in Italia quoq; res adiuuaret. Is cũ in Siciliam nauigasset, audita Neapolis obsidione ac eorũ qui obsidebantur difficultatibus, statuit cõfestim auxilium ferre: cũ uero aperta uia id efficere posse desperaret, quoniã neq; eius classis neq; exercitus ad tantã rem sufficiens erat, hæc excogitauit. Naues cõplurimas ex uniuersa Sicilia contraxit, fecitq; ex his classem ad aspectum permagnã, impositoq; frumento Neapolim cõtendere perrexit. Ea res & spem magnã obsessis & formidinem non paruã Gothis præbuit. Audiebãt enim multitudinẽ nauium, ac magnum in ijs exercitum uenire opinabant̃. Quod si primo statim cursu Neapolim petisset, cuncta prospere succedebant, & urbs obsessa indubie seruabat̃. Hostes enim conterriti magnitudine classis ne resistere quidẽ tentauissent. Sed ipse cõscius imbecillitatis suæ Neapolim adire nõ ausus Romam petijt, quo militib. inde assumptis naues impleret, atq; ita Neapolim magis robustus nauigaret. Sed milites qui Romæ erãt classem ascẽdere noluerũt. Victi siquidẽ duplici prælio à Gothis eos immodice formidabant. Itaq; hac deficiẽte spe cũ his duntaxat nauibus quas Cõstantinopoli duxerat aduersum hostes proficisci Demetrius cõpellitur. Totilas

naues

naues egregie ueloces in portu ipso Neapolis assidue structas paratasq; tenebat, curamq; E
de Demetrij classe diligentẽ susceperat. Cũ igif ex urbe Roma Neapolim nauigare Demetrium cognouisset & applicuisset iam propinquo littori, profectus repẽte Totilas cũ uelocib. nauibus ex improuiso Demetrij classem inuasit. Adeoq; subitus & inopinatus fuit impetus, ut conterriti nautæ atq; milites in fugã conuerterent. Quos Gothi uelocib. insecuti nauibus, post magnã cædem omnes Demetrij naues cum ipsis oneribus, ipsisq; uiris plenas ceperunt. Nulli enim euaserũt ex ea classe nisi qui in lembos statim ab initio prosiliẽtes latuerũt: inter quos Demetrius ipse dux classis fuit. Post hæc Maximinus cum maiori classe maioreq; exercitu ex Epiro in Siciliã nauigauit, cumq; Syracusis applicuisset, eadẽ ignauia qua prius cunctando tempus amisit, neq; difficultatibus obsessorũ, neque precibus uocantiũ mouebaf. Tandem uero ubi præcepta & minę Iustiniani superuenere, nec ob eas quidẽ nauigare aduersus hostes sustinuit, sed classem Demetrio & Herodiano & Phassę ducendã tradidit, ipse in Sicilia remãsit. Erat uero iam planè hyems cum hi nauigare cœperũt, neq; arte ulla resisti potuit, quin ad ipsum littus ubi castra erant hostiũ adigerẽtur. Gothi uero ista cernẽtes concursu ad littus facto nulla difficultate naues F
ceperũt, & si qui repugnabant interfecerunt, reliquos uero captiuos duxerunt, in quorũ numero Demetrius fuit. Herodianus aũt & Phassas cũ & ipsi capti iam essent, casu quodam postea occisi sunt. Hunc finẽ habuerũt eo anno Iustiniani classes in Italiã missæ. Totilas Demetriũ in uinculis ad mœnia Neapolitanæ urbis adduci iussit, ibi uocato Conone præfecto militibusq; & Neapolitanis ciuibus, Totila uolente Demetrius uerba fecit, suasitq; ne ulla amplius uexilla expectarent. Obsessi uero pridẽ fame macerati cũ Demetriũ captũ & omnẽ spem sublatã uiderent, in fletũ ac lamentationẽ conuersi quid agerẽt aut quò se uerterẽt nesciebãt, eratq; ciuitas tota mirabili tumultu & trepidatione plena. Totilas autem cũ sensisset Neapolitanos ad colloquium uocatos, in ipsis mœnibus stantes allocutus est, nullã se cõtra eos uel iram uel indignationem habentẽ obsidere urbem illã perrexisse, sed ut ipsis inimico seruitutis iugo liberatis referre gratias ualeret eorũ q̃ hoc ipso bello pro fide Gothis seruanda ab hostibus pertulissent. Solos quippe Italicorũ G
omnium Neapolitanos inuitos ac repugnãtes in potestatẽ Græcorũ cum ultima penè ciuitatis clade uulnerib. ac cruore cõpulsos deuenisse. Itaq; quod nunc simul cum hostibus obsidione eos fatigari à se necessitas fuerit erubescere, quãobrem debere Neapolitanos beneficia potius à se & Gothis q̃ ultionẽ expectare, hostibus uero qui essent in urbe sese non acerbũ esse uelle. Dedentibus enim urbẽ uel militandi secũ æquo iure cum alijs militibus, uel abeundi cum omnibus suis rebus quocunq; uellent facultatem se daturum. Ad extremumq; dixit se hæc omnia iureiurando sancire cum uoluerint paratũ fore. Laudauerũt & Neapolitani & milites Totilæ sermonẽ. Quo tamen deditio honestior foret, triginta dierum inducias postularunt, quibus uideref an quæ auxilia superuenirẽt. Ad hæc Totilas, non triginta dierũ modo, sed ter triginta dierum spacium se dare respõdit. Quam liberalitatem admirati obsessi clareq; deprehenderẽs nullã esse auxilij spem, intra paucos dies apertis portis Totilã & exercitum intra mœnia receperũt. Totilas igitur Neapolim ingressus neminẽ malo affecit, nulli molestus fuit, quinimmo tãta humanitate usus est, ut H
nequaquã conuenire barbaro homini uideretur. Cũ enim multi propter inediã deficientibus uiribus ægrotarẽt, ne subita affluentia cibi immodice sumpti periculũ illis afferret, summa cura diligentiaq; prouidit, ut non solũ Neapolitanis ciuibus, uerumetiam militibus cibaria bis in die ad certũ pondus traderenf, diligẽtissime obseruato ne alicũde plus caperent, & singulis diebus modicũ superaddereť. Cononi aũt & militibus abire uolentibus nauigia præbuit. Cum illi uẽto diutius retenti nauigare intra præscriptum diẽ non potuissent, liberã nihilominus potestatẽ illis seruauit. Quinetiã cum longius duraret uentus, & illi pedestri itinere abire statuissent, equos iumentaq; eis tribuit, & uiaticũ insuper largitus est, Gothosq; cũ his misit qui tuto deducerent. Hac igitur & huiusmodi humanitate in alienos Totilas utebatur: in suos uero tantã disciplinæ seueritatẽ seruabat ut nullum malefactũ impunitum esse pateref. Raptori ac uiolatori pœna mors erat & publicatio bonorũ, quæ quidem bona uiolentiam passo tradebantur. Itaq; & castra & ingressus Gothorũ per amicas ciuitates & gentes omni scelere carebant. Ducibus autẽ Iustiniani per hoc ipsum tẽpus diuersa erat cõditio. Nam nec duces ipsi abstinẽtes erant, & milites

in omnem

A in omnem licentiā traducti à nullo maleficio temperabāt, nec quicquā miserius erat per
ea tempora, q̃ Italiæ populi qui imperatori parebant, cum extra mœnia quidem ab ho-
stibus, intra mœnia uero à militibus diriperentur: duces eñ munitas tenētes arces, nihil
de subiectorum iniurijs curabāt. Ob hæc flagitia cū indies magis ac magis desperatio se
queretur, coactus est Iustinianus iterato in Belisarium mentē animumq; conuertere. Nā
cæteri quidē duces nedum perdita recuperare, sed ne illa ipsa quæ tenebāt diutius tueri
posse uidebant. His igit̃ de causis Belisarius ad curam Italici belli rursus delectus est, cū
medio tempore aduersus Cosdroem Persarum: uel si Iordano credimus, Parthorū regē
bellum gessisset, quod necdum planè finitum erat. Cū ergo milites nouos scribere opus
esset (nam ueterem exercitum Martino successori tradiderat,) Thraciā totam circumiēs
Belisarius pecuniasq; abunde largitus, uoluntariorū ad quatuor millia coegit, quib. clas
se impositis unà cum Vitali præfecto Illyrici, q nuper ex Italia uenerat, nauigauit Salo-
nisq; applicuit. In hoc ipse itinere Hydruntū Calabriæ oppidū obsidione liberauit. Qui
B eñ in eo obsidebant à Gothis, defectu rerū necessariarum cōpulsi ad certam diem pacti
fuerant oppidum dedere, nisi prius auxiliū esset allatum. Quod intelligēs Belisarius Va
lentinum eò nauigare iussit, ac frumentum cæteraq; necessaria inferre, susceptisq; militi
bus qui diutius obsessi fuerant nouos imponere. Hæc oīa factu facilia fuerant. Nā Go
thi post inducias negligētius custodiebant, nec uenturum esse quenquam suspicabant:
itaq; repente inopinata superueniēte classe trepidare ac obsidionē soluere, longiusq; abi
re coacti sunt: Valentinus oppidū ingressus priores milites ex arce abduxit, nouosq; im
posuit, integriq; anni frumentū illis reliquit, ipse cum his quas abduxerat nauib. Salonas
ad cæteram classem redijt. Post hæc Belisarius Polam nauigauit, ibi exercendis tyronib.
quos in Thracia scripserat aliquanto cōmoratus, tandem cum tota classe Rauennā per
uenit. In eius aduentu deteriora omnia opinione sua per Italiā reperit. Hostes eñ ubiq;
præualere, ac optima spe esse uidebant. Amici uero ubiq; per Italiā fracti, ac in despera-
tionē adducti: ciuitates quidem & populi ob iniurias militum, milites aūt ipsi q̄ multa si
C bi deberent ab imperatore stipendia contumaces & aduersi, nec parere ducibus nec ire
in expeditiones uolebant, erantq; ad exiguū numerum redacti. Aduentus quoq; Belisa
rij desperationem auxit: licet enim optimus dux & sine cōtrouersia præcipuus haberet,
tamen cōtemnendas admodum copias adduxerat, tyronum quatuor millium, pecunias
uero nullas quæ militib. darent. Itaq; concionantem Rauennæ causasq; aduētus sui do-
centem, cohortantem deniq; ad capessendum bellum, nec oppidani nec milites lęto ani
mo audiuerunt. Deniq; Belisarium ipsum confestim quod in Italiā uenisset pœnitere. In
ter hæc Totilas Tybur inuasit, ex discordijs oppidanorū & militum seditione coorta, p̃
quam ab utraq; parte urbem accepit. Imminet autem Tybur urbi Romę, nec plus ab ea
distat, q̃ sexdecim millib. passuū. Ea res magnas Romanis difficultates cœpit afferre, ac
per Latiū cūcta impedire. Post hæc Totilas cognito Belisarij aduentu in Picentes cum
exercitu transiit, & citra urbem Auximum cōsedit. Belisarius uero per hoc ipsum tēpus
in Bononienses miserat Vitalē cum magna manu Illyricorū. Is cum oppidum quoddam
D per ea loca cepisset, & Bononia in urbe fuisset receptus, Illyrici nulla prius iniura affecti
Vitalem deseruerunt, factoq; agmine domum abierūt. De qua quidē re postea apud Iu-
stinianum excusatione illa usi sunt: quod dum in Italia militarēt, exactores tributorū pa-
trimonia sua uenundabāt, uxoresq; & liberos eorū domo pellebant, quamobrē coacti
sint ad suos defendendos domum redire. Hac fuga Illyricorū Totilæ nunciata cōfestim
missæ ab eo sunt Gothorū copiæ, per quas Vitalē & cæteros opprimere posse sperauе-
rat, sed illi præuenientes Rauennā se receperunt. Cū uero q Auximi erāt, obsidione pre
merent, Belisarius subsidium ad eos misit equitum mille: præfecit autem his equitib. du
ctores tres, Teramuntem, Ricilā & Sauinianum, qui clàm noctu Auximū ingressi cū po
stridie ad pugnā exiuissent, unus ex præfectis Ricilas interficit̃. Cæteri aūt post paucos
dies abire statuerunt: hostib. eñ illic stantes nocere nō poterant, & amicis necessaria mi
nuebant. Noctu igit̃ egressi oppido cū iam circiter millia passuū tria, p̃fecti essent, in in-
sidias hostiū inciderunt, à quib. circūuenti & in fugā uersi ducentos ex suis amiserūt, ue-
stesq; & arma & impedimenta oīa cū iumentis quæ illa ferebāt. Reliqui fugiētes post
longā uiam se Ariminū receperūt. Fanum & Pisaurum sunt urbes iuxta littus Adriatici

maris inter Auximū & Ariminū sitę. Eas urbes Vitigis ab initio huius belli incēderat, ac moenia usq; dimidiū altitudinis destruxerat. Ex his Belisarius Pisaurū reficere cogitauit, ac equitatū in ea collocare. Missis igit̄ clām artificib. qui mensuras portarū exactissime caperēt, Rauennæ fabricari portas fecit, ac ferramētis quib. opus erat structis, deniq; nauib. impositas Pisaurū deferri fecit, præfectisq; & equitib. qui Arimini cōstituti erāt scripsit ut repēte occupato oppido portas imponerēt, ac moenia tumultuario opere reficerent, fossas purgarēt, ac undiq; cōmunirent: cōmeatus aūt omnis generis ut mari ad eos deferret̄ prouidit. Equites igit̄ Arimino profecti cū Pisaurū occupassent, omnia secūdū Belisarij mandata fecerūt. Sensit hæc Totilas, & cū magnis copijs ad ea prohibenda ꝓfectus est. Sed tanta fuerat militū diligētia in purgādis fossis ualloq; & aggere, muniendo oppido, moenibusq; & ꝓpugnaculis resarciendis, ut admiraret̄ rex tātas res tā ingeniose tam paucis dieb. fieri potuisse. Quare aliquāto circa ea loca moratus, quoniā uidebat nil ꝓficere posse, in castra ad Auximū irrito conatu reuersus est. Animaduertentes uero Totilas & Gothi Belisariū & imperatoris copias necubi per Italiā in certamē ꝓdire, sed oppidis inclusas moenia tantūmodo tueri, statuerūt nō assidere solūmodo ad Auximū, sed alijs quoq; ciuitatib. bellū inferre. Itaq; profectus Totilas cum exercitu Asculū & Firmū in Picentib. circūsedit. Belisarius uero cum obsessis opē implorātib. ferre nō posset: nec eñ tantas habebat copias ut exire aduersus Gothos ualeret, in moerore maximo uersabat̄, & hanc ignominiā permoleste ferebat: tandē uero Ioanne Vitaliani ad Iustinianū misso, conditionē Italiæ per eū demonstrauit. Ioannes uero etsi Iustianiano uires hostiū in Italia, suorū uero paucitatē ostendit, & copiarum supplementa pecuniasq; poposcit, quodā tēpore cōmoratus nihil nisi tarde & anxie proficiebat. Inter hæc Totilas, Firmū & Asculū, quando quidē nemo obsessis auxiliū ferebat, pactione cepit: deinde ex Picentib. in Vmbros transgressus Assisiū & Spoletū obsedit: præerat Spoleto quidā Herodianus, Assisio aūt Sisifredus. Herodianus igit̄ quanq; haberet munitissimā arcē, tñ pauco rum dierū inducias pactus, cum interea nullū auxiliū superuenisset, cōstituta die urbē & arcē tradidit, & ipse cū militibus suis ad Totilā trāsiit. Sisifredus aūt fortius se gessit: de pactione eñ nunq; audire quicq; uoluit, licet minus ualida urbe inclusus, sæpeq; eruptiōes in Gothos egregias fecit, & aliquot prælijs laudabiliter dimicauit. Ad extremū uero cit cōuentus pugnans occidit. Ciues autē Assisiani eius uiri præsidio destituti paucis post dieb. sese ac urbē Totilæ dediderunt: deinde Perusiā exercitus à Totila ductus est: præerat aūt Perusiæ Cyprianus, cuius supra inter Iustiniani duces fecimus mentionē. Eū Totilas cū neq; ui neq; ꝓmissis flectere ualeret, Vliatio quodā ex armigeris suis pecunia corrupto, per eū dolo ac fraude Cyprianū interfecit. Milites tñ post mortē Cypriani Vliarium persecuti urbē egregie defendebant. Itaq; circa illā cōmorari diutius Totilas nolēs, soluta Perusiæ obsidione Romā petere cōtendit. Cumq; eò peruenisset, opportunis locis Romā circunsedit, nō tñ agricolis molestus. Nā toto hoc bello Totilas rusticos & agricolas offendi à suis militib. nūquā permisit. Romæ in præsidio erāt Bessas unus ex Iustiniani ducib. & Conon ille qui dudū Neapoli præfuerat. Miserat quoq; eò Belisarius, Artasirē genere Persam & Barbationē Thracē cum nō cōtemnēda militū manu, qui custodiæ urbis unà cū cæteris intenderēt. Cum igit̄ circa urbē Romā cōstitissent Gothi, egressi cū militib. Artasiras & Barbation præliū inierunt, ac primo quidē Gothos in fugā uerterūt: sed ipsi lōgius secuti, tandē circumueniunt̄ à Gothis, maioriq; parte amissa, uix atq; anxie in urbē refugerūt. Atq; ex illo tēpore deficiente spe, caritas annonę prius, mox etiā fames secuta est. Neq; eñ terra importari quicquā poterat assidentib. Gothis: neq; mari, quoniā classis dudū à Totila in obsidione Neapolis cōparata, tunc rursus structa, onerarias nauigare ꝓhibebat. Et intra urbē Romā per hoc ipsum tēpus suspicio proditionis ingens uersabat̄, ob quā Cetheus princeps senatus Roma pulsus Centūcellas aufugit. Dum hæc Romæ gerebant̄, alius Gothorū exercitus Totila iubente Placentiā obsedit. Ea est urbs magna iuxta Padū, solaq; ex omnib. eius regionis ciuitatib. in Iustiniani partib. permanebat. Belisarius aūt cū hęc intueret̄, ac de periculo urbis Romę plurimū sollicitus esset, ac ex urbe Rauenna opē ferre nō ualeret, ob loca interiacētia ab hostibus possessa, & paucitatē copiarum suarū, abire illinc & alia uia auxiliū ferre cōstituit. Itaq; Iustino cum manu militū Rauēnæ relicto, ipse per Dalmatiā Dyrrachiū profectus,

ibi

A subuecturas ab imperatore copias expectabat. Roma inter hæc durissime obsidebatur. Valentinus enim & Focas a Belisario missi Portuensem urbem tenebant, atque inde molestias & damna, propter quotidianis incursionibus inferebant hostibus. Cum igitur aliquo tempore ea prospere fecissent, magnaque ob hoc auxilia præbuissent obsessis: tandem præcipitati in insidias, & ab hostib. circumuenti interficiuntur, paucique ex eorum militib. uix & anxie in portum refugientes euaserunt. Traxit uero hæc præfectorum & militum cædes statim post se incomodum maius, propter frumenti amissionem, quod frumentum mitteret Vigilius pontifex Ro. tunc apud Cathiniam urbem Siciliæ constitutus. Vt autem constet qua ratione Vigilius tunc in Sicilia esset, altiuscule repetenda sunt, quæ de ipso superius sunt narrata. Diximus supra in fine obsidionis primæ quam Belisario præsente per annum pertulerat urbs Romana, Theodoram Augustam instigante Vigilio apocrisario, qui Romanæ ecclesiæ pontificatum ambiret, iussisse Syluerium tunc Romanum pontificem deponi, cui successerit ipse Vigilius, ob factam reginæ promissionem restitutionis Anthemij hæretici ad Constantinopolitanæ ecclesiæ episcopatum.

B Eadem itaque Augusta cui petulantissimæ mulieri haudquaquam erat minor quam socordi uiro dignitatis imperij & urbis Romæ salutis cura, hoc etiam difficillimo tempore ad suam restituendi Anthemij insaniam est reuersa. Vigilio nanque pontifici Romano scribens ualde institit, ut quod sibi in Constantinopoli fuerat pollicitus, restitueret Anthemium. Rescripsit uero Vigilius sese in beati Petri sede constitutum non posse, quod dum erat apocrisarius imprudentissime promiserat, adimplere. Eas cum accepisset literas regina furens insaniensque constituit, eundem pontificem sicut & Syluerium pontificatu eijcere: & cum nullus esset Romæ quem confideret, sicut Belisarius fecerat in Syluerio, sibi in hoc etiam deponendo satisfacturum esse, Anthemium Scribonem misit Romam, literasque ad Romanos dedit, ut requisitus ab eo nuncio Vigilius si recusaret accedere Constantinopolim in uinculis mitteretur: profectus est itaque pontifex. Et cum esset in Cathinia Siciliæ ciuitate, multos sacris initiauit, & aliquot ad diaconatus presbyteratusque ordines promouit. Atque etiam id de quo diximus, frumentum imposuit nauib. laborantibus fame Ro. pop. perferendum.

C Gothi autem id sentientes cum iam appropinquarent naues in portum, præueniunt & post murum ædificiaque latentes insidias struunt. Milites qui erant in oppido haud multo prius amissis præfectis cæsisque maxima ex parte socijs pauci ipsi relicti aduersus hostes exire non ausi, de mœnib. ac propugnaculis quassatione uestium & manib. & clamore nautis significabant insidias esse in portu: proinde cauerent, neque illuc accederent. Nautæ uero utpote qui neque de aduersa pugna neque de cæde præfectorum quicquam audierant, illa quæ fiebant signa perinde accipiebant, quasi lætitiæ adhortationisque signa forent. Itaque ob hoc ipsum magis properantes secundo cursu portum ingressi, a Gothis insidentib. capiuntur, cum summa desperatione populi Romani, qui ab expectatione eius frumenti totus pendebat. Et fames quidem non iam tolerabilis Romam premebat. Gothi autem ob hoc ipsum audacius instabant. Erat per id tempus Romæ Pelagius quidam diaconus, qui in hac difficultate & fame permulta ac maxima pietatis opera in plebem Romanam ediderat, pecunias erogando, ac succurrendo indigentię singulorum, ob quam liberalitatem nomen

D eius prius magnum etiam clarius factum erat. Ad hunc igitur Romani conueniunt, postulantque ab eo suppliciter ut pro salute populi Romani legatus ad Totilam proficiscatur paucorum dierum inducias petiturus, quib. diebus nisi auxilium perueniat, deditionem urbis Totilæ promittat. Pelagius autem quando ita necesse erat populo paret, in castra ad Totilam cum his mandatis accedit. Totilas uero hoc ipsum fore coniectura suspicatus, ex transfugis enim difficultatem obsessorum extremam cognorat, uenientem ad se Pelagium honorifice suscepit. Sed antequam Pelagius mandata exponeret, ipse præueniens longa & acerba oratione contra Romanos inuectus est, beneficia Theoderici Gothorumque exprobrans ac perfidiam Romanorum in Gothos redarguens, ad extremum conclusit nullam esse colloquij uel pactionis uiam, nisi euersis mœnib. sese ac sua in arbitrium potestatemque Gothorum Romani permittant, eas passuri leges quas uictor tradiderit. Hanc acerbitatem contumeliamque orationis Pelagius audiens, non ultra cum eo insistendum ratus: Quandoquidem, inquit, tu Totilas uocem legati audire non sustinuisti, sed anticipans præcidisti omnem colloquij uiam, ad deum confugiemus, qui solet superbas ac supra modum elatas hominum mentes suo iudicio deprimere. Hæc fatus e uestigio in urbem reuersus est. Romani autem Pelagium re infe-

re infecta rediisse cernentes, q̃d agerent, aut quò se uerterent, nesciebant. Hinc em̃ fames E intolerabilis premebat: illinc uero Gothorum Totilæq; crudelitas ante oculos uersabatur: potiusq; inedia mori, q̃ in sæuissimas Gothorũ manus deuenire statuebant. His rationib. ea perpessus est pop. Ro. quæ etiam est cõmemorare miserrimum. Inter hæc Iustinianus Ioannem cum exercitu ad Belisarium remisit, præbuit uero neq; tunc magnas copias: sed maiores parabat uere ꝓximo transmittendas. Cuius regĩ gratia Narsetem cubicularium ad Erulos miserat, & ad cæteras nationes barbaras circa Histrũ incolentes. Et iam in Thraciam quidam eorũ transierant. Sed cum Dyrrachium peruenissent copiæ, ac de gerendo bello cõsultaret, oẽs uno ore ferendam opem Romanis censebant. Quõ autem id fieri deberet uariæ fuerunt sententiæ. Ioannes em̃ suadebat cum om̃ib. copijs per Calabriam & Apuliam proficiscendum esse, atq; ita Romam petendum, simul em̃ euntes perfacile uictores esse posse. qđ si diuidant copiæ, & alij terra, alij mari proficiscant, nullam partem hostib. parem futuram. Belisarius hanc ipsam sententiam laudaturum se dicebat, si pop. Ro. in tanta extremitate constitutus non esset. Nunc autem maxime festi F nato opus esse. habere uero per Calabriam & Apuliam iter per seipsum longitudinem magnam, & ab hostibus occurrentib. moras inferri posse: mari uero si uentus adsit quinta die in portum Romanum classem peruẽturam, ac ex propinquo certam spem Romano populo allaturam. Audierat em̃ præfectorum suorum aduersam pugnam, cognoueratq; frumenti Siculi amissionem. Ex hoc desperationem ac difficultatem Romani populi deprendebat. Hac igiẽ sententia in consilio approbata Belisarius cum classe Dyrrachio profectus Hydrũtum peruenit. Gothi autem q id oppidum obsidebant, præsentia Belisarij conterriti obsidionem dissoluerunt, fugientesq; ab eius conspectu Brundusiũ se receperunt: quod distat ab Hydrunto uia pedestri duorum dierum itinere. Cõfestimq; ad Totilam mittentes significauerunt Belisarij aduentũ, credentes eum terra iter esse facturũ. Quod cum audisset Totilas statim se cõparauit cũ exercitu obuiam proficisci. Sed cum Belisarius postea mari ferret, idq; Totilas cognouisset, ad resistendum circa urbem Romam totus incubuit, maxime in eo sollicitus, ne Tyberi importari ad obsessos quicquam posset. Cuius rei gratia hæc prouidit: locũ eligẽs procul ab urbe Roma undecim G millib. passuũ, ubi Tyberis amnis maxime in arctũ cogit: trabes lõgas ab una ripa ad alteram in modum põtis cõstituit. In utraq; deinde ripa turrim ligneam fecit, catenam insuper ferream ante pontẽ ipsum collocauit: præsidiaq; duo ab utraq; ripa ad catenæ capita exædificauit. Turres aũt ac præsidia militib. cõpleuit, q pontem custodirẽt. Belisarius inter hæc ad portum Romanum peruenerat: ibiq; expolitis copijs Ioannem & exercitum q cum illo erat, expectabat. Romani uero Belisarij cognito aduentu meliori spe difficultates oẽs tolerabant. Ioannes post discessum Belisarij traiecto freto Gothos nil tale suspicatos inuasit: multaq; cæde in fugam uersos persecutus est: ac primo impetu Brundusium cepit. Cõciliatis deinde sibi Calabriæ populis, & ad beniuolẽtiam Iustiniani traductis: multaq; illis pollicitus Brundusio abijt: quintisq; subinde castris ad urbem Cannusium peruenit. Id quoq; oppidum in potestatem redegit. Nõ longe à Cannusio uicus est Cannæ, in quo memorabile illud prœliũ inter Hannibalẽ & Romanos fuisse perhibeẽ. H In hoc loco Tullianus quidam Venantij filius, cuius nomen magnaq; autoritas in Lucanis erat, Ioannem adit: docetq; Lucanos & Brutios nõ spõte sua, sed cõtumelijs Græcorum coactos hostib. adhæsisse. Si beniuolentiam & humanitatem seruare erga illos imperator uelit, sponte sua populos esse redituros. Huic homini amplissime cõmendato Ioannes omnia pollicet, eiusq; opera plurimum est usus. Totilas uero cum iam appropinquaret, Ioannes delectum suorum equitum Capuam misit, iubens ut intra mœnia cõsistant, demonstrationemq; sui q̃ minimam faciant. Sed cum præterierit exercitus hostiũ, tunc à tergo ipsi subsequant: cætera uero sibi curæ fore inquit. Hæc res adeo conterruit Ioannem, ueritum ne ab hostibus circumueniat, ut omissa ad Belisarium profectione, in Brutios & Lucanos iter cõuerterit. Erat in Brutijs Richimundus quidam Gothus, à Totila cũ exercitu missus, quo eam prouinciã in fide contineret, ac circa Scyllam & Charibdim aditũ custodiret. Hunc improuiso aggressus Ioan. primo impetu profligauit: cæsaq; magna parte copiarum, reliquos unà cum duce in deditionem accepit. Ob hoc iam Lucani & Brutij oẽs à Gothis deficientes imperatorias secuti sunt partes. Et Ioan. quidẽ in his

erat,

A erat. Belisarius aūt assidue expectans incredibili dolore cōficiebatur, damnabatq; Ioannis ignauiā, quod nō aduersus equitatum, qui Capuæ fuerat, conflixisset: præsertim cum ipse uel optimū Hunnorum equitatum haberet, qui facile peruincere poterat, & profligatis hostibus iter suū continuare: neq;, quod turpissimū fuerit, motu cōuertere. Hæc & huiusmodi Belisarius culpabat: cæterum querelæ inanes erant, Ioannes enim in Apulia statiuis positis quiescebat, cogitationemq; Romā petēdi omnino abiecerat. Timens igitur Belisarius ne obsessi destitutos se putent, ac ob desperationē sinistrū aliquid moliantur, statuit per Tyberim auxiliū ferre. Nam per terrā quidē non tātas habebat copias, ut congredi aduersus hostes ualeret: flumen & ingeniū spem sibi afferebant per aquam ad urbem peruadendi. Hac igitur cogitatione insurgens, naues ducentas parauit, ex eo genere nauiū, quas uerbo Græco diximus dromadas appellari. Aduersus aūt pontē ac cætera impedimēta in flumine apposita hæc excogitauit, rates duas ferreis repagulis, ac tignis inter se firmissime colligatas, in flumine cōstituit: superq; his turrim ligneā ædifica

B ri fecit, maioris altitudinis quàm essent hostiū turres ad tutelā pontis constructæ. His ita paratis, frumentū & alia necessaria ad uictū, quæ Romā deferre constituerat, dromadibus imposuit, ac fortissimos pugnacissimosq; milites conscendere in eas iussit. Cęteram uero multitudinē iuxta ripā Tyberis incedere ac trahere rates cū turri mandauit. Per hūc modum classe structa parataq; ad hostes contendit. ipse quidem unam dromadū ingressus princeps ducebat: cæteræ sequebantur. ibat unā & pedestris exercitus iuxta ripam illam qua portus est. Miserat quoq; Romā Belisarius ad Bessam, ut eruptione per id tempus facta hostes quàm maxime distineret. Sed Bessas neq; hoc neq; aliud quicquam opportunū tota obsidione illa fecit. Classis igitur à Belisario per eum modū structa contra cursum fluminis contēdebat. Gothi uero nullo in loco obuiā egressi sunt, sed intra munitiones quieti perstabant. Cū prope pontē esset classis, stationē hostiū reperiunt & præsidium unū ad caput catenæ impositum: hoc igitur præsidium Belisarij milites primo impetu expugnarunt, sublataq; catena ad pontem iuerunt. Ibi pugna durissima orta est co

C nantibus Gothis pontē defendere, Belisarij uero militibus pontē peruincere: Gothi ēm ex castellis quæ erant ad capita pontis, per pontē ipsum discurrentes fortissime dimicabant. Milites aūt Belisarij nauibus ad pontē ipsum adactis Gothos feriebant, nec in ponte cōsistere patiebantur. Inter hæc Belisarius, rates in quibus turris erat quàm proxime ad turrim hostiū admoueri iussit: cū hæc adhæsisset, uasa sulphure ac pice plena, quæ ad hoc ipsum in summa turris parte suspensa ferebantur, incendi & in hostiū turrim de superiori loco dimitti præcepit. Id cū factū esset, incidens in hostiū turrim ignis, confestim illam cū omnibus Gothis qui in ipsa erant, cremauit: fuerunt aūt non pauciores ducentis, qui eo incendio perierunt: & cū his præfectus eius præsidij, uir omniū Gothorū pugnacissimus. Inde maiori alacritate milites in cæteros Gothorū ruentes, terga dare cos cōpulerunt: pontemq; ceperunt, quē cōfestim incisuri erant, & cū tota classe Romā profectu ri (Neq; ēm impedimēta supererant ulla, quo minus peruenire ad urbē, & frumentū cæteraq; necessaria inferre possent) cū summa Belisarij gloria, qui classem illiusmodi exco-

D gitarit. Sed fortuna, ut uidetur, aliud constituerat. Impedimentū enim non ab hostib. sed à suis coortū, mirabili casu omnia peruertit. Ostiā urbē tenebant Gothi, quæ erat in sinistra Tyberis ripa iuxta mare, Portus aūt in dextra. Cū igitur Belisarius cū classe ꝓficisceretur, uxorē & res suas in Portuensi urbe reliquit, præfecitq; oppido Isaacē uirum strenuum & fidelē cum satis grandi præsidio: iubens & obtestans, ne quocūq; casu ex oppido discederet, sed ibi consistens oppidū tueretur. Cū igitur turrim hostiū Belisarius incendisset, ut diximus, uolant confestim nuntij ad Portuensem urbē: atq; ut fit, uictoriam magnam etiā grandius extollunt. Quibus nuntijs Isaaces exultās lætitia ac sese animo attollens, quasi uesanus quidā preceptorum Belisarij oblitus, milites capere arma iubet: ardoreq; & impetu delatus, ad inuadendā stationem hostium, quæ erat in alia ripa, nō procul ab Ostia cucurrit, inuaditq; subito Gothos, ac primo impetu pellit: sed hostes paulopost sese colligentes, cohortātesq; aduersus Isaacē redierunt: cæsaq; magna parte militum, q cū illo erant, ipsum discussa eius uesania ceperunt. His ita gestis, equites quidā celeriter Belisario detulerunt Isaacē captū esse ab hostibus: quo quidē nuntio perculsus Belisarius, nihil ultra perconctatus est, nec ubi, nec quomō: sed ita accepit quasi hostes cepissent

Portum,uxoremq́;,ac sua omnia haberent in manibus.Itaq; tanto statim dolore affectus E
est,ut loqui non ualeret:retroq; cō uersus classem ac milites cui sim reduxit,certissimo ꝓ
posito uel oppidū recuperandi rebus adhuc recentibus,nec ab hoste stabilitis,uel in prę
lio moriēdi:per hunc modū uictoria iam parta à Belisario deserta est. Cum ad Portū per
uenisset,saluū esse oppidum,ac errore se deceptum cognouit,tãtumq; dolorē ex hoc su-
scepit,ut ægritudine correptus iaceret, secutaq; subinde febris lōgo ac periculoso mor-
bo cū detinuit.Isaaces cunctorū malorū causa,iussu Totilæ in uinculis occidit̃ ob uindi-
ctam Roderici præfecti præsidij,q ex uulnere in pugna suscepto decesserat. Et omnino
Totilas humanitatē illã,quã ab initio regni ostenderat,in superbiã crudelitatemq; cōuer
terat,siue successib.animos facientib.siue quod ficta ab initio uirtus diu simulari nō po-
tuit:de populo certe Romano sic acerbe loquebat̃, ut hic terror causa fuerit famē perti-
nacius tolerandi,qđ formidabant homines illius sęuitiam atq; immanitatem.Quamdiu
igit̃ tempus fuit auxilij à Belisario expectandi,supra uires,supraq;,ut ita dixerim, huma
nitatem,pop.Ro.famem tolerauit.Omitto cætera,equorum asinorumq; & mulorū car- F
nes in delicijs per id tempus Romæ fuerant.Canes & mures,ac cætera immunda anima
lia quidam edebant,herbasq; omnis generis quas etiã pecudes non attingunt.Radicib.
herbarum & corticibus arborū uescebantur.Sed cum de auxilio iam desperarent, in la-
chrymas lamentationesq; conuersi,alij sponte sua uitam finiebant, alij latitantes per no
ctem stationes hostiū fallere nitebantur. Multos etiam fames & inedia intra parietes ꝓ-
prios necauit.In his calamitatib.cū esset ciuitas, quatuor milites Isauri de prodēda urbe
consilium inierunt.Hi custodiã agebant ad portam Asinariam,qui fune per noctē mœ-
nibus demisso per eum descenderunt, Totilamq; adeuntes ꝓdere sibi urbem pollicent̃.
Totilas uero hortatus eos,ac multa pollicitus,quosdã ex suis cum illis misit,qui inspice-
rent locū,& an fieri posset,considerarent.Isauri ad mœnia eos ducentes, per eundē funē
illis spectantib. cōscenderunt.Ira re diligenter inspecta cum fidē his adhibuisset,cōstitu
ta ad facinus nocte,Totilas de prima uigilia armari exercitū, & ad se cōuenire iubet. Id
cum factū esset,quosdã ex suis qui per funem cōscenderent, præmisit. Ipse cū exercitu se G
cutus non procul à porta constitit.Missi à Totila ut cōpositū erat,ab Isauris recepti mœ
nibus,moxq; inde intra urbem ad portã descendentes, securibus freti portas aperuerũt.
Totilas igit̃ per hunc modum Romam ingressus,exercitū ad portam cōtinuit, neq; suo
rum quenquam discurrere per urbē passus est,sed retinens apud se milites diem expecta
bat.Clamor subito ab ea parte exortus,hostes esse intra mœnia significauit:inde intra tre
pidatio & fuga fuit.Abibant enim fugientiū agmina per eas portas quæ diuersissimę e-
rant ab ingressu hostiū:multi etiã ex nobilitate & plebe ad ecclesias cōfugerunt.Cū dies
tandem eluxit,per totam urbem discurrerunt hostes, quoscūq; nacti sunt ciuiū sine ullo
delectu interfecerunt.Totilas uero ipse à Laterano,ubi per noctē constiterat,mouēs,ad
beati Petri ecclesiã,ꝓfectus est, quasi uotum exoluturus, iter faciebat per urbē stipatus
cateruis ferocissimorū hominum,qui nudis gladijs ac sanguine distillantib. quoscunq;
obuios occidebant.Emenso totius urbis spacio cū in Vaticanū ad beati Petri limina per
uenisset,Pelagius,de quo supra diximus,præsentiã eius formidans,solēni religionis ha- H
bitu indutus,euangelia Christi tenens,ac genua submittens,Parce,inqt,Pelagi,mihi sup
plicaturus uenisti? Ad hæc Pelagius:Nunc,inqt,quãdo deus te mihi dñm esse uoluit:mi
serere igit̃ domine seruorū tuorū.Ex hoc Totilas,quasi lenita ira præcepit,ut nemo post
hac feriretur,sed finis esset licētiæ gladiorū:præcepit etiam ut nulla ingenua fœmina,seu
mulier,seu uirgo,seu nupta,seu uidua foret,uiolaret̃:idq; seuere cū omni diligētia custo-
diuit.Bona duntaxat Romanorū ciuiū, in prædam militibus concessit, corpora libera
esse iussit. Volens autē Gothorum mentes uictoria elatas deprimere,ubiq; concionabũ
dus memorabat mutationes fortunæ & rerū humanarū fragilitatem.Romamq; dicebat
quondam dominatricē orbis terrarum,in eorum manus tunc uenisse,& pariter Gothos
ducēta armatorū millia,qui possedissent uniuersam Italiã,cum Sicilia,Corsica,Sardinia,
& Dalmatia,à septem millibus Græcorū,duce Belisario,fuisse omni ꝓpē dominatu pul
sos:se paulopost cū quatuor millib. superasse uiginti millia Græcorū, qui præter Papiã,
Veronam,& Taruisium,omnia per Italiã obtinerent.Proinde ipsi non superbirent, sed
deū timentes,fortunæ motes ac uiolentiam expauescerent.Post hæc Romanis ad se uo-
catis,

A eatis, illorũ ingratitudinẽ, erroresq́ redarguit, qđ cum prius fuissent in manibus Odoacris, opera Theoderici & Gothorũ, ab illius tyrãnide liberati, tãta accepissent beneficia quãta uix sciuissent optare, ꝓpter quæ diuites atq; beati, multos annos uixissent. Demũ uero nulla affecti iniuria, cõtra fidẽ ac iusiurandũ, ad Græcos defecissent homines leuissimos, & sine ulla uirtute: q statim obsessi à Vitigite nunquã prodire in aciẽ ausi fuerint, sed intra mœnia inclusi, ac fame macerati, omne dedecus tolerauerint. Qui postq; non armis, sed ꝓditionibus ac fallacijs facti sunt domini ciuitatũ, publicanis exactoribusq; & delatoribus omnia refarserunt. Qui ciuitates populosq; Italiæ mirabili acerbitate ad solutionẽ eorũ tributorũ cõpulerint, quę tam multis annis à Theoderico cæterisq; regibus fuerant eis cõdonata atq; remissa: Romanos quidẽ nihil unquã mali à Gothorum regibus, nihil unquã boni à Græculis accepisse: & tñ Gothos in Italia natos, & in ea nutritos, minus q̃ peregrinos & ignotos placuisse. Igiť Romanos pœnas merito luisse, atque in posterũ luituros. His dictis, Romanos sine ulla spe bona dimisit. Per eosdẽ dies
B acta est causa Rusticianæ nobilis mulieris: accusabant illã Gothi, qđ statuas Theoderici regis confringi delerique fecisset, ob uindictã Boetij mariti, ac Symmachi patris, quos Theodericus interfici fecerat. Qđ obijciebať mulieri de statuis, uerũ fuisse putabať, sed excusabat eã iustus dolor, qđ magnos illos uiros iniuste necatos fuisse cõstabat. Qua ratione Totilas eã absoluit, & ab impetu Gothorũ tutã seruauit. Post hæc legatos mittere ad Iustinianum decreuit. Fuerũt aũt legati, Pelagius, de quo supra diximus, & Theodorus quidã Romanus orator. Hos Totilas grauissimis iuramentis obligauit, qđ mandata fideliter exequerenť, redirẽtq; q̃ celeriter in Italiam. Summa mandatorum fuit: Si imperator ipsum & Gothos in amicis habere uelit, se urbẽ Romã seruaturũ, & in cunctis expeditionibus permagna ac fidelia auxilia præstaturũ. Sin aũt bellũ cũ Gothis habere malit, Romã ad solũ esse diruturum: quoniã neq; illam in bello occupatus tueri, neq; hostibus relinquere uelit. Legati igiť cum his mandatis nauigarunt. Totilas aũt expectãs illorũ reditum Romæ cõsistebat. Et Belisarius apud Portum febre ac dolore animi con
C fectus quiescebat. Inter hæc Ioan. in Lucanis & Brutijs multa innouare perrexit, quare Totilas quoq; mittere in Lucanos, ac bellũ resumere coactus est. Dũ hic esset Romæ & in Italia rerũ status, oratores à Totila missi, ad Iustinianum peruenerunt, à quo benigne accepti, exposuerunt mandata, precesq; ac supplicia cũ lacrymis addiderunt, ꝓ salute urbis Romæ, quam ipsi affirmabant, cõtendebantq;, haud secus q̃ sæuissimus Totilas ꝓtestatus esset, nisi postulata imperator concessisset, funditus euertendã. Imperator uero, qđ sæpe antea diximus, & hanc maxime ob rẽ identidẽ affirmamus, socors, ignauusq; nihil aliud respondit, q̃ Belisarium esse in Italia, in cuius libertate ac arbitrio res Italiæ cõmisisset. Nec tñ ea cum respõsione, quam primo in congressu habuerant oratores ꝓficisci uoluerunt, sed aliquot morati dies orãdo flendoq; singulos ptensabãt imperatori charos, ut eum flecterent ad salutẽ Romæ, qua diruta & incesa imperij dignitas nulla in posterũ esset futura. Implicitus uero erat tunc Iustinianus Vigilij põtificis Romani causæ, quã annũ tunc secundum agitabat. Nã postea q̃ pontifex ipse iussu Theodoræ Au
D gustæ, ab urbe Roma tractus fuerat, in Siciliã nauigauerat, & frumentum illud Romam miserat, qđ Gothos apud Portum Romæ ostendimus intercepisse: inde Cõstantinopolim delatus, à Iustiniano adoratus, & ꝓ Christi uicario honoratus fuerat, clero ac populo solẽni põpa obuiã effuso. Et tñ imperator causam acturus uxoris, quæ stomachãs indignãsq; quod põtifex præscripto nõ paruisset, eam agere nolebat, in id negociũ totus animo & corpore incubuerat: Resistebat uero Vigilius, & male ꝓmissam Anthemij restitutionẽ ut exequereť, nullis precibus, nullis minis, mortis'ue terroribus adduci poterat. Re igiť hac in cõtentione annos ꝓpè duos uersata, Pelagium adhibuit imperator, à quo Romanũ põtificem precibus duci in sententiã posse sperauerit. Pelagius aũt scelus põtifici nequaquã suadebat, sed ut in rãta legationis necessitate imperatoris præsentię sæpius interesse, illumq; cõmodius demulcere posset, sese tractatui immiscuit. Vnde postmodũ opinio in uulgus manauit, Pelagiũ fauisse imperatori, & causam fuisse ut Vigilius paulopost in exiliũ ageretur. Nec tamen hæc Pelagij diligẽtia, aut suæ, Theodorici collegę preces ac lacrymę ualuerũt durũ stupidũq; imperatorẽ mouere: Et ipsi dolẽtes cũ prima respõsione ex Cõstantinop. littore soluerunt. Iustinianus uero imperator,

postq̃ nec Pelagij suasiones, nec suæ preces, aut minę, Vigiliū ad Anthemij hæretici re- E
stitutionem trahere potuerāt, furere cepit, & Rom. pōtificem manibus satellitum cædi est passus, quem pro Christi uicario adorauerat. Confugit aūt illico Vigilius in sanctæ Sophiæ ædē, & columnā altari proximam amplexatus, sese ab impiorū manibus tutum reddere conabaᵗ. Tunc accedens lictor laqueo illum tāquā pecudem uinctum, ab ædis sacratissimæ penetralibus abstraxit, & per urbē Cōstantinopolitanam uicatim ductum trusit in carcerē. Romanos aūt presbyteros & diaconos qui pōtificē comitati erāt, impe rator in Galipsum & Procōnesum insulas relegauit. Interea Pelagius Theodorusq̃ Ro mā reuersi Totilæ exposuerāt, quæ respōderat impetator. Qua audita respōsione Totilas, quid ageret primo perplexus animo fuit. Exinde negari sibi cernens, qđ æquissime postulauerat, Ioānis etiā factū indignatus, qui se quiescentē, ac nuntios ꝓ cōcordia missos expectantē, bello lacessisset, de euertenda urbe Roma cōsiliū sumpsit. Itaq; insurgēs mirabili crudelitate, mœnia Romę pluribus locis ad solū euertit: fuit aūt illa quę euersa est ferè tertia pars totius ambitus murorum: Capitolium deinde incēdit. Circa forum & F
suburrā & uiam sacram, omnia cōflagrauit: fumabat Quirinalis mons. Auentinus flam mā incendij emouebat: fragor ruentium domorum ubiq; audiebaᵗ. Inter hæc incendia multitudo urbana cū cōiugibus & liberis, sedibus patrijs educebaᵗ, ne deplorandi qui dē miserias suas libertatē habens. Totilas populum ac turbam, per oppida Campaniæ dispersit. Senatores uero ac patritios, obsidū loco circa se retinuit. Roma post hæc cū toto exercitu egressus, eā desolatā penitus ac uacuam dereliquit, ut neq; uir quisquā neq; fœmina in illa remaneret. Inde Totilas partē exercitus contra Portū collocauit, in loco qui diciᵗ Algidone, ne Belisarij milites quicquā moliri per eius absentiam ualerēt, ipse cum reliquis copijs aduersus Ioannē in Calabriam ꝓfectus est. Ioānes uero simul ac uenire Totilā aduersum se cognouit: nō prius cōstitit, q̃ Hydrūto se recepit, quod est ultimum Calabriæ oppidum. itaq; ubi ad eas partes Totilas peruenit, paruo momento Lucanos & Brutios & Calabros oēs, præter Hydruntinos recuperauit. Per hoc tēpus Spoletum à Gothis defecit. Custodiebaᵗ tunc solummodo arx. Nam mœnia Spoleti Toti- G
las euerterat. Arx uero facta erat ex Amphitheatro, qđ antiqtus in ea urbe exædificatū erat. Autor uero defectionis fuit Martinianus quidā Cōstantinopolitanus, qui cum inter custodes esset, inita cum decem & octo militibus cōiuratione, præfectū præsidij interfecit, arcēq; Belisario tradidit. Eodē ferè tempore Tarentū repositum est, cum prius desertum ac desolatū fuisset: reposuerunt eā urbē Calabri & alij populi bello domo pulsi. Nec primū eius urbis magnitudinē, sed partem illius quandā iuxta portū mari utrinq; cinctā occupātes, faciliter eius aditus à terra muniērunt. Totilas redactis in potestatem cunctis Lucanis & Calabriæ oppidis, præter Hydruntiū, cum inde abire statuisset, præsidio militū apud Acherusam urbem relicto, ipse cum reliquo exercitu Rauennā petere cōtendit. Inter hęc Belisarius, longa febri liberatus, audax cœptū ac ut multi putassent, temerariū moliri aggressus est, quod tū postea magnanimū & laudabile apparuit: cōstituit eñ urbem Romam, tunc desolatā, occupare ex improuiso, atq; munire. Hoc igitur in se celans cōsiliū, relictis apud Portū paucis militibus in præsidio eius oppidi, ipse cū H
cæteris omnibus quas habebat copijs ꝓfectus, nemine uel suorū uel hostiū id suspicante, Romā occupauit, & incredibili celeritate munire illā perrexit. Quā eñ subuersa erāt mœnia, tumultuario opere muri aliquid refecit: fossas ꝓfundas ante muros egit. Aggerē peracutis arborū ramis ab stipite sub terram fixis, & inter sese cōnexis cōmuniuit: turres ligneas & ꝓpugnacula ad tutelā refecti muri imposuit. Hæc summa militū uoluntate & opera uigintiseptē diebus Belisarius perfecit. Nauesq; ilico à Portu frequentes affuerunt, frumentū ac cætera ad uictū necessaria importantes. Romani ciues quorū multitudo per finitima oppida cōstiterat, audita restitutiōe urbis, incredibili desiderio in patriā remigrabant. præsertim cum ibi frumenti copia habereᵗ, cuius defectu alibi premebantur. At eñ Totilas postq̃ ista sensir, relictis cæteris curis, Romam petere festinauit. Nondum portas urbi imponere Belisarius ualuerat, cum hostes superuenerūt. Neq; eñ fabrorum facultas aderat, à quibus refici potuissent. Gothi prima die non longe ab urbe, contra portam Salariam castra fecerunt. Postridie uero sub ortum solis maximo tumultu atq; clamore, ad expugnationem urbis accessere. Belisarius pugnacissimū quēq;

militem

A militē delectum ad portas, reliquos p mœnia & ,ppugnacula collocauit, ac subeuntem desuper ferire hostē iussit. Pugnatum est uehemēter ab utrisq;. Nam Gothi ea spe uenerant, ut primo statim clamore urbē cōfiderent sese esse capturos: qui cum uiderent contrà, atq; ipsi rati fuerant resisti, furore & ira incensi ferebant, temereq; subeuntes de superiori loco pcussi cadebant: maximo conatu & incredibili ptinacia illa die utrinq; certatum est, pugnaq; mane cœpta ad noctem durauit. Postq; uero tenebrę factę sunt: Gothi in sua castra redierunt. Belisarij aūt milites, partim in mœnibus & ,ppugnaculis, ut erāt, constiterunt: partim stationes ad portas egerunt. Ne uero hostes per noctem adirent, tribulos ante portas frequētes iecerunt. Altera quę secuta est die Gothi eodē ordine ad urbem accesserunt. Belisarius aūt & sui eodem modo resistebant. Sed cum in lōgum traheret oppugnatio, milites q stationem habebant ad portam, subito egressi, pedem conferre aduersus Gothos, ac repugnare ex æquo ausi, tandem ab ea parte in fugam hostes uerterunt, ac lōge à porta multis uulneribus submouerunt: ita finis oppugnationi impo
B situs est. Post hæc multis diebus interpositis, cum interim uulneribus curandis, & armis reparandis intendissent, rursus ad urbem oppugnandam Gothi subierunt. Belisarius uero milites suos magis fidentes, porta eduxit: & nihilominus turrib. & ,ppugnaculis aliā multitudinē imponit. Cōmittit̃ ante portam prælium atrox & uehemens, in quo cū signifer Totilæ lancea transfixus equo cecidisset, signumq; pstratum esset, summo studio cōcursum est ab utrisq;: à Gothis quidem, ut signum seruarent, nec tantam ignominiam susciperent: à Belisarij uero militibus, q̄ signi capti gloriam nanciscerent̃. Tandem huius pugnæ exitus fuit, ut Gothi quidem signū reciperent, Belisarij uero milites corpus signiferi obtinerent, præter sinistrā manum: in qua, quia annulus erat aureus magni precij, Gothi eam absciderunt, ne hostes eo potirent̃. His actis Totilas quia se frustra conari uidebat, prælium diremit: ac postridie abiens Tybur cōcessit. Eam quippe tenebat urbem, ut supra diximus, maiorē in modū munita arce: ijs quasi castris aduersus Romanos utebat̃. Romani uero ne subitis incursionibus ab ea parte infestarent̃, eunctos Aniensis
C pontes euerterunt. Habet uero fluuius præaltas ripas, & aquarum ,pfunditate nō transmeabilis est. itaq; pontes super eo principalioribus uijs existebant, ceu Salaria & Numētana & Tyburtina. His igit̃ tunc pōtibus recisis, fieri discursiones aduersus urbē Romā, nisi magno & periculoso circuitu nō poterant. Belisarius post Gothorū discessum, portas urbis earumq; ferramenta quiete iam fabricari fecit: clauesq; urbis Romæ, quasi iterū ab se partæ, ad Iustinianū imperatorē misit: finisq; fuit duodecimi anni eius belli. Proximo dehinc anno ut primū uer incepit, Totilas Tybure pfectus Perusiā duxit. Ea urbs iā ptidem obsidebat̃ ab alia Gothorum manu. Cumq; deficerent iam frumentum, & cætera necessaria ad uictum, Totilas eò ,pfectus est, quo obsidionē magis urgeret, ac omnem spē obsessis auferret. Dum circa Perusiam urbem Totilas commorat̃, Ioānes cum audisset Totilā ea in obsidione occupatū esse, senatores uero ac patritios urbis Romæ: quos secū Totilas eduxerat, per Campaniæ oppida sub militum custodia reliquisse, famam sui nominis extendere p illorum liberationē cogitauit. Mouens igit̃ ex Calabria,
D cū delecto equitatu neq; die neq; noctu intermisso itinere, in Campaniā peruenit. Totilas quoq; per idipsum tēpus hæc eadē suspicatus, ualidam Gothorum manum in Campaniam destinauerat. Hi cū Minturnas peruenissent, ibi substiterunt, partemq; suorum præmiserunt, q oppida specularent̃: forteq; fortuna accidit, ut Gothi equites præmissi, in Ioannē eiusq; equitatum inciderent: statimq; prælium inter eos cōmissum est: in quo præualens Ioannes, multis ipsorū occisis, plurimis uulneratis eos in fugam uertit. Ea ,profligatione etiam hi q Minturnis erant cō territi aufugerunt: & Ioannes abducendi quos uoluit permagnam habuit facultatē. Nam oppida Campanię sine mœnibus erant: iampridē em̄ Gothi illa euerterant. itaq; ex singulis oppidis Romanos capiens, oēs qui ibi reperti sunt, de manibus Gothorum liberauit, atq; abduxit, præter Clementinū & Horestē: quorum alter abire noluit, imperatorem formidans: alter defectum equorū causatus, in ambiguo remansit. Nō multi rñ senatores in Campania reperti sunt, sed mulieres senatorum cōplurimæ. Viri em̄ nocte illa qua Totilas urbem cepit, pleriq; militū agmē secuti in Portuensem urbem refugerant. Totilas uero cum hæc quę a Ioanne facta sunt, cognouisset, ualde cōmotus est: pœnasq; à Ioanne sumere constituit. itaq; parte copiarum in

rũ in obsidione Perusię relicta, ipse cũ reliquo exercitu magnis itineribus per Picentes, E
Pelignos & Samnites, in Apuliam properauit, trãsuersisq; itineribus, ꝓfectus, nõ prius
destitit, ꝙ in Calabria repertũ Ioannẽ repẽte inuasit, & cũ toto exercitu ꝓfligauit, castra
etiam cepit. Nõ tñ permagna cędes facta est à Gothis. Nã erat nox cum aggressi sunt ca
stra. Quare faciliter latitãdo milites in proximos mõtes euaserunt. Ioannes & Arnulfus
Erulorũ ductor, q unà cũ Ioanne militabant. Hydruntũ ex fuga se receperunt, milítesq;
postmodũ diuersis itineribus ad eos cõuenere, Hæc Totilę uictoria maxime nomẽ eius
indytũ reddidit: præclarũ eñ uisum est, regem à Perusiæ mœnibus in Calabriã usq; tan
ta celeritate iter fecisse, quantũ uix nudus uiator gradereť: nec ipse lectica aut rheda de
latus, sed pari cum militibus labore equo ꝓuectus, armisq; suis oneratus incessit. Haud
multo post id præliũ aliæ à Iustiniano copiæ in Italiã missæ Hydrunto applicare cœpe-
runt. Permotus eñ imperator crebris Belisarij literis, q cõ ditionẽ belli significãs supple
menta postulabat, nouas in Italiã copias mittere decreuerat, & Belisario scripserat ut in
Calabriã se trãsferret ad recipiendos milites & bellũ aduersus hostes illic gerendũ: du- F
ctores uero nouarũ copiarũ erãt, Valerianus Armeniorũ ductor, & Verus Erulorũ. Be
lisarius uero cũ imperatoris literas mãdataq; suscepisset, cæteris Romę & apud portã re
lictis copijs sub cura & gubernatione Cononis legati, ipse cũ nongẽtis militibus dele-
ctis, quorũ septingenti equites, ducẽti pedites fuerunt, mari delatus Calabriã petere cõ
tendit. Erat uero ꝓpositũ eius Tarẽti copias exponere, qđ abest ab Hydrunto bidui iti-
nere, eoq; in loco relictũ exercitũ cogere. Sed uento aduersante cõtra ꝓpositũ animi sui
Crotonis in portu copias exponere coactus est. Vi eñ tẽpestatis nec ante nec retro na-
uigare poterat. Crotone igiť expositis copijs, quoniã in his locis pabulãdi facultas non
erat, equites à peditibus separare cõpelliť. Ipse eñ cũ peditib. & uxore Crotonis reman
sit, ꝗ Ioannẽ cũ cęteris copijs ad se uocaret. Equites uero ultra ꝓgredi iussit & in finibus
Thurinorũ cõsistere. Sic eñ perfacilè sibi & equis opportuna reperturos, ac futuros tu-
to in loco ratus est, quoniã Lucani mõtes in Brutios discurrentes, duas ualles arctis adi
tibus faciũt, nec ꝓcul ab altera ualle iuxta littus maris, Russia est Thurinorũ castellũ, su- G
praq; illud est oppidũ remotius à mari arduo loco sitũ, qđ Russianum uocãt, id oppidũ
Ioannes præsidio militum custodiebat. Belisarius igiť equites suos ad hæc loca dimisit,
eisq; pręfecit Phassam genere Hiberũ, pręstãtissimum bello uirum, & Barbationẽ Thra
cẽ custodireq; assidue aditum iussit. His equitibus cum ad ea loca uenissent, casu quodã
obuij fiunt equites hostium, quos Totilas ad tentãdum id oppidum miserat, qđ supra di
ximus Ioãnis pręsidio custodiri: prælioq; cõmisso, Belisarij equites licet pauciores nu-
mero, tñ facile superarunt, ac supra ducẽtos ex hostibus occiderunt: stãtes uero in his lo
cis, utpote uictores & ꝓcul ab oculis sui ducis cõmorãtes, neq; ordinẽ neq; disciplinam
militarẽ seruabãt, uagantes ꝓcul à signis uigilias negligẽtes, nec exploratores mittere,
nec speculatores habere curabãt, nec arcta uallis, quæ facile arcere hostẽ poterãt custo-
dire. Quæ postq; Totilas cognouit, cum tribus equitũ millibus ꝓfectus, eos nihil suspi-
cantes inuasit: fauces eñ illas aditusq; difficiles prius trãsgressus est, ꝙ Belisarij equites
uenturum sensissent. Hinc cædes & ꝓfligatio ingẽs fieri cœpta. Phassas & Barbation e- H
rant pręfecti, quorũ Phassas cũ turma suorũ equitum Totilę occurrẽs, mirabilia uirtutis
opera edidit, ipseq; cum omnibus suis equitib. ad extremũ occubuit. Barbation cũ duo
bus tãtum equitib. aufugit, cæteri uel capti uel interfecti sunt: fuerunt etiã q statim fugã
arripiẽtes, ad Belisariũ tãtæ cladis nuncij euaderẽt. Belisarius amisso equitatu, cũ suspi-
careť hostes aduersus se esse uẽturos, naues ꝓpere cõscendit, ac magno cum dolore uẽ-
tis sese permittẽs, eadẽ illa die Messanã in Siciliã delatus est, quæ distat à Crotone millia
passuũ circiter nonaginta. Totilas cũ ea ꝑfecisset, ac uires hostiũ turbatæ essent, Russia-
num oppidum obsedit: erant eñ in eo oppido trecenti equites à Ioãne collocati, ac pe-
dites cẽtum à Belisario nuper missi, pręterea Italorũ equites & pedites magno numero,
quibus satis mature defuturi cõmeatus uidebanť. Per hoc tẽpus milites à Belisario Ro-
mæ relicti Cononẽ pręfectum suum interfecerunt: irati & indignantes qđ ille mercatu
ra frumẽtaria clandestine inita, preciũ annonæ quotidie augeret. Qui milites à Iustinia-
no per legatos postularunt huius delicti abolitionẽ, asserẽtes nisi id cõ cedat imperator,
ac stipẽdia insuper eis debita persoluat, se Romã Totilę esse daturos: quo quidem metu
omnia

A omnia illis sunt cōcessa. Obsessi uero apud Rusianū oppidū, cū defectu annonæ premerent, sermone cū Totila habito, certi tēporis inducias paciscunt, intra quod tēpus nisi ueniant subsidia, oppidū dedere ꝓmiserūt. Ex hoc iā apparatus fiebat à Ioanne, ut illis opē ferret ac Totilā ꝓhiberet. Inter hæc Belisarius ex Sicilia Hydruntū uenerat, & Valeriano militesq́ nouos à Iustiniano missos susceperat. Itaq́ copiarum abunde erat, nec deerāt naues quibus ad liberādos obsidione socios ueherent. Omnibus igit̃ paratis, ac militibus in naues impositis, Russianū nauigarūt. Obsessi classem cernētes (nā oppidū celso in loco situ mare ꝓspicit) ingēti lætitia exultātes, cōstituta die deditionē facere noluerunt. Nec multo post classis uento dissipata uarijs in locis naues dimisit: deinde cum in Crotonis portu simul cōuenissent, rursus inde mouētes, Russianum petierūt. Totilas cū appropinquarēt, Gothos armari fecit, ac eos per littus cōtra proras nauiū disposuit, hastis & sagittis appellere classem ꝓhibētes. Quos cū uiderent Græci, ac periculū horrerēt, cōmorati aliquo tēpore iuxta littus, quasi mox descēsuri, tādē re desperata, cōuer
B sis retro proris abierūt. Cōsultantibus deinde quid agendū foret ꝓ obsessorū salute, placuit ut Ioānes & Valerianus cū equitatu ac cæteris copijs in agrū Picenū ꝓficiscerent, ibiq́ bellū tumultuose inferrent, quo Totilas succurrere suis rebus, ac obsidionē soluere cogeret. Belisarius aūt cū classe Romā nauigaret, ad seditionē militarē, de qua supra diximus, cōpescendā, ac frumentū classe conuehendum, his in consilio decretis, Ioānes mature iter arripuit per Apuliā, Samnites & Pelignos, in Picentes uadens. Valerianus classe deferri maluit: itaq́ nauibus delatus, Ancone milites exposuit, ac se cū Ioānis exercitu cōiunxit. Nec ob eā tñ rē Totilas obsidionē dissoluit, sed duobus equitū millibus in Picētes missis, q aduersus Ioānis Valerianiq́ copias tuerent oppida, ipse cū reliquo exercitu in obsidione permāsit. Obsessi uero cū penitus iā necessaria deficerēt, nec ulla spes auxilij superesset, Cleoferū Italicū & Godillā Thracē, ad Totilam mittunt, salutem ac ueniā postulantes. Hi præter expectationē suam, perfacilē Totilam repererunt. Vni se dūtaxat fœdifragiū imputare dixit, eiusq́ unius pœna fore cōtentū, cæteris omnibus
C impunitatē cōcedere, si secū militare uellēt, omnia sua retenturis: sin abire malint, cū singulis uestimētis abituris. Per hunc modū recepit oppidū, & Colegeriū præfectū præsidij, q autor fuerat oppidi secundū cōuēta nō reddēdi, uerberatū prius ac mutilatū interfici iussit, cæteris ꝓmissa ex fide seruauit. Remāsit uero cū Totila magna pars militum, q̃ res suas retinerēt. Alij relictis armis & equis ac rebus suis omnibus, cū singulis uestimentis Crotonē abierūt. Oppidanorū bona in prędā militibus suis Totilas cōcessit, corpora tñ libera esse iussit. Per hoc tēpus Antonina Belisarij uxor Constantinopolim est profecta, quo Theodorā Iustiniani uxorē rogaret ꝓ Belisarij ab Italia reuocatione. Sed cū Theodorā paulo ante defunctā esse reperisset, ipsa Iustinianū adiēs, multis precibus cū illo egit, ut maritus ex Italia reuocaret: & impetrauit quidē faciliter, pręsertim cū belli Parthici metus ingēs adesset. Ita Belisarius ex Italia reuocatus, quinquēnio fere postq̃ uenerat in Græciā, redijt: non eadē fortuna fretus in hac ultima expeditione, qua fretus fuerat in prima. Romæ uero abiēs tria millia delectorū militū in præsidio reliq̃t, sub du-
D ctu & gubernatiōe Diogenis legati, uiri prudētis & bellorū gnari. Eo abeūte Gothi Perusiā lōgo tēpore obsessam, ut & armis ceperunt. Totilas expeditis Calabriæ Apuliæq́ rebus, ad obsidionē urbis Romæ redire cōstituit: faciebāt uero sibi animos Belisarij recessus, & ubiq́ ꝑ Italiam prosperæ Gothorū res, Græcorum aduersæ. Cōtractis igit̃ undiq́ copijs, cum satis parata essent omnia, Romā ueniens, urbē obsedit. Erant Romę in præsidio delectorū militum tria millia, cum Diogene eorū duce, uiro singulari. Hi uigilando & agēdo & opportunis locis repugnando, urbē quamoptime tutabant̃. Itaq́ in lōgum tempus protracta obsidio est, nec spes ulla Gothis nisi in fame relicta. Durante apud urbem obsidione, permulti Italiæ uiri, qui tunc Cōstantinopoli erant, summo studio Iustinianum precabant̃, ut Belisarium cum magnis copijs in Italiā mitteret, ad obsidionem urbis Romæ dissoluendam, alioquin res ad manifestam tendere ruinam ostendebant. Hæc eadem Godingus uir cōsularis, à populo Romano missus orator precabatur. Iustinianus autem sibi curæ fore res Italiæ respondebat. Cæterum differendo ac ꝓcrastinādo nihil efficiebat. Tandē uero cum acrius infestaretur, Liberium quendam ex nobilitate Romana Italico bello ducem pronunciauit, apparatibusq́ faciēdis ab initio

uehemens

uehemēs fuit:mox alijs superuenietib. curis intermisit, itaq; irrita expectatiōe inter mo E
ras & apparatus tēpus transiit:Roma uero interea durius obsidebatur, Gothi em̄ expugnata Portuēsi urbē ne quid per Tyberim ad obsessos importari posset,effecerāt. Oppida quoq; finitima urbi ferè omnia in potestatē suā redegerant, ne qua subsidia inde Romā deferrenť. Sed erat legati & militū incredibilis diligentia: iam pridem enim hęc praeuidentes, omnia intra urbē loca quæ uacua ædificijs erant,frumento conseri fecerāt. Ex quo factū est,ut deficiente uetere frumēto nouū intra pomeria natum superueniret:per hūc modū lōgo tempore obsidionē pertulerunt. Deniq; seruassent urbem, nisi ad extremum paucorū ꝓditio eos peruenisset. Ad portā enim Capenā quæ est in uia Ostiensi, qua ad beati Pauli apostoli ecclesiā itur,statio erat militū Isaurorū. Hi post lōgam obsidionē questi inter se quod multorū annorum stipēdijs fraudarentur, simulq; grādia spe rantes præmia, clàm ad Totilā profecti tradere sibi eam portā, cui præsint, paciscunť, tēpusq; & modum ad rem parandā constituunt. Cum uero nox constituta proditioni aduenit, Totilas hæc machinať. Duab. nauiculis in Tyberis flumine dimissis tubicines F
imposuit, iubens ut ꝑ aduersum fluuiū nauigātes sub ambitu murorū penetrent: cumq; ibi fuerint,tunc repente clangorē tubarū quàm terribilem emittant. Ipse uero cum exercitu silentio ꝓfectus,nō longe ab ea porta,de qua diximus, cōsedit:omnia successere secundum Totilæ optata. Romani em̄ hostes ad eam partē esse rati, in qua clāgor audiebať buccinarū, ad eū locum undiq; conuolarunt, & qui uigilias circa urbē obibant, eò trepidi occurrerunt:dumq; oēs cōcursant,ac cætera negligunt,ꝓditores soli relicti,porta refracta Totilā & Gothos intra urbem receperunt,statimq; cædes fieri cœpta est Romanorū & militum:nec iā de resistendo,sed de fugiendo cogitatum, fugiebāt uero per diuersas maxime portas. Diogenes præfectus quoniā nulla remedia superesse uidebat, cū parte militum Roma egressus, Centumcellas petere cōtendit. Sed Totilas hoc fore suspicatus(nā cæteris amissis id solum relictū erat oppidum)insidias eo itinere collocauerat. In quas incidēs Diogenes,magna parte militū amissa, ipseq; grauiter uulneratus, uix atq; anxie euasit. Erat Romę inter cęteros ductores Paulus ex Cilicia pręfectus equitum turmæ. Is in hac turbulentissima nocte cū per urbem captam pluribus locis prælia G
iniisset:tandē ad molē Adriani cum suis equitibus se recepit: orta demū luce per urbem redundātibus Gothis,cū & capitolium & exquiliæ ac cætera urbis loca iā capta essent: ad molē tamen Adriani uehementissime pugnabať. Habebat enim Paulus equites quadringentos,cum quibus & molē & pontē qui iuxta est,egregie defendebat,pugnaq; in ipso ponte cōmissa, multos Gothorum occiderat.ac demum ultra pōtem submouerat. Quę cernens Totilas,suos à pugna reuocauit. Nullo meorum sanguine mihi cōstet,inquit,horū interitus,ego uel sedens istos conficiā:cum nec ipsi nec equi habeant,quo in crastinū uitā sustētent. Ita reuocatis à pugna suis, & stationibus militum contra pōtem moleq; positis,nullas obsessis inferri molestias iussit. Paulus & equites diē illā totā & noctē insecutam absq; cibo cōmorati, postridie consultabant quid agendum sibi potissimum foret. Erant qui equorum carnibus sustentandā obsidionem suadebant. Hoc rursus cōsilium horrorē quēdam insoliti cibi habere uidebatur. Fugæ uero spem circūfusa H
Gothorū agmina præcidebāt:restabat deditio,ea uero plena terroris ac dedecoris erat. Itaq; Paulus suscipiēs uerba: Vtrūq;,inquit, nos uertamus cōmilitones, extrema nobis adesse uidetis. Nam fugæ quidē nulla facultas est,circunfusis hostiū copijs,ac nos impigre obseruantibus: deditio aūt supra turpitudinem uilitatemq; consilij cruciatus insuper excarnificationesq; portendit. Barbarorū em̄ sæuitia simplici mortis genere cōtenta esse nō solet:durare uero in obsidione ac cibo equorū pasci, eorū forsitan esset, qui auxilia sibi uētura expectarent:nobis autē carentibus ea spe, nulla ratio suadere hanc tolerantiā potest, nisi uilissima detrectatiōe mortis, ceu pueri formidolosi dolore cōfici malint q̄ ferro secari. Ego uero dedi hostib. & tabescere inedia, eorū puto q cor & sanguinē nō habent. At nobis manu strenuis & præliorū nō insuetis, gloriosa mors est cōplectenda. Sic em̄ moriamur, ut sanguine hostium madentes, nō inulti cadamus, ne rideat hostis nostri interitu, sed fleat, nec iugulum nostrū præbeamus hosti, sed iugulum suum ferro nostro perfringamus: quid em̄ paucorū annorum accessio nobis prodesset, cū & si nūc seruati paulo post simus obituri? Gloria extendere uitā hominibus potest, natura

non

A non poteſt. Ite igitur mecum ad glorioſam mortẽ, quã ciues ſimul & hoſtes admirabuntur, ac laudibus in cœlum perpetuis ferent. His dictis incenſi equites, ſeſe morti deuouerunt. quare cõplexi ſeſe inuicem & oſculati, certiſſimo moriẽdi propoſito, ad dimicandum ſe parant. Erat uerò cõſilium in proximã ſtationem Gothorum ruere, factaq́ permagna hoſtium cæde, pugnãdo interire. Quos cùm uideret Totilas ad extremũ caſum parari, ueritus nè hominum deſperatorum conatus maiorẽ quàm pro numero cladem Gothis afferret, caduceatore ad eos miſſo, electionẽ permiſit, malléntne relictis armis & equis incolumes abire, an omnia retinẽtes ſecũ militare æquo iure cum alijs militib. Ea cùm audiſſent equites, lętati ſunt, ac primo ſua relinquere, & Cõſtantinopolim abire malebãt. Poſtea uerò cogitãtes longum iter, & inſidias uiarum, elegerunt omnes apud Totilam remanere, præter Paulum eorum ducẽ, & Mũdum Iſaurũ, hi duo quia natos & uxores domi habebãt, abire maluerũt, quos Totilas uiatico & cæteris opportunis liberaliter adiutos Cõſtãtinopolim remiſit. Romanos aũt quotquot ad ſacras ædes cõfugerũt, Totilas inuiolatos eſſe iuſſit, in urbemq́
B Romã neq́ deſęuĩjt amplius, neq́ deſolare eã, ut prius fecerat, perrexit. Sed ciues tũ ex Cãpania, tum ex cęteris locis ſtudioſiſſimè reuocauit, ludoſq́ equeſtres ac cætera magnificẽtiæ opera, quæ tranquillis florẽtibuſq́ ciuitatibus fieri cõſueuerunt, inſigni apparatu Romæ edidit: quo ciues bonã ſpem ſuſciperent, ac deſiderio urbis allicerẽtur: ædes quoq́ uel euerſas, uel incendio prima illa deſolatione conflagratas, reſtituere ac reparare niſus eſt: deniq́ tãtum frequẽtandi Romã ſtudium oſtendit, quãtum prius oſtẽderat deſolandi. Hanc tantã uarietatẽ mutationẽq́ uoluntatis, alij ex uoto apoſtolis facto proueniſſe credũt, quorum tẽpla euertiſſe uideri poterat, cùm ciuitatẽ euertit: alij ad utilitatẽ opportunitatemq́ belli totũ referebãt: alij poſtulãti nuper Totilę regis Frãcorum filiæ matrimoniũ, fuiſſe reſpõſum tradũt, nõ eſſe Totilam Italiæ regẽ, cùm urbem Romã euerterit, qua infamia permotũ ferunt, ad urbẽ reparandã animum cõuertiſſe. Sed nos potiſſimã huiuſcemodi bonæ uoluntatis Totilę cauſam fuiſſe credimus illã, quæ à ſancto Papa Gregorio ſcribiť in dialogo. Cùm nanq́
C Totilas poſt captã prima uice Romã, eandemq́ à Beliſario receptã, eſſet in Campania, audiẽs beati Benedicti ſanctitatis famã, ad illum ſe cõtulit. Erat tunc is ſanctus pater in ſuo monaſterio, qđ in Bauro caſtello & demolito Apollinis tẽplo multis antè annis extruxerat. Tentare autẽ uoluit Totilas, nunquid famã prophetici S. ſanctus uir operibus adimpleret, & uno ex comitibus, quẽ regia ueſte ſua ornauerat pręmiſſo, ipſe inter cõmilitones ad ſubornati regis obſequiũ ſequebať. Prodierat in tẽpli ueſtibulũ Benedictus, regẽ ſuperbum humillimè excepturus, eum turba illi obuia, ſeſe in duas ſcindẽs partes, mediũ reliquit ſuperbiſſimo gradientẽ inceſſu illum qui Totilã ſimulabat. Sed uir deo plenus, quod nunquã uiderat cognouit, & mentito rege ad cæterum comitatum iuſſo, Totilam oculis manuq́ indicatum euocauit. Congreſſus ſancto uiro Totilas, prophetiam ea quam uiderat maiorem audiuit, quam partim ipſe expertus eſt, partim ſui uiderunt impletam: monito nanq́ & graui oratione ſuaſo, ut à malis operibus temperaret, prædixit futurum, ut Romam caperet, Siciliamq́ intraret, & demum nono regni ſui anno ſuperatus occumberet His itaq́ beati Benedicti ſuaſionibus effectum eſſe credide-
D rim, ut qui partem uaticinij ueram eſſe de urbe Roma uidebat, Totilas à crudelitate & malis abſtinendo, poſtremum cladis & necis ſuæ pręſagium auerteret. Ea igitur de cauſa factum eſt, ut reſtituere ac reparare urbem intenderit.

HISTORIARVM BLONDI FORLIVIENSIS AB INCLINAtione imperij Romanorum, Decadis primæ, Liber ſeptimus.

OTITVS urbe Roma Totilas, expeditionem in Siciliã parauit, eiuſq́ rei gratia permagnã longarũ nauium claſſem effecit. Addidit etiã onerarias naues permultas. Dumq́ ea parãtur, Cẽtumcellas, quę una urbs nõdum in poteſtatẽ ſuam peruenerat, mari terraq́ obſidere cõſtituit. Præerat ei urbi Diogenes, quẽ nuper fugiſſe Roma oſtẽdimus, collegerũt uerò manum ſatis ualidã militũ. Cùm igitur Gothorũ exercitus Centumcellas adiſſet, ac prope mœnia eius urbis poſuiſſet caſtra, Totilas ad Diogenẽ legatis miſſis, ut uel pugna decernerẽt aduerſus Gothos, uel urbem dederet, poſtulauit.

Nam expectare à Iustiniano auxiliũ nequaquã eũ debere, cùm Romę tãdiu obsessæ nũquã E
subuenerit, nisi forte existimet illũ Cẽtũcellas pluris facere quàm Romã. Ad hæc Diogenes
respondit: Sibi quidẽ pugna decernendũ in præsentia nõ uideri, dedere uerò urbẽ salua
existimatione ac fide sua nõ posse, nisi Imp. cõmonefacto, ac auxilijs postulatis. Atq; ita
cum honesta & iusta dicere uideref, cõuentio quędam fit inter Diogenẽ & Totilam, nisi
Iustinianus Imp. certior factus, per se uel aliũ opem tulerit, ad cõstitutã diem Centũcel-
las Diogenẽ esse traditurũ, Totilam uerò interea molestias nullas inferre debere: pro his
seruãdis obsides dati. Post hęc ita cõuenta Totilas obsidionẽ soluit, & paratis iam omni
bus quæ paranda fuerãt, ad bellũ Siciliæ cõuersus est. Et naues quidẽ ad fretũ Siculum
præsto sibi fore mãdauit. Ipse uerò pedestri itinere Rhegiũ usq; profectus, eam urbẽ ex-
pugnare adortus est. Præerant urbi Thermũdus & Amereus, à Belisario dudũ ibi collo
cati. Hi sępius expugnare conatos multis uulneribus Gothos repulerũt. Quamobrẽ de
sperãs Totilas ui posse urbẽ peruincere, lenta obsidione ad famẽ redigere instituit. Itaq;
manu quadam Gothorũ ibi relicta, cæteram multitudinem classe ad expugnandum Ta F
rẽtum duxit, ac faciliter eam urbem cepit. Transgressus deinde in Siciliam cùm minora
quædam oppida uel ui, uel pactione in potestatẽ suam redegisset, tandẽ Syracusas mari
terraq; obsedit. Per idem tẽpus Gothi, quos in Picentes aduersus Ioannẽ & Valerianũ
missos ostendimus, magnis supplemẽtis acceptis, ac superiores bello facti, Ariminũ ce-
perunt. Nec procul Rauennam cõserto prælio Verum Erulorum ducem cum omnibus
copijs interfecerũt. Et qui apud urbem Rhegium obsidebant Thermũdus & Amereus
deficiente cõmeatu sese ac oppidum Gothis tradiderunt. Hæc in Italia cùm fierent, Ce-
thæus Albinus, & Basilius uiri cõsulares, qui Roma in ultimo Totilæ ingressu profugi
ad Iustinianũ cõfugerant, quotidie illi memorabãt, instabantq; ut afflictæ Italiæ ac urbi
Romanæ maximis missis copijs subueniret. Nec tamen prius eos exaudiuit Imperator,
quàm ex multis Italiæ ciuitatibus, ea simul omnia sub unum tẽpus sibi nunciata fuere, cùm
enim & Rhegium, & Tarentum, & Ariminum capta, & transitum in Siciliam Totilæ au-
disset, attonitus tot rerum motibus, Germanũ patruelẽ suũ Italię belloq; Gothico ducẽ G
pronunciauit, magnosq; subinde apparatus fieri iussit. Huius rei fama cũ in Italiã peruenis
set, hostes cõterruit, & amicos in spem maximã erexit. Erat enim Germanus uir alti animi,
nec minoris cõsilij, liberalitate egregia, ac summa apud populos militesq; gratia. Et acce
debat his, quod Mattasuntliã Theoderici neptem post mortẽ Vitigitis uxorem acceperat,
quæ quidem res fauorem Gothorũ sibi plurimũ cõciliarat. Cùm esset in Illyrico Germa
nus, Sclauinorũ gẽs transmisso Danubio Romani imperij prouincias inuasit, genus ho
minum crudele atq; immane, qui cùm se in Macedoniã Thraciamq; cõuertissent, tantũ
Iustiniano metum intulerunt, ut Germanũ iter in Italiam cœptum intermittere iuberet.
Ea mora interueniente, Gothi per Italiã & Siciliam peruadẽdi omnia tẽpus facultatẽq;
plurimam habuere. Inter hæc dies cõstituta aduenit, qua Diogenes Centũcellas tradere
promiserat, & Totilas ad eum mittens urbem poposcit: Diogenes uerò Germanũ ducẽ
nouiter præfectũ Italiæ belloq; allegabat, ob id mutatam cõditionem rerũ, nec posse se
urbem tradere asserebat, cùm ipse Germanus rei dominus in itinere existat, ac propediẽ H
sit in Italia futurus. Totilas in Sicilia Syracusas obsidebat, exercitusq; Gothorũ nullo re-
pugnãte per uniuersam Siciliam discurrẽs, omnia prædabaf. In Italia uerò Rauenna, &
Ancõ, & Hydruntũ, & Centumcellæ, cum alijs quibusdã oppidis durabãt in partibus,
cętera Gothi possidebãt. Vna modo spes homines sustẽtabat Germani aduẽtus, quę &
ipsa deficit. Nam cùm uehemẽter in Italia expectareẽ, magno cum dolore suorũ in Illy-
rico diem obijt. Habebat Germanus filios duos, quos secũ in Italiã ducebat. Eos Impe-
rator prosequi paternũ Italiæ cœptũ mandauit unà cum Ioanne Vitaliani, noto iam per
Italiam duce, ipsorũ affine. Nam Ioannes filiam Germani uxorẽ habebat. Itaq; Ioãnes ac
Germani filij exercitũ ducẽres, Salonas peruenerũt, & quoniam hyems erat, hybernare
illic cõstituerant, primo statim uere Rauennam traiecturi. Per hæc ipsa ferè tẽpora Ly-
bus à Iustiniano cum classe in Siciliã missus, Syracusas ingressus est, Gothis qui stationẽ in
portu habebãt, prohibere ingressum nequaquã ualẽtibus: sed mox ueritus rerũ necessariarũ
defectũ, quẽ suorũ multitudo in urbe obsessa breui tempore inductura uidebatur, abire
cõstituit. Itaq; paucis post diebus cum eadẽ classe Syracusis abiẽs, Panormũ nauigauit.

Inter

A Inter hęc Iustinianus mutato proposito, Narsetē eunuchū Italico bello ducē prefecit, & Ioāni scripsit ne in Italiā trajceret, sed Salonis manens, aduentū Narsetis prestolaretur. Valebat uerò Narses eunuchus multū gratia & potētia apud Iustinianū, unusq; hic Imperatoris aulā plurimū gubernabat: Idē, quod maximū est, pecuniarū Imperialiū receptor & dispēsator, idem cōsiliorū omniū particeps, & interdū autor: quę quidē omnia suę uirtutis merito minora habuisse uidet, quādoquidē uir fuit ad omnia officij munera natus: q & ſi militaris disciplinę peritia magnus est habitus, pietate tamē in religionē Christianam excelluit: ea em̄ fuit religionis ipsius fama, ut Paulus qui ante annos quingētos scripsit, eū dicat fuisse uirū pῐjssimū, religiōe catholicū, munificū in pauperes, in restituēdis basilicis studiosum, uigilijs & orationibus adeò intentū, ut plura supplicationib. ad deum profusis, q̄ armis obtinuerit. Clementia autem, liberalitate, & eximio in subditos sibi populos amore superauit omnes, quib. cōmissa imperia, cōmissas fuisse administratiões publicas legerimus. Narses igit suscepto impigrē negocio, magnas undiq; copias
B parare instituit. In quibus cōparandis gratia eius ac potentia plurimū adiuuabat. Erant em̄ illi permagnæ amicitię & clientelæ cum regibus proceribusq; Barbarorū. Apparatibus factis, & copijs in Illyrico adesse iussis, ipse ingressus iter, Philippopolim, quæ est in Thracia peruenit. Sed cōsistēdi ac morādi in ea urbe necessitas sibi incubuit. Hūni siquidem magno exercitu Macedoniā Thraciāq; ingressi, cūcta populabāt, ac uias preclusērant: tandē uerò cum pars Hunnorū una Thessalonicā, altera Cōstātinopolim petijsset, pfectus inde Narses iter suum prosecutus est. Iam Totilas cognito apparatu hostiū, in Italiā redierat, Siciliēsi autē bello quatuor ex ducibus suis prefectos reliquerat, ipse quę opportuna uidebant, per Italiā puidebat. Vt uero & ipse potētiā suā aduersum Grecos ostētaret, ac uice uersa eos inuaderet, classem magno nauiū longarū numero in Græciā misit, iubēs ut q̄ maximo fieri posset tumultu cūcta popularent. Ea classis Corcyrā primo ac pximas insulas diripuit, mox in cōtinentē transgressa per Epirū & Acarnaniā, & Ætoliā cuncta incēdijs rapinisq; fœdauit, mareq; obseruās, multa Grecorū nauigia quę
C in Italiā Illyricumq; nauigabāt, excepit, totumq; id mare infestū & inutile nauigantibus reddidit. Dum hæc per Græciā à Gothis gerūt, Totilas nouo exercitu in Picētes misso, Anconē terra mariq; obsideri iussit: duces uero prefecti huic expeditiōi tres, Scipuarē, & Vlidā, & Gothildū, quibus etiā classem attribuit nauiū longarū quadragintaseptem. Obsessa igit Ancone, ac terra mariq; oppugnata, maximo in piculo ea ciuitas uersabat. Quamobrē Valerianus, q Rauēnæ præerat, quoniā per seipsum succurrere obsessis desperabat posse, Ioannē Vitaliani, q Salonis erat, p literas hortatus est, ad opē simul obsessis ferendā. Ioannes uerò & si mādatū sibi ā Iustiniano fuerat ante Narsetis aduentū in Italiā ne trajceret, tamē in tāto sociorū periculo minime sibi quiescendū ratus, milites è toto exercitu delectos, nauibus decē & octo imposuit, pfectus Salonis, Rauennā uersus nauigauit, & nauigāti obuiā processit Valerianus cum duodecim lōgis nauibus, q̄ optime ad pugnā structis. Collocuti inter se duces, & quę optima factu uidebāt cōmuni cōsilio decretis, tota simul classe ad hostē nauigarūt: cumq; Anconitanę urbi ppinquassent,
D littori applicuerūt in loco quē Duasum incolę uocāt. Id postquā senserūt Gothorū duces, & ipsi se ad pugnā cōparantes, delectis militibus naues suas cōpleuerunt, cumq; satis structi paratiq; essent, pgressi aliquāto aduersus hostes sese pugnę obtulerūt. Erant Gothorū naues quadraginta septē, Grecorū aūt triginta: duces uero classis Grecorū Ioannes & Valerianus: Gothorū autē Vlidas & Gothildus. Nā Scipuar cum reliquis copijs ad tuenda castra remāserat. Hortati igit utriq; suos, & ad spem uictoriæ militari oratione, animis militū accēsis, ex cōposito cōflixerūt, statimq; ab initio pugna fuit acerrima, obuiā cōcurrētibus proris, & omni nixu sese mutuo inuadētib. magnisq; utrinq; animis res gerebat. Nec quisq; erat in tāto numero segnis, sed & sagittis, & cōtis & gladijs, tanq̄ in terrestri certamine pugnabāt: procedēte uerò pugna, Gothorū classis deteriori loco esse cœpit: pugnatores em̄ quāuis egregij, tamen rerum maritimarū experientiam nō habentes, seipsos cōturbabant. Naues quibusdam locis simul plures conglobatę, sese mutuo impediebāt. Aliæ hoc ipsum uitantes, separatæ à suorum tutela, circumueniebātur ab hostibus. Grecos uerò scientia ac disciplina rerū naualiū adiuuabat: seruati ordines, nulla cōglobatio, nulla extra tutelam suorū separatio conspiciebatur. Itaq;, ut par

fuit, tãdem superiores pugna Græci fuere: submersæ aliquot Gothorũ naues, cũ ipsis pu E
gnatoribus & nautis perierũt. Quod cùm uiderẽt Gothi, fugã demum arripuerunt, de-
cem tãtummodo Gothorũ naues integræ refugerunt ad littus, cæteræ uel captæ uel sub
mersę sunt: uirorũ autem & in prælio & in fuga plurima strages fuit. Qui ad terrã refuge
rant Gothi, crematis cõfestim nauibus, ne illis potireẽ hostis, in castra redierũt. ibi trepi-
dantibus cunctis placuit obsidionem dissoluere: ita propere desertis castris, Auximũ se
receperũt. Ioãnes & Valerianus cũ uictrice classe, summa lætitia & incredibili Anconi-
tanorum gaudio portũ ingressi, hostiũ castra inuadere properabãt, sed deserta reperien
tes, omnem cõmeatum qui illic erat, in urbem deferri fecerũt. Ipsi autẽ paucis post dieb.
abeuntes, Valerianus Rauennã, Ioannes Salonas reuersi sunt. Hæc pugna uehementer
fregit Gothorũ animos, & quasi fuit initium ruinæ eorũ. Totilas eñ hac percussus plaga
magnã copiarũ partẽ ex Sicilia reuocauit. Itaq; Artauades Iustiniani dux, qui Lyberio
successerat, classemq; ab eo susceperat, potentior per Siciliã factus nõ solũ liberauit obsi
dione socios, uerũetiã Gothos plurib. locis per oppida obsedit. Nec multo post Croto- F
niatas lõga obsidione Gothorũ laborãtes, classis Græcorũ insperata superueniẽs libera
uit, ac hostes multa cæde perfregit: fugientiũ Gothorũ pars Tarẽtum petijt, pars proxi-
mũ in mõtem se recepit. Quæ quidẽ superiori cladi adiũcta, multo magis perfregit Go-
thorũ animos, præsertim cùm de aduẽtu Narsetis in Italiã, deq; eius apparatibus, multa
crebri rumores circũferrent. Ac defectiones quædã iam tunc fieri cœptæ sunt aduersus
Totilã. Reginaris siquidẽ uir inter Gothos clarus, q̃ Tarẽto præerat, & Moras qui Ache
rusiæ, cum oppidis quæ custodiebãt, & cũ militibus qui erant in præsidijs, ad partes Iu-
stiniani transierãt, & motus quidã in Sardinia aduersus Gothos facti nunciabanẽ. Cùm
hæc esset cõditio rerum per Italiã, Narses coactis per hyemẽ copijs, ad iter se cõparauit.
Habebat uerò exercitũ tãtum, quantũ uix alij simul omẽs duces in Italiã hoc bello addu
xerant, pecunijs eñ abunde à Iustiniano cõcessis, ipse etiã in erogando & largiendo ma
gnificus, nõ solũ ex Thracia & Gręcia, uerũetiã ex alijs locis copias ingẽtes cõtraxerat.
Nã & Lõgobardorũ, ut Procopius quinq;, sed ut Paulus & Sigibertus & Guido Rauẽ- G
nas scribũt, XII. millia pugnacissimorũ hominũ accepit. Eos Albuinus eorũ rex cõces-
sit, quẽ in Pannonijs uicto & occiso Cõmundo, ostẽdimus cõsedisse. Et Erulorũ tria mil
lia ad eum uenerũt. Hunnorumq; multitudo ingẽs cõfluxit, odio maximẽ adducta, quo
gentẽ ipsam ostẽdimus Ostrogothos persequi cõsueuisse. Præterea Cumades Persa, Ro
manæ militiæ assuetus, cum nõ cõtẽnenda Persarũ manu ad eum se cõtulit, & Assuades
pugnacissimus adolescẽs cũ quingẽtis bellatoribus Gepidarũ gẽtis. Et Ioãnes cogno-
mẽto Fagas, cum Græcorũ Thracumq; exercitu, Ioãnes etiam Vitaliani suum ac filiorũ
Germani exercitum, quẽ Rauennæ habebant, illi cõiunxerant. Has igitur copias habẽs
Narses, ut primũ aduẽtare uer cœpit, ex Illyrico mouẽs p̃ Dalmatiã & Liburniã, circui-
to maris sinu, in Italiã transiit. Primoq; ingressu ad Aquileiã cõstitit. Duæ erant uiæ, qua
rum altera illi ꝓficiscẽdũ erat, una secus Adriaticũ mare, altera per mediterraneã regio
nẽ, sed utraq; maximas habebat difficultates. Nã secus mare Medoacus primo, dehinc
Atesis & Tartarus amnes stagna faciunt, quæ pluribus fossis in mare egerunẽ: & Padus H
pluribus ostijs in mare defluens, multis in locis interrũpit iter, locaq; omĩa à Veronensi
agro, in Rauẽnę urbis mœnia secundũ Padi ripam sunt impedita ac palustria, ut sine ma
xima difficultate exercitus traduci nõ possint. A mediterranea uerò regione, quę altera
relinquebaẽ Narseti uia, Taruisiũ Totilas paternæ hæreditatis ciuitatẽ, & quęq; ad Ve-
ronam pertinẽt, pręsidijs obtinebat. à Verona aũt ad paludes, quas diximus, itinera Ra
uennam usq; impedire Atesis fluuius cãpos millia passuum uiginti interscindit: estq; is
fluuius adeò pręaltus, aquis ripisq; munitus, ut rarò possit uado transiri, & pauci milites
in aduersa pugnãtes ripa, magnas ualeãt copias transitu arcere: quanq̃ ultra Atesim itu-
ros ad ripam Padi, quæ est è regione Bryxilli, Mincium offendit, qui magnã potest ꝓhi-
bentibus opẽ munitionẽq; afferre. Istis etiã superatis amnibus maior est reliqua trãsmit
tẽdi Padi difficultas, in quo paucissimi lẽbi magnũ exercitũ ratibus nauibúsue trajci fa
ciliter ꝓhiberent. Postquã itaq; Totilas de magnis apparatibus, deq; aduẽtu Narsetis in
Italiã habuit cõpertum, eas difficultates de quib. diximus sibi notissimas cõsiderans, ex
Picẽtibus mouit. Et Papiã ueniẽs hauquaquã magnas adduxit copias, quarum partem
Teiæ

A Teiæ attribuit, quē unum haberet tūc gens Gothorū præstantissimū ducem. Misit uerò eum Veronā, ut Narsetē transitu Atesis ꝓhiberet: aut si uiribus transisset, ponè sequens quocūq; uaderet à tergo premeret: nequaq; ēm diffidebat Totilas quin Narsete Atesis & Padi transitu ꝓhibito, ipse cæterā Italiā retineret. Hæc Narseti cū essent apud Aquileiam nunciata, Longobardos, quorū uirtuti & fidei plurimū fideret, aduersus Totilam Teiamq; mittere statuit. Vnde qđ suprà diximus, duodecim potius millia, sicut Paulus Sigibertus & Guido scribūt, q̃ quatuor, sicut asserit Procopius. Hi Lōgobardorum equites fuisse debuerūt: nec tamen mirandū uidetur, si in numero errauit Procopius, quē Totilā Teiamq; uenisse in Galliam Cisalpinā, & Lōgobardos cōtrà fuisse missos uidemus ignorasse: quod quidē accidere potuit, quia nō interfuit, qui cum Belisario in Constantinopolim nauigauerat. Et nō ex Paulo solū historię Lōgobardorum scriptore, sed pluribus ex aliis scriptoribus, celebre est facinus, qđ Lōgobardi in Totilā Gothosq; ediderunt. Cuius narrationi manū euestigio apponemus. Ratio aūt qua adductus fuit Nar
B ses, ut Lōgobardos per mediterranea mitteret, hæc fuit: Ea tempestate in qua hæc gesta sunt, omnia ad Padi ripam, quæ pertinet ad Venetos exposita adusq; Mincij amnis ostium, quo Benacum in Padū exonerat, Rauennatis agri erant. Nec habebat ea ripa tūc oppidū aliquod, aut castellū. In altera uerò ripa Rauennā inter & Placētiam urbes, unicum erat oppidum Bryxillum, cuius oppidani omnibus in motibus, quos tot tantosq; Italiā post Romanorū imperij inclinationem agitasse ostēdimus, semper in Rauennatū partibus mansere: unde quidquid à Bryxillo Rauennā usq; habet ea Padi ripa, fuit etiā Rauennatū. In Mediterraneis uerò eius regionis Tannetū oppidū uetustū, haudquaq; lōge à Pado Bryxilloq; distans, semper cum Bryxillo fidē Rauennatibus seruauit: estq; id oppidū nūc Regijlepidi ciuitatis uicus. Eas regionis cōditiones intelligēs à Venetis Rauēnatibusq; Narses Lōgobardos iussit Bryxillum Tannetumq; accedere, & Totilā distinere, ut illo absente urbem Romā cæterasq; Italiæ ciuitates facilius recipere posset. Profecti ab Aquileia Lōgobardi, nullo ꝓhibiti impedimēto, ad Atesim peruenerūt. E
C rat aūt tūc Iulius mēsis, quādoquidē Agnellus in uita Vrsicini Rauēnæ episcopi scribit, Narsetem mense Iulio & quinta feria Rauennā cum maximo exercitu ingressum fuisse. Quare Longobardis tunc facile fuit uado aut ponte facto, Atesim transmittere: exinde Tartarū & Mincium, qui amnes per æstatis sydus parum aquis tumēt, transgressi nullo prohibente, ad padi ripā eregione Bryxilli peruenerūt. Nam Teias paucitati copiarum suarum diffisus, nō est ausus cōgredi Lōgobardis. Mātuæ uerò & Cremonæ nulli erāt, qui tātum equitatū hostiū prohibere transitu potuissent. Traducti Padum Lōgobardi, apud Bryxillum statiua posuerūt. Interea Narses uiam per littus Adriatici maris elegit, quoniā illa erat breuior Rauenam ituro, apud quā urbem omes belli apparatus struere cōstituerat. Hanc autē uiam ab Aquileia Rauennā eas paludū fossarūq; & ostiorū Padi difficultates quo emensus sit modo Narses, quib. superauerit adminiculis, nobis est ad rei gestæ ueritatē certius exponendū, q̃ utraq; habet Procopij translatio. Procopius quidē ita, Venetiæ in qua prouincia Aquileia & Verona & paludes existūt, posuit nomen, ut
D omia quæ illic cōtigerunt Narseti, ad ipsam prouinciā referat trāslator. Sed nos honore suo carere nō patiemur, cōditam tūc recēs inter stagna Venetā ciuitatē. In ipsa ēm, quā satis cōstat nullā hucusq; passam uim hostilē, nulla facile inuenitur ædes sacra, cuius cōditoris nomē, cuiusq; tēporis & impensæ, certa nō extat memoria annalibus libris, aut singularū ædium priuilegijs cōtenta. Scimus aūt beati Theodori martyris ædiculā, quā sancti Marci tēplo postea cōprensam uidemus, Narsetis eunuchi iussu sumptibusq; exædificatā, pariterq; cōstat sanctorū Mennæ & Geminiani episcopi sacellū, qđ in capite Brolij cernitur, eiusdē Narsetis impēsa factū fuisse. Quas quidē ecclesias monumēta dicunt Narsetem patritiū Iustiniani Imp. cubiculariū, ex Gothorū manubijs posuisse. Nisi ergo & nouā urbem perlustrasset Narses, & Venetorū in stagnis habitātiū nauigio adiutus fuisset, eam sacrarū ędium impēsam fecisset in urbe Rauēna tum florentissima, aut in Aquileia, quā habemus cōpertum fuisse ab ipso, aut dū Italiā administraret, iussu suo primū instauratā, postea q̃ ab Atila Hunnorū rege fuerat destructa. Profectus est ergo Narses per Filistinā Clodianāq; fossas, per Padi ac Capresiæ, quæ nūc magna Vacca dicitur ostia, & pōtes fecit è nauibus, ubicunq; flumina & aquę interrumpebāt. Cum Ra-

uennę applicuisset Narses, Valerianus & Iustinus duces, q in pręsidio ibi erãt, cũ suis eo E
pijs sese illi cõiunxerũt. Erãt uero per Italiã ueterani milites permulti, quib. stipẽdia mul
ti tẽporis debebant, & ob hoc infensis mẽtibus expeditiões obibãt. His omnib. Narses
stipendia persoluit, animosq; illorũ sanauit. Qui itaq; ducis istius apparatũ belli, priusq̃
ab imperatore proficisceret factũ cõsiderabit, intelliget nequaq̃ esse credendũ, id quod
supra ex Procopij trãslatione dicebat: illũ quinq; millia habẽtẽ uenisse in Italiã, ut sub
Belisario, aut illi par bello Gothico interesset. Cõmoratus Rauennæ dies nouẽ Narses,
postq̃ exercitũ satis recreauerat, inde mouẽs Romã petere cõtendit. Vsdrialas per id tẽ
poris Arimino præerat, uir inter Gothos bello insignis. Is, cũ in agrũ Ariminẽsẽ prima
Narsetis agmina puenissent, transitũ eorũ impedire conabat. Amnis eñ qui præterfluit
Ariminũ imbribus creuerat. Pons uero super eo amne ita sub ipso oppido cõsistit, ut fa-
ciliter impediat. Egressus igit Arimino Vsdrialas cũ ex ulteriori ripa repugnaret, nõnul
liq; iam flumẽ transissent, pugna nõ longe à mœnibus oppidi cõmittit. In qua Herulorũ
quidã eques, cominus pugnans Vsdrialã occidit, milites q; eius morte ducis cõterriti, in F
oppidũ trepidi refugerũt. Caput Vsdrialæ ad Narsetẽ est relatũ. Narses uero lætatus au-
gurio, q̃d primo congressu princeps aduersarius à suis interfectus esset, spe bona plenus
iter cõficiebat. Licet enim Arimini capiendi certissima facultas adesset, tamẽ circa id cõ
morari noluit, ne tãtas copias in obsidiõe unius oppidi distineret. Itaq; Ariminũ pręter-
gressus, iter suũ ptofectus est. At Lõgobardi statiua apud Bryxillũ habentes, multas in-
terea ex Parmensibus Placẽtinisq; abegerant prædas, multa cõmiserant incẽdia. Quare
Totilas copijs undiq; ex Trãspadanis raptim cõtractis, in Lõgobardos ducere perrexit:
adeoq; festinauit, ut accersitus ex Verona Teias, nõ prius Ticiniũ amnẽ attigerit q̃ fue-
rit debellatũ. Fuit uero Totilas sciẽs in ferocissimã gentem & maiorẽ suo paratiorem q;
equitatum habentẽ, qui tamen hostis peditatu esset inferior. Id cum intelligerent futurũ
Longobardi, nequaq̃ prœliũ detrectauerũt, sed copijs eductis, & oppidanis maximo cũ
populo adesse iussis, pugnãdi copiã fecere. Ferunt Totilã q̃d extremo uitæ tẽpore mul-
tis sæpe præstantissimis euenit ducibus, nunq̃ melius struxisse aciẽ, nunq̃ attentiori o- G
culo, quid hostis, quidúe suus ageret miles circũspexisse, nunq̃ deniq; fortius, nunq̃ pru
dentius dimicasse. Sed erat illi certamẽ cum militũ robore gentis Longobardorũ, quæ
cũ sub alijs ducibus, tum maxime sub Alboino rege maximis erat innutrita bellis, & cæ
teram barbariẽ Histri ripas undiq; incolentẽ per multa tẽpora superauerat. Prælij uero
istius, qua forma, quóue modo gestũ fuerit, nõ scribit Paulus, sed Totilã tantũmodo di-
cit à Lõgobardis Narseti militantib. interfectũ, omnesq; Gothorũ copias ad internecio
nem cæsas fuisse. Guido aũt Rauennas sacerdos, quẽ in hac Narsetis historia maxime su
mus secuti, Totilã itẽ à Longobardis interfectũ, eiusq; copias fuisse deletas dicit. Sed ita
Bryxilli & Tãneti oppidorũ nomina implicat, ut satis cõtulisse ad Bryxillũ utraq; gentẽ
signa & pari promptitudine dimicãdi copiã fecisse intelligã, sed utrũ eadẽ die, eodemq;
loco fuerit debellatũ, ambigere cogar: tãta erat eius seculi inepria rusticitasq; scriptorũ.
Siue igit ad Tannetũ, siue ad Bryxillũ, inferior prælio Totilas, ac omnino superatus, oc
cidit: & qui ex suo exercitu cædi superfuerant, Padũ amnẽ transgressi, Papiæ ac circũ ea H
loca primũ de fuga substitere. Secũdũ hoc prælium scribit Paulus, Totila occiso, Gothisq;
ad internecionẽ cæsis, Longobardos multis honoratos muneribus ad propria remea-
se. Illud idẽ paucioribus pene uerbis habet Guido, & alij omnes, qui posteriores tẽpore
scripserunt, quos oẽs uidemus causas præterire quibus adducti Narses & Longobardi,
aut ille permiserit, aut hi uoluerint inchoatã uictoriã intermittere. Neq; enim q̃d scribit
Paulus, ad internecionẽ cæsi sunt Gothi, sed apud Papiã colligentes, Teiã regẽ creaue-
runt, cuius regis opera facti sunt belli apparatus, quos Narsetẽ oportuit formidare. Nã
uicinos sibi Bucelinũ, Amingũ, ac Lotharium duces Burgundionũ ac Francorum, idẽ
Teias rex in huius belli socios asciuit, erãtq; duces, quos diximus relictos fuisse à Theo-
debaldo rege in Ligustinis Alpibusq; & puincia Narbõensi. Itaq; trãsgressi Apenninũ
duces ipsi, maximasq; adducẽtes copias ad Clastidiũ cõsedere, quod est agri Papiensis
oppidum Pado uicinũ, quò intelligebãt cõmeatus facile ad eos undiq; cõportari. Teias
aũt q̃ primũ rex declaratus fuit, thesauros quos Totilas Papię cõgesserat, suscepit: ac ma
gna diligẽtia & rerũ gerendarũ experiẽtia, uires ad primã Gothorũ potentiã reparauit,
Nunciata

A Nunciata est Narseti Totilæ mors cũ oppidũ Loceolim oppugnaret. Fuit uerò id oppi
dũ, ubi nũc põs est Luceolis dictus, Cãtrano oppido ꝓximus, Vrbinũ inter & Eugubiũ
ciuitates in uetustissima olim Flãminia uia. Eo potius oppido Narses quinis protectus
castris Narniã obsedit, qua dedẽtibus ciuib. recepta, apd' eã paucos d. sedit d e, u p ius
ꝙ Romã iret, ciuitates & oppida quæ in potestatẽ uenerãt ordinaret, ꝓuideretq̃ ijs quę
Gothorũ præsidijs defensata post terga remanebãt. Spoletinis aũt in primis milites cõ-
cessit, qui pręsidio sibi forẽt, donec eorũ mœnia à Gothis euersa reficerent. Misit quoq;
Filimõtem & Ioãnem Vitaliani in Hetruriã, qui deditionẽ fieri postularẽt, & eã regionẽ
pręsidio obtinerẽt. Erãt Perusię duo pręfecti militũ Meligadius & Vlithus, hi dissidẽtes
inter se plurimũ differebãt. Meligadius eñ urbẽ dedere cupiebat. Vlithus uerò cõscius
ꝓditionis & cædis quã dudũ Cypriani effecerat repugnabat, pœnã meritã reformidãs.
Ita seditione orta, Vlithus interficit̃, Perusiaq; à Meligadio Narseti tradit̃. Qui post hęc
B Romã ꝓfectus, eam obsedit. Sed ad primũ eius obsidionis tẽpus molestissimus ad eum
nũcius est allatus, de belli societate à Burgũdionibus & Frãcis cũ Gothis inita, & copijs
quas Teias rex supra opinionẽ omniũ reparauerat. Quare in maximas adductus erat dif
ficultates, maioraq; impẽdere illi uidebant̃ belli onera, ꝙ quibus resistere potuisset: nisi
forte & sua ferẽte fortuna, eodẽ tẽpore noua esset nactus auxilia. Sisualdus eñ rex Brẽ-
torum pactione postulata, regni post Gothorũ excidiũ propagãdi societatẽ belli obtu-
lit Narseti. Erat uerò is Sisualdus ex stirpe Erulorũ, quos occiso in Rauẽna Odeacre o-
stẽdimus à Theoderico rege in Alpiũ Apẽniniq; sinu intimo apud Augustã pretoriã in
tra Taurinos Eporedięsesq; fuisse locatos, rege ipsis dato quẽ idẽ Theodericus & gene
rum sibi effecit, & in filiũ adoptauit. Icit aũt cũ Sisualdo petita fœdera Narses, & Vale-
rianũ, q Rauẽnæ præerat cũ suis copijs mittẽs iussit ut circa Tannetũ Bryxillumq; cõsi-
stẽs Gothos distineret, ne in Hetruriã aut Rauennã uersus in Italiã penetrarẽt. Quinctiã
Romanæ urbis obsidionẽ intelligens multo minorib. copijs ꝗ ipse adduxerat indigere
C Gothos, plurib. in locis agitare cõstituit. Et Ioannis Fagæ copijs quas ex Græcia Thra-
ciaq; adduxerat, aliquot addẽs turmas, ipsum ducẽ iussit ea qua aduenerat uia Ariminũ
redire, ut eius oppidi uel obsidiõe uel uirib. potiret̃. Cumadẽ uerò Persam Spoletũ mi-
sit, ut Spoletinorũ ductu auxilioq; fretus Picenũ ingrederet̃: & si Gothos inferiores co-
pijs esse intelligeret, castra faciẽs urbiũ oppidorúmue eius regiõis receptioni intẽderet.
Si uerò ꝑ minimas hostiũ uires apertis negret cãpis metari, cõferret se Anconẽ. Ex qua
urbe agitatos Picẽtes arbitrabat̃ ad deditionẽ facile tutoq; cõpelli. Vrbis aũt Romę quã
interea Narses obsidebat, hæc erat cõditio, Ciues sũperioribus calamitatib. afflicti nõ ad-
modũ multi in urbe uersabant̃. Solitudo nõnullas uias totas habebat, ædificia plurib. in
locis collapsa aut cremata cernebãt̃: neq; eñ Totilas reparatiõi suffecerat, pręsertim ci-
uibus exinanitis, ac maxima ex parte deletis. Itaq; Gothi magnitudinẽ urbis tueri posse
diffisi, locũ elegerãt nõ magnũ iuxta põtẽ Traiani, quẽ egregie fossa ualloq; munitũ ad
cętera mœnia cõiunxerãt, cõgestisq; in eũ locũ reb. suis illo ꝓ arce ac præsidio utebant̃.
Nec tñ custodiã urbis deseruerãt, sed eã quãtũ poterãt tuebant̃. Narses igit̃ cũ expugna
D re urbẽ statuisset, plurib. simul locis mœnia aggressus est. Concurrentes uerò ad ea loca
Gothi de mœnib. repugnabãt. Dum ista fiũt ac gerũt̃, milites quidã Narsetis remotiora
petẽtes loca, cũ ibi solitudo esset scalis mœnia cõscenderũt: inde clamor factus captã ur
bẽ ostẽdit. Gothiq; omissa defensiõe, alij Portuẽsem urbẽ fuga petierũt: alij ad sepulchrũ
Adriani in arcẽ se receperũt. Per hũc modũ Narses Roma potitus est. Arcẽ uerò tũc ob-
sessam haud multo post tẽpore pactione recepit. Erãt in Cãpania nõnulli patritij gñis,
ꝓpter maiorũ autoritatẽ & gratiã Totilas in urbẽ redire nõ passus fuerat: alij pręterea ex
senatorio ordine, quos ut suspectos Gothi eò miserant. Hos oẽs cũ filijs & agnatis eorũ
Gothi interfecerũt. Trecẽtos insuꝑ adolescẽtes Romanos Totilas quasi milites delege
rat, re aũt uera obsides eduxerat, ac trans Padũ in expeditionẽ miserat, qui oẽs postquã
Roma in potestatẽ Narsetis deuenit, à Gothis interfecti sũt. Per idẽ tẽpus Tagnaris qui
Tarẽto præerat, cũ Teiã factũ regẽ Frãcosq; & Burgũdiones in societatẽ uenisse audis-
set, pœnitentia ductus, ꝙ ad partes Iustiniani trãsisset, ad Gothos redire statuit. Vt uerò
suos reciperet obsides, hæc machinatus fuit. Ad Machuriũ Hydrunti præfectũ misit, &
auxiliũ poposcit aduersus Gothorũ copias quas cõtra se uẽturas cognouisse simulauit.
Machurius autẽ nihil fraudis suspicatus, quinquaginta milites ad eum Tarentum misit,

quos Tagnaris statim in carcerē coniecit, & Machurio scripsit, si milites suos uelit obsides eius reddat, quos penes se sub custodia retinebat. Hoc audiēs Machurius, cōturbatus est, paucisq; militib. in præsidio Hydrūti relictis, ipse cū cæteris copijs aduersus Tagnaridem est ꝓfectus. Tagnaris uero nihil moratus milites quos acceperat oēs occidit. Egressusq; Tarēto aduersus Machuriū, prælio cōmisso superat, multisq; suorū amissis, in fugā conijcit. Qui cum Tarentum redire nequiret, omnibus uijs præclusis, Acherusiā se recepit. Narses inter hæc Portū missis eò copijs obsedit, ac tādē recepit. Post hęc Centumcellas eodem modo aggressus, in potestatē reduxit. In Gallia aūt Cisalpina res per id tēpus aliter se habebant, ꝙ proposita nobis ex Procopio historia habeat. Vnde eam omnino linquimus. Nam præter omissam Totilæ mortē, præter errorē Francorū, quos asserit noluisse huic bello Italico se immiscere, nimis cito finē imponit bello, supprimēs aut forte minus notas habens motus maximos, quibus citerior Gallia transpadana post mortē Totilæ fuit agitata: qui quidem motus per duos annos, quibus Teia regnauit, & postea per Sisualdi rebellionē magis Narsetem quàm uniuersæ Italiæ & eius insularū receptio agitauerūt. Itaq; dum Narses oppida Romā urbē circūstantia recipit, Bucelinus, Amingus, & Lotharius Theodebaldi regis duces pecunijs à Teia abūde adiuti, Bryxillū obsidere statuerūt. Sed audiētes Valerianū ex Bononia ubi copias cōtraxerat mouisse, ut Tannetū Bryxillūq; tueretur, se apud Placentiā continuerant. Per eos etiā dies reuersi sunt Sisualdi Brentorū regis oratores, quos miserat ad Narsetem. Isq; Sisualdus rex postquā intellexit fœdera ad uotū esse constituta in bellū Gothicū exarsit. Ad id namq; animos sibi fecisse uidetur nō propria magis potentia ꝙ hostium in illa regione debilitas, & eius gerendi belli maxima opportunitas. Siquidē ea, quę Heruli murato nomine Brentos se dicētes, in eo angulo Alpiū & Apennini possidebāt, grumosa sunt, & multis riuis torrentibusq; inuicē intercisa: qui quidē torrentes sunt ad triginta amnē Tanarū facientes: nec ulla esse posset ab inferioribus ueniēs tam magna potentia, quā regionis illius incolæ formidarēt. Ab Alpib. uero & Apennino, unde uis facile inferri posset, tutū se uidebat Sisualdus, postquā Theodebaldi duces omnē secum traxerant iuuentutem. Sisualdus itaq; suis arma raptim capere iussis, in subiectos Eporedienses Taurinosq;, & omnē eam regionē late impetū fecit. Erant uero in agris omnia sicut in pace & locis nullam omnino hostilē uim formidantibus ad manū exposita, & nedū castella ac oppida tenebanē præsidijs, uel aliqua seruabāt custodia: sed urbes ipsæ portas die noctuq; apertas habebant, ꝗd multos ante annos nullū ea regio belli motū, nullū experta erat tumultū, cuius causa Gothi præsidia imponere ac custodię curā habere uoluissent. Fecit ergo Sisualdus prædā, quantā sui aut uoluerunt capere, aut abducere potuerūt. Id cum Teiæ esset renunciatū, magno cum apparatu eò ducere constituerat, cum nouæ sunt obortæ difficultates, ꝑpter quas in uaria cōsilia, uariasq; sententias pendere cœpit. Ioannē nāq; Fagam copijs Ariminū ductis eam premere urbem, & pariter Gumadē Persam omnia in Picētib. tumultu implesse nunciatū est. Quare Teias nō Gothorū modo, sed Theodebaldi regis copiarū ducibus in cōsiliū uocatis aperuit, quāta undiq; immineret belli moles, consulens singulos quō tot difficultatibus censerent prouidendū: fuitq; plurimorū sententia, omnibus locis simul subueniendū fore: in quam maxime sententiā Teias sese facile duci dixit Narseris hostis sui exēplo, qui nullo loco integer castra habeat, sed partitis multifariā copijs uexet oēs Italiæ regiones. Placuit itaq; Francos ac Burgundiones trans Padum gerere bellum aduersus Sisualdum, Teiam uero ceteram tuentem Italiam ducere in Narsetem. Destinauit autē animo Teias primū omnium Arimino subuenire, quod consiliū suos celauit omnes, etiā quibus occulta quæq; consueuerat aperire: timebat enim ne si emanasset, Valerianus ex Tanneto aut Bononia obuians resisteret. Hinc simulata in Hetruriā profectione tanꝙ iturus Lucā, in qua ciuitate copias habebāt Filimunti & Ioanni Vitaliani oppositas, summa tenuit Apennini iuga ad ea usq; loca quæ Bardonis Alpē Paulus alijq; appellāt, quæ loca ex eius descensu exercitus Lucēsem inter & Parmensem agrū esse cōijcimus. Nā cū ex ipso Bardonis iugo in subiecta Macræ amnis flueta descēdere, q anteriori præerāt agmini occœpissent, flexit in sinistrā Teias, & iter eius diei ꝑperanter emensus ad Rhenū Bononiēsem primis constitit castris. Erat tunc Tanneti Valerianus, & Teiam audiens in Hetruriam ducere, fertur risisse hominis impruden-

A imprudentiã, qui tãtũ exercitũ in retia duceret. Nouerat em̃ Filimuntẽ & Ioannẽ Vita-
liani in Hetruria esse, qubus facile foret Gothos, si illàc trãsirẽt opprimere. At uerò Go-
thos apud Bononiã esse audiẽs Tertius, ac prope insaniens cũ copijs aduolauit. Sed &
Teias interea id futurũ ratus tãta celeritate iter cõfecerat, ut prius ipse Arimino q̃ Vale
rianus Bononiæ applicuerit. Nec tñ Fagas quem diximus Ariminũ possedisse, incõmo
dum accepit, qui de Gothorũ & noui eorum regis aduentu certior factus obsidione illi
co soluta recessit in mõtes. Teias cum paucis Ariminũ ingressus, exercitũ ad Pusam tor
rentem reliquit: distat autẽ is torrens pariter ab Arimino & Cæsena. Et Ioãnes Fagas ne
hostes ad inuadendũ aliquam nancisci possent occasionem, castra per mõtes sæpe mu-
tabat, maximè in animo habens, si qua posset ingredi Cæsenã, ut id oppidũ simul & co-
pias cõseruaret. Id cũ intellexisset Teias, retro mouit copias: & castra admouẽs Cęsenæ
id oppidũ recipere est adnisus. Inchoabãt tunc brumæ tempora, & pauculos dies in qui
bus ducere in Picẽtes potuit Teias infelici rebus suis cõsilio partim in Arimino, partim
B ad Cęsenæ oppugnationẽ cõsumpsit. Nanq; priusquã machinas aduersus Cæsenã exci-
tare, aut alios oppugnatiõi necessarios apparatus posset facere, nix quãtã indigenę mul
tos ante annos non uiderant cecidit, quæ diutissimè pressit terrã, ut Gothorũ exercitus
equos culmis calamisq; tectorũ sustẽtare cogerent, pabulo ubiq; niuibus obruto: & Fa-
ga qui Rauennã se cõtulerat, Valerianoq; prohibentibus, ne lõge nimis accederent pa-
bulatum. Dumq; ea obsessus impedituśq; niue Teias apud Cæsenam hæreret, Cumades
Persa maximã Picentum partem ad Iustiniani partes redire cõpulit. Vere autẽ exorto,
Teias Cęsenæ obsidionẽ spõte dissoluit, & Ariminum delatus per ea loca exercitũ repa
rare curauit, equi em̃ partim fame interierãt, frigoreq; partim qui superfuerãt inutiles fa-
cti erant. Quãobrem ęstas iam media erat priusquã Teias duceret in Picentes. Fecit aũt
prima ad Cingulũ castra, quo oppido ob aquæ defectũ potitus obsedit. Septẽpedates,
quod oppidũ nunc uidet esse sanctũ Seuerinum. Sed post parum potiri posse desperãs
flexit in Ricinates campestre oppidũ: sed Cumadis pręsidio firmissimum: quod uerò id
C oppidum medium est, & fermè cẽtrum Piceni obtinet, suntq; circa parũ distãtia pleraq;
oppida, ad illud diutius sedit Teias: priusq; q̃ eo potiri posset, nõnulla ad eũ ex circunstã
tibus defecere. Interea Narses tam diuturnã ab hoste quietem nactus omnes Campanię
ciuitates præter Cumas, multasq; in Lucanis, nõnullas in Brutijs per duces suos recepe-
rat. Ipse em̃ satis pro tempore cæteris belli opportunitatibus factũ esse intelligẽs Romę
manebat, eiusq; reparationi atq; frequẽtationi ꝓuidere curabat. Captæ fuerãt quibusdã
in Cãpaniæ oppidis Gothorũ nobiles aliquot fœminæ, quarũ una Totilæ quõdã amica
tem prius Narseti incognitã indicauit, Totilã dũ uiueret, pecunias partim Papię cõgre-
gasse, partim Cumis in arcẽ seposuisse, quãobrẽ Totilę frater eidẽ arci per id etiã tẽporis
pręsidebat. Id cũ intellexisset Narses, illico misit q Cumas cũ parte exercitus obsiderẽt.
Sed eo in tẽpore in citeriori Gallia Sisualdus Brentorũ rex priusq; aliquæ hostiũ copiæ
aduersũ se mitterent, Eporediã cepit urbẽ in regiõe primariã. Taurinũ uerò prima belli
æstate & ea quæ secuta est hyeme cũ obsedisset, capere nequit, q; ualido cinctæ muro ur
D bis & loci natura munitissimę populus inerat frequentissimus, q odio magis Erulorũ q̃
Gothorũ amore & bñuolẽtia egregie resistebat. At Theodebaldi regis Metensiũ duces
nihil magis q̃ prædã quærẽtes, æstatis hyemisq; eius belli primæ tẽporibus, prædandis
quę circa Padũ sunt nõ Iustiniani magis q̃ Gothorũ iurisdictionis, uacauerũt. Æstate au
tem quę est secuta, duces ipsi occultã cum Sisualdo rege pactionẽ inierũt. Violauitq; u-
traq; barbaries prima fœdera, quę Sisualdus cum Narsete, Bucelinusq;, Amingus & Lo
tharius cũ Teia rege solẽniter cõstituerant: partiti uerò sunt inter se uniuersam Transpa
danæ Italiæ regionem: Frãci quidem nõ ut ciuitates dominio possessuri, sed prædam ex
subiectis sese fidei permittentibus abducturi. Sisualdus autem finitima sibi subijcere est
adnisus. Sicq; Bucelinus Paduã, Taruisium, Aquileiam, & omnem peruagatus Libur-
niam maiora populis sub amicitię nomine, quàm si hostis apertus fuisset, intulit damna.
Et demum ad Caprariam delatus insulam, oppidum in ea cõditum diripuit atq; incen-
dit: in ea nanq; insula Iustinus senior, à quo Iustinianum nepotem ostẽdimus Imperato-
rem creatum fuisse, optimates Histriæ locauit, Barbarorũ impetum declinãtes, & oppi-
dum ex suo nomine Iustinopolim appellauit: qđ ætate nostra, prout multos ante annos

caput Histrię est uocatũ. Amingus, Vincentia, Verona, Mantua, Brixia, & Bergomo in E suã partẽ retentis, ipsas urbes propè hostiliter est prædatus. Tertio duci Leothario attributũ fuit tanq̃ si Sisualdo fuisset oppositus, quicquid Padũ inter, & Adduã fluuiũ pertinet ad Taurinos: qua etiã in parte uidentur fuisse omnia quæ Papiensem inter agrum & Sisualdi oppida erãt sita: ipseq́; Leotharius nequaq̃ minora q̃ alij duces edidit rapinarũ scelerũq́; facinora. Teiã interim dum in Piceno lente uictoriã exercet, Cumas obsideri certior est factus. Quare pecuniarũ quę in illa erãt arce stimulis actus, ijs qui obsidebãt ferre opẽ statuit, ꝓfectus per Pelignos Marsosq́; & Sãnites in Apuliã peruenit. Ea eñi uia lõgior, alioquin cõmodior fuit, q̃ saltus Casinẽsem Venafrinũq́; & Eserniẽsem Narses præsidijs cõmunisset. Postq̃ uero de Teię aduẽtu Narses intellexit, Ioannẽ Vitaliani cũ parte exercitus ex Hetruria reuocauit, Filimuntẽq́; reliq̃, ut Gothis resisteret, quos audiuerat apd' Lucã copias cõgregare. Ipse uero cũ multis copijs ꝓfectus contulit se in Cãpaniã: nec tñ adeò potuit Narses ꝓperare, quin Teias prius Nuceriã obsedisset, & oppidanis dedẽtib. recepisset: quanq̃ nõ erat in partibus Iustiniani Nuceria, sed ꝓspicientes periculis ciues, nec Gothorũ habebãt præsidia nec Narsetis. Qui Narses existimãs, F quantũ alterutrã in partẽ habẽt momẽti primę rebelliones eiusmodi in bellis, quorũ duces & uirtutis & uiriũ opiniõe sunt pares, ad Teiã ducere statuit, certissimo ꝓposito decertandi. Nec alterius etiã erat ꝓpositi Teias, qui Nuceria potitus, & ipse in Campaniã ducere statuerat, cũ Narsetẽ adesse fuit ab exploratoribus nunciatũ. Narses nãq; montẽ q̃ Cãpaniã ab Apulia disterminat præmissis turmis occupauerat, & in Nuceriã ducere properabat. Quantũ uero pares erãt & copijs & uirtute duces, tantundẽ alterutrũ timebãt. Hinc Teias obsideri timẽs, Nuceria educẽs ad ꝓximũ amnẽ cõsedit: q̃ in tẽpore ad eundẽ descẽdes amnẽ Narses, castra o cyus cõmuniuit. Sicq; utraq; castra Tãdlo fluuio sunt dirẽpta. Sed erat hoc solo superior Teias, q̃d pontẽ q̃ unicus fluuiũ iungebat, occupatũ ualido pręsidio cõmuniuit. Hincq́; cũ placeret educere in aciẽ & pugnãdi copiã facere, atq; etiã subitò impetere potuisset, quib. Narses opportunitatib. omino priuabať: erat tñ alia ratione inferior Teias, quod oẽs illi cõmeatus mari adducti, Sipontino in G portu tenebanť, & inde Nuceriã triginta fermè passuũ milia portabanť: & licet quando castra loco sunt facta, uer ꝓpemodũ esset exactũ, uel potius inchoata æstas, aliquãdo tamen à frumẽto cæterisq́; cõmeatibus in suo exercitu laboratũ est, procellis forte præter littoris tẽpestatisq́; cõsuetudinẽ mare tenẽtibus impeditũ, ut nisi frumẽta in agris quod soli & regiõis fert natura, tũc maturescere occœpissent, sibi fuerit recedendũ. Acciditq́; æstate iam plane inchoata, classis illius partẽ dum accipiendis ex Salentinis Calabrisq; cõmeatibus, it reditq; frequens, uiolento agitante uento portũ petere Brundusinũ, ubi fide publica decepti, gubernatores in uincula sunt cõiecti. Brũdusini enim cũ nec ab imperatore defecissent, nec satis plenã illi obedientiã præstitissent, uisis ijs quæ ꝓspere Narses in Italia gereret, per eam gubernatorũ classis Gothorũ deceptionẽ cũ Imperatore in gratiã redire quæsiuerũt, tuncq; classis q̃cquid erat reliquiarũ breui dissipatũ, nullo post hac Gothis usui fuit. Qđ cũ intellexisset Teias, ueritus est ne Narses parte exercitus ultra amnẽ ponte facto aut nauib. trãsportata pabulatione frumẽtationeq́; suũ prohiberet H exercitũ. Eaq́; ratiõe statuit sibi prælio decernendũ. Nã præter eam, de qua diximus, necessitatẽ adductus erat in nõ uanã, ut sibi uisum erat, uictoriæ spem, q̃d duobus in mensibus, quot ad eũ amnẽ erat sessum, leuia aliquot prælia & singularia fuerãt certamina. In quib. miles Gothus aliquando superior erat factus audacior. Ex ripis etiã fluuij quæ par uo distabãt spatio, quoties sagittis, q̃d frequẽter fiebat, certabať, Gothus ad id natus nutritusq́; multo plura q̃ ipse acciperet uulnera inferebat. Ea igiť spe fretus Teias educere trãs pontẽ exercitũ & pugnandi copiã facere cõstituit, atq; aliquoties incœpit. Sed ilico Narses tanta celeritate atq; animorũ sui exercitus alacritate copiã pugnãdi & ipse fecit, ut semp Gothus pauescẽs territusq́; abstinuerit. Interea incœperãt frumẽta proximis in agris deficere, & lõgius ire frumentatũ, nec pauci poterãt, Narsetẽ multa in regione oppida tenẽte, quibus præsidia inerãt paucos hostiũ palantes faciliter cõfectura: nec multos castris frumentatũ emittere audebat Teias cui hostis ꝓpinquus, ac propè contiguus cõtinuo imminebat. In eã adducti difficultatẽ Gothi, castra retro mouere in cõsilio deliberant, nec tñ amnẽ deseruere, sed ad eius ripã profecti, in montẽ proximũ recesserunt.

Est uero

A Est uerò is mõs arduus, difficilisq; ascẽsu. Occupato mõtis uertice Gothi ab hoste quidẽ
tutissimi erant: sed post parum solito magis cõmeatuum penuria laborarũt, tãtis copijs,
quãtæ illis inerãt castris, omnia ubi cõsisterent paruo in tempore cõsumentibus. Secu-
tus autẽ illico fuerat Narses, & castris ad mõtis radices metatis, si hostẽ armis deturbare
nequiret, rerũ penuria cõficere est aggressus: summa nanq; diligentia curauit, turmas in
uaria dimitti loca, ex quibus frumẽtatores quotquot mõte descenderẽt, opprimerent.
Quæ effecit nimia optimi ducis prouidẽtis, ut in maximũ discrimẽ res sua fuerit perdu-
cta. Qui eñ desperarãt uictoriam, atq; Romanum exercitũ formidare cœperãt Gothi,
priusquã adeò coarctati essent in fugã pendebant, incruentamq; Narseti uictoriã breui
reliquissent. Ad id aũt difficultatũ adducti, ut aut fame cõficerentur, aut frumẽtatũ ituri
gladios hostiũ nequirẽt effugere: cõstituerunt aut gloriosam oppetere mortem, multo
sanguine hostibus staturã, aut uictoriam uel cruentissimã obtinere. Struxerũt itaq; Go-
B thi in mõte aciem, & Narsetem nil tale suspicantẽ, improuisi adoriẽtes: maximã in prin-
cipio fecerunt cædẽ. Colligentes autẽ se Narsetis milites, pugnando in ordines cõcesse-
runt. Et Narses subita in re haudquaꝗ animo territus per acies cõuolabat, imminẽs re-
tractansq; singulos, prout repẽtini prælij ratio postulabat. Fuit aũt ideo pedestre, & sine
aliquo cõmissum equitatu id prælium, quod Gothi per decliue delati equos in mõte re-
liquerãt, & Narsetis milites suos si uoluissent ea in re subita sternere nequiuissẽt. Pugna
tum est utrinq; nõ ferociter modò, sed penitus inhumanè, cũ nullus in cæde modus, nul
la seruãdi captos fuerit clemẽtia. Edidit uerò Teias eo in prælio maximum uirtutis suæ
specimen, & se dignũ ostendit qui regno gẽtis fortissimæ potiret. Etenim media in acie
quãdoq; in cornibus pugnãs, quoscunq; cõgredi ausos obtruncauit, cùm ipse in pugna
cissimum quemq;, quẽ audacius pugnare uidisset delatus plurimos interfecerit. Ad ex-
tremum tamẽ dum militis potius ꝙ regis & ducis munera intemperãter obit, prælium
illud magno militũ Narsetis cõmodo frigescere fecit: siquidẽ scutum depositurus iacu-
lis quæ immissa hæserãt prægrauãs, dum aliud acciperet telo inter corporis auersi motũ
C cõfossus cecidit. Ad cuius occasum & si fugam nõ cõmiserũt, aut prælium intermiserũt
Gothi, tamẽ lentius pugnauere, à cædibus hostis quantum poterãt temperãtes, ut pacẽ
quã pugnãdo petebant à Narsete facilius impetrarẽt. Et cùm nõ exaudiret Narses, præ-
lium quod ad solis ortum erat inchoatũ, in primas noctis tenebras est protractũ: noctis
interuentu paulisper uterq; exercitus se cõtinuit, & arma retinẽs diem posterã expecta-
uit. Ad primã diei facem eisdem quibus prima die animis in prælium est reditũ, maiorq;
per eam diem cædes utrinq; est facta, Gothis desperatione, Narsetis militibus spe & ani
mo delendæ gentis acerrimè dimicantib. Et tamen priusquã aduesperasceret, mittentes
ad Narsetẽ Gothi pacẽ impetrauerunt, quã Narses spõte & inhortantibus qui in exer-
citu suo ordines ducebãt, cõcessit, quoniã nimis multos ex suis peruidebãt casuros, pri-
usquã fortissimã gentem armis delerẽt obstinatis desperatione animis supra morẽ uirilẽ
humani corporis pugnaturã. Fuerunt cõditiones datę pacis, ut Ostrogothi & qui cis &
qui ultra Padum patrios haberent lares, nõ prius ad illos redirent, ꝙ oppidum ciuitásue
quã incolerent, potestatis Iustiniani Imp. magistratuum facta esset. Erant eñ illi in sep-
D tuaginta duobus annis qui à Theoderici in Italiam aduentu tunc finiebant, omnes in I-
talia geniti & nutriti. Interea tamẽ in Campania, & apud urbem Romã morantes arma
deponerent, illa nunquam prius aut aliter sumpturi, ꝙ ab urbis Romæ magistratibus iu
berent. Eoq; modo deletum est Ostrogothorũ nomen. Neq; eñ iussi fuerunt à Narsete,
quod tanꝙ ex Procopio traditũ uidimus, Italia excedere. Sed priusquã Longobardorũ
gẽs in Italiã uenerit, quod paucissimis post id pręliũ annis fuisse ostẽdemus, euanuit no-
men Ostrogothiũ, nec extra Italiã, neq; in ipsa qui fuissent ex ipsa gẽte superstites in Lõ-
gobardorũ aduentu alicubi sciebant, omnibus ipsis Ostrogothę quondã gentis se Italos
prout erant facientibus. Superfuerunt tamẽ huic prælio nõ cõtemnendæ Ostrogotho-
rum reliquiæ in Italia Transpadana. Quibus persequendis atq; omnino uel delẽdis, uel
ad deditionem cõpellendis Narses animum adiecit, ne quod Belisarij temporibus acci-
derat, relicta eius gentis pars nouum aliquando incendiũ excitaret. Hinc arcem intelli-
gens Cumanã nõ posse breui uiribus expugnari, partem copiarum reliquit, quę ad Cu-
mas sederet, ne quicquã cõmeatuũ mari terráue importaret diligẽtissimè curatura. Ipse
præmissis

premissis uia Latina copijs paulo post uia Appia est secutus, ut aliqua per Campaniã oi E dinaret. Narseti aduenienti senatus populusq; Romanus obuiã effusus illum ouantẽ deduxit. Qui paucos dies in urbe moratus in Etruriã est ꝓfectus. Interea Ostrogothi Trãspadum & per Cisalpinã Galliã incolentes Teiæ regis & sui exercitus clade audita, duas Galliç Cisalpinç ciuitates, Lucã & Forũcornelij instauratis mœnibus, impositoq; præsidio ac cõmeatu cõmuniuerant. Cũ Theodebaldi uero Metensiũ regis ducibus accurate egerant, ut secũ Narseti resistentes Transpadanas urbes cõseruari adiuuarẽt, fore dicentes, ut q̃d post Vitigitis & Totilæ clades cõtigit, uires ipsi repararẽt, & iteratò Italia potiantur. Bucelinus aũt Amingus & Lotharius, & Italia cõmiserant propter quç Teiam sibi infensum esse non dubitabant, eius tamen audita morte magis q̃ eo uiuente cœperant formidare. Ei nanq; etiã uictori posse resistere, & intra Liguriã Alpesq; se saluos facere nequàquã dubitabant. Narsetis uero uirtutẽ, cuius fama erat celeberrima, ita ducebant suspectã, ut illum cætera potitum Italia existimarent se nedum Liguria, sed & Alpibus & prouincia Romana deturbaturũ. Quã ob rem rati cõsultius fore bellum aliena in F terra gerere, nõ solũ quod rogabantur Ostrogothis promiserũt, sed eos cœperũt cõtrà ac consueuerant demulcere, utq; Narseti, cuius apparatum belli habebant exploratũ, q̃ longe à finibus suis se opponerẽt, Placentiã delati eò ingẽtes copias cõtraxerunt, Forũcornelij & inde Ariminũ ꝓfecturi, si Narses in itinere diutius moraret̃. Venit uero opinione omniũ celerius ad Lucã urbem Narses. Et castris ad Auserim amnẽ metatis communitisq;, illuc oẽs cõtraxit copias, quæ saluis uel urbibus uel oppidis educi posse prouinciarũ præsides iudicarũt. Sed cũ uarias oppugnationes per multos intentasset dies, intellexit nõ posse urbem ualido circundatã muro, & quã probi defensarent milites, nisi diuturnẽ sedendo capi. Hinc diuisis copijs partem sibi retinuit necessariã, alias uero oẽs Dagisteo & Antiocho attribuit, eos iubẽs duces in Forũcornelij ducere, & Valeriano ex Rauenna accersito Corneliensem urbẽ expugnare. Fecerũt imperata duces. Et Foro cornelio in circuitu obsesso nihil est omissum, q̃d ad oppugnatiões urbiũ cõsueuerit adhiberi. Resistebat̃ uero & ab oppidanis, quib. esset cũ Rauẽnatibus æmulatio, & à præ- G sidio quod Ostrogothi imposuerãt selectissimũ. Eo aũt in tẽpore postq̃ Franci duces & Ostrogothi uiderunt Narsetẽ aliquot iam menses sedisse ad urbes Lucã Forumq; Cornelij, animos auxerũt, & ex Placẽtia mouentes Tannetũ obsederũt, eo animo, ut eius oppidi potiti Bononiã obsiderẽt, & inde suis subuenirẽt, qui in Luca & Forocornelio obsidebant̃. Quç cũ Valeriani magistratus Tanneto impositi renunciassent, Dagisteus, Antiochus & Valerianus re in cõsilio discussa, eam integrã Narseti remiserũt. Censuitq; & ducibus mandauit Narses, ut Antiocho Valerianoq; obsidionẽ Foricornelij cõtinuantibus, acciperet partẽ copiarũ Dagisteus, & Bononiã delatus si nõ censeret cũ potenti hoste confligendũ, saltem Tannetanis opem subsidiumq; ostentando eos in se fouerer, quousq; Luca expugnata, ipse cũ toto exercitu aduolaret. Dagisteo apud Bononiã sedente Tãnetanisq; impigre Burgũdo & Ostrogotho hosti resistẽtibus, Luca urbs septimo obsidiõis mẽse per ciuiũ prælia dijq; deditionẽ est recepta. Quo in tẽpore Antiochus Forocornelij per oppugnationẽ potitus, eam urbẽ ad solũ usq; subuertit. Sed Burgundi H Ostrogothiq; præcipitato ad primũ Dagistei aduentus nunciũ consilio, Bononiã aduolarunt, & aciebus structis pugnandi copiã fecerunt. Id cum uidisset Dagisteus, & ipse in aciem ducens primus manũ conserere est aggressus. In quẽ illi nullis seruatis ordinibus tota copiarũ mole incubuerunt, adeò ut & in fronte, & à lateribus, & ad ipsam aciẽ subsidiariã eodem tempore sit pugnatum, apparuitq; Romanum exercitũ, nisi ordines constanter seruasset, dissipari ac opprimi debuisse. Sed qui ad subitũ territi impetũ primo titubauerãt Dagistei milites, postq̃ rẽ nulla geri disciplina intellexerũt, sese inuicẽ cohortati sunt, & Dagisteus tanq̃ aperta ferro uia Tannetũ profecturus signa ꝓcedere iussit: tunc ilico facta est à Romano milite in hostiũ aciẽ in fronte pugnantẽ impressio, & hostes impetũ ferre nõ ualẽtes sunt fracti: q̃ uero hostiũ ad latera ad subsidiaq; pugnabãt, uisa suorũ fuga, & ipsi in fugã fœdissimã sunt conuersi. Tunc Dagisteus suis consistere iussis, acies cõuertit, & in palantes undiq; hostes bifariã dimittens turmas, iussit ut cædi hostiũ incumbentes, nõ ultra dilaberentur, q̃ unde classicũ ad sua signa reuocans exaudirent. Eo in prælio interfectus est Bucelinus. Lotharius aũt frater, Amingusq; de fuga

Placentiam

A Placentiã petiuerũt. Cæsar in hoc prælio scribit Guido Rauẽnas tot milia, ut illi nõ credã, q in prælio in q Teias apud Nuceriã occisus est, centũ milia Ostrogothorũ cecidisse tornato nimis mẽdacio dixit. Quicunq; aũt fuerit Francorũ Burgundionũq; & Ostrogothorũ à Dagisteo interfectorũ numerus, Dagisteus ea potitus uictoria, Bryxillum se cõtulit, copiasq; instituit reparare, Padũ q posset celeriter trãsmissurus. Qui uero Placẽtiã de fuga cõcesserãt Frãci duces rapinarũ cõsciẽtia Ostrogothos formidabãt, uerebãturq; ne ciuitates Trãspadanæ quãprimum essent à Romanis aditæ rebellarent. Qua ratione Vuidim quendã Ostrogothũ nobilem in ducem assumi curarunt, polliciti sese illi & Ostrogothis nullatenus defuturos. Id cũ Dagisteo renũciatũ esset, priusq; nouus dux autoritate in Ostrogothis cõparata, ciuitates cõfirmaret, aut copias reparare posset, Padũ ut trãsmitteret accelerauit. Sed dũ Dagisteus nauigio ratibusq; Padum traijcit, Vuidis Francisq; duces Veronã accesserunt: in qua urbe natura loci minutissima sperabant diutius resistere, aut si aliqd durius accidisset, ex ea in Germaniã & ad regẽ Theodebal-
B dũ in Gallias ꝓficisci. Erat Veronæ Etheus uir in gẽte Ostrogotha nobilissimus, q nec Vuidinẽ fieri ducẽ cõsenserat, nec ad eũ eligẽdũ Papiã uocatus accesserat. Quare Veronensibus in cõsilio suasit, nec Ostrogothũ nec Francos duces intra mœnia accipiẽdos, ne tãtã belli molẽ quantã imminere cõstabat, si fugientes accepti essent, in urbis Veronæ excidiũ traherẽt. Ethei uox quãprimum in cõsilio audita est, à cunctis euestigio cõprobat, eo maxime quia Amingus adesse nunciaret, quẽ unum experti fuerãt atrocissimũ prædatorẽ. Vuidis interea cum Veronæ applicuisset, aditũ sibi socijsq; ducibus denegari intelligẽs Papiã reuerti cõstituit. Quem Leotharius linquẽs decreuit in Germaniã se cõferre. Et quia Atesis p Veronæ põtes transmittendi non esset facultas, fluuium uero præaltum rapidumq; uado ut transiret nõ uisum est intentare, ad lacum Benacũ se cõtulit. Vuidis uero & Amingus per Mantuanos Brixianosq; ꝓfecturi, Mincium põte iunxerunt, uix dumq; in alterã delati ripã Mantuanum attigerant agrum, quando Dagisteum adesse, ut in eos Veronã duceret fama præuia intellexerũt. Hinc quid facerẽt du
C bij ad Minciũ re. essere, ut dũ castra tumultuarie munirent, posset in cõsilio discuti quid agendũ à pluribus censerẽt. Occupauit uero Dagisteus, q de hostis aduentu certior factus, tã repente aduolauit, ut nec castra cõmunire, nec aciẽ struere potuerit. Tanta uero erat apud hostes Dagistei uirtutis fama, tantus nominis terror, ut prius penè ꝓfligati q aditi, prius oẽs capti fuerint, q prælium ordine potuerit inchoari: captũ Vuidinẽ Dagisteus seruauit, ad Narsetẽq; misit, qui illum Cõstantinopolim ad Iustinianũ perduci curauit. Amingũ uero captum permisit interfici Dagisteus. Eodẽq; aut proximo die Leotharius cũ Benacõ ad sinistrã relicto flexisset in Tridẽtinos, febre correptus interijt. Ea cũ esset parta de hoste uictoria, multi ex Ostrogothis, p urbes oppidaq; regionis Transpadanæ aut domi manẽtes, aut in præsidijs locati easdẽ petiuerũt, impetrauerũtq; a Dagisteo pacis cõditiones, quas Narses superatis apud Nuceriã alijs cõcesserat Ostrogothis. Solus tunc supererat in Italia hostis Sisualdus, q perfidię cõsciẽntia sese in mõtibus grumosisq; arcibus cõtinebat. Eum tñ Dagisteus ducta expeditione breui superauit, et
D captum iuxta Pauli uerba de alta trabe suspendit. Tuncq; Dagisteus præfectos cum turmis dimittẽs omnia recepit quæ trãs Alpeis citraq; Meteẽsiũ rex Sisualdusq; tot ante annos occupata tenuerunt. Ab Ostrogothis aũt urbiumq; & oppidorũ ciuibus Italis in Venetia & cæteris regionibus Trãspadanis, certatim deditiones sunt factæ, fuitq; tunc temporis uetere belli Ostrogothi finis octauodecimo anno q fuerat inchoatum. Narses interea postq; apud Rauẽnã cõstitutus Ariminũ recepit, & eodẽ ferè tẽpore Dagisteũ ducẽ suũ Francos Ostrogothosq; apud Tannetũ ꝓfligasse intellexit, ad urbẽ Romã ire cõtenderat: præmiserat aũt Antiochum ducẽ cum copijs: qui per Picentes ꝓfectus recepit ciuitates & oppida omnia quæ Ostrogothorum præsidijs firmata post cladẽ Nucerinã in rebellione perstiterãt. Cumq; Narses paucos in urbe Roma dies fuisset, aduolantes attulere tabellarij Dagisteũ in Trãspadanis feliciter debellasse. Quare omnia cernẽs pacatissima, nihil ultra accuratius egit, q urbẽ Romã ciuibus frequentare, cõfracta collapsaq; mœnia, & urbis ædificia instaurare, & quibuscunq; poterat modis ciuitatẽ ita reformare, ut in priscã rediret, cũ potentiã amplitudinẽq;, tũ etiam dignitatem. Nec tamẽ aliquod nunc extare scimus apud urbem Romã tanti uiri monumentũ, præter egregiũ

Anienis in uia Salaria pontē, qui ut carmina marmore incisa docēt, illius opibus est cō- E
structus. Hinc cōsiderās Frācos, Burgūdionesq;, & Visigothos, nominis Romani pro-
pè oblitos, qđ ante annos octuaginta neminē in Italiæ bellis, nisi Herulum, aut Ostro-
gothū audiuerāt nominari, Romanos illis cōstituit opponere. Itaq; Amatum patritium
ciuē Romanum, declarans ꝓuinciæ Narbonensis Antiensisq; & Romanæ & Alpium
præfectū copias illi attribuit, quibus & eā tutaret prouinciam, & illa in parte aduersus
Francos, Burgūdiones, & Visigothos claustra Italiæ cōmuniret. Francionē insuper ci-
uē Romanum, quē magistrū militū sibi assumpserat, illi præfecit Cisalpinæ Galliæ parti
citra Apenninū Alpesq;, & supra Papiensem Mediolanensemq; agrū, quam uel Sisual
dus rex, uel Ostrogothi paulo ante tenuerāt. Vt hic à Massilia urbe Varum usq; fluuiū
extra Italiā, inde in Italia à Genua Augustaq; prætoria & Verona urbibus, Atesiq; flu-
uio in fretū Siculum Ioniumq; mare nulla urbs, nullū fuerit oppidū, qđ nō Narsetis du-
ctu Romano pareret imperio. Vrbis aūt Romæ ad pristinā dignitatē instaurandæ tan-
tā Narses suscepit curā, ut diligentissimi patris familias solicitudinē superauerit. Eius ui F
ri bonitatē cum Romanus clerus perspectam haberet, apud illum institit, ut postq; dei
munere & summa eius uirtute libera erant à barbarorū iugo Romanorū ciuium corpo
ra, animarum quoq; saluti ꝓuideret: qđ quidem nullo efficacius modo fieri posse cense
bant, q̄ impetrata à Iustiniano imperatore Vigilij pōtificis relegatione: id Narses cum
facere spopōdisset, imperatori scripsit. Eæq; literæ imperatorē mouerunt, qui ad Procō
nesum Galipsumq; insulas mittens Vigilium, & simul sacerdotes clericosq; Rom. ad se
perduci iussit: nec tñ potuit cōtinere imperator, quin eos tentauerit sacerdotes, si Pela-
gium uellent, potius q̄ Vigilium in Romanū pōtificē habere qđ cum illi cōstanter ab-
nuissent, eos oēs simul cum Vigilio dimisit Romam, quādo esset libitum nauigaturos.
Sed appulsa Siciliç naui Vigilius ualitudine correptus lateris dolore cōsumptus est. Sa
cerdotes uero qui cum ipso fuerant, postq; in patriā reuerterāt, memores Iustiniani im-
peratoris uoti, Pelagium creari summum pōtificē curauerunt: tam paucíq; sunt in clero
Romano inuenti, quibus ea Pelagij electio fuerit grata, ut illū oportuerit à duobus epi G
scopis Perusino ac Ferētinate & Ostiēsi, quodā presbytero ordinari. Pelagius nāq; qđ
supra diximus, quando apud Iustinianū orator fuit, laborabat infamia dclati apud impe
ratorē Eudoxiamq; uxorē Vigilij, ut in ipsum Pelagium referrent mala atq; incōmoda,
quibus tot per annos bonus pōtifex fuerat agitatus. Exhibuit uero Narses sese inter dis
sidētes clerū ac pōtificē sequestrū, & supplicationi ꝑ omnia templa ac sacra loca solēni
ritu institutæ interfuit ipse, ut clerus populusq; pōpam frequentior sequeret. Cumq; ad
sancti Petri basilicā est uentū, Pelagius pulpitū cōscendit, & euangelia Christi cernens,
tangens, diraq; in caput suū, si mentiret, execratione facta, iureiurando negauit se pon-
tifici Vigilio nocuisse, aut in eū fuisse aliqua machinatum: unde clero recōciliatus & po
pulo Pelagius, multa in pōtificatu suo fecit laude dignissima. Essent hoc in loco narran
da, quæ Narses omni Italia & adiacentib. insulis potitus egerit. Sed qđ sæpe aliàs questi
sumus, uel perierunt scripta, uel nulli ea in tēporū turbulētia fuerunt scriptores. Oēs em̄
quos uidere potuimus rerū gestarū uix prima attingentes capita habent, quo tempore H
primū Narses Italiā reddiderat pacatā, Iustinianū imperatorē obijsse anno quadragesi-
mo, q̄ cœperat imperare: suffectūq; ab eo Iustinū iuniorē in imperio successisse. Cuius
imperij initio Romani ciues quidā perditissimi uiri Narsetē gloria & diuitijs tāta cū ho
nestate paratis florere uidentes, in eius inuidiā exarserunt. Et ad ipsum mittentes impe-
ratorē leuissimū hominē ei suggesserunt, Rom. se barbaris ꝑmissuros si diutius ei præ-
essent Narses & Græci, quorū exosam haberent, intolerabilēq; ducerent petulantiā. Ea
dē ipsa Sophiæ Iustini imperatoris uxori insusurrarūt delatores, quæ nequā muliercula
ilico cōmota est: & haud secus q̄ si eam rem nulla subnixā ueritate haberet cōpertā, pen
dentem uirum in scelus impulit, ut Lōginum quendam patritiū Narseti mitteret succes
sorem. Nec satis fuit prestantissimū ducē, & optime de republica meritum priuare, qđ
ille ꝓ sua modestia uidet optasse, nisi & cōuicia procax infaustaq; Romanis rebus muli
er addidisset: illi em̄ cōminata est futurū, ut posthac nō solū degeret priuatus, sed quod
eunuchū deceat dispartiendis inter ancillas pensis à se deputet. Qua indignitate nō cō-
moueri nō potuit uir ingentis spiritus Narses. Cui rerū à se gestarū magnitudinē & pieta-
tis inte-

A tis integritatisq; cõſcientiam cum tanta ingratitudine atq; nequitia mente & animo me tienti ita incenſi ſunt animi, ut cõtinere nequiuerit quin aduerſus uirum & uxorẽ eo indignos imperio ſuã ulciſcereſ iniuriam. Quamprimũ itaq; Lõginum in Italiam uenturum intellexit, ſeceſſit Neapolim urbem optime de ſe meritam. Ea in urbe cum aliquot fuiſſet menſes, ad Alboinum regem Lõgobardorum ſibi amiciſſimũ miſit, q ſuaderet, ut Pannoniã, qđ uſu antea cõpertum erat, ſemper nouis Barbarorum incurſibus expoſitã linquens, gentẽ Lõgobardam traduceret in Italiam, terrã omnium orbis terrarum primariã, & cuius poſſeſſio illos etiã nolentes ad orbis imperiũ ſublimaret. Sed interea dũ tantæ molis ꝓfectionẽ parat Alboinus, defuncto Pelagio ſuffectus eſt in Romanũ põtificem Ioãnes. Qui gentis patritiæ Ro. eiuis merita Narſetis de urbe Roma deq; Italia nouerat: & cum nulla obcæcaretur animi paſſione, intelligebat ingratiſſimum & ſimul periculoſum fore talẽ uirũ ſpernere, ac diutius tenere animo abalienatũ. Acceſſit itaq; Neapolim põtifex, & à Narſete uiro omnium mitiſſimo facile qđ uoluit impetra-
B uit. Venerunt nanq; ambo Romam, & populus Ro. honores Narſeti cupiens meritos exhibere, eum & Baſilium gentis patritię Romanum cõſules declarauit. Vnde conatus eſt ſecretẽ Narſes ꝑ nuncios & epiſtolas Alboino perſuadere, ut ſeſe in Pannonia cõtineret. Oportuit nunc quid antequã Longobardi à Narſete accerſiti in Italiam uenerint, fuerit Romæ & in Italia geſtũ, dicere: ſed ea quam ſæpe deploramus ſcriptorũ raritas ac imperitia facit, ut annos ferme decẽ intermittere cogamur. Satis nanq; certum eſt, Narſetem à Ioanne papa primo ſui põtificatus anno Romam fuiſſe ꝑductum. Conſtat item ambos eodẽ anno Romę diem obijſſe: & is põtifex annos duodecim Romanam rexit eccleſiam. Sed qđ interea ab ipſis alijſq; Romæ & in Italia ſit geſtum, penitus ignoraſ. Ipſius Narſetis opera & interceſſione factũ eſt, qđ ſcribit Agnellus, ut poſt partam de Gothis uictoriã Iuſtinianus imperator bona Gothorũ principũ publicata eccleſiis Rauennæ donauerit. Hinc habẽt cathedralis eius urbis baſilica & ſeptẽ monaſteria poſſeſſionũ ius ampliſſimarũ in omni terra, quę tunc ad Rauennatẽ ſpectauit iuriſdictionem:
C quæ qđẽ terra ab Apẽnino Picentum inter & Padum Placentiam uſq;, & ultra Padum ad Mintij amnis fluenta in paludes & mare Adriaticum ꝓtendebaſ. Extat uero eius donatiõis à Iuſtiniano pars formulę in hæc uerba, Sancta mater Rauẽnas eccleſia uera mater, uere orthodoxa, cum cæteræ multę eccleſiæ falſam ꝓpter metũ & terrores principũ ſuperinduxerint doctrinã, hęc ueram & catholicam tenuit fidem, nunquã mutauit, fluctuationem ſuſtinuit, à tempeſtate quaſſata immobilis ꝑmanſit. Extruxit autem Narſes, & ꝓpria ornauit impenſa in Claſſenſi oppido monaſterium baſilicamq; ſancti Apollinaris, cui tã operum magnificentiã, q; ornatu pares pauciſſimę nunc in Italia uiſunſ. Et ſacella duo, de quibus ſupra eſt dictũ, in noua tunc urbe Veneta ædificari ornariq; cura uit. Regno Oſtrogothorum, qđ ſeptuaginta duos annos in Italia eſt protractum, funditus ſublato, Viſigotha gens in Hiſpanijs manſit incolumis: quinimo de induſtra fieri apparebat, ut quantum Oſtrogothi inclinarent minuerenturq;, tantundem Viſigothi gloria & potentia augereſ. Supra oſtendimus Anaſtaſii imperatoris temporib. Theoderi
D cum Oſtrogothum in Italia regem, Almaricum Viſigothorum regem puerum nepotẽ ſuum à Francorum oppreſſionibus protexiſſe: q̃ in negocio cõfirmatum fuiſſe conſtat Viſigothę gentis regnum, quod aliàs fuerat occaſurũ. Vandali ẽm tunc in Africa opulenti, Saxones Anglici in Britannia: Britanni, Burgundiões & Franci capta quiſq; Galliarũ parte ſua cõtenti erant: & ſi Franci maioris populus ambitionis fines protendere uoluerint, proximas habuerunt Alemãnorum Germanorumq; partes, & Italiã, in quib. potuerunt ſuo ſatiſfacere deſiderio. Hinc ꝑ illos qui ab Anaſtaſii morte in finẽ imperij & uitę Iuſtiniani interceſſerunt quinquaginta annos, multi qđẽ fuerunt reges Viſigothorũ à ſuis interfecti: ſed occiſo alio aliũ ex eadẽ gente ilicò ſubrogabant. Sicq; Theuda, q Almarico ſucceſſit, regnauit annis decẽ & ſeptẽ: cui cũ ſucceſſiſſet Theudegilaus, anno regni ſecundo ſuorũ dolo interfectus fuit: & pariter ei ſuffectus Agilãres, anno regni nono fuit in cõuiuio obruncatus: ſucceſſor eius Athanalgidus, q̃ tẽpore Oſtrogothi in Italia ſunt deleti, regnũ Hiſpaniarũ habebat quietiſſimũ, qđ annos uiginti duos pacificũ cõſeruauit. Ea in lõgæ pacis quiete Viſigothis Hiſpanias citeriorẽ ulterioremq; pacatiſſimas habentib. Halani cũ Viſigothis ita coaluerũt, ut in illius gẽtis nomen ſuũ

sensim cōfuderint atq; amiserint. Eos em̄ Halanos ostēdimus noluisse cum Vādalis in E
Africā nauigare: & postea pulsos à Sebastiano Valentiniani imp. duce, ex Bethica quā
sperauerāt retinere, ad Visigothos cōfugisse: q quidē Visigothi eos ducētes suspectos
nunquā simul uno in loco statiua habere permiserūt: imò ne unquā possent aut per se-
ipsos rebellare, aut in Vādalos gētem amicā respicere, cōtinuerunt illos in Hispania ci-
teriori, quę ex populorū mixtura facta est: quę ætate etiā nostra permanet gētis utriusq;
nominis cōpositio, & qui eo modo incoluerūt citeriorē Hispaniā Gothi & Halani, nūc
dicunt̄ corrupto uocabulo Gothalani, gēs ꝓfecto ferociæ illius, quæ generi suo in om̄i
bus respōdeat. Et siue casu factū sit, siue ex ingenio, bene habet qđ primam cōposito in
nomine obtinet partē Gothica gēs præstantior, quæ & Romā capere potuerit florentis
simā: & capta paulopost Hispaniæ regna mille iā annos supraq;, licet aliquando minus
integre cōseruauerit. Quod ergo in hac repetita altius narratione quęsiuimus ostēdere,
magno in posterū leuati sumus onere recēsendi Romanorū imperij inclinationē extra
Italiæ fines in Europa factā, qđ neq; in Gallijs, neq; Hispanijs, aut Germania, siue in in- F
sula Britannia, & prouincijs quæ Danubiū adiacent, aliqualis ultra fuit Romano impe-
ratori aut Romanæ reipub. iurisdictio. Quantum autē attinet ad Italiam, uocatus à Nar
sete patritio, Alboinus rex Lōgobardorum Pannoniam linquere, & Longobardos in
Italiā ducere cōstituit. Ipsi aūt Longobardi quibus nutrita barbæ longitudo patrio idio
mate dedit nomē, à Scādinauia Germanici insula Oceani originē habuerūt. Ex qua pro
fecti primos Aionē & Thatonē habuerunt duces: ijsq; fato functis primū ea gēs Agel-
mundū sibi regem imposuit. Eoq; à populis quos dicūt Bulgaros Histri accolis interfe-
cto, Lamissio subrogatus est. Qui Agelmūdi necē ulcisci cupiēs, in Bulgaros arma mo-
uit, eosq; maxima afflixit clade. Lamissioni defuncto tertius rex lethu est suffectus. Qui
cū annis quadraginta regnasset Hildooch filiū sibi instituit successorē, & post eum quin
tus Godooch Lōgobardorū regno præfectus est. Quē in gestis ab Odoacre Italiæ rege
ostendimus primū Longobardæ gentis regē duxisse eam in prouincias Romanorū, &
cepisse Rugilandā prouinciam Danubio contiguā, à qua Odoacer Rugos incolas pe- G
pulisset. Godooch uita functo successit Claffo. Eiq; mortuo subrogatus est in septimū
regē filius Thato, qui profligatis Herulis paulopost interfectus fuit. Octauus regū Vua
cho, Valtarith filiū habuit successorē: post quem decimus & non nonus, prout scripsit
Sigibertus, Longobardoū rex fuit Andoin, à quo primū ea gens in Pannoniā traducta
fuit, postq; annis duodequadraginta Rugilandam prouinciā habitauerat. In Pannonia
aūt sub ipso Andoino primum, & postea sub Alboino eius filio, qui undecimus rex fuit
annis quadragintaduobus Lōgobardi habitauere, dignitate aucti & maximo potenta-
tu, quandoquidē per id tēporis Alboinus Cōmundū Gepidarū regē, prout ostēdimus
interfecit, eiusq; filiā Rosmundā sibi matrimonio copulauit. Et imperatoris Constanti-
nopolitani eiusq; ducū amicitia sibi parata eis cōcessit duodecim millia equitū, q in ex
peditionem Italicā à Narsete ducti Totilā interfecerūt. Ducturus in Italiam Alboinus
magna usus prudentia sibi undiq; ꝓspexit. Nā ne in Pannoniā, si aliqua ingrueret neces
sitas, præcluderet̄ reditus, illā Hunnis cōcessit precario inhabitandā: quos quidē Hun- H
nos nequaquā ex Scythia tunc uenisse, sed ex illis fuisse cōperimus, q toties post Athilę
mortem incōmodis affecti & uarijs cōflictati cladibus, partim Auares se dixerunt, par-
tim in Pannonijs & circa Danubiū cōsedere, omnibus subiecti uel Gepidarū uel Lon-
gobardorū gentibus, quas illis in regionibus cōtigit habitare. Eumq; in modū Hunni
gens præclarissima uariā habuerunt rerū suarum sortem, qui Visigothos patrijs expu-
lere sedibus, Ostrogothosq; prius subiectos & simul Gepidas Erulosq; Scythia eduxe-
rūt: & aliquādo duce Atila in Romanis ꝓuincijs ac in Italia potētissimi fuerūt, quādoq;
post illius mortem ea quæ supra sunt dicta acceperūt incōmoda. Et tandē præter spem
uel suā uel eius qui cōcesit Alboini sedes sunt nacti, in quibus ab eo tēpore in nostram
usq; ætatē floruere, nullatenus inferiores uel gloria uel opib. uel diuitijs alicui illarū gen
tiū, quas ipsas Scythia uel pepulisse uel eduxisse docuimus: in hoc uero feliciores quod
soli ex omnibus ꝓuinciæ quā obtinuerūt suum dedere nomen: pro Pannonia em̄ uide-
mus semper postea Vngariā esse dictā. Nec uero Alboinus reditui solummodo prospe
xit, sed uiolentiæ cauit, quacūq; posse fieri est opinatus. Nā ut munitior intraret Italiam,
uiginti

A uiginti milia Saxones sibi adiunxit: q̃ q̃dẽ Saxones sicut & Lõgobardi uxores filiosq; cũ supellectile carris impositos traxere. Insuperq; duxere ad fœtus suscipiendos equarũ boumq; armẽta, præter iugandos aratro boues & innumerã animalium multitudinẽ ci bo mortalium suffecturã. Fuit uero ea migratio, Saxonum alijs etiã populis accõmoda. Clotharius nãq; & Sigibertus Frãcorum reges Sueuos ad Rhenum sedẽtes in deserta à prędictis Saxonib. loca Germaniæ trãstulerũt: quoniã nec illos nihil mali de se meritos delere uellent, neq; in Galliarũ partibus sibi uicinis coalescere æquanimiter tolerabãt.

HISTORIARVM BLONDI FORLIVIENSIS AB INCLINA tione imperij Romanorum, Decadis primæ, Liber octauus.

ONGOBARDORVM in Italiã ingressum fuisse cõperimus, anno inclĩ nationis Romanorum imperij centesimo sextoq; & quinquagesimo, Benedicti papæ, qui Ioãni successit, põtificatus initio. Et Iustino mino
B re annum iã tertiumdecimum apud Cõstantinopolim imperante, fece runt iter Lõgobardi per patentem malo nostro portã, quæ ab ipso con diti orbis initio relicta fuisse uidet Barbaris ad Italiæ inuasionẽ. Decedentes nanq; Pannonia per Noricum quæ prius Bauaria, nunc in ea parte dicit Austria, peruenere Liburniã, quæ tunc, sicut & nunc dicta est prouincia Forijulij. Oppidoq; Foroiulio cum ipsa cui dat nomẽ, ꝓuincia per incolarum deditionem potiti ad Planẽ fluuium cõsederunt. Tunc delectum ex omni exercitu primum ducem Sisulfum nepotem adolescentẽ Alboinus præfecit prouinciæ Forijulij. Præerat ecclesiæ Aquileiensi Paulus patriarcha uir sanctitatis fama cõspicuus. Is urbis Aquileiæ pau loante nouo parumq; ualido muro cinctæ munitioni diffisus cum clero sanctorum reliquijs & omni sacra supellectile migrauit Gradum, quã insulã magna pars Aquileiensis populi quæ illuc Athilæ tẽporibus cõfugerat, hoc ipso itẽ tempore incolebat. Præerat etiã Taruisinæ ecclesiæ Felix episcopus Rauenna oriundus, uir ut ea tẽpestate do
C ctus, & cùm uita integer, tum etiã animo in pietatis opera ardẽtiori. Is Lõgobardos adesse intelligens ad Alboinum ire cõtendit, Taruisinis ut nouerat iratum: quia ad primã requisitionẽ recusarant facere deditionẽ, & tñ bonus præsul humili blandaq; prece populi Taruisini salutẽ & bonorum ecclesiæ suæ cõuersationẽ impetrauit. Erat tunc Rauẽnæ Lõginus, quẽ diximus à Iustino imperatore Narseti fuisse suffectum. Is de Lõgobardorum in Italiã aduentu certior factus Cæsareã cõmuniuit, quæ fuit ciuitas Rauennam inter & Classense oppidũ sita, & ita utriq; propinqua, ut simul una ciuitas uiderent. Sed quia florẽtibus primo Romanorum post Gothorum rebus semper habuerat latus unũ ad mediterranea apertum, Lõginus tũc ad illud fossam uallumq; cespiticium adiecit, & in eam urbẽ cõtraxit quicquid copiarum uel ipse ex Thracia adduxerat, uel ex Italia po tuit cõgregare. Nãq; oẽs copiæ quas habuerat Narses, eo dimittente excesserant Italia, aut per eam dissipatę nequiuissent à Lõgino faciliter instaurari. Exinde Lõginus Venetæ regionis urbibus, quarũ munitioni magis fidebat, præsidia imposuit: fuerunt aũt Pa
D tauium, Monsilicis, Cremona, & Mantua, & in mõtibus oppidum Vulturnia, qđ ualli, quã nunc corrupte Telinã uocant, dedit nomẽ. Confidebat nanq; Lõginus, si ea essent seruata loca, aut Lõgobardos nunq; ultra ꝓgressuros, aut si essent ꝓgressi, multis à tergo incõmodis posse affici. Prudẽs sanè cõsiliũ, si affuissent exercitus in hostẽ ducẽdi, ad Padumq; uel in Venetia cominus cõgressuri. Sed Roma recens à Narsete instaurata, & Italia pridẽ tantis agitata motibus nullas habebanr copias, & quas habebãt nullus aderat qui cogeret educeretq; dux, qualẽ tanta res expolcere uidebat. Quin Mediolanum, Papia, Brixia, Verona, & oĩa regionis oppida quæ Dagisteus gubernauerat eo à Narsete dimisso à populis sine magistratu ac præsidio regebant. Amato aũt & Francilioni ducibus satis superq; erat cõmissas sibi ꝓuincias defensare. Cœperunt autẽ tũc urbs Roma & Italia nouã habere gubernationis formã, ex qua dignitatem, gloriã & apud orbẽ terrarum timorem magis amiserunt q̃ omnibus ex illis calamitatibus quæ eas centum & sexaginta annos attriuerant, atq; aliquando Romã fecerant relinqui feris & obscœnis auibus habitandã. Longinus nanq; nouum in Italiam adduxit magistratus nomen exarchatus Italiæ, q̃ interpretabat summus Italiæ magistratus. Et Rauennæ se continẽs

nunquã fuit ad urbẽ Romam uel qualis esset inspiciẽdam. In administratione uero Ita- E
liæ & urbiũ, quæ in Iustini imperatoris partibus cũ Roma & Rauẽna durauerant, hunc
primus seruauit morẽ, ut nõ prouinciæ aut regioni præesset præses siue quispiam magi-
stratus, sed singulæ urbes singula oppida à singulis custodirent, regerenturq; magistrati
bus, quos appellauit duces. Parẽ itaq; faciens urbẽ Romã alijs Italiæ uel urbibus uel op
pidis, hac una in re illam honorauit, quod impositũ tunc magistratũ præsidẽ appellauit,
sed qui successerunt sunt appellati duces, ut postea p multos annos sic Romanus appel
laret ducatus, sicut Narniensis Spoletanusq; est dictus. Neq; post Basiliũ, q cũ Narsete
cõsul fuit, uel cõsules Roma habuit, uel senatũ legitime coactũ, sed à duce Græculo ho
mine, quẽ exarchus ex Rauenna mittebat, res Romana per multa tẽpora administrata
est. Profectus à Plane fluuio Alboinus urbes Lõgini præsidio firmatas declinauit. Et pri
mã Venetæ regionis urbẽ adijt Vincentiã, qua & paulopost Verona dedentibus popu
lis potitus, nullos habuit labores in capiẽdis cæteris uel urbibus uel oppidis Venetæ re
gionis, nullo Longini præsidio cõfirmatis. Inde Abdua amne trãsmisso Mediolanũ du F
xit: eãq; urbẽ dedentibus Honorati episcopi suasione ciuibus, breui cepit. sperauit aũt
Honoratus per deditionis facilitatẽ barbarorũ sæuitiã mitigare: sed breui cõtrarium cer
nens Genuã se cõtulit, quæ urbs in fide Romani populi permanebat. Erat tunc sextus
ab ingressu Alboini in Italiã exactus mẽsis. Quo in tẽpore prima Lõgobardos firmare
castra oportuit cõtra Papiã. Cui urbi & Bryxillo Longinus quicquid egregij militis ha
buerat, præsidio imposuerat. Eaq; tẽpestate fames uniuersam fatigauit Italiã, ut Longo-
bardis nullũ fuerit negociũ urbes oppidaq; adita oppugnare, populis ultro se dedenti-
bus, ut peragrando, cibos sibi qualescunq; poterãt cõpararẽt. Nam cum Alboinus par-
tẽ copiarum ad Papiæ oppugnationẽ sibi sufficere intelligeret, reliquum misit exercitũ
ad Italiã inuadendam. Ducta uero est primũ in Hetruriã expeditio, & urbes oppidaq;
de Hetruscis capta, maiori uastauerunt crudelitate Lõgobardi, q̃ tũc uel unquã postea
aliàs afflixerint Italiæ regiones. Ex Hetruriaq; Apenninũ trãsgressi duces Alboini Ari-
mino, cui nullũ Lõginus imposuerat præsidiũ, sunt potiti. Interea Iustinus imp. de Lon- G
gobardorũ in Italiã accessu, & fame dietim inualescente certior factus, missis in Africã
nauibus, frumentũ Romã importari curauit: unde Roma eã tolerauit famis acerbitatẽ,
iuuitq; frumẽto proximas ciuitates, quæ secũ Lõgobardis eo in principio obstiterunt.
In quibus urbibus & oppidis fuisse inuenimus, Tybur, & omnia in Latio sita: & cis Ty-
berim, Sutriũ, Nepesum, Ameriã, Polimartiũ, Bletã, Ortã, Vrbemueterẽ, & Narniam:
& in ora maritima, portũ Romanũ, Ostiã, & Centũcellas. Rauennam uero & in fide se
cũ manentia, Lõginus aduectis mari cõmeatibus sustẽtauit. Ea fuere septem cis Padum
ciuitates & oppida, Bryxillũ, Fauẽtia cũ oppido suo Tyberiaco, quod tũc dictũ est Ad
caballos, & nunc est Bagnacauallũ: Forũliuij, cũ oppido suo Salsubio, qđ nunc est Ca-
strũcarum: Forũpopilij: Forũbretenorũ, qđ pridẽ forte Noriũ, & nunc Bretenorũ: Cæ-
sena, & Classis. Et in Trãspadanis, Cremona, Mantua, Vulturnia, Mõsilicis, & Pataui ũ:
tresq; alij tunc uici, Ferraria, Comaclũ, Argẽta: quos uicos intra Padũ paludesq; sitos in
ea Rauẽnæ, cuius urbis erant ager, potentia nunquã usq; ad id tẽporis expediuerat mœ H
nibus cõmuniri. Interea dũ hæc Alboinus p suos duces exequit, Papiã triẽnio obsessam
cepit, eratq; illi animus, atq; iurauerat ipsam delere urbẽ ciuibus, impositoq; p Lõginũ
præsidio trucidatis: sed forte & q deus ipse fecit, collapsus sub eo ante limẽ portæ equus,
eũ in uitæ discrimẽ adduxit, nec aut equus surgere, aut ipse à comitibus poterat subleua
ri: cũ diri eius ppositi cõscius comitũ unus illum admonuit, mutata in eã urbẽ uolũtate,
mutato crudeli pposito, fore ut saluus integerq; cõsurgeret. Ad cuius uiri boni uocẽ &
mutauit mẽtẽ Alboinus, & surgẽti equo illæsus insedit. Erat tũc tertius & dimidius exa
ctus ab ingressu Lõgobardorũ in Italiã annus, q in tẽpore Alboinus omĩ penè Hetruria
& Arimino ac in Cisal. Galliæ partib. à Bononia Papiã usq; omnib. excepto Bryxillo,
potitus uel urbib. uel oppidis, Veronã se cõtulit: in qua urbe uxorẽ diuitiasq; & omnẽ
regiam supellectilẽ habebat, dispositus in ea cõstituere regni sedẽ. Rebus aũt ut erant
tũc in ea gẽte lætissimis ludos celebrauit: & qđ omĩa apud eã barbariẽ superabat ludorũ
lætitiæq; genera, cõuiuijs est ebrietatibusq; indultũ. Bibebatq; rex ea patera, quã ipsum
diximus, ex Cõmũdi Gepidarũ regis à se in Pãnonia interfecti cranio laminib. circũda-

A to aureis parauisse, & cum immoderatius hausisset, hilarior ac ppe amẽs redditus, misit Rosimundæ uxori eregione discũbenti paterã mero plenã, ipse alta inclamitans uoce ut cũ patre Cõmundo bibẽs læta esset. Quæ uox adeo alte insedit pectori mulieris, ut ea ex hora statuerit paterni cranij ludibriũ uiri interitu uindicare, egitq; rátã rẽ maxime in hũc modũ: Helmechildis erat Lõgobardus & nobilis & in armis ferox, q adolescẽtia florẽs, & corpore formosissimus, puellã deperibat Rosimundæ obsequio insistentẽ. Qđ cũ nõ ignoraret regina, effecit ut puella qđ ardenter cupiebat, sese illi in cõcubitũ permitteret. Eũ postea adolescentẽ his artibus ad lasciuientis animũ in sententiã trahẽdũ ut rata erat efficacissimis pellectũ, Rosimunda in regis caput armare tentauit: qđ cũ obstinatius ille recusasset facere, aliã regina uiã ad facinus est aggressa. Ancillã nãq; monuit ut Almelchildẽ allocuta lasciuiẽdi locũ designaret in ędib. secretissimũ, id sibi denũciãs nequaq; eo in loco tẽpus uerbis blãditijsq; terẽdũ, quin potius oporteret tacentẽ illũ accelerãreq; potiri, ac se illico dimittere, cui foret ad reginæ obsequia properandũ. Re ut iusserat con

B stituta, induit regina ancillæ uestes, & in designatũ cõcedẽs angulũ uel ipso die tenebrosum expectauit. Venit ad horã Helmechildis, & notã ancillæ uestẽ cũ manu palpitãs offendisset ut erat cõstitutũ, tacẽs, pperansq; impleuit. Sed iamq̃ ut recederet, monentẽ regina interpellãs quæ nã ipsa esset interrogauit. Cui cũ Almelchildis respõdisset satis diu sibi cognitã esse ancillã. Imò illa sum, inqt Rosimunda, ut iã nequeas ultra reluctari, quin aut ipse regi accusatus pereas, aut illo obtruncato Lõgobardorũ regno & hoc ipso amplexu, his suauijs ppetuo perfruaris. Tũc uero uictus spopõdit Almelchildis qđ prius facere recusasset, & in cubiculũ ab impudica ductus Alboinũ qescentẽ ad primũq; uulnus acceptũ resistere conatũ obtrũcat. Eo ad funus maximis Lõgobardorũ lachrymis singultibusq; elato, annisa est Rosimunda, Helmechildẽ declarari regẽ. Nedũ uero assentiri uoluerũt Lõgobardi, sed aliquãdiu reginæ cõminati arma in illã Almechildẽq; capere constituerãt. Vnde sibi timens regina fide publica à Lõ gino habita, qcquid pecuniarũ & regiæ supellectilis habuerat Alboinus imposuit nauib. & Alsuindã filiã ex Alboino susce

C ptã abducẽtes adulteri, secũdo Atesi in Padũ sunt delapsi: Inde Adriatico nauigantes mẽse Augusto, ut scribit Agnelles, Rauẽnæ applicuerũt. Vbi à Lõgino magnis excepti honorib. aliqt mẽses quietissimi fuerũt, multa interim machinati, ut Lõgobardi aut pellerẽt Italia, aut ipsos regẽ reginãq; haberẽt. Interea Lõginus forma mulieris, uel qđ magis crediderim, auri, qđ illa tulisset, cupiditate incensus, illã ptentauit, ut Helmechilde sublato sibi in matrimoniũ iungeret: uerẽ tũc futura & Lõgobardorũ & Rauẽnæ Italiæq; regina. Nec tñ mulieri fidẽ fallere quæsiuerat Lõginus. Obierat per id tẽpus imperator Iustinus & Tyberius quẽ ille adoptatũ reliquerat successorẽ, illico ad bellũ Parthicũ tractus fuerat. Quare sperauit Lõginus, si Rosimundã habuisset uxorẽ, rex fieri Longobardorũ, eiusq; gentis fretus armis Italiã sibi subijcere cõfidebat. Præbuit itaq; assensum Longino impudicissima incõstãsq; muliercula, & Helmechildẽ balneo exeũtẽ interficere cupiẽs, potionẽ illi ueneno medicatã tãq; ad lassitudinis instaurationẽ ppinauit. Cuius partẽ cũ Helmechildis hausisset, cõmotisq; intestinis qđ erat uenenũ sibi ab uxore datũ suspica-

D ret, Quin tu, inqt, reliquũ epota. Detrectauit uero mulier & pacẽ exhilarans uultũ nõ se respõdit balneo debilẽ exisse, cui reparandis uirib. cõfortandoq; spiritui potio sit sumẽda. Instititit uero acrius Helmechildis, & arrepto gladio necẽ nisi biberet cõminatus illã bibere coegit: qua die ambo in mortis genere sic fuerũt pares queadmodũ strenui regis Alboini necem, pari cõsensu summa cũ ignominia ppetrauerãt. Eorũ uero pecunias dutissimãq; supellectilẽ Lõginus simul cũ Alsuinda Tyberio imperatori Cõstantinop. trãsmisit. Longobardi interea apud Papiã cõuenientes, Clephim in sua gente nobilissimũ regẽ creauerunt. Qui uir truculentissimus fuit. Nõ modo eñi in aduersantes sibi & Imperatori parẽtes Italo, sed etiã desæuit in illos q se spõte dediderãt Alboino, & quotqt in suã potestatẽ redigere potuit, uel Ro. uel ex Italia præstãtes uiros trucidauit. Cuius terrore crudelitatis pręstãtior quisq; ex Venetis uel urbib. uel oppidis in palustrẽ sed tutã iã uiris frequentissimã ciuitatẽ Venetã cõfugit, ut tũc uideat fuisse eius urbis altera ædificatio. Tãnerũ oppidũ qđ Alboino Papiã obsidẽte Lõgobardis parauisset, Clephis solo æquauit, unica in re, sed malo pposito, bonus ipse rex, qđ ubi Forũcornelij fuerat ab Antiocho Narsetis pręfecto demolitũ Imolã fecit: sic tũc primo dictã ab arcis mole, quã eminẽtiori

& unico in tumulo Forumcornelij ciuitas habuisset. Fuit aũt Imolæ ædificationis causa, B
q̃d præsidio imposito Fauẽtinos Foroliuienses&, & ipsos Rauẽnates inde uoluit agitari. Ariminũ aũt suã ciuitatẽ delatus ex ea in Classense oppidũ duxit. Cui oppido ocyus capto, & maiori ex parte spoliato Lõgobardos imposuit, q̃ & Longinũ in ꝓpe cõtigua ciuitate Cæsarea & Rauennates in cõspectu positos dies noctesq; agitabant. Mittẽs uero in urbẽ Romã duces suos Clephis, oẽs ciuitates & oppida quę Alboini ducib. restiterant, Tybure excepto, cepit, ut Tybur & Ro. Portus sola cũ urbe oppida fuerint tunc seruata. Ea cum fierent in ipso penè Clephis regni initio, obijt Benedictus papa, quarto exacto sui põtificatus anno: cuius successor Pelagius eius nominis secũdus absq; imperatoris decreto cõtrà ac fieri cõsueuerat fuit ordinatus: quoniã Lõgobardis eo modo Romã propemodũ obsidentib. facultas mittendi Cõstantinopolim nulla fuit. Nõ aũt erat tunc apud quenq; dubiũ, quin si diu superstes fuisset Clephis, captã Rauennã urbemq; Romã uel delesset, uel ipsas urbes ciue ꝓprio denudatas Longobardis daturus fuerit inhabitandas. Sed unius suorũ dolo anno regni secũdo nõdũ exacto fuit interfectus. Et q̃a in suos F
etiã Longobardos tyrannidẽ crudelitatemq; exercuerat, factũ est ut post eius mortẽ nullum Lõgobardi regẽ habere uoluerint: sed urbibus inter se distributis suã unusquisq; assumpsit gubernandam. Fuerunt uero duces triginta Clephi defuncto immitiores. Qui ꝑ Ariminũ & Vrbinũ delati sunt in Vmbros, & ea capta regione, Picentes, Pelignos, Marsos, Samnitesq; peruasere, & ducib. suæ gentis uno apud Spoletũ, altero apud Beneuẽtũ cõstitutis, Cãpaniã & oĩa quæ aut in maritimis aut in mediterraneis Tybur usq; & Romã sunt, sibi subiecere. Inter quę utrũ Neapolis tũc fuerit capta, nõ satis certũ habemus: eam tñ ciuitatẽ ipsos scimus Longobardos haud multo post in suis partib. habuisse. Omnia aũt quæ à Neapoli in fretũ Siculũ & à Siponto in Salentinos, à Beneuentoq; in Calabros sita sunt, siue mediterranea siue mari exposita, Cõstãtinopolitano imperatori ab illis triginta ducib. remanserunt intacta. Potiti tã multis Italiæ regionib. Longobardi in urbẽ duxerunt, nec tñ diu illã obsederunt: cuius rei causam fuisse credimus, q̃a prædæ inhiantes, quã tñ spe sua maiorẽ fecerant in agro Romano pridẽ à suis spoliato, consistere G
nequiuerunt. Qđ uero omnib. sicut & nobis miraculo futurũ nõ dubitamus, oĩa quæ supra sunt dicta gesserunt triginta tyrãni anno unico. In quo uix possibile uideaẽ potuisse à uiatore tot ꝓuincias peragrari. Et tñ nõ prædas modo aut incẽdia cõmisere, sed maiora intulere captis urbib. & oppidis damna q̃ tot per annos Eruli & Ostrogothi: Basilicas nanq; & ædes sacras, theatra quæ illis in regionib. erant multa, omnẽ deniq; publicũ ornatũ demoliti sũt. In uiros uero haud secus q̃ in pecudes ab ea barbarie est sęuitũ. Nec erat q̃ opẽ ferret, qđ Tyberius imperator postq; Persas uicerat, & Romanis expulerat ꝓuincijs, mala correptus ualitudine, Mauriciũ sibi tradita filia generum assumpserat, declarauerat q; ad imperiũ successorẽ. Itaq; Romani in eã adducti salutis desperationẽ, Pelagio pontifice & Germano præfecto hortantib. rei suæ in hunc modũ cõsulere statuerunt. Ad Longobardos eñ mittentes orauerũt, ut meliora de se deq; alijs Italiæ populis speraturi malis imponerent finẽ, & ea quæ ceperant tenẽtes secũ inducias cõstituerent. Cõsenserunt uero Lõgobardi, & petitis inducijs illico accesserunt. Causam aũt quæ eos H
uictores efferatosq; uiros ad id traxit impulitq;, hanc fuisse cõpertũ habeo: per id temporis quãdo obijt Iustinus imperator, Theodebaldus ille Metensiũ rex, quẽ sæpe diximus ꝓuinciã Romanã Alpesq; & Liguriã tenuisse octauo ad urbẽ Engolismam milliario, & amnẽ inter Catenã & syluã Buxã interfectus fuit in bello ciuili, qđ cõtra Chilpericũ patruũ magna perfidia, magnisq; cõmissis incendijs suscitauerat. Cuius regnũ postq; alter patruus accepit Clotharius Francorũ rex, & ipse breui apud Parisios est defunctus. Superstites uero fuerũt Clothario filij quatuor, q̃ regni diuisionẽ magna faciẽtes cõcordia, partes ex cõuento in hunc modũ singuli acceperunt, Arithpertus maior apud Parisios, Guntannus apud Aurelianẽses, apud Suessiones Chilpericus, & in Metẽsib. Sigibertus. Quæ quidẽ Theodebaldi primo, & postea Clotharij mors effecit, ut eo in rerũ turbine, q̃ in aduẽtu Longobardorũ Italiã agitauit. Amatus in Romana Anitiẽsi, Francilioq; in sua Italiæ ꝓuincia fuerint quietissimi. Nã fratres ipsi quatuor Francorũ reges ægre tulerũt Longobardos Italiã occupasse, & in ipso Alboini ingressu Amato Francilioniq; pridẽ exosis auxiliũ attulere magna ui copiarũ data, quo cõmissas sibi ꝓuincias ꝓ Ro. pop. confer-

A conseruarent. Insuper dicti fratres conati Longobardorũ uires minuere, Saxonib. suase
runt, ut relicta Italia in qua seruirent, in patriã se reciperent. Quod cum Saxones aliq̃t an
nos facere distulissent, tandẽ ducib. Longobardis bello Cãpaniæ occupatis, Alpes tran
scendere cõstituerunt. Id cũ Longobardi rescissent, nõ ultra differendũ rati, periculis oc
currere cõstituerunt, quæ eos multa manebãt, si res Galliæ spernerent̃, & Amatus Fran
cilioq; diutius essent salui. Hinc petitas à Romanis inducias facile cõcesserunt. Quib. cõ
stitutis ac iureiurando firmatis, alios duces duos pręter Beneuẽtanũ & Spoletanũ in Vr
beueteri unũ, alterũ in Narnia dimiserunt. Erat eo tẽpore in urbe Roma magnæ spei uir
Greg. Gordiani uiri senatorij filius, q deo & religioni christianæ deuotus sex apud Sicili
am monasteria ex paternæ hęreditatis facultatib. ędificauerat, & ad extremũ paterna do
mo in monasteriũ dedicata, magno fuit in ipsis afflictis rebus solatio ciuitati. Nã suaden
do hortandoq;, & qd' tunc magis ad rem faciebat, largiendo plebẽ Romanã in spe sustẽ
tabat. Cõsiderãs itaq; Pelagius põtifex, nõ paruũ sibi periculũ ab Imperatore imminere,
B si forte copias mitteret in Italiã, eo q̃d se passus esset sine principis decreto eligi ac ordina
ri, statuit Gregoriũ mittere Cõstantinopolim, ut & se à necessitate purgaret, & alia quæ-
dã ageret ecclesiastica, & Romanæ rei præsidia opemq; imploraret. Lõgobardi uero se-
cundũ cõstitutas cũ Romanis inducias in citeriorẽ Galliã duxerunt, fuitq; eorũ consiliũ
prius opprimere Francilionẽ. Igit̃ ducto in illũ exercitu Taurino Eporediaq; & oppidis
quæ ad Alpes pertinent breui sunt potiti, cõfecissentq; illũ, nisi Comũ cõsugiens sese in
ea urbe, & lacus Larij insula, quæ diceret̃ Comacina, cõmunisset. Eo tñ in aliud reserua-
to tẽpus Alpes transcenderunt, & captis regionis oppidis, per Niceã urbẽ, Romanã pro
uinciã sunt ingressi. Amatus interea copijs fretus, quas à Francis regibus acceperat ad-
uenięti occurrens hosti prælũ cõmisit. Et suis ꝓfligatis cũ fugeret interfectus est. Cæsa
sunt eo in prælio multa Burgundionũ milia, & Lõgobardi magna ditati præda, in Italiã
sunt reuersi. Neq; enĩ illis in ꝓuincia diutius cõsistere placuit, ꝙ urbes eius oppidaq; Bur
gundionũ pręsidijs firmata essent, nec ipsi ad oppugnationẽ haberẽt necessarios appara
C tus. Visũ est etiã ipsis nõ satis cõsultũ extra Italiã diutius cõmorari. Interea Gũtanus rex
& Sigibertus Lõgobardos suspicati iterũ in Gallias reuersuros, Enniũ Mumolum ciuẽ
Romanũ fauorib. ꝓsecuti sunt, ut in locũ Amati succedẽs prouinciã acciperet Romanã.
Et pactione inita secũ, ut Lõgobardis aduersaret̃, multa illi militũ milia attribuerũt. Qd'
cum rescissent Longobardi, diuerso tramite iterũ Gallias irruperũt. Nec uero tũc Roma
nã prouinciã sunt ingressi, sed ꝓpria Francorũ inuadere statuerunt. Hinc ad Ebredunẽ
sem delati agrũ, omnia ad quæ itum est cædib. incendioq; fœdarunt. Ad cuius ingẽtis tu
multus nunciũ cõcitus Ennius in illos duxit. Sed ꝙ regio pleraq; syluis late fusis impedi
ta est, & difficile ab externis noscunt̃ tramites, Ennius Lõgobardos à tergo improuisus
inuasit, magnãq; illorũ edidit stragẽ. Qua afflicti clade Lõgobardi in Italiã sunt reuersi.
Per id etiã tẽpus in q̃ cõstitutis apud urbẽ inducijs, Lõgobardi primo duxerant in ꝓuin
ciã, Saxones à Francis regib. ut ostendimus, suasi in patriã respicere cœperãt. Qd' quidẽ
ea maxime causa uidet̃ factũ fuisse, qa nollet ipsa gẽs subijci Lõgobardis. Profecti itaq;
D Italia Saxones perpetuo itinere in Remenses sunt delati, & apud Strablonẽse rus castris
positis, nõ paruo tẽpore ibi fuerunt quieti, nec dãna prouincialib. intulerũt, qui eos iussu
regũ cõmeatib. adiuuabant. Quamprimũ uero Saxones intellexerũt Burgundiones cla
dẽ illã accepisse, Amatumq; esse interfectũ, & Lõgobardos in Italiã reuertisse, mutarunt
mores, & omnia in Remensib. tumultu implentes prędam undiq; abigebant. Mumolus
interea Amato suffectus Lõgobardos superauerat, & propter cõparatam ex ea uictoria
autoritatẽ, copijs à Frãcis regib. auctus erat. Quare ab Arithperto Parisiorũ rege iussus,
q̃d facere optabat, duxit in Saxones nil tale timẽtes, & haud secus ꝙ si nihil hostile com
misissent, omnẽ curã custodiæ negligẽtes. Aggressus itaq; Mumolus, eos primo impetu
fudit, dissipatosq; ꝑsecutus magnã in illis edidit cædẽ. Colligentes tñ sese, & inuicẽ ad-
hortati, Saxones prȩlio uolebãt & iusta acie cũ Mumolo decertare. Sed multi hinc inde
missis à Francis regib. nuncij, utrunq; exercitũ ꝑduxerũt ad pacem. Cuius fuerunt cõdi-
tiones, ut Saxones relicta præda, & certa auri summa in damni inuecti cõpensationẽ dis
soluta, in Italiã qua aduenerãt remearẽt. Qd' quidẽ Saxones ilico fecerunt. Sed cũ essent
in Italiã reuersi, Longobardos solito magis elatos offendentes iterũ emigrare cõstituũt.

Et ad Sigibertum mittentes Metensium regem solidiora tunc ꝙ primo inierũt fœdera. B
Quib.innixi cum uxorib.filiȷsq; & omni supellectile Italia excessere. Ne aũt quà incederent prouincialibus nimis graues essent,& cõmeatib.ipsi indigerent, sese in duas partes diuiserũt.Earũ una per Niceã,altera per Ebredunẽses iter tenuit. Et tñ oẽs simul deducẽte amicabiliter Mumulo ad Sigibertum peruenerunt. Interuenerat uero in fœdere, qđ regẽ inter & Saxones ictum erat,ut eos ille in patrias restitueret sedes, quas anno quintodecimo liquerant, cum Lõgobardis in Italiam profecturi. Optaueratq; Sigibertus id facere,& Sueuis persuaserat ut regionẽ partiri paterenť,uellentq; æquo iure cum Saxonib.habitare. Saxones uero econtra cõtendere,patriam sibi totam non dimidiam ex fœdere adiudicandam:& cum altercationib.aliquandiu res protracta esset,institere Saxones,ut si nollet rex,aut nequiret Sueuos alienà deturbare terra,æquo ferret animo, si armis ipsi iustissimis quærerent qđ tanta cum iniuria negabať. Passus uero est ille Saxões in Sueuos ducere,neq; interea destitit quærere pacẽ inter eos,fœderaq; cõponi.Sed nullis uerbis,nullis pollicitationib.molliri Saxonũ pectora potuere,quin ferro experiri potius,ꝙ pacto transigere uoluerint. Et uentum est ad prælium,in quo superatis & magna occidiõe cæsis Saxonib.mãsit regio Sueuis,quã prout initio accessus illuc sui facere cœperant,etiã ætate nostra Sueuiã appellãt.Dum hæc in Gallȷs post cõstitutas à Ro. pop. cum Longobardis inducias agunť, Greg. Gordiani Romanę ecclesiæ leuita apud Constantinopolim fuit,& præter curatã optime rem ecclesiasticã, rei etiam Romanæ & Italiæ subueniri apud Mauriciũ Imperatorẽ contendit. Nã Pelagius pontifex ex urbe Roma eum per literas & nũcios sæpe fecit certiorẽ,quo essent loco res Romanæ,quantisq; à Lõgobardis per singulos dies afficerenť incõmodis. Hæc aũt cum aliunde,tum maxime cõperta habeo ex ipsius Pelagȷ epistolis,ex quarũ unis hæc duximus breuianda. Pelagius episc. Gregorio salutẽ: Omnia quidẽ quæ necessaria fuere,per Oratiũ notariũ tibi curauimus indicare,quẽ cũ fratre & coepiscopo Sebastiano ad dilectionẽ tuam direximus,ut qa Rauennæ cum Donno Decio Patricio fuit,ipse possit quæcunq; iudicaueris Donno imperatori suggerere: qa tantę calamitates ac tribulationes nobis à perfidia Lõ G
gobardorum illatæ sunt,cõtra suũ propriũ iusiurandũ,ut nullus possit ad referendũ sufficere. Promisit autẽ nobis ipse Sebastianus,necessitates & pericula totius Italiæ pȷ̃ssimo dño imperatori narrare. Loquamini ergo & tractate pariter quõ possitis nostris celerius subuenire periculis: qa ita hic coangustata est respublica,ut nisi deus principẽ inspirauerit,ut unum magistrum militũ,& unum ducẽ dignet concedere,in omni simus angustia destituti: quia maximæ partes Romanæ omni præsidio uacuatæ uidenť,& exarchus scribit nullũ nobis posse remediũ facere, qppe qui neq; ad Rauennę partes custodiẽdas se testať posse sufficere. Imperet ergo Imperatori deus nostris ualociter periculis subuenire,priusq; nefandissimæ gentis exercitus loca quæ adhuc à rep. detinenť præualeat occupare. Tandẽ uero Greg. ipse, & quos miserat Pelagius pont. oratores à Mauritio impetrauerũt,copias parari,quibuscũ Smaragdus uir patricius,alter exarchus Lõgino subrogatus in Italiã mittereť. Venit aũt ilico in Italiã Smaragdus,cũ quo Greg. leuita Rauẽnã est delatus. Et quidẽ Smaragdus Rauennæ cũ copȷs nauigio appulsus expectationi H
quã de se Itali habuerãt, aduentus sui principio satisfecit. Post Clephis secũdi Lõgobardorũ in Italia regis mortẽ Feroaldus quidã gentis Lõgobardæ dux Classense oppidum tenuerat,Rauennatesq; & Cæsareæ oppidanos perpetuis penè singulorũ dierũ prælȷs adeò agitauerat,ut Lõginus ille primus exarchus semper custodiendis ambabus ciuitatib.fuerit occupatus. Quo aũt tempore à Saxonib. cõtra Sueuos male pugnatũ fuit Dotrula qdam gente Sueuus,cũ Lõgobardis in Italia militabat,& qa fortis uir erat,ac militiæ scientissimus,pari cũ Longobardis procerib.iure inter duces triginta fuerat constitutus. Is aũt intelligens Longobardos ægre ferre,non magis Saxonum cladem ꝙ Sueuorum uictoriam,ad decus amplitudinemq; Francorũ cessuram,sibiq; ipsi ꝓpterea timens transiuit ad Romanos,& Longini nondum Rauenna ꝓuecti permissione intra Bryxilli mœnia receptus oppidũ illud copiarũ suarũ præsidio conseruauit. Sed Smaragdus quã primũ Rauennæ cõstitutus ꝓuinciæ cõditiones intellexit,nihil sibi censuit antiquius,ꝙ Feroaldũ Classensi oppido pellere,ut posset remotiora expeditior conseruare. Itaq; intẽtaturus Classis oppidi expugnationẽ, Dotrulam Bryxillo accersiuit. Delapsus uero est

nauigio

A nauigio Dotrula ſecundo Pado, ut uiginti illa paſſuũ milia, quæ à Spinetico Padi prima
rio oſtio ad Claſſenſe interiacent oppidũ, Adriatico adnauigans in Feroaldum duceret.
Sed Feroaldus & ipſe impiger dux, quãprimũ reſciit Dotrulã nauigio in ſe ducturũ, illi
ad Spineticũ obuiauit. Et ſeſe ad Vatreni amnis oſtiũ quo tunc Padũ influebat, cõtinẽs,
prælio per ſingulos dies cũ hoſtib. decertabat. Nec minus habebat animorũ, aut inferior
erat robore uirorũ Dotrula, licet eſſet nauiũ genere multo impar, ꝗd dromonib. uehebã
tur Feroaldus & Lõgobardi. Dotrula uero exercitum ſuũ lintrib. ſcaphiſꝙ impoſuerat.
Obtinuit tñ in Vatreno Dotrula maxime præſidijs adiutus, quæ per paludẽ Paduſam &
Aſconij foſſam, à Rauẽna ſubmittebant. Repulſum uero Feroaldũ Dotrula, ad Claſſen
ſe oppidum mari perſecutus eſt. Smaragdus interea Claſſenſe oppidũ undiꝙ circumſte
terat, & aliquot cõmiſſis oppugnationib. fuiſſet potitus, niſi reuerſus cum nauigio Fero
aldus pendentes in deditionẽ ciues cõfirmaſſet. Sed quãprimum apparuit inimicum ꝗd
fugientẽ Feroaldũ inſequebat nauigium, deditio eſt à ciuib. facta. In ea deditione Fero-
B aldus Lõgobardiꝙ magna manus capti, & qua in multos ipſi fuerant uſi crudelitate ad
unum gladijs ſunt occiſi. Ea uictoria celebriorẽ fecit Smaragdi aduentũ, adeoꝙ ſunt per
omnẽ Ciſalpinã Galliã erecti oppidanorum animi, ut iam multi defectiones ad eum uo
luntarias facere cogitarent. Quamobrẽ territi duces Longobardi cõmuni cõſilio decre
uerũt regẽ unũ creare decimo anno poſtꝙ Clephis fuerat interfectus. Creatusꝙ eſt ipſi-
us Clephis filius Antharis nomine: cuius adoleſcẽtis fama multis ſtrenue & fortiter edi
tis uirtutis documentis, apud gentẽ ſuã apudꝙ hoſtes celeberrima ferebat. Vt aũt regia
obire munera imminẽtibusꝙ ſubuenire periculis poſſet, eũ ditiſſimi duces dimidio qui
bus abundabãt pecuniarũ ſinguli donauerũt. Dotrula interim poſt claſſis receptionẽ re
uerterat Bryxillum, apud quã urbẽ peruidebat ſummã eius belli cõtentionẽ per id tẽpo
ris futurã: nec fefellit eum cõſilij Lõgobardorum opinio. Siquidẽ creatus rex Antharis
tãta celeritate ad Bryxilli obſidionẽ ſe cõtulit, ut donationẽ pecuniarũ & cæteros regni
apparatus illis in caſtris fieri oportuerit. Fuit uero dura atꝙ etiã diuturna hinc oppugnã
C tium, inde defendentiũ pertinacia, ꝗd quidẽ neceſſariũ fuit accidere. Longobardi nanꝙ
in urbẽ infeſtiſſimã in ducemꝙ perfugam: Sueui aduerſus ſpretam odioſiſſimamꝙ gen
tem ꝓ capite & fortunis, proꝙ ſumma, ſicut rebant, totius belli acerrime dimicabãt. Per
uicit tñ noui regis cùm potentia, tum etiã belli opportunitas gerendi, ꝗd ingentẽ in Pa-
do lintrium uim haberet, & innumeras à terra adhibuiſſet copias, quæ dies nocteſꝙ op
pugnationib. intentæ, nullum obſeſſis ad quietẽ ſpatium tẽporis reliquiſſent. Quare Do
trula deditionis facta mentiõe, permiſſusꝙ cum præſidio excedere, Rauennam adnaui-
gauit. Antharis uero Bryxilli in poteſtatẽ facti mœnia ſolo æquauit. Creditũ eſt tũc & a-
pud Rauennã uulgatũ, Antharim regẽ ilico poſt Bryxilli exciſionẽ ducturũ in Frãcilio
nẽ Romanũ ducẽ, ꝗ Comũ urbẽ & eius inſulã Larij lacus annis tunc decẽ & ſeptẽ ꝓbè
defenſarat. Sed Antharis cõfirmandi regni ſtudio primus induciarũ cum Smaragdo Pa
tritio cõſtituendarũ fecit mentionẽ. Exarchus uero libens cupiẽtiſſimusꝙ cõſenſit. Nõ
eñ ſatis cõfidebat poſſe nouo potentiſſimoꝙ regi reſiſtere, & ſimul Frãcilionẽ ac diſper
D ſas & offenſioni expoſitas ciuitates in fide manentes defenſare. Erãt eñ trans Padũ hinc
Comũ, inde Vulturnia remotiores, & Pado Rauennæꝙ ꝓximiores Cremona, Mantua,
Patauiũ, & Monſilicis urbes: cis Padũꝙ, Parma, Bononia, Fauentia, Forumliuij, Forum
Popilij, Bretenoriũ & Cæſena. Nã Lõgobardus Imolã Ariminũꝙ tenebat. Duæ ſunt ue
tuſti nominis & à maiorib. in hiſtorijs celebratæ Parmã inter & Bononiã ciuitates Rhe-
giũ Lepidũ & Mutina, quarum ſiue ſuperiorib. in Viſigothorũ, Erulorumꝙ & Oſtrogo
thorũ, ſiue in præſentib. Lõgobardorũ geſtis rebus nunꝙ memoria eſt facta. Vnde qđ
aliq habent paruæ autoritatis ſcriptores, credimus Mutinã ſtãte adhuc republica bellis
in ciuilib. fuiſſe deſtructã. Et uetuſta quidẽ quæ nunc uiſunt in cãpis fundamenta oſten-
dũt, hanc quæ nũc eſt Mutinã aliquot paſſuũ milia diſtantẽ à prima fuiſſe ædificatã. Rhe
gij aũt nomẽ qua ratiõe adeò ſit ſuppreſſum, nihil habemus qđ certius aſſeramus. Sed &
induciæ Antharim inter & Smaragdũ pactæ utrũ Romanã rẽ & duces Lõgobardorum
Spoletũ Beneuẽtũꝙ & Narniã tenẽtes cõplexæ fuerint, nec Paul. nec Agnellus ſcribũt.
Sed quãtũ in Pelagij primo, poſt in Gregorij põtificũ geſtis reb. intelligere licet, uniuer
ſales ubiꝙ in Italia fuerũt induciæ: quãꝙ neꝙ in primis à 30. ducib. neꝙ in iſtis ab Anthari

concessis

cõcessis fidem seruauerunt Lõgobardi,quin multas & propè quotidianas Romanis Ra B
uennatibusq́; intulerunt molestias. Qđ aũt cõstat,ipsis cõstitutis inducijs misit Smarag-
dus ad urbẽ Romã Germanum Patritij ordinis Cõstantinopolitanum,quẽ & ipse præfe
ctum appellauit,profectus Rauenna cum eo præfecto Greg. Leuita tunc primum ex le
garione Cõstantinopolitana Romã est reuersus. Quẽ Pelagius pontifex & Romani ci-
ues summis gaudijs exceperunt. Erat tũc tẽporis Ro. pop. haudquaq́; leuiter recreatus,
quoniã Smaragdi fama spẽ præbebat posse aliquando gentẽ Barbarã Italia pelli,& Gre
gorij ciuis optimi ac omniũ iudicio sanctissimi præsentia diuinæ opis præsidia spõdebat:
sed noua ilico maximaq́; superuenit clades,quæ multas præteriti lõge tẽporis superauit.
Nã uisa sunt elementa in Romanę urbis & Italiæ excidiũ cõiurasse,ut qđ tantę,tamq́; fre
quentes Barbarorũ alluuiones nequiuerant,ira cœlestis neruos uiresq́; Romani populi
& omnis Italię exinaniret. Imbrib.nanq́; multos dies cõtinuantib.diluuiũ fore apparuit.
Tyberis tũc mense Octobri propè exacto adeò aqs intumuit, ut Romæ mœnia alicubi
superauerit: unde regiones urbis fluuio proximæ maxima acceperunt incõmoda. Per I- F
taliã uero ubiq; latuerunt cãpi, & ex mõtib. collibusq́; omis mota aratro gleba in cœnũ
liquefacta simul cum aquis ima est delapsa,ut fluminib. postmodũ intra ripas coactis cã
pi aqua destituti limo nihilominus manserint obtecti,& sata quæ tunc primas iecerãt ra
dices putrefacta sint,nec eo autumno,obtinente omnia luto,aliud semen terræ potuerit
mandari. Vnde fames maxima breui est secuta. Sed neduũ famẽ ea attulit aquarũ inunda-
tio,quinetiã aera sicut & terrã corrũpens,pestilentiã oriri fecit adeo ingentẽ,ut maximã
populorũ partẽ ubiq; per Italiã absumpserit. Ea ractus labe Pelagius pont. Romæ obijt.
Quamobrẽ omis auertendæ dei iræ,& pacis ab eo poscendæ cura in Greg. Leuitã incu-
buit. Ipse uero in tanta ciuitatis desolatione animo erectissimus,nequaq́; id munus detre
ctauit: sed pro sua in pop. Ro. ardentissima charitate oẽs cõueniebat,hortandoq́;,& tole
rantiã suadendo miseros ciues cõsolabaẽ. Et qa in ciuitate tam magna unus ubiq; nequi
rer interesse, cõuocato apud sacratissimæ uirginis ædẽ,quę dicit Noua, Romano popu
lo,illã habuit pręclarissimã orationẽ,cuius in toto orbe pridẽ diffusę principiũ est: Opor G
tet fratres dilectissimi,ut flagella dei quæ metuere uentura debuimus, saltẽ præsentia &
experta timeamus. Et cum dicendi finẽ fecisset,septiformẽ illã instituit letaniã,in qua po
pulũ Romanũ ad rẽ diuinã centuriauit,ac tanq́; in turmas legionesq́; distribuit: ut quem
admodũ seruatis ex disciplina militarib. ordinibus Ro. pop. multas aliquãdo subegerat
prouincias,ita tunc oratiõe ad deum ordine & per humilitatẽ fusa pacẽ impetraret, qua
diutius dilata de gẽte Romana actum iri uidebaẽ. Distribuit uero eas populi turmas ma
xime in hunc modũ: ut clerici oẽs à sancti Ioannis baptistę: uiri seculares à sancti Marcel
li: monachi à sanctorũ Ioannis & Pauli: ancillæ dei à sanctorum Cosmæ & Damiani: fœ
minarum cõiugatarum à sancti Steph. uiduarum à sancti Vitalis: pauperũ & puerorũ à
beatæ Ceciliæ ecclesijs ꝓcederent: habitaq́; per omĩa tẽpla supplicatione ad sanctæ Ma
riæ nouæ reuerrerenẽ. Tanta aũt erat tunc uis morbi,ut populo in cõcionem coacto, o-
ctuaginta ad terram corruentes obierint. Peruicit tñ sedula apud deũ serui sui Gregorij
oratio,ac populi supplicatio,ut ea pestis tunc sedata breui cessaret. Secundũ eam pacem H
à deo impetratam prima fuit Ro. pop. cura, põtificem deligere,nec multa scrutatiõe, aut
inter cõpetitores discussione opus erat,qđ unicũ Leuitam Greg. oẽs in põtificem posce
bant. Is uero cõtrã obstinatius renitebaẽ. Erat tunc moris eum,quem delegisset clerus &
pop. Ro. nõ prius assumi,q́; Imperator ex Cõstantinopoli per literas eũ põtificem cõfir-
masset. Hinc Greg. populi erga se studiũ timens,quamprimũ obierat Pelagius, Impera-
tori Mauritio & omnib. apud eũ gratiosis epistolas scripserat,in quib. etiam nunc extan
tib. petijt & enixe cõtendit,ne petitioni Romanorũ,si quã de se faceret,præstaret assen-
sus. Sed Germanus præfectus,cũ quo ipsum Gregoriũ ostendimus Romam à Rauenna
reuertisse,Gregorij cõsilium occupauerat. Nanq́; nuncio quem Greg. mittebat interce
pto,epistolas eius retinuit. Et ipse pręfectus Imperatori scribens facile impetrauit,ut san
ctum uirũ quem pop. Ro. delegerat cõfirmaret. Is uero sanctus põtifex q́; primũ in Petri
cathedra sedit,maximam suscepit urbis Romæ salutis curam: qđ nanq́; eius epistola ad
Paulũ scholasticũ ostendit,urbem Romã foris Lõgobardi sine cessatione premebant,et
immissi ex Cõstãtinopoli præsidio urbis Gręculi milites seditionib. inter se cõtendebãt.

Nec

A Nec satis profecisse uident aut Leo excõsul, aut Dõnus Laurentius chartularius, quem
Mauricius imperator summo apud se in honore cõstitutū ad cõponendā urbis rē misit,
quin omnia in peius quotidie laberent. Inducijs quas Smaragdus Italię exarchus cū An
thari rege constituerat expletis, misit ipse Longobardus rex exercitū in Histriam Libur
niæ cõtinentē, tantisq; cædibus, incēdijs & rapinis eam afflixit prouinciā, ut multis auri
milibus Histri pacē redimere sint coacti. Sed & Francilio dux Romanus Como, quā ur
bem uiginti defensauerat annis pulsus fuit, qui in lacus Larij insulā se recepit. Erat uero
tunc ea in insula oppidū mœnibus munitissimū. In quo cum Francilio sex mensibus du
rissimā pertulisset obsidionē, pactus est deditionē. Et cum uxore liberis ac supellectili
abire permissus, Rauennā adnauigauit. Ea ex insulę & eius oppidi uictoria, Antharis in
genti ditatus est thesauro, quē ex omni Cisalpinę Galliæ, quæ quidē Padū inter Abduā
& Ticinū ad Alpes pertinet, direptione Frācilio cumulauerat. Auctus his opib. Antha
ris Longobardorū rex, Childebertū regem Francorū missa legatione orauit, ut pacē se-
B cum perpetuā initurus sororē sibi in matrimonium traderet: despondit q; Francus, & eo
usq; sponsio processit, ut munuscula uicissim ex more sint transmissa. Sed cū Visigothæ
gentis rex Ricaredus ex Hispania mittēs eandē poposcisset puellā, mutauit sententiam
Childebertus, quoniā post factum cõsiderasset Longobardū & inueteratū hostē & ido
lolatrā esse, & Visigothum audisset recens accepisse catholicam Christi fidē. Nam cum
Hermengildus Lemugildi Visigothorum regis filius ad Leandri Hispalensis episcopi
prædicationē suasionesq; Arianę hæresi abrenunciasset, & se catholicū declarasset, geni
tor iussit eum in carcere iugulari. Leandrū uero insectatus maximis affecit incõmodis.
Sed paulopost Lemugildū periculosissima ægritudine ex qua obijt correptū & occisi fi
lij & sancti episcopi persecutiõis pœnituit. Hinc accersitū ad sese Leandrū post impetra
tam peccati ueniā orauit, ut talē redderet Ricaredū qui unicus supererat sibi filius, qua-
lē prius effecerat Hermengildū. Lemugildo itaq; defuncto, Ricaredus rex nouus ad Le
andri exhortationē sexaginta duorū episcoporū synodum, apud Toletum coegit. Qua
C in synodo Ricaredus, Ariana hæresi abdicata, catholicā Christi fidē tunc primum in Vi
sigotha gente habere curauit. Igit regis Francorū sorore Ricaredo Visigothorū regi in
coniugē data, Antharis aliā sibi quæsiuit, Teudelindamq; Garibaldi Bauarorum regis
filiā accepit uxorē. Sed quod sæpe facit perperā facti conscientia, Childebertus Franco
rum rex, postꝗ Antharim Lõgobardum spreuerat & ea affecerat ignominia, existimare
cœpit ꝙ primum nactus esset occasionē, omnia in Frācos mala intentaturū. Quare eum
priusq; noui regni uires cõfirmaret, bello persequi cõstituit, nec ea proteruia in Antha
rim solum usus est Francus, quin etiā affines illius nouos statuit insectari: Duxit tamen
prius in Bauaros, adeoq; potēs furēsq; illorum fines est ingressus, ut desperās salute Ga
ribaldus Teudelindā filiam in Italiā cõfugere curauerit. Cui cū fratre Gondoaldo adue
nienti Antharis rex ex Verona processit obuius. Cumq; in cāpo Sardicēsi sese spõsi exce
pissent amplexibus, cõiugium ibi solenni adstipulatione firmatū est. Childebertus autē
rex Frācorū pulso patria Garibaldo Bauarorū regno potitus est, & inde in Lõgobardos
D ducēs, Tridentinosq; fines ingressus, incēdia cædes ac populationes maximas in regiõe
longe lateq; cõmisit. Eos Francorū Longobardorūq; & Bauarorū motus cū principio
inchoauerunt habēs exploratos Mauricius imperator, Childeberto ingentē uim pecu-
niæ est pollicitus, si Lõgobardos saltē Gallia Cisalpina pellere ad eā prouinciā sibi red-
dere uoluisset. Spopondit q; rex Francus, & pecunia accepta in Italiā descendere cœpit.
Quoniā uero intellexerat Childebertus Longobardos duces regē sine quo decē annis
fuerāt iniquo animo pati, multos ex ipsis rentauit, pollicitus si Antharim opprimi sine-
rēt, capta de Italia linquere eorū siue triginta ducū, ut prius siue pluriū ductu gubernan-
da: quæ quidē sponsiões timori additæ, quē Frācia regis potētia & inchoata uictoria fa
ceret, aliquot ex ducib. pellexere, ut Childeberto cõsentiētes Anthari rebellarint, fuitq;
primus Mimulfus insulæ sancti Iuliani dux. Quē ilico sunt in rebelliõe secuti, Gādulfus
Bergomēsis dux, & Vlfari Taruisinus. Sed Frācus rex considerās futurū ut Longobar-
dis uel pulsis Italia uel debilitatis Mauricius imperator uires nimis augeret, mutauit ꝓ-
positū, & fide imperatori facta Antharim in Italia dimittens intactū redijt in Franciam.
Eoq; uix dum in patriā reuerso, Antharis est defunctus, anno postq; Teudelindā acce-

perat uxorem exacto. Tunc Lõgobardi publico cõsilio ad Childebertũ mittentes legatione, ut pacẽ eis daret humiliter orauerũt. Et habita de nouo rege creãdo cõsultatione cùm nequirẽt in aliquem cõsentire, cõuenerunt ut quæcunque Teudelinda ex Lõgobardis ducibus sibi delegisset maritum, is in regẽ ab omnibus acciperet. Fuit nanque ingẽtis uirtutis mulier Teudelinda, & profecto digna cuius iudicium tanti facerẽt Lõgobardi, quemadmodũ & ex beati Gregorij epistolis & ipsius reginæ operibus suo tẽpore ostẽdemus: Ea itaque iudicio de se facto usa Agilulfum qui erat Thaurinẽsiũ dux, uirũ bellico sum adolescẽtia formaque florentẽ, sibi maritum & Lõgobardę gentis regem apud Laumelum Papiensium oppidũ declarauit. Prima uerò cura quã nouus suscepit rex Agilulfus fuit, captiuos redimere, quos Childebertus de Tridẽtinis abduxerat, & simul ab ipso rege pacẽ implorare: ad quæ misit binos oratores, Agnellum episcopũ & Enniũ ducem Tridentinos, hunc ut quærẽdæ paci, illum ut captiuorũ redemptioni operã impẽderet. Episcopus aũt sicut prior iuerat, ita prius in Italiam reuersus, haud quaque multos reduxit ex captiuis, quos Brunichildis Francorũ regina mulier pijssima ꝓpriæ pecuniæ impendio cõparauerat. Ennius autẽ dux feliciori usus legatione pacem Franci regis cum Longobardo amplis constitutã cõditionibus impetrauit. Peropportune uerò eam pacẽ nactus est Agilulfus, nisi eam tũc impetrasset, nunque potuisset cõpescere duces suos, qui se post eam Francorũ factam pacem omni alia externi belli cura solutum multo tẽpore fatigarunt. Et interea Mauricius Imp. postquã Childebertum regem Francorũ Galliæ Cisalpinæ pro imperio recipiẽdę manũ apposuisse cognouerat, Smaragdo Italiæ exarcho dederat successorem, nomine Romanũ, attributis sibi copijs cum quibus Romã accessurus Lõgobardos & ipse Cãpania ac alijs urbibus oppidisque Italiæ pelleret. De ducib. autem Longobardis quæ diximus in hunc modum fuerũt. Creatus in regem Agilulfus ilico cõstituit eos ex dictis ducibus qui Anthari fuerant rebelles punire, & Mimulfum insulæ S. Iuliani ducem primũ interfici curauit. Id cùm resciisset Gandulfus Bergomẽsis dux, illius exẽplo territus sibi ꝓspicere cœpit, & in Bergomo se cõtinens parauit ea quę cõtra uim si qua à rege intentaret, ducebat necessaria. Sed usus est prudẽtia & moderatione Agilulfus. Nam missis ex gente Longobarda amicissimis, ea cõditione Gãdulfo recõciliatus est, ut datis obsidibus obedire promitteret. Tãta aũt erat Gandulfi ex rebellionis cõsciẽtia ueniæ regis & synceri amoris diffidẽtia, ut paulò postquã dederat obsides iterũ rebellarit. Nanque accedens ad insulã Cõmacinam, deceptis custodibus oppido est potitus, thesauroque qui Antharis tẽporibus pulso, Francilione in ea repertus fuerat direpto, bellum reparare decreuerat. Agilulfus autẽ cõtractis tumultuarie copijs in illum ducẽs oppidũ corona cinxit, & tamẽ Gandulfum uenia petita deditionẽ pollicitũ abire permisit. Exinde munitioni insulæ & oppidi diffisus, thesaurũ illũ qui opinione omniũ uidet fuisse maximus, Papiã deferri, & in eius arce per fidissimos curauit custodiri. Sed & Vlfari Taruisinus dux eodem tẽpore res nouas est molitus. In quẽ ductus est exercitus, & is captus ac in uinculis ad regẽ perductus est. Per id uerò tẽporis in quo Agilulfus Longobardorũ rex tantis ducum suorũ agitatur motibus, exarchus ille nouus nomine Romanus, Patauium, Montemsilicẽ, Mantuam & Cremonã muniuit copijs: quæ cum ipsas seruarẽt ciuitates, tum Lõgobardos undique agitarẽt, & urbis Romę quieti cõsulturus ad illã se cõtulit: exercitu autẽ quem secũ ex Rauenna duxerat Romę adaucto intẽdit receptioni urbiũ, quas Longobardi post cõstitutas à triginta ducibus inducias occupauerãt, recepitque æstate unica Sutrium, Polimarcium, Hortam, Tudertum, Ameriã, Perusiam, Luceolum, & cõplura oppida ac castella. Quo item in tẽpore beatus pont. Gregorius rem Romanã suis tẽporibus aliquantisper respirare gauisus, intẽdere cœpit animum Christiani nominis amplitudini. Nanque missis in Angliam, Melito, Augustino & Ioãne sacerdotibus, quibusdamque ex suo monasterio, in quo paternas dedicauerat ædes, gentem Anglorũ conuertit ad cultũ fidei Christianæ. Tuncque cœpit urbs Roma per arma solito feliciora, seruorum scilicet Christi prædicationem & summi ponti. autoritatẽ Britãniæ insulæ & eius incolis Saxonibus Anglicis denuo imperare. Vt merito uir sanctus exultet in Moralium libro, linguã Britannicã quæ nihil aliud nouerat quã barbaricũ frendere, tũc in dei laudẽ Hebræa uerba resonare: & oceanũ quõdam tumidũ, sanctorũ pedib. prostratũ seruire cœpisse. Barbaros nãque quos Romani principes ferro prius magna

A gna cum difficultate domauerāt,sacerdotes S.pōtificis simplicibus uerbis pro dei reuerentia ligauerūt. Angliq; Saxo qui infidelis ac idololatra pridem pugnātium nō timuerat cateruas,tunc fidelis effectus humilium linguas timuit. Nec mirū sit cuipiā talia patrasse Gregoriū,qui pro sua uitæ integritate & summa prudentia nomen Christianū inter barbarorū perfidiā titubās & rempub.ab ipsis oppressam barbaris facile instaurasset, nisi fuissent impedimento & omnia peruertissent Imperatoris Græci & missorū ab eo in Italiam magistratuū malignitates.Exarchus em̄ nomine Romanus,sed moribus & gente Græcus,post partam supradictarum ciuitatum uictoriam in om̄ia uitia est prolapsus, primū ut rapinis quietior uacaret,occulte Lōgobardis cōsensit,& q̄d Gregorij epistola ad Ioannem episcopum Rauennatem ostendit,nec pugnare cum hostibus uolebat,nec pop. Romano permittere ut pacem induciásue cum illis cōstitueret:quāquā paucis uerbis ipsius perditissimā uitam narrat Gregorij ad Sebastianum Firmiensem episcopum epistola per hæc uerba:Quæ autem de amici nostri domini Romani persona hac in terra

B patimur loqui minime ualemus,breuiter tñ dico, quia eius in nos malitia gladios Lōgobardorum uicit,ita ut benigniores uideanī hostes qui nos interimunt,q̄ reipub.iudices,qui nos malitia sua rapinis atq; fallacijs cōsumunt.Sed & ipse Mauritius Imperator, à quo præsidia tunc afflictis Romæ & Italiæ rebus fuerant transmittenda,sanctum pōtificem magis q̄ perditus ille exarchus fatigauit. Tulit is Imperator legem, ut qui militiæ Romanæ esset ascriptus, nisi finita militia aut debilis effectus deo militare non posset. Cui Gregorius forti resistit animo,inter cætera dicens nullum ante Mauricium Imp.talem tulisse legem,& deum qui permiserit ipsum Mauricium de notario comitem excubitorum,de comite Cæsarem,de Cæsare Imperatorem fieri,eam legis insolentiā uindicaturum. Emersit uero interim alius hauquaquā minor Gregorio labor, cui Imperator & sui iudices fomēta dederūt,ut quemadmodū Romam & Italiam à barbaris omnino deleri opinabanī curabātq; : ita Pōtifici autoritas subrepta Cōstantinopolim demigraret. Ioannes em̄ Cōstantinopolitanus episcopus synodo Græcorum coacta,se œcumenicū,

C quod latine proferebār uniuersalem appellari uoluit. Monuitq; Mauricius Gregorium per epistolas ut acquiescens pacem cum Ioanne seruaret.Cui respōdēs Gregorius quędam adeo magnifice est locutus,ut uere Romanū sese & patritio sanguine oriūdum, & summo pōtificatu dignissimum ostenderit: primum nanq; ipsum mordens Imperatorē & ignauiā auaritiamq; caute improperās dicit,se uiginti tunc & septē annos in urbe Romana inter Lōgobardorum gladios agentem uidisse ecclesiam multa erogasse in quotidianos reipub.usus,quę mittenda fuerāt à Rauenna urbe,ubi ærariū totius Italiæ esset positum.Si uerò Imperatori esset libitū,debitos in re pecuniaria ordines nō seruare,saltem à perturbādis ecclesiasticis temperaret, sese em̄ illum esse solum à quo capite unico causæ pendeāt ecclesiasticæ:& paulo post:Claues regni cœlorum nō esse dubium quin Petrus acceperit,potestasq; ligandi eidem sit tradita, curamq; eidē totius ecclesiæ fuisse cōmissam,& tñ Petrum non uocari œcumenicū,quod Ioannes usurpare conareī: unde subiunxit Gregorius exclamationem illam,quæ qualis tunc fuerit rerū status expressit.

D O tēpora,ô mores,ecce cuncta in Europæ partib. barbarorū iuri sunt tradita,destructæ urbes,euersa castra,depopulatæ prouinciæ,nullus terrā cultor inhabitat.Sæuiunt & dominanī quotidie in morte fidelium cultores idolorū,& tñ sacerdotes qui in pauimento & cinere flentes iacere debuerunt,uanitatis sibi nomen expetunt.Interea dum ea in cōflictatione esset Gregorius,morirī Rauennæ Romanus exarchus. Missusq; est eius successor ex Cōstantinopoli Gallinicus,quem quartū Italia habuit eius nominis magistratum.Fuit uerò Gallinicus & à rapinis temperās,& belli aduersus Lōgobardos gerendi cupientissimus: tñ principio aduentus sui à motibus tēperauit, ut & copias cōpararet, & res Italiæ defuncti exarchi iniquitate pessimum in locum adductas solide repararet. Qua ratione & Gregorij suasionibus inducias cum Agilulfo Lōgobardorum rege cōstituit. Sperauit uero tunc pōtifex Gregorius rem Romanā Italicamq; posse restitui, & usus tēpore suis prudentiæ ac religionis artibus præsidia sibi noua quæsiuit. Nanq; per Theudelindā mulierem religiosissimā furorem Lōgobardorum aliquandiu cōpescuit. Hinc ut prudenti fœminæ rem faceret gratā,illi inscripsit dialogorum libros:quos cum perlegisset religiosa mulier,mentem animumq; religioni solidius addixit, & ab Agilulfo uiro obtinuit,gentem Lōgobardam ab omni idololatria & hæreseos spurcitia se abdicare:

dicare. Insuper Agilulfus rex bona ecclesiarũ quæ à Longobardis ubiq; tenebantur, di- E
mitti intacta curauit, donationesq; multas quarum extant priuilegia fecit ecclesiis. Sed & Childebertus Frãcorum rex saluberrimis adductus Brunichildis uxoris monitis, uitam moresq; cõposuit. Hinc Bauaria prouincia, quam tyrannicè tenebat relicta, regem in illa Tassillonem instituit, cum quo id solum egit, ut Sclauinos gentẽ Danubij accolã & idolis seruientem nunquã bello persequi desisteret quousq; fidem acciperet Christianam. Tassillo quidem Sclauinorum ingressus regionẽ, magnam uim prædæ pecoris hominũq; abegit. Sed paulo post cũ Bauari ad duo millia armati, præda primo facta illecti iterũ in Sclauinos duxissent, ab illorũ rege Cacanno circumuenti, & ad internecionem cæsi fuerunt. Inducijs etiam Agilulfum inter & Gallinicũ stantibus obijt Childebertus Francorum rex, accepitq; regnum Brunichildis pro Theodeberto & Theodorico uiri nepotibus gubernandũ: & paulopost obijt etiã tertius regum Franciæ Guntanus, partemq; regni eius quę erat in Aurelianensibus, eadem Brunichildis pro dictis nepotibus cõseruauit. Ea de regum Franciæ morte factus certior alter Cacannus rex Hunnorum, F
existimauit adeò infirmas esse in mulieris manibus tanti regni uires, ut illud uiribus sperauerit obtinere. Et ex Pannonia Turingiã suo Pannoniæ regno cõtinentem ingressus est. Sed dũ illius prouinciæ populationi occupatus differt in Franciã ducere, Brunichildis copias cõparauit, quæ in Turingiam ductę multis uarijsq; prælijs Hunnos agitauerunt. Quare decidens potiundi spe Cacannus prædã per pactionẽ restituit, & accepta à Brunichildi pecunia in Pannoniã est reuersus. Interea Mauricius Imp. cum multa præclarè gessisset, & cis & ultra Danubiũ Hunnos Pannonia pellere est aggressus, & multa per Theodosiũ filiũ ac Germanũ socerũ legatos suos prælia feliciter gessit, adeò ut Cacãnus quotiẽs cõgressus fuit inferior recesserit, Pãnoniæq; pro Imp. Mauricio sint receptæ: & nisi felicissima essent usi ignauia, Hunni ad internecionẽ cæsi fuissent. Nanq; trinis quaternisue in prælijs profligati fugã populariter cõmiserunt, ad Sclauosq; delati salutẽ ab illis supplices orauere. Texerũt uerò Hũnos Sclaui armis repẽte correptis. Sed postq̃ cõsyderauere Sclaui quãtã in se belli molẽ incõsultius traxissent, & ipsi à finitimis G
quib. scirẽt Mauricij potentiã fore suspiciosam, prçsidia implorauere. Assensi uerò sunt, & in petita fœdera præcipites ruerũt Frãci, Bauari, & Lõgobardi. Id cùm rescisset Mauricius, copias quidẽ in Pãnonias & Turingiorũ finibus ultra Danubiũ cõtinuit: sed nullum in Sclauos motũ uoluit intentari. Sclaui uerò tãtis aucti sociorũ regum fauorib. sua & Hunnorũ eius militantiũ arma mouere cõstituerũt: & cum clausam Mauricij armis in Pannoniã aliasq; orientalis imperij prouincias uiam cernerẽt, retro sunt cõuersi. Hortatus nanq; est eos Agilulfus Lõgobardorũ rex, ostendẽs paratã esse in Histris ingentem prædã, si in eam ducerẽt prouinciã, quæ induciarũ ab eo cũ Italiæ exarcho cõstitutarum cõfidentia quiescebat, & nullis erat Romanorũ præsidijs cõmunita. Itaq; irrumpentes improuisi in Histriã Sclaui & Hunni, Iaderæ, Signię, Polę, & omnis eius regionis agros populati sunt. Agilulfus aũt propter eam regum populorumq; societatẽ superbiens, & simul ut Histrię populationẽ se inscio fieri simularet, in suos animaduertit, qui aut pridẽ sibi rebellauerãt, aut aliter displicerẽt. Rangulfum nanq; Veronensiũ, Varnecautiũ, Pa- H
piensiũ duces rebellionis insimulatos, & Gandulfum Bergomensem, qui ut ostẽdimus, bis apertus hostis fuerat, interfici curauit. Sed & Lõgobardi qui Beneuẽti erãt inducias uiolarũt: Zoto eñ qui erat dux Beneuentanus monasteriũ Casinense inuasit, & abbate monachisq; cũ singulis uestimẽtis, & unico codice ordinis regulã cõtinente fuga prolapsis, sacrũ id cœnobiũ à barbarie illa spoliatũ, ac solo tenus destructũ fuit: quæ celeberrimi monasterij clades illa fuisse uidet, quã Gregorio teste S. pater Benedictus futuram prædixit, affirmãs uix apud deum potuisse obtinere, ut ex eo loco sibi animæ concederentur. Bonitus autẽ qui tũc erat quartus à beatò Benedicto abbas cum monachis euolans, Romã se contulit. Sed Zotoni paulo post eam cõmissam impietatẽ defuncto, subrogatus est ab Agilulfo rege in Beneuẽtanũ ducẽ Arrigis, ad quẽ aliquot beati Gregorij extãt epistolæ: sed illa insignis, per quã illi Casinensis monasterij instaurationẽ uenerationemq; suasit. Sed nec Romæ tunc pepercerũt Lõgobardi. Nanq; Ariulfus Hetruriæ dux, quã prouinciã omnẽ præter Vrbemueterẽ, Balneumrhegiũ, Polimartiũ, Bledam, Sutriũ & Perusiã tenebat, in agrũ Romanũ delatus illum ad usq; urbis mœnia populatus est. Et quia coloni pacis fiducia liberè in agro erãt, multos Lõgobardi ceperũt

mortales,

A mortales, quos iuxta Gregorij uerba in Franciã ducẽtes, pro seruis uenũdabãt. Quin ea in populatiõe multos ex Romanis interfectos, multos scribit Gregorius fuisse mutilatos. Gallinicus uero Italiæ exarchus Longobardorũ iniurias iniquo prout debuit ferẽs animo, cladẽ in agro Ro. Histris & Casinẽsi cœnobio acceptã ulcisci cõstituit. Et Parmã Longobardorũ ciuitatẽ inuadens, ea potitus est, filia Agilulphi regis cũ Godescalco eius uiro in oppido captiuatis. Eam aũt filiã suscepit idẽ rex ex prima uxore, quã dũ esset Taurinensiũ dux habebat. Nãq; Theudelinda primũ eo in tẽpore sibi peperit filiũ nomine Adoaldũ. Habitabatq; cum regina Modoetiæ, partim in palatio q̃d primus Ostrogothorũ rex Theodericus ornatissimũ ædificauit, partim in altero q̃d illi simile ipsa extruxerat. Et ut uotis se exolueret, quib. beato Ioãni Baptistę se obligauerat si masculũ peperisset, basilicã in eius sancti honorẽ quæ nunc Modoetiæ insignis uisit̃ à fundamẽtis extrui ac magno ornari sumptu curauit. At Agilulfus amissæ urbis Parmę, & captorũ filię etiã tunc prægnãtis, ac generi dolore incẽsus, in Gallinicũ quidẽ exarchũ ducere nõ est
B ausus, ꝙ illũ magnas apud Parmã Bononiãq; copias habere intelligeret. Sed iram exercuit aduersus Trãspadanas urbes, quę semꝑ postq̃ à Narsete fuerãt receptæ, in Romanorum partibus manserãt, Rauennatiq; paruerãt magistratui. Duxere autẽ primũ in Patauium Lõgobardi, quã in urbẽ Gallinicus ex Rauẽna præsidiũ miserat ualidissimũ, diuq; illã hinc obsederunt presseruntq; Longobardi, inde defensarũt pro uiribus Rauẽnates. Erat tũc Padua urbs sine mœnibus lateritio uel lapide cõpactis uallo plãcisq; tantũmodo munita, & omnis ciuiũ habitatio rarissimas tunc habuit muri pinnas. Ea eñ primaria semper inter Italię urbes habita à prima demolitione tẽporibus Athilę facta, per annos circiter sexaginta sine mœnib. aut uallo atq; etiã ciuiũ frequẽtia fuit, primũq; sub Theoderico Ostrogothorũ rege frequẽtari, & uallo fossaq; muniri cœpit. Quare illis in annis ꝓpè cẽtũ, quot ab ea instauratiõe sub Theoderico facta ad huius obsidiõis tẽpora intercedebãt, oĩa tam publica q̃ priuata ædificia ex materia asseribusq; quib. abũdat regio, cõstructa erat. Id cũ cernerẽt Lõgobardi, uẽtos nacti ualidiores faculas ignitasq; sagit-
C tas scorpionib. iniecerũt, & prima quę hæsit ædificio sagitta incẽdiũ inchoauit, quo propinqua ilico corripiẽte urbis pars maxima est cremata. Ea adducti necessitate Rauẽnates præsidio impositi fecerũt deditionẽ, & Lõgobardi omnib. q̃ inerãt siue militib. siue ciuibus, quò fuit libitũ per pactionẽ abire permissis, urbẽ incẽdio uastauere. Monsilicis etiã ciuitas queadmodũ uel Athilæ desolationis uel Theoderici tẽporibus factę instaurationis cõmunẽ habuit cũ Padua sortẽ: ita & tunc pari cũ illa euẽtu, nõ quidẽ incendio absũpta, sed à Lõgobardis aliter est destructa. Quia uero Gallinicus exarchus nũciabatur magnas cõparasse copias, q̃bus tunc oppressis Trãspadanis ciuitatibus opem ferret Agilulphus Cremona & Mãtua intactis, Veronã & inde Ticinũ est reuersus. Et maiores aduersus illas urbes uere ꝓximo copias ducturus ad Sclauos mittẽs auxilia postulauit, edixitq; omnib. Lõgobardis ducibus, ut & ipsi copijs sũmo conatu cõtractis, ad primã ueris signa Mediolani adessent. Et ne aliq̃ deessent, Gordoaldũ Tridentinũ, Agilulfũq; Foroiuliensẽ duces q̃ adeo sibi erãt infensi, ut rebellaturi uiderent̃, pollicitatiõibus mu-
D neribusq; cõciliatos iussit expeditioni necessaria cõparare. Quo aũt tẽpore Monsilicis urbs à Lõgobardo capta est, Gallinicus illi subuenire adnisus, Rauẽnæ obijt. Creatusq; à Mauricio Imperatore iterũ exarchus Smaragdus ad Italiã nauigauit. Et Mauricius imperator, ne dũ interea rei Romanę aut Italię aliã suscepit curã, sed Gregorio põtif. supra uires ꝓuidẽti aduersabat̃. Erãt Romæ ante Gallinici obitũ, sed eo instãte ab imperatore missi Gregorius pręfectus, & Castorius magister militũ ambo Gręci, habebãtq; milites numero q̃dẽ paucos, sed uirtute præstãtes. Nã postq̃ Theodosius filius & Germanus socer Maurici Hũnis ꝓfligatis & Pãnonia pulsis sese ultra Danubiũ, citraq; sine bello cõtinuerunt, iussit Mauricius partẽ militũ Theodosij post Castoriũ Romã petere, ueneruntq; ut uidet̃, ad mille milites ueterani, quos à duce suo Romani Theodosiacos appellauere. Tanta aũt erat Mauricio in rebus Romanis negligẽtia, tanta itẽ auaricia, ut debita magistro militũ Theodosiacisq; stipẽdia nollet ex Cõstantinopoli aut Rauẽna transmitti: q̃cq̃d uero pecuniarũ à Romanis poterat abradi, id nihilominus Rauennã deferri obstinatissime cõtẽdebat. Quare pon. Gregorius operę & pręsidij militũ necessitatẽ in urbis Romę custodia cõsiderãs, publica ecclesiasticaq; frumẽta illis diuisit & paulopost

præfecto & magistro militũ in cõsiliũ uocatis, de pace, cuius cõstituẽdæ Ariulfus Hetru E
riæ dux fecerat mẽtionẽ, qd cẽserẽt interrogauit: præfecto aũt & magistro militũ, quib. pericula urbis ante oculos uersarẽt, pacẽ cõstitui laudãtib. scripsit põtifex Smaragdo Italiæ exarcho, atq; etiã ad Ioãnem Rauẽnæ episcopũ dedit epistolã, cuius sũt hęc uerba: Et quãdo locus est obtinẽdi, agat apud exarchũ tua fraternitas, ut pacẽ cũ Ariulfo quãdo possumus faciamus, qa miles de Romana urbe sicut ipse nouit amotus est. Theodosiaci uerò q hic mãserũt, stipẽdia nõ accipiẽtes, uix ad murorũ quidẽ custodiã se accõmodãt. Et destituta ab omnib. ciuitas, si pacẽ nõ habet quomodo subsistet? Smaragdus uerò siue iniussu principis paci noluerit assentiri, siue armis posse hostes cõpescere sit cõfisus, nihil Gregorio respõdebat. Quare põtifex uidẽs urbẽ summo in piculo cõstitutã esse, præfecto & magistro militũ hortãtibus pacẽ cũ Ariulfo cõstituit. Misit uerò tunc ad Mauriciũ Imp. Smaragdus Nordulfum quendã Lõgobardum, sed perfugã, qui Rauennæ habitabat: per cuius mendacissimi nebulonis assertiones exarchus ipse conatus est omnẽ siue malignitatis tẽporum, siue suã, siue Imperatoris negligẽtiæ culpã in põtificẽ F
Gregoriũ reijcere, tanq̃ pax Ariulfum inter & Romanos facta uires Lõgobardorũ tũc tẽporis adauxisset. Et tñ paulo postquã Nordulfum miserat, Smaragdus intelligẽs uires Lõgobardorũ tãtas esse, ut sui exarchatus Rauennatis oppidorũ defensioni diffideret, tẽpori se accõmodauit, & quod Gregoriũ põtificem præfectumq; & magistrũ militum cũ Etrusco Lõgobardorũ duce intellexerat fecisse, pacẽ ipse etiã cũ Agilulfo cõstituit: p cuius ictum fœdus Parmã ciuitatẽ primũ reddidit, exinde regis filiã generumq; dimisit illuc honestissimè deducẽdos: nec potuit illis remittẽdis tantã adhibere diligẽtiã, quin puella prægnãs motu itineris periclitata abortu facto excesserit è uita. Nordulfus interea Cõstãtinopolim peruenerat, quo audito psuasus est illico Mauricius atq; gratissimũ habuit eã sibi oblatã esse causam, cuius obtentu uisus sit sibi inustã tutatę negligẽter atq; ignaue urbis Romæ & Italiæ notã abolere. Hinc ira in põtificẽ excãdescens magnã militum qui Romæ erãt partem euocatã Narniæ & Perusiæ præsidijs adiunxit, & ne põtificis autoritas alicuius momenti in posterũ foret, Theodosiacos ex urbe & alios milites G
ex Perusia Narniaq; præcepit, bellũ in Etruscos Ariulfo subiectos inouare. Nec tñ ob id Ariulfus bellũ in urbẽ retulit: magis nãq; prout cõpertum habuit põtifex, Romanos ille debiles uicinos, q̃ Agilulfum Italiæ dominũ habere desiderauit: qua ratione contrà ac existimauit Imperator pacis ille fœdera pridẽ icta cũ Gregorio innouauit. Interea Agilulfus Lõgobardorũ rex audita Maurici cũ põtifice & Romanis dissensione, spẽ cœpit Roma & Italia potiundi. Vnde licet Theudelinda hortãte magnã spẽ pacis cõstituendæ Gregorio pontifici præbuisset, expeditionẽ æstate preterita in Mantuã Cremonamq; urbes destinatã ad urbẽ Romã ducere cõstituit. Siquidẽ Sclaui multitudo ingẽs à Cacãno missi uenerũt, & Lõgobardi duces prout iussi erant Mediolani ad diẽ cũ copijs affuere. Eò cũ maximo apparatu profecturus rex primũ omniũ magnis cõminationib. impulit Ariulfum Hetruriæ ducẽ, ut bellũ undiq; innouaret. Tuncq; Ariulfus regis imperio uictus pfidia in põtificẽ Romanosq; est usus. Nãq; improuisus bello indicto in uadẽs Balneũregiũ & Vrbẽueterẽ ciuitates in fœdere nominatim asscriptas occupauit. H
Paulopost Agilulfus traductis Pado copijs Hetruriã est ingressus. Quæ cũ Romæ esset nũciata, ilico põtifex & magister militũ pretore in urbe relicto, q curã gereret ne qd detrimẽti ciuitas acciperet, Nepesum accesserũt, & cõfirmatis ciuitatũ oppidorũq; regiõis incolis pręsidia singulis addidere. Agilulfus uerò cũ eqtatu aduolãs tãto irruit impetu, ut parũ abfuerit qn põtifex magisterq; militũ fuerint intercepti. Obsessa itaq; est Roma, & maximã eo tẽpore ptulit calamitatẽ. Qđ ut certius & maiori cũ audiẽtiũ indignatione explicemus, uerba ipsius põtificis afferre est libitũ, quę multis ex eius epistolis sũt excerpta: eruntq; simul multa ex quib. Maurici impietas in urbẽ Romã Italiãq;, & persecutio agitatioq; põtificis Gregorij quãta fuerit facilè cognoscet. Scripserat Mauricius Gregorio, eum cõuicijs lacerãs simplicemq; appellãs, q̃ Ariulfo credidisset pacẽ subdole offerẽti. Ad quæ Gregorius: Ego ab Ariulfo deceptus simplex appellor, sed is toto corde uenire ad rẽpu. paratus fuit: dumq; mihi nõ credit, imò magis Nordulfo creditũ est q̃ mihi, uideor esse mẽtitus. Verũ si terrę meę captiuitas p quotidiana momẽra nõ excresceret, de mea despectiõe & irrisione lętus tacerẽ. Sed hoc me uehemẽter affligit, qa unde ego crimen

A crimen falsitatis tolero,inde Italia quotidie ducitur sub Lõgobardorũ iugo captiua, dũq; meis assertatiõib.nõ creditur,uires hostiũ immaniter excrescũt. Et paulopost: Multas enim plagas accepi,quas breuius enumero,q̃ tãta res dici posse uideatur. Primo mihi pax sumpta est,quã cũ Lõgobardis in Tuscia positis sine ullo reipub.dispẽdio feceram. Deinde corrupta pace de Romana ciuitate milites ablati sunt, & quidẽ alij ab hostib. occisi, alij Narniæ & Perusiæ positi,&ut Perusia teneretur,Roma relicta est.Post hęc grauior plaga fuit aduẽtus Agilulfi,ita ut oculis meis cernerẽ Romanos more canũ in colla funib.ligatos,qui ad Frãciã ducebantur uenales.Et quia nos intra ciuitatẽ fugimus, deo protegẽte, manus eius euasimus. Insup de gloriosis uiris,Gregorio præfecto & Castorio magistro militũ nõ mediocriter sum affectus.Qui omia quę potuerũt fieri,nullo modo facere neglexerũt,& labores uigiliarũ ac custodię ciuitatis uehemẽtissimos ptulerũt:& post hęc omia graui dominorũ indignatiõe percussi sunt,de quib. patiẽter intelligo quia eos nõ sua acta,sed mea persona grauat,cũ quo qa pariter in tribulatiõe laborauerũt,post labo
B rem pariter tribulantur. Mauricius itẽ ne aliquid omitteret,in quo famę sancti uiri posset detrahere,eũ insimulatus est necasse in custodia Malchũ episcopũ,qui in furto deprehẽsus ad iudiciũ seruaretur.Ad quæ respõdens Gregorius ea usus est uerborũ magnificẽtia, quæ illũ facile ostẽdit pręter religiõis ac morũ sanctitatẽ uirũ fuisse animo excellẽtẽ. Sabiniano nanq; scribẽs,inquit: Vnũ q̃d te oramus suggeras Mauritio Imp. qa ego seruus suus,si in mortẽ uel Lõgobardorũ me miscere uoluissem , hodie Lõgobardorũ gẽs nec regẽ,nec duces, nec comites haberet,atq; in summa cõfusione esset:sed qa deũ timeo in morte cuiuslibet hominis me miscere formido.Malchus aũt episcopus neq; in custodia fuit,neq; in aliqua afflictione,sed die qua causam dixit subito mortuus est inuẽtus.Mirũ uerò potuisse Gregoriũ q̃d effecit,tãtos inter turbines aliquid dictare uel scribere: & tñ licet eius cithara sæpe uerteretur in luctũ,homilias populo sæpe dicebat,multa sæpe scribebat,quorũ hęc sunt in expositione Ezechielis:Quid est quod iã in hoc mũdo libeat? Vbiq; luctus aspicimus,undiq; gemitus audimus,destructæ urbes,euersa sunt castra,de
C populati agri,in solitudinẽ terra redacta est:nullus in agris agricola,penè nullus in urbibus habitator remãsit,& tñ ipsæ paruæ humani gñis reliquiæ adhuc quotidie & sine cessatione feriuntur:alios in captiuitatẽ duci,alios detrũcari, alios interfici uidemus. Ipsa aũt quę aliquãdo mũdi domina esse uidebatur,qualis remãserit Roma cõspicimus,immensis doloribus multipliciter attrita,desolatiõe ciuiũ, impressione hostiũ , frequẽtia ruinarũ: iam de illa omnes potẽtes ablati sunt,ubi eñ senatus,ubi iã populus? omnis in ea dignitatum ordo extinctus.Et tñ ipsos nos paucos qui remãsimus adhuc quotidie gladij,adhuc quotidie innumeræ tribulationes premũt,iam uacua ruit Roma:ruinis nãq; crescẽtibus ipsa destrui ædificia uidemus,& postq̃ defecerũt homines,etiã parietes cadũt.Angebatur etiã eo tẽpore Gregorius nõ minus prouincialiũ q̃ urbis Romæ calamitatibus. Nã in eodẽ tempore in quo Romã Agilulfus per annum obsedit,Saraceni, Arabes,Siciliam ingressi,omnemq; maritimã oram prædati,incẽdio quoq; uastauere. Qđ cũ Gregorius intellexisset futurũ,scripsit uniuersis Siciliæ episcopis,ut ad redemptoris Christi
D remedia se referẽtes,quibus nequirent uirtute resistere,lachrymis obuiarent,&cõtra omnes barbaricę crudelitatis insultus supnæ ,ptectionis auxiliũ implorarẽt.Et cũ Sclaui Histriæ imminerẽt, eius ,puinciæ episcopis scribit. Equidẽ de Sclauorũ gẽte quæ uobis imminet,& affligor uehemẽter & turbor. Affligor in his quæ in uobis iã patior, cõturbor qa per Histrię aditũ iã ad Italiã intrare cœperũt.Quãq̃ uerò Gregorius plura de hac Sclauorũ in Histriã irruptione nõ scribat, tñ nos cõpertũ habemus eã gentẽ, quã ultra Danubiũ sedes habere & socerũ filiũq; Mauricij illis oppositos fuisse diximus,tunc primum orã Adriatici sinus dextri littoris occupasse, & ita habitatiõnẽ in ea cõtinuasse, ut quicqd prius Histria & Dalmatia dicebatur,ad tẽpora usq; nostra dicatur Sclauonia.Nec tñ omnis illa gẽs reliquit primas ad Danubiũ sedes, quin ijdẽ mutato nomine magnã obtinent partem illius regionis.Siquidẽ locutionis similitudo ac penè proprietas ostendit eos qui nunc Poloni & Bohemi dicuntur ex Sclauorũ reliquijs fuisse. Incoluerant autem prius,ut suprà diximus,ea loca Vandali,quos credendũ est quãdo ad Romanorũ inuadẽdas prouincias sunt profecti,partẽ gẽtis in patria reliquisse. Quare Sclaui paulopost superueniẽtes ita locutiones cõmiscuere,ut ex utraq; tertiã effecerint,quæ pro regionis

& ducũ diuerſitate,partim Boemica,partim Polonica poſtmodũ ſit dicta. Sunt etiã cer E
tiores proximis in regionib. Sclauorum reliquię apud Saxones,quorum coloni maiori ex parte puram habent,qua Dalmatæ nunc utunt̃,Sclauonicã locutionem. Sed ad Gregorium. Is ſanctus põtifex,licet distineret̃ hinc belli terroribus,inde ſcribẽdi laborib. tñ fidei Christianæ institutioni & per Italiã, & extra illam intentus erat. Sæpe em̃ Ricaredum Viſigothorũ regem Hiſpaniã obtinentem ad perſeuerandũ in ſalubri diſciplina à Leandro epiſcopo habita eſt hortatus, & illum unis in epiſtolis dignè laudauit, ꝙ integritatem uitæ prętulit magnæ ui pecunię,quã Hebræi ſoluere obtuliſſent,ſi decretũ ille mitigaſſet,ꝙ aduerſus eorũ perfidiã protuliſſet. Sed Agilulfo urbẽ obſidẽte, & omnem uaſtãte regionem,Gregorius ad Theudelindã reginã,cui prius dialogos inſcripſerat alias dedit epiſtolas:quarũ duæ ſũt de trib. capitulis,quę ex ſynodo Chalcidonẽſi regina & Lõgobardi nõdum ſuſceperãt, priuſq; impetrauit põtifex ꝙ uoluit à gẽtis barbaræ regina,ꝙ à multis Hiſtrię epiſcopis. Seuerus nãq; Aquileiẽſis patriarcha ut ea ſuſciperet capitula nõ prius adduci potuit,ꝙ à Smaragdo exarcho, ſimulq; Antonio eccleſiæ de- F
fenſore Rauennã fuit perductus. Vbi à Ioãne epiſcopo Rauẽnate perſuaſus hęreſi abrenũciauit. Et tñ paulo poſt idẽ Seuerus Mauritij Imp. Gregorio & fidei Christianæ quoad poterat aduerſantis pręſidio fretus ad uomitũ redijt. Cuius pſeudoepiſ. pertinacia eſt factũ,ut Aquileienſis eccleſia in duas ſedes ſit diuiſa. Eo nãq; defuncto, Ioãnes à Siſulfo Foroiuliano Lõgobardorum rege apud Aquileiã,& Candianus in Venetis apud Gradum à põtifice Romano in patriarchas ordinati fuere. Quid ꝙ Agilulfum regẽ ſi armis Gregorius ſupare nequibat,in cauſis fidei & religionis ſuccũbere fecit. Nã cùm Laurentius Mediolanẽſis epiſcopus è uita exceſſiſſet,& Lõgobardi unũ ex ſuis delegiſſent epĩſcopũ,Gregorius defenſori patrimonij Liguriæ ſcripſit,ut coactis Mediolanẽſib. in Liguria habentibus illum cõfirmaret,quẽ illi cõcordes ducerent eligendũ. Ad ea em̃ uſq; tẽpora & aliquot itẽ annis poſtea omnis Liguria intra uetuſtiſſimos Macrę & Vari amnium Apẽninią; iugorũ fines ſemper in Romanæ rei fide permãſit,poſtq; à Narſete fuit Francorũ manibus erepta. Itaq; tam multi ex Mediolanenſibus Lõgobardorum ſęuitiã G
declinauerãt in Liguriam,ut electionẽ epiſcopi ab ipſis fieri poſſe iuſtiſſimus põtifex iudicauerit. Annus interim obſidiõis Romę tãto apparatu, tãtiſq; cũ copijs factæ elapſus erat. Quo in anno Agilulfus rex nunq; efficere potuit, ut agris Beneuẽtanus Lõgobardorũ dux,aut in caſtra ad ſe iret,aut ſubiectis Imperatori & Rom. fauentib. Beneuentano ducatui uicinis bellũ inſerret. Tenebat uerò Arrigis eo ſub ducatu pręter Neapolim & Puteolos,quicquid uetuſto nomine Cãpania regio eſt cõplexa,illiq; ſuberãt Samnitum pars maxima à Beneuẽto Eſerniaq; & Aimonis Vaſto, Aternũ uſq; amnẽ,qui nũc eſt Piſcaria, & inde quicquid Pelignorũ Marucinorumq; & Marſorum nominib. cõtinet̃. Piceni aũt pars ad Apenninũ pertinẽs Spoletano duci Lõgobardorũ ſub erat. Exinde quicqd urbiũ oppidorumq; à Rauẽna in Sipõtinam urbẽ & ultra ad oram maritimã quicqd in Italię ambitu ad Neapolim eſt ſitũ. Et à Sipõto Nuceriã,inde in Lucanos Neapolimq; quicquid mediterranea regio in Salẽtinos Calabroſq; & Brutios habet, Imperatori tunc parebat,ut nullo pacto ſit dubitãdum,quin Mauricius potuerit urbi Romę & H
Italiæ ſubuenire,niſi mala illi mẽs,malus animus fuiſſet. Itaq; Agilulfus poſtq; nullã potiundi Romę ſpẽ reliquã uidit,obſidione ſoluta in Etruſcos receſſit,& inde Mediolanũ ſe cõtulit. Interea Mauricius iudicio dei deterritus à Gregorij pſecutione ceſſauit: fama eſt & in S. Gregorij ſcriptis inuenimus,uirũ quendã monachi ueſtimẽtis indutũ,tenentemq; strictũ enſem Cõſtantinopoli in forũ ueniſſe,& cũ ad ſtatuã uſq; æneã gladiatoris ipſum circũtuliſſet enſem exclamaſſe:Imperatorẽ gladio moriturũ. Quambrem Mauricius à moleſtijs Gregorio inferendis ſe cõtinuit,admiſuſq; eſt omia facere,ex quib. iram dei poſſet auertere. Interea uerò dum ſupplicari à ſeruis dei pro ſe ſtudet,& ſe in luctu ac lachrymis anteactæ uitæ pœnitentia macerat: in ſomnis uidit ſe,& Cõſtantinã uxorem cũ filijs & filiabus,omniq; cognatione tradi Focæ militis gladio perimendũ. Cumq; euigilaſſet Philippico gño, quem affectati imperij ſuſpectum habuiſſet ad ſe uocato, falſæ de illo ſuſpicionis culpam eſt cõfeſſus,& erroris ſui odium deprecatus, illum interrogauit,nunquid aliquem in omni reipub. militia Focam audiuerit uocitari: reſpõdit Philippicus,unum ſe Focam noſſe qui nuper eſſet cõſtitutus in exercitu procurator. Et quum

Mauricius

A Mauricius qualis ille esset Focas inquireret, ait Philippicus, ætate iuuenē temerariūq; sed timidū esse. Ad quod uerbū cōsternatus Imperator, si timidus inquit, profecto & homicida. Qui tamen in pœnitentiæ & supplicationū sollicitudinem totum se demersisset Mauricius, nequaquā interea à cupiditate ac auaricia abstinebat: quinimo ne exercitus eum stipendij & annonæ impendio grauaret, illū ultra Danubiū hyemare coegit in regione Sclauorum, ut perpetuis incursionibus per uim & arma sibi quærerent alimenta. Qua ex re cōmotus in seditionē exercitus, Focā centurionē exaltatū super clypeū, sibi in exarchum acclamauit. Eo tumultu in exercitu cōmoto, Theodosius filius & Germanus socer Imperatoris fugā arripuerunt. Ducentes tñ in exercitu ordines, siue quia indignē ferrent Focam centurionem eis esse prælatū, siue quia differendo sperauerint multitudinis furorē posse deliniri, publico cōsilio ad Theodosium Germanumq; miserūt, ut alter eorū Imperator effici pateref. Cumq; illi renuissent, Focas ab exarchatu concordi
B exercitus uoto ad imperium sublimaf. Ea cùm essent Cōstantinopolim nunciata, Mauriciusq; aliquot cum populo habuisset contentiones, tumultuari in urbe est cœptum. Et Mauricius dissimulato habitu, cū uxore & filijs dromonē cōscendēs fugere est adnisus. Sed apud Chalcedonē uno & uigesimo imperij sui anno captus est, securiq; percussus.

HISTORIARVM BLONDI FORLIVIENSIS AB INCLInatione imperij Romanorum, Decadis primæ, Liber Nonus.

Ocas apud Cōstantinopolim magno populi exercitusq; applausu Imperator declaratus, nihil duxit antiquius, q̄ quærere ut pari quoq; Romanorum uoto cōfirmatus uniuerso orbi ostenderet se iure & ordine imperium accepisse. Scripsit itaq; pōtifici Gregorio & Romanis, cum hisq; epistolis suam & uxoris Leoniæ imaginem Romā deferri curauit. Et cùm sæpenumero faustū Imperatorem felicem Augustum bonū reipub. patrem Focam, fuisset acclamatum, imago Augustorum in ora
C torio S. Cæsarei Lateranensis palatij sacello locata fuit. Dedit uerò Gregorius pontifex ad Focā literas, in quibus de imperij susceptione gratulatus, illum hortatus est inter cætera, ut libertate singulis sub iugo imperij reseruata, memor esset illud inter reges gentium, & reipublicæ Imperatores distare: q; reges gentium domini seruorū sunt, Imperatores uerò reipublicæ domini liberorum. Paulopost Gregorius mittēs ad Focam quod ille poposcerat, diaconē unum spiritales palatij Cōstantinopoli causas directurū, calamitatem exponi iussit, qua eo tempore à Lōgobardis Roma & Italia premebant. Smaragdi nanq; patritij aduentus parum profuerat ciuitatibus & oppidis in Romanorū & Rauennatū fide solitis permanere. Et Agilulfus quamprimū intellexit imperium apud Cōstantinopolim ob res nouas à Foca intentatas uacillare, copias quibus in obsidione urbis Romæ usus erat denuo cōtraxerat, ducebatq; in expeditionē anno ante secundo aduersus Mantuā, Cremonamq; tātis apparatibus destinatā. Curauit uero Agilulfus ut Hetruriæ & Spoletanus gentis suæ duces Romanos eorūq; oppida quātis possent mo-
D tibus agitarēt. Profectus Mediolano ęstate iam media Agilulfus, primū Cremonā urbē obsedit, quā intra trigesimū diem expugnatā ad solū usq; demolitus est. Exinde in Mantuam est ductū, quæ urbs fortiter repugnauit, q; inerat præsidiū à Gallinico, quādo Parmā cepit immissū. Sed Lōgobardi admotis arietibus mœnia alicubi aperuere: quaobrē Rauennatū Gręcorūq; milites qui præsidio inerāt, salute rebusq; proprijs per pactionē impetratis, urbē intra trigesimū & ipsi diē amiserūt. In eam urbē nō est à Lōgobardis aliter sæuitū, q̄ q; mœnibus magna ex parte euersis reddita est immunita. Interea Vulturnienses cùm uidissent duabus his urbibus, Pado proximis, nullū à Rauenna uenisse subsidium, sese Lōgobardorum fidei permiserūt. Erant in Brixillo tunc Rauennatum milites, q demolita olim ab Anthari rege eius oppidi munimenta tumultuario opere instaurauerāt, id solum adnisi, ut ibi haberent prędium, in quod cum ex agro hostili abigerēt prædā, tutos se redderent. Et hi etiā Cremonæ & Mantuę excidij exemplo territi, pręsidio igni ferroq; demolito, Rauennā nauibus sunt delapsi. Ea cùm agerētur in Italia, Focas anno imperij sui primo oēs Asiæ & Europæ, atq; etiā Africæ prouincias quæ Mauricio subiectæ fuerant, cōfirmauerat, tantumq; de se spei prouincialibus imperio parerē

assuetis dederat, tantū ecōtra formidinis hostibus incusserat, ut fama probitatis suæ in Italiam perlata, Agilulfum & Lōgobardos terruerit. Hinc Smaragdū inter & Lōgobardos in aliquot menses induciæ primum, & post in annum pax cōstituta est: quo in anno Agilulfus ut pręsidia sibi aduersus nouū Imperatorē pararet, affinitatem cum Theudeberto Frācorū rege quæsiuit, filia Theudeberti Adoaldo ipsius Agilulfi filio uixdū qua drimo per internuncios dispōsata. Ea pace cōstituta, quā Romanos etiam & omes Lōgobardorum duces ubiq; cōstitutos tenere uoluerunt, beatus Gregorius anno imperij Focę secūdo & pōtificatus sui quartodecimo migrauit ad cœlum. Suffectus uerò est illi Sabinianus. Qui & ipse pacē cum Lōgobardis in alterum annum fecit: per cuius pōtificis tempora, & si omnis Italia ab hoste Lōgobardo quieuit: fames tū ualida populos nō minus q̃ anteacta bella fecissent, afflixit. Qua suadēte fame Agilulfus Lōgobardorum rex, & quia noui Imp. Focæ potentiam formidaret, Stablictanum notarium suum misit Cōstantinopolim ad Focam, cum quo pacem cōstituit triennio in Italia obseruandam, eiusq; pacis bñficio quiescente Roma, suffectus est defuncto Sabiniano Bonifacius pōtifex qui fuit eius nominis tertius. Is insolentiā Cōstantinopolitani patriarchæ œcumenicum se, prout beati Gregorij tēporibus cœperat, appellantis cōpescuit. Focas etenim ipsius pōtificis suasione, publica & ad uniuersum orbē Christianū dimissa sanctione cōstituit, ut Romanę ecclesiæ Romanoq; pōtifici omnes orbis ecclesiæ obedirēt. Eo autē pōtifice immatura morte post nonum mensem uita functo successit alter Bonifacius ex Marsis & urbe Valeria oriūdus, qui & ipse ab eodē Foca impetrauit, ut templū Romæ celeberrimū à Marco Agrippa ædificatū, & omnib. dijs gentilitatis prophanatū, mutato nomine S. Mariæ & omnium Christi sanctorū ecclesia uocaret. Quæ autem Romā & Italiam tanto prius tempore pertulerāt agitationes, ad Focæ imperij extremū tempus in Asiam translatæ uident. Nanq; Prasini primum, & Venetici, sinus Arabici Ægyptū inter & Asiam accolæ multis cōmissis prælijs sese cædibus maximis lacerarunt. Eorum uerò populorum odia uetustā habere originem cōijcimus, cùm ipsos cōstet Ælij Antonini Veri Imp. temporibus simile bellum parasse: quibus dum Imperator autoritate & missis legionibus obsistit, Prasini quidē facile imperata fecerūt: Venetici autem Antoninum suspicati in hostium fauores procliuiorē fuisse, illum Romā redire properantem iniurijs incōmodisq; affecerunt. Sed & Persarum rex Cosdroas per idem ipsum tempus in quo Prassini Veneticiq; tātos cōciuerant motus, Ro. imperij prouincias inuasit, tantaq; celeritate, tāto cū apparatu irrupit, ut prouinciæ ubiq; quascunq; tentauit pari tēpore sint & adiuæ & occupatæ. Focas nanq; alijs qui in Africa exorti nūciabant sedādis motibus adeo implicitus perplexusq; erat, ut prius omnia & simul uitā amiserit, q̃ satis quid sibi prius agendum foret cōstituere & prouidere potuerit. Priscus quidā patricius summo honore apud Focam in Cōstantinopoli fuit, qui cōiuratione inita cū Eracliano socero Africæ ꝓpratore Eraclio eius filio & suæ uxoris fratri imperiū affectauit. Quā primum itaq; Prasinis Veneticisq; tumultuantibus Cosdroas Mesopotamiā occupauit, Eraclianus item prout cū gñio constituerat Imperatori in Africa rebellauit: tum Priscus cōponendis soceri cum Imperatore rebus sequestrē se exhibuit, Eracliusq; Cōstantinopolim tanq̃ paternę fidei obses uenit, & copias Eraclianus quātascūq; ex Africa potuit cōtrahere tanq̃ Imperatori subsidium allaturus parauit. Quib. copijs nauigio in Thraciam transportatis Focam coniurati obtruncarunt, Eraclioq; Imp. per uim & arma constituto, Eraclianus pater ad tuēdā Africam est reuersus. Per id etiā extremū Focæ imperij tempus licet Itali & Romani quietē, de qua diximus, à Lōgobardorū pace nacti essent, eorū tamen hostes Lōgobardi cædes, quibus tāta crudelitate in nostros diu fuerāt debacchati, sunt experti. Auares nanq; Hunni à quibus Noricū prouinciā à se Bauariā prius appellatā ostēdimus inhabitari, Transpadanas sibi cōfines Venetiæ & Forijulij ꝓuincias inuaserūt: queis intima Forijulij iam habētibus, Gisulfus eius ꝓuinciæ dux cū omnibus prouincialib. Lōgobardis qui arma ferre potuerūt, occurrit, pręliūq; sine mora magnis utrorūq; animis est cōmissum: sed Lōgobardos multitudinē alioquin ingētē maior multò Bauarorū exercitus corona cinxit, pugnatūq; est utrinq; atrociter: & licet Bauaro uictoria nō cesserit incruēta, Gisulfus multis cōfectus uulneribus cecidit, Longobardiq; multa pugnatorum millia penè ad internecionem fuerunt cæsi. Secūdum id, prælium

A prælium Bauari in multas diuisi partes prouinciã ubiq; rapinis incendijsq; latissimis uastauere. Erat Bauaris rex dictus ex gentis cõsuetudine Cacannus, qui audiẽs Romildã Gisulfi ducis uxorẽ cum filijs Rodoaldo & Grimoaldo, cumq; uxoribus & gaza prima riorũ gẽtis Lõgobardæ, quæ in prælio ceciderãt, sese intra oppidũ Forijulij cõmunisse, illuc duxit, firmiore proposito q̃ certiore spe uel obsidione uel uiribus potiũdi. Nãq; in oppidũ post Aquileiæ urbis excidium ante annos ferme ducentos ab Athila factũ, eius puinciæ metropolis & tanq; arx fuerat, in quod Heruli, Ostrogothi, & ipsi ad extremũ Longobardi prædam cum alijs in Italia regionibus, tum maxime in Transpadana factã cõgerere consueuerãt: qua ratione & quod in ipsis Italiæ faucibus situm id oppidũ barbaris qui noui aduenissent opponebat, firmissimis mœnibus munitum erat. Obsedit tñ oppidũ Gisulfus, & machinis excitãdis fecit maximos apparatus. Sed qua pridẽ usi erãt Lõgobardi fortuna iam flacescẽte, per insuetatũ pditionis genus oppido Bauari sunt potiti. Romilda nanq; Cacannũ mœnia obequitantẽ cõspicata flauo crispãtiq; capillo,
B forma atq; ætate florentissimũ esse, in illius libidinẽ exarsit, misitq; e uestigio nũcios qui pacto cum rege suo ipsius matrimonio, pollicerẽtur oppidi proditionẽ: spopõdit uerò rex, & oppidũ ingressus, introductis eo copijs Romildã unica nocte in thorũ admisit, fide postmodũ laudãdo perfidiæ modo falsa, impudicã mulierem Bauaris militibus in cõcubitu prostitutã ad lassitudinem agitari iussit, & seu auiditate prędæ seu gẽtis Lõgobardæ odio adductus, oĩes tam fœminas q̃ mares & omnis etiã ętatis in oppido repertos porta foras educi custodiriq; iussit, pollicitus sese illos ad Pannonię loca, unde primũ ab Alboino rege in Italiã traducti fuerãt, reducere liberãdos, ut priore in patria cõmanerẽt. Exinde præda oppido asportata, ignis ędificijs est subiectus, nec prius inde mouit rex q̃ oppidũ munitissimũ opulentissimumq; solo uidit æquatum: & profecto maximã eo in excidio Bauaros adhibuisse diligẽtiã hinc cõstat, q̧ multos ante annos celeberrimi oppidi in patria cui dedit nomẽ uestigia ignorãt. Fuerũt tamẽ nõnulla prouinciæ Forijulij oppida editis grumosisq; in locis sita Longobardis salua, Cormona, Nemasum, Osopũ,
C Arcenia, Reuma, Glemona & Ibliginũ: ea in oppida quos sors & melior fortuna perduxit, ij maiorũ gentis Longobardæ copiarũ aduentũ salui securiq; expectarũt. Etenim ad primum irruptionis Cacanni in Foroiulianã regionem nunciũ, qui ad Lõgobardos duces per Italiã est perlatus, illico omnes Papiæ ad regiam conuenerũt. Vbi de cladẽ accepta, & exeidio oppidi prius certiores facti sunt q̃ potuerint subuenire. Grasulfum tñ Gisulso fratri defuncto ducẽ Forijulij, Agisulfus rex ducesq; subrogarũt. Bauari interim Italia egressi eùm primũ in patria cõstitere, captiuos pubertatẽ supergressos in cãpo, cui sacro postea ob id facinus fuit nomẽ, interfecerũt. Pueros uerò & fœminas, partim p seruis pellicibusq; habuerũt, partim hastæ subiectos tanq; gentẽ barbarã uendiderũt: pueros tamẽ Rodoaldum & Grimoaldũ, Gisulfi ducis defuncti filios fuga prolapsos solus inter multos scriptores asserit Paulus. Per id etiã tẽporis imperio Cõstãtinopolitano tu multibus illis in Africa & Asia agitato, Sclaui quos ostendimus in Dalmatiæ & Histrię ora cõsedisse, quęcũq; pinquis in regionib. imperio parẽtia inuaserũt, & militib. quos
D Focas præsidio imposuerat subita irruptione aecisis, omnẽ Dalmatiæ & Illyrici Adriatico adiacẽtis prouinciã subegerũt. Nec potuerũt Italici eorũ qui tũc in imperio suscitati erãt motuũ sese omino expertes insontesq; seruare. Pace Lõgobardorũ ubiq; per Italiã cõstituta, Focas, Ioannẽ Lemigiũ Thracẽ, Smaragdo patricio in exarchatu Italię dederat successorẽ, qui sua iudicumq; suorũ muliebri turba in Italiam trahenda diu per Græciam est moratus, tam diuq; desedit & nauigare tardauit Ioãnes, ut nõ prius inire potuerit magistratum q̃ de Focæ casu in Italiam sit perlatũ. Itaq; appulsis Rauennæ nauibus, quæ exarchũ iudicesq; per oppida & urbes Italiæ regẽdæ distribuẽdos aduexerãt, Græca uirorũ uxorumq; & spadonum mollities omnia quæ aduenis collibebãt, imperat, & diutius dilata, cõminationibus uerberibusq; nititur a Rauẽnatibus extorquere. Erãt tũc Rauennates, quod opulẽtis in urbibus assolet, tot tãtisq; quãtæ undiq; obstrepebãt occisi Imperatoris, profligatorũ cęsorumq; ad internecionẽ Lõgobardorũ, atq; oppressorum a Sclauis Histrorũ nouis rebus, animis suspensi. Dũ igitur Græci haud secus quàm si res imperij integræ essent, importunè Rauẽnatibus molesti sunt, facile exortus est incerto autore aut cõcitatore tumultus, & Ioãne exarcho cum magna iudicũ parte occisis in petu-

in petulātem uxorū ſpadonumq́ turbā petulātius eſt graſſatū. Romani etiā licet nullos E
rēpublicā imperiiuc decus cōcernentes cōciuere motus, Bonifacio iñ quarto uita fun-
cto uſq́ adeo in ſucceſſoris electione diſcordes fuere, ut prius elapſi ſint octo menſes q̄
in ſucceſſorem potuerint conuenire. Erat Neapoli Ioannes Cāpſinus ex gente patricia
Cōſtantinopolitanus, quem Focas prçſidio illiq́ urbi præfectū, ſiue prout Græco uoca
bulo appellabāt, archōta impoſuerat. Is eam Romanorū in pōtificis electiōe diuturnio
rem ſolito altercationē maiores paritura motus exiſtimauit, & occiſorū Rauennæ ex-
archi ac iudicū cōmotionem apertā rebellionem parere eſt opinatus. Vnde urbis Nea-
politanæ, & ſimul Lucaniæ, Brutiorū, Apuliæ, & urbiū oppidorumq́ Cāpaniæ quæ nō
parerēt Lōgobardis, tyrānidē ſuſcepit, fore ſperās, ut imperio in Aſia à Perſis oppreſſo,
Rauennatibuſq́ in rebellione permanētibus, regno etiā ipſe occupato quietus potiret.
Eo anno qui fuit inclinationis imperij Romanorū occidētalis ducēteſimus, Eraclius in
Auguſtū quinquageſimū aſſumptus, & à Sergio patriarcha Cōſtantinopolitano coro-
natus orientale accepit imperiū, adeo in Aſia mutilatū, ut cōſtet eius imperij inclinatio- F
nem ipſo anno initium habuiſſe. Prouidit tñ omnia & principio, poſtq́ aliquandiu ma-
gnificè geſſit Eraclius. Primum nanq́ Eleutherium gētis patriciæ Cōſtantinopolitanū
imperialis aulç cubiculariū & ducē rei bellicæ ſcientiſſimū in Italiā miſit, deditq́ illi co-
pias & pecunias quo res Italiæ cōfirmaret. Et copias quaſcunq́ Focas in proximis Aſiç
& Europç puincijs habuerat, quaſq́ genitor Eraclianus ex Africa miſerat, & indies mit
tere potuit inſtruxit, miſitq́ aduerſus Coſdroē, quo prouincias in fide manētes ab illius
impetu cōſeruaret. Nā prius q̄ Foca occiſo imperiū Eraclius in Cōſtātinopoli potuerit
ſtabilire, Coſdras Meſopotamia Palçſtinaq́ occupatis, Hieroſolymā inuaſerat, eaq́ ur-
be tunc opulētiſſima potitus in Chriſtianos quorū ad nonaginta millia ſicut multi tra-
dūt ſcriptores, gladio interemit, deſçuierat, diruerat eccleſias, & loca ſancta quoad pote
rat pollui inclinariq́ curauerat: quāq̄ nōnihil uenerātiōis uidet ſacratiſſimç cruci domi
nicæ exhibuiſſe, quādoquidē cum graues tradūt ſcriptores illius partē quā Helena Cō-
ſtātini Magni genitrix in Caluaria locauerat, inde aſportatā poſuiſſe in patria, locatā in G
throno quē mirabili opere auro gēmiſq́ ornatū exædificauerat, ea ratione ut licet extre
ma rotunditas ad cœli inſtar circumageret, ipſe tñ immotus in cētro ſederet, dominica
cruce ſupra uerticem cōmunitus. Nanq́ ſuis prçdicat Perſis fore, ut quādiu ſacroſanctç
inhæreret cruci, ab omni iniuria & mortis periculo tutus eſſet. At apud urbem Romā q̄
primū eſt auditum accepiſſe Eraclium imperij iura, ilico Deuſdedit Romanū ciuem pa
tre Stephano ſubdiacono pontificē elegerūt. Intereaq́ Eleutherius patritius Rauennæ
applicuit, qui ſine controuerſia admiſſus poſtq́ exercitū nauigio eduxit, milites qui Ra
uennæ & in illius exarchatu erant, ad edictū cōuenientes nouo adegit in Eracliū ſacra-
mento: exinde cōfirmatis rebus habita conſciorū exarchi Ioannis & iudicū reipublicæ
necis quæſtione noxios puniuit. Poſtea accedens Romā à Deuſdedit pontifice popu-
loq́ Romano honorifice eſt acceptus. Eo ex loco pertētare uolēs q̄ eſſent quos Ioānes
Cāpſinus fautores haberet, omnes qui ſub Foca Romano imperio ſtipēdia facere ſoliti
erant, edicto ad ſacramentū accipiendaq́ ſtipēdia cōuocauit: ſed ad nullos milites uete- H
ranos ſtatiua citra aut circū Neapolim habere ſolitos, peruenit edictū, q̄ omēs Campſi-
nus in Neapoli coactos pecunijs, frumēto, ueſteq́ donauerat. Quç cauſa Eleutheriū im
pulit, ut poſtq́ copijs abūdè munitus erat, ad obſidendā Neapolim properaret. Copijs
q̄ plurimū Eleutherius applicuit ſtructa acie obiectis Neapolitanæ urbis portæ: Cam-
pſinus & ſi inferiorē ſe uiribus intelligebat, nō eſt auſus prçlium detrectare, q̄ uereretur
ciues Neapolitanos, quibus magnā de ſuo exercitu ſpem prçbuerat ſe præliū retractāte
ad ſuperioris potētatus patricij obedientiā inclinare. Cōflixit itaq́ Cāpſinus, & ipſa in
porta ſuperatus interfectuſq́ fuit. Potitus Neapolitana urbe & rebus Italiæ illius ore cō
poſitis Eleutherius Rauennā redijt. Vbi nō ſolum debita militibus æra perſoluit, ſed u-
numquenq́ donās, prout dignitas ordoq́ expoſcere uidebat, omnes beneuolentia de-
uincere ſibi conatus eſt. Conſciuſq́ ſibi quātū eſſet facinus quod animo deſtinaſſet, no-
uam cum Lōgobardis pacem amicitiamq́ quæſiuit. Illis autē ob acceptā à Bauaris cla-
dē ultro aſſentiētibus, ueteri paci aliquot etiā mēſes ex formula obſeruādæ noua in de-
cennium eſt addita. Cœpitq́ primū oſtenſç uirtutis fructū Eleutherius, q̄ Eraclius mul-
torum

A torum literis, quę in Italia ille gessisset gereretq́ intelligens, illum Italiæ exarchum solita attributa potestate cōstituit. Per ea enī tempora Eraclius rerū imperij cura in duces suos relecta apud Cōstantinopolim desidebat, ocio luxuiq́ immersus. Nam cum uxor Eudoxia Cōstantinū anno imperij secundo peperisset, & ipso in partu obisset, Martinā ex sorore neptem incestuoso sibi matrimonio copulauit: ex qua anno cōiugij primo suscepit filiū nomine Eracleonem. Romæ interea Deusdedit papa post annū pōtificatus tertiū uita functo, Bonifacius eius nominis quintus illi suffectus est. Sed priusq́ potuerit pōtifex ex more cōsecrari, Eleutherius patricius & nouus exarchus sese apud Rauennā Italiæ regem declarat, legiones sibi per largitionē conciliatas unum in exercitum cogit, iterq́ ingredit, Romā sibi & cunctam Italiam subacturus. Duces uero militię Rauennatis quib. plurimum fidere cœperat, eum apud oppidū Luceolū interfecerunt. Qui duces cū exercitu Rauennā redeuntes caput tyrāni Cōstātinopolim Eraclio miserūt, susceperuntq́ curam, ne res Italica exarcho destituta quicq́ acciperet detrimenti, quousq́ Isacius patricius & ipse Cōstantinopolitanus demandatū sibi ab imperatore accepit Italiæ exarchatū:

B In cuius aduētu Agilulfo Lōgobardorū regi uita functo, Adoaldus filius puer cū Theudelinda genitrice Longobardis cupientissime fauentib. successerant. Ea enī regina quā à principio aduentus sui in Italiā, sibi cōparauerat Longobardorū gratiam, adeo conseruauit, indiesq́ adauxit, ut duces milites q́ Longobardos uerbo magis regeret, q́ reges illos armis cōpescere potuerint. Hinc nullis fœderum innouata conditionib. pax Longobardos inter & Italicos per decē annos, quib. puer in regno uixit quietissima fuit: quin etiā eiusmodi pacis bono multa uariaq́ regina cumulauit in Italicos beneficia, q̄ non modo ecclesiis prisq́ locis pueri regis nomine donationes maximæ sunt factę, sed urbes oppidaq́ alicubi instaurata. Essent hoc loco motus Francorū & regū eius gentis Theodorici, Theodeberti & Clotharij fratrū explicandi, esset eorū inter sese crudelitas diffamada, q̄ Theodoricus à fratrib. in prælio superatus, & inde cū ingenti exercitus iam captiui occidione interfectus sit, Theodoricoq́ post parū uita functo eius filios Clotharius, ut so-

C lus regnaret, occidit. Sed ea tragicis, quib. fuerunt digna relinquimus, ad illaq́ stylū conuertimus, quæ ad nuper inchoatā à nobis orientalis imperij Romanorū inclinationē secuta sunt. Anno imperij Eraclij sexto, Persæ omni Asia quę in meridiem uergit potiti ad Aegyptum arma uerterunt. Alexandriaq́ capta paulisper se cōtinuere, q̄ Eraclianus imperatoris pater magnum in Africa exercitum terrestri uia in Aegyptum Asiamq́ ducendum paralle nunciaretē. Sed obijt eo in tempore Eraclianus: qđ cum esset Persis renūciatum, ilico in Africā ducentes Carthaginē ceperunt. Inde potiti Africæ imperio impositisq́ illi cū præsidijs, tum etiā magistratib. in Asiā sunt reuersi. Petiuerat eo in tēpore Eraclius à Cosdroa pacē, quā magno cū Ro. imperij dedecore fuerat accepturus. Sed barbarus rex uictorijs insolescens, ut illi cōsentiret paci nullis precib. præmijúe pollicitationibus adduci potuit. Quamobrē imperator timore potius q̄ uirtute animos faciēte, expeditionē in barbaros destinauit, primumq́ omniū Cōstantinopolis defensioni ꝓfecturus Cōstantinū filiū Cæsarē declaratū regni cōsortem accepit, Sergio uenerabili patriar-

D cha, & Bonoso patricio spectatæ uirtutis uiro illi in administrationis socios attributis. Exinde rei diuinæ ex Christianorū institutis religiosissime intendens, accuratissimā per sacri ieiunij tēpora omnib. in sacris ædib. supplicationē habuit: postmodū celebrato paschate ꝓfecturus dexterā saluberrimo telo armauit, tabula scilicet saluatoris Iesu, uel sicut aliqui habent, gloriosę uirginis imagine picta, quā diu uenerantissime in sacrario seruatā fama esset tanq́ de cœlo cecidisset, nullo fuisse hominum opere fabricatā. Ingressus Syriā Eraclius audiens Cosdroē se apud Azotū urbē potentissimā cōtinere illuc duxit. Qđ cū intellexisset futurū Cosdroas inde ꝓfectus est: faciebat uero iter in Persidē Cosdroas, & ne hostis persequendi facultatē haberet quacunq́ incederet maturas flauescentesq́ tunc in agris segetes igni ferroq́ uastabat. Insecutus tñ est plurimis castris Eraclius & ubi Cosdroē in uastatione segetū uidit laborasse, ipse in regionis ædificia desæuit. Eo in itinere factus est certior Eraclius Cosdroē cursu accelerato intra Persidē cōfugisse, relictis duob. præfectis, Sarabago & Sarabasse, q̄ nostrorū impetū morarenē. Qua re imperator mutato persequendi cōsilio id munus & ipse legatis demandans flexit in sinistrā, et magnis cōfectis itinerib. peruenit ad Taurū, ipsoq́ superato mōte reperit Sarbarū Persem Cos-

sem Cosdroæ ducũ primarium magno circuitu facto anteuenisse, & ad pontẽ qui iungebat Sarũ amnẽ sese illi cũ magno exercitu opposuisse. Processit uero Eraclius, & castris citeriori in Saronis ripa ad pontẽ positis transire conatus est. Dumq́ aliquandiu ipso in ponte uaria essent edita certamina, Eraclius ꝓpugnaculũ expugnauit, qđ sua in ripa Sarbarus tumultuario opere cõmunierat: ea in ꝓpugnaculi oppugnatione cum se inferiorem cerneret Sarbarus dux rei militaris scientissimus, cõsilium in tempore cepit, ex quo res Eraclij adducta est maximũ in discrimen. Munitiones nanq; etiã priusq̃ ab hoste essent captę reliquit, magnamq́ sui exercitus partẽ ad amnis ripas sursum deorsumúe secedere, & depressis in locis insidere curauit: iussitq́ ut quamprimũ Romanos se in patẽtes campos recedentẽ insecutos esse uidissent, eadẽ quà perrexissent, ocyus reuersi ad põtẽ præsidiumq́ à se impositũ redirent, distinerentq́ prælio Eraclium, ne suis in campo pugnãtib. subueniret. Turmis ut Sarbari imperata facerent citato dilabentib. cursu, ipse pariter in campos ꝓcurrens fugere simulauit. At Eraclij exercitus præsidio potitus hostes quaquauersum fugere cernens, ordines quidẽ soluit, sed nõ minus turmas ad amnis ripas fugientes q̃ ipsum Sarbarũ in campos est secutus: quæ maior q̃ opinatus fuerat dux Bauarus Romanorũ militũ dissolutio cladem auertit, quã necessario imperator maximã accepisset si in solũ Sarbarũ agmina ꝓruissent. Illis nanq; turmis quæ ad ripas fugiebant, ut se tuerent cõpulsis, relata est ilico in pontem pugna, & Eraclius de incõmodo qđ iam magnum acceperat à ducib. certior factus pugnãtes ubiq; milites accuratissime reuocauit. Deturbatus eo ponte Sarbarus transuersis itinerib. in Persidẽ se contulit. Quẽ Eraclius singula per castra euestigio est insecutus. Ea cũ essent Cosdroæ nunciata, Saym famæ celebris ducẽ dedit Sarbaro successorẽ, qui nouis magnisq́ copijs exercitui, quẽ Sarbarus duxerat additis Eraclio se opposuit, uentumq́ est ex cõdicto ad præliũ, copijs binis inde in aciẽ explicatis: quib. aciebus struẽdis cum dies una ꝓpẽ esset exacta, pacti sunt duces ꝓximum solis ortum per inducias expectandum: qđ uero ad crepusculũ potius q̃ ad solis ortum inierunt præliũ, multa utriusq; exercitus cæde in uesperã est ꝓtractum, & inclinabat ad Saym Persasq́ uictoria, nisi dñs exercituum, quo adiutore id bellum Eraclius gerebat, subsidium attulisset. Exortus magnã in tempestatẽ imber grandine mixtus in faciemq́ hostium fulminans & obcæcabat pugnantes Persas & impetu ꝓuoluebat, cum Romanas acies aut minime à tergo lęderet, aut ipso turbine in hostem ferret. Cõfractus est itaq; & magna occidione prostratus Says exercitus. Ad eius ingentis acceptæ cladis nunciũ territus Cosdroas oẽs effudit regnorum uires: copijs nanq; quotquot Persia tũc habuit cõtractis, Razatenẽ bellis feliciter administratis præclarũ ducẽ præfecit. Oppositus Eraclio nouus dux magna conflixit audacia, idq́ item præliũ perpetuo continuatũ die in uesperã est protractũ. Sed ad solis occasum cum multa in utroq; exercitu milia cecidissent, Razatenes superatus interfectusq́ est. Relata sunt ex eo prælio uiginti septem Persarũ militaria signa, & maiore exercitus parte uel occisa uel capta uires Cosdroę conciderunt. Qui armis diffisus quæ in Persia haberet reliqua, ultra Tigridem se recipere cõstituit: prius tñ q̃ proficisceret Medarsem filium Syroe, quem natu maiorem probumq́ adolescentem haberet præterito, regni cõsortẽ appellauit. Tulit uero ægerrime Syroes, adeoq́ in patrem animo exasperatus, ut ad Eraclium miserit, qui regnũ Persidis sibi paci scerentur, si Cosdroe & Medarse captis omnem regiã supellectilem Romanis permitteret diripiendã & Constantinopolim asportandã. Eraclius uero postulata concedens id solũ egit in fœdere, ut Syroes captiuos de Romano exercitu prouincijsq́ liberaret, exinde pontem Tigridis cum præsidijs quæ ad utraq; illius capita erant, sibi permitteret Romano milite custodiendũ. Ea cũ ex formula essent impleta, Cosdroas perfidia nati intellecta fugere adnitebatur: sed de fuga à Syroe filio retractus, & cum Medarse filio uxoribusq́ in uincula & carcerem est coniectus. Potitus tanta uictoria Eraclius crucẽ domini Iesu à Syroe petijt: qua habita, pacem cum illo Persisq́ constituit. Et innisus paci Syroes cum præsidia & oẽs magistratus ex Romani quondam imperij prouincijs urbibusq́ reuocasset, genitorem fratremq́ necari iussit. Tantis totq́ rebus sexto expeditionis illius anno q erat imperij duodecimus felicissime gestis, Eraclius dominicã crucẽ anno quartodecimo postquã in barbari manibus fuerat, reduxit. Eodemq́ in anno Africam, Aegyptum & perditas de Asia prouincias Romano recuperauit imperio, Arabia dũtaxat excepta

A cepta; à cuius rebellione ingentia in orbe terrarũ mala initium habuerunt. Macometus quidã, ut aliqui, Arabs, ut alij uolunt, Persa fuit nobili ortus parente deos gentiũ adorante, sed matrem Hebraicę gentis habuit Ismaelitã: is ex duabus huiusmodi omnino sibi inuicẽ aduersantib. superstitionũ sectis originẽ trahens, nulli earũ omnino adhæsit, sed homo acerrimi callidissimiq; ingenij inter Christianos conuersatus pnicíosissimũ humano generi ex duarum huiusmodi gentium legibus conflauit incẽdium. Nanq; inter Arabes apud quos magnũ ambiret honoris locũ publice cõcionatus est, nõ iniuria Cosdroẽ cũ omni familia deletum esse, quòd se pro deo adorari fecisset homo omniũ scelestissimus, qui & ipse idola sculptiliaq; manufacta adorare solitus fuisset. Subsequenter de lege Hebræorum quam magna ex parte Arabes sectabantur, Christianorumq; traditionibus ita disputabat, ut unam eandemq; esse utranq; affirmaret, licet magnis utraq; gens abduceretur erroribus: quos quidem errores ita ipse moderabatur, ut Hebræos reprenderet Iesum Christũ ex uirgine natum negantes, quod sui maiores futurum expectandumq; prę
B dixerant aduenisse: Christianos uero redargueret leuitatis, quibus persuasum sit Iesum dei amicissimũ & ex uirgine natum, opprobria & demũ crucis mortem à Iudæis perpeti uoluisse: & suã ipse prædicans legem, quã superuacaneum duximus narrare, futurum affirmabat, ut si eam acciperent custodirentq; Saraceni, & sibi diuino ad id nũcio obsequerentur, sese in libertatẽ assẽrãt, & principatu regnoq; in finitimos potiant. Eam rebellionem cũ audisset Eraclius, in Arabiam mittens Saracenos ea maxime ratione pacauit, q eorũ aliquot milia quibus arma publice erant permissa, in reipublicæ stipendia accepit, & Perside pfecturus ipsos Saracenos cum Romanis legionibus in Thraciã præcedere curauit. Ipse ingenti præda spolijsq; ditatus amplissimis Cõstantinopolim ad triumphũ redire anhelãs, eatenus Christianæ religioni detulit, ut prius crucem dominicã uoluerit Herosolymã importare. Accessit itaq; & Zacharia patriarcha ciuibusq; Hierosolymis in patriã, à qua profugi exulesq; aberant reductis, pompã instituit solẽnissimã: qua ducente crucẽ domini ipse sic manibus ulnisq; gestauit, sicut illam Iesus Christus primo
C & post Ioseph ab Arimathia ceruicibus baiulauerant: procedebant uerò pompa eodem uico, per quẽ à Caiaphę prætorio Iesus à satellitibus phariseisq; fuerat attractus: uentum est ad portã quæ in locũ Caluariæ foras ducit, & exiuerat turba quę Eracliũ pręcedebat, ipse aũt ad iter cœptum anhelans uiribusq; subnixus nullo tenente ante portã substitit, quantoq; magis in exitũ conabatur, eo immobilior permanebat. Tunc patriarcha qui lateri hærebat ad illũ conuersus, quin tu inquit inuictissime imperator uide ne dum Iesum dominum crucẽ sibi baiulantẽ in cæteris æmularis, nõ satis recte facias, qui purpura lapidibusq;, quibus ille paupertatis magister caruit oneraris. Ad quã uocẽ humiliãs se imperator & uestẽ mutauit plebeiam, & iter nudis pedibus est ingressus. Tunc quæ clausa illi uidebatur porta patuit, & ipse gressu expeditiore crucẽ domini in Caluariã detulit. Hinc tractũ est seruatq; religiosissime populus Christianus, ut ea in passionis Christi cõmemoratione quã singulis annis facimus, adoraturi crucẽ omni deposito auri gemmarumq; ornatu illam discalceatis pedibus adeamus. Dum ea in orientali Romanorũ impe
D rio fierent, Roma & Italia fuerãt quietissimæ. Bonifacio nanq; post quintũ pontificatus annum defuncto, suffectus erat Honorius pontifex eius nominis primus. Et cum Isacius Italiæ exarchus integre & prudenter magistratũ administraret, Lõgobardi partim illius metu, partim Theudelindæ imperio pacẽ seruauerũt, adeoq; ualuisse uidetur ea parumper continuata quies, ut Theudelinda defuncta & Adoaldo eius filio regni administratione deiecto pax item durauerit, quã nouus Longobardorum rex Arioaldus integerrime custodiuit. Honorius pontifex interea pacis usus dulcedine urbis Romæ sacras ędes propè oẽs magnis sumptibus instaurauit: quorũ operũ nihil hoc tempore uisit aliud q̃ basilicæ beati Petri tectũ ab ipso pontifice tegulis æneis coopertũ: quas quidem tegulas ex Romuli templo Eraclij imperatoris permissione amouit: sed & nouas ipse aliquot ędes à fundamentis extruxit, Agnetis martyris uia Numentana, Apollinaris martyris, Ciriaci, Quatuor coronatorũ, Seuerini uia Tyburtina XX. ab urbe miliario, Petri & Marcellini uia Labicana, Pancrarij uia Aurelia, Luciæ uirginis, Adriani in trib. fatis, & in loco fontium ad decollationẽ Pauli apostoli in aquis Saluijs ędẽ Anastasii martyris, cuius corpus ex Perside delatũ Eraclius Romam misit. Is nanq; imperator in Constantinopoli

triumphaturus suam item apud Romanos gloriã innotescere uoluit, nulla uero etiã rẽ c B
pluris faciebat q̃ Christianæ fidei ornamẽta: quare nõ seruis ex Perside aut alijs spolijs
Romanos magis donare uoluit, q̃ precioso sancti Monachi corpore, qd' multis per obi
tus sui dies miraculis claruisset. Sed infelix Eraclius post actũ summa gloria triumphũ in
reprobum datus est sensum. Omnem eñ postergans religionis Christianæ reuerentiam
ad studia matheseos est cõuersus, aruspicinæ incantationumq; præstigijs indulsit. Eũ ob
uictoriã lasciuientẽ cupido incessit ab ariolo mathematicoq; prænoscendi, nunqd auiũ
uolatus illi aut astra incõmodum aliquod aut malus periculũ minarentur. Cecinere autẽ
uates sui grande illi periculum atq; imperij euersionem à circunciso populo imminere:
Quamobrẽ à Iudæis quos eo denotari prægnostico interpretatus est, cauturus, omnes
Hebræos suo subiectos imperio baptizari curauit, atq; etiã apud Dagobertũ Francorũ
qui defuncto per id tẽpus genitori Clothario successerat, & Sisebodũ Hispaniarũ reges
prætensa fidei Christianæ causa, tantis institit precib. ut pariter quotquot Hebræi in Gal
lijs Hispanijsq; sunt inuẽti, fuerint baptizati. Dumq; huiusmodi erroribus insaniret Era- F
clius, Pyrrhi patriarchæ Cõstantinopolitani & Cyri Alexandrini episcopi suasionib. in
cidit in hæresim Monothelitarũ dicentiũ esse in Christo unicam tantummodo uolunta
tem: quam opinionẽ postea multi magno cum fidei Christianæ disturbio sunt sectati. Et
tñ cum Honorius pontifex Ro. Eraclium per literas & nuncios tanti erroris cõmissi re-
darguisset, passus est Pyrrhum patriarchatu ejci, & in Africã relegari. Eas uero uitæ sor-
des quib. imperator inquinari cœperat, facile sunt secuti oẽs quos ubiq; habuit magistra
tus. Honorius anno pontificatus tertiodecimo penè exacto obijt, delectusq; est à clero
& populo Ro. Seuerinus patre Labieno Ro. qui & ipse fuit eius nominis primus: serua-
bat uero tunc etiã mos, ut nõ prius coronaret̃ in pontificẽ electus, q̃ eum adueniẽs à Ra
uẽna exarchus Italiæ cõfirmaret. Vocatus itaq; Isacius exarchus anno & ferme dimidio
accedere distulit: etenim rem nefandam Eraclijq; uita quam instituerat dignã, ipso ut cõ
stat imperatore conscio Isacius machinabat̃: seruabatur in Lateranẽsi episcopio auri ar
gentiq; partim signati, partim in sacrã supellectilem cælati thesaurus ingẽs, uestis serica G
byssinaq; & preciosis ex lapidib. diuersa uasa in uarios fabrefacta usus, ornamẽtoq; futu
ra sacrario inerant pontificũ dona imperatorumq; & diuitum Romanorũ. Ad ea diripiẽ
da Isacius cum anhelaret, Mauritio chartulario Græco homini per quẽ Romã & eius ex
ercitum gubernabat negociũ dedit: qui iudicibus Romanis sibi in magistratu subiectis
pecuniaria pactione corruptis cooperantibusq;, primũ milites cõuocat, multa de Hono
rij pontificis defuncti auaritia, multa de illius in milites odio dicit, q pecunias ab impe-
ratore Eraclio ut illis in stipendia darent̃, transmissas in Lateranẽsis episcopij arculis cõ
cluserit, hortaturq; ut armis correptis sese sequant̃, subrepta illis stipendia uel uiribus ex
sacerdotũ arculis recepturũ. Resciuit uero põtifex Seuerinus Mauritij ad milites cõcio-
nem: Quamobrẽ sacerdotes cũ ualida propinquorũ clientumq; manu cõuocans, sacra-
riũ in quo preciosa seruabant̃ obicibus repagulisq; firmauit. Militib. interim cum armis
ad episcopiũ cõuenientibus irrumpere uoluit Mauritius. Sed põtifex Seuerinus illũ qd'
diu prohibere nequiuisset, episcopiũ ingredi permittens ostendit q̃ ualido armatorum H
præsidio sacrarium seruaret. Eum Mauritius defensionis sacrarij apparatum uidẽs dolo
aggressus est, quod armis & uiolentia obtinere nequiuerat. Põtificem eñ & Lateranẽsis
ecclesiæ primates, Romanos sacerdotes blandis allocutus est uerbis, sese dicens ea solũ
accessisse causa, ut illa in sedis uacatione furtũ rapinamq; sacræ supellectilis prohiberet.
Vnde à Seuerino sacerdotibusq; suis facile impetrauit, ut arculæ sacrarij duplici pontifi
cis & chartularij signo ad feras munirent̃, cõmunisq; sacerdotum & militũ statio episco
piũ custodiret. His ita paratis Isacius Italiæ exarchus Romã à Mauritio chartulario uoca
tus aduenit, egitq; in exilium primarios sacerdotũ, quos diceret seditionẽ tumultũq; in
populo concitasse: paucis exinde interiectis dieb. Seuerini electione cõfirmata, episco-
pium tanq̃ uisendi gratia est ingressus, & præda tantopere concupita expletus exercitũ
primo illius particula donauit, reliquum Rauennam deferri iubẽs, ipse e uestigio est sub
secutus. Eracliũ imperatorẽ eius sacrilegij parte maxima ab Isacio donatũ fuisse Guiller
mus Lateranensis palatij bibliothecarius affirmat. Quo in anno Saraceni q̃s ostẽdimus
Eraclij stipendia secutos fuisse, minimã ob causam dei iudicio defecerũt. Dabãtur apud
Con-

A Constantinopolim militibus stipendiorū æra, quod munus imperator nō præfectis æra
rio præstantibus uiris, ut consueuerat, sed spadonibus suæ lasciuię administris demanda
uerat. Vno itaq; ex Saracenis apud sui similē diuq; notū spadonē importunius petente:
Vix inquit ille, quæ possimus dare Romano & Græco militi habemus, & hæc canū tur-
ba tantopere stipēdia efflagitat. Ad quā uocē cōmoti qui aderant Saraceni suos undiq;
conuocant, in Syriamq; secedunt, & in magnū coacti exercitū prima ad Damascū fece-
runt castra, qua capta Phœnicē quoq; occupauere. Deinde in Ægyptū ducentes ea faci
lius sunt potiti, ꝙ à suis Arabibus cōmeatu auxiliaribusq; copijs sunt adiuti. Processit au
tē latius ꝙ principio est creditū huiusmodi incendiū, ꝙ Arabes Machometi præstigijs se
ducti apud Persas ut eandē susciperent legē primū precibus institerūt, deinde illos assen
tiri nolentes, bello agitauere summis conatibus intentato. Successerat Syrochi Persarū
regi, qui primo regni anno obijt Adhæser filius: & eo post primū itē annū defuncto per
se regē assumpserant Hormisdā. Hunc cū Arabes in prælio superassent interfecissentq;
B subacti sunt à Saracenis Persæ, qui Machometi pręsentis lege accepta, illius iussu priscū
uetustumq; patriū nomen deposuere, & se pro Persis Saracenos tunc primū dicere incœ
perunt. Qui quidē facti ex Persis Saraceni in Antiochiā urbē Ro. imperatori subiectam
ducentes illā ceperunt. Id cum intellexisset Eraclius, Hierosolymā mittens curauit domi
nicam crucē Constantinopolim importari. Nec mora, Saraceni capta Antiochia Hiero
solymā accedentes illa itē urbe ocyus sunt potiti. Romæ interea Seuerino post annū pō
tificatus secundū uita functo successerat Ioannes quartus natione Dalmata. Eiq; priusq;
secundus finiret annus defuncto suffectus erat Theodorus primus patre Theodoro epi
scopo Græcus, & ex Hierosolyma oriundus: per cuius tēpora Eraclius apud Cōstantino
polim, & sui in Italia magistratus condigna impietate factisq; scelestissimis perpessi fue
runt. Mauricius chartularius post Lateranensis palatij expilationē maiora cœpit aude-
re: ꝙ enim uires imperij orientalis cōminutas ac ꝓpè exinanitas duceret, Isaciū Italiæ ex-
archum spernebat, & sese illi parē uel superiorē efficere confidebat, cōsilio maxime auxi
C lioq; fretus iudicū Romanorū, quos præda Lateranensi expleros sibi reddiderat obliga
tos. Oppidis itaq; & castellis Romæ tunc subiectis nouo & sibi fido præsidio firmatis o-
mnes milites undiq; cōuocauit: inde magna populi Romani militūq; adstāte corona cō
cionatus ostēdit Isaciū affectare Italiæ regnū, hortatus ut illi aduersantes in Romani im
peratoris fide manerent, omnibusq; certatim operā pollicitis, primores exercitus popu
liq; nouo sibi astrinxit aduersus Isaciū sacramento. Quæ cū essent Isacio renunciata, exer
citū quē in Rauennate exarchatu habebat coegit, & præfecto ærarij stipendia exercitui
apud Romā cōstituta dare solito maximā uim pecuniæ attribuens, eū cū dicto exercitu
Romā misit. Appropinquans Romæ præfectus pręmisit, qui ducentib. in exercitu ordi
nes, & in populo potētiorib. renunciarēt, dona se ab Isacio maxima afferre, tantūq; orare
ne Mauritij hominis perditissimi perfidiæ, imperatoris gratiā & sua quæ ingētia detulis
set dona postponerent. Ea uero effecerunt dona, ut nec iudex, nec ciuis Ro. nec miles in
uentus sit q̃ Mauritio fidē sacramenti seruare uoluerit, præfectusq; ab Isacio missus quā
D primū Romæ applicuit cum exercitu fuerit introductus. Qđ cū cerneret Mauricius, in
ecclesiā beatæ Mariæ maioris, quæ dicit̃ ad præsepe cōfugit, sese in illa illæsum fore opi
natus. Sed eū præfectus abstractū Rauēnā in uinculis duci curauit, cū quo pariter in uin
culis sunt missi ex iudicib. alijsq; Romanis ciuib. nōnulli, qui ea in cōiuratione fuerāt no
tiores. Perductus Ficundas uicū duodecimo milliario à Rauēna distantē Mauricius, Isa
cij iussu decollatus est, cuius caput hastæ infixū in circo Rauennate diu pependit: cōpli-
ces uero illius Rauennā perducti in carcerē sunt cōiecti: quib. secunda arrisit fortuna, ꝙ
Isacius per eosdē dies repentina morte subtractus est, & Rauēnates ciues illos ob Roma
ni nominis reuerentiā abire incolumes permiserūt. At Eraclius uarijs per Asiā locis à Sa
racenis agitatus audiens quæ acciderāt Romę, & de Isacij morte certior factus, Theodo
rū patritiū cognomine Calliopa misit ad regendū Italię exarchatū. Agebat tūc Eraclius
tricesimū imperij sui annū, & licet omnē penè Asiā amisisset, deū magis magisq; indies
spernebat. Nāq; uxore quā paruo habuerat tēpore defuncta, illius ex primo uiro filiam
adolescentulā senex lasciuus accepit uxorē. Et tñ nisi amens socorsq; fuisset, intelligere
potuit deū, qui pie & ex religione Christiana uiuēti dederat, ut perditū prius in Asia im-

periū instauraret, augeretq̃, illū postea flagitijs deditū ipso Asiæ imperio & summa gloria priuauisse: obijt aūt primo anno incestuosissimarū adolescentulæ nuptiarū, q erat tricesimus primus imperij sui annus, eā secū perferens infamiā q Romanorū principū primus fuit sub quo inchoata prius leui momēto imperij orientalis inclinatio aucta est, atq; adeo ꝓcessit, ut eo uiuente Asiæ imperiū sit amissum. Suffectus est Eraclio Cōstantinus filius, quē ostendimus patre absente Cōstantinopolim gubernasse. Qui quāto assumpti imperij mense, ueneno extinctus est à Martina nouerca & Eracleone fratre, q̃s Pyrrhus patriarcha Cōstantinopolitanus ad id flagitium instigarat. Is Pyrrhus quē ostendimus ob hæresim in Africā relegatum fuisse, quamprimū de Eraclij morte certior est factus, ex Africa Romam uenit, ꝓuolutusq; ad Theodori pontificis pedes popoſcit ueniā errati, quod apud Cōstantinopolim perpetrarat: exinde oblatā à pōtifice & clero Romano rectæ fidei & religionis Christianæ formulā reuerēter accipiens in patriā est reuersus. Vbi postq̃ flagitiū illud Martinæ & Eracleoni suasit, prius uitā amisit, q̃ tanto quęsitū scelere patriarchatū potuerit obtinere. Senatus nanq; & populus Cōstantinopolitanus in Martinā Eracleonēq; insurgens, lingua illā, hunc naso mutilatos relegauit: quo in furore retractus de fuga Pyrrhus à populo est occisus. Assumptus aūt ilico in imperatorē Cōstantius q fuerat filius Cōstātini, & in demortui Pyrrhi locū Paulus patriarcha à senatu & populo est suffectus: q à Theodoro pōtifice Ro. ut rectā fidei normā acciperet per litteras & missos apocrisarios requisitus obstinate renuit obedire: quaobrē & ipse sicut Pyrrho cōtigerat dignitate priuatus est: quanq̃ aliū Pyrrhi priuatio finē habuit. Nedū ēm Paulū sicut Eraclius Pyrrhū relegari est passus imperator Cōstantius, sed in hæresim & ipse ꝓlapsus est. Obijt eo tēpore Theodorus sexto exacto pōtificatus anno. Cui successit Martinus patria Tudertinus, q eius nominis primus in cathedra Petri sedit. Eius pōtificis apocrisarij quos ad Paulū patriarchā miserat, cū illū ut resipisceret urgerent, Cōstantij iussu in diuersas insulas relegati fuerūt. Qđ cū audisset Martinus pōtifex, synodo centū & quinq; episcoporū apud urbē Romā cōgregata, primo cōdemnationē Cyri Alexādrini & Sergij ac Pyrrhi Cōstātinopolitanorū patriarcharū innouauit. Deinde Paulū præsentē patriarchā damnauit, & patriarchatu cēsuit amouendū. Huius aūt mali imperatoris, sicut & exarchorum q ꝓxime illius tēpora Italiā gubernauerant, impietas qua usi sunt erga pōtifices, effecit ut pace qua cum Lōgobardis Romani Rauēnatesq; per annos ad triginta usi erant, parum gaudere potuerint. Arioaldo q Theudelindæ & Adoaldo eius filio in Lōgobardorū regno successerat, suffectus est Rotharis Ariana labe inquinatus: in quā oēs Longobardi præcipites corruerunt, ut nulla tunc fuerit Italiæ ciuitas illis subiecta quæ & catholicū & Arianum episcopū non habuerit. Intentauit aūt Theodorus pōtifex per cuius tēpora Rotharis ad regnū assumptus est, illi labē hæreseos dissuadere. Illud idē adnisus est facere Martinus pontifex Theodori successor. Sed illā magis magisq; confouens Rotharis inualescere faciebat. Quare Martini pontificis suasiōe Theodorus Italiæ exarchus Romano Rauennateq; exercitu in Aemyliā cōtractis, Longobardo regi bellum indixit. Fecitq; magnos apparatus & ipse impiger Longobardus. Erant apud Bononiā copiæ Romanorum, & Rotharis suas coegerat apud Parmā, q demolitarū lōge antea Mutinæ & Rhegij urbium, nedum munitiones aliquæ nō extarent, sed hæc nomina tunc scirent. Processit uero primus Italiæ exarchus, & apud Scultennā notissimā nunc Mutinæ amnē castra posuit. Duxit etiā illuc impauidus Rotharis, & solus amnis alueus castra utriusq; exercitus dirimebat. Res postmodum qua ratione in Scultennæ ripa sit gesta, nullus scribit, cum tñ Paulus Sigibertusq; dicāt collatis signis depugnatū, & de Romano exercitu fracto fugatoq; septē milia pugnatores desideratos fuisse. Facta autē est ex ea accepta clade rei Romanæ quæ tunc erat maxima inclinatio: siquidē Rotharis ea elatus auctusq; uictoria, Apenninum ilico transgressus in Liguriā duxit. Eā uero regionem ab urbe Luna in Varum amnem Anitiensisq; ꝓuinciæ Galliarum fines Lōgobardi per duodenonaginta, quibus tunc Italiam premebant, annos, nunquā prius capere potuerāt. Cuius Rotharis uictor tātum per dies singulos tunc cepit quātum prope rās excurrensq; à principio in finem potuit peragrare. Per quod tempus necdum subuenit afflictis Romæ & Italiæ rebus, aut hęresi Arianę inualescenti imperator Constantius, sed nouos ipse addidit maximosq; labores. Olympium enim quendā cubicularium suum

A suum misit ad Italiæ exarchatū Theodoro successorē, iubens ut pōtificem clerumq; Romanum atq; oēs Italiæ episcopos adniteret sua Monothelitarum hæresi inquinare: q; si nec suasione nec precibus nec armis & uiolentia efficere nequiret, aut apprehēsum pōtificem Martinū in uinculis ad se mitteret, aut faceret iugulari. Ingressus Italiam Olympius sumpto secū Rauennate exercitu Romam se cōtulit: apud quam synodo cōgregata subornauit Romani exercitus duces, ad quorum preces uim Romano populo inferendam ostendere iudicauit, ut imperatoris desiderium pōtifici & episcopis suaderent. Sed nec preces nec adhortationes neq; apertæ cōminationes apud episcoporum quenquā efficaces fuere. Vnde qđ iusserat ab imperatore Olympius, cōstituit pontificē, cuius ducendi Roma nullam cerneret cōmoditatem, uel in basilica iugulare, iussitq; exarchus tantum nephas in basilica beatæ Virginis ad præsepe à carnifice intentari: ꝓtexit aūt dominus seruum suum, lictore, quod postea publice est cōfessus, subita cæcitate ita perculso, ut quem petebat pōtificem nequierit internoscere. Erat tūc quinquagesimus
B annus inclinationis Rom. imperij orientalis, quam ostendimus anno Focæ imperij extremo incboasse. Saracenīq; per id tempus intantum hauserāt opes, ut post subactas & quiete possessas quæ Romanorum fuerant prouincias Asiæ, Europam inuadere præsumerent. Nauigio itaq; ingenti ab Alexandria soluentes Rhodum insulam Romani imperij peruenerunt, eaq; capta Colossum fama celeberrimum, à quo ciuitas insulæ primaria nomē habuit, demoliti sunt, ex cuius ære nongentos camelos fuisse oneratos inuenimus. Rhodo uastata Saraceni in Ægeū delati pelagus, multas ex Cycladibus afflixerūt: inde in Siciliā nauigarunt, quam maritimis in locis spoliatam, incendijs etiam per mediterranea editis uastare cœperant: tunc Olympius exarchus qui eam insulam simul cū Italia gubernabat, multis excitus nuncijs primo in gratiā cum Martino Romano pontifice redijt, & inde Neapolim nauigans, nauigioq; ex omni Tyrrheno mari contracto in hostes duxit conflixitq;: & licet Saracenos insula expulerit, tantam tamen nauium submersarum militumq; interfectorum fecit iacturam, ut propior uicto quàm uictori
C Siciliam sit ingressus. Vbi morbo ex nimio prælij labore correptus, interijt. Sed nec ꝓpterea mutauit mentem sententiamq; Constantius. Quin potius in sua impietate factus ardentior Theodorum Calliopam remisit ad gerendum Italiæ exarchatum, iubens ut Martinum pontificem catenis uinctum ad se mittere curaret. Quę mandata ut Theodorus exequi cogeretur, Paulum quendam, cui Pellario fuit cognomentum, imperator illi socium addidit, & sceleris administrum. Et Capilliopam quidem ob exarchatum primum iuste ac integre administratum omnis Italia benigne excepit. Qui Romæ aliquot moratus dies, ad Lateranensis palatij basilicam se contulit, ad pontificemq; tanquam salutaturus accedens, illum nihil tale suspicatum cepit, & catenis iniectis Pellario traditū Rauennam, & inde Constantinopolim misit. Actus uero est in exilium Martinus pōtifex in Chersonam Ponti ciuitatem, apud quā alter Romanus pontifex beatus Clemēs longe antea exulauit. Obijtq; eodem in loco beatus pontifex Martinus, anno sexto sui pontificatus exacto. Cuius mortis cum certum non haberet nuncium Romanus clerus
D populusq;, quatuordecim menses in noui pontificis electione pependit. Et tandem Eugenium delegit eius nominis primum, patre Ruffiniano Romanum. Quo in tempore cum apud Constātinopolim mortuus esset Paulus ille perfidus patriarcha, suffectus est Petrus, qui & si melius de religione sensit, cum pontifice tamen cleroq; Romano eandē fidei formam non tenuit. Rothari Longobardorum regi defuncto, successit Rhodoaldus, qui in adulterio mulieris Lōgobardæ deprensus, ab illius uiro interfectus est. Huic suffectus Aripertus moriens duos filios Pertheritem & Gundibertum reliquit successores. Quorum temporibus Longobardi pacem cū Romanis Rauennatibusq; & alijs Italiæ populis imperio subiectis ubiq; seruauerunt, sed uarijs ipsi inter se motibus agitati sunt. Grimoaldus nanq; Beneuentanus Longobardorum dux ipsos fratres in regni administratione discordes esse intelligens, Romoaldum filium Beneuenti ducē instituit, & magnas ducēs copias Papiā uenit: qua ex urbe cū Pertheritem puerū regē fugasset, Gundibertum fratrē expulit Mediolano, apud quam urbem ipse à fratre diuisus se cœperat cōtinere. Easq; Lōgobardorū discordias tunc exploratas habens rex Francorum Clodoueus qui Dagoberto patri defuncto successerat, copias in Italiā misit, quę cū in

Transpadana regione magnã fecissent prædã, à Grimoaldo Italia sunt expulsæ: obijt au E
tẽ Eugenius anno tertio nõdũ exacto, suffectusq; est illi Vitalianus ex Volscorũ quõ-
dam ꝓuincia & Signiensi oppido oriundus. Ad cuius põtificatus initium, Constantius
imperator expeditionẽ in Italiã parauit, non quidem ut iuxta famam tunc à se accurate
disseminatã Lõgobardos Italia eijceret, sed ut urbẽ Romã & subiectas illi uel ꝓuincias
uel ciuitates diuitijs ornamẽtisq; spoliaret. Cõstantino itaq; filio cõsorte imperij decla-
rato apud Cõstantinopolim relicto, classem instructam Cõstantius præmisit Athenas,
quò ipse pedestri itinere est ꝓfectus: ibi nauigium ingressus uentos nactus secũdos nul
lo prius in loco ꝙ apud Tarẽtũ substitit. Copijs in eã ciuitatẽ expositis, ꝗ erat maximus
& dignus Romano principe exercitus, cõstituit Constantius ducere Beneuentum: cu-
ius dux Romoaldus quàmprimũ de Cõstantij in Italiam aduentu certior est factus, Lu-
ceriam Apuliæ ciuitatem, Acheronamq; impositis præsidijs, & innouatis instauratisq;
munitionibus cõfirmauit, ꝙ imperatorem existimauerit ciuitates ipsas priusꝙ Beneuẽ F
tum adiret tentaturum: & genitore ut subueniret requisito, fecit ad perferendum in Be-
neuento obsidionẽ, quantos maximos potuit apparatus. Et quidẽ Cõstantius quod ti-
muerat Romoaldus prima ad Luceriã firmauit castra, cuius oppidani licet perfidia in
Lõgobardos nõ sunt usi, paruã defensionis patriæ susceperunt curam, ꝙ nullum ab im-
peratoris Romani uictoria incõmodum formidarẽt. Hinc factũ est, ut militibus Lõgo-
bardis qui præsidio inerant nõ satis resistere ualentibus, Græci Luceria uiribus sint po-
titi: quã ciuitatẽ tunc opulentissimã auidissime spoliauerunt, & tanquã in solo barbari-
co nõ in Italia esset, ferro ignique uastatam solo æquarunt: eademq; sæuitia in multa Apu
liæ oppida usus imperator Acheruntiã inuasit: eam uero ciuitatem natura soli munitissi
mã ciues Lucerinorũ calamitatẽ sibi ꝓponentes & inuicẽ adhortantes à crudeli Græco
tutati sunt. Ibi cũ paucos dies sedisset Cõstantius, postquã uidit oppugnationes accura-
tissime factas in cassum cessisse, duxit Beneuẽtũ; cuius urbis oppugnationi maiores in-
stituit apparatus: resistebat uero impigre adolescẽs Romoaldus, & sui Lõgobardi quo G
rũ res agebãt, nõ solum repugnabant de mœnibus, sed ad ipsos qui in futuras oppugna
tiones excitabant aggeres irrumpebãt. Cõtraxerat interea ex omni Transpadana Italia
Lõgobardorũ milites Grimoaldus, cuius exercitus agmina uiã emensa Æmyliã, & in-
gressa Flaminiã à militibus Rauẽnatis exarchatus apud Forumpopilium statiua haben
tibus nõ leue incõmodum acceperunt. Prætergressus tñ est Tacitus & sine interiori cõ-
tẽtione Grimoaldus, & per Picentes in Samnium uenit: qui ut filium & secum obsessos
de suo accessu apparatuq; faceret certiores, eundẽ qui ad se Papiam ierat nunciũ remi
sit. Qui nuncius à Græcis interceptus ad Cõstantiũq; perductus, ea quę sciebat de regis
Lõgobardi aduẽtu supra ueritatẽ attollens narrauit. Soluit aũt ilico obsidionem trepi-
dus imperator, quẽ Neapolim ut pergeret cõtendentẽ Victolas Capuanus Lõgobar-
dorũ comes ad Caloris amnis uada aggressus est. Prælio ab ultimis Gręcorũ, qui agmẽ
imperatoris copiarũ claudebant, in aggressores relato, pugna est atrox cõserta: quæ eũ
habuit finẽ, ut nullo ex Græcis ꝗ cũ imperatore fluuiũ trãsmiserant ad pugnãtes socios, H
ut subueniret redeũte, ꝗ cœperũt pręliũ intermittere nõ potuerint, oẽsq; magna militũ
manus penè ad internecionẽ fuerint interfecti. Iturus à Neapoli Romã Cõstãtius Sabu
rũ ciuẽ Neapolitanũ ducẽ sui exercitus declarauit, uiginti milibus militũ lectissimorũ
attributis, ut Neapolim subiectaq; imperio Campaniæ oppida tutaret, simulq; curaret,
ne euntẽ Romã Lõgobardi pone insecuti, aut ex insidijs infestarent. Cepit uero Sabu-
rus statiua ad Formianum, quo ex loco & Neapolitanis faciliter subuenire posset, & ho
stes uia Appia exclusos, si iter Latina cœpissent, trãsuersis itinerib. præuenire. Eunti Ro
mã uia Appia Cõstantio Vitalianus põtifex maximus clero & populi multitudine so-
ciatus sexto ab urbe miliario obuiauit: Introductusq; imperator beati Petri primo &
post alias urbis ecclesias accuratissime inuisit, nulla ꝓut effectus postea docuit religio-
nis deuotione adductus, magis ꝙ ut ornamẽta illarũ furacibus oculis perlustraret. Ob-
tulit tñ beati Petri basilicæ palliũ auro intextũ. Interea Romoaldus dux Beneuentanus
permisso sibi à genitore Lõgobardorũ exercitu duxit in Saburum, & utroq; Longobar
dorum Græcorumq; duce decertandi cupientissimo, collata sunt signa: Fuit uero præli
um ea ratione dispar, quòd Græci Saburum hominem Italicum exosi ilico in fugam ef-
fusi

A fusi dimiserāt, persecuti fugientiū agmen Lōgobardi & Saburrum ducem, & multos ex
Græculis interfecerunt. At Cōstantius postq̄ primis quinq; aduentus sui diebus basili
cas & publica Romæ loca perambulauerat, direptioni operā impēdit: Etenim quęcūq;
uidisset ex ęre aut marmore ad ornatum posita, ꝑ singulos dies aut loco abstracta, aut uí
discerpta nauibus imponi curauit, ut plus ipse ornamētorū septem in dieb. urbi Romæ
detraxerit, q̄ barbari antea in ducentis & quinquagintaocto annis per quos imperium
inclinauerat, uel in prędā abstulerant uel cōfregerant. Is duodecimo die Roma ꝓfectus
Neapolim rediit, & inde nulla belli Lōgobardorū cura ulterius suscepta in Siciliam na-
uigauit. Desedit uero Syracusis, & tāquam aliquid magnum ꝓ republica destinasset co-
pias retinuit, tributaq; primū Brutiis, Calabris, Siculis & Sardis, postmodum Africæ ꝓ-
uinciis imperauit, & ea quidem nō ex Ro. imperii canone, sed quantacunq; extorqueri
uel abradi posse à quæstorib. intellexit: quanquam nedum quotcunq; oppressi cōferre
potuerūt extorta sunt: sed multorū etiā re familiari spoliatorum filii uenum expositi, &
B nōnullis quib. uxor uisa est charior, ut precio redimeret̄ abacta. Vitaliano pōtifice Ro-
mano per id temporis uita functo, suffectus est Adeodatus patre Iouiniano Romanus,
uir mitissimus, & q summa cum omnium beneuolentia pōtificatum administrauit: per
cuius tēpora magnas afflictiones Romanis motū aduersus Lōgobardos deferens bel-
lum Cōstantius relinquebat, nisi orta intestini inter Lōgobardos belli suspicio Grimo-
aldū regē à Beneuento in patriā reuocasset. Cōmendauerat Grimoaldus Papia profe-
cturus Lupo Foroiulianorū duci gentis Lōgobardæ ꝓtectionē, & ut Hetruriæ ac Æ-
myliæ ciuitates simul cum Transpadanis cōmode tutaret̄, illū Papiæ statiua capere cu-
rauerat. Sed is Lupus multa audiens de imperatoris Cōstantii potentatu, priusquā ille
à Beneuentana obsidione recederet, existimauit Grimoaldū regē cum omnibus copiis
periturum. Hincq; ad Lōgobardorum regnū apertis demōstrationibus anhelauit: quā-
obrē Grimoaldus etiā priusquam Beneuētū ingrederet̄, Bauaros in uim fœderum pri-
dem cum Lōgobardis regibus ictorū, aduersus Lupum præsidio aduocauit. Et Bauari
C quidē iterata prece nequaquam expectata, ut Foroiulianam ꝓuinciam inuaderent ex-
ercitum parare cœperunt. Quo in tempore Grimoaldus intelligēs Cōstantiū in Africā
traiecisse, capta quidē à Gothis de Beneuentano ducatu recepit: Victolāq; qui Capua-
nus comes strenuā in Græcos operā, ut ostendimus sibi dederat, Spoletanum ducem re
liquit, & itinere per Hetruriā accelerato in Transpadana redire cōtendit: de cuius ꝓspe
re gestis rebus simulq; de Bauarorū, ut Foroiulianos inuaderent, apparatu Lupus eodē
tempore certior est factus. Quare in Foroiulianos reuersus apertā in regē suū rebellio-
nē ostendit, adnisus omnia in Transpadanis tumultu rebellionibusq; inuoluere. Inuasu
ri Foroiulianos fines Bauari ad littora sinus Adriatici descēderunt, quib. ꝑ eadē littora
occurrit Lupus, primaq; utriusq; exercitus leuis armaturę agmina ad Flauiū Histriæ op
pidū obuia cōstiterunt. Tantū aūt inerat utriq; genti animorū, ut nulla decernēdi fuerit
mora, & multis in utroq; exercitu occisis, plurimis uulneratis, prima die Longobardus
superior euasit: posteræ diei pugna cædē utrinq; magnā ac propè parem habuit: Maio-
D re aūt nisu per diem tertiā est pugnatum, ad cuius uesperam cum Bauari loco cessissent,
eorū impedimenta Longobardi diripuerunt. Sed interea multæ Bauarorū manus adue
nerant, quas montiū asperitas accessum tardare coegisset, quare prælio die quarta redin
tegrato, maximis ac omnino paribus animis est pugnatū, q̄ Lōgobardum pristinę diei
uictoria, Bauarū aucti exercitus confidentia audacē faceret. Vicitq; Bauarus, & Lupus
inter cōfertissimas acies pugnans cecidit. Bauari post partā uictoriam in Foroiulianos
fines delati, omnia hostili animo ac modo rapinis atq; editis late incēdiis fœdare cœpe
rant, cum rex Grimoaldus in Transpadana reuersus, gratiis Cacanno regi, q̄ requisitus
subuenisset, actis, ab illo ut in patriā reduceret copias impetrauit. Eademq; tempestate
Grimoaldus ulcisci statuit iniuriā, qua apud Forūpopilii, dum Beneuētanis opem affer
re pergebat lacessitus fuit. Simulata itaq; in Vmbros ꝓfectione, cuius fama multos dis-
seminata est dies, Parmā Lōgobardorū urbē & Apennino per saltum Bardonis trans-
misso Hetruriā est ingressus: inde Apēninū iterato insuetis tramitibus trāsmittēs in Fla
miniam descendit, emensusq; est tanta celeritate iter ut præmissi leuis armaturæ milites
prius tanq̄ amici Forumpopilii sint ingressi, q̄ de eorum aduentu magistratus potue-
rint

rint à cuſtodibus fieri certiores. Erat ea dies ſabbati quã in domini reſurrectione ſanctã E
trito uocabulo appellamus, eratq; ad horã tunc tertiam om̃is populus ad cathedralem
eccleſiã cõgregatus, tum aduolans ex inſidijs noctu ſtructis cum equitatu Grimoaldus
irrupit, & populũ opprimens diuinis intentũ cerimonijs prius ferire cœpit, ꝙ unde uis
fieret illi potuerint intelligere. Cõmiſit uero iratus crudeliſſimusq; rex ſine aliquo dele
ctu cędẽ, ut renouato tunc in baptiſmatis fonte recẽs renatos infantes ſimulq; diaconos
illos baptizantes ut erant ſacro uenerandi amictu, iuſſerit trucidari: neq; ſatiatus eſt po
puli internecione ꝗ in eccleſia eſt repertus, ſed pauciſſimis fuga ꝓlapſis quotquot ea ha
buit ciuitas uiros & mulieres & infantes & ſenio cõfectos æque ac iuuẽtutẽ occidit: prę
da exinde aſportata, urbẽ quę ſemper antea in Rom. Rauẽnatumq; partibus mãſerat, ſo
lo æquatã reliquit deſertã. Sed eo itẽ tempore terra Forijulij nõdũ ſatis quieſcere pote-
rat, Arnefrides nanq; Lupi filius ad Paternum aſpirans ducatum in Carentanos ſe cõtu
lit Dalmatiæ regionẽ, cõcitatosq; ſpe ingentis prædæ Sclauos ſecũ traxit, manũ aggre-
ſtem minime cõtemnendam: cumq; Arneſrides adoleſcẽs Foroiulianos fines imꝓuide F
irrupit, inexploratis hoſtiũ apparatib. & cum iam Nemaſo admouiſſet caſtra oppido
munitiſſimo, eruperunt ex inſidijs parati in prælium Lõgobardi: Carentanis ad ſubitũ
inſultũ territis, fractis & partim acciſis partim fugatis, Arnefrides & ipſe fugiens inter-
fectus eſt. Ea de clade ab elapſis fuga Carentanis certiores facti Hiſtriam & Dalmatiam
incolentes Sclaui publico cõſilio arma corripuerũt, certo ꝓpoſito Foroiulianos de ac-
cepta in ſuorũ cæde iniuria ulciſcendi: ſed creauerat rex Grimoaldus Foroiulianũ ducẽ
Vectarim, tunc Vincentiæ urbis ſicut & eius genitor fuerat comitẽ, ꝗ copijs ex patria
acceptis, alijsq; quas rex addiderat abunde munitus, in Foroiulianos ſe contulit, & Scla
uos ꝗ eius ducatũ ingreſſi ad põtẽ Natiſonis caſtra poſuerant, multis affectos incõmo-
dis fugauit. Tunc à Foropopiliana reuerſus clade Grimoaldus Opitergiũ Foroiuliano
rũ urbẽ Lõgobardo ſubiectã duci diruit, ꝙ Opiterginos Arnefridis ſtudioſos in rebelli
onẽ pependiſſe fuerit inſimulatus: nec uero eius urbis ſicut & Foripopilij populũ inter-
fecit, ſed in finitimos Cenetenſes Taruiſinosq; migrare permiſit. Adeoq; crudelis & in- G
ſolens etiã ſupra feroces mores ſuos factus erat Grimoaldus, ut Ro. Rauennatesq; fue-
rit in maximas laborũ anguſtias perducturus, niſi eũ tũc mors opportuno tẽpore abſtu
liſſet: ſoluta em̃ purgãdi ſanguinis cauſa uena, priusq; uulnus ſatis cicatricẽ obduxiſſet,
immoderato ſanguinis fluxu interijt. Cui ſuffectus eſt in Lõgobardorũ regẽ Parthatis il
le quẽ puerũ Grimoaldus Papia pulſum regno etiã ſpoliauit. Quo etiã tẽpore Cõſtãtij
rapinarũ finis aduenerat, Miſſeſſus quidã Armenius ordines in orientali eius exercitu
ducens illũ in balneo interfecit, adniſusq; eſt imperiũ obtinere: ea in re ſola imprudens
ꝙ exercitum orientalem, ꝗ tunc in Sicilia erat, ſatis placare, de donis beneficijsq; ſibi ob
ligare neſciuit. Ad primã uero inuaſi ab eo imperij famam, oẽs & Italiæ & Africæ popu
li exultarunt, ut nullam tunc Theodorus Italiæ exarchus, aut Romanæ Rauennatis'ue
militiæ duces interfecti Cõſtantini mœſtitiã oſtẽdere ſint auſi: paulopoſt diſſeminatus
eſt rumor, milites orientales & ſi in Sicilia quieſcebãt, nõ ſatis in noui imperatoris tute-
lã uoluntarios fore: quamobrẽ incenſi ſunt militum Italiæ animi ad Cõſtantini imperiũ H
apud Cõſtantinopolim tenentis gratiã ꝓmerendam, & Rauennates primi Theodoro
exarcho hortãte in Dalmatiã, inde in Calabriã traiecerũt, expectaruntq; Romanos mi-
lites pedeſtri uia euntes, cũ quibus in Siciliã ſunt delati, quò itẽ nauigarũt oẽs uel in A-
frica uel in Sardinia reipublicæ militãtes. Habebat uero Miſſeſſus copias cũ quibus Si
ciliã ab externo milite defenſaſſet, niſi inteſtina cõmilitonũ orietaliũ ſeditio aditũ Italis
primo & poſt Africanis militib. prębuiſſet. Itaq; oppreſſus interfectusq; eſt Miſſeſſus, et
ꝗ illius fauoris principes fuerãt, uincti Cõſtãtinopolim ſunt perducti. Nullo tñ ꝗ digni
tate cæteros lõge anteiret ea in tumultuaria expeditione tũc exiſtẽte, oẽs relicta Sicilia
ad ſtatiua iniũctas'ue ꝓuinciarũ cuſtodias ſunt reuerſi. At Cõſtãtinus quẽ à Cõſtantio
genitore cõſortẽ imperij aſſumptũ fuiſſe oſtẽdimus, illo interfecto territus eſt, & om̃ia
ubiq; adeo trepide adminiſtrauit, ut ſi aliqua fuiſſet uis illata, uiſus ſit imperiũ facillime
amiſſurus. Primũ tñ omniũ maxima uſus crudelitate, fratres pueros, ne ad imperiũ aſpi
rarẽt narib. mutilauit. Tãtã noui imperatoris trepidationẽ cũ Saraceni exploratã habuiſ
ſẽt claſſẽ occulte cõpararũt animo, ut poſtea eſt cõpertũ, ſi tũc Cõſtãtini imperiũ aliqd

apud

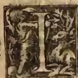
A apud Cõstantinopolim accepiſſet incõmodum, Thraciam & Græciam potius ꝙ Italiã
aut eius ꝓuincias inuadendi:ſed poſtꝙ nihil proximis ſibi in ꝓuincijs innouatum,& Si
ciliã motibus agitatã,ſpolijs urbis Romæ refertã eſſe intellexerunt,claſſem ab Alexan-
dria ſoluerunt,perpetuoq; curſu in Siciliã nauigarunt. Inuaſerunt uero improuiſi Syra-
cuſas,quã urbẽ primo impetu ceperũt,ꝙ nullis erat præſidijs cõmunita. Et quia magnũ
diuturniore in mora periculũ ab Italia ab Africaq; ſuſpicarenꝰ,cædẽ primo ciuiũ quan-
tã potuerunt maximã fecerunt. Exinde nauibus ornamẽtorum urbi Romę à Cõſtantio
detractorum,& ſimul Syracuſanæ gazæ plenis, in Ægyptũ haudquaꝙ minore ꝙ adue
nerant celeritate reuerſi ſunt. Obijt ad Cõſtãtini ſeptimum imperij annum Adeodatus
põtifex Romanus,& per menſes quatuor quib. ſedes apoſtolica tunc uacauit, uiſa ſunt
elementa in urbis Romæ & Italię excidiũ cõiuraſſe: nãq; tanti tamq; cõtinuati imbres
tonitruis fulgoribusq; immixti fuerunt,ut maximã armentorũ paſſim morientiũ iactu-
rã populi ſint perpeſſi:quanꝙ plurimos uiros ea tẽpeſtate fulminibus afflatos interiſſe
B inuenimus,& matureſcentia pluuiarũ initio in cãpis frumẽta emarcuiſſe, ut fuerint ſola
rio populis legumina,quorũ fœtus primi grana in terrã uento imbriue decuſſa,cũ herbi
dum ceſpitẽ pullulaſſent,ad maturitatẽ denuo peruenerunt. Ea afflictione poſt habitas
diu à clero populoq; Romano ſupplicationes ſedata,creatus eſt in pontificẽ Donus ex
patre Mauritio Rom. q amplã ueſtibuli ædium ſancti Petri aream marmoribus ſtrauit.
Dono ſuffectus eſt Agatho primus ex Sicilia oriundus,per cuius tẽpora Rauennas ec-
cleſia Romanæ,à qua pridẽ deſciuerat eſt ſubiecta. Theodorus tunc præerat Rauẽnati
eccleſiæ archiepiſcopus:eo etiã tẽpore alter Theodorus Calliopa exarchus Italiæ erat.
Clerũ Rauennatẽ tunc magnũ is archiepiſcopus præter quorundã ex prędeceſſoribus
morẽ ſeuera diſtrictione in bonis moribus cõtinebat: unde maximã in illum inimicitiã
exercebant:fame aũt planè inchoata multis atq; omnib. opitulabaꝰ archiepiſcopus,ſed
maior fuit quorundam importunitas, ꝙ ut illorum ingluuiem luxuriamq; archiepiſco-
pus potuerit explere. Hinc detractiones primum & ſuſurratiões es auditę ſunt,auaritiã ar
C chiepiſcopi tenacitatẽq; dãnantium Fame poſtea inualeſcente ab occulta mordacitate
multi ꝓruperunt in apertam archiepiſcopi uituperationẽ:eos tñ uerbis & poſſibili largi
tione conatus eſt archiepiſcop. demulcere. Dies aduenit ſacratiſſima natalis Chriſti, cõ
uenitq; ad ortũ ſolis Rauennæ populus in ſancti Apollinaris æde,quæ in Claſſenſis op
pidi obſito ueprib. loco etiã nunc ſpecioſiſſima uiſiꝰ,expectabaꝰq; archiepiſcop. qui ex
more miſſarũ ſolẽnia celebraret. Sed oĩs clerus ſeceſſione facta illũ in archiepiſcopio
deſtituerat:cũ uero ſol iam in meridiẽ aſcẽdiſſet exarchi opera reductus ad archiepiſco
pũ clerus illũ ad martyris eccleſiã deduxit. Qua ſtomachatus indignitate archiepiſcop.
ad Agathonẽ Romanum pon. ſe cõtulit,Rauennatẽq; eccleſiam Romanæ ſubdidit, ut
nõ ultra Romano par foret Rauẽnas præſul,qđ multi antea dicere præſumpſerant: ſed
futuros archiepiſcopos crearet Ro. põtifex,aut q à clero & populo Rauennate delige-
renꝰ, Romam ꝓ cõfirmatione teneren̄ accedere. Eodemq; anno q erat decimus imperij
Cõſtantini,illum in Saracenos duxiſſe,& uictoria celebri potitum inuenio,nõ quidẽ cę
D dis triginta miliũ qđ nõnulli ſcripſerunt,ſed quę effecit ut ea afflicti clade Saraceni pa-
ce cõſtituta tributum imperio pẽdere ꝓmiſerint. Accidítq; opportuno in tẽpore pax il-
la,ꝙ Bulgari poſt parum Thraciam inuaſerunt:fuerunt uero nõ ex illis quos aliquotiẽs
ſuprà Danubij accolas fuiſſe oſtendimus,ſed noua eius gentis examina,quę Scythię fi-
nibus tunc primũ egreſſa cõſtituerãt in Romanorũ ꝓuincijs ſedes capere. Cõgreſſus il-
lis Pãnoniã inter & Meſiã ſuperiorẽ Cõſtantinus inſignẽ accepit cladẽ, cũq; potius fu-
gerer ꝙ pedẽ referret,paci ab illis oblatæ cupiẽtiſſimus acquieuit. Satis nanq; Bulgaris
ſupraq; eſt uiſum feraciſſimi agri ꝓuincias Danubio cõtinẽtes Ro. principis autoritate
p icta ſecũ fœdera habitare:ceſſitq; nõ modo ei gẽti prius barbarę & efferarę,uerũ oĩ
Europę. Fauſta felixq; modeſtia qua Bulgari tũc ſunt uſi,ꝙ habitã eo ex fœdere de Ro.
ꝓuinciã hactenus annos ſeptingẽtos ſexagintatres poſſidẽt,ubi tanꝙ limitanei milites
excubatoresq; Chriſtianorũ aduerſus cęterã barbariẽ permãſerũt. Et quanꝙ ſępe antea
Chriſtianis uiui ac ꝓtectiõi fuerint,pręſenti tñ anno maximũ afferũt adiumentũ. Cepe
rãt & gete poſſederãt Turci ante annũ ferme cẽteſimũ & ſexageſimũ maximã Græcię,
Thracię,Theſſalię,Macedonię,Epiri,Acarnanię,& Pannoniarũ partẽ,Meſſiã & Repẽ

sem Daciam quiete tenebāt, & ut certiori termino oīa cōplectar, quicquid est à mari B
Euxino, qđ maius nūc dicit, usq; ad Adriatici orā, uel sibi subiecerāt, uel tributa pēdere
effecerant, uel rapinis incēdijsq; fedauerāt, adeoq; illorū in Europa creuerat potētia, ut
nullis præter Vngaros & Bulgaros aliqualiter resistentib. ad sinū Adriatici, ad ipsamq;
Italiā eos breui ducturos aliquot ante annos trepidare cœperimus. Bene uero nunc ha
bet, quādo dei nostri benignitate & pōtificis Eugenij diligētia effectū est, ut Ladislaus
Poloniæ & Vngariæ rex, ipsos Turcos anno nūc secundo agitari ac repelli curat p Ioan
nē Huniat Vayuodā ducē suū ex Bulgaris oriundū. Cum nāq; anno tūc tertio regnum
Vngariæ ob dissensiones primatū ciuili bello arderet, Turci eo usq; sunt pgressi, ut Ra
gusinū urbē totius Dalmatiæ potentissimā sibi effecerint tributariā. Et cum laderę iā im
mineret ea barbaries, trepidari cœptū est, ne illius incēdij mox ut apparebat, latius uaga
turi flāma aut Italiā corriperet aut Germaniam. Pōtifex itaq; Iulianum mittens Cæsari
næ gentis Romanum ecclesię Cardinalē pacē per eum in Vngaria cōstituit, regiq; sua
sit ut in Turcos præsumpta uictoria dissipatos arma indueret. Immissus à rege Ioan. Hu F
niat Vayuoda uir bellicosissimus sex prælijs uictor ex hostili exercitu ad centum millia
interfecit. Tantis allectus uictorijs Ladislaus rex maximæ indolis adolescēs, autoritatē
Eugenij pōtificis & Romanæ ecclesiæ in Cæsarino Cardinale pręferens in castra se cō
tulit. Magnus aūt tunc admirabilisq; fuit uictoriæ cursus, quā primum emī regias copias
in queis quadraginta equitatus peditatusq; armatorum millia fuere, una habuerunt ca
stra, Turci in superiorē usq; Mesiā sunt repulsi, uenitq; ilico in potestatē Sophia urbs to
tius Mesiæ insignis, quā suæ diffisus potētiæ Turcus incendit, fugiensq; reliquit. Sed iā
hęc suis tēporib. diffuse narranda omittentes ad institutā reuertamur historiā. Bene etiā
tunc usus est pace illa, quā infelici ex causa nactus est Cōstantinus, q eo q secutus est an
no curauit sextam synodum apud Cōstantinopolim celebrari. Inter fuerunt aūt Agatho
nis papę legati Ioan. Portuensis episcopus, & alter Ioan. Romanæ ecclesiæ diaconus,
cōuenerunt q; ad imperatoris edictū ducenti octuaginta nouem episcopi. Acta autē est G
causa Monothelitarum, quos supra diximus aduersus fidē catholicā cōtēdisse, unicam
tantūmodo esse in Christo uoluntatē. Erantq; duo primarij causæ aduersarij, Georgius
Cōstantinopolitanus, & Macharius Antiochenus episcopi: quorū Georgius auditis ra
tionibus faciliter in catholicorū sententiā adduci est passus. Macharius aūt pertinax &
nimis diu patribus resistēs, nō solū est dignitate priuatus, sed simul cū mortuis, Sergio,
Pyrrho, Paulo & Petro eiusdē hæreseos autoribus satanæ traditus, ad extremumq; cū
aliquot perfidię cōplicibus Romam relegatus. Ea redintegratę fidei lętícia Agatho &
Romani paucos menses sunt gauisi, q pestis tunc quāta raro alias per tres mēses Romā
populata est, & ipse Agatho est defunctus. Cui successit Leo secūdus, patre Paulo Sicu
lus, uir cū sacras seculares q; literas apprime doctus, tum etiā eloquētissimus, q suis exiā
tibus diuersorum operū scriptis adeo clarus est, ut lōgiori suarum uirtutum narratione
à nobis illustrari nō indigeat. Nō autem exegit primum pōtificatus annū, eiq; suffectus
est Benedictus item secundus ciuis Rom. ad quem Cōstantinus imperator sanctionem H
misit, ut quem clerus populus & exercitus Rom. delegerit in pōtificem, is eue stigio cō
firmet, nulla principis Cōstātinopolitani aut exarchi Italiæ, qđ diu obseruatum fuerat,
licentia expectata, paremq; Benedictus cum superiore Leone in pontificatu undecim
mensium uitam habuit. Sed Cōstantini imperio iam tum ad finem uergēte Romana ac
Italica res suam debilitatem ostendere cœpit. Nanq; & si Lōgobardi magis inter se dis
sensionibus cōtendebant, nullus tñ in illos arma capere ausus fuit. Pertharis quem Gri
moaldo in Lōgobardorū regno ostendimus successit, uir bonus & Christianę religioni
deuotus erat, q sanctę Agathę monasterium Papię ædificauit: cum per id temporis Ro
delinda eius uxor gloriosæ uirginis basilicam, quæ ad Perthicas est dicta, extra eiusdem
ciuitatis mœnia pariter extruxisset. Is rex Cubardus Tridenti dux bellum gerens aduer
sus Bauaros sibi uicinos, illorum ducē Grauionem prælio superatum occidit, eiusq; op
pidū Bauzanum & multa iurisdictionis suæ castella cepit. Qua elatus uictoria Alachis
bellū aduersus Pertharim Cunipertūq; reges suos mouere est ausus. Duxerunt uero in
illum reges, & aliquot pręlijs maximo cōmissis animorū ardore, Lōgobardorū utraq;
acies sese mutuis cædibus afflixerunt. Superiores tñ euaserunt reges, & Alachis repul

sus

A ſus intra Tridenti mœnia ſe recepit. Applicueruntq́ ut dux perfidus dederet. Sed pro-
lapſus eſt fuga inter munitionũ cuſtodias Alachis, & ilico oppidi Tridentini deditio à
ciuibus facta fuit, breui tamen Cuniperti interceſſione rediJt in Pertharis gratiam Ala-
chis quẽ Cunipertus rex, licet pater diſſuaſerit, Brixiæ præfecit ducẽ. Et tum Romæ Be
nedicto ſecundo põtifice Romano ad finem undecimi põtificatus ſui menſis, ut oſten-
dimus, defuncto, clerus populusq́ & exercitus Rom. priuilegio uſi ab Imperatore con
ceſſo, Ioannem Antiochenum, qui fuit eius nominis quintus, in põtificem delegerũt: cu
ius ſecundo põtificatus menſe, cum imperator Cõſtantinus anno imperij decimo & ſe-
ptimo obijſſet, ſucceſſit illi filius Iuſtinianus ſecundus, nullo in paterni quondã imperij
prouincijs aut ciuitatibus aliqualiter renitente. Et tamen Saraceni ad primam Conſtan
tini ingraueſcentis morbi famam ſpe adducti motuum, quos imperij mutatio quãdoq́
pepererat, Africam & Libyam inuaſerunt, omniaq́ mari expoſita ilico occupauerunt.
Multa fuerant in Gallijs, Hiſpanijs, Anglia, Germania, & alijs Romanorum quondam
B prouincijs proximo geſta tempore, quibus libros implere, & res cum uarietate gratas,
tum etiam magnas narrare potuimus: ſed illæ omnes prouinciæ continuata diu poſſeſ-
ſione ſui iuris factæ erant: nihil aũt à principio huius operis quæſitũ magis, q̃ Romano
rũ imperij inclinationẽ oſtendere, quã nuper duplicẽ nacti ſumus. Siquidẽ annos nunc
ſeptuagintaquinq́ ſupra ducentos Romanum occidentale, & ſeptuaginta ſex à Focæ
imperij inclinationem oſtendere temporibus, orientale inclinat imperium.

BLONDI FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLINA-
tione imperij Romanorum, Decadis primæ, Liber decimus.

IVSTINIANVM iuniorem ſicut Africam Libyamq́ amittere defuncti
patris res nouæ fecerunt, ita eaſdem prouincias exortæ pariter in Sara
cenis nouę res recipere adiuuarunt. Siquidem Giziſe Saracenorũ Am
miratho ſub idem temporis quo Cõſtantinus, uita defuncto, Baldalan
C illi ſuffectus eſt, qui audiens Iuſtinianum imperij iura omnium prouin
ciarum cõſenſu accepiſſe, pacem illi ultro obtulit: per cuius fœdus Afri
ca & Libya in primis fuerũt imperio reſtitutę, affirmantq́ nõnulli ſcri-
ptores eo in fœdere interueniſſe, ut per annos decem, qui terminus in pace fuerit aſcri-
ptus, Saraceni ſingulo quoq́ die nummos mille aureos ſoluere, ſeruumq́ unum ex gen
te ſua, & unũ item equũ Romano imperatori mittere tenerent. Is uero annus noui Im-
peratoris Romanorum, & Ammirathi Saracenorum creatione inſignis, pontificẽ etiã
Romanum habuit nouum Cononẽ eius nominis primũ, paterna origine Thracem, qui
in partis clerũ Rom. archipresbyterum creari contendentium diſſenſione, à cætero cle
ro nominatus põtificatum obtinuit. Cumq́ Theodorus Italiæ exarchus per oratores à
clero & exercitus cõcordi uoto rogatus, illum ex more cõfirmaſſet, obijt ipſe exarchus
anno duodeuigeſimo, poſtquã ſublimem illum geſſerat in Italia magiſtratũ. Hic ponti-
fex ſynceta Iuſtiniani imperatoris amicitia uſus ab illo impetrauit Brutios, Lucanosq́
D & Siculos multis leuari oneribus tributorũ. Impedimẽto aũt ipſi maximo fuit ualitudo,
multis ad quæ natura & lenitate erat procliuis, laude dignis operibus exequendis: quã
ratione cum ingraueſcente morbo ſe mori intelligeret, quicquid auri cumulauerat, cle-
ro & ſingulis urbis Romæ monaſterijs ac ſacris ædibus legauit: eius diſtributionis cu-
ra Paſcali archidiacono, cui plurimum fideret demandata. Interea Ioan. cognomento
Platina defuncto Theodoro in exarchatu Italiæ ſuffectus Rauennã uenerat, miſeratq́
Romã iudices urbis, & populi gubernationi atq́ ærario præfectos: ad quẽ mittens Pa-
ſcalis Mommiſſum fidei ſuæ auri legatum eſt pollicitus, ſi quãprimũ obijſſet Conon, ſe
uel illata ui creari põtificẽ obtineret. Et quidẽ ſpopõdit adniſusq́ eſt exarchus, ſed auro
per ſuos iudices ex perfidi manibus accepto, Cononi ad undecimũ põtificatus menſem
defuncto, ſucceſſit Sergius Antiochenus. Nã cum pars populi Romani maxime Theo
dorum archipresbyterum peteret, & nonnulli ab exarchi iudicibus ſubornati Paſcalem
nominaſſent, parsq́ utraq́ in Lateranenſi palatio ſe conueniſſet, tandem cleri populiq́
uota in Sergium conuenerunt. Per quæ tẽpora ubiq́ quieſcente Italia, Cunipertus Lon
gobardorũ rex obijt. Liuthpertumq́ filium nondũ pueritiã ſupergreſſum ſub Aſprandi

ducis strenui tutela reliquit successorē. Tantā eius anni pacē, quātā Romanū imperiū, E
Saraceni, Lōgobardi, Bulgari atq; etiā Visigothi, Frāci, Germani, & Anglici habebāt,
primus omniū rupit imperator Iustinianus, q̄ fœdera uiolās cū Saracenis icta eos apud
Mesopotamiā & in Perside maximis affecit incōmodis. Illi uero reparatis uiribus irruē-
tes Imperatorē cū omni exercitu Mesopotamia expulerūt, & multo plura tūc Iustinia-
nus cædium amissiq; exercitus dāna accepit à Barbaris q̄ intulerat. Redintegrata tñ est
pax. Secundū quā nouo fœdere firmatā fregit Imperator incōstans aliā pacē a genitore
Cōstantino cū Bulgaris cōstitutā. Duxit nanq; in illos improuisus, quibus, ut erant im-
parati, nullo in loco resistentibus, Imperator cædibus & incēdijs p uniuersam Bulgariā
debacchatus est. Illi uero conspicati Iustinianū furentē, nulla rei bellicæ disciplina duci,
& exercitū sine ordine palātem dimittere, retro ad superiores Mesiæ Thracumq; con-
finia cōfugerunt: qui magnā in manū coacti nihil per multos dies magis adnisi sunt, q̄
ut suis incōdita etiam mulierū puerorumq; turba in unum coactis, locum, urbes, oppi-
daq; furenti Imperatoris exercitui diripienda permitterent. Exinde animis post tantam F
consternationē reassumptis, saltus, cæteros q; meatus, per quos Iustiniano in Thraciam
& Cōstantinopolim redeundū erat, obice multo, & additis stationibus muniuerūt: quę
postquā audiuit imprudens Imperator, ad Bulgaros mittens ea cōditione pacem redi-
tumq; impetrauit, ut captiuis, rebusq; omnibus quas diripuerat, dimissis, abiens pacem
precario cōcessam iureiurando cōfirmaret, & sui exercitus primarios sacramento ada-
ctos permitteret cōfirmare. Eodē anno apud Francos etiā mota sunt bella, in quib. pri-
mū enitere cœpit nomē familiæ illius Carolorū, quos posteriora secula gloriosos Fran-
corū principes habuerūt. Erant Austrasiorū reguli fratres duo, Martinus & Pipinus, cui
postea Breui fuit cognomentū, & Ebroinus quidā Theodericū Francorū regē, illiusq;
regnū p libito gubernabat. Is magna in Austrasios insolentia usus, Theodericū regem
exercitūq; paratissimum in illos duxit. Tunc reguli accitis tumultuarie cohortibus oc-
currentibus cōserto ad uicum Lucofodū prælio fracti fugatiq; fuerūt. Martinusq; cū ali G
quādiu latuisset, fide publica ab Ebroino euocatus fraude perijt. Nec multo post Ebroi
no pariter ab Ermenfrido, cui insidias tetēderat p fraudē occiso, Pipinus redintegrata
cū Francis gratia, ipsum Ermenfridū in Ebroini locū à Francis cōstitui impetrauit. Per
id etiā temporis Lōgobardi suos habuerunt motus: Nāq; Ragimbertus Taurenensium
dux inuidia ductus, qđ Asprādus sibi in pueri regis Liuthperti tutela præpositus esset,
arma in regē suum mouit: cui cum obuiā processissent Asprandus & Rotharis dux Ber
gomensiū paratissimū ducentes exercitū, apud Nouariam prælio est certatum: Vicitq;
Ragimbertus, & Asprādo Rothariq; cū infante rege fuga plapsis, nullo q resisteret ex-
ercitu reliquo, Papiā ueniens regni tyrānide est potitus: & infra paucos mēses uita fun-
cto Arithpertus filius, magno exercitu coacto regnum sibi retinere conatus est. Sed du
ces Lōgobardorū Asprando pueri regis Liuthperti tutore monente, arma p pueri regis
reductione sumpserunt, quorū ducū primarijs Zothone, Thatone, Pharone, & Rhora-
ri Bergomēsi, simul cū ipso Liuthperte rege & Asprando Papiā accedētibus, pdijt cum H
copijs obuiā Arithpertus, cōcursumq; est ab uniuersis Galliæ Cisalpinæ Longobardo
rū copijs ad amnem Ticinum: quo in prælio post cædem hinc inde actam, post uulnera
infinita par sæpe spes, par desperatio utrisq; fuit. Vicit tñ adulterini regis exercitus, &
Liuthpertus puer uiuus uenit in hostiū potestatem. Asprandus uero fugiens ad insulam
Comacinā, Rotharis Bergomensium dux, cum se recepisset Laudam ciuitatem suā, illa
militum statione firmata Bergomū adijt, fecitq; se Lōgobardorū regem à Zothone, Pa
thone & Pharaone fugæ comitibus declarari. Quæ cū essent Arithperto nunciata, mo-
tis solenni apparatu ex Papia signis, duxit in Laudā, eaq; ad primā oppugnationis ostē-
sionē capta fines Bergomensium est ingressus. Et quia nouū regem Rotharim audisset
magnos fecisse apparatus, magnasq; copias contraxisse, sensim & accurate conscendit
in montes, prius tamen ad Bergomi mœnia est itum, q̄ quisquā armatus Rotharis sit
immissus. Obsedit itaq; Arithpertus Bergomū, & arietes, aliasq; admouit machinas, op
pugnationib. solitas adhiberi: nullo aūt ex Lōgobardis eo in ciuili bello satis resistente,
breui Arithpertus urbe munitissima est potitus, & captū in ea Rotharim detōsumq; (q̄d
erat maximū in Lōgobardis opprobriū) post paucos dies iussit simul cum Liuthperto

A puero iugulari. Exinde Arithpertus rex duxit in insulā Comacinā, quod cum rescisset
futurum Asprandus, per saltū Caluenę confugit ad Bauaros. Et Arithpertus oppido in
sulæ Comacinæ ui expugnato, illud dirutū solo æquauit. At Iustinianus imperator ex
Bulgaris in Thraciā reuersus, aliquot ibi desedit menses. Quo in tēpore Stephanus quī
dā Stelarius, cui ille urbis Cōstātinopolitanæ curā gubernationēq; reliquerat, inter sce-
lera, quibus erat deditissimus, eò prorupit audaciæ, ut ipsius Imperatoris genitricē con
tumelijs uerberibusq; afficeret: cuius indignitas rei Cōstantinopolitanos in Iustiniani
talia tolerantis opprobria odiū cōcitauit. Ipse uero imperator Cōstantinopolim reuer-
sus, ut quietē à genitore Cōstantino cū Romanis pōtificibus fundatā euerteret, cōciliū
in Cōstantinopoli celebrauit: ad quod cum Romani pōtificis clericq; cōuenissent orato
res, iterata sunt sextæ synodi acta, qbus intermixta sunt aliqua à ritu catholico abhorrē-
tia. Subscripserunt uero imprudētes Romani pōtificis oratores. Sed eā subscriptionem
Sergius pōtifex, ut ꝑ hæretica iudicatam noluit approbare. Iratus uero est Iustinianus,
B & mittens Zachariā ꝓtospatharium Romā, iussit Sergiū pontificē Constantinopolim
deportari. Quod cū in urbe, cæterisq; Italiæ urbibus, imperio tūc subiectis, auditum es-
set, mœstitia ubiq; & luctus publicus fuit. Sed Rauēnatis exarchatus milites animi ere-
ctiores cōstituerunt Romanū pontificē, Romanāq; urbem & ipsam Italiam à tanta iniu
ria uindicare: armis itaq; captis, facto agmine, ad urbē ꝓperarunt. Intellexit eorum ad-
uentū Zacharias, qui in supplicij mortisq; terrorē adductus, pōtificem supplex orauit,
ut se in Lateranensi palatio abscōditū seruaret: nec defuit illi pōtificis pietas, qui ingres
sum urbē exercitū Rauennatem comitante gregatim Romano populo ad se euntē, ut
exciperet in atrio cōsedit: & illis clamore ingēti, lætitia plena Imperatoris satellitē car-
nificēq; ad suppliciū poscentibus, Zachariā trepidū produxit: sedato postmodum tur-
bæ fremitu, pōtifex oratione habita, & milites deliniuit, & spathariū fide publica saluū
abire permisit. Nondū redierat in patriam Zacharias, cum Iustinianus perfidiæ, qua in
oēs utebatur, & impietatis in Romanum pontificem pœnas dedit. Siquidem Leontius
C patritius admitente Gallinico patriarcha Cōstantinopolitano insurgens plebē Constā-
tinopolitanam ad arma tumultūq; conciuit, & carcere ui fracto, multos educens morti
perpetuoq; pedori addictos. Iustinianū imperio deiectum cepit, naresq; mutilatum cu-
rauit Chersonā Pōti ciuitatem exilio deportari. Eos imperij motus exploratos habens
Habdimelech Saracenorū Ammirathus Africam inuasit. In quem Leontius imperator
Ioannē patricium militiæ magistrum cum exercitu misit. Et quidem Ioannes Saracenis
cōgressus eos fugere cōpulsos omni Africa exterminauit. Sed erant iam non in Perside
solum, aut Arabia, sed omni Ægypto auctæ Saracenorū uires, ut Ioānes rei militaris sci
entissimus crederet, nō posse diu Africā ab illorum insultibus pusillo, quē ipse duxerat,
exercitu defensari. Hinc ad Leontium imperatorē delatus, supplemēta postulabat sibi
dari in Africā transportanda. Interim dum cunctantem copias dare Leontium Ioannes
expectans Constantinopoli desidet, exercitus suus in Africa relictus tumultuari cœpit,
Absimarūq;, cui Tyberio fuit cognomen, Cōstantinopolitanum ciuem ducem primo,
D post imperatorē acclamauit. Is imperiū, ut aliqui quęsitū, ut alij oblatū accipiens, nequa
quā moras sibi apud Africā trahēdas existimauit. Et cum exercitu penè omni nauigans
Cōstantinopolim peruenit. Fauebāt uero ciues affiniū agnatorūq; factio potētissima,
unde dū Leontius forum palatiumq; stationibus munitum seruare nitit, ingressus Bla-
quernatum mœnia Absimarus urbē cepit, & captum paruo negocio Leontiū, nasō si-
cut & ille Iustinianū mutilauit, quem cōlectum in carcerē maiori infortunio reseruauit.
Erat in urbe Cōstantinopolitana Philippus quidā Nizepoli patricij filius egregię indo
lis adolescēs, q simul cū alijs ciuibus Absimaro fauerat. Is siue iuuenili incōsideratione,
siue qđ ita res se habuerit, quibusdam dixit uidisse in somnio caput suum aquila obum-
brari; qđ uidebat uelle futuri imperij præsagiū interpretari. Dum hęc esset Romani im
perij orientalis cōditio, apud Francos Pipinus Austriæ dominator gubernaculis regni
Francorū manus cœpit inferre. Nā cum audisset quendam Bertarium nomine & igno-
bilē & insipientem, quo Theodericus rex plurimum utebat, Francis omnibus exosum
esse, quantascunq; potuit ex omni Austria cōtraxit uires, præ se ferens & Francis denū-
cians expectantibus se cū copijs affuturū: quæ cum rescissent rex Bertariusq;, paratis &

ipsi copijs occurrerũt, superauitq; Pipinus, & Bertario fugato regẽ reducẽs, sese domus B
regiæ maiorẽ regniq; & regiæ gubernatorem effecit: nec tñ in aulico luxu desedit Pipinus, sed Mordebertũ quẽdã ex proceribus suis substituens ipse in Austriã est reuersus. Paulopost obijt Theodericus, cuius in regno successor Clodoueus filius puer & ipse intra biennium est defunctus. Accepitq; id regnum Childebertus Theoderici frater, apud quẽ Pipinus præsumptã continuans possessionẽ Grimoaldum filium instituit domus regiæ directorẽ. Ipse uero Pipinus maiora & se digniora tractãs, multa & uaria gessit bella in Sueuos & Germanos cis Rhenũ incolẽtes Bauaris Gallicisq; cõfines. Apud urbẽ Romã interea res fuerant quietissimę, quod Sergius põtifex Zacharia protospathario Italia emisso magnã crucis dominicæ partẽ reperit in arcula, quæ in principis apostolorum basilicæ angulo diu nemini nota fuerat. Cumq; illius uenerationi satis diu indulsisset, multas ex urbis Romanę basilicis instaurauit. Inuenio Sergij huius pont. tẽporibus, Rom. Syriã peruagantes peremisse ducenta milia Saracenorum, suntq; q uolunt fuisse Rom. tunc Syriam incolentes, qui Iustiniano secundo & paulopost Leontico imperatoribus delectis, cum à Saracenis iniurias paterenť, sese colligẽtes eandem cladem illis inflixerint. Sed is annus in quo id accidisse cõperi septingentesimus fuit dominicæ incarnationis, quí & Absimari secundus erat imp. Vnde potius crediderim eos Rom. fuisse exercitum Absimari, cuius gesta oẽs tanquam adulterini principis suppresserunt. Sergius quartodecimo pontificatus sui anno uita functus, Ioan. eius nominis sextum habuit successorẽ, ad cuius põtificatus initium Theophylactus imp. cubicularius & futurus in Italia ꝓ exarcho ab imperatore Absimaro missus, nõ ut consueuerunt alij Rauennã iuit, sed Siciliam primo accedens, Romã uenire cõstituit: de cuius ex Constant. profectione & Siciliæ ingressu facti certiores Rom. & Italici, aliquid ab illo incõmodi timuerunt. Iamiam enim exosum erat Græciæ & imp. Constantinopolitani magistratuum in Italia nomen. Quare conuenientes apud urbem oẽs reipub. & Rauennatis exarchatus milites ipsum tãquã hostem publicum expectabãt. Venit uero Romã Theophilactus, & nisi Ioan. pont. sese paucis sequestrem adhibuisset, manus in illum milites iniecissent. G
Persuasus itaq; à Ioanne pont. exarchus à præscriptione ciuium, quam Cõstantinopoli destinatã non erat ueritus palàm facere, ac ut exequereť intentare, abstinuit, & Rauennã illico demigrauit. Exarcho urbe digresso Gisulfus Lõgobardus Beneuenti dux, siue ab ipso Theophylacto instigatus: siue quia illo cũ Romanis dissidẽte minus res nouas intẽtare timuerit, oppida Campaniæ Rom. subiecta hostiliter inuasit, & præda primo ingenti abacta, incendijsq; late cõmissis pleraq; oppida pertentauit, ex quibus Soram, Arpinũ, Arcamq; oppidum occupauit. Missi tñ à pont. sacerdotes inuentum apud Horrea uicum Gisulfum ducẽ tam multis à pont. orauerunt: ut accepta ab ipso pecunia captiuos liberauerit, factamq; prædam dominis restituerit, & in Beneuentanos reuersus Rom. ultra desierit infestare: per quod tempus & si illa quiescebat Longobardorũ pars quæ in Gallia Cisalpina regi subiecta erat, Foroiuliani tñ Longobardi cũ Sclauis confinibus uaria habuerunt bella, in quibus & cædes acta & prædæ uis maxima undiq; est abacta. Ad cuius sexti Ioan. põtificatus initium Iustinianus secũdus cũ Chersonæ apud quã ciuitatẽ exulabat, præ se ferret resumendi imperij intentionem, ciues Absimaro imperatori fideles illũ capere intentarent: sed is clã abiens ad Bauaros cõfugit, quorũ rex, H
aut ut ipsi appellabant Cacannus, illi honeste habito filiam spopondit uxorem: & tñ anno uixdũ elapso Cacannus ab Absimaro imperatore pecunia corruptus Iustinianũ & hospitẽ & generũ prodere est pactus. Quod cũ resciſſet Iustinianus fugiens Bulgarorũ regi Trebellio se cõmisit: & Trebellius susceptam aduenæ curã ex fide gerens illum per arma in patriam reduxit. Quo anno Saraceni Ægyptũ incolẽtes, quos à Ioãne patricio Leontij imperatoris legato Africa pulsos fuisse ostendimus, imperatorũ contentionib. auditis, Africã omnem & Libyam infinitis inuadentes gentibus occuparunt, & paucis postquã omnẽ eam orbis partem tertiam ceperant cõfirmauerantq; exactis mensibus, ex Septa urbe in fretũ Athlanticum exposita soluentes, omnem Hispaniã quæ intra Pyrenæum mari ambiť in Taraconensem & Bethicam ac Lusitaniam prouincias diuisam, ceperunt, Cãtabris Austribusq; exceptis: q sicut ultimi fuerunt in omni terra Hispania, quos inclinans amisit Romanũ imperiũ, & postea se à Visigothorum iugo liberos seruauerunt

A uiuerunt:ita nunc poſtremo fidẽ Chriſti diu antea acceptã integerrime tenentes, ſeſe à
Saracenorũ ſpurcitia ſeruauerunt illæſos,ſicq; Africa poſt quã à Beliſario Iuſtiniani pri-
mi duce, Vandalorũ manibus erepta iterũ ſub Romano imperio annis uno & ſeptuage
ſimo ſupra centeſimũ fuerat,ſubdi incœpit Saracenis. Sub quorum iugo annis iã ſeptin
gentis quadraginta aduſq; noſtra tẽpora perdurat. Hiſpaniæ uero quam tunc ceperant
Saraceni,ſola Bethica pars per eoſdẽ ſeptingentos quadraginta annos Saracenis man-
ſit ſubiecta. Et ꝑ idẽ tẽpus in quo tot mala uidere incœpit orbis Chriſtianus, Ioãni ſexto
põtifici ex Græcis oriundo obeunti alius Ioan. ſeptimus pariter Græcus põtifex eſt ſuf-
fectus. Ingreſſus Cõſtãtinopolim Iuſtinianus Lyſimarũ Leontiũ quoq; à q̃ fuerat impe
rio deiectus in carcere inuentũ eduxit,& utrũq; inimicũ inſpiciẽte populo occidi iuſſit.
Gallinicum uero patriarchã quẽ in eum oſtẽdimus cum Leontio cõſpiraſſe, obcæcatũ
Romam relegauit. Vſus uero eſt Iuſtinianus maxima nõ in apertos modo olim hoſtes,
ſed in eorũ ſtudioſos crudelitate. Nã quod oẽs habent ſcriptores, quoties ſtillantẽ trun-
B cis naribus mucũ abſtergeret, quẽpiam aduerſarũ partium excarnificari iuſſit. Habue-
runt quoq; Ioan. iſtius põtificis tẽpora futuræ amplitudinis Romanę eccleſię initia atq;
arras, qđ Arithpertus Logobardorũ rex zelo religionis chriſtianæ ductus Alpes Coc-
cias, in quibus Genua urbs nunc præclara, & quicquid eſt ab ea ad Alpes uſq; Galliarũ
fines cenſebaẽ, beato Petro donauit. Ioãne aũt ad anni tertij põtificatus ſui finẽ mortuo
creatus eſt pontifex Siſinus ex Syria oriundus. Cui prima fuit cura urbis Romæ mœnia
inſtaurandi: ſed diẽ pontificatus uigeſimum obijt. Cuius ſucceſſor fuit Conſtantinus &
ipſe Syrus, per cuius tempora Iuſtinianus in ſua crudelitate perſeuerans, Mauricium pa
tricium, & Heliã ſpatharium, quibus uteretẽ impijs ſcelerum adminiſtris, cum potentiſ-
ſima claſſe miſit Cherſonã, q urbe uiribus potiti primarios ciuiũ, uel ut aliqui uolũt ſcri-
ptores, cunctos pubertatẽ ſupergreſſos interfecerunt: eos uero, q Iuſtinianũ res nouas
in religione molientẽ capere, prout docuimus, intentauerunt, partim igni aſſatos truci-
darunt, partim in catenis miſerunt Cõſtantinopolim, tenendos in carcere paratoſ ut ſtil
C lante naribus muco Iuſtinianus ſingulos poſſet educere laniandos. Vſus quoq; eſt Iuſti
nianus maxima in Trebelliũ regẽ ingratitudine: nã ortis Thraces inter & Bulgaros fini
um, ut aſſolet, cõtentionibus, Bulgariã cum exercitu ingreſſus, & tñ Trebellius armis
raptim & tumultuarie correptis occurrens illum repulit, & maximo affecit incõmodo.
Nec aliqua in re exilij & periculorum, quæ in illo ſubijt memor, ferociam aſperitatẽq;
morum, qua primis imperij tẽporibus erat uſus depoſuiſſe uideẽ, præterquã quod Ro-
manum põtificẽ fouens quantum debuit ueneratus eſt. Ordinauerat Cõſtantinus pon-
tifex Romanus Felicẽ Rauẽnæ archiepiſcopũ qui pecuniariam & ſubiectionis præſtã
dæ obligationẽ Romanis ex more miſſurus, eã ſolito aſtrictiorẽ miſit. Nec põtificis Ro
mani ſuaſione, aut precibus adduci potuit, ut pręděceſſorũ in ea obligatione formulam
ſequereẽ. Felix nanq; partim ciuium Rauennatum de paritate cũ Romanis cõtenden-
tium, partim iudicũ ab exarcho Romã miſſorum fauore ęlatus, pontificẽ & Romanam
ſpernebat eccleſiã. Quæ cum Iuſtinianus à Cõſtantino põtifice intellexiſſet, Theodorũ
D patricium q tunc erat militum imperij Siciliã tuentium primicerius, iuſſit Rauennam
accedere, & archiepiſcopũ ut Romano põtifici ſatisfaceret pareretq; cõpellere: naui-
gans itaq; cum claſſe Theodorus Rauennã uenit. Præſciuerant eius aduentũ Rauenna
nates, & defenſionẽ parauerant, cuius deſcriptio ab Agnello, qui ꝓpinquus illis tempo
ribus fuit, accuratiſſime facta, magnã oſtendit fluuiorum, populorũ & locorũ regionis
mutationẽ Ceruienſes eñ & Comaclenſes, nũc penè nulli, copioſæ fuerunt manus, &
Populienſes, Cæſenates, Cornelienſes, q nũc Imolenſes, Fauentiniq; multo plures miſę
rũt armatos q̃ nũc ſit uniuerſa eorũ populi collectio. Soli ex ſubiectis Bononiẽſes Fori
liuienſeſq; ſunt aucti, & in nouũ pergrandemq; populũ creuit Ferraria, quã eo in Rauẽ
natum apparatu cernere eſt minime fuiſſe, & Padum Bononiæ tunc ꝓpinquiorem præ
terfluxiſſe ea Agnelli deſcriptio planè oſtendit. Rauennatibus itaq; ut Theodorũ excẽ
ſione ꝓhiberent omnia cõplentibus littora, diuerſis in locis ſæpenumero eſt pugnatũ.
Cũq; imperatoria claſſis uiciſſet, catenę archiepiſcopo ſũt iniectę. Fuit aũt ea clades Ra
uennæ urbi maior q̃ unquã antea fuerat perpeſſa, qđ Theodorus primarios quoq; di-
tiſſimos ciuium partim occidit, partim ſimul cũ archiepiſcopo Conſtantinopolim rele-

gauit, & tam episcopi q̃ occisorum relegatorumq́; ciuium direptas diuitias asportauit, E
Perductũ ad se Felicem archiepiscopum imperator, cãdensq́; ad ignem æneum uas diu
ꝓpinquis inspicere oculis iussum lumine orbauit, & dãnarum exilio, cæcumq́; in Pontũ
relegauit. Et per id tẽporis Cõstantinus põtifex ab imperatore Iustiniano rogatus Con
stantinopolim ut nauigaret, iter ingressus est. Erat pariter tunc in itinere Ioan. Tizoco-
pos patricius quẽ Imperator mittebat Italiæ exarchum. Is in Neapoli obuians pontifici
eũ ut debuit ueneratus est. Sed quamprimum Romæ fuit, clerum importune quæsiuit
exactionare: quũq́; illi nõ pareret, quatuor presbyteros quibus absentis pontificis rerũ
cura erat cõmissa interfecit. Nam cum Rauennates ex accepta à Theodoro primicerio
clade animis abalienatos offendisset, & suã sicut in Ro. presbyteros rabiem immodice
exercere uellet, occisus fuit: econtra uero Theodorus primicerius, cum ingresso Siciliã
Cõstantino pont. ualetudinarius reuerenter obuiasset, sanitatem illius meritis & oratio
ne accepit. Qua tempestate Asprandus quem Arithperti Longobardorum regis arma
fugientem ostendimus per Clauennæ saltum in Bauariã se recepisse, auxilijs fretus Ba- F
uarorum redijt in Italiam, & Arithperto apud Ticinium cõgressus prælio superior fuit.
Arithpertus uero dum amnẽ rapidum in fuga tranare nititur submersus interijt. Tuncq́;
summo Lõgobardorũ consensu Asprandus regnum accepit, quod tertio mense moriẽs
Liuthprando filio Lõgobardis pariter cõsentientibus reliquit. Cõstantino pont. ad o-
ctauũ lapidẽ Cõstantinopoli appulso Tiberius Iustiniani imperatoris filius & ipse impe
rator cum patricijs & omni nobilitate, Cyrusq́; patriarcha cũ clero obuij processerunt.
Pontifexq́; Rom. Camesaneũ papalẽ amictum indutus, solenni totius Constantinopo-
litanæ urbis pompa in regiam est profectus. Inde ab imperatore Iustiniano Niceæ tunc
cõstituto uocatus Nicomediam cõcessit, quò delatus imperator sese inter salutandũ ꝓ-
sternens pedes pont. osculatus est. Nihil aũt magis ea in põtificis uocatione uidetur quæ-
sisse Iustinianus, q̃ ut sancti uiri benedictione habita illius præsentia & alloquio fruere
tur. Exæstuabat tñ animo imperator in Chersonæ urbis demolitionem, Philippicumq́; G
quem Absimaro imperatore in Pontum fuisse relegatũ ostendimus, interficere propo-
suerat, quod oẽs Ponti accolas Chersonensem demolitionem iniquo ferentes animo in
illum respicere, illi studere certior factus erat. Itaq́; & si in missa quã Nicomediæ ponti-
fex Rom. celebrauerat, eucharistiam ex illius manu manducauerat imperator, à tantis
crudelitatibus non abstinebat, dissuadentẽ uero pontificẽ, & illum pacis quietisq́; stu-
dia cohortantẽ nullatenus exaudiuit. Acciditq́; quando uela uentis cõmisit pontifex,
pariter ex Nicomedia soluerit imperatoria classis in Chersonã Philippicumq́; ductura.
Expertus aũt est malo suo Iustinianus quantũ pontificis consilia suis præualebant, qđ
exercitus sui duces quamprimũ in Põto fuerunt cum tota classe ad Philippicum defece
runt, eaq́; classe auxilijs addita, quã ex Ponto cõtraxerat Philippicus, expeditio in Con
stantinopolim est relata. Eduxit tñ Iustinianus copias quantascunq́; potuit ex Constan
tinopoli Thraciaq́; cõtrahere, & prælium duodecimo ab urbe miliario est commissum.
Fuit id prælium atrox, & post multã utriusq́; exercitus cædem imperatorum morte no- H
bilitatũ. Nã Iustinianus Tiberiusq́; filius fractis fugatisq́; eorum copijs eo in prælio oc-
cubuerũt. Philippicus qui & Bardanus ea in uictoria imperiũ adeptus illico fidei catho
licæ Rom. pontificum traditione discessit, eiusq́; hæretici peruerso usus consilio literas
ad Constantinum pontificem clerumq́; Rom. dedit, eos admonens ut suis consentirẽt
dogmatibus à fide catholica alienis. Nec dum uero assenserunt pont. & clerus, sed Ro.
populo magnis acclamationibus postulante Philippicum pont. schismaticum iudica-
uit, iussitq́; ut nulla in re diuina aut publico priuato ue actu eius nominis aut imperij
mentio haberetur. Nec diuturna fuit ipsa in imperio pestis. Nam cum defunctus esset põ-
tifex Cõstantinus, eiq́; suffectus Stephanus eius nominis secundus origine Syrus ponti
ficatum inisset, Anthemius qui & Anastasius ciuis Constantinopolitanus ipsum Philip
picum imperio deiectum cepit, & oculis euulsis cæcatum trusit in carcerem. Dum ea et
in Ro. imperio & in Longobardis gererentur, Childepertus ad cuius regni initium Gri-
moaldus Pipini filius: qui, ut ostendimus, regnum Franciæ gubernabat, à Rathagalio
Leodicensi dolo peremptus est: obtinuit tñ Pipini genitoris authoritas, ut Theodebal-
dus iq Grimoaldi patris locũ Dagoberti regis noni domũ regnũq́; gubernaret. Et eodẽ
tempore

A tempore Pipinus Breuis senio confectus humanis rebus exemptus est. Cōciuit uero eā sapientis potentissimiq; uiri mors maximos in Francia tumultus:q̄d Raginfredo quodā domus regio superioritatē ambiente,& Theodebaldo sese in ea ut tuereť contendente, bellum inter Francos ciuile exortum est: & ad Cosiam syluā maximis utriusq; factionis conatibus est pugnatū. Profugit autem Theodebaldus prælio superatus:& illico Raginfredum uictorem rex Dagobertus accepit illius successorem. Superstes erat Pipini unicus filius Carolus,cui Martello fuit cognomen, Calpiade prima uxore genitus. Superstesq; pariter erat Plectrudis uxor,quā Carolus ut genitricem potius q̄ nouercam uenerabať. Nec tñ se continere potuit odiosa mulier, quin adolescentis excidio inhiaret:hinc Dagoberto puero rege Raginfredi impulsu cōtractis copijs in Pipini quondā dominia utduceret parante, Carolus nullum rebus suis afferre potuit adiumentū, quod nouercæ dolo tunc interceptus, nisi ingenio usus aufugisset, uitam cum principatu in carcere amisisset. Fecit uero uiam per Carboniam syluā Dagobertus, & omnem regionem, quæ ad

B Mosam fluuiū pertinet, rapinis incendijsq; fœdauit. Pauloq; post Carolo Martello iam carcere liberato obijt Dagobertus, cui creatus est à Francis successor Daniel quidā ignotæ, sicut aliqui tradūt scriptores, prosapiæ clericus: aut, ut uolunt alij, ex Francorū stirpe regia oriundus, quē Raginfredus maiorē domus appellans Dagobertū, in Carolū Martellū ducere coegit. Conciuitq; is rex nouus in eam expeditionē Rathodū ducem Frisonum gentis stagna insulasq; maris Britannici accolentis. Ea uero fuit humanitate, ea animi generositate Carolus, ut Plectrudē nouercā, à qua tantam passus erat iniuriam, nihilo minus tanquā genitricem ueneraretur, & in principatus administratione sicut antea toleraret. Quum itaq; uastarent omnes dominiorum quondam Pipini agros, Franci, & Frisones, occurrens cū copijs Carolus maximum accepit incōmodum, adeo ut in munitiora tutaq; loca se recipere sit coactus: & populati omnia usq; ad Rhenum amnem, Franci Agrippinam Coloniā Caroli ciuitatē inuaserunt. A quibus magna ui pecuniæ donatis Plectrudis, ut intra fines Franciæ se reciperent, impetrauit. Anastasio interim imperāte, quē

C ostendimus Philippico successisse, Patronax quidam ciuis Brixianus pontificis Romani suasionibus, beati Benedicti monasterium Casiense ædificijs & monachorum frequētia instaurauit, anno postq; à Longobardis destructum fuerat centesimoduodecimo. Is u:ro imperator post exhibitam Romano pontifici reuerentiam, post acceptas & ex more confirmatas prædecessorum pontificum ac conciliorum sanctiones, Saracenos Christianæ religionis & Romani imperij hostes agitare constituit: itaq; parata ingenti classe, Alexandrinam Ægypti urbem à legatis inuadi iussit. Sed ipsius duces exercitus medio in itinere rebellantes, arma in Cōstantinopolim retulerunt, crearūtq; imperatorē Theodosium quendam, qui etsi erat ignobilis, & apud publicanos scriptum facere consueuerat à comitate atq; ingenita bonitate, eos sibi fauores in exercitu atq; in populo cōparauerat. Is nouus & rei militaris ignatus imperator, Anastasium audiens copiis, ut imperium reciperet reparare: illi cum suo imperij assertore exercitu occurrit, & exercitus utriusq; acies ad Niceam conflixerunt. Potitus uictoria Theodosius nulla Anastasium alia

D affecit iniuria, q̄ quod ne ultra de imperio cogitaret, clericum ordinauit. Tunc in Italia Liuthprandus Longobardorum rex, Rothabitem consanguineum suū nouandarum rerum & intentatæ necis suæ insimulatum interfecit. Quo sublato, quum regnum omni suspicione liberum uideret, Liuthprandus donationē Alpium Cocciarum alias ab Arithperto factā beato Petro & Romanæ ecclesiæ cōfirmauit: quanquam uero rex ipse quiesceret, alij tamen Longobardorū duces nequaquam à motibus temperabant. Feroaldus Spoletanorum dux, simulata ad regem suum profectione Rauēnam uersus iter arripuit: fuitq; magni & potentis ducis aduentus Rauennatū subditis uiæ Flaminiæ accolis, quā illi eundū erat, in tempore exploratus, ut illius insidias perfidiamq; si timuissent, potuerint præcauere. Sed quod nullæ tunc Longobardis cum Romanis aut Rauennatib. belli, siue recentis odij inimicitiæ intercederent, nullam oppidis urbibusq; seruādis custodiam adhibuerant. Veniens itaq; rectā Feroaldus, cū Cæsenæ applicuisset, ad mare descendens Classense oppidū furto cepit. Mittens tamē nuncios Liuthprandus ilico oppidum ab inuasore illæsum dimitti curauit. Pēnino quoq; foro Iulianus Lōgobardorū dux Sclauos ducatus sui fines ingressos repressit, & fugientes insequutus magnā in illis edidit cæ

 dem,

dem. At apud Francos, Carolus Martellus se de Chilperico Francorū rege & Raginfre- E
do illius gubernatore ulcisci cupiens, magnum parauit exercitū, parauerantq; illi suum
inepta multitudine copiosum. Itum est utrinq; pari rem gerendi animorum ardore in Ca
meracenses & apud Viciacum acies cōcurrerunt. Ad primos uero prælij clamores Chil
pericus rex Raginfredusq; in fugam uersi incruentam Carolo uictoriam reliquerunt, q
regione uastata ingentem prædæ uim abducens in Austriam est reuersus. Cōfirmato ea
uictoria principatu, Carolus metu nouercæ insidiarū se liberare constituit, quod eius re
spectu à rebus gerendis non poterat non abduci. Coloniā itaq; ducens urbem munitissi
mam in qua Plectrudis se cum Pipini quondā thesauro continebat illam ui cepit, & poti
tus thesauro cum nouerca cui sola principatus administratione interdixit, manus agere
cōstituerat. Illa uero clam omnibus longū emensa iter ad Danubium, & eo trāsmisso per
uenit ad Bulgaros. Interea Chilpericus & Raginfredus reparato exercitu Eudonem
quoq; Visigothū Aquitaniæ & Vasconiæ ducem mercede conductū cū magnis copijs
cōuocauerūt, quib. ut in Carolū ducerent, parantib. occurrit. Ille & duces hostes suos cō F
sultationib. terere tempus intelligens, ilico pugnādi copiā fecit. Eudone uero cuius spei
rex Ragimbertusq; omnino innitebanť, detrectante, fuga à Francis Visigothisq; fœdis
sima est cōmissa. Cumq; parū esset Eudoni Parhisios de fuga perisse transmisso Sequana
amne se contulit in Aurelianos. Erat uero fugæ comes Chilpericus rex maxima trahens
Gazæ regiæ impedimenta. Cum quib. Eudonē usq; in Vasconiā perduxit. Insecutus fu-
gientes Carolus, cum nō inueniret in patriā est reuersus: sed paulopost insipientiā regis
Francorū mente reuoluens, ueritusq; ne Eudo illius inhians opibus uim afferret, pacis
mentionē facere cœpit: regemq; ea conditione ut Ragimbertū dimitteret, in Parisios te
dire curauit. Accidit q; opportune pax Caroli prudentia recens facta, quod Chilpericus
rex in patriā reuersus apud Nomium morbo interijt, assumptusq; est in regem à Francis
Carolo adnitente illius ex fratre nepos Theodericus, cui in domus maiorē datus à Fran
cis Carolus, Raginfredū persequi constituit, Andegaui se continentē, & in ea urbe præ-
clara necessarios defensioni apparatus magnis conatibus facientē. Sed quàmprimū Ca- G
rolus copias applicuit, & primos ostentauit oppugnationis apparatus, capta est urbs, &
Raginfredus iubente Carolo interfectus. Gessit postea Carolus multa ac maxima & ꝑ-
fecto digna ꝓprijs librorum uoluminib. illustrari: sed ea summatim attingere satis nostrę
faciat intentioni, ostendendæ nouæ sobolis regū in quib. Romanorū imperij forma cœ
pit. Inuadens Saxones Carolus, & paulopost Alemānos, & inde Sueuos, multis eos affe
cit incōmodis: penetrauit postea ad Danubiū, quo transmisso Plectrudem nouercam ex
Bulgaris reduxit in Franciam. Interim dum Carolus q̃ remotus abest à patria, Eudo Vi
sigothus pacis fœdere rupto, multa tentauit in subiectas Carolo regiones, in quem Caro
lus legatos misit cum copijs, quæ Ligeri transmisso uastarunt Vasconiæ regionē. Et Eu-
do occurrens prælio inferior est fugatus. Expedit nunc errorē discutere, in quē plerosq;
scriptorum de Romani pontificis præsentium temporū nomine inuolui uideo, quē qui
dem errorē conijcimus parua ex re originē habuisse. Petrus Gulielmus Lateranensis ec
clesiæ bibliothecarius, omniū est antiquissimus, quos de rebus gestis ecclesiæ, & Roma H
norum pontificū ordine uidemus scripsisse. Is in Stephani secundi pontificis uita, recte
& omnia ordine narrat, quæ ipsius pontificis tēpora habuerunt: siue autem ipse inconsi
derate scribens errauit, siue quod magis, ut credā, inclinat animus, librarij errore factum
est: ita Gregorij secundi & Gregorij tertij pontificū nomina ponuntur in ea Stephani ui
ta, ut eos appareat præcessisse, quos constat Stephano fuisse posteriores: hinc primū qui
errare cœpit, sequuti omnes postea errauerunt, & aliqui Gregorios binos primū, dehinc
tertio loco Zachariā & quarto Stephanum. Alij Zachariam, postea Gregorios ponūt.
Quo ex errore aduentus Saracenorū in Hispaniam, & insignis obsidio, qua gens illa per
id tempus Constantinopolim pressit, tam uarie à multis traduntur, ut tantarū quantas ra
ro proditas memoriæ uideamus rerum gestarū ueritati detrahat scriptorū contrarietas.
Itaq; Lateranensem ecclesiæ codicem, quem nacti sumus uetustissimum sequuti pontifi
ces in eorum uitæ ordinē restituemus. Non tamen possumus bibliothecarij ineptias nō
damnare, qui uitā & gesta Stephani secundi scribere incipiens dicit, eo tēpore gētes Sa-
racenorū à loco, qui Septa dicitur ex Africa in Hispaniā traiecisse, & undecimo anno cū
uxoribus

A uxoribus & filiolis petijsse Vasconiam, sicut eorum ferebat opinio, inhabitandã: hinc q Stephanum hunc in tempora Gregorio tercio posteriora reijciũt, habẽt Saracenos Gregorij secundi temporibus traiecisse. Oportuit autẽ, si accuratior fuisset bibliothecarius, Saracenorũ in Europam transitũ ab eo, sicut à nobis factum est, scribi ad finem temporis Ioannis sexti, quando Iustinianus secundus fuit à Bulgaris in patriam restitutus. Sed iam ad certæ nobis narrationis ordinẽ redeamus. Stephano secundo pontificatum, & Theodosio eius nominis tertio Romanorũ imperium tenẽtibus, Longobardi, Beneuentani, Cumas Romanorum oppidum furto occuparunt: quod cũ illi sæpenumero requisiti reddere noluissent, pontifex ducis Neapolitani ab imperatore impositi auxilio fretus, furto pariter recipi curauit: qua in receptione trecentos ex Longobardis Constantinopolitani milites interfecerunt. Per qđ tempus Theodosius anno imperij primo nondũ elapso, à Leone tertio deiectus, & sine læsione dimissus abire, monasterium est ingressus. Tunc in Gallis Eudo Visigothus cũ se Carolo Martello, à cuius legatis ducibusq; fuerat superatus, imparẽ uiribus intelligeret, Saracenorũ à quibus ante annos decẽ Hispanias fuisse

B captas ostendimus, auxilia poposcit: cuius potentissimæ gentis rex Abderamius Garũnam amnem nauigio transuectus, Burdegaliã urbem ui captã diripuit, & cæde urgẽti in omnẽ ætatem sexumq; odio Christiani nominis cõmissa ecclesias solo æquauit: inde in Pictauos est delatus, ubi mortalibus qui in potestatem uenerũt occisis, regionem quoq; incendio uastauit. Ardebãt uero animis Saraceni Turoniũ uel ea ratione petere, ut celeberrimum Christianis Martini templũ uiolare, & incendio absumptũ, ferro quoq; possent demoliri. Senserat uenientes Saracenos Martellus, & qđ præter dignitatem nominis Christiani periclitantẽ sibi quoq; & suis timere cogebatur, bellũ in quo solus sanguis effusus uictoriæ finem faceret, totis propulsare uiribus satagebat: hinc ad Eudonẽ mittẽs ab eo impetrauit, ut pace secũ constituta, cõmunibus animis armisq; Saracenos gentem perfidam pelli delerięq; adiuuaret. Dum autẽ Carolus Eudoq; iunctis castris magna sollicitudine apparatibus faciendis, quos censebãt necessarios, tempus adhibent necessariũ,

C ab imminenti Turonio & beati Martini ædibus periculo excirant. Raptim itaq; ducto in Turonios exercitu, non prius acceleratũ intermiserũt iter, q̃ urbe post tergum relicta sese illam & hostes inter medios collocarunt, prius q̃ Saraceni ex Pictauis mouerent castra, illorum castris Christiani principes admouerunt. Nec mora, pares animis uiribusq;, & odij ardore exercitus in prælium concurrerunt. Pudet tot populorum, tot acierũ, tot principum uirorum rebus in bellicis diu uersatorum ingens prælium, qua ratione sit gestum supprimere. Sed qui maioribus interfuisse gentis Saracenæ prælijs scripserunt, me ab ea scribendi accuratius auiditate liberant, quod suæ fidentem multitudini eam gentẽ narrant ferri solitam impetu, in quo aut oppositos opprimunt cõculcantq; exercitus, aut se passim exhibent trucidandos. Breui itaq; & ad primos concurrẽtium clamores fracti Saraceni, Abderamiusq; rex mortuus inter cadauerum tumulos est repertus. Occisorũ eo in prælio numerum, si apud plurimos, qui circa ducentos annos res gestas scripserũt, inuenissem, nõ fui proculdubio suppressurus. Sed noster bibliothecarius, qui illis tępori

D bus fuit proximus, in Stephani secundi uita narrat Saracenos cum uxoribus & paruulis uenisse Aquitaniam Galliæ prouinciam, Carolumq; Francorũ principem cum Eudone Aquitaniæ principe, cum quo hoste in gratiam tunc redijt, cõiunctis copijs aduersus Saracenos, pari cõsilio dimicasse, & ex Saracenis trecenta & septuagintaquinq; millia fuisse occisa, cum ex Francis mille tantum & quingenti fuerint interfecti. Affirmatq; bibliothecarius scriptã Stephano pontifici à Carolo Martello epistolã, illũ interfectorũ utroq; in exercitu numerum declarasse. Potitum tanta uictoria Carolum libido incessit prouincias Bauariæ & suo principatui conterminas inuadendi. Primumq; in Burgundiones arma mouens eos breui domitos sibi subiectos reddidit, quos tamẽ appellauit pro sua modestia fœderatos. Interim obijt Eudo Aquitaniæ dux: quod cum audisset Carolus copias trans Ligerim amnem duxit, Garumnamq; ad usq; delatus cepit Burdegaliam ciuitatem: eaq; potitus regione dux strenuus, animum induxit Frisones domare tunc idololatras, & Christiani nominis inimicos. Ea uero gens ex cõtinenti Galliæ, qđ ad Rheni ostia uergit, leuibus prælijs pulsa, in insulas se recepit, Amniã, Strachiam, & Astrachã, in quibus uxores filiosq; impuberes cõsueuerant cõtinere. Sed Carolus nauigio ex Aquitanico

tanico sinu ducto, eas insulas ui captas diripuit: & multa cæde idololatrarum commissa, B
eorum quoq; fana igni ferroq; dirui curauit. Peropportune uero Carolus secundũ eam
gentis Frisonum uictoriam in patriam est reuersus, quod Burgundiones non satis quie-
scentes in res nouas respicere, easq; ut iam intentarent, adniti cõperit. Sollicitabanť eñ
à Visigothis proximas, Narbonã, Nemausum, Agathen, Ricethicum, Altimurium, Sub
stantionem, quæ nunc Monspessulanus, & Biterras incolentibus, qui ægre ferẽtes Caro
lum Eudonis quondam principatum cepisse, inimicissimos in illum animos ostẽdere in
cipiebant. Inuasit itaq; primum Carolus, ea quæ Burgundi extra fines proprios posside
bant, & Lugdunum, Arelatem, atq; Massiliam in suam redegit potestatem. Quæ dũ fie-
rent, subito & præter omnem Caroli suspicionem maior apparuit Visigothorum machi
natio. Saracenorum namq; Hispanorum rex Athinus ab illis in societatem belli, & rerũ
omnium communionem uocatus, ingentem adduxit classem, cum qua Rhodanum est
ingressus. Quod autem rapidissimo amni aduerso naues sine machinis haud longe terra
rum intima penetrant, Saraceni extensione facta Auenionẽ adeuntes uiribus ceperunt: F
qua urbe munitissima pro arce belli & imperij, quod illa in regione animis destinauerãt,
cœperunt uti, copijs in illam coactis quantascunq; ex Taraconensi Hispania contrahere
potuerunt. Fretus itaq; Carolus urbium tunc captarum cõmoditate, omnes copias quæ
sibi à Francis, atq; cæteris, amicitia sibi uel fœdere coniunctis ubiq; erant, in illas contra
xit: & legatos primum in proxima Auenioni loca cum copijs mittens, ipse postmodum
maiori cum exercitu illuc ducens urbem natura loci munitissimam obsedit. Attollunt
hoc in loco Paulus, Singibertusq;, & alij Francorũ gloriæ studiosi, exercitus Caroli for-
titudinem, cui tantum tribuunt, ut mœnia urbis munitissima, & à tanta Saracenorũ mul-
titudine defensata ceperint. Mihi satis supraq; fuerit, id quod habeo compertum dicere,
Saracenos tantam multitudinem magna occisione prostratos fuisse, ut eos solum qui ad
primos captæ urbis clamores nauibus insilientes præcipiti illarum cursu fluuio sunt de-
lapsi, magnã alioquin manum cõstet euasisse. Auenione recepta Athinus naui & ipse fu
giens, Narbonam se contulit. Quod cum intellexisset Carolus eò cũ exercitu delatus ur G
bem corona cinxit, & machinis in circuitu excitatis illã constituit oppugnare. Dum autẽ
oppugnatio magnis conatibus pararetur, Amorteus alter Saracenorum rex magnã ad-
ducens classem, suppetias obsessis ferre cõstituit: & exercitu in terram exposito ad fluui-
um Byrram castra cõmuniuit. Tunc Carolus fortè existimans, ut qui collatis signis supe
rior euaderet, castra postmodum quocunq; uellet circumducendo, uniuersa belli uicto-
ria potireť, Narbonæ obsidionem reliquit: & ad planiciem, cui Corbanæ ualli est nomẽ,
Byrræ fluuio continenti delatus, pugnandi copiam Amorteo fecit. Pugna ad primũ Ca
roli accessum, à Saracenis rapide inchoata, quod rex Amorteus inter primos, imò, ut
nonnulli uolũt, omniũ primus manũ conferens, cecidit: & territi eo casu Saraceni, prius
in fugam sunt conuersi, q̃ acies ordine essent structæ. Dumq; magna fieret à Caroli exer
citu Saracenorum cędes, nec fugientes, ac classem paulò remotiorem anxie spectãtes sa
tis celeritas adiuuaret, sese in proxima stagna paludesq; plurimi præcipites dimittebant.
Et licet nõnulli armorũ pondere grauati, aut quia profundam inciderẽt paludem, aquis H
immersi interiere: multi tñ aut nandi peritia, aut herbosam uliginem solidiorisq; & ele-
uatioris soli stagna nacti, ab omni telorum quæ Franci immittebãt, iactu se proripuerũt:
quos insequuti, lembis ex proximo mari quæsitis Franci, nõ crediderim magis quàm ue
stigijs, quibus ægre innitebanť, deturbatos cœno aquisq; necandos depresserunt. Abijt
uero incolume nauigium, eos perferens Saracenos, qui ueloci cursu, aut dum alijs cędẽ-
dis occupatus tardat hostis, se proripere potuerunt. Abierũt item eius nauigij beneficio
incolumes Athinus rex, & quos secũ Carolus ante Amortei aduentũ obsederat in Nar-
bona. Eo uecti nauigio qui cladi superfuerant Saraceni ad Tyrrheni maris insulas dela-
ti, eas oẽs ceperunt, spoliatasq; incendio uastauerunt. Erat per id tẽpus in Sardinia bea-
ti Augustini Hipponensis episcopi corpus, eò ante annos ducentos quinquaginta ex
Hippone translatũ, quando Vandali catholicas Africę ecclesias Arianis tradiderũt suã
hæresi inquinandas. Quare Liuthprandus Longobardorum rex in Sardiniam mittens,
id beati Augustini corpus magno redemptum precio in Italiam perduci, & inde Papiã
deferri curauit. Saracenis eo conflictu ita territis, ut intra Pyrenæum arma Caroli formi-
darent,

A darent,omnis regio quam Visigothi & eis cohabitantes paruæ Alanorum,minimę Sue
uorum reliquiæ in citeriori Hispania & in Gallia possidebant,Caroli Martelli & sui ex-
ercitus præda mansit,qua uictores periculi memores, in qđ Visigothi non magis Fran-
ciam ꝙ omne Christianum nomen adduxerant,crudelissime usi fuerūt:& quidē nisi Ca-
rolus illis potitus esset uictorijs,Saraceni omnem Asiam, omnemq; Africā,ac penè om-
nem Hispaniā tunc tenentes,cuncta Europa facillter potiti fuissent. Debacchatus toto
in Visigothorū regno Caroli exercitus postꝙ cæde prædaq; satiatus est,Narbonæ,Aga
thes,Nemausi & Biterrarum excidio deserunt:namq; eas urbes Franci incēsas dirutasq;
penitus desertarunt, ut maiora tunc Carolū gessisse constat, ꝙ intelligere ac prædicare
sciuerint Francorū gloriæ studiosi:si enim Saracenos à Gallis,à citeriori Hispania,& ꝙd
fuisset cōsequens,ab Italia pellere ingentis gloriæ facinus fuit,non minor Carolo gloria
censebatͬ,qđ inchoatā ante annos ducētos Anastasii imperatoris temporis à Meroneo
primo Francorū Christiano rege uindictā cōsummauit in Visigothos Romani imperij
B euersores.Ita eñ tunc oēs Visigothi regno in Vasconia,Narbona, Tholosa,& cęteris ci
uitatibus proximis,annos trecentos cōtinuo priuati ita exterminati sunt,ut præter eorū
particulam,quæ in Barchilonensium protectionem confugit, Visigothorū nomē ubiq;
fuerit extinctum.Apud Cōstantinopolim etiā omnia tunc pessimo loco erant, qđ Leo
quem Theodosio electo imperium accepisse ostendimus, sua imperij quod annis uigin
tiquatuor tenuit diuturnitate,in Christianā religionē & Romanos pōtifices impius fuit,
maximasq; sub eo calamitates subiectę imperio prouinciæ acceperūt.Nā primo eius im
perij anno & quando Athinus Amorteusq; citeriorē Hispaniam inuaserunt,Saraceno-
rum Asiam incolentium ingens multitudo in Thraciam traiecit.Et Zulemon eorū dux,
siue ut appellabant,siue ut appellant Ammirrhatus classem tres ut referͭ mille naues ha
bentem adducens,Constantinopolim terra mariq; obsedit. Forte aūr & illius urbis for-
tuna faciente Saraceni rabie prædandi ab instantia,quam oppugnationi oportuit adhi-
beri,sunt abducti,partem eñ copiarum miserunt in Bulgaros, quos fidei Christianæ ze
C lus æque ac patriæ & rei propriæ amor nō ad defensionē modo,sed ad gentis perfidæ ex
cidium reddidit fortissimos.Insurgentes namq; in prædatores manum innumerā, ingen
tem in illis cædem ediderunt,quandoquidē omnes tradunt scriptores trigintaduo mil-
lia tunc ex Christi hostibus cecidisse.Acciditq; aliud Saracenis dum Constantinopolim
obsident,incōmodum,quod Zulemone mortuo in successoris creatione dissensio orta,
& aliquandiu oppugnatio intermissa est.Suffectus Aminthas Humar maius confirman
di principatus,ꝙ obsessæ urbis impugnandæ negocium suscepit.Erant uero apud obses
sos prima in hostem arma,quibus maxime innitebantur seruorum dei orationes & habi
tæ singulos penè per dies à clero ac populo supplicationes,cum tamen interea pubes to
ta & iuuenum robur mœnia armis pro uiribus tutaretur.Passi uero sunt Saraceni maio-
ra in ea obsidione incommoda,quàm quę aut hostis afferre potuerit,aut ipsi per ignauiā
& propriæ salutis negligentiam tam diu expectare debuerint,ut non immerito uideam
existimare multos dei nutu omnia euenisse.Siquidem per totum id penè biennium quo
D obsessa est Cōstantinopolis,fame,frigoribus, & morbis inde exortis ingens obsidentiū
perijt multitudo.Quid quod naues tutissimo in portu magna pars tempestatib.allisę pe
rierunt, pars igni nec ab hostibus iniecto, nec qui alicuius incuria uisus sit fuisse grassa-
tus,absumptæ sunt,ut uideam tradi, de tot nauium millibus paucissimas reducib. fuisse
saluas.Ciuitas uero Constantinopolitana,etsi tunc ab hostibus non est capta, horrendā
tamen & aliàs inauditam perpessa est calamitatem, quod pestilētia eam populata ad tre
centa mortalium millia absumpsit.At Leo imperator, quem hinc data desuper defensio
ac salus patriæ gratum erga deum,& eius uicarium pontificem Romanum,aut quem in
gens pestilentia ad uitæ integritatem,sanctimoniamq; trahere debuisset,nihil postꝙ Sa
racenorum timore liberatus est,accuratius intentauit,quàm Italia & Roma pecunijs ex
hausta,basilicas quoq; ornamentorum diuitijs spoliare: & cum exactionem prædamq;
huiusmodi pontifex dissuasisset, eum capi,& Constantinopolim perduci, aut si id non
successisset, interfici iussit. Marino etiam imperiali spathario, qui tunc Romanæ urbis
ducatum,ab exarcho Italię missus gubernabat,iusserat impius imperator,ut pontificem
uel ferro tolleret, uel ueneno. Isq; dux Basilium, Iordanem chartularium, & Ioannem

lurionem subdiaconum in tanti sceleris socios administrosq́ sibi cōciliauerat. Sed cum B
Marinus dei iudicio apoplexi resolutus esset, Constātinopolim emigrauit. Eiusq́ cōsilio Paulū patritium, Italiæ exarchum misit Romā, qui & cōiuratorum ope pontificē interficeret: dum tñ ad noui exarchi aduentum cōiurati incautius sceleri se accōmodāt, patefacta est cōiuratio, & pop. Ro. hac indignitate cōmotus, Iordanem, Iurionemq́ confodit: Basiliumq́ uita donatū monasterio mancipauit. Exarchus uero cōiurationis consciēria dissimulata Rauennā se contulit. Angebantur aūt eo tempore pontifex & Romani alijs pene maioribus incōmodis, qđ Spoletinus Longobardorum dux Narniā ceperat. Liuthprandus uero rex, quo tempore Paulus exarchus Romę applicuit, Rauennā cum maximo totius Longobardorū roboris exercitu aliquot dies obsedit: eaq́ obsidione potiundi desperatione soluta, Clusium petijt oppidum Romanorū: idq́ captum crudeliter spoliauit. Et Leo imperator, omnium quæ in Italia acciderant certior factus, Longobardorum quidem res nouas spreuit. Sed de pontificis occidendi intentione nihil penitus remisit, quin alterum mittēs spatharium, qui exarcho in facinore assisteret, imperauit: ut F
si Stephani pontificis interficiendi facultas præriperetur, eo pōtificatu deiecto alterum subrogarent. Quæ cum exequi exarchus intenderet, nonnullas ex Rauennatis exarchatus militia cohortes spathario attribuit, quibuscum Romam accedens, manus iniiceret in pontificē. Ad eas perducto angustias pontifici auxiliū protectionēq́ deus in quo sperabat, sed unde nunquam crediderat, inuenit. Longobardi nanq́ cum Italiam imperatori rebellare & optarent, & quantū se offerret occasio molirentur, suā Romanis ut pontificem tuerentur operā, suarum copiarū præsidia sunt polliciti. Quāprimū itaq́ spatharium & Rauennatis militiæ copias aduentare, fama præuia in urbē est prælatum, aduocati præsidio ex Hetruria Spoletoq́ Longobardi affuere. Et Spoletanis militib. pontem Salarium, Hetruscisq́ Miluium insidentibus præclusæ erant spathario in urbē uiæ. Intētauit tñ importunus satelles per Salarium pontem irrumpere. Sed Spoletino Longobardorum milite armis resistente Rauennā re infecta redire cōpulsus est. Nec tñ cessauit toties mala intentiōe frustratus imperator, quinimo maiora in dies exaggerans scelera, a- G
pud pontificem blanditijs primo egit, ut si in suā uellet gratiā promoueri, sanctorū imagines ubiq́ in Italia, sicut ipse in suo fecerat Orientali imperio, aboleri, deponi, incēdiq́ curaret. Cui impietati tm̄ abfuit, ut consentiret pontifex quod econtra per uniuersum orbem Christianū scripsit, ne impijs prophanisq́ huiusmodi imperatoris iussionib. obedirent: tantamq́ autoritatē tunc habuerunt Romani pontificis decreta, ut Rauennates primi, exinde Venetiæ populi atq́ milites, apertam in imperatorē exarchumq́ rebellionē præ se tulerint, impulerintq́ pontificem & cæteros Italiæ populos, ut abrogata Constātinopolitana imperij maiestate, alter ex Italia Romæ ue imperator deligeret. Eoq́ processit ipsa rebellio, ut depositis exarchi magistratib. singulæ ei ciuitates, singula oppida tūc primum postq̄ Romanum inclinauit imperium, proprios magistratus quos appellarūt duces, sibi creare & præficere inchoauerint. Cōpescuit uero Stephanus pontifex eā deligendi imperatoris noui Italicensium uoluntatē, quod Leonē sperauerit saniori posthac consilio flagitijs temperaturū. Procedebat tamen, & indies inualescebat Romanorū Italorumq́ in imperatorē rebellio. Marinus spatharius, qui Romanæ urbis dux erat, eiusq́ H
filius Adrianus Campanię populos pertentarunt. Qđ cum resciissent Romani, patre & filio interfectis, ducem & ipsi quendā Petrum nomine creauerunt. Et pariter Rauennates auditis his quæ per Italiā primo & postea Romæ facta erant, post uarias inter ciues intentandarū rerum nouarum cōsultationes Paulum Italiæ exarchū interfecerunt. Quæ dum fierent Longobardi in Romanos Rauēnatesq́ imperatoris & exarchi præsidio ac autoritate destitutos perfidia sunt usi. Nā in Æmylia Bononiā, eiusq́ oppida per Sicetū ostium, ubi postea Centū est ędificatum, ac montem Velium in Flaminia, quicquid Rauennæ continet, Fauentiā, Forumiulij, Forumpopilij, Cesenā, & in Piceno Auximū occupauerunt. Tunc Leo imperator Eurythium patritiū palatij sui eunuchū, misit ad accipiendum Italiæ exarchatum: cuius in Neapolitanam urbem aduentus ostendit, nullā imperatori salutis Romæ & Italiæ curam esse. Namq́ ad pōtificis Romanorumq́ exitiū, sicut ab imperatore iussus erat anhelans, Longobardos multis donatos munerib. in amicitiam fœderaq́ pellicere est adnisus: & tamen dum ea machinaī, nonnullos ciues Romanos epistoa

A nos epistolis pertentatos in caput põtificis Romanorumq; primatũ armare quæsiuit: literis põtifici populoq; ab his, quibus erãt redditæ, recitatis, coegerunt pontificẽ populi clamores, ut eunuchũ anathemate percussum, ab omni spe gerendi in Italia magistratũ ꝑ imperio deterreret. In eã adducti difficultatẽ põtifex & Romani, ut nec imperatoris sæuitiam delinire, nec Lõgobardorum iniurias arcere possent, re in cõsilio discussa constituerunt damna, quibus instaurandis occasionẽ tẽpus afferre posset, negligere, ut qđ à nequam imperatore imminebat exitium euitarent. Oratusq; Liuthprandus Lõgobardorum rex, paci in qua restitutio nulla petebat, cum Rom. populo Rauẽnatibusq; accessit: quam paulopost in Sutrij occupatione uiolatam rex custodiri uoluit, oppido infra quartum mẽsem à Spoletinis inuasoribus reddi iusso. Ea, ut uidetur, pace fretus, rex Spoletinum Beneuẽtanumq; Lõgobardorum duces sua imperia cõtemnere solitos statuit coercere. Magnum itaq; quoad ꝑ cunctas regni uires licuit, trahẽs exercitũ in Spoletinos duxit: & tñ gratia cum utroq; duce recõciliata, postq̃ se uidit Romam propius
B accessisse, beati Petri limina uoluit uisitare, cõcessitq; cum exercitu in Vaticani cãpum, qui Neronis dictus beati Petri basilicam & Tyberim ad Põtẽ usq; Miluium interiacet. Tunc Romani suspectam ducentes regis fidem toties uiolatam, sese intra Tyberim & urbis mœnia cõtinuerunt. Et põtifex in Vaticanum cum clero ꝓdiens, nullis tunc mœnibus circundatum, regi fecit copiam salutandi. Prostrauit uero se rex, & pedes põtificis osculatus eo deducẽte beati Petri basilicam est ingressus. Exinde Liuthprãdus nulli molestus cõtulit se Papiam, per qđ tempus põtifex Lõgobardorum periculo liberatus Eutychium exarchum ad ecclesiæ cõmunionem recõciliatum, ut Rauennam accederet est hortatus. Eodemq; in tempore imperator Leo Roma Rauẽnaq; amissis, impietate, quam in Italia nequiuerat exercere, apud Cõstãtinopolim debacchatus est: edicto nãq; iubens sanctorum imagines, quæ loco moueri poterant, in foro incendi: multos nõ parentes interfici iussit, & Germano patriarcha, qui tãtam quoad potuerat insaniam auerterat, eiecto patriarchatu, Anastasius presbyter est intrusus: qui eadem impudẽtia, qua
C alienam inuaserat sedem, Romano põtifici hæresim suam epistolis suadere conatus est: quem põtifex anathema ꝓnunciauit, patriarchatu sacerdotioq; priuatum: Leonem q̃q; ut à sua resipisceret impietate, grauissimis æterni iudicij cõminationibus admonuit. Stephano põtifice per id tẽporis uita functo, nulla in rebus imperij, aut urbis Romæ & Italiæ facta est alia insignis mutatio, q̃ qđ Leo Cõstantinum filium, qui fuit eius nominis tertius, imperij cõsortem assumpsit, & Romani Gregorium Syrum, eius nominis secũdũ, pontificẽ delegerunt: cui nulla fuit antiquior maiorq; cura, q̃ imperatores ad rectũm fidei cultum, imaginumq; restitutionẽ per oratores & missas epistolas adducẽdi. Celebrauitq; põtifex in beati Petri basilica cõcilium Italiæ prælatorum, in quo decretũ est, imagines summa cum ueneratione prout antea conseruari. Et cum Gregorius oẽs Romanas basilicas maximo ornaret impendio, tum maxime urbis Romæ mœnia penẽ omnia, & Centumcellensis oppidi muros toto in circuitu instaurauit. Interea Trãsemundus Spoletanus Lõgobardorum dux regi suo Liuthprãdo, cũ quo, ut docuimus,
D pauloante in gratiã redierat, rebellauit: in quem rex potentissimum duxit exercitum, & Spoleto illiusq; ducatus oppidis breui captis, ducẽ quoq; ipsum capere est adnisus. Ille uero cum oppidũ Galliẽsium Romanis, quorũ fuerat, pecunia accepta pauloante reddidisset, fide publica à Stephano patritio & duce Romano habita, in urbẽ cõfugit: postulauitq; ilico Liuthprandus rex perfugã ducem cædi. Sed põtifex Gregorius Stephanusq; dux datã Transemundo salutis fidẽ, censuerunt ciuium incõmodo præponendã. Tunc irruens iratus rex, postq̃ urbem aliquot obsedit dies, ad ducatus Romani ciuitates ac oppida se cõuertit. Et Ameria, Orta, Polimartio, Bleraq; captis, Spoletum redijt. Hilderico q; in ea duce instituto, se cõtulit Beneuentum: cuius uerbis defuncto tunc duci Rimoaldo, Gisulphus filius puer à Lõgobardis suffectus erat. Sed rex, puero exposito, Gregorium nepotem suum Beneuentanis ducẽ imposuit. Et Papiam reuersus, grauiq; correptus morbo, Hildebrandum nepotem regni cõsorte successoreq; assumpsit. Fuerunt postea aliquot annis Romanos inter & Lõgobardos res quietæ: per qđ tẽpus aucti potentatu & diuitijs Romani copijs in omni ducatu suo contractis, Transemundũ in patriã reducere cõstituerunt. Fauitq; & huiusmodi accessit consilijs Godescalcus

Beneuentanorum dux, qui mortuo duce Gregorio ſe intruſerat in ducatũ. Partiti aũt E
Rom.copias, Stephanus patritius & Transemundus, hic per Sabinos, ille per Marſos
duxit. Et quidẽ Rom.dux, copijs quas Godeſcalcus ex Beneuento miſit, Romano ex-
ercitui iunctis, Marſicanos, Furconios, qui nunc ſunt Aquiliani, Valuenſes, Pinẽſesq;,
ducatus Spoletini populos in Tranſemundi ditionem accepit. Tranſemũdus uero per
Sabinos ꝓfectus, Reate, & inde Spoleto, & cætero ducatu, breui eſt potitus. Reductũ
in patriã Tranſemundum, recipiendis pro Ro. Ameria, Orta, Polimartio, & Blera, quæ
Liuthprandi regis præſidio tenebant̃, operã redderet Stephanus orauit. Sed Lõgobar
dus ſolita uſus non ingratitudine magis q̃ perfidia, tam diu uerbis rem duxit, quouſque
crebri attulerunt rumores, Liuthprandum maximas ducẽtem copias aduolare. Nec tñ
ſubtraxit Tranſemundo fauores Stephanus dux Romanus, quin illum impulit, ut quã
rex uenturus nunciabat̃, ambo cum copijs obuiam properarent. Tantaq; celeritate iun
ctis copijs ſunt profecti, ut regem uia Flaminia uenientem, priuſq; q̃ Fano Fortunę ma
ritima ciuitate digreſſus Forumſempronij peteret, laceſſere cœperint. Obtinebant tũc F
Fanum inter & Sempronij forũ pleraq; ad uiã Flaminiã ſyluæ. in quis cũ Romani Spo-
letiniq; milites uiæ aditus inſediſſent, regis exercitum ſoluto agmine uenientẽ aggreſ-
ſi nõ paruã in illo cædem ediderunt. Quo in loco Rachiſii Foroiuliani Lõgobardorum
ducis uirtus cõſpicua eſſe cœpit. Nã cum ſubſidiariæ aciei à rege profectus in hoſtes ſui
exercitus cæde cruentatos, & uictoria uti pergentes incidiſſet, globo in uia facto arma
armis retundere cœpit. Cumq; arcto in loco pauci pluribus pares eſſent, aliquãdiu nul-
lo cuiuſquã diſcrimine mora eſt facta, Longobardiſq; utriuſq; partis ſe internoſcentib.
miles unus ex Spoletinis Rachiſiũ clara inclamitans uoce ad ſingulare certamen ꝓuo-
cauit: ad quã noti hominis uocẽ cũ Rachiſius ex acie prodiſſet, infeſtis cuſpidib. eſt cõ
curſum. Fortè pons ſuberat cõcurrentibus, quales multos ea haberet uia præcipiti in lo
co planus, de q̃ actus lãceæ ictu miles Spoletinus utraſq; copias in riſum ſoluit, & Spo-
letini Romaniq; pedẽ referentes nullo prius in loco q̃ Spoletũ tentoria fixere. Reuoca
tuſq; tunc à pontifice & pop.Rom. Stephanus dux copias in urbẽ reduxit. Inſecutus fu G
gientes rex Liuthprandus Spoletũ obſedit: & cũ ferè oẽs ducatus Spoletini ciuitates,
omnia recepiſſet oppida, in Rom. ducere deſtinauerat. Dũq; facit obſidioni urbis neceſ
ſarios apparatus, pont. Gregorius eſt deſunctus. Ei ſuffectus Zacharias Græcus nihil
prius curauit, q̃ regem Lõgobardorũ quibuſcunq; poſſet artibus delinire. Mittẽs itaq;
ad illũ oratores, & copias, alioſq; fauores aduerſus Tranſemundũ rebellẽ, ſi Ameria, Or
ta, Polimartiũ & Blera redderent̃, pollicitus pacem ab illo & petita fœdera impetrauit.
Quàmprimum aũt Tranſemundus Rom. copias in ſe ductas, & hoſtico additas exerci-
tui aſpexit: deditione facta, regis clementiæ ſe permiſit. Et Liuthprandus eo in clericũ
detonſo, Agiprandũ nepotẽ Spoleto præfecit ducẽ. Tuncq; Godeſcalcus ijs quæ Tran
ſemundo acciderãt auditis, uxore filijſq; nauibus impoſitis in Græciã transfretare cõſti
tuit. Sed Beneuentani eo ad nauem ꝓperante interfecto, uxorem & filios qui audito tu
multu ſoluerãt, capere nequiuerũt. Potitus Spoletano & Beneuẽtano ducatibus Liuth
prandũ regẽ Zacharias pont. promiſſas ex fœdere ciuitates popoſcit, & cum mora lon H
gior reſtitutioni intercederet, ad illũ Narniæ agentẽ ſtatuit ꝓficiſci. Prodijt uero rex ꝓ-
cerũ totius exercitus comitiua ſtipatus, & octauo à Narnia miliario pont. obuius equo
deſcendens illũ Narniã uſq; perduxit. Conſtitutus apud Valentini martyris ædẽ pont.
Zacharias, inter miſſaria ſolennia orationẽ habuit: in qua præſentes intentiſſimoſq; Li
uthprandũ regẽ & proceres Lõgobardos multa ad ſalutem animæ edoctos, multa ad
bonos mores, humanitatẽ & clementiã oratos, id maxime & enixiſſime monuit, ut ab
humano ſanguine, &, qđ proximũ indicabat, à mulierum uiolatione tẽperarent: molli-
uitq; ſanctus uir barbari regis, & ſemper antea perfidi ferreũ pectus, adeo ut nõ ſolũ pe
titas ex fœdere quatuor ciuitates, ſed inſuper Sabinenſe patrimoniũ, qđ annis ante tri-
ginta tenuerant Lõgobardi, & ipſam in qua tunc erant, Narniã, atq; in Picentibus An-
conã & Humanã ciuitates, Sutrini quoq; agri uallem magnam beato Petro & ipſi pon-
tifici dono dederit, & cũ Rom. ducatu pacem in decem annos ſolenni fœdere firmaue-
rit. Liberauit quoq; rex Liuthprandus multos ex Rauennatibus Romaniſq; & alijs Ita
lis, qui Lõgobardorũ carceribus tenebant̃. Eorũ notiores fuere, Leo, Sergius, Victor,
& Agnellus

A & Agnellus Rauennatū cōsules, qui anno ante secundo simul cum Rauennatis agri ciuitatibus capti fuerāt. Redeuntē Romā pont. Agibrandus dux Clusinus regis nepos, & Ramyngus Thusciæ Castaldio gētis Lōgobardæ supremi duces deduxerūt, & facto per Ortā, Ameriā, Polimartium atq; Bleram itinere, eas ciuitates ipsi præsenti recipientiq; pont. reddiderunt. Per quod tempus rex Liuthprandus copias ad statiua reducens in patriā se recepit. Dum ea fierent in Italia Leoni Cōstantinopolitano imperatori satis fuit negotij eos persequi, & supplicio afficere, qui sanctorum imagines uenerabanť. Et Cōstantinus filius Hirenē Cacanni Bauarorum ducis filiam accepit uxorē, quorum nuptiæ malum habituræ finē, multas etiā in principio dissensiones habuerunt, qđ mulier catholicā tenuit fidē, à qua semper alienus fuit infidelis hæreticusq; tyrannus. Et eodem tempore dux Francorum Carolus Martellus post exactos Saracenos domitosq;, prout ostendimus, Visigothos, omnē olim Galliā Theoderici Frācorum regis ditioni subiectā reddidit. Obijt autē paulopost ipse Theodericus, & Carolus apud Vermenā uicū

B Isaræ fluuio cōtinentem, grauissimam incidit ægritudinem, ex qua cum mori dubitaret, ilico curauit, Childerico Theoderici defuncti germano regnum Franciæ demādari. Erant Carolo nati duo, Carlomannus, & Pipinus, in Burgundia, Austria, Frācia, & Aquitania possederūt. Eaq; regni Frācorū & sui principatus dispositione facta Carolus Martellus annis & gloria plenus obijt. Pace Lōgobardos inter & Rom. firmata, reuersum in urbem Zachariā pont. pop. Ro. summis honoribus summisq; iubilationibus est prosecutus. Isq; pater piusdeo accepti beneficij gratias redditurus, in beatę dei genitricis, quę dicit̄ Rotunda, supplicationē habuit solennissimā: fuitq; annus insequens Ro. po. eius pacis beneficio quietissimus: ad cuius anni finem præter omnium opinionem nuncius est allatus, Liuthprandum regē Rauennā ductis ex improuiso copijs obsedisse. Erat ea in urbe tunc Eutychius exarchus, quē à Stephano pont. absolutum anathemate, & ut illuc accederet suasum fuisse ostēdimus. Is exarchus licet urbi munitissimæ & populis frequentissimæ à uiribus Lōgobardorū minus timeret, tñ diuturnitatē obsidionis & agri

C uastationē oppidorūq; expugnationē plurimū formidabat. Quare ad pon. Ro. scribens orauit, ut qđ pro ducatu Romano fecerat Lōgobardi regis, pro Rauennate exarchatu adeundi laborē suscipere dignaret̄: misitq; e uestigio pont. Benedictū episcopum Thusculanum & Ambrosiū primicerium notariorum. Et cum eos rex nō exaudisset, pontifex urbis Romæ custodia Stephano duci relicta, sumptoq; clericorū comitatu, iter ad regem ꝓperans est ingressus. Interea Liuthprandus cum agro Rauēnæ uastato nullā urbis capiendę spē cerneret, Classense oppidum inuasit, eoq; ciuium inter se dissidentiū ꝓditione capto direptoq; & diruto Papiā reduxit exercitum. Et pōtifex per Rauennam cōtulit se Imolā, quæ ciuitas diu à Lōgobardis fuerat possessa. Inde ad Padū delatus, nauesq; sibi regis Lōgobardi iussu paratas cōscendens, Papiā peruenit. Cui rex summa cū ueneratione excepto, cuncta quæ aut de Æmylia, aut de Rauēnatibus anno ante secundo ceperat, reddidit: tertia Cæsenatis oppidi parte excepta, quā editiori in tumulo sitā in arcis præsidijq; locū sibi reseruauit. Fuerat paucis diebus Romę à Papia reuersus pō

D tifex, adeo ut decretæ ad gratias ex more agēdas deo supplicationes nōdū finitę essent, cū nuncius optatissimus in urbē est prælatus, morte subtractū regē impium Liuthprandum, atq; etiā Hirprādum nepotē regno, cuius ille participē successoremq;, prout ostendimus, instituerat esse deiectum. Fama est & habent scripta de Longobardis chronica: Hirprandum, quo die regni cōsors à patruo assumptus est, in publicum ex gentis more ꝓdeuntem lanceā manu gestasse, cuculumq; auiculā cum hastæ summitatem insedisset, querulā occinisse. quo futuræ ignauiæ augurio deterriti proceres Lōgobardi Hirprando rege deiecto Rachisiū delegerunt, quē Foroiulianū ducē ostēdimus apud Forūsem pronij prima uirtutis & futuræ ꝓbitatis munera declarasse. Qui rex à pont. Zacharia ꝑ nuncios oratus, pacē cum Rom. Rauennatibusq; in annos uiginti cōstituit. Diuersa tūc Rom. & Cōstantinopolitani fortuna utebanť, quod hinc pont. Zacharias ornandis instaurādisq; basilicis, inde Romani statu urbis in melius reformādo intēti erant. Leo autē imp. dum in sanctorum imagines illarumq; ueneratores solito magis sæuiret, interijt. Et Cōstantinus filius uarijs agitatus suorum dissensionibus imperiū per arma ægre retinebat. Seruauit tamen cum eo priscum morem pontifex, siquidē binos mittens ex Ro-

mano clero presbyteros,formulã ad illũ dedit catholicæ fidei,in cuius obseruatione im E
perator deberet Rom.pontificibus cõsentire.Sed quo tempore nauis presbyteros perferens Cõstãtinopoli applicuit, Cõstantinus cũ classe Saracenos inuasurus Ægyptios soluerat.Et Arthaustus quidã ad tyrannidẽ aspirans plebẽ multa largitione corruptam seduxit,à qua ad imperiũ est assumptus.Id cũ intellexisset Cõstãtinus ilico classe ad littora Asiæ reducta exercitũ auxit, & Constantinopolim obsidens ui expugnauit,captum in prælio Arthaustũ Cõstantinus cæcauit,& cum factionis suæ primoribus libero dãnauit exilio.Rebus Constantinopoli cõfirmatis imperator presbyteros Rom. pontificis oratores exaudiuit.At in Francia lõge dispar fuit Caroli Mortelli natorum institutio uitæ,qđ Carlomannus haud multo post patris obitũ seculo abrenunciare constituit.Itaq; suo eius ꝓpositi desiderio fratri patefacto, & paucis uiæ comitibus secũ ductis, Romã se contulit ad Zachariam pont. à quo in clericum ordinatus & habitum monasticũ est indutus:inde ad beati Benedicti Cassinense monasterium accedẽs professionem & in eo perpetuo cõmorandi uotum emisit.Pipinus autem genitoris auiq; uitam æmulatus, F
eos gloria superauit. Longũ esset & nostræ intentioni cõtrarium ea referre singula,quę Pipinus in Germanos, Aquitanos,Burgundos, Alemannosq; gessit, quibus in regionibus cũ gẽtis Francorũ, & eius regis Childerici nomine omnia gerebanẽ gloria amplio re,nihil maiori habuit impedimento, ꝙ quod regem propè amentem uarijs furentẽ ineptijs tolerare cogebatur.Inuenio apud Alcuinum,Paulumq;,& plerosq; alios,qui Frãcorum gesta scripsere,proceres populosq; eius gentis Pipini uirtutẽ, & ecõtra Childerici regis amentiã,debitis pẽsantes meritis,Zachariam pont. Rom.consuluisse, ineptum ne regẽ ultrà tolerandũ,an Pipinum merita fraudandum regia dignitate cẽseret.Cumq; respondisset pont.eum qui regia melius obire munera nosset,habendũ regem:Francos publico totius gentis cõsilio Pipinum declarasse regẽ,Childerico in clericum tõsorato. Idq; omisisse Petrum bibliothecariũ miror, cum de Carlomanni ad Zachariã aduentu cæteris scriptoribus cõcordet. Per idem uero temporis in quo Carlomannus Romã se G
contulit,Rachisius Longobardorum rex fœdera rupit pacis cum Ro.populo,in annos uiginti pauloante constitutæ.Namq; agros Rauennatis exarchatus ubiq; populatus in Perusiã duxit,eamq; accuratissime obsidens,adnisus est adhibitis arietibus & machinis expugnare:sed opẽ attulit necessariã pietas pont. Zachariæ. Accessit ẽm ad perfidi regis castra:& deo,cuius spiritu ductus erat,cõcedente, Rachisii animũ mentẽq; immutauit:qui nedũ soluit obsidione Perusiã:uerumetiã regni & opum,quas possidebat maximas,sarcinã abijcere cõstituit. Nã paucis post id factum diebus, Aistulfo fratre in regẽ Longobardorũ substituto,Romã cum uxore & filijs accessit:ubi à pont.Zacharia clericus & monachus est effectus. Qua tẽpestate Zacharias pont.post tantas res maxima confectas gloria, quietiorem petiuit cœlorũ sedem. Et Gregorius patre Marcello Ro. in pont.eius nominis tertiũ est creatus, ꝗ omnia inueniẽs in Italiæ partibus quietissima instaurandis ornandisq; sacris ædibus sui põtificatus initio operã dedit, misitq; ad Germanos Bonifaciũ episcopũ,cuius prædicatione diuini uerbi maxima Germanorũ pars Christi fidẽ religionẽq; accepit.Sed nec huic etiã pont. fuit à Lõgobardorum motibus H
longa quies,quod tertio põtificatus sui mense Aistulfus rex & ipse nouus omnes Rom. partium Italiæ agros rapinis incursionibusq; fœdauit.Eum uero pont.per munera & oratores flexit ad pacẽ in annos quadraginta,magnis &,uti apparuit,solidissimis uerborum cautionibus constituendã.Superabat uero Aistulfus perfidia prædecessores gẽtis suæ reges,nec erat sancti,iusti,aut humani apud eũ respectus:ex quo factum est,ut quarto pacis mẽse eam uiolauerit, egeritq; apud pont.ut si pacis fœdera cupiebat obseruari, Romanos,& suarũ partiũ populos,singulos aureos in capita collatos, sibi in tributũ stipendiumq; iuberet dissoluere.Adnisus autẽ est pont.impium regem muneribus & oratorum suasionibus demulcere:& cũ haud quaquã prodesse intelligeret,datis ad Cõstantinũ imp.literis,quo in statu esset res Romana & omnis Italia ostẽdit,illi protestatus fore,ut nisi subueniat, Roma & oĩs Italia in Aistulfi perueniat potestatẽ. Pręterit hoc in loco bibliothecarius,qđ postea ter quaterq; affirmat,qđ plerique habent scriptores, Aistulfum tũc Rauẽna potitũ fuisse. Nã etsi quo id modo sit factum nullus refert scriptor, constat eam urbem cum reliquis ciuitatibus oppidisq;,quæ semper antea à Longobardis salua

A dis salua māserant, primo Aistulfi anno in potestatē uenisse. Cōstantinus aūt imperator
pont. Grego. precū instantia cōmotus, ad regem Aistulfum epistolas dedit per Ioannē
imperialē silentiariū referēdas, q̄ simul cum Paulo Greg. pont. Ro. germano Rauēnam
accessit. Inuētū ea in urbe Aistulfum pōt. imperatorisq; oratores multa locuti nihil præ
ter uerba & quidē aspera reportarūt. Addidit tñ Lōgobardus rex oratoribus unum ex
suis Romā & inde Cōstantinopolim ꝓfectutū. Eos pont. cum audisset, & nihil actū esse
intelligēs, Romanos in cōciliū adhibuit, quorū precibus & suasionū instantia cēsuit tali
ter cū imperatore agendū, ut nisi afflictis Romæ & Italiæ rebus sua præsentia, & cū Ro.
imperij uiribus subuenisset, alia uia unde haberi posset, salus & defensio quęreretur. Iue
runt aūt Cōstantinopolim Lōgobardi regis nuncius, & Paulus pont. Greg. germanus.
Vixdū ꝓfecti urbe oratores, cum Aistulfus pont. & Ro. pop. per nuncios cōminatus est
fore, ut nisi sese & urbem Romā dedant, eos postea uelint nolint in potestate factos ad
unum iugulet. In quem adductus tremorē pont. pop. in Lateranensem basilicā cōuoca
B to, homiliā habuit lacrymis singultibusq; q̄ dicēdi artificio pleniorē, imminēte dicens
Ro. urbi Ro. pop. excidiū, nec ullam clementiæ spem habendā in deditione impijssimo
regi facta. Viribus aūt Ro. populi posse resisti eius gētis furori, quę omnē pene Italiam
in potestate habeat, si qui sperarent, eos rerum ignaros, & malos Rom. potentiæ exter-
minatores esse. hinc solā esse relictā, quæ in florentissimis rebus præ se ferenda, & ꝓ fir-
missimo fuerit habenda præsidio, omnipotētis dei clemētiā: cuius implorādæ illa sit cer
tissima ratio, si in sacco & cinere uigilijs ieiunioq; humiliati creatorē suū, semper petēti-
bus paratū, auxilio postulauerint. Tertio ab hinc die, cū se ex pont. sentētia homiliasset
populus, in supplicationē à Lateranēsi in matris dñi maiorem basilicā est ꝓcessum, prę-
tulitq; pont. pacis formulā perfidi Aistulfi chirographo exaratā, à crucis uexillo, quod
preciosissime ornatū præcedebat, pendentē, in quā pop. Ro. omnē periculi sui causam
corā deo mœstus eiulansq; deflebat. Nec tñ cessauit interea pōt. Aistulfum muneribus
maiorisq; precij pollicitationibus pertētare, si forte captū Rauēnæ exarchatū reddere,
C & pacē cum Ro. pactā seruare uellet. Et cū nihil solito magis ꝓficeret, missusq; ad imp.
germanus nec spē præsidij literis faceret, nec rediret, cum pop. Ro. constituit opē regis
Franciæ implorandā. Veritus tñ ne si Longobardus id rescisset, prius accelerato furore
Ro. opprimeret, q̄ ex Francia suppetiæ afferri possent, epistolas peregrino homini Lō
gobardis ignoto ad Pipinū dedit, quarū hic maxime tenor fuit: ut quoniā Lōgobardus
nec pacta cū Ro. seruaret fœdera, nec exarchatum Rauennatē & alia de Rom. capta, ut
ꝓtece precio'ue redderet adduci posset, opē ipse Christianissimus afferret, cuius opis rā
tio ut solidiori inireē modo, scripsit pont. oportere regem Pipinum tanq; proprio indu-
ctū motu ab ipso pont. ut in Franciā ad se iret postulare. Interea Paulus pont. germanus,
Ioannesq; silentiarius, & Aistulfi regis nuncius, sicut Cōstantinopolim simul iuerāt, pa
riter simul Rom. ad pont. sunt reuersi: fuitq; imperatoris respōsi summa: Gregorio pōt.
ad Aistulfum pro pace redintegranda ꝓperandum esse. Dumq; pont. ad iter se accingit,
Rothingrādus episcopus & Antharius dux à Pipino Francorū rege uenientes pontificē
D ut se cōferret in Franciā orauerunt. Mouit itaq; pont. utriusq; regis & simul imperatoris
nuncijs sociatus. Et priusq; Papiā perueniret, præmissi ab Aistulfo nuncij illius uerbis
præscribere nō sunt ueriti, ne Rauēnā, aut illius exarchatū peteret, fore pollicitī, ut si eā
tēperasset postulatione, uoti eū in cæteris cōpotē faceret Lōgobardus. Cūctis postea si
mul ut iuerāt imp. Francorūq; regis oratoribus corā Aistulfo perductus pont. post mu-
nera regi data faciens uerba, & perfidiā Aistulfi grauibus notauit uerbis, & omnia quę-
cunq; aut ille post uiolatā pacē cepisset, aut sui prædecessores Lōgobardi reges occupā
uerant, reddi postulauit. Cūq; Aistulfus pertinax sicut antea persisteret, egerūt apud eū
regis Frāciæ oratores, ut pont. dimitteret in Franciā ꝓfecturū. Tulit id ægerrime Lōgo
bardus, nec tñ ausus Francorū regi, qđ tātopere cupiebat, denegare, Gregoriū permi-
sit. Eū Carolus, cui postea Magno fuit cognomentū, Pipini regis filius adolescēs, Frācō
rū fines ingressum à cētesimo lapide ad palatiū usq; Pōticonē, ubi Pipinus erat, deduxit.
Processit tñ ad tertium lapidē rex Pipinus, & equo descendēs, pōtificisq; pedes osculā-
tus, illum terra incedens, & frenum pont. equi regens, ad cubiculum usq; deduxit.

PRIMAE DECADIS FINIS.

BLONDI FLAVII FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB IMPERII ROMANI INCLINATIONE DECADIS SECVNDAE E

LIBER PRIMVS.

SCRIBENTEM HACTENVS DECIMO VOlumine non magis Romanorum imperij inclinationẽ, quàm ipsius urbis Romæ atque Italiæ desolationem, ad quam superius eas ostendimus perductas, sæpe mœstitia, sępe pauor inuasere. Nunc tanquam ipse in periculi parte uerser, horreo cōsyderare atque recensere, quàm gelido trementiq; corde, Romani & suarum partium Itali regis Aistulfi sæuitiam formidabant. Quamprimum enim pontificem Gregorium Papia decessisse uidit, primores suæ gentis sequi iussit: qui integram ablatorum restitutionem polliciti, illum ab instituto itinere reuocarent. Quumq; Gregorium saltus Alpium claustraq; ingressum, quæ Francorum præsidio tenebantur, continuasse iter didicit, comminatus est, atque uoluit Rauennam cum suo exarchatu, mortalium cæde, rerum direptione, ædificiorumq; incendio uastare, ut eo liberatus tot oppidorum, tot ciuitatum custodiæ respectu, liberior in urbem Romam duceret: eamq; prius usque ad solum euerteret, quàm posset Pipinus ex Francia subuenire. Nihilq; uidetur magis impium regem à tam crudeli proposito remouisse, quàm quod sperauerit posse Pipinum dolosis artibus destinere. Carlomannum namque Pipini germanum, quem in Casinensi monasterio ostendimus professionis & perpetuo manendi uotum emisisse, seduxit, ut in Franciam se conferens Pipino fratri aduentum in Italiam, & bellum in Longobardos dissuaderet. Ingressusq; est iter pseudomonachus Carlomannus. Fuerat interim Pipinum serio alloquutus pontifex Gregorius, & quod de aduentu cum copijs in Italiam petiuerat, ab illo impetrauit. Id enim solum moræ petijt Pipinus, ut pontifex uer nouum quieto expectaturus animo, sese apud sancti Dionysii Parhisiensis monasterium interea contineret. Dumq; pontifex de itinere quassatus periculosissimo correptus esset morbo, & Pipinus comparando exercitui operam daret, Carlomannus properanter confecto itinere superuenit: quem tantum abfuit, ut exaudiret Pipinus regis Aistulfi & Longobardorum amicitiam suadentem, quod illum à claustro Casinensi profugum, in Viennense monasterium relegauit. Vbi haud multo post mœrens indignabundusq; interijt. Adductus pontificis Romani suasione Pipinus, Aistulfo regi per oratores suadere conatus est: seruanda esse Romano pontifici pacis fœdera, & contra ius fasq; capta in integrum reddenda. Longobardoq; sicut semper antea, quod rogabatur, recusante, Pipinus rex occulte prius destinatam in Longobardos expeditionem publico edicto Franciæ & militiæ ducibus indixit. Quumq; breui postea medio itinere quo itur à Parhisiensibus ad Italiam, omnes ad diem conuenissent, persuasus à Gregorio pontifice Pipinus, secundam ad Aistulfum legationem de pace misit. Nedum uero paci accedere uoluit Longobardus: sed multa in Francos, in pontificem, in Romanos, insolentissime est loquutus. Præmiserat Pipinus leuis armaturæ turmas, quæ Alpium saltus, meatusq; insidentes hostem ab incursionibus prohiberent. Pariterq; Aistulfus aduersa parte non quidem leuem permiserat armaturam, sed claustra Alpium seruaturus cum omni exercitus robore ueniebat: qui paucitatem spernens Pipini militum, illis congressus, & accepit incommodum, & Alpibus deturbatus est. Quæ quum Pipinus audisset, agmina accelerare, nec ullo in loco priusquàm apud Papiam consistere iussit. Papia obsidione pressa ager proximus atque om-

nis

A nis adiacens regio à tanto Francorum exercitu uastabantur. Raptas mulieres, armenta, undiq; abactos colonos manus post terga reuinctos, miles Francus in castra cogebat. Ea cum magno exercitus applausu cerneret, pontifex Gregorius sæpenumero ingemuit: tandemq; misericordia ductus, egit cum Pipino ut Italię, in cuius populorum capita id redundaret malum, misertus, Longobardum si ueterem seruare pacem, si dolo capta reddere animum induxisset, ultra premere, & regno expellere desineret. Eas soluendæ obsidionis & innouandæ pacis conditiones, Aistulfus non modo accepit, sed magnis adulationum fallacijs bonitati & clementiæ pōtificis gratias egit. Insuperq; plura & meliora quàm postularentur, sponte sua ad promerendam sancti uiri gratiam est pollicitus: secundum quæ constituta multis adstipulationibus & sacramenti religione à Longobardo rege suisq; optimatibus firmata, Pipinus relicto apud pontificem Varnerio, spectatæ uirtutis inter Francos proceres uiro, qui pacta ex fœdere impleri curaret, in Franciam reduxit exercitum. Pontifex uero quum Aistulfus paruam reddendis se præ-
B sente ciuitatibus peteret moram, quousq; laceratum bello Papiensem reformaret agrū, iusta & æqua postulare uidebatur. Interim cum Varnerio Romam est profectus, dumq; Pipinus Franciam, pontifex Romam petijt, Aistulfus rex, cōtractis tumultuarie copijs, Rauennam uenit: & exercitu magnis conatibus parato in Romam duxit: quam obsidione cinctam, tribus pressit mensibus: & omnia quæ pomœrio excluduntur, absque aliquo diuini aut humani iuris respectu, crudelissime uastauit, ut plura tunc immanis tyrannus Romæ suburbanis & agro intulerit detrimenta, illis omnibus, per quæ quatuor & quadraginta ac trecentos annos, per quos Romanum ad id tempus inclinauerat imperium, Visigothi, Eruli, Ostrogothi, & ipsi intulerant Longobardi. Confugerat uero obsidionis initio pontifex & Romani ad unicùm certissimumq; Pipini præsidium, duobus ex nobilitate Romana Varnerio additis oratoribus, qui secundo Tyberi in mare delapsi, Massiliam & inde Franciam petiuerunt. Intellexerat enim Pipinus, quod egerat Longobardus, & reparandis reuocandisq; copijs intentus erat. Quare Varnerio, &
C oratoribus auditis, nihil moratus, iter ad Italiam est ingressus. Sed dum tantis fluctuat angiturq; uel detrimentis uel periculis Roma & Italia, Constantinus imperator nullam subueniendi curam suscepit, quanquam uaria tunc, & sibijpsi contraria usus est fortuna. Et quidem hinc eam habuit imperator secundam, quod Turci tunc primum Asiam inuadentes, Halanos primo, post Colchos, & Armenios, inde Asiæ Minoris populos, & ad extremum Persas, Saracenos agrorum direptionibus, & mortalium magnis repertorum aut congredi ausorum cædibus infestarunt. Fueruntque & ipsi Turci Scythæ, ex ijs quos Alexandrum Macedonem intra Hyperboreos montes, ferreis clausisse repagulis, quum alij tradunt scriptores, tum beatus Hieronymus affirmat. Tantas autem habuit uires Turcorum insultus, ut Saraceni pacem secum habere nulla alia potuerint ratione, quàm restituto Persarum regni nomine, quòd Saracenos, Focæ, & Heraclij temporibus, in suum ostendimus confudisse. Passi namque sunt æquo animo Turci, Persis famæ celebris genti subesse, qui Saracenos in terra aliena superiores nolebant, to-
D lerare. Aduersam uero fortunam, uel potius deum suis iratum peccatis, inde sensit Constantinus, quod pestis ualida, & propè illi, quam genitoris tempora habuerunt similis, Constantinopolim populata est: quam pestem Hugo Floriacensis scribit, quum in Calabria cœpisset, Siciliam & inde Constantinopolim inuasisse. Itaque quum Ioannes silentiarius à Papia Constantinopolim reuersus, Constantino imperatori renunciasset, Gregorium pontificem à Pipino Francorum rege uocatum, in Franciam accessisse, Rauennæ & Italiæ exarchatum, quem à Longobardis opprimi, ac omnino consumi neglexerat, timuit tradi pontificibus, aut Romano populo gubernandum. Quod ne fieret, constituit resistere: præfatúmque Ioannem silentiarium, & cum eo Gregorium pro toasecretis, misit in Italiam oratores. Qui Romam uenientes, primum adnisi sunt uerbis destinere pontificem Gregorium, ne Francorum auxilia imploraret. Sed pontifex, quod fecerat, nuncios in Franciam dimisisse dicens, illis suasit, ut pariter ipsi ad Pipinum in Franciam se conferrent. Addidit tamen Gregorius nauigaturis imperatoris oratoribus ex populo Romano duos, Pipino ut in sententia persisteret suasuros. Appulsi Massiliæ imperatoris oratores, intellexerunt Pipinum Francorum re-

gem in Italiam cum exercitu properantē Alpes superasse: quo molestissimo perculsi nū B cio Græci pōtificis oratoribus, ne Pipinum regem secum adiret, persuadere conati sunt. Et quum Romani iussa pontificis sibi exequenda cōtenderent, dolo Græci agere cōstituerunt. Profectusq; noctu Romanis omnino inscijs, Gregorius protoasecretis Pipinū accelerato itinere assequutus est, quem in agro Papiensi inuentū multis magnisq; muneribus donauit: exinde ingentis præmij pollicitatione facta, Pipinum imperatoris Cōstātini uerbis orauit, ut Rauennam eiusq; exarchatum imperio cuius de iure esset, & nō pōtifici aut Romanis reddere promitteret. Ad quæ respondit Pipinus, se primariam & nūc alteram in Longobardos expeditionē nulla præmij temporalis, aut diuitiarū seculi spe pellectum inijsse: sed sola esse commissa in deum, in animæ suæ detrimentū peccata: quibus abolēdis, aut ex parte leuādis adductus, beato Petro & eius successori Romano pōtifici, ac Romanæ ecclesiæ opem pro uiribus afferre uoluerit: hinc se nullis præmijs, nullis posse abduci sponsionibus, quin ad animæ suæ salutem destinatam, & Romano pōtifici iureiurando promissam continuet expeditionē: eaq; intentione Longobardos dele F re adnitaē, ut Rauennā, eiusq; exarchatū, & alia de Italiæ terra ab illis occupata recipiat, Romano pontifici, & Romanæ ecclesiæ concedenda. Absolutus infelici legatione Gregorius, ꝓtoasecretis Romā & inde Constantinopolim redijt. Aistulfus uero Longobardorū rex à Pipino graui obsidione pressus, deditionē ex superioris pacis fœdere fecit. Et Pipinus omni cauturus fraudi Fulcadum abbatē, qui reddenda caperet & pōtifici daret cū cohorte una delegauit. Eam ciuitatum oppidorūq; Gregorio pontifici Romano redditarū seriem, quicunq; ex Petri Lateranensis ecclesiæ bibliothecarij scriptis attente perleget, facile & certe intelliget, quib. Rauennæ exarchatus terminis cōcludatur. Sunt enim hæc bibliothecarij uerba, quæ ad tantæ rei certitudinem censui apponenda: Prænominatus aūt Fulcadus abbas, Rauennatū partes cum missis Aistulfi regis perueniens, per singulas ingressus ciuitates, tam Pentapoleos, q̄ Æmyliæ, easq; recipiēs, & obsides de unaquaq; tollens, atq; primates unà secum cum clauibus portarū ciuitatū ducens, Romam peruenit. Quod autē Pentapolis complexa fuerit quinq; ciuitates, uerbi proprietas ar- G guit, easq; Rauennam, Cæsareā, Classem, Forumliuij, & Forumpopilij fuisse constat. Secūda est exarchatus potissima pars Æmylia, uetusti & celebrati in Romanis historijs uocabuli Italiæ regio, quæ à Forocornelio, nunc Imola, quicquid uia eiusdem nominis omnium Italiæ celeberrima per Bononiam, Mantuam, Rhegiū, Parmā, & Placentiā, ad Padum usq; habet, complectebatur. Placentinos aūt, Parmenses, Rheginenses, Mutinenses, Bononienses, & Imolenses, agrorum fines à summis Apennini iugis ad Padū protēdi etiam ætate nostra uidemus, ut Rauennæ agrum pariter ab ipso Apēnini iugo per Fauentinos eius agri partem ad Padū & Cæsenates Ceruiensesq; sui item agri portionem à summo Apennino ad Adriaticū pertinere certissima habeant documenta. Id etiā uel terræ uel paludis, quod intra Minciū Padumq; à Veronensis Vicentiniq; agrorū finib. in Venetorū stagna Adriaticumq; uergit, agrū fuisse Rauennatē, quum cęteri scriptores tum omnia ostendunt monumenta: ut non minus tunc Rauēnæ iuris censerent Ceruia, Cæsena, Fauentia, Comaclum, q̄ illæ quatuor ciuitates uocabulo Pentapolis appellatę: H ut ipsa exarchatus appellatione contineretur, quicquid à Placentinis agri Papiensis finibus Padū inter Apenninum paludes stagnaq; Venetorum & Adriaticū pertinet ad Ariminū, quā ciuitatē, & quicquid intra Isaurū, cui fluuio nunc Folia est nomen, & Adriatico continet, exarchatui additum fuisse ostendit cōsuetudo iuris ab exarcho dicēdi usq; ad hęc tēpora obseruata. Alia uero loca, quę idē dicit bibliothecarius, à Pipino rege pōtifici Romano dono cōcessa fuerunt, Ariminum & ab illo distans duodecimo milliario Concha pridē mari submersa, Pisaurū, Faunum, Vrbinū, Colles Luceoli, Eugubiū, Vrbina urbs, & Narnia: & in Picentib. Esis, & Serra. Fuerunt quoq; oppida Boibi numero ad uiginti, à Bois olim dicta, quorū Sarsina Plauti patria est caput: Monsferetri, quo nomine alia itē ad uiginti censenē castella: castellū sancti Martini à libertate diu cōseruata clarū, tūc Acermons dictū, Acerra, & Monslucati. Dum prędicta ex fœdere redderenē, ad nisus fuit Aistulfus pristinis perfidię suę artib. uti. Nā Pipinū qui se interea ad radices Alpiū cōtinebat, trās Alpes ꝓperaturū sperās, Fauētiā de Pētapoli & Ferrariā reddere differebat, cū diuino subtractus iudicio apoplexi correptus in uenatione interijt. Qd' cū intellexisset

A tellexisset Pipinus, Alpes est transgressus. Aistulfi morte celeri fama per Italiā disseminata, Desiderius dux Longobardus Hetruriæ præfectus, copiarum quibus præerat robori innisus, id regnum per arma inuasit. Id aūt adeo moleste tulit Rachisius, quē Aistulfi germanum fuisse ostēdimus, ut interrupto monasticæ uitæ ꝓposito, arma induceret in Desiderium, omnesq; Italiæ Longobardi, exceptis Hetruscis, Rachisium sequebantur, qui in magnū coacti exercitū Hetruscos fines inuadere cōstituerant. Cū Desiderius sibi timens Gregorij pontificis fauores multis precibus implorauit, fore pollicitus, ut si pontifex Romaniq; opē afferrent, ipse regnum adeptus ea redderet, quæ ex fœdere erant reliqua: & non solū pacem cum Aistulfo initam seruaret: sed pōtifici & Romanis perpetuo obsequeretur. Eam cum audisset legationem pont. Folcadi abbatis consilio usus statuit Desideriū exaudire, misitq; ad illum in Thusciā cum Folcado Paulū fratrē suum, qui fœdera constituerent. Eorumq; formula ex pontificis sententia breui est concepta: & Desiderius suiq; proceres atq; cōmilitones maximis dirisq; in sua & filiorum capita, si fidem
B fallerent, conceptis execrationibus, sese iurisiurandi religione obstrinxerunt. Fœderum formula in urbe delata, misit Gregorius pont. Stephanū presbyterū ad Rachisium, Longobardosq; sua secutos arma, admonens ne Desiderio quē appellasset regem, aduersarentur. Folcadusq; abbas cum sua cohorte secutus ostēdit fore, ut si Desiderio ultra molesti esse pergerent, cum Romanis Francisq; magis, q̄ cum Desiderio bellum gerant. Quib. territi tantis cōminationib. Longobardi, Desiderio consenserunt: qui fidem pōtifici ex fœdere seruaturus, Fauentiā cum sui agri castello Tyberiaco, quod nunc est Bagnacauallū, dedit. Quo in tempore, aut paulo prius occupata ab Aistulfo Longobardorū rege, Rauenna finem habuit magistratus exarchorū à Constantinopoli in Italiam missorū anno quinto & septuagesimo supra centesimū, postq; magno Romæ & Italiæ malo Narsete deiecto ea calamitas inchoauit. Statu Italiæ, & urbis Romæ ad eam pacis quietē pōtificis opera ac insigni uirtute perducto, intendit uir sanctus animū cleri moribus in religionis ceremonias reformādis: sed qui iam annis esset grauis, & multo rerum gestarum
C labore attritus, ad anni pontificatus sextidecimi finem obijt: suffectusq; illi Paulus patre Constātino Ro. quietiora per Desiderij regis pacē tempora habuit. Dum hæc fierent in Italia Gregorio protoasecretis Constantinopolim reuerso, imperator Constantinus in nepharia aduersus sanctarū ueneratores imaginū persecutione perseuerabat. Nam cum urbis Constantinopolitanæ episcopus nomine Cōstantinus suæ impietati nollet cōsentire, Nicetam spadonē ordinauit episcopum. Depositus uero Constantinus ludibrio habitus flagellatusq; capitis supplicio luit. Per quod tēpus rex Bulgarorū Thelesius Thraciam populatus est, quē Constātinus repulsum magna copiarū parte spoliauit: isq; Thelesius in patriam de fuga reuersus, à suis ob rem male gestam interfectus est. Ei subrogatus in regē Sabinus Constantinū imperatorē placare, & sibi fœdere & amicitia cōiungere cupiens, illi in imaginū depositione cœpit consentire. Quod quidē adeo moleste tulerunt Bulgari, ut nouum regē interficere sint adnisi. Sed is fuga prolapsus Constantinopolim se recepit, creatusq; est à Bulgaris rex nomine Paganus. Qua tempestate Cōstan
D tinus Leonē filium imperij consortē fecit, & Hirenē Atheniensem cunctis Græciæ puellis pulchritudine prælatam illi uxorem dedit. Tanta aūt impietate Constantinus in religionē Christianā exardescebat, ut cum Habdalla Saracenorum ammirrhato nulla alia ratione fœdera amicitiamq; inierit, q̄ ut Christianos Saracenis cohabitantes persequeretur. Administrabat Thraciā pro prætore Cōstantini eunuchus, qui apud flagitiosum imperatorē nutritus illo truculētior erat: & ne dum imagines deponi cremariq; curauerat, sed omnibus quoq; ecclesiarū ornamentis ad hastā distractis, preciū imperatori miserat. Ad quē prædictus rescribens Constantinus, illumq; dicens secundū cor suū à deo sibi datū, summis laudū præconijs extulit. Sed apud Francos interea rex Pipinus gloriā in dies potentatūq; adaugebat. Quo eñ tēpore ab Italia in Franciā redijt Trasillo dux Bauarorū sese cōmendatū illi subdidit. Et Saxoēs eius amicitia precario politi trecētos equites in quācūq; expeditionē iuberent dare promiserunt. Maius uero negociū Pipino fuit in Aquitanos, quib. subigendis octo æstatibus laborauit. Eius belli anno primo cū ad oppidū Theloathū castra posuisset, timuit Nauferius Aquitaniæ dux, & facta obsidione obsidibusq; datis cū Pipino in gratiā redijt: sed q̄ primū intellexit Pipinū filiosq; ad remotiora regni

ra regni loca cum copijs accessisse,perfidia usus regnum Franciæ inuasit,tantaq; pertina E
cia prædando urendoq; iter emensus est,ut prius Caualicẽses egressus sit, quàm Pipinus
copijs undiq; accitis potuerit subuenire.Quanquam Pipinus senectuti indulgens eã ex
peditionem omnium primam Carolo filio adolescenti duxit demandãdã. Profectus in
Aquitaniam Carolus,Burbonium,Clarmõtem,& multa de Aruernis cepit, faustisq; au
spicijs militiam Carolus inchoauit,ut anno inde septimo ductis alterne à Pipino genito
re & ipso Carolo expeditionibus,Aquitania Franciæ regno fuerit subacta.Quo in tẽpo
re Pipinus in Turonijs apud sanctum Dionysiũ est defunctus.Erat annus in quo hæc fie
bant pontificatus Pauli decimus,qui & eius uitæ ultimus fuit:per cuius pontificis tẽpo-
ra tñ ualuit Pipini regis Francorũ respectus,in quem Desiderius Longobardorũ rex o-
culos semper habuit intentos,ut nullis interea motibus Italia aut Roma fuerit agitata.Pi
pini aũt morte audita,Desiderius in Romanã rem machinationibus uti cœpit . Nam cũ
Paulus pontifex apud beati Pauli ecclesiã spiritũ in extremis duceret,Tothonẽ Nepesi-
num ducẽ,qui Longobardis semper studuisset,Desiderius impulit , germanum suũ no- F
mine Constantinum etiam ui illata pontificẽ à Romanis suscipi curaret. Et quidem To-
tho tunc Romæ habitans magna usus audacia,copias à Nepeso acciuit,earũq; armis sti-
patus Constantinũ pont.prophanatũ in patriarchium Lateranense perduxit:nec desue
runt episcopi,& alij clerici,à quibus uel inuitus Cõstantinus pro põtifice sit habitus. Al
ter etiã Philippicus pariter à paucorũ factione in pontificẽ prophanatus breui est deie-
ctus.Perstitit aũt diutius in Petri cathedra Cõstantinus, & episcopos presbyterosq; mo
re pontificũ ordinauit,quousq; clero populoq; Romano in trib. foris, quæ est sancti A-
driani ecclesia per Christophorũ primicerium coacto , Stephanus Siculus canonice in
pontificẽ est electus: qui octauo electionis die cõsecratus,nihil duxit antiquius,ꝙ Pipi-
num,cuius mors Romæ tunc ignorabatur orare,ut prælatos ex Francia mittens,concili
um Romæ fieri adiuuaret,quo erroribus purgaretᷣ ecclesia, quibus eam Constantini im
pietas coinquinauerat.Sergius aũt nomenculator , quem Stephanus ad Pipinum mise-
rat oratorem à Carolo Carlomannoq; quod petijt impetrauit. Venerunt namq; ex Fran G
cia duodecim episcopi,& alij ecclesiæ prælati,quib. Italiæ episcopis in Lateranẽsi eccle
sia cõiunctis celebratũ est conciliũ,in quo Constãtinus est damnatus , eiusq; acta quan-
tum oportuit sunt rescissa.Ea cum fierent Desiderius Longobardorũ rex etsi Constãtini
partibus occulte fauit,nihil tñ aperte in Romanos pontificemq; est ausus , quod Frãciæ
reges uereretur,quos nouerat Pipini genitoris uestigia imitari . Erat Romæ Paulus co-
gnomine Affiarta Græcus,Constãtini imperatoris cubicularius, qui etiã si ducatũ Ro-
manũ,quo fieri cõsueuerat,modo non regebat:quorundã tamen Romanorũ res nouas
affectantium & Desiderij Longobardorum regis fauori innisus aliquid pristinæ autori
tatis imperij conseruabat.Desiderius enim cui suspecta esset regũ Franciæ in Romanos
affectio,per illum conabatur partes imperij præualere:cui rei ut efficaciorẽ daret operã,
multis Romanũ pontificẽ blanditijs demulcere conatus est , adeo ut sese Romã uocari,
& ad beati Petri uisitanda limina inuitari curauerit. Venitq; summã præ se ferens ꝓ Chri
sti religione deuotionẽ.Pontifici autẽ in beati Petri basilica congressus uerba dedit hu- H
millima,& talia ex quibus pont.in spem uenit fore , ut nulla posthac Romanos inter &
Longobardos contentio oriri posset.Quibus dolosi regis pollicitationibus ad beati Pe
tri altare iurisiurandi religione affirmatis Affiartã Desiderius & Romanos proceres al-
loqui uoluit,& cum multa de sedis inuasorib.Cõstantino & Philippico essent dicta,cen
suit rex in suasores,fautores impulsoresq; ꝙ in eos simplices presbyteros, qui se passi es
sent in pontifices prophanari,animaduertendũ,& Affiartam claris increpans uerbis,ꝗd
seditiosis uiris plectendis esset remissus,illum impulit cupientissimũ,ut in Christophorũ
primiceriũ summæ tunc in Romana urbe autoritatis uirum & reip.pontificatusq; amã-
tissimũ,& in primis Frãcorũ partib.studentẽ manus inijceret. Euocatiq; Christophorus
& Sergius filius secundicerius oculos sunt effossi, rege Desiderio Romanis egresso fini
bus Affiarta autoritate quæ illi aucta erat fretus,multos ex Romana ciuitate carcerauit,
plurimos relegauit.Sed breui postq; hæc fieri cœpta erant,Stephanus tertio & ferè dimi
dio põtificatus sui anno obijt.Cui successor canonice electus fuit Adrianus patre Theo
doro summæ nobilitatis uiro Romanus,& eius nominis primus uir patria & sobole sua
dignus,

A dignus,ideo natus,ut eò fastigij euectus fuisse uideret, ut Caroli Magni Francorum regis uirtuti respondens,rem Romanã Italicamq; ab illo erigi adiuuaret. Vixdũ facta summo consensu huius pontificis electio in publicũ exierat,cũ is magnanimus & patriæ suæ affectus,carceratos ab Affiarta liberauit,exulesq; in patriam reuocauit. Quod cũ rescisset Desiderius tanti uiri amicitiã,ne Frãcis regib. adhæreret,occupare quæsiuit. Itaq; mittens Theodorũ,Spoletinum,Tumionemq; Iporegiensem duces, & Pandulfum uestiarium suũ pontificem orauit,ut fœdera secum & cum omni Longobarda gente iniret. Ad quæ respondit pont.se qui pacem cum omnibus, & in primis cũ Longobarda gente cupiat habere,nullã posse uerbis Desiderij fidem adhibere, quod eum sciuerit uideritq; promissam Stephano põtifici fidẽ intra fœdera toties uiolasse,quoties illi dolo astuq; aut uiribus lædẽdi præbita est occasio. Dum uero ea quæ per oratores intentat Desiderius, non ua illi sese obtulit blandientis fortunæ species,quæ postea in cõtrarium ex humanarũ rerum usu uersa,suum gentisq; suæ exterminium inchoauit. Carlomannus rex Francorum
B Caroli frater,per id temporis obierat. Et Berta eius uxor Ildegardæ Caroli uxoris gloriæ inuidens,aliquid incendij quod Caroli uxorisq; statũ labefactaret,suscitare constituit. Itaq; Andoarij cuiusdam Franci consilio usa,cum nullam haberet aliam nocendi Carolo uiam,cum filijs ad Desiderium regem in Italiã profugit,qua Desiderius blande excepta, magnam amplitudinis spem erexit. Sperauit autẽ ilico Desiderius, si Carlomanni filios à Romano pontifice in Franciæ reges eligi faceret, fore ut Caroli Francorumq; potẽtia bellis lacerata ciuilibus minuerẽ. Quod cum esset factum, ipse Francorum metu liberatus Italiam sibi paruo negocio subijcere confidebat. Sed nulla erat sibi spes flectendi ad eam iniunctionẽ pontificis,qui petita æquissimis cõditionibus fœdera denegasset. Quare sperãs põtificẽ si bello agitaretur animos demissurũ,magnos per multas Italiæ partes conciuit motus,primiq; omniũ Spoletinus & Iporegiensis duces Roma profecti & primum Perusiæ applicuerunt,eum regis Desiderij inimicissimum in pontificem & Romanos animum per epistolas notum fecere:quibus in epistolis, quod certum erat pontifici
C affirmabant,Desideriũ Rauẽnates ingressum fines,omnia ferro incendioq; uastare,atq; etiam Fauentia & Ferraria,& Comaclo cum eorum ducatibus potitũ,premẽda obsidione Rauenna facere maiores apparatus. Inchoauerat pauloante urbs Rauẽna à pernicio sa imperatorũ exarchorũq; tyrannide liberata gratissimam saluberrimãq; habere gubernationis formã. Siquidem Leo tunc quadragesimus primus archiepiscopus,& Iulianus, Petrus,ac Vitalianus,Rauennates tribuni plebis Rauennã exarchatumq; pro Romano pontifice administrabant. Qui tres tribuni simul Romã petentes,afflictis rebus præsidia implorauere. Tunc pont. eosdem & simul Stephanum Sacellariũ ac Paulum Romanos ciues ad Desiderium misit,illumq; orauit,ut à motibus contra pacis pridem cõstitutæ fœdera contra iusiurandum intentatis temperans,occupatas redderet ciuitates. Quibus auditis oratoribus,rex magna usus insolentia, oportere respõdit, ut pont. secum de rerum summa loquutus,eademq; corãm petiturus,ad suã præsentiam se conferret. Interim Longobardi præda in Rauennatibus facta,onusti satiatiq; montẽ Feretrum, Vrbinũ, Geno-
D galiam,& Eugubium inuadentes,post direptos ustosq; agros, eas quoq; ceperunt ciuitates. Sed & tunc alia Longobardorum manus Hetrusca, Bleram: Spoletina Oriculum occupauit. Instat uero singulos per dies Adrianus apud Longobardorũ regem illum literis & missis nuncijs,orans obtestansq;,ut capta de Romanis deq; Rauẽnate exarchatu redderet. Et cum se epistolis nihil proficere intelligeret,abbatẽ monasterij Sabinensis,& cũ eo uiginti monachos celebris sanctimoniæ dei seruos oratores misit: eos multa de beati Petri iustitia deq; dei iudicio,nisi beato Petro satisfaceret,audenter loquutos, non aliter Desiderius,q; prius acceptas epistolas exaudiuit: & tñ Andream Referendariũ & Stabilem ducem,oratores ad pontificẽ mittẽs,iterũ ut ad se iret magnopere petiuit. Perstitit uero in sententia pont.se dicens q; primum omnia eum in locũ restituta essent, in quo sui põtificatus initio fuerãt,ad regẽ quocũq; uocasset ꝑperaturũ. Addiditq; illis ad Desideriũ redituris oratores suos Perdũ religiosum, Eugumenũ sancti Sabæ monachũ, & Anastasiũ defensorẽ.quib. etiã iussit ut acciperẽt,si redderet Desiderius occupata. Tñ uero abfuit ut etiã tũc obnixe oratus postulata impleuerit Desiderius, q; se ad urbis Ro. obsidionẽ ducturũ cõminatus est. Quo ꝑculso tristi nũcio põt.urbis portas claudi, muros instaurari,

ſtaurati,& cætera perferendæ obſidioni neceſſaria parari curauit. Miſitq́; ad Carolũ ora B
tores opem imminenti rerum eccleſiæ excidio imploratum. Id cum intellexiſſet Deſide
rius,magna ut pontificem in ſententiam duceret aſtutia eſt uſus. Namq; Papia cũ Adal-
giſio filio & magno procerum militumq́; comitatu profectus Carlomanni uxorẽ Bertã
& filios atq; Audeariũ Romã uerſus ducere perrexit: & cum Spoletum applicuiſſet A-
drianũ pontificẽ de ſuo & Francorum pacifico acceſſu per Andreã Referendariũ & tres
alios fecit certiorem. Tunc pontifex futurum intelligens,ut Carlomanni filijs, qđ in pri
mis Lõgobardus quærebat unctis,Carolum patruũ animo abalienaret,urbem Romam
primum copijs cõmuniuit,quas Rauennates Hetruſci Romæ ſubiecti Spoletini Cam-
paniq́; dederunt:exinde apoſtolorũ Petri & Pauli baſilicas omni ornatu & ſacra ſupelle
ctile in urbem cõportata clauſit, ac repagalis ad intra q̃ ſolidiſſimis cõmuniuit, ut perfi
dus rex nulla uiſitandi apoſtolorum limina,niſi ualuis in animæ ſuæ iudicium refractis
haberet facultatem:atq; omnia cum ſatis curata eſſent, tres epiſcopos, Albanenſem,Præ
neſtinum, Tyburtinumq́; impio regi obuios miſit, qui apud Interamniam inuentos De- F
ſideriũ, Adalgiſiũ filium, Bertam,ac filios, ac Audeariũ Francos,ne Romani ducatus ter
ram ingrederentur ſub dira anathematis denũciatione monuerunt: adeoq; apud ferocẽ
Longobardũ ualuit anathematis denunciatione,ut tacitus cõfuſusq; Papiã ſit reuerſus:
per quos dies Gregorius epiſcopus, Fulradus abbas & Albuinus cubicularius à Carolo
Francorũ rege Romam uenientes pontificẽ ſciſcitati ſunt:nũquid Deſiderius quod ſuo
regi reſpondens feciſſe affirmauerat,capta de Rauennate exarchatu,deq; Romano ſolo
integre reddidiſſet. Cũq; nulla rei notoriæ, & quã uenientes inſpexerant,reſponſione o-
pus eſſet,ad Deſideriũ,ſicut à Carolo iuſſi erant,ire conſtituerunt:à quibus alijsq; duob.
quos pontifex addiderat, oratus rex Longobardus obſtinatiore q̃ unquã antea animo
qđ requirebatur,exequi recuſauit. Eos ad ſe reuerſos oratores, Adrianus pontifex miſit
in Franciã,quæcunq; audiuerant uiderantq; Carolo relaturos, acturosq; cũ illo ne diuti
us ſuppetias moraret. Per eam tempeſtatẽ & ſi Roma & Italia Conſtantini præſidio de-
ſtitutæ tantis agitabantur motibus,ipſe etiã imperator non leues ſcelerum ſuorũ pœnas G
dabat. Is poſtq̃ perſecutiõe ſua diu cõtinuata effecerat, ut nulli aut pauciſſimi in ſuo im
perio inuenirenẽ,qui ſanctorũ imagines palàm uenerari auderent, Stephanũ fama ſan-
ctitatis in Conſtantinopoli fulgentẽ occidit: & cum eo in tempore in Bulgaros ducturus
rus ingentẽ paraſſet claſſem,quã ferũt duo millia omnis generis nauium habuiſſe, ita id
nauigiũ procellis afflictum eſt,ut magna pars exercitus ſit amiſſa. At Carolus rex Fran-
corum ijs auditis quæ ſui & Romani pontificis oratores ab Italia attulerãt, eoſdẽ ad De
ſiderium redire iuſſit,illicq; obtulit quatuordecim millia aureorum,ſi modo pontifici re-
conciliatus rem in integrũ reſtitueret. Et cum pecuniæ precib. additæ Longobardi pe-
ctus mollire nequiſſent, iter ad Italiã eſt ingreſſus. Cũq; multas pr̨miſiſſet cohortes,qu̧
Alpiũ clauſtra montis Iouis occuparent,ipſe robur ducens totius Francorũ militiæ mõ-
tem Ciniſium conſcendere cepit. Occupauerat uero montis Iouis ſaltus, clauſtraq; Deſi
derius, & Longobardis,quos Beneuento, Spoleto, Hetruria, & Foroiulio acceſſiuerat,
in Tauronenſib. apudq; Auguſtã prætoriam coactis,oẽs Alpium aditus, per quos Fran H
cis erat ueniendũ,ſtationibus & additis repagulorum munitionibus cõfirmabat. Ea cũ
eſſent Carolo Ciniſii montis uerticem tenenti renunciata, tentauit iterũ per legatos De
ſideriũ,ſi uellet auro accepto oblatis ultima legatione pacis cõditionib. cõſentire: ipſoq;
qui magnã ſui fiduciam præ ſe ferret, rem uerbis ducente, iuſſit Carolus cohortes ſum-
ma Alpium ſuperare. Quàmprimũ uero diſcurrẽtes undiq; nuncij Deſiderio attulerunt,
Francos occupatis ſaltibus clauſtra oppugnare, Alpesq; ubiq; locorũ etiã ſemper alias
inuiorũ perrumpere,ilico territus conſternatusq; receſſit, & pugnandi iuſta acie cũ Frã
cis ſpe abiecta, coactum magna oſtentatione exercitum dimiſit: Adelgiſioq; filio cũ Car
lomanni uxore,ac filijs Veronam miſſo, ipſe Papiam cõmunire, & in ea Caroli impetũ
morari,ac tædio obſidionis frangere conſtituit. Qui uero à ducib. Beneuẽtano, Spoleta
nò,Foroiuliano, & Hetruriæ Caſtaldione uenerant Longobardi,unuſquiſq; ſedes ꝓpri
as petiuerat. Perſecutus fugientes Carolus, cum nullus nedum repugnãs,ſed neq; agros
pererrans eſſet inuentus, Papiã obſedit. Tantum aũt ualuit Caroli in Italia aduentus, ut
quod ille armis intentaturus aduenerat,nullo cruore effuſo ſit cõſecutus. Namq; Spole
tini

A tini, Reatiniq; omnium primi postq; suos qui ad Desiderij edictũ iuerant rediſſe, & rem Longobardã inclinaſſe uiderunt, ſeſe & urbes agroſq; beato Petro & Romano põtifici ſubdiderunt. Eam deditionẽ in hanc maximẽ formã inuenio factã: Longobardi habita per internũcios fide publica, ſinguli ciuitatũ, oppidorũ, caſtellorum uicorumq; populi Romam ueniebant, & apud beati Petri baſilicam cogebãtur, inde capillum barbamq; à cuius nutrita lõgitudine id nominis eos diximus nactos, detõſi iuriſiurãdi fidelitatis ꝑpetuo ſeruãdę ab Adriano põtifice adacti religione, beato Petro ſeſe ac ſua omnia ſubigebant. Vſus uerò eſt põtifex eius uictoriæ moderatione, quã maximũ pacis uinculum poſtea fuiſſe & ipſe põtifex & poſteri intellexerunt. Nanq; Hildebrandũ in gente Longobarda nobiliſſimũ, cuius ꝓbauerat fidem, Spoletani ducatus, Lõgobardis approbãtibus, inſtituit ducem. Erarq; is ducatus tunc tẽporis ampliſſimus, qui à Tyberi Apennî noq;, ubi Flaminiã ſiue exarchatũ Rauennatem & Picenũ diſterminat, Furonẽſes nunc Aquilanos, Pelignos, nũc Valuenſes, Pimenſeſq; & Frẽtanos, nũc Aprutinos, Marſos,
B Reatinos, Interãnenſeſq; cõplectebatur. Et quoniã multi eſſent Lõgobardi quibus religioni Chriſtianę deuotis, Romanoq; affectis nomini gratũ uideret apud urbẽ lares firmare, ſedẽ eis in Vaticano cõceſſit in territorio triumphali: qui locus poſtea pariter Saxonibus Romam cõfluentibus ab eodem põtifice conceſſus, diu fuit appellatus Lõgobardorum Saxonumq; uicus: eamq; inuenio nominatioẽ interijſſe, quando ampliſſimũ hoſpitale cui eſt S. ſpiritus in Saxonia appellatio, fuit ibidẽ ab Innocentio tertio pontifice ædificatum. Sicuti Spoletinorũ exemplũ, Picentes, Firmani, Auximani, & Anconitani, capillũ detõſi & ſacramẽto adacti: ſeſe pariter beato Petro & Romano põtifici ſubdiderunt. Interea Carolus Deſideriũ regem, & clauſos ſecum in Papia Lõgobardos uolens facere certiorẽ, utrúmne obſidionẽ tędio diſſoluere, an ad uictoriã uſq; partã uellet cõtinuare, Ildegardã uxorem & filios ex Francia acceſſiuit in caſtra, ſub quorũ in Italiã aduẽtum, Papiæ obſidionẽ Bernardo patrueli ſuo cum parte copiarũ cõtinuandam reliquit, ipſe Veronam preſſurus cum reliquis eſt profectus. Sed eam urbem omniũ quas
C Lõgobardi tenerẽt munitiſſimã, haudquaq̃ diu obſidere oportuit, ꝙ Adelgiſius Deſiderij filius, Euthariã & Bertam Carlomãni uxorem filioſq; in deditionẽ procliues intelligens aufugit, & ad Cõſtantinum Imp. Conſtatinopolim ſe recepit. Quo abeunte nulla deditioni mora longior interceſſit, Verona in Caroli poteſtatem facta omnis regio Tranſpadana illi ſe permiſit. Sextus tunc erat elapſus obſidionis Papię mẽſis, quo in tẽpore Carolus ſanctũ reſurrectionis dominicæ paſcha, qđ appropinquaret, in urbe Roma cõſtituit celebrare. Aſſumptis itaq; epiſcopis, abbatibus, iudicibus, & ex nobilitate pręſtãtioribus per Hetruriã iter fecit: quã regionẽ & ſi Bibliothecarius id nõ aſſerit, tũc pacatã & Romano põtifici ſubiectam fuiſſe ideo crediderim, ꝙ nullas copias, nullos armatos ſecum habuiſſe Carolũ tradi uideo. Venienti Romã Carolo põtifex obuios qui deducerẽt, miſit & clerum & Romanos ciues, quos miror Bibliothecariũ fuiſſe triginta millia iudices affirmare: quãquã nõ ea tunc fuit quã noſtra habet ætas cõſuetudo, ut ſoli iuris ciuilis doctrinæ addicti iudices dicerent, ſed eo nomine appellatos fuiſſe inuenio
D oẽs qui à fabrilibus uilioris exercitij opificijs tẽperantes, ſiue magiſtratibus adminiſtrãdis, ſiue cõtrahentium adſtipulãdis cõuentionibus, ſiue ipſi dicẽdo interpretãdóue iuri erant dediti. Deductus ea pompa per uiam Claudiam ad Vaticanũ Carolus, Adrianum põtificẽ ad ſummas quæ extant beati Petri baſilicæ marmoreas ſcalas in atrio expectãtem nõ modo cernuus, ſed omnibus ſcalæ gradibus primo, & poſtea põtificis pedibus oſcula figẽs ſalutauit. Poſtea uerò itum eſt ad ſacroſanctũ baſilicæ altarium, ubi mutuo ſe Romani Franciq; ſacramẽto ſeruãdæ perpetuo amicitiæ obſtrinxerũt. Secundũ quæ amicitiarũ fœdera Apoſtolorũ principis & eius ſucceſſoris Adriani interuentu icta, ingreſſus eſt Carolus urbẽ Romã, & Lateranenſem primo, deinde cęteras ædes ſacras ex ritu Chriſtiano reuerẽtiſſimẽ inuiſit. Nudius poſtea quartus cùm urbẽ ſatis Franci perluſtraſſent, Adrianus põtifex Carolũ ex cõpoſito eſt allocutus, poſtulauítq; ut quã donationẽ genitor Pipinus, ipſe quoq; & Carlomanus frater Gregorio tertio põtifici Romano fecerãt, cõfirmaret. Quã cõfirmationẽ ſolenni documẽto factã Bibliothecarius aſſerit apud beati Petri altarium depoſitã inſpexiſſe. Enumerátq; idem ſignãter quę per id tẽporis à Lõgobardis recepta fuerũt pontifici cõſignata, à Luna ſcilicet urbe pridem

euersa,quicquid Liguria ad Italiæ fines habet:quo in tractu Corsicã ponit insulã illi Li- E
gurum littori q̃ cæteris Italiæ littoribus proximiorẽ.Deinde Surianũ,montẽ Bardonis
& Bercetũ loca Lucam inter & Parmam ad pontẽ tremulum pertinentia.Parmã postea
nominat atq; Rhegium,quæ licet exarchatus essent,semper antea in Lõgobardorũ du-
rauerãt potestate. Mutinæ autẽ ideo nõ meminit bibliothecarius, q̃ ea urbs tunc etiam
sicut multos ante annos destructa,nõdũ eas quæ nũc extãt habebat munitiões. Dehinc
in Transpadanis solas nominans Mantuã & Mõtemsilicis urbes, exarchatũ subintulit,
quo uerbo cætera sunt cõprehensa,quæ à Mantua pertinent ad Rauennã.Ponit postea
Venetiam atq; Histriã,quatũ regionũ appellatione omnia fuit cõplexus, quæ Longo-
bardi in ducatu Foroiuliensi atq; Histria illi cõtermina cõsueuerãt obtinere. Et ab urbis
Romæ regione reuersus,Spoletinũ,Beneuentanũq; ducatus ea in cõcessione nominat
asscriptos.Fuit Romæ tunc Carolus ad octo dies, cuius reditũ ad castra sua in Papiã fir-
mata,eiusq; finẽ obsidionis ineptissimè tradunt omnes in quos incidimus scriptores. Si
quidem bibliothecarius,Alcuinus & Paulus ijsdẽ penè uerbis habẽt,illũ in castra reuer F
sum,Papiaq; per deditionem potitũ adduxisse in Frãciam Desiderium,qui adLeodium
fuerit relegatus.Sed q̃ eo in loco omisit uidemus postea bibliothecariũ in Leonis tertij
uita innuere,Carolũ Papia Mediolanoq; potitũ Frãcos illis urbibus pręfecisse,qui earũ
urbiũ cęterarumq; regionũ ad Apenini Alpiũq; radices uergẽtiũ Lõgobardos & foue-
rint,& in pace studuerint cõtinere. Reliquit etiã Carolus Beneuentanis Foroiulianisq;
Lõgobardis quos ex gente sua habebãt duces, & suam germaniq; quõdam Carlomani
uxorem ac filios secũ ducens in Franciam se cõtulit.Tantas Adriani pontif.res gestas a-
nimo metitus soleo mecũ ipse dubius considerare,fortunáne magis adiutus, an uirtute
eam ipse gloriã sibi potuerit cõparare. Sed ut omis eius cogitationis cesset ambiguitas,
faciũt ea quæ in ruenti iam & omnino languida urbe Roma spõte sua uir magnanimus
intentauit:quæ quidẽ certissima ardentis uirtutis indicia eum ostendũt & sciuisse fortu
na cùm affuit uti,& eam cùm aduersaretur potuisse cõsilio superare. Nõ eñ singula per
curramus minutiora,instauratas ornatásq; ab eo singulas urbis ædes sacras,factásq; pau G
peribus Christi largitiões,sabbatinũ aquæductũ, cuius uiginti ante annos diruti spes in
staurationis cõplorata erat, in pristinã redegit formã, centũ fornicibus solo editissimis
magno impẽdio maioréq; Romani populi opera studiose nauãtis conatu exędificatis.
Est uerò is aquęductus q ab liquido uberrimóq; fonte deductus Sutriũ inter & Anguil
lariam scatente,quẽ inspeximus,in uiam Aureliã & inde Ianiculũ usq; perducitur:cuius
aquæ uis copiosa in Ianiculo urbis regione, quã nunc Transtyberinam appellãt, molas
cõuoluebat:& per Aurelium Antonini pontẽ,cui unico inter alios sex pridẽ secum de-
molitos rupto nũc est nomẽ,in urbẽ deriuabat̃,multáq; basilicæ beati Petri loca ac Va-
ticani suburbia itrigabat: & quod in primis magnificare uidet̃ bibliothecarius, balneõ
deseruiebat, in quo apud beati Petri basilicã ædificato pauperes Christi eleemosynã de
pontif.manu paschalibus accepturi diebus cõsueuerãt lauari. Innouauit etiã Adrianus
fossas Iuliam & Claudiã,& Lateranensi proximæ basilicæ aquas illi multipliciter mini-
strabant,& aquã uirginẽ quæ sola nunc in regione Iuturnæ uehitur, nunc corruptæ ap- H
pellant Lorreio,extat,in suam à qua diruta labebatur reduxit formã.Anno Adriani põ-
tificatus uigesimo Tyberis fluuius multo q̃ unquã antea magis alueum superauit. Nã
à põte Miluio ad molem Adriani ita extrinsecũ cœpit cursum, ut nouũ ad lineámq; ue-
ctum per cãpum qui Neronis tũc dictus est, uisus sit alueũ excauasse:sed altior fuit quæ
urbis Romæ infima tunc tenuit inundatio.Nãq; portã Flaminię uiæ prius Flumẽtanã,
nunc populi dictã,irrumpẽs ualuas eius cardinibus euulsas ad triumphalem usq; Domi
tiani arcum, qui sanctorũ Syluestri & Laurẽtij in Lucina ædibus adiacet, rapidissimus
torrens traxit:qui ad sancti Marci usq; uiam latam decẽ intumescẽs cubitis & casas plu-
rimas strauit,& firmiores cuiusq; domus supellectilẽ cæteráq; ad primã cõtignationem
exposita corrupit.Inde p domos æque ac uicos cursum rapiẽs euerso urbis muro ad põ-
tem Aurelium quẽ diximus nunc ruptũ appellari,in suũ alueum est reuersus.Sed quum
parem intus extráq; tumorẽ Tyberis haberet, nec iusto in alueo aliter q̃ in urbe excur-
reret,stagnauit ea inundatio dies octo: quibus in diebus q obtẽta ab aquis inhabitabãt
loca,pars se tectis,pars cõtignationibus cõtinebãt,adeo ut pręrepta exeundi facultate,

& ijs

A & ijs quæ domi ad cibum erāt aut abluuione consumptis aut comesis, multos fames fue
rit absumptura, nisi pōtifex lēbis scaphisq; undiq; cōquisitis uicatim cibaria immisisset.
Quumq; eo diluuio, quæ terræ tunc mādata erant semina emarcuissent, & nouæ superia
ciendę sementis eo durans autūno limus facultatem ademisset, fame in sequenti anno ci
uitas laborauit: cui leuandæ & si maximū pontifex fecit impendium, muros etiam urbis
interea atq; multas basilicas instaurauit: per quæ tempora Carolus rex postq̄ ab Italia in
Franciā se recepit, duabus primis ęstatibus rem in Saxonia gessit, eaq; domita & religio
nis Christianæ cultū ubi deerat accipere cōpulsa, Eresburgum ad amnē Luppiam ædi-
ficauit: quo in oppido præsidia posuit, quę Saxones à rebellione ac motibus deterrerēt.
Intentū tanto operi Carolum adierūt Saracenorū Aquitaniæ fines incolentiū oratores
opem aduersus regē suum, cui rebellare cuperent, implorantes. Duxitq; ilico in Aquita
niā Carolus, nec prius intentauit, q̄ accersita subiectarū sibi aut fœderatarū prouinciarū
B auxilia cōuenerunt. Ex Burgundia enim Austria, Bauaria, Septima, quę & Romana ꝓ-
uincia ac Longobardorū ex Italia copias accersiuit. Quo ingēti coacto exercitu Pampi
lonā obsedit, & diu oppugnatā cum cepisset solo æquauit. Inde Pyrenæum transgressus
ad Cæsaraugustā usq; peruenit. Obtinebāt tunc omnē Hispaniā tres Saracenorū reges,
Ibnalach, Denizes, & Alter, q suis diffisi uiribus, cū Carolo egerūt, ut pace secū constitu
ta, thesaurisq; acceptis quos dederūt maximos, citeriorē quoq; Hispaniā sibi retineret.
Reuersus itaq; quà ierat Carolus, oīa quæ aut de Vasconia, aut de citeriori Hispania
Saraceni tenebāt, suis regnis & nomini addidit Christiano. Interea dū Carolus agit, Sa-
xones rebellarunt. Ad Rhenum nanq; uenientes incendijs late cōmissis, præda etiā sa-
crarū rerum ubiq; facta, Carolū expectarunt q maiores solito copias adducēs eos repu
lit, superatosq; prælio iterum subiugauit. Tantaq; fuit hinc Carolo domandæ genti fero
cissimę, inde illis abijciēdo eius iugo pertinacia, ut decimo exinde anno nullā inire aliā
expeditionē, nullum aliud bellum Carolus potuerit intentare, præterq̄ Britonū Gallias
C incolētiū, quos lacessentes magis q̄ lacessitos prælio superatos sibi reddidit fœderatos.
Faciunt uero studentes Francorū glorię scriptores, & in primis Alcuinus, Carolum illis
in uiginti ꝓpè annis, per quos Desiderio capto ad Italiā reuersus, tā multa gessit, quater
Romā & Italiā accessisse. Asseritq; Alcuinus Adrianum pontificē, qui per eos item an-
nos uiginti uixit, Pipinum Caroli primogenitum baptizasse declarasseq; eundē Italiæ
regē, Ludouico q fuit secundus Caroli filius in regē Aquitaniæ cōstituto. Verum cum
bibliothecarius in Adriani uita nō modo diligēs, sed propè exuberās nihil eorū habeat,
secundum Caroli in Italiā aduentum ad Leonis papę qui Adriano successit tēpora, cum
bibliothecario reseruemus. Cōstat uero nobis ꝙ etiā Alcuinus habet, Aregisium ducē
Beneuentanum, qui Romano pontifici subiectas Campaniæ urbes pertentaret, & mul
tis sæpenumero afficeret incōmodis, à Carolo admonitū quieuisse, & Childebrando ac
Grimoaldo filijs Romā missis, pacē cum pontifice integrasse, secundum quā pacem Ca
roli interuentu constitutā obijt Salerni Aregisius, & filij ducatum concordi animo ad-
ministrantes, bellum Græcis accolis intulerūt. Quæcunq; enim à Neapoli Græcis tunc
D subiecta, & à Siponto nunc Manfredonia quæ in Græcorum partibus erat, utrinq; supe
ro & infero ambiuntur mari, & ipsam Siciliā imperatores Cōstantinus & Leo de Italia
tunc tenebant. Eo autē fermè medio tēpore in quo Carolus Saxones agitarat, & Adria
nus pontifex rem curat Romanā, Constantinus imperator bellum in Bulgaros innoua
uit, cui bello pax à Bulgaris petita præter eorum spem breui attulit finē. Constantinus
enim post intentatum id bellum se morbo implicari sentiens, concedendæ paci facilē se
exhibuit. Et Bulgari quibus esset illius inhumanitas notissima, postq̄ eum intel.exerūt
morbi necessitate, quod à suis abhorrebat moribus, tanta usum facilitate, bellū magnis
conatibus resumpserūt. Constantinus aūt quem morbus eò lentior quò diuturnior per-
niciosiorq; futurus nondum strauerat, exercitu reparato magnā in Italis temere furenti
bus edidit stragem, triumphansq; Constantinopolim reuersus, elephantiæ morbo gra-
uari cœpit, ex quo adusti spumantisq; sanguinis uitio putrida caro neruos ossaq; destitu
ens, illum ubiq; ulceratum ad crudelissimū, & sua omni uita dignissimū perduxit interi-
tum: successorq; eius filius iam solus imperator Leo eius nominis quartus primā in Sara
cenos Syriam tenentes duxit expeditionem: sed leuibus factis incursionibus, quampri-

mum intellexit Saracenos in se ducturos, cum exercitu retrocessit: fuit uerò morib. geni- E
tori similis, & si diuturniorē habuisset in imperio uitam, totum se flagitijs immersisset: fe-
runt eum qui Iaspidū cupiditate flagraret, nec aliqua eorū quantitate sanari posset, pre-
ciosissimam quæ sanctæ Sophię sacrario inerat, coronā capiti imposuisse, gestasseq; per
urbem: & carbunculos qui inerant fulgorem flammis & lapideā frigiditatem prunarū
incendio diuina ultione permutantes, illum ad interitū propè necis paternæ similē per-
duxisse: quo uita functo Hirenes uxor, & filius Cōstantinus sextus imperiū acceperūt.
Ea uerò Imperatrix, quā forma speciosissimā Atheniensi patre genitā fuisse ostēdimus,
iustè imperium & magna cum populorū quiete administrabat. Continebatq; filium ne
auita paternaq; uitia in quę illum natura procliuē esse intelligebat, imitaret. Et quū reli-
giosa esset, Therasiumq; Cōstantinopolitanū tunc laudatæ uitæ patriarchā libenter au-
diret, eius cōsilio synodum in Nicea urbe secundā trecentorū quinquaginta episcopo-
rum cōgregari fecit, in qua synodo execrantium imaginum sacrarum uenerationē hæ-
resis perpetuo abdicata est. Præualuit uerò Cōstātini filij iniquitas, qui modestiā ac tam F
probatos q̄ salutiferos mores genitricis diutius ferre nō ualens, eam ab imperij admini-
stratione deiecit. Is quàm primū in principatu solus ingeniiā potuit maliciam exercere,
in multos desæuit, in primisq; in delicijs habuit plurimos effossis oculis excæcare: adeo
ut Cōstantinopolitani de imperio alteri demandādo cœperint cogitare. Sed coniura-
tione detecta Nicephorus Constantini quinti filius, cui parabatur imperiū, in carcerem
coniectus, lingua oculisq; mutilatus est. Deperibat Cōstantinus Theodorā Mariæ uxo-
ris cubiculariā, quo in adulterio ut liberior insaniret, Maria in monasteriū detrusa The-
odoram imperiali corona insignitā accepit uxorem. Carolus autem rex Francorū talia
tamq; multa tunc gerebat, quæ illum ostendebāt natum esse, ut simul ecclesiā Ro-
manumq; imperiū in Occidētis partibus instauraret. Saxonibus em̄ prout ostendimus
domitis Britonibúsq; Gallicis sibi fœdere coniunctis, pacem cum Tassilone Bauarorū
duce Adriano pont. Romano sequestre inijt. Sed quum accersitus Tassilo, nec accede-
ret, nec obsides ex fœdere promissos mitteret, bellū illi Carolus indixit, ducénsq; in Au- G
gustam tunc Bauarię primariā ciuitatem, copias tripertito distribuit. Ipse em̄ cum parte
tertia copiarum in loco cui Lothfredo est nomē, sua firmauit castra. Et Austrasios, Tu-
ringos ac Saxones ad Saringā, q locus Danubio adiacet, castrametari iussit. Pipinus fi-
lius cum Italico exercitu ad Tridentū, Banzanúmq; desedit. Quare irruentium undiq;
exercituū fama territus Tassilo, deditiōe facta duodecim in pacis fœdere promissos, &
Theudonem filium dedit obsides: qui postq; se uidit in Francorū potestatem factū, non
modò sperni, sed ludibrio quoq; haberi, simul cum Eudone filio monachus est effectus.
Per quod tēpus Imp. Constantinus sextus Carolum intelligens Bauarorū bello implici
tum esse, subditos sibi Italiæ Grçcos iussit bello Italiā agitare. Et hi quidē Spoletani Be-
neuentaniq; ducatuum fines auide ingressi omnia quæ ab Aterno fluuio nunc piscaria,
ad Beneuentum pertinent, incursionibus populati sunt. Ildebrando autem Spoletano
Grimoaldóq; Beneuētano ducibus, armis repentè correptis in illos ducentibus prælio
decertatū est. Cuius prælij cæde ingenti in Græcis cōmissa factum est, ut ea gens multo H
exinde tēpore fuerit quietissima. At Carolus uictoriæ cōtinuans cursum Bauaris omni
no subactis, duxit in Sclauos, quā gētem Danubij accolam unica æstate perdomuit. Et
maius negocium aggressus duxit in Hunnos, qui Pannonias superiorē inferiorémq; in-
colentes, multas etiā Danubij insulas præsidijs obtinebant. Quāobrem Carolus naui-
gium in Austrinis cōparatum secundo demittens Danubio, terra ipse cum exercitu est
profectus. Quod uerò istis in expeditionibus fidei Christianæ, quam Hunni tunc patū
rectè colebant, causam prætenderet, Carolus quàm primū fines illorū est ingressus, cu-
rauit letanias ex ritu Christiano, & missarum solennia apertis campis per triduum cele-
brari. Tunc Hunni Carolum maximo cum exercitu adesse ad utranq; Danubij ripam,
amnem uerò nauibus cōplesse cernētes, ciuitatibus oppidisq; quæ Danubio adiacent,
excessere: lembis em̄ & scaphis populariter fugientes insulam petiuere, quam ad fluuij
Rabæ ostia sitam existimarunt esse munitissimā omnium Danubij insularum. Persecu-
tus fugiētes Carolus conflixit, & Hunnos magna superatos cæde in deditionem acce-
pit. Tantis potitus uictorijs Carolus Franconiā genitale olim solum primus omniū gē-

A tis suę regnũ inuisit. Qua in ꝓuincia cùm iam secũdo ageret anno, Cleophylacius & Stephanus episcopi ab Adriano põtif. Romano ad eum missi, Germanorum, Fräcorumq; episcoporum synodũ cõgregarunt. In qua hæresim Felicianã & synodum de imaginibus deponẽdis, quam Græci falsò appellabãt septimam, damnauerũt. Saxones intereà cum ab acceptis antea fidei Christianæ documẽtis recessissent, nec admoniti uellẽt resipiscere, defecerũt. In quos Carolus rex ex Franconia duxit, & cum deditionẽ illi facere, ac fidei catholicę documẽta nollent accipere, statuit Carolus ea ratiõe prælio decernere ut gẽs fortissima magno domita malo disceret obedire. Incruduerũt uerò animis Saxones, & prælium non minoribus q̃ ab hoste inferebatur animis inierunt: sed uicit causæ melioris exercitus, & facta in Saxonibus triginta milliũ cæde, eorum quoq; terra ubiq; uastata, obsides in Franciã Carolus abduxit. Per quod tempus Adriano defuncto creatus est in Romanum pontif. Leo tertius. Et per id etiã fermè tẽpus Hirenes Constantini filij flagitia, molesto ut debuit animo ferens, à ciuibus quoq; impulsa Constantino politanis, fœminei odij ardorẽ materni amoris legibus antepoſuit. Illum ẽm dolo capiũ, oculosq; sicut ille multos effossum coniecit in carcerem, in quo ille animi rabie potius q̃ aliquo faciente corporis cruciatu animam exhalauit. Erant autẽ tunc in Romani olim imperij Europæ prouincijs res turbulentissimæ. Hunni nanq; recẽs & Saxones diu antea totiesq; subacti à Carolo defecerãt: & Bauari proximis Foroiuliensibus, Lõgobardis Italisq; bellũ ultrò cœperãt inferre: in Hispanijs uerò Saraceni, hinc ex Barchinone, inde ex Olisippone Christianos accolas incursionibus, & urbium oppidorumq; oppugnationibus infestabant. Quibus tot rãq; diuersis in locis Carolus subuenire aggressus, primam in Hunnos Saxonesq; expeditionẽ simul inijt. Nam ipse in Saxones ducens Pipinum filium inde misit in Hunnos, Henricũ autẽ Francum, quẽ Foriuliensibus ducem dederat, ne quid Italia à Bauaris detrimenti acciperet curare iussit: & Aldefondo Asturiæ & Gallatiæ regi Christiano auxilia ex Aquitanis mittẽs, illũ ut Lusitaniæ & Bœticę Saracenos cõprimeret, est hortatus. Ad Barchinoneos item motus cõpescendos cum Carolus intenderet, Zatus præfectus eam urbem pro Saracenis administrãs ad Caroli partes transiuit. Sicq; factum est ut Carolus opportunã Saracenorum bello urbem recipiens subueniendi proximis Christianorũ citerioris Hispaniæ regionibus cura & laboribus leuaret. Pipinus autẽ Pannonias ingressus multis domitos prælijs Hunnos in deditionem accepit, quos ut cõfirmaret, tota hyeme apud Ringum oppidum se continuit. Quo in tempore Foroiuliensiũ dux Henricus per Nouiomirũ Sclauum ducem & legatum suũ Auares cõsanguineos Hũnis eo in bello fœderatos pœnas dare fecit belli paulo antè in Italos intentati. Nouiomirus nanq; Ringũ gẽtis Bauariæ primarium ducem prælio superatũ occidit: & paulo post Cagarũ Iugurthaq; magnis item ducibus cum cõ pijs acceptis in deditionẽ eorũ urbes & oppida spoliauit. Dumq; tot in locis rem benè gererẽt Christiani, Aldefondus Gallatiæ & Asturiæ rex Saracenis Lusitaniæ tenẽtibus prælio cõgressus eos superauit, captamq; exinde Olisipponẽ primariam Lusitanorum in prædã militibus cõcessit: cuius præclaræ urbis spoliorũ, ut Carolũ faceret participẽ, D loricis illum & multis Saracenorũ donauit militaribus ornamẽtis: quiescebat autẽ tunc ubiq; Italia, q̃ Herenes imperatrix subditos imperio Italiæ populos cum Romanis Beneuentanisq; finitimis in pace cõtinens Carolo gratificari studebat: quæ factũ honestatura suum conata est per datas ad Carolum epistolas excęcationẽ necemq; filij in Constantinopolitanos ciues retorquere. Vnicus tunc temporis omni in Italia pop. Romanus ea pace quã Caroli dabat reuerentia est abusus. Leo pontif. quem paucis antè annis creatum fuisse diximus, ab ineunte adolescẽtia in senectutẽ usq; uitam duxit religiosissimam, qui põtificatus sui initio Romã inueniens quietissimã erudiendo continendoq; in ecclesiastica disciplina clero, alẽdis pauperib. & populi animis ad rei diuinæ deuotionem inflammãdis apprimè deditus fuit. Sed quo meliorẽ instituerat uitã, eo magis discolos ex clero luxuq; perditos in sui odiũ cõcitauit. Is uir sanctus maiori in letania, quã beatus instituit Gregorius, S. Laurẽtij in Lucina à Laterenẽsi palatio petiturus ducebat pompã, cumq; ad S. Syluestri esset uentum, Paschalis primicerius & Campulus presbyteri, quorum uitæ sordes asperioribus uerbis aliquãdo insectatus fuerat, armatis stipati illum interceperunt: dilapsa uerò est illico prope multitudo rapidumq; fugiens omnes

impleuit ulcos. Et carnifices debilē uirib. pontificē prosternentes, linguā pars desecuit E
pars illū excæcatura, pluribus etiā digitis & incuruis unguibus ꝙ oculorū ferre possent
cōcaua effodiebat. Nudatus pōtificali amictu & multo madēs cruore Leo, apud sancti
Erasmi monasteriū in custodia est habitus, quo in loco loquelā illi, & uisum affirmat bi-
bliothecarius diuino munere restitutū. Affuit uerò tūc afflicti senis rebus auxilio unius
Albini cubicularij fides, qui nocte cōcubia custodes fallēs pontif. ad beati Petri basilicā
perduxit, locoq́ꝫ delitescēs Leo Vinigisiū ducē Spoletanū præsidio accersiuit. Mane cū
requisitos in monasterio pontificē, Albinumq́ꝫ, Paschalis & Cāpulus nō inuenissent, pa
ternas eorū domos direptas demoliti sunt. Interea ueniens Vinigisius cū cohorte pōti-
ficem ad Spoletanā urbē honestissimē deduxit. Ea pontificis libertas & loquelæ uisusq́ꝫ
instauratio habita miraculo, episcopos regiōis, & Romanos cùm clericos, tum etiā pri-
marios ciues Spoletū attraxere: sed paucos ibi moratus dies Leo ad Carolū properauit.
Transgressum Alpes pontificem secuti sunt Paschalis & Campuli facinorosorū nuncij,
quo famā illius calumnijs coram Carolo lacerarēt. Sed pius rex qui tunc apud Patbru- F
nem Saxoniæ oppidū erat, pontificē summa acceptum reuerentia, ut rediret in patriam
exhortatus, episcopos proceresq́ꝫ dedit, qui honesto illū deducerent comitatu. Redeūti
Romam Leoni clerus populusq́ꝫ Romanus ad Miluium usq́ꝫ pontē solennissimo appa
ratu, pcessit obuius. Eius uerò in Lateranēsis patriarchij ædes deducti curā salutis missi
à Carolo episcopi atq́ꝫ proceres attentissimā habuerunt. Constituerat uerò Carolus, &
Romano pontifici pollicitus erat Romam se cōferre, ipsam urbem & omnē Italiam ad
certā formā generis redacturus. Sed ꝙ multa impēderent uarijs prouidenda in locis, cō-
uentum apud Aquisgranū alteram Frāciæ regiam celebrandum edixit. Eò cùm uenis-
set Carolus, exterarū gentium, sociorumq́ꝫ regum & principum primo, deinde subdito-
rum legationes audiuit: utq́ꝫ religioni deferret, primā omniū magna comitate excepit
monachū, qui à Hierosolymis parua patriarchæ munera in benedictionē attulerat: se-
cundus cum lætitia introductus fuit Adzani Hostensis Hispaniarū urbis præfecti nun-
cius, qui ipsam dedēs urbem, præfectū ac Saracenos omnes illam inhabitātes Christia- G
nā fidē accepisse renūciauit. His paruo expeditis negocio, Carolus Danielē Michaelis
Siciliæ pręfecti legatū summo honore, psecutus est, & amplissimis amicitię pollicitatio
nib. quas ille ab Hirene Imperatrice in cōuentu Baleariū Maioricę & Minoricæ insula-
rum oratores, q auxiliaribus copijs à Carolo pridē habitis, & in Franciā redeuntib. à suis
oppidanis additi gratias regi de re bene gesta egerūt, & capta de Saracenis prælio supe-
ratis, eorumq́ꝫ terra eiectis spolia, dona dātes tacuerūt. Postquā uerò Carolū dona uultu
lętissimo satis laudasse uiderūt, denuo dicere exorsi, insulas quoq́ꝫ cū urbibus & oppidis
dedidere. Subsecutus tūc Guido comes ex Britānia à se pacata reuersus, ducū quos sub-
egerat spolia accuratissimē, ut ab omni inspicerētur cōuentu, circumlata statuit in foro.
Profectus inde rex priusquā cōuentum dissolueret, classem in Oceano Galliciensi Can
tabricoq́ꝫ piratis infesto instituit. Postea digressus Aquisgrano mēse Augusto per Ma-
guntiam, Viennā, Noricos & Histriam peruenit in Forouilianos. Vbi cùm offendisset
Henricum suum ducem Taruisinorū fraude occisum, facinorosis merita affectis pœna, H
nouum instituit ducem, & Adriatico nauigās Rauennā est delatus. Interim eo biennio,
quod ab Leonis Romani pōtificis excæcatione in id effluxerat tēpus, Lōgobardi Be-
neuentū incolētes à Græcis accolis sollicitati res nouas moliri inceperant: quare Caro-
lus ea re tunc primū cōperta Pipinum filium contractis tumultuariè quacunq́ꝫ iret, auxi
liaribus copijs Beneuentū ducere, & uastatis eorum agris Romam accedere imperauit.
Venienti Romam Carolo quæ ordinum dispositio occurrerit, quæ pompa obuiam sit
missa, qui aduertet, magnā exteras gentes in ea partem tunc fuisse intelliget: quādoqui-
dem scriptores Saxonū, Francorū, Longobardorúmq́ꝫ scalas in primis enumerant. Ex-
ceptum in principis Apostolorū basilicæ atrio Carolū Leo papa cùm ad eius penetra-
lia deduxisset, in urbē dimisit. Octaua exinde die Carolus, quidnā sibi uoluisset Pascha-
lis & Cāpuli in pontificē impietas discussurus, clerū & populū in beati Petri basilicam
conuocauit, patribúsq́ꝫ qui ex Francis ac Italis aderant, cōsedentibus perducti sunt, qui
obiecta pōtifici recenserēt: secūdum quæ maxima omniū attentione perlecta prælatos
Carolus sentētiā rogauit, omnibúsq́ꝫ principio aut tacētibus, aut digniori in dicēda sen-
tentia

A tentia deferentibus, cunctorum simul responsio ad extremũ fuit, sedem apostolicã quæ dei ecclesiarũ caput sit & magistra, à nemine iudicari. Quo audito pont. Leo ambonem cõscendens dixit se prædecessorũ suorum uestigijs incedentẽ obiectis falsò criminibus postridie responsurũ. Mane conuenientibus eòdem cum Carolo prælatis atq; omni põpulo Romano, põtifex ambone cõscenso euangelia Christi cernuus tenuit, & iureiurãdo affirmauit, sese omnium quæ iniqui sibi imposuerant criminũ omnino insontem tantis ab inuidia odijs appetitũ. Erat is dies iduum Decembris anni salutis octingentesimi, quo die archiepiscopi, episcopi & abbates, pontificẽ Carolumq; in letanijs prosecuti, ut proximis dei natalicijs eòdem conuenirent, fuerũt admoniti. Interim Pipinus Beneuentanos populatus agros, Vinigisium ducẽ Spoletanũ, cuius copijs maximè usus fuerat, Luceriæ reliquit, iubens ut eo ex oppido Beneuẽtanos agitãs, ne in subiectorũ Romanis populorũ agros exirent, curam adhiberet. Et ueniens Romã conuentui ad diem dòmini natalẽ indicto interfuit: qua die inter missarũ solennia ad ipsas beati Petri reliquias

B celebrata Leo pontif. populi Romani scito precibusq; Carolum Imp. Romanorum declaratum diademate uetusto Imperatorum capitis gestamine coronauit. Tunc populus Rom. qui aderat frequentissimus ter acclamauit, Carolo Augusto à deo coronato magno & pacifico Imperatori uita & uictoria: quam primumq; tacuerunt Romani, pontifex Carolũ sacro ungens in id confecto balsami oleiq; liquamine, ad Pipinum se couertit, eumq; Italie regem declaratũ pariter inunxit: Cõuentu dissoluto Imperator rexq; urbem ingressi quocũq; incedebãt à matronis puellisq; ac pueris certatim in amplexũ cõfluentibus penè opprimebant. Sed dispersis in multitu dinẽ numismatibus cessante paulisper turba in ædẽ Iuliani Lateranensi palatio cõtinentem peruenerũt: Carolusq; rebus ad octauũ diẽ quietioribus de Paschali Cãpuloq; & facinoribus quæstione habita, eos è latebris eductos secundũ leges Romanas, tanquã maiestatis reos cãpite dãnauit. Et tñ lenita põtificis precibus sentẽtia in Frãciã relegauit. Maior postea accuratiorq; põtifici & Imperatori fuit cura urbis Romæ & Italiæ rebus solidè disponẽdis. Qua in faciẽda di

C spositione tradũt multi, & hi maximè qui omnium fuerunt ultimi scriptores, cõcessisse Leonẽ Carolo ius pontificũ Romanorũ episcoporumq; per orbem Christianũ eligendorum. Sed quũ nec bibliothecarius, nec Alcuinus, neq; etiã Sicardus id habeat, adduci nõ possum, ut credam modestissimum Imperatorẽ uoluisse tãtum onus etiam oblatum accipere. Constatq; Stephanum qui Leoni successit, à populo Romano fuisse creatum. Omnis itaq; põtificis Imperatorisq; cura fuit Grecorũ atq; Lõgobardorum, qui Italiam premebãt, rebus ita prouidendi, ut certa ac firma pax quiesq; Romæ & in Italia in posterum haberetur. Quantum uerò attinet ad Longobardos, ea gens ducentis iam triginta & penè duobus annis maiori Italiæ portione potita, nihil iam externi prẽter nomẽ retinebat. Quãq; in Hetruria, in Spoletano, Beneuẽtano, Eporegiẽsi & Forouliẽsi ducatibus, qui uetusti essent Itali aut Lõgobardi, nõ satis discernere erat. Soli apud Regiã, Papiæ, Mediolaniq; & per Trãspadanæ Italiæ regiones nutriti, gentis suæ delectũ superbè tuebantur. Quare quũ gentem tam multis Italiæ populis affinitatibus ac sanguinitate con-

D iunctam, nec eijcere tutum, nec delere humanũ uideretur, pontifex Imperatorq; constituerunt, ubi sedem diu & status sui fundamẽtã habuerat, genti Lõgobardæ nomẽ & solum patriũ cõseruare, utq; propinquior coniunctiorq; nominis Romani memoria fines illis faceret certiores, haberẽtq; illi ꝓbatæ erga Romanos fidelitatis uicinos, quib. esset cura aut motus eorum cõpescendi, aut magistratus renunciandi, quicquid exarchatus Rauennatis fines cõplectuntur, Romandiolam placuit appellari. Græcos autem Carolus bello persequi, & Italia eijcere cõstituit. Quare omnibus copijs, quę ex Italia cõtrahi potuerũt Pipino filio Italiæ regi attributis, illum in Beneuentanos ducere iussit. Carolũ Franciã uersus eo tempore quo Pipinus Beneuentũ petijt, profectum fuisse omes tradunt scriptores. Quæ autẽ tunc mãserit Romanæ urbi forma regiminis, à nullo tradi uidimus, tam multaq; bibliothecarius de gestis à Leone papa etiã per multos annos scribit, ut nõ mirari nequeamus, nullum illi de ipso urbis regimine uerbum excidisse. Leonem uerò pontif. omnimoda abstinuisse urbis administratione hic conijcimus, quòd bibliothecarius eum reparãdis ædibus, instruendis presbyteris, & alijs occupat operibus pietatis: fuitq; insignior basilicæ Pauli apostoli ædificatio, ꝙ Carolo Imperat. Spoleti,

& Pipino rege in Beneuentanis agente horribilis fuit terræmotus,quo ea apud urbẽ ba E
filica funditus,&uarijs in orbe locis ciuitates ac oppida corruerunt.Carolo per Rauen-
nam,Papiam,Eporegiamq; reuerso in Franciã,Pipinus postq; obsessi diu Beneuẽti nul
lam uidit spẽ potiũdi,Theate obsedit,cuius ciuitatis præfectus nomine Roselimus gen
re oriundus Lõgobarda ad Græcos defecerat,captaq; ui ciuitas prædæ simul & incẽdio
est subiecta,Ortona exinde & paulopost Luceria in deditionẽ acceptis. Ea cum intelle
xisset Hirenes Constantinopolitana imperatrix, Leonẽ spatharium suum ad Carolum
misit fœdera quæsiturũ. Magnaq; usus modestia Carolus, & ipse Ambinensem episco-
pum,& Eligandum comitẽ,à quibus petita pax apud Hirenẽ constitueretur,Constanti
nopolim cum spathario ire iussit. Imposuerat Pipinus præsidio Luceriæ in deditionem
sicut ostendimus acceptæ Vinigisium Spoletanum ducem, quẽ correptum ualetudine
Grimoaldus Beneuentanorũ dux obsidens recepta Luceria intercepit,& liberaliter ha
bitũ ad restituendas Spoletano in ducatu aduersus Francos Longobardorũ uires pluri
mum instigauit. Sed Pipinus ex urbe Roma in quã redierat eò ducens,clausum in Luce F
ria Grimoaldum ad deditionẽ compulit,id solum pactus,ut urbibus oppidisq; decedẽs
quæ tenebat,libero exilio Papiam demigraret.Caroli legatos,quos de pace acturos mi
serat Constantinopolim,appulsos Hirenes imperatrix benigne suscepit.Ea quæ per no
uam Caroli Magni creationẽ facta est Romani imperij à Constantinopolitano diuisio,
nullos habuit certos prouinciarũ fines. Sed quod partim superiora, partim ea quæ scri-
pturi sumus aperte ostendunt,constat Italiæ partem,quæ ad dextrã à Neapoli,& ad sini
stram à Sponto nunc Manfredonia incipiens supero inferoq; mari clauditur , ac Siciliæ
insulam in Cõstantinopolitani imperatoris partibus mansisse.Beneuentanus aũt gentis
Longobardæ dux,& si Græco magis fauebat,neutri imperatorũ subditus erat.Pariter al
tera in Italię parte Veneti,& si Græco magis cõsentiebant quàm Romano,non tamẽ in
illius omnimodæ potestate erant. Exterarũ uero prouinciarũ quas quisq; imperatorũ di
tione tenebat,sui imperij nominibus appellabat.Effecitq; Caroli uirtus,ut si pax cõcor-
diaq; ipsos inter utriusq; imperij principes uiguisset, apparuerit rem Romanã iterũ im- G
perio potiturã.Cum enim occidentẽ Carolus facile domaret,Hirenes mulier acceptum
in orientalibus augeret imperiũ.Eam uero paci cum Caroli oratoribus cõstituendæ in-
tentam Nicephorus patricius dolo captã in Lesbon insulã relegauit: & tamen ipse etiã
assumpto imperio pacẽ cum Carolo constituit. Cuius in fœderibus illud accurate apud
uetustos scriptores legimus interuenisse, ut Veneta urbs Italię maritima utrũq; reuerita
imperatorẽ proprijs uteretur legibus,& siue bello siue pace neutris partium censeretur.
Eius pacis formulã cum oratores Carolo in Germania apud Salsiburgum agenti detu-
lissent,Romã illos misit,omnia ut gesta erant Romano pontifici relaturos. At Carolus
Germaniæ rebus Pannoniarumq; cõpositis, Aquisgranũ in hiberna concessit. Æstate
quę secuta est in Saxones ducẽs,eos ex ipsis qui Transalpina incolebant,cũ mulieribus
& infantibus trãstulit in Franciã,quorum pagos Abderitis colendos dedit. Quo anno
Gothofredus Danorum gentis Oceani Germanici accolæ rex ingentẽ mari classem,&
magnum terra equitatũ ducens ad Saxoniæ littora concessit. Et pace cum Carolo cõsti H
tuta profugas Germanos,quorũ motus absente Carolo in Germania timebant, ex fœ-
dere reddidit.Secundũ eam pacem constitutam Carolus in Franciam est reuersus. Ro-
mæ per id tẽpus nulla erat inquietudo maior,quàm quòd nõnulli ex clero grauissimos
sanctissimosq; Leonis summi põtificis mores ferre nolẽtes,illi erãt molestissimi.Quare
cum apud Mantuã miraculosus Christi domini sanguis apparuisset, tantæq; rei auditæ
certitudinẽ Carolus à pontifice petijsset,eam pontifex abeundi Roma sumpsit occasio-
nem,& Mantuam accedẽs quũ miraculi certitudinẽ diligenter inspexisset, ad Carolum
coram illi responsurus accessit. Eodem item anno,qui primus erat imperij à Nicephoro
patricio assumpti, Aron Ammirhas Saracenorum trecenta milia in subiectas Cõstanti
nopolitano imperio Asiæ prouincias duxit: cuius aduentum imperator perdite formi-
dans,pacem ab illo abiectissime petijt,quã iniquissimis cõditionibus obtinuit, solenni
fœdere pactus se quotannis illi aureorũ milia pro imperij indemnitate , & tria itẽ milia
pro capitis sui salute in tributa persoluere.Paulo tamẽ post nequaquã saniori usus con-
silio Nicephorus Scaurationẽ filium imperij consortẽ declarauit. Qui adolescens à tur-

A pi genitoris pacto cum Saracenis discedens, multa diuersis in locis accepit incōmoda. Et Leo pōt. Romanus per Bauariam Taruisium, & inde Rauennam uersus Romam omnia reperit pacatiora, iniquis illis ueritis, ne aliquid secretioris pręsidij à Carolo attulisset, quiescētibus. Is pontif. Fortunato patriarchæ Gradensi, à quo multa apud Taruisiū accepit cōmoda retribuere uolens, palliū de corpore beati Petri sumptū misit. Extatq́ literarum cum pallio datarū formula finem in hæc uerba habens: Data XII. calend. Aprilis per manus Eustachij primicerij sanctę sedis Apostolicę, imperāte domino nostro Carolo pijssimo perpetuo Augusto à deo coronato magno & pacifico Imperat. anno tertio pacis eiusdem. Erat autē Fortunatus patriarcha Venetis tunc ducibus Ioanni & Mauricio infensissimus, & cum illorū æmulis in ciuili dissensione cōspirauerat: qui patefacta coniuratione, sibi timens de fuga in Franciā se recepit, & Carolo Imp. Venetos bello agitari ac opprimi iussit. Ducens itaq; in Venetos Pipinus Heracliam terrestrem
B unicam illorū ciuitatem, cuius locum nunc ciuitatē nouam appellāt, & Equileium eius ciuitatis oppidū inuasit. Sed ciues q ea loca frequentissimi habitabāt cāpestres, loci munitionibus suis diffisi, patriā deserētes cum liberis & uxoribus Venetias cōmigrarunt. Nec alia fuerūt loca, unde maior numerus familiarū Venetarū quæ nunc extēt, originē traxerit: quādoquidē ad centū familiss eorū præsertim qui patricij postea fuerint appellati, Heracliā Equileiumq́ dedisse omia Venetorū monumēta habēt. At Carolus Imp. postquā Romanorum pontificem Romam reuersum dimiserat, componendis imperij rebus operam dedit. Primumq́ uocatis ad se filijs, munera illis obeunda mādauit. Carolum nanq; ex concubina susceptum, & natu maiorem in Sclauos nunc Boliemos Polonosq́ ducere iussit, qui Saxones uicinos & Romano parētes imperio motib. agitabanr. Pipino autē & Ludouico apud se aliquandiu retentis prouincialium conuentum apud Theodonis palatium celebrauit. Quo in tempore Paulus diaconus cum alijs cōcordar, Venetos & Dalmatas, Carolo & Romanis adhæsisse. Nā delati Theodoniū Vbulerius
C & Beatus Venetorū duces, Ioanni & Mauricio suffecti, ac Donatus Iaderæ episcopus, Paulusq́ dux oratores cum Carolo Imp. multis donato muneribus fœdera amicitiamq́ iunxerūt. Eo autē in conuentu nil magis accuratē fecit Carolus, quàm diffidentes, ut assolet, in rerū administratione filios portionis regnorū prouinciarumq́, quibus præesse deberent, fecit certiores testamēto condito, quod obsignatū Romam mittens per Leonem pont. ad robur subscribi seruariq́ uoluit. Exinde Carolo filio, qui Bohemis prælio profligatis, Leonem eorū ducem occiderat, agrosq́ populatus erat, ad conuentū reuerso, Pipinum Imperator in Italiam regnum suum dimisit. Ludouicum autem in Bauaros Austrasiosq́ & Germanos regna sua redire curauit. Profectus postea Theodonio Imperator Aquisgranum accedēs, Carolum filium in Sclauos, Sorbienses ad Albim fluuium incolētes, & postea iterū in Bohemos ducere iussit. Et quidē Carolus filius genitori uirtuti assimilis, exercitu quē acceperat ex Bauaris, Burgūdionibus, Alemannisq́ aucto utraq; expeditione feliciter est usus. Nam Sorbiensibus quamprimū sunt aditi, pacatis, & præsidijs eorū prouinciæ fluuijs Sale & Albi impositis, terrā Bohemorū ingressus, cùm
D fugientes illi non essent inuenti, agros deuastauit. Quo in tempore Mauris Corsicam Italiæ insulam premētibus, Pipinus rex classem duce Ademaro Franco Genuæ comite immisit, ad primamq́ excensionē, & si Ademarus dux pugnās occisus est, Mauri profligati, insula sunt pulsi: pariq́ in Saracenos felicitate per id tēporis usus Imp. Carolus, Nauarros, Pampilonensesq́ Hispanos, qui paulo ante ad infideles defecerāt, in deditionē per legatos accepit. Mauriq́ tunc Hispanias Taraconensem ac Lusitaniā imperio prementes, paratissima classe Sardiniā, Corsicamq́ sunt aggressi. In quos Carolus classē apud citeriorē Hispaniā comparata: cui Bucchareœdus comes stabuli sui præfectus, duci curauit. Sardis autē probē resistētibus, Mauri prælio superati ad quinq; millia amiserūt, Et Bucharœdus eosdē in Corsicam excensione facta delatos fudit, fugauitq́, tredecim nauibus dum fugerēt interceptis. Per quod tempus Nicea patricius à Nicephoro Constantinopolitano Imperatore missus ingenti classe in Adriaticū ducta, Dalmatas & Venetos ab ictis cum Carolo Imp. fœderibus recedere compulsos, ad suas partes reduxit. Et tamen non multos dies Venetijs cum classe moratus, inducijsq́ cum Pipino in paucos menses constitutis, Constantinopolim cum omni classe reuersus est.

mani imperij,Decadis Secundæ,Liber Secundus. E

ONSYDERANTI mihi nunc orbis olim Romanis subiecti statũ,nulla
uidet inclinãti pridẽ imperio funditus euertẽdo causa efficacior fuisse,
q̃ inchoata nuper Cõstãtinopolitani cũ Romano principe dissensio. Si
nanq; Nicephorus Græcus ita in Asiã & Africã mentẽ cogitationesq;
intendisset,sicut Carolus Magnus domandis uel imperio uel fidei Chri
stianæ rebellib.Europę populis incubuerat,facile potuit instaurari Ro
manæ rei dignitas, quã uterq; imperator titulo præferebat. Sed dũ Carolus hinc Danos
gentẽ oceani Germanici accolã p Carolũ filiũ Romano subigit nomini,inde Saracenos
Hispanias premẽtes per Ludouicũ filiũ agitat:Nicephorus omissa Saracenorũ Thraciã
& ipsos Cõstãtinopolitanę urbis fines uastantiũ cura oẽs imperij sui uires in dãna Italiæ
sub Pipino rege quiescentis cõuertit.Siquidẽ eius classis in mare inferũ delata Populo-
niũ Hetruriæ urbẽ, partim fraude, partim uiribus captã diripuit: & Niceta patricius in-
ducijs quas cũ Pipino Venetijs cõstitutas fuisse diximus, uixdũ exactis classe ingenti in F
Adriaticũ ducta,supplementisq; in Dalmatia acceptis,exposita supero mari Italiæ loca
Pipino parentia inuadere cõstituit.Resciuerat eius aduentũ Pipinus,&Comaclo,quod
oppidũ mari stagnisq; penè in insulã circundatũ,Venetis primũ opponit,cõmunito co
pias imposuerat ex omni Italica Gallicaq; militia selectas.Duxit tamen in Comaclũ Ni
ceta, & Græcus, Dalmata, Venetusq; miles multis acceptis uulneribus est repulsus.
Quamobrẽ Niceta primo frustratus conatu Venetias se recepit,&eius urbis duces im-
peratorẽ inter Cõstãtinopolitanũ & regẽ Italicũ,pacẽ ut cõstituerẽt intentarũt.Veneta
enim urbs per eos trecentos & circiter quinquaginta qui ab eius cõditione effluxerant
annos multũ populo & opibus aucta erat,ut eam uterq; princeps multi facere cogeret.
Scribit uero Paulus Aquileiẽsis diaconus Vbeleriũ & Beatũ duces Venetiarũ,qui Græ
cos & Frãcos ad pacẽ perducere simulassent Pipino insidiatos fuisse: easq; insidias,quũ
Pipinus sensisset,à pacis tractatu re infecta discessum esse. In monumentis aũt reipubli-
cæ Venetorũ habetur Vbeleriũ quia uxorẽ ex Gallijs haberet Francis cõtra rempubli- G
cam consensisse, ideoq; ipsum & Beatũ fratrẽ patria pulsos ad imperatorẽ se contulisse.
Quod quidẽ ut credã facit ipse Paulus,q paulo infra Vbeleriũ enumerat inter oratores,
quos Carolũ pro pace constituta ad Nicephorũ misisse ostendemus. Ea quũ fieri prima
rios inter Christiani nominis principes Romanũ & Græcũ fams uulgasset, extulerunt
animos Saraceni & Sardiniã primo, deinde Corsicã insulã ipso sancto paschæ sabbato
ingressi, Aleria urbe spoliata mortales omnes præter episcopum & senes admodũ per-
paucos cum facta rerum omniũ præda abduxerunt. Pipinus interea indigne ferens insi
dias sibi à Venetis sicut tebat fieri,bellum in eos maiore q̃ unq; antea apparatu terra ma
riq; mouit.Id bellum uarie à multis scriptũ inuenio,Paulus enim diaconus Aquileiensis
quẽ uidemus Venetorum gloriæ libenter detrahere, Venetiã dicit terra mariq; bello ap
petitã Pipino regi subiectã,& illius duces in deditionẽ acceptos fuisse.Gothofredus au
tem Viterbiensis,& ipsa Venetorũ monumenta habent eam Venetię subiectionẽ supe
riori bello factã, quando Pipini copias Heracliã Equileiumq; scripsimus inuasisse.Vn- H
de quũ aliquando attente cõsiderauimus,quę potuerint esse insidiæ,quas Venetorũ du
ces Pipino struxerint,id credimus fuisse,quod in tanta scriptorũ cõfusione Gothfredus
innuit, & Paulus præpostere scribit, Pipinũ licet Venetiã per ducum Vbelerij & Beati
deditionẽ subegerit: ita Venetos dimisisse liberos, ut nihil rei cum Græco imperatore
postmodũ illius esset, Venetosq; post ictũ id fœdus mercaturæ quã in orientis partibus
accurate semper & auide nimis exercuerũt causa,cũ Nicephoro imperatore in gratiã Pi
pino inscio redijsse:eamq; ob rem Pipinũ ira concitũ arma in Venetos resumpsisse.Satis
enim cõstat quando id bellum est motũ, Vbeleriũ & Beatum duces siue profugos, siue
ut diximus pulsos,patriæ extorres.Et Valentinũ eorũ ex utroq; parẽte fratrẽ in ducatu
fuisse apud Methamaucũ,quæ tunc Venetæ reipublicæ regiminis sedes erat.Id bellum
quẽ maxime in modum sit gestum dicturi,loca prius breuiter describemus:Situm urbis
Venetæ qui nõ uiderit nullo describẽte ingenio perite intelliget.Interiectũ eñ mari &
stagnis, à quibus urbs circundat,littus per sexaginta penè passuum milia decẽ scinditur
uadis & interiecta scissuris in insulas littora pleraq; à diuersis tunc populis rempublicã
Venetorum

A Venetorum cōſtituentibus habitabantur, quorum ad orientē meridiemq́ primi Brondulenſes, ſecūdi Clugieſes, tertij Peliſtrinenſes, quarto in loco Albiolenſes, & in quinto erant Methamaucēſes, ſextum locū Oliuenſe tunc caſtrum, ubi nunc epiſcopiū eſt, obtinuit. Secundū quod remotiori ab alto mari aliæ habitabant non quidem in littore, ſed in paludibus inſulæ, quarū prima Riuuſaltus cæteras ſua dignitate reddidit obſcuras. Pipinus itaq; obſeſſis mari cū claſſe Venetis, ne alicūde aduehereſ nauigio cōmeatus, terreſtres copias littoralibus, ut ita appellē, inſulis immittere curauit. Brodulēſibusq́ Clugieſibus & Peleſtrinēſibus in poteſtatē factis, in Albiolā duxit. Priuſq́ q́ potireſ Valentinus dux & omnes Veneti ad clauum reipublicæ in Methamauco ſedentes, ea relicta inſula, Riuumaltū ſedem reipublicæ tranſtulerūt Ea territi magiſtratuū fuga Albiolenſes, & qui in patria manſerāt Methamaucenſes, deditionē fecerunt. Habent hac in parte Venetorum monumenta Pipinū regem, qui difficiliorem ſolito per paludes q́ per littora curſum intelligeret, quid ſibi agendum eſſet dubium hęſitaſſe, & tandē doloſæ mulie-

B ris uetulæ conſilio pontē ligneum fabricaſſe, quo equitatum in Riuialti inſulā traduceret, Venetoſq́ ſecundū maris ęſtum q in paludibus æque ac in alto pelago fluit refluitq́ nactos, ponte igni ferroq́ refracto, Pipini regis equitatū demerſiſſe. A cuius cladis hoſti inflictæ memoria canalē qui tortuoſiſſimus à Methamauco in Riuumaltū perducit, orphanum appellari uolunt. Cerniturq́ in Riuialti mercatorū porticu pictura inſignis, ante ducenteſimū annum facta, equites oſtendēs in eo ponte prælium cōmittentes. Cladem uerò à Francis eo in loco facile acceptā crediderim, quòd Paulus Sicardusq́ ſcribunt, Paulum Ceſſeranæ, ut ipſi appellāt, cuius familia nunc Ciurana dicitur, Dalmatis, Venetiſq́ cum claſſe auxilio aduenіſſe, & territā eius aduētu claſſem regiam receſſiſſe. Sed equitatū de ponte, quem tria paſſuum millia longū fuiſſe oportuerit, dimicaſſe, delirantis fuerit uel credere, uel ſcribere. Quicquid ueritas habuerit, ſub ipſum claſſis quā Paulus Ciuranus duxit aduentū, pax Nicephorū inter Imperatorē & Pipinum renouata eſt: in cuius fœderibus Venetis cōceſſit rex Italicus, ut immunitatē qua à Carolo geni-

C tore donati fuerāt, retinētes, Nicephori partium bello paceq́ cenſerētur. Eaq́ cōſtituta pace, Veneti publico omnium inſularū conſilio ſedem à Methamauco tranſlatā in Riuoalto manere, & quòd Riuuſaltus ſit ciuitatis nomen cōſtituerunt, palatiūq́ quod noſtra ætate ſuperbiſſimis eſt ædificijs auctum, eo in loco tunc primum fundare cœperūt. Pariterq́ eodem anno, q in Oliuolēſi inſula littori proxima caſtellum fuerat, epiſcopi ſedem ibi conſtitutā appellant, & totam diœceſim Caſtellanā. Per id temporis Carolus Imperator certior factus Gothofredum regem Danorū Friſones imperio parētes inuaſiſſe, & prælio ſuperatis centum librarū argenti in quotannos tributa imperaſſe, ſuas omnes copias in Transrhenanis apud Alarā fluuiū, qua Viſaram amnem influit, ad diem conuenire iuſſit. Sed dum Carolus ibi Gothofredū multis, ut ferebatur, minis tumentē expectat, nuncius afferſ illū à ſatellite ſuo interfectū eſſe. Nec fuit ea lætitia occiſi hoſtis Imperatori diuturna, q eodē ferme die alter allatus eſt nuncius, Pipinū filium Italiæ regem, apud Mediolanū urbē Italiæ obijſſe: quaobrem Aquiſgranū eſt reuerſus. Eo agen-

D tem in loco Carolum Arſacius & Leo ſpatharij Nicephori Imp. Cōſtantinopolitani, & Ambulach Saraceni Hiſpaniæ regis, Eumingiq́ regis Danorū, qui patruo Gothofredo ſuffectus erat, oratores adierunt, cū quibus omnib. petitā pacē ea ratione celerius firmauit, q filiorū & regni ſui rebus cōſulere intēderet. Vt aūt inita cū Nicephoro pax ſolidioribus ſtabilireſ cōditionibus, miſit Carolus cū Leone & Arſacio ſpatharijs Nicephori legatis, Galdonē epiſcopū & Vgonē comitē Turonenſes, Aigonē comitē Foroliuij, & Vbeleriū Venetiæ ducē patria, ut oſtēdimus, tunc extorrem. Oratoribus Aquiſgrano pfectis, Carolus claſſem in Britānico oceano, quæ ſeptētrionalib. oris ſubueniret cogi, terreſtres uerò copias tripartito diuiſas, in Liuonias, Pānonias, Britōeſq́ duci iuſſit. Ipſe Aquiſgrano mouēs, & Bononiā maritimā ciuitatē delatus, primū omnium claſſem eò cōuenire iuſſam inſpexit, & cū omia ex ſentētia intellexiſſet diſpoſita eſſe, Aquiſgranū reuertens Eumingi regis Danorū, & Sclauorū, Polonū, Bohemorum, p ad Danubium incolentiū nuncios habuit obuios, qui omnes magnis multiſq́ muneribus illi datis, nihil magis q́ confirmationem perpetuitatemq́ orarunt. Quod cum læto conceſſiſſet animo Imperator, triſti perculſus eſt nuncio mortis Caroli filij, qui Germaniæ limites cū

copijs

copijs obſeruabat.Interea quo tēpore oratores Cōſtantinopolim miſſi applicuerūt, Ni E
cephorus Bulgarorū bello implicitus multis erat uictorijs uſus,qui priusq̄ ad pacē cum
dictis oratoribus in Cōſtantinopoli firmandā redire potuerit,in prælio quod apud Me
ſiam ſuperiorē cum Chrunno Bulgarorū rege geſſit ſuperatus occubuit. Et Stauratius
filius uulnere ſecundū aurem eodē in prælio accepto,Cōſtantinopolim reuerſus impe-
riū aſſumpſit.Quē non poſt annū,ut aliqui uolunt, ſed tertio imperij menſe Michael ſo
rorius eius depoſuit,& illi in imperio ſucceſſit,eiq; nihil antiquius fuit q̄ inchoatā à Ni-
cephoro pacē cum Caroli oratoribus,qui multos menſes Conſtantinopoli expectaue-
rant confirmare.Conditiones quę fuerint oēs fermè ſcriptores paucilſimis explicāt uer
bis,ut orientē cum Conſtantinopoli Michael,& Carolus occidentē cū Roma haberet.
Sed Paulus addit,Hiſpaniarū partes quibus recipiēdis tantopere Carolus inſudauerat,
imperatori Græco redditas fuiſſe: & Venetorū monumenta quibus cōcordat Gothfre
dus, habent Venetiā urbem ea cōditione in Conſtantinopolitani patribus manſiſſe, ut
immunitatibus pridē à Carolo habitis per Italiā uteretur.Detulit uero Michael eatenus F
Carolo, ut cū illius oratoribus ſuos ipſe Aquiſgranū mitteret, pacis formulam reddituros.
Fuerūtq; hi,Michael epiſcopus.&Arſacius, Theogniſtriſq; protoſpatharij.Ea pace
firmata quā animo deſiderauerat Carolus, Bernardum ex Pipino nepotē ad regendam
Italiā miſit.Et quia conſtans fama erat,Bethicę,Luſitanięq; Hiſpaniarū Saracenos claſ-
ſem paraſſe ingentē,cum qua Italię inſulas,& ipſam inuaderent Italiā, Vualium alterius
Bernardi patruelis ſui filiū,ideo nepoti Bernardo dedit regendæ Italiæ ſociū, ut uno ter
reſtribus occupato expeditiōibus,alter maritimis præeſſet. Venitq; Saracenorū claſſis,
& bipartito Corſicā,Sardiniamq; aggreſſa eſt.Sed ea quæ Sardiniā inuaſit deleta:altera
in Hiſpaniā de fuga ſe contulit, eoq; proſpero in rebus Italiæ ſucceſſu factum eſt,ut Am
bulach Saracenus Hiſpaniarum rex,conſtitutam aliàs cum Carolo pacem renouauerit.
Vtq; omnis Italia ubiq; quieſceret,cōceſſit Carolus Grimoaldo Beneuētano duci, quē
unicum in Italia ex Longobardorū reliquijs ſuperfuiſſe oſtendimus, pacē dari,tributo
illi uigintiquinq; millium aureorum in quotannos ex fœdere imperato.Oratoribus Mi G
chaelis Conſtantinopolitani imperatoris , qui Aquiſgranū uenerāt,auditis omnia quæ
petere animū induxerunt,Carolus cōceſſit. Et cum eam pacem plurimi faceret, redeun
tibus ad Michaelē ſocios dedit Amalariū Treuerenſem epiſcopum & Petrū abbatem
Nonantulanū,qui apud Orientalem manentes imperatorē illum ab Occidentalis uexa
tione curarēt auertere.Sub quorū epiſcopi & abbatis tēpus profectionis, Carolus con-
uentu primariorū imperij ſui prouinciarum omnium apud Aquiſgranū habito, Ludo-
uicum filium Aquitaniæ regem in imperij Romani conſortē aſſumpſit: & Bernardū ne
potem Italiæ regē appellauit.Interim Saraceni Africā ad Carthaginem incolentes,cum
Italiæ inſulas per Ambulach Hiſpani gētis ſuæ regis pacē quieſcere moleſto ferrent ani
mo,Corſicā inuaſerunt. quos facta ingenti præda onuſtos Hiſpaniā uerſus nauigantes
Ermēgarius comes Emporitanus,qui Maioricā pro rege Italico gubernabat aperto ag
greſſus mari fudit, & nauibus eorum octo interceptis,quingētos Chriſtianos,qui capti
abducebantur,liberauit,Neq; quieuerunt fracti fugatiq; eo prælio Saraceni: ſed priusq̄ H
eam reducerēt claſſem,in Italia circumacti Centumcellis urbem Romæ propinquā pri
mo impetu captā uaſtarunt:exinde ad Narbonenſis prouincię littora delati,extenſione
plurimis in locis facta,maximis prouinciales incōmodis affecerunt: quarū bene geſta-
rum rerū ſuperbia elati acceptas ab Ermengario comite Emporitano iniurias ulciſci ſta
tuerunt , & Sardiniā ex improuiſo inuadentes, totā trepidatione tumultuq; cōplerunt.
Sardis autē apud comitem impigre conuenientibus,ſigno in hoſtes dato,pręlium terra
primo,deinde cum profugis ad naues mari cōmiſſum eſt,Chriſtianiſq; ſuperantibus Sa
raceni multis mortalibus,& aliquot amiſſis nauibus,mœſti in Africā ſūt reuerſi.cæteris
tunc in locis occidentale imperiū quieſcebat.Michael uero Cōſtantinopolitanus bello
Bulgaros agitabat , in quos aliquandiu inferiores, dum inſolentius uictoria utit̄, apud
Adrianopolim uictus fugatuſq; non magis copias q̄ animos amiſit. Nanq; Cōſtantino
polim de fuga reuerſus, ſiue quia occidi à populo timuerit,ſiue quia adeo altū mœſtitia
in cor aſcēderit,imperio ſe abdicauit:cui à prætorib.militiæ populoq; ſuffectus eſt Leo
pardi patritij filius. Chrunnus uero Bulgarorū rex Adrianopoli potitus, & uictoria de
Michaele

A Michaele parata audacissime usus in Cōstantinopolim arma uertit, & castris ad portas urbis firmatis, oppugnationē ostentare præsumpsit. Leo aūt eruptione cum populo militibusq; facta, & repulit audaces Bulgaros, & regi Chrunno forte cōgressus, illū interfecit. Eo ex secūdo prælio parta est oriētali imperio quies illi similis, quā paulo ante occidentalē docuimus habuisse. Vrgētibus autē iā fatis Rom. infestis imperio Carolus imperator anno ætatis septuagesimo primo uita functus est. Fuitq; mors ipsa rebus imperij eò perniciosior, φ forte eodē anno gens Saracena maximis inter se scissa dissidijs Carolo superstite faciliter potuit deleri. Mabarmad nanq; Ammirrhas Haldalæ fratri congressus cū se prælio inferiorē & ꝓpè uictū cerneret, in fœdus cōsentit, per qđ duos pro unico cōtra ac fuerant cōsueti Ammirrhates Saraceni habuerunt. Idq; primores gentis adeo ægre tulerūt, ut in Ammirrhatis locū quatuor creauerint tyrānos, quorū unus Ægyptū & Africā occupauit: duo Hispanias inter se partiti sunt, & quartus Palæstinā ac Syriæ loca cepit. Agebat in Aquitanis hyberna Ludouicus Rom. imperator cognomēto Pius, quando illi Carolū patrē obijsse renunciatum est, qui Aquisgranū repetens delatus, legationes quæ ad genitorē uenerant primo audiuit, deinde prouincialium celebrato cōuentu, ea quæ Rom. imperio & Francorū regno administrādis uisa sunt necessaria, ordinauit. Legationū autē primaria fuit Leonis Cōstantinopolitani imperatoris, qui Michaeli ut ostendimus, per id tēpus suffectus erat, fueruntq; oratores Christophorus spatharius & Gregorius diaconus, quos Amalario episcopo & Petro Nonantulano abbati à Carolo missis, Leo socios addidit pacis, quæ inter duo imperia cōstituebatur, formā delaturos. Quæ autē fuerint pacis cōditiones nullus scribit. Solusq; Paulus Diaconus dicit innouata fuisse fœdera Carolū inter & Michaelē icta, & illis conseruandis, Nobertum Regiensem episcopum, ac Ricomiū Pictauiensem comitē oratores à Ludouico Cōstantinopolim fuisse transmissos. Is etiam imperator Ro. nouus Italiæ quieti cōsulens, cōstituta à Carolo genitore cum Grimoaldo Beneuētano duce innouata pace, Bernardum Italiæ regē nepotem suū ad se accersiuit. Erant Ludouico filij adolescentes duo, Lotharius & Pipinus, quorū natu maiorē Lotharium sub ipsum Bernardi Italiæ regis in Franciā aduentū Bauaris, & Pipinū Aquitanis gubernatores dedit. Primā exinde expeditionem Ludouicus imp. Bernardo rege comitante, aggressus est in Danos, & Eroldum & Ranfredū reges imperio parentes Rom. à filijs olim Gothfredi regno pulsos reducere intendit. Obstitit uero hyems uel eo maxime quia Gothfredi filij cum ducentis onerarijs nauibus maritimum gerebāt bellum, & omne id pelagus glacie cōcretum erat. Quod quum imp. rexq; intellexissent, medio fermè hærentes itinere ad Parbruniū Saxoniæ ciuitatem exercitū in hybernis cōtinuerunt. Eaq; hyeme iam media quū esset allatum ex Italia, Rom. primores in Leonis papæ mortem coniurasse, illumq; reos supplicio affici curauisse, imperator regem in Italiam ire iussit, curaturum ne quid detrimēti regnum Italiæ pateret. Ingressusq; Romam Bernardus rex, & si ilico in grauem periculosumq; incidit morbum, res Romanas per Gerardum comitem cōposuit. Quamprimum autē fama per Italiæ regnum uulgata est Bernardum Romæ esse, Caralitani Sardorum oratores ad eum uenientes ostenderunt pacē tertio ante anno cum Ambulach Saraceno Hispaniæ rege uita functo cōstitutam, & ipsis Sardis & regno Italiæ dānosam esse, quorum acquiescens consilio eam infringi, & bellum Saracenis indici uoluit. Eodemq; in tempore cum Leo papa apud Blerā ægrotare cœpisset, Romani in illum animis efferatis, quicquid ædificiorū non in urbe magis φ in proximis ciuitatibus & oppidis uel instaurauerat, uel à fundamētis erexerat, inaudita aliàs rabie demoliti sunt: quem tumultū in peius ut apparebat euasurum, rex Bernardus quū per litteras & nuncios cōpescere nequiret, Vinigisio Spoletano duce cū exercitu per arma sedauit. Cui pōt. ex ea ægritudine uita functo suffectus est Stephanus quartus, q tertio φ creatus erat mēse, in Franciā accedens Ludouicum imp. apud Aurelianos unxit, & imperiali diademate insigniuit. Per quæ coronationis tēpora uarijs agitari motibus imperator cœpit. Nā quū Signiuium Vasconiam ꝓuinciam, quę Garumnam inter fluuium & Pyrenæos montes est, gubernantem magistratu amouisset, Vascones ab imperio defecerunt. Et pariter Salanius quidam Abderitorum regulus gentis Germanici oceani insulas incolētis fidē, quam Carolo magno diu seruauerat deserens, Gothfredi filijs aduersus Heroldum re-

gem Danorū imperio fidelē adhæsit. Vascones autem uicinos Galliarum populi facile E breuiq; adeo edomuerūt eneruarunt q;, ut nulla rebellādi facultas imposterū sit relicta. Maius īn tuendis Danorū regibus negociū imperatori fuit. Qui eīn Saxonum obseruabant limitē Franci imperatoris iussu quum hostes inuadere nō auderēt, illos à prouinciarum imperij principio arcuisse satis supraq; duxerūt. Et tñ paulopost occasione oblata freti, cum Solamo & Gothfredi filijs cōflixerunt, illisq; prælio fusis Heroldum in paternū Daciæ regnum reduxerunt. Pariq; felicitate usus imperator Lodouicus, Britones q̄ rebellionē instaurauerant superauit, & in Murmanium ducē, qui adulterini regni nomen sibi imponi passus erat, in uinculis ad se perductū capitali supplicio animaduerti iussit. Tam multis rebus uarijs in locis bene gestis Ludouicus imp. cōuētum in Aquisgranio celebrauit. In quo ecclesiasticis rebus cōpositis legatos Cōstantinopolitani imperatoris, & Saracenorum Cæsaraugustanam urbem Hispaniæ obtinentiū audiuit. Saracenis aūt petitam pacem facile concessit. Sed Nicephoro qui orientalis imperatoris erat orator, qui de rebus ad Romanos Dalmatasq; spectantibus ageret, nihil certius respondit F q̄ se curaturum, ut magistratus urbis & Italiæ satisfacerent. Dum ea gerunt̄ in Francia, Stephanus quartus papa Romā ab imp. reuersus breui obijt, eiq; successit Paschalis primus: qui q; à clero populoq; Romano absq; imperatoris autoritate præter obseruatam diu ante consuetudinē electus esset, ad illum scribens suam innocentiā à cleri populiq; uiolentia purgauit: egitq; cū illo mitius omniū opinione Ludouicus, qui non solū in bonam partē pont. scripta accepit: sed pacta quoq; inter utriusq; prædecessores seruari solita, spōte cōfirmauit. Sub ipsum exinde tēpus imperator Ludouicus Aquisgrani agēs in cōuentu quem solennē habuit, Lotharium primogenitum imperij consortem declarauit: Pipinusq; tunc secundus filius Aquitaniæ, & Ludouicus tertius Bauariæ reges appellati sunt. Quæ dū fieret, Bernardus Italiæ rex fatui adolescēs ingenij, quorundam magnatū Italię instigatione, inter quos fuere Anselmus Mediolanēsis, Vulfaredus Cremonensis, & Rodulfus Aurelianēsis episcopi, imp. rebellauit. Claustris eīn Italiæ quacunq; G ex Gallijs Germaniaq; est ingressus, præsidio cōmunitis primariarū urbiū populi sacramento in suā aduersus Ludouicū patruum fidē obstricti sunt. Ea cū rescisset imperator, causa in cōuentu ꝓposita, nepotem læsæ maiestatis crimine damnatum hostem iudicauit. Exinde copijs quantascunq; Galliarū, Germaniæ & Bauarorū ꝓuinciæ potuerunt mittere, coactis, in Italiam duxit. Intellexitq; ocyus malo suo infelix adolescēs Bernardus, q̄ perditorum hominum cōsilio usus fuerat, q; nec claustris præsidio impositi milites, nec adacti sacramēto populi fidē seruauere: sed subita deditione, q̄ primum sunt adita facta, sese imperio permiserunt. Rebus Italiæ breui pacatis imperator nobiles Italicos ꝓditionis cōuictos iugulari iussit, Bernardum aūt, & si ilico ad imperatoris aduentum armis depositis ad misericordiā cōfugerat, & simul episcopos in Franciam perduxit. Et cōuentu iterū super iudicio Aquisgrani habito gladio trucidatus. Episcopi uero synodali decreto depositi in monasteria relegati sunt. Necdū satis ea erat cōspirata, cum imperator Britanniæ motibus qui nunciati sunt, cōcitatus eò tumultuarie duxit. Viomarchusq; tyrānus ad regnū aspirās, cōgredi ausus in prælio interfectus est. Pacata tyranni H morte Britannia ad alios motus, q̄ in Andegauis nunciabant̄, sedandos cōtulit se imperator. Eò cum uenisset, omnia reperit quieta, sed aliud accepit incōmodum, q; Ermēgardam uxorem, ex qua tres filios reges tunc superstites susceperat, lōgo cōfectam morbo amisit. Profectus itaq; per Rothomagū, Ambianū & Camaracum, se cōtulit Aquisgranium, ubi absoluit multarū gentiū oratores, per totūq; triennium qđ secutum est nullo maiori negocio implicitus fuit, q̄ domando Lindeuto inferioris Pannoniæ tyranno, q̄ rebellis superiorem Pannoniam & Dalmatiam uarijs motibus agitauit, tandemq; fugatus est in mōtes, qui Mœsiam à Pannonijs diuidunt, cōpulsus deditione facta ueniā impetrauit. Apud Cōstātinopolim interea quies illa durauerat, quam Leonē imperatorē in Chrunni Bulgarorum regis morte ostendimus peperisse: finemq; quieti attulit ipsius Leonis mors, quē Michael domesticorū comes optimatum prætorianorumq; fauore cum interfecisset, ad imperiū per arma sublimatus est. Eodemq; anno, qui fuit inclinationis Rom. imperij decimi supra quadringentesimum, Ludouicus imperator Lotharium filium in demortui Bernardi locum Italiæ regem dedit: quem Romam à Paschali pontifice

A tifice populoq; Romano uocatũ pont.ipse in basilica beati Petri unctum coronatumq; regẽ Italiæ primo & postea Augustum appellauit. Romanis tñ & nonnullis Italiæ primatibus non satis obedienter imperata facientibus, Lotharius Papiam ad Ludouicum genitorem se cõtulit, ostenditq; ad cõprimendam insolentium proteruiam copijs opus esse. Quamobrẽ Ludouicus Adelardum palatij & Maringum Brixiæ comites, filio cũ cohortibus addens, illum Romam reuerti, ut cõtumacium audaciam cõpesceret, imperauit. Priusquã tñ Lotharius Papia moueret, nuncij ab urbe Roma attulerunt, Theodorum Romanæ ecclesiæ primicerium, & Leonem nomenculatorem eius generum in patriarchio Lateranensi primũ excæcatos, & postea caput truncatos esse. Nec erat obscurum, eos ob obseruatã & multis ostensam modis imperatori Lothario fidem, ea omnia passos esse. Attulit etiã imperatoribus fama, & Romæ uulgò creditum est, Paschalẽ papã uel facinus iussisse, uel quod uero magis erat simile, quum id à cõiuratis constitui rescisset, dissimulasse. Non tñ adduci potuerunt imperatores, ut iniectam pont. culpæ suspicionem

B temere admitterent: sed mittentes Romam nuncios, Adalangum abbatem sancti Nedasti, & Hunfredum comitem Curiensem, quo se res habuisset modo inquiri iusserunt. Iisq; iã iter ingressis Ioannes episcopus Nouæuillæ, & Benedictus archidiaconus Ro. imperatores à Paschali pont. adierũt, conatiq; sunt impositam pontifici calũniam abolere. Et pontifex ipse quamprimum oratores imperatorum Romæ applicuerunt, triginta episcoporum synodo coacta, innocentiam suã iureiurando purgauit: atq; etiam mortuos tanquam maiestatis reos iure cæsos pronuncians, interfectores qui de familia sancti Petri erant, absoluit, & in patria cõseruauit. Ea ut erant gesta quum imperatores ab abbate & comite nuncijs suis, ab episcopoq; Sutrino, Sergio bibliothecario, & Leone magistro militũ, quos pont. Papiã misit, intellexissent, in bonam partem consilium pont. acceperunt. Ludouicus nanq; mitissimi imperator ingenij semper multum fidei apostolicæ detulit. Fuitq; adeo ut quatuor Romani pontifices quos uigintiseptem annorum illius imperij tempora habuerunt, adiumẽto nunquam caruerint, quo in Ro-

C manorum persecutionibus sæpenumero indiguerunt. Tradunt etiam Eginardus Paulusq;, & Ricardus scriptores, Ludouicum in paschalis Romani pont. manibus renunciasse furi, quod Adrianus primus pont. Romanus Carolo Magno genitori suo concesserat. Id quũ nullus dictorum scriptorum, quod fuerit scribat, fuisse tenemus, qđ supra in Caroli gestis rebus uerisimile nobis uideri negauimus, aut scilicet summæ modestiæ imperatorem uoluisse, aut excellentis animi & ingenij pontificem concessisse ius summorum põtificum, & omnium orbis Christiani episcoporũ ad libitum ordinandorum. Siue igit Adrianus Carolo cõcessit, & Ludouicus seipsum, posterosq; spoliauit: siue nihil eorum fuit, aliud à Ludouico generosi animi, & Romanæ ecclesiæ amãtissimo principe, ingentis in ipsam ecclesiã libertatis extitit argumentum: scripsit nanq; illi epistolã cuius multa uidimus exempla, per quam Italiæ ciuitatum oppidorumq; partitionem faciens, quæ iuriũ ecclesiæ sint, aut imperij enumerat. In Tuscis eñ imperij iurium esse dicit Aretium, Volaterras, Clusium, Florentiam, Pistorium, Lucã, Pisas, & Lunam. Caete-

D ra aũt loca quum non explicet, in Romanę ecclesiæ portionem uidetur relinquere. Sed nescio qua ratione Perusiã & Vrbemueterẽ, quæ & in Hetruria sunt, ecclesiæ Romanę iurium esse exprimit. Pariterq; in Vmbria Tudertũ, & quicquid undique ad Romanæ urbis agrũ pertinet, & ultra Apenninum totam Romandiolam, ac Rauennatis ecclesię exarchatum Romanæ ecclesiæ iuribus asscribit. Pauloq; post factã huiusmodi diuisionem Paschalis pont. Romanus ad primos octaui anni pontificatus dies obijt. Tunc uariantibus inter Romanos sententijs duo per cõtentionẽ in põtifices sunt suffecti. Quos cum nobilitatis Romanæ primores deposuissent, cõcordi totius populi cum clero fauore creatus est Eugenius secundus, qui erat tituli sanctę Sabinę, presbyter Cardinalis. Id cum esset imperatori Ludouico apud Cõpendium Galliæ oppidum agenti nunciatum, Lotharium regẽ in Italiam misit. Ipse in Britanniã rebelles animos prę se ferentem exercitum duxit, & per Rhedones tripartito prouinciã est ingressus. Filijs nanq; Pipino exercitus parte una, alia Ludouico attributis, tertiã ipse sibi seruauit. Ea puincia per quadraginta dies ferro ignîq; uastata, & obsidibus acceptis, Rothomagũ se cõtulit: qua in urbe oratores Constantinopolitani imperatoris suũ accessum iusserat operiri. Sum-

ma legationis erat sæpe aliàs, & diu ante agitata apud Cõstantinopolim imaginũ uene E
ratio: de qua quid Ludouicus sentiret, Michael fieri certior cupiebat. Cũq; cẽsuisset Lu
douicus Romanũ põtificem consulendum, oratores illum adierunt, quò per id tempo
ris imperator Lotharius se cõtulerat. Et ab Eugenio pont. comiter acceptus, statum ur-
bis & regni sui Italiæ ex illius sententia reformauerat, ut non minus Italia ubiq; q̃ Ro-
ma motibus, intestinisq; dissidijs careret. Inuenio autem quod diu attente quæsiui, Lo-
tharium imperatorẽ tunc primum magistratus in urbe Roma cõstituisse, qui ius popu-
lo dicerent: cõstare uidetur Romanos uera sub Carolo filijsq; & nepotibus ad eam diẽ
libertate usos, qua prius petulantissime usi erant. Redijtq; breui ad Ludouicum, genito
rem Lotharius, & oẽs simul genitor filijq; præstantissimi duces domandis in Hispania
Saracenis, & finibus Romani imperij ad Germaniæ Pannoniarumq; limites custodien
dis intenderunt. Nam ut ea omittamus, quæ parum digna multi referunt scriptores, Lu
douicus Bulgaros post petitam impetratamq; pacẽ Pannoniarũ limites ingredi ausos,
sola mittendi in eos exercitus ostẽtatione à motibus abstinere fecit. Et petitã iterato pa F
cẽ per Baldricum & Gerardum comites Intarranorũ qui sunt Dalmatiæ populi, cõces-
sit. Eam uero pacẽ uixdum ictis fœderibus constitutam Bulgari rumpentes nauigiũ in-
gens per Danubium in Drauæ fluuij ostia perduxerunt. Maior interim difficiliorq; ex-
peditio imperatores patrem & filium distinebat. Nanq; Aido quidam perfidus, quẽ Lu
douicus regendæ Aquitaniæ præfecerat, Ausoniam urbem dolo captam diruit, & op-
pidis castellisq; illius agri cõmunitis Abdecamanni Saracenorũ regis auxilia accepit.
Missus ad eum ab imperatore orator Elisachar abbas, ut in fide maneret, persuadere ne-
quiuit. Missi etiã post abbatẽ cum copijs Adebrãdus & Donatus comites, pauca de Au
sone agro castella ægre & multo in prælijs effuso sanguine receperunt, Saracenisq; in-
dies apud Aquitaniã præualentibus nõnullæ ex proximis Hispaniæ citerioris ciuitati-
bus, ad illos defecerunt. Elisachar tñ abbas, & si apud Aidonẽ parũ felici legatione usus
erat, Bernardo Barchinonis comiti, ut fidẽ imperatori Romano seruãs, suos quoq; Go-
thos, & subditos Hispanos ne Aidoni cõsentirent, persuasit. Interea Abderanã rex clas- G
sem cũ paratissimo Saracenorũ exercitu duce Aburmane cõsanguineo Aidoni ex Cæ-
saraugusta auxilio miserat: & Ludouicus imp. copijs Pipino filio Aquitaniæ regi datis,
omnia curabat, per quæ Aidoni Saracenisq; resisteret. Dum autem Christiani cõtant,
& omnia lente agunt, irruentes maxima cum celeritate, Aburmanes, Aidoq; agros Bar
chinonensem Gerundensemq; enormi crudelitate uastarunt, & facta omnifaria rerũ in-
genti præda, primus se ad Cæsaraugustã receperunt, q̃ eorum quempiam Pipini exer-
citus uidere potuerint. At apud urbem Romam Eugenio papa defuncto suffectus est
Valentinus primus, & quum is itẽ trigesimo uel, ut quidã uolũt, quadragesimo die ob-
ijsset, creatus est in pontificem Gregorius quartus ciuis Romanus, qui erat tituli sancti
Marci presbyter cardinalis. Fama rei apud Barchinonem, Gerundamq; bene à Saracc-
nis gestæ in Africã Asiamq; perlata, cæteri eius gentis populi animos extulerunt: & pri
mi Asiani sacrosancta Palæstinę loca fœdantes a nemine Christiano adiri permiserunt:
Mauri uero in Siciliã classe delati, excensione facta late incendia cõmiserunt: Nec sciuit H
potuitq; Michael imperator Græcus tantis malis aliter prouidere, q̃ quod Venetis, ne
mercimonia occidentis in Asiam perferrent inhibuit, & aliquot onerariarum nauium
triremiumq; pręsidia Siculis etiam à Venetis afferri curauit. Delataq; in Siciliam classis
Veneta, catenus profuit, q; siue præda abũde satiati, siue maiorẽ ex Græcia Italiaq; clas-
sem aduentare suspicati infideles, quamprimũ uela à lõge cõspexerunt, in Africã redie-
runt. Erat per id tẽporis Venetorum dux Iustinianus Particiacus, anno cuius secundo
ducatus beati Marci euangelistæ corpus Venetias est translatũ. Id factũ non abre fue-
rit recensere, qđ Sicardus, Singibertus, & Vincentius scriptores in corruentis imperij
tempore differunt: & Iacobus de Voragine, Paulinus episcopus, & Petrus Damiani in
euangelistæ eiusq; translationis laudibus occupari, rem quo gesta sit modo incondite
referunt. Babylonis rex Saracenus postquã loca Palæstinæ sacrosancta, ut diximus, fœ-
dari iusserat, ornamenta quoq; ecclesiarũ, ut sua, quas uocant Meschetas, tẽpla exorna-
ret, Babylonem iusserat comportari. Ventum erat ad celeberrimam Alexandriæ eccle-
siã, quę sancti euangelistæ Marci sicut cadauer seruabat, ita nomen referebat. Et quibus

A datum erat negociū cementarij fabrè dolata uarij coloris marmora deuellebant. Quum
forte ecclesiam ingressi Bonus Methamaucensis, & Rusticus Torcellensis Veneti mer
catores, Scauratiū monachū, & Theodorū specularē presbyterū ecclesiæ custodes, mœ
stos quidē & illacrymantes, tanti mali causam interrogant. Qua intellecta indignabun
di sanctū cadauer, ne à barbaris fœdaretur, sibi postulant dari Venetias deferendum. Sa
cerdotibusq; indignum esse dicentibus, ut ea sancti Marci cadauer exularet ecclesia, in
qua uiuus & præfuerat, & mirum in modū populo profuerat Christiano, nō facete ma-
gis q̃ uere responderunt non posse censeri exulem, si Venetiā, in qua apud Aquileiam
recens scriptū iuuenis prædicauerat euangelium, post actam Alexandriæ senectutem,
& functum uita corpus longo postliminio rediret, eoq; rediret tempore, quādo ossa &
quicquid neruorum esset reliqui in dissipatiōis periculū sint adducta. Erāt uero Bonus
& Rusticus ditissimi mercatores, sed q auiditate lucri imperatoris Michaelis, & suæ rei-
publicæ iussa transgressi decē onerarijs nauibus merces ex Italia Alexandriam adduxe
B rant. Quare eorum pollicitationibus promissionibusq; in sententiam ducti sacerdotes
qđ petebāt faciliter consenserunt. Deferendi ad naues sancti cadaueris hunc maximè
modū fuisse legimus: Scauratius & Theodorus capsa, quę sanctū seruabat corpus, aper
ta, illud sportæ imposuerunt, qua mercatorum serui cōmeatum ad naues perferre con-
sueuerant. Tunc parati ad id astutiores & tunc de industria à uestitu sordidissimi calo-
nes sportam operibus porcinisq; carnibus superiectis plenā medio foro rectaq; ad por-
tum semper populo frequentissima per gētes uia, læti & inepte, ut est eiusmodi abiecto-
rum hominum mos, iocabundi pergebāt. Obuiarūt uero quibus publice data erat à Sa-
racenis cura portorij exactores, & quid sportæ inesset inspicere tentarūt: porcinisq; car-
nibus quibus Machometi superstitione uesci prohibent, ideoq; uisu quoq; abhorrent,
inter olera repertis, canzir, qđ porcus eorum lingua est, terq; quaterq; replicantes spor-
tam ad nauim ultra intentatam ferri permiserunt. Tunc Bonus & Rusticus uelis uento
datis prosperrima usi nauigatione Humagum peruenerūt, & uenia errati sui delatorum
C Alexandriā mercimoniorum ob aduectum ciuitati preciosissimum munus facile impe
trata, per Oliuolensem portum sancti euangelistæ corpus in urbem peruexerunt. Quo
anno & sequenti, quem constat fuisse ab inclinatione Romanorū imperij septimū & ui
gesimum post quadringentesimum, ecclesiā quæ nunc extat sancti Marci Venetijs ædi
ficari cœptum est. Iustinianus uero dux ea auctus gloria sancti euangelistæ ducatus sui
tēporibus in urbē aduecti, à populo Veneto petijt impetrauitq; Ioannē fratrem suum,
qui apud Cōstantinopolim exulabat, in patriam reuocari, & sibi in consortem ducatus
dari: Michaelq; imperator Saracenos audiens Siciliam inuasisse, per Ioannē in patriam
reducē & ducem creatum, à Venetis petijt, ut classe Siculis opem ferrēt. Dumq; classis
à Venetis armaē, dum nauigat, dum Siculis laborantibus se ostentat, sancti Marci eccle
sia à Ioanne duce populi gratiam eo in negocio aucupante perfecta est. Saracenis autē
in Sicilia præualētibus Veneta classis nō cōgredi ausa, Venetias re infecta redijt. Inte-
rea Gregorius pont. Romanus Saracenos apud Barchinonē Getundamq; præualuisse,
D & maiora in dies moliri, Siculos uero amissa omni maritima ora penè ab eisdē subactos
esse audiens: ad Ludouicū Lothariūq; imperatores Angelone in Gallijs prouincialiū
conuentum habentes, Quirinū primiceriū, & Theophilactum nomenculatorē orato-
res misit, Christianis aduersus barbaros suppetias petituros. Eoq; ex cōuentu Altergē-
rius Carnotensis episcopus, & Anfredus abbas Nonantulanus ad Cōstantinopolitanū
imperatorē oratores accesserunt. Summa legationis fuit, ut oratus à pontifice princip-
busq; Romanis Michael cōmune cum ipsis bellū in Saracenos susciperet. Animaduer-
titq; per id temporis Ludouicus in sui exercitus duces, quorum negligentia Pipini re-
gis Aquitaniæ filij sui copiæ, Barchinonensibus opem in tempore non attulerunt. Puni
uit etiā Baldricum ducem Foroiuliensem, q custos Pannonici limitis Bulgaros in Scla
uoniā Bohemorum patriam penetrare permiserat. Vt autem Hispanos imperio subdi-
tos Romano à Saracenis redderet tutos, Theodoricū profectus omnes regni Franciæ
copias eō cōuenire iussas, Lothario & Pipino filijs attribuit. Sed cū duxissent Lugdu-
num renunciassentq; qui præmissi fuerāt exploratores quiescere, Pipinus Aquitaniam,
Lotharius Aquisgranum dimisso exercitu cōcessere. Melius uero sine tantis copijs Ro

mani imperij gloriæ satisfecit Bonifacius Corsicæ comes, q Bectario fratre & quibusdã E
Thusciæ comitibus adiumento accersitis classem haudquaquã ingentẽ parauit. Et cum Sardiniã inter & Corsicam ad sinus recessusq; & scopulos aliquandiu delituisset, si qua forte Saracenorũ nauigia apparuissent de insidijs aggredi intentus, nullo quem inuaderet oblato in Africã traiecit, & facta inter Vticam Carthaginemq; excensione, coactos ad primum tumultũ ingentem in numerum incolas fudit, cum illisq; reparantib. prælio quater cõgressus maximam cõmisit cædem, & mortalium rerumq; ingentẽ abegit prædam: cuius audacis facti eum minime leuem fructum fuisse inuenio, quòd Saraceni Africæ timentes, tunc primum Sicilia, quam post classis Venetorum accessum magna ex parte occupauerant derelicta, in patriã sunt reuersi. Superflui sunt hac in tẽporum parte oẽs quos uidimus scriptores, portentis quæ tunc acciderunt describendis, quorũ plerique eam dicunt naturæ inordinationem præsagio accidisse impietatis, quam in Ludouicum patrem Lotharius tunc cõmisit. Quod nanq; omnes tradũt scriptores, quum ægre ferret Lotharius Carolũ fratrem natu minimum, cui Caluo postea fuit cognomentum: F
sibi ut existimauit in paterna gratia præferri, Ludouicum dolo captũ in uinculis tenuit. Sed tanta res quo in loco quo'ue modo, & quibus ex causis sit gesta, adeò diuerse tradi legimus, ut postquã maiore ueritatis necessitate nõ urgemur, eã libeat præterire. Quod uero certũ est, priusquam in Hispania à Ludouico Lotharioq; prouisum esset, Pipinus Aquitaniæ rex apud Pictauos diem obijt. Per quæ tempora quum restituti libertati imperioq; Ludouicus & Lotharius filius in Gallijs desiderẽt, Saraceni Mauri classe ingenti in Italiam traiecerunt. Factaq; in Centumcellensi portu, quam postea ciuitatem Veterem appellant, excensione, & proximum Centumcellense oppidũ per uim captum demoliti Romam duxerunt. Nec uero urbe sicut Vincentius Beluacensis, Eginardusq; & plerique illos secuti tradunt, potiti fuerũt, sed immunitis tunc Vaticani suburbijs igni ferroq; dirutis, celeberrimã & toto orbe primariam principis apostolorum ecclesiam fœdarunt spoliaruntq;. Non tamen muros & marmoreas, quæ extant columnas ferro corrumpere intẽtarunt. Sed igni iniecto tecta, & quicquid materiei inerat est absumptum. G
Multos eo in loco morati dies, urbem obsessam oppugnare constituerant, quũ Guidonem Lõgobardiæ marchionem à Gregorio pontifice auxilio accitum appropinquare cum copijs certiores sunt facti. Quamobrẽ Roma obsidione soluta uias inter Appiam Latinamq; iter ingressi suburbia exciderunt, quæ ad eas Ostiensemq; uias tunc erãt ædificijs frequentata: qua in facta uastitate insignis beati Pauli basilica secundo ab urbe milliario distans, tecto & omnibus in quæ ignis tumultuarie iniectus potuit agere, mansit spoliata. Flexerunt uero postea in unicam Latinã uiã Saraceni, & ad saltum delati Casinensem, immunitum tunc, cui nũc sancto Germano est nomen, oppidũ demoliti ad celebre sancti Benedicti monasterium cõscenderunt, quod igni crematum ferro quoque maiori ex partẽ mansit excisum. Inde secundum propinqui Liris fluuij ripas ad mare descendentes, classe, quã à Centumcellensi portu accersiuerant, ibi reperta, in Mauritaniã sunt reuersi. Mox tamen deposita nauibus præda, quam ingentem abduxerat, Siciliam, H
Tarentumq; eodẽ tempore inuaserunt. In quos Michael imperator Constantinopolitanus Theodosiũ patricium classis præfectum ducere imperauit. Sed tulit illius tempestatis infortunium, ut dum tantis apparatibus in Christianos sæuiunt Saraceni, Michael ipse imperator Græcus primo, & breui post Gregorius pont. & Ludouicus imperator Romam eodem ferme mense diem obierint. Suffectus in pontificem Osporci ciuis Romanus, id nomen ob deformitatem à clero populoq; Romano in Sergium mutare coactus est. Perseuerauitq; postea cõsuetudo, ut Romani pontifices quamprimum sunt creati, inditum sibi quodcunque uolunt alterius prædecessoris sui, proprio abolito nomen accipiant. Lotharium qui mortuo genitore solus Romanum obtinuit imperium, ex Gallis in Italiam aduersus Mauros cum Guidone Lõgobardo uenisse tradit Eginardus, qui postea sibijpsi contradicens cum cæteris cõcordat scriptoribus, Ludouico uix dum ad sepulturam apud Trecenses elato, tres ipsos defuncti imperatoris fratres, Lotharium, Ludouicum, & Carolum ob regni Italiæ successionem uehementissimis inter se odijs exarsisse, & ilico armis correptis, maioribus contẽdisse moribus omnium quos post Cathalaunicum Athilæ prælium Galliẹ senserunt. Nanque in Antissiodorensibus apud

A apud Fontanicum coactis copijs, quas unusquisq; eorum summis conatibus ducere po
tuit, prælium est commissum, in quo omnes concordant scriptores, stragem Francorum
gentis, quanta nusquam aliàs fuisse factam. Quodq; consequens fuisse non absurde tra-
ditur, licet Ludouicus Carolusq; superiores euaserint, eorum tamen sicut & Lotharij ui
res adeo imminutas, ut finium ab extremis tuendorum facultas singulis sit adempta. Fu-
giens ex ea pugna Lotharius cum fracto laceroq; exercitu suo Aquisgranum se recepit,
eumq; insecuti fratres, illo item oppido disturbarunt, qui uxorem & filios secum rapiens
per Lugdunum Viennam delatus copias reparauit. Tam multis uero Italiæ Galliarum
& Germaniæ prouinciarum ac urbium, & optimatum legationibus pulsati sunt ipsi fra-
tres, ut in inducias cōsenserint, per quarum occasionem de pace & paternæ hæreditatis
diuisione agi est cœptum. Georgium Rauennatem archiepiscopum ad eam suadendam
pacem cum trecentorum equitum comitatu, & maximis auri argentiq; & sericorum mu
neribus sponte sua scribit Agnellus accessisse, fratres ipsos priusquam pax constitui po-
B tuerit, prælio iterum concurrisse: in quo archiepiscopus forte in Lotharij castris agens
equitatu & muneribus amissis uix solus fuga prolabi potuerit. Pacis postea constitutæ
formulam, Eginardus, Vincentiusq; & cæteri penè omnes scriptores in hunc maxime
modum fuisse scribunt, ut Carolus Caluus occidentalis paterni regni partes à Britānico
oceano usq; ad Mosam fluuium, in qua parte regni Francorum maneret, nomen posside
ret: Ludouico cederet omnis Germaniæ terra usq; Rheni fluenta, trans Rhenum quæ-
cunq; genitor possederit: Lotharius cum imperij titulo Romam haberet, & Italiam ac
prouinciam Galliarum Romanam, cum ea Galliarum item particula, Scaldum inter &
Rhenum fluuios, quæ acceptum tunc ab eius imperatoris subiectione, nunc etiā seruat
Lothoringiæ nomen. Interea Saracenis Siciliam Tarentumq; duce Sabba regis Mauro
rum præfecto obsidione prementibus, Theodosius imperatoris Constantinopolitani
classis præfectus copijs quas ex Græcia adduxerat, diffisus, ad Venetos se cōtulit, & Pe
tro Andronico ac Ioāni eius filio Venetiarum ducibus spatharij dignitate, quæ tūc erat
C omnium illius imperij maxima, ornatis ab ea republica impetrauit sexaginta nauiū clas-
sem à Venetis armari. Auctusq; tanta classe Theodosius, non prius inchoata in Vene-
tiarum portu uelificatione destitit quàm sinum attigit Tarentinum. Sabbas uero Sarace
nus quamprimum eam omnium Christianorum classem Adriatico emenso in sinum Ta
rētinum flectere intellexit, siue quia timuerit, siue quia timoris simulationem rebus suis
conducere sit arbitratus, obsidionem soluit, & ad Crotoniatum littora repente nauigās,
Christianis quid facturus esset dubium fecit. Sed ea in magnarum classium propinquita
te, quum leuia per occasiones committerentur certamina, ad prælium uel inuiti utriusq;
classis duces pertracti sunt uisi. Fractis in eo prælio, & fugatis Christianorū copijs in Ve
netos pugnæ intentiores magna eius cladis calamitas cessit, nam eorū naues uel mersæ
uel captæ sunt, militum uero paucis in barbarorum potestatem factis, reliqui ad interne
cionem sunt cæsi. Theodosius aūt præfectus nauium, quas ex Cōstantinopoli duxerat,
parte amissa, saluti suæ fuga consuluit. Ea elati uictoria Saraceni in Dalmatiā ducentes
D Auserense oppidum ui captum spoliarunt. Forte tūc Venetorū naues mercimonijs onu
stæ à Syria reduces uisa Saracenorum classe in sinum secesserant Tergestinum, quas casu
inuentas, & fugā molientes barbari interceperunt, odioq; usi quo Venetū persequeban
tur nomen, mortales in illis repertos ad unum trucidarunt: exinde ad Italiæ orā flecten-
tes, Anconem ui captam spoliatamq; incenderunt: nec fuit duobus in illis oppidis acce-
ptæ cladis maior consolatio, ꝙ quòd populi fuga mediterranea dilapsi, magna ex parte
Maurorum manus impias euasere. Senserunt & tunc Galliæ, sicut & Italia quantum ma
li imperatoris Lotharij & fratrum discordia attulit rebus suis. Nanq; Normanni quibus
Emergis appellatio fuit, duce Romano eorū rege per Ligeris fluuij ostia ingressi, Aqui-
taniam omnem deuastarunt, & nullis qui resisterent existētibus obuijs, Heria ab illis in
sula, aliquotq; monasteria sunt cremata. Exinde Normāni per Galliā lōge lateq; uagati,
Burdegalā, Sanctonam, Engolisinā, Lenionicas, Parisios, Turoniū, Beluarū, Nouioma
gū, Aurelianos, Pictauos, & multa oppida, plurima castella populati sunt. Carolus nāq;
Caluus bellū quod cū Britonibus quinq; continuos gessit annos deserere non audebat,

ueritus ne cum in Normanos ducere cœpisset, si Britones à tergo premerent resistere ne quiret. Lotharius uero in Italia desidebat, nec tñ ausi sunt Normani in captis de Francia urbib. diu moram trahere: sed in Aquitaniam reuersi, eam pro sede regni propriã tenere constituerant. Carolus interea Homeuoio Britonum duce primo, & postea Crispoio eius filio superatis, occisisq;, Britannia potitus se in regẽ Lemouicæ urbis ungi curauit, & Franciam cum exercitu est ingressus. Eoq; anno qui fuit à Fonteuentino prælio quintus decimus, Lotharium imperatorem abdicasse se imperio & monasticum induisse habitũ apud omnes scriptores uideo: Per quod etiam tempus alter eius frater Ludouicus in suo Germaniæ regno obijt. Implicitum tunc recipiendarum Franciæ urbium bello Carolũ Caluum assumpsisse Romanum imperiũ, & regno Germaniæ sua imposuisse præsidia, magis confuse, magis nude traditur ab omnibus, in quos quidem inciderimus scriptoribus, q̃ tantas res meritas fuisse iudicamus. Quod autem apud omnes scriptores constat, Carolus Caluus imperatoris nomine assumpto, Romam se contulit, & à Ioanne octauo pontifice Romano coronatus, ilico in Franciam redijt, compositisq; illic rebus Romam est reuersus. Interea Carlomannus & Carolus qui ex defuncto Ludouico fratre Germaniæ rege nepotes illius erant, exercitu ex omnibus Germaniæ prouincijs coacto, in Italiam aduersus patruum ducere constituerant, mouerantq; signa quum Caluus copijs Italiæ raptim subsequi iussis, Mantuam accessit, Veronam eo consilio ducturus, ut in saltibus Tridentinis nepotes ingressu Italiæ prohiberet. Sed quum apud Mantuam languore animi ægrotare cœpisset, uenenata potione, quã Sedechias Hebræus quo utebat̃ medico dedit, mortuus est. Ea Caroli Calui morte audita, Ioãnes pont. Ludouico eius filio, cui Balbo cognomen fuit, Franciæ regi, ut imperator declararet̃ studuit: contra uero nõ nulli ex nobilitate Romana Carolum tertiũ Germaniæ regem, qui ut ostẽdimus cũ Carlomanno fratre exercitũ in Italiam ducendum habebat paratum, imperatorem fieri adiuuerunt, & captum pontificẽ in custodia habuerunt. Ille uero fuga prolapsus ad Ludouicum Balbum regem in Franciam se cõtulit, & per annum ibi moratus, cum regem amicissimum ex more inunxisset, Romam à Carolo tertio imperatore uocatus redijt, eũq; etiã unctum imperij diademate ornauit. Is imperator paulopost in Normannos duxit, Franciam & Lothoringiam rapinis incendioq; uastantes. Eos autẽ breui adeo pressit, conclusitq;, ut Rothifredus eorum rex, pace petita, se passus sit fieri Christianũ, quem imperator de baptismatis fonte leuauit. Interim Ioanne octauo, & paulopost Martino secũdo ac Adriano tertio pontificibus Romanis uita functis, Stephanus quintus ad annum salutis octingentesimum nonagesimumquintũ pont. creatur: cuius pontificatus tempore Carolus à regni Franciæ primoribus pro inutili imperio deiectus, suffectusq; est illi à Francis in Romanorũ imperatorem Arnulphus quidam obscurissimo natus loco. Franciæ aũt regno primum Carolus puer, cognomine Simplex præficit̃. Deinde eo deiecto Roberti quondã Saxoniæ ducis filius Otho in Francorum regem assumptus est. Desiit aũt in Arnulpho gens Francorũ imperij Romani culmine decorari ad annũ circiter centesimum, postquam felicibus, & cum multis Europæ prouincijs, tum Italiæ faustissimis auspicijs Carolus cœperat imperare. Si quis uero eius temporis gestas res, & uniuersum Italiæ regimẽ, cum ad sexaginta qui sequunt̃ annos cõparabit, profecto intelliget nulla unq̃ tempora sibi inuicem magis fuisse contraria, ut quemadmodũ afflictam laceratam & omnibus bonis sub exarchorum à Constãtinopoli missorũ tyrannide exhaustã Italiã, Caroli & quasi omniũ eius successorũ magnificẽtia, bonitas, liberalitasq; erexit, instaurauitq;: ita per eos ad sexaginta annos ab Adriani tertij fine ad Ioãnis duodecimi initiũ pontificatus, dissidentes inter se Latini nominis principes & incursantes barbari ac externi eã propemodũ ad desolationẽ interitumq; perduxerint, effecitq; horũ quibus scribendis manũ nunc apponimus, temporũ malignitas, ut omnis ferè scriptorũ diligentia cessauerit. Nanq; Lateranensis ecclesiæ bibliothecarius uigintiunius summorũ pontificũ qui per eos fuerũt ad sexaginta annos gesta adeo nude scribit, ut uix parentũ patriæq; pontificũ illorũ nomina, & quot in põtificatu fuerint uel annis uel mensib. uel dieb. ponat. Suntq; hi põtifices, Quintus, Formosus primus, Bonifacius quintus, Stephanus sextus Ro. primus, Theodorus secũdus, Ioannes nonus, Benedictus quartus, Leo quintus; Chri-

A Christophorus primus, Sergius tertius, Anastasius tertius, Lando primus, Ioannes decimus, Leo sextus, Stephanus septimus, Ioannes undecimus, Leo septimus, Stephanus octauus, Martinus tertius, & Agapitus tertius. Lateranensem secuti omnium primum diligentissimumq́ cæteri scriptores, & si de gestis rebus prouinciarũ, unde originẽ habẽt, aliqua & aliquando uana & superflua dicunt: pauca tamen ad Romanũ imperium, Romanosq́ pontifices, pauciorAq́ ad Italiam spectantia: qua ex scriptorũ ariditate gestas res ad nostram intentionem facientes annorum ad sexaginta, per quos dicti uixerũt põtifices, explicaturi altiusculè repetemus. Per ea tempora in quibus Carolum Caluum diximus Romanum imperium assumpsisse, Normanni præda in Aquitania & cæteris Galliarum regionibus facta satiati, classem treecentarum sexaginta nauium Constantinopolim duxere, suburbanisq́ illius spoliatis atq́ incensis in Britannicum mare sunt reuersi: & ferè per eadem tempora Saraceni Cretam insulam aggressi, ea omnia sunt potiti. quorũ pars maxima in Italiam nauigans omnes urbes in sinum Adriaticum ab Ancone Hy-
B druntũ uergentes tenuerunt, uel desertas fugientibus habitatoribus incenderunt. Aliis tñ tunc in locis res Christianis prosperè succedebant. Bulgari nanq́ non quidẽ tunc primũ, ut multi habẽt scriptores, Christiani sunt effecti: sed quũ lõgo prius tẽpore schismatici fuissent, catholicæ fidei dogmata acceperũt, eorumq́ rex, regno filiis relicto monachus est effectus: & Sueropilus Dalmatiæ rex, subditaq́ illi Selauorum gens, quam à Bohemis Germanis originẽ habuisse ostendimus, tunc primum ad Christi fidẽ sunt cõuersi. Facta aũt est per id temporis regni Dalmatiæ diuisio, cuius membrorum nomina ætate etiã nostra in usu habẽtur. Siquidẽ uetusti nominis Dalmatia Græciæ regio prima ab oriente Macedoniam, ab occasu Histriam, à meridie pelagus Adriaticum, a septentrione Pannoniam habuit. Noua aũt in diuisione à campis Dalmatiæ hinc Histriã usq́ Croaciam albam, inde à dictis campis Dyrrachiũ usq́ Croaciam rubeã, & uersus montana à flumine Drino trans ipsum flumen Macedoniam usq́ Rassiam, & citra flumen Bosnam uocauere. Seruat tñ ætatis nostræ consuetudo, ut ea omnis Dalmatiæ quodam ora in su-
C perum mare uergens Dalmatia, & quicquid eiusdẽ montes mediterraneaq́ fuere, Croacia nominetur, Rassiaq́ & Bosna pro regni Croaciæ regionibus habeantur. Adrianus itaq́ secundus per cuius tempora fiebant prædicta, synodum apud Cõstantinopolim haberi curauit: in qua quum depositus esset Phocas Constantinopolitanus patriarcha, nedum quod pont. ipse Romanus quæsiuerat, quidquam fidei Christianæ rebus proficuũ est factum: sed inueteratum iam Græciæ cum catholicis dissidiũ recruduit. Ingressi per id tempus erant Saraceni Tarentinum sinum, & omnem eius orã ferro igniq́ uastabãt: in quos delata Venetorum classis duce Vrso Particiaco eos fudit. Interim Ioannes octauus pont. Romanus Adriano defuncto successerat, qui multi ut debuit faciens Græcorum cum Latinis unionem, quòd Saracenis exterminandis maximè opportuna uidebatur, synodum in Constãtinopoli quintam celebrari curauit, in qua trecenti & tres supra octoginta patres fuerunt. Quid autem declarandis fidei Christianæ articulis ea profuerit synodus, canonum libri habent. Sed quod nobis constat, nulla Græcos inter & Lati-
D nos secuta est fœderũ compositio per quam Saracenis melius resisti potuerit. Eodem enim anno illi Creta insula egressi Dalmatiæ oram inuaserunt, & non solum exposita mari loca, sed facta plerisq́ in locis excensione mediterranea uexarunt. Qui Gradum usq́ delati, oppugnata diu urbe ideo non sunt potiti, quòd Veneti uicinæ urbis periculo excitati laborantibus præsidiũ attulerunt, & fugatos inde Saracenos mari quoq́ supero expulerunt: in cuius fortissimi facinoris gratificationem Basilii imperatoris Constantinopolitani apocrisarii Dalmatiam administrantes Vrsum Particiacum ducem Venetum protospatharium imperialẽ declarauerint: is dux accepti muneris gratias relaturus campanas XII. magni ponderis Basilio imperatori dono misit. Easq́ campanas constat primas fuisse, quas Græcia alicubi habuerit. Nihil postea inuenimus scriptũ memoratu dignum usq́ ad tempora Adriani tertii, qui primus inchoata à Nicolao primo, sed nõ perfecta lege sacrata sanciuit, ne imperatoribus ultra liceret pontificũ Romanorũ electioni aliqualiter se ingerere. Interea dũ omnibus ferè in maritimis Italiæ oris in Christianũ nomen deseuiunt Saraceni, noua suboritur haudquaq́ minor labes: Etenim Hunni gens, sicut longè supra ostendimus, Scythica innumera penè manus egressa finibus, nõ prius

in

in itinere sedes cœpit, quam ad consanguineos Vngaros Pannonias incolentes peruenit, E
præualuitque ea immitior gens,& factos humaniores continuata cũ nostris per multa secula conuersatione,ex Hunnis primo Bauaros,& postea sicut ostendimus, Vngaros dictos patrijs expulit sedibus,tradique uidemus eam gentẽ, quando tunc primum aduenit, calentibus adhuc patriæ morib.crudis carnibus & aliquando humanis uesci solitã. Post paucos itaque annos quam aduenerant Arnulpho apud Francos Stephani,ut docuimus quinti pontificatus tempore in imperatorẽ creato,Longobardi loca nunc Lombardia dicta incolentes,siue quia in prædictæ Vngarorum gentis præsidio aduersus Arnulphum imperatorem sperauerint:siue quia rebus Italiæ in maximũ adductis dissidium, Romanos paruifecerint,illis aduersari ac aperte inimicari cœperunt. Romanique & cæteri Itali nullum ab imperatore nouo dissidijs regni Franciæ implicito auxiliũ aduersus rebelles Lõgobardos affuturum intelligentes, Berengarium Foroiuliensem ducẽ, Roma oriundũ crearunt imperatorẽ:nec tamen adeo in creatione illa fuerunt concordes, quin Luidonem,siue ut aliqui habent scriptores,Guidonem Spoletanum ducẽ, alij regem Italiæ declarauerint. Hunni interim siue quod & ipsi aduentus sui principio dicti sunt Vngari,prima in Germanos expeditione delati,multis mortalibus uel cæsis uel captis loca sacra æque ac prophana & spoliarunt,& ferro ignique destruxerunt.Nec minorem in Gallijs uel rerũ prædam uel ædificiorum demolitionem ediderunt. In Italia uero creati principes noui inter se dissidentes,aliquot cõmissis prælijs cõcurrerunt,primisque in congressibus Guido Berengarium incõmodis affecit. Et tamen Berengarius,quod scriptorum nullus negat,uir magnanimus ac rei militaris scientissimus breui superior euasit,ut Guidonem in Hetruriæ ciuitatibus quas tenebat in suoque ducatu Spoletano se oportuerit continere. Magna autem usus prudentia Berengarius, Arnulphi imperium apud Francos tenẽtis amicitiam fœderaque quæsiuit,quibus fœderibus illud expresse actum est, ut se principes aduersus quoscunque hostes ope mutua iuuarent:primusque Arnulphus contra Guidonẽ auxilia à Berengario rogatus Senebaldum filium cum copijs haud quaquam contemnendis in Italiam misit:sed siue Senebaldus & eius duces exercitus præmijs à Guidone G
corrupti fuerint,siue utrunque principẽ Italicũ belli diuturnitate fatigari,eneruarique quæsiuerint,nullum Senebaldus Berengario attulit adiumentum,qui re nedum infecta, sed nec intentata in Franciam est reuersus.Inuenio apud unicum scriptorem Guillermũ, uenisse paulo post in Italiam Arnulphum,& capta Bergomo ciuitate,eius comite Ambrosio per suspendij dedecus occiso,ita terruisse omnes Italos, ut ad Formosum papã à quo uocatus erat, Romam usque peruenerit. Affirmatque Guillelmus Arnulphum fugati à se Guidonis regis uxorem in arce,de qua se illa tutabatur obsedisse. Quicquid uero de Arnulphi in Italiam aduentu ueritas habeat,certum est Guidone rege per Formosi pontificis tempora mortuo,Lambertum filium illi in regno successisse.Eo qui secutus est anno Bonifacius quintus pont.Formoso suffectus,dies tantũmodo XV.uixit:cuius in pontificatu,sicut Sicardus aut sicut Guilelmus ait Ioãnis noni temporibus, memorabilis accidit casus Arnulphi apud Francos imperium tenentis, quem ferunt pediculos uermes, quos sola caro humana gignit,ita totum inuasisse corpus ut nullo potuerit medicamine H
adiuuari, quin eo in fastidio & cruciatu uitam amiserit. Paulopost ad prima Stephani sexti pontificatus tempora Franci Ludouicum Arnulfi filium eius nominis tertiũ in regem Francorum Germanorumque genitori in titulo imperij subrogarunt:pariterque Lamberto in Italia regi defuncto, Lotharius filius à Spoletinis in ducẽ substituitur, & ab eisdem Etruscisque rex Italiæ declaratur.At Vngari postquam per Germaniã primo,& postmodum per Gallias satis fuerant debacchati, per alia quam iuerant Germaniæ loca reuersi sunt.Quibus magno cum potentatu se Ludouicus Germaniæ rex opposuit, sed prælio cõmisso maximam cladem Ludouicus accepit,adeo ut pacem obnixius petitam ingenti data pecuniarum ui,& tributo in quot annos promisso redimere sit coactus. Reuersi patriam maxima cum omnifariam rerum gaza Vngari tota hyeme quieuerunt:sub ipsumque ueris initium in Græcos ducentes multas eorum ciuitates sibi tributa pẽdere coegerunt,pariterque populati Bulgarorum agros, & ipsis Bulgaris prælio cõgredi ausis magna prostratis occidione,eos sibi fecerunt tributarios.Postea quàm barbaræ efferatæ gẽtis alluuio tot tantasque nationes & prouincias satis superque inundauerat, Italia suæ calamitatis

A tatis parte non caruit. Nanque per Sergij tertij pōtificis Romani tempora ijdem Vnga
ri Italiā sunt ingressi. Veneruntq; uia Foroiuliēsi, malo nostro, ut docuimus, ab initio mū
di barbaris patefacta. Opposuit uero se Berengarius imperator ad ipsum Italiæ limitem
cum quindecim milibus armatorum, & manu conserta fractum fugatumq; penè totum
amisit exercitum. Tum furentes Vngari cęde, incendijs, & rapinis cuncta uastantes, Tar
uisium peruenere, eaq; expugnata urbe ultra progressi, omniaq; uastantes, per quæ face
rent iter Mediolanum inuadere constituerant: cum exciti opulentiæ urbis Venetiarū fa
ma iam tunc ingenti, signa conuertentes in eam duxerunt, & lembis tumultuarie fabri-
catis, quorum asseres pellibus conglutinarent, ciuitas noua capta ad primum impetū est
incensa. Exinde Vngari per littorales insulas debacchati, Equilium caput aggeris Clu-
giāq; populati sunt: fuit uero animus Riuum altū primarias eius urbis insulas inuadere,
sed erat alia tunc eius urbis forma, alia munitio. Nanq; Petrus cognomēto Tribunus tūc
dux quamprimū eam gentē in Pannoniā consedisse audiuerat, urbē Venetiarum, quę na-
B tura loci uidetur abhorrere, à Riuocastelli ad ædem sanctæ Mariæ in Iubanico appella-
tam, muro cinxerat, canalem uero quem magnum dicunt, ferrea clauserat catena, cuius
capita unum in sancti Georgij, alterum in sanctæ Mariæ prędictæ ædibus firmabantur:
quum itaq; Vngari à Clugia mouentes littus quę cōtra Methamaucum est cepissent, ut in
de Methamauco Riuoaltoq; per Albiolam potirentur, Veneti Petro tribuno duce per
arma illis resistere perrexerunt, pugnatumq; est uarijs in locis, per quæ barbari multitu-
dine freti irrumpere conabātur: & quum eo in certamine uario aliquot diebus ab utrisq;
laboratum esset, tandemq; ipso natalis Petri & Pauli apostolorum die, Vngari uictoria
desperantes, re infecta retrocessere, & in se continentem agrum Patauinum ad equitatū
impedimentaq; receperunt. Annus tunc primus Vngarorū in Italiam aduentus elapsus
erat, quando Berengarius ingenti data pecunia, datisq; pro continuanda pace obsidib.
se & Italiam ab ea uexatione prudenti consilio uindicauit. Ast apud Græcos Constanti-
no puero, qui fuit Leonis filius orientale imperium tenente, quidam nomine & origine
C Ro. quem is Leo pater classis præfectum tenuerat, pueri tutelam primo, deinde imperiū
per arma dolumq; occupauit. Quo rerum disturbio Calabri, Apuli, & alij eius oræ cū Ita
lo legitimo imperatori Cōstātio sicut cōsueuerant subesse nequirēt, adulterino rebelles
erāt. Erat uero Ro. pessimus uir ingenio, qui nulla alia ratione imperatori charus à prin-
cipio fuerat, quā quia uenator fortissimus leoni in campis ferocienti congressus illum oc-
ciderat. Vsus itaq; Ro. maxima in Italos Romanosq;, apud quos sordido tamen loco na
tus erat, impietate, Saracenorum, Africanorum regem impulit, ut Calabris, Apulisq; sibi
rebellibus domandis copias traduceret. Sed ea gens Christianum, & in primis Italicum
exosa nomen, Calabros, Apulos, Salentinos & Lucanos, non domuit modo, & Græco
imperatori coegit, uerum etiam commissis cædibus, rapinis & incendijs penè ad inter-
necionem deleuit, adeoq; uincendo insolens est facta, ut de subigenda diruendaq; Ro-
ma inter eos sæpenumero actum fuerit. Freti igitur multitudine Saraceni, omnē eam Ita
liæ oram à strictioribus Calabrorū & Hydruntinorū promontorijs in ampliorē terrā ma
D ria inter superum ac inferum semper se extendentē usq; ad ipsa propè urbis Romæ mœ-
nia tunc ceperunt, quæ breui omissa Græci imperatoris mentione ab ea barbarie domi-
nio est oppressa. Erat tunc Ro. pont. Ioannes decimus Tauxignano Romandiolæ oppi
do oriundus, qui populorū Italiæ calamitati cōpatiens, formidans quod futurum appa-
rebat, ne Roma à Saracenis inuaderetur, Alberici in Hetruriæ partibus Marchionis au-
xilia implorauit. Ipsum Albericum concordant oēs scriptores uirū fuisse præstantissimū
sed aliqui eum fuisse pontificis fratrem affirmant, aliqui supprimunt, nullus in cōtentio-
ne adducit. Ego autem finem quem exitio pontificis parem habuit consyderans, ut cre-
dā illius fratrem fuisse inclinat animus. Sub ipsum Alberici cum copijs in urbem aduētū,
habitus est Romæ tunc etiam aliquid neruorum habentis eorum qui arma ferre possent
delectus, eductusq; ex utrisque copijs exercitus, quem magnum paratissimumq; fuisse
euentus docuit: nanq; pont. Ioannes decimus, ut aliqui uolunt simul cū Alberico: uel ut
alij habēt scriptores, Albericus Marchio cū exercitu in Saracenos gentē penè innume-
rā delatus, eos Romanę urbis finib. ilico expulit, & persecutus retrocedētes cū illis apud
Lirim fluuiū, quē nunc Garlianum appellant, conflixit, uicitq;, & reuersus cum uictoria
ac exer-

ac exercitu penè integro, ouans Romam est ingressus. Cōsternati animis ea clade accepta Saraceni, montis Gargani arcē cōmunientes, apud eam & sub ipso monte sedem ceperunt, ex qua Italiā multis postea temporib. uexauerunt. Romæ aūt orta inter primates dissensio, Albericus Marchio per inuidiam ingratitudinemq́ pellitur, qui apud Ortam Hetruriæ oppidum se cōmuniēs, uicē inuidis ingratisq́ Romanis repēdere statuit, sed talem quæ rem Italicam in miseriam calamitatemq́ perduxit. Ad Vngaros enim nuncios mittens, qui operam & opem suam ad Romanæ urbis oppressionem pollicerer, illos ut spretis fœderibus cum Berengario imperatore ictis nenirent impulit. Sed ea gens pßda Romani agri fines, quod in primis Albericus quæsiuerat, nequaq́ attigit. Hetruriam uero omnem, quam Albericus saluam esse pactus fuerat, cō missis summa & aliās inaudira impietare cædibus, incēdijs & rapinis propè destitutā desertamq́ reddidit. Omnes enim mortales fœminas æque ac mares qui cædib. superfuerāt, aut fuga prolabi nequiuerant, in Vngariā abduxit. Quid aūt eo tempore Berengarij imperatoris, aut Lotharij regis nomen, autoritas uel potentia effecerit, ut ignorē facit scriptoū ariditas, quā supra calamitatū Italiæ initio deploraui. Sed apud omnes & in primis apud Ricardum cōstare uideo Vngaros postquā uocati ab Alberico Italicam degustauerāt prædā, per singulos penè qui aliquandiu secuti sunt annos ad abradendū si quid reliquum erat, in Italiam reuertisse, uideoq́ per infelicissimum id seculū partē Italiæ mediam hinc à Tyberi amne in Calabros, inde ab Aterno, cui fluuio nunc Piscariæ est appellatio, in Salētinos: & sinū Tarentinū à Saracenis qui apud Garganum consederant, direptā afflictamq́ fuisse, quū nulla ex parte feliciora per Vngarorū incursiones tempora habuerit ea maior pars, quæ hinc à Tyberi, inde ab Aterno Alpium finibus cōtinetur: quantum aūt ex Guilelmi scriptis cōijcere potui, Berengarius imperij sui uires, nomenq́ ad eam Italiæ partē, quæ nūc est Longobardia, ad Alpes usq́ obtinebat. Nam per eadē Ioannis decimi tempora dum hinc Vngari, inde Saraceni, ut diximus, alias Italię partes premerēt, Ludouicus Bosonis prouinciæ Romanæ, & Burgundiæ regis filius per Taurinos Italiam est ingressus: quē Berengarius secundus prelio superatum, captumq́ ea conditione iureiurādo firmata dimisit, ut nunquā Italiā cum exercitu ingrederet. Quòd autem Berengarij secūdi mentionem prius feci, q̄ de primi morte quicq́ dixerim, nullus mirabit̄ qui Vincentij Beluacēsis fratris, Martini Polonicasensis archiepiscopi, Sicardi Cremonensis episcopi, Ricardi & Guillelmi monachorum, Gothfredi Viterbiensis, & fratris Ptolemęi de Luca chronicorū libros perlegerit. Ne enim omnes eorū hac in re errores quod longum esset recenseamus, quum aliqui eorū dicant primum Berengarium quatuor, & secundū duodecim annis imperium renuisse, tempora Lotharij & tertij Berengarij ad tredecim annos protrahūt, ut quinq́ ipsos imperatores Latinos cū regibus & tyrānis interiectis, per annos duos de triginta tantūmodo in Italia fuisse ultimus dictorū scriptorū Lucensis affirmet. Nos uero & si dictorū imperatorū regum & tyrannorū tempora distinguere nescimus, id certū habemus à Berengarij primi initio imperij ad Othonis primi & germani legitimi imperatoris coronationem à Ioanne duodecimo pontifice Romano factā, annos ad quinquaginta quinq́ intercessisse, & ipsum Othonē Berēgariū in Lombardia primo regnare permissum, postea in exilio egisse docebimus: ut confidenter affirmemus sex siue imperatores siue reges Italia oriundos, tres scilicet Berengarios, Guidonē, Lothariū, & Albertū: inter quos Rodulphus Burgundus, & Vgo Arelatēsis regnarunt, per eos quinquaginta quinq́ annos Italiā motibus agitasse. Sed ad rem. Dum Saraceni, quos Ioānes decimus pont. & Albericus marchio superauerant, ex Gargano monte unā, & Hungari aliā Italiæ partē sæpe infestant, Berengariusq́ secundus nomen imperatoris in Italia retinens Burgundis in Lōgobardia Pedemōtibusq́ resistit, Ludouico regi Germanię, & apud Francos Germanosq́ imperatori mortuo successor Cōradus Austrię dux fuerat declaratus. Exinde Ludouicus Bosonis Burgundio cōtra iusiurandū Berēgario secūdo imperatori Italię pręstitū per Tridentinos in Italiā reuersus Veronā cepit, duxitq́ in illūBerengarius. Et Veronensib. deditionē facientib. Burgundo cum copijs intercęcatus excepratusq́ abire permissus est: secundū quam uictoriam Berengarius imperium quietēq́ in Italia reintegrare cupiens, pacē fœderaq́ cū Hungaris firmauit: Hungariq́ rabie, qua in Italos desęuire tot pet annos assueti fuerant, in externos uersa, Alemanniā denuo populari

A pulari ac uastare cœperũt. Nec tñ interea quiescere potuit Italia. Romanus nãq; populus Alberti Spoletani siue ducis siue regis appellati auxilio fretus, iustissimaq; commotus ira Hortanum obsidẽs oppidum de capto Alberico Marchione supplicium sumpsit. Sed interea Saraceni ad Garganũ sedentes Apulis Calabrisq; noua excursione uastatis Beneuentũ urbẽ obsident, spoliatamq; incẽdunt. Quibus ultra progredi, ut Romanos inuaderent fines parantibus, Romani pont. Ioannis decimi suasionibus impulsuq; adducti, Guidonem nescio quem comitem cohortibus tumultuario delectu coactis præfici unt. Isq; in Barbaros ducens furentes repressit. Eò autẽ demissionis animorum per assiduas calamitates in Italia peruentũ erat, ut aditis Barbaris populi quamprimũ excidio se & internecione domari intelligebant, deditionẽ fecerint. Itaq; Saraceni dũ spolianda Beneuento detinerent̃, nuncijs qui permittentibus sese eorũ deditioni salutem pollicerent̃ præmissis, nonnullorum Rom. ciuitatibus oppidisq; præsidia imposuerãt. Quò cũ duxisset Guido, fuere ciuitates, in quas admissus miles Romanus cum retẽto Saraceno
B habitauit, & aliquandiu hic de retinenda, ille de capienda possessione certauit. Superiores tñ euaserunt Romani, quod Saraceni ex gentis more quamprimum sibi pro uictoria decertandum intellexerunt, Romanæ terræ finibus excesserunt. Reductis cohortibus Guido urbis quieti inuidens, Ioannẽ decimũ pontificem bene de Romanis, & optime de se meritum interfecit, Suffectusq; in pontificẽ Leo sextus per sex mẽses uixit, cui Stephanus, ut aliqui sextus, ut alij uolunt septimus, est suffectus. Interea Vngaris post facta cũ Berẽgario imperatore pacẽ, Alemanniã, Alsatiã, Saxoniãq; populantibus, Henricus Germaniæ congressus, eos apud urbẽ Moresbuch maxima afflixit cæde. Per idq; tẽporis Berengario secũdo imperatore post pacatos, ut diximus, Vngaros, imperiũ Italiæ ut instauraret̃ adnitente, tyranni quibus formidolosa erat eius potentia, perniciosis Italiæ machinationibus resistere perrexerunt, Rodulfo Transiurense Burgundionũ rege suasionibus pollicitationibusq; in Italiã accersito, qui perditorũ hominum Italiæ magnatũ potius q̃ exercitus sui uiribus fretus, Berengario pulso in illius quõdam imperij
C parte Italiæ tribus annis regnauit. Nec tñ diu tardauit ultio, quæ bonos earũ regionum æque ac perfidos afflixit. Etenim Vngari, ad quos Berẽgarius cõfugit, Salardo duce in Italiã uenientes, & omnia per quæ incedebãt uastantes, Papiã obsederũt, & ui captã ferro & igni ut absumerent sunt adnisi. Quæ effecit accepta clades, ut Itali à quibus Rodulfus Burgundio introductus fuerat, parũ præsidij in illo esse cernẽtes, Vgonẽ Arelatensem comitẽ in Italiã uocauerint: cui cedens absq; cõtentione Rodulphus, in Burgundiã se recepit. Duxit uero, ut debuit, Hugo Italiæ regno potitus Rodulphi regis exẽplo admonitus, suspectã eorũ à quibus uocatus fuerat fidẽ, & dato Samsoni cuidã ex ducibus suis exercitus negocio, illos quid fieret, principio ignorãtes, in exilium egit. Nec tñ Hugonẽ regem sua satis tutata est prudẽtia, qđ Arnoldus Bauarorũ dux à factiosis exulib. alijsq; domi potẽtibus Italis suasus aduersus eũ in Italiam cum paratissimo exercitu uenit, quẽ Veronenses primi regẽ Italiæ appellatũ intra mœnia acceperunt. Longe autẽ aliter q̃ fecerat Rodulphus regnum suum Vgo ut retineret adnisus est. Qui exercitu ad
D Veronæ mœnia appulso pugnandi copiã Arnoldo fecit, & etiam prælium nequaquam retractante paribus animis est decertatũ. Victq; Vgo, & Veronensibus reiectam in Racherium episcopum suũ rebellionis culpã deprecantibus pepercit. Racherius uero episcopus Papiã in exiliũ est actus, Berengario secundo quem Italia pulsum ad Vngaros confugisse diximus, apud illos, uel ut aliqui habẽt scriptores, apud Sueuos uita functo. Berẽgarius tertius primi Berengarij ex filia nepos, in Italiã uenit. Quem uero & quãtũ adduxerit exercitũ, aut cuius gentis ope adolescẽs exul sit reductus, qđ in primis oportuit, nullus scribit. Sed apud multos cõstare uideo ipsum Stephani septimi põtificis temporibus Italiã aduersus Vgonẽ Arelatensem ingressum esse. Eoq; anno qui fuit Christianæ salutis nongentesimus tricesimus primus: uel iuxta quorundam opinionem Ioanne undecimo pontifice nongentesimus tricesimusquintus, Saraceni Africã incolentes, ingenti ducta classe, orã omnem Hetruriæ maritimam populati sunt, & Genuam circumacti, urbemq; graui obsidione pressam ceperũt, in qua maxima usi sunt sæuitia: urbe eñ spoliata, & ijs, qui arma ad defensionẽ induerant, primo impetu cæsis, oẽs pariter pubetes latebris eductos trucidarũt. Moturiq; & in Africam redituri, mulieres omnis ætatis,

& impuberes masculos eũ facta præda nauib. impositos abduxerunt. Miratus uero sum E
hanc Genuensiũ calamitatẽ apud diuersos scriptores legens, neminem eorum incidis-
se, qui dicat urbẽ à Saracenis igni ferroq́; uastatã. Ideo Vencio scriptori Danubio impu
beres Genuensium ex Africa in patriam breui reductos fuisse affirmanti magis credo,
quod gentis æmulatio in ea felicitatis parte fidẽ scriptori uideẽ astruere: Stephano septi
mo per id etiam temporis, & paulopost Ioanne undecimo defunctis, pontifex creatus
est Leo septimus. Ad cuius anni terni tẽpora, Gulielmus scribit Henricũ Germaniæ re-
gem atq; imperatorem obijsse: cui fit in regno imperijq́; titulo suffectus Otho filius Ma
tilde susceptus Theodorici Saxoniæ regis filia. Is Otho fuit naturæ & ingenij dotibus
uir excellens, cuius in re militari ferox ardẽsq; animus, comitate & summa erga oẽs hu-
manitate supra gẽtis suæ mores cõditus erat: hinc etsi multa domandis Germanorũ ho-
stibus bella feliciter cõsummauit: maiora tñ regno suo iecit fundamenta, rebellibus con
tumacibusq; ꝓceribus per tolerantiam, humanitatẽ & comitatẽ in amicitiam fœderaq;
reductis. primos tñ regis annos, uel ea ratione habuit fidelissimos, quod Saxones se ab- F
sente, Hungaros eorum agros populantes prælio fuderunt, & tanta cõfecerunt occidio
ne, ut aliquot annis postea quieti intra Panioniã se continuerint. Interim Berengarius
Italiã ingressus, siue quia debilem adduxerat exercitum, siue quia populos Italiæ suis fa
uoribus parũ inclinatos offenderit, ꝙ primum Hugonem regem arma aduersum se pa-
rare intellexit: retrocedens, Alpes transcendit, & se contulit in Sueuiam. Affligebat tũc
Italiã fames, qua ad tres annos cõtinuante, Hugo rex nullis agitatus rebelliũ motibus,
nullũ & ipse cõciuit motum. Sed Agapito secundo post Martinum tertium ad pontifi-
catũ maximũ assumpto, Berengarius tertius magnis externorum adductis copijs in Ita-
liam est reuersus: ad primam cuius aduentantis famam, rebelles in Hugonẽ animi mul-
tis in Italiæ regionibus sunt ostensi. Id cũ peruidisset Hugo, quod uiribus nequisset, con
silio ꝓuidere perrexit. Missis namq; ad hostẽ iam aduentantem oratoribus, cum eo his
constituit fœderibus: ut se Italia discedente, Lotharius filius, & Berẽgarius Italiæ reges,
æquo iure omnia administrarent. Viguitq́; aliquot annis solo nomine consortium, qđ G
Berengarius acri uir ingenio, Lothariũ spreuit: qui apud Papiã cum uxore Alunda no-
bili ac ferocissima muliere, cuius dotis iure eam ciuitatẽ & multa oppida obtinebat, se
cõtinens iniuriã dissimulauit. Italis etiam Berengarius superbe ac auare imperans, eos
potius in tremore continuit, ꝙ sibi beniuolentia sciuerit & humanitatis artibus deuin-
cire. Hugo interim post parum ꝙ Arelatũ redierat, diem obijt: per idq́; temporis Henri
cus Bauariæ dux, magno Italiæ cõmodo Aquileia capta, in proximas urbes ducere cõ-
stituerat. Quũ forte tunc Hungari, Italiam inuadere dispositi, Iustinopolim aduenerũt.
Quibus ut ꝓgrederenẽ molientibus, sese opposuit Henricus: & commisso bis prælio,
Hungari accepta primo & iterum clade repulsi, in Hungariã redierũt. Ea uictoria faci-
ente animos, Henricus omnẽ eam Italiæ partem ditissimam, quæ Aquileiam Papiamq́;
intercedit, excursione potius ꝙ peragrando populatus est. Berẽgarius uero legatis per
Lõbardiã missis, q auxiliares copias apud Brixiã cogerent, educto repẽte stationibus
exercitu, Papiam properare cœpit. Quod quum habuisset exploratum Henricus, sibi ti H
mens, exercitum apud Papiam nauibus impositum deduxit in Padum. Inde continua-
ta secundo amne nauigatione, nullam prius excensionem fecit, ꝙ ad agri Paduani fines
peruentum est. Qui continuato ex eo loco itinere, intra Austriam se recepit. Vixdum
Berengarius tumultum sedauerat, quũ Taxis rex, Hungaros suos Italia, ut diximus, pau
loante pulsos de Bauaro, quẽ in Italia regnare opinareẽ, ulturus paratissimo Italiam ir-
rupit, tantusq́; Italorum animos tunc pauor inuasit, ut ultimum impendere exterminiũ
contremiscerent. Berẽgarius uero siue propitiore usus fortuna, siue cõcilij prudẽtia, Al
bertũ mittens filium, Taxim multa oratum peruicit, ut acceptis nummorum modijs ar-
gentorũ, sicut tradi uideo, decẽ, recedens Italiæ pepercerit. Secundus tunc elapsus erat
regni Berẽgarij tertij annus, quo in tẽpore Lotharius solo nomine rex fato est functus:
& Berengarius Alundã, ne alicui nuberet, patrimonij sui dominium, & Italiæ regnum,
per dotis occasionẽ inuasuro, publice apud Papiã carcere mancipauit. Tuncq́; maiora
audens omnem Lombardiam Alberto filio permisit gubernandam, & se imperatorem
Augustumq́; appellans, illum regẽ Italiæ uoluit appellari. Multa interim maximaq; &

A quidem præclarissima in regnis Fraciæ & Germaniæ Otho rex gesserat, quæ nostrę intentioni parum accõmoda omittimus. Sed quum eius uirtutis fama etiam in Italia celebris haberet, Agapitus pontifex multiq; proceres Berengarij Albertiq; filij tyrãnidem exosi, illius opẽ rebus afflictis Italiæ poposcerunt. Qui cũ quinquaginta, & eo, ut aliqui uolũt, amplius armatorũ milibus mouit, trita & aperta Barbaris per Forijulij regionem uia Italiã ingressus, Berengarium imperio, & Albertum regno Italiæ deturbauit. Quid aũt molitus fuerit, quid resistendo fecerit Berengarius, nusquam inueni. Idq; solũ addi uideo, Othonem postquã Italia à Berengario & Alberto possessa est potitus, Alundam Lotharij quondã uxorem, carcere in quo apud Papiam tenebatur eductam in uxorem accepisse, & Alberto Berengarioq; superatis, deiectisq; pepercisse, quibus Lombardiã omnem, Verona & Aquileia exceptis, permiserit gubernandã. Reuersus in Germaniã Otho ex Alunda uxore anno uix dum elapso filiũ suscepit. Cui Othoni postea secundo fuit appellatio. Ea tempestate proceres quidã regni Frãciæ, quorũ primarius ductorq;

B fuit Vgo magnus Parisiensis comes, Othonis sororẽ in matrimonio habens, Lodouico eorũ regi rebellarunt, eumq; Normannis hostibus ꝓdiderunt, à quibus illico in carcerẽ est coniectus. Quod quũ Otho intellexisset cõsanguineo regi etiã aduersus sororij conatus succurrendũ esse cõstituit, & exercitu quẽ supra uiginti legiones habuisse ferũt ex Italis Germanisq; coacto, Franciã ducens facile obtinuit, ut Ludouico libertati regnoq; administrationi restituto, Normanni sese intra fines suos cõtinerent. At in Italia Albertus Berengarij filius apud Rauennam cõstitutus Venetos mercatores multis affecit incõmodis. Comaclensiũ em̃ nauigio, qđ illi haudquaquã tenue tunc habebãt, fretus, mare illud latrocinijs tenebat infestũ. Id quum Veneti diutius pati nec possent nec uellent, nauigio tumultuarie cõtracto, in Comaclum ducto, oppidũ primo impetu captum cũ oppidanorum nauibus incenderunt: captos autem oppidanos & iuramento, ne ultra in prædam cuipiam aduersum se obedirent astrictos, dimiserunt illæsos. Forte paulo post Petrus cognomento Candianus dux Petro filio, ut sui ducatus consors omnia secũ ad-

C ministraret concessit. Isq; Petrus genitori ingratus quum in eum conspirasset, in exiliũ est actus. Qui acri adolescens ingenio ad Berengarium, Albertumq; se contulit, & quũ forte duodecim onerariæ naues ui tempestatis in primariũ Padi ostium actæ essent, eas Petrus Alberti consilio præsidioq; fretus intercepit. Et patre paulo post uita functo, in patriam reductus à Venetis dux est factus. Agapito pontifice per id temporis uita functo, Albericus quidã Romanus ciuis potentissimus per factionẽ cum magnatibus initam, perq; uim clero & populo illatam, filium suũ Octauianum creari põtificẽ obtinuit, qui Ioannes duodecimus appellatus est. Is uitam ne dum põtifici, sed cuicunq; priuato turpẽ in pontificatu duxit: quippe qui præter uenationis, cui se totum dedidit leuitatẽ, mulieres palàm habuit cõcubinas. Eius gesta dum attente perquireremus, forte inuenimus, qđ à nobis suprà desideratũ fuisse nõ ambigimus, qualis Romanæ urbis status & administrãtio fuerit. Dum hinc Berengarius Albertusq; filius Lombardiam, & ut cõijcimus, Romandiolã Othonis cõcessione gubernant, inde partim Cõstãtinopolitanus

D imperator, partim Saraceni Apuliam, Calabriã, Lucanos, & Salentinos in prædã habẽt. Romæ em̃ duo cõsules ex nobilitate quotannis tunc fiebãt, q ad uetusti cõsulatus exẽplar summæ rerũ præessent. Et pręfectus item ex nobilitate creatus populo ius dicebat. Ex plebe aũt creati singulis annis duodecim, quibus decarchonibus erat appellatio: senatus uicẽ in consilijs & deliberationibus obtinebant. Parebãt uero Romanis, à quibus magistratus annuos accipiebant oẽs urbes, & oppida uicina Hetruriæ intra Vrbeuetanũ, Tudertinumq; agros in urbẽ uergẽtis, & quicquid à Neapoli & à Marsis Reatinisq; ad urbem pertinet. Picenũ autem Spoletanum ducatum, & cæteras Italiæ regiones quis tunc gubernauerit inuenire nequiuimus. Sed quod ex suprascriptis, & ijs quæ sequunt, quis facile poterit intelligere, in tanta principatuum non multitudine magis q̃ diuersitate pessimus erat Italiæ status. Otho rex interea post liberatũ, ut diximus, Ludouicum Franciæ regem, Boizlaum quoq; Bohemorũ regẽ inimicos in se animos præferentẽ domuerat. Eodẽq; tempore Vgo Magnus Comes Parisiensis, qui sororem Othonis, ut diximus, Hacuindam in matrimonio habebat, Ludouico regi Francię iterato inimicari cœperat. Quod quũ intellexisset Otho, ne cõtinendo in fide sororio satis per nuncios li

terasq; proficeret, secũda expeditione in Franciã delatus ipse cõpescuit, & regi parere E
ac subesse coegit. Qua felicitate dũ omnibus in locis rex præstãtissimus idemq; uir op-
timus Otho utitur, gloriosi & simul saluberrimi facinoris occasionẽ est nactus. Namq;
Hungari, siue quia uicinos contiguosq; Bohemos ab Othone domitos ac subactos in-
digne ferrent, siue quia illũ Fráciæ expeditionibus occupatũ minus resistere posse cre-
diderint, impetũ in Germaniã fecerunt. Duxit uero in illos magna spe, nec minori con-
fidentia plenus Otho, & paribus animorũ ardoribus, paribusq; hinc inde odijs prælio,
quod aliquot diebus per solas noctes intermissum fuisse ferunt, decertatũ est. Quanquã
uero Othoni & Germanis uictoria cesserit cruẽtissima, Hũgari tamen nõ fusi superatiq;
potius ꝙ penè ad internecionem cæsi fuerunt. Adeoq; tunc eneruata est potentia Hun
garorum, ut multis postea tẽporibus Pãnonia se continuerint. Tres in eo prælio reguli
in potestatẽ Othonis uiui sunt perducti, quos Germani Othone etiã, ut perhibẽt, adni-
tente, laqueo in Hungarorũ dedecus suspensos necauerunt. Ea tot tantarũq; diu & mul
tis continuatarũ in locis uictoriarũ Othonis fama, Romanis Italisq; suasit, ut quum Be- F
rengarij Albertiq; filij, tum etiam cæterorũ Italiæ tyrannorum malis finẽ imponi quæ-
rerent. Primi uero gloriosum aggredi facinus ausi fuerunt cardinales duo, quorum Ioã-
nes uterq; nomine, diaconus uterq; dignitate & ordine erat. Hi occultis missis literis &
nuncijs Othonẽ orauerũt, ut Romanam ecclesiam Ioãnis duodecimi peste & uituperio
liberaturus, Romam quoq; urbem & Italiam pergeret liberare. Similesq; literas ad O-
thonem multi Italiæ populi, & potentes domi nobiles dederũt. Moturus Germania O-
tho, filiũ ex Alunda uxore susceptum Othonem nomine, annũ ætatis septimum agẽtẽ,
in Germaniæ regẽ apud Aquisgranum coronauit: fuisse autẽ legimus ex Italiæ tyrãnis
nõnullos, qui arduis grumosisq; mõtibus se cõtinentes, & loci fiducia freti, Saracenorũ
aduersus Othonẽ præsidia implorauerint. Sed facit deplorata sæpe scriptorũ ignauia,
ut qui illi fuerint tyranni, aut quid tandẽ egerint ignoremus, Ioãnem uero duodecimũ
scimus quãprimum Othonẽ Germania, ut in Italiã ueniret moturũ intellexit, rescijtq;
qui fuerãt impulsores, iracundia, cuius erat impotẽs excãduisse, & cardinales diaconos G
naso unum, manu alterum mutilasse. Qua autẽ uia, quóue anni tempore Otho uenerit,
nullus scribit. Quod cõstat, sub primum Othonis in Italia aduẽtum Berẽgarius Alber-
tusq; filius in potestate Othonis facti, hic Cõstantinopolim, ille Austriam relegati, uitã
in squalore finierunt. Sicq; finis fuit uel imperatoribus uel regibus uel tyrãnis, Roma &
Italia oriundis, Annos ad quinquagesimum quintum, postquam Franci Italiæ imperio
regnoq; deiecti sunt.

BLONDI FLAVII FORLIVIENSIS AB INCLINATIONE RO-
manorum Imperij Decadis secundæ, Liber tertius.

THONI Romæ appropinquanti, Romanos obuiam effusos fuisse, il-
lum'que triumphi apparatibus in urbem deduxisse multi concordant H
scriptores: Sicardus uero & Crescentius Ioannem duodecimum dicũt
Othonem in Cæsarem Romanumq; imperatorem Augustum coro-
nasse, quum alij eam coronationem Leoni octauo attribuant quam
opinionem Gratianum in decretis secutum fuisse uidemus. Lateranen
sis autem ecclesiæ bibliothecarius & si Othonem imperatorem appellat, quis & titulo
& diademate ornauerit, subticet: quod quidem nulla ratione alia considerauimus, a ut
scribendum duximus, quam quia primam Romani imperij à Constantinopolitanis ad
Francos principes translationem non modo Adriani pontificis, & populi clerique
Romani autoritate consensuque, uerumetiam totius Italiæ populorum & principum
uirorum suffragijs, sicut supra ostendimus, celebratam fuisse constat. Quod autem re-
fert bibliothecarius, Otho imperator quum à Ioanne duodecimo honorabiliter exce-
ptus esset, cum illo multis institit, ut à flagitijs temperans uitam pontifice dignam du-
ceret. Et quum preces suasionesq; parum prodesse intelligeret, archiepiscopos, episco-
posq; Italiæ, coram quibus eadem pontifici diceret, conuocari curauit. Sed pertinax in
turpitudine

A turpitudine Ioannes Roma fugiens in montibus delituit. Tum magnus ad imperatorē concursus factus efflagitatumq́ est, ut quempiam ille dignum pontificem designaret. Otho autē modestia usus, electum se iubente à clero & populo Leonem Romanum ciuem & Lateranensis ecclesiæ scriniariū, qui fuit eius nominis octauus, in sede Petri cōfirmauit. Quo facto, & rebus urbis Romę cōpositis, Otho Spoletū accessit. Nec mora, furentes & passione obcæcati animo Romani Ioan. cōsanguinei, populum ut ille reduceret, seduxerunt. Eiectusq́ Leo agentē Spoleti imperatorem adijt: qui odio iraq́ exardescens, bello persequi Romanos cœpit: & ciuitatibus oppidisq́ illorum in Spoletū uersis maximo per excursiones affectis incōmodo, copias omnes in urbem Romā ducendas, in agro Teatino ad diem adesse iussit. Interim Ioannes post paucos q̄ redierat menses obijt, nec scribit bibliothecarius, qđ multi habent scriptores, illum in adulterio deprehensum fuisse cōfossum. Sed qualiscunq́ fuerit illius mors, secundum eam Romani ad Othonem mittentes pace impetrata Benedictum diaconē, & nō Leonem pōtifi-
B cē dari orauerunt. Renuit uero imperator, & se arma corporis, regnorūq́ suorū tutelam prius, q̄ Leonis defensionem, dignitatemq́ neglecturū, magna uocis & uultus cōstantia affirmauit: spoponderuntq́ uicti ea imperatoris petendi uehementia oratores Leonē cleri & populi iussu in patriam reducendum. Nec tñ destiterunt proterui, quin oratoribus in urbem cum pace reuersis Benedictum in Petri apostoli sede pro Romano pontifice locauerint. Et quum intellexisset Otho, non ultra uerbis cōminationibusq́ agendum ratus, primum omnium agri & ditionis Romanorum ciuitates, & oppida pleraq́ capi, diripi, ac magna ex parte uastari curauit: Romā exinde adeo dura pressit obsidione, ut scribat Lateranensis modium furfuris per eam tempestatē triginta aureis uenundatum fuisse: tantisq́ coangustatos malis Romanos Benedictū Othoni dedisse, & Leonem in pontificatus sedem autoritatemq́ accepisse. Edomita Romanorum proteruia, Otho in Germaniā reuersus Benedictum apud Hausburgā relegauit: ubi post paucos
C menses uel dies uita est functus. Leoq́ pariter, uix ad tertium mensem, q̄ restitutus fuerat, superstes fuit: quem solus Martinus Cusensis, & eum sequuti plures faciunt, quo tēpore in urbē redijt, clero & pop. Romano eligendi pontificis autoritatem abrogasse, ut solus imperator deligeret, solus pontificem confirmaret. Rediturum in Germaniam Othonem Romanis edomitis, cæteros quoq́ Italiæ tyrannos domuisse, magno inaniq́ boatu oēs quos incidimus scriptores, præter Lateranēsem affirmant. Sed qui ij fuerint tyranni, aut quæ forma status Italiæ tunc abeunte imperatore manserit, nullus uerbū facit. Leoni octauo pontifici defuncto successor à clero populoq́ Romano creatus est Ioannes tertiusdecimus, quē Petrus urbis præfectus capitali odio persequutus est. Is quū solus qđ libebat perficere nequiret, cōsules, decarchonesq́, quibus oīs rei Romanæ administratio tradita est, in suā aduersus pontificē sententiam perduxit: & tamen quia pontifici benemerenti plebs fauebat, non ausi sunt dicti magistratus per seipsos manus in illum inijcere uiolentas. Itaq́ accersitus in urbem Iofredus in Cāpania comes potēs, factiosissimusq́ tyrannus armatis stipatus Ioannē pontificē in Lateranēsi cepit: perdu-
D xitq́ in Adriani molem: quam tunc sicut & nunc castellum sancti Angeli appellabant. Pontifexq́ ibi aliquot custoditus diebus in Cāpaniam ductus est, ad Iofredi libidinem retinendus. Sed quū Iofredus unicusq́ eius filius à Ioanne Capuano principe essent trucidati, Ioannes pont. ad mensis undecimi calamitatis suæ finē Romam rediens, à clero populoq́ Romano in pōtificē receptus est. Ea dū sic gererent̄ Othoni, fuerant nunciata. Isq́ quia in Italiam se conferre constituerat, nec epistolis perditos à flagitio, nec missis nuncijs prouidere curauerat. Veniēs autem, Othonem filium paratissimumq́ simul duxit exercitū. Ingredienti urbem imperatori dum tota se ciuitas obuiam effudit, primi omniū magistratus, criminum faciente conscientia, cæteros in adulatione superabant: parq́ reddens pari Otho, conceptū in eos odium dissimulauit. quamprimum uero exercitu in statiua distributo pontifex primo, post ciues de rebus publicis priuatisq́ audiri sunt cœpti, Otho rex cōsules, præfectum, decarchones in carcerem detrudi iussit: nobilitati tñ delaturus, consules uinctos in Germaniā deportari fecit. Decarchones exinde eleuatione suspensi eculeo necati: & præfectus, quia iniuriæ pontifici illatæ autor cōpli

cum'que impulsor fuerat, ludibrio per urbis plateas compitaq; habitus, & interea dum E
traheretur flagellatus, tetrum in carcerem coniectus, inde ad consules in Germaniam deportatus est, per eos ad septem annos, quia Ioannis duodecimi fine, Benedicti quinti & Leonis octaui pontificum tempora continuarunt, multa in Italiam comperimus gesta fuisse non memoratu magis quàm longa & accuratissima narratione dignissima, si modo scriptores illa diligentius tradidissent. Saracenos namque ad Garganum sedere, & ex eo loco proximo'que Sipontino sinu magnam Italiæ partem uexare solitos Sclaui Italia deturbarunt, fuerunt'que ij quos sub Sueropilo Dalmatiæ rege Adriani secundi pontificis temporibus Christianos fuisse factos ostendimus, quo impetrando facinore multam Saracenorum commissam cædem refertur. Sed quibus Sueropoli ducibus & copijs quo'ue in loco id gestum sit, nusquam inuenimus. Quinetiam scribit archiepiscopus Consentinus, Hungaros post Sclauos in Italiam classe delatos Saracenorum copias quæ manserant, confecisse, atque etiam Græcis pecunia redimentibus eam omnem Italiæ oram Barbarorum oppressione liberatam reliquisse. Sed quoquo F
ea modo gesta archiepiscopo credimus asserenti, dum Ioannes tertiusdecimus Capuæ relegatus tenetur, Otho'que imperator in Germania agit, Saracenos ex Africa in Calabriam delatos, Consentiam regionis primariam urbem dura pressam obsidione, & ui captam spoliatam'que incendisse. Quæ dum agerentur, Græci Calabriam, Salentinos & Apuliam obtinentes, satis duxisse per constitutas cum Saracenis inducias suæ, & subditorum sibi Italiæ populorum saluti indemnitatique consulere. Erat uero per id tempus Capuæ princeps Pandulfus cognomine Caputferreus Ioannis frater, à quo Gothfredum in Campania Comitem interfectum fuisse docuimus. Is'que Pandulfus Ioanni tertiodecimo pontifici, ut Gothfredo interfecto Romam saluus rediret, multa attulerat adiumenta. Qui quum ad Othonis aduentum Romam se contulisset, pontifici imperatori que ostendit fore, ut si copiarum quas Otho adduxerat, pars Capuam, & inde Calabriam mitteretur, Saraceni Italia pellerentur. Misit'que Imperator G
Othonem filium iam tunc indolis egregiæ adolescentem: Sed pauci fuit negocij expedtio Saracenos pellere, qui fama Germanorum aduentantis exercitus territi nauigantes, factam in Italia prædam abstulerunt. Maius'que tunc Othoni & Pandulfo Caputferreo negocium fuit Græcos repellere, qui Saracenis per inducias fœderatis aduersus imperatorem Romanum opem ferre conati sunt, attulissent'que si fortes illi constantesq; resistere perrexissent. Othonem tunc uarijs in locis uarijsq; prælijs cum Græcis conflixisse Guilelmus Sicardusq; affirmant. Aliam tamen quàm nos eius expeditionis causam referunt. Non enim aduersus Saracenos Othonẽ duxisse dicunt, sed in Græcos Italiæ incolas, qui desponsatam sibi Nicephori imperatoris Constantinopolitani filiam tradi à patre perhibebant: traduntq; prædicti, & alij scriptores, Othonem Græcis prælio cõgressum eos fudisse, ac penè omi Calabria, Apuliaq; eiecisse: quin addit Guilelmus Constantinopolitanum populum amissarum de Italia prouinciarum factam iacturam in Nicephorum referẽtem, qui sponsam filiam marito tradere noluerit, armis correptis illum interfecisse, ac Ioanni filio imperium demandasse. Quoquo autẽ H
modo se habuerit præliorum huiusmodi & necis Nicephori ueritas, constat nobis, Othonem secundum Theophaniam Ioannis Constantinopolitani imperatoris sororem in matrimonium accepisse. Quam Ioannes tertiusdecimus pontifex simul cum ipso in Lateranẽsi patriarchio coronauit. Nam Otho pater filium Othonem re in Saracenos, Græcosq; bene gesta, reuersum consortem imperij asciuit, uoluitq; in imperatorem à Rom. pop. ex prisca consuetudine acclamari, quem pontifex iunctum imperiali diademate insigniuit. Eaq; in Othonis secundi coronationis celebritate Ioannes pontifex Capuanam ecclesiam ob Pandulphi principis merita, Metropolitanam fore constituit. Secundum eam coronationem profecti sunt in Germaniam imperatores, pauloque post eodem in tempore Ioannes tertiusdecimus pontifex Romæ, Otho primus in Vienna Austrasiorum obierunt. Ioanni defuncto, Bonum secundum fuisse in pontificem suffectum multi tradunt scriptores, quorum nullus quicquam eius pon-

tificis

A tificis temporibus gestum esse scribit. Lateranensis autem pro Bono habet Benedictum eius nominis sextum, qui à Cincio ciue Romano in castellum sancti Angeli trusus uitã ibi finiuit. Suffectum postea Bonifacium septimum patre Ferrutio ciuem Romanum, siue iure siue iniuria, tanquam minus canonice electum, Romani quartodecimo pontificatus mense Constantinopolim relegarunt, creatusq; est Benedictus septimus. Per cuius tempora Otho secundus Hëricum Bauarorum ducem sibi rebellem domuit. Sed dum Otho ea occupatur expeditione, Lotharius rex Francorum in Lothoringiam copiosum ducens exercitum, eam Romani imperij prouinciam occupauit, & Aquisgranium delatus, agros populatus est. In quem quum Otho ex Bauaria duxisset, Lothoringia in potestate facta, Lotharius in Parisios est reuersus. Othoq; Franciam ingressus Laudunensium Suesionumq; agris uastatis, Parisiorum quoq; suburbia incendit. Reuersus tamen in Germaniam Otho, dum uado Axonam fluuium traijcit, incommodum accepit, nonnullis suorum aquæ uorticibus absorptis, pluribus ab insequenti hostium multitudine interfectis. Interea Basilius Constantinusq; Constantinopolitani imperatores Ioanni genitori defuncto suffecti Syriam primo populati, Cretam pulsis Saracenis receperant. Deinde Othonem periculosissimo, ut existimarunt Francorum bello destineri intelligentes, nullo affinitatis respectu habito, constituerunt amissas de Italia Nicephorianis temporibus prouincias ut reciperent, consilia cogitationesq; intenderunt. Primo tamen in pericula, quæ à tergo ingruere possent, ab adolescentibus respectum est. Saraceni enim Creta pulsi, data pecunia in suum exercitum accersiti sunt. Itaque delati Barum urbe sunt potiti, eiuibusq; ne rebellarent, partim occisis, partim Constantinopolim relegatis, progressi Matheram urbem de Apulia destruxerunt. Exinde Apulia primo, post Calabria deditione ultronea sunt receptæ. Otho interea postquam Lothoringia recepta iniurias apud Aquisgranium ultus fuerat, pacem cum Lothario Francorum rege firmauerat: ueniens inde in Italiam, & uxorem ducens Theophaniam Taurefienses attigerat, quando de leuirum hostili impetu certior est factus.

C Tradunt uero Guilelmus Sicardusq;, Othonem priusquam in Græcos imperatores duceret, copijs Adriatico traductis Sclauoniam, ac Dalmatiam inuasisse, magnaq; illis in regionibus Græcorum præsidio destitutis rerum præda & mortalium cæde commissa, Romam se contulisse: Eò quum peruenisset, repentino tumultuarioq; delectu per omnes Italiæ regiones coactas ingentes copias ad diem conuenire iussit, & quum Germanorum, Gallorum, Lombardorum, & aliorum Italiæ populorum uniuerso exercitu Roma profectus, prima ad Beneuentum cepit statiua: quò quum accitæ Romanorum copiæ peruenissent, datas quoq; à Beneuentanis, Capuanis, Neapolitanis, & Salernitanis turmas in ordines præmitti curauit. Facto postea agmine, profectus non prius quadrato exercitu cœpit incedere, quàm Apuliam est ingressus. Expectari nunc scimus à nobis, quid tunc imperatores Græci fecerint, quo'ue in loco castra contulerint, aut quomodo, qua'ue ratione prælium sit commissum. Sed tanti facinoris, quod maximi tunc in rebus Italiæ momenti fuerit, nullam nisi uelimus mentiri, aliam rationem inueni

D mus, quàm apud Basentellum fuisse decertatum, & quum Romani Beneuentaniq; ex acie profugi non solum detrectassent prælium, sed signa deseruissent, cæteras Romani imperatoris copias à Saracenis & Græcis fusas dissipatasq; fuisse. Quo in prælio occisis penè ad internecionem legionibus, & Romanus imperator & omnis Italia neruos omnes ita amisit, ut facile Græcis & Barbaris fuerit, si uictoria uti sciuissent, Roma Italiaq; potiri. Otho imperator fugiens quum repente ad littus scaphæ se commisisset à piratis quis esset ignorantibus interceptus est, in Siciliamq; perductus, sed ibi agnitus, sese promissa Siculis ingenti pecunia liberari, Romamq; perduci obtinuit, & de piratis sumptum est à Siculis supplicium. Quum Romam peruenisset Otho, perquirendis congregandisq; fracti exercitus sui reliquijs diligenter operam impendit, & quia copiarũ præsidio destitutus, in desertores signorum Romanos animaduertere non auderet, iram in Beneuentanos exercuit. Etenim integris qui turpi fuga prolapsi in urbem redierant, cæteros addens Romanos, qui arma ferre potuerunt, tanquã hosti aliquo in loco se op-

positurus, simul cum reducib. ex conflictu eduxit, & Beneuentanos adortus imparatos, B
& nihil tale timentes urbem cepit, spoliauit, incendit, per eamque occasionem asportatas Bartholomei apostoli reliquias, Romæ in insula Iouis primo dicta, & postmodū Licaonia, locatas ferunt. Othonem Beneuento deleta, in urbem Romam reuersum ibi defunctum, & in Petri apostoli basilica sepultū Ptolomæus & Guilelmus sunt autores. Cuius autem pontificis temporibus is Otho secundus sit mortuus, in scriptorum cōfusione ne quiuimus intelligere. Quanquā eius tempestatis pontificū magis quàm alterius quæ ante aut post fuerit implicitam erroribus narrationē gestorum uarie tradi uidemus, quod Ptolemæus & Guilelmus Martinum secuti, tres successiue Ioānis nomine quartū, quintum & sextumdecimum ponunt: Lateranensis uero duos tantummodo habet, Ioannem quintumdecimum patre Leone presbytero, Romanum ciuem. Vnde omissa pōtificum successionis alta narratione à nostro proposito aliena, libet Ioannis quartidecimi uitæ finem referre nullo præterquam à Lateranensi traditam. Quum is annos iam octo dignā pontifice uitam duceret, Bonifacius ille septimus, ex Cōstantinopolitano exilio in urbē reuersus, progenitoris Ferrucij potētiam dictum Ioannē quartumdecimum cepit, & in castello sancti Angeli interfecit. Repositusque in sedem Bonifacius undecimo intrusionis mense apoplexi suffocatus est. Ea Ferrucij audacia facit, ut Othonem secundū imperatorem per quieta Ioannis quartidecimi tempora obijsse credamus. Non enim uero est simile uiuo & præsente imperatore tantum scelus in urbe admitti potuisse. Funere Othonis ex more celebrato, Germani proceres qui tunc Romæ frequentes erant, de successoris electione cœperunt agere: Variantibusque inter eos sententijs, pars Othonem tertium secundi filiū Germaniæ regem, pars Henricū Baioariæ regem, qui primi Othonis nepos ex fratre fuerat, imperatorē poscebant. Interea nō defuerunt Romani ciues, qui resumēdum à Romanis Italisue imperium contenderent: inter quos primus uehemētissimusque eminebat Crescentius Numentanus. Quum uero ea secretis primo in conuentibus tractata, per uicos palàm & compita sunt dici cœpta, perterriti proceres Germani in Othonem tertium secundi filiū consenserunt, quem rebus Germaniæ cōponendis per annos undecim priusquam Romam ueniret intendisse inuenio: interim Bonifacio, qui in pontificatum intrusus fuerat, uita, ut diximus, functo, Ioannes quintusdecimus patre Leone G
presbytero Romanus canonice electus præsidebat. Per prima cuius tempora Crescētius Numentanus consulem se titulo præferens, urbis dominium cepit: qui obsequentē sibi minus quàm libuisset, pontificem in eam dignitatis salutisque desperationem adduxit, ut urbe secedens in Hetruriam se receperit. Eò pont. quum uenisset, animis per uiæ securitatē reassumptis, Othonem tertium imperatorem per nuncios literasque orare cœperat, ut sedi apostolicæ, & oppressæ urbi Romæ opem debitam afferret. Id quum rescisset Crescētius, pontificis agnatos consanguineosque & amicos mittens oratores, illum peruicit, ut Romam rediret, impleuitque factas pontifici pollicitationes Crescentius, quod illi Romæ appropinquanti cum senatu, magistratibus, & honoratis quibusque obuius in faciemque cernuus pedes osculatus, introductum positumque in sedem semper ueneratione debita prosecutus est. Eius Ioannis anno pontificatus nono Othonem tertium in Italiam primum uenisse, & à Crescentio Numentano cæterisque Romanis summa cum obedientia in urbem admissum fuisse inuenio. Eratque is annus regni ipsius undecimus, per quos an- H
nos quid Otho in Germania, Ioannes pontifex & Crescentius consul Romæ egerint nullus tradit. Duxisse uero Othonem quamprimum Romæ suus extitit exercitus, in Beneuentanos Capuanosque duces innuit potius, quàm satis aperte narrat Crescentius. Nam illos populos & eorum duces per uim & arma Romanis pacatos reddidisse nudis uerbis scribit. Quod nobis constat, anno aduentus in urbem Romam Othonis tertij secundo, Ioannes quintusdecimus pontifex Romanus obijt, nec ulla accidit ut sæpe consueuerat, cleri & populi Romani in deligendo successore contentio, quod Otho rex Gregorium sibi ex Saxonum gente consanguineum iussit, obtinuitque pontificem declarari: à quo breui post imperij Romani benedictionem, diademaque accepit: eiusque facti celebritate finita, Otho imperator archāgeli Michaelis ædem, quæ est in Gargano

A Gargano monte, uotis se exoluturus, quæ pridem emiserat, inuisit. Inde Romã reuersus,
breui se cõtulit in Germaniam, Tulerat iniquo animo Romani pontificis Gregorij per
metũ factã creationem, nec id dissimulare potuerat ferox populus. Quare uixdum Ita-
lia excesserat Otho, per Gallias in Germaniam accessurus, quum pont. Gregorius minis
& maledictis exterritus, ac magis ꝙ oportuit animo consternatus urbe clam excessit, &
quum Ioannis sui præcessoris exemplo aliquandiu in Hetruria substitisset, nec illum po
pulus Rom. supplex reuocaret, Othonẽ tertium adijt in Germania desidentem. Intelle-
xerunt uero tunc Romani futurum, ut ea concitus indignitate imperator Romã furens
rediret. Quamobrem rei suæ uiribus multo minus, ꝙ oportuerat, meritis temerarium ce
perunt consilium. Etenim Crescentium curantẽ, ut aliqui, uel ut alij uolunt recusantẽ, in-
conditis clamoribus consulẽ creauerunt, permissa sibi potestate, ut ne quid res Romana
pateretur detrimenti, ex arbitrio prouideret. Isq; Ioannem quendã Græcum episcopum
Placentinum literis ornatissimũ, &, ut aliqui uolunt, pecunijs affluentem, Romanũ pon
B tificem declarauit. Estq; hic Ioannes, quem à Lateranensi nostro, quia canonice electus
non fuit, suppressum, alij scriptores penè oẽs Martinum secuti, quandoq; sextum, quan-
doq; septimumdecimum catalogis addunt. Crescentius exinde futuris prospiciens, quæ
timerẽtur ab imperatore periculis, muros urbis portasq; instaurauit, & moli Adriani ca
stello sancti Angeli appellato, tot tantasq; addidit munitiones, ut postea semper usq; ad
hæc tempora sæpius Crescentij, ꝙ sancti Angeli castellũ fuerit appellatũ. Venit interim
Otho imperator, & magnis fretus, quas adduxerat copijs, urbem penè in circuitu obse-
dit. Tum uero populus furoris, quẽ creando cõsule ostenderat, oblitus, pacẽ misericor-
diamq; imperatoris supplex orauit. Et quum imperasset, patẽtibus etiam Crescentij ius-
su portis Germani admissi, tunc & Ioannes pont. suus præsidij simul & consilij nepos in
munitissimam sancti Angeli arcẽ se abdiderãt, de qua aliquandiu se ab oppugnationib.
paruo negocio sunt tutati. Quumq; obsidionẽ oppugnationemq; longo duraturã tẽpo-
re non magis Germani ꝙ æmuli simul & perfidi ciues ostentarẽt, dolo uictus est Crescẽ
C tius, quẽ nulla uis superatura uidebatur. Spe enim salutis data, ambó ut ad imperatorẽ se
conferrent exeuntes, medio in itinere intercipiuntur, & Crescentius euestigio cõfossus,
Ioannes oculis orbatus est. Tunc Gregorius quintus ad undecimum ꝙ abierat mensem
restitutus, acerrimã de accepta à Romanis iniuria ultionẽ sumpsit. Paulo enim post ꝙ re
dierat, eam fecit de imperatoris electione sanctionem, quã hucusq; per annos supra qua
dringentos seruatam uidemus, solis licere Germanis, qui inde electores sunt dicti, prin-
cipẽ deligere. Qui Cæsar tunc & Romanorũ rex dictus, si à Romano pontifice corona-
bitur, imperator Augustus appelletẽ. Suntq; hi electores, Maguntinus, Treuerensis, &
Coloniensis archiepiscopi: & Marchio Brandeburgensis, Palatinus Comes, Dux Saxo
niæ, Rex Bohemiæ. Distincta sunt aũt inter eos officia, ut tres primi sint cancellarij, Ger
maniæ primus, secundus Galliæ, Italiæ tertius: & Brandeburgẽsis Marchio camerarius,
Comes Palatinus dapifer, Dux Saxonũ ensis portitor, Rex Bohemiæ sit pincerna. Secũ
dum eam sanctionẽ promulgatam Otho imperator in Germaniam redijt. Gregorius ue
D ro pont. post annum secundũ & mensem septimum suæ creationis interijt. Annũ in quo
hæc sanctio à pontifice Gregorio facta est secundũ supra millesimum Christianæ salutis
fuisse inuenimus. Quanquã solus inter multos Ptolemæus Lucensis, undeuiginti annos
addit, & ita multorũ pontificum ipse, sicut & multi alij, tempora confudit, ut ueritatẽ si e-
tiam id nostri esset propositi, à nobis inueniri potuisse addubitemus. Est etiã in pontificũ
tradito ordine non paruus error, quod Gregorio quinto Sergium quintũ Ptolemæus suc
cessorẽ tradit, & alij Lateranẽsem secuti uolunt ei Gregorio Ioannẽ decimumseptimũ suc
cessisse. Quo ad decimũ mensem mortuo, Guilbertus origine Aquitanus cũ esset Rauẽ-
næ archiepiscopus, in Romanũ pontificẽ Syluestrum secundum est creatus, quẽ uirum
nullus scriptorum affirmare dubitat, literis moribusq; ornatissimũ fuisse. Falso tñ ex A-
quileiensis ecclesiæ monumẽtis traditũ est, sanctionẽ de imperatore à Germanis deligẽ
do huius Syluestri tẽporibus factã esse: quumq; secutus errorẽ Guilelmus, cũ id Germa-
nis cõcessum per inuidiã supprimat, omĩaq; quæ supra de Crescẽtio diximus, Othonisq;
mortẽ & Henrici successoris orationẽ in eiusdẽ Syluestri tẽpora. Eo defuncto pontifice
Ioannes cui Sicco fuit agnomen, ciuis Rom. & eius nominis, decimusoctauus successit.

Sextoq;

Sextoq; abinde mense quum is obijsset, creatus est Ioannes, cui Fasano fuit agnomentū, B
nominis ordine decimusnonus: cui defuncto suffectus est Sergius quartus patre Marti-
no Rom. quem honestæ & integræ uitæ uirum id agitauit infortunium, quod per annos
duos, quibus in pontificatu uixit, Romā & Italiam famem miro & inusitato modo tradi
tur afflixisse. Constantinopoli tunc imperabat Michael Cathalaicus, in cuius ditione Ca
labria & Apulia de Italia erant, & Saraceni Italiam premebant. Eratq; per eam tēpestatē
in Italia Guilelmus quidam gente Normannus, cognomine Ferrabach, quē inuenio He
truriæ partem per omnem Romandiolam tunc temporis possedisse. Quo autem tēpore
in Italiam uenerit, aut qua fretus autoritate seu occasione eas sibi subegerit regiones, nul
lus scribit: sed cum constat nobis duxisse originem à comitibus Lombardiæ: liberiq; eius
genealogiā à Cōsentino traditā recensere. Bis seni Tancredo liberi fuei ūt, Samus, Goth
fredus, qui Robertum genuit comitē Lauritelli, Drogo, Tancredus, Guilelmus cogno-
mine Ferrabach, Gunfredus, Malogerius, Robertus cognomento Guiscardus, Rogeri
us, Alberedus, Gothfredus, & Frumentinus. Cessantib. itaq; in Italia motibus, ipse Guil F
elmus Ferrabach origine Normannus præclarū aggressus est facinus: Capuano nāq; &
Salernitano principibus per fœdera sociatus, ad Malochū Græcū Apuliam Calabriāq;
pro imperatore Græco administrantē mittens, fœdera secū etiam inijt: per quæ actū est,
ut quatuor ipsi quaternos coniungentes exercitus unica expeditione in Siciliam traijce
rent, prædaq; omni quā facerent quartipartita; Siciliæ captæ dominium ipsis quatuor
simul cederet. Traiecerūtq;, & Saracenis partim captis cæsisq;, partim pulsis, Sicilia Chri
stiani duces sunt potiti: Sed Malochus prædam quidē æqualiter diuidi passus est. Siciliā
uero magistratibus ab imperatore suo cum nouo exercitu missis tradidit gubernandā.
Dissimulauit tunc cōceptum ex iniuria odium Guilelmus, & præda nauibus imposita
cū Salernitano Capuanoq; principibus in Calabriam est reuersus. Dumq; Capuā unus,
alter Salernum copias reduxit, ipse longum ingressus iter in Apuliam duxit, & Melphiā
circunsedit, ab oppidanisq; introductus, bello quod sciret imminere necessaria cōpara-
uit. Ad primum autem eius facti nuncium aduolans in Italiam Malochus, castra ad Mel G
phiæ portas repētino impetu est metatus. Tum Guilelmus quassatos de itinere & immu
nitis adhuc castris nulla coercitos disciplina Grecos aggressus est: quo in cōflictu Malo
chus fracti exercitus sui oēs neruos amisit. Insecutus Guilhelmus à captis à se de Apulia
quàm lōge remouit, multaq; eius regionis parte potitus est. Obijt per id temporis papa
Sergius, cui Benedictus octauus Gregorio patre Tusculanus in pōtificatu successit, per
eiusq; tempora Otho tertius imperator in Italiā est reuersus: causa aduentus sui minime
traditur, & Guilelmus eum Romæ obijsse, cadauerq; suum in Germaniam, ut maiorum
sepulchro inferretur fuisse latum, superflua & anfractuosa narratione scribit. Certū uero
est Romanos qui Othonem ob factā eo impellente de imperatoris electione sanctionē
odirent, cum ferro armatis munitum nequirent confodere, ueneno interfecisse. Nec tñ
ausus est tunc Romanus pont. sanctioni ut contra facerent intentare. Et Germani ele-
ctores concesso iuri tunc primum innitentes anno incarnationis tertio supra millesimū,
Henricum ducem Bauariæ, Cæsarem declararunt, quem tradi uidemus suum in Italiā ad H
uentum per annos duodecim distulisse. Multa enim cum Gallis, plurima cum Metensi-
bus bella gessit. Interea anno salutis Saraceni Italiā bipartito exercitu ingressi, hinc Ca-
puam ceperunt, inde Barum obsederunt: & Barensi quidem ciuitati à commeatus indi-
gentia magis quàm Saracenorum armis laboranti, Petrus Vrseolus Venetiarum dux
annona importata subuenit: nec tamen soluerunt obsidionem Saraceni. Quare quū es-
sent Constantinopoli nunciata ea quæ dux Venetiarū fecerat, Gregorius imperialis Ca
tipanus, id magistratus est nomen, cum classe in Adriaticum uenit, qua Venetæ coniun
cta itum est in Saracenos: de quibus superatis, cæsis & repulsis communem gloriam re-
portarunt. Eo qui secutus est anno Turci Hierosolyma capta à dominici sepulchri eccle
siarumq; montis Sion & Bethleē uiolatione diuino munere temperarunt. In Italia uero
Adriæ ciuitatis, cuius uicinitate superū mare nomē accepit, incolarum maior populus
quàm urbis uetustas tunc tolerasse uideatur, Venetorum fines infestarunt: quibus Otho
Vrseolus Venetiarum dux Petri defuncti filius apud Lauretū, qui uicus est Padū inter
& Atesim, qua in mare defluunt occurrens conflixit, ac superati Adrienses breui sd eam

peruene-

A peruenerit opum tenuitatem, in qua postea semper forduerūt. Comite etiā Guilhelmo defuncto frater Drogo Apuliam obtinuit, quem missus à Cōstantinopoli Mel alter Catipanus imperialis primo impetu Apulia penè omni expulit: sed impiger Drogo exercitu instaurato, Græcorū superatis copijs perdita de Apulia recepit. Quo aūt anno primū Romā uenit Henricus, à Stephano octauo Imperator Augustusq̃ appellatus est, diademate ornatus: qui prima expeditione sicut pia, sic & felici in Capuam ducens, Saracenos ibi sedentes Italiam linquere cōpulit. Inde quia Bubaganus Meli suffectus imperatoris Constantinopolitani Catipanus Saracenis fauerat, bello eum acerrimo est insecutus. Instaurauerat per id tēporis ac potius à fundamentis ædificauerat Bubaganus in Apuliæ finibus Troiā urbem, quam Echanam à priscis dictam fuisse Cosentinus parū perite scribit. Castra enim Hannibalis ex loco prius appellatam fuisse Guido Rauennas ex dignis fide maiorum testimonijs affirmat. Eius aūt condendæ loco urbis ratio fuit, quod habitatoribus Græcis tanquam in Coloniam ductam eò missis Apulia Calabriaq̃ in fide cō-
B tinendis & Romanorum finibus infestandis, uidet̄ maxime opportuna. Quod cū Hēricus intellexisset, nouæ & uix munitionib. firmatæ urbi castra admouit. Estq̃ autor Cosentinus, Benedictū pontificem huic expeditioni, quā multū cordi habuerat, interfuisse. Seissum tñ ad eam urbem mensibus quatuor, & machinæ omnis generis admotæ. Aestatis aūt aduentu, quod caumata regio habet occidentalis intolerabilia, Henricus imperator deditionem ab oppidanis oblatam acceptans, cum datis obsidibus Romā est reuersus. Habet uero unicus scriptor Guilhelmus, Henricum postquā Roma in Germaniā se contulerat, cum Roberto Francorum rege in Italiā uenisse, & cum principes substitisent, & Stephanū pontificē accersisse. Nec tñ quid illo in conuentu actum fuerit, uel minimo uerbo innuit. Hunc Henricū scriptores multis efferūt laudibus, qđ optimus Christianissimusq̃ princeps cū Sinegunda uxore uirginitatē, uel certè diutinam castitatē seruauerit: quorum suasione, & precum instantia Stephanus Vngariæ rex, & subiecti sibi populi ad fidē Christi fuerint cōuersi. Traduntq̃ multi scriptores, Henricum & Sinegun-
C dā post obitum miraculis coruscasse, ab ipsis principibus ecclesiam sancti Miniatis, quæ nunc prope urbis Florentiæ mœnia arduo in colle speciosissima uisitur, ædificatā fuisse Villanus affirmat: qui etiam tradit uetustam urbem Fesulanam per huius Henrici tempora à Florentinis captam, ex cuius populo ac ruinis Florētia crescere ac se attollere primū cœpetit. Obijt autē Henricus ad annum salutis Christianæ quartum & uigesimū supra millesimum, quo in anno Michaelem cognomento Athenacum: uel, ut alij habent scriptores, Cathalaicū Cōstantinopolitano imperio potitū fuisse inuenimus. Stephano autem octauo pontifici defuncto, successit frater suus Ioannes, eius nominis ordine undeuigesimus, quē aliqui scriptores tūc Portuensem episcopū, aliqui laicum fuisse tradūt. Et in Germania electores Conradum origine Sueuum, qui in Henrici imperatoris militia ordines duxerat, Cæsarem delegerunt: qui suum in Italiā aduentū annis fermè tribus distulit. Per qđ tempus multi Italiæ magnates & populi coniuratione inita sese in libertatem asserere, & declaratū Cæsarem, cum aduenisset, armis repellere constituerunt. Id
D cum intellexisset Conradus, neq̃ enim in Italia obscurum: ueniens in Italiā copiosissimū duxit exercitum. Hoc primum in loco tradi inuenimus, quod supra ubi de sanctione imperatoris deligendi scripsimus, desideratū à nobis fuisse nō dubitamus, uoluisse siue pōtificē Gregoriū quintū siue Othonē primū, siue primos imperatori deligēdo cōstitutos electores, ut is qui Cæsar in Germania declaratus Romā uenisset confirmādus, duas medio itinere coronas acciperet, ex palea unam Modoetię, ex ferro alterā Mediolani ab archiepiscopo imponendā: quod quidem ad tēpora usq̃ nostra seruatum uidemus. Itaque Conradus Italiā ingressus Modoetiam ne adierit non inuenimus. Mediolanū uero cum uenisset, armis ēst repulsus. Quamobrem Conradus agro uastato, Mediolanum obsedit. Cumq̃ Mediolanēses obduratis animis se repellēdo obstinatiores cerneret, suburbia incendit. non prius inde moturum se cōminatus, q̃ pariter incēsam urbē solo æquaret: sed dum in die Pentecostes, qđ omnes tradunt scriptores, Coloniensis archiepiscopus missarum solennia in propinqua urbe ecclesia celebraret, per spiritū uidit, Cōradoq̃ dixit, beatum Ambrosiū Germanis excidium, nisi abscederent cōminari. Itaq̃ Conradus motis à Mediolano castris, Romam ueniens, aurea à Ioāne decimonono corona & imperij titulis

titulis eſt ornatus. Inuenio Italicos proceres, quos aduerſus Conradū dixi coniuraſſe, cū B
potentiā Germanorū in ſe ut nouerāt ducturo, ꝓprijs reſiſtere uiribus poſſe diffiderent,
Sclauorum Hungarorumꝗ præſidia imploraſſe: ſed dum illi tardāt, Conradus qui id re-
ſciſſet, Roma profectus pacatā poſt ſe linquens Italiā, in Sclauos primo, poſt in Hunga
ros duxit, cōpreſſisꝗ illorū motibus, exercitum apud Treueros Metenſesꝗ reductum
diſtribuit in hyberna. Per id tempus defuncto apud Cōſtantinopolim Michaele Catha-
laico imperatori ſucceſſit Michael Etheriachis, cui uxor fuit Zoi nomine, præſtans mu-
lier. Ad huiusꝗ imperatoris noui tempora, Normanni Apuliam tenentes, & Græci præ
lio inter Aufidum amnem, & Oliuentē oppidum acerrimo concurrerunt. Normanni ui
ctoria ſunt potiti. Conradus uero imperator apud Treueros conſtitutus glorioſi facino
ris occaſionē eſt nactus. Rodulphus Burgundionū rex plurimas ſuorū ſeditiones com-
preſſerat, animaduerteratꝗ in rebelles, eoꝗ cōtentionis cū ea gente adductus erat, ut ar
mis perpetuo retentis cogeret de ſalute per dies penè ſingulos decertare. Quamobrem
ſeſe Conradi fidei permittens, regnū illi Burgundionū permiſit, quod ab Imperatore in F
prouinciā redactū, & Burgundia poſtmodū longo tēpore imperialis appellata eſt. Pau
lo poſt Ioanne undeuiceſimo uita functo creatus pont. Benedictus nonus, qui ſuperiori
bus ex Tuſculo nepos fuit. Per cuius tempora Cumitus rex Anglorū deuotiōe ductus,
Romā & ſancta eius loca inuiſit, & in Angliam reuerſus filiā ſuam Henrico Conradi im
peratoris filio in matrimoniū collocauit. Scribit uero Guilhelmus Conradū imperatorē
paulo poſt factas filij nuptias Romā ueniſſe, & ultionē de Italis rebellibus ſumpſiſſe, q̃d
quidē à nullo tradi alio uidemus: certumꝗ habemus Conradum Burgundia potitū bre
ui in Germania obijſſe. Cui electores ſucceſſorem dederūt Henricū filium eius nominis
ſecundū Cæſarem declaratū, eratꝗ is annus à pōtificatus initio Benedicti noni quintus.
Quo in tēpore quid ipſe pont. aut alij Romæ egerint, nullus ſcribit. Henricus aūt primo
electionis ſuæ anno in Oldericū regē Bohemorū hoſtiles animos præ ſe ferentē ducēs,
ideo re infecta in Germaniā ſe recepit, quod pares Bohemorū Germanorūꝗ copias, pa
res quoꝗ præliorū euentus habentē uidit. Sed eo qui ſecutus eſt anno, cum maiore para G
tioreꝗ exercitu eundē aggreſſus Oldericū regē prælio ſuperauit, cū captoꝗ & per fœde
ra liberato egit, ut Bohemi quotannis Romano principi tributa ſoluere tenerent. Diſſi
debāt eo tēpore Vngari, & magnis cōmiſſis prælijs pars Petro regi ſuo minor numero,
ſed dignitate melior fauebat, maior altera aduerſabat. Eumꝗ finem eæ habuerūt cōten-
tiones, ut pulſo per arma Petro, & Alboino quodam in regē aſſumpto, diſſidiaꝗ nihilo-
minus & certamina inter principes & populos cōtinuarent. Cōfugerat uero ad Cæſarē
Petrus, & ſuæ Vngarorumꝗ ſaluti opē ſupplex orauerat. Quare ingreſſus Vngariā cum
exercitu Henricus, Alboino fugato, Petroꝗ reſtituto regni illius cōtentiones motusꝗ
ſedauit. Romæ interim inaudita aliàs in pontificatu diſſidia inchoauerāt, quæ ab omni-
bus quos inciderimus ſcriptorib. imperitè & implicitè tradita, puris bibliothecarij Late
ranēſis eccleſiæ uerbis referemus: Benedictū nonū ignota nobis cauſa Romani deiece-
rant, Ioannesꝗ Baſinēſis epiſcopus in ſede apoſtolica eſt conſtitutus, quē Syluestrū ter
tium placuit appellari. Is iniuſte occupatā apoſtolicā ſedem diebus undequinquaginta
tenuit, & Benedictus nonus in reddita ſibi ſede in uno menſe diebusꝗ uno ſupra uigeſi H
mū permanēs eam Ioanni archicanonico ſancti Ioannis ad portā Latinā patrino ſuo ka
lendis Maijs uel uendidit uel permiſit: fuitꝗ archicanonicus Greg. ſextus pont. appella
tus, adulterinū qui pōtificatū anno uno menſibus ſeptē dimidioꝗ retinuit. Ea Henricus
Cæſar ſibi nunciata iniquo ut debuit animo ferens, copias in Italiā ducendas ad diē con
uenire iuſſerat. Cū Flandrenſiū comes Balduinus inimicos in illū animos tunc primum
cœpit oſtendere: uenit tn̄ Romam Hēricus, turbatamꝗ rem eccleſiaſticā cōponere eſt
adniſus. Patribus itaꝗ non Romę ſolū, ſed uicinarū quoꝗ Italiæ partium ac ordinū quo
rūcunꝗ religioſis ex more cōuocatis, ſynodus celebrata eſt, in qua Benedictus nonus,
Syluester tertius & Gregorius ſunt damnati: ſolū tamen Gregoriū Lateranenſis in Ger
maniam relegatum fuiſſe ſcribit. Creatus aūt eſt ea in ſynodo Sindegerus Bambergēſis
epiſc. cui Clementi ſecundo fuit appellatio', ab eoꝗ Henricus ſecundus Auguſti impe-
ratorisꝗ titulis præſente ſynodo eſt ornatus. Tradūt uero multi hunc Clementē Roma
nos, ne in errorēs ſuperioribus ſimiles inciderēt iureiurando adactos à pontificū electio
nibus

A nibus prohibuisse. Interim Henricus Capuã usq; profectus postquam satis prouinciam composuerat, Romã & inde in Germaniã est reuersus, per quod temporis Saraceni oppidum Scuni de Calabris occuparũt. Vix dum Henricus Germaniã attigerat, cum Clemẽs pontificatus sui anno nono obijt, ueneno ut aliqui dicũt absumptus, quo Stephani noni cura fuerat infectus: quod quidẽ ea ratione crediderim, quia illico post Clementis mortem Stephanus ipse pontificatum inijt, quẽ mensibus octo, diebus nouem retentũ simul cũ uita amisit. Suffectus illi Damasus secũdus, natione Bauarus, cui Bagnario fuit nomẽ, dies tantummodo tres & uiginti uixit. Quo aũt modo sua electio & cõfirmatio, quas adulterinas fuisse constat, factę fuerint, ex multis scriptorũ ineptijs contradictionibusq; elicere nequiui. Quod constat, sede per illius mortẽ uacante, Romani prius quàm de noui principis creatione quicquã intentaretur, Henricum imperatorem in Saxoniã agentem adierunt, pontificẽ ab eo de mala consuetudine petituri. Cumq; rex illis satisfacere cupiens, nullum Theuthonicæ gentis prælatũ ad suę uoluntatis assensum inducere

B posset, ad Germanos se uertit, peruicitq; precibus Brunonẽ episcopum Tullensem uirũ simplicem, ut per ipsius inuestiturã ad papatum Romanũ promoueri pateretur, cui per Vesuntium in pontificali habitu Romã petenti abbas Cluniacensis & Ildebrandus monachus Soana Etrusca urbe oriũdus forte obuiauerũt. Vsq; adeo aũt dictorũ religiosorũ suasio ualuit, ut episcopus periculũ apostasię, in quod inciderat euitare cupiens, papaliã deposuerit ornamẽta, deduxeruntq; illum Romã abbas & monachus peregrini habitu incedentẽ: qui ad cardinalium, cleri, & populi conspectum perductus, multa in eam sententiã locutus est, ut cũ Henricũ, qui iusserat, & se qui minus caute præbuerat assensum, à cõmisso errore purgarit, tum maxime hortatus sit ac excitauerit illos ne sedẽ Petri diutius uacare sinerẽt: à quibus adnitẽte Ildebrando postera die sexti mẽsis ab inchoata uacatione ultima in Leonem nonum Romanũ pontificẽ canonice est assumptus. Isq; accepti ab Ildebrando beneficij gratus Romanę ecclesiæ subdiaconẽ & œconomũ constituit, eiusdẽq; usus cõsilio Simoniacos & adulteros clericos duabus in synodis Romę ha

C bitis acerrime est persecutus. Drogone Normãnorũ comite, quẽ Apuliã tenuisse ostendimus, mortuo, Hunfredus frater eius in Normannorũ comitatu successor per annos septem Apuliã & ipse tenuerat. Eoq; defuncto, Gothofredum fratrũ unus ad Leonis pontificatus initiũ acceperat comitatũ: perq; id fermè tempus Guarimaro Salerni principe ex eadẽ Normanna gente oriundo à suis interfecto Gisulphus factus est princeps. Quę gens ambitiosissima Beneuentũ in urbem Romano pontifici subiectã, prius aliquando pertentatã aperto bello inuadere, ac sibi subijcere cõstituerat. Ea cum intellexisset Henricus secundus, proficisci suasit ut Alemãnos à se apud Vercellas pręsidio Italię relictos accipiẽs Normannos Apulia deturbaret. Adiũxit itaq; Alemãnis auxiliares copias Italię, & in Beneuẽtanos ducere perrexit. Normãni uero parare per Italiã copias certiores facti, suos & ipsi arma expedire curauerãt, & Beneuẽto priusquã pontifex opem ferret capta, illum ad Ciuitã oppidum expectant. Processit tamen cum exercitu pontifex &

D in prælio quod cõmissum est superatus ac captus fuga, quẽ Normanni honore maximo affectum Romã à Beneuentano clero deduci curauerũt. Isq; paulo post graui correptus ægritudine, Romana ecclesia Ildebrãdo œconomo cõmendata obijt. Per quã tẽpestatẽ apud Cõstantinopolim Cõstantio monacho uita functo Theodora uirgo Zoi imperatricis soror imperiũ duobus annis prudentissime administrauit. Eaq; obeunte, Michael cognomento Nouitius per arma imperator est factus, qui eodẽ ab anno ab Isatio Commeano deiectus imperio monachus est effectus. Isatio item postquã quatuor imperauerat annis, per arma pulso, Cõstantinus cognomine Ciochysis accepit imperiũ. At in Italia Leoni nono successor in pontificatu fuit Victor secũdus ex Bauaria oriũdus, q Henricum imperatorẽ, ne aliqua à se peteret iniusta, demulcere cupiens, Ildebrandũ subdiaconem ad illũ misit: peropportuneq; accidit, ut imperator graui quo obijt morbo implicitus, Henricũ filium Ottonem Ildebrandi autoritate fretus, Romanorũ regem ac Cæsarem dixerit, quod quidẽ Ildebrãdus postea pontifex factus in epistola ad Rodulphũ Sueuiæ regẽ indicat in hæc uerba, Vnde nobilitatẽ tuam scire uolumus quia nõ solum circa regem Henricũ, cui debitores sumus, ex eo quod ipsum in regẽ elegimus, & pater eius laudandæ memoriæ Henricus Imperator inter oẽs Italicos in curia sua speciali ho-

nore me tractauit:quod etiam moriens Romã ecclesiæ per uenerãdæ memoriæ papam E uictoriæ prædium & filium suum cõmendauit, aliquam maliuolentiam non seruamus. Victori secũdo post annos duos,menses tres põtificatus defuncto, Fredericus natione Lothoringus,abbas Cassiensis,in Stephanũ nonum pontif.canonicè est creatus:per cu ius tempora Mediolanensis ecclesia,quæ per ducẽtos ferè annos à subiectione Romanæ ecclesiæ insolẽter se subtraxerat prima, inter alias eam maiorẽ superiorẽq; recognouit. Is pontifex omnẽ ferè Italiam atq; Burgundiam labe simoniaca inquinatam intelligens, Ildebrandum archidiaconũ ipsis purgandis reformandisq; prouincijs legatũ misit.Qui eo munere sicut & cæteris diligẽter atq; feliciter usus, Romã ueniens põtificem Stephanum graui offendit ualetudine laborantem: ex qua quum pontifex moriturũ se crederet,cardinales,episcopos, & cuiuslibet ordinis clericos ad se cõuocatos sacramẽto adegit,ne quispiã ex suo collegio ad apostolicã sedem,nisi ex cõsensu &cõmuni electione fratrũ ascenderet,aut ascendentibus præberet assensum. Conualuit tamen eo ex morbo Stephanus,& Florentiã accedens,cõcilium ibi,nõ quidem ut Martinus,& eum F sequuti Ptolemæus & Villanus uolũt,celebrauit:sed quũ cœpisset cõuocare,ad octauũ mensem octauumq; pariter diem defunctus est. Vixdum exequiæ pontif. Stephano in Florentia celebratæ erant,quum Romani potentiores oppida & castella in urbis terra possidẽtes,Capitaneos tunc appellabant, pontificẽ ex factione sua creare constituerũt. Primus tamen omnium Gregorius de Tusculano ex gente patricia Romanus Mintiũ Velitrẽsem episcopũ, inuitis atq; reclamãtibus cardinalibus & clericis qui Romæ tunc erant,in pont. Romanum acclamari ac haberi obtinuit, quem Benedictũ uoluit appellari. Per id uerò temporis Agnes secundi Henrici Imp.relicta, Henrici filij regis adolescentis regni curam administrationemq; gerebat : quæ mulier etsi bonæ mentis,sicut ostendemus,erat,imprudentia tamẽ quadam seducta, Guibertum Parmensem clericum ex nobili ꝓsapia oriundũ,regni Italici administratorẽ cancellariumq; instituerat.Eratq; tũc Gothfredus Matildis comitissæ maritus,omniũ quos Italia ab urbe Roma in Alpes haberet principũ ducumq; aut comitum potentissimus:quorum Matildis &Gothfredi G paternam originẽ diu quęsitam diuersis tradi modis uidemus.Matrem uero ipsius Matildis Beatricem Henrici secundi Imp.sororem fuisse infra patebit: quam Beneuenutus Imolensis in Dantis poetæ expositionibus dicit, Bonifacio cuidã nupsisse nobili & ditissimo proceri,Luca urbe Hetrusca uel potius agro illius oriũdo.Sed ipsam Matildim eo,uel alio marito matris genitam fuisse, nec Beneuenutus, nec alius quẽ legerimus dicit:quod constat,& sequẽtia abundè ostendẽt,ea mulier & Gothfredo & alteri quẽ habuit uiris sociata & uidua , fuit gloriosissima omniũ mulierũ,quas nedum sua, sed quæcunq; in ætatem nostram successerunt tempora, habuerunt. Tenebantq; tunc temporis Gothfredus & Matildis uxor Lucam in Hetruria,Parmam,Rhegium,Mãtuamq; in Lombardia & alia Italiæ parte,quicquid nunc S.Petri patrimonium appellamus.Mintio Velitrense in Romanum pontificatum intruso,Ildebrandus archidiaconus,cardinales & episcopi,alijq; ecclesiastici quum canonicam electionem Romæ nequirẽt facere, Senas accesserunt, ubi Gerardus Florentinus episcopus in Nicolaum pontificẽ Roma H num canonicè electus fuit. Isq; prudentissimus põtifex eo in cõcilio formã pontificum Romanorũ à cardinalibus eligẽdorum instituit,quam distinctione uigesimatertia iuris pontificij decreta nunc habent: secũdum quam institutionẽ factam pontifici patribusq; placuit generale concilium apud Sutrium conuocari : ad quod quũ conquisiti magnus dux Gothfredus Matildisq; uxor & Guibertus Italiæ cancellarius accessissent, oẽs Lõbardiæ,Hetruriæ,& Romandiolæ episcopi cõuenerunt:ferebatũ uerò palàm nihil eo in concilio agendũ aliud,q̃ quo deberet modo Velitrensis episcopus adulterino pontificatu depositus,pro demeritis pœnas dare.Quod quũ ille rescisset,amictu põtificali deposito,Velitras ad lares proprios remeauit.Et Nicolaus pontif.sano usus quum aliorũ, tum maximè Ildebrãdi archidiaconi cõsilio,paruo,sed honestissimo doctissimorũ uiro rum ducẽte comitatu petijt Romã. In qua à clero & populo cum solita Romanis ponti ficibus exhiberi reuerẽtia,est admissus: per quod tẽpus in Apulia Gothfredus Normãnus, quẽ Dragoni fratri in Apuliæ & Calabriæ comitatu successisse ostẽdimus,moriẽs, Bagelardũ filium, & nõ fratrum aliquem dicti comitatus,instituit successorem. Id Ro-

bertus

A bertus cognomine Huiscardus Gothfredi fratrũ unus impiger adolescens, ægro ut debuit, animo tulit, Bagelardoq́ nepote per arma pulso, prædictũ Apuliæ & Calabriæ cõmitatum accepit. Addiditq́ illis Troiam urbem Romanis pontif. parere solitam, & cùm uxorem Aberadam eo tempore amisisset, ex qua filium susceperat Bohemundum, tunc alterã accepit nomine Giglegardã Gisulphi principis Tarẽtini ex Guaimaro fratre neptem. Tãtis rebus prospere cõfectis, Robertus robur, qua erat prudẽtia, solidissimũ addere cõstituit. Etenim oratoribus ad pontificẽ Nicolaum missis, illum ut ad res Apuliæ & Calabriæ cõponendas paterno ductus amore accederet est hortatus, pontifexq́ quẽ Capitaneorũ terram Romanam tenẽtium superbia atq́ perfidia dies nocteśq́ trepidũ atq́ anxium teneret, cum eis oratoribus se in Apuliam cõtulit. Facile aũt fuit pontificẽ Robertumq́ cupientissimos ad pacẽ fœderaq́ perducere. Põtifex nanq́ Nicolaus Robertum Guiscardũ excommunicatione absolutũ ducem Calabriæ & Apuliæ declarãs,
B illum per cõscripta fœdera iureiurando cõfirmata quicquid de terra ecclesiæ teneret, & in primis Beneuentũ reddere uoluit. Et Guiscardus sese constituens Romanæ ecclesiæ Vassallũ, uel quod eius regionis uerbũ est, Ligium, Romano põtifici quæcũq́ peterentẽ præsidia mittere, ac quãdo opus uideretẽ, cum omnibus copijs afferre spopõdit. His fœderibus occultè ne à Romanis capitaneis rescirentur cõscriptis, rediјt Romã pontifex Prænestinos, Tusculanos, & Neumentanos rebelles primũ, & post amne Tyberi transmisso Galerã, ac comitis Gerardi castella usq́ ad Sutrium populari ac uastare iussit: nec prius à uastatione Normanni cessarunt, q̃ capitanei ubiq́ edomiti uerã pontifici obedientiam præstiterũt. Interea uenientes Romã Mediolanẽsium oratores, præteriti temporis erratorũ ueniam, & legatũ ad se perditos cleri mores reformaturũ mitti postularunt, datamq́ eiusmodi prouinciã suscipiens Petrus Damiani Hostiensis episcopus, uir sapientissimus, episcopos primũ Mediolanẽsem, Brixianum, Taurinensem, Astensem, Albensem, Versellensem, & post diœcesum summarũ cleros de simonia cõcubinatuq́
C cõuictos, cum satis pro tẽpore redarguisset, ad melioris uitæ frugẽ reformauit. Quo cardinale in urbẽ Romã cũ rei bene gestæ gloria reuerso, alterũ ecõtra perditæ uitæ cardinalem Vgonẽ Candidũ rebellasse pontifici & ecclesiæ nunciatũ est. Et paulo post Nicolaus ad secundũ dimidiũq́ anni pontificatus finem obijt. Per quod tempus Robertus Guiscardus q̃ primum suas cõpias à seruitio pontif. & ecclesiæ reuersas accepit, Tarentinos nullis coactos armis sibi per sola oratorum uerba subegit, pariterq́ Mathera eius ducatui tunc tẽporis est subiecta. Nicolai secũdi exequijs de more perfectis cõuenienś in Lateranensem ecclesiã Romanus clerus & populus, cum ad instantiũ quempiã concordare nequissent, Anthelmum Lucensem episcopũ absentem elegerũt, quem secundum Alexandrum pont. Romanum placuit appellari: Isq́ Luca accersitus, in põtificali habitu Romam uenit. Sed interea Lombardiæ episcopi omnes quos Petrus Damiani ut diximus corripuit, uel ut aliqui habẽt scriptores, ecclesiis amouit, Guiberto Parmẽſe adnitẽte cõgregati constituerũt nõ esse pontificẽ summũ ultra ab eis aliũde accipiendũ q̃ ex paradiso, ut dixerunt, Italiæ Lombardia: utpote rati eundẽ quicunq́ crearetur suis
D infirmitatibus indulturũ: eoq́ dissoluto conuentu pars eorum ad Agnetem Imperatricem accedens illi suadere conati sunt, uoluisse ac statuisse Nicolaum pontif. nuper defunctum, nõ licere iniussu regis Italici quempiã pontificẽ designari. Proinde postulãtes ut synodo patrum, quã in Lõbardia paulo ante coegerant, pont. Romanum defuncto Nicolao autoritate regia sufficere liceret. Suntq́ ex superioribus qui afferant Agnetem blãda & subdola illorũ oratione seductã assensisse. Sed nos Gregorio septimo pontifici magis credimus asserẽti nõ consensisse Agnetem: sed Henricũ filium iam adolescẽtem præcipites in scelus Longobardos episcopos impulisse, ut innuere uideaẽ Gregorius papa, qđ Guilelmus scriptor affirmat, fuisse eã matris cũ filio discordiã, cuius occasionẽ Imperatrix, ut ostẽdimus, regni administratione atq́ etiã habitatione sit pulsa. Reuersi itaq́ in Lombardiam pseudoepiscopi, cõciliabulo suorũ coacto, Cadolum Parmẽsem in antipapã elegerũt. Nec fuere omni in Lombardia, aut cætera ad eam pertinẽte Italia, qui Cadolo obedire recusarent, præter Matildim Comitissam & uirum Gothfredũ, qui Alexandro Romæ creato obedientes, hostiũ eius impietati pro uiribus aduersati sunt. Peruasit uerò ipsa Cadoli labes & ipsam urbem. Quũ quidem capitaneis ob cladem Ni-

colai temporibus à Normānis acceptam, rebellionem in nouum pontificē moliētibus, nonnulli ciues Romani cōspirarunt. Quorum omniū instigationibus fauorisq; pollicitationibus factū est, ut Cadolum potentissimo Lombardorum exercitu deducente, ad prata usq; Vaticano & urbi Leoninæ subiecta, quæ tunc ciuium partes Alexādro pont. quę adulterino fauerēt. Et tamen quū seditiosos peiorem partem melior numero & autoritate superaret, armis iustā causam tutari omnes boni & mali pariter perrexerūt. Venerat uerò Romā Gothfredus Mathildis uir præsidio pontificis adfuturus, qui à ciuibus perditis magis q̄ Lōgobardorum copijs Alexandro timens, ad Lateranum se cum copijs cōtinebat. Quamobrem primo in congressu, quē furens populus aduersum Lōgobardos habuit, Cadoli partes superiores, ac prope uictrices fore apparuit: sed quum primum fideles, qui prælio inerāt, Romani renunciarunt pontifici utramq; ciuium partē promiscuè hostibus repugnare, educēs Gothfredus Lōbardos repulit, scribitq; Pādulfus multam Romanorū etiam Cadolo fauentium cædem eo in prælio fuisse cōmissam. Repulsus ea cum ignominia Cadolus Mediolanū se recepit: uixq; totum cōquiescens annū, magnis largitionibus nō capitaneos magis, q̄ Romanos ciues, etiam Alexandro fauere solitos corrupit: quorū consilio & fauorum sponsione ductus, illo paruo deducente comitatu clandestinis itineribus noctu magis q̄ die confectis, Romam se contulit. Affuerunt uerò, ut erat constitutum, capitanei, & clām stipendio cōducti milites, qui Leonina ciuitate furto occupata, Cadolum in beati Petri basilicā perduxerunt. Mane quū primum is rumor urbem Romā peruasit, correptis repente armis populus accurrit: quod quum prǽter spem à seditiosis prębitam, capitanei & mercenarij milites cernerēt: ilico omnes quaqua uersum dilapsi, Cadolum præsidio destituerunt. Sed unicus adfuit omnium perditissimus, & cui maiorem uim pecunię Cadolus dederat, Cincius pęfecti filius, qui per media infestissimorū ciuium agmina euntem, & suum sitiētes sanguinem Romanos cernentem Cadolum in sancti Angeli castellum perduxit. Tantaq; fuit perditissimi Cincij audacia, ut Cadolū, quem semper Romanū pontificem appellaret, per uim & arma tutari, iureiurādo promiserit. Perstitit aūt in pont. Alexādri fide Romanus populus, adeò ut repagulis castello S. Angeli oppositis, militibusq; in perpetuas stationes adhibitis, Cadolus per annos fermè duos clausus obsessusq; fuerit. Per eam tempestatem dum pontifex Alexander tantis Lombardorum, uel potius Henrici regis persecutionibus agitatur, Robertus Guiscardus, qui bene de se speranti pontifici opem tulisset, pellēdis Italia Græcis implicitus erat. Nanq; Constātino Diochzi Constātinopolitano p id tēporis mortuo, suffectus illi Imperator nomine Romanus, cognomine Diogenes, imperio parum cōfirmato, rebus Italiæ non satis poterat prouidere. Sciens itaq; Robertus Cyriacū imperialem capitaneū, qui summæ rerum eius imperij in Italia pręerat, apud Vestiam Apuliæ ciuitatem immunitā degere, eò ex improuiso ducēs urbe capta, illum quoq; intercepit. Pari exinde ducendi exercitus rapiditate usus, Mōtempilosum urbē obsedit. Cumq; diutius ad eam sibi sedendum intelligeret, Gothfredum fratrē illis præfecit castris, & maiores copias in Barulum ducēs capiendo oppido fecit necessarios apparatus. Inerant uerò selectæ ex urbibus oppidisq; Gręcorum copiæ, ut natura loci tantisq; munitum defensoribus oppidum nulla uis expugnatura uideretur, cōmeatus uerò, qui deerat, in tutissimum arcis beneficio portum undiq; importabatur. Quod quum cerneret Robertus, magnum ut oppidanos commeatu intercluderet, aggressus est opus. Etenim multis nauibus in portum contractis, eas sibi inuicem cōtiguas ea ratiōe colligauit cōcatenauitq;, ut ab extremo in quo arx erat promōtorio in continētem ad hemicycli formā ductæ portum clauderēt: per eumq; tanquā pontem oppugnādi in circuitu oppidi habuit facultatē. Nec potuit pertinax pręstātis ducis uirtus euincere, quin ea obsidio tres cōtinuata annos, eum à gerendis maioribus detinuerit. Tertijs tamen castris interea Rogerius fratrum Roberti unus, Brundusium terra mariq; premebat. Cui Gothfredus frater Mōtepiloso potitus, se addiderat, classi quā Brūdusino in portu Rogerius tenuerat Gothfredū præficiēs, ut eam circumageret, & Rhegiū duceret, imperauit. Eodemq; in tēpore terrestribus cū copijs, Robertus & Gothfredus cum classe sunt Rhegium delati. Inde cōscensis nauibus in Siciliam traijcientes, Panormum primā de Siculis urbibus terra mariq; obsederunt. Dum uerò ea quartū iam annū Græcus Imperator

A rator per ignauiam resistendiq; impotentiã tolerat, obiens Michaelem Cõstantini Dioclizi filium habuit successorẽ. Quo in tempore apud urbem Romã nulla erat maior inquietudo, quàm quod expugnando sancti Angeli castello omnis populus occupabať. Quamobrẽ fractus animis Cincius, sorde, quod in prouerbio aiunt, multas sordes lauit: territum nanq; coegit Cadolum, ut trecentis argenti libris sibi in uitæ redemptionẽ datis, strigosissimo auectus equo aufugerit. Hæc tunc fiebãt in Italia. In Alemãnia uerò & Germania ob regiminis Henrici Cæsaris administrationẽ, ardebanr inuidia principes. Primus tamẽ & potentissimus omniũ Otho Coloniẽsis archiepiscopus cęteros seduxit, ut Agnete regis matre pulsa, regni summa regi demãdaretur. Prębuitq; assensum Henricus filius adolescẽs: cuius iam pubertatem supergressi malitia superaret ætatẽ. Ingressus uerò est ilico archiepiscopus Italiam: & Guilberto Parmense, quẽ, ut ostẽdimus, regina instituerat deposito, alterũ Italiæ cancellariũ Vercellensem episcopũ subrogauit. Quo in negocio quũ Italiæ regnum satis cõposuisse sibi uideretur archiepiscopus, disturban-
B dis pontificis rebus accessit Romã. Admissus ad pontificis cõspectum, cardinalibus & pręstãtioribus ex clero populoq; Romano cõsedẽtibus, Otho archiepiscopus suauissima quidem prolatione uenenata huiusmodi uerba facit: Quo factũ est modo, frater mi Alexander, ut præter seruatos hactenus mores, pręter legem Romanis olim pontificib. præscriptã, pontificatũ Romanum à rege & domino meo Henrico tertio iussus acceperis. Et à Carolo incipiẽs, multos Imperatores patriciosq; nominauit: à quibus partim uerè, partim falsò, põtifices electos aut cõfirmatos affirmauit: parantẽ plura, &, ut apparebat, peiora dicere Ildebrãdus archidiaconus cœtu cardinalium nutu gestuq; impellẽte in hæc uerba peruenit: Nullum unquã ius, nullum imperium, Otho archiepiscope, regibus & Imperatoribus, uel, ut tu dicis, patricijs Romanorũ in pontif. Petri successoris electionem fuit. Et si quid perperam, si quid per uim eorũ quæ recensuisti aliquando fuit, tam iusta, q̃ seuera sanctorum patrum censura correctum est. Incipiensq; à superioribus in Decreti, quod Nicolaus secundus centum & tredecim episcoporum autoritate fecit,
C expositione tandiu immoratus est, quousq; uictus Otho satis sibi factum esse respondit. Institit tamen, ut obstruẽdo calumniatorũ, qui in regno Italiæ multi erant ore, cõcilium pontifex apud Mantuã deditissimam sibi facilè ciuitatẽ conuocaret. Consensitq; & accessit cum cardinalibus pontifex. Eo in cõcilio omẽs Lõbardiæ episcopi, præter Cadolum interfuerunt. Non modò approbata est Alexandri secundi electio: sed oẽs ipsi episcopi, deposito quod aduersus sedẽ apostolicã conceperant odio, illius amici studiosiq; effecti sunt. Reuersus Romã pontifex, urbem quietissimã, sed omnia in eius terra quæ ad Campaniã pertinet, turbata offendit. Nanq; Ricardus Normãnus frater Roberti, & Gulielmus eiusdem Richardi filius, Capua sibi subacta, Beneuentoq; inuasa, Cæperanum obsidebãt. Nec satis scimus, ea ne Roberti Guiscardi cõsensu fuerint intẽtata, quẽ dignior atq; urgẽtior suscepta, & se totum postulãs expeditio, apud nos ea perfidiæ suspicione liberat. Nanq; per id temporis Rogerius, quem diximus à fratribus Roberto & Gothfredo in Siciliam traiecturis, ad Brundusij obsidionẽ relictum fuisse, magnũ ac-
D cepit incommodũ, quod introducti noctu de quarta uigilia ad simulatam proditionem Normãni proceres ad quadraginta, & totidem gregarij milites à Brundusinis, suffossorumq; capita ad Imp. Cõstantinopolitanum sunt delata. Robertus autem Panormi obsidionem diu duraturam intelligens, Gothfredo castris præfecto, per calendas Aprilis in Apulos se cõtulit: Tranamq; obsedit. Et Ianuario mense, qui sequutus est anni salutis Christianæ tertij supra septuagesimũ & millesimum, Gothfredus Panomo, Robertus Trana urbibus sunt potiti. Nec Richardo & Gulielmo quicquã præsidij attulerũt. Ildebrandus enim archidiaconus de Normannorum perfidia apud Mantuã certior factus, Gothfredum & Matildim uxorem aduersus illos suppetias postulauerat. Ad quorũ uiri & uxoris cum archidiacono copiosissimoq; exercitu in Cãpaniæ partes aduentũ territi Richardus & Gulielmus, capta de terra & iurisdictione ecclesiæ reliquerunt. Pauloq; postquã archidiaconus, Gothfredus, & Matildis Romam cum gloria reuerterant. Alexander põtifex precum Agnetis Imperatricis instantia uictus, Guilbertũ, qui, ut ostẽdimus, fuerat Italiæ cancellarius, Rauennatis ecclesiæ archiepiscopũ fecit, præfatus qđ in prophetiã cessit, illũ ecclesiæ Romanæ magno & animæ suæ maximo incẽdio eã eccle-

siam accepisse. Per eosdemque dies Hugo Candidus cardinalis cum pontifice, cui per humilitatem satisfecit, in gratiam rediit: & Cadolus ad uitæ finem fortunatus delictorum uenia ab Alexandro pontifice impetrata interiit: cui paucos dies & ipse pontifex superstes fuit: undecimo nanque pontificatus anno, & mense sexto exactis obiit: uixdum eius pontificis exequiæ solenniter ex more erant celebratæ, quum clerus & populus ad funeris pompam congregati, Ildebrandum archidiaconum ex abrupto acclamarunt, à beato Petro in pontificem esse electum. Ad eosque clamores exciti cardinales conclaue ingressi, eundem canonicè delegerunt, quem Gregorium septimum placuit appellari. Is annus erat Henrici tertij Cæsaris regni duodeuigesimus, per quod tempus bello ille cum Saxonibus grauissimo implicitus erat. Hungari autem eodem tempore Salomone rege suo, quem dicerent Germanis resistere nescire, in carcerem coniecto, bellum Cæsari indixerunt, in quod omnes ille regni Germaniæ & Alemanniæ uires exerere est coactus. Gregorius uerò pontifex commissam sibi ecclesiam quietè cupiens gubernare, pacem cum Henrico habere quæsiuit, quod ostendit epistola priusquam coronaretur ad Beatricem & Matildim filiam scripta, cuius hæc est particula. De rege autem, ut antea in literis nostris accepistis, hæc est uoluntas nostra, ut ad eos religiosos uiros mittamus, quorum admonitionibus inspirante deo ad amorem sanctæ Romanæ & suæ matris ecclesiæ eum reuocare, & ad condignam formam suscipiendi imperij instruere ac expolire ualeamus. Et tamen licet eam pacis uoluntatem haberet, malè per Henricum gesta damnare & corrigere non cessauit. Nanque in edicto, quod ad omnes Lombardos sancti Petri fideles dedit hæc dicit, Quidam ministri sathanæ, & præcones antichristi in Lombardia fidem Christianam conantur confundere. Nam sicut scitis Gothfredus uiuente Guidone dicto Mediolanensi archiepiscopo eandem ecclesiam quasi uilem ancillam præsumpsit ab Henrico emere, epistola etiam Remaldo Cumano episcopo apud Henricum agenti scripta à pontifice, eum paci cum Henrico constituende ostendit inhiasse. In qua etiam epistola Agnetem Imperatricem Henrici genitricē, postquàm ab Othonis Coloniensis archiepiscopi tyrannide pulsa contulit se Romam, ibi uitam duxisse ostenditur. Sunt enim hæc epistolæ uerba, ducem Rodulphum Lombardiam intraturum in hoc proximum Septembre audiuimus, efficias ergo principaliter pro apostolorum seruitio, secundario hac etiam pro parte, ut sibi & tibi non sit pigrum Romam uenire, ubi de concordia Romanæ ecclesiæ, & regis uobiscum, & cum Agnete Imperatrice filia nostra charissima, cum Beatrice etiam, quæ multum & sæpe in hoc eodem laborauit, loqui & tractare poterimus, & ad Anselmum Lucensem episcopum. Hæ nanque personæ pacem conantur efficere, charissima filia nostra Agnes Imperatrix, nec non gloriosa Beatrix cum filia Matildi, Rodulphus quoque dux Sueuiæ. Tantis itaque ad pacem iactis fundamentis, pontifex Gregorius ad regem misit denunciaturos, se si in pontificatu confirmaretur, nullatenus errores illius toleraturum, proinde aut alium pontificem fieri curaret, aut se ad satisfactionē condignam pararet. Rex tamen facti modo ac ueritate cognitis, electioni eius assensum præbuit. Mittensque ad urbem Gregorium Vercellensem episcopum, regni Italici cācellarium, dictam electionem sua autoritate confirmari curauit. Cōfirmatus in sede Gregorius, nihil duxit antiquius, quàm Henricum regem ab episcopatuum & ecclesiarum uenditione deterrere. Accesserūtque ad id impenādum pontificis oratores, Agnes illius genitrix, G. Hostiensis, V. Prænestinus, & R. Cumanus episcopi. Eam quum audiuisset legationem rex in Bauaria agens, benignè respondit, & tamen quinque clericos ab Alexandro pontifice ob simoniam excommunicatos, quod ea expostulauit legatio, à se noluit remouere: quumque tres illi episcopi, sicut à pontifice iussi erant, synodū in Alemannia nollent cōgregare, respōdit per Bremensem episcopū, Res Maguntino archiepiscopo uice Romani pontificis in Germania ab Alexandro pont. Gregorij prædecessore olim fuisse concessas: replicaruntque oratores, cōcessionem Maguntino factam robur suum in morte cōcedentis amisisse, & ipsum archiepiscopū in solicitudinis partem, non in potestatis plenitudinem fuisse uocatum: nihiloque minus perstitit in sententia Henricus. Quamobrem oratores Bremense episcopo, qui regis peruicaciæ auditor impulsorque fuerat, excōmunicato, Romam sunt reuersi. Paulo post Hermannum Bambergensem, & alium Constantiensem episcopos

Roma

A Romæ agētes,& de simonia conuictos pōtifex dignitate priuauit. Ieiunio subinde quadragesimali adueniente, Gregorius pontifex concilium Laterani quū celebraret, interfuerunt Guilbertus Rauēnas archiepiscopus,& maxima Lombardiæ episcoporū pars. Astiteruntq; pontifici Matildis Comitissa, & Sisulphus Salernitanus princeps. Quo in concilio Robertus Guiscardus ob nouam terrarum ecclesiæ de marchia Anconitana, quam tunc Firmanam appellabant, occupationem, & pariter cæteri Normāni fuerunt excommunicati: Solutoq; concilio cæteris abeuntibus, mansit Romæ Guilbertus, dolum rege consentiente machinatum aduersus pontificem uersaturus: fuitq; ea machinatio in hunc modū. Celebrat missam pontifex Gregorius in solennissima Christianis nocte natalis domini in sanctæ Mariæ maiori basilica, quæ dicitur ad præsepe, quum subitò irrumpens armatorum stipatus cohorte Cincius Stephani præfecti filius, illum tunc hostiam frangentem raptum altario deturbauit, attractumq; ad domum, quæ sibi in hyperione erat, in turri clausit. Continuit se murmurans per id celebritatis diei populus
B Romanus. Sed postridie Cincij domum furibundus undiq; aduolans, pars liberatum pontificem ad sanctæ Mariæ basilicam deducunt, pars maxima diripiendis ædibus, demoliendaq; turri insudant, ut non potuerit pontificis reclamantis autoritas prohibere, quin turri solo æquata, Cincij familia uiri & mulieres naribus truncarenē. Cincius furtò prolapsus, in Germaniam se contulit ad Henricum. Frustratus spe sua Romani pontificatus, si Gregorius occubuisset, inuadēdi Guilbertus, cōmeatu à pontifice, quē simularet indigere impetrato, Rauennam se contulit. Sperauit tunc pontifex Henricū regem, & si oratoribus Agneti Imperatrici genitrici suæ, & tribus illis episcopis parū crediderat, ab alijs tamen machinationibus abstinere. Pariterq; crediderit Guilbertum Rauennatem archiepiscopū, sicut blandissimis spoponderat uerbis, in sua & ecclesiæ obedientia perseueraturum. Qua ratione instaurādis alibi ecclesiæ rebus animum adiecit, constituitq; Robertum Guiscardum, & cæteros Normannos bello agitare. Cuius ad uota conficienda, Gothfredus & Matildis uxor spem maximam præbuerunt. Iamq; præmis-
C sas à uiro adducēdas è Lōbardia copias Matildis illas ad iter ponere inceperat. Quum Guilbertus Rauennas, & Theobaldus Mediolanensis archiepiscopus, nōnulliq; Lombardiæ episcopi apertam in Gregoriū coniuratione rebellionemq; ostenderūt. Tuncq; Hugo Cādidus, quem cardinalem Alexandro pontifici rebellem illius in gratiam conciliatum fuisse ostendimus, ad uomitum redijt, adeò ut Henricum inter tertium & Robertum Guiscardum fœdera in pontificis Gregorij perniciem cōponere sit adnisus. Ea postquam rescijt pontifex intentata aduersus expeditionem intermissa, synodum Laterani coegit, in qua Guilbertus Hugoq; excommunicati dignitatibusq; priuati sunt. Dum hæc in Italia fierent, Henricus ex bello Saxonum diu implicitus, & si illos insignī prælio superauit, tamē subigere nequiuit. Nec tamē ei uictoria cessit incruēta, quod cæsa suorum militum quinq; millia amisit: ea uerò ex uictoria tantum intumuit, ut nefaria quæque in pontificem sit ausus: primumq; illi obedientiam subtrahere uolens, Sigifredo id archiepiscopo Maguntino negocium iniunxit, cuius pontificalem præferētis au-
D toritatem edicto conuocatum est apud Vormatiam conciliabulum, & episcopi abbatesq; regnorum Henrici ne Gregorium in pontificem haberent sunt admoniti. Veniens'q; Romam eo à conciliabulo Rolandus Parmensis clericus, quum esset ad Gregorij pontificis cardinaliúmque & concilij, quod tunc Laterani habebatur, conspectum perductus, Henrici uerbis Gregorio, ne pontificalia exerceret, aut se nominaret pontificem inhibere dixit, iussitq; cardinalibus, ut alium à rege pontificem habituri in Alemanniam sese conferāt. Et tamen eo nuncio cum ignominia repulso, multorum Germaniæ episcoporum literæ pontifici Gregorio suam operam & fidei constantiam pollicētium sunt allatæ. Qua impulsus causa pont. Gregorius ea in synodo Sigifredum, & eius impietati assentientes episcopos, & abbates commissis priuauit ecclesiis. Henrico autē gubernationem, titulum & dignitatem regni Theutonicorū & Italiæ interdixit, omnibus principibus & populis utriusque regni, quo illi obstringebantur iuramento autoritate apostolica absolutis. Ferunt Henricum principio quoq; nuncios per regna sua misisse frequentes, qui dicerent Iesum Christum, quando ter Petro oues pascendas commisit, reges excepisse. Pontifexq; econtra per literas quæ extant, notum populis fecit,

deum in terris agentem, quando ligandi & soluendi in cœlo & in terra potestatē Petro dedit, neminē excepisse, eumq; quicunq; ligari se posse negat, quod absolui neque at cōfiteri, sicq; ab omi corpore ecclesiæ sequestrari. Quibus papæ uerbis præslati, principes, & populi pars regni Theutonicorū maxima, animis ab Henrico alienari cœperūt, primiq; Saxones exarserūt in bellū: post illos Metēsis episcopus Henricū cēsuit in uim anathematis deponendū. Vnde quū fatisceret iam, & plane ortum uideretur in regno dissidium, Rodulphus Guelfo, & Theodericus primores Alemannorū duces cum cæteris in regno præstantibus in id cōsilij conuenerūt, ut si uocatus in Alemanniam Gregorius pontifex accederet, Hēricus illi supplex petita, & ut ipsi cōfidebat, obtenta erratorū uenia conseruaretur, alioquin successorē illi daturos se concordi conuētus sententia protestati. Iurauitq; illo in conuētu, cōuentus se pontifici quum accepisset integre pariturū: quod quidē primatibus illis adeo gratum fuit, ut sponte sua responderint, illum Romā ad imperij coronam ex more suscipiendā cum copijs deducere, quibus cū Imperator declaratus, Normannos, Apulia, Calabriaq; & omni terra ecclesiæ deturbaret. Accessitq; regis & cōuentus ad pōtificē ea de causa orator archiepiscopus Treuerēsis. Quo instāte pont. Gregorius, ut Augustam prætoriam urbem Alpinam accederet cum cardinalibus, urbe mouit. Quū uerò se Vercellas usq; contulisset, à Vercellensi episcopo Italiæ cācellario clam rescijt, Henricum regem hostili in se animo cum exercitu uenientem Alpes transcendisse. Quamobrē suæ consulens saluti pontifex, in Cannossum usq; recessit oppidum in Regiensi agro Matildis Comitissæ, apud quod nullam ab Henrico uiolentiā uereret. Rex uerò dolum intelligēs patefactū, relicto Vercellis exercitu, Cannossum nihilominus uenit. Acta aurē est res summa pōtificis grauitate: summa, sed ficta regis potentissimi humilitate. Quo enim die Hēricus Cannossi suburbiū attigit, omni deposito regali ornatu, nudisq; pedibus ad oppidi portam introduci sperās, cum paucis comitib. est delatus, denegatumq; primo die ingressum æquanimiter tolerās loco per noctē non mouit, & glacie ferunt, cōculcataq; diu niue per asperrimū hyemis sydus solum, in quo rex stetit uel iacuit, obriguisse. Expectauitq; tacitus scire quid secū pontif. duceret agēdum: pontifice autem uera ne an simulata esset illius quam præ se ferebat scelerū pœnitentia, ut ab omnibus cerneretur differēte, ad tertium peruentū est diem, quum Hērico se miserum infelicemq; clamāte, cui soli non uacarent ueniam imploraturo pij pōtificis aures: uicerūt Matildis Comitissæ, Adelai Sabaudiensis comitis, & abbatis Cluniacēsis preces, & introductū regem, absolutumq; pontifex in sinū matris ecclesiæ recepit. Fecit uero pōtifici rex scripto promissiones sacramēti religione firmata, quibus Matildis Comitissa, Adelaus & Cluniacēsis abbas ad robur subscripserūt. Earūq; extans forma fidei reuerentiæ & omnimodæ obedientiæ obligationibus est redundās: postea tamē substitit in Cannossi finibus rex abituro ut opinabatur pontifici struens insidias: & pōtifice id uerito subsistēte, fatigatus expectatione rex Papiā se cōtulit: apud quā die qua applicuit, nequā ille Cincius præfecti urbis filius interijt. Interea Alemāni principes ægre ferētes Henricum promissis satisfecisse, Rodulphū Saxoniæ ducem egregium regem Alemaniæ creauerunt. Quod quū intellexisset Henricus ad ingenium reuersus, pontificē Romam reuersum per nuncios orauit, ut Rodulpho excommunicato, Alemānos in illum tanquam tyrannū arma sumere imperaret: Gregorioq; respondente, nō decere pontificem inauditū quempiam damnare, excandescens iracundia Henricus in Gallias se contulit, & reparato exercitu, in Bauariā delatus, Rodulpho regi prælio est congressus, in quo maxima pariq; uirtute copiarū cædes est cōmissa. Venerunt tamen interea utriusq; partis ad pontifices oratores, & in synodo ea ratione coacta, iussit utrisque pontifex ne priusquam causa discussa armis principes decertarent: sed priusquam ea perferrentur iussa, illi iterum primo grauiore prælio concurrerunt, & postea auditis nuncijs parere dicto pontificis spoponderunt. Subsecuti uerò erant missi ad res Alemanniæ inspiciendas pontificis oratores Albinensis episcopus cardinalis Aquileiensis patriarcha, & Paduanus episcopus, qui abstinentē iussu pontificis à bello Henricū orarunt, ut quod Rodulphus toleraturum se obtulerat, concilium ipse etiam consensu omnium constituendum in Alemannia fieri tolerarét. Respondit uerò Henricus, nisi Rodulphus pontificia autoritate excommunicaretur, se nullatenus congregationi concilij assensurū, & oratoribus

A ribus redeuntibus, tertio duces acriore duobus primis prælio se mutuo confecerunt. In quo Saxonũ in Roduİphi partibus pugnantiũ cędem maximã cõmissam fuisse refertur. Oratoribus auditis pontifex omnẽ pacis cum Henrico habendæ spem abiecit. Per eos uerò quatuor annos, in quibus ea quæ scripsimus à põtifice & Hẽrico, episcopisq; Lõbardię gesta sunt, Robertus Guiscardus rem suam diuersis in locis auxerat. Nam sancta Seuerina loci natura munitissima, & Cõsẽtia urbib. de Calabria potitus erat, intuleratq; bellum Sisulpho principi Salernitano: cuius sororẽ, ut ostẽdimus, in matrimonio habebat, & eo in bello tam ardẽs Robertus fuerat, ut ad ipsius mẽsem septimũ, quo tẽpore à Canossio põtifex rediit, Sisulphus deditione facta, Salernũ cum arce perdiderit: exinde Robertus copiis in Beneuentũ raptim, & nullo id opinãte ductis, eam urbem terq; quaterq; ad primos inuasionis dies oppugnatã breui cepisset, nisi Gregorio põtifici ut desisteret exhortãti parẽre uoluisset. Et tamen Robertus ne ab ea expeditione domum uacuus rediret, Vicũ inuadẽs oppidũ recepit. Eodemq; anno, qui octuagesimus supra millesimũ salutis Christianæ erat, Michael Cõstantini filius cum filiis tribus Michaele, Andronico & Cõstantino à Nicephoro cognomine Botaniates per uim & arma Constãtinopolis imperio sunt deiecti. Et Robertus Guiscardus imperii ipsius debilitati, quã ea rerũ nouitates facerẽt innixus, Spinacroba, Hydrũto, & Tarẽto Græcos expulit. Dũq; Tarentũ obsideret Michael Dioclizi Constãtinopoli pulsus, ea in castra uenit incognitus. Et Robertũ allocutus, eo hortante, Romã se contulit ad pontificẽ: per cuius sublеuandi occasionẽ sumptam, factum est, ut Gregorius pontifex se ad conciliandũ ecclesię Robertum insinuauerit. Cõpertumq; est postea Robertum eadem etiam ratione pulso patria Imperatori, ut pontificis opem peteret suasisse. Primus tamen põtifex Gregorius Roberti colloquiũ expetiuit, ad Cæperanumq; locus conuẽtui constitutus est. Quo in conuẽtu Robertus ligium se, quod eius regionis uerbũ totalem significat subiectionẽ, pontifici & ecclesię fecit, & beati Petri uexillo à pontifice est donatus. Quinetiã pontifex, ut Robertus restituendo Michaelem maiorẽ haberet autoritatem, inuasorẽ imperii Nicephorũ excõmunicauit. Nec mora, his apud pontificẽ cõfectis, Robertus Hydruntum petens iussis eò copiis conuenire, Rogerio exinde natu minori res Italiæ cõmendans, alteri filio maiori Bohemundo præfecturam nauigaturæ militiæ demãdauit. Ipse cum Michaele Dioclizi nauim prætoriam conscendens, primus omnium tradidit uela uentis. Impositusq; nauigio copiosus æquè ac paratus fortium uirorum exercitus, prospera usus nauigatione ad Auelonem est obsessus. Prima autẽ ad Dyrrachium castra à ducibus sunt firmata. Quamobrem terra mariq; obsessam breui capere opinabãtur. Nicephorus uerò Imp. quod ea imperii nouitate aliter non poterat, Venetos ut Pressæ urbi præsidium afferrẽt orauit. Qui Dominico Siluio duci suo, ut triremiũ onerariarumq; nauium classe inducta Imperatori satisfacerent, publico consilio permiserunt. Duxitq; in Normannos duces Siluius classem, quã finis ostendit ingentẽ paratissimamq; fuisse. Nanq; Normannorum congressu classi uictoriam, sed cruentissimam obtinuit. Et mare Dyrrachinis redditum est apertũ. Continuauit tamẽ terrestrem opugnationem Bohemundus. Nam paulo post eum conflictũ Robertus Michaelem Dioclizi secum ducens ad reparandã classem se contulit in Italiam. Interea Nicephorus Botaniates Imperator iis quæ apud Dyrrachiũ facta erãt, indiesq; fiebãt auditis, exercitum in Dalmatiam ducendum parare constituit, & quũ suas Græcorum Thracumq; copias minores, quàm belli necessitas posceret fore iudicaret, Alexiũ Mega, uel ut postea cognomento uocatus est Comnenum, cui militũ magistro multum fideret, misit Adrianopolim, ingenti attributa pecuniarum ui, quibuscũ Saracenos Turcosq;, etiã ex Asia Ægyptoq; mercede conduceret. Isq; Alexius perfidia usus, quod imperiũ affectaret, oẽs quoscunq; nouo cõduxit stipẽdio, sibi obstrinxit militiæ sacramẽto: quib. nõ modò pactas dissoluit pecunias, sed maiores ,psusam in largitionẽ dedit. Veteranos uerò Imperatori militare solitos donatiuo stipẽdioq; fraudabat, imperatoris auaritia, q stipẽ eis dãdã nõ mitteret accusata. Cũq; eos indigẽtes, & ut est militũ cõsuetudo, furẽtes cerneret, uestibus, equis, & supellectili aurea argenteáue, quã suam ipsius esse cõstaret, donatos consolabaĩ: quibus efficit artibus, ut exercitu quẽ apud Adrianopolim magnum coegerat tumultuante, Constãtinopolim ad Imperatorem mitteretur orator. Allocutus Nicephorũ Alexius, multa in eam

dixit sententiam,ut milites affirmaret debitis promissisq́ stipendijs satiatos,nisi ad belli E
prouinciam ducerent,aliquod per insolentiam incōmodum illaturos. Proinde impera
torem hortatus, ut exercitum breui ad naues ducendum bono,& in magnā spem uicto
riæ erecto animo operiretur. Et Adrianopolim reuersus tanq̃ profugisset, magnā præ
se tulit animi anxietatē.Petentibus uero ueteranis,quo res se haberēt modo,partim ob-
stinata taciturnitate siluit, partim fresis inter dentes uerbis respondēs, id maxime uultu
etiā & oculis facere est adnisus,ut miles intelligeret significari,neq́ bonum & fidelē ma
gistrum ut de Imperatore obloqueretur,neq́ Imperatorē ut æra militibus daret,adduci
posse. Tum indignari oēs ac fremere, ac planè dicere & ostendere, si nō desit qui ducat,
non defore exercitum,qui in urbis Cōstantinopolitanę portas,in auari crudelisq́ Nice
phori perniciē sequatur. Quibus uocibus quū omnia iam complerentur castra,prodie-
runt ut erat constitutū,pecunia corrupti conductorū ab Alexio principes,& illum non
ultra magistrum,sed Imperatorē acclamantes ad Constantinopolitanæ urbis portas du
ci postulauerūt. Euulsisq́ ilico signis furēs exercitus facto agmine in Cōstantinopolim F
ferri cœpit,cui in itinere spopondit Alexius sese captā urbē triduo permissurū ad libitū
spoliandā. Percussus tam infelici nuncio Nicephorus,armis raptim captis insurgēs,por
tis mœnibusq́ nouos & fidos addidit defensores. Vnicus erat Nicephoro prætorianæ
magister cohortis Arxion Alemannia oriundus,quē largitione corruptū sibi cōciliarat
Alexius:Isq́ porta,quā Bulgarorum appellant, noctu aperta, Alexiū cum exercitu in-
troduxit. Dies ea fuit Iouis cœnæ domini Christianis spiritualiter celeberrima, per quā
& per duos,qui secuti sunt passionis domini Iesu Christi dies,ea agitatus laceratusq́ est
passione populus Cōstantinopolitanus,cui nullā afflictæ res humanæ æquiparandā ha
bent. Nam præter singulorum iniurias,stupra,cædes,uulnera,& uincula:præter auri,ar
genti,supellectilis rapinas,spoliata,inquinata sunt tēpla, nec ullus fuit tam sacer religio
fusue locus, quin si à Christiano deum timente ultorē declinabatur, Barbarū inuenerit
direptorē. At Nicephorus ad primos captæ urbis clamores,sancti Sophiæ ædes petēs,
id humanitatis ab Alexio obtinuit,ut tonsoratus,& in monachū ordinatus uita donare G
tur. Alexius per solennē dominicæ resurrectionis diem in palatio coronatus,exercitū à
præda & iniurijs ciuiū reuocari arceriq́ curauit. Isq́ factū suū apud ciues honestaturus,
tanquā à Nicephori auaritia furor ille processisset, Michaelem Michaelis Dioclizi filiū
imperij consortē accepit. Prima uero Imperatori nouo fuit cura rebus Dalmatię prouī-
dendi. Itaq́ exercitu,quē fraude parauerat,educto Michaelem imperij consortem præ-
cessuris in agmine legionibus dedit ductorem. Bohemundus interea terrestrē, Rober-
tus dimisso in Italia Michaele Dioclizi cum classe,reuersus maritimā obsidionem conti
nuabant. In quos quum Græci imperatores terra mariq́ impetū facturi uiderentur, Ita-
lici duces copijs in aciem eductis pugnandi copiam fecerunt,cōmissoq́ in prælio quod
durum & utrinq́ cruentum fuit, Michael imperatorum alter cecidit, Alexius in fugam
conuersus,lacerum dissipatumq́ reduxit exercitum. Fuisse autem in exercitu Alexij mi
lia septuaginta scribenti Cōsentino facile assentior. Sed Guiscardum & Bohemundum
pauciores quidē quàm ille, tamen maiores quàm is dicit scriptor, habuisse crediderim. H
Secundum eam uictoriā Dyrrhachini imperatoris sui præsidio desperantes,urbem Ro
berto dediderunt,pariterq́ multa Dalmatiæ oppida prius etiam quàm essent adita,fece
runt deditionē. Romæ eodem anno aliam Gregorius pontifex synodum celebrauit, in
qua acta est causa Berengarij cuiusdā in dominici corporis & sanguinis mysterio erran
tis:& Berengarius cōuictus,erroremq́ confessus, id fecit iuramentum, quod sacri iuris
pontificij canones de cōsecratione distinctione secūda:Ego Berengarius corde credo,
& ore confiteor,sancitum habent. Et Henricus rex post spretam pontificis legationem,
ab eo de fidelitate ac obedientia requisitus, quum non pareret, denuo excōmunicatus,
Rodulphus autem in regem Alemanniæ atq́ Italiæ confirmatus. Quo territus commo
tusq́ nuncio,Henricus nihil statuit omittendum,quod pontificis excidio aceōmodum
intelligeret. Conuocatis itaq́ apud Brixiam Alemanniæ urbem omnibus sibi parenti-
bus episcopis & abbatibus,conciliabulū celebrauit: in quo Robertus Rauennas archi
episcopus in pontificē, cui esset Clemēti appellatio, prophanatus est qui pontificio in-
dutus habitu,illico se contulit in Italiā. Henricus uero coactis summo conatu copijs ad
Rodulphum

A Rodulphum regem in Saxonia agentem inuadendū duxit, cui Rodulphus aduenienti trinis castris obuius est delatus. Cōgressi quarto iā prælio duces, obstinatis pari ardore in mortem aut uictoriam animis decertarūt. Et quum uictoria ut apparuit, potitus esset Rodulphus, casu à suis uulneratus longiusculè retrocessit. Hēricus uerò fuga prolapsus loco tam abdito latitauit, ut re aliter ꝙ crediderant se habente, à suis diligentissimè perquisitus, septimo tandem die præter omnium spem fuerit inuentus: de eo nanqꝫ sicut & de Rodulpho actum esse utroqꝫ in exercitu opinio emanauerat. Nam Rodulphus dum uulnere, ut diximus, à suis accepto grauatus secederet, secuti sunt eū multi ex suis pariter uulnerati, inter quos pariter quoqꝫ mortuos expirasse repertus est. Tulit uerò probi pont. Gregorij & urbis Romę infortunium, ut altera per id fermè tēpus haudquaquam minus damnosa clades fuerit accepta. Henricus nanqꝫ qui postea fuit quartus nominis illius Imperator, Henrici tertij filius, quē genitor audita Rodulphi cōfirmatione tutandis Italiæ rebus cum copijs miserat, Matildi apud Parmā urbem prælio cōgressus illam

B superauit. Eaqꝫ mulier, quam Gregorius semper meritò gloriosam appellat, altero tunc nō minore infortunio agitabatur. Quum enī Gotfredus uir suus anno iam elapso obijsset, alterū illa accepit Azonem nomine, ex clara Estensi familia Marchionē. Et postquā celebratis ex more nuptijs, aliquot menses secū in matrimonio per copulā cōsummato fuerat, resciijt mortuum uiuentemqꝫ uiros suos tam propinquo sanguinitatis gradu coniūctos fuisse, ut pōtificij iuris legibus prohibita in nouo matrimonio manere nequiret. Anxia itaqꝫ omnē rei ordinem ad Gregorium pontif. quum deferri curasset, eam habuit ab illo responsionē: quam proprijs ipsius pōtificis uerbis libet inserere, Gregorius episcopus Matildi salutem. Qualiter testibus & sacramentis in præsentia nostra probatum sit te habuisse uirum cōsanguineum Azonis, te etiam & Azonem Marchionē in quarta propinquitatis linea cōsanguineos esse, ipsi qui idem causæ interfuerunt, poterunt tibi referre. Vnde quia Azonem Marchionem sacramento cōstrinximus, nullam deinceps sine licētia nostra maritalem tecum conuersatiōnē habere, tibi etiam ex parte beati Pe-

C tri præcipimus, ut cōsortio & cohabitatione sua omnino te auferas, & de perpetrata iniquitate ita benignè pœniteas, quatenus gratiā dei ualeas recuperare, & tanti tamqꝫ turpissimi incestus infamiam declinare. Quod si fortasse præiudicium te peti existimas, & testimonia atqꝫ sacramenta de consanguinitate uestra improbare posse confidis, damus tibi audientiam in proxima Romana synodo. Duabus ijs uictorijs elatior factus Henricus pater, per Bauaros Italiam est ingressus, sub cuius aduētum Matildis comitissa subditorum sibi populorū fidei nullatenus diffisa, quicquid habuit copiarum Romā præsidio pontificis misit. Ducens itaqꝫ Romam Henricus Clementem suum pontificali apparatu incedentem usqꝫ ad pontem Miluium præcedere uoluit. Inde in prata Neronis tunc dicta quū iretur, structa in prælium præcessit acies. Post Clemēs cum pompa, inde rex in subsidijs est secutus. Appulsos Leoninæ ciuitatis portæ, quā Saxonū tum, aut Posturelam uocabāt, regios milites Romani sagittis iactisqꝫ supernè lapidibus repulerunt. Quod quū uidisset Henricus, castris loco firmatis, exercitū incendijs ædificiorumqꝫ de-

D molitioni curauit intendere. Et tamen nullam uincendi spem offerri uidēs, post paucos ꝙ aduenerat dies cum suo antipapa Rauennam redijt. Guiscardo interim apud Dalmatas agente, Rogerius filius Asculum Apuliæ urbem, quòd sciisset ciues rebellionem machinari, incensam desertauit. Eratqꝫ Romæ tunc & ubiqꝫ per Italiam quies maxima, quū Henricus ad annum sui in Lōgobardia accessus inde mouens per Spoletanos ad urbē redijt. Et quum toto quadragesimalis ieiunij tempore ciuitatem obsedisset Leoninā, ea post Pascha est potitus. Inquinataqꝫ per aliquot dies tam à seipso, ꝙ ab antipapa suo celeberrima Petri apostoli basilica, ad alterā pariter celeberrimā S. Pauli ecclesiam coinquinādam accessit. Affirmat uerò Pandulphus Lateranensis ecclesiæ bibliothecarius, & ipse pontif. Gregorius septimus in sui registri epistolis scriptum reliquit, Henricum porticus binas diruisse, quam hinc ab Adriani mole castello sancti Angeli ad S Petri, inde à trigemina Ostiensi porta ad S. Pauli uias contexisse, & aliquando docuimus, & identidē affirmamus. Dumqꝫ impius ipse rex circunsedet, præliaqꝫ quotidie cōmittuntur, multū Romani sanguinis est fusum. Caumatibus uerò, sicut in urbis regione assolet, ad æstatis principium inchoantibus, sibi timens Henricus, per propinquas Romæ ciuitates,

tates,quæ omnes ei parebāt,diuisit exercitum.Et Guibertus antipapa adulterinam Petri sedē in Tybure tenuit. Rebus ita dispositis, Henricus attributo antipapæ suo in oēs copias per hyberna,ut ostendimus, diuisas imperio, in Lōbardiam cum paucissimis est reuersus.Guibertusq; sacerdotalis &pōtificalis officij immemor,segetibus uinetisq;, & cōsitis ubiq; circū urbē æstate illa succisis,multa à quibus tēperasset Hēricus,hostilia cō misit. Alio qui secutus est anno Henricus ad exercitum reuersus, ciuitatē Leoninā per uim iterum ingressus, & apud beati Petri Basilicā desidēs,omnia eius urbis ædificia demolitus est:per qđ tēpus nullo propinquis ab urbibus castellis & oppidis Romā adeūte,nullo etiā tuto exeunte, Romani ad maximā calamitatem sunt perducti, & fames acerrima superuenit.Quibus effectum est malis,ut multi migrātes nunquam sint reuersi. Quæ quū Robertus Guiscardus à pontif.intellexisset, præfecit rebus Dalmatiæ Bohemundum, & uxorem ducēs se cōtulit in Italiam. Interim Henricus siue quia Roberti in Italiā reditum habuerit exploratū, siue quia dolos uiribus efficaciores futuros existimauerit,per Cluniacensem abbatē uirum celebris sanctimoniæ pōtificem Gregorium,cui ille esset deditissimus orauit,ut se ad Lateranensem basilicam admissum coronaret,fore pollicitus,ut Imperator solēni ex more declaratus in Alemanniā cum omnib.copijs reuerteret. Eodemq; die fide publica per literas patentes data omnib. qui urbē accedere, aut inde exire,& in agro obseruari uellēt, mirabilē uoluntatis cōuersationē fecisse ostēdit.Cuius facti fama omnē per Italiam uulgata effecit, ut Guiscardi in cōparando exercitu ad urbē ducēdo refrixerit diligentia.Romanus uerò populus malis,quę tres annos continuos passus fuerat defatigatus, pontificē ut patriæ misereret, cōpatereturq; afflictę supplex orauit. Gregorio quod petebatur spōdente, dūmodo Henricus errata corrigeret,& debitā pontificatus obedientiam promitteret,prohibita Henrico est,quā per simulationē illam quæsiuerat,occasio malignādi. Largitione em̄ multa usus,corruptos ciuitatis primores in suā aduersus pōtificem amicitiam pellexit. Ventumq; est à multis, &his in urbe primarijs eousq; impudentię & procacitatis,ut pontifici in faciē dicerent, nō esse Henrico regi,etiamsi prius ecclesię non satisfaceret,coronā & declarationē imperij denegandā.Quod quum uidisset pontifex,de Romani populi cōstantia diffisus in Castellum Crescentij cū domesticis se recepit. Rusticus uerò eius ex fratre nepos se cōtulit ad Septemsolia arcem,tunc castello sancti Angeli munitione nullatenus inferiorē. Vixq; pontifex imminens,ut est ratus,&quod postea notorium est factū,euaserat periculum,quādo Henricus à coniuratis introductus Guibertum Tybure accersitū in Laterani patriarchiū intrusit. Quumq; nullus uel cardinalis,uel episcopus ex gēte ecclesiaq; Romana,ut illū ex more benediceret adduci posset, Bononiēsis,Treuerēsis,&Mutinēsis pseudoepiscopi cærimonijs in illū Romanis pōtificib.adhiberi solitis sunt abusi, per solennia postmodū paschalia,quæ proximis secuta sunt diebus, adulterinū Imperatorē antipapa coronauit.Populus uerò omnis,ut regi satisfaceret,ad obsidionem castri Crescentij est cōuersus. Cepit uerò Henricus sedem sibi & statiua militibus apud capitoliū nō parua ex parte tunc integrum:& Romani rebellionis principes,quū pontificem castello deturbādi munitissimo nullam cernerēt spem præberi,clauserūt muris ad uiarum exitus in repagula excitatis. Henricusq; interim familiæ Corsorū tunc Romæ potentis, quæ Gregorio fauebat,ædiū partē capitolio subiectarū euertit. Expugnandaq; Septisolii arce maximos adhibuit conatus.Id uerò Lucij Septimij Imp.opus, reliquiæ cuius cōtra monasterium S.Gregorij cernuntur,trinos habuit sibi inuicē suprapositos columnarum ordines,quarum inferiores solo inhærentes, nullis pro sua sublimitate scalis superari,nec pro crassitudine ferro igneue corrumpi poterant,fueruntq; multæ paucis, quæ nunc astāt assimiles: cōtextum uerò super eas in contignationē ex marmoreis trabibus solarium totidē paulo minores sustentabant,inter quas cubicula,cœnacula,& porticus spatiosas fuisse uestigia nequaquā minima nunc ostendūt.Ea quum Robertus Guiscardus à Gregorij pont. nuncio intellexit, exercitu quē copiosissimum parauerat coacto, uiam Latinā,ut urbem peteret est ingressus.Interea quū Rusticus ea de munitione marmorea se multis defendisset diebus, applicuit Hēricus omnifariam genera machinarū, & aliquot per uetustatem debiliores euertit columnas, ut Rusticus deditionē facere sit cōpulsus. Quum esset apud Ceperaneum Robertus, ad Hēricum misit,qui bellum sibi & capitis

A & capitis periculū,nisi urbe & eius agro excederet denunciarēt. Timuit uero Henricus, & urbe Romanis ciuibus Roberti aduentū ignorantibus cōmendata,ad sancti Petri basilicam cum Guilberto antipapa se contulit. Milites aūt sui capitolio,ad quod eos conse disse ostendimus,moturi siue casu,siue de industria illud reliquerant incensum. Henricusq; acceptis copijs illico uia Cassia tā rapidè est ꝓfectus,ut eadē die ac hora Senas ipse Hetruscā urbē,Robertus Guiscardus urbis portas attigerit. Ausiq; sunt pōtificis hostes urbis portas occludere,Robertum conati uerbis pollicitationibusq; auertere. Is uero paɾē perditis uerborū fraudē reddens, per exhibitam ab amicis occasionē porta Flāminia est ingressus. Irruerunt tñ armati ciues,uiq; illum ut expellerent intentarunt:qua factum est causa,ut proxima in campi Martij regiōe Guiscardi copiæ subiecto igni, eā quæ nūc quoq; cernit fecerint uastitatē. Nā quicquid ex porta Flumentanea,tūc Flāminia & nūc populi dicta,hinc ad sancti Syluestri & sancti Laurentij in Lucina,inde in sanctorū Triphonis & Augustini ædes pertinet,id assumpsit incēdium. Quia uero apud capitoliū re
B belles & aduersantes pōtifici ciues coactos esse audiret Robertus, à campo Martio per exquilias uadens petit Lateranū,ubi aliquot desedit dies,expectans si forte qđ à se quæ ri oēs nouerant,pontificis liberandi ciues facerēt mentionē:sed prælijs potius apud Amphitheatrū,nunc Colosseum cōmissis,cogebanē per singulos dies sui milites decertare. Quod quū diutius ferre non posset Guiscardus, ædes ciuium domosq; tunc frequentes quotquot hinc à Colosseo per Lauicanā uiam ad martyrum Petri & Marcellini, inde ad sanctorum Ioannis & Pauli per Cælium montē ad Lateranum pertinent,& incensas diruit:quā pulcherrimæ regionis uastitatē ad nostra tempora cōtinuasse uidemus. Ea nos & alia Henrici tertij temporib.gesta considerantes, conijcimus urbem Romā quæ pōtificum Romanorū beneficio imminutas longe supra uires non parum instaurauerat, tūc primum ad hanc quæ nostris incēt temporibus rerū exiguitatē esse perductā. Peruicit tamen præstantissimi ducis Roberti fortitudo: nam capitolino colle per uim capto ciues tanquā facta urbis deditione ad eum conuenerunt:qui rectà ad castrum Crescentij cum
C armato exercitu incedens disiectis murorum repagulis pontificem eductum in suā Laterani sedem deduxit:& tamen quia abalienatos animis ab eo ciues extrema intentaturos formidauerit,illum perduxit Salernum. Tuncq; maiora animis agitans Guiscardus, inchoatā in Dalmatia uictoriā prosequi,& Constantinopolitanū quod affectaret imperiū inuadere perrexit. Quod uero terrestri exercitu Bohemundum filiū satis ualere cōfideret,classem ipse ingentē parauit: ad cuius inchoatæ nunciū territus imperator Alexius orauit Venetos,ut classem pro uiribus ingentē pararent suæ quā breui educeret coniungendā. Veneti qui Roberti potentiā,si augeretur,libertati suæ aliquādo suspicarent obfuturā,classem pararūt spe Alexij ampliorē,quā Dominicus Siluius Venetorū dux Corcyram usq; perductā Græcorū & uenientis Alexij nauigio cōiunxit, uixq; classes cōiunctæ erant cū alto iam mari nauigantē Robertū traijcere in Dalmatiam Venetorum speculatoriæ nunciauerunt. Velis itaq; sublatis Alexius Dyrrachiū,ut portu hostē prohiberet properans est delatus. Nec tñ ea longe uisa numerosi nauigij classe, aut in alto consti
D tit,aut aliquā flexit Guiscardus:sed proris hostium proras petens armis uiā aperire perrexit. Pugnatum est utrinq; summa uiriū & audaciæ paritate,quo factū est,ut pari quoq; euentu prælium dirimi nequiuerit. Guiscardus tamen siue pro solita fortitudine & fortuna,siue quia Dyrrachini portus propinquitas,& stans in littore armatus Bohemūdi exercitus aliquod suorum animis robur addiderit,sensim superior euadere cœpit. Et ubi unā suarū nauiū Alexiani mergerēt,binas ille Græcorū Venetorumue mergebat. Fractis itaq; & fugatis hostibus male integrā classem Guiscardus Dyrrachiū perduxit. Alexius uero ad sinistrā,ad dexteram Syluius fugientes,hic Venetias,ille Peloponnesum nauigare,& male tractatū ob amissæ classis inuidiā Dominicū Siluiū ducatu Veneti deiecerūt. Suffectusq; dux Vitalis Faledro Croaciæ & protoseuastos titulis ab Alexio imperatore ornatus,classem & ipse Venetijs armatā ad illū auxilio duxit. Per quod tēpus Gregorius septimus pont. Salerni obijt. Et Desiderius Casinensis abbas gente Samius, uel, ut nunc dicunt,Aprutinus,Romæ in Victorē tertium pontificē est assumptus. Postquam Guiscardus Bohemundusq; filius de summa belli inCōstantinopolim inferendi aliquot cōsultauerāt mēses, attulerūt ad eos Dalmatę speculatores auctū Veneta classe Alexiū,

ut in Dalmatiam duceret, classem prima maiorē paratioremq́; Peloponeso soluisse. Quā E
obrem & ipse Dyrrachio soluens in altum se cōtulit, obuiasq́; sibi à casu classes apud Sasnum conflixere, maiori autem quàm antea damno imperator Alexius & Venetus dux superati fugatiq́; fuerunt. Robertus uero Guiscardus ad Cassiopā insulā delatus eo qui tunc erat Iulio mense ibi uita est functus. Ea tēpestate inuaserat orbem, sed in primis Italiam fames ualida, per cuius occasionem Auful Galatię rex, cui perpetua cum Saracenis bella fuerunt, Toletā urbem multis obsessam annis cepit, & Christianorū religioni quā in nostra usq; retinet tempora restituit. Henricus autem tertius in Alemānia tunc agēs, cum Saxones audisset Vuiburch obsidere, ut pulsum iniuria Alberonem episcopū in patriam reducerent, eò se contulit, qui male adhærens causæ malū quoq; habuit belli euentum: nam prælio cōgressus quatuor millium cæsorū cladem accepit, cum in Saxonū copijs paucissimi fuerint desiderati: & cū ptinax prælijs iteratis congredi ausus fuerit, semper inferior euasit. At in Italia Victore tertio pont. per id temporis ad quintū creationis suæ mēsem obeunte Oddo, qui ex Cluniacensi monacho Hostiensi episc. fuerat factus, F
creatur pont. Vrbano secundo fuit appellatio. Robertoq; Guiscardo in ducatu Apuliæ Rogerius successit: eiq; ilico oēs populi de Italia, præterq; Siciliæ ciuitatum sicut & genitori paruerunt. Et cum Boemundus nullam sibi in Italia ciuitatum partem dari propriam indigne ferens, classem terrestresq; copias Hydruntum adduxisset, quęcūq; genitori & sibi in Dalmatis paruerant ad Alexium deferre. Interea Rogerius dux Capuam urbē cum exercitu potentissimo inuasam ceperat, cui etiam oēs populi quicunq; hinc à Tyburre inde à Velitris ad Campanum pertinent agrum Romani pontificis Romaniq; populi eneruatis tunc uiribus diffisi, sese permiserunt Rogerio gubernandos. Nam educto ur be Roma, ut ostendimus, Gregorio nec Victor paruo tēpore, nec Vrbanus in sua pontificatus nouitate satis multū autoritatis aut potentiæ habuerūt. Et Romani inchoata sub Henrico inuidia ardētes uix seipsos nedum subiectos in propinquo populos gubernabant: quin Vrbanus pont. sapientissimus cum actis Gregorij ap erte & publice cōseruatis neminem Italicū externumúe ab illo damnatū ut absolueret restitueretue, adduci posset: & ideo de statu uitaq; periclitari se in Roma intelligeret, illā honesta de causa sibi linquendā fore constituit: & cū cardinalibus dignioriq; cleri parte profectus accessit Melphim, qua in ciuitate primam synodū cōuocauit. Inuenio Henricū tertiū per id tēpus in Italiā uenisse. Sed de eius in illa tūc gestis nūc uarie tradi uideo. Gulielmus nāq; & rerū à Venetis gestarū scriptor ipsum faciunt multos Italiæ populos qui Gregorio septimo fauissent domuisse, per longamq; obsidionē cepisse Mantuā & Ferrariā, quas, ut ostendimus, Matildis possidebat. Sed ab alijs tradi uidemus Matildim, Mantua & Ferraria recuperatis usq; adeo pontificum Romanorū partē tutatā fuisse, ut Henrico Romam hostiliter petere instituenti armis restiterit, quam faciunt collatis signis cum illo decertasse, & superatū Italia deturbasse. Eam tamen uictoriā Matildi ideo contigisse dicunt, quia Conradus Henrici filius patri rebellans cōminuerit illius potentatū. In hac aūt rerum à Matilde Conradoq; gestarum dubietate illud scimus Henrico, siue quia pulsus Italia fuerit, H
siue alia ratione in Alemannia agente, Gilbertum antipapā Italia occultū excessisse, qui paulopost à Richardo duce Beneuentano fuit substentatus. Boemundus interea q̃primum quassatos de nauigatione equos satis quieuisse & milites omīa bello necessaria cōparasse uidit. Hydrūto profectus in Rogerium fratrem duxit, cum quo apud Farnetū Beneuenti aciebus utrinq; ordine structis conflixit: decertatū est, prælio haudquaquā cruento, quod comites paterni in utroq; exercitu ducentes à Rogerio impetrauerūt, ut permissa Boemūdo Apuliæ parte ducatus, ipse titulū & cætera retineret quæ genitor de Italia possedisset. Secundū quam pacem Rogerius Melphim ad Vrbanum pontificē se cōtulit, & ligium se ac uassalum Romanæ ecclesiæ obligans, ducatus & paternæ successionis confirmationem ab illo obtinuit. Exinde traijciens in Siciliā cepit Syracusas, quo tēpore Halā Roberti Fusonis Flandrensiū comitis filiam duxit uxorē, ex qua genitus est ille filius Guilelmus. Synodo apud Melphim expedita aliam Vrbanus apud Troiā Apuliæ urbem & tertiā in urbe Placentia celebrauit. Quibus obeūdis synodis id maxime sapiens effecit pontifex, ut quo longius à Roma abest, eo leuioribus seditiosorū ex Romanis persequutionib. fuerit agitatus: & interea laceratā Henrici persequutione & machinationibus

A nationibus rem ecclesiasticā in Italia cōposuerit, qui maiora per fidei zelū aggressurus, transmissis Alpibus ad Francos se cōferens, concilium apud Clarummontem Aluerniæ conuocauit. Perq; id temporis Bohemundus cōcessis à Rogerio fratre ciuitatibus oppi disq; parum contentus, Melphim quoq; furto subripuit. Qd' quū Rogerius ut toleraret nullis paternorum comitum suasionibus adduci posset, bellum utrinq; parari cœptū: primusq; Rogerius quod à Saracenis magnā Siciliæ partē tenentibus & reliquis suæ ditionis de Sicilia quum inde mouisset timebat, uiginti illorū milia stipendio conducta in Italiam secū traxit. Tuncq; illico adiunctis copijs, quas ex Calabris, Salentinis, Lucanis, & parte Apuliæ sibi subiecta contraxerat, in Melphim est ductū. Bohemundus uero ad decem milia habēs milites ueteranos sub se nutritos, & disciplinam edoctos militarē in propinquo Melphi naturaq; munito se continens loco, urbē sua præsentia constituit cō seruare. Quod ut melius facere posset, fœdera inijt cū Ricardo Beneuentano & Capuano principe paterno hoste, qui ea fratrū discordia usus in patriā est reuersus. Eumq; inuē

B nio Guilbertū antipapā postea uouisse, ut Vrbanus secundus pont. Ro. cū multa ad rei ecclesiasticæ reformationē ornatumq; Claromontensi in cōcilio statuisset, eo anno qui Christianæ salutis nonagesimus quartus supra millesimū fuit, facinus sit aggressus maximum excellentissimumq; omniū, quæ fuerint pontificis Romani cuiuspiā ductu, auspicijs & autoritate hactenus inrentara. Liberādæ enim à Turcis Saracenisq; Hierosolymę & continenti terræ sanctæ in hunc maxime modum intēdere cœpit. Patribus & ea quæ concilio inerat ex omni orbe Christiano multitudine ad concionē uocata, uir ipse eleganter doctus huiuscemodi orationē habuit. Existimatis forte qui huc loci ad nos acciti conuenistis uiri Christiani, solā fuisse rei ecclesiasticæ ad normā fidei & religionis cōponendæ causam, quæ me ab urbe, ab Italia uenire cōpulerit. Fuitq; in eo aliquid causæ, sed alia urgentior. & qua maior nulla dici, nulla possit excogitari, nos attraxit. Paucos ante annos gens è Perside Agarena, quā uos corrupte Saracenā dicitis, sanctam ciuitatē Hierosolymam, sanctæ terræ loca inuadens cepit, diripuit, incendit, sacrosanctum domini le

C su saluatoris sepulchrum, quod sine lachrymis & singultibus dicere nequiuimus, fœdata ecclesiæ sacella, templaq; ritus nostri aut solo æquata sunt, aut in prophanos usus cōmutata. Abacta inde Christiani pars fragilis & cruciatuum impatiens, saluti abrenuncians circūciso præputio facta est Saracena: pars in fide constans per uarios mortis modos lacerati laniatiq; sunt, ut felix fuerit quē carnifex appetitū gladio obtrūcauit. Mulieres uero Christianæ, quas aut urbes & oppida frequentissimas habuere, ut ex uestris quorūdā qui adstatis urbibus & oppidis deuotio ad sancta inspiciēda & osculāda, adorādaq; loca per tot maria, tot terras attraxerat, omnia passę sunt, quę dictu obscœna crudelis Christi hostis nō ad suā magis explendā libidinem q; ad Christianorū dedecus excogitare potuit. Ea si Christiani, imò si estis uiri, nec æquo audire animo, nec potestis cum patientia tolerare: in quæ omnia ut mētem animūq; aduertere, & illis pro dignitate nominis Christiani prouidere uelitis, maiorū exempla, maximum quod imminet negligentibus periculū, & præmiorū spes ingentium uos non ducere magis, q; trahere debebunt. Et quidē

D quæ attinent ad periculū priusquā dixero, cætera facilius ante oculos ponentur: omnes Romano quondā imperio, & post Romano pōtifici parentes à Turcis Saracenisq; nostris, imò Christi domini, & immortalis dei hostib. possideri, neminē esse uestrū qui ignoret certū habemus. Quas uero Europæ prouincias, quas urbes ijdē premant, occupēt, lacerentq; infideles, si oēs simul ignoratis, unusquisq; in sua prouincia nouit, nisi forte uos Galli remotiores hæc non sentitis, qui Hispanorū Aquitanorumq; ab ea oppressorum gente, dum in seruitutē rapiuntur, in Aphricā abducūtur, clamores eiulatusq; singulos penè per dies audire debetis. Sed nunquid uos Germani, Saxones, Poloni, Bohemi, Hūgari, & si Turcos & Saracenos intra uiscera sæuire uestra nondū sentitis, quantū à uobis distent, quàm paruis dirimantur uel fretis, uel fluminibus ignoratis? Italiam nunc non alloquor, quā multos ante annos Saraceni dimidiā penè occuparunt, in eamq; usq; adeò penetrarunt, ut Christianorū caput Petri apostoli successorū sedem Romanam martyrum sanguine adhuc madētē inuasam obsederint, captasq; apostolorū Petri & Pauli basilicas inquinauerint. Venetos hic uideo, Dalmatas, Histros, & alios sinus Adriatici accolas, qui dum perpetua cū Saracenis prælia ut se tueantur exercēt, quod est de Italia reliquum

Anno sal. M.xciiij.

liquum ab ea gente intactum defenſant. Quanquā neſcio Saraceni ne qui maris Adria- B
tici poſſeſſione deturbanť, ab Italia magis an ab Alemannia & Hungaria repellantur.
Quid multis in re notiſſima morer? Fuit hactenus in extremis ad ſeptentriones Europę
partib. Conſtantinopolitanum imperiū obex, & tanquam murus, qui maiores omnia ꝓ
ſtraturas Turcorū Saracenorumq; alluuiones continuit, prohibuitq;, ne Hungaros, Po-
lonos, Bohemos, & ipſos Alemannos primo, deinde cæteros obruerēt Chriſtianos. Pul
ſus uero ante paucos annos Aſia imperator, de retinendis Conſtantinopoli propinquis
Europæ regionib. laborat: ſi nunc ea inſpicitis, conſideratisq; ſola quæ ante oculos ſunt,
ſi irruituro breui Turco & Saraceno obſiſtere nō pergetis, qui ſacrū domini ſepulchrū,
ſacrā Ieſu Chriſti pedibus calcatā terrā à ſpurciſſima gente tot annos inquinari neglexe
ritis, eādē in ueſtrū ruere caput breui ſentietis, matronas à complexu ueſtro, ueſtras uir-
gines ab earū ſinu, pueros & adoleſcentes ueſtros in ſeruitutē uobiſcū rapi dolētes mœ-
ſtiq; uidebitis. Melius filij & maiori cū gloria noſtri progenitores inchoatā, ut altiuſcu-
le repetamus, Romæ, & in Italia & uiribus Europæ auctā dignitatē ad totius orbis mo- F
narchiā extulerunt: per cuius oēs prouincias & regiones nomen floruit Chriſtianū, qđ
nomē noſtris temporibus ad paruum orbis angulū coanguſtari, & quotidie de excidio
periclitari uidemus. Sed propinquiora attingamus, Carolus ille, cognomēto Magnus,
ueſter Germani penè auita origine ciuis, ueſter Franci rex, ueſtrū ingens decus, Hiſpa-
nijs, Aquitania, & ipſis Frāciæ finibus Saracenos infinita mortaliū examina deturbauit,
Carolus Saracenos Italia, Carolus, ut fama uos uulgatis, terra ſancta & Hieroſolymis ex
pulit, ut Chriſtianum nomen ab eo in Europa retentū fuiſſe gloriabundi dicere ſoleatis.
Et quid, oramus uos, gloriæ poſthac ducetis, quo audebitis, pacto poſthac dicere ſolam
eſſe uel primariā gentem Francā, quā uere Chriſtianā liceat appellare, ſi in ea quæ uobis
adeſt opulētia, Saracenos & Turcos poſt captum, inquinatū domini & dei noſtri ſepul-
chrum, populi etiā Chriſtiani reliquias capi opprimiq; per ignauiā permittetis? Exper-
giſcimini, quæſumus, obteſtamur & per uiſcera miſericordiæ dei noſtri oramus, uiri for
tes orbi Chriſtiano exemplū incrementumq; futuri, arma capite, turmas, cohortes, legio G
nes educite, tam multos habituri ſequaces adiutoresq;, ꝙ id ardenti animo facere oſten-
detis. Aderit uobis omnipotens deus, angelos ſuos ante faciem ueſtram, qui greſſus diri
gant ueſtros, qui omni caſu locoq; uobis aſſiſtāt, opitulenť, cœlo demittet. Præmia uero
expeditionis aſſumpti belli, quæ ſint & qualia, quiſquā à nobis audire cupit. Sed ſunt o-
mniū maxima, ampliſſima & qualia nullo ex alio bello ſunt ſanæ mentis hominibus ex-
pectāda: quicūq; eīn hanc in expeditionē iturus genitores, filios, uxores, diuitias, dome
ſticā gloriā, potentatumq; relinquet, multo maiora & omnino incōparabilia nanciſceť.
Quid qđ cadentes in prælio, & ab hoſte cæſi, æq; ac uincentes opima de hoſte ferēt ſpo
lia, & ad paratā in cœlis in æterno regno cum ſanctis gloriā perducti cum noſtro huius
expeditionis imperatore Ieſu Chriſto triūphabūt. Si uero ſunt qui terrena expectāt præ
mia, meminerint terrā de cuius liberatione agitur, illam eſſe quam deus ipſe pater popu
lo Iſraelitico habitandā promiſit lacte & melle, id eſt, omnib. quæ dulcia homini & ſua-
uia ſunt fluentē. Capite igitur, arripite arma Chriſtiani ſepulchrū dominicū liberaturi, & H
tanta taliaq; per ipſius domini noſtri miſericordiam facturi, ut quū omnes æternam uo-
bis paretis gloriā, tum etiam ſeculi rerum incomparabiles diuitias acquiratis. Pontifice
adhuc dicturiēte, uox omniū, dictu mirabile, unico ut apparuit ore prolata intonuit, De
us uult, deus uult. Ad quam uocē quū pont. puſillum tacuiſſet, illiq; uiderētur iterata ter
quaterq; uerba repetituri, eis, ut tacerēt manu ſignificauit, & gratijs deo actis, qui tot po
pulorum mentes in ſua flexiſſet beneplacita, ſubiunxit, Viri fortes, ea quæ dominus in
os ueſtrum poſuit uerba, uobis in bello pro teſſera erunt, & ituri in expeditionē perſeue
raturiq; in bello ſancta cruce ex rubenti panno ſagis inſuta pectus inſignibūt, illiq; quos
ineuitabilis neceſſitas, aut magiſtratuum iuſſiones reuerti facient, eam crucem in ſcapu
las transferent. Certi ſunt & digni fide autores tantæ rei cōſtitutæ famā eadē die ad extre
mas orbis partes peruolaſſe. Quod qui duxerit impoſſibile, meminerit prelij Pharſalici,
in quo Pompeiū Cæſar uicit, non famā magis ꝙ certitudinem, quo die geſtum fuit, Ro-
mæ & Patauino in colle Euganeo fuiſſe habitā. Dum uero pontifex cum patrib. de im-
peratore deligendo conſultant, multa hominū milia in cōcionis loco cruce ſignati ſunt,

paucosq;

A paucosq; intra menses trecenta mortalium milia in id deuota bellum se itineri accinxe-runt. Tantis cōfectis rebus pont. Vrbanus in Italiā ueniēs apud Placentiā substitit, ubi fauore Conradi quē uidemus patri Henrici tertio rebellē fuisse, episcopos recōciliauit, q agenti apud Beneuentum antipapæ Rauennati in schismate consenserant, & Romā se conferens, à clero uniuersoq; populo mirabili applausu pōpaq; introductus est. In ea eo uenisse tūc Romā Bernardum Toletanum episcopū, quem pont. pallio dignitateq; archiepiscopali ornatū totius Hispaniæ Metropolitanū declarauit. At illa tempestate Hēricus tertius bellum aduersus Henricū Bambergēsem Comitē gerēs, illo diu implicitus est tentus. Quo in tēpore Cōradus filius illi rebellis in Italia est defunctus, belloq; Bambergensi uix sopito, Henricus tertius aliud contra Robertū Flandriæ Comitem mouit. Dumq; oēs occidentis principes in destinatū aduersus infideles bellum arma milites q; expediūt, solus hic imperiū ambiens Henricus id solū curare est uisus, ut appetitos bello uicinos ab expeditionis gloriosæ consilijs uerteret. Interea cruce signati principes diuer-

B sis uijs iter ad Constantinopolim sunt ingressi, primusq; omniū Petrus quidā eremita abstinentiæ fama celeber, ducē se multis exhibens per Alemanniā Hungariamq; perrexit. Cui Gothfredus, Eustachius & Balduinus fratres cognomine Bolionij, (comites enim Bononiæ Gallicæ & quidē potentissimi erāt,) se illis itineris socios addiderūt. Maiores uero præstantiū ducum & nobilium manus, hinc Podiensis episcopus belli dux, & Raimūdus sancti Egidij comes, inde Hugo magnus Philippi Frācorū regis frater, & Robertus Flandriæ, & Stephanus Carnoti Comites, transmissis Alpibus per Italiā iuerunt. Videmusq; tēporis habita supputatione, eodē tempore Petrū eremitā & Bononię Comites Constantinopolim, & utrāq; per Italiā euntē Podiensis episcopi & Hugonis magni manū Romā peruenisse: hęcq; manus sanctis almæ urbis Romę locis deuote uisitatis, & Vrbani pontificis benedictione habita, tripartito profectę, pars una Brundusiū, Barulē sem portū alia petijt, & tertia Hydruntū. Erat uero tanti exercitus tam pacatus incessus, ut nihil quā uaderēt hostile, nihil incōmodū timeret. Vnde factū est, ut Rogerius & Bo-

C hemundus fratres Roberto Guiscardo geniti de Melphis urbis possessione acerrime, ut docuimus, bello contendentes, quia nihil suis urbibus & oppidis timuerūt, loco nō mouerint. Generosior tñ animo Bohemundus tot principes fama clarissimos ad bellū glorię plurimū & meriti habiturū ire intelligēs, laudabili exarsit æmulatione, & ab ipsis principib. uiris, quos illico allocutus est, suasus liberū Rogerio fratri effecit, Melphim ne an cętera quę sibi essent de Apulis occupare uellet, signatū ex more ferunt eductis à uestiario purpureis chlamydibus binis multas exscidisse rotulas, quib. cū Italicę gentis ad duodecim mille uiri cruce fuerunt insigniti. Mouit autē Rogerium fratrē Bohemundi generositas animi. Isq; liberum faciens cōmilitonib. suis, ut qui uellent illum in Gręciam sequerentur, Melphis obsidionē soluit. Tuncq; Tancredus nepos Bohemundo adhærēs, illum in expeditionē est secutus. Dum hæc in Italia geruntur, Petrus eremita ad Cōstātinopolitana appulsus suburbia, multos sibi Italos milites, plurimos ex alijs Europæ prouincijs appetit, quibus uir importunus sese ductorē exhibuit, nec eos aliosq; ex Gallijs Ale-

D mānia q; ductos adeo regere & continere sciuit, quin in Constantinopolitanos omia fecerint, dixerintq; hostilia, ædificijs tā sacris q̄ prophanis nullo discrimine spoliatis. Qd quidē imperatoris Alexij eam occidētalium expeditionē suspectissimā ducentis animū adeò exacerbauit, ut qui ex urbe cœpisset præbere cōmeatū, inceperit denegare: tū qui bono ut uidetur zelo Bosphorū Thraciū, quod sancti Georgij brachiū appellant, à primis illis quousq; primarij expeditionis duces cum maiorib. aduenissent copijs trajci uetuisset, Petrū eremitam inuitū transportari curauit Gothfredus: tū Eustachius & Balduinus Bononienses ex Lothoringia fratres in Europa manserunt. Traductæ in Asiā cū eremita copiæ quas ad duodecim milia mortales fuisse constat, alterū sibi ducem Rainaldū quendam Alemannū creauere, qui inchoata progressi temeritate Nicomediam, & inde Niceam petiuerunt. Turci uero nō modo tunc, sed priusquā à Claromonte discessum esset, quid Christiani molirent intellexerunt. Qui Nicea defensoribus obsidioniq; perferēdæ necessarijs cōmunita, ac cæteris ex oppidis uel castellis cōmeatu detracto, id solū curare occœperūt, ut primis Christianorū qui irruerēt trucidatis, cæteros à Bosphori transitu deterrerent. Itaq; facti certiores, eos duodecim mille Nicenū attigisse agrū, cōcauis

in montium uallibus insidias struxere. Primus tunc eremita Cinitum oppidū offendens, E agri Niceni oppidū mari imminens ab incolis derelictum, frumento uinoq; & errantibus in circuitu animalibus abundare, actum esse de Turcis uociferatus est, qui munitissimum natura loci oppidū defensare diffisi sunt: & Rainaldū audiens Exeregorgon oppidum pariter derelictū eō sedisse, loco & ipse consedit. Dum autem Rainaldi milites nullo hoste uiso factā in patentibus campis prædā liberius agunt, irruentes ex insidijs Turci ad subitū perterritos impetum ad portā usq; secuti sunt, consertumq; ibi prælium non prius dirimi potuit, q̄ tantæ irruerint Turcorum copiæ, ut uallatū in circuitu oppidum pluribus locis cœperint oppugnare. Defensabantur uero probè à Christianis portæ mœniaq;, & fessi continuata per triduum oppugnatione Turci, multis acceptis uulneribus, re abissent infecta, nisi sciuissent uidissentq; Christianos, ut deficientē oppido aquam, à fonte muris propinquo aut per uulnera & mortes peterent, aut siti cum iumentis interirent, coactos esse. Sed tantus erat Christianorum oppetendæ in salutē æternam mortis ardor animorum, ut nihil magis à duce Rainaldo sit petitū, quàm facta eruptione sitim F animorū æquè ac corporum in Turcorū sanguine extinguendā: solusq; in aliquot millibus fuit dux Rainaldus, qui abnegata Christi fide se & paucos per ignorantiā secutos, periculo eximens, deditionem fecit, in cæterosq; illico oppressos uarijs cruciatuum modis est sæuitū. Ducentes postea in Cinitum, Turci tam rapidè, ut est gentis mos, ferri nequiuerunt, quin eremita per legationis ad imperatorem Alexium simulationē Constantinopoli reuertisset. Obsessi in oppido Christiani, & si diutina in oppugnatione cædē in Turcis innumerā cōmiserunt, ad eam tamen moriendo per uulnera paucitatem peruenerūt, ut oppido per defensorum raritatem capto, ad unum omnes fuerint trucidati. Fuit ea clades Christianis eo belli initio inflicta, Alexio imperatori ex eo maxime grata, quod cæteros Christianos inde territos, expeditionem sibi suspectissimam omittere existimauerit. Interea Hugo magnus, & Normanniæ, Flandriæ, Carnotiq; comites ex Baruli Apuliæ portu Dyrrachium copias traduxerant, quos Dalmatiam pro Alexio administrans præfectus turmatim interpositis diebus, Constantinopolim accedere uoluit, ne unū in exer G citum coactæ tot uirorum fortium copiæ quicquā in imperatorē moliri possent. Et eodē in tempore Gothfredus Balduinusq; Bolionij fratres, quos diximus cum Petro eremita per Hungariā accessisse, tunc primum urbi Constantinopolitanę cœperunt appropinquare. In quos suā Alexius perfidiam apertè ostendit. Nam in suburbio prima nocte hospitatos curauit inuadi hostiliter ab armatis. Bolioniorum uero militibus, qui ex more excubias armati seruabant resistentibus, nulla est accepta clades, & duces nocte cō cubia apertos in campos recedentes, in castrorum formā statiuis locum cō munire cœperūt: in quos operi intentos iterū Alexiani, sed patatiores sole oriente impetum fecerunt, certatumq; est eo insultu haud secus, q̄ si urbem Gallica ea gens oppugnatura uiribus aduenisset. Et tñ Alexius postquam intentata parum successisse uidit, qua die Hugonem magnū propinquare intellexit, pacē cum Gothfredo & Balduino constituit. Hugonem secuti quanto præfectus Dalmatiæ iussit interuallo, Podiensis episcopus & Raimundus per Dalmatiā, Epirum, Etholiā, Thessaliā, Chaoniam, Macedoniam, Acarnaniam, Gr H ciam & Thraciā Constantinopolim peruenere: solus Bohemundus antiqui hostis Alexij imperatoris fraudes callens, quo longiorem eo tutiorē uiam ingressus est. Nā in Peloponnesum perpetua à Brundusio nauigatione delatus, per superiorē Mœsiam, uel ut dicunt, Bulgariam Adrianopolim petere constituit. Is quum ad Castoriam peruenisset sub lectam urbem imperatori, cōmeatus sibi præter spem abunde præberi uidens, quassatū fessumq; de itinere exercitum restaurauit. Alexius uero qui alia per Græciā uia insidias struxerat, Bohemundum in Bulgaria esse audiens, quacunq; illi Constantinopolim petendum esse nouerat, oppressuras cohortes occulte disposuit. Mouens castra Bohemūdus peruenit Paphlagoniam, in qua primum subsedit ad oppidum hæreticæ gentis, quę nec Græcos neq; Latinos obseruans ritus utriq; aduersabatur. Oppidaniq; quum essent petiti, commeatus denegantes conuicia addiderunt. In quos per iracundiam delatus, furens Bohemundus, captum ui spoliatumq; oppidum incendit. Quum autem postero die ad Bardarum amnem esset peruentum, moxq;, agmina in itinere oppressisset Bohemundus, parte copiarum uado transmissa, ad fluuij ripam castris pariter substitere. Et ad

A auroram, quæ noctem illam secuta est, Alexiani milites qui fuerant insidiati, Italicas cohortes Bardarum amnē traductas sunt aggressi: quibus uiriliter resistētibus, ad primos exercitus clamores Bohemundus duo mille equites præsidio immisit, repulsiq; illico Græci ab insequēti equitatu de fuga sunt retracti. Dicit uero nūc primū Bohemundus, qđ Italia moturus fuerat, opinatus inimicos in se animos Alexiū gerentē se uel fraude opprimendo intētissimū esse, Quadrato abinde exercitu incedere cōstituerat, cū expeditiōis duces illū appropinquare certiores facti, turmas aliquot obuias immiserūt. Tūc Alexius postquā dolos incassum cecidisse uidit, ad Bohemundum mittens intentatæ in eū iniuriæ culpam in militum Græcorum rapinæ auidorum audaciam reiecit, magisq; postea uni Bohemundo q̃ cæteris ducibus deferre est uisus, quandoquidem cōmeatus quacunq; incederet pro omnibus copijs abunde donatum, pacis & fœderum cum omnibus expeditionis ducibus ineundorū petijt consultorem. Bohemundusq; postquam omnia per occidentaliū potentiam uidit tuta, comitate & ingenij dexteritate usus, cum
B paucis ad imperatorē Cōstantinopolim se contulit, Ibi notum antea, ut ostendimus, in Dalmatis hominē audenter allocutus, facile ei suasit præstare amicitiā multæ magnæq; spei potentissimo exercitui seruare, q̃ nulla subeūte utilitatis, uel quod certum erat, honestatis ratione irritatū in sui suorumq; excidium concitare. Alexiusq; in sententiam ductus, nō modo commeatus, tantumq; per urbem regiam & subditas ciuitates accessum, sed copias in supplementa, equos, uestē & arma est pollicitus, modo adacti iuramento duces, fidē se illi & amicitiam seruaturos, & captas de Asia urbes præter unicam Hierosolymā sibi permissuros solenniter sponderent. Quod quum duces fecissent, parato, imperatore iubente, nauigio oēs expeditionis copiæ in Asiam sunt traductæ. Solus tamen cum paucis militibus apud imperatorē ea ratione mansit Bohemundus, ut comportandum in castra cōmeatum calonibus abunde faceret præberi. Exercitu omni apud Nicomediā coacto, placuit ducibus primā omnium hostis urbiū Niceam inuadi. Quod autem à Nicomedia in illa uia pleraq; deserta, & saltuosis impedita est montibus, præmis-
C si cum dolabris fossorijsq; instrumentis calones ad quatuor mille, ꝓcedenti ad tergum equitatui impedimētisq; iter peruiū reddidere, crucibus ligneis ad uiarū diuortia ubiq; fixis, ne tardiusculè secuti milites nostri, per deuia flectētes in manus hostiū peruenirēt: priusq; duces castra ad Niceam metati erant, q̃ Bohemundus lente datis ab imperatore cōmeatibus in castra præmissis subsequi potuerit. Nicea urbs natura loci defensa, sublimiq; munita muro, ab Austro lacū habet piscosum, uix quartā partem circuitus mœnium abluentem. Quare Christiani duces, quod est continentis reliquum, trinis circundatū castris obsederunt, Podiensisq; episcopus, Raimundus Comes, Hugo magnus, Normānus, Flandrensis & Carnotensis ad orientem: ad septētrionē Gothfredus, ab occasu sedit Bohemundus. Excitauit aūt parauitq; ducum quisq; machinas, balistas, & alios fecit oppugnationi necessarios apparatus: & quod urbis muri turres habent sublimes, castella illas ubiq; adæquantia ex materia tabulatisq; opposita, unde sagittis & iactis eminus telis oppidani à defensione mœniū prohiberent. Actæ etiā sunt insuper uineæ, &
D hinc ariete multo quassatus murus, inde cuniculis & cauernis sub ipsis fundamētis irruptio intentata est. Sed præter Niceni populi frequentiā, multus inerat mercenarius miles Turcus, & noui quotidie in uulneratorum morientiumq; successuri locum à Turco per lacum submittebantur: quin ligna, cōmeatum, & herbas in iumentorum pabulum nostri per lacum lēbis importari uidebant. Quare quum tricesimum iam diem obsessæ, & magnis oppugnatæ conatibus Niceæ nulla spes lacu illis aperto capiundi uideretē relinqui, Alexium imperatorē, ut scaphas mitteret, orauerunt. Interea Turci Arabibus, Saracenisq; in societatem belli ascitis, in montibus, qui contra Niceam altissimi insurgunt, ad sexaginta armatorū milia coacti erant, qui aperta lacus uia freti, missis hinc inde nuncijs cōstituta cum Nicenis die in nostros impetum fecerunt, & quod porta, quæ ad orientem spectat solem, ciuium eruptioni commodior esset uisa, in Podiensis episcopi & Hugonis magni castra, maior incubuit impetentium multitudo. Sed eorū castrorum duces dimidia penè Christianorum exercitus pars eruptione facta congressi, inaniter furentes Turcos & Arabas, multis confectos cædibus uulneribus'que in montes repulerunt. Alexius interim ductos Cinitum oppidum lembos, in terramq; expositos,

carris inde in Christianorũ castra curauerat cõportari,& quod duces exercitus ut pete- E
rent animum non aduerterant,remiges ille & Græcis idoneos, ac maritimis innutritos
prælijs milites addiderat:dimissos noctu in lacu lembos armatis plenos, Niceni quãpri
mũ sunt cõspicati,qđ eo mane à tribus simul castris durior solito erat oppugnatio, cœ-
perant deditionis facere mentionẽ,quũ eos de lembis allocuti milites Gręci in gratiorẽ
sententiã adduxerunt.Ea eñ cõditione portas Niceni se aperturos dixerunt, si ea urbe
imperatori permissa cũ rebus & armis oẽs qui inerant Cõstantinopolim migrare sine-
rent.Id uero & si duces malo animo ab imperatore factũ esse intellexerunt,quod tamen
in maiora ardentibus ferebant animis, facile est cõcessum, & duobus ac quinquaginta
diebus oppugnata urbs per hunc maxime modũ Turcorũ manibus est erepta. Progres
si inde Christiani cũ binis ꝓcessissent castris,ad amnem ponte iunctum amplo peruene
runt:quo transmisso uiã sibi desertã, & soli parũ herbidi aliquot diebus uadendã intel-
lexerunt:cui oblatæ difficultati id solũ adhiberi potuit remedij, ut bipartitũ exercitũ bi
nis, & tñ quoad fieri posset, propinquis ducerent itineribus, Podiensisq; episcopus & F
Hugo unã, aliam exercitus partẽ duxit Bohemundus. Tres iã dies continenter iuerant
duces,cũ quarta die Bohemũdus qui de tertia uigilia mouisset cœlo albescente, riuũ of
fendens,ad quẽ herbidũ erat solũ, equos & iumenta reficere cõstituit, & Saracenis de-
positis castra ex more cœpit cõmunire. Cũ præmissi exploratores rapidũ aduolãtes ho
stẽ adesse,innumerã esse multitudinẽ nũciarũt.Prima aũt impauido duci fuit cura uelo-
cissimos alterũ post alterũ mittere,q episcopũ Hugonẽq; uocẽt,omnibus exinde in or-
dines redire iussis,paucos cũ sacerdotibus,pueris & mulieribus castrorũ male munito-
rũ custodiæ reliquit.Dũq; in hostẽ sublatis ad sydera clamoribus à fronte irruentẽ lento
ferrĩ gradu, à suis monitus respicit maiores uel certe pares illorũ copias, sed tacentes in
circuitu cãpos mõtesq; occupasse. Et prouolãtes Turci sagittarũ nubes cœperũt immit
tere,cũ equis cõcitis male armatã gentẽ Christiani inuadunt, & cõtis multa cum hostis
pernicie fractis,gladio res geri cœpta.Nec erat in Bohemundi exercitu quisquã,qui cõ
serta cũ hoste manu inter cõfertas illorum turmas pugnans obseruabat. Cadebãt uero G
ex Christianis pauci,cũ paucissimi uolantiũ uel incertũ ictus sagittarũ haudquaq; læta-
les euadere possent:sed tãta in Turcis,Arabibus,Saracenis cõmittebat cędes,ut uincẽ-
tibus uictisq; ꝓgredičdi inter cadauera facultas sit adẽpta:submittebat tñ Solymãnus,
qui aderat summus Saracenorũ princeps,laborãtibus suis integros.Et infideles de sub-
sidiarijs aciebus tã auidè sagittis eminus missis,nostros ferire ardentes erãt, ut suos etiã
uulnerari cernentes se à sagittando nequiuerint cõtinere. Dũ uero id cõserit atrox prę
liũ,Turci equites mille castra Bohemundi inuadentes,magnã in multitudinẽ nostrorũ
inermẽ etiã mulierum cædẽ edidere,oẽs confecturi ad unũ,nisi aduolans cũ paucis Bo-
hemundus,illos partim occidisset,partim fugere cõpulisset. Dimissaq; ibi pręsidio tur-
ma,quũ ad suos reuertisset,adeò mutatã esse fortunã reperit, ut nisi Comes Normãnus
aureũ qđ subsidiaria in acie seruabat uexillũ immisisset,in fugã uertẽdi fuerint Christia-
ni.Alia interim Turcorũ manus prima maior castra inuadẽs, præsidiũ ibi à Bohemũdo
relictũ superauerat,& magna ex parte occiderat,inermẽ turbã breui cõfectura,nisi cum H
quadraginta equitũ milibus Hugo magnus Gothfredusq; Bolionius superuenissent,q
illis crudelitate qua uti cœperãt interfectis ad Bohemũdũ se cõtulere. Eos à lõge cõspi
cati infideles,qs mõtes cãposq; diximus occupasse, & ipsi maior multo nostris multitu
do ad suorũ acies cõcessere:reintegratoq; pręlio cędes quãtę prius ea die nõ fuerãt,hinc
inde cõmitti cœptę,priores tñ si potuissent,aciẽ Saraceni & Turci excedere uoluerint.
Sed ueriti,qđ ꝓcul dubio futurũ erat, ne quãprimũ terga uertere cœpissent, sui timore
dissipati à nostris persequẽtibus, & factis illorũ fuga audacioribus cõficerent, se tãdiu
cõglobatos,quoad poterant cõtinuere, quousq; prælũ quod ad aurorã inchoatũ erat,
nox superueniens diremit.Et Turcis sensim in montibus se recipientibus, nostri in Bo
hemũdi castra ad riuũ firmata reuersi sunt:diei quę secuta est ortus, qd eo in prælio actũ
esset ostẽdit.Christianis eñ à crucis signo recognitis, & in cumulos gregatis, decuplo
maiores barbarorũ cadauerũ cateruæ fuerunt,mularũ,asinarũ,equorũ,camelorũ,uestiũ
quoq; etiã sarcinarũ,& armorũ tãtum, auri quoq; & argẽti tãtum in Christianorũ exer-
citu uicta gens barbara reliquit,ut nostrorum inopia,quã itineris difficultas lõgitudoq;

effecerat

A effecerat, subleuata sit. Christiani duces unica die cæsis, sepeliẽdis, uulneratisq́ curãdis data: postridie quæ dies fuit nonarũ Iulij quarta, hostem quacunq́ fugeret insequi cœperũt. Didicerant eñ à nobilibus captiuis, quos perpaucos seruauerãt, maiores opinione ad id prælium copias cõfluxisse, quarũ numerus quando mouerant quadringenta superasse milia credebaẽ. Inerantq́ Medi, Syri, Turci, Cardei, Saraceni, Arabes & Mesopotamij, quorũ partẽ maximã leuitas quędã, & nouarum uidendarũ rerum auiditas, potius q̃ regum ciuitatum'ue iussa domo eduxerant, apparebatq́ eos nullo territos insequentis hostis timore animis in quiete reassumptis ad prædã redituros, qui sub recentẽ eius prælij timorẽ, quo omnes perculsi fuerant, si redire ad conferendas manus cõpellerenẽ, uidebanẽ e uestigio in propria redituri. Ingressus autem Solymannus fugæ uiam, quæ in Lycaoniã ducit, quẽ ferunt quũ postera prælij die decẽ milibus Arabũ sibi præsidio aduenientiũ obuiasset, nostrorũ ferociã uerbis extenuasse, Arabibusq́ suasisse, ut omissa Romanæ terræ defendendi spe, ad munitiora secum defendenda reuerterenẽ:

B quibus integris fretus copijs Solymannus, magnũ nostris q insequebanẽ, maiusq́ suis eius regionis Saracenis intulit incõmodum: qđ quacunq́ itum est, se prælio cum Christianis gesto superiorẽ, ac planẽ uictorẽ prędicãs euasisse, in urbes, munitaq́ oppida et castella admitti obtinuit, à quibus eductos, & tanq̃ iusto captos bello uinctos mortales abduxit, cõsumptisq́ igni supposito, ac corruptis cõmeatibus nihil est relictũ, unde noster exercitus ali posset. Quod quidẽ crudele Solymãni cõsiliũ Christianis persequẽdi hostis facultatẽ ademisset, nisi maturæ in agris segetes nostro exercitui rei frumentariæ inopiã subleuassent. Eoq́ in itinere qđ à prę lij loco ad Iconiũ primã Lycaonię urbẽ pertinet, cõmeatibus & aquis, quibus regio pleraq́ caret deficientibus, multa Christiani iumenta, multos amiserũt equos. Quum est uentũ ad Iconiũ, facti sunt Christiani certiores Solymannũ aliò flexisse. Quamobrẽ ab Iconẽsibus introducti, postq̃ satis quieti est indultũ, Eracleã ducendũ statuerũt: qua in urbe munitissima nunciabaẽ Turcos ingentẽ in numerũ cõgregatos, se ut tuerenẽ necessarios facere apparatus, ,pcessitq́ acie

C instructa Christianorũ exercitus, hostẽ existimans ante urbis portas uel leui prælio occursurũ. Nostris aũt, quibus ea die prima obuenerat acies, in subitã quę fieret, eruptionẽ intentis, mœsti flentesq́ obuiã effusi sunt oppidani, q Turcos ad aurorã profectos nunciantes deditione oblata, pacẽ, amicitiãq́ postulabant. Itum itaq́ est patẽtibus in Ercleam portis, ibiq́ ad quatuor dies quietum. Turcis exinde nullo in loco, qđ exploratissimũ erat, cõsistẽtibus, placuit bipartito exercitu incedere. Et Balduinus, Bolionius, Tãcredusq́ Comes Tarsum ducẽtes, quã ob rem Turci fugientes reliquerãt eam, dedentibus ciuibus acceperũt. Primusq́ fuit Balduinus, cui ab expeditionis ducibus dominiũ in Asiã est cõcessum, Tarso eñ ea liberalitate est donatus, ut quicquid in ea regione caperet perpetuò possideret. Isq́ paulo post Edissa & Manustra urbibus est potitus. Flexit uero in sinistrã exercitus robur maius, & in Armeniã tunc, sicut & nunc, minorẽ dictã, quæ olim fuit Cilicia duxit, cuius urbes, oppida & castella à nullo uel Turco uel Saraceno custodita facillimũ fuit capere. Quã omnẽ regionẽ Palinuro cuipiã Armenio cum

D nostris militare solito regendã attribuerunt. Itum est inde in Cappadociam, cuius urbẽ Cæsareã primum ceperunt. Exploratũ uero certumq́ habebãt Christiani, Saracenos & Turcos ut Antiochiã retinerẽt, summis eniti conatibus, quare in illã ducturi, apud Cõsor urbẽ, Christianorũ qui inerant opera deditã, tantisper, quoad cõmeatus in quintam diẽ caperent, quieuerunt, ,pfectiq́ inde publicanorũ castro primũ, deinde Rusa urbe cũ multis, quæ illius habet ager, castellis potiti sunt. Intereedũt uero ea Rusensis agri loca, & uallẽ, in qua est Antiochia, mõtes altissimi, ut coacti fuerint nostri calle arduo incedere, qui ad mediũ cclsi mõtis dorsum tritissimus, caligantẽ oculos rapidã ruinosamq́ subiectã altitudinẽ quum supra saxosa sublimitas in cœlum attolli uideaẽ: nec fuit tam audax insanusq́ miles quispiam, qui equo insidens id itineris emensus fuerit, quin multis arma uestẽq́ periclitaturo imponentibus iumento, fuerunt qui sua proiecerint in ,pfundũ. Eo itinere una & quidẽ anxiosissima die perfecto, ad Murasim urbẽ est uentum, ex qua nullo resistente capta primũ in cõspectu campi apparuerunt, apud quos Antiochia cernebaẽ. Progressisq́ postera die nostris, quũ est in campos descensum, hostes uisi sunt ad amnẽ, qui dimidios intersecat, cõsidere. Quo enim hostes morabanẽ loco, pons

erat

erat ferreus appellatus, ad quē multi conuenerant calones, uinum, oleum, frumentū, arminā ex montanis publico edicto in urbem comportantes, quibus nō magis tuto in urbem sociandis ꝙ domo per uim educēdis armatorū cohortes ab Antiocheno rege fuerant attributæ. Irruētes itaqꝫ nostri equites, leui cōmisso prælio, partim illos interfecere, partim in urbē fugere cōpulerunt. Captaqꝫ est nō cōmeatuū magis ꝙ iumentorum præda, adeo nostrorū indigentiæ accōmoda, ut nihil eo tēpore gratius fuerint habituri. Aliquot inde progressi milia passuum Christiani, ad flumen peruenerunt urbi Antiochiæ ꝓpè contiguū, Farfar nomine, quod uado trāsiri sine periculo nequit: castrisqꝫ ad primā illius ripā firmatis per noctem quieuerunt. Postridie duces Christiani urbē cōtemplari, cuius famā alioquin ingentē præsentia superaret, captiuos sciscitati sunt, quæ esset ciuitatis, nō custodiæ magis ꝙ regiminis forma: illiqꝫ socordia potius ꝙ dolo ducti, responderūt regem illius esse Cassianū, filios habentē duos, Bachmā & Sensadolū, Soldanoqꝫ Babyloniæ tributa pēdentē, à quo Turcos & Saracenos milites ueteranos præsidio habuisset tot numero, taliqꝫ præditos uirtute, ut eos à nostris, si sanę essent mentis nō censeant expectandos. Nedū uero territi sunt illorū uerbis duces, quin potius ad ortum solis præmissus cum legionibus quinqꝫ Bohemundus, hostes extra urbis portas structa acie, inter fluuium & urbē expectātes aggressus est: dūqꝫ ibi conserit prælū, quicquid erat reliquū exercitus Christianorū cōmuniēdis sitis proximo amnis loco castris intendit. Genus uero prælij à Bohemūdo inchoati tale fuit, in quo nec accipi clades, nec inferri Turcis & Saracenis posset, cū premerent intra promurale refugiētibus: & si quādo nostros reprimerēt, proximo è loco excedere nō audentibus. Sole aūt iā in uesperā inclinante, Bohemūdus in castra ꝓpemodum cōmunita se recepit. Ea urbs sicut Hebræorū monumenta habent, relata prius inde ab Antiocho orientis dominatore eius nominis primo dicta est Antiochia, dupliciqꝫ circūdat muro, pars cuius interior lateritio, exterior quadrato lapide structa est. Eaqꝫ superbā præ se ferens speciē, turres quadringentas sexaginta habet, colles quatuor urbe includunt, in quorū eelsioris ad orientē solis spectātis cacumine arx est, natura loci munita, ut oēs sit machinamētorū conatus, omnia oppugnātiū ingenia facile frustratura. Regionē incolæ appellāt Cœlesyriā, situsqꝫ urbis fluminibus fontibusqꝫ irriguus agros habet fertiles, & glebæ maximā ubertatē, uicinusqꝫ lacus optimis abūdat piscibus. Recedit à mari Cilicia urbs duodecim milia passus, ubi Farfar fluuius portū efficit, nauium etiā cæterarum capacē, quē à temporibus Christianorum primis sancti Symeonis appellationē habuit. Adiacet uero Antiochię ad septētrionalē plagā mons, excelsus uero significatione Græca, quod aquis fontiū sit irriguus, ab incolis primo, post à nostris per urbi corruptelā altitudine oculos caligāte, montana nigra appellatus. Ad orientalē uero plagā campestris latissima regio ab urbe patet, quā Farfar fluuius ꝓpinquo mœnibus loco influit. Accepit aūt ea ciuitas maxima ab ecclesiæ primitiuę exordio ornamēta, quod Petrus apostolorū princeps primam in eam patriarchalē instituit tenuitqꝫ sedem. Theophilusqꝫ ad quē euangelista Lucas eadē oriundus ciuitate actus apostolorū inscribit, septimus à Petro antistes in illa cōstitutus, ut ꝓphani regis Antiochi nomē aboleret, eā de suo nomine Theophiliam appellauit. Sed qđ celebrē facit eius urbis memoriam, gloriosum quo appellamur, Christianum nomē ijs ex nostris q sacra profundebant baptismatis aqua, discipulis uel Nasareis tunc appellatis, ea in urbe à principio inditū fuit: per eos uero, qui postea stante primum Romano, post Cōstātinopolitano imperio secuti sunt ad mille annos, adeò sub Christi nomine floruit, ut episcopos tres supra quinquaginta & centū patriarchæ suffraganeos, & sexaginta supra trecentas ecclesias urbs habuerit, in diuisiōe etiā magnæ illius Asiæ partis, quā Christianos de Turcorum & Saracenorum recepisse forte manibus ostendemus, cū quatuor principatus fuerint, constituit. Vnum habuit Antiochia, cuius fines fuerūt à Tarso ciuitate Ciliciæ occidentē uersus, & ad orientalem plagā in riuum usqꝫ qui Valemniā Maradamqꝫ urbes maritimas sub castro Mergat diuidit. Quū itaqꝫ Christiani ad eam urbē natura loci densissimo sublimiqꝫ muro munitissimā diu sedendum esse intelligerēt, multa in concilio agitata sunt à ducibus prouisa. Primū tamen omnium amnem ponte, qui ad castra urbem que pari spatio pertineret iungi placuit. Castrorum autem ordine inter duces suasqꝫ singulorum copias distribuendorum ea fuit ratio, ut cū Antiochia monti, sicut

A ſicut oſtendimus, adhæreat eminenti, quam ad partẽ abſq; ingẽti periculo adiri nequit,
quicquid eſt reliquũ extra proximũ amnẽ uergens in campos caſtra occuparent ea ta-
tione metata, ut cũ ſibi poſſent noſtri urgente neceſſitate inuicem ſubuenire, tum uero
trifariam diuiſi ſuos ſibi cogerent ſeruarentq; cõmeatus, ſuis ſingulæ partes obeundis
muneribus intentæ eſſent. Fuit ea dies in qua Chriſtianorum ad Antiochiã caſtra ſunt
firmata kalendatũ Nouembriũ duodecima, per quod anni tempus gratiſſimorũ feraciſ
ſima abundabant: uindemia enĩ quæ tũc appeteret, nondũ facta, uuæ in uitibus matu-
ræ pendebant, omnigenũq; pomorũ, & nucum ſuauiſſimi fructus exercitui in promptu
erant. Frumenti uero & ordei defoſſis in puteis, quibus Antiocheni in horrea utuntur,
maxima uis eſt reperta. Quanquã fama per uniuerſam Aſiã uulgata clemẽtiæ & huma-
nitatis, qua noſtri in ſuperatos, deditionem'ue facientes utebant, & ſeruata in emptioni
bus iuſticia, effecerãt ut oẽs munitorũ etiã quorumcunq; locorũ incolæ, niſi quantũ im
poſita à Turcis præſidia prohiberẽt, noſtrorũ caſtris quacũq; circumagerent, annonam
B importarent. Adiuuit etiã ſæpenumero Chriſtianorũ cum infidelibus, cohabitantiũ af-
fectio, qđ ab ijs in noſtra cõfugientibus caſtra, uel occulte euntibus redeũtibusq; quid
ageret, moliret, prouideret hoſtis, quo etiã in loco animalia in cõuallibus, aut frumenta
in puteis occuluiſſet, reſcitũ eſt. Armenij & Suriani gens Chriſtiana ſemper noſtris auxi
lio affuere. Suntq; Suriani antiqui in Aſia originẽ habentes, quæ acceptã ab initio Chri
ſti fidem poſt captã Heraclij imperatoris temporibus à Saracenis Hieroſolymã, & om
nem terrã ſanctã ſemper tenuit. Sed quod aliquando eorũ fidei conſtantia Saracenis ſu
ſpecta fuerit, nunquam certas ſedes habere permiſſi ſunt. præterq; ſub principe Ægy-
ptio Carpharat, qui à Laodicea Syriæ uſq; ad Alexãdriã Ægypti poſſidens, quartã Hie
roſolymę urbis partem, in qua ſepulchrũ eſt domini, eis ſuoq; patriarchæ ſub annui pen
ſione tributi poſſidendam permiſit. Sed quo tempore expeditio hæc noſtra traiecit in
Aſiam, pulſi Hieroſolyma, montes qui ad Antiochiam pertinent coluere.

C BLONDI FLAVII FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLI-
nationе Imperij Romani, Decadis ſecundæ, Liber quartus.

NNVM obſidionis inchoatæ, qua Chriſtiani expeditionis glorioſę du
ces Antiochiam preſſerunt, nonageſimum ſeptimum ſupra milleſimũ
ſalutis fuiſſe inuenimus. Per quod tempus Romæ pontifex Vrbanus
ſecundus amplitudinis Chriſtianorũ, quã ea peperit expeditio autor,
poſt actam prudentiſſime atq; ſapientiſſime uitam, Romanorum odia
adeò euitare nõ potuit, quin ſenex morti iam propinquans, ſibi timere
coactus fuerit: quod enim nonnullos ex Romanis potentioribus Guil
berto antipapæ apud Beneuentũ ſe continenti ſtudere intelligeret, conſulentibus ami-
cis, conſtituit ſibi à conſueta per id temporis Laterani habitatione, quãdiu aduerſarius
uiueret abſtinendũ. Fauebat uero illi Petrus Leonis potentiſſimus per eam tempeſtatẽ
Romanus, nec tñ ſatis fiſus poſſe põtificem in ſolitarũ Lateranenſis ſancti Petri, aut ſan
D ctæ Mariæ ædiũ habitatione tueri, eum annis duobus domi tenuit, quæ ſancti Nicolai
in carcere Tulliano eccleſiæ adiacebat. Quod quum intellexiſſet Guilbertus Rauẽnas
antipapa, Ricardi principis Capuani, qui & Beneuentũ tenebat, inſtigationibus, & ope
Albam ſe cõtulit, Marſorum oppidũ, ut ex eo loco urbi proximo antiquos in urbe Ro-
ma fautores ſuos, ſe admittendo faceret audentiores. Sed ad Chriſtianorum Aſiaticam
expeditionẽ in Venetorum monumentis inuenio, paulo poſt q; Chriſtiani duces apud
Conſtantinopolim in Aſiam traiecerunt, Venetos claſſem ingentem quæ ducẽtas om-
nigenûm nauium habuerit, cruce ſignatis militibus compleſſe, cuius Michael Vitalis
Michaelis ducis filius ductor & gubernator fuerit, eamq; refert à Dalmatis auctã, Rho
dum fuiſſe ductam. Piſani igit cũ Venetis obeſſent, ſiue claſſem Venetorum Dalmata-
rumq; ſua maiorẽ eſſe ignorauerint, ſiue ea fuerint audacia, in portum Rhodienſem de-
lati conflixerunt, & prælio ſuperati triremes duas de uiginti amiſere, in quibus quatuor
milia Piſanorũ militũ ſunt capta: ſed Veneti ob crucis quod ferebant ſigni reuerentiã,
triginta primoribus Piſanorũ claſſis in obſides retẽtis, cæteros incolumes cũ reſtitutis
triremibus abire pmiſerũt. Addũtq; ſcriptores delatã exinde eã Venetorũ claſſem Smir-
nã Aſiæ urbẽ, quę ſex à mari paſſuũ milibus diſtans, tunc recens à Turcis diruta fuerat,

cepisse,& magni Nicolai corpus ibi repertũ Venetias detulisse,quod in ecclesia nũc ce- B
lebri sancti Nicolai in littore secus portã fuerit cõditũ,& turrim ad ædẽ tũc paruam, ne
sancti reliquiæ à piratis furibus asportarent̃ ædificatã. At apud Antiochiã & si spes po-
tiundi illius in obsidione à principio fuerat,oppugnare tñ ea ratione placuit,ut q̃ essent
nostrorũ animi,rex Cassianus,& ciues Antiocheni, impositæ quoq; præsidio Turcorũ
multę,Saracenorũ plurimę cohortes intelligerẽt.Castella itaq; plurimũ sublimia ex ma
teria tabulatisq; in tribus locis excitata,unde hostes à turriũ urbis defensione ꝓhiberen
tur,adactæ uineæ,cuniculi sunt intentati:& cũ hæc satis parata essent, perrumpẽdo arie
tibus,scandendoq; scalis muro,factus est maximus ingentissimusq; conatus:sed ea erat
muri crassitudo,ea sublimitas,quæ nostrorũ uires ingeniaq; facilliter frustraret̃, & multi
nostrorũ saxo supernè demisso,plurimi uolãtibus undequaq; telis & sagittis uulnerabã
tur. Qui conatus cũ aliàs Romæ parũ efficax,parũq; utilis fuerit,ideo multũ profuit,qđ
nostri nihil præter sessionis diuturnitatẽ ꝓfuturũ intelligentes,se illi cõtinuandæ atten-
tius accõmodarũt.In castris,quæ ampla à principio fuisse diximus,castellũ est ædificatũ F
fossa latissima,ualloq; turrito munitissimũ,in q̃ media etiã abeũte exercitus parte,reliq̃
sese ab omni quãtũuis maximo exercitu tueri possent.Inchoauerat iã præter omniũ spẽ
cõmeatus in castris deesse,& planè à rerũ penuria ad famẽ ueniebat̃,eò maxime quia q̃
frumẽtatũ ibant ꝑ eos dies,pars uulnerati,& rerũ uacui in castra cõpulsi, pars occisi aut
uulnerati ab hostib. abducti sunt. Viderãt uero ex Christianis nõnulli insidiatores Tur
cos,q̃ ea inferrẽt incõmoda,oppido exire Areth castris ad qnq; passuũ milia ꝓpinquo.
Quare Bohemũdus, & Flãdriẽsis Comes iniunctũ à principib. in cõcilio onus impigre
assumẽtes,mille expeditos equites ad partẽ Areth oppidi nostrorũ castris auersam no-
ctu insidijs locãt.Emissiq; castris ad ortũ solis calones,paruo ad fallẽdũ hostẽ custodiẽ-
te pręsidio,pars lignatũ,pars tanq; nullo apparẽte hoste securior facta,simulat ire lõgin
quius frumẽtatũ:& certior erat hostis,Christianos fame laborare, ut nullũ in quærenda
annona discrimẽ,nullũ uiderent̃ periculũ euitaturi. Ideoq; quũ cẽserẽt eos ꝑ mortes & G
uulnera deterrẽdos,oppido undiq; erumpẽtes, in paruũ quod longe aberat, calonibus
datũ præsidiũ sunt delati. Vix illi stadio Areth oppidũ post terga reliquerãt,cũ trãsuer-
so itinere aduolantes Bohemundus Comesq; Flãdriensis,per uiã qua uenerant insecu-
ti,magnã in eis ediderũt cædẽ,captiq; cæteri,& ante urbis Antiochię portas ad palũ de-
ligati,spectãtibus supernè Antiochenis,securi sunt percussi,eorũq; capita in urbem ma
chinis ꝓiecta. Fuit exinde nostris quietior securiorq; in pabulationẽ frumẽtationemq;
accessus.Interea dies aduenit Christianis sacratissima natalis domini, cuius solennibus
rite celebratis, cũ lætitiæ & epulationibus ex more indulgeret̃, solito magis intellectũ
est,in quã omniũ usui humano necessariarũ rẽrũ penuriã,egestatẽq; erat uentũ,nec spes
ulla uidebat̃ melioris futuræ cõmeatuũ copiæ, niuibus & glacie per mediã hyemẽ etiã
cessante hoste itinera impediẽtibus, & in castris ubiq; murmurationes ac maledicta in
principes audiebant̃,ut apparet,aut obsidionẽ soluendã,malignoq; anni tẽpore per ini
micas regiones uadendũ,aut durã omniũ mortẽ per inediã moriendũ.Fatet̃ uero inge- H
nue Robertus sancti Remigij monachus,à quo scriptore hæc certiora sumunt̃:Fatetur
Guilelmus & ipse scriptor Gallicus,unicũ fuisse Bohemundũ principẽ Italicũ,q̃ difficil
limis his tẽporibus exercitũ suo cõsilio,sua prudẽtia, & animi magnitudine seruauerit:
nã ut omittamus cõcionẽ ad milites habitã, qua illũ facit Robertus eorũ animos cõfir-
masse,rẽ in ducũ & ꝓcerũ exercitus cõsilio eatenus discuti curauit, ut aliquid solidioris
remedij tãtis malis,tantis omniũ periculis adhiberet̃.Ceciditq; in eũ adhibẽdæ ꝓuisio-
nis periculũ,sibi & Flãdriẽsi comiti impositũ est onus, ut cũ triginta milibus ex omĩ ex-
ercitu selectis,quò placeret ducẽtes,ab expugnatis hostiũ castellis annonã exercitui im
portarẽt. Qui Damascenos eò capaciores, quò lõgius ab Antiochia recedũt inuaden-
tes,magnã omnifariã rerũ fecerũt prædã. Eam uero dum Antiochiã uersus abigi est cœ
ptũ,tumultus in regione maximi undiq; sunt concitati.Forte per id tẽporis Saraceni &
Turci,quotquot ab Hierosolymis, Aleph & Damasco educi potuerãt,in exercitũ qua-
draginta miliũ coacti obsessæ Antiochiæ opẽ ferre cõstituerant. Qui tumultu exaudi-
to,certiores facti Christianos fame cõpulsos prædatũ aduenisse,in illos duxerũt,nimia
quasi cõfidẽtia sui,ne aliq̃ nostrorũ uel nimia pars euaderet, oĩa in circuitu cõpleuerũt.
Christiani aũt dissipatas aggressi turmas cõficiebãt, ut prius ad dimidiã cæsi fuerint infi

deles

A deles partem, quod satis intellexerint fuisse consultius unitis copijs structa acie decernere. Iis hostium qui euaserant cædem, fuga dilabentibus, magnum Christianis eo ex prælio additur adiumentũ, quod cameli, mulæ & asini ingens iumentorũ uis capta maiorẽ cõportandi annonam præbuit facultatẽ. Sed erant in castris tunc res plurimũ turbatæ, quod hostes eruptione maximis conatibus facta extremũ uallũ, quod lõgius à castello aberat perfregerũt. Factoq́ impetu maxime in Podiẽsis episcopi tẽtoria, cędes in nostris haud quaquã mediocris est cõmissa. Vt opportune ad Bohemũdi comitisq́ reditũ nõ magis exultatũ sit in castris, leuata fame redditã abundantiã, quàm pauori, quo mœsta omnium an gebãtur pectora, confidentiã successisse. Fuit tamẽ paruo tempore in castris annonæ abundantia, quod nullis dietim, ut assolet importãtibus, ea mortaliũ multitudo quicquid Bohemũdus Flandrensisq́ cõuexerãt breui cõsumpsit. Vnde atrociores solito uoces in principes exercitus audiri cœptæ, linquẽdos esse tã crudeles uiros, qui tot mortaliũ milia infinitis obiecta periculis, ad extremũ fame cõfici sinerẽt. Nec satis ualuerũt Bohemũdi
B ducũ omniũ maxime popularis uerba, quæ publica primũ castrorũ area, post ubiq́ cõcionabundus exhortãdo habuit, quin fugam multi cœperint meditari, primusq́ Petrus eremita, post Guilelmus Carpẽtarius Frãcię regũ sanguine genitus noctu dilapsi, castra deseruere. Insecutus eos Tancredus Bohemũdi nepos de fuga retractos ad Bohemũdi tẽtoria pduxit. Vbi Guilelmus Vgoni Magno eius cõsobrino ægre id dedecus tolerãti cõciliatus, nouo adactus est militiæ sacramẽto: Et tamen post per aliã occasionẽ castris cum sua cohorte emissus omĩũ Christianorũ primus signorũ desertor est factus, maloq́ eius exemplo quàm plures dimitti postulauerũt, qui tot numero fuerũt, ut principes mœsti, quod prohibere nequissent, uerbis singultu interruptis abeundi fecerint potestatẽ, migrassetq́ maxima pars exercitus, nisi opem deus noster ab hostiũ imprudẽtia attulisset. Dum enim ea abituros æque ac mansuros teneret mœstitia, nũcius est allatus coactos ad Areth oppidũ Turcos milia armatorũ innumera ad castra inuadẽda circũsidendaq́ aduenisse. Lætati sunt uero eo nuncio Christiani, & in primis in profectionẽ parati, oblatã
C esse occasionẽ rati, aut mortẽ oppetẽdi, quam famis horrore & fugę ignominia ducerẽt potiorẽ, aut hostibus deletis, uiã perferẽdis cõmeatibus aperiendi. Itaq́ principibus rẽ in concilio discussa, placuit parte tantũmodo necessaria castrorũ custodiæ relicta, cæteros oẽs sub colle leniter castigato castris & amni pximo in acie, ut impetituris hostibus pugnãdi collatis signis copia fieret, cõtinere. Cohortes tamẽ decem equitũ ad auroram præmissæ sunt, quibus est imperatũ, ut Antiochiã inter & Areth oppidũ obliquo ad lacum itinere dispositis insidijs, hostes cùm pugnaretur à tergo inuaderẽt. Turci uero ab exploratoribus certiores facti nostros copias castris in aciẽ eduxisse, & ipsi rapidũ eduxere. Factiq́ in conspectũ, & sic clamores ex gentis more ad sydera sustulerũt, sensim tñ præter consuetudinem progressi, pedes pene pedibus contulerũt. Nostris autem nulla militaris disciplinæ attentior fuerat cura, quàm scutatos, & eos omnes, qui tegerentur armatura in frõte locare, sagittarũ, quibus illi præualẽt, ictus tãdiu inanes reddituros, quoad possent impetu cum lanceis facto, gladijs rem gerere. Orto itaq́ à Turcis pugnæ initio
D prælium atrox, & cædes utrinq́ maxima, sed in Turcis maior cõmittebatur, nec statim apparuit, qui forẽt superiores euasuri: nostros enim fortitudo, illos multitudo adiuuabat, ut in cadentiũ locũ succedẽtibus integris semper Turcorũ acies, qualis ab initio fuerat, integra uideretur. Nec turbauit primam illorum aciem equitatus Christianorum, qui insidijs eruperat: factus à tergo impetus: nam Turcorũ pars magna, quæ à primis suorũ globis semota locũ pugnæ nõdum uiderat, in nostros cõuersa equites repugnauit. Sed dum pari in fronte audacia pugnatur, Turci sua potius faciente animorũ debilitate atq́ inconstãtia, quàm hostium solito maiore conatu impulsi, præter nostrorum spem in fugam sunt uersi. Prementesq́ nostri adeò fugientibus sunt immixti, ut unicus globus, unica acies uideretur, maximusq́ tunc ab equitatu Christianorũ, qui insidiatum missus fuerat, fructus est captus, quod aciem Turcorũ extremã, ut diximus integram, dum in fugam & ipsa cum alijs se proripit, cæsa, uulneribúsq́ crebris appetitã, nullo cõsistere loco permisit. Quãdiu uero per campos fuga fuit, multos iumenti uelocitas, plurimos cùm leuis armatura, tum pedũ pernicitas reddidit saluos. Sed cùm est uentũ ad pontẽ ferreum, cędem in Turcis maximã committi est cœptum, quod eo põte paucos in transitum acci-

piente,globus transire conantium à tergo confodiebatur,ut multi in notissimã uortigi- E
nosi amnis uoracitatem se præcipites egerint, eorumq; partem iumenti uirtus,partẽ natandi peritia iuuit, pars maxima est absorpta:fuitq; is ultimus persequendi locus, quod nostri iumentis impedimentisq; ingentem uim ab hoste fugiente relictis, certatim diripiendis spoliandisq; cæsis sedulo intenderunt. Nec fuit ducũ Christianorum quispiam, qui milites omnium egenos à prçda censuerit reuocãdos,uel eo maximè,quod Turcos nouerant consueuisse,quamcunq; per occasionem statiuis egrederent,annonã in quot dies folliculis deferre. Reuersi in castra nostri,quanquã re optimè gesta, læti iubilãtesq; erant,à commeatuum tamen penuria mœrore nõ confici nequiuerũt, quousq; Armenij & Suriani itinera metu Turcorum liberata nacti, commeatuum copiam conuexerunt. Turci enim,qui ad dimidiũ tanti exercitus euaserant,Areth oppidi in quod cõfugerant munitionibus diffisi,illo direpto incensoq; abierũt. Paulo post qui Antiochiæ prçsidio inerãt Saraceni à Suldano Babyloniç immissi,noctu urbe dilapsi omnia itinera reddebãt infesta,adeò ut fames in castra breui apparuerit reditura: quamobrem in Christianorũ F
cõcilio actum est,castella duo portis opposita ciuitatis tam propinquo excitari loco,ut exeundi redeundiq; facultas hostibus adimeretur. Et quia fabrorum operariorumq;,& quæ id requirebat opus instrumentorum haudquaquã satis in castris erat,Bohemundo & S.Egidij comiti datum est negocium,ut à portu S.Symeonis ea peterent supplementa.Iueruntq; duces, quinq; millia equites peditesq; præsidio adducẽtes.Id quum hostes aut de mœnibus uidissent, aut aliter rescissent, eductũ quicquid inerat roboris ad quindecim millia Saracenos idoneis locis insidiari curarũt. Redeuntesq; re confecta quarto die Christiani iter tuto emensi,pontem amnis ad castra ducentem prope attigerãt,cùm à fronte oppidani magna manus,& à tergo,à lateribusq;,qui insidiati fuerãt,eruperunt. Tantaq; fuit impetentium moles,ut Bohemundo Comitiq; satis ac supra fuerit repentina fuga in montẽ proximũ in expeditionibus se recipere,& subita in nostris impeditioribus ad mille uirũm cædes est cõmissa.Tuncq; illico in castris nõ magis solita & notissima Barbarorũ uociferatio insultantium exaudita, quàm nostrorum qui interficiebãtur G
eiulatio intellecta. Nec potuerũt in tam subita re quotquot castris inerãt nõ trepidare. Animis tamẽ e uestigio reassumptis Gothfredũ Bolonien.ducem cum ijs omnibus, qui arma primi ceperãt,iussum est laborantib. prçsidio aduolare. Etiam hostes Bohemũdo in montibus relicto, in castra irrumpere constituerãt, pontemq; occupauerant,quẽ castris urbi pariter proximũ nostros obsidionis initio ædificasse docuimus. Plurimũ uerò iuuit Gothfredum rei militaris peritia, quo factum ex optimis quibusq; equitibus cuneum,cõfertissimos,qui pontem ultra citraq; & mediũ obtinebãt,hostes deturbare iussit. Quod illico magno urgẽtissimoq; conatu ut fieret,nostri emittuntur, & prima cunei acies in pontem incipit perrumpere. Multi infideles amnem inter & castra à fugẽtibus sunt relicti,quos nostri ex castris turmatim accurrẽtes cæde subita confecerũt. Cuneus interim,in cuius frõte Gothfredus pugnabat obtinuit,& hostiũ multi partim in eo cçsi, partim in fluuiũ sunt deiecti. Potuitq; Gothfredus altera in amnis ripa magnã hostium cædem edere: sed animo totis conatibus in Bohemundi Comitisq; S.Egidij adiutorium H
ferebatur: ut pro sua accurrendi celeritate eodem in tempore hinc hostes offenderit,cçsorum ex nostris spolia legentes, capitáq; truncantes in urbem deferenda, inde Bohemundum Comitémq; cum maiore copiarum parte saluos de suo aduentu certiores factos,de mõte uiderit descendẽtes. Itaq; Gothfredus factam in nostris cædẽ de hoste ulturus,& tanquã desideratis Christianis infideliũ sanguine perẽtaturus,quotquot spolia bãt occidit,inter quos fuit Bacman Cassiani regis filius natu maior. Dum his duobus in locis ad pontẽ,& ad factam priorem in nostris cçdem res geritur, infideles qui extra urbem erant multa armatorũ millia, alios Antiochia auxilio euocarunt, reintegratúmq; est ad pontem prælium. Quo in tempore Bohemũdus & Comes suas Gothfredi copijs coniunxerunt. Tribúsq; his ducibus structa trifariam acie rem gerere placuit, ut primã Gothfredus,Comes S.Egidij secundam,tertiam duceret Bohemundus. Templum erat Saracenorũ ritu, Machoni,ut illi uocant,deo dicatũ,à porta urbis,quam inde appellant Machonariam, & pariter in nostra perferente castra dimidio distans stadio: & cùm ad pontẽ,ut diximus,pugnaretur, subsidia hostiũ cum uexillis ad Machonis ingẽtem uim

A ducum & præstantissimorũ militum firmata, quicquid soli ad portam intercedebat Machonariam compleuerant. Itaq; Gothfredus ad pontem rediturus, & si potuit secũdum amnis ripã per sagittæ iactũ ab hoste remotus ducere, Saracenos maluit ad portæ antemuralia stãtes impetere, illisq; deturbatis intra ꝓmurale, & ad circũducta ab initio belli repagula cõfugientibus, in subsidia ad Machonariã hærentia est delatus. Sustinuit uerò impetũ, atq; ad decem, quod una habet illorum legio, uexilla prorulit Saracenus, ut pedẽ referre coactus fuerit Gothfredus. Sed illico succedens, unamq; ex duabus aciem faciens S. Egidij Comes repressit hostẽ: pariter Saracenus alia submittẽs decem uexilla nostros repulisset, nisi instans à tergo Bohemundus subuenisset: pugnaq; atrox nullo utrinq; quem cepisset locum deserente committebatur: & illis ex utrisq; qui ad pontem leui decertabant prælio, ad suos se recipiẽtibus, toto fermè Christianorum infideliumq; robore res est gesta. Sed tardiusculè tũc q̃d semper aliàs primo frustratus impetu cõsue

B rat Saracenus Turcúsue flaccescere, accepit: nõ ẽm prius cessere, & in fugam pẽdere cœperũt, q̃ Admirrhatis suis partim interfectis, partim captis, se sine ducibus pugnare uiderunt. Fuitq; à nostris non quidẽ fuga, sed acie excedendi licentia laxior inchoata. Quod dũ Christiani duces captos Admirrhatos in castra duci curãt, nõnulli uulneribus, plures labore confecti, data illis deducendis præsidia sequebãtur. Cæsa sunt eo die infideliũ ad quinq; millia, septem capta, in quibus duodecim fuerunt Admirrhati, regibus potẽtaru pares, quos Babylonis Soldanus Antiochiæ præsidio immiserat cõseruãdæ. Ex nostris aũt præter primos mille, desiderati sunt quingẽti. Secundũ eam uictoriã de hoste peractam, castellis quæ fuerãt destinata, excitandis duces intenderũt. Primumq; ad Machonis templum ea ædificarũt ratione, ut quũ totum complecteretur templum, ad pontem etiam ductis brachijs pertineret, eiusq; custodia Raimundo S. Egidij Comiti est commissa. Ad ulteriorem uerò urbis partem, quę castris auersa mõti adhæret, uallis est ipsos inter mõtes, ideo incolis armentisq; tuta, quod nullus in eam, nisi per urbem mediã aut

C extra ad Machonariæ portæ promuralia est accessus. Nostri itaq; prędæ magis faciẽdę, q̃ alia ducti causa eam in uallem sub Antiochiæ mœnibus penetrarunt, & post factam annonę, & armentorum, ipsorumq; mortalium in agris repertorum ingentem prędam, inuentum in ea monasteriũ in diruti olim oppidi ruinis ædificatum cõmunierunt. Qua ex munitione, quod usu postea est intellectũ, apparebat omnẽ urbis partẽ castris auersam undiq; clausam reddi. Quumq; duces quẽ illi præficerent munitioni in cõcilio agitantes, nullũ qui se periculo obiectaret inuenirent, Tãcredus Bohemũdi nepos maiori solito auctus stipẽdio eam sibi prouinciã assumpsit. Tantiq; fuit ea duo excitasse castella, ut Cassianus rex ob recens acceptũ in prælio incommodũ animo fractus, & simul occasionem machinãdi doli quærere satagẽs, inducias petierit deditioni faciẽdæ, ut dicebat, præludiũ futuras: quæ tãto utriusq; exercitus gaudio cõcessæ acceptæq; sũt, ut facta potius deditio uideret, nostris in urbe, hostibus in castris liberiore cõfidentia cõuersantibus. Turbauit uerò eas Volonis egregij militis Gallici necis casus, quẽ nostrorũ militum uirtutẽ, ut fit, in colloquio extollentem Turci milites suffoderũt. Fortè per eas indu

D cias Pyrrhus quidam Antiochenus ciuis præstantissimus gestarũ à Bohemundo rerum omni in Syria clarissimarũ fama allectus, illum uidere, illum per interpretẽ alloqui curauit, adeoq; illius suauissimis moribus delectatus est, ut urbẽ ei Antiochiam dominio subijcere sit pollicitus. Sed Bohemundus quod publicum per deditionem breui futurũ apparebat, suũ ut fieri quæreret, adduci nõ potuit. Inducijs postea, ut diximus, turbatis, nuncios Pyrrhus occultos primũ, & post filium quem haberet unicum obsidẽ misit, id maxime orans, ut Bohemundus propriã tenendã dominio acciperet ciuitatem. Eaq; re Bohemũdo cum molestia referente in cõcilio discussa, uicit cõcors sententia, Bohemundo duci pręstantissimo permittendã sua uiri industria capiendã Antiochiam, quę si publica parta esset uictoria, ultro illi fuerit conferẽda. Igitur cõstituta ad facinus nocte, Bohemũdus omnes Christianorũ copias, quibus castrorum custodia indigere nõ est uisa; per simulationẽ prædæ mõtanis faciendæ interdiu educit, & uallem proximã circumactus est, quousq; ad noctem concubiam præmissi audaciores quiq; scalis, quas Pyrrhus in summo sustentaret muro conscenderunt, & propugnaculis Christiano munitis præsidio, porta urbis Pyrrhi custodiæ commissa, nostro equitatui est aperta. Ingressis Antiochiam

tiochiam Christianis,in Turcos Saracenosq; milites mercenarios est sæuitũ,& cum pu- B
blico nostrorum edicto uox una ubiq; audiretur parcendum esse ciuibus, omnis sexus,
omnisq; Antiochenorũ ætas nullo lædente partim in montana, partim nostra migrauit
castra.Nam cùm Cassianus rex Admirrhati Babyloniæ præsidio adiuuãte resisteret, in-
ermis multitudo inter pugnatores per noctẽ obuersata periculis nõ carebat. Sed ꝗ pri-
mum illucescere dies cœpit, Cassianus in mõtes confugit, & mercenarij Turci & Sara-
ceni arcis & ipsi cõfugio sunt seruati:fuit uerò tãtus Cassiani fugientis timor, ut uiã à no
strorum cõsuetudine auersam tenere nesciuerit,quẽ Armenij obuiũ obtruncauerũt: &
à nostris eodem quo urbs capta est die, arcis expugnatio intentata est. Erat uero arx,ut
ostẽdimus,celso in mõtis supercilio munitissima,quæ nostrorũ conatus facile redderet
inanes,ut nõ immerito ea in temeraria oppugnatione clades maxima sit accepta,multis
mortuis, plurimis uulneratis:in quis fuit Bohemũdus, qui fœmur saucios aliquot dies
maiorib.&summè necessarijs abstinere prælijs est coactus.Postera die nostro in ciuitate
exercitu quiescẽte,qui de summis excubabãt mœnium turribus, puluerem clamauerũt F
densissimum notissima nostris qua primum uenerant uia ad ferreum põtem esse. Credi
tumq; est temerè,& uulgo acclamatũ,esse Alexium Cõstantino politanum Imp.qui au-
xilio, sicut sæpenumero pollicitus fuerat, cũ copijs adueniret. Subito tñ eo cessante ru-
more, certi attulerunt Armeniorum nuncij Corbanã esse Persarum regis militiæ princi
pem,qui maximo cõtractum studio exercitum copias habentem innumeras tutãda du
ceret Antiochia,&secum redire Sensadolum,quẽ Cassianus pater solicitandum Baby-
loniæ Soldano per occasionẽ induciarum proximo tẽpore, & ea ut cõstabat causa cum
Christianis cõstitutarum Antiochia emisisset. Prima uero in cõspectu nostrorum Cor-
banam ad pontem ferreum fecit castra, ijsq; postridie motis longiuscula per mõtes cir-
cumactus uia arci ꝗ proxime accessit, quã Sensadolo iubẽte tradi am nouis Saraceno-
rum præsidijs cõmuniuit. Metatus loco castra Corbanã ipso aduentus die nõ minore ꝗ
nostri prius temeritate usus est.Immissis nanq; per arcem furentibus,& nullo ductis or-
dine copijs,Antiochiam recipere intentauit. Tanta uero facta est Barbarorũ strages,ut G
iustum uidereť exercitum eo die à nostris cæsum: nec tamẽ ea cessit nostris uictoria in-
cruẽta,quin tam multi uulneribus debilitati sunt,ut primo ꝙd ad arcis oppugnationem
acceptũ erat,hoc recenti accidẽte incõmodo,duces nostri cõstituere sint coacti,nõ esse
prius cum hoste,etiã lacessante confligendum,quàm Bohemundus & cæteri uulnerati
possent prælijs interesse.Omnisq; posthac nostrorũ conatus intẽtiore cura adhibitus,ut
arcem omnem ab urbis munitionibus per opposita repagula,fuccisos lata fossa meatus,
& muros alicubi excitatos excluderẽt. Suntq; locis idoneis castella,&,ppugnacula,cõ
tignationibus tabulatisq; opposita,de quibus nostri in stationes adhibiti eas munitiões
ab hostibus saluas redderẽt. Ea dum sic geruntˀ,fama aduentus hostiũ exercitus Arme-
nios,Surianos,&cęteros nostris fauere solitos,ab annona castris Antiochię importãda
deterruit,&ne importarẽt,curam iussit Corbanã diligentissimã habere.Quicquid uero
frumẽti,quod parum fuisse cõstat,in urbe erat,breui est cõsumptum,ut fame nostri opi-
nione celerius urgeri cœperint.Eratq; omnis leuandę illius spes in Imp.Alexio sita,qui H
petitum sępenumero cõmeatum mittere spoponderat,moueratq; domo illum nauibus
deferens.Et iam Philomenã oppidum applicuerat,cum uilis perfuga signorumq; deser
tor Stephanus Carnoti comes,quem inter primarios expeditionis duces numerare cõ-
sueuimus,illi obuius de nostro exercitu actum,& omes quoscunq; fames nõ cõfecerat,
hostili gladio cæsos,aut captos nunciauit.Quo eñ die primum Corbanã cum maximo
exercitu illo Antiochię appropinquare uisus est,multi ex nostris ignaui homines,saluti
ut existimarũt suę fuga cõsuluerũt,inter quos Stephanus ille à gẽtis nobilitate famosior
fuit.Factumq; est eo rumore ad maris littora perlato,ut quotquot mercatorũ naues fru-
mẽta adduxerant,portu & littore ad quod in ancoris starẽt relicto,in altũ se receperint.
Et erãt profecto Christianorũ in Antiochia res afflictæ,ut apparerẽt omnia desperatio-
nis plena propediẽ futura,nisi deus noster Christianorũ salutem tutelamq; sibi esse cor-
di miraculo ostẽdisset.Nanq; lancea,quæ Iesu Christi latus in cruce aperuit per spiritalẽ
uiro religioso factã reuelationẽ in S.Andreæ ecclesia est reperta:quo diuinæ profectio
nis signo in magnã spem erecti animis duces cum hostibus cõfligere statuerunt.Missiq;
sunt

A sunt Herlinus & Petrus eremita fide pr[illegible] a Corbanā habita, qui prœliū in tertiā diem denunciātes, illi ne detrectaret pro uirib. suaderēt: cumq; is elatissimis usus uerbis nō satis annuere uiderec, uicit in nostrorū cōcilio sentētia, educēdas in aciē copias, ut aut territus hostis fugiēs, se tāta molestia, quæ haud ꝑcul ab obsidiōe aberat, liberaret, aut si cōflictū irec, nostri ꝑ uictoriā, quæ certa & in manib haberec, nō minus Antiochiā redderēt pacatā, q̄ omnē Syriā, sicut breui uidebac futurū, nomini subijcerēt Christiano. Secūdū quæ deliberata Podiēsis episcop. q̄d sui officij fuit, oēs nostri exercitus mortales triduo ieiunare, & unicç rei diuinç supplicationibusq; uacare curauit. Qua aūt die hostē inuadi placuit, quā ab aduētu Corbanā secūdā supra uigesimā fuisse uidemus, partiti sunt duces exercitū in sex partes, qbus esset legionib. appellatio. Earū primæ Vgo magnus, secūdę Gothfredus Bolionius Normānus comes, Robertus tertiæ pręfuit: & in quartā Podiēsis episcopus pręter armatos cohortes suas, sacerdotes quoq; tenuit, quib. etiā cu-
B ræ carmina psalmistę gestāti lanceā militi pręcinere: quintā legionē duxit Tācredus: sextam Bohemūdus cū selectis, præter suas ex omni exercitu cohortibus subsidio cęteris affuturus. Et comiti S. Egidij Antiochiæ cura custodiæ demādata. Moturū uerò exercitum & foras in planitiē exiturū solēnis sacerdotū, monachorū & religiosorū pōpa præcessit carminib. sacris ꝑ salute & uictoria exercitus, preces ad deū supplicationesq; effūdēs. Occupauerat Corbanā cū infideliū exercitu à supremo mōtis uertice, ad quē arx sita est, usq; ad infimos colles planitiei amplissimæ cōtinentes, ab hisq; collibus ad Farfar amnē ab urbe recedentē cāpus duo millia passuū intercedit, quātoq; ab urbe Antiochia recedic, eò cāpestris regio illa ab imis collib. ad amnē magis diffundit. Egressi itaq; porta Machonaria Christiani duces eū oēm cāpū, q colle primū & amnē sub hostiū statiuis magis q̄ munitis castris intercedebat occupauere. Et Corbonā collis parte sibi & pręto rijs cohortib. suis retēta, cæteras oēs copias in cōtiguā collibus ab hoste auersis planitiē deduxit, ut nostris, si pugnare cū illis uoluerint, concessū fuerit ab amnis ripa in medios
C cāpos flexā aciē cōuertere. Prima aūt legio sinistrū cornu patētibus in cāpis faciēs Vgonis magni fuit. Et sextā quæ dextrū esset cornu sub colle, quē Corbanā insederat, tenuit Bohemūdus, ꝑximiq; fuerūt Bohemūdo Gothfredus, Vgoni Podiēsis episcopus, Comes Normānus Tācredusq; mediā aciē tenuere. Prius tñ q̄ pugnari cœptū esset, infideles, ala quæ in cāpos uergebat q̄ lōgissime extēsa Christianos dū gereret prælium à tergo inuadere cōstituerāt. Qd' cū esset à nostris illico intellectū, sumptis ab omni acie turmis cohortibusq;, septimā legionē conflatā Rainaldo Bobemūdi cōmilitoni ducendā attribuerūt. Isq; iussus extra cōstitutū principio ordinē in nouissimā hostiū alā duxit, primus omniū Vgo magnus intulit signa, hostisq; è regione oppositus, prælium detrectauit. Secutus uero est q proximus erat Podiēsis episcopus, & subinde Gothfredus suis quisq; locis rem acriter gerētes: maior tñ in Gothfredū uis hostiū incubuit, ut Bohemundus suppetias illi afferre sit coactus, in quē illico pari penè impetu totū Corbanā exercitus robur descēdit. Fuit eo die cernere, qd duo pręstātissimi duces Gothfredus & Bohemūdus fama omī ea expeditiōe celeberrimi ualerēt. Erat eñ maior hostiū moles, q̄ cui ut resiste-
D rēt idonei uiderent. Et pugnātes in medio proximi illis Tācredus Comesq; Normānus à suo & ipsi prementis hostis pōdere laborabāt. Accurerat uero Vgonē præsidio Bohemūdus. Sed is moturus septimā uidēs legionē à longa hostiū ala premi, in illius succursū pēdebat, cùm iterū & itē tertio ad Bohemūdi Tācrediq; suppetias uocatus accessit. Laborauerūt tres simul iuncti duces, ut dum pari penè fortuna cędes utrinq; in Christianis Saracenisq; maxima cōmittic, locū possent retinere, quibus uel leui momēto gradu deturbatis extrema sors ad internecionē fuerat subeūda. Sed dum ea utrobiq; audacia, ea fortitudine pugnac, flāma ignis in colle, quē Corbanā tenebat de arenti stipula in id parata emicās, nostros qd ea sibi uellet ignorātes terruit. Et ijs q montē tenebāt arduū infidelibus illico uisa flāma, rapidū mouētibus in nostris trepidatū est legiōibus, unoquoq; pari iudicio existimāte integras fore hostiū copias, quib. fessi resistere nequiuissent. Sed quod postea à captis magnatibus est scitū, iusserat descēsurus in collē Corbanā, agasones, quibus impedimēta essent cōmendata, q̄ primū ipse uictoria desperās, eo significasset incēdio, emigrare. Nostris ideo se magis solito cōtinentibus, hostes pariter oculis in ignem & Corbanā principis sui pretoria intēti se cōtinuere. Sed tamē Raimūdus cum septima legione prœliū nullatenus intermisit, cuius tulit fortuna, ut dū alā illi oppositā

princeps Corbanã,& remotior esset, primã omniũ in mõtes reuocat, ille principio sen- E
sim recedentes insecutus in fugã cõuerterit, qua cõspecta fuga multitudo omnis pariter à suo principe reuocata, dum in recessum penderet, fœdissimam cõmisit fugam: tum nostri instare territos, fugientesq́ interficere, hostisq́ nullã nisi in mõtis & arcis receptione spem habere. Corbanã ipse nostros in montẽ succedere cernens, cõtrà ac cõstituerat, in planiciẽ uel ea ratione descendit, quod sua cohors prætoria uelocibus equis, uelocioribusq́ camelis & dromedarijs usa impeditis in mõtium itineribus secum periclitatura sit uisa, nec prius destitit fugere, q̃ ad pontẽ ferreum est peruentũ. Qua in fugæ cõuersione à mõtibus arduis ad planitiẽ facta destituti sunt omni ducis præsidio Saraceni, ut paucis iumentorũ uelocitate prolapsis, cætera multitudo, & quidẽ ingens passim à nostris, & nullo cum periculo fuerit intercepta. Quinetiã agasones cum impedimentis priusq̃ se in tuta recipere potuerint intercepti sunt. Fuit uerò nostris animus fugientẽ Corbanam insequi, sed uespertino iam facescente crepusculo desinere satius est uisum. Cædem eius diei factã in hostib. quã ingentẽ fuisse cõstat, omes scriptores in centũ millia referũt: nec F
potuisse tenemus tot in mõtis cõuallibus, tanta camporũ planitie dispersam certo recẽseri numero eam cadauerũ multitudinẽ. Reuersi in urbẽ læti ouãtesq́ duces altero haud quaq̃ leui gaudio sunt affecti, quod Admirrhatus arci præfectus, ea Bohemũdo illa nocte dedita, Christianus est factus. Id solum in faciẽda deditiõe pactus, ut qui ex cohorte sua fidẽ Christi nollẽt suscipere, cum rebus suis abire permitterent. Postera die cum publico edicto spolia essent lecta, inspectaq́, ut æquali facta partitione, duces pro attributis sibi quisq́ legionibus sortirent, reperti sunt præter mularũ, asinorum, equorũ, & aliorum animalium numerũ ingentẽ cameli quindecim mille. Tãta item fuit annonæ in castris stationibúsue hostiũ repertæ copia, ut abundãtiora urbe Antiochia ac planè rerum omniũ opulẽta sint reddita. Rebus Antiochiæ ad eam tranquillitatẽ nono tandẽ mẽse, postq̃ obsideri cœpta est perductis, cẽsuerũt in cõcilio duces mittendũ ad Alexiũ Imp. oratorẽ, qui illã offerret suo ipsius arbitrio possidendã, & ut legationi accederet autoritas, Vgo magnus orator iuit, Alexiusq́ sibi conscius, q̃ malè promissiones expeditionis G
ducibus factas seruasset, & proinde aliquẽ subesse tãtæ urbis traditiõi dolũ ueritus, eam accipere renuit. Qua ex legatione tam infelici, q̃ indebita id maximũ nostri acceperunt incõmodum, quod Vgo magnus febre correptus, Cõstãtinopoli tũc obijt. Eaq́ amissi præstantissimi ducis dolori indignitate accedẽte, quã nostri a responsione Alexij conceperãt, factũ est, ut palàm dicere occœperint omnes fidem, quã nec seruauerat, nec seruaturus uideret Alexius, nequaquã illi seruandã esse. Actũ exinde est in cõcilio, ineunda ne tunc temporis esset in Hierosolymã expeditio. Per mensem uerò Iulium qui tunc erat, perq́ futuros Augustũ & Septembrẽ ea in regione qua iter est ab Antiochia Hierosolymã solis ardoribus exusta, raræ nimis & tenues sunt aquæ, & quod est cõsequens herbæ in iumentorũ exercitus pabulũ defuissent. Vnde edictũ, ut diuisos per oppida & castella milites singuli dimitterẽt duces, Calendisq́ Octobris oẽs in profectionẽ parati Antiochiæ adessent. Ad eius habiti cõcilij diẽ Podiẽsis episcop. febre correptus ex caumatibus cõtracta, Kal. Augusti interijt. Nec tamẽ interea Saracenos nostri quietos esse H
sinebãt, quin ad remotas regiones, & quæ prius quietæ fuerãt penetrãtes, captiuos prædamq́ abigebant, comesq́ S. Egidij urbẽ aggressus Albariã oppugnauit, & cùm capere nequiuisset, oẽs in illius agro captos mortales, q̃ sacro perfundi baptismate noluerũt, interfici iussit. Interim Christianæ expeditionis duces, & ad præfixum Kal. Octobriũ diem Antiochiæ cõuenerunt, nõ tamen qua sperabat celeritate profecti sunt, q̃d nulla magis causa aut ratione alia factũ uidetur, q̃ quia multi aduenerãt ab Europa milites, quib. arma, equos & uestẽ dari oportuit, & interim multi ad urbes oppidaq́ & castella, in quib. æstiua duxerãt reuertebant. Cum Kal. Nouẽbribus iam propinquãtibus duces cõstituissent esse proficiscendũ, Bohemũdus in procerum cõcilio, ac multitudinis cõuentu Antiochiã solẽni forma sicut promissum fuerat, sibi postulauit permitti, cæterisq́ omnib. facile cõsentientibus S. Egidij comes inuidia, ut uidet ductus restitit. Eo maxime prætẽso recusationi colore, quod ea ciuitas in uim iuramẽti quo Bohemũdus Alexio Imp. Constantinopolitano omnẽ obligauerat expeditionẽ, illi uel inimico homini deberet. Qua in cõtrouersia cũ diu principes altercarẽt, nec Bohemũdũ desereret multitudo, obtinuerũt expeditiõis episcopi, abbates & sacerdotes eã partim assensu sibi cõmitti ex arbitrio terminan-

A terminãdã.Cõcesserãtq; oẽs in basilicæ S.Petri sacellũ cathedra ueneratũ,qua princeps
ipse apostolorum Antiochenus patriarcha cõsueuerat insidere. Et hũc maxime in mo-
dum sedandã tollendãq; eam cõtrouersiã cẽsuerũt,ut Bohemũdus princeps Antiochię
declaratus,castra queadmodũ antea cũ copijs usq; ad cõsummatã uictoriã sequeret̃,co-
mes uerò S.Egidij eadẽ qua cęteri principes & expeditionis primarij religione iuramẽ-
ti solutũ se aut obligatũ esse ęquanimiter toleraret. Secundũ id latũ arbitriũ cõuentu so-
luto, Raimũdus S.Egidij comes Cassiani palatiũ in Antiochia ornatissimũ simul & mu
nitissimũ:q̃d à capta urbe inhabitasset,armatis cõpleuit. Et postridie cęteris omnibus in
profectionẽ parantib.ipse omniũ primus, pręmissas cohortes suas est secutus.Tãdemq;
ad quartũ q̃ Antiochia erat capta,mẽsem diẽq; octauũ,prima is exercitus ad pacatã sub
ditamq; urbẽ Rugiã fecit castra,binis inde castris in Albariã est ductũ: quã urbẽ natura
loci mœnibusq; munitissimã Saraceni magnis impositis præsidijs retinere, nostri cape-
re obstinatis animis cõstituerãt. Cũq; biduo dura in hostes extra portã cõgressos prælia
B essent cõmissa,egerũt in cõcilio duces extructis machinis nõ priusq̃ parata uictoria ex-
pugnationibus desistẽdũ, cõportarãq; materie aries factus & turris lignea est fabricata.
Delectauit uerò nos Robertũ uidisse monachũ, q scriptor interfuit,eas describere ma-
chinas in hũc modum.Fuit aries trabs lõga,ferrato capite,quã funibus appẽsam milites
crebris ictibus in murũ agebãt:& turris lignea triũ cõtignationũ,rotis ad imũ impositis
ab armatis militib.ducebat̃: qua muro appulsa turres mœniũ ęquãte milites q cõtigna-
tionibus inerãt cũ hoste cominus decertabãt.Extruxerãt uerò hostes machinas,quibus
saxa in nostrorum opera iecerunt,& igne materiã corrumpere sunt adnisi. Fueruntq; ex
Christiãis multi,quos ea duxit audacia,ut terni quaterniue de quib. pugnabãt tabulatis,
in hostiũ turres mœniaq; insilirẽt, quos Saraceni partim crebro pũctos ictu in nostrorũ
ad iã muri cõglobatorũ capita deturbarũt. Postq̃ tñ à nostris animaduersũ est, eã patere
ad urbis ingressũ uiã, multi simul & meliores quiq; cõglobati in mœnia à tabulatis desi
lierũt,à quib.superati hostes,& præcipites sũt deiecti.Nostrisq; supiore muro potitis la
C bãtia arietis ictib.inferiora muri nullo ultra defendẽre faciliter sũt apta.Primus aũt om-
niũ Bohemũdus cũ sua legiõe ingressus, ciues accuratissimè cõuocatos in turri mœniũ
apturæ ꝓxima,magnã uim mortaliũ saluos reddi curauit.Cęterũ in turbã ciuiũ æque ac
pręsidiorũ à nostro exercitu est sęuitũ,uel eo maximè q nullus est inuẽtus,q salute ac li-
bertate ꝓposita Christianus esse uoluerit.Albaria ciuit.spoliata misit Antiochiã Bohe-
mũdus seruatos in ea mortales,& cũ Raimũdo S.Egidij comite iterato egit,ut pacẽ illius
ac expresso cõsẽsu posset Antiochiã retinere,Raimũdoq; solito maiore uerborũ insolẽ-
tia denegãte,redijt cũ copijs Antiochiã Bohemũdus.Reliquũ q̃d erat exercitus in Alba
ria mãsit,ubi obijt episc. Auriẽsis. Erat uerò tũc hyẽs media, atq; ad duodecimũ Decẽb,
solẽni dñico die ea urbs capta fuerat,quã ꝑ tẽpestatẽ cõuehẽdis cõmeatibus incõmodã
fames uel ea ratiõe breui exercitũ inuasit,q̃ repertã in urbe annonã milites ea in direp-
tiõe corruperãt.Quã famẽ Robertus adeò per trigintaquatuor dies,quib.ibi fuit exerci
tus,inualuisse dicit,ut cadauerib. infideliũ nõnulli uescerent̃. Medio itaq; Ianuario cũm
D inde migrãdũ famis asperitas suaderet,Rugiã duces rediere. Accersitoq; Antiochia Bo
hemũdo,tẽtatũ est in cõcilio,si aut Raimũdus de solita cederet ꝑtinacia,aut eo etiã ꝑse-
uerãte ueller expeditiõi Bohemũdus,ut cõsueuerat interesse:sed uirũ fortẽ & pręstãtissi
mũ ducẽ Bohemũdũ rei indignitas,& ut prædicabat inaudita ęquè ac ignaui ducis inso
lẽtia,durũ rebellẽq; reddiderat. Fuit ea dissensio Christianæ expeditiõi periculosissima,
q secessiõe facta Gothfredus Bolionius,& Flãdrensis comes Bohemũdũ in Antiochiã
sunt secuti:& quos uictoriæ spes auiditasq; nõ duxisset, Raimundum S.Egidij,& Nor-
mannũ comites ad res gerẽdas fames attraxit. Duo nãq; ij duces copijs haudquaq̃ con-
temnẽdis Cæsaream cõcessere urbẽ Capadociæ,cuius rex Saracenus Antiochiæ & Al-
bariæ urbium calamitas exẽplo territus, nostrorũ amicitiam bello multum, ut rebatur,
periculi habituro pręposuit. Prætergressi Cæsareã Christiani,uallem ingressi sunt ferti-
lissimã,in qua animaliũ & omnis cõmeatus copia est reperta. Ex qua cum annona onu-
sti excessissent Caphaliam peruenerunt ,quã urbem incolæ perterriti deseruerãt. Pari-
terq; quacunq; incedebant locis quantumuis munitis oppidani prius migrabant,q̃ no-
stros uidisset suis mœnibus appropinquare. Iã uero appetebat uer,& gloriosæ uirginis
purificationem nostri in ualle urbi Camelæ contigua celebrauerãt, quum eius urbis re-

gulus pace per oratores impetrata, nostros pecunia & ueste iuuit. Quo motus exēplo A
Tripolis regulus pacē & ipse à nostris supplex orauit. Sed Raimūdus S. Egidij comes,
quē Bohemūdo inuidebat affectās principatū, in Tripolim mentē oculosq́ꝫ cōiecerat. I-
taqꝫ petitæ à Saraceno paci, cōditio omniū durissima, ut Christianus fieret, est apposita.
Quā ob cōditionē cū omis spes pacis cessaret, desederūt ad eā urbē dies XV. Christiani,
& cùm nulla nedū capiēdi, sed nec oppugnādi occasio se offerret, progressi Archas op-
pidū obsederunt: in quod natura loci munitissimū multus cōuenerat indigenarū popu-
lus, & cū intētata sępius expugnatio nō succederet, diuisis bifariā copijs, comes Normā-
nus eam cōtinuauit obsidionē, Raimūdus in Tortosam duxit. Per quod tēpus q manse-
rant Antiochię duces Gothfredus, Bohemūdus, & Fladrēsis comes ex hybernis ꝓfecti,
iter ad Hierosolymā sunt ingressi: diuersa qua iuerāt primi uia, singuli eūtes primi ad Ly
ciā unà in castra copias cōiunxerūt. Quo in loco Bohemūdus certior est factus Raimū-
dū, ab illo quē hyeme pręterita habuerat successu, factū esse solito elatiorē. Quare pru-
dēs uir ęquè ac probus dux Bohemūdus, ne aliqd eorū simulias incōmodi Christianę af B
ferret expeditiōi, Antiochiā cū suis copijs est reuersus. Gothfredus uerò & Flandrensis
comes Gibellū delati urbē ditissimā obsederūt: qd quidē S. Egidij comiti opportunè ac
cidit. Nā cū ad primos obsessæ Tortosæ dies, multiplicatis noctu ignibus Christianorū
exercitus metū Saracenis & Turcis præsidio immissis incussisset, nullus hostium extra
portā cōgredi est ausus: q̄ primū uero paucitas obsidētiū intellecta est, parabāt eas quæ
urbi inerāt, & dispersas per agri castella copias Tortosam accire, in nostrorū quos iam ꝓ
uictis cęsisq́ꝫ habebāt copiolas ruituri. Id cùm à captiuis intellectū esset, Gothfredū Flā-
drensemq́ꝫ comitē Raimūdus opē subitariā implorauit, ducesq́ꝫ tantisper morati, quoad
Gibelli regulo petitā cōcederēt pacē, Tortosam rapidū sūt delati: pariterq́ꝫ Normānus
comes a Raimūdo rogatus, Archas obsidione relicta suppetias illi attulit. In eūq́ꝫ modū
expeditiōis duces unis castris rē gerere denuo incœperūt. Lōga uero fuit Tortosę obsi-
dio, tres ut pote mēses diē unā cōtinuata, in qua sanctū pascha resurrectionis dominicæ
celebrarūt. Deinde omi potiūdi spe sublata ad urbē Tripolim accessere, & pacē supplici C
illius regulo his dederūt cōditionib. ut præter uestē, arma, pecuniā, & copiosissimū cō-
meatū exercitui præbitū capta Hierosolyma, qd fuerat pollicitus, fieret Christianus. Po
stera die Non. Maij quarta, breuiore licet, asperiore tñ per mōtes uia Hierosolymā pete
re incœperūt: primisq́ꝫ castris Bethelō oppidū arduo in mōte sitū est peruentū. Secūdis
ad urbē Zeparim, in cuius finib. ab aqua laboratū est. Tertijs ad flumē Braim. Inde per
calles arduū superātes mōtem ab hostiū impetu timuerūt. Et cū nullus uisus esset hostis,
postero die quintis castris Baruthū urbē maritimā ꝑuenere: & subinde ad Sagitiā, post
ad Surrū, dehinc ad Acrū singulis castris est descensum, peteētesq́ꝫ per diē, quæ secuta est
itineri initi, nonū oppidū Caiphas nomine, tandē die decima Cęsareā applicuere, mari
timā urbē inclytā Palæstinæ, quā beatus asserit Hieronymus Byrgos olim, id est, Strato
nis urbē appellatā Herodem cōtra fluctus maritimos insano extructā opere de Augusti
Cæsaris Octauij nomine Cęsareā appellasse. Morati apud eam dies duos, tertio Ramo-
las adeuntes, eam inuenerunt metu a Turcis Saracenisq́ꝫ desertā. Exinde motis de tertia
uigilia castris sex progressi passuum millia, sole uix dum orto primū urbis Hierosolymę D
mœnia prospexere. Videres uerò tūc uarios summo in gaudio motus, pars clamores in
cœlum attollere, iubilis pars & cāticis optimū maximū Iesum uenerari: pars lachrymis
ubertim in genas fluentibus ridēs, in faciemq́ꝫ prostrata sanctā urbem, sanctū ueneran-
dumq́ꝫ sepulchrū dñi salutabat. Ea autē urbs in Palæstina Syriæ regione arduo in mōte
sita, mōtibus pariter arduis circūdatˀ, nec flumina intus aut proximo in agro, nec fontes
habet præter unicum Syloe amnē tenui, & quādoq́ꝫ per æstatē nulla fluentem aqua, qui
mōtem Sion radēs, uallem Iosaphat mediā secat: quam ob aquarū necessitatē, cisternas
aquā cōtinentes pluuiā intus & extra, ager multas & ꝓpè infinitas habet. Pertinet autē
eius ager ad uarias gētes Christiano nomini inimicas. Nā Arabes, Moabitæ, & Ammo-
nitæ ab oriētali plaga: Sedumei, Ægyptij, & Philistęi à meridionali plaga: & maritimæ
ciuitates Ptolemaida, quæ & Accō, Tyrus & Tripolis ab occidentali: Tyberiasq́ꝫ Cęsa-
rea Philippi, regio Decapoleos & Damascus à septētrionali in Hierosolymitanos fines
spectāt. Itaqꝫ q̄ primū ad Hierosolymæ mœnia portasq́ꝫ uentū est: nihil antiquius duces
duxere, q̄ urbe in circuitu lustrata, metādis q̄ opportunè castris loca ducib. exercituiq́ꝫ
diuidere

A diuidere. Primumq́ ad ſeptētrionalē locū Normānus & Flādrenſis comites ſunt ſortiti
iuxta S. protomartyris Stephani baſilicā, quo in loco à Iudæis fuit lapidatus. Secūda ad
occidentē firmāda caſtra Gothfredo & Tācredo Bohemūdi nepoti obuenerūt. Et tertia
ad meridiē S. Egidij comes in mōte Siō cepit, baſilicā cōplexa glorioſæ uirginis ad cœ-
naculū ædificatā, in quo ſummi admirādiq́ myſterij cœnā dn̄s Ieſus cum diſcipulis mā-
ducauit. Caſtris magna diligētia cōmunitis, crebra ꝑ ſingulos dies prælia ſunt cōmiſſa.
Vrbi nāq́ populo frequētiſſimæ præſidia Soldanus & magna & electiſſima impoſue-
rat. Quod tn̄ duces Chriſtiani nullū Aſiatica in expeditiōe illa uehementiorē periculo-
ſioremq́ hoſtē annonę penuria & fame paſſi fuerāt, cōuehēdis undiq́ cōmeatibus priorē
omniū, diligētioremq́ adhibuerūt curā. Sed cùm adiuuabat mare, tum maxime certius
anni tēpeſtas auxiliū, q̊d ad Maij menſis finē, q tunc erat in regione ſegetes flaueſcebāt.
Addita tn̄ ſunt à noſtris agri Hieroſolymitani caſtella, & multis deditiōe facta, cōmea-
tū præbētibus, plurimis ui captis ſpoliatis, magna in caſtris uiguit abūdātia. His curatis
B rebus oppugnationi mœniū duces magnis conatibus intenderūt, caſtellaq́ primū omni-
bus in caſtris pari mēſura, pari ſtudio excitari cœpta. Sed dum materia cōportatˀ, dū fa-
bri & adhibiti milites moliunˀ, cepit ſolis deputatos armorū uſibus milites libido, quib.
ſe hoſtis tuererˀ animis pertentandi: & die Non. Iulij quarta putcolis minoribusq́ uineis
ad mœnia eſt ſucceſſum: etſi uerò tela, ſudes & ſaxa ſuperne ſūt dimiſſa, nullus tn̄ hoſtiū
extra portam rem comminus gerere auſus fuit, quin ſcala quę noſtris fortè unica tunc fuit
muro adacta, tres noſtrorū alter poſt alterū aſcenderūt, tenebātq́ muros: & ſi maior fuiſ-
ſet ſcalarū uis, ut aſſolet, adhibita, facile tunc fuit in tanta hoſtiū negligētia urbē capere,
ſpōte eñ ſua noſtri potius deſcēderūt, q̄ ab hoſte fuerint deturbati. Caſtellorū itaq́ per-
fecto opere placuit, ut è re militari uiſum eſt una eademq́ nō magis die, q̄ hora, tribus ut
erant caſtra locis oppugnare: & tn̄ ſigno ad aurorā dato primi Gothfredus, Euſtachius,
& Balduinus fratres, caſtello ad mœnia perducto pręliū inierūt. Secūdus Normānus, &
paulo poſt S. Egidij comites, ſuas & ipſi machinas admouerūt. Excitauerāt etiā ecōtra
C Saraceni repellēdis conatibus multa mœnibus tabulata, & corrumpēdis igni, ferroue,
aut graui supernè demiſſa mole Chriſtianorū operibus multa fuerāt machinati. Sed ca-
ſtellis, q̊d illi ꝓhibere nequiuerūt, appulſis par utrorūq́ intus extraq́ cōditio fuit, ut ſola
in militū uirtute pręlij māſerit uictorięq́ diſcrimē. Ceſſit uerò Saracenis Gothfredo re-
pugnātibus in cōtrariam intētionis partē magnus, quē defenſioni fecerāt apparatus, q̄
dum acriter pari utrinq́ certamine de ipſis operibus pugnatˀ, miles Chriſtianus in hoſtis
tabulata deſiliēs pedē illū & plane gradū referre cōpulit: quo ſēſim primo, & poſt breui
rapidū depulſo, noſter Chriſtianus miles mœnib. & ꝓpugnaculis eſt potitus. Probè pa-
riter à Normāni comitis legionib. res eſt geſta, nec tn̄ murū ipſe aut ꝓpugnacula potuit
capere. Et S. Egidij comes locū nactus, turri Dauid proximū, etſi caſtellū muro adegit,
leuem cum hoſtib. cōmiſit pugnā, q̄ ſuus miles declinādis, quæ à turri supernè demitte-
banˀ, telis ſaxiſ ue occupabatˀ: & tn̄ ubiq́ atq́ utrinq́ omnibus in oppugnationis locis
cædes maxima cōmittebatˀ. Iam uerò inchoatū mane ſummo præliū, nulloq́ intermiſ-
D ſum momēto, in meridiē protractū erat, cū Balduinus Boloniius Gothfredo impellēte,
eadē qua Saraceni in mœniū tabulata cōſcenderāt ſcalarū cōtignationumq́ uia fortiſſi-
morū militū ſtipatus turma in urbē deſcēdit, & alios ruētes Gothfredus precipites cōti-
nuo immittebat. Ad quē Balduini deſcēſum tātus eſt factus Saracenorū Turcorūq́ cō-
curſus, ut de noſtris actū eſſe apparuerit, niſi Gothfredus telis in Saracenos ſudibus & ſa-
xis, quę mœniū defenſioni à Hieroſolymitanis parata fuerāt uſus, illos ſupernè ab omni,
quę murū & ꝓpugnacula cōpleuerat multitudine peti curauiſſet: à quib. ictibus deſup
uenientib. maxima in malè armata hoſtiū gēte occiſio eſt cōmiſſa, cùm in parē & propè
maiorem ederet Balduinus. Interim Euſtachius inferiorē perrumpere murū aggreſſus:
haudquaq́ tantū profecerat, ut uix binis terniſue peditibus pateret aditus. Quamobrē
Gothfredus omni ſpe uictorię in Balduino cōſtituta, quicqd ſuo exercitui inerat roboris
ad illū ſcalis deſcēdere iuſſit. Qui ſtructa acie in proximā ducēs portā, dum ad uiarū exi-
tus in hoſtes animis conſternatos repugnatˀ, refracta ui porta omnē admiſit exercitum.
Cū captā eo in loco urbē clamores eiulatuſq́ ſignificarēt, S. Egidij comes ammirhatū
turris Dauidis, quæ amplæ arcis munimenta haberet, & ſubiectæ urbis portæ cuſtodiæ
deputatum

deputatum blandè appellãs, pellexit ut arcem cum gaza à ciuibus importata sibi dedẽs E
saluus cũ suis omnib. demigraret. Alia uerò duci Gothfredo mẽs, alius fuit animus: prosternendo eñi hosti & ulciscẽdo Christianorũ sanguini, quẽ gens impia cum sępe aliàs, tum ea die fuderat, totis uiribus incubuerat: & se Gothfredo Normannus Flandrensisq; comites cũ legionibus adiunxerãt: q tres simul iuncti duces urbe iam planè capta, & inuentis quibusq; hostibus interfectis ad tẽplũ Salomonis duxerũt, in quod ciuitatis præsidiorumq; maxima pars cõfugerat. Eo autẽ in tẽplo se bifariã diuiserãt infideles, quòd præsidiorũ ciuitatisq; primarij superiorib. occupatis, scalarũq; meatibus occlusis multitudinẽ in infimis destituerãt. Ingressi itaq; templũ nostri patentibus ualuis plenam pugnam inierunt solito duriorẽ, infidelibus nõ magis se ut tuerẽtur, quàm ne inulti morerentur, omnia in nostros audẽtibus: tam multi tamẽ irruebant nostrorũ alter post alterũ globi, ut etsi par erat uictorũ uincẽtiumq; cædes, nostro exercitu pro succedentiũ multitudine semper integro, oẽs illi ad internecionẽ fuerint occisi: quã fuisse tantam cædem refertur, ut qui solido tersoq; prius in pauimẽto melius q̃ apertis in campis cõsueuit, cõ- F
seruabatur cruor, pugnantiũ talos altitudine superaret. Potiti imis tẽpli duces, cùm iam obtenebrasceret, receptui canẽtes in publica urbis se cõtulere, edictoq; tubis ubiq; per urbẽ cõclamato præda omis militi cõcessa, & desæuiri in barbaros seuera admonitione prohibitũ. Postridie cùm ad superiora templi expugnãda reditum esset, ciuibus miserabili uoce planctuq; supplicãtibus, per eos præsidiorum primoribus est concessa uita. In

Anno salutis 1099. huncq; modũ Hierosolyma à Christianis capta est idib. Iulij nono & nonagesimo supra millesimũ salutis anno, & trigesimonono die postq̃ cœperat obsideri, q annus fuit quagingẽtesimus nonagesimus, postquã Heraclij Imp. tẽporibus ea ciuitas à Saracenis fuerat possessa. Potiti templo duces urbis & illius purgatione à cadaueribus Saracenis iniuncta, exuerũt arma: & ad sanctũ domini sepulchrũ cernui, uel potius repẽtes perrexere. Idẽ fecit omnis Christianorũ multitudo, pulchrũq; fuit cernere summa in lætitia, summa in omniũ exultatiõe irrigatas fluẽtesq; lachrymis singulorũ genas, laudes, hymnos, psalmos, certatim cum presbyteris & clero populus decãtabat. Petiti postea latebris ꝓ- G
deũtes Christiani numero paucissimi Hierosolymis habitare cõsueti: quibus ostẽdentibus, ubi dñs Iesus in horto captus, ubi uerberatus, ubi passus, ubi deinde obuersatus, & demũ ascẽdit in cœlos, didicit omnis populus. His per octo dies summa deuotione obitis spiritalibus gaudijs, de rege ubi dãdo agi cœptũ. Quã ad creationẽ cùm omnis conuenisset Christianorũ exercitus, nec uota scrutari, nec suffragia iniri oportuit, qđ illico Gothfredũ Bolioniũ regẽ nõ magis multitudo omnis, q̃ ipsi duces acclamauere. Gestatus itaq; ducũ humeris ad sacrosanctũ domini sepulchrũ Gothfredus, inter missarum solennia accuratissimè celebrata rex Hierosolymitanus est appellatus. Sed is uir eximius dominiũ urbis, qđ tanta principũ populorũq; Christianæ expeditionis cõcordia oblatum erat, accepit. Regni uerò titulũ & insignia ideo se nolle dixit, q indecẽs nefariumq; duceret diadema aureũ peccatorẽ homũcionẽ capiti imponere ea in urbe, in qua saluator mũdi ęternus rex spineã suo sacratissimo madẽtẽ sanguine coronã gestasset. Eodẽq; in loco ad octauã postea diẽ uinculorũ beati Petri solennitate festã Arnulphus presby- H
ter patriarcha est creatus, & ab episcopis qui exercitui inerãt cõsecratus. Dũ uerò Gothfredus patriarchaq; hic religionẽ, ille politiã ex Christiana institutiõe cõponũt, Neapolitanæ urbis Assyriæ oratores ad Gothfredũ uenientes, se ciues suos & urbẽ illi dediderũt, cũ quibus comiter acceptis, & in patriã rediturus Eustachiũ fratrẽ suũ & Tancredũ Italicensem cum legionibus duabus ire curauit, qui magno ciuiũ cõsensu applausuq; intro ducti, urbẽ deditã Hierosolymitani regis nomine acceperũt. Sed quo die illius captę urbis Hierosolymã uenit nũcius, alter illi cõtrarius est allatus, Babylonij regis Solymani exercitũ, q Hierosolymã hostili animo peteret, Ascalonẽ puenisse. Ea uero urbs maritima uix passuũ millia qnq; & uiginti Hierosolyma abest, cuius ciues semp Hierosolymitanis aduersari cõsueuere, cũ ecõtra Neapolitani eorũ uel aduersam, uel secundã sectari fortunã, nullo unquã tẽpore desierint. Vnde cũ Neapolim eodẽ die, quo Hierusalẽ nuncius idẽ peruenisset, Eustachius & Tãcredus Neapolitanis in bonã spẽ erectis, cũ legionibus sunt profecti. Vixq; dum mediũ emẽsi erãt iter, cũ Gothfredi se uocãtis literæ illis sunt redditæ. Gothfredus eñi altero post alterũ allato de hostiũ aduẽtu nũcio, & omnib.

nonpræ-

A non prælatis proceribusq; magis, quàm militibus in cõcilio proposita cõstituerat, hosti
q; posset longè à Hierosolymis occurrere. Itaq; priusquam legiones à Neapoli redeun-
tes arma deponerẽt, cæteræ agmine facto sine ducib. porta Dauidis ,pfectæ, ad secundũ
lapidẽ substiterũt. Gothfredus eñ & patriarcha Petrũ eremitam rei diuinæ & urbis cu-
stodiæ præfectũ, quid facturus esset priusquam & ipsi mouerẽt, instruere uoluerũt. Etsi
uerò commodior per campos erat uia, breuiore tamẽ per mõtes ea ratione Gothfredus
duxit, quod hostibus loco superior tam diu esse uoluit, quoad illi quò tenderẽt inspexis
set. Ventumq; est perpetuo diei labore primis castris Cæsaream Palæstinæ , postera die
quũ superatis montibus Ramolam ad meridiem attigissent, eo diei, quod erat reliquum
patẽti maris littore ad quatuor millia passus sunt progressi. Etiã hostis agmen latiore fu
sum licẽtia ueniebat, in quos delati leuis armaturæ Christiani, nõnullos eorũ captos ad
Gothfredũ perduxerũt. Iiq; hostilis exercitus cõditiones interrogati, ut fidem dicendis
compararẽt, se catenis uinctos ad suppliciũ, si mentirentur reseruari postulauerũt. Exin
B de omissis ambagibus dicere iussi, Clementẽ esse dixerũt regis Babyloniorũ Solimãni
militiæ, qui quingẽta ducens mortaliũ millia, nõ magis Christianos, quos facillimũ du-
ceret ad unũ interficere, quàm Hierosolymã delere cõfidat: narraueruntq;, quod postea
uerum esse cõstitit, nauibus illum innumeris præter annonã, arma, uestem militarem, &
alia militũ usui futura, machinas quoq; factas, & alijs excitãdis materiam comportasse.
Flumen erat loco proximum, quod à Ramola & Asdona pariter penè distans unico ad
uiã eas in ciuitates perferentẽ uadaretur loco. Statiuis itaq; ad ea uada firmatis, per no-
ctem quieuere. Postero die coelo uixdũ albescente, patriarcha cum impedimẽtis & co-
horte una præsidio futura uadi custodiæ relicto, Gothfredus cũ exercitu est trãsgressus.
Nec tamẽ prius amnis ripas reliquit, quàm acies ordine structa fuit, dextrũ cuius cornu
ad maris littus pertinens S. Egidij comes, sinistrum, in quod omne hostiũ robur ruiturũ
uidebatur, Gothfredus obtinuit: eiq; Normannus comes S. Egidij comiti Flandrensis
proximior adhæsere. Eustachius, Tãcredus, Balduinus, & cæteri duces cũ peditũ robo-
C re mediã aciem tenuere, ex qua iussi possent utrinq; laborãtibus subuenire. Vixq; nostri
in ordines se contulerant, quũ hostium examina cãpos qui ad Ascalonẽ passus quatuor
mille pertinent, complentia ad prælium prodiere: nec erat legionũ in illis, aut ordinum
certa intelligibilisq; discretio: sed quacunq; in latum acies tantundẽ illi globo pugnan-
tium occupãt. Alterq; post alterum globus continens sequebatur fessis uel occisis præ-
cedentibus in prœlium successurus. Clemẽs ipse ultimo loco continẽs militũ proximos:
& ut ipsi præcedentes impellerẽt, urgebat: primus nostrorũ Normannus in hostes im-
petum fecit: qui cũ Saracenis, Arabibus, & Turcis pugnare assuetus, nil accuratius egit,
quàm strictissimo & ipse globo tam proximè ad hostẽ accedere, ut sagittarum, quibus
illi præualent, usu frustrati, gladijs rem gerere cogerẽtur. Sed ea gens in sola equorũ aut
pedum pernicitate cõfidere solita, urgentibus nostris cessit: & quotquot Francorũ lan-
cea aut gladius nõ prostrauit, in patentes profusi campos, nullo insequẽte cõuersi, sagit
tas eminus iaciebant: pariter secundus fecit globus. Et Clemens, qui licet suos inuicẽ se
D contingẽtes premere nõ desineret: mille tamen aberat passus, quæ à suis cõmittebatur,
fugam à nostris fieri opinatus, gentis Christianæ amentiam subsannasse fertur, quæ inui
cto Babyloniorũ exercitui occurrere præsumpsisset. Interim Gothfredus Tancredũ in
dissipatos fugientesq; dimittẽs, in consertissimos ipse hostes prorupit: nulloq; illorum,
ut consueuerant, à Tancredi imminentis timore, ut profugeret auso, globi se inuicem
adeò represserunt, ut Clemens pedem referre pondere reprimentium sit coactus: qui a-
lia recedẽdi necessitate, nequaquam expectata, in Scalonæ portam passus tria millia se
recepit. Tunc uerò fœdissima in suo exercitu fuga est commissa. Et quod receptum in
campos erat, Tancredus præsepserat, fugiens multitudo cursum in naues oculosq; con-
uertit. Tunc S. Egidij Flandrensisq; comites, sua plurimum eo in prælio opera usi, & cæ-
ciderunt innumeros, & in mare plurimos præcipites impulerunt. Balduinus tunc & cæ
teri, quos mediam tenuisse aciem diximus , rectà Gothfredum subsidiarij sunt sequuti.
Stragis in barbaros factæ numerum, Robertus monachus, qui tunc Hierosolymis erat,
nõ ponit, quã Gulielmus, & cæteri fermè omnes, suo in similibus more centum fuisse di
cunt millium armatorum. Sed quantacunque fuerit, quam certè maximam fuisse opor-
tuit, id

tuit,id Christianorũ rebus adiumẽti attulit,ut omnis quã in posterioribus nostris cessisse ostẽdemus, inde processerit amplitudo. Auri uerò,argenti,iumentorum,animalium, & ditissimæ supellectilis tantũ nostris ea in uictoria est quæsitũ, ut ad eam Hierosolyma redierit opulentiam,quæ illi nondũ à nostris inuasæ consueuerat esse. Clemens nauf profugus quũ uela pãdere occœpisset, Ascalonenses deditione facta,quicquid reliquia rum exercitus infideliũ mãserat, Gothfredo in fœderibus permiserũt.Gothfredo patriarchaq; cum uictoriæ exercitu Hierosolymam reuersis,magna quies illa in urbe esse cœpit.Fueruntq; ex ducibus multi & præstãtes, ea ex omi militia plurimi milites,qui uoto suo liberãdæ ab infidelium spurcitia Hierosolymæ compotes facti, in patriã redire uoluerunt:quorũ primi præstãtioresq; Normannus S.Egidij,Flandrensisq; comites fuere. Gothfredus cum fratribus,& eo qui mansit Christianorũ exercitu ampliãdis regni finibus uehemẽs diligentissimusq; incubuit.Primumq; ut uenientibus ab Europa Christianis tutus esset in Asiæ littora receptus,Ioppen maritimam portuosamq; urbem obsedit, cuius multos dies & magna oppugnatæ pertinacia quũ esset potitus, ad Ramolam duxit campestrem urbem: ex qua munitissima urbe Saraceni itinera Ascalonẽsium in Hierosolymam impediebant.Eaq; capta itum est in Cayphã, quæ & Porphyria,urbẽ maritimam ad Carmeli mõtis radices sitam,quæ ab Acron potẽtissima urbe uix quatuor passuum millibus est semota. Dumq; ad Caiphã durat obsidio, Tyberias Galilææ ciuitas,à qua proximus lacus,qui & mare Hebraica cõsuetudine appellatur,nomẽ accepit,in potestatem facta est:pariter eodemq; tempore Caipha est recepta. Quę quũ feliciter & supra spem omniũ anno uno à capta Hierosolyma Gothfredus cõfecisset,febre correptus obijt. Et Balbuinus frater,magno omniũ Christianorũ qui terram incolebant sanctam cõsensu,nõ sicut frater dominus,sed rex Hierosolymę est creatus.Fuit is annus Christianæ salutis supra millesimũ centesimus primus,quo in anno secundus Vrbanus pontifex Romanus,tanq; re ab se inchoata dominici sepulchri liberationis feliciter absoluta, carnis humanæ carceribus & ipse liberatus est.Inussit autẽ eius mors nõ leuẽ Romano populo notam, quod ex Petri Leonis domo, in qua tantus uir duos latuerat annos,funus effertur ad S.Petri basilicam ducendum: clerus inferendas cadaueri iniurias timuit,nec media,ut oportuit, urbe põpa processit.Sed pauci fuga accelerãtes,per regionẽ Transtyberinam pheretrum detulerunt. Paulopost Raynerius Bleda oriundus, tituli S.Clementis presbyter,cardinalis in Paschalem secundũ assumptus est. Et per id tẽporis Rogerius Siciliç comes,obsessum aliquãdiu Canusium cepit,& paulopost uita est functus: cui in Siciliæ comitatu omniq; dominio alter Rogerius ex fratre nepos successit. Romæ aũt Paschalis pontifex nouus,ea profectò dignus cathedra, extinguẽdi tãto tẽpore antea inchoati schismatis auidus erat,& pecuniarũ egẽs,quibus copias cõpararet in Guibertum antipapã Albæ Marsorum,sicut ostendimus,agentem ducendas, amicos orare opem cœperat.Quũ Rogerius Siciliæ nouus comes gratiã põtificis & ecclesiæ sibi conciliaturus,oratores ad illũ misit,qui debitis obediẽtiæ sponsionibus factis mille auri uncias dono dederũt.Eaq; adiutus pecunia Paschalis exercitũ tumultuariè ex terra ecclesiæ contractũ duxit in Albam,& auxilijs fretus,quæ Rogerius comes misit, illã obsidere constituerat.Sed Guibertus, paruo quod Ricardus Capuæ comes dederat, præsidio diffisus,in proxima Furconensiũ,nunc Aquilanorũ mõtana,se recepit: dumq; pontifex expugnãda Alba aliquot detinet dies, Guibertus febri ex fugæ labore cõtracta, homo iam decrepitus breui est mortuus. Nec tamẽ defuerũt defuncti Guiberti erroris sectatores,qui alium facerẽt Antipapã.Nanq; apud Auersam,quæ ciuitas Richardo Capuano fœderata erat,prophanatus est Albertus quidã,q uod partim cõplices sui in electione discordes fuerãt, partim aduersarij ciues eũ apud se prophanari iniquo tulissent animo, eodem die depositus,& apud ecclesiam S.Laurentij,quæ est Auersæ,relegatus fuit, Alterq; Theodericus nomine à facinorosis olim Guiberti sequacibus apud Cauã urbẽ Richardo item confœderatã, in antipapam deputatus est. Sed quinto abinde & cẽtesimo die Cauenses tolerati sceleris pœnitẽtia ducti,illum adulterina quã tenebat sede depositum,apud sanctæ trinitatis anachoritæ indutũ pallio,bonis,ut dixerũt,perdiscendũ moribus,clausum teneri custodiriq; curarũt. Tertius item inuẽtus est, Maginulfus nomine ciuis Romanus,qui se papã curauit appellari. Id apud Rauennã factum conijcimus,sed tanta

A tanta iã erat Paschalis in urbe Roma & per Italiã autoritas, ut is etiam scelestus exilio à Romanis dãnatus, & paternis spoliatus bonis à Rauennatibus quoque sit pulsus, atque etiã à ueteranis Guiberti sectatoribus destitutus. Ea spiritali autoritate parata pontifex Paschalis tẽporali quoque reparando ecclesię dominio intendit. Primumque ciuitatem Castellanã natura loci munitissimã: & paulopost Beneuentũ fauoribus maxime auxilijsque Rogerij comitis fretus per legatos recepit. Per quod tẽpus quum Petrus Columna Romanus ciuis Richardo fœderatus Capuæ comiti Cauas agri Pręnestini oppidũ, qđ iuris erat beati Petri, occupasset, põtifex illuc ducens, & Cauas recepit expugnatas, & Zagarolo Columnaque oppidis, quę idẽ paterna tenebat hæreditate spoliauit. Erat tẽpestate illa Romæ familia Corso cognomine potentissima, cuius domorum partẽ Capitolio proximarũ Henricum tertium, ob seruatã Gregorio septimo fidem diruisse ostẽdimus: primarijque eius familiæ Stephanus, fratres & filij numero multi, mutato in peius studio, regi Henrico & intrusis in papatũ aduersus Vrbanũ & Victorem pontifices fauerant:
B quos in pristina perseuerãtes audacia, secũdus Paschalis pont. urbe expulit. Dum itaque pontifex recipienda Beneuento cũ exercitu abest, Stephanus is Corsus sancti Pauli basilicã cum armatorũ turba occupat, palatiumque illi ad primas portas impositum cõmunit. Id octauus Ioannes Romanus pont. tanto circundederat muro, ut à multis habitatũ Romanorum ciuium familijs castellum esse uideretur. Fiebant autem ex eo castello à Stephani satellitibus in Romanũ agrũ noctu interdiuque excursiones, capiebantur, occidebanturque, qui aduersa in urbe studia sequebant͂: ut nihil Romana in terra pacatum, nihil sineret esse tutũ. Ea iniquo, ut debuit, animo ferens põtifex, à Beneuẽtana obsidione reuersus, cõstituerat auxiliaribus magis Rogerij comitis, quàm Romanorum copijs basilica circũsessa, rebelles captos punire, quũ sui curiales clauibus usi adulterinis turrim palatij maiorẽ noctu ingressi, studentiũ põtifici copias introduxere: uenissetque Stephanus in potestatẽ, aut interfectus fuisset, nisi pont. uel dissimulato uel lenito odio cõniuens, illũ abire permisisset. Tãtis rebus annis plus minus, ut uidet͂, duobus prudẽter simul &
C feliciter circa tẽporalia cõfectis: põtifex Paschalis componendis ecclesiasticis, quas alicubi turbatas nouerat, tria instituit cõcilia: primũ Florentiæ, in qua ciuitate episcopum pertinaciter asserentẽ Antichristũ tunc temporis natum esse, quum satis ostendere nesciret, redarguit. Secundũ Guardescalli, super male acceptis à clero inuestituris ecclesiarũ. Et tertiũ in Francia celebratũ est apud Trecas, in quo Gallicanarũ ecclesiarum reformatio facta fuit. Reuersusque in Italiã inuenit Romã & eius terrã Stephani Corsi audacia perturbatã. Ceperat enĩ Montaltum & Ponticlum, tunc Hetruriæ, nunc patrimonij sancti Petri castella: ex quibus omnẽ ad Tybrim pertinentẽ Hetruriam latrocinijs populationibusque infestabat. Maioresque interim & breui multiplicaturos motus in Apulia, & circa Beneuentũ, Capuã, Salernũ, & maritimã ecclesiæ prouinciã fatiscere reicijt. Duxit itaque prius in Hetruriã: & Montalto expugnato, qđ per æstatis sydus grauis esset exercitui periculosus regionis aer, Ponticlo abstinuit. Reuersusque in urbẽ eius ecclesiarũ ac cleri curam Lauicano cõmisit episcopo: demandauitque urbis Romæ, quantum
D ambirent mœnia, administrationẽ Petro Leonis & Leoni Frangipane ciuibus quũ potentissimis, tũ etiam Romanæ ecclesiæ studiosis. Vtque urbs & oppida ecclesiæ subdita, & omnis terra de Romanis finibus tuta esset, Gualfredũ nepotẽ suũ, quẽ militiæ magistrum & principẽ cõstituerat, Ptolemeo tyrãno, ut cõijcimus, Sublacensi ecclesiæ, sicut prędicabat, dedito: ea ratione cõiunxit, ut ambo armati omnia perlustrãtes, pacẽ in prouincia cõseruarent. Sed dũ pontifex in Apulia remotior abest, urbs Romana intus insidijs & inuidia ardet: extra Ptolemeus spreto Gualfredo omnia turbare, atque in rebellionẽ nitit͂ concitare. Adiuncto nanque sibi Petro Columna & abbate quodã Farsense, id maxime effecit, ut Ananini primi, post Tyburtini, Prænestini, Thusculani, & Sabini, & ecclesiæ & põtifici rebellarent. Hique tres copijs cõiunctis, in Albã Latinorũ ducẽtes, commissis late populationibus, nec urbe potiti sunt, nec ut ipsa etiã rebellaret, peruincere potuerunt. Et nisi solers & præceps in reditũ fuisset pont. facile fuerat, ut qđ Ptolemeus se facturũ cõminabat͂, in urbẽ Romã reditu arceret͂. Veniens tamen comite Caietano & Guiscardo Aquilano cum copijs deducentibus, Albę acceptus Romã propere aduolauit. Quibus comitis & Tancredi copijs fretus, primũ omnium Tybur obsedit. Eaque

urbe multo labore, multisq; cædibus in prælijs quæ cōmittebanť, factis, est potitus. Roma exinde ab ea reuersus expeditione, Capitoliū paruā tunc etiam uetustatis retinens partē cōscendit: & copijs ad id retentis, quicquid erat ubiq; per urbem domorū ad Corsos spectans, nisi Stephanus & gentiles sui quæcūq; ad ecclesiā spectātia tenebāt, occupata restituerent, diruere cōminatus est, atq; etiā cœpetat, cum illis omnia reddentibus fideiussoresq; dantibus de fide Romano pont. & ecclesiæ seruanda, ab ædiū demolitione cessatū est. Quæsitaq; multis laboribus pace Paschalis pont. tunc primū frui cœpit. Atin Asia Boemūdus Antiochię princeps Gothfredi morte audita, ueritus ne quid ea mors ut assolet, regni reb. incōmodi afferret, cū maxima copiarū suarū parte se contulit Hierosolymā. Cumq; Balduinum sibi cōiunctissimum, ac ætate æqualem factum regē offendisset, illi cōfirmando augendoq; regno opē operamq; possibilem præstare cōstituit: fecerūtq; pariter Blesensis & Stephanus Burgūdiæ comites, ciuitatibus oppidisq; relictis, quæ in regni finibus pauloante acceperāt possidenda. Cōciuerat uero ea mors Gothfredi audita Saracenos & Turcos ad Hierosolymā, siqua per Christianorū dissidia pręberet occasio, recipiendā. Iamq; urbi nimis, ut nostri cōsueuerant duces, cœperunt appropinquare, cū rex Balduinus nō magis potentatu per Boemūdi & comitū pręsentiam, q̄ animis auctus, uel potius, sicut euentus docuit, elatus in illos ducere constituit. Eum ferunt tantū facinus aggressum, nec numerū sciuisse hostiū, nec quid agerent mōlirentur'ue, ut nosceret curauisse. Duxit itaq; & hostibus inexplorato ac temere est congressus, quē ea ex parte temeritas iuuisse uideť. Quàmprimū em̄ ad congressum moles maxima hostiū nostros ꝓ dimidia numero superans eos ilico fudit. Nā dum Christiani exercitus duces erratū regis corrigere adnituť, Blesensi Burgundoq; comitib. cū paucis suorū cæsis, & Boemūdo in potestatē hostiū facto, rex ipse fuga prolapsus in Hierosolymam cum exercitu parum lacero se recepit: nec tamen ausi sunt infideles urbē obsidere, cuius capiendæ saluo rege saluisq; ut erant copijs, nullā reliquam fore opinabanť: & Tancredus Boemundi nepos, susceptā Antiochiæ principatus curā adeo ardēte animo uigil administrauit, ut Boemūdi pręsentia toto triennij tēpore, per qđ carcere tētus fuit, nullatenus sit desiderata. Sic is Alexiū audiens Cōstantinopolitanū imp. Christianos occidentales Gothfredo primū, & post Blesensi, & Burgūdo comitibus defunctis, & Boemūdo capto paruifacere, & propterea nostros ab Europa Asiā transfretate cupientes molestijs affectos ꝓhibere, uehementi in illū ira exarsit, duxitq; ilico Laodicēā illius imperij ciuitatē, qua sæpenumero oppugnata potitus est: nec aliud quicquā eo triennio in rebus Asiæ gestū fuisse inuenio: neq; uero minor fide ac pietate, q̄ animis & rerū gerendarū peritia fuit Tancredus, q Boemūdo per ingentē uim pecuniæ Turco datā liberato, Antiochiā cum principatu aucto possidendā restituit: ad cuius liberati nunciū, maiora solito audere cū cœpisset Balduinus, magnā ei summe necessariā destinauit expeditionē in Acconē, quæ & Ptolemaida, maritimam urbem, cuius portus omnium regionis celeberrimus, naues intra mœnia multas maximasq; acceperit. Venerunt aūt uocatæ auxilio Genuensis primo, post Veneta classes rostratæ naues & triremes octuaginta, & pressa mari ac terra Accon uigesima q̄ erat obsessa die facta est in regis Hierosolymę potestatē, liberisq; illis de Italia ciuitatibus priuilegia rex in ea urbe cōcessit amplissima, de qbus in libro sequente diffuse dicemus. Accessit aūt tantæ urbis captæ alia haudquaquā minor uictoria, qđ Balduinus rex Turcis & Saracenis, q magnū adduxerāt exercitū, obsessæ ei urbi suppetias laturis cōgressus, magna ui repulsis fugatisq; edidit occisionē. Per eāq; quietē, quā in rebus Asiæ illa uictoria attulit Christianis, Boemūdus Antiochiæ principatu Tancredo nepoti cōmendato, in Italiā nauigauit. Hæc tunc intra quintū regni Balduini annū apud Hierosolymā Antiochiāq; sunt gesta. In Europa uero interim per id etiā quinquenniū Hēricus tertius pont. Rom. ea maxime ratiōe nō fuerat infestus, qđ filius Hēricus eū per diuinā, ut uidetur, ultionē bello fuerat persecutus, qđ maiori ex parte circa Leodiū Coloniāq; est gestum. Mouerat Aquisgranio cū exercitu filius in genitorem Leodij agentem ducturus, & præmissæ cohortes pontem, qui apud Vinsacū Mosam iungit, occupauerant: cum paterni milites in illos delati prælio decertarūt: priùsq; q̄ Henricus filius accessisset, sui ponte deturbati, clade haudquaquā sunt cōfecti. Recessit itaq; tunc Hēricus filius in Colonienses fidē genitori seruantes, auxilio

A tes auxilio archiepiſcopi fauentis ſibi fretus Coloniā paruo obſeſſam tempore recepit. Et reuerſus Leodiū cōſtituerat illius obſidionē, prius q̄ potiret̄ nullatenus relinquendam, continuaueratq́ menſes quatuor, eum pater ad annum regni undequinquageſſimum eo in angore animi eſt defunctus. Et Henricus ipſe filius eius nominis quartus regna quib. tunc potiebat̄ retinuit iuſtiore titulo gubernāda. Reliquūq́ qđ in patris fuerat poteſtate à populis eſt permiſſum. Per eā uero belli, qđ genitor & filius in Germania geſſerāt, occaſionē Matildis comitiſſa Parmā & Mantuam Lombardiæ ciuitates ab Henrico filio eius cōſobrino in rebellionē aduerſus genitorē pertentatas in ſuam iuriſdictionem ſubiectionemq́ coegit: & auxilijs freta nauigiorum, quæ Veneti & Rauennates dederunt, ad annū Chriſti primum ſupra cēteſimum & milleſimum Ferrariam cepit. Quo in tēpore duces Chriſtiani, quos à Hieroſolymitana expeditione in Europam reuertiſſe oſtendimus, diuerſa uſi ſunt fortuna. Robertus nāq́ Flandriēſis comes quum Flandriæ cōtermina quædā loca Henrico Angliæ regi ſubiecta pertentaſſet, duxit in illum rex, & prælio ſuperatū, luminibusq́ orbatum in carcerē truſit, in quo uitam eo miſeriorē, quo longiorē finiuit. Et Raymundus ſancti Egidij comes anno eodem, quo Accon in Aſia à Balduino & Boemundo capta fuit, diē in patria obijt. Per id etiam tēporis Veneta urbs Ordelaffo Faledro ducatum renēte effuſo latiſſime cōflagrauit incendio. Quod quidē ea in urbe frequentibus riuis diuiſa bis quoquo die ad fluxum refluxumq́ maris, aqua uel plenis uel redundantibus magis q̄ in alia cōtiguis habitata ædificijs admirabile ducimus. Quum nāq́ in domibus Henrici Zeni inchoaſſet, parochias ſanctorū apoſtolorum, Caſſiani martyris, Mariæ matris domini, Agathæ uirginis, Auguſtini cōfeſſoris, Stephani protomartyris penè totas abſumpſit, & ſexageſimo ab inde ac octauo die aliud incendium maiori ſpatio has corripuit, cōbuſſitq́ parochias ſanctorū Laurentij, Seueri, Zachariæ, Proculi. Scholaſticæ, Mariæ Formoſæ, Baſſi & Iuliani, & parte ducalis palatij ad ſancti Baſſi ædē uergēte incenſa, ad alias tranſiuit, ſanctorū Geminiani, Moyſi, Mariæ Iubanico, Mauritij, Geruaſii, Barnabæ, Baſilij, Raphaelis & Nicolai in dorſo duro, Methamaucenſisq́ ciuitas incendio primū cōſumpta, poſt inundatione ſubmerſa eſt. Vtq́ urbis Venetæ quicquid erat reliquū, partē ſuā ſentiret malorū, motus terræ, qualis nunquā antea tunc in ea fuit. At Boemūdus Antiochiæ princeps, quē Aſiā profectum oſtendimus, eum in Apuliā applicuiſſet, agnatorū, ſuisq́ rebus cōponendis per annum intentiſſimā adhibuit operam: & cum Philippi regis Francorum filia, nomine Cōſtantia, ſibi in matrimonium eſſet oblata, in Franciā accedens cum illa deſponſata traductaq́ in Apuliā eſt reuerſus. Interea factus certior, Alexium imperatorē, ut acceptā à Tancredo amiſſæ Laodiceæ ulciſceret̄ iniuriam, principatus Antiochiæ maritimas urbes infeſtare, & peregrinis in Hieroſolymā traiecturis ſolito magis eſſe moleſtū, cōſtituit non magis bello illum agitare, q̄ imperio deturbare. Fecitq́ maximos in Italia apparatus, & copijs in Dalmatiā traductis, Dyrrachiū terra mariq́ obſedit. Eratq́ omni Dalmatia breui potiturus, niſi Ordelaffus Faledrus Venetiarū dux, Alexij precibus id ſuſcepiſſet bellū. Etenim claſſe ingēti Venetijs educta, omniq́ maritima Dalmatiæ ora præſidijs impoſitis cōfirmata, Boemundū quidē Dyrrachio in portu aggredi nō eſt auſus, ſed in Apuliam dextrorſum flectens, expoſitā mari Normannorū terram maximis affecit incōmodis. Alexius tñ Boemundi uirtutem diu notam habebat, ueritusq́ quod futurum erat, ne Chriſtianorum, qui erāt in Aſia exercitus: & noui, quos in Gallijs Germaniaq́ parari reſciuerat, in Cōſtantinopolim ducerent̄, pacē à Boemundo petijt, quibuſcunq́ daret̄ cōditionibus accipiendā, Boemundusq́ ſatis ſibi fore intelligens, ſi populis in Hieruſalem peregrinaturis tutus & facilis pateret acceſſus, & res Aſiæ pluris q̄ Dalmatiam, atq́ ipſum etiam Cōſtantinopolitanum faciens imperium, petitam conceſſit pacem, nil aliud in cōditionibus præſcribens, magis q̄ quod Alexius factas Chriſtianæ expeditionis ducibus in Aſiam principio tranſmiſſuris promiſſiones obſeruans, tra ducturos poſt hac occidētales armatos inermesq́ foueret. Secundum quæ cōſtituta in Antiochiam nauigauit: ad cuius reditum Balduinus rex Berynthum urbē maritimam Phœnicis regionis inter Sidonē & Bilum ſitam, quæ ſub Tyri metropolis iuriſdictione cenſeret̄, obſidere cœpit: ad quam duos mēſes eſt ſeſſum, nec aliquid urbium uel muniſsimarum expugnationibus ſolitum adhiberi eſt omiſſum. Eaq́ ad ſecundi mēſis finē

Anno ſal. M.C.I.

ui & multo Christianorū sanguine effuso capta sæuitū est inhumane in Saracenos, non defensores modo, sed eos etiā qui nondū per ætatē poterant arma ferre. Et quod ager illius est omniū Asiæ amœnissimus feracissimusq;, ea urbs Christianis nullo certiore stipendio exercitio'ue apud Hierosolymā occupatis, tanquā missis in deductā coloniam est cōcessa. Eodemq; anno Sidonem maritimam Phœnicis urbem pariter dura pressam obsidione Balduinus rex cepit. Et paulopost Boemūdus Antiochiæ princeps moriens Boemundū filiū puerū ex Cōstantia uxore Philippi, ut diximus, Francorū regis filia susceptū sub Tancredi nepotis cura principatus hæredē successoremq; instituit. Dum hæc diuersis gerunt in locis, Henricus quartus annos quinq; primos accepti in paterna morte regni Germaniæ, illo cōfirmādo totos adhibuit, nec pōtifici Romano Paschali secundo ea ratione aliter molestus fuit, quod & ipse episcopos aliosq; ecclesiasticos, q sunt passi, ausus est iniussu pōtificis inuestire. Cumq; pontificē eam autoritatē petitam constantissime uidisset denegare, dolis rem agere est aggressus: & ad sextum regni annū ueniens cum exercitu in Hetruriā, oratores præmisit, qui in porticum sancti Petri à Petro Leonis ciue Romano pōtificis nuncio admissi, mādatis quibus mittebant ostensis, regē suum spopōderunt, si ad coronationē admitteret, hanc in formam Paschali pontifici, cardinalibus, clero & populo Romano præsentibus iuraturū, se omnem inuestiturā ecclesiarum omnino omissurū, curaturumq; quod oēs ecclesiæ suo occupatæ iussu liberæ dimitterent. Absoluturū quoq; populos à iuramento in ecclesiarum præiudiciū præstito, ut oēs regnorū suorum ecclesiæ iura propria, & beatus Petrus suum habeat patrimoniū, sicut à Carolo, Ludouico, Hērico primo, & alijs imperatoribus factū fuerat. Ad extremū se pōtificem, cardinales, clerū, & populum Ro. & ipsum Petrum Leonis cum filijs ac nepotibus saluos cōseruaturū: ijsq; sponsionibus solidiore cōseruandis obligatione addiderunt oratores duodecim, quos Petrus Leonis nominauit regni Theuconicorū proceres, in queis duo nepotes regis erant, in eadē cōceptū uerba iuramentū præstituros. Ea sponsione solēni adstipulatiōe firmata, misit pont. Sutrium legatos, quibus rex Henricus primo, post nepotes, deinde alij proceres eadē omnia iuramēto ex concepta Romæ formula ꝓmiserunt. Venit itaq; Henricus ad tertiū idus Februarij ad Montemgaudij, qui & Malus dicit, cui postero die signiferi cū uexillis, quas appellabāt bandas, & ferinarij iudices stratoresq;, maxima populi multitudo cū oliuæ ramuiculis occurrerūt. Eoq; paruo in spacio, qđ montē Malū & ciuitatē Leoninā intercedit, rex bis ex more iureiurando salutē clero populoq; Romano spopondit. Cum est uentū ad supremos scalarum atrij gradus, prostrauit se rex ad pōtificis pedes, & eleuatū ille ad oris osculū admisit, tetq; inuicē amplexi principes molli incessu ad portam argenteam peruenerunt. Ea erat quarti, ut ostēdimus, Leonis opus, quam quia argento nudata erat, restitutā Eugenius quartus pont. prestantissimus æneam fecit. Priusquàm introduceret rex, ꝓfessionem ex more imperatoriā fecit, & tunc à pōtifice imperator appellatus est, quē Lauicanus episcopus carmē præiens benedictionis, primū in basilicā introduxit. Sedes erant duæ in rota positæ pauimenti porphyritica, quam ualuis maioribus æneis proximā uidemus, quas cū insedissent principes, petijt imperatorem pont. ut promissa seruaturus inuestituris abrenūciaret. Ille uero surgens cum suorum regnorum episcopis in spondā basilicæ ingredientibus sinistrā, ad beati Gregorij sepulchrum secessit. Circūspiciensq; pont. cardinales, & qui ex clero ac populo honoratiores astabant tunc, primū uiderunt basilicæ atrium, ualuasq; & omnē penè basilicam ab armatis Theutonicis custoditi. Cum aūt tres, & eo amplius horas rex redire distulisset, pōtifex illum per nuncios responsionē orauit. Venientesq; nō episcopi aut prælati, sed satellites à rege dixerunt, nō esse quæ pont. petierat, cōcedenda: cū sit in euāgelio scriptū, Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, quæ sunt Dei Deo. Pontificeq; cardinalib. & ex clero populoq; iuris pōtificij peritissimis euāgelij sententiā in regē retorquētibus actū est, ut omnia in crastinū differrent: & cum nec id etiā rex cōcederet, pōtifex loco mouens, altare sancti Petri adtem diuinam petijt. Celebrata missa pont. se in cathedra continens, quid rex faceret diceret'ue expectabat, eum accedens satelles, ex clero ac nobilitate Romana nōnulli fuerunt inter gladios & arma custoditi. Libet uero Pādulfi Lateranēsis ecclesiæ hostiarij, qui interfuit, scribendi ordinē, uerbaq; imitari. Pōtifice capto temperatum est à cardinalium

A lium episcoporūq; opprobrio. Sed archipresbyteri presbyteriq;,& cætera cleri turba ad unum oēs spoliati,adeo ut nec interior tunica,nec fœmoralia sint relicta.Postera die pō pulus Rom.armis correptis,in ciuitatem Leoninam furore irrupit:illisq; ex Theutonicis,q per hospitia sunt inuenti occisis, pugna in scalis sancti Petri, ad quas regij milites cōuenerant, est relata. Nec diu loco certatū est,quod deturbati illis atrioq; Theutonici intra ecclesiā cōfugientes,de ea faciliter sunt tutati. Exercitusq; regio,qui ad Saxonū ciuitatis Leoninæ portā,in atrijs cōsederat,ut oppressis in ecclesia suis subueniret, parari te se Romani in urbē per pontem Traiani rapidum receperunt.Per biduum uero quod sequutū est Theutonicis armis retētis,id ciuitatis Leoninę,quod à basilica in Saxonum portā uinarijs hospitatorijsq; tabernis frequentabat̄,ad libitum discurrerunt.Sed quarto ab inde die quū resciissent Romanos structis in urbe aciebus,ut irrūperent,se parare, ilico rex pōtifice,cardinalibus, cæterisq; captiuis in castra perductis aufugit. Tantusq; fugientes pauor inuasit,ut impedimēta multi,equos,argentū,uestē alij reliquerint, nōB nullíq; tardiusculū profecti fuerint ab irruenti populo interfecti. Adeo aūt festinus rex fugā cōtinuauit,ut primis castris ad Soractis montis radices ripā Tyberis insederit. Eo exinde uadato amne rex Paschalē pōtificem Sabinensemq; & Portuensem episcopos, ac alios quatuor cardinales apud Trebiū,cęterosq; cardinales,& de clero populoq; Romano captos apud Corodillum attributis cohortibus reliquit custodiēdos. Ipse ad pōtē Mammeum,Mamæ Alexandri imperatoris optimi genitricis præstātissimæ mulieris opus primo,& post ad Lucanū pontē cum exercitu est delatus. Qui quacunq; uaderet,nō prædæ magis,q̄ incendendis demoliendis'ue ædificijs,& captis castellis intētus fuit:& tñ interea quos illata non deterrent damna Romanos,ut se admitterēt, muneribus donisq; tentauit. Sed una semper cōstantissimaq; Romanorum uox fuit nunquam prius fore,ut ille admitteretur,q̄ pōtifex cardinales & de clero nobilitateq; sua tanti in urbē remeassent liberi:rogatus interim pont. ut quas rex extorquere uolebat, inuestituras cōcederet:eodem semper tenore respondit,uitam posse Henricum auferre,sed inue
C stituras à se nullis terroribus,nullis sui corporis cruciatibus extorturū:& tamen qui suis nō uincebat̄ malis,tam multorum qui secum tenebantur,& populi Romani misericordia uictus cū multis lacrymis gemitubusq; petitæ assensit paci:& ductus ad pontem Salarium,accitis per cōstitutas inducias ex urbe notarijs,Herico regi petitas in regnis suis ecclesiarū omnium inuestituras concessit. Ventū est postea ad sancti Petri basilicam,et clausis ex cōdicto urbis Romæ portis,ne populus erūperet,basilicaq; stationibus firmata,Henricus à Paschali pōtifice coronatus in castra se proripuit. Pōtifexq; in urbē tunc primū reuersus summo populi applausu in Lateranū est deductus. Hērici ab urbe & Italia discessum,eā uim habuisse scribit Pādulfus Lateranensis ecclesiæ bibliothecarius,ut pax quietissima Romæ,&in eius terra uiguerit. Diciti; Pisanos per id tēporis Paschalis pōtificis precibus & autoritate multa ac præclarissima gessisse recipiendis Balearibus insulis Maiorica & Minorica, à quibus Saracenos uiribus repulerunt. Polliceturq; ibi Pandulfus se earū rerum à Pisanis gestarum historiā scripturū, quod utrum fecerit igno
D ramus. Sed Ioānes Villanus in historia Florētina Pisanos scribit ad annū salutis millesimū & decimū septimū supra centesimū expeditionē in Baleares insulas, quantis potuerunt maximis uiribus parauisse, adeo ut omni iuuentute educta soli in urbe cū mulieribus & pueris decrepiti debilesq; manserint. Dumq; ea classis apud uada Volaterrana uentū expectat secundū,quo in Maioricā prospero ferat̄ cursu,allatū esse ex ipsis nunciū,Lucēses arma populariter cepisse,quo destitutas defensoribus Pisas caperēt,& Florentinos à Pisanis tūc amicissimis rogatos, Pisas à Lucēsiū uiolentia fuisse tutatos. Vnde factū dicit Villanus,ut Pisani pulsis Saracenis,& Balearibus captis,in patriā reuersi, Florētinos illis donauerint duabus ex porphyritico marmore colūnis,quæ ad celeberrimi sancti Ioan.in Florentia primariā portā extrinseca sustentāt à basi de capitella. Eodēq; Baleari bello multa cū pontificis & Pisanorum gloria, summo omniū orbis Christianorū gaudio ad finē perducto, pōtifex Paschalis concilium Laterani celebrauit, in quo quū à patribus renouata esset uiolentiæ,quā Henricus quartus intulerat,& priuilegij inuestiturarū inde extorti memoria, repetijt pont. notissimum omnibus qui aderāt rei gestæ ordinem & iuramentum,quo se Henrico de non reuocando excommunican-

Anno sal. M.cxvij.

doq; obstrinxerat. Et tñ pro conclusione subintulit, se prædecessorum suorum statuta E sequentẽ, maxime Gregorij septimi & Vrbani secundi, quod illi damnauerant dãnare, quod prohibuerant ,phibere, quod statuerant statuere, quod cõfirmauerant confirmare. Posteroq; die patres cõcilij priuilegium pro captiuorum, & ecclesiæ liberatione à domino papa Paschali, per uiolentiam Henrici regis extortũ dãnauerunt irritaueruntq;. Pace eadẽ in Italia cõtinuante, magnã res Italica, maximam Paschalis pont. fecit iacturam in Matildi comitissa, quæ senio confecta obijt. Eam Martinus, & ipsum sequuti scriptores multi tradunt, Hetruriæ partẽ hinc à Pissia agri Senensis finium torrente, inde à sancto Quirico dicti agri etiã finium oppido, ad interum mare Tybrimq;, quã patrimonium sancti Petri appellant, põtifici & Romanæ ecclesiæ donasse. Hostiarius, qui omnibus quæ apud põtifices eius tẽporis gesta sunt, interfuit, & ad superfluitatem multa scripsit, nullo in loco meminit. Sed quicquid ueritas eius facti habuerit, prædicto expleto concilio Paschalis pont. ad annũ salutis sextumdecimũ supra millesimum & centesimũ

Anno sal. M.cxvi. aliud in Longobardia apud Guardascallũ celebrauit conciliũ, in quo imprimis cõstituit, Æmyliæ urbes, Placentiã, Parmam, Rhegium, Mutinam, & Bononiam Rauennati F metropoli, quæ diu Romanæ ecclesiæ rebellis fuerat, nõ subesse. Reuersus Romam Paschalis, quũ paruo quieuisset tẽpore, nouas ob uitæ sanctitatem incidit molestias. Obierat Petrus urbis præfectus, factiosiq; & satellites domus, præter seruatum ad id tẽporis morem, puerum ut conijcio, decennem, in patris locum acclamauerunt præfectum: quẽ quum põtifex rogatus nollet confirmare, illi armatis stipatum præfecturæ munera obire fecerunt. Post paucos dies à põtifice Laterano beati Petri basilicam ad rem diuinã petente, oblatus est illi ad primam pontis Traiani coxam puer, confirmatioq; petita: & pontifex incessu cõtinuato respondit, nec loco id, nec tempori, nec ætati pueri cõcedendum. Vixq; ille uerba finierat, quum ultimos põtificis comites armati contumelijs uerberibusq; affecerunt. Mouit ea indignitas Petrũ Leonis, & cæteros põtifici & ecclesiæ studiosos, ut redeuntem ad uesperam armatis stipatum in Lateranense patriarchiũ reducerent. Et tñ quũ esset uentũ ad Capitoliũ, saxis prædictos insultantes fustibus telisq; repelli oportuit: nec tamen destitere inceptis proterui, quin semitis prætereuntem G pontificem prius quàm sacram in Laterano uestem exueret, adeũtes oblatum puerum peterent confirmari. Pontifexq; quid ageret dubius respondit, se cleri & populi cuius interesset, concilium in sextam abinde diem conuocaturũ. Dies aduenerat concilio cõstituta, quum pro puero studentes præfecto aduersantiũ domos subiectis flammis comburere intentarunt. Tumultuq; per urbẽ concitato, pluribus in locis prælio est certatũ. Quæ quũ põtifex exaudisset, urbe excedens, Albam se cõtulit. Continebat se domi Petrus Leonis, quod euenit futurum ratus, ut quũ cæteris in locis superiores euasissent hostes, spem uictoriæ in eius excidio cõstituerent. Itaq; facto impetu paratus furentes repulit. Sed quod erant eius ædes ad sanctum Nicolaum, ut ostendimus, in carcere Tulliano, æmuli è proxima imminenti rupe Tarpeia, machinis in illam quas uocant bricolas, saxa iecerunt. Interea pontifex Ptolemeum Albam uocatũ, Aritia urbe ibi propinqua, nunc diruta donatum, arma in Petri Leonis auxilium capere curauit. Veniensq; Romã H Ptolemeus, nõ magis copiarum, quas duxit magnas, quàm Romanorum ciuium, apud quos erat gratissimus fauore, puerũ & sequaces prima die ultra Tyberim fugere cõpulit. Postridie quum ad Iouis insulam primum, & post Ianiculi Transtyberinæ regionis portas uarie repugnaretur, cædes multa utrinq; commissa est. Tandem uicit Ptolemei Petriq; Leonis pars: & superatus captusq; puer cum factionis suæ primoribus catenis iniectis custoditus est. Placuit uero oẽs eos pro solidiori urbis quiete in Campaniã ductos, per municipia in uarias distribui custodias, & Ptolemeus re bene gesta ,pfectus est. Peruenerant Algidum, qui captiuos ducebant, & quod nihil timerent ea in uia hostile, inermes ibant, quũ irruens ex improuiso Ptolemeus, & puerũ & cõcaptiuos perduxit Ariciã, immemorq; iuramenti, quo Alba donatus se pontifici & ecclesiæ obstrinxerat, Sarmentum, Nymphas, Tyberiam, & omnem penè regionem maritimam ab illius fide obedientiaq; auertit. Romæ autem eodem instigante tyrãno tumultus est reuocatus, & in Petri Leonis ædes impetus iterato factus. Erat uero Petrus cũ his, quæ sibi ex ciuitate fauebãt, copijs par hostibus suis, & in prælijs quæ cõmittebant sæpe superior euadebat: tamen

A bat tamen quod à Ptolomæi perfidia timeret, accersitis ex agro auxilijs, plane uictor uidebat, cum intercedentibus amicis deferens pacē iniquis concessit, quiesq; ciuitati parta, secundū quam pacē pont. Paschalis in Apuliā ad conciliū, & curia interim quod aer per æstatem esset grauis, in Campaniā secessit. Interea Henricus rex, his quæ Romæ fiebant auditis, anno post uiolentā pacē constitutam, contulit se in Italiam, ea quod cōstat spe ut Paschali capto, depositoq;, aut occiso, alterū pontificem à quo coronaretur, sufficí curaret: appropinquansq; Romæ, urbes & oppida pōtifici subiecta partim cepit, partim maximis affecit incommodis, quem Romani coronatū urbe triumphali eius tēporis apparatu exceperunt. Pompa tamen quæ illi admittendo duceref, nullus episcoporum urbi proximorū, nullus ex clero qui Romæ manserat, præter paucos, ob admissa flagitia excōmunicatos, & Ioannis abbatis Farfensis, ac Ptolemæi satellites, uoluit interesse. Quia uero Henricus post factā concessionis inuestiturarū reuocationē, suā quoq; coronationē crediderit reuocasse, eandem constituit iterare. Petijt itaq; ac maximis cōtenB dit precibus à clero & pop. Ro. in beati Petri basilica coronari. Sed id pontificis absentis munus, nec clero, nec populo placuit usurpare. Tandem Henricus accersito ex Campania Mauricio Bracharensi episcopo, qui patria exul, sed ditissimus, curiā sequebatur, se ab eo in dicta basilica fecit coronari, & in Germaniā est reuersus. Paulopost Paschalis pontifex, concilio in Apulia absoluto, rediens copiarū, quas Normanni duces Apuliæ dederant, auxilijs fretus Pillum & Pillanum & sancti Siluestri oppida de maritimis, quæ Ptolemæi perfidia abalienari fecerat, recepit. Et ueniens Ananiā, in periculosissimā incidit ægritudinem. Ex eaq; ualetudine non satis confirmatus se contulit Præneste, ubi basilicam sancti Agapiti conciliaturus dum moratur, Carlo Ioannis Constantinopolitani imperatoris, qui Alexio genitori defuncto successerat, oratores absoluit. Erant Romæ tunc, qui Paschalē redire nollent, prohiberentq;, à Farfensi abbate Ptolemæoq; impulsi, quū reliqui oēs eius in patriam sedemq; suam reditum flagitarent, & sancti Petri basilicā circunductasq; ædes die noctuq; clausas, factiosorum satellites armati custodiebāt. Itaq; C pont. attributis à Normanno duce copijs deducentibus de prima uigilia Præneste mouens, sancti Petri atrium ad aurorā improuisus applicuit, detuleratq; machinamenta: quibus cum ualuas murosq; perfringeret. Eius aduentu territi abbas, Ptolemæusq;, omnem spem in latebris fugaq; posuerant. Quum hinc pont. ualetudine innouata correptus, in sanctæ Mariæ Transpadanæ castello Crescentij proximæ ædes secedens, oppugnationem intermisit. Inde amicorū interuentu abbati & Ptolemæo est conciliatus. Post paucosq; dies obiens, media urbe ad Lateranum sepeliendus, magno cum populi plāctu est delatus, cui successor fuit secūdus Gelasius patre Crescentio Caietanus. Dum ea Romæ per ultima Paschalis secūdi tempora geruntur, primus Balduinus Hierosolymæ rex post captam Sidonem, ampliando trans Iordanem regno manus apposuit: primumq; omniū in terra Arabia, quā Syriam appellant, Sobal castellū edito in loco ædificat munitissimū cui nomen Montiregali indidit ad regionis præsidium, quò dum necessitas postulasset, confugerent Christiani. Obierat per id temporis Boemundus puer Boemundi filius, & D relictus illi tutor principatusq; Antiochiæ administrator Tancredus, ex eadē Normanna familia acceperat principatū, quem Balduinus rex ad gerendas in Transiordanensibus res nouas iturus cū copijs accersiuerat. Turci etenim cum Saracenis & Arabib. multas magnasq; in militiā manus coacti, & castelli munitiones fieri impediuerant, & ne Christianorum fines ultra porrenderent, resistere adnitebant. Dum itaq; rex princepsq; Antiochiæ intima penetraturi inexplorato ducunt, insidias inciderunt, quas infideles quadripartito struxerant, in repentinaq;, quam committi oportuit pugna, Christiani fracti fugatiq; sunt. Balduinus tñ quum ea die præcederet, maiorē accepit cladē, qui multis suorū cæsis, plurimis captis, fugiens in nouū Montis regalis præsidium se recepit. Et Tācredus accepto minori incōmodo, auersa à Monteregali uia, armis fretus, tutam repetit fugæ uiam. Elati ea uictoria Turci, monasterium, quod in monte Tabor erat celeberrimum aggressi, monachis ad unum trucidatis demoliti sunt. Reuersus post acceptam cladem Hierosolymam Balduinus, Ptolemaidam inter, & circum cōtinendis in fide pō- An.sal. tentissimis ciuitatibus, aliud ædificauit præsidium, quod Scandalum appellauit. Quo M.c.xix anno salutis undeuicesimo & undecies centeno, dum rex ipse maximos faceret belli ap

paratus,diem obijt:alterq; Balduinus de Burgo Francus concordi Christianorũ, præla E
torum & principũ uoto Hierosolymæ rex creatus est,Gelasii secundi pontificis, quẽ Pa
schali secũdo diximus successisse,electionẽ factam fuisse inuenimus Romæ in Paladio,
qui locus est ad infimas Palatini montis radices,nunc Palara dictus. Fuerat eius uiri om
nis uita laudabilis,& ea electio cardinaliũ,ad quos spectauit summo consensu celebrata
quã episcopi,clerus & pop.Ro.magno acceperunt laudauerũtq; applausu, & tñ Leo ac
Cincius Fraiepanes seditiosissimi potentissimiq; per eam tẽpestatem ciues,quod unum
ex suis fieri pontificem cõcupiuerint,prima electionis die manus in illũ uiolentas inau
dito aliàs furore inijcere ausi sunt.Ad locũ enim celebratæ iam electionis,conclaue nũc
appellant,cum armatis uenientes ualuis ui refractis ingressi sunt, primusq; Cincius pon
tificem senio debilẽ pugnis cæsum in terraq; prostratũ pedibus alterne quanta ui potuit
depressis cõculcauit: affirmatq; Pandulfus Cincium ferrea pedibus aptata habuisse cal-
caria,cum quibus senem seminecem inter calcandum adeo acriter uulnerauerit, ut san-
cti uiri cruor ecclesiam madefecerit.Abstractũ postea pontificem Cincius quũ in proxi F
mas ædes suas pduxisset,catenis uinctũ in custodia habuit. Debacchati uero sunt Fraie
panum satellites in cardinalium clericorumq; omniũ famulos.Nam præter paucos, qui
fuga sibi cõsuluerunt,oẽs pugnis,fustibus cæsi,equis deturbati spoliatiq; fuerunt. Tule-
rũt id indigne atq; ægerrime cæteri ciues Romani:&postridie primus omniũ præfectus
urbis Petrus,dehinc Petrus Leonis,Stephanus Normãnus,& cæteri qui in urbe tũc præ
stantiores in Capitolium uenientes Fraiepanibus, nisi Gelasium pontificẽ redderẽt ex-
trema cõminati sunt.Adductusq; ingenti timore Cincius ad soluti catena pontificis pe-
des prouolutus ueniã implorauit,& dimissum reduci in Paladium præmisit, unde solẽni
pompa per uiã sacrã in Lateranense patriarchiũ est perductus.Dum esset Gelasius in La
terano,multis qui ad salutandũ adorandumq; conuenerant occupatus,de sua quoq; cõ-
secratione,nam diaconus erat,cogitabat:cum nocte intẽpesta factus est certior, Henri-
cum quartũ imperatorẽ ad sancti Petri basilicæ atrium consedisse,armatis cohortib. so-
ciatũ,quem notoriũ sedis apostolicæ hostẽ nullus dubitaret, illius exitio aduenisse. Eo G
itaq; perculsi nuncio cardinales, & quibus pont.erat charior, domestici senẽ ipsum sibi
parum timentẽ,ad auroram in equũ posuerunt,& ad Bulgamini ciuis ea tẽpestate potẽ-
tissimi ædes perduxerunt, ubi uariantibus de modo fugæ consilijs, uicit Bulgamini sen
tentia mari abeundũ. Vixq; dum sol apparuerat, cum duas triremes in Tyberiã casu re-
pertas turba pontificẽ sequuta repleuit,& ipse omnium ultimus Bulgamino deducẽte,
eas ingressus,fugiendam Sodomã,fugiendam Ægyptum,fugiendam ex uerbo prophe
tico nouam Babyloniã præfatus solui iussit: scribenti aũt Pandulfo, qui fugæ interfuit,
amnis undas aduersante uento,& postmodum mare in portu per ualidam tempestatem
fuisse aduersatũ facile credimus. Quia simili in fuga,quã nostris temporibus sanctæ me-
moriæ Eugenius quartus cõmisit,pariter euenit.Quinetiã Theutonici imperatoris Hẽ-
rici satellites Gelasium pontificẽ fuga prolapsum esse intelligentes, illum per Tyberis ri
pas sequuti,telis & sagittis utrinq; missis,sicut & Romani Eugenium, ut confoderẽt, in
tentarunt:effecitq; is Theutonicorũ furor,ut pontificẽ,quẽ exitu in mare tempestas pro H
hibebat,cardinales ne in Tyberi caperetur,aut occideretur, Ardeã noctu perducerent.
Postridie reddita mari tranquillitate reductus Ostiam pontifex Gelasius nauigãs tertio
die Tarracinam,& postero Caietam progenitorũ suorũ patriam peruenit. Confluxerũt
ilico ad eum episcopi,& nobiles quotquot ea regio habet, in queis Gulielmus Apuliæ
dux,Robertus Capuæ princeps,& Richardus de Aquila fuere, qui se illi nouo fidelita-
tis sacramento obligauerunt:pontifexq; tanquã nuper assumptus in presbyterũ episco-
pũq; cõsecratus,& nouitios sacris initiauit ꝗ plures, & cardinales aliquos episcoposq;
creauit.Interim Romæ Henricus imperator Mauriciũ Barcharensem episcopũ in anti-
papã nomine Gregoriũ erexerat,quẽ Romani fautores æque ac Paetiũ aduersariũ deri-
sorio cognomine Burdinum appellarunt:uoluitq; Hẽricus Romanæ terræ urbes & op
pida in Gelasii põtificis potestate durantia capere:primũq; turriculã agri Ananini castel
lum obsedit.Quod quũ pont.Gelasius intellexisset,Gulielmũ Apuliæ ducem, Robertũ
principem Capuanũ, & Richardũ de Aquila cũ exercitu apud sanctũ Germanũ saltus
Casinensis castellũ ad diem conuenire iussit.hisq; imperata facietib. ꝗ primũ Henricus
pontifi-

A pontificem,ut in se duceret eas cōparasse copias intellexit, Romam & inde in Germaniam se contulit.Burdinū uero in urbe reliquit, Fraiepanum & eius sectæ sibi studentium præsidio cōseruandū. Factus de Henrici fuga certior Gelasius,duce Apulo principe Capuano,& alijs qui in expeditionē uenerant dimissis,Romā paruo atq; inermi deducēte comitatu uenit,delituitq; potius q̄ declarauit apud ædiculam sanctæ Mariæ in secundo cereo,quæ domibus familię Normānorum Stephani & Pandulfi fratrū,ac Petri cognomine Latronis ex Corsa familia ciuium Romanorū adiaceret. Paucis inde elapsis dieb. pont.inuitatus ad diuina in sanctæ Praxedis ecclesia celebranda, & si Fraiepanes timebat uicinos,tn̄ Romanorum,Corsorum,& Crescentij Caietani nepotis sui uiribus,ac tutelæ fisus accessit,in quem sacris intentum factus est à Fraiepanibus cū armata multitudine irruentibus terribilis admodū impetus.Prodieruntq; ilico in pontificis defensionē parati ciues,quorum pro uiribus facta insistentia,uix id solū habuit efficaciæ, ut pont.à famulatu raptus,& in caballū positus effugere potuerit.Cōmissum enim ad ædiculā lapi B dibus fustibusq; hincinde uolantibus multo cum effuso cruore prælium,quod prius dirimi non potuit,q̄ Fraiepanes certiores facti fuerunt,pontificē in uiam Hostiensem profugum euasisse.Perquisitus paulo post à suis pont.Gelasius, cum in campis basilicæ sancti Pauli adiacentib.esset repertus,in urbem reducitur,ubi eadem nocte concilio cū cardinalibus & amicis inito urbem constitutū est ilico relinquendā. Hæc mecum ego ipse considerans soleo admirari,quo factum sit modo,ut cum urbem Romā pont. dominio retineret,ciues nihilominus seditiosi potentissimiq; in illa essent, qui illum singulos per dies aut possent capere,aut ejcere.Affirmat namq; Pandulfus Gelasium pontificē,cum abire statuisset,reliquisse Petrum episcopū Portuēsem in spiritualibus uicarium, additis aliquot cardinalibus,qui curam urbis secum gererent,& Hugoni basilicæ apostolorum cardinali urbis Beneuentanæ custodiā demandasse. Petrū quoq; ut erat præfectū urbis, & Stephanum Normānum ecclesiæ uexilliferum instituisse,quibus tutela urbis, ac eius manserit cōmendata.Nauigaturū pontificem cardinales quinq;,& ex nobilitate Roma C na,cleroq; numerus haudquaquā exiguus sunt sequuti.Cum Pisas pont.applicuisset,maximo ab ea ciuitate exceptus honore,ibiq; paucos moratus dies,aliam ingressus nauigationem,sancti Egidij portū incolumis est delatus.Confluxerunt ad illū ilico oēs prouinciæ non magis episcopi,abbates,& ecclesiastici,quàm magnates & urbiū oppidorumq; primates,à quibus in Cluniacense monasterium est deductus. Ibi dum multa in ecclesiæ reformationē tutelamq; cum regibus & principibus moliretur,morbo correptus, quē à costa pleuresin uocant,ad finē anni pontificatus sui interijt. Suffectus eo in loco à cardinalibus,qui Gelasium sequuti fuerant,in pontificē Guido Vienensis archiepiscopus natione Burgundus,Franciæ,Angliæ,atq; etiam Alemanniæ regū prosapia oriundus, Calistus est appellatus:qui prudens modestissimusq; uir electioni de se factæ, non prius in totū assentiri uoluit,q̄ missi Romā nuncij referrent,cardinales qui Romæ manserant,et præfectū ac cōsules,atq; etiā clerum,& populū solenniter petitum præstitisse cōsensum. Gallicanæ igit̄ ecclesiæ consilio uenturus per Montempessulanū & sanctū Egidiū pro- D gressus,Italiam Mediolanumq; peruenit,& præcedens per montem Bardonis transiuit in Thusciā.Inde Romā delatus,quāta nemo ante eum pont.omnium lætitia, paulopost Hugonem cardinalem Romanum à Beneuenti legatione reuocauit:ab eoq; de rerū Apuliæ,& eius oræ regionū statu certior factus,Beneuentū & ipse adijt. Conuenerunt ilico ad eū Gulielmus Rogerio genitus,Roberti Guiscardi filio,Apuliæ dux, Iordanusq; dux Capuanus Ariolanus,Iordanus Ariani comes,& Robert. Loritellanus, quos sacramento adactos Romanę ecclesiæ ligios homines cōfirmauit. Breui post Romā reuersus, nihil duxit antiquius,q̄ Henrici quarti imperatoris Ro.semper antea turbulētissimi pacē quærere:ad quē tres cardinales misit oratores,qui pacē scripto firmatam, quod extat amplissimum,retulerūt:pauloq; postq̄ ea felix legatio Romam erat reuersa Calistus pont.iterato Beneuentū accedere est coactus. Idq; qua ratiōe sit factū altius repetemus, quod ijs regni Neapolitani rebus gestis,quas breui post relaturi sumus, multa inde noticia aperit:Gulielmus Apuliæ dux,postq̄ se à Calisto pont.sicut supra ostēdimus,confirmatū uidit,animis auctus,oblatam aliquando aliàs Alexij imperatoris Cōstantinopolitani pridem uita functi filiā in matrimoniū accipere cōstituit,malo id quidē cōsilio, qui

parum

parum considerauerit Alexium omibus Christianis præsertim Italicis hostem, maximis E
cum Roberto auo suo,& Boemundo patruo odijs decertasse.Is tamen,qui Rogerij Siciliæ comitis consobrini sui ambitionẽ duceret suspectissimã,nõ prius Italia est profectus, ad uxorem sicut petebatur Constantinopoli desponsandam,quàm Calistus pont.Apuliæ ducatum,& cæterã de Italia terram usque ad fretum Siculũ eo tunc ducatu comprehẽsam in suam & Romanæ ecclesiæ tutelam protectionemque suscepit.Vixdum uero medium iter suum enauigauerat Gulielmus,cum Rogerius susceptam à põtifice tutelam sibi no tam paruifaciens,Calabriam inuasit,& prius dimidiam cepit,quàm pontifex de afferẽda ope potuerit cogitare:qui Hugonem cardinalem à Beneuento præmittens, Roma & ipse cum cardinalium collegio,& Romanorũ copijs tumultuarie est profectus. Inuẽtum ad arcis Nicephoræ obsidionem Rogerium Hugo cardinalis,nec precibus inde,nec cõminationibus potuit deterrere.Pontifexque interea Beneuentũ delatus,infausta in expeditiõe sua multos sibi charissimos febribus correptos amisit,& ipse mala pariter usus ualetudine:lectica in urbem æger,mœstusque relatus est.Qua fretus bene gerẽdæ rei occasione Rogerius Calabriam omnem Apuliamque subegit. Gulielmus uero uxoris spe fraudatus, quũ F
ad affinẽ Salernitanũ principem in Italiam reuersus cõfugisset, diẽ ibi nullis relictis filijs obijt:Ex eo tempore Rogerius tantarũ rerum successu elatus,non se ultra Apuliæ & Calabriæ ducẽ,& Siciliæ comitem,sed Italiæ regem appellare cœpit.At Calistus pont.ualetudine uixdum redintegrata,concilium Laterani noningentorũ patrum cõgregauit, in quo cùm pacem inter multos dissidentes cõposuit,tum maxime ecclesiasticum statũ reformauit.Et quod plurimi faciendũ fuit,Dominicum Michaelem Venetorũ ducem, ut laborantibus apud Hierosolymã Christianorũ rebus secundo rege Balduino in carceribus agente subueniret,missis cum uexillo ecclesiæ nuncijs exorauit.Quã relatu dignissimam rẽ,ut liberiore animo ampliorique spacio narrare possimus,libro dandus est modus.

BLONDI FLAVII FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB inclinatione Romani imperij,decadis secundæ Liber quintus. G

BALDVINVM Burgensem secundum de gente Latina Hierosolymæ regẽ,quẽ supra Balduino primo consobrino suo suffectũ ostendimus, primis quatuor regni annis uarij barbarorũ motus agitauere.Ad secundum namque annum Gazi Turcorũ minoris Asiæ copiarũ dux, magnũ in Hierosolymis duxit exercitũ,Balduinusque cõgressus cõmissa in barbaris quatuor millium cæde,captum ducẽ coniecit in carcerẽ.Anno deinde qui sequutus est,Damasci rex Saracenos quindecim millia equites peditesque trahens ad portas usque Hierosolymæ est delatus:fuitque eo periculosior impetus,quo improuisus est factus.Eduxit tamen in aciẽ Balduinus, & uarijs penè biduo cõtinuatis prælijs,eò res euasit,ut cũ ad triginta nostrorũ desiderati sint, duo millia hostis cæsos,ad mille captos relinquẽs,fuga sibi cõsulere sit coactus.Quibus molestijs atque periculis cũ satis resistere diutius posse Balduinus diffideret, auxilia Venetos poposcit, societatẽ in capiẽdis de terra barbara prouincijs urbibusque pollicitus.Extatque Venetijs fœderũ huiusmodi formula cũ Dominico Michaele solẽniter cõcepta. Sed priusque classem H
parare Veneti potuerint,Balduinus Balach Parthorũ regi Hierosolymã impetẽti temere cõgressus cũ magna procerũ militũque Christianorũ parte captus,Carras in carcerẽ est perductus.Id cũ secũdus Calistus pont.Ro.intellexisset,& forte tũc Laterani solẽne cõcilium sicut diximus habebat, Venetos orauit,& sua impulit autoritate,ut difficillimis Christianæ expeditiõis in Asia reb.subuenirẽt. Erat per id tẽporis Hierosolymis patriarcha Varmũdus uir nõ magis doctrina & religiõe,quàm armis & prudẽtia cõspicuus,cui Balduino rege capto Hierosolymæ & regni administratio à Christianis fuerat demandata. Qui & ipse sicut pont.Ro.ad Venetos mittẽs,fœdera cũ Balduino icta,illis cõfirmauit. Dominicus itaque Michael Venetiarũ dux classem adducẽs potẽtissimã ad annũ salutis secũdũ & uigesimũ supra cẽtesimũ & millesimũ in Asiã nauigauit, Iacobusque theologus Genuẽsis qui paulopost Hierosolymis diu uixit, septuaginta onerarias naues eã classẽ habuisse scribit.In qua simile est uero,triremes inter ac cæteras & alias minores quod Venetorũ monumẽta habẽt,naues fuisse ducẽtas.Interea Varmũdus patriarcha,qui die certior est factus,

A factus, Dominicũ Venetijs soluisse, oẽs copias, quotquot Hierosolymis educere potuit ad loppen duxerat, quã Hierosolymæ proximiorẽ cæteris, maritimã urbẽ Babylonica septingentarũ nauiũ classis arcta & periculosissima premebat obsidione. Impetũ quem Venetus dux in barbaram classem fecit, improuisum fuisse crediderim, quod Genuẽsis æque scriptor Venetusq; autores sunt, barbaros ilico profligatos fugatosq; maxima ex parte captos fuisse. Ioppe liberata, quod iussit patriarcha, omnib. Christianorũ copijs terra mariq; in Tyrũ est ductũ. Quam urbem omnium præter Hierosolymam & Antiochiam Asiæ potentissimã Christiani ad id temporis expugnare nequiuerant. Ea tñ summis barbarorũ conatibus aliquandiu defensata, tandẽ multo, ut Genuensis uerba imitemur, Venetorum sanguine capta, & Hierosolymæ regno est addita. Concessum uero Venetis à Varmundo patriarcha, & postea à Balduino rege pecunia redempto cõfirmatũ, q̃d uidimus ipsi priuilegiũ minora habuit, q̃ quæ concedentibus in tanti beneficij præmiũ fuerint onerosa. Namq; Balduinus hic secundus ea primo cõfirmat, quæ primus rex alter

B Balduinus Venetis in acceptorũ principio expeditionis beneficiorũ præmiũ in hãc maxime formã in ecclesia sanctæ crucis apud Acconẽ altero concessit priuilegio, haberent Veneti omnib. in urbibus regni Hierosolymæ, & principatus Antiochiæ propriã fori iurisdictionẽ, uicumq;, & plateam particularẽ, ubi furnũ, stateram, cauponas, mensuras q; proprias, & cætera mercimonia, nullis grauati uectigalibus exercerent: si quis Venetus naufragiũ fecisset, si decessisset inrestatus, bona cederent Veneto magistratui, cui in beatorũ apostolorũ Petri & Pauli festo celebri die regius minister ex Hierosolymę ęrario trecẽtos byzantios ex auro Saracenos persolueret: hisq; à primo cõgressis secũdus addidit Balduinus, ut Tyri, Ascalonisq; urbiũ quandocũq; in Christianorũ fierent potestatẽ, Venetus tertiã partẽ dñio possideret. Tyro capta & Balduino Hierosolymã reuerso, periculũ palã est factũ, quod Christianæ expeditioni maximũ imminebat, si ea à Veneto auxilia nõ uenissent. Namq; suffectus Carloioanni Hemanuel Constantinopolitanus imperator, q tantã Christianis Latinis uictoriã, sicut & sui prædecessores inuideret;

C Ioppe obsessa, aperte in Venetos machinari cœpit, q̃s à ferenda Latinis ope cupiebat auertere. Eius itaq; imperatoris per eã ætatẽ potentissimi motibus, quã cõtinuabant, territi Venetæ reip. magistratus, Dominicũ Michaelẽ ducẽ suũ reuocare coacti sunt. Isq; probus uir Rhodũ primo, post Chiũ Græci imperatoris insulas spoliauit, gloriosum nactus in Chio Theodori martyris corpus: qđ in sancti Marci basilicã delatũ, in capella insigni seruať, quã Narsetẽ eunuchũ ædificasse docuimus. Ductis inde apud Chiũ hybernis, Dominicus dux Samũ, Mitylenas, Andrũ, & alias de Hemanuelis imp. insulas spoliauit, occupatoq; Mothonio, & præda ibi facta inter suos diuisa, urbẽ cõmuniuit. Eademq; classis in patriã reditura Spalatũ & Traguriã urbes Vngarorũ regis, qui & ipse Veneto inimicaret, ui cepit, quas urbes Venetus hucusq; possedit. Dominicus uero dux tantis reb. intra tricesimũ q̃ profectus erat mensem, feliciter gestis, nđ Venetis gloriosius egisse est uisus, q̃ q lapidẽ, super quo dñs & saluator noster Iesus apud Tyrum sedit, in patriã detulit. At per id tẽporis apud urbẽ Romam, secundo Calisto põtifice Ro. rebus ecclesia-

D sticis intento, Burdinus ille antipapa quẽ Henricus quartus imp. secũdo Gelasio pont. uiuo, sicut ostendimus, in idolum erexerat, Sutrij se continuerat: in qua urbe eum Cetani comites tyrãnuli defensauerãt. Dũq; Calistus cõcilio intẽtus esset, uias illi Claudiã & Aurelianã adeo latrocinijs fœdauerãt, ut nemo illis Romã tutus securusq; posset accedere. Quamobrẽ Calistus pont. copijs undiq; cõtractis, Sutriũ obsedit, cuius oppidani infelicẽ Burdinũ e uestigio dederunt. Isq; camelo cõuersa in bestiæ caudã facie impositus, Romamq; perductus non minus in urbe, q̃ toto in itinere ridiculo plebi fuit. Abstinens tñ Calistus ab iniqui hominis sanguine, illũ in Canẽse monasteriũ detrusit. Multa interim Calistus in Rogeriũ Siciliæ comitẽ se regẽ Italię appellantẽ, animo nõ minus celso q̃ irato dũ molit, ad annũ pontificatus sui quintũ diẽ obijt: suffectusq; illi pont. secũdus Honorius Flagnani Imolensis agri genitus, haud quaq̃ minus, q̃ prędecessor Calistus odio in Rogeriũ exarsit: quẽ Martinus Polonus, errorũ ecclesiasticæ historiæ fomes, & eũ secuti Cõsentinus Ptolæmeusq; Lucẽsis scribunt, Apuliæ & Calabriæ magistratũ precib. adductũ usq; in Apuliã cũ exercitu aduersus Rogeriũ accessisse, & eorũ à quib. ducebaẽ dolis in se machinationibusq; quibusdã intellectis, pacẽ Rogerio dedisse, in qua capta

tum de

rum de Italia regionum ducem illũ solenni pontificũ more constituerit: sed Pandulfus E
Lateranensis ecclesiæ hostiarius, qui omniũ illius temporis rerum à pontificibus Romanis gestarũ, quibus interfuit, historiam diligenter scripsit: quemq; nec Polonus hebetis ingenij, neq; Ptolemeus, alioquin uir doctus uiderũt. Honorius dicit quamdiu uixit in urbe quiescentẽ faciendis promotionibus cõponendisq; rebus ecclesiasticis intendisse: uisus eñ est timuisse, ne duo factiosa geniti Romana gente, in quorũ controuersia papatũ acceperat, per suæ absentiæ occasionẽ motus aliquos intentarent. Scribit aũt Richardus secundi Honorij papæ temporibus, secundũ regem Hierosolymæ Balduinũ Babylonico carcere dimissum, Boemundo alterius magni Boemundi filio uita functo principatũ Antiochiæ Hierosolymitano regno coniunxisse: & paulopost tenendũ cõcessisse Raimundo Gulielmi ducis Austriæ filio, cui superioris Boemundi filia erat uxor. Et ut inchoata de Balduino cõtinuemus: rex Ascalonitarũ fretus copijs auxiliarib. Ægyptiorum in Hierusalẽ duxit, qui unico repulsus prælio aufugit, potius q̃ recessit. Sed paulopost Baldequinus Damasci regulus maiores ilico adducens copias, Hierosolymæ infe- F
Anno sal. M.cxxx. stauit agrũ: qui à Balduino ternis repressus prælijs, copiarũ partem maximã, partim cæsam, partim captã amisit. Interim Romæ ad annũ salutis tricesimũ, & undecies centenũ, secundus Innocentius Honorio successerat, qui superbiã tyrannidemq; Rogerij Siciliæ comitis sese Italiæ regem appellantis ægerrime tulit, adeo ut iracũdia magis tractus, q̃ uiribus ad tantam rem aggrediendã necessarijs fretus, tumultuario contractũ impetu exercitum, in illũ duxerit: tanta aũt profectus est celeritate, ut Rogerium qui nullos resciisset à pontifice factos esse apparatus, apud sancti Germani oppidum improuiso impetu sit repulsus. Eoq; oppido ui capto, tyrannũ in castro Gallutio, in quod se de fuga receperat, pont. obsedit. Sed Gulielmus Calabriæ dux Rogerij filius cum exercitu ueniens, & soluit cõmisso prælio obsidionẽ, & pontificis cum cardinalibus capti gloriã adeptus est: usus tamen modestia Rogerius, põtificẽ cum suis cardinalibus liberatos, quicquid uoluit ab eo præterq; regni titulum impetrauit. Reuersus Romam Innocentius adulterinũ põtificem nouum sibi suffectum repperit Petrum Petri Leonis filium, qui se Anacletũ pon- G
tificem appellaret: fretus erat Petrus non magis nouo pontificis Innocentij casu, q̃ electione licet dispari utriusq; ipsorum facta, in qua Anacletus longe fuerat superatus: spoliauerat uero Petrus absente Innocentio primarias urbis ecclesias principis apostolorũ, uirginisq; matris maiorẽ, & Lateranensem aureis argenteisq; ornamentis, & conflata inde ingẽti pecunia multos in urbe corruperat, adeo ut ea multitudine suis addita cognatis, potentiã pontificis Innocentij in urbe obrueret: Quamobrẽ sibi & suis timens Innocentius, Conrado Sabinẽsi episcopo cardinali uicario suo in urbe relicto, Roma migrãs cum cardinalib. & curia per Pisas & Genuã ad Philippum regem in Franciã est delatus. Intereaq; Petrus in Anacletũ prophanatus pertentatũ Rogeriũ seduxit, ut rex appellatus, se Romanũ pontificem adoraret. Sicq; factum est, ut Rogerius omniũ Normannorum primus absurdo utriusq; Siciliæ regni titulo sit abusus, qui omnẽ terrã de Italia complecterentur: quã nunc quoq; regnũ Siciliæ appellamus. At Innocẽtius pont. celebrato H
apud Clarummontẽ concilio, Petrum antipapam, & sectatores quũ damnasset, Aurelianum se contulit: & rege Philippo, qui eò sibi occurrerat, salutato: Henricum Anglorum regem Carnoti inuentũ diligentius alloquutus est: inde in Lothoringiam flectens, Leodij constitit: ubi Lotharius in regem Romanorũ à Germanis electus, sacramento adactus est, expeditionis breui parandæ, cum qua tutus Romam uere proximo duceretur: dumq; Lotharius copias contulit, Innocentius alterã synodum Remis habuit. Ventum est inde diuersis itineribus in Italiã. Pontifexq; tertio apud Placentiam concilio celebrato præcedens Pisas, Lotharius cum copijs Calcinariam. Cõpositurus uero pontifex destinatam quo tempore Pisis & Genuæ fuit, inter eas ciuitates bello cõtendẽtes pacẽ, oratores Genua de itinere accersiuerat: unde earum urbiũ rebus breui cõpositis, fœdera & ipse cũ illis icit, per quæ præsidia reb. ecclesię spoponderunt. Accepitq; utraq; urbs præclarum à pontifice munus: qđ Genuensis ecclesia à Mediolanẽsi subtracta, metropolis est facta: cui Bobiensem, & tres Corsicæ subiecit episcopos: Pisanæ uero in metropolim pariter erectæ, Sardos, Populoniensemq;, & tres Corsos suffraganeos dedit episcopos. Inde progressi principes Viterbiũ petiuerũt, & per Fatenses Sabinosq; ad pontẽ Mam

meum

A meum delati, secus celebrem S. Agnetis ecclesiam castra firmarunt. In quæ cùm Theobaldus urbis præfectus, & Petrus Leo, aliiq; Romani factionis Petro Leonis aduersę se cótulissent, pótifex rexq; cum exercitu per Ianiculũ regionem Transtyberinam, de qua pontifex oriundus erat, ingressi sunt. Pótifice autẽ in Lateranum & rege in Auentinum mõtem à populo perductis, quies parta est maxima ciuitati. Nam Petrũ antipapã urbe quidã in paterna domo delituisse affirmãt. Quia uero ęstiui aeris Romani intemperiem Germani formidarẽt, Imperator abiit in Germaniam. Pontifex Pisas conuocatum prius ex uniuerso orbe aggressus est conciliũ celebrare. In quo priuatis hęresiarchæ Petri fautoribus episcopis constitutiones quasdã edidit. Sed illico Romæ, & in Rogerii principatu studiosi per pontif. Innocẽtii absentiam caput attollere incœperunt, uiribus maximè innixi, quas Rogerius offerebat. Quare accersitus à pótifice Lotharius Imp. Romã cum exercitu aduolauit, & reductam classem pauloante Pisani paratissimam eduxerũt, prioresq; Pisani Amalpham, Riuellumq; ducentes, utranq; urbem & agri earum oppi-
B da ui capta diripuerũt. Pontifex autem & Imperator terra profecti prius Barulum usq; duxerunt, q̃ populum offenderint cõtraria sentientem. Itaq; Barulo obsidione circundato Rogerius sibi timens, dum in Siciliam confugisset, omnia amisit, quę in terra Italiá occupauerat: cui custodiendæ terræ pontifex Rainonem Lothatii Imp. comitem, attributo ducatus Apuliæ titulo, cum aliquot Germanorum cohortibus præfecit. Tantisq; rebus nõ magis feliciter q̃ faciliter confectis, redierunt in urbem principes, & Lotharius in Germaniam reduxit exercitum. Peropportunè uero Innocẽtii pont. felicitati accessit Petri heresiarchę mors, quẽ pontifex à consanguineis sectatoribusq; prius occultè sepultũ esse, q̃ in urbe Roma delitescere intellexit, sectatoresq; altero successore prophanato, breui post cum illo ad Innocentii pontificis misericordiam cõfugerunt. Pontifexq; maxima Laterani celebrata synodo, cõstitutionem, quæ extat, ne quis in clericũ manus audeat iniicere uiolẽtas, inter alia fecit, & salariũ aduocatis consistorialibus cõtra ac postea semper seruatũ est, decreuit. Afflixit uero huius pontificis extremo tempo-
C re omnem Italiam fames ualida, & Romani maxima usi insolentia, creatis pontifice inscio senatoribus, urbem per eos administrari quæsiuerũt. Quibus dum põtifex resistere adnititur, moriẽs secundũ Celestinum pontificem ad annum salutis tertium, & quadragesimum supra undecies centenũ habuit successorẽ. Et in Asia secundo Baldoino regi ad annum Innocẽtii põtificatus secundũ defuncto, Andepauẽsium comes Fulco illius gener in tertiũ Hierosolymæ regem suffectus erat. Qui præsepturus iter Ascalonitis, ne in regnum Christianum impetum prout cõsueuerant, frequẽter facerẽt, præsidium medio fermè inter Ascalonem & Hierosolymã spacio excitauit, fuitq; murus solidissimus lapide quadrato in opus summo ex ruinis Geth olim Philistinorũ urbis eodẽ in pręsidii loco dirutæ. Creuit uero id præsidium breui in oppidi amplitudinem, cui Ibellino fuit nomen ab Albano inditũ Gallico, quẽ Fulco rex præsidem custodemq; imposuit. Pauloq; post alia duo præsidia, Bersabeem & Albã speculam nostri proxime ædificauerãt. *Anno salutis 1143.*
D In hũc uero Fulconem regem, qui duobus filiis militaris regi sciẽtissimis uteref legatis, rariores barbari impetus fecerunt. Primosq; omnium Turcos sinum colẽtes Persicum, innumera uirorum millia statuisse in Christianos Hierosolymam usq; ducere rex Fulco factus est certior, quãdo Antiochenũ illi agrum populabundi cœperant infestare. Duxit tamẽ in illos, & cõgressus audacissimè irruentibus tria millia interfecit, totidemq; ex eis captos, tãquã in triumphũ Hierosolymã ligatos traxit. Ad quam Turcorum cladem excitus rex Alaph gente Turcus, non magis suis Turcis quàm Arabibus, Chaldeis, Babyloniisq; auxiliarib. copiosissimo fretus exercitu, Edissam inuasit Mesopotamiæ ciuitatem, qua Balduinũ Gothfredi fratrẽ, qui postea fuit secũdus Hierosolymæ rex, principio aduentus Christianæ expeditionis in Asiam potitũ fuisse docuimus. Captaq; à Barbaris urbs summa & alias inaudita crudelitate direpta est: nam præter occisionẽ in omi ætate cõmissam, archiepiscopus & clerus omnis quod fidẽ Christi dei abnegare noluerũt, gladio appetiti sunt, & quod omia superare uisum est mala, speciosissimas ex nostris mulieres, & nobilitate præstãtiores, quas barbari super altare S. Ioannis Baptistæ, quod scirent nostris religiosissimum esse, uiolauerunt. Fulco autem rex, quid ea sibi postularet accepta calamitas, minus quàm oportuerit cõsiderans, dum leporem ex Acconensi

agro exagitat, equo in caput euerso occubuit, Balduinusq́ filius eo nomine rex tertius B
regni titulū gubernationemq́ accepit. Cælestino item pont. Romano ad mensis quinti
finē mortuo successerat Lucius tertius Bononiensis. Per cuius tēpora perlatus ad Latinos infaustus Edissæ direptionis, & nostrorū cladis ac ignominiæ acceptæ nuncius nostrorum animos in nouæ expeditionis cōgregandæ ardorem inflammauit, interq́ eiulatus qui publice fiebant, fuerūt multi quibus erat curæ urbis perditæ magnificentiā recensere, Edissam esse urbem illam nobilem Medorum, ad quam sacræ tradūt literæ Tobiam filiū suū misisse Gabelo. Quamq́ beatus Thaddæus apostolus ad fidē Christi, prędicatiōis diuini uerbi ac miraculorū uirtute cōuerterit, & in qua beati Thomæ apostoli ossibus decorata Abagarus rex fuerit, quando ad dominū Iesum datæ epistolæ suæ fide promeruit scripta manu dei responsa percipere: & demum urbem esse, quæ postquam quatuor & quadraginta annis à Christiano populo fuerit referta, præter humanæ cōditionis mores talia à barbaris sit perpessa, quæ nulla ratiōe sint nisi à perditissimis tolerāda. Erat ea tēpestate in Gallijs uir religiosissimus sanctissimusq́ Bernardus Clarauallēsis F
abbas, qui pro suo in deum religionemq́ Christianā ardore maximo, tantam esse nomini Christiano inustā ignominiæ notā indignissimē tulit. Is principes, prælatos, nobiles, & populos Galliarū penē singulos adiens, ineundam esse expeditionē, uexilla crucis in barbaros proferēda concionabundus clamabat. Nec tamē satis habeo exploratū, quod uulgo nunc creditur, & aliqui habēt scriptores, illum pont. Romani autoritate salutem cruce signādis æternam, more in similibus solito spopōdisse: sed quoquo id factū sit modo, satis constat, Conradum Sueuum, qui pauloante defuncto Lothario, in Romanorū regē declaratus erat, ducēdæ in Asiam expeditionis munus assumpsisse. Interea Rogerius Normānus per Cælestini primū, post Lucij pontificum rem ecclesiasticam frigidē administrantiū tempora omnem terram de Italia, quā Innocentius Lothariusq́ abstulerant, receperat, & modestiore q̄ prius titulo usus sese regē Siciliæ appellabat. Quanquā autores, Ptolemæum Ricardumq́, qui inter Cælestinū Luciumq́ titubantes dicant, eorum alterū prædictæ terræ titulū possessionēq́ Rogerio cōcessisse, ut iam sicut & prædicti faciunt, nos eundē sub regni Siciliæ titulo prædictæ de Italia terræ simul cum Sicilia G
regem possessoremq́ appellare possimus. Quod autem cōstat, Rogerius ipse per dicta Cælestini & Lucij pontificū tempora Romanorum classem in Africam duxit ingentē, ac tantis Saracenos incōmodis cladibusq́ afflixit, ut rex Tunetis tributo in quotannos ingēti promisso, quod annis postea plus q̄ triginta persoluit, pacem impetrare coactus sit. At Conradus copijs non ex Germania magis q̄ Gallijs fretus, ingenti multitudine, quā æternę uitę spes accepto salutaris crucis signo traxit, Cōstantinopolim est delatus, Hemanuēlq́ secundus Græcorum Imp. uir scelestissimus, Christiano nomini contrà ac simulabat hostis, aduenā ducē blande exceptum, quantis potuit dolosis artibus in suam pellicere amicitiam est adnixus. Cui uiro animis potius ad gerendas res, q̄ prudentia ad cauendas insidias satis pleno, faciliter persuasit, Iconium primo licet longiuscula obsidione capiendā, q̄ ea urbe potitus cætera de barbaris facillimē expugnaret: & tamen ut H
ueritati dolis fidem astrueret dolosus Imperator: quod erat Conrado prædixit, nō posse annonā exercitui aliunde aut uiribus accipi, aut data pecunia haberi, quàm unde Gręci quod facerent à se iussi in castra per dies singulos comportarēt. Castris ad Iconiū urbem munitissimā metatis, ilico apparuit duriorem diuturnioremq́, quàm Hemanuel prædixerat futuram eius obsidionē. Et dum tantus desidet magis q̄ oppugnat exercitus, ualetudo nō magis corporū quàm animorum ægritudo quosq́ ualentes æque, ac inualidos debilesq́ cōsternat. Nec satis intellectū est tunc, quod ab ipsis postea rescitum Græcis, morborū qualitas, effectúsq́ docuit, gipsum farinæ ac pani, quem Græci importarent, fuisse cōmixtum. Quamobrem Conradus re infecta in Thraciam retrocessit. Nec satis peritē tradit Ptolemęus Conradum ea expeditione accepisse Ascalonem urbem, quam Balduinus Hierosolymæ rex quartus eius usu, quem ea Christianorū noua expeditio rebus suis attulerat, nō sine dura & diutina obsidione, regno Hierosolymæ ultimā addit: cùm paulo prius Gazam urbem antiquissimā, sed penitus derelictā rędificasset, & fratribus templarijs custodiendā inhabitandámq́ concessisset. Quinetiā fecit Conradi exercitus in Asiam aduentus, ut maiore animo usus rex Balduinus in primores Turcorū satrapas

A eũ ingẽti Hierichõtinos opprimẽtes aggredi sit ausus. In queis prælio superatis ac repulsis quinq; miliũ cædem edidit. Et paulo post Noradino cõgressus Damascenorũ militiæ principi, fines Hierosolymæ ingresso, illũ clade affectũ in Damasci pene mœnia persecutus est. Interea Romæ defuncto Lucio tertius Eugenius pont. erat suffectus, quẽ dicit bibliothecarius Pisis oriũdum, & S. Anastasii abbatem, maiore autoritate quàm rerum gerendarum peritiæ spe à patribus delectum fuisse, cum tamẽ postea haudquaquã minus prudentia quàm bonitate ualuerit. Qui Romanos intelligens cõfirmationem senatorum biennio ante Innocentio pont. creatorum, ab se prius quàm in thronum sublimaret, ita petituros, ut uel ui cõcessurus esset, noctu abijt, in Sabinosq; ad Farsense monasteriũ delatus cardinalibus & curialibus Roma accersitis, consecratus est. Furentes autẽ Romani remp. affectãtes alios põtifici & ecclesiæ studẽtes intus forisq; uarijs uexabant incommodis. In quos cùm pontifex par pari referre cœpisset, qui cõsules creati, & patriæ
B gubernationi erãt præfecti, pace cũ põtifice ea cõstituerũt cõditione, ut ipsis quòd ilico fecerunt de magistratu abdicãtibus, pontifex in sedẽ suam pacificus rediret, fuitq; solenni põpa & summa populi lætitia introductus. Qui postea cum resciisset dolos in urbe machinationesq; parari, ut tentus Senatores creari pateretur, perpetuis temporibus autoritate apostolica permansuros, saluti suæ fuga consuluit: neq; enĩ ad regem Franciæ quod nõnulli habent scriptores, cruce signandũ uocatus se contulit, sed nauibus secundo Tyberi est delapsus: quẽ Romani haud secus quàm Gelasium olim & nuper quartũ Eugenium armis telisq; infectis prosecuti sunt. Appulsus Pisas cõciuium suorũ nauigio fretus, ilicò in Franciã nauigauit. Repertum ibi beatum Bernardũ à quo abbate monachus principio effectus fuit, allocutus didicit, pessimo rem ecclesiasticã in Asia loco esse. Amboq; sancti uiri Ludouicum regem Francorũ tam multis orauerũt, ut cruce insignitus, expeditione cõtracta Constantinopolim se contulerit. Quẽ secundus Hemanuel Imp. haud secus quàm Cõradum fraude seductũ per Syriæ deserta ducere suasit, adeo ut hyberna sub-
C ducere compulsus sit. Eademq; tempestate Rogerius Siciliæ rex secundo Hemanueli prædicto Imperatori, cuius dolos fraudesq;, & inimicũ in nostros omnes animũ melius quàm Gallicus Germanicusq; reges nouerat, infensus eũ bello agitare, ac domare cõstituit. Cum classe igitur de Africa tunc reducta Corcyrã & eius urbem Corphum aliquandiu oppugnatam, Corinthũ quoq;, & Thebas, ac Euboiam quæ & Nigropõtus de imperio Cõstantinopolitano cepit, spoliauitq;. In Cõstantinopolim quoq; ducturus erat, nisi resciisset Imper. Venetos bello socios sexaginta triremiũ classem Petro Bolano duce sinu Adriatico eduxisse. Flexit itaq; dextrorsum Rogerius ad Asiæ littora, intẽtaturus Christianis opẽ, aut si barbaris infidelibus incõmodum afferre posset: itaq; Christiano nomini feliciter cessit, Ludouicũ enim Francorũ regem, qui à S. Simeonis Antiocheno portu soluens, Palæstinã petebat, Saracena classis forte obuia interceperat: cum Rogerius casu obuius parta de Saracenis uictoria Christianum regem gaudens, uenerabundusq; excepit. Interim classis Veneta receptis, quæ de imperio capta spoliataq; Rogerius liquerat, præsidijs immunita, ad Patracẽsem sinũ substiterat. Quod cũ intellexisset Roge-
D rius Francorũ rege apud Ioppem dimisso, Cõstantinopolim delatus suburbia eius urbis præsente Hemanuele incẽdit, & palatiũ aliquãdiu oppugnatũ cum capere nequiuisset, usq; tamẽ pugnãdo progressus est, ut poma Imperialis pomerij ad gloriã fortitudinisq; ostẽtationem manu ipse propria legerit. Cum autẽ Rogerius damnis satiatus Græco illatis in Italiam rediret, classi forte obuius, quã Imperator Venetæ addiderat, triremibus undeuiginti, & ipse spoliatus est. At Conradus Ludouicusq; reges Græci Imperatoris dolos malis suis edocti iuuenum cõueniente exercitu Balduino regi Hierosolymitano suam operã sunt polliciti, uisumq; est nihil magis è re Christiana fore, quàm in Damascum ducere. Secutus fuerat Ludouicum regem diuerso itinere Portuensis quidã episcopus cardinalis, quem Eugenius papa sedis apostolicæ legatũ miserat Hierosolymam. Itaq; ducturi in Damascum tres Christiani reges, cardinalem quoq; legatũ, & simul patriarchã Hierosolymitanũ, multos quoq; episcopos expeditioni interesse curauerãt. Damascus Assyriæ urbs primaria, & ut dicũt metropolis omniũ fermè urbiũ Asiæ uetustissima esse uidetur. Quã Abrææ seruos fundasse sacræ tradũt literæ. Estq; campestris agrum habens natura soli sterilem ac aridũ, nisi quatenus aquæ irrigãt superne fistulis cuniculisq;

ſubductæ, quarũ humor terrã reddit omniũ fertilem, & conſitionibus pręſtantiſſimam, E
paruuſq; amnis in regione unicus, proximis mœnibus delabens, parua ab illis dirimitur
terrę lingula, cõſitionibus omniũ in orbe precioſiſſimis cõtecta. In qua cùm noſtri prin
cipes prudẽti cõſilio caſtra firmaſſent, & ſi urbs mœnibus altiſſimis denſiſſimiſq; muni-
ta uiribus capi nequiuiſſet, in poteſtatem breui uentura erat, ꝙ aquatione fluminis pro-
hibiti Damaſceni, iumenta intus, equitatumq;, qui pręſidio inerat alere non potuiſſent,
fontibus qui in urbe erant, ingẽti populo difficillimè ſuffecturis. Cum tamen ſibi timẽ-
dum ciues ſcirent ne ſuccisis cuniculorũ meatibus, quod haudquaquã operoſum nimis
fore intelligebant, & ipſi fontes in urbe areſcerẽt: ſubripuit uerò de tanta urbe uictoriã
Aſſyrij hominis dolus, eum Balduino regi ad eam diẽ fidũ, à quo ductus fuerat, Dama-
ſceni pecunia corruperũt. Iſq; regibus ſuaſit, ut caſtris ad aliam urbis partẽ meatis, mœ-
nia uires ſuas fruſtrãtia oppugnãt. Damaſceni irruptione facta fluuio potiti, munitioni
bus additis in ſuam poteſtatẽ firmato, noſtros aquatione prohibuerũt, quodq; par fuit
ex eo facto incommodũ, ab annona in caſtris breui laboratũ eſt, quæ niſi ab amnis ripa F
poterat importari. Soluta obſidione cùm tãtus exercitus re infecta ad Ioppem rediſſet,
Conradus, Ludouicuſq; cõminutos malè habitoſq; exercitus ſuos in Europã reducen-
tes ad propria ſunt reuerſi. Erat annus ſalutis ſecundus, & quinquageſimus ſupra decies
centenũ, quãdo Eugenius pont. in Italiam eſt reuerſus, quem Romani bene & honeſtẽ
acceptum media urbe in Lateranenſe patriarchium deduxerũt. Iſq; in uno, quẽ ſuper-
uixit anno, præter compoſitam rem eccleſiaſticam urbes, Tarracinã, Sitiam, & Norbã,
& Fumonis arcem, quas tyranni occupauerãt, in deditionem recepit, & Tybure obiens
in beati Petri baſilicã eſt delatus, Cui Anaſtaſius quartus in põtificatu ſuffectus eſt, q ci
uis Romanus Suburę regionis per menſes fermè duodecim, quibus uixit, reformãda re
eccleſiaſtica, & palatio apud Pãtheona extruẽdo intẽtus fuit: eidemq; Romæ defuncto
Adrianus quartus in põtificatu ſucceſſit, qui uir gente Anglicus, cum à tertio Eugenio
cardinalis in Noruegiam miſſus eſſet prouinciam omniũ terræ cognitæ occidentalium
ultimam, eam gentem multitudine copioſiſſimã primus omnium Chriſtianorum Chri- G
ſtianam effecerat. Eo itaq; creato põtifice Romani cõſules ſuos ſicut per Anaſtaſij tem-
pora adminiſtrationi urbis præfecerũt, & Arnoldum Brixianũ Henricum ab Eugenio
primum poſt Anaſtaſio urbe pulſum reduxerũt. Erat uerò præditus ille ea facundiæ ue-
hemẽtia, ut populos in manifeſtas hęreſes, quibus ſtudebat facile attraheret. Quare põ-
tifex nõ prius ad conſecrationẽ ſuam Laterani de more faciendã ire uoluit, q̃ Arnoldus
Roma & eius terra q̃ longe expulſus eſſet. Interea cardinalẽ S. Pudentianæ uia ſacra ad
pontificem accedentẽ Romani ad Coſmę & Damiani ædem armis ingreſſi uulneribus
affecerunt. Pontifexq; urbẽ Romã eccleſiaſtico ſuppoſuit interdicto. Et fortè poſtremi
tunc erãt ſacri quadrageſimales ieiunij dies, quod cũ populus ægerrime ferret, peruicit
prudentiorũ ſententia, & Arnoldo ſeductore pulſo, & cõſulibus depoſitis, põtifex ſan-
ctum in Laterano celebrat paſcha, nũcius eſt allatus, Guilelmũ Sicilię regẽ, q aut multo
antea defuncti genitoris Rogerij regnũ acceperat, arma in Romanæ eccleſiæ terrã ho-
ſtilia cepiſſe, & hinc Beneuẽti ſuburbia, inde Cęperanũ Babucumq; oppida occupaſſe. H
Cõmouit ea res Adrianũ pont. cui quũ alia in tãta pontificatus nouitate deeſſent arma,
exercuit eccleſiaſtica. Et Guilelmo fidelium cõmunione, regniq; titulis priuato proce-
res populoſq; regni eatenus iuramento illi pręſtito abſoluit, ut nulli facta rebellio fraus
eſſet. Interim dum põtifex Viterbij ageret, Fredericus primus de gẽte Sueua Germanus
Imp. deſtinatus Lombardiam ingreſſus, Terdonam obſidebat, qui ea potitus ad urbem
Romã tanta properabat celeritate, ut põtifex ſibi timẽs in munitiora quęq;, Vrbem ue-
terẽ primo, poſt Ciuitatem caſtellanã cum collegio cardinaliũ ſe receperit. Miſſis tamẽ
hinc inde oratoribus, Fredericus in campis Sutrinis debitã pontifici reuerentiam ac tu-
telæ ſpõſionem exhibuit, à quo breui poſt in principis apoſtolorum baſilica coronatus
eſt. Sed dum ea celebritas utrunq; principẽ, eorumq; primores detinet in baſilica occu-
patos, Romani cum pontifice parũ concordes propter cõſules, & eadem ratione Impe-
ratorem ſuſpectũ ducẽtes portas urbis clauſas tenuerũt. Frderici enim exercitus, quem
duxerat magnum, in pratis quæ appellãt Neronis, tentoria ſtationeſq; habebat, quũ de
repẽtè cõſulibus, & cęteris in urbe primoribus incõſultis plebs Romana eruptione per
pontem

S.

A pontẽ Traiani facta, Germanos inuadit in Vaticani ſuburbio, & ad ſcalas baſilicæ mar-
moreas obſeruatos, in queis nil tale ſuſpicantibus præda primũ, poſt cædes haudquaq;
parua eſt cõmiſſa. Poſtquã uerò Germani in pratis habẽtes alter alterũ adhortari cœpe-
runt, & reddita cędis uiciſſitudo, & plurimi intercepti ſunt, excitus ad tumultum Impe-
rator incenſis in Romanos animis ferebatur, quẽ pontifex exoratũ tantiſper deliniuit,
ut captiuis dimiſſis ciuitati culpam in iuuentutis temeritatẽ reijcienti pacem cõdonaue
rit. Eaq; cauſa creatorũ conſulum proteruiæ Romanorũ addita factum eſt, ut principes
Lateranenſem eccleſiã petituros per aduerſi Tyberis ripam Mallianũ uſq; oportuerit
accedere, qui amne ibi tranſmiſſo per Sabinos Farſenſeſq;, & Poliumcaſtellũ delati, ad
pontẽ Lucanũ peruenerint: quo in loco dũ ſacris cõficiẽdis põtifex cunctat̃, Tyburtini
temeritate & perfidia ducti, urbẽ ſuã publico conſilio Frederico dediderũt. Sed cùm põ
tifex id ægrè ferret, ut nullo toleraturus modo uideret̃, Imperator urbem reddidit, quã
B iuris eccleſiaſtici eſſe à ſuis didicit. Poſtquã in Lateranũ eſt peruentũ, Imperator paucos
moratus dies in Germaniam rediit. Poſt quod tempus uenerunt Romã nonnulli Apu-
lorum, Calabrorumq; procerũ, & principis Capuani oratores põtifici Adriano ſuaſuri,
ut ad ſuam de Italia terram Guilelmi Normanni tyrannide oppreſſam per ipſius terræ
principum uirorũ populorumq; cupientiſſimorũ manus recipiendã ſe cõferret. Ponti-
fexq; ſecundo mẽſe apud Lateranũ uixdum finito, cum exercitu ea temporis breuitate
contracto ad Caſinenſem ſaltum S. Germani oppidum acceſſit: reperit ibi uerò multos
earum regionũ proceres cum copijs expectãtes, quos fidelitatis ſacramento ſibi & Ro
manæ eccleſiæ obſtrinxit. Et Roberto principe Capuano Andreaq; comite præmiſſis,
Capuã ipſe & inde Beneuentũ ſe cõtulit: ubi cæteros de Apulis Calabriſq; & Salernis,
qui Caſini non interfuerant iureiurando adegit. Dumq; pontifex Adrianus exercitum
recipiendis tot regionibus idoneũ, & Rogerio qui ſe cũ copijs Salerni cõtinebat Italia
pellendo cõparat. Palæologus quidã nobilis Græcus ſecundi Hemanuelis Græcorum
C Imp. nuncius Anconam aduenerat. Nam per id temporis Imperator ipſe Græcus Ve-
netis infenſus, Anconitanos in magnã amplitudinis ſpem erectos ſuis adiunxerat par-
tibus. Palæologuſq; literis ab Imperatore per ſuos nuncios Beneuentũ miſſis pontificẽ
orauit, ut acceptis quinq; librarũ auri millibus, tres urbes ex maritimis Apuliæ ſibi per-
mitteret. Quod ſi facere põtifex animũ induxiſſet, ſuã Palæologus cũ claſſe ingẽti Gui-
lelmo Italia Siciliaq; uiribus deturbãdo pollicitus eſt operã. Ea cum fortè reſciiſſet Gui-
lelmus, & iam Græci pont. inſcio nõnulla de Apulis, Salentinis, & Calabris, Palęologo
impellente ceperant, ad miſericordiã pontificis cõfugit. Miſſis Catanienſi epiſcopo, &
de ſua nobilitate primoribus, cum poſtulata paucis uerbis in hãc maximè formã propo
ſita fuerint, ut cõmunioni eccleſiæ reſtitutus rex à põtifice in utroq; Sicilię regno cõfir-
maretur, qua uiceuerſa pollicebat̃, om̃ia iuris eccleſiaſtici, quæ occupauerat reddere, &
inſuper Paduã, Montemfuſcum, & Morionem oppida Beneuentanis cõfinia, eccleſiæ
& pontifici permittere poſſidẽda, Romanis deinde rebellibus põtifici propria ſubigẽ-
dis impenſa ſuam operam exhibere. Auri uerò ſummã Græci pollicitationibus parem
D cum ſibi tunc paratã nõ eſſe diceret, dato temporis ſpacio nihilominus ſoluturũ ſe ſpõ-
debat. His cõditionibus põtifex uel ea maximè ratione, quòd Gręco Imp. ſemper aliàs
Chriſtianorum hoſti apertiſſimo parum crederet, pro ſua prudentia aſſentiebatur. Sed
cum res in cardinalium collegio eſſet diſcuſſa, tenuit quorũdã nõ minus auaricia, quàm
imprudentia Guilelmum Imp. Græci fauoribus & pecunia deturbandum. Vixq; ſatis
ſciebatur oratores ad Guilelmũ eſſe reuerſos, quãdo illũ parattiſſimo exercitu in Apulia
ducto omnia euertere eſt auditũ. Copijs nanq; Græcorũ & Apulorũ apud Brunduſium
coactis eo prælio ſuperauerat. Ad cuius prælij famam omnes qui de Apulis, Salẽtiniſq;
apud Caſinum & Beneuentũ ſacramento ſe pontifici & Romanæ eccleſiæ obſtrinxe-
rant ſubitam Guilelmo deditionem fecerãt. Mouit itaq; Adrianum pontificem nõ ma-
gis Guilelmi audacia, q̃ illorũ quibus ipſe crediderat, Apuliæ procerum perfidia, cardi-
naliumq;, qui oblatam occaſionem ſperauerãt imprudentia. Et uno eodemq; tempore
hinc Guilelmo pacis & redintegrãdæ beneuolentiæ ſpem fecit, inde cardinales mali cõ
ſilij autores, ſe, qui Romã redire ſimularet, in Marſos uſq; procedere iuſſit. Quũq; Gui-
lelmus ad S. Martini baſilicã Beneuentani agri ſe contuliſſet, ad expectantis ibi pon-

tificis Adriani pedes prouolutus eſt. Cui nouo fidelitatis fœdere & ſacramẽti religione B
obligato Adrianus pont. ſolita regni utriuſq; iura in feudationem conceſſit. Profectus
inde papa per Caſinẽſes, Marſos, Reatinos, Narnienſes, Tudertinoſq;, Vrbemueterem
adijt. Fuitq; Romanorum pontificũ primus, à quo ea urbs inhabitata, & cultior eſt red-
dita. Hyeme poſtmodũ appropinquãte, Adrianus eadem penè uia in Lateranenſe pa-
triarchium eſt reuerſus. Et quoniã maligna cõſulum conuerſatio urbẽ ſibi fecerat odio-
ſam, Adriam animo magis q̃ corpore æger ſe cõtulit, morienſq; ibi Alexandrũ tertium
habuit ſucceſſorẽ, qui patria Senẽſis, & ſi canonicè lectus fuit, multas uariaſq; in põtifi-
catu paſſus eſt agitationes. Quibus initium dedit Octauianus quidã Romanus, tituli S.
Clementis presbyter cardinalis. Is tamẽ in urbe factioſus fauori innixus eſt, quem Fre-
dericus Imp. pridem ſibi fuerat pollicitus: obſidebat ea tẽpeſtate Fredericus Cremam
opulentiſſimũ Italiæ in Lombardis oppidũ. Ad quem cùm miſiſſet Alexãder pontifex
oratum, ut ſeſe à duodeuiginti cardinalibus electum, ab Octauiano, quẽ tres tãtummo-
do prophanaſſent tueretur, proteruo ille uerbo reſpõdit: oportere utrunq; pontificẽ ad F
ſcire Papiam, ubi partium iure audito, uerum ipſe pontificem declararet. Ea põtifex, ut
debuit, ægrè tulit: & quia Octauiani factio eum in urbe moleſtijs afficeret Ananiã ſe cõ
tulit, Octauianuſq; tunc Signiã occupauit. Fredericus uero duobus epiſcopis è Germa
nia ad Alexandrũ miſſis, eum tanquã cardinalem appellatum monuit, ut ad conciliũ Pa
piæ celebratum iudicandus accederet. Cui pontifex eloquẽtiſſimus graui & ornata ora
tione in eam reſpondit ſententiã, ut pontificem concluderet Romanũ à nemine iudica-
ri. Abeunteſq; tunc re infecta epiſcopi oratores expectantem Signiæ Octauianum, cui
pontificatus nomen Victori additũ erat, ut pontificẽ uenerati ſint, quem & Papiam in
Romani pont. ſimulacrum deduxerunt. Adoratum tamen Fredericus in conciliabulo,
ut cæteri adorarẽt de Italia epiſcopi & abbates peruincere nequiuit, adeo ut multi ſacer
dotia potius quorum beneficio alebantur à mittere ſint paſſi. Ea quũ Alexãder intelle-
xiſſet, trina Imperatoris monitione perfecta eum Ananiæ & Octauianũ compliceſq; u-
triuſq; excõmunicauit, & miſſis ad oẽs Chriſtianos principes oratoribus, ſuã illos iuſti- G
tiam edoceri, & quid ſit agendum conſuli curauit: nec fuit in orbe Chriſtiano princeps,
aut populus quiſpiam præter Frederico ſubditos, qui Alexandrum in pontificẽ nõ ha-
buerit. Quæ quũ eſſent ſibi renunciata ad ſecundũ ſui pontificatus annum qui inchoa-
uerat Romam redijt, ubi multos offendit factioni aduerſæ cõſentientes: & Theutonici
interea, quos Fredericus immiſerat, omnẽ eccleſiæ terrã, præter Vrbemueterẽ & Ana-
niam occupauerãt: quãobrẽ papa Iulio epiſcopo Præneſtino cardinale in urbis Romæ
uicarium relicto, hortãtibus à Philippo Francorũ rege qui redierãt oratoribus in Cam-
paniam redijt, Franciã nauigio petiturus, & Tarracinã concedẽs naues cõſcendit, quas
Guilelmus Siciliæ rex parauerat. Genuã inde nauigãs & Montẽpeſſulanũ, excõmunica
tionem Frederici Octauianiq; inuocauit. Paulopoſt Philippi Francorũ regis ſuaſione
Clarummontẽ urbem Aluernã eſt delatus. Defuncto interim tertio Balduino Hieroſo
lymæ Almericus frater in regno ſuffectus eſt. Qui aggrediẽdis rebus magnis ilico incu-
buit. Nãq; Aſcalonẽ tẽplarijs, ſicut oſtẽdimus, à fratre Balduino cõceſſam primo regni H
anno magis reddit cõmunitam. Et inde expeditus quũ in Ægyptios duxiſſet, Drogmo
ni regi Ægyptij copiarũ præfecto congreſſus magnã in barbaris cædem edidit, Alexã-
driam paulopoſt delatus primariã Ægyptiorũ urbẽ, quã Tiracunus Saladini Turcorũ
regis præfectus, Soldano Ægyptio fraude ſubtraxerat, arctiſſima preſſit obſidione, ut
Alexãdrini cũ nullo pacto Chriſtianis ſubijci ſint paſſi, eatenus Almerico regi ſe pmiſe
rint, ut in Soldani poteſtatẽ per manus ſuas reducerentur, Almericuſq; pecunia ingẽti à
Soldano accepta, fecit illi recipiẽdæ Alexãdriæ poteſtatẽ. Qua in pecuniarũ diſſolutiõe
cùm fraudẽ Almericus interceſſiſſe intellexiſſet, magno uir animo in Soldanũ ducens
Charras, nunc Charrũ urbem potentiſſimã obſedit. Fredericus interea omni Romanæ
eccleſiæ terra dolis ſibi uiribuſq; ſubiecta, urbes Imperio ſubditas tyrãnicè etiã præter ſo
litum uexabat, ut nihil omiſiſſe uideatur, quod cõmitti in captis ui barbaris urbibus cõ-
ſueuerit: & ſi aliquos rerũ indignitas populos cõmouit, ut aut querelam ad ſe deferrent,
aut Theutonicis ſcelerum adminiſtris liberiore reſiſterent cõtumacia, eos crudeliſſimè
mulctauit, Terdonaq; primo ſpoliata, Mediolanũ poſt ſolo æquatũ eſt, cuius populum
in

A in sex portarū tribus diuisum sex agri sui loca decimo ab urbis solo distātia miliario habitare coegit, deinde Cremonā maximis affecit incōmodis. Cōmouit ea crudelitas ceterorum Italiæ populorū animos, adeò ut miratus sim Venetos qui nihil tunc in cōtinenti Italiæ solo possidebāt, saluberrimi consilij fuisse autores, quorū suasionibus cōstat Veronenses, Patauinosq; & Vicentinos societatem belli his cōditionibus iniisse, ut præter tributa Imperatoribus dari solita nihil potestatis aut iuris in eorū quibusq; urbibus Frederico permitterēt. Eiectiq; sunt ilico prædictis urbibus, earūq; oppidis Germani magistratus, deinde firmādis ubiq; communitionibus singuli populi intenderūt. Quæ quum essent Frederico in Mediolanensibus agēti nūciata, suos Germanos undiq; cōuocauit, & Papiensium Cremonensiumq; auxilijs fretus, Veronā duxit. Præuenerant illum cōsilio sociæ bello ciuitates, & suas Veronā Vicentini Patauiniq; copias cōtraxerāt. Quare priusquam Fredericus castra ad Veronam, sicut minabatur firmare potuerit, Veronenses eruptione facta, nō solum castra castris, sed pedes propemodū pedibus cōtulerunt.
B Qua deterritus sociorum bello populorū audacia & fortitudine Fredericus, & cœptū conferi prælium detrectauit, & fugiens potius quàm recedēs in agrū redijt Papiensem, ubi uaria animo agitās, illatam à socijs bello iniuriam dissimulauit. Verebatur enim ne Alexandri pont. autoritas, quam apud exteras gentes eum maximā comparasse audiuerat, crudelitati addita quam in Lombardis commiserat, sibi aliquādo afferret incommodum. Quamobrē quod facere uiribus nequiuerat, papam dolis deponere est aggressus. Misitq; ad Philippū Franciæ regem oratores summos de suo imperio uiros, quorum legationis summa fuit, debere ambos Christiani orbis supremos principes utrunq; pōtificem quēq; ad suum conuentū perducere, in quo solidiori innixus iustitiæ alter cōfirmetur, aut tertius contendētibus pertinaciterq; cauillantibus à Christianorū concilio subrogetur. Dictusq; est conuentui apud Diuionē locus, ubi Sauo fluuius Gallias dirimit à Germanis. Prius uerò q̄ Italia moueret Fredericus, sociorum bello populorū oratores, qui apud se uocati cōuenerant blādè allocutus, ut magistratus imperij à se impositos to-
C lerarent hortatus est, & arces quas in Italia obtinebat, fidissimis ex Alemānia custodib. attribuit cōseruādas. Primusq; Fredericus Scotiæ & Bohemię regibus ac magno sociatus nō magis armatorū exercitu, q̄ prælatorū doctissimorumq; sui imperij uirorum cœtu, Octauianū die constituta, Diuionem deduxit. Deinde processit ad Sauonis pontem: Philippus rege Anglorū Hērico & eius exercitu sociatus: pōtifex uerò Alexāder apud Dolense monasterium, Aquitaniæ est dimissus, qui quod erat indignū, existimauerit se cōciliabuli iudicio subijci, in quē nemo habeat potestatē. Fredericusq; postquā sublatā esse uidit deponendi Alexandri facultatem, & ualida fames utrunq; inuaserat exercitū, re ulterius intentata in Germaniam redijt. Alexander autē ex Dolensi monasterio Turonum accedēs, diem ad generale conciliū ibi celebrandū dixit. Dumq; ibi cōuenirent uocati, Parisios ipse urbem regiam nō magis inuisit q̄ spiritalium munerū gratijs decorauit. Inde Turonū ad diem dictam reuersus multa in cōcilio cōstituit, quæ nunc etiam decretis iuris pōtificij obseruāt, & regis Philippi suasiō e firma pōtificalis sedes est dele-
D cta. Dumq; ibi paucos moratus esset mēses, Octauianū hęresiarchā Lucę, quā incolebat ciuitatē obijsse, Guidonēq; Cremēsem Frederico ex Germania per literas & nūcios iubente in secundū esse antipapā prophanatū. At in Italia socij bello populi Imperatorem ueriti cū exercitu reuersurū, uires suas adaugere adnixi sunt, tam multisq; uicinos orauerunt populos, ut & ipsi cōsenserint eorū fœderibus colligari, Cremonenses uerò primi; post Brixiani & Bergomenses, hinc Mediolanenses dispersi, & demū Placentini, Veronensium societati, sic em̄ appellata est, ictis fœderibus accesserunt. Eodemq; tēpore Iulio Prænestino episcopo, quē uicariū urbis Romæ ab Alexandro pont. relictum ostendimus, defuncto suffectus est Alexādri literis Ioannes tituli sanctorum Ioannis & Pauli presbyter cardinalis: cuius uiri in urbe Roma gratiosi prudētia atq; largitione factū est, ut maxima Romani populi pars ad pontificis sui obedientiā Imperatore & eius idolo Cremēsi spreto, redierit, basilicaq; principis apostolorū primo post omnis ecclesię terra in uicarij pōtificis potestatē sit reddita. Et usq; adeò autoritas beneuolētiaq; Alexandri pōtificis in Romanorū animis reuocata est, ut eū publicè cēsuerint, uel summis precib. reuocandū. In primis tñ Ioāne uicario memorāte cōsules noui ex gente pōtifici affecta

creati sunt. Missi Senonas de populo Romano oratores peruicerūt, ut pont. Alexāder B
Frāciæ & Angliæ regū consilio, Romā redire consenserit, qui per Parisios Biturigesq;
& Mōtempessulanum ad mare Gallicū delatus Messanam Siciliæ ciuitatē Francorum
regis nauigio peruenit. Inde Guilelmi regis Siculi triremib. quatuor fretus peruenit Ro
mam. Erat is annus salutis quintus & sexagesimus supra undecies cētenū, & pōtificatus
Anno salutis 1165. sui sextus, per q̄d tēporis Veronēses munitissimas Rinuli & Appendij arces, quas Fre-
dericus præsidio obtinebat, uiribus expugnatas demoliti sunt. Nam reditu pont. Alexā
dri erectiores animis facti omnia moliebantur intendebantq;, quibus Frederico resisti
posse crediderint. Certū em̄ erat copias ipsum solito maiores parare quibus Italos om̄es
deleret, potius q̄ domaret. Dum uerò Lombardia per Veronensiū uim societatemq; re-
spirans Frederici reditū contremiscit, & urbs Roma eiusq; terra Alexandri pont. reditu
gaudet, Hemanuel Græcus Imp. quem orientis Imperatorij nominis tyrannum haud-
quaquā Frederico Barbarossæ occidentali mitiorē fuisse cōstat, multa in Italos Dalma-
tasq;, & Histros machinabatē, quæ sunt altiusculè repetenda. Postquā Veneti duce Do- F
minico Michaele afflictis Hierosolymæ, & Balduini Burgēsis secūdi regis tunc capti-
rebus opem tulere, Hemanuel sese apertū Venetis ostendit hostē: quo item tēpore Ste-
phanus Vngarię rex inchoatas cū Venetis Hemanuelis prædicti fauore cōsuetas inimi
cias cōtinuabat, nec fuerat his bellorum causa occasioue alia, quàm quū Dalmatiæ aut
Histrię, & Liburnorū ciuitates, & oppida Imperatorij iuris Vngari inuaderēt, & Veneti
illatam imperio iniuriā propulsarent. Sed post q̄ Hemanuel quibuscunq; modis potuit
Venetos ledere cœpit, omnia illi quę pro imperio tutati cōsueuerant, sibi subijcere sunt
adnixi. Quo in negocio non minus Vngaros, q̄ Græcos hostes pariter uicinos, pariter
potentissimos cōciuere. Quin etiam Histri, Dalmatæ, & Liburni maritimis, teste Liuio
Patauio, latrocinijs assueti, quo impunè piraticā exercere possent, cum nulli dictorum
subijci quærerēt, simulatā eorum amicitiam per uices ludificabāt. Quamobtem Domi-
nicus Maurocenus Venetorum dux ad annū salutis undequinquagesimū, & undecies
centenum classem triremiū quinquaginta in Histros duxit mare Adriaticum latrocinijs G
Anno salutis 1149. infestantes, & Polam, Rubinum, Parenticum, Hemoniā & Humagum reip. subegit. Ad
annum inde septimū, Vitali Michaeli in demortui Dominici ducis locū suffecto, quar-
tus Adrianus pont. Romanus, Gradensem ecclesiam primatū super omnes ducatus Ve
netiarum atq; etiam Histrię & Liburnorum ecclesias tenere declarauit. Quod cum Vl-
ricus ueteris Aquileiæ patriarcha ægrè ferret, fauote Stephani Vngariæ regis usus Gra
dense oppidum dolis & uiribus ut caperet intentauit, immissaq; Venetorū classis, & pa
triarcham Vlricū & septingentos ex Foroiuliana Vngaraq; nobilitate in prælio cepit.
Quos omnes Veneti ea dimiserunt cōditione, ut promissum tunc tributū Foroiulien-
ses quotannis reipub. penderēt. Quod quidē tributum duodecim porcos, duodecimq;
panes singulos pondere ducentarios esse Veneti declararunt. Vnde mos ad ætatē usq;
nostram peruenit, uenationem singulis annis postremò carnispriuij die porcorū XII.
Foroiuliensiū Venetijs publicè exhiberi. Altero qui secutus est anno, Arbenēses, Libur
nos Veneti subegerūt. Per quod tempus Vngariæ rex Stephanus simulata cum Vitali H
Venetorū duce amicitia, duas ex Vngara nobilitate uirgines, duobus filijs eius in ma-
trimoniū copulauit. Eoq; breui post in Dalmatas ducētes, & fauore præstātes, Spalatū,
Traguriū, Sibinicumq;, Venetorū rebellarūt reipub. & Tarderenses Venetis item sub-
diti, ecclesiæ suæ subiectionē Gradensi factam indignè ferentibus in rebellionē ab eo-
dem rege per id temporis sint impulsi. Adeoq; Venetorum damnis intentus rex erat, ut
Vitalis dux cū triremibus triginta ad recipiēda in Dalmatis perdita missus fuerit repul-
sus. Per idemq; tēpus Anconitani Imp. Constantinopolitano Hemanuele cui parebant
ac omnino subditi erant iubente, Venetis infesti erant. Qui triremium quinq; nauigio
duce Guiscardo Anconitano omnia Venetorum ditionis littora, atq; maria latrocinijs
excursionibusq; fœdabant. Sed dux Vitalis Michael amissa triremi una, & Anconita-
Anno salutis 1166. nas demersit triremes, & Guiscardum sustulit in eculeum. Quo anno qui erat sextus &
sexagesimus supra undecies centenum, idem Venetorum dux classe ingenti emissa, cui
præfectum Dominicū Maurocenum ciuem suum Vngaros Iadera deturbauit, & urbis
receptæ mœnibus apertis, quæ in mare spectabāt, ducētos ex nobilitate Iadrēsi obsides
accepit.

A accepit. Qua deterriti clade Dalmatæ oẽs, eiectis Vngari regis Stephani præſidijs, ſeſe Hemanaueli Conſtantinopolitano Imp. ſubditos dediderunt. Vſus uerò eſt in Venetos Hemanuel fraude raro aliàs audita. Eos enim publica fide data per nuncios eſt hortatus, ut omnibus Imperij locis mercimonia liberè cõtrectarent. Quod cùm multi ac penè omnes ſolito pridẽ more factitarẽt, una cunctos die cum nauibus mercimonijſq́; intercepit. Conſternati ad eum nuncium Veneti ad Imperatorẽ quacunq; placandum creauerant oratores, cum uiginti eorũ naues fortuitu Græcorũ inſidijs delapſæ in patriam ſunt reuerſæ: & fortè maior uis inerat earum rerũ, quæ maximũ attuliſſent perditę detrimentum. Vnde Veneti animis erecti ſunt, adeo ut abſentibus undiq; in patriã edicto reuocatis, decreuerint, armauerintq́; claſſem omnium maximã, quas Latini nominis populum aut principem poſt Romanorũ imperij ruinã armaſſe legerimus. Nam ſatis cõſtat centum eos triremes, & onerarias naues cæteras uiginti intra centũ dies fabricaſſe, cùm tamen Hiſtri & Iadrenſes alias decẽ triremes claſſi addiderint. Quæ in Tragurium primò
B ducta, eam ciuitatẽ captam inuito Vitali duce diripuit. Raguſium deinde quũ recepiſſet dux, Nigropontũ curſu perpetuo adnauigauit. Quumq; urbs oppugnaref, facta eſt duci ab Imperatoris nuncio ſpes ampliſſimæ ac tutiſſimæ pacis. Sed priuſquã miſſi Cõſtantinopolim ad eam tractandam oratores redirent, dux Venetus obſidione urbis Nigroponti, qua potiri deſperaret omiſſa, Chium imperij urbem & inſulã ui cepit. Ad quã dum Veneti pacem expectantes deſidẽt, peſtis claſſem ualida inuaſit, quę Vitalem Michaelem ducẽ uel inuitũ in patriam redire coegit, contactaq; eo morbo ciuitas Veneta maximã accepit cladem. Dux uerò mœſtus, quũ publico conſilio rebus adflictis cõſulturus concionẽ in palatium cõuocaſſet, impetus in eum factus eſt. Qui fuga ſibi cõſulẽs ab ignoto homine uulneratus, apud S. Zachariæ monaſterium diem obijt. Cui illico eſt ſuffectus Sebaſtianus Zianus uir habitus ſui ſeculi omnium Venetorum non magis ſapientiſſimus q̃ ditiſſimus. Interea dum hęc Venetijs & ſupradicta ab Hemanuele Conſtantinopolitano Imp. in Dalmatis agerentur, Fredericus Barbaroſſus Romanorũ oc-
C cidentalis imperij Imperator, cum ſolido aliàs maiore Germanorũ exercitu in Italiã reuerſus erat. Qui uir aſtutiſſimus notum ſibi Italicorum erga ſe odium, notas coniurationes diſſimulans, in agro Brixiano nulli moleſtus ſubſedit, omnes etiã Veronenſes atq; Cremẽſes ſe adeũtes benignè, ut cõſueuerat, allocutus. Inde Ferraria, Bononiẽſem adiẽs agrum, pluſculumq; ibi cõmoratus, ſeſe mitiſſimũ liberaliſſimumq; omnibus exhibuit. Quod uerò Guidonẽ Cremenſem idolum ſuum Lucæ habentẽ ab Hetruſcis ſperni, & Alexandrum pont. Romæ ſummo haberi honore intelligeret, partem copiarũ ſuarum penè dimidiam in Hetruriam præmiſit, ipſe rectà per Romandiolam petijt Anconam Piceni urbem, quam arctiſſima obſidione cinctam ab Hemanuelis Cõſtantinopolitani Imp. amicitia & ſubiectione intendebat auertere: & ſui interim Germani in Hetruriam præmiſſi bello freti, quo Piſani Lucenſeſq; diu contenderãt, rem idoli per Hetruriã faciliter erexerũt. Exinde urbis Romę terra hoſtiliter inuaſa, & illius pars quæ in Hetruſcos uergit, ad Imperatorias partes redire cõpulſa eſt. Nec deerãt in urbe ciues, q̃ partes ſecuti
D ti imperatorias Guidoni hæreſiarchæ fauerãt, & Germani proceres imperatorij exercitus duces, maxima uſi largitione plurimos ſeducebãt, ut Alexãder papa pecunijs eccleſię in urbis defenſionẽ, ciuiumq; bonorũ conſolationẽ expoſitis, cõcionibus homilijſq; per ſingulos penè dies habitis parũ proficeret. Nam primarij urbis, quos nunc barones tunc capitaneos appellabãt, Imperatori obſequẽtes omnia pontificis cõſilia euertebãt. Sed dum hic Fredericus parte una copiarum Anconam obſidet, inde exercitus ſui pars altera in Hetruſcis agit, Mediolanenſes ſociorũ bello populorũ, præſertim Cremonenſium, Placentinorũ, Veronenſiumq; auxilio urbem ſuam Mediolanum, ubi fuerat, eſtq; nunc, ſolito munitiorem ędificauerunt, & Laudenſes eius urbis nouæ quæ nunc extat à Frederico ædificatæ ciues ſociorum bello Lombardorũ partibus acceſſerunt. Per quod tempus Guilelmo Normanno rege Siculo apud Panormũ defuncto, alter Guilelmus filius ſucceſſit. Et Hemanuel Conſtantinopolitanus Imp. pontificem Alexãdrum ratus omnia faciliter conceſſurum, quæ in Frederici Barbaroſſæ damnum dedecuſq; redundarent, cum uarijs modis & artibus pertentauit. Miſit nanq; oratorem ex Italis gratioſum Iordanem Roberti olim Capuani principis filium palatij Imperialis protoſeuaſtõ,

cuius legatio ea in primis subornata est uerborũ fraude, quib. Græci suo ipsorũ infortu- E nio Romanos põtifices ad id usq; tẽporis duodecies deceperãt, Hemanuelem suosq; sacerdotes, & imperij proceres in cõcilium accersitos põtificẽ Romanũ orbis Christiani caput orandum statuisse, ut se gregem etiã dñicum in Christi dei caulas bonus sanctusq; pastor ultro uenturos cogere uelit, & munerib. quæ pretiosa attuleras, oblatis ad extremum postulauit, Hemanuelem futurum tam fidelem q̃ potentem ecclesiæ & Christianorum pugilem immani Barbarosso, redintegrari ad totius Rom. imperij monarchiam, pollicitus pecunias & quidẽ ingentes, pollicitus copias tam multas, ut Fredericũ facile apparuerit Italia pelli posse. Põtifex uerò tanta re in fratrum suorum ecclesiæ cardinaliũ cõcilio discussa, duos ex eo collegio oratori addidit, qui Cõstantinopolim accedentes, quid ea sibi uellent, exploratius intelligerent. Erat is annus põtificatus Alexandri septimus. Per quod tempus Romani fatis, ut uidet, suis trahentibus uicinos sociosq; populos, & in primis, Thusculanos, Albanosq; aperto persequi odio cœperãt, nõ magis quia Germanis illi, quãdoq; sicut & Romanorum pars fauissent, q̃ quòd imperata immoderatius tributa pendere noluissent. Ad eumq; uentum est in urbe furorem, ut initio ac reclamante Alexandro pont. populus Romanus raptis tumultuarie armis mense Maio in F Thusculanos duxerit. Ranio comes, quem Apuliæ ducatu ab Innocẽtio secundo pont. Romano, Lotharioq; Imp. ornatum fuisse docuimus, Thusculanam urbem regebat, ad cuius gubernationem potius q̃ dominium, postquã Apulia à Rogerio fuerat deturbabatus, eum accersiuerãt Thusculani. Is uir ætate decrepitus, licet gente Germanus esset, Alexãdro pont. fauebat, & tamẽ uiso Romanorum furore, q̃ agro cultu cõstitionibusq; amœnissimo undiq; uastato ad urbis oppugnationẽ succedebant, Germanorum in Nepesino Surrinoq; sedentium auxilia implorauit, quæ illi Romanorũ duplicitates exosi, nec Imperatori, nec põtifici satis integrè consentientium attulere. Venit in mentẽ nunc unica priscorum socordia Romanorum, qua illos Liuius usos scribit, quãdo fusis apud Alliam fluuium à Gallis Senonibus, ac plane deletis eorũ copijs nec portæ urbis clausæ sunt, nec aliter hosti ita obuium itum est, quin ea gens inimica patentibus portis ur- G bem ingressa, ferro igniq; demolita sit. Senserant uiderantq; Romani Thusculum obsidentes Germanos obsessis suppetias attulisse, & tamen aut suorum numero quẽ ingentem nimiumq; fuisse dolemus cõsisi, aut socordia sicut & maiores usi, cum erumpẽtibus Thusculanis Germanisq; prælium cõmiserunt. Ad cuius initium pars Romanorum per uineas syluasq; dilapsa, pars in patriam est reuersa. Iam eñ apud Romanos prisca defecerat militiæ disciplina, nec serra acies subsidijsq; ita erat firmata, quin prælio impunè meliores quiq; à nullo prohibiti magistratu possent excedere. Paucis itaq; resistẽtibus, cædem in Romanis Germani Thusculaniq; maximam ediderunt, quam qui interfuit ciuis ut conijcio, & cardinalis Romanus scribit, illam superasse potius quàm æquasse, quæ apud Cannas sub Annibale accepta fuit. Sed siue hic scriptor modum excesserit, siue aliquid maximũ à similitudine, sicut fuit, significare uoluerit, satis cõstat nobis, nec Alliensem, nec Cannensem cõstituenda re Romana tanti fuisse, quanti eadẽ penè delenda hęc Thusculana clades momenti fuit: nunquam eñ postea populum, nunquã diuitias Ro- H ma habuit, nisi quas nuper magni Eugenij, quã tẽporibus suis cũ lautiore cultu instaurare occœpit. Ea ciuium Romanorum clade audita, Alexander pont. mœstus ac plane animo fractus, plãgentem & incõditos ad sidera eiulatus tollentẽ omnis ætatis sexusq; multitudinẽ urbe perlustrata, cõsolari adnixus est: & hostes tãta elati uictoria, oblatam occasionem secuti sunt, qui Albanis, Tyburtinis, & ex Cãpania multis in prędæ bellíq; societatem cõuocatis, ad usq; urbis mœnia, ad ipsumq; Tyberim populationem incendiaq; cõmisere. Barbarossusq; strage ipsa celeri audita nuncio, Anco ilico obsidione liberauit: & ad urbem potius cursu quàm accessu rapido properauit, nec prius de ea celeritate substitit, q̃ de monte Mallo subiecta urbis mœnia sunt inspecta. Ad diem postetam copię in prata Neronis appellata subductæ, & Vaticani irruptio pertẽtata, irrupissentq; nisi defẽdentes põtificis famuli obstitissent. Tulit molestissimè Fredericus in tãta Romanorũ calamitate solos pontificis familiares eum suburbio prohibere, & circumductus ad beati Petri basilicã copijs parietem illius perfringere est aggressus. Quumq; id tardiusculè succederet, ignem tecto ualuísque supponi iussit. Suppositúsque fuerat,

quum

A quum ęditui eccleſiæ incēdium auertere cupiētes, ualuis reſeratis illum furentē ingredi
permiſerunt. His intellectis pontifex ſibi timens patriarchium linquens Lateranenſe, in
Frangepanenſium domos amphitheatrum S. Mariæ nouæ monaſterium, & pallaram
ſiue palladium undiq; cōplexas ſe contulit, ubi munera aliquandiu uoluit exerceri. Per
quod tempus Siciliæ rex Guilelmus audita urbis Romę obſidione pontifici timēs, quē
genitoris ſui mores imitatus colebat, duas triremes illi & uim magnā pecuniarum ideo
miſit, ut poſſit ſibi & eccleſiæ rebus uel fuga, uel defenſione cōſulere: acceptaq; pecunia
Frangepanenſibus & Petri Leonis filijs, cuſtodibuſq; portarū à pontifice diſtributa eſt:
qui triremes ad regem reduci iubēs duos cum illis miſit cardinales, ut regis cōſilio auxi
lioq;, quid ſibi in tantis periculis agendum eſſet exploratius intelligeret. Et Barbaroſſus
interea ad ſuas cōuerſus artes, archiepiſcopos, epiſcopoſq; Germanos in urbē miſit ora
tores, id maximè cum Rom. populo curaturos, ut pontificis utriuſq; Alexandri, & Cre-
menſis cauſa uel à populo ęquis auribus audita diſcuſſaq;, dignior in unū eccleſię caput
B cōſtitueretur: quod ſi fieret, pollicebat̄ ſeſe pacē urbi & omnia quæ occupaſſet, eccleſię
redditurum. Quibus malignis artibus quum aures populū accōmodare Alexāder pon-
tifex cerneret, nocte intēpeſta cū ſua familia urbe abijt: & ad Circeiū primo, poſt Tarra-
cinam inde Caietam delatus Beneuentum acceſſit: ſub ipſam autē pontificis fugā Fre-
dericus altero affectus eſt maximo omniū incōmodo, quòd peſtilentia per Iuliū men-
ſem qui tunc erat, & ingens, & ſubdita ſuum inuaſit exercitū, quæ non minus in proceri
bus & magnatibus, q̄ in multitudine debacchata eſt, adeo ut pace, quam fugiēs inuitus
erat per ſuam abſentiā redditurus, ſcripto uerbiſq; data, recedere ſit cōpulſus. Fugit uerò
Lucam, & quòd peſtis in exercitu continuaret, inde profectus Pontetremulo, Terdo-
nam, Papiāq; acceſſit. Ibi multa in Lōbardos bello ſocios intētare orſus, breui deterri-
tus eſt apparatib. quos ab illis maximos fieri intelligeret. Fueruntq; tam ardētes animis
ſocij bello populi, ut abeuntem Papia Barbaroſſum quum in Germaniam tranſmitteret
prius q̄ agro Papienſi excederet ſint aggreſſi: quē fugientē potius q̄ abeūtem ad Alpes
C uſq; ſupremas, extremam carpendo aciem per dies ſingulos ſunt ſecuti: uixq; dum Fre-
dericus in Germanijs quieti ſuæ locū deligere potuerat, quū Lombardi omnes, Papien
ſibus, Terdonenſibuſq; exceptis publicò ſtatuerūt cōcilio urbē in loco ædificandā: un-
de Papiēſibus, Terdonenſibuſq; & Mōteferratenſibus, quos ſolos Barbaroſſa in Lōbar
dis amicos haberet, moleſtiæ inferri poſſent, & apd' Roueretū, locus Tanaro amni adia
cens deſignatus eſt: ubi Mediolanēſes, Placētini & Cremonēſes cura eius rei in ſeipſos
ſuſcepta, urbem cōdidere: quā in Barbaroſſæ dedecus iniuriamq;, & ut loco maior acce
deret autoritas, de pōtificis nomine Alexandriā appellauere. Qd' quidē ad annū ſalutis *Anno ſalutis*
octauum & ſexageſimū ſupra undecies centenū, qui & nonus Alexandri pontificatus *1168.*
erat, actum inuenimus: cōueneruntq; in ipſam urbem foſſa aggeribúſq; & plācata mu-
nitam humiliū prius caſtellorū uillarúmq; habitatores, Marēghi, Gandofori, Bergolli,
Hunilæ & Soleſtæ. Creuit uerò ſtatim populus in multo maiorē eo, quē poſtea dieb. no
ſtris habuit. Siquidē cōſtat qndecim milia uiros primo eius cōditæ anno illā incoluiſſe.
D Dúmq; pont. interea Beneuēti agit, Romani in Albanos ducētes, quos Germanis Thu
ſculaniſq; ſauiſſe meminerāt, urbē ipſam progenitorū olim ſuorū patriā funditus deſtru
xerunt. Id ipſúmq; Thuſculanis cōtigiſſet, niſi Alexander pont. ſua illos bonitate deter-
ruiſſet. Sed & per hoc etiā tempus Hemanuel Conſtantinopolitanus Imp. apocriſarium
ſuum ad Alexandrū pontif. mittens Beneuentū, magnā legationi pecuniarū uim addi-
dit, quas uerba facturus orator in mediū prius obtulit, lōgaq; eius oratio eam habuit cō
cluſionem, ut Græcorū ſubiectionē potius q̄ unionē occidētali eccleſię faciendā ſit pol
licitus, ſi coronā occidētalis Imperij, qua Fredericus iuſtè & debitè priuatus erat, pōtifex
Cōſtātinopolitano reddere uellet. Qua de re cū accuratiſſimas ſæpenumero cōſultatio
nes Alexāder cū cardinalibus ac nobilitate Romana habuiſſet, tandē petitā coronā da-
re & ſimul oblatā accipere pecuniā noluit. Quibus accidit diebus, Guidonē Cremēſem
antipapā apud baſilicā S. Petri, ubi eum Barbaroſſa Germanorū præſidio ſeptū relique
rat, infelicē animā exhalare. Cui alter à cōplicibus in idolū ſuffectus eſt Ioannes Sirmiē-
ſis ex Pannonia abbas, uir pridē furtis latrociniiſq; infamis, pérq; eius rei occaſionē Fre
dericus Bambergenſem epiſcopū bene & catholicè de Alexio pont. ſentientē ad eum
miſit

misit oratorem, futurum ratus, ut machinatio quã in pontificẽ more solito destinauerat, A per boni & ut existimauit simplicis episcopi operã fateretur. Per dandam enim Alexandro pontif. & ecclesiæ pacem quantumuis amplissimam Lõbardos Fredericus posthabitos relinqui solos satagebat, ut disiunctos postea utrosq; facilius cõficeret: sed põtifex qua erat prudẽtia, antiqui hostis fuit dolos callens Verulas se cõtulit, ubi nõ prius Bambergensem amicum hominẽ, cùm benignè põtifex excepisset, iussit publicè mãdata exponere, illoq; partim testes ex mandatorũ formula recusante, partim perplexa loquẽte factũ est, ut re nedum infecta, sed etiam uix inchoata, ad Barbarossum redierit. Dumq; pontifex Verulis agit, Raino, quem Tusculi dominũ fuisse ostendimus, Romanorum in Tusculanos odium timẽs, ipsam urbem Ioanni antipapę dedit. Eius ẽm intercessione Alemanni mõtis Flasconensis oppidi cum illo permutationẽ facere promiserunt. Eaq; permutatione uerbis & scripto cõstituta, Ioannes qua die Tusculis admissus fuerat, eadem est expulsus. Raino autẽ cùm à Flasconensibus nõ admitteretur Tusculum redire quæsiuit, quẽ Tusculani nedum urbe prohibuerunt, sed agro quoq; præcipitem deturbarũt. Isq; Verulas ad pontificem cõfugiens bene acceptus, iura quæ sibi in Tusculano B cõpeterent, ecclesiæ donauit. Tusculani etiam crebris per singulos penè dies insultibus à Romano populo agitati, Alexandrum pontificem in dominũ protectoremq; publico consilio accersiuerũt, cuius deterriti præsentia Romani motibus temperarũt. Agentem Tusculi pontificẽ Alexandrum Henrici regis Angliæ oratores uiri ecclesiastici adierũt regem ipsum ab iniusta nota purgatũ, quem necis beati Thomę Cantuariensis archiepiscopi consciũ fuisse crebris rumoribus allatum erat. Quibus auditis põtifex de fratrum suorũ consilio, duos ad rem inspiciendã cardinales in Angliam legatos misit. Gerebat eo tẽpore bellũ in Hybernia Hẽricus, qui de aduẽtu cardinalium certior factus sese illis in Normandiã obuium humilemq; exhibuit. Re aliquandiu à cardinalibus discussa ad eam uentum est conclusionẽ, ut Henricus primorum regni cõsilio ad cardinalium præsentiam cõuocato, sese iuramẽto purgauerit: in cuius uim infra scripta pontifici Alexandro & Romanæ ecclesiæ spopõdit fore, ut necis sancti uiri pœnitentiam agat, cuius etsi C insons insciusq; fuit, occasionẽ præstitisse sit uisus, quia illum uiuẽtem minus debito & honorauerit, & fauore fuerit prosecutus, Ducentos insuper milites Hierosolymã mittat anno integro permansuros, & sese nisi alia sit põtificis mens ante trienniũ Hierosolyma cum possibili exercitu aduersus barbaros profecturũ. Malas insuper cõsuetudines in regnum aduersus ecclesiasticã libertatem introductas emendaturũ permissurumq; quod hactenus prohibuerit, ut subditis suis libera sit in quoscunq; euẽtus ad Romanã curiam appellatio. Ad extremumq; iureiurãdo Henricus rex, quod minimè poscebatur, sese & filium regni consortẽ professus est, regnũ Angliæ ab Alexãdro pontifice permissum ita obtinere, ut neminem posthac Angliæ regẽ fore declarauerit, qui à Romano pontifice nõ esset appellatus, Dumq; hęc per legatos in Normãdia agit pont. Alexander, ad urbẽ Romam præscriptis sibi conditionibus posse accedere postulauit. Consulibus enim & populo pollicebatur nihil agere aut intẽtare, præter illa quæ in diuinã rem ecclesiis cerneret. Et quũ nõ admitteretur, relicta ciuibus Tusculanis urbe, in suam & ecclesiæ terrã D Campaniam se contulit, agebatq; Signiæ quãdo cardinales à Normãdia & Anglia sunt reuersi, qui retulerunt multa inspexisse, plurima audiuisse miracula, quæ ad beati Thomæ sepulchrũ deus ostenderat: quamobrẽ põtifex illum in sanctorũ martyrum Christi numerum retulit. Nec minore postea uisum est miraculo bellum, quod inter Henricum Angliæ regem prædictũ, & filium suum secundo cædis in beatum Thomam commissæ anno exortum est: cui fauores incentiuumq; addidit Philippus rex Francorũ, cuius filiã Viramus rex Angliæ iunior habuit uxorẽ. Aquitaniaq; omis eius belli motibus per annum quassata ad extremum latè cõmissis incendijs cõflagrauit. Sedatum tamen est non minus perniciosum q; detestabile id bellum Alexãdri pontificis opera, quam cardinali uno sedis apostolicæ legato ad id misso diligentẽ accuratissimamq; adhibuit. Eodemq; anno pontificatus Alexandri quintodecimo Fredericus Imp. paratiorem superioribus exercitum iam quinto in Italiam duxit: & quia in Montisferrati marchionis fauoribus plurimũ fideret, per montem Cinisiũ iter fecit, & primis in Alpiũ descẽsu castris ad Secusam substitit, quod oppidũ socijs bello urbibus Lombardis fœderatũ, dolo magis & simula-

A simulatiõe pacis & uiribus captum diripuit, igniq; uastauit. Inde Asiā delatus, quæ urbs & ipsa societati accesserat, multa in illam comminatus est: quorū timore perterritus mollior populus, præsidio quod à socijs inerat dimisso, urbē Frederico dedit. Elatus bino ad urbes quas adierat successu Fredericus, Monteferratensibus, Papiensibusq; non magis urgentibus, q̃ opem afferentibus, Alexandriā delere cōstituit, quam & furore plenus impetijt. Sed pluuia Octobri iam medio dies quatuor cõtinuata, Tanarusq; amnis alueo effusus magno Alexandrinis præsidio fuerunt, quæ incommoda Fredericus Ferratēsisq; marchio & Papiēsis, quo superabundabāt odij in obsessos ardore, adeò tolerarūt, ut uel de cœno & aquis oppugnatio ter quaterq; fuerit intētata: & quū sociorum quod inerat, freti præsidio pari odio audaciaq; Alexandrini resisterent, menses quatuor asperæ hyemis obsidio continuata est. Ad prima autem ueris signa sociæ bello ciuitates opē obsessis ut afferrent mouerunt, annonā nauibus aduerso Pado Tanaroq; fluminibus, & simul terra carris copiosissimam cõportantes. Iamq; Terdonam tātus attigerat exercitus, quū
B Fredericus dolo in Alexandriā diu structo, ut consumeret acceleraũit, cuniculos ille in urbem perducētes occulte suffoderat, quibus milites armatos ingredi singulos oportebat. Nihil itaq; magis obstabat patrando facinori q̃ obsessorum peruigil perpetuaq; custodia, quare astu imperator simulato ab aduentante inimico exercitu timore obsessos blande allocutus, pacē illis obtulit, quam aliquor dierū induciæ præcesserūt: dumq; sessi diutina tot mensiū obsidione Alexandrini curis solutiores dormiūt, hostes cuniculo singuli quidem, sed contigui in urbem subrepunt. Exciti tñ nocturni uigiles turmā hostilē tacitam in tenebris hallucinātes potius q̃ inspicientes, hostē adesse, captam esse urbem clamoribus significarunt: ad easq; uoces Alexādrini raptis armis irruētes, eos qui intrauerant, trucidant, & cuniculo repagulis firmato, eruptione facta, armatas Frederici cohortes ad portā expectantes ingēti in ipsis cōmissa cæde ad imperatoris usq; tentoria repulerunt, nec prius in urbem ingressi sunt, q̃ impositū fossæ, urbi superminens castellum
C igne supposito cremauerunt. Dies tunc illucescebat Christianis celeberrima dominicæ resurrectionis, cuius reuerētia sociorum bello populorū exercitus prælium intre scelus duxisset: sed econtra Fredericus, sicut Alexandrinos per eam celebritatē quietiores cautioresq; opprimere quæsiuit: ita oblatā festæ omniū diei occasionem fugæ accepit, & uasis in exercitu ad crepusculū conclamatis, eductis copijs, castra, quæ speciem oppidi præ se ferrent, cremari iussit. Qui uero Papiā petere intendebat, Terdonam uersus iter facere cogebatur: quare sedentes ad Terdonam socij bello populi, uisis, quæ præcedebant quadrato agmine hostis sui turmis, cum ea quæ apud Alexādriam nocte erant facta ignorarent, sese ad præliū parauerunt, sed uno eodemq; tempore, quid apud Alexandriam gestū erat, & Fredericum flexo sinistrorsum agmine ad Guillā oppidū prima fecisse castra nunciatū est. Erant in regione nobiles utriq; partiū pariter affecti, quibus intercessorib. de pace agentibus, res cõpromisso & inducijs sedari cœptæ sunt, Fredericoq; Guilelmo Coloniensi archiepiscopo, Gerardo de Pozascha Taurinensi capitaneo, & Ricardo de sancto Nazaræo Papiēsi partes suas, socij bello populi Giberto Pisci Mediolanensi, Ge
D rardo de Gambara, Brixianos, & Guilelmo Veronensi suas & ipsi partes cōmisere. Cõscriptis cõpromisso, induciarumq; fœderibus primores sociorum bello populorū imperatore salutato, iter in patriam inierunt. Ipse aūt omnes blande allocutus, Papiam se cõtulit. Redeūtes in patriā sinistro Pado sociorum exercitus, cum Placētiæ appropinquassent, Cremonēsibus obuiarunt consulibus, qui copias suas ad Carrotiū de tempore illius moræ in castra socialia perducturi, tardiuscule profecti erant, creditumq; est cōsules prædictos, Papiensium amicitia retardatos, fidē ea mora socijs fefellisse. Quod cum Cremonæ rescitū est, consulis successores dati, & illorū qui primores urbis erant, palatia solo æquata sunt, cęteri Lombardiæ populi inducias in castris factas laudauerunt. Sed paci cū imperatore constituendæ non prius uacandū esse duxerunt, q̃ Alexandri pontificis Romani pacis & quietis ratio esset habita, quin etiā Veneti, quorū suasione arma principio in Fredericum à Veronēsib. Paduanisq; capta fuisse ostēdimus, ut rebus etiā suis consulerent admoniti sunt. Sebastianus enim Zianus, quem anno ante tertio ducem creatum fuisse docuimus, Hemanuelis Græcorū imperatoris bellum Venetis graue onerosumq; esse intelligens, pacē ab illo terq; quaterq; petierat. Isq; insolēs imperator Henricū Dan

dulum oratorē ad se missum, ꝙ legationem suā constāti animo exequeretur, cōtra ius gē E
riū uisu obtenebrarat, candentibus æneis oculis appositis, quē tanꝙ de pace tractaturus
uocari iusserat. Quamobrē Veneti Lombardorū consilio usi pacē cū Frederico occidē-
tali imperatore constituerunt, pauloq́ post cum Guilelmo rege Siculo fœdus in annos
uiginti ea inierūt cōditione, ut pacis bellorumq́ societas utrisq́ esset. Vt autē ad Almeri
cū Hierosolymę regē reuertamur, Is cū Charras aliquādo obsedisset, potiundi quidē spe
nō caruit: sed à Milone quodā de planta seductus pecunia à Soldano accepta abijt re in
fecta, pauloq́ post idē rex in Ascalonā urbē egregiā duxit, cui expugnandæ Hemanuel
Græcorum imperator contra ac cōsueuerat magna subministrauit auxilia. Et tamen Al
mericus parādis cōmeatib. qui exercitui importarent, adeo negligēs fuit, ut annona in
castris deficiēte obsidionē alioquin feliciter successurā soluere sit coactus. Eo aūt Alme
rico haud diu post defuncto suffectus est in sextū Hierosolymæ regē Balduinus filius, q
& si lepra ꝑcussus fuit, regnū fortiter prudēterq́ administrauit. Et in Italia interim Frede
ricus imperator in meliorē mutatus esse sententiā uidebat, qui Italiā intelligens iniurijs F
quas forte intentaret resistere paratā, pacis dādæ pontifici & ecclesiæ primus habuit mē
tionem, tresq́ è collegio cardinales ab eo euocati, cum sedis apostolicæ legationis titu-
lo accesserūt, & Papiæ cōuentus est habitus, cui Lombardæ societatis oratores sedulo
interfuere. Petierunt à Frederico cardinales pacē, per quam pont. Ro. sua & ecclesiæ iu-
ra tā spiritualia ꝙ tēporalia reciperet, retineretq́ intacta, & Lombardi subiectionis mo-
dum postularunt, cōferēdorūq́ tributorū cōsuetudinē obseruari, quā Carolus Magnus,
Ludouicus & Lotharius cōcessissent. Agebaturq́ pontificis, & sociorū bello Lombar-
dorū nomine, Hemanuelē Constantinopolitanū imperatorē, & Guilelmū regē Siciliæ
pacis quæ fieret fœdera tenere. Frederico aūt iniqua postulante conuentus est dissolu-
tus & cardinales Ananiā apud pōtificē, Lōbardi in urbes quisq́ suas, re infecta, rediere.
Paulo deinde post rescitū est, Fredericū priusꝙ cōuentus fuerit inchoatus, copias è Ger
mania nouas accersitū misisse, quas quū exploratores breui affuturas renunciassent, Pa-
piēsem, Comensemq́ agros Mediolanēses populationib. infestarunt, Alexanderq́ pōt. G
ut Frederico Papiensibusq́ rem molestā faceret, Alexādriā urbē nouam dato episcopo
An. sal. exornauit, & Papiēsem ecclesiā crucis & pallij dignitate priuauit. Annus aduenerat pō
M.clxxv tificatus Alexādri septimusdecimus, qui & salutis quintus septuagesimus supra undeci
es centenū erat: cuius anni mēse Iunio Frederici imperatoris copiæ, & quidē ingētes per
Domussulæ saltū peruenerunt Comū, & sociorū bello, Veronensiū, Brixianorū, Noua-
rensiū, Vercellensiūq́ militia, Mediolanensib. præsidio accessit, adeoq́ ardentis in præ-
liū animi fuerunt socij, ut irruiturum à Como furibundū hostē aperto campo, & ut dixe
runt sub dio expectare uoluerint, ductumq́ maximo apparatu Mediolanensis populi
charrotiū in rus Barilianū: quò quum esset ad horā diei tertiam uētum, impatiētes moræ
Mediolanenses septingēti equites Comensi agro, quà hostis uenturus nūciabat, tria mi
lia passus progressi sunt. In quos à longe uisos Fredericus trecentos primū equites, inde
alias post alias turmas inuicē penè contiguas immisit, ut repulsi Mediolanēses multis ac
ceptis uulneribus ad charrotiū primo de fuga substiterint, additaq́ Mediolanēsium, & H
sociorū pugnæ ardori, quē præ se ferebat, resistēdi necessitate, uexilla charrotio ubi ser-
uabantur euulsa sunt. Structaq́ acies hosti opposita, & Fredericus iā totis copijs in præ-
lium paratus ardentissimusq́ aduolauerat, primus in tanto conferēdę manus ardore Fre
derici signifer quum aquilā in confertos hostes temere intulisset, confossus, aquilaq́ pri
marium imperatoris signum in hostium potestatem facta est: quo in loco cū pugna esset
atrox, & multi hinc inde caderent, alijs etiā locis multa cōmittebatur cædes, ut neutri su
perarent'ne hostē an superarētur intelligere possent. Fredericus uero ad aquilæ suæ ca-
sum ira potius ꝙ timore percitus, impetū in hostes inconsultius fecit, dumq́ multos ma
nu etiā, ipse sua uulnerat, interficitq́, equo suffosso prolapsus occubuisse creditus est: ad
quam imperatoris cæsi famam pariter in utroq́ exercitu conuolantē, & ardentiores ani
mis Italici impressionē fecere, & Germani pedem primo referre, post fugā sensim com-
mittere cœperunt. Nec fuit eo in prælio, quod pari utrinq́ odio cōmissum est, qui supe-
ratum concertatorem pręmio uel ingenti promisso seruare uoluerit: fugientiū uero mul
tos Ticinus amnis absorpsit, & plurimi eorū ignari itinerū ad hostium oppida castellaq́
delati,

A delati, partim cæsi, partim sunt capti, maior tamē pro numero cædes in Comensibus Papiensibusq; cōmissa est. Facta de impedimentis & cæsorū spolijs præda militi est concessa. Erat Comi uxor Frederici, quæ mutata ueste uirum funere regio prosequi satagebat, & quæsitū biduo cadauer non inueniens à Mediolanensibus, per oratores petierat, cum die à cōmisso prælio quinta Fredericus Papiæ habitu comitatuq; imperatorio urbē perambulare prius est conspectus, quē eum uiuere uel Papiensis populus resciſſet: postquē & uxor & uiri ecclesiastici ingens multitudo, quos iturus in prælium imperator Comi dimiserat, Papiam ad eum cōuenerunt, multi eorum ea fuerūt audacia, ut in faciem illi dicerent persecutionē ecclesiæ, qua tādiu Fredericus debaccharetur, Germanos & suo imperio subditos luere. Ad quæ uerba audentiores facti episcopi & archiepiscopi numero multi quos secum imperator duxerat, illi sunt protestati sese, nisi Romano pōtifici & ecclesiæ pacē breui dederit, eum derelicturos, cui successorē ab electoribus dari postulent. Quibus minis deterritus Fredericus Magdaburgensem, Maguntinumq; archiepiscopos, & Normacensem electum oratores ad pacem cum Alexandro pontifice consti-
B tuendam destinauit, misitq; Ananiam: cuius pacis tractatum conclusionemq;, quia maximi ea momenti in multorum maximorumq; regnorum rebus fuit, & ut uolumini quē satis creuit, modus detur, in librum sextumdecimum deferemus.

BLONDI FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLInatione imperij Romani, Decadis secundæ, Liber Sextus.

PACIS fœderum'ue formulam, quæ apud Ananiam, aut à pontifice Alexādro petita, aut oratoribus ab illo denegata est, omittimus, quē eandem postea sæpius contigit uariari. Id enim solū Ananiæ cōclusum est, ut pōtifex Bononiam, Fredericus imperator Mutinam se conferrent. In qua locorum propinquitate, & principes ad colloquium conuenire, & omnia posse feliciter meliusq; componere apparebat. Delatus itaq; ad Gar-
C ganū montē Alexander, magnaq; fretus Guilelmi Siciliæ regis liberalitate, tredecim illius triremes, quas repperit paratissimas, apud Vestā urbē suis onerauit cum prælatis magnisq; uiris & cætera curialiū turba, tum etiā equis albis quibus pont. Ro. iter faciens uti consueuit: & licet aduersa aliquando usus sit nauigatione, Palero sam tamen post Alexam insulas, deinde Iaderam Lyburnorū ciuitatē cum integra classe peruenit. Inde Venetias cum nauigasset solenni pompa, quam Sebastianus Zianus dux accuratissime parauerat, à Venetis est exceptus. Prius uero quē pont. Vesta moturus esset, sex cardinales cum omni totius curiæ equitatu Bononiā terra præmiserat, nō magis hospitium sibi & curiæ paraturos, quē securitati & solitis Frederici machinationibus consulturos. Factumq; est, ut eodem non magis tempore quē die pontifex Venetias, cardinales Bononiam, & Fredericus Mutinā attigerint. Libet nūc cætera à Christianis alibi gesta suo etiam huic tempori accōmodare, Cremonenses, Terdonensesq; magna usi leuitate, quo tempore pont. Vesta moturus erat, posthabitis sociorū bello fœderibus Frederico
D adhæserant. Et in Asia cum Noradinus Turcorum rex obisset, Saladinus quidam illi suffectus est, qui uir omnium quos seculū illud in gente barbara tulit, fortissimus prudentissimusq; fuit, adeo ut rege Aegypti per arma capto occisoq; Aegyptū sibi Syriāq; subegerit. Christianos uero apud Hierusalē & alibi in Asia agentes breui fuerat cōfecturus, nisi eodem anno & propemodū mense quo ipse à Turcis, à Christianis Balduinus in regē fuisset assumptus. Is eīm quartus Balduinus, & si lepra sicut diximus, erat tactus, nec animus illi nec rei militaris peritia inferior habebatur. Cum enim ad tertium utriusq; regni annū apud Ascalonē prælio concurrissent, maiores Saladini copias Balduinus fudit, & altero item prælio apud Tyberiadē cōmisso inter eos, uiginti milia Saracenos, Turcos, & Arabas præsente Saladino minores copię Balduini profligarūt. Profecturus uero minoris Asiæ, Armeniæ, & Lyciæ olim regnis, quam maiore Turchiā nūc appellant, Saladinus, Soldanum præfecerat gente Turcum, paucis admodum copijs attributis, cū quibus tantā prouinciam administraret. Itaq; Saladino tantis implicito bellis, quāta aduersus Ægyptios Christianosq; eum suscepisse ostendimus, Hemanuel secundus Græcorū imperator subijciēdę sibi Turchię animū adiecit, & copijs quidē ingētib. paratissimisq;

raptim ductis, Ciliciam primum, spoliando, urendoq; subegit. Asiam minorem ingressus ad Cuneũ usq; urbem prouinciæ primariã peruenit. Soldanus interim copijs armatorum decem miliũ magno labore cõtractis, haud longè à Cuneo desedit, præsentiæ cuius spe ea urbs regia Turcorum amantissima substentabatur. Tactus uero erat Soldanus regni ambitiõe, & si forte de Saladino aliquid durius accidisset, illi succedere expectabat. quare multis Hemanuelem orauit, ut parte earum ciuitatũ, quas ceperat retenta, quod erat reliquum sibi relinqueret, fœdera secum quæcunq; præscriberet initur o. Et cũ Hemanuel Cuneum obstinatius petens in illũ ducere pararet, ingenio barbarus astuq; rebus suis consulere perrexit. Fuga nanq; simulata fauces montium arctissimas est ingressus. Quem Hemanuel euestigio est insecutus, futurũ ratus, ut eo exercitu oppresso, Turchia omnis in suã fieret potestatẽ. Sed aditib. ubiq; repagula præsidiaq; barbarus ita apposuerat, ut quamprimũ ingressus fuit, Hemanuel sese cum omni exercitu interceptum mœstus, & omni destitutus spe salutis intellexerit. Actumq; erat de eo exercituq; suo, nisi Soldanus perfidia in Saladinũ usus, regno qđ ambiebat imperatoris Græcorũq; præsidia uoluisset magno beneficio comparare. Nihil enim ultra captis imperatori & Græcis præscribens, q̃ ut ijs quæ de Turcis ceperant, redditis pacem secũ post hac cõstanter seruarent, eos abire permisit. Vt autẽ ad pacem Italicam redeamus, annum agebat in pontificatu Alexander duodeuigesimũ, qui & salutis septimus septuagesimusq; supra undecies centenum erat, quando Venetias mense Martio in patriarchium q;, quod in Riuoalto est, applicuit: quo in loco eum euestigio conuenerunt Frederici oratores, suspectã allegantes Bononiam urbem, apud quam locus conuentui fuerat destinatus, & re in concilio discussa, constituendæ pacis dicta dies Ferrariam est mutata. Pontifex interea turbæ nobiliũ, & omnifariam populorũ, qui ad eius conspectũ undiq; conuenerant satisfacturus, dominica die ieiunij celeberrima, cuius diuini officij uerba penè omnia lætitiam præ se ferunt: in euangelistæ Marci basilica rem diuinam fecit, & auream rosam de eius diei more Sebastiano duci honoris gratia dedit: qua in celebritate populis, q̃ undiq; cõfluxerant, nihil gratius fuit aut admirabilius, q̃ habita à pontifice eloquentissimo homilia. Postridie huius diei pont. profectus Venetijs, duce & maxima parte nobilitatis Venetæ deducentibus, Ferrariam se contulit. Quo item in loco uariantibus imperatoris & sociorum bello populorum sentẽtijs mutatus tractandæ pacis locus ea conditione Venetijs designatus est, ut sese Veneta respublica sacramento obligaret, non admittendũ Venetijs imperatorẽ, priusq̃ à suis oratoribus conclusam pacẽ ipse iureiurando solenniter confirmasset: Venetorũ aũt sponsione scripto allata iterũ pont. duce Sebastiano deducente, secundo Pado Venetias est delatus. Qua in urbe pacem ea forma, quam Alexãder pont. semper antea petierat, Frederici oratores ecclesiæ concesserunt: Guilelmo autem regi Siculo pax in quindecim annos, & socijs bello Lombardis sex annorum induciæ fuerunt datæ. Satis memores sumus supra à nobis scriptum esse Alexandrũ pontificem pro Hemanuel Constantinopolitano imperatore pacem æque ac pro rege Siculo semper antea postulasse, ut mirari cogamur imperatorem ipsum in conclusione Venetijs facta fuisse præteritũ: sed quod scriptores nõ tradũt, à quib. hæc sumimus, nostra fert opinio ipsum imperatorẽ tunc à Turcorum Soldano, sicut ostendimus, interceptũ à põtifice pro mortuo fuisse omissum. Fœderibus pacis ad tertium q̃ inchoata fuerat mẽsem conclusis, scriptoq; solẽni, quod legimus firmatis, Fredericus imperator Clugiã, & paulo post permittente põtifice, Venetias est deductus. Postera aduẽtus sui die, in qua apostoli Iacobi natalicijs uigiliæ obseruabãtur, pontifex ad fores intrinsecas basilicæ Marci euãgelistæ sella sedens ornatissima, Fredericum imperatorẽ expectauit: qui cum attigisset uestibulũ, dimissa humeris purpurea chlamyde qua induebat, in terrã cernuus, ac planè prostratus pontificis pedes exosculatus est: & pont. illum manu subleuatũ ad oris osculum admisit. Itum est inde ad sacrum, & quidem gemmis ornatissimum preciosissimis basilicæ altarium. Quo item in loco celsiore conspecti sunt orbis Christiani principes se se inuicẽ amplexantes. Paulo post profectus Veneta urbe Fredericus, cum Rauennã, et inde Cesenam se contulisset, Bretenorium Romanæ ecclesiæ oppidũ sibi retinere conatus est, quod tamen requisitus breui reddidit. Et pont. Alexander cum suis triremib. tredecim, alijsq; quatuor quas Veneti addiderunt, deducente usq; Rauennam Sebastiano

duce

A duce ad Sipontinum Gargani mōtis portum, unde uenerat est reuersus. Inde per Troiā Beneuentumq; ad Casinensem saltum delatus, contulit se ad Ananiā. Quod cum intellexisset Ioannes ille Sirmiensis antipapa, in castelli Montisalbani latebras se abscōdit. Romani uero quam ecclesiæ atq; omni Italiæ datam esse cernebant optatissimam, & ipsi pacē à suo præsule poposcerunt, missis urbis primoribus septem uiris, quib. facultas componendi plenaria est attributa. Nihil uero accuratius egit pontifex, q̃ ut consulibus omnino posthabitis dominium urbis sibi plenarie permitteret, uenitq; Tusculum quo maius populo Romano sui & curiæ faceret desiderium, nec potuit euincere, ut annis iam quiquaginta continuatus tolleretur abusus, quin actū est ut creati à populo cōsules nō prius ad magistratum custodiendæ urbis admitterentur, q̃ fidei seruādæ pontifici, & ecclesiæ sacramēto ad eius pedes adacti essent. Rediitq; tunc tertium Romam Alexander pontifex, & Lateranensem primo, post cæteras inuisens urbis basilicas sese populo salutandū adorandumq; passim exhibuit, & paulopost ut ecclesiam à schismatis labe multis

B ante annis inquinatam cōmodius reformaret, conciliū generale ex orbe Christiano, ad quod ingens cōfluxit multitudo, Laterani celebrauit. In quo præter cætera, Christianis omnibus sub ecclesiæ censurarum cōminatione inhibuit, ne ferrum, ligna, armaq; barbaris infidelib. importarent. Quo anno Venetijs defuncto duce Sebastiano Ziano aureus magister Petrus est suffectus. Et imperator Constantinopolitanus secundus Hemanuel moriens Alexium puerum, cui Agnes Philippi regis Francorū filia esset sponsa, reliquit imperij successorem, Andronico quondam Græco regia prosapia oriundo, ea conditione in tutorē curatoremq; sibi dato, ut imperiū ipse aliqt annis p̄ puero administraret. Per quod item tempus rex Hierosolymæ quartus Balduinus Saladino Turcorum regi præstantissimo quotiens congrederetur fortiter resistebat. Et tamen illius uirtutem eximiā, & suum ipsius lepræ incōmodum secum reputans, futuris Christianorū Asiæ rebus pro sua prudentia prospicere constituit. Cum enim deterrente morbo uxorē ducere noluisset, liberorum spe destitutus, nepotes quæsiuit relinquere successores: duas nāq; sorores

C suas in matrimoniū collocauit, quarū primogenita nomine Sibylla Gulielmo marchioni Montisferrati, Longaspata cognomine appellato nupsit, quæ primo anno filiū peperit, cui Balduino fuit de auunculi nomine appellatio. Ad annum quoq; in quo prædicta contigerunt, qui erat primus octogesimusq; salutis supra undecies centenum Alexāder pontifex Romanus gloria magis q̃ annis plenus Romæ diem obijt, cuius fuit successor tertius, Lucius Luca urbe, & gente nobili oriundus. Per cuius tēpora pōtificatus, & Hierosolymæ regni, & Græcorum imperij uires pessum ire cœperūt. Andronicus enim quē Alexij curatorē à secundo Hemanuele relictum fuisse ostēdimus, id ambiens imperium multa in hunc maxime modum machinatus est: gentem Latini nominis, quæ frequentissima tunc temporis partim conuersabatur, suis conatibus maxime aduersaturam suspicabatur. Quare tantū apud populū nobilesq;, & ipsum imperatorē egit, ut gens ipsa non magis publico edicto, q̃ furibundo impetu sit expulsa. Et breui post nauigantem laxandi animi gratia imperatorē Alexium in mare præcipitatum necauit. Isq; sumpta euestigio purpura, imperator à satellitibus complicibusq; declaratus, omnes in curia & ciuitate primarios horrenda sustulit occisione. Quæ dum Constantinopoli agerentur, Gulielmus Longaspata Monteferratēsis Balduini regis gener, & alterius Balduini infantis genitor Hierosolymæ est defunctus. Quare Balduinus rex ingrauescentis cum ætate morbi sui, & nepotis, quem destinauerat successorem ætatis, & simul uirtutis Saladini hostis periculum animo metitus, præsidiū regno simul & nepoti per nouū sororis Sibyllæ matrimoniū afferre quæsiuit, eamq; adolescenti Pictaua gente oriūdo Guidoni de Lusignano dedit uxorem, ea conditione dotis fœderibus adiecta, ut quando se rebus humanis eximi contingeret, Guido pro nepote Balduino, quoad pueritiam supergressus esset, gubernandū acciperet. Ingressusq; regiam Guido, permittente rege, omnia administrauit. Lucius autē pontifex Romanus dum hæc fiebant, consules à Romanis deponi curauit, multo enim ex nobilitate populoq; Romano ope & auxilio, quos iā diu ea tyrannis ad rapinam omnia conuertens fastidisset, innitebatur. Sed adeo cōsulatis factio præualuit, ut Lucio urbe deturbato in fautores suos crudeliter sit sæuitum: nouo enim apud Romanos exemplo quotquot pontifici studuisse compertum est, qui fuga sibi tardius cōsuluerant

D (margin letter at "gio purpura" line)

Anno sal. M.clxxxi.

rant,effoſſis oculis ſunt cæcati,& pontifex fugæ ſuæ neceſſitate ad bonū conuerſa con- E
ſilium,quod Romæ deſtinauerat, Veronam concilium cōuocauit, rebus Hieroſolymæ
titubantibus ſuppetias allaturus.Nam Guido Luſignanus in regni Hieroſolymitani ad
miniſtratione,quam quartum Balduinum regem ſibi cōmiſiſſe oſtendimus,adeo elatus
imprudensq; fuit, ut eum rex breui deijcere ſit compulſus. Quinetiam rex nepotis re-
gniq; rebus conſulturus,illum ut erat puerum in regem declaratū de more inunxit, Ber
trando comite Tripolitano in pueri ipſius regis tutorem regniq; adminiſtratorem ſolen
niter cōſtituto.Per quæ tempora Saladinus regni Hieroſolymitani terram cum magno
aggreſſus exercitu,ingentem pecoris hominumq; abegit prædam,& congreſſos præda
toribus Chriſtianos milites,in queis templarij fuerunt multi, maiori ex parte occidit.Ea
& ſimilia futuræ deſolationis regni Chriſtianorum indicia quum optime regnoſcerent
Heraclius patriarcha Hieroſolymitanus, & hoſpitalis peregrinorum Hieroſolymæ ma
giſter, Veronam ad Luciū pontificem, & inde eo ſuadente ad Philippū Francorū regē
ſe contulerunt,opem rebus afflictis Hieroſolymæ poſtulantes.Philippusq; cum ire non F
poſſet,multos milites Hieroſolymam ituros in Italiam ad pontificem miſit: nec interea
quieuit in male quæſito imperio Andronicus, nam Guilelmus Siciliæ rex illatā Latinis
ex imperio iniuriam ſui animi generoſitate ulciſci perrexit, qui nauali terreſtriq; expedi
tione Theſſalonicam Macedoniæ urbem aggreſſus eā cepit, & multas Græciæ ac Thra
ciæ urbes,partim afflixit,partim ſibi parere coegit.Andronicus enim qui ſe Cōſtantino
politanis odioſiſſimum eſſe intelligeret,nullas in Guilelmum copias aut mari, aut terra
educere eſt auſus,quin potius urbi ſeruandæ intentiſſimus fuit:huic ſuſpecti diuerſis in-
ſimulati cauſis,aut interfecti,aut ſi pudor aliquid mitius agendum ſuaſit, exilio ſunt dā-
nati.Qua impulſi neceſſitate Conſtantinopolitani Iſach quendam imperiali & ipſum ꝓ
ſapia genitum ex Peloponneſo uocatum imperatorem tumultu concito acclamauerūt.
Iſq; populi multitudine ſtipatus Andronicum prælio ſuperatum, captumq; ſingulis mu
tilatum membris,uitam in acerbis cruciatibus finire curauit.Andronici morte in Italiam
nunciata, quæſiuit tertius Lucius pontifex Romanus, Guilelmum Siciliæ regem qui cū G
Iſach nouo rege Cōſtantinopolitano pacem compoſuerat,Hieroſolymam mittere, cui
& Philippi regis Francorum ingentem militiam, & alios quotquot ex orbe Chriſtiano
Veronam ad edictum conuenire iuſſerat,addere intendebat. Sed nuncij hæc cum Gui-
lelmo rege Siculo acturi uixdum à pontifice profecti erant, cum ſanctus ipſe pater Ve-
ronæ defunctus eſt. Cui Vrbanus tertius ex gente Cribella Mediolanenſi pontifex eſt
ſuffectus.Eodemq; in tempore primus Fredericus occidentalis Romanorum impera-
tor,Henricum filium prouincijs & urbibus, quas de Italia Romanum tunc poſſidebat
imperium præfecit:per quod tempus cum aureus magiſter Petrus dux Venetiarum A-
drenſes cogere uolens, ut & archiepiſcopum ſuum curarēt Gradenſi patriarchæ defer-
re,illi tunc quartum Veneto rebellantes imperio, Belæ tertio regi Vngaro adhæſerunt.
Paulo autem priusquam Lucius pontifex Romanus, Veronæ ſicut oſtendimus, diem
obierit,Hieroſolymæ quartus Balduinus lepra magis quàm ſenio confectus interierat,
Quintusq; Balguinus nepos puer & ipſe rex ſucceſſerat, cuius regni curam Tripolita- H
nus comes,ſicut defunctus uoluerat ſenior Balduinus,gerere nequiuerat,quòd Sibylla
pueri mater,Guidoq; Luſignanus uir ſuus uerbis taliter reſponderant, ut uim illo repel
lendo,ſi abnuiſſet,eos apparuerit illaturos.Dumq; res ipſa magnis Chriſtianorum Hie-
roſolymæ agentium ſimultatibus tractatur, Balduinus puer regni Hieroſolymæ Chri-
ſtianorum ſeptimus ad octauum auunculi necis menſem defunctus eſt.Eam pueri regis
mortem Sibylla genitrix præcognitam texit,futurum quod apparebat uerita, ne Tripo
litanū comitem populus & militia omnis in regem Hieroſolymæ accerſirent, multisq;
aſtuta mulier non magis pollicitationibus blanditijsq;, quàm largitionibus à patriarcha
epiſcopis,proceribus, magnatibusq;, Guidonem uirum ſuum præſentem & ipſum in-
ſtantem Hieroſolymæ regem creari obtinuit. Tulit uero grauiter tantam iniuriam Rai-
mundus comes Tripolitanus,& debito commotus uindictæ ardentiſſimus ſtuduit, quę
non magis æmuli Guidonis regis, quàm ſuam ipſius & cæterorum Latini nominis po-
pulorum rem in Aſia euertit. Inducias nanque cum Saladino conſtituit, quæ Tripolita-
num comitatum a fauore Chriſtianorum penitus ſeparatunt. Quin etiam Tyberiadis &
Galileæ

A Galileæ principatum hæreditate tenentē nobilissimam mulierem sibi matrimonio copulans,eundē quoq; principatum regno Hierosolymæ per nuptias abstulit.Erant tamē tunc temporis Saladino cum Christianis omnibus generales induciæ, quas uir astutus abrumpere satagebat,cum fortuna eius consilijs fomentum addidit. Mōtisregalis Christianus princeps multa trans Iordanem deditione tenebat. Saracenis undiq; continentia,à quibus Hierosolymam annona perpetuo anni tempore importabatur:is princeps inconsulto ac penitus inscio rege inducias temere uiolauit. Quod cum intellexisset Saladinus, Turcis, Saracenisq; omnibus Asiaticis per nuncios & literas suasit utendū esse omniū maxima,quam tunc discordes Christiani præberent,sui ipsorum exterminij occasione,effecitq; celebrata per Asiam Saladini fama & autoritas,ut nō magis subditi ad edictum,q; alij barbari ad tanti uiri suasiones in maximum conuenerint exercitum, in quo equites quinquaginta milia præter peditatum penè innumerum fuere. Qui uero nullum ad Hierosolymā tutum habituri fuerant iter,in quo aut saltus inuij, aut annonæ

B defectus,aut oppositæ Christianorum copiæ nō fuerint tardaturæ,barbari per Tripolitanum Tyberiadisq; & Nazarenum delati agrum omnia pacata quietaq; inuenerunt. Vnde prima ad Acconem,quæ & Ptolemaida,castra metati sunt.Inerant uero urbi religiosorū Christianæ militiæ principes tēpli,& hospitalis Hierosolymæ magistri, quibus eam urbē à regibus Hierosolymæ concessam fuisse ostendimus: hiq; ad primum hostilem impetum,qui kalendis Maij factus est intrepide eduxerunt, ac prælio sunt congressi. Pugnatum est dispari ualde copiarum numero disparíq; uirtute,q; pauciores multo religiosi milites magnam cædem in barbarorum multitudine ediderunt: nec cessit uictoria Christianis incruenta,q; hospitalis magister uir fortissimus, & meliores quiq; ex suis in prælio ceciderunt,quæ clades accepta multo magis rem Christianam q̄ illata barbaros afflixit.Raimundus interim Tripolitanus comes barbarorum inducijs parum fidē Tyberiadem communiuerat,in quam Saladinum respicere intellexerat,&uxore sua ibidem relicta Tripolim se contulerat, apud quem tantum ualuerant Christianorum pre-

C ces,ut Guidoni Hierosolymæ regi cōciliatus à barbarorum inducijs discesserit,Quamobrē Saladinus Accone omissa,Tyberiadē obsedit. Confugerat à kalendarū Maij prælio Hierosolymā templi magister,quo & postea Raimundo Tripolitano comite impulsoribus Guido rex copias quotquot Christiani Asiæ poterant dare coniunxerat, dūq; Christiani in Tyberiade obsessi barbarorum oppugnationibus intrepide fortiterq; resistunt,coactum apud Hierosolymam exercitum Guido rex, Raimūdusq; Tripolitanus, & templi magister diuisis inter se muneribus eduxerunt, & uerso ad Tyberiadem urbē obsidione leuandam agmine,primo ad fontem Sophorianum castra fecerunt. In quos Saladinus & ipse impiger magnam copiarum partem immisit. Dumq; secundis castris Christiani thronum Ethim aquis abundantem uicum petere contendunt, obuij hostes innumera multitudo præoccupauere:& Christiani prælio,quod tota die ad noctē continuatum erat defatigati,in arido campestri loco castra firmare coacti sunt.Dies erat nonarum Iulij quarta,in cuius ardore fessum prælio & itinere militem, cōfectaq; caumate

D & labore iumēta,aquis reficiendi nulla penitus facultas fuit. Eademq; nocte Saladinus omissa Tyberiadis obsidione,ad suos cum toto exercitu se contulit. Fuisse traditum est Christianos milites in prælio expeditos equites triginta,milites quadraginta milia, quibus facile fuisset,quadruplo maiori barbarorum exercitui resistere:sed quamprimū hostes qui tota lacessiuerant nocte,ad auroram structa acie cœperunt impetere, confecta siti,caumate,& uigilia nostrorū non magis iumentorum quam hominum corpora pristinū amisisse uigorē,ac planè sopita esse sunt uisa: & qui ternos quaternosq; singuli fugare prosternere ac cōficere soliti fuerant, uice mirandum in modū uersa seni septeniq; singulis hostium fugabant, ut fuga prius ad ortum solis dissipatioq; nostrorum sit uisa, quam prælium ordine potuerit inchoari:dumq; duces Christiani partem fugientem, dilabentemq; acie militem detrahunt,partim reprimendo ferocienti hoste se cōtinent,fœda & alias inaudita in Christianis commissa est fuga: de qua tamen paucissimi sunt prolapsi,quòd nedum fugientes singulos,sed eos etiam qui globatu positis armis manū dabant,barbari trucidabant. Tripolitanum comitē ab amico barbaro Tyrum fuisse deductum,fama increbuit: Guidonē regem, & templi magistrum cum notioribus nostrorū

militib. seruatis, Saladinus uinctos abduxit. Eaq́ in miserabili clade magna crucis salu- B
tiferæ pars amissa est, nec uero cessauit sicut alibi assolet, cũ sine prælij nostrorũ cædes,
quòd religiosos Saladinus quotquot seruati erant, securi percussit: persuasit uero ostẽsa
in prælio pusillanimitas cæterorum quoq́ Christianorum, qui in urbibus mãserant, ani
mos, ut paucos barbaros quãtumuis multi expauescerẽt Christiani. Tãta potitus uicto
ria Saladinus primum ad Acconem duxit, quam Christiani cũ singulis uestim ẽtis abire
permissi e uestigio dediderunt, Beritum deinde, post Bibliũ, & cõtinuato uictoriæ cur
su, quicquid ab Accone ad Ascalonem maritima regio habet, Saladinus pari deditio-
nis facilitate recepit. Ascalonitæ aũt urbis munitione fisi sese non prius deditionem fa-
cturos esse responderunt, q̃ Hierosolyma in hostis fieret potestatem. Oberat uero plu-
rimum rei Christianæ non magis fortitudo & rei militaris peritia, q̃ recognita uirius &
humanitas Saladini, quæ nostros ad faciendum deditionẽ redderet faciliores. Siquidẽ F
nullum qui tributa sibi pendere uellet populum, urbe aut oppido eiecit, nulli datã fidẽ
uiolauit uir promissi tenacissimus & in misericordiam liberalitatemq́ procliuus. Forte
per eos dies in quibus infaustum Christianis commissum est prælium, Conradus mar-
chio Montisferrati Tyrum applicuit nauigio uectus Isach Cõstantinopolitani impera-
toris, cuius sororem in matrimonium acceperat. Qua quidem affinitate imperator eum
honestauerat, quia opẽ sibi attulerat aduersus Græcum nobilẽ ad imperium aspirantẽ.
Eodemq́ die Tripolitanus comes, Tyrum & ipse de fuga ab infausto prælio se contulit,
qui uir perfidus scelerum suorum sibi cõscius, cum uirtutẽ Conradi duceret suspectam,
relicta Tyro Tripolim accessit, ubi morte subitanea est defunctus. Dumq́ cadauer eius
de more leuatur, præputium illi inuentum est obligatum, q̃ miser ipse Saracenus, sicut
fama uulgauerat effectus fuerat circũcisus, Tripolisq́ Antiocheno principi est permis-
sa, ut Conrado Montisferratensi Tyrum, & Antiochiã Tripolimq́ suo principe defen
santibus nonnihil spei Christianis in Asia esse reliquũ apparuerit. Et forte per id tẽpus G
Guilelmi Siciliæ regis quadraginta triremiũ classis ex improuiso apud Tyrũ apparuit,
eamq́ esse Christianorũ nõ prius est creditũ, q̃ Margaritus uir Siculus fama notus, sese
illius præfectum ductoremq́ ostendisset. Guilelmus eñ Normannus rex omnium eius
seculi Christianorum peritissimus, quamprimum Guidonem Hierosolymæ regẽ nouũ
& Tripolitanũ comitem aperto dissidere odio rescijt, eam classem Christianæ rei præsi-
dio destinauit. Saladinus interim ad Ascalonẽ reuersus dierũ decẽ oppugnatione agita-
tam, ea sibi imposita cõditione passus est recipere, ut Guidonẽ Lusignanũ regẽ & tẽpli
magistrum Tyrum deduceret liberatos. Sed & Turcorum alia manus ingens Laodiceã
aggressa, dedentibus Christianis potita est, auctaq́ Arabum turmis & cohortibus eadẽ
manus Antiochenos fines ingressa, & in montem usq́ Nereum delata populatione in-
cendijsq́ omnia fœdauit, quos rapinis debacchãtes, & nulla militari coercitos discipli-
na Antiochena plebs & militia Christiana aggressa, nõ minori cæde affecit, q̃ in nostris
ediderant, Saladinus interea Ascalone communiẽda fuerat occupatus. Qui alijs auctis H
copijs quæ ab Antiochena populatione defugerant in Hierosolymam duxit, quã ad oc
cidentalem plagam obsedit, oppgnationibusq́ per decem dies frustra ibidem cõtinua-
tis, alia atq́ alia per uiginti item dies castra fecit, obsessiq́ ingẽs populi multitudo despe
ratione magis suppetiarum adducti, quàm oppugnantium timore perterriti, deditionẽ
ea fecerunt conditione, ut cum supellectili, quam humeris singuli ferre possent, abire
permitterentur. Inuenioq́ factam esse eam deditionem secunda die Octobris, anno no-
no octogesimo, postquam in Christianorum fuerat potestate. Migraturi Hierosolyma
Christiani Heraclium patriarcham, & clerum facto agmine sunt secuti. Quorum pars
Antiochiam, pars Tyrum, pars Alexandriam petijt, quæ hęc ipsa à Margarito regis Si-
ciliæ classis præfecto excepta in Siciliam est transmissa. Saladinus uero Hierosolymam
ingressus campanas primum turribus deiecit, basilicę dehinc etiam ecclesiæ Christiano
rũ iumentis in stabula sunt completæ, præter templum Salomonis olim celeberrimum,
quod Turcis pariter & Saracenis sicut & Christianis cõsueuerat sanctũ esse, illudq́ pri-
usquã Saladinus ingredi uoluerit, aqua lauari rosacea, & suis lustrari execrationibus cu
rauit. Manseruntq́ in urbe Christiani Asia oriundi multitudo, quæ populum non sine-
ret desiderari, Suriani, Armenij, Iacobitæ, Georgiani & Græci. Profectus inde impiger
Saladinus

A Saladinus in Tyrum duxit, quam urbem Conradus marchio nõ magis ciuibus ꝙ cæte-
ris qui eò confugerant Christianis publico permittẽte concilio defensandam, & perpe
tua ditione tenendã acceperat, Margaritusq; Siculus præsidio illi cum classe fideliter
assistebat. Quare terra mariq; repulsus, & clade affectus non minima ferociens Turcus
in Hierosolymã est reuersus. Peruaserat iã & maximo consternauerat mœrore cunctas
occidentis Christianorũ prouincias infelix captæ Hierosolymæ nuncius, & de ope du-
rantibus in fide urbibus ac oppidis afferenda multi populi consilia inibant, Vrbanusq;
pont. Romanus, quem audita Guidonis Lusignani regis noui, & Tripolitani comitis
dissidia, & quẽ Saladini uirtutis fama principio sui pontificatus terruerat, orbem Chri-
stianorum generali edicto de mittendis in Asiã copijs monuerat. Idq; quũ serius negli-
gentiusq; ardore sui animi, quo ferebaẽ fieri cerneret, Venetias petere cõstituerat, Chri
stianam eò militiã festinantius copiosiusq; sua præsentia conuocaturus. Iamq; Ferrariã
attigerat, quum infelicis prælij rumore primum, post certiore atq; ꝙ erat maiore Chri-
B stianarum rerum exterminij nuncio ad se perlato, febre & dolore correptus est, ex qua
breui mœstus interijt. Suffectusq; est illi octauus Gregorius Beneuento oriundus, qui
ardore animi par suo prædecessori, parẽ illi sed tẽpore acceleratiorẽ habuit mortis euen
tum. Nanq; quũ ad mittenda in terram sanctã Christianorum militum auxilia totis ani-
mi corporisq; uiribus insudat, Pisas se cõtulit, quo Pisanos inter & Genuẽses acerrimo
cõtẽdentes bello pacẽ facilius componeret. Pace autem plane composita adiecta utriq;
parti cõditione, ut classe armata in barbaros ducerent Christianos in Asia uexantes, ad
diem põtificatus sui duodesexagesimum, Pisis obijt. Tertiusq; Clemens Roma oriũdus
demandatũ sibi papatum accepit. Interim Saladinus Antiochenum principatum, cuius
ditionis essent ciuitates quinq; & uiginti, intra tres mẽses ceperat. Antiochiã uero quũ
pergeret obsidere, patriarcha, cuius imperio tãta urbs suberat, multis ab illo ditatus pe-
cunijs dedidit. At Clemens tertius pont. Romanus Christianorum rem in Asia magis
magisq; in dies periclitari intelligens, generali, ut in similib. assolet, edicto Christianos
C admonet, excitat, hortaẽ, ut crucis salutiferæ signo non magis humeris quàm cordibus
affixo arma in barbaros sumant, de æternæ felicitatis gloria triumphum singulis paritu
ra. Cõciuit uero ea Romani pontificis exhortatio orbis Christiani principes, Fredericũ
Romanorũ imperatorem cognomẽto Barbarossum, Philippum regem Franciæ, Ricar
dum regẽ Angliæ, Oddonem ducem Burgundiæ, quos innumera penè archiepiscopo
rum, episcoporum & aliorum principum uirorum multitudo secuta est. Quinetiam ex
Italia, Veneti & Pisani classes paratissimas eduxere, Venetæq; Rauennas ab Henrico
Dandulo tunc duce iussu Clementis Romani põtificis est prælectus, & alteri suus Pisa-
nus præfuit archiepiscopus. Ex Frisonibus quoque & Dacis triremes quinquaginta,
duodecimq; paratiores ex Flãdrensibus Christianã expeditionẽ sunt secutæ: & Guiel
mus Siciliæ rex utillimam omniũ operã tantis tã multisq; exercitibus nauauit, ꝙ classe
sua mare barbarijs piratisq; pacatũ ubiq; reddidit, insuperq; annonã, & omnifariã com-
meatus ex Apulia Siciliaq; importauit. Diuersa tamen tot principum populorumq; nõ
D magis fuit accessus uia, ꝙ eundi & ferendi in tempore suppetias diligentia. Frisones e-
nim, Dacæ & Flãdrenses in Mauritaniam & Africæ littora de itinere flectentes, Sarace
nos quidẽ multis hominũ cædibus, cõmissisq; incendijs & rapinis afflixerunt: & Silui-
na urbe dierũ quadraginta obsidione, uiribusq; capta & spoliata, cædem repertorum in
ea mortalium crudelissimam cõmiserunt. Sed id in primis admiserunt imprudentiæ ac
errati, ut multò tardius ꝙ nostri desiderabãt indigebantq; ad Christianã & Asiæ expe-
ditionẽ delati sint. Primos uero ac omnium pro tempore utillimos ea expeditio ex Ita-
lia Venetos habuit & Pisanos. Nã Clementis papæ edicto palam facto, Bela Vngariæ
rex, Venetiq;, ut terræ sanctæ opitulari possent, pacẽ utrinq; diu denegarã pari facilita-
te inuicẽ cõcesserunt, & cõiunctã in Adriatico, Venetam, Pisanamq; classes magna uis
Italiæ nobiliũ militum est ingressa. Quibus Tyrum delatis & in urbem expositis, territi
prius ac penè desperantes in illã Christiani respirare cœperunt. Guido Lusignanus re-
gio tumens nomine Tyrũ per ea tẽpora se cõtulerat, eius urbis dominio potiri sperans.
Sed Tyri ciues Cõrado Mõteferratensi fidẽ, quam sacramento iurauerant, seruãtes, illũ
absq; uerborũ cõtumelia, aut facti alicuius uiolentia reduxerũt. Qui magna ꝓ tempore

usus prudentia,coactum ex amissis Asiæ urbibus & oppidis pulsorum Latini nominis B
Christianorũ Tyri cõgregatorum accepit exercitum,& Acconem,quæ & Ptolemaida,
obsedit.In quę castra & Veneti & Pisani copias exposuerũt,tumulus est urbi imminẽs,
Thoronũ uocãt,quẽ castris locum Guido delectũ Gaufredo Lusignano fratri suo attri
buit cõmuniendum,ut cætera ipse belli munera liberior obire posset. Quod cum Sala-
dinus intellexisset,deo suo gratias egisse fertur, ꝙ hostium suorum reliquias simul cum
rege in sua retia perduxisset,qd' certũ est,Christianos aggredi à suis propè impulsus, id
nulla ratione alia dixit differre, ꝙ quia germanum suũ breui affuturum eius prædæ,de-
corisq; & gaudij participem fore uellet: nec dubitarunt peritiores ex nostris qui fuerãt
Guidonẽ in castra secuti, Saladinũ si impetijsset gentẽ Christianã omnino imparatissi-
mam,& quam ex colluuione magis ꝙ cõsilio in ea coegisset castra, dissipaturum confe
cturumq; fuisse. Sed ecce ex insperato classis appulsa est,quam Iacobo Auenio duce ac
præfecto,Brabantini,Flandrensesq;,Frisiones,ac Dacæ militibus armisq; & commea-
tibus instructissimã transmiserunt. Quibus copijs auctus Guido rex,Ptolemaidam Ac F
conẽ bina fossa uallo cõmunita,& stadio inuicẽ distante cinxit,ea ratione, ut Christia-
nus exercitus in eo uallatus spacio,hinc ab obsessorũ eruptione,inde à Saladini insultu
tutior redderef.Et ex Gallijs,Italia & Germania milites sæpe ueniebãt,qui imperatorẽ
Fredericũ,& Franciæ & Anglię reges breui sicut opinabanf,affuturos,pro suo,ut dice
bant,animorũ ardore pręcesserãt. Saladinus autem copijs & ipse auctus, quas ex Meso
potamia,Ægypto,& Arabia frater suus contraxerat, castra speciẽ urbis præ se ferentia
nostrorũ castris opposuerat,quæ fossa & uallo ipse etiam communiuit. Tantis uero ma
chinis,tanta sagittarũ multitudine Saraceni ex urbe & ex castris Christianos noctu æ-
que ac interdiu uexauere,ut hos magis ꝙ illos obsidione premi appareret. Forte fortu-
na accidit Saracenos magnã manũ extra munitiones suas ita cũ armis conspectos esse,
ut in Christianorũ castra facturi impetum uiderentur: qua diu optata occasione Guido
rex ocyus uti uoluit,structaq; in castris acie erumpens impetũ fecit, barbarisq; in portas
usq; cum magna cęde repulsi sunt. Saladinus autem structa & ipse in castris acie eduxit, G
collatis signis,& totis copijs pugnaturus. nec detrectauit Guido,quin Gaufredo Lusi-
gnano fratre suo castrorũ custodiæ cũ paucis militibus relicto,cæteras educens copias,
signa & ipse cõtulit,pugna acri inchoata utrinq; impetu,haud quaꝗ diu ꝓtracta est, Sa
raceni nostrorum impetum ferre nequeuntes in fugam sunt conuersi, nec repetebãt ca
stra quorum munitioni diffiderent. Quid autẽ ageret in tanto suorum tremore Saladi-
nus nec ipse sciebat. Ferunt Christiani militis in fronte pugnantis equũ,quo descẽderat
rapidũ profugisse,& prosecutos qui capere intendebant alium inclamando post alium
ita uociferasse,ut qui postremi in aciebus atq; in subsidijs ordine sequebanf, fugã à no-
stris in prima pugnantibus acie cõmitti crediderint. Magnus itaq; animos omnium in-
uasit pauor,& qui uicerant,hostẽq; fugientem prosequebanf,Christiani in fugã præci-
pitem sunt conuersi. Quod quum Saladinus præter spem opinionemq; suam cerneret,
Saracenis de fuga reuocandis retrahendisq; totus incubuit, & fugiẽtes Christianos in-
stantissime est secutus, ilicoq; quam in suis timuerat, magnã in nostris edidit occisionẽ. H
Quin & obsessi Acconẽses eruptione per separatas munitiones Christianorũ facta,ma
gnã in fugiẽtibus cædem cõmittere cœperãt, quũ Gaufredus Lusignanus uir strenuus,
& multo ꝙ Guido frater regno dignior, castris erũpens opem attulit,& cladẽ alioquin
futurã omnium maximam auertit. Ceciderunt eo in prælio Christiani, ut creditũ est su-
pra duo milia: & militiæ tẽpli magister uir bello eximius,ac Andreas Bremensis comes
cõfecti uulneribus in castra delati interierunt. Annus tunc tẽporis Ptolemaidæ obsidio
nis unus & dimidius erat exactus,per quod tẽpus imbres perpetuo cõtinuati uere, an-
nonã quæ in castris cumulata seruabatur,corruperunt. Vnde Christianorũ castra fames
tanta inuasit,quantã humana corpora uix tolerare posse credaf. Quod & si in decuplo
facta fuit precijs rerũ auctio, haudquaquã facile erat diuitibus & bene nummatis quæ
nõ uenundarentur sustentationi necessaria inuenire. Vnde tabes multos & inedia cõfe
cit,multos ad accipiendam uel precariã ab hoste mortem in ipsas hostium munitiones
egit præcipites,nõnullos iumentorũ fame intereuntiũ cadauera in cibũ sumpta langui
dã retinere animã adiuuerũt,& dysenteria quod semper in similib. assolet, in Christianis
debac-

A debacchata est. Ad eā rerū desperationē quū esset uentū, tumultus in castris concitus, et
regē & cæteros terruit duces, quodq; à furētibus arma tenētibus postulatū est, euestigio
cōcessum, inuadenda esse hostiū castra, annonāq; inde uiribus rapiendā. Fuerunt aūt tri
ginta millia, quinq; ex omni natione, ex omni ordine meliores. Eos sublatis clamoribus
irruere ac propè insanos nullo ordine ferri cernēs Saladinus, simulata fuga deseruit ca-
stra. In quæ quū Christiani nullo resistēte perrupissent, ditissimę supellectili passim in ta
bernaculis inuētæ nō minus ꝙ annonę manus miles apposuit rapacissimas, nullaq; fuit
cuiq; maior cura ꝙ quē efferre posset fasce humeros onerare. Saladinus interea castra cir
cūactus ad eā se cōtulit partē, quà Christianis ad suos intelligeret redeundū. Et singuli
facto agmine sub pōdere tremētes absq; ullo respectu hostium reuertebanī, paucíq; in
sua temeritate feliciores Christiana attigerāt castra, quū irruens rapidū hostis impeditū
sarcinis agmē undiq; inuasit, nec fuit Christianorū quisq;, qui præda ocyus abiecta spē
in armorū defensione ostēderit, sed fuga sibi salutē quærere singuli adnitebanī: quia ad
B suorū castra ab hoste interclusa multi ad mare delati sunt, quorum partē hostilis cęcidit
gladius, partē aquæ natādo conatos euadere absorpserūt. Afflictus ea clade Guido rex,
alterū quoq; accepit incōmodum, ꝙ Sibylla uxor & filij quatuor quos ex ea susceperat
dysenteria in castris debacchāte interierunt: unde noui in Christiana re labores exorti
sunt. Isabelis Sibyllæ soror, & ipsa quarti Balduini Hierosolymæ sexti regis filia uirgo
Herfrando Toronio nobili adolescēti despōsata erat, cui Hierosolymæ regnū, sublata
Sibylla, iure debebaī, in quā spē Herfrādus adolescēs gratiosus à Christianis ꝑceribus
attolli cœperat, cū Ferratēsis marchio Cōradus ipsam Isabelē Tyri agentē rapuit, & cō-
summato cū despōsata traductaq; matrimonio, regni Hierosolymæ titulos usurpauit.
Qđ quidē malo exemplo factū ægerrime tulerūt principes Christiani. Effecit tn̄ neces-
sitas, atq; indigentia annonæ, quā sola Tyrus Christianorū castris præberet, ut siue ini-
quis, siue cōtumacibus animis Cōrado oēs duxerint adulādū. Et Cōradus qua erat in-
genij dexteritate, primores quoq; & potētiores sibi largitiōe ac munificētia obligauit.
C Sed & nouū rebus Christianis per id tēporis accidit incōmodū. Gulielmus rex Siciliæ,
quo ꝓtegente, Christiani ab infidelibus, & pariter ab imperatoris Græci ꝓteruia mare
pacatū, & plurimā sæpenumero, sicut ostēdimus, acceperāt opē, Panormij diē obijt, nul
lo ex suis superstite, cui regnū illud debuerit demādari. Tertius uero Clemens pont. Ro
manus, quo impellēte tā multa occidētales pręsidia Christianis in Asia afferebāt, Siciliā
rege carētē, ꝓ Romana ecclesia recipere est adnixus. Sed magnates Siculi nc in Roma
ni pōtificis potestatē fierēt, uel potius ut eius regni tyrannide abuti possent, adulterinū
regē instituerunt, Tancredum Rogerio rege Normanno ex cōcubina genitum, quem
uirū socordē Gulielmus nunq; uel spurij fratris nomine dignū duxerat. Dumq; in Cala
briā & Apuliā Clemens pont. copias mittit, & Tancredus resistit, quicquid citra fretū
regni nomine censeī, populationibus, incendijs, rapinis, & cædibus uexatum. Obsidio
interim Acconis est cōtinuata, & Conradus Monteferratensis præsidia commeatumq;
Christianis ex Tyro ob recentē regni Hierosolymæ spē diligētius copiosiusq; immisit.
D Fredericus quoq; Romanus imperator cū amplissimo exercitu eodem tēpore ex Ale-
mannia est ꝓfectus, undecimq; castris per Vngariam, Bulgariamq; & Thraciam conti-
nuato itinere, apud Cōstantinopolim primum desedit, quem ut Bosphorum ꝙ celerri-
me transmitteret Isaac imperator eo diligentius iuuit, quo magis potentatum illius diu
antea formidauerat. Primā uero de Turcis Philomeniā urbē, Fredericus cepit, & Iconiū
delatus, nō magis eius agrum ꝙ adiacentem regionem magnis populationibus incen-
dijsq; uastauit. Armeniā inde minorem ingressus, omnia quæ sunt adita in suam com-
pulit potestatē, adeo ut nec prius nec post suo unquā exterminio magis timuerit Saladi
nus. Sed tantā Christianorū spem infelix hora succidit, ꝙ amnem rapidū sudoris lauan-
di caumatisq; mitigādi auidior temere & inexplorato ingressus tantorū exercituū im-
perator enectus est, eiusq; copiæ agrū Antiochiæ petierunt, in quo dū desident magis
ꝙ bellū gerunt, partim morbo & aeris intemperie perierunt, multi partim ita dissipati
sunt, ut nullo aut minimo Christianæ expeditioni fuerint adiumēto. Quo aūt tempore,
Fredericus Bosphorū traijciebat, Philippus rex Franciæ, & Ricardus rex Angliæ Gal-
licum, Ligusticumq; & Tyrrhenum mare cum copijs emensi apud Mesanam consede-
bant,

bant,secundos uentorũ flatus auide expectãtes, quibus oblatis Philippus prior solués E prosperaq; usus nauigatiõe Ptolemaidæ portũ breui attigit, maiorq; & paratior opinione nostrorũ fuit exercitus,maior tormentorum machinarumq; uis,maior commeatus à potentissimo ditissimoq; rege in Christianorũ castris expositus,Ricardum uero regem tẽpestas Cyprum detulit uel inuitum,ubi terra portuq; à Græcis, nec ipsi etiam imperatori satis parentibus,est prohibitus,ut cõtinuata, quæ forte cessauit tẽpestas illum cum classe breui fuerit submersura.Excãduit uero animis uir magnanimus, & ui expugnatã spoliatamq; omnẽ Cypri insulam firmo suorum præsidio cõmuniuit.Nec tamen diuturna facta est mora regi Francorũ portũ Ptolemaidæ subsequendo. Tã multis Frãcorum Anglorumq; copijs,tã multis omnigenũ machinarũ tormentorumq; generibus Guido rex auctus,uarijs per singulos dies insultibus, uarijs oppugnationib. obsessos agitauit, q selecti à Saladino uiri ingẽs multitudo nõ modo muros tutati, sed facta quãdoq; eruptiõe cominus sunt cõgressi,adeò ut machinas adactasq; uineas,& castella muris æqua ta igne supposito sæpe cremauerint.Interea apud urbẽ Romã defuncto Clemẽti Iacynthus diaconus cardinalis,gente Romanus,grãdæuus uir,& uirtute insignis,in tertiũ Cælestinum pontificẽ est suffectus,qui ægre ferens apertã Siculorum rebellionem in suum prædecessorẽ imprudentissime intentatam,eos compescere constituit:iam enĩ Tancredus pro rege habitus,Calabriam,Apuliamq;,quũ nullus cõtradiceret,retinebat.Quare Cælestinus postridie coronationis suæ Hẽricũ sextũ Frederici Barbarossæ in Armenia defuncti filiũ à Germanis electoribus declaratũ in regem Romanorum, imperatorem cõstituit,ea iniuncta cõditione,ut Henricus ipse regno citra ultraq; fretũ Siculum proprijs recuperato sumptibus,& cẽsum solueret annuũ, & iuris ecclesiastici terrã sibi redderet possidendã.Idq; quo rex facilius assequeret, Constantiã Normanno rege natam uirginem in monasterio Panormi agentẽ occulte educi curauit, eamq; natu grãdiorem q̃ quæ filios procreatura uideretur,dispensatione apostolica illi in matrimonium copulauit. Reddidit uero Henricus imperator primam omnium urbem Thusculam põtifici Cælestino,cuius & Romanæ ecclesiæ iuris erat.Isq; præter hac una in re incõsideratissi G mus Romano populo permisit, à quo nulla adhibita aut pietate aut mora funditus est excisa:& ut omnis in futurũ instaurationis spes adimeret,ruinarũ illius saxa Romã sunt delata,quæ in cliuo huius tẽporis Capitolino ad memoriã cõseruanẽ. Ingressi regnũ cũ exercitu rex Henricus,& regina primo imperij anno,Neapolim obsederũt.Sed quũ pestilentia exercitũ inuasisset,re infecta abeuntes in Alemanniã accesserunt. At apud Ptolemaidã,Philippus Francorũ, Ricardusq; Anglorum reges,quãdoq; simul quãdoq; copijs separatis expugnãda urbe, alijs atq; alijs rationibus ac consilijs sunt usi. Saxis enim muralibus & quãdoq; molaribus domos in urbe & muros munitionesq; eis extrinsecus additas machinis maioribus perfregerunt: quũ tñ minores machinæ Manganellas, & quandoq; quæ Bricolas appellabãt,q̃ minoribus,eo frequẽtiorib. saxis crebro iniectis & milites de aggeribus repugnãtes,& omnẽ in urbe ætatem sexumq;. partim opprimerẽt,partim terrore perpetuo facerent contabescere.Scribit solus è scriptorũ, quã incidimus turba, Iacobus episcopus patria Genuẽsis,Saladinũ tãta laborãti obsidione Ptolemaidæ opẽ afferre totis conatibus incubuisse,& cũ terra nequiret,mari nouum excogitasse præsidiũ. Nanq; Ceteam illum nauẽ in portum usq; dicit perduci curasse nõ magis militibus & cõmeatu onustam,q̃ serpẽtibus plenã,quos caueis, alueolisq; dimissos in Christianorũ castris dispergi uoluerat,nostros morsu, aut solo ueneni cõtagio confecturos:quã quidem nauim facit à Ricardo rege Anglico cũ triremibus obuio in portu fuisse demersam.Siue aũt ea nauis spe frustrati,siue oppugnationibus defatigati milites Saladini & simul ciues secũdo obsidionis anno paucis ante diebus elapso,de urbe dedẽda mentionẽ facere occœperunt:nec fuit cõditio, quæ aut postulantes Christianos aut spõdere duriores barbaros magis fatigauerit,q̃ crucis dominicæ cõsignatio,per sponsionẽ adstipulata, nõ maiori deditio facta est lætitia, q̃ accepta,nec aliud barbaris promissum est,q̃ ut salui cũ uestimentis in tuta perducerenẽ, quin Franco regi dimidia deducendorũ barbarorũ pars,altera Anglico attributa est. Vrbe aũt in potestatẽ recepta cũ pmissa repeterenẽ,crux nusq̃ inuenta est.Quamobrẽ Ricardus rex Anglicus quotquot expetitionis fœdere deducẽdos acceperat, nemine seruato, trucidauit.Philippus uero

A uero magna simul prudētia & humanitate usus partem se contingentē cum Christianis tam carceratis q̃ apud barbaros sæuientibus permutauit. Eaq; cædes à Richardo commissa Ptolemaidæ urbis amissæ damno addita, uel eo maxime Saladini animū cōsternauit, quia meliorem copiarum suarū partem cōtinuata duobus annis ea obsidio abstulerat, ut hoc nouo accedente cæsorū militum incōmodo, posse alibi Christianis resistere desperauerit. Quapropter maritimarū urbium, quas retinere diffisus est, muros aperuit Porphyriæ, Cæsareæ, Ascalonis, Gazæ, & Elan, per quod tēpus rex Richardus Ioppen additis munitionibus instauratā Christianis omniū generū populis repleuit. Quod ne fieret Saladinus impetu irruēs terribili prohibere est conatus. Sed immissa principio Richardi classis magna, & post addita maior, Saracenos ab opere impediēdo auertit. Flaccescere eīn Saladini uirtus potentiaq; occœperat, & nostrorū ubiq; augeri, ut barbari Hierosolymæ regnū retinendi spe deciderint, quā nostri econtra recipiendi indubitatā B certissimamq; cōcéperāt. Sed accidit ut importuno tēpore solita quæq; solidissima dissipare, inter Philippū Richardumq; reges suborta æmulatio, quę diuisam Christianorum expeditionem labefactauit. Hi nanq; reges tunc primū in Asia memores facti esse sunt uisi simultatū, odiorū, inimicitiarumq;, quas ipsi inter se, sicut & progenitores sui in Normānia soliti fuerāt exercere: & quicquid unus aggrederet, alter impedire conaret, pro uiribus, proq; ingenio. Primus tamē Philippus rex Francorū manifesto errore cōmisso, infamiam quoq; manifestā incidit: qui morbo, ut dixit, latenti, sed ut creditū est simulato, in facti sui, quod omnibus displicere intelligeret, purgationē prætenso, cū parte exercitus Asiæ est, ꝑfectus, Oddoniq; Burgūdię duci reliquias sui exercitus attribuit gubernādas. Affirmat uerò Iacobus episcopus, & sicut sępe diximus patria Genuēsis, q Gallicis fauere sit solitus, Saladinū post captam à tota expeditione Ptolemaidā siue & Acconem, & Ioppen à Richardo rege instauratā, quod postea rescitum est, nisi tūc Philippus decessisset, reddendæ Christianis terræ sanctæ æquissimis aliter cōditionibus animum C adiecisse, qui pręsumpta inde cōfidentia audacior redditus, nostros sicut prius ante spernere cœperit. Richardus tñ eo maiora in dies aggressus est, quo præteriti tēporis æquè ac futuri laudē ad se solū sperauerit trahere, si absente Philippo aliquid præclare geri cōtingeret. Per quod tēpus Monteferratensem Cōradum Tyri in foro agentē sicarij duo, Arsacidas, Saraceni uocant, gladijs confoderūt. Id eīn genus homines superstitioni suæ deuotos infideles æternā promereri beatitudinē autumāt, & publicè prædicāt, si hoste eorū publico interempto morte ipsi uel crudelissima afficiunt, & hi de fuga retracti infelicem animā inter cruciatus exquisitissimos effuderūt. Hēricus autē Cāpaniæ comes Isabele regina in uxorem traducta, Tyri quidem dominium accepit. Sed oblati regni Hierosolymitani titulos ideo habere noluit, quia regē Frācię sicut & cęteri Gallis oriūdi q̃ possent celerius subsequi intendebat. Et Richardus rex Anglicus Guidonē Lusignanum intelligens Tyri & Ptolemaidæ dominiū æquè ac Hierosolymæ regnū ambire, prudenti cōsilio occurrit motibus, quos in rem Christianā præuidebat, eo Ptolemaida proficiscente cum summo exterminij periculo incursurā: Guidonē enim blandè ap- D pellatum faciliter in sententiā mouit, ut pecunia haudquaquā grandi rebus Christianis auxilio sibi dissoluta, regnū Cypri ꝑpetuo acciperet dominio ac titulo possidēdū, Guidoq; Ptolemaida ac omni Asia cum copijs, & supellectile migrās regnū Cypri ab Anglicis traditū libens accepit, quod & cognationis suę successores in nostra usq; tempora tenuerunt. Mouētes Ptolemaida Richardus Oddoq; Burgundus, ut Hierosolymā obsessum pergerēt, multa trahere impedimēta coacti sunt, quod trinis castris per impacata & hostibus plena iter facturi erant, priusquā Ioppi appropinquarēt, unde annonam castris importari necessum erat. Euntesq; primo & secūdo itineris die ac intermedia nocte Saladinus à fronte à lateribus ad extremamq; aciem nunquā lacessere, nunquam iactis eminus sagittis desistit uulnerare. Ventū est secundis castris ad Assur oppidū inter Cæsaream Palæstinæ & Ioppen situ: ad quē locum Richardus sagitta in incertum missa uulneratus, ferociam barbarorū compescere statuit. Primam enim & ultimam acies, prout incedebāt structas, de uia paulisper & lacescenti hosti tanquam per furorē & iracundiā resistere iussit. Saladinusq; oblatam rei bene, ut crediderat, gerēdæ occasionem amplexus, totis in illos uiribus incubuit, quod præliū binis locis & longè separatis gerebatur.

Richardus autem Oddoq́ cum toto Christianorũ iuuentutis robore unica conglobati E
acie inter utrosq́ hostium globos hincinde pugnantes perruperũt. Pugnatũ est à meri-
die quàm diu per lucẽ, uel in crepusculum uergentẽ licuit: quo in prælio multi ex nostris
in queis Iacobus fuit Auennius uir excellẽs, & multo plures ex barbaris ceciderũt. Reli
quitq́ tunc primũ nostros Saladinus, & tanquã de fuga potius quàm de itinere Hiero-
solymã se cõtulit, Christiani uerò in loco prælij nocte illa morati, tertijs postea castris ad
Bethlemibilẽ peruenerũt, q uicus pari pene spacio ab Ioppe Hierosolymisq́ distat Ibiq́
castra in cõcilio ualidis firmata munitionibus tam diu habẽda esse decreuerũt, quousq́
Hierosolyma adiretur ordine obsidenda. Postridie q̃ loco castra fuerant cõmunita di-
missi per regionẽ, ut assolet, exploratores nunciauerũt ingentẽ ex Ægypto camelorũq́
& mularũ uim commeatum Hierosolymã importaturam, auersa longe à castris uia iter
facturã esse, locusq́ ad quẽ possent indicatus, sexto distans à Hierosolyma miliario. Et
Richardus cum toto castrorũ robore iuuentutis, nocte cõcubia profectus, feliciq́ usus F
audacia & temeritate, interceptam prædã omnem cum agasonibus Ægyptijs in castra
perduxit. Fuit in Christianorũ exercitu apud Bethlemibilẽ ex tot tamq́ diuersis natio-
nibus, conflata maxima expectatio excessus ad Hierosolymæ obsidionẽ. Constans enĩ
fama etiam apud barbaros erat, Saladinũ expertas tanti exercitus uires nunquã in urbe
expectaturũ, in qua pauci pariter ex suis, ut clauderent̃ adduci potuissent. Exemplo enĩ
deterriti erant Ptolemaidæ, in qua suos Saladinus meliores quosq́ inuitus perire permi
serat, nec maior apparebat ea apud hostes defendẽdi desperatio, q̃ apud nostros potiũ-
di confidẽtia erat. Nihilominus fecit aliter Richardi regis mutatio ꝓpositi euenire. Qui
concionatus, se uereri ne per hyemem breui affuturã, commeatus satis abunde submini
stratura esset Ioppe urbs maritima, præsertim si mare fuerit procellosum, differendã esse
in uer proximũ obsidionẽ censuit, motisq́ castris Ascalonẽ petijt, quũ & pariter Gazã
urbem hyeme illa instaurauit, quanquã Gaza templariorũ, quibus attributa erat opera
est communita. Oddo autẽ cum Gallicis suis apud Henricum Campanũ etiam Gallicũ G
Tyri hyberna egit. Perseuerauntq́ hyeme illa in Asia tot tamq́ diuersarũ gentiũ Chri-
stiani omnes, præter Venetam & Pisanas classes, quæ tertio iam anno patria quum ab-
fuissent, & nauium reparatione, & militum remigumq́ supplemẽtis permaxime indige-
bant. Sed tanta inter sese æmulatione, tantis concertauerãt odijs, ut bellũ utrinq́ mutuũ
in patriam sit relatum. Quod malo Pisanorum successu prius terminatum pene, q̃ gestũ
est. Pisana enĩ classis Polam delata Histriæ urbem Venetis tributa pendentem cepit, a-
pudq́ eam hyberna egit. Et Henricus dux Venetiq́ hinc classem in patriã reducem ex-
armarunt, inde nouam triremium decem, nauiumq́ sex cæterarũ raptim armatã emise-
runt. Qua Polã ducta, & urbs ui capta, & Pisanorũ pars classis, quæ reliqua erat, incen-
sa est: partem enĩ classis maximam Pisani reuocauerãt præsidio occursurã, sex eorũ na-
uibus onerarijs, quæ mercimonia à Tanai fluuio, & mari Pontico aduehebãt. Venetiq́
Polæ muro ita aperto dirutoq́, ut in eam ultra Pisanis receptus esse nequiret, Motbonũ
suam Peloponnesi urbem se contulerunt, apud quam Pisanis aperto uenientibus con- H
gressa classis Veneta, & præsidiũ repulit male habitũ, & duas ex his sex mercimonijs ple
nas intercepit, paxq́ breui maximo cum Pisanorũ damno composita est. Iam uer adue-
nerat, Richardusq́ Anglicus, & Oddo Burgũdiæ dux, hic ex Tyro cum Gallicis, ille ex
Ascalone cum Anglicis, & cætera Christianorũ colluuione Bethlemibilem ad solita ac
pene integra præteritæ æstatis castra se cõtulerãt. Annona nãq́ destinata urbis Hieroso
lymæ obsidioni necessaria undiq́ contracta erat, quũ derepente Richardus rex & mul-
tis seorsum & breui post omnibus palàm dixit migrandũ sibi in Europã, ut periclitatu-
rus in Normãnia à Philippi regis Frãciæ insidijs machinationibúsq́ & uiolẽtia nisi sub-
ueniret rebus suis præsidio accederet: fratrẽ quoq́ suum Ioannẽ nonnullis amicioribus
secretè innuebat ad regnũ Angliæ aspirare. Quod quidẽ Christianæ expeditionis du-
cum, procerum, atq́ commilitonũ animos cõsternauit. Ad ipsiúsq́ rei famam barbaro-
rum animi in spem uictoriæ certissimã sunt erecti. Nec damnatum est hoc præceps Rai
mundi consiliũ alia ratione magis, q̃ quod imprudenter tam cito fuerit disseminatum.
Oportuit nanq́ prius induciarum aut pacis fœdera cum Saladino intentari, quæ ille ad
præscriptum fuerat accepturus. Quod enim de Philippo rege Francorũ suprà est dictũ,

multo

A multo magis hoc tempore futurū constabat, ut Saladinus Hierosolymā, eiusq; regni ur-
bes ac oppida æquis cōditionibus fuerit redditurus: sed fœdera quęcūq; hostis dare uo-
luit, Richardus in profectionē pendēs accipere est conatus, quæ in hāc maxime formā
cōclusa fuisse accepi, Diruerēt Christiani, & omnino immunitas linquerēt quascūq; eo
bello instaurauerāt ciuitates Ascalona, Clarā, Gazam, & Ioppen, urbes tātūmodo duas,
Tyrum, & Ptolemaidam cum omni agro, qui inde ad Ioppen protendit, & castella per-
pauca, ac oppida possessuri, cætera accederēt Saracenis. Secundū quæ cōstituta Richar
dus rex cum suis Anglicis, quos tamē multi alienigenæ sunt sequuti, in Europā traiecit.
Eum tamē breui diuina ultio est sequuta. Nā cùm in Austrinis de itinere ageret, captus,
& in Alemanniā perductus, in carcerē est coniectus. Per quod tempus primum Philip-
pus rex Franciæ Normanniā inuadēs, populationibus ac incēdijs latè cōmissis Ghisor
tium castrū, & plurima de Normānis partim ui cepit, partim sponte & metu deditionē
B facientia in potestatē accepit. Quæ Richardus post annū ingēti redemptus pecunia, ut
reciperet diutissimè cōtendit. At in Asia Otho Burgundię dux cū copijs cęteraq; Chri-
stianorum turba haudquaquā contemnēda, Ptolemaidā, Tyrumq; post Richardi profe
ctionē, & cōstituta cum Saracenis fœdera se receperāt: à quibus sæpenumero Hēricus
Cāpanus, maximis rogatus est precibus, ut regni Hierosolymę titulos acciperet. Quod
nulla ratione alia, sicut ostendimus, renuit, q̄ quia labores bellorū homo delicatus de-
clināns, in patriā redire & optaret & quæreret. Sed deo aliter uisum est, qui labores illius
opinione celerius finiuit. Nam cum supremā aulæ suæ partē Ptolemaidæ incautior cir-
cuiret, delapsus fracta ceruice interijt. Et fortè per eosdē dies Guido Lusignaneo Cypri
rege defūcto, regnū Almericus frater acceperat. Qui Isabele Hērici relicta in uxorē sibi
copulata regni Hierosolymæ titulos ad illam hæreditario iure, sicut ostēdimus, spectan
tes, & simul Tyri & Ptolemaidæ principatū accepit. Nec tn̄ satis firma aut diuturnior fu
tura uidebatur in Asia res Christiana, nisi per id quoq; tēporis Saladinus interijsset, uir
C omniū eius seculi uirtute gestarū rerum gloria & potentatu facillimè princeps, qui uni-
co, quod in funere circūferre iussit elogio, suam moderationē, suam spernēdis rebus hu
manis magnitudinē animi ostendit. Interulam eñ qua suum cadauer cōdiendum indui
testamento disposuerat, lancea sublimem circunferens seruus suus per compita uicosq;
clamauit, Saladinū Asiæ dominatorem nihil aliud ex tanta opum affluētia secum ferre.
Restituit autē ea mors nostrorū animos, ut etsi parua recipiendæ Hierosolymæ relicta,
magna retinendę, quam possidebant terrę, addita spes ac confidētia uideretur. Saladini
eñ frater filijq; perniciosissimis rei suæ odijs decertātes, Turcos, Saracenosq;, & Arabes
in sua dissidia laceros diuidebāt, ut Biblium nostri pecunia redemptū à Saracenis reci-
pere cōtra fœdera nō sint ueriti. Interea apud Siciliā Tancredus rex & filius infans, cui
Rogerio inditū erat nomē, & ipse regio insignitus titulo diem obierāt. Henricusq; Ro-
manorum Imp. Germanicus, à tertio Celestino pōtifice Romano uocatus, magnum in
Italiam exercitū duxerat, ueneratq; secum Constantia uxor, Fredericum filium afferens
quàm primū, quem præter omniū opinionē nimis annosa pepererat. Isq; secundus Fre-
D dericus postea uir factus ecclesiā ꝑsequutus est, paruoq; negocio Neapolis primo, post
quicquid in Italia Siciliæ regni uocabulo censet, & ipsa subinde Sicilia in eorū potesta-
tem sunt facta. Constās uero tunc fama fuit, Henricū Panormi agentem thesaurum in-
gentem à Normannis regibus tanto prius tēpore, tantaq; in successorū prosperitate cu-
mulatum, clàm expilatū in Germaniā transiuisse. Is à pontifice accersitus, uxore & filio
Panormi relictis Romā se contulit: cum eoq; pont. Celestinus multis egit ut recuperan-
dæ Hierosolymæ curam susciperet. Quod quidem munus, quum per se noluerit, per le-
gatos exequi spopondit, prius q̄ Roma & Italia decederet, nauigium ex omni Siciliæ
regno, & imponēdas uere proximo copias parari curauit, pariterq; Alpes trāsgressus ar
chiepiscopum Maguntinū, & Saxonum ducem legatos declarās, onus illis iniunxit co
pias ex omni Germania cōtrahendi. Qua tēpestate Saraceni Africā Mauritaniamq; in-
colentes, ingenti classe in Hispaniā ulteriorē delati, congressum prælio Castellæ regē su
peratumq; ceperunt. Et plurima tunc ea gens barbara de Hispanis subegit, quorū partē
Bethicam olim, nunc Granatā usq; in hæc tempora tenuerunt. Nec in Vngaria tūc quie
tæ res erant. Nam Belæ regi mortuo, duorū filiorū natu maior Emericus ritè & ordine

in regno succeſſerat, Andreaſq; minor cõſpiratione cum magnatum parte inita fratrem B
deijcere anhelabat. Ventum erat apertis utrinq; odijs ad bellum, cuius ratione cõtractas
quiſq; copias ſub ſignis in campeſtria produxit, ut qui prælio ſuperior euaſiſſet, regno
quoq; quietior potiretur. Iamq; cohortes armatæ in aciem utrinq; prodierant, quum E-
mericus armis depoſitis, om̃i deſtitutus comitatu, regale manu geſtãs ſceptrum per fra-
ternas acies eſt delatus, & obuijs quibuſq; aperta dixit fronte, quis ille tandem foret, qui
regio ſanguini arma manumq; inijcere ſit auſurus. Frater deniq; inuentus à uiro forti im
becillior obtruncatus eſt. Vere nouo, quod reditum Henrici in Germaniã eſt ſequutũ,
illius copiæ Magũtino epiſcopo, & duci Saxoniæ prȩſidẽtibus, hinc mari ex Italia Pto-
lemaidam delatæ ſunt, inde ex Alemannia per Vngariã Thraciamq; Cõſtantinopolim
peruenerũt, quas Iſach Imp. Græcus in Aſiam tranſmiſit: hicq; copioſus exercitus, & uiri
fortes per impacatam hoſtilemq; terram Ptolemaidam Tyrumq; peruenerũt, ubi nihil
prius accuratiuſq; egerunt, quàm ut inducijs Chriſtiani abrenunciarent, quas cum bar-
baro hoſte ad eam diem integras conſeruauerant. Qua die Germanorũ cœptis fortuna F
hinc applauſit, quod Berinthũ urbem impoſita à Saladini filijs prȩſidia, & ipſe populus
territi, quã Chriſtiani frequentatam ubi oportere uiſum eſt, munitionibus repararũt. Se
cundam poſtmodũ expeditionem Germani duces duxere Turonium. Quod oppidum
Turenſis agri munitiſſimũ, noſtris poſt perditam Hieroſolymã nequiuerant expugna-
re. Quũq; oppugnatio aliquot diebus cõtinuata eſſet, custodes & incolæ procliues uiſi
ſunt, ſi per diem qua deditionis mentio fieri cœpta erat, fuiſſet æquis illorũ petitionibus
ſatisfactũ. Sed duces Germani negligentia uſi, rem in craſtinũ diſtulerunt. Eaq; die tan-
tus ſuperuenit Barbarorũ exercitus, ut Chriſtiani prælio repulſi, obſidionẽ ſoluere ſint
coacti. Quo Saracenorum exercitu in Berinthũ conuerſo, Chriſtiani ad primũ agmen
conſpectũ, urbem ſicut & barbari prius fecerãt, liquere deſertã, ſolamq; Ioppen tunc a-
gens in Aſia Romani expeditio Imperatoris & inſtaurauit, & ad primum hunc à barba
ris factum impetum cõſeruauit. Interea apud urbem Romanã tertio Celeſtino pontifi-
ce uita functo, tertius Innocentius patria Ananinus papatũ obtinuit: quo urgente atq; G
impellẽte, Simõ de Monteforti Gallicus, uir fortitudinis fama clarus, cum aliquot mili-
tum Francorũ cohortibus, à Conſtãtinopoli Tyrum claſſe delatus eſt. Germani autem
quorũ multitudinis ſpe fretus, Simon res magnas gerere cõfidebat, ſub eius diem acceſ
ſus in migrationẽ ex Aſia pendere cœperãt, eò em̃ de Imperatoris ſui Henrici morte al-
latum erat. Is Miſſanæ in Sicilia agens, quũ grauiter ægrotaret ad Innocentium pontifi-
cem Romanũ mittens, uxorem ſibi & Fredericum filium puerũ commendauit. Philip-
pum uerò ſibi germanũ fratrem, cui totius Hetruriæ dominium ſub ducatus titulo con-
ceſſerat, quantũ in ſe fuit Romani imperij, & ſimul gubernationẽ regni Siciliæ quouſq;
filius adoleuiſſet adminiſtrationem retinere quæſiuit. Idq; maximè Maguntinũ archie-
piſcopũ & Saxoniæ ducem, ut inchoata in Aſia erumperent, mouit, quod nouo & peſ
ſimo exemplo imperium dimitti hæreditariũ, iniquo animo paterentur. Ea igitur Hen-
rici mors & rem in Aſia Chriſtianã, & ſimul omnem Germaniã, maximis inualuit mo-
tibus, quos primos infeliciſſima urbs Ioppe ſenſit. Nanq; Germanis nullo ordine, ut eſt H
ea acris furentiſq; ingenij gens, à Ptolemaida Tyroq; ſoluentibus, qui apud Ioppen age
bant Chriſtiani, à Ptolemaida, ſicut docuimus, remotiſſimi, nec migrare cupientes, nec
prȩſidia annonãq; manẽtes habere aut petere potuerũt: in quos Saraceni Turciq; furen
tes ilico duxerũt, cinctáq; obſidione urbs tãdiu oppugnata eſt, quoad ſpreta, quȩ ſȩpius
oblata eſt deditione, uiribus capi potuit. Sȩuitúmq; tunc primum acerbe in Chriſtianos
ad unum occiſos, & urbs à fundamentis murorum ubiq; euulſis in aream eſt æquata. In
Germania autem electorũ pars, Othonem ducis Saxoniæ, qui in Aſia fuerat, germanũ
fratrem delegit: pars Philippum, qui ab Henrico inſtitutus erat, cẽſuit conſeruandũ. Ea
res bello diſſidijſq; diutiſſimè acta, q̃d Philippo rex Franciæ, Othoni rex Angliæ faue-
bat. Innocẽtius autem in ea pontificatus nouitate nondũ potuerat tantas ſedare diſcor-
dias. Qui uir doctiſſimus, & omni ornatiſſimus uirtute, eo pontificatu ſeſe dignũ breui
oſtẽdit. Nam inter cæteras decretales, quas extãtes reliquit, tres eo põtificatus ſui initio
edidit, ad hanc de qua agitur rem plurimũ facientes. Primam, quæ in inducijs habetur,
quoties orbis principes alter in alterũ delinquerent, correctionem ad pontificẽ Roma-

A num ſpectare. Et uenerãdos eſſe principibus, quãtumuis maximi ſacerdotes, ſecũdam.
Tertiam, quæ extra de electione habetur, ſingularis fuit: declarãs duorum, qui in cõtro-
uerſia electi erant, Othonem Imperatorẽ habendum eſſe, quẽ apud Aquiſgranium co-
rona imperiali de more coronari noluit. Nec tñ deſtitit ab incœpto Philippus, ſed He-
truriam in Italia, Sueuiamq́ in Germania, & maximã regni partem confirmauit. Con-
ſtantia uerò Frederici ſecundi filij ſui adhuc pueri Siciliæ regnum utrobiq; adminiſtra-
uit. At in Aſia poſt importunã Alemannorum profectionẽ Barbari infideles Ioppe ſo-
lo æquata, petitis cũ Tyro & Ptolemaida inducijs, ideo faciliter acceſſerũt, quod & ipſi
diſſidijs inter ſe conflictabãtur. Quamobrem Simon de Monteforti rem Chriſtianã in
Aſia tutã uidens, cum ſuis cohortibus in Europã ſe recepit. Nec erat eodem anno ſalu-
tis primo & duodecies centeno Cõſtantinopoli maior, quàm aut in Aſia, aut in Germa- *Annò ſalutis 1201.*
nia quies Iſach Imperatori, quo Chriſtianos amiciſſimè uſos fuiſſe ſæpius eſt dictũ. Fra-
B ter erat Alexius ætate minor, cum quo indulgẽtiſſimè agebat, adeo ut nihil ſibi ad ſum-
mam adminiſtrationis, præter imperatorij deeſſet nomen: eumq́; à Turcis ſua temerita-
te captũ, Imperator magna ui pecuniæ impẽſa redemerat. Qui peſſimo uir ingenio pijſ-
ſimum indulgentiſſimumq́ fratrem dolo captum excæcatumq́; truſit in carcerem. Ea-
demq́; impietate Alexium nepotem Iſach genitũ, annos duodecim agentem, niſi fuga
elapſus fuiſſet, excæcare aut interficere quæſiuit. Fortè eodẽ anno ad prima ueris ſigna
Bonifacius marchio Montisferrati, Balduinus comes Sabaudiæ Venetias acceſſerunt,
nulla alia ratione, q̃ ut uia ad Conſtantinopolim propter uarios pridẽ in Germania, &
nuper in Conſtantinopoli exortos motus intercluſa, opem à Venetis peterẽt, tranſmit-
tendis in Aſiam copijs, quas Chriſtianorum ſubſidio ducturi erant: pactiq́; erant cum
Henrico Dandulo duce, quales, quotq́; naues habere, quantum pro naulo pecuniarum
diſſoluere deberent, quingẽtos quatuorq́; millia equites, octo millia pedites, & cõmea-
tus neceſſarios traducturi. Militibus uero ad edictũ tardiuſculè cõuenientibus protra-
C cta eſt diutius procerũ opinione Venetijs mora, ut æſtate iam in Autumnum uergente
pecunias proceres expectãdo conſumptas, à Venetis mutuas petere ſint cõpulſi. Fortè
per id temporis Iadera quintũ à Venetis ad Vngaros defecit, cuius recipiendę cura du-
cem Hẽricum & Venetos adeo urgebat, ut nauigium importuno tempore proceribus
pœnituerit promiſiſſe: quã ut reuocarent promiſſionẽ nullo adduci incommodo patie-
bantur, quũ melior in re ardua & difficili diſceptantibus occurrit ſententia, dãdas dono
petitas maioreſq́; proceribus pecunias, ſi inita ſocietate illi recipiẽdis Dalmatiæ urbib.
oppidiſq́; rebellibus, ſibi opem afferre animũ induxiſſent. Initaq; ſunt in annum fœdera
educendas eſſe à Venetis in expeditionẽ triremes ſexaginta, & præter Dalmatiã quic-
quid urbium, oppidorũ inſularumq́; & omnifariã prædæ caperetur, æquis inter utroſq́;
portionibus diuidendũ. Henricus itaq; Dãdulus Venetorum dux cum expedita trire-
mium claſſe primus omnium idibus Octobris ſoluit, cæteri poſtridie ſunt ſequuti. Quã
claſſem pręter armatas iam ducibus dandas triremes, urſerios quoq; quibus equos defe-
runt uiginti, & centũ onerarias naues ſeptuaginta cõſtat habuiſſe. Primumq́; Thergeſti-
D ni & Muglenſes mare latrocinijs infeſtãtes domiti, & Venetis tributarij ſunt effecti. Ia-
deram uerò delati diutius ad eam opinione ſederũt, quam ſæpe oppugnatã multis labo-
ribus, & multo effuſo ſanguine receperũt. Et quia eius quę iã quater rebellauerat reſpe-
ctu, liberari uoluerunt, Veneti muros urbis in mare uerſos aperuerũt. Actumq́; eſt inter
ſocios, ut hyemem planè inchoatã, & crebris iam inſæuientem tẽpeſtatibus ibi agerẽt.
Quare Iadrenſes quiq; ditiores, & urbis primores Venetorum clementia deſperantes,
ſponte migrarunt. Interim Alexius ille puer quẽ Iſach Imperatoris Cõſtantinopolitani
in carcere agẽtis filium manibus Alexij fratricidæ tyrãni elapſum fuiſſe diximus, Iaderã
ſe contulit, cõſilio fretus nonnullorũ paternæ amicitiæ procerũ, à quibus Venetias du-
cebatur: petentẽ uerò afflictis rebus opem, & multa pollicentẽ Alexium ſocij bello exau-
diendum duxerũt. Suntq́; in hanc maximè formam fœdera conſtituta. Reductus in pa-
triam Alexius, Imperatórq; aut ſolus, aut cum patre, ſi ſuperſtes inueniretur, cõſtitutus,
Græcanicã eccleſiam & religionẽ, Romanæ eccleſiæ, aut catholico ritui ſubijceret. Pro
damnis inſuper quæ tam Venetis, quàm Francis ubiq; cõſtitutis Hemanuel Imperator
pridẽ intulerat, triginta millia auri marchas diſſolueret. Principibus uerò expeditionis

nauli impensæ satisfaceret, in qua erãt Venetis obligati. Soluerunt& Iadera, ad ueris ini B
tia bello socij perpetuo cursu Cõstantinopolim petituri. Et interea Iaderẽses patria pro
fugi Histris finitimis& piraticam infestissimam exercuerunt, in quos noua à Venetis e-
ducta classis, & præsidium Iaderæ imminenti insulæ impositũ est, cui Malconsilio indi-
ta est appellatio: quod quidem præsidiũ Iaderenses patria extorres opibus Vngariæ re-
gis freti triremibus decem apud Caietam armatis diruerũt, quamobrem nouam atq; in-
gentem Veneti classem parare cœperunt. Id quũ Iaderenses rescissent, pacem à Venetis
suppliciter petitam impetrauerũt, ut datis obsidibus primatum filijs in patriam reuerte-
rentur, comitem qui magistratus urbi præesset, & Archiepiscopũ qui Gradensi patriar-
chę deferret à Venetis habituri, & tres insuper mille cuniculorũ pelliculas Veneto duci
in tributum annuum trãsmissuri. Classem interim bello sociam Bosphorũ ingressam ad
Magna locum Galathis eregione haud longe à Constãtinopoli distantẽ, remota est ca
tena, quam Alexius fratricida densissimã pręsidijs ad utrunq; latus tetenderat commu-
nitam. Ad quam dum tantus hæret exercitus, Cretenses duabus uecti triremibus publi- F
co consilio insulam Alexio puero dediderunt, qua ille Bonifacium Montisferrati mar-
chionem paterna sibi at itaq; affinitate coniunctum donauit. Catenaq; interim nõ prius
perrumpi potuit, quàm aquila nauis cetea uento impulsa ualidissimo est immissa, for-
cepsq; simul immensus illam eodem iuuante impetu succidit. Ea superata peregrini, nã
eo se nomine is totus exercitus appellabat, urbi propinquant, proceresq; terrestres co-
pias ducentes, primi excensione facta ad urbis mœnia portasq; ferri cœperant, quum
Theodorus Laschera adulterini Imperatoris gener, & copiarũ ductor, eruptione subita
impetum fecit, & prælium utrobiq; cruentum atroxq; commissum, tandemq; Græcus
intra mœnia est repulsus. Eodemq; tempore classis Veneta ad portum urbis circuma-
cta, quã & catena item altera retardauit. Eam enim inclusæ triremes uiginti pro uiribus
defensabant, continuato tamen perpetuo duorũ dierum prælio, & scissa est forcipe ca-
tena, & in portu triremes uacuæ, nam Gręci in terrã profugerãt, sunt inuentæ. Portu ca-
pto peregrini partitis munerib. illi terra portas, hi de nauibus mœnia perpetuis agitare G
oppugnationibus cõstituerũt. Venetiq; uineas ad promurale in portum uergẽs quàm
proximas adegerunt, binis insuper nauiũ malis supernè ad caueas colligatis pontes im-
positi sunt, de quibus muros altitudine superantibus, oppidum sagittis, catapultisq; &
fustibalis feriebant. Quinetiam ignis de pontibus caueisq; nauium in proxima cõtinen
tiaq; mœnibus urbis ædificia sæpenumero iactus est, qui tandem amplissima corripiẽs
ædificia latissimũ commisit incẽdium, ut eo territi metu crebris insuper icti uulneribus
murorum defensores eos linquere sint coacti, quos scalis innixa iuuentus Veneta occu
pauit. Ad eumq; tumultũ in urbe concitum, Alexius fratricida territus nocte concubia
fugiens, ingẽtem thesaurum, quod postea rescitum est, apud Hirenem filiam uirginem
in monasterio defossum reliquit. Ea perditi uiri fuga per urbem uulgata, Isach cæcus car
cere deductus, & puer Alexius maximo populi fauore patentibus portis in urbẽ est re-
ductus. Exinde factis utrinque Imperatori de more acclamationibus, Isach pacta à filio
cum peregrinis fœdera sponsionesq;, & pecuniarum obligationem præsente ac cõsen- H
tiente populo approbauit, quorum exequutioni quum probus Imperator Isach gratissi
mè intenderet, morbo ab aeris, ut creditum est, insolentia cõtracto interijt. Nec segnior
erat, illo in ostendenda gratitudine puer Alexius, quem & satis debito facturum, & in-
gentia insuper peregrinis in Asiam traiecturis auxilia allaturum apparebat, nisi ingrata
& seditionibus per eam tempestatem innutrita ciuitas omnia illius consilia euertisset:
Tumultus enim in populo incertis autoribus est exortus, & incursu ad imperiale pala-
tium facto, conuicia in Imperatorem iactata sunt, quod puer ignarus rerum, pecunijs a-
uaræ & semper ante inimicæ genti Latinæ dandis urbem expilare, ac omnino intende-
ret exhaurire. Et puer Alexius sibi timens prudenti supra ætatem consilio, alta inclama-
uit uoce, sese in eorum potestate dirigendis huiusmodi alijsq; rebus de cætero perman-
surum. Hæc noctu de prima uigilia fiebãt. Mane Imperator consilio paucissimis cõmu-
nicato ad Bonifacium misit Monteferratensem paterna sibi atq; auita affinitate, sicut
ostendimus, coniunctum, admonetq; ac orat, ut de tertia uigilia cum armatis cohorti-
bus ad portam, quæ clanculum pateret, delatus in palatium aduolaret: fuit eius consilij,

consti-

A constitutiq; facinoris conscius quidam & ipse Alexius cognomine Murtillus, uel, ut ali
qui habent scriptores, Morchulsus, quem Isach Imp. ex infima plebe in patricium pro-
touestiariumq; primariam Imperialium aulicorum dignitatem extulerat. Is malo uir in-
genio ad tyrannidē anhelabat. Quare primarios factionū, & in plebe audentiores allo-
cutus, tumultū ad primam uigiliam priori similē cōcitari curauit. Quo tumultu uixdum
exorto Alexium puerū titubantem, ut in penitiora sordidioraq; palatij delitesceret, ad-
monuit, curauitq; perductum ad locum à suis satellitibus custodiri: exinde in publicam
delatus est aream, & multa concionabundus dixit, ostendens præsentem urbis cōditio-
nem, imminens ab extrema, auara, ambitiosa, & semper hactenus inimica gēte periculū
uiro nō puero indigere. Effecitq; q̄d in primis anhelans satagebat, ut incōditis uocibus
cum populus pars gubernatorē, pars ducem, pars Imperatorem acclamauerit: secundū
quas acclamationes magna stipatus caterua in palatium se proripuit, & puerū Alexiū,
quem datum bis uenenū nō occiderat, eliso gutture manu propria necauit. Tumultu ex
B inde sedato, copias contraxit quantascunq; urbs tunc populo frequentissima dare po-
tuit, & suis iam urgētibus fatis, hinc defuncti Imperatoris pueri amicos tollere, inde pe-
regrinos pellere animū adiecit. Primum tamen in peregrinos ducendæ acies sunt instru
ctæ, & accersiti sacerdotes in pompam prodeuntes, iconamq; portantes gloriosæ uirgi-
nis dei genitricis, quæ in sacrario seruabatur, diuina ituros in prælium armatos carmina
prȩierunt. Secundum quæ rite facta eadem icona in uexillum & pugnæ signū præmissa
est. Fortè impetus primū factus est in Balduini comitis Flādrensis stationes, quæ ad suæ
legationis tabernacula quotidie seruabantur. Itaq; dux nō magis corpore quàm animo
præsens paucis accurrens furentis Græci impetū tam diu moratus est, quoad omnis le-
gio arma rapuit, quæ in prælium tota cùm irruisset, pseudoimperator in portam usq; re-
pulsus est, Iconaq; casu à peregrinis capta, parum abfuit, quin tyrānus cum multitudine
sua pro murali exclusa fuerit interceptus. Iconā peregrini apud se māsisse in eam accepe
runt partem, ut uictoriā sibi de perfido hoste maligno homine à deo sponderi, in spem
C maximam sint adducti. Quare in consultationē est positum, quid plurimi & quiq; maio
res natu melioresq; censerent à peregrinorum exercitu faciendum, uicitq; sententia tol-
lendum esse, deijciendum esse perditissimum tyrannide hominem, qui tam multa in se,
tam horrēda in puerum Alexium commisisset. Fœderaq; primum omnium inter eos in
hanc formulam renouata sunt, ut urbis captæ, & imperij Romani urbium ac locorum,
quæ in potestatē fierēt, dimidia proceribus peregrinis, altera pars daretur Venetis pos-
sidenda: urbsq; ab his mari, ab illis terra uariatis per duodeseptuaginta dies prælijs op-
pugnata est. Et licet magna Græci à peregrinis terra pugnātibus incōmoda acceperint,
muro tamen Veneti in portum uerso, supernè de nauium malis, cauteisq; sicut aliàs ex-
pugnatu priores urbe potiti sunt. Tyrannusq; noctis umbra tectus, cum pellicibus, uxo
re, & thesauro fugiens euasit. Ciues uerò hinc ad capti ab hoste muri uoces, inde tyrāni
fugam uno atq; eodem tempore sunt exterriti. Sed dante ingenium necessitate, conuo-
catos in solennem pompā sacerdotes secuti inermes, & crucibus iconisq; ad fidem com
D parandam præmissis, tenentes murū armatos ueniam supplices orauerūt, qua facillimè
impetrata portis ubiq; patentibus Latini nominis multitudo undiq; est ingressa. Quie-
te urbi data proceres in concilio decreuerūt, quindecim uiros ex omni exercitu seligen
dos, quibus creandi Imperatoris, deligendiq; patriarchæ potestas esset irrefragabilis at-
tributa. Quod quum placuisset ad Veneti petitum impetrauerūt, ut nisi Imperator esset
Venetus, patriarchā ipsi possent ex arbitrio declarare, à Romano pont. confirmandum:
partitióque electorum in hunc maximè modum æquata est, ut quinque uiros externi
proceres Flandrensis & sancti Pauli Comites, totidem Monteferratensis Sabaudien-
sisq;, Veneti reliquos deputarent: Balduinusq; Flandrensis summa concordia in Impe-
ratorem sublimatus, & Thomas Maurocenus in sacris agens in patriarcham Constan-
tinopolitanum à Venetis declaratus est. Qui nouo Imperatori ex more inuncto diade-
ma imposuit, & breui post pro confirmatione obtinenda, Romam ad tertium Innocen-
tium pontificem se cōtulit. Vsi uerò sunt expeditionis huiusce principes magna in no-
uum Imperatorem liberalitate. Nam ut onera imperij commodius tolerare posset, di-
midio illum partis eos ex fœdere tangentis, tam urbis quàm prouinciarum uectiga-

liumq; &portoriorũ imperij donauerũt. Inde ad nonam captę urbis diem Veneti classe, E
cæteri omnes terra recipiẽdis Balduini Imp. nomine prouincijs, urbibus & insulis edu-
xerunt, primusq; omnium Bonifacius Monteferratensis, & Henricus Imperatoris ger-
manus frater omni Thracia, quæ Adrianopolim & Constãtinopolim dierum trium iti-
nere quaquauersum interiacet, mirabili uictoriæ cursu potiti sunt. Quæ om̃ia ut Impera
toris potestate solidius firmarent, castra duces ad Adrianopolim sunt metati, quũ in ur-
bem Gręci nobiles & potentiores quiq; Latinorũ exosi imperium copias cõtrahebant.
Manserat apud Imperatorẽ Constantinopoli Henricus Dandulus Venetorũ dux, quo
quartã partem imperij se tangentem certioribus discretã terminis ac locorũ nominatio
nibus nosceret. Et quia Ægei pelagi, Archipelagum nunc appellãt, insularum pars ma-
xima, & adiacẽtes Creta ac Aulis, Euboia, nũc Nigropõtus in ea adnumerabant quarta
parte, classem suam illis primũ recipiẽdis intendere curauit. Sed quũ ad Cretam est uen-
tum, omnis ea insula in Bonifacij Monteferratensis potestate pacifica est recepta. Quã
ob rem Imp. Balduinus concordiam in expeditione, & fœderum publicè ictorum iusti- F
tiam conseruandi cupidus Bonifacium in Thessaliæ regem declaratum, ut Cretam Ve-
netis dimitteret est hortatus. Missiq; sunt ad castra in Adrianopolim firmata cũ Impera
toris decreto, Marcus Scãnutus nobilis Venetus, & Rabanus de carceribus Veronẽsis,
Veneti ducis oratores, qui imperialis decreti, quod exhibuerũt autoritate regẽ Thessa-
liæ appellatũ, ut accepta à Venetis pecunia haudquaquã modica, ius illis ex Alexij pue
ri, extorrisq; donatione quęsitum cederet, facile in sententiã perduxerũt. Thomas inte-
rim Maurocenus Romæ fuerat, quem tertius Innocẽtius pont. liberiore quàm petitum
fuerat animo in patriarcham Constantinopolitanum confirmauerat, quod ea ecclesia
tunc uerè Romano pontificatui subiecta erat. Isq; patriarcha quũ Venetijs paruo fuisset
tempore, Constantinopolim ad suam ecclesiam reuerti uoluit, cui nauigaturo senatus
Venetus triremes quatuor duci Dandulo & eius classi addẽdas tradidit. Qua fretus ar-
matarum triremium occasione patriarcha Ragusium urbem, quæ à Venetæ reipub. fœ-
deribus desciuerat, recepit. Et Dyrrachio, quã urbem Gręci Imperatoris desertã lique- G
rant instaurato præsidia imposuit. Exceptus uero est Constantinopoli patriarcha sum-
mo applausu, quod pontifex Balduinum Imp. à patriarcha confirmato iusserat autori-
tate apostolica coronari. Eaq; dies celeberrimo totius penè Græciæ nõ magis Latino-
rum quàm Græcorũ cõuentui lætissima fuit: per annum enim qui ab urbe Cõstantino-
poli capta tũc finitus erat, quicquid Isach & Alexius fratricida possederãt terra & mari
unica Adrianopoli excepta, in Latini Imperatoris Latinorumq; procerum potestatem
actum erat: sed perturbauit tantos Latinorum successus, tantã lætitiam breui subsecuta
Balduini Imperatoris mors. Cuius successor summa concordia declaratus est Henricus
frater obsidionẽ continuans Adrianopolis, cum Monteferratensi Bonifacio inchoatã.
Nec erat castris profectus ad imperium Constantinopoli accipiendũ accessurus, quum
hinc Henricum quoq; Dandulum Venetum ducem obijsse nũciatum est, inde celeber-
rimi continuatiq; rumores attulerunt hostiles exercitus maximos aduentare. Valachi
olim gens Romana, ulteriorẽ Danubij ripã accolentes, Bulgaris citerioribus cõiuncti, H
à Græcis prece magis quàm precio solicitati cõstituerãt Adrianopolim ne in potestatẽ
Latinorũ ueniret, conseruare. Quorum aduentu non magis ab exploratoribus cognito
quàm uiso, nouus Imp. Hẽricus, nouusq; rex Bonifacius obsidione soluta, Cõstantino-
polim petiere. Quinetiam per eadem Balduini Imperatoris, & ducis Venetorum obi-
tus tempora, Soldanus Iconij Saracenus ad Satelliam delatus est Græcam Europæ ur-
bem, ex qua Christiani sępenumero in Asiam traiecerãt: quam ui captã spoliauit, omni-
bus qui in ea reperti sunt, Græcis Latinisq;, & alijs Christianis immanissimè trucidatis:
nec quicquã à Christianis in Asia apud Tyrum Ptolemaidamq; agentibus, ac cõtra eos
gestũ memoratu dignũ inuenio, quod motus in Saladini morte, sicut ostẽdimus inchoa
ti inter illius fratrẽ & filios magis indies magisq; inualuerũt, & nostris satis superq; erat,
quæ tenebãt pacificè possidere. Qua tẽpestate in Hispania ulteriore, Castellę regnũ ap-
pellant, ad annũ tertij Innocẽtij pontificis Romani quintum, maximi periculosissimiq;
motus exorti sunt. Ilmamolinus enim Saracenorũ Africam incolentiũ Imperator, quẽ
Tunetim Soldanũmq; appellarunt, ingentes in Europam traiecit copias, primáque ad
Toletum

A Toletum fixit castra, in quibus dum ageret, bellū publice indixit omnibus qui Christiano nomine censerentur. Innocentiusq; pont. salutem æternam publico pollicitus est edicto, cunctis cruce insigniendis in illam barbariē pugnaturis: cōueneruntq; ad edictū post Hispanos primi omniū Gallici eo plures paratioresq;, quò cæteris sunt nationibus propinquiores. Sed cognita in uicinis populis elatio, eos ita diśiūxit, ut Hispani soli potius periclitari, quàm Gallorum auxilio salui esse uoluerint: in quorū caput sua ilico impatientia conuersa est, quod Ilmamolinus inaudito usus uictoriæ cursu utranq; Hispaniā peruagatus est, latissimis omnia incēdijs populationibusq; fœdauit, adeò ut hinc Arelatum, inde Auenionē Gallicas urbes illud idem afflauerit incendiū: & ut summa rerū q̄d nostri est ꝓpositi, fastigia sequamur, quatuor Hispani reges, Castellæ, Aragoniæ, Portugalliæ, Nauarræ unius in castra unà copijs Saraceno congressi sunt, in cuius exercitu ingentē ediderūt occisionē. Fugiensq; Ilmamolinus in Beticā, nunc Granatā, se recepit, quā regionem postea semper solā de terra Hispaniæ obtinuit Saracenus: bisq; successi-

B bus Christianæ religioni maiores per eandem Innocentij tēpora accessere, quod Liuonia regio amplissima, cui hinc Dacia, inde Polonia & Sueuia cōtinet, eo curāte pōtifice ad fidem Christi conuersa est. Et quum in Tholosana Albiensiq; Galliarū regione hęresis pullulasset, ac latè ac lōgè cœpisset serpere, beatus Dominicus tūc primū fama nosci cœptus, ad eas extirpandas se contulit. Erant uerò qui armis eam sectā tueri adniterentur, qua Comes Tholosanus notabatur infamia. Quare datus est ab Innocentio pont. & à Francorum rege Simōn de Monteforti beato Dominico adiutor, qui cum cohorte ab Hierosolymę expeditione reducta, à sancto uiro aduersantium arma conatusq; retudit, tantisq; ea hæresis defixa erat radicibus, ut quæ septimo inchoauerat, uix tādem ultimo pontificatus anno potuerit extirpari. Ad annum quoq; pontificatus Innocētij octauū, Otho ille, quem Romanorum regem Imperatoremq; instituerat, Philippo, sicut ostendimus, intruso ubiq; succubuerat. Agrippina eñ Colonia Germaniæ urbs præclara, Othonem pulsum postrema omnium cōseruauerat, quam urbem Philippus arcta pressit

C obsidione, Othoq; facta eruptione, congressus superatusq; à Coloniensibus est expulsus, qui tempori cedentes Philippo Imp. debitam obedientiam præstiterunt. Nec tamē diuturna fuit Philippo in adepto ubiq; per arma imperio quies, quod Lancberauius cū Palatinus Comes appetitum in insidijs interfecit, electusq; à Germanis Otho eius nominis quintus, Saxonum dux, ab Innocentio tertio sequenti anno in basilica S. Petri coronatus est. Ad quem etiam annum Henricus Imp. Latinorum secundus Constantinopolitanum augebat imperium, ut nihil fermè esset reliquum præter Adrianopolim, quā Vattaris quidam Commo Græcus obtinens, usurpato imperij titulo cōseruabat. Et Veneti expeditionisq; proceres partē de imperio, quæ in partitione obuenerat, unusquisq; recipiebat. Quanquam Petrus Zianus Henrico Dandulo in Venetiarum ducem suffectus, liberum suis fecerat, ut pręter maiora reipublicæ reseruata, quæ caperent ciues singuli retinerēt. Primiq; omniū Marcus Dandulus, & Iacobus Viadrius Galliopolim inuaserunt. Marcusq; Sannutus, & confœderati aliquot ciues. Naxo, Paro, Melo, Herina:

D & eodem tempore Marcus Dandulus Andro Ægei pelagi insulis, quas tum Cyclades, tum Archipelagum uocant, potiti sunt. Rabanus uerò de carceribus Veronensis, & nepotea Euripum, Andreas & Henricus Gisij, Timas, Micolas, Scyron, Scopelū, & Scyathum, Philocalus Nauigosus Stalimineum sibi dominio subegerūt. Per quod idem tempus classis Venetorū unius & triginta triremium, persequēdis piratis à Venetis missa, Corcyrā, Corphi nunc dictam, & eodem uictoriæ cursu Mothonū ac Coronum reipublicæ Venetæ rebelles subegit, dominúsq; Della Rosa Campanus ex Gallia, reliquijs Arhenatum & Achaia potitus est: nec tamen deerant Græci in latrocinia coeuntes, qui uarios pro posse motus intentarēt. Henricus nanq; cognomento piscator Maleæ Comes Genuensium classe fretus, Cretam insulam Venetis, sicut ostendimus, subditam ut caperet est adnixus. Veneti autem classe uigintiquatuor triremium immissa, & suam tutati sunt insulam, & quatuor Genuensium triremes interceperunt. Ea Latinorum apud Constantinopolim uictoria animos Christianorū in Asia agentium excitauit. Almericus tunc rex Cypri, regni quoq; Hierosolymitani titulum, uxoris ratione, sicut ostendimus, tenebat: cui rem Christianam frigidè administranti, alium regem subrogandum,

qui in

qui in Asia agebant proceres constituerũt, Ioannesq́ de Bregna celebris famę Gallicus Ē
miles in Hierosolymæ regē magno cõsensu declaratus est, q per solẽnes accersitus oratores cum multis copijs Cõstãtinopolim est delatus. Et Latini regis Hẽrici nauigio fretus, nonis Septembribus anno salutis nono & duodecies cẽteno Acconẽ Ptolemaidã peruenit, accepitq́ illico in uxorẽ ad id reseruatã Conradi olim Montisferrati marchionis & Hierosolymæ regis filiam, cui id regnũ iure hæreditario debebat. Per diem uerò Michaelis archãgeli festiuitate solennẽ, & diadema utriq; regium Tyri est impositum, & nuptiæ pompa regia celebratæ sunt. Perq; id temporis Innocentius tertius pont. quũ in Asiam copias mittere anhelaret, in nouas incidit molestias. Otho ẽm quintus post acceptum ab ipso pontifice diadema, iurisiurandi, quo se de more obligauerat, religione posthabita terrã ecclesiæ hostiliter inuasit: nanq; Radicofanũ montem Faliscum, siue ut corruptè appellãt, Flasconẽ, & totam penè Romandiolam per diuersas legiones, diuersosq́ legatos occupauit, & ad regni Neapolitani regiones conuersus, ut eas quoq; caperet est adnixus, Frederico secũdo, quem Romani pont. autoritas & promissa protectio F
securũ redderet, nihil tantis motibus suspicante. Eos uerò motus pontifex Innocentius iniquo ferens animo, ad Othonem misit, qui eum suadendo, hortãdo, admonendo peruincere conaretur, ut capta de ecclesiæ terra feudataria redderet: qui peiora indies moliebatur, unde pontifex eum anathemate primũ percussit: deinde perseuerãtem, & uias omnes Romanas latrocinijs infestantem imperio & Alemanniæ regno priuatũ dispositũq́ pronũciauit. Secutus eum prælatos & proceres, ac oẽs alios imperij & regni populos eatenus sacramẽti religione, qua illi obligabantur absoluens, ut non magis possent, q̃ deberent, ab eius imperio, reuerentia, & obedientia se subtrahere. Quamobrem rex Bohemiæ, Lanthgrauius Toringij, & archiepiscopi Magũtinus Treuerensisq́, dux Austriæ, & ex militibus præstãtiores quiq; eum deseruerunt: quũ etiam Germani electores imperij Philippo suadente Francorũ rege quàm primum de priuatione Othonis certiores facti sunt, Fredericũ secundum Siciliæ regem uigesimũ agentem annum in Romanorum regem declauerunt. Philippus ẽm Franciæ rex Othonem Ioannis regis Angliæ G
ex sorore nepotẽ debilitari, ac potentatu deijci exoptabat. Quibus tandẽ deterritus malis atq; periculis Otho, in Alemanniam se recepit, & quæcunq; de Italia ceperat in Romani põtificis Fredericiq́ Siciliæ regis potestatẽ rediere. At in orientis partibus Cretẽses quũ animum in Venetos rebellem ostendissent, miserũt Veneti naues sexcentas, totidem triremes, & gubernandæ Candiæ ducẽ, ac Motoni & Coroni cõseruatores, quorum magistratuũ uirtute & urbes insulæq́ retẽtæ sunt, & Genuensiũ tres naues rebellibus fauentium interceptæ. Quinetiã Rabanus de carceribus Veronensis nepotes, cum Nigropõtis insula sese Veneto feudatarios subegerũt. Pariter Gothfredus de Villa Gallicus, qui in Achaiæ principatu domino Della Rossa successerat, & Michael Cõminos Grecus nobilis cum Peloponẽsi parte feudũ Veneto obediẽtiamq́ pręstiterũt. Annoq́ qui secutus est quartodecimo duodecies cẽteno Veneti motus Cretensiũ rebellionesq́ compescere cupientes, equites ex suis, & plebeios pedites, eò in Coloniam deduxerũt, prædiaq́ insulæ maiora, melioraq́ tum equestri ordini, tum plebeis diuisa. Primúsque H
pro republica Veneta dux Candiæ fuit Iacobus Teupolus, qui paulo antè quum prętuꝛam in Adrianopolim gessisset, inducias cum Vattari Gommino Græcorum Imperatore Constantinopolim obtinente in quinquennium, & cum Soldano Turcorum in biennium pro republica Veneta constituerat, quæ quidem induciæ ab Imperatore Cõstantinopolitano pariter constitutæ sunt. In Italia interim uocatus ab Innocẽtio Fredericus, Romam uenit, & quum se uidisset à pontifice, à Romanisq́ omni curia benignè exceptum, coronationem, benedictionemq́ ad Imperium papalem poposcit: quam blandè respondẽs pontifex, ea ratione renuit facere, quod is magno uir animo, sicut Othonem prius, hunc quoque pariter quæreret Italia deturbare. Iuit itaque in Alemanniam Fredericus, quem primus omnium Maguntinus archiepiscopus, & in suam admisit urbem, & Alemanniæ regni diademate insigniuit. Agentem Magũtinæ Fredericum, Ludouicus regis Franciæ primogenitus in Lothoringiam accersiuit, & ad Vallemcoloris oppidum Mosæ amni propinquum collocuti principes fœdera inierunt, per quæ belli pacisue societatem inuicem spoponderunt. Pariter Otho priuatus Imperio, auxilia sibi

ac

A ac belli societatem cum Ioanne auunculo regis Angliæ, cumq; Reginaldo Boloniæ urbis maritimæ comite quęsiuit. In comitem uerò hunc prima societatū damna cadere inceperūt, quod Philippus rex Frācorū Bononia eundē ex eius comitatu, Moratanijq; Abbaculæ oppidorū regni Frāciæ possessione deturbauit. Ioānes uerò rex Angliæ inita per id temporis cum Ferrādo comite Flādrensi societate, ad Bononiam cum ingenti classe recipiendā se contulit: quumq; partem eius classis tempestate auectam aliquādiu expectasset, mutato proposito prius q̄ illa uenisset ad Granatingas Flandriæ oppidum se cōtulit, quò & tota classis sua eum subito est secuta. Philippusq; rex Frācię in Ferrādū primo duxit, & castello Ipra Brugiaq; dedētibus oppidanis potitus est. Ex eo autē loco relicta apud Damportū classe, Gandauum oppidum regis opulentissimū obsidere perrexit. Quo oppido breui per oppidanorū deditionem capto, Reginaldus Bononiæ comes Ioannis Anglorū regis nauigio fretus, classem Philippi clàm cum modico pręsidio incendit. Vnde eo factū est incendio, ut Philippus Gādauo Ipræ & Brugiæ pręsidio in-
B genti relicto in Parisios sit reuersus, classe ubiq; in sui regni dominijs iussa, quā futura æstate in Angliā inducere cōstituerat. Tunc Ioannes Anglorū rex uires suas regi Frācorum potentatui longe impares fore ueritus, ad tertij Innocentij Pont. Romani misericordiam prntectionemq; cōfugit: nanq; Angliam Hiberniamq; Romanæ ecclesiæ feudatarias ex fœdere constituēs centum auri marchas pro utraq; insula quotannis soluere est pollicitus, quod quidē aliquot postea seruatum fuisse inuenimus. Dum tamē ea Romæ apud pontificē agerētur, Otho cum ingenti exercitu ex locis Germaniæ sibi parentibus, ex Saxoniaq; patria cōtracto ad Valentiniana Flandrię oppidū descenderat Ferrando comiti suppetias allaturus. Quo audito Ioānes rex Anglię, Comitem Marchiæ, & cæteros Aquitaniæ proceres sibi uarijs artibus, datisq; pręmijs cōciliauit, quorū ope Andegauos in suas partes traduxit. Ligeri amne paulo post transmisso, Rupesmonachi oppidū obsidebat, quū Ludouicus regis Franciæ filius potentissimum ducēs exercitum obsidionem soluit, adeò ut Ioannē ultra Ligerim oportuerit retrocedere. Otho interea
C Philippo regi ad pontē Bouinarū prope Tornacum est congressus, præliumq; ingēs ad diem ieiunij quintā gestum fuit, in quo Philippus equo deiectus, ac suorum æque ac hostium cōcursu oppressus penè interijt, tandemq; subleuatus uictor euasit. Estq; tāta eius prælij apud Gallicos scriptores memoria, ut multa de eo carmine heroico scripta extēt: nec tñ magna fuit cædes edita, quū Otho ad duo milia, Philippus uix trecētos desiderauerit. Sed gloriæ Gallis datum est, fractū à se fugatumq; eum, qui Romani imperij titulum præ se ferēs, aquilas amiserit imperiales. Delapsus fuga hostis Otho in Saxoniā paternæ hæreditatis prouinciā se recepit, ubi mœstus languensq; animo breui obijt. Tulit uerò casus, ut quo die prælium id apud Tornacū in Gallijs est gestū, eodem aut postero Henricus Imp. apud Costantinopolim obierit, cui gente Gallico Petrus Comes Antissiodorēsis pariter Gallicus est suffectus. Et per id tēporis Fredericus post habitā Maguntiæ regum Alemannorū coronam in Sueuia gentilitatis suę regione desederat. Is audita clade quā Otho apud Bouinas afflictus erat, Aquisgranium imperatoriam urbem obsi-
D dione pressam recepit, ubi tertij Innocētij Romani pont. autoritate regiam iterū de more coronā accepit, & ut aliquā erga deum ostenderet gratitudinē, cruce insignitus, uoto se tunc publicè obligauit subsidij Christianis in Asia agentibus afferendi: ne etiā pontifici quoq; Romano ingratus esse uideretur, comitatū de regno Siciliæ permisit feudari perpetuo eius donationis iure à Romana ecclesia peculiariter possidendū. Per hyemē uerò quæ secuta est, Innocētius papa conciliū apud Lateranēsem ecclesiā generale atq; amplissimū celebrauit, cui patriarcha Hierosolymitanus, & Metropolitani Septuaginta, episcopi duodecim, & quadringēti abbates & primores cōuētuales octingēti interfuere. Quū legati pariter eò cōuenerūt, Imperatorū Germanici ac Cōstātinopolitani, & regū Hierusalē, Frāciæ, Hispaniarū, Anglię & Cypri, in quo quū multa sunt cōstituta in patiū decretis extantia, tum maxime sacrosanctū promulgatū edictum opem rei Christianæ in Asia agenti populariter afferendā. Et quia hinc Pisani Genuensesq;, inde Lōbardi bello inuicem cōflictarētur acerrimo, urbe pōtifex uere primo profectus est, loca petiturus, ad quæ bello contendētes uocare, & pacē quū cōmodius, tum celerius constituere posset. Sed apud Perusiam de itinere mortuus ac sepultus est. Extāt Romæ duo

huius

huius pontificis opera, situ, utilitate, & usu longe distantia; hospitale S. spiritus in Saxia à Lombardis & Saxonibus ibi solitis habitare appellatum, quod in Vaticani suburbio celebre & ditissimũ hospitalitati amplissimæ deseruit unum, & alterum turris appellata Comitis Vrsini operis, quę muro omnium totius urbis rarissimo sublimitate surgit eximia. Estq; ad forum olim Neruæ ad ueteris Suburæ principium, quæ per ætatem nostrã, & diu antè inhabitata, nullo omnino usui est aut fuit. Legimus uerò ipsum pontificem, quum talis tantæq; argueretur impensæ ecclesiam sancti Sixti, quæ extat in Auentino, celebris, tunc dirutam instaurasse. Ea autem quæ ad pręclari præstantissimiq; huius põtificis mortem secuta sunt multi facienda, & diligentiorem postulantia narrationem, in decimum septimum librum, quod hic satis creuerit, duximus reseruanda.

BLONDI FLAVII FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLInatione Imperij Romani, Decadis secundæ, Liber septimus.

Onorium Almerico ciue Romano genitũ, tertio suffectum Innocentio, & ipsum eius nominis tertium Perusię cardinales in Romanũ põtificem creauerũt, qua in creatione ad sextum prædecessoris diem obitus facta, maior solito adhibita est festinantia, quod Perusini ciues difficultatem Hierosolymæ rerum, & bellorum Italiæ sedãdorum necessitates perpenderunt, & coacto in conclaui collegio penuria cibi per dies singulos maiore facta, ut properarent, uim honestissimam attulerunt, consecratusq; pontifex destinatum à prædecessore pacis in Italia constituendæ tractatum per oratores legatosq; continuauit, ipse Romam intra primum creationis mensem per Sabinos se contulit. Solicitabat eñ eum Petrus Antissiorensis electus Imp. Cõstantinopolitanus, quem paulo post & Iolem simul uxorem idem pontifex in basilica S. Laurentij, quæ uia Tyburtina extra muros insignis uisitur, imperiali diademate decorauit. Et rebus Christianorum in Romania consulturus, quæ Hierosolymis profuturæ uiderentur, Ioannem de Columna cardinalem Romanũ Portuensem episcopum apostolicæ sedis legatũ declarauit, qui ad nonum coronati Imperatoris diem urbe profectus Brundusium se cõtulit, quò Imperator Imperatrixq; accesserũt, omnesq; simul Venetorum nauigio accepti, simulq; soluẽtes prima uelificatione in conspectũ Dyrrachij substiterunt. Promiserat eñ Petrus Imp. Venetis, si Constantinopoli in Italiam delatus, eòdem reducerent, Dyrrachium Venetis reddendã, uel obsidione pressam oppugnatamq; recipere. Theodorus nanq; dux Epirotas urbẽ ipsam dolo captã ueteri Græcorũ iuri innixus ut retineret armis, litigio cõtentionibusq; adnitebat. Eamq; expeditionẽ ut uxorio liberatus impedimento, ac cardinalis respectu cõmodius exequeret, Imperator Iolem uxorẽ cum parte classis Cõstantinopolim præmisit, quã paulo post cardinalis est secutus, inchoataq; est obsidio & oppugnationes per dies penè singulos intentatæ. Sed urbẽ ueteri muro, quem Venetus instaurasset munitã Theodorus milite abundãs ex Epiro fideli facile defensabat, adeo ut Imperator potiri desperãs sibi cõstituerit abeundũ, & quod mediterraneas Macedoniæ urbes inuisendi desiderio teneret, petitã inter soluendum obsidionẽ à Theodoro fidei publicæ securitatem accepit, secundũ quã scripto sibi datam ad Aretæ amnis portũ excensionẽ in Macedoniæ littora primã fecit, inde ad nemorosa Tẽpe delatus, cùm ad saltus peruenisset, montium syluis tectorum structas à Theodoro duce insidias incidit, & abductus in teterrimum carcerẽ est cõiectus. Interea principes Christiani, quos tertij Innocẽtij diligẽtia & Lateranẽsis cõsilij decreta ad Hierosolymæ liberationẽ inflammauerãt, in magnũ conferant exercitum, qui partim terra, partim mari Constãtinopolim, & inde cardinale de Colũna sedis apostolicæ legato ducente, Acconẽ se contulerãt, fueruntq; primarij inter eos proceres Andreas Vngarię rex, Venetorũ nauigio fretus quod libẽter dederãt, quia ius eis cessit, quod in omi Dalmatia regnũ Vngariæ ad eam diẽ habuerat, & dux Austrię, Henricusq; Niuerueñsis Comes, & Gualterius regis Frãcię camerarius. Quibus Ioãni Hierosolymę regi cõiunctis, in concilio actum est, Damiatã Ægypti urbem Nilo cõtiguam, ut primã omnium caperent, adnirendũ: ea eñ in potestate facta apparebat Cayrum & Babylonem cõtiguas urbes amplissimas & cõmodè obsideri posse & interclusas cõmeatu facillimè expugnari.

Quo

A Quo Soldanorũ gẽtis Saracenæ principũ domicilio in Christianorũ potestatẽ facto, fu
turum confidebant, ut omnis ea barbaries Saracena nõ solum Hierosolyma & terra san Anno sal.
cta, sed orbe ipso terrarum exterminaretur. Itũ est itaq; non magis cupientissimis quàm con M.ccxviij.
fidentibus procerum militumq; animis, & mense Maio anni salutis duodeuigesimi &
duodecies cẽteni Damiatę obsidio inchoata: ea ciuitas olim Heliopolis à Pertinace He
lio cõditore appellata, triplici murorum latericio densissimorũ munimento cingit, quã
Nili amnis particula ad Romani Tyberis magnitudinẽ ambit, ut insulam, sed oblongã
arctamq; efficiat. Turris erat Pharea, non quidem crassitudine & celsitudine illi similis,
quã ad Pharon & Nilum stante Romano imperio fuisse legimus: sed quæ suburbiũ &
mercatorũ apothecas ac publica horrea à piratis nocturnisq; prædonib. tutaret. Quã-
obrẽ sub nostri exercitus accessum addidit Soldanus suburbio utriq; præsidia, & muni-
tiones undiq; instaurauit. Eas dũ nostri oppugnant munitiones, turrimq; undiq; machi
nis quatiũt, multi per dies singulos cecidere, quũ tñ ea maior in barbarie occisio cõmit-
B teret: euicitq; fortissimorum ex omni prouincia alternis pugnãtium nostrorum uirtus,
& superatis munitionibus acceptũ cædis damnũ in decuplo hosti redditũ. Annona ue-
ro in horreis, mercimoniaq; reperta in apothecis cũ militi cõcessa fuere, opulentia Chri
stianorũ castra simul & læticia sunt repleta: hyems iã planè media erat, & nilus quem à
cõsueta inundatione per id tẽporis timeri nõ oportuit, ab maris inflatione, quã Eurus
maximã inuexit, ripas egressus est, adeò ut unda maris immensum sublata, inde amnis
redundantia nostrorũ castra peruaserit. Vnde impedimentorũ iactura facta, & cõmea-
tuũ pars maxima corrupta est. Cui malo remedia desuper à deo cardinalis, legatus, & e-
piscopi, sacerdotesq; quærenda esse iusserunt. Eoq; finito ieiunio, maris tranquillitas est
secuta: quo itẽ die maior dei benignitate uictorię spes Christianis ex improuiso affulsit.
Soldani castra quæ suũ nostro maiorẽ exercitum seruabant, à Christianorum castris &
ab ipsa urbe Damiata fluuio, de quo diximus, tenuiore dirimebant, quæ tamen ad mille
passus ab ipso distãtia fluuio Nili integri ripæ erãt opposita, unde præsidia in urbẽ nun-
C ciosq; mittẽdi facultas Soldano maxima erat, quod scaphæ in fluuio dispositæ, & ex ur
be in illius castra dimitterent, & uenientes noctu ac interdiu introducerent, quas illico
subductas nullo nostri nauigio poterãt intercipere. Ea re intellecta, incessit nostros mi-
lites libido incipiẽdi, si qua posset urbs unica obsidione ultra citraq; fluuiũ circundari,
quos cũ uidisset in alterã traductos ripã Soldanus, amẽtia potius quàm pauore perterritus
est, paucisq; dimissis exploratoribus quà progressus inspicerent, sibiq; renunciarẽt, castra
fugiens impedimentis cõmeatuq; plena reliquit. Videntesq; fugientẽ cõtinuato agmi
ne densissimo barbarum Christiani milites trans amnẽ agentes, pars quidnã sibi uellet
profectio inspecturi propius accessere, pars commissam ab hoste fugã, & castra ut erãt
integra capi posse Christianis ducibus renunciarunt. Qui ratibus ad id pridẽ paratis am-
nẽ transmiserunt, & reperta in hostiũ castris annona impedimentis quoq; ac ditioris ap
paratus supellectile, exercitus Christianus magis quàm prius ad turrim Pharеam est reple-
tus. Alteris subinde castris ad eam partẽ positis, quæ prius ponte iunxerunt, Damiata
D undiq; est obsessa. Eam Soldani fugã, eos Christianorum successus quum audisset Cor-
radinus Saladini olim filius, Hierosolymę ultra retinẽdæ spẽ abiecit. Quã ne Christiani
captã retinere possent desolare cõstituit, quinetiã à sepulchro domini nostri Iesu Chri-
sti uiolando scelestas cõtinuit manus: causam uero sepulchri tẽpliq; intacti, quam non-
nulli afferũt, delatæ tãtisper Christianæ religioni ueneratione omittimus, magisq; credi
mus Surianos, Ethiopas, Armenios, Georgianos, & alios Asiæ Christianos Hierosoly
mã incolentes multos numero, & magis subditos Asiæ & Aphricę principibus ea loca
dirui cõminuiq; prohibuisse, quorũ ratione & causa eã incolerẽt ciuitatẽ, eorumq; de-
siderio sic Saracenos uel inuitos acquieuisse, sicut eosdẽ suspectissimos inuisosq; omni
tẽpore coguntur tolerare. Castris ut diximus, ad Damiatã undiq; terra communitis, Ni
loq; fluuio classis est addita, & uineæ adactæ, castella excitata, machinisq; oppugnatio
ne sæpissime intẽtata, nec magis probe agitata extrinsecus urbs præualida, quàm fortiter in
trinsecus defensata est. Primaq; æstas & hyems, uerq; subsecutũ. Eo modo ad Damiatã
actũ. Ad Iuniũ uero alterius æstatis mensem, Soldanus medio inter Babylonẽ Damia-
tãq; spatio castra habuit cõmunita innumero exercitu redũdantia, nec ullis adduci po-

terat irritationibus, nullis nostrorũ artibus, ut pugnæ copiam uellet facere. Tandem soli E
ex Christianorũ exercitu Gallici proceres hostis ignauiam aliquo ut dixerũt, ingẽti dedecore aut dãno afficere cõstituerunt. Ioannes Hierosolymæ rex tanquam Gallicus magis ꝙ dux exercitus illorum audaciam temeritatemq́ secutus est. Facti in conspectum hostes structa acie Gallici ꝓbra in hostẽ dictis gesticulationibusq́ iactauere. Vallũ aliquando scandere cõminati, & partẽ esse nostrorũ exercitus minimam, Saraceni de propugnaculis in campestri solo faciliter recognoscebãt. Quare facta de repẽte & magnis clamoribus, ut est gentis mos, eruptione Gallorũ insolentiã leuitatẽq́ castigauere multis eorũ cæsis, plurimis interceptis, in queis Gualterius regis Franciæ camerarius, Milo Mantoliensis, & Vicecomes sanctæ Susannæ ditiores potentioresq́ fuere. Et Ioannes rex igne, ut appellant Græco afflatus, qđ facibus tragulisq́ Saraceni immittere cõsueuerũt, manus faciẽq́ cõbustus est. Quieuere postmodum Christiani, fuitq́ exẽplo Gallorũ, ut neminẽ ultra nostrorũ militum libido ceperit, nedũ in Soldanũ, sed ne in obsessos pugnã ineundi. Ea enim urbs, sicut docuimus, munitissima, nunquã ui oppugnatio F
nibusq́ capi potuisset, quæ & cõmeatibus abundabat: sed pestilentia ingens ipsam mirandũ in modũ populata est. Quod quidẽ Christianos, latuisse, ut credã, adduci nequiuissem, nisi apud oẽs scriptores id cõstare uiderem. Fortè ad quintum mensem ꝙ Gallici in Soldanũ male pugnauerant, pauci milites Christiani Damiatæ portas propius accesserunt, quid in urbe agereẽ exploraturi: silentioq́ quid ubiq́ in propugnaculis esset admoniti sunt, aut custodes altũ sopitos esse, aut aliũ per errorẽ omnino abesse. Quare pedetẽtim referentes socios aduocant, scalasq́ semper in prætorio ad id paratas cõportant, quibus in propugnacula portæ faciliter est conscensum. Et nemine obsistente, aut clamore eos ꝓdente cohors integra portam tenuit, quã dum securibus malleisq́ refringunt, accurrentes qui ex Saracenis strepitum sonitumq́ primi exaudiuerant, confossi. Christianiq́ interim patente ingressi porta, urbe potiti sunt anno tandẽ dimidio atque integro, postquã fuerat obsessa, quę nonarum Nouembris sextum diem fuisse constat, Ingressi urbẽ Christiani, insidias primo dolum'ue ab hoste structum suspicabanẽ, quod G
neminẽ in plateis obuium, neminem in tectis aut ad fenestras se ꝓspicere uidebãt. Sed intellecta est statim urbis desertę calamitas, quod plateę passim, uiciq́ oẽs, & ædiũ atria cadaueribus utriusq́ sexus, omnisq́ ætatis hominum cõtegebanẽ, & qui in domibus ui ui sunt reperti, aut ipso languebant morbo, aut salutẽ sibi a lãguoris simulatione quærebant. Fuere autem omnes tam integra ꝙ mala ualitudine uiuentes, tria uirorum milia, quũ obsidionis principio fuissent septuaginta. Potitis ubiq́ munitionibusq́ Christiano militi ad custodiã attributis, uicit in cõcilio sententia, tamdiu in castris commorandum, quousq́ purgata cadaueribus emundataq́ urbs uisa esset salubritatẽ aeris recepisse. Cõcessaq́ est ob eam maxime rẽ Saracenis salus, ut purgationis munus curãq́ susciperent. Prima uero omniũ Machonaria urbis primaria in gloriosæ uirginis dei & saluatoris nostri Iesu genitricis ecclesiã instaurata, ac in episcopiũ dedicata est. Eam urbem captã esse intelligens Soldanus, castris incensis Cayrũ se Babylonemq́ recepit, & Christiani sub ipsum ueris initiũ urbẽ ad aeris sanitatẽ redactam kalendis Februarij sunt ingressi. Po- H
steroq́ die Cardinalis Columna legatus cum episcopis & ingentis numeri clero solẽni pompa gloriosissimæ uirginis purificationem ardentibus non magis in ecclesia ꝙ per uicos & plateas candelis & cereis celebrauere. Habuit per id tẽpo... is Damiata amplissimæ opulentissimæq́ ciuitatis speciẽ, repertamq́ in ea rerum omnium copiam auri argentiq́ & ditissimæ supellectilis uim maximã legatus regesq́ & duces exercitus militi Christiano æqua distributiõe largiti sunt, quin etiã de agrorũ diuisione in tẽpore faciẽda actum est, cũctis existimantibus fore, ut Soldano Babyloniæ deturbato, milites qui domos supellectilemq́ accepissent in eius Colonia dato nomine ascribi paterenẽ. Duobus interim annis quib. Petrus Antissiodorẽsis imperator Cõstãtinopolitanus in Theodori ducis Dyrrachini carcere agebat, Ioles uxor imperiũ administrauerat, quæ ad eos fermè dies, per quos Damiata in Christianorũ potestatẽ facta est diẽ obijt. Et Latini ꝓceres Cõstãtinopoli & in Romania agentes, Robertũ Petri ipsius filium ex Gallijs accersitum in imperatorẽ delegerunt. Romæ interim Honorius pontifex beatũ Dominicum audiẽs schismaticos apud Tolosam domuisse, eius præsentisq́ ordinẽ cõfirmauit.
Quo

A Quo in tēpore secundus Fredericus in Romanorum regem electus, Othone defuncto, Romā rediit, quem Honorius imperiali diademate insigniuit. Obierat paulo prius Constantia eius mater, præstantissima mulier, nō magis annorū quàm prudētiæ plena. Quæ uisa filium adolescentiā supergredi incipientē, qui duosdetriginta ageret annos, ad eā diem in uirtutum uia cōtinuisse, quod ea de medio sublata, mores usq; quaq; mutauit. In pontificē enim spreta iureiurandi religione, anno coronationis primo multa & quidem enormia est aggressus: quē ut à flagitijs, à perfidia, à rebellione temperaret, admonentē magis magisq; indies spreuit, unde eū duxit pōtifex anathemate, nisi resipisceret, & ablata redderet, deterrendū. Et quum sperneret primā excōmunicationem, iterato pontifex priuationē imperij regnorumq; addidit, tertioq; in contumacē exasperatus pōtifex oēs imperij & regnorum olim suorum subditos à sacramento, in cuius uim fidē illi seruare tenerenī, absoluit. At apud Damiatā interea res Christiana per singulos dies magis magisq; floruerat. Cardinalis eīn Columna legatus apostolicus, & Andreas rex Hun-
B gariæ, & cæteri proceres in bonā uenerant spem, fore, ut Soldanū Saracenosq; breui cōficerent, quibus intentandis rebus id solū moræ intercessit, qđ Ioānes Hierosolymę rex plus sibi q̄ deceret arrogans, parū considerabat, & si urbs Damiata suo subijcienda erat regno deferendū tñ à se cardinali & Hungarorū regi aliquantisper esse, nec omnia illis præsentibus incōsultisq; ex arbitrio imperanda: cuius rei cum esset aliquando à cardinali modestissime admonitus, Hierosolymā breui, ut dixit, rediturus accessit, quē multi milites sunt secuti, nec priusquā terq; quaterq; rogatus, ut rediret adduci potuit. Interim æstas ac hyems prima habitata à nostris Damiata exacta est. Verq; ad eius reditū in alterā æstatē abibat. Eo postea præsente, quū de rebus agendis consiliū haberet, placuit omnibus in Cayrū Babylonemq; ducendum. Ad quas urbes Soldanus omnes propè Saracenorum copias cōtraxerat. Facta tamē apud Damiatam diuturnior mora utilis uel ea ratione uisa est fuisse, qđ captæ illius fama multos ex Europa milites illuc traxerat à Ve-
C neta, Genuensi, & Pisana classibus transportatos. Ductū est in hostem ad ipsas Iulij mēsis idus. Nilo amne præter illū, de quo sæpe diximus, Damiatæ proximum priusquā Babylon à Damiata adeaī, alter deriuaī fluuius, cui Soldanus pontē imposuerat nauibus cōstructū, quo posset facilius in nostros Damiatæ agentes ducere. Eum pōtem modico seruatū præsidio cùm nostri occupassent, paululū progressi sunt. Postridie apostolorū Petri & Pauli natiuitate celebri castra sunt posita, passus tria milia à Babylone Cayroq; semota, & quū annonam in duos suffecturam mēses carris secum iumentisq; detulisset, classis etiam aduerso ducta Nilo tantundem adduxerat. ut innumeri apud Babylonem Cayrumq; amplissimas urbes coacti Barbari ab annona priusquā Christiani milites uiderenī laboraturi: spes itaq; uincendi nostros solidissima hortabatur inde futura, ut uidebaī, certior, quò celerius cōtingeret depugnari. Hic tentatus sæpe hostis, sæpe ad prodeundum in aciem prouocatus est, qui metu & pauore simulato per dies singulos maiore, perniciē in nostros inauditā machinabatur. Nilum amnem cum Babylonē Cayrūq;
D præterlapsus est undiq; coercēt ripæ eleuatiores alicubi pro soli necessitate, alicubi depressiores, cataractæq; certa spatiorū proportione in regionibus sunt dispositæ, de quibus agri constituto tēpore inundanī. Postquā igiī Christiani duos in castris desederant mēses incursionibus populationibusq; satiati, occasio diu expectata Soldano obuenit Nili in summas ripas solito citius tumefacti: qua fretus occasione catarractas undiq; nō magis amoueri, q̄ ripas ad amnis fundū defodi curauit, cooperueruntq; illico regionē aquæ, ut Christianorū castris ubi solū natura aut cōgesta terra eleuatius erat, cubiti altitudine superarent. Iumētis uero sublata imprimis pascēdi facultas, & qđ in castris paratū erat, destructum est stramen, tū nec aliquid fuit saluū, quo mortales potuerint uel triduo sustētari. In eā adducti rerū difficultatē Christiani alia quoq; angebanī maiore, qđ redituri Damiatā altiores alicubi depressis in locis aquas incedere uerebantur, ut nulla uia nisi per Nili aggeres tuta ab aquarū periculo uidereī, quā hostis armatus & alicubi aggere & fossa cōmunitā ita obtinebat, ut prelio uidereī periculosissimo deturbaturus. Petitā itaq; missis oratoribus pacē Christiani his cōditionibus impetrauere, ut Damiata cū rebus in ea repertis Soldano dimissa, partemq; ligni crucis quā ille haberet redderet, & captiuis uicissim liberatis Christiani Acconē Tyrumq; redirent. Quibus urbibus

& earũ oppidis pax octo annis esset cũ Turco Saracenoq́ seruanda. Quæ igr̃ in glorio B
sæ uirginis purificatione habitari cœpta est Damiata, ad eiusdẽ natiuitatis diem redita
barbarorũ spurcitie inquinãda. Is annus salutis erat primus uicesimus duodeciesq́ cẽ-
An. sal. tenus. Quo anno Tartari gens Scythica Georgianã Armeniamq́ maiorem direptas, ua
M.cc.xxi. statasq́ suo subiecerunt imperio. Inde Ripheis mõtibus transmissis, ad eas delati uastis
simas regiones, quæ Transyluanã cõtingunt, in Poloniã, & post in Hungariam pene-
trarunt, quas Christianas regiones populationibus incendijsq́ late cõmissis, magno af-
fecerunt incõmodo. Sed ad rẽ Asiæ Christianã. Damiata Soldano Babyloniæ reddita
cardinalis Columna legatus, rexq́ Hungariæ Andreas, & dux Austriæ, ac cæteri fermè
oẽs illius expeditionis Christiani in Europã quà uenerãt, sunt reuersi. Et anno q̃ secutus
est, Ioannes Hierosolymæ rex Tyri Ptolemaidæ securitate fisus, à pace cũ Soldano cõ-
stituta Romã uenit, quẽ Honorius pont. Romanus benigne acceptũ, muneribus nõ mi
nimis donauit. Isq́ breui post in Franciã, ut dixit, nauigaturus, Pisas primo se cõtulit, &
aut promissam prius, sicut fama postmodum uulgauit, cum Frederico excommunicato F
& pontificis hoste affinitatẽ confirmauit, aut tunc primum à casu inijt. Nanq́ filiam quę
sibi ex Iole, sicut ostendimus, uxore erat, illi in matrimonium despondit: cui in dotẽ no-
minati ius cõtulit, quod eidẽ filiæ materna hæreditate in regnũ Hierosolymæ compete
bat: estq́ hæc occasio, qua freti postea oẽs qui Neapolitanum rite habuerũt regnũ, Hie-
rosolymæ quoq́ regni titulis sunt abusi. Delatus inde in Franciam Ioannes rex bona ex
alieno incõmodo fortuna est usus. Philippus em̃ rex Frãciæ tunc fortè obiens, testamen
tũ magnificentia legatorũ suo dignissimum regno fecit. In quo sexaginta librarũ argẽti
Parisiensium milia Ioanni regi, totidẽ militiæ templi, tantundẽ magistro hospitalis Hie
rosolymæ legauit. Voto postmodũ Ioannes rex se exoluturus memoriã sancti Iacobi a-
postoli, quæ est apud Cõpostellã Gallitiæ inuasit: à qua peregrinatione dũ tertio redit
mẽse, Berengariã regis Hispaniæ sororẽ cepit uxorem. Quo item anno salutis tertio ui
cesimo & duodecies centeno, beatus Dominicus Bononiæ est defunctus, & ordinem
beati Francisci Honorius cõfirmauit. Sub ipsum Fredericus imperio priuatus, ut rebus G
cõsuleret Alemanniæ, quibus ob noui imperatoris subrogationẽ timebat, Henricũ filiũ
decẽnẽ illi dedit in regẽ. Tribus abinde annis superuixit Honorius, quo in tẽpore Chri
stianam rem in Asia quieuisse satis cõstat. Sed quid Fredericum inter & pontificẽ Ho-
norium fieri contigerit, apud scriptorum neminem tradi uidimus. Extant uero Hono-
rij põtificis, cũ decretales multæ, tũ Romę opera sancti Laurentij extra muros urbis re-
An. sal. parata cũ cœnobio basilicarũ sanctasanctorum ad Lateranensem ecclesiam instaurata,
M.ccxxvi. celebris sanctimoniæ oratoriũ. Is pont. moriens ad annum salutis sextum uigesimũ &
duodecies centenũ, successorem habuit nonum Gregorium patria Ananinum, & Inno
centij tertij comitũ prosapia oriundum. Qui & Laterano ubi creatus fuerat Ananiã per
æstatis caumata se contulit. Vnde Fredericũ monuit, ut expeditionẽ in terram sanctã,
cuius uoto pridẽ cruce signatus se obligauerat, tandẽ iniret, fore cõminatus, ut nisi in
breui exequeret, excõmunicationis priuationisq́ sententias ab Honorio prædecessore
in illũ promulgatas, confirmatas etiã atq́ etiam aggrauaret. Promisitq́ Fredericus sese H
quod uouerat, quod intendebat, quod pont. uolebat, ut exequeretur properaturum: di-
ctumq́ est ueris tẽpus ad cõueniendũ Brundusii, quo ex portu tunc soluere est pollici-
tus. Põtifexq́ Romam reuersus cruce signatos, qui in orbe Christiano multi erant, ut ad
diẽ cõuenirent, dimissis quaqua uersum tabellarijs, admonuit: cõuenit uero ingens mi-
litũ multitudo, quorũ genere & potentatu præstãtior fuit Asiæ ex Germania Lanthe-
rauius. Ver autẽ iam planè exactum erat, quum expectatus requisitusq́ ægritudinẽ in-
cidisse simulans Fredericus in Sicilia se cõtinuit. Malo enim uir animo, mala mẽte, nun
cios quod postea rescitũ est, expectauit à Soldano Babyloniæ redituros, cũ quo fœde-
ra rei Christianæ perniciosissima inierat, quibus etiã respõdebat fœderibus clades per
eã inuecta morã in Christianos milites Brundusii desidẽtes. Nãq́ superuenientia æstatis
caumata occidẽtales milites, pręsertim Germanos sub cœlo frigidiori nutritos, grauissi
mis afflixerũt morbis, quorũ acerbitate multi, in queis Lãtherauius fuit interiere, pluri-
mi lãguorẽ morti penè similẽ incidere. Ad eũ Lantherauij necis nuncium Fredericus
ex insperato Brundusium aduolauit, ditissimiq́ principis equos, arma, aurum, argentũ,
& lautis-

A & lautissimã supellectilẽ diripuit: põtifex interim crebris illũ nuncijs, oratoribus, epistolisq; in profectionẽ propellere est adnixus. Tunc, ut factæ prædæ contentiones declinaret Fredericus, tandẽ ad tertium idus Augusti cum omni classe Brundusio soluit, sed cæteri ad destinatũ in Acconẽ cursum uelis ardentissime remisq; contendunt. Fredericus noctu cũ trireme dilapsus Brundusium est reuersus, quem sic omnes admoniti eadẽ nocte secuti sunt. Ad eã accessus Frederici imperatoris famã mouẽs ex Gallia Ioãnes Hierosolymæ rex cũ Berengaria uxore Bononiam usq; peruenerat, & ipse in Acconẽ Venetorũ nauigio traiecturus. Quẽ audita Frederici perfidia Bononiæ desidentẽ, põtifex Gregorius Romandiolæ & exarchatus Rauennatis gubernatorẽ ducẽq; instituit. Contulerat iã se Acconẽ Ptolemaidam Christiana militia, quum requisitum desideratumq; imperatorẽ germani milites, qui postremi omniũ Brundusio soluerant, illum in Italiam reuertisse primi renunciarunt. Destitutiq; duce primario milites Christiani aliquod incõmodum capere formidabant, nisi eos recreasset Conradini mors quondã filij Saladini, cuius filiorũ tutor inducias cũ illis in duos annos petitas cõcessit. At Gregorius pontifex quamprimũ intellexit Fredericũ omissa nauigatione in Italiam reuertisse, malignũ hominẽ cõfirmatis sui prædecessoris Honorij promulgationibus quãtis potuit maledictionibus ꝓsecutus est: ad quas illico est secutus uxoris Frederici Ioãnis Hierosolymæ regis filiæ obitus, cui Cõradus filius puer superstes fuit. Secundus Gregorij põtificatus tunc erat annus, in quo certior erat factus, Hispaniaq; solito firmiora Christianitatis fundamenta iacere cœpit. Nanq; Arragonũ rex Ferdinandus Saracenis Maiorica insula, et Valentia urbe pulsis eas ad Christianos ritus moresq; perduxit. Valentiaq; opibus & uiris præstantissimis cõtinuato felicitatis cursu in hæc usq; tẽpora est adducta. Fecerat Fredericus quo tẽpore interrupta nauigatione in Italiã redierat, spẽ ꝓceribus, q in Acconẽ nauigauerant, sui accessus. Quo quidẽ desiderio illos per annũ integrũ est frustratus. Et tandẽ põtifice, sicut pridẽ facere cõsueuerat, spreto, cuius reconciliationẽ neglexit, nauigationẽ ingressus est, de qua Cypri substitit, Senescallo militiæ suæ magistro cũ
C copijs Ptolemaidam præmisso, qui nõ magis militiæ Christianæ, ꝙ Soldani Babylonis conatus apparatusq; inspiceret: tantumq; abfuit, ut Italia soluere & nauigare intendens Fredericus põtificis benedictionẽ postulauerit, qđ Rainaldũ quendã Theutonicũ cõstituens regni Siciliæ administrationẽ, illi aperte iussit, ut pontificẽ ecclesiasticosq; quibuscunq; posset modis opprimeret. Isq; suo, quod aperta dicebat frõte, domino satisfacturus, Marchiã Anconitanã cũ exercitu est ingressus, & Montemulmi Maceratamq; occupauit. Perusinos uero cũ pertentasset, in rebellionẽ promissa ingenti pecunia pellicere nequiuit. Obierat per id tẽporis beatus Franciscus, cuius per dies singulos miraculorũ multiplicantium magnitudo Gregorium põtificem mouit, ut Roma Perusiam petens, inde Assisiũ sit delatus, ibiq; cum crebrescentia inspexisset miracula, eundẽ in sanctorũ Christi numerũ retulit. Vixq; Perusia reuersus erat pontifex, quũ Conradus Guiscardi alter Frederici satelles in uallẽ Spoletanã duxit exercitũ, quem Fulginatum coniurata factio introduxit: nec tñ diu ea urbs in rebellione perseuerauit, quod fidelis eccle
D siæ populus, & Cõradũ & perfidos cõciues eiecit. Interea Senescallus Frederici in Acconẽ missus multa Christianis ibi agẽtibus damna intulerat, quos ęgre cerneret ferre nocturna cum Soldano Babylonis colloquia, in quibus ipse aliquando fuerat deprehensus. Quamprimũ tñ Soldani fœdera satis habuit cõstituta, Fredericus ab illo accersitus, Ptolemaidã adnauigauit. Nec mora, oratores Romã dimittens, absolutionẽ à pontificẽ reconciliationemq; cõpositis uerborum lenocinijs implorauit. Pontifexq; qui omnia resciisset, quæ Senescallus in Asia cõmiserat, perfidia domini in oratorũ faciẽ exprobrata, petitionibus eorũ repulsam dedit, & hospitalarijs tẽplarijsq; in Asia ꝓ crucis honore militantibus, ut Frederico tanquã hosti publico fauores detraherẽt iniunxit. Quamobrẽ Fredericus cõfusione simul & indignatione plenus, consultius sibi duxit in Italiã nauigare. Pontifex interea, cũ admoniti excõmunicatiq; Rainaldus Marchiã Anconitanã, & Conradus uallem Spoletanam infestantes, ut captas de terra ecclesiæ urbes & oppida redderent, adduci nõ potuissent, Ioannẽ Hierosolymæ regem ex Romandiola accersiuit, qui paratissimũ in Marchiã duxit exercitũ, Ioannesq; Columna sanctæ Praxedis presbyter cardinalis ad eã Marchiæ expeditionẽ sedis apostolicæ legatus fuit. Pan-

dulfus aũt de gente Sabella Romanus pontificis cubicularius copias ex urbe Roma ex omnic̄ terra ecclesiæ cõtractas ad Ananiã coegit, paritercp eò se cõtulerunt Beluacẽsis Claramontensisq; episcopi cũ copijs ex Gallia ductis, põtifici aduersus Frederici conatus præsidio affuturis, fecitq; prima is exercitus castra ad Insulã finiũ regni oppidũ, qđ aliquãdiu oppugnatũ pactione in potestatẽ uenit. In Casinẽse uero Castellum monasterio circũdatũ difficilis impeditusq; põtificis exercitui ascẽsus fuit, qđ regni Iustitiarius à Frederico impositus ea seruaturus claustra copias illuc cõtraxerat ingẽtes, in queis magna pars Saraceni Frederici milites mercenarij. Deturbati tñ sunt Mõte Iesu Christi & ecclesiæ hostes penẽ pariter infideles, Casinẽsisq; castello ui capto, Germani incolę deditiõe facta saltũ aperuere, nullo deinceps labore, nullo sanguine effuso, quicquid oppidorũ ad Capuã intercedit cũ ipsa urbe põtificis Gregorij cubiculario manũ dedit. Quo lætatus nũcio pont. Romam Perusia est reuersus. Per id fermẽ tẽporis pressi in Marchia & ualle Spoletana Frederici satellites eorũ quæ in regno fiebãt certiores facti, terrã omnẽ ecclesiæ suo destitutã pręsidio reliquerũt, qua utrobiq; recepta, legatus rexq; in rebellionũ conuictos animaduerti, sed mitius q̃ erant meriti cursuerunt. Et tunc uno eodẽq; tempore Ioannes rex in Romandiolã est reuersus, & Fredericus à Tarẽtino portu, quẽ primũ de nauigatione attigit, Neapolim anxius aduolauit. Iuerat Ptolemaidã cum expeditione Brundusii coacta, quã Fredericus destituit nauigantẽ, magister militiæ Theutonicæ Prutenorũ, qui rẽ in Asia Christianam per inducias Damiatæ constitutas, per q; perfidiã Frederici torpescere uidens, cũ ipso Frederico in Italiam redijt. Eo itaq; & Messanensi archiepiscopo oratoribus Romã missis pacẽ Fredericus ueniamq; supplex orauit. Põtifexq; mitior q̃ oportuit decuitq;, his conditionibus est assensus, uiginti centũq; milibus auri uncijs eo bellorũ compendio cõsumptis in ecclesiæ ærariũ relatis, Fredericus benedictione apostolica restitutus imperator & rex utrobiq; in Sicilia & Alemannia appellaretẽ, terrãq; de Neapolitano regno amissam noua in feudatione reciperet. Ea quæ secuta est æstate, Gregorius pont. Ananiã se cõtulit, quò & Fredericus imperator accessit, & benigne acceptus ad põtificatus mensam, qđ rarissimũ est, discubuit. Quũq; pont. hyemẽ ageret Romæ, Perusini extorres armis in patriã reducti multa in conciues alterius factionis crudelitate sunt usi: ad quos motus cõpescendos pont. præmissum Ioannẽ Columnã, sanctæ Praxedis cardinalẽ breui est secutus. Profugis itaq; in patriã reductis, ciuitas pacificata nouẽ milibus auri publicè donata, & multi priuatim pro indigẽtia, & cuiusq; cõditione data pecunia recreati, utq; ipsam urbẽ opib. repleret, in ea cũ omni curia duos & uiginti mẽses desedit. Per qđ tẽpus Romani põtificis benignitate abusi, omnia eis etiã præter prædecessorũ cõsuetudinẽ permittẽs, in rebellionẽ pepẽderũt. Cœperãt paulo ante Romani exploso cõsulũ, de quo iã diximus, magistratu, senatores quandoq; unicũ, quãdoq; binos creare annuos, qbus eadẽ penẽ quę prius cõsulibus fuerat, custodię urbis dicẽdiq; iuris potestas esset attributa: cũ tñ ærarij cura nõ satis integra dato à põtifice magistratui linqueretẽ, ut ad plenariã reipub. administrationẽ pręter urbiũ arciũq; & puinciarũ urbi adiacẽtiũ subiectionẽ nihil deesse Romanis uideretẽ: Hãnibalq; ex Hãnibalda gẽte Rom. nobilis senator hæresi cõsentiebat, in quã multi inciderãt sacerdotes, hiq; põtificis reditũ formidãtes, senatore usi cõplice, populũ in rebellionẽ tumultũq; cõcitauerãt, cũ deus peccato respõdens suppliciũ inflixit. Tyberis eñ eã in alluuionẽ excrescẽs, maiorib. quę aliàs unq̃ fuerãt, parẽ, infima urbis submersa aliq̃t tenuit dies, & cũ domos impulsu aqua euerterit, multa in mare abstulerit, plurima in ciuitate corruperit, tũ maxime Romanorũ uesaniã hinc humiliauit, qđ subsecuta est tãtã humilitatẽ tabes, ex qua cũ multi obierũt, tũ nullus penẽ ab ęgritudine intactus fuit. Venit tñ in Lateranũ pont. & publicè oẽs priuatimq;, etiã distributa pecunia cõsolatus est, præter Hãnibalẽ q excõmunicatus depositusq; Ioãnẽ de Poli habuit successorem, prætereq; sacerdotes & clericos de hæresi cõuictos, q dignitatibus beneficijsq; priuati sunt. Qđ uero physici tũc cẽsuerũt, tabẽ illã nõ ex Tyberis alluuione, sed ab aquis, quę in cõcauis cauernosisq; in urbe locis resederant, pcessisse, cloacas pont. ueteres purgari, nouasq; plurimas substrui curauit: sed quãprimũ ciuitas cessãtib. p hyemẽ morbis recreari cœpit, senator inscio primũ, post frustra reclamante pont. armatus Romanorũ cohortes in Viterbiẽsem agrũ duxit, magnãq; in eo edidit uastitatẽ. Missi aũt à pont. quatuor cardinales

A dinales compositis Viterbij rebus, senatorē cohortesq́ in urbē reduxerūt. Accessit post
ad urbem Reatinam pōtifex, curiā in ea aeris salubritate cōseruaturus. Qua in urbe bea
tum Dominicum in sanctorum numerū retulit. Et eodem fermè die senator infestas du-
cens in Campaniā cohortes apud Montemfortinū de itinere primum substitit. Eum enī
à Frederico imperatore in rerum nouarū studia pro missis fauoribus incitatū fuisse post
ea rescitum est, sed accedentes derepente cardinales quatuor, quorū unus fuit Ioannes
cardinalis Columna, senatorem à proposito deterritum in urbē redire fecerunt. Frederi
cusq́ ex Ceperano, ad quod oppidū motus Campaniæ urbisq́ expectauerat, petijt Mes
sanam. Spoletū postea æstate pontifex quum diuertisset, beatum Antonium Portugal-
lia Hispaniæ oriundū, cognomine Paduanū, ob innumera quæ ad illius sepulchrū facta
erant miracula, sanctorum Christi confessorū collegio aggregauit. Inde profectus Ana
niam, Pallianū oppidū, quod Romani machinationibus capere adnitebantur, pecunia
à possessoribus redemptū, & pariter Fumonē Serronumq́ curauit ecclesiæ præsidijs cu-
B stodiri. Romæ interea ad apertā rebellionē uentū erat, quod senator mores imitatus pri
scæ reipublicæ uetustissimos legē rogauerat, populumq́ struxerat pascua, uectigalesq́
prouentus omnes, non magis Romanæ urbis, quàm prouinciarum Romæ undiq́ adiacen-
tium reipublicæ iurium censeri. Et ne aliquis ab Hetruria legi officeret Montaltum op-
pidum turri addita à Romano populo cōmunitū est. Nec tñ temperauit dissentientibus
etiam cardinalibus pontifex ab accessu in urbem, in quā à populi multitudine more soli
to obuia est deductus. Paucos ibi moratus dies, quum se nihil proficere intelligeret, Rea
tinam repetijt ciuitatē: quò & Fredericus imperator ex improuiso se contulit, multa edó
mandis uel dura obsidione Romanis, adeo uehementi assertione pollicitus, ut Henricū
filium ex concubina susceptū, quem Sardiniæ regem declarauerat adstantem, ni recusas
set pontifex, uoluerit dare uadē. Iussus itaq́ imperator legatū pontificis adijt sanctæ Ma
riæ in Cosmodi diaconū cardinalē Monteflasconi cū ecclesiæ copijs agentē, quò & ipse
suas ex Hetruria accersiuerat, primusq́ in Romanum hostē Viterbiensium uastantē a-
C grum imperator protulit signa, & quum Rispampanū esset decertādum, Romani impe
peratorijq́ milites in unam aciem sunt coniuncti, non quidē dimicantes, sed constituta
etiam inter utrosq́ fœdera ostendentes: nec prius de eo itinere substitit Fredericus, quàm re
ctà Pisas, & inde Lombardos attigit fines, procedensq́ paulopost in Alemanniam se cō
tulit. Fortè tunc pontifex ad eam concitus rebellionis Frederici nunciationē Reate Pe-
rusiam accedens Theutonicos nobiles uiros habuit obuios, qui ductas in Italiam copi-
as aliquà in Asiā Christianæ rei auxilio futuras traducere cupiebant, hiq́ operā suæ intē
tioni haudquaquam dissimilē Christianis rebus nauaturi sese facillimos hortāti requirē-
tiq́ pontifici exhibuerunt. Ductaq́ est breui cohors Teuthonica Viterbium, & Roma-
ni prælio congressi magnū acceperunt incōmodum. Inde legato pontificis ducēte, quū
in Sabinos uentum esset, capta in ea regione à Romanis de terra ecclesiæ oppida & ca-
stella in potestatē deditione sunt facta. Agentē Perusiæ pontificē Ioannis Vattari Adria
nopolitani imp. oratores, & Soldani Saracenorū Iconij nuncius adierunt, quorum simu
D lata intentio nullos sortita est effectus, sed eam attulit Christianæ rei opē, quòd inde admo-
nitus rerum Asiæ pont. ipse Christianos multis in Europæ locis, ut nouerat, cupientissi-
mos ad suscipiēda de more ad spē futuræ beatitudinis æternæ crucis signacula sacrosan-
cto decreto impellere est adnixus, dimisitq́ in omnē Christianorū regionem sanctorum
Francisci & Dominici religiosos, qui deuotionis ardore prædicationisq́ instantia, mul-
tos ad pia arma sanctissimāq́ expeditionē ex Gallijs atq́ Italia conciuere. Fortunatusq́
sanctis exornādis pont. ad ipsum crucis ꝓclamatæ tēpus sanctā Elizabet regis Hūgariæ
filiā, & Lantherauio desponsatā, sed uirginē miraculis post obitū coruscantē in cœtū san
ctarū paradisi uirginū adscripsit. Qua tēpestate scelus ad Constantinopolim emersit, cu
ius causa Latinū inde nomen postea breui est pulsum. Robertus Antisiodorensis impe-
rator Latinus lasciuia magis uit senex quàm necessitate ductus, uirginē insignis formæ Græ
cā, nobili ortā ꝓgenie despōdit uxorē, nō nescius eā Burgūdioni ꝓceri ordines in Latino
rū exercitu ducēti à genitrice matrona diuite prius fuisse despōsatā. Burgūdio itaq́ ira &
furore accēsus amicos cliētesq́ & suos cōmilitones cōtraxit, & noctu puellæ palatiū in
gressus cubilis forib. ui refractis eam naso detruncato deformauit, genitrixq́ in ꝓximū

mare demersa est,nec ausus est imperator ad iniuriam mutire, Latinis omnibus iniustiti E
am eius,& Burgundionis audaciam pari indignatione contumaciaq; damnantibus.Per
opportune uero uisa est accidere Roberti ipsius imperatoris mors breui subsequuta,cū
cuius formidantib.ne Burgundionis audaciam neglectamq; à Latinis ultionē una eadēq;
aliquando plecteret castigatio.Suffecto exinde fratri Balduino exagonarū ad mare Pō
ticum,imperator cui ātibus Venetis,filiam obtulit in matrimoniū,fore pollicitus,ut Ro
maniæ imperiū terram omnē insulasq; Vattari pulso in generi sui ipsius redigeret pote-
statem.Latini uero proceres ueriti ne Balduinum imperatorē additę soceri uires ulciscē
da fratris iniuria facerent audentiorem, ætatem adolescentis obiecerunt, quæ nec im-
perij administrationem, neq; coniugiū, præsertim quod à potentissimo inimicissimoq;
offerretur socero,satis toleraret.Euicitq; concors omniū sententia Ioannē Brennū Hie
rosolymæ solo titulo regem ex Italia Romandiolaq; euocandū.Qui permittente ac sua-
dente Gregorio pontifice Cōstantinopolim est delatus,eiusq; filia nomine Martha Bal
duino quū esset desponsata,constitutū est post soceri mortē imperium genero permittē F
dum.Ioannesq; quamprimū inijt imperium,nihil duxit antiquius, q̃ illū in Gallias mit-
tere auxilia imploraturū.Eā imperator exagonarū repulsam ægerrime tulit,& quod sæ-
pe antea rogatus facere noluerat, eandem filiā Theodoro Vattari filio despondit uxo-
rem.Qua iuncti affinitate Græci imperatores pellendis Latinis, non minus arma q̃ ani
mos iunxerunt.Pressumq; est ilico terra & mari imperium Romaniæ,& quū aliqua Ve-
neti,tum maxime plura imperator Latiniq; amisere.Quid uero Fredericus occidentalis
imperator interea egerit in Italia,dictu multa non parū digna duximus altiuscule repetē
da.Erant ætate illa in marchia Taruisina familiæ nobiles cæteris præstantiores Ecelinus
Alberinusq; de Romano apud Bassianū Carrarienses & marchiones Estenses Veronæ
monticuli,& in eius agro sancti Bonifacij comites:& quū cæteri haberent uetustiorem
prosapiæ originē,Ecelinus loco natus erat subobscuriore, cuius auus eiusdem nominis
Theutonicus miles gregarius cū Othone tertio uenerat in Italiā:hic uero sub Frederico
secūdo,quū esset uita & moribus perquàm adsimilis,auctus est opibus adeo magnis, ut G
tyrannidē sibi cōstituerit maiorem cæteris omnibus,quas absq; imperij aut regni titulo
Italia raro aliàs pertulerit.Durauerat ad id temporis integra societas,quā populos Lom
bardiæ Frederici primi tēporibus inijsse ostēdimus urbes complexa potentissimas, Me
diolanū,Brixiam,Mantuā,ac maiorem Romandiolæ partē:& in Transpadanis, Vero-
nam,Vicentiam,Paduam,& Taruisium:quibus Veneta urbs tunc penitus dominio ma
ritima cōsentiebat.In Frederici partibus Cremonenses,Bergomensesq;,Parmēses, Rhe
ginenses,Mutinenses,& in Alpibus Tridentū persistebant:cæteræ urbes & oppida Lō
bardię,Romādiolæ,& marchiæ Taruisinæ pro uarietate fortunæ alternis fauebāt. Quo
itaq; anno Fredericus pontifice apud Viterbiū data spe frustrato ac planè decepto abijt
in Alemanniā.Eodem reparatis copijs per Tridentinum mense Februario in Italiā est re
uersus.Primaq; urbs Verona in illius partes Ecelini opera est reducta. Inde Fredericus
Mātuanum ingressus agrum,Marchariā Gazamq; oppida ui capta direptaq; incēdit,&
Cremonā accedens nouē mensibus apud eam moratus est,ex qua quū esset moturus ob H
sidendā sibi Mantuā cōminatus,flexit de itinere in Vicentinos,qui ex improuiso copijs
circundati,cœperunt deditionis facere mentionem. Eaq; fretus occasione Fredericus,
dum ultra citraq; cōmeant oratores,urbē dolo captā ipso calendarū Nouembrium cele
bri die diripuit atq; incendit:ad eamq; tantisper moratus,quoad exercitus populatur,de
uastatq; Paduanum propinquū agrum,in Taruisinos duxit: circumsessamq; cepisset ur-
bem,ni Patauinus immisso milite subuenisset.Dum aūt in Taruisina obsidione agit, qđ
uerum fuisse constat,rescijt Henricum filium paternā abominatum in ecclesiā impieta-
tem,fœdera cum socijs bello Lombardis constituta habere,quorū primores regni Ale-
manniæ fuerāt suasores.Itaq; ueritus,ne ducēti aduersus filium proceres populiq; Theu
toni aduersarenī,impudentia usus inaudita,pontificem per nuncios orauit.Pontifex,ut
uidet,fœderis ignarus concessit literas apostolicas,quarū ui regno subditi Alemāno pa
tri aduersus filium paruerunt.Accersitū tñ fide publica & rogantibus regni procerib.ue
nia donarū atq; impunitate Henricū crudelis pater in Apuliā relegauit.Vbi postea eo iu
bente in carcere publico est necatus.Quinetiā per eosdē dies cū Fredericus cōcupitā re
gis An-

A gis Angliæ sororem affinitatis gradu obstante uxorem nequiret accipere, pontificis dispensatione uoti compos est factus. Anno qui sequutus est salutis septimo & trigesimo supra duodecies centenū Theobaldus rex Nauarræ, proceresq; è Gallia, Almericus comes Montisfortis, Henricus comes Bari & Campaniæ comes, per Germaniam Hungariamq; Constantinopolim peruenere. Inde Ptolemaidā delati prosperis successibus illico sunt gauisi, populationibus longe lateq; cōmissis, qua præda omnifariam rerum copiosissima exercitū ditauerunt. Fuitq; eius prædæ exemplo atq; spe, ut Almericus Henricusq; comites ad Gazam usq; prædando urēdoq; cum multis cohortibus penetrarint. Intercedit uero Ptolemaidam Gazamq; priusq; ad culta sit uentum, oblonga regio pleraq; harenosa, quam properantes in prædam Christiani, minus q̃ oportuit cōsiderarūt. Sed quàmprimum fessi de longo itinere, prædaq; facta tardari, redeuntes hostē sequi furentem uiderunt, sese inuicem cœperunt dementiæ temeritatisq; damnare: nec satis eos B iuuit, quod sæpenumero alibi fuit saluti, prædam pugnando simul reijciendoq; dimittere. Almericus enim, Henricusq;, dum alijs fugæ spatium pugnando hostēq; reprimendo præbere nituntur, in duorum dierum fuga cum suorū quibusq; melioribus cecidere. Ab lectioresq;, quibus nulla fuit decoris cura, Ptolemaidā cladis acceptæ nuncij sunt reuersi. At pontifex Gregorius quum Perusia Interamniam, inde Ferenulli monasteriū, postmodum Ananiam accessisset, Romam à populo desideratus rogatusq; redire cupiebat: rediјssetq;, nisi Petrus Fraiepanes pecunia à Frederico corruptus, custodia pro portis habita prohibuisset. Diuertitq; Viterbium pontifex in illius hæreticos processurus. Composita interim Alemāniæ re, Fredericus in Italiam reuersus est, firmo ut postea apparuit proposito, socias bello urbes pro uiribus edomandi. Sed primi omnium Patauini blanditijs dolosisq; libertatis retinendæ factis ab Ecelino pollicitationibus decepti partes imperatorias sunt sequuti. Quibus e uestigio Ecelinus frenū seruitutis iugum imposuit, Zobardo uiro Germano eū Theutonica Saracenaq; cohorte ita immisso, ut Saracenis portas Alemannisq; palatiū seruantibus in apertam seruitutem Padua sit redacta. Præ- C sertim quia Carrariensium odio atq; inuidia Aaxo Estensis marchio, Frederici, uel potius Ecelini partibus adhærebat. Pontifex uero de Frederici in Italiam reditu apparatuq; quē maximū faceret, certior redditus, Gregorium Montelongum sedis apostolicæ protonotariū ad illū misit, orans obtestansq;, ut si pacem ecclesiæ, uel potius Iesu Christi, si suā ipsius beniuolentiā, quā proximis diebus in fauore aduersus filiū, & uxoria dispensatione testatus fuerat, tanti faceret, quanti certe Christianus princeps facere debet, constituta eum Lombardis à Frederico auo suo fœdera, quæ Henricus pater inuiolata uoluerat, conseruaret: & quum assensum Fredericus præstare uideret, misit pontifex unum, et breui post tres cardinales, qui re infecta uel potius exasperata Viterbiū sunt reuersi. Pōtificē namq; magis Fredericus, q̃ Lombardos deprimere anhelabat. Prius autem q̃ Lōbardia decederent cardinales, Fredericus in Montemclarū duxit Brixianorum oppidū, & expugnatū direptumq; incendit. Brixianos exinde quū non posset trahere in suas partes, duxit in Mediolanenses, qui cum exercitu & charrotio illi in itinere apud Cortēno- D uam obuiarunt. Pugnatū est utrinq; animis ardētissimis, & spe neutrobiq; inferiore. Sed quàmprimum sanguinem effundi, cadentesq; utrinq; calcari conspexerunt Mediolanē ses, acie plurimi sunt dilapsi: quorum exemplo socij quoq; bello populi uias in patriam ducentes, uel notas ingrediebantur, uel stantes in aciem proximos ita interrogabant, ut uiderentur impendentem perniciem expauescere. Itaq; quod plerumq; adsolet, factum est, ut maior pars minorem, exercitatiorq; inexpertiorem superarit. Melioresq; è Mediolanensi populo & sociorum auxilijs, quos pudor & uirtus in prælio continuit, partim cecidere, partim ad charrotium conglobati, Frederico præsenti exhortantiq; sese armis depositis permisere. In queis Petrus Teupolus Venetiarum ducis filius Mediolanensium potestas, & copiarum ductor primarius fuit: nec cessit Frederico uictoria incruenta, tam multis è suo exercitu interfectis uulneratisq;, ut omissa Mediolani spe potiundi, quæ haudquaquam tenuis apparebat, Cremonam redierit. Vnde Petrum Teupolū Pisas, & inde in Apuliam misit, ubi in uinculis trucidatus est. Et sub ipsum uictoriæ nuncium, Paduam allatum, Ecelinus ocij pacisq; impatiens Azonem Estensem proditionis insimulatum Estensi oppido per arma eiecit: receptumq; oppidū Saracenis attribuit confer-

Anno sal. M.CCXXXVII.

conſeruandum.Cupiebat eo tempore,quærebatq́; Gregorius pontifex in urbem Romã E
reuerti,populum à quo rogaret exauditurus,Ioannesq́; Cincij tunc ſenator,plebeio atq;
ſordido natus loco,pecunia à Frederico corruptus obſtitit,cuſtodia portarũ complicib.
attributa,quos pariter corruperat Fredericus.Sed eccleſiæ ſtudioſi occupato Capitolio
Ioannẽ deijcientes,legationem ampliſſimam,cuius princeps fuit Iacobus Capotius mi-
ſerunt,pontificem reducturam ueniensq́; lętitiam populi per ſe magnã, diſperſa per ui-
cos qua incederet pecunia,& annona paulopoſt in plebẽ diſtributa effecit maiorẽ. Nec
defuerũt ad eos diſtributæ annonæ dies,ſeditioſi pecunia itẽ à Frederico corrupti, quos
machinationis in pontificem conuictos,à Ioanne Iudicis tũc ſenatore, populus iuſſerat
relegari.Perq́; eoſdem dies pontifex auditam Mediolanenſium cladem moleſtiſſime tu
lit:& tamen in meliorẽ ſolito ſpem erectus eſt, ducẽ Venetorũ exiſtimans illatam in filij
nece iniuriam aperta in Fredericum inimicitia proſequuturum: hinc magna uſus prudẽ F
tia pontifex, Venetum Genuẽſemq́; timore belli potius & ſuſpiciõe,q̃ bello inuicẽ exo
ſos,ad ſolida pacis fœdera perducere curauit. Vocatiq́; Romã cum publica rei utriuſq;
publicæ autoritate,legati ad præſcriptam diem præſto affuere.Dedit autẽ pontifex,con
ſtituit atq; iuſſit accipientibus pacem annis nouem his cõditionibus duraturam:bella u-
terq; populus ſuſciperet gereretq́; cõmunia,nec pacem,amicitiã,bellumue alter ſine al-
tero cum Vattari Græco imperatore habere,aut inire poſſet, & utriuſq; populi nauigia
amborũ ſimul deferrent inſignia.Obteſtatusq́; eſt pontifex, quod decreto ſancitũ pro-
mulgari fecit,partem quæ huiuſcemodi conſtitutæ paci contraria primum faceret,excõ-
municationẽ cuius ſententia tunc eſt lata, interdictumq́; à ſacrificijs incurſurã. Secũdũ
hanc pacẽ magna omniũ lætitia conſtitutam,arma pontifex ſpiritualia & ſacerdotij pro
pria in Fredericũ exercuit,excõmunicatione in illum ad diem cœnæ domini promulga-
ta, & omnib.iureiurãdi religione ſolitis,qua imperij regnorum'ue ratione illi tenerẽtur
aſtricti. Et quidem ea pax alioquin laudabilis,uel ea ratiõe maxime fuit neceſſaria, ut hi G
præpotentes Italiæ populi,hinc Frederico,inde Græcorũ imperatori Latinos apud Cõ
ſtantinopolim opprimenti poſſent reſiſtere. Ioannes enim Brennius imperator ad eos
obierat dies, & Balduinus ex decreto acceperat imperium. Ioannes item Vattari apud
Adrianopolim orientalis appellatus,& alter apud mare Ponticum exagonarum Gręco-
rum occidentaliũ imperatores partim diuiſis,partim coniunctis copijs,Latinos, ſicut ſu
pra diximus,ut Græcia eijcerent,adnitebantur.Et Vattari continuatum ab Adrianopo
li Smyrnã uſq;, & Satal ſã urbes maximas,obtinebat imperiũ. Cui & ſuberant aderantq́;
in bellis aſſidui Marcus Ganutus Ægei pelagi, & Leo Gualla Rhodum inſulas tyranni
de obtinentes.Fregerunt Veneti aliquot ante conſtitutam pacem annis utriuſq; Græci
imperatoris audaciã,conatibus illorum,quotquot intentauerant,inanitis. Cretenſes in
rebellionẽ pendentes cõprimere cupiens dux,eam inſulã pro Venetis gubernans,Mar
cum Ganutũ mercede conductũ auxilio aduocauerat,quum accerſitus à rebellibus Vat
tari tres & triginta in expeditionẽ adduxit triremes, & quem ſolũ reperit cum triremib. H
octo reſiſtentẽ,Ganutũ in patriã prodito Veneto redire curauit,obtinuitq́; tunc de inſu
la Creta Vattari Rethimum, Mille Pothimum, Caſtrum nouũ.Sed quum ulterius pro-
gredi Græcus imp.obſiſtente Veneto nequiret,relicta oppida cũ impoſito pręſidio ami
ſit,tresq́; de ſua claſſe triremes apud Cythereã inſulã naufragio periere. Tunc educta Ve
netijs ad eius rebellionis Cretę famã claſſis, Raguſinos,q̃ſuaſionib. pollicitationibusq́;
Gręcorum Vattari ſtudentiũ deducti defeciuerant,data uenia in ſolitã fœderationẽ ami
citiamq́; recepit.Neq; uero potuerũt Latinorum debilitatẽ Veneti adeo adiuuare, quin
Conſtantinopolis tanta bellorũ acerbitate ſit preſſa, Balduinus imperator Philippũ fili-
um infantẽ accepti ęris alieni pignus tradiderit mercatoribus,quem illi proprię cõſulẽ-
tes ſecuritati, Venetias miſerunt in cuſtodia retinendũ.Detractũ quoq; ędium publica-
rum, & baſilicarũ culminibus plumbũ,uenit:nec erat alicunde auxiliũ, pręter opẽ, quę
multa à Venetis ſuo ipſorum impendio obueniebat. Tandem Gręci imperatores rebus
elati ꝓſpere patratis,Cõſtantinopolim terra mariq́; cinxerunt arctiſſima obſidione. Vn
de in ſalutis deſperationẽ adductus imp. Balduinus, Venetos ſuis grauatos periculis &
laboribus magna euicit precum inſtantia,claſſem ab illis triremium uigintiquinq; armã
dam,cui pro dimidia communis utriuſq; fieret impenſa: & ne fraudẽ in ſolutione peri-
culum

A culum'ue amissi forte imperij Venetus timens impendiū recusaret, pignora imperator dedit omniū pretiosissima, lanceam, spongiamq́, quib. dominus & saluator noster, hinc potatus, inde uulneratus, & crucis ligni, in quo ea pertulit partem. Immissæ ilico Venetorum decretæ uigintiquinq; triremes, expectantem in portu, & ipsa urbis mœnia infestantē insolentissimum hostem Græcū prælio superarunt, & quatuor uiginti de inimica classe interceptis triremibus, Constantinopolis obsidione liberata est. Quinetiā Leo Gaualla, qui Græcorū dictæ obsidionis classi præfuerat, eadem die Rhodū insulā & seipsum Veneto per fœdera subiecit. Et hæc quidem Constantinopolitanæ urbis liberatio eodē erat facta anno, in quo pacē Genuensi cū Veneto pontifex Gregorius esse uoluit. Quare pontifex ipse maiora indies aduersus Fredericū intentare dispositus fœdera cum Venetis init, per quæ classis triremiū item uigintiquinq; communi patiq; impendio est armata, quam adhiberi uoluit pontifex Frederico Siciliæ uiribus expellēdo, qui
B interea post instinctā Mediolanēsi cladē Cremonæ aliq̃ radiu fuit, ubi exercitū & reparatū & auctū maiorē solito coegerat, animo, ut creditū est, Mediolanēses, aut Bononienses, & Romandiolos ex composito inuadendi: quia tū dominicæ resurrectionis solēnia imminebant, ea apud Paduam, tunc sibi primum omnino per Ecelinum subditam celebrare constituit. Vnde factum est, ut tertio ipsius Paschatis die ademtē ecclesię Paduanæ dominicā domum accelerans, tabellarius constitutæ apud urbem pacis, & suæ promulgatæ excōmunicationis fecerit certiorem. Cuius tamen rei fama Paduam prius totam peruaserat ciuitatē. Is itaq; facie ad simulatam animi quietem cōposita, de sua iustitia, deq; rei ipsius indignitate multa disseruit, Petrumq; Vincū suarū magistrum epistolarū, magna ut in illa ætate facūdia uirū, sermonē habere iussit, suis laudibus, suisq; de Romana ecclesia deq; Romano pontifice meritis redundantē, & tamen exercitu in paruā tunc palustremq; Venetorū terram ducere iusso, ipse furens frēdensq;, uel potius amēs præcessit. Itum est in sancti Hilarij monasterium. Et terra omīs Veneto subdita Patauino contigua agro uix sustinuit operientē se Romani olim imperatoris exercitū, in Be-
C basq; turrim exiguā, quum non esset terra accessus, conuicia sunt iactata. Superueniens interim à Venetijs cymbarū sagittarijs plenarū multitudo, quæ aquas, sicut equites terram cōpleret, Fredericum re infecta redire compulit. Reuersus Paduā Fredericus præstantissimos usq; per auxiliorū speciē eduxit in obsides, & Vincētiā accedens monticulum maiorē in arcē captū Saracenis attribuit custodiendū. Clusis inde Veronensis agri presidio munitis, ne liber cuipiā se ignaro in Germaniā esset accessus, & auxilijs Verona accercitis, in qucis multi essent obsidū loco habendi, in Mantuanū agrū signa edixit crastino educenda. Iussum tamen de nocte media procedere agmen Padū qua traijcitur, in Parmenses petere curauit: tuncq; de continuato per agrum Parmensem itinere, nunq̃ prius q̃ in Lucensibus est quietū. Nec magis iter id suum Fredericus conficere, q̃ Ecelinus marchiā omnē Taruisinā sibi subijcere accelerauit, magna ubiq;, sed omiū maxima apud Paduā usus crudelitate, de qua aliàs dicendū erit. Decedens Luca Fredericus Pisas se cōtulit, eo cōsilio, ut non prius amicissimā linqueret urbē, q̃ rebus Hetruriæ cōpo
D sitis urbe Roma, & omi ecclesiæ terra potiri adniteret. Annus paulo prius inchoauerat salutis quadragesimus duodeciesq; cētenus, quū pont. Fredericū audiens Apenninū esse transgressum, rebus Lōbardiæ atq; Romandiolæ cōstituit subuenire, quo iubēte Gregorius Montelongus sedis apostolicæ legatus, Mediolano ubi præsente Frederico con stiterat, Bononiā se cōtulit. Eodēq; tēpore Iacobus Teupolus Venetorū dux, classem ducens amplissimā aduerso Pado Ferrariā est delatus, quo & Mātuani terra & Pado ꝓpe populariter accesserūt. Et his se socios addiderūt, Albericus Ecelini frater, Azoq; Estensis, quos affinitate cōiunctos pari Ecelinus odio ꝑsequebat. Eas postea copias ad pōtifi cis præscriptū cōuenisse audiens legatus, & ipse aduenies magnū exercitū Bononiensis populi copijs auctū effecit maximū. Ferrariā urbē tunc Frederici autoritate fauoribusq; obtinebat Salinguerra Ferrariēsis honesto natus loco, qui Ecelini sororē diu antea habuerat uxorē, adeo illi amicitia magis q̃ affinitate coniunctus, ut quā ille gubernaret, ciuitas uideret in Ecelini arbitrio cōstituta. Isq; senex, ac propè decrepitus uir laudatę prudentiæ, Estēsis familię, nisi priuata obstitissent Ecelini cū illis dissidia, uoluntati in omnē euētū fuisset assensus. Obsessa est igit, ac diu oppugnata Ferraria, diutius resistere parata nisi Salin-

An. sal. M.cc.xl

niſi Salinguerram alioqui prudẽtem ad colloquium ab amicis euocatũ legatus interce- B
piſſet, quia duce Venetorum Teupolo poſt receptam urbem, Venetias ductus, & libe-
raliter habitus, quietiſſimum habuit uitæ finem. Ferrariam uero pontificis Gregorij lega
tus Azoni marchioni Eſtenſi attribuit pro Romana eccleſia gubernandam. Et per id ſe
rè temporis claſſis Veneta, quã dimidia Gregorij pontificis impenſa armatam fuiſſe do
cuimus, ad Garganũ montẽ delata eſt. Vnde obuias duodecim Frederici triremes cuſto
diæ eius orę pręfectas fugauit, Thermolas inde, Rhodũq;, Veſtinã & Veſticeẽ oppida de
regno cepit: dũq; milites excenſione facta Veſticẽ ſpoliãt diruuntq;, nauis Cetea in ſinũ
Sipõtinum tẽpeſtate eſt acta, quã mille uiris pugnatorib. armatã, & Frederico militantẽ
Veneti expugnarunt. At Fredericus aliquot interea mẽſes Piſis egerat, de qua urbe di-
ſcordijs contentionibusq; omnem repleuit infecitq; Hetruriam. Singulas enim ciuita
tes, ſingula oppida pertentans, qui ſuas, qui pontificis Romani ſequerẽtur partes uoluit
intelligere. Piſanis quos uel Genuenſium, Venetorumq; odio ſibi omnino deditos no-
uerat, ſtatum aſſerere maximũ adnixus, ut eſſent ſe abſente, à quib. præſidia Romani im F
perij Hetruria, à quibus directiones gerendis rebus, à quibus conſilia peterentur. Fue-
runtq; Lucæ, quam primã de itinere ciuitatem adijt, fuerunt Florentiæ, Piſtorij, Volater
ris, Aretij, atq; Miniati, quos ſiue deprimendi conciues ſuos libido, ſiue temeritas in no-
torias Frederici aduerſus eccleſię ac ſolitæ quietis prouinciæ ſtudioſos partẽ factionẽq;
ſeduxit. Serpſitq; adeo longe & late id malũ omnem Hetruriã breui infecturum, ut nul-
la ciuitas, nullũ oppidũ, nullus pop. ea labe pernicioſiſſima manſerit intactus. Florentini
tñ præter admodum paucos & ipſos nobiles, maiore fuerunt conſtantia, ut quietẽ, ac ꝓ-
pemodum libertatem florentibus Romanorum pontificum rebus conſuetã pro uiribus
cõſeruarent: & quum Fredericus urbem ipſam memorans imperij iurium eſſe, eã in ſuis
partibus teneri contenderet, auſam illi fauere nobilitatẽ omnem pop. per arma Floren-
tinus eiecit. Eam itaq; ciuitatẽ ſæpe pertẽtatam Fredericus, quum precibus pollicitatio
nibusq; nequiret, armis territam in ſententiam perducere eſt adnixus, præſidio ex Ger-
manis Saracenisq; ſingulis partium ſuarum dato, cuius fauore contraria ſentientes exter G
minarẽt: primiq; omnium Piſtorienſes cancellarij, idem familiæ nomẽ, Panzaticos eie
cerunt: Volaterrani deinde, poſt Miniatenſes, Aretini & Lucenſes ſcelus in ciues cõſan
guineosq; admiſere. In multis enim ac penè in omnibus populis eò tunc demẽtiæ impie
tatisq; proceſſum eſt, ut quem pater filium, frater'ue fratrem uideret contraria ſentientẽ,
pelli patria ſit paſſus, aut confodi repugnantem. Quo infortunio quum ſola caruerit Se
na, in aliud maius ſeipſam præcipitauit. Amicitia namq; Piſanorum, uel potius odio faci
ente Florentinorum, Senẽſes nedum partes Frederici ſunt ſequuti, ſed illi ſeſe per fœde
ra ſubiecerunt, pariterq; Peruſinorum odio Aretini, factumq; eſt ſtupenda celeritate, ut
ſtudia partium, factionesq;, & populorum ſectiones, per omnem Hetruriam penè dino
ſcerenť. Cui infectioni à Frederico, ut diximus, diſſeminatæ, nomina quoq; aut ipſe, aut
ex ſuis Germanis aliqui indidere. Verbo enim quod certe Germanicũ eſt, ſtudioſos ec-
cleſiæ Guelfos, & imperatoriæ factionis Gibellinos placuit appellari: faciliterq; addu-
cor, ut credã Ptolemæo Lucẽſi epiſcopo, qui paulo poſt ea tẽpora ſcripſit, ea infauſta re H
bus Italiæ nomina, primũ apud Piſtoriũ fuiſſe audita, quę paulopoſt omnẽ Italiã, pręter
unicã urbem Venetã infecere. Tantaq; rabie ducentis, & eo amplius annis ad hęc uſq;
tempora ſub infauſto eorũ nominum titulo ſęuitũ eſt, ut peiora inter ſeipſos ſcelera quã
doq; Itali cõmiſerint ijs, quę à barbaris iam ceſſantibus fuerãt perpeſſi. Vrbs enim in ur-
bem populariter, prouincia in prouinciã, populi pars in alterã, nulla impellente alia q̃
harũ partiũ cauſa geſſere bella, quorũ nullus uictorię finis, nullus modus, niſi in ſangui-
nis effuſione & exterminio eſt petitus, nec uicini inter ſe cohabitantesq; ſolũ ea debac-
chati ſunt inſania atq; impietate, ſed quingentis ſeiuncti paſſuũ millib. pauperes, egent
ęque, ac diuites & factioſi, quũ fortè obuij fierent, nefaria inuicẽ cõmiſerunt. Nõ modo
enim diuiſa ſunt inſignia in pręlijs pręferenda, ſed colores, terrę fructus, ueſtiũ habitus,
ipſe hominis inceſſus, digitorum concrepitus, & oris hiatus ſuam habuere partiũ ſignifi
canonẽ. Brixiani, Bergomẽſesq;, apud q̃s ea maxime inualuit calamitas, alliũ cuius apď
eorũ plebem plurimus eſt uſus, quo ſcindas modo plurimũ à ratione partiũ exiſtimant
intereſſe, auditumq; aliquando exhorrui, fuiſſe in Bergomenſiũ montibus, qui aduenas
ex Cala-

A ex Calabris Apulisue aut Hetruscis uiatores in hospitiũ receptos, alliũ quod suo ipsius hospitis indicio in nucleos natura distinctos diuidi oportuit, gladio scindentes, tanquã diuersarũ partium interfecerint. Sed ad Fredericũ. Is postquã suos ubiq; notos habuit, eorũ qui aut diuersarũ censerentur partium, aut qui neutris cõsentire uellent, expugnata oppida locaq; populatus est: & diuersarũ partium patria pulsos omnes qui in suam facti sunt potestatem: nõnullos euestigio interfici, quosdã oculis effossis in Apuliam relegari, quosdã per diuersa cruciatuũ genera ad mortẽ usq; lacerari fecit. Et Pisani interea tanti Imperatoris præsentia, tanto fauore animis tumefacti, nihil æquè adnixi sunt, q̃ ut Genuenses aliqua insigni clade afficerẽt. Armaueruntq; classem triremiũ supra cẽtum, adeò etiam milite ex Frederici copijs sumpto refertã, ut & celeritati pondus, & pugnãtibus obfuerit pressura. Eam parari classem quàm primũ rescijt Genuensis, Venetũ admonuit, suppetias ex fœdere allaturũ. Classisq; triremiũ sexaginta, præfecto Andrea Teu-
B polo ducis filio Venetijs subito est educta. Quæ prima uelificatione Polam delata, eam ciuitatẽ, quę suã triremẽ iussa nõ dederat, imperata pecunia & muro alicubi aperto, puniuit. Cõtinuata exinde nauigatione Teupolus Dyrrachiũ est delatus, ubi à nũcio in id misso certior est factus Frederici & Pisanorũ classem à Genuensi apud Corsicã fuisse fugatam, quã subduci, in portuq; cõtineri uoluerit Fredericus. Quare Andreas præfectus classe in Polam conuersa, quã intellexerat iterum defecisse, eam ui receptã spoliatamq; igni ferroq; uastauit. Per quod temporis Ioannes Vattaris Imp. Græcus senio confectus, moriens, Theodorũ filium habuit successorem, & Ludouicus Frãcorum rex permittente, uel, ut uidetur, curante Balduino Imp. Constantinopolitano, pignora retulit preciosissima Venetis, sicut ostẽdimus, ab ipso Imperatore cõcessa, lanceam spõgiamq; & partẽ ligni crucis dominicæ passionis. Classe Pisana quo ostẽdimus modo subducta, quanrũ oportuit reparata, cõstituerat Fredericus in regnum Siciliæ transmittere, quum hinc Fulginates, inde Viterbienses eum mutare sententiã coegerũt, uterq; ẽm populus
C nõ magis suam ipsorũ quàm prouincialiũ rebellionem est pollicitus. Quare plenus spei & furoris Entium filiũ Sardiniæ regẽ attributa copiarum parte præmisit Fulginatibus satisfacturũ, qui Perusino quẽ ingredi intendebat, agro per arma prohibitus per Tifernates, & Eugubinos: & prius q̃ aditi fuerint, Nucerini receptus Fulginei mœnibus, rex Entius pertẽtatos, & uastato agro agitatos, Perusinos, Assisinates, Treuianos, Tudertinos, & Spoletinos à fide põtificis & ecclesiæ nequiuit auertere. Spellani, Meuaniates, Bittoniẽsesq; Fulginatũ perfidiæ cõplices sunt effecti. Fredericus interea Viterbij erat, cuius ciuitatis maior fuit, q̃ quæ feliciter narrari possit culpa, quod eam ex castello põt. Gregorius in ciuitatẽ dato primũ episcopo extulerat, repulsoq; aliàs ab ipsius dãnis eodẽ Frederico, impẽdentẽ quoq; sibi à furẽtibus Romanis cladẽ auerterat. Sed & Viterbiẽses secuti sunt in perfidia Ortani, Thuscanẽses, Cornetani, ac Mõteflasconẽses, quin etiam urbem Romã eadem peruaserat in ecclesiã pontificemq; impietas, ut nihil ad facinus, prẹter acceleratiorẽ hostis aduentũ defuisse sit uisum. In quam difficultatem omnium periculosissimã perductus põtifex, ab eo in quẽ sperabat prẹsidia protectionẽq;
D inuenit. Cardinalibus ẽm & clero omni cum curia & populo in solennẽ põpã de more Christiano ducendã conuocatis, capita ipse apostolorũ gestanda accepit, & cruce argẽtea, cui ueræ & uiuificæ crucis portio inest pręmissa, à Lateranẽsi episcopo apostolorum principis basilicã petijt. Vbi ambone conscenso orationem habuit, doctrina, cõmiserationibus, & ad fidem, religionẽ, pietatemq; colendam, spectãtibus locis argumẽtationibusq; refertam: & quũ porrecto ostensoq; brachio capita apostolorum ostendens, cui ea committeret conseruãda, cui cõmendaret, flens, suspirãs, ingemiscens interrogasset, multos uidit lachrymulã abstergẽtes. Quare nihil moratus decretũ promulgauit sacrosanctũ, gloriæ salutisq; æternæ præmia illis pollicitus, qui aduersus scelestissimũ dei & ecclesiæ suæ sanctæ hostẽ Fredericum pugnaturi crucis charactere insignirentur. Mirum uerò ijs, q superius scripta perlegerũt, sicut & nobis futurũ nõ dubitamus, potuisse pontificis ter quaterq; pulsi uerba populum Romanũ in suam defensionem armare, in ea hostis potentissimi propinquitate, cuius largitione corruptos, atq; etiam coniuratos esse primores quosq; potentioresq; constabat, ut nulli dubiũ esse debeat, diuina ope & opera datam tunc ecclesiæ pontificiq; salutẽ. Properanti nanq; etiam, ut portas murosq;

 petrum

perrũperet, amplissimo Frederici exercitui cruce signata cohors cominus est egressa; B
ad cuius aspectũ adeò territus, adeo in furorem uesaniamq; est cõmotus Fredericus, ut
captos ad se uiuos perduci cruce signatos in prima ipse pugnã acie exclamauerit. Indè
perductos ad se Romanos, partim quaternis ad crucis formã confodit uulneribus, par-
tim caput in crucis modũ quadrifariam scidit, partim in fronte eandem ferro crucẽ red-
didit insignitos: clericos uerò detonsam in uerticem coronã ferro cæsim in crucẽ uulne-
ratam, ut dicebat, ornari iussit: quorũ unus inflictum uulnus nimis patienter tolerare ui-
sus, in palearũ cumulũ funiculo est pertractus, & quũ benedicere ac laudare deum per-
seueraret, igni supposito est crematus. Eam quũ uidisset Fredericus populi Romani cõ-
stantiam, tertio quàm aduenerat die mœrens frendensq;, & omnia urens deuastansq; in
itinere obuia, transit in Campaniam. Vnde breui post Beneuentũ duxit, quã urbem par
tim dolo, partim ui captam direptamq; reliquit mœnibus immunitam. Et in Picentes
marchianos delatus, Asculũ obsedit: in cuius fortiter resistentis agro magna uastitas est
commissa: inde in Romandiolos ducere cupiens, Etium Sardiniæ regis filium, agitãdis F
sibi de Piceno aduersantibus subigendisq; dimisit: à quo adolescente patri simillimo di-
reptiones ubiq;, incẽdia, & uastitates sunt commissæ, ut quicquid resistere ausum est, ad
calamitatem maximam sit perductũ: quũ tamen miræ sint, & rarò aliàs auditæ crudeli-
tates, quas per id tẽporis Fredericus exercuit per legatos in regni Siciliæ ecclesiasticos;
q multos archiepiscopos episcoposq; partim occiderit, partim carcere tenuerit, partim
relegauerit. In queis Cathaniẽsis fuit episcopus, à quo ab infantia educatus fuerat. Quũ
interea põtifici satis supraq; esset eius cauenti insidias, rem ecclesiasticam reformare. Eo
eñ tempore decreuit, Salue regina, certis diuinæ rei horis addi, campanasq; ad euchari-
stiæ confectionẽ, & laudes uirginis dei genitricis speciali oratiõe in matutinalibus cele-
brari, quibus ecclesiasticis rebus, ad rerumq; suorum salutẽ necessarijs intẽtus fuit. Nam
Iacobum Columnã Prenestinum episcopũ cardinalem ad regem Franciæ, & Othonem
Montisferratensi marchionum genere oriundum, S. Nicolai in carcere Tulliano cardi- G
nalem, in Angliã misit oratores, prędidia afflictis ecclesię rebus imploraturos. Eaq; dum
curat pontifex, Frederici rem in regno Siciliæ administrãtes, in nullum sacrum locũ ma
gis desæuierunt, quàm in celebre S. Benedicti monasterium Cassinense, aurea cuius &
argentea uasa fregerũt, quæ Fredericus conflata redegit in nũmos, & monachis inde ui
ac conuicio deturbatis, satellites sunt in habitationẽ ruinamq; præfecti. Per quod tẽpus
Sora, Samnitũ quondam urbs, ad Lyris fluuij fontem sita, quod exactionibus oppidani
nõ sufficerẽt, incendio ferroq; uastata est. Parq; Frederici satellitibus cura fuisse est uisa,
Hierosolymorũ templi ac hospitalis loca subuertere, tanquã in illos accuratè desęuien-
tibus quos nouerãt in Saracenos Asiæ depugnare. Et quidẽ Saracenos adeo fouit Fre-
dericus, ut eos mercede conductos, magis quàm cæterã è Christianis militiã charos ha-
bere sit uisus. Præterq; arma tractãtes, multi ex ea barbarie amplos Italiamq; per Siciliã
gessere magistratus. Eiusq; gentis amore in Christianos eousq; debacchatus est, ut Luce
riam Apuliæ ciuitatẽ, eiectis populariter Christianis Saraceno dederit inhabitandam: H
cuius facti memoriã hinc ad nos peruenisse uidemus, quod etiã ea urbs Saraceni Luce-
ria appellatur. Quacunq; autẽ ratione sit factum, pietate in Lucerinum episcopum uir
scelestus est usus, quem cum Christianis duodecim permisit episcopũ habitare. Sed le-
gem in regione promulgauit, qua Saracenos adeo uoluit saluos esse, ut cõtendentes cũ
illis impunè occiderẽtur: cæsorum autem Saracenorum quæstio, si captus non esset, qui
uim attulerat, in uicinæ regionis populos haberetur, qui æris summa, ac totidẽ capitum
supplicio punirentur. Quin etiã alia impietate atq; insania, ut Saraceno non magis sibi
militanti, quàm in Africa agenti inseruiret, est usus: qui mulieres forma pręstãtiores per
Siciliam & suum Italiæ regnum concupitas uirgines à parentũ sinu, matronasq; à uiro-
rum complexu rapi & passus fuerit & curauerit. Tunetis Saracenorum Africæ regis fra
trem baptizari uolentem Panormi prohibuit, eadem ratione tentum, ne Romã ad põti
ficem accederet. In eo autem itinere, quod ab Asculo in Romandiolã fecit Fredericus,
multo maior, quàm regiones illæ unquã à barbaris sint passæ, uastitas est cõmissa. Fortè
per id tẽporis Rauennę obierat Petrus Trauersarius, uir nobilitate gẽtis & uirtute pro-
pria potentissimus, cuius filia eo mortuo Andreæ regi Vngariæ in matrimonium data
fuit.

A fuit. Isq; Rauennam frequētem populo ditissimamq; tunc diu in Romanorum pontificum obedientia non magis gubernauerat, quàm possederat, nec unquā Frederici partibus uoluerat consentire. Quare fretus mortis illius occasione Fredericus, & accelerauit iter, & urbe ex improuiso adita faciliter est potitus: inde in Fauentiā est ductū, quā ciues Bulgarelli cognomine in urbe primarij partibus ecclesiæ cū Petro Trauersaria cōsentire assueti constantissimè defensarūt. Et erat in Lombardia Gregorius Mōtelongus pōtificis legatus, qui à Fauentia Mediolanū usq; quicquid urbiū oppidorumq; uiæ impositum est Æmiliæ, in pōtificis Gregorij & sociorū bello partibus cōtinebat. Omissa sunt pridem à nobis, quæ Christianis in Asia agētibus tunc temporis acciderūt. Pauca tamē & paruifaciēda fuerunt, quod Conradino Saladini filio rebus humanis, sicut docuimus, exempto filiorū eius tutores cōstitutas cum Christianis inducias seruauerūt. Quas paulopost cōfirmauit Richardus regis Angliæ frater. Is enim exercitū haudquaquam contemnendum in Asiam transportauit, & Ptolemaidę Tyroq; appulsus rem illarū urbium B Christianā repperit opibus tenuiorem esse, quàm quę sua ope & opera subleuari posset. Vnde prudenti usus cōsilio easdē inducias in aliquot annos firmari curauit, & Babylonis Soldanus, post cōstituta cū Frederico fœdera in nullos ,pruperat motus. Sed ad pōtificē est redeundū, magis Frederici persequutione solo nomine Christiani laborātem, quàm Accon Tyrusq; tunc laborauerint à Saracenis. Is pontifex suadentibus Frāciæ & Angliæ regibus, ad quos miserat, ut diximus, cardinales, conuocauit oēs orbis Christiani prælatos ad conciliū celebrādum pro reformatione ecclesiæ & pręsidio in Asia apud Constātinopolim laborantibus afferendo, primiq; omniū cardinales legati Romam simul redituri multos ex Gallijs Hispaniaq; & Anglia prælatos, & uiros excellētes acceperāt socios cōcilio affuturos. In queis Petrus de Collemadio Rothomagēsis archiepiscopus & abbates Cluniacēsis Cisterciēsisq; fuere. Senserat Fredericus cōcilium esse indictum, itineribusq; per Italiā à se ubiq; obsessis, futurū intelligebat, ut mari omnes accedere cogerentur. Quamobrē Entium regē filium Pisas missum Pisanas ubiq; mari structas habere curauit. Pisaniq; quā rogati fuerunt suo infortunio operam præstiterūt. Alto nanq; nauigātes mari cardinales atq; prælatos cum immissis præsidio à Genua triremibus, rex Entius apud Sardiniam inuasit, & fugiētes simul resistentesq;, & ut apparuit, euasuros superueniēs Pisana classis intercepit. Qua die Pisani ruinæ suæ causam & initium dederunt. Cardinales autem & prælati ad Amalphiam urbem ducti sunt, ad quam postmodum in custodia sunt tenti. Dum autē eo tardatus captorū cardinalium & prælatorū impedimēto desistit à cōcilio pontifex, mense Augusto & primo quadragesimo salutis anno supra duodecies cētenū obijt: & Gaufredus ex Castillonea gēte Mediolanensis Sabinensis episcopus in quartū Celestinū pontificē est creatus. Timuisse inuenimus Fredericum, ne pontificē patria ardentiorē defuncto sibi hostē efficeret, qua item ratione pontifex ętate grandiusculus prudentia, quæ in illo plurimū eminebat, est usus. Ad Fredericum enim mittens obsidionem Fauētiæ continuantē multis illum de futura pace pollicitationibus delinire conatus est. Sed priusquā Fredericus respōdere potuerit, Celestinus ipse duodeuicesimo pontificatus die defunctus est. Cui ut successor darerē uno & uicesimo mense laboratū est. Causam eius diuturnæ uacationis apostolicæ uariè tradi uidemus. Sunt eñ qui Frederici partim persecutiones, partim subdolas pacis promissiones, partim factas cōminationes uelint affirmentq; cardinales ab electione faciēda deterruisse. Sed eadē ratio Celestini electionis tēporibus integra erat. Nos uerò magis theologo Parmensi ordinis minorū, qui uidisse omnia scribit de Frederico à nobis scripta credimus, tētos Amalphitano carcere cardinales, ne ipsis absentib. electio fieret protestatos fuisse: quibus & collegas faciliter assensisse crediderim, uidētes omnē Italiā Frederici motibus quassatā esse, & imminere per singulos dies periculū, ne urbem Romam caperet, cuius agrum de multis locis populationibus pene perpetuis agitabat, maiore tamen cura ubiq; adhibita, ut maria undiq;, undiq; itinera latrocinijs infestarentur, ne prælato cuipiam, aut uiro excellēti à regibus principibusq; Christianis ad urbem esset accessus, creando pontifici auxilium suasioneq; adituro, adeò ut nostro credamus theologo affirmāti turbinibus Italiæ à Frederico illatis factā esse uniuersam in illa famē, quæ potius rabies potuit appellari. Fauētia interim anno obsidiōis ,ppè in Frederici po

Annō salutis 1241.

C D

testatem pactione est facta, inde in Bononiā duces, studio eam priuauit, quod tunc pri- E
mum Paduam est translatum: & quum potiri posse non speraret, peruastato agro duxit in Mutinenses atq; Rheginos, nec diu apud eos moratus sola agrorū uastitate cōtentus fuit, presertim qum properaret ducere in Parmenses, à quorum nonnullis odio Placentinorum tradendę urbis spes oblata erat. Secundus iam annus cōfluxerat latæ in Fredericum excōmunicationis, quo in tēpore sicut ex superioribus facilè apparet, sedis apostolicæ nulla aut tenuis autoritas, aut minima potestas fuerat, Gregorio ad postremos uitæ suæ annos uarijs afflicto persecutionibus, & sede ipsa postmodū per duodeuiginti menses propter uacationem uiribus inanita. Qua tempestate Balduinus Imp. Constantinopolitanus, & cæteri Latini in Romania agentes meliora quæq; amiserāt, adeò ut de retinēda Cōstantinopoli desperarēt, quam sæpe apparuit in Græcorū potestatem redituram, nisi proprio Veneti impendio succurrissent. Nec erat apud eos obscurū auxilia à Christianis frustra expectari, aut peti posse, quibus mittendis Romani pont. deesset & opera & autoritas. Dedit itaq; Balduino, sicut & sæpenumero plurimis laborātibus, in- F
genium necessitas. Qui Raimūdo sociatus comite Tholosano in Italiam est delatus, primumq; sicut debuerunt principes ipsi adierunt Fredericū. Is enim Parmam urbem à factione suarū partium introductus, aduersarios numero plures, q̃ sui erant eiecit, hiq; populariter in Placentiam cōmigrarunt. Impetrarunt uerò Imperator & Raimūdus à Frederico cardinales prelatosq; Amalphitano carcere liberari, fore polliciti, ut illis ad collegium perductis, ad optatissimā pontificis electionem ueniretur, cum quo ipsi curam imperij & ipsius Frederici iurium & solidę pacis haberent exactissimā rationem. Venientibus inde Romam Balduino & Raimundo, quicquid in urbe fuit cardinaliū, prælatorum, curialium atq; Romanorum obuiam prodijt. Et quia missus Amalphim Frederici nuncius, præcesserat tertio principis Constantinopolitani in urbem aduētus die, subito rumor urbem peruasit liberatos cardinales Ananiam peruenisse: unde nō magis ex cōposito collegiū eò accessit, quàm effusam omnē curiam, & Romanos ciues primarios est secutum. Quò quum Balduinus Raimundusq; accessissent, ilico de electione agi cœ- G
ptum. Quæ Iunio mense quarti quadragesimi, & duodecies cēteni salutis anni apud sanctæ Mariæ basilicam celebrata est. Et Sinibaldus S. Laurentij in Lucina presbyter cardinalis Fischea comitum Lauaniæ Genuensis in quartum Innocentium est creatus. Placuisse ferunt Frederici nuncijs apud Balduinum Imp. agentibus illius uiri exaltationē, Frederico omnium eius collegij, & curiæ amicissimi, certatimq; Parmam dimissi sunt equites accelleraturi, à quibus læto Fredericus nuncio afficeretur. Is autē mentis suę conscius fertur ex cōposito respondisse: bonū se amicum cardinalem in acerrimum hostem Romanū pōt. permutasse. Ab Anania in urbem cùm esset reditum, de pace agi placuit. Quæ cura Imperatorem Balduinum & Tholosanum comitem æquè ac ipsum pontificem cupientissimum totos menses quatuor die noctuq; exercuit, Frederici oratoribus nuncijsq; per dies uariātibus, & nulli satis formulæ, nulli oblatæ cōditioni sine scrupulo acquiescentibus, & rescijt interea pōtifex Fredericū in eius caput cū Romanis ciuibus machinari: cuius quidem machinationis ea erat ratio constituta, ut accedēs ciuitatē Ca- H
stellanam pontifex Fredericum ad se uenturū expectaturus in itinere caperetur. Quare pōtifex ueritus ne si petitas denegasset cōditiones, coniurati ad facinus in ipsa urbe prosilirent, & petitæ pacis cōditioni uerbo est assensus, & diem sui accessus pusillū remotiorem ex formula cōstituit. Interea petitas à Genua triremes ad Centumcellensem portū applicuisse certior factus, noctu adequitās ad illas delatus est, & nauigās Genuam incolumis peruenit, ubi periculosissimā incidit ualetudinem, ex qua cùm cōualuisset, ad Philippum regem in Franciam se contulit. Ingressum Rhodano amne aduerso Franciæ regnum pont. Innocētium rex summa ueneratione excipi curauit, deduciq; Lugdunum. Quam in urbem concilium pontifex quū celebrare constituisset, suæ primum consuluit honestati. Quotiens eñ sermonem ad populum homiliamq; habuit, quod unoquoq; solenni die fuit, Fredericū alta inclamauit uoce, illum admonens, ut ad ea respondeat quæ aduersum se pro iuribus ecclesiæ consequendis habebat, Lugdunum se conferret, futurum protestatus, ut si non accessisset, satisq; postulatis fecisset, ipse patrum uetere instituto concilium conuocaret. Quumq; aliquot elapsis mensibus, nil ab illo responsionis ha-

beretur,

A berent, accersiti sunt ad synodū patres de iure & cōsuetudine affuturi. Inchoauerat́q; tūc sextus, quadragesimusq; duodecieśq; cētenus salutis annus. Conuenerāt uerò maxima ex parte conciliū inituri, quū Fredericus Taddeum Sinuessanum iureconsultum, & quidem præstantissimū misit oratorem, omnia ut postea cōstitit disturbaturum: cuius legationis apparens summa, & quam præ se tulit ea erat, Fredericum de re sua, de sua iustitia coram patribus dicturū, breui affuturum, quem expectandū & rogabat, & de iuris pontificij rigore cum aduersantibus cōtendebat. Nec morā grauiter pontifex patresq; ferebant, quousq; rescitum est, Fredericum Parmæ agentē id maxime moliri, enitiq;, ut Brixianos, Mediolanensesq; bello diu præmeditato paratissimus inuaderet. Erāt pōtifici in Parma urbe consanguinei, & affines multi nobiles in regione primarij, quorū salutis ratione dum fuit cardinalis amicitiam cum Frederico, de qua diximus seruauit. Eos itaq; pontifex clàm admonitos iussit uel nudos Placētiam commigrare. Quod quamprimū B est factūm, sententiā pontifex in Fredericum excōmunicationis, depositionis, priuationisq; pronunciauit, omnibus iuramēto absolutis, quo illi tenerētur, & potestate electoribus attributa nouum quē uellent principem deligēdi, prout in sexto de iudicijs nunc habetur. Ad eam nunciationem iracundia, cuius erat impotens, adeò excāduit Fredericus, ut profugorū pontificis necessariorū ædes Parmæ & uillas rure speciosissimas funditus euerterit: paulo post à duce, ut creditum est, multa etiam in pōtificis oppressionē pollicente suasus, Lugdunū accedere proposuit, mouitq; Parma comitatū ducens non armatorum magis quàm togatorū, qualem quantumq; post stātis Romani imperij tempora nullus aut domi habuerat, aut in itinere duxerat Imperator. Lōbardiæ autē & rerum Italię administrationem Entio filio regi Sardiniæ commisit, ea iniuncta cōditione, ut sese apud Parmā continēs, quæcunq; ingruerent remotius gerenda, per legatos ministrosq; curaret. Iamq; Taurinum Fredericus attigerat, quū regem Entium pepulere Cremonenses, ut oblata Quintiani Brixianorum oppidi furto, aut prima oppugnatione C capiendi occasione per suam ipsius solitam celeritatem diligentiamq; uteretur. Sed illo haudquaquā impigriores fuere Parmenses patria extorres. Qui Placentinorum allata populariter ope freti, iter ad recipiendā patriam sunt ingressi. Inerat Parmæ prætor Hēricus Aretinus, cui dicendo iuri à Frederico pridē imposito, Entius in Brixianos ducturus, urbis præsidijq; regimen demādauerat. Isq; factionis Imperatoriæ Parmensibus impulsus, structa acie extorribus ad Tarum obuijs cominus est congressus. Et præliū odio hinc inde uiribus maiore cōmissum est, in quo Testa prætor & pręsidij primores interfecti sunt. Parmensium autē Frederico studentium non magna magis, quàm crudelissima cædes commissa fuit, minimoq; postea negocio extorres in patriā sunt reducti. Ingressum iam Alpes Fredericum, is auditus Parmæ casus ad reditū traxit. Futurum enim existimauit, ut eo in Gallijs remotissimo Parmensiū si incolumes mansissent, exēplo multi de Italia rebellarent, ususq; est conatu cæteris antehac omnibus maiore, copijs undique cōtrahendis. Venit enim cum omnibus Marchiæ Taruisanæ neruis Ecelinus, aduenere ex Sicilia Apuliaq; Saraceni, & millium sexaginta copijs Parma est cincta. Præuenerat D autem consilio & prudētia furentem Fredericum, etiam priusquā Taurino mouere posset, Gregorius Montelongus sedis apostolicæ in Lombardia legatus, quē Innocentius pontifex Aquileiensi patriarchatu ornatū apud Mediolanenses Placentinosq; iusserat permanere. Eo enī curante hinc Placentini, Mediolanenses, inde Bononienses, Ferrarienses, Rhegini, Mutinenses præsidia Parmam immiserant scelestissima, ut Fredericus illorum eruptionibus propè quotidianis agitatus, castra remotius cōmunire fuerit coactus: quæ quidem castra in magnū circuitum fossa ualloq; primum casu & præter intentionem munitissima Fredericus in urbem ædificata linquere constituit, ut Parma q̄ primum caperet funditus diruta, hæc in eius locū suffecta maneret: nomenq; urbi Victoriæ fuit inditū, & tutelaris sanctus de more Christiano martyr Victor in basilica cathedrali est nuncupatus, Victoriniq; moneta in urbe cusa fuere dicti: continuatum postea est duos fermè annos bellū atrox uariumq; & Lombardiæ ac omni Italiæ perniciosissimum, omnibus quos per Italiam partiū Gibellinæ & Guelfæ labes infecerat, auxilia nō magis militum, quàm pecuniarum odio partium utrinq; contribuentibus. Et fuit planè urbs Victoria uario gentiū & rerum inusitatarū cōmercio ac multitudine frequentata,

An.sal. M.cc.xlvi.

quod ꝑ singulos pene dies ex Africa, Mauritania, Asia, Ægypto noui homines, noua ue- E
ste, nouis moribus sunt uisi. Animalia etiā uidit urbs Victoria, quæ post theatrales statis Rom. imperij ludos Italia nō uiderat, elephātes, dromedarios, pātheras, leones, pardos, lynces, & ursos albos: quū canes tūc uidisse afferat noster Theologus hinc magnitudine aspectuq; horribili, inde extrema pusillitate. Aues quoq; & rapaces & cicures, Fredericusq; cui auit præter usitatas in Italia multas, in queis falcones, chiluonesq;, astures & gir falchi albi, & q̄d eā decuit maiestatē imperialē immēsæ magnitudinis barbati bubones fuere cōspicui. Contraxit eò Fredericus habitas prius, & tunc primū raptas speciosissimas mulieres, quibus à spadonū grege custoditis, uiridaria, uineas, hortos, & cōsitiones cum uillis apud Victoriā urbē lautissimam curabat. Interea pōt. Innocētius apud Lugdunum degens post concilium dimissum Oddonem Thusculanum cardinalem episcopum ad regni Frāciæ prouincias legatū misit crucesignādos excitaturū, qui Philippum eorū regem sequerētur, in Asiam traijcere intendentem. Id ipsum sub pont. Innocētij in Franciam aduentum graui & periculoso implicitus morbo rex uouerat se facturum. Et F
quidem eam Philippi regis expeditionē ꝑopportunè tunc destinatā, paratamq; apparauit. Quod anno ante tertio Tartari in exercitum coacti innumerū, bipartito agmine in Asiam Europamq; descenderāt. Et qui in Asiā duxere, Georgianā Thomitathonorū olim regionē primū, & post superiorē Armeniā peruagati, ad Iconiā usq; Turcorum regiam peruenere. Alia uerò manus Batone duce Poloniā & Vngariā excursionibus populati ad mare Ponticū deflexerūt, ubi Russiam, siue Ruthenia & Gazam amplissimas regiones uastitate maxima afflixere. Per idq; tēporis Grossoni gens Arabica eorū deuota superstitioni Soldano Babylonis impellēte Christianos in Asia habētes diuersis agitarunt in locis, congressosq; tēplarios & hospitalarios sæpenumero malè mulctatos represserūt, demumq; Hierosolymā delati, tunc sicut ostēdimus immunitam, eos ex Asiaticis Christianis, quos à Saladini filijs intactos diximus esse seruatos, ipsi maxima cōfecerunt occisione. Sepulchrū uerò dominicū ad ea intactum tempora seruatum, quāta maxima fieri potuit ignominia & simul uastitate fœdatū est. Eadem etiam tempestate dum G
hic Tartari, inde Grossoini tam multa gerūt, res Germaniæ pariter inquietissimę, quòd Germani electores imperij factæ de Frederico priuationi, & simul autoritati ab Innocentio pont. eis attributæ innixi Lantgrauiū Thuringiæ, Alemannorū Romanorumq; regem designauerāt, & Conradus adolescens Alemanniæ rex à Frederico genitore pridem institutus illū regni ingressu & possessione armis prohibebat, sed prædicata iubēte pōtifice in Conradū, Fredericiq; fautores crucesignatio, multos in noui regis Lātgrauij
An. sal. præsidia fauoresq; conciuit: breui tamē mortuus est Lantgrauius, cui electores Guiliel-
M.ccxlviij. mum Hollandiæ comitem suffecerunt. At Philippus rex Franciæ ad annum qui iam inchoauerat duodequinquagesimū & duodecies centenum ad pont. Innocentium Lugduni agentem se contulit, eiusq; benedictione habita iter suum in Asiam destinatum persecutus est. Rhodano enim secundo ad Augusti mensis idus in mare inferum delapsus, primam de perpetua uelificatione terram attigit Cypri regnum, in quo hyemē & ueris principium egit. Soluturū inde ad Maij nonas multi ex Cypro crucesignati armati in id nauibus sunt secuti. Et tantus exercitus, quem magnū fuisse cōstat, ad destinatam H
mutua consolatione urbis Damiatæ obsidionem primum omnium intentandam se cōtulit. Tenebat uerò Babylonis Soldanus Niliq; ostia firmissimo triremium nauiúmque præsidio custodita, & maris littora armati exercitus undiq; contegebant. Sed milites Christiani quàm primū naues ceteas, & triremes terram attigisse senserūt, scaphis myoparonibus atq; lintribus in tantam manum, quantam illæ potuerunt ferre, ad littus delati sunt, & unusquisque ut scapham maris altitudo destituit, in aquam sabulúmue desiluit, ut qui maioribus uecti erant myoparonibus, nōnulli obierint unda absorpti, quam uiolentiorem nauigium id fecerat raptim ductum. Sed tamen instructa in aquis acie Christiana cohors pugnantes de sicco littore barbaros sensim repulit, quousq; alia super aliam delata scaphis manus in iustum creuit exercitum. Qui terra quam ceperat ad Nili ostium ferri cœpit: & pariter eodem tempore Christianorum triremes ad classem hosticam cœperant nauigare, quum illi aduerso Nilo remis uelisq; contendentem fugere est conspectum. Facta in continentem excensione, Philippus rex tentoria ad littus

firmanda

A firmandã, & nemine ulterius inexplorato progrediendum edicto iussit. Sed ad Frederi cum est redeundũ, qui dum tanta tam multaq; hinc pontifex Lugduni, inde rex Frãciæ in Ægypto cũ gloria & dignitate reipublicæ Christianę gerũt, Christianos ipse in Lom bardia omnimoda crudelitate persequitur. Postquã enim Parmæ ui expugnãdæ spem abiecit, & famæ illam in deditionẽ cogere est adnixus, multa truculẽtissimè sunt cõmis sa. Captos nanq; diuersarũ partium Rheginenses, Mutinenses, Placentinos, Bononien ses, atq; etiam Hetruscos ante urbis Parmæ portas, promuraliaq; trũcari laniariq;, & bali stis maioribus, quas appellãt bricolas, in urbẽ semiuiuos proijci curauit, nec à mulierçu larum pudore est temperatũ, si quãdo paupercułæ clàm in agrum delatæ Saracenorum & Frederici satellitũ manus incidere. Tandẽ anno obsidionis secũdo propè exacto, Gre gorius Montelõgus legatus, & Philippus uicedominus Placẽtinus ciuis Lombardorũ pręsidio pręfectus, oblata, quã diu expectauerant, occasione sunt usi: sagittarij Germani & Saraceni in magnum coacti numerũ ad Parmæ portas fossasq; cõglobati sunt, id ma-
B ximè adnixi, ut cõgredi ausos, aut si nullus apparuisset stantes in propugnaculis q̃ plu rimos uulnerarẽt. Tum legatus præfectusq; structis in urbe aciebus, quãta maxima pos sunt celeritate erũpũt, nulla cõficiẽdis sagittarijs, quod facile erat, mora adhibita. Id em solum, quod constituerãt, adnitebãtur, ut urbem Victoriã ex improuiso aggrederẽtur. Et in ea securitate, quã Frederici potẽtatus, & simul obsessorũ Parmæ credita debilitas iam diu præstiterat, uiã quæ à castris in urbẽ rectà lataq; ducebat, ociosi milites Frederi ci inermes deambulando cõpleuerãt, Frederici exemplo, quem noster Theologus, qui interfuit, scortorũ gregi lasciuientem tunc per nemora collusisse affirmat. Ortus tamẽ à sagittarijs ad prima eruptionis signa clamor in uiam subito portamq; relatus est, quẽ ac cepta à furẽti hoste uulnera moriẽtiumq; gemitus, & fugientiũ trepidatio ingeminarũt; cõcursus ad urbis Victoriæ portam quàm frequentissimus fuit: sed inermes uisendi stu dio se inculcantes, hostẽ aduentare furentem sanguinolentumq; cõspicati, dum arma ar ripere properãt, portã reliquere hostibus indefensam, & confugienti sagittariorũ alio-
C rumq; inermiũ immixtus globo hostis eam ardenti animo tenuit occupatã. Nec mora, ad omnes in eam perducẽtes uias & uicos pugnari truculentissimè cœptum erat, quum Fredericus altero super alterũ portę occupationẽ & hostem Victoria urbe potitũ nun ciante, unicam in fuga spem salutis arripuit, qui pręter alia acceptæ cladis damna, pręter dedecus & ignominiam, aurea quoq; & argentea, ac penè maiora q̃ imperatoria perdi dit ornamenta. In queis corona fuit mirabili preciosissimoq; iaspidum ornatu. Eam em pondere & forma maiusculã, q̃ quæ capitis de imperatorio nostri temporis more gestà men esset: ad diuitiarũ, quas certè maximas habuit, ostentationẽ in cubiculo cõspicien dam semper habebat. Ditatus tanta præda, quã particulatim referre operosum fuerit, ec clesiasticorũ exercitus, Victoriã urbem gloriose deuictam solo æquauit, nulla re magis alia domandus, quàm quod in sanguinis humani, nõ magis barbari, quàm Italici effusio ne modũ excessit. Fredericus autẽ in Cremonensem agrum de fuga se cõtulit, nec Cre monã rogatus accedere est ausus, maximè ueritus, q̃d faciliter contingere potuit, ne po
D pulus tanta clade eius lasciuia atq; imprudẽtia afflictus pœnas ab eo suppliciumq; sume ret. Cremonẽsis em militiæ flos cum carrhotio in urbe Victoria amissus, & odio partiũ in primores quosq; sæuitum erat. Reparauit tamen breui exercitũ Fredericus, & in Pla centinos ducens, monasterium S. Columbæ secus Dominum oppidum demolitus est. Inde mouens, ut per Bercetium transmisso Apẽnino duceret in Hetruriã, Entium regẽ filium Fauẽtiam cum parte exercitus misit, eam urbẽ Rauennamq; in potestate, & pro ximas in obedientia retenturũ. Nam Foroliuienses liberi, quibus omnia inter Apenni num Maticlamq; fluuium, & uiam Flaminiã parerent, libras centũ Imperatori tributum dissoluebant: pariter Ariminenses Vrbinatesq; faciebant: & Marchia omnis Aconitana Frederico parebat, quũ Perusini, Assisinates, Tudertiniq; partes pontificis sequerẽtur; Hetruriaq; pariter tota, præter unicã urbem Florentiã Frederico magis subdita esse ui debatur, quàm eius partes amicitiamq; fouere. Quare hoc in suo aduẽtu nihil ardentius concupiuit curauitq;, quàm ulcerati apud Parmã urbem animi dolorẽ iracundiamq; in Florentinorũ excidio euomere, nec multi fecisset Gibellinæ partis suæ iniuriã in publi co accipiendã exterminio, quod illam nimis Guelfę nouerat inferiorem. Idq; quũ utriq;

parti pariter notum, accedēs ad mœnia portasq; Florentiæ Fredericus, nō est in urbem B
admissus: sed postulanti cōcessum, ut Guelfis eiectis, Gibellina factio rerum in Florētia potiretur. Eiectiq; pars magistratibus paritura abijt in exilium, pars uaga & dispersa in Frederici potestatē facta, immanissimè ab eo est habita, pars in qua nobilitas præcipua fuit, comitē Rodulphum de Vrsaria, & Rainerium Bōdelmontem sequuta cōtulit se in Vrsariā: quos insecutus est Fredericus, & castello ui capto Rodulphus in aqua enectus. Rainerius cum melioribus quibusq; excæcatus, & sub custodia in Apulia relegatus est. Dum tamē hæc scelestissimus ageret, Fredericus infelicissimo sibi percussus est nūcio. Entium enim allatū est filium suum, quem Romandiolæ præsidio relictū fuisse ostendimus, prælio à Bononiensibus superatū, & cum copijs penè omnibus captū esse, quem postea Bononienses diutissimè tenuerūt. Fredericum subinde in Apuliam se contulisse apud omnes cōstat. Sed Rolandus Albertinusq; Mussatus Patauini, quos uideo per ea tempora scripsisse, illum dicunt Panormi fuisse defunctū ad diem, quæ diei respōdebat, in qua secūdo ante tricesimo anno Romanorū Imperator fuerat designatus. Ptolemeus F
uerò fuit Lucēsis, q & ipse hoc in loco incipit, à se, ut paulopost dicit, uisa scribere. Fredericum Martini testimonio affirmat, in Apulia apud Ferensulā graui & periculoso laborasse morbo. Ex quo quū iam conualesceret Manfredus adolescēs filius suus, ex concubina nobili muliere susceptus, cōpresso iacentis in strato ore eum suffocauit. Quicquid uerò de morte Frederici ueritas habeat, satis cōstat Fredericū paulo prius q̄ moreretur, Manfredum instituisse Tarentinū principem, multis illi additis oppidis & castellis, quæ principatus titulo prius nō consueuerāt contineri. Voluisse eñ uisus est Fredericus ingentis spiritus acerrimiq; ingenij adolescētem, forma speciosissimum, & literis exornatum, quē non minus ipse diligeret, quàm ab omnibus amari sciret, partē suam habere, in qua uitā uirtute sua dignā duceret. Verebatur eñ ne fratris Conradi auaritia & ingratitudo, quod plerunque in similibus adsolet, illi officeret. Ad Conradum enim legitimo genitum matrimonio, quē ex Iole Ioānis Hierosolymitani regis filia susceperat, regnorum potentatusq; omnis successio deuoluebatur. Isq; Conradus à Gulielmo rege Alemanniæ, quē Lantherauio diu antea suffectum ostendimus, continuato pridē agitatus G
bello post Frederici patris mortē, in Sueuia gentis suæ patrimonio parum per se continuit. Quo in tēpore Manfredus Neapolitanis sibi illegitimo & nullis freto regni titulis consentire recusantibus, bello & illatis damnis infestissimus fuit. Quū enim omnes populi Conradum breui, ut dicebatur, affuturum sperantes, Manfredo fratri libenter parerent, existimarunt Neapolitani fore, ut ipsis in potestate habitis, Māfredus acerrimi ambitiosiq; adolescēs ingenij, regnum sibi excluso fratre conaretur retinere. Tandē Conradus amicitia fretus, Ecelini de Romano Transpadanā Italiæ regionem uniuersam tyrannide obtinentis, Veronam, & inde Tisanam se contulit. Ex quo portu paratissimum amplissimumq; exercitum in Apuliam transportauit. Erat uerò quod rerum euentus & gesta docuere, Conradus genitori Frederico inclemētia, ambitione & malignitate perquam assimilis: sed morum elegantia & facilitate, quā ille artificio quodam præ se ferebat, carens, ut prudentia illum, uel potius patris astutia destituisse uideatur, idq; statim H
ad suum in Apuliam aduentum ostendit. Nam licet Manfredum, quod statim postea apparuit, suspectum odiosissimumq; duceret, Neapolitanorum rem peruersa ac debuit uia tractare aggressus est, qui eos læsæ maiestatis crimine postulatos ad satisfactionem deditionemq; per oratorem faciendam compellauit. Nec satis audire uoluit oratores defensionem aduersus Manfredi ambitionem, non rebellionem aduersus legitimum Frederici successorem quæsitam ostensuros, & Neapolim furens, minarumq; redūdās obsedit. Sed iam temporis ratio admonet ad Ludouicum regem Franciæ redeundum. Copijs Christianorū in Ægypti littus ad Nili ostia, sicut ostendimus, expositis, Saraceni Damiatam incolentes, urbe populariter migrare constituerunt. Accepta enim Ioāni Brennij Hierosolymę regis temporibus clades, eos à resistentia deterrebat. Noctu itaq; commigrantes, ignes plerisq; suppositos in locis reliquerunt. Sed missi à Philippo exploratores quid ageretur ab hoste, aut ipse posset agere in circuitu contēplaturi, populum in migratione, & simul ignem in flammas erumpere, ad tertiam uigiliam cōspexerunt. Quod quū esset in castra celeriter allatū, accurrentibus Christianis ignes rapidum sunt

A sunt extincti, & subsecuto agmine Christianorũ exercitu ciuitas est repleta. Inerat exercitui sedis apostolicę legatus patriarcha Hierosolymitanus. Inerãt & ex Gallijs episcopi & abbates, quorũ prima omnium fuit cura cum solenni pompa undiq; ducta urbem lustrare, Machoarniamq; barbarorũ primariam in gloriosę uirginis Marię basilicam, sicut aliàs factum fuerat cõsecrare. Edoctus uerò aliorũ mali exemplo, Philippus rex in concilio decreuit expeditionẽ, inde non prius ineundam, quàm Nili incrementorũ tempora preteriissent. Sicq; prima æstas ad Damiatã in ocio est exacta. Ad idus uerò Octobris Robertus comes Pictauiensis eius regis germanus frater, nouas ex Gallijs Damiatã cõpias transportauit. Et Nouembri proximo ad exitũ propinquãte, Ludouicus Damiatã mouens ad Ferramniam urbem duxit, apud quã Soldanus coactas undiq; barbarorum copias continebat, diremptiq; paruo amne tanti exercitus in alterã usq; hyemem cõstitere. Et quanquã leuibus sæpenumero certatum sit prælijs, nunquã tamen in rerum discrimen totis copijs est depugnatum. Ad hyemem uerò mediam Robertus Pictauiensis
B magis ausus, quàm sine toto exercitu perficere potuerit, in prælio captus fuit. Interim in Italia Cõradus Sueuus Neapolim fame ad deditionem octauo mense cõpulsam, muro penè in circuitu euerso immunitam reddens, meliores quoq; urbis ædes quasq; euertit. Inde in Capuam conuersus, quæ Neapolitanis ante ipsius in Italiã aduentũ cõtra Manfredum consenserat, eam quoq; muro diruto diripi fecit: pariter Aquinum nobile oppidum ui captum, spoliatumq; incendit, & tandẽ secũdo quàm aduenerat anno omni potitus Trinacria & Siciliæ regno, obijt ueneno, qđ Manfredi, ut creditũ est, opera medici pecunia corrupti propinarũt. Testamento tamẽ Conradus Conradinũ ex fratre Henrico nepotem regnorũ instituit hęredem, datis illi ex Germania tutoribus, quibus regni Siciliæ administratio in primis demandata esset. Fuitq; is Henricus, quem Cõstantia regis Castellæ sorore uxore sua susceptũ Fredericus in carcere, sicut ostẽdimus, interfecit. Nec tamen ausus est Manfredus res ad Cõradi mortem nouas intẽtare. Sed acutissimo uir ingenio testamentum à Conrado factũ imprimis suppressit cõscijs quibusq; ueneno
C sublatis. Et populos ad Cõradini pueri nepotis sui in Alemãnia agentis fidem hortatus est, quos magna ex parte dubios, uacillantesq; in rebellionẽ siqua offerreẽ occasio pendentes esse cernebat. Interea Innocẽtius ea Conradi morte audita, nono tandẽ accessus sui anno, Gallijs & Lugduno, ut in Italiam rediret, mouere cõstituit, quẽ Gallici omnes magno honore, magnoq; fauore prosecuti sunt. Suauissimus enim erat in Gallijs famæ odor grauitatis, sanctitatis, ac rerum gestarũ eius pontificis, qui præter acta in concilio nunc extantia, libros doctrina plenos apud Lugdunũ & scripsit & edidit, commẽtarios in uetus Testamentũ, apparatus, nouellasq;, & authenticas decretaliũ, & de iurisdictiõe & autoritate imperij: Petro de Vineis respõdẽs apologeticos libros fecit: & sanctũ Edimundum Cantuariensem in sanctorũ numerum retulit. Lugduniq; ab eo põtifice, quod seruatur, primum est constitutum, ut Romanæ ecclesiæ cardinales in publicum ade quitaturi galero rubente insignirentur, nõ solum quo à cæteris sint inferioribus conspicui, sed ut ipsi admoneantur debere, qui illa post pontificalẽ maiore omniũ ornentur digni-
D tate, ad effundendũ pro fide catholica, & Christiani populi salute sanguinẽ paratos esse. Delatus Genuensium classe in Italiam, Innocẽtius pont. Romam ideo nõ accessit, quia requisitos nuncijs & literis Romanos, ut attributã senatoribus, quos tunc annuos creabant binos, proximã regiæ uel potius tyrannicæ potestatẽ, ut abrogarent, aut se pręsente moderatiorem tolerabilioremq; curarẽt, euincere nequiuerat. A Genua itaq; per Mediolanum Laudam quũ uenisset, eam urbem in Frederici filiorũ partibus perseuerãtem Mediolanensibus conciliauit, & inde rectã concessit Perusiam, quæ urbs, sicut ostendimus, in suis aduersis Fredericum partibus durauerat. Et quia Manfredũ principẽ Tarentinũ audiuit ad regni Siciliæ tyrannidẽ diuersis artibus machinationibusq; aspirare, copias apud Perusiã quantascunq; potuit cõtraxit. Interea uerò beatũ Petrũ Veronensem ordinis prędicatorũ, Mediolanum inter & Comum urbes ab hæreticis cõfossum in sanctorũ Christi martyrũ numerũ collegiũq; retulit. Deinde parato exercitu præmisso petijt Asiam, in qua urbe sanctũ Stasilaum Cracouiensem episcopũ miraculis coruscãtem in sanctũ Christi confessorẽ haberi ascribiq; curauit. Aderãt uerò frequentes apud pontificẽ regni Neapolitani & ipsius urbis proceres numero potẽtatuq; plurimũ faciẽdi, quorum

di, quorum suasione & consilio primū inductus, tunc ad accessum impellebatur. Ad pri- E
mamq; sibi & Romanæ ecclesiæ deditam Neapolim urbem muro instaurato munitissi-
mam de eo itinere substitit. Quē omnes ferè principes, in queis Mā̄fredus fuit, & popu-
lorum oratores salutarum reueritumq; Neapolim adierūt, adeò ut regno eum utrobiq;
breui potiturū esse constiterit. Sed dum multa tātæ rei necessaria curat moliturq;, impor
Anno salutis tuna Italiæ & ecclesiæ rebus morte ad annum salutis quartū quinquagesimum duodeci
1254. esq; centenum inchoantem mense Ianuario præreptus est. Alexandrum pont. eo nomi-
ne quartum ex Rainaldo cardinale Hostiensi natione Campano cardinales, qui omnes
Innocentium in expeditionē sequuti erant, in urbe Neapolitana breui creauerunt. Nā
conclaue ea fuerūt ingressi conditione, ut omni postposita longiore debito mora rebus
ecclesiæ à Manfredi uiolētia insidijsq; alioquin periclitaturis per noui pōtificis creatio-
nem prouiderent: & eos Batolinus iuuit Tauernarius eques Parmensis, quē Innocētius
pontifex sororium suum Neapoli prætore præfectumq; præsidio imposuerat. Is ēm uir
prudēs honesta ac cōsueta ui adhibita, illos cibo per singulos dies immunito, ut aliquē F
concordatēt, impulit, potius quàm hortatus est. Nanq; Manfredus quàm primum pon
tificem Innocentium nouit in ualetudinē incidisse, inscijs omnibus Tarentū, & inde Lu
ceriam concedēs Apuliæ urbē, Saracenos illius incolas faciliter in scelus traxit. Erat So
giæ in Apulis ducti ab Innocētio Neapoli maxima pars exercitus, qua pōtifex Neapoli
tanos in tanta rerum quiete, quāta in eius aduentu apparuerat, leuare uoluerat. Eas itaq;
copias incautas aggressus cū Saracenis Mā̄fredus & occidit cepitq;, & rebus omnibus
spoliauit, accersitisq;, quas ipse prius occultè cōparauerat copijs, tumultum ubiq; maxi-
mum cōciuit, utq; maior suo facto accederet autoritas, tutorum Conradini nepotis præ
se ferens nomē, quæcunq; adijt loca illius nomine recepit. Diximus superiori loco Ro-
bertum comitem Atrebatensem dum incautè, & paucis fretus copijs in Saracenos pu-
gnaret, fuisse captū. Deinceps Christianorum exercitus mora diuturniore apud Farra-
riam urbem facta, graui pestilentia est infectus, quæ & in gregarijs & in præstātioribus
quoq; militibus pari debacchara colluuione alioquin maximū cōminuit debilitauitq; G
exercitū. Et Saracenus interea fluuium à Nilo scissum, quo ad eam diem commeatus in
castra Christiana comportabatur, classe tenuit occupatū, caristiaq; primum mox fames
in castris ualida esse cœpit. In eas perducti difficultates omniū maximas Christiani prin
cipes, ut Damiatā redirēt tentare coacti sunt. Primusq; omnium patriarcha scaphis & a-
ctuarijs nauibus, quæ in fluuio multæ erant, turbam ingentē imposuit, triremes Sarace-
nas ad ostium amnis, quo in mare se onerat, in stationē positas aut fallere, aut spernere,
aut irruendo perrumpere meditatus. Sed nō potuit tantas uires dare imperiosa necessi-
tas, quin hostiles concatenatæ triremes, eum tanquā in retia delapsum frustra adnixum
repugnantemq; interceperunt. Philippus uerò rex eadē die Aprilis quinta strictis acie-
bus, magis quàm dēso agmine, terra iter ingressus obuios habuit Saracenos, tantā bar-
barorum colluuionem, quantā sibi oppositam nullo prius tempore intellexerat, nihilq;
Christiana dignum militia eo die magis cōmissum est, q̄ quod Philippus ipse rex Fran-
ciæ, & Alfonsus Pictauiēsis, ac Carolus Andegauēsis comites Germani illius fratres in H
prima pugnantes acie, primi penè omniū uictori barbaro manū dare coacti sunt, cæteri
penè omnes, paucis admodū fuga prolapsis, partim cæsi, partim fugientes, magis quàm
prælio decertātes fuere capti. Nec erat cuipiam dubiū, quin Saracenus Christianā gen-
tem omi Asia fuerit pulsurus, nisi à deo factū esset, ut Soldano cui ea obuenerat de Chri-
stianis uictoria, à suis interfecto, alter fuerit suffectus, qui rem suā principio firmiorē pa-
ce & accepta pecunia, quàm bello fore ratus, Philippum fratresq; & patriarcham ac om
nes ad eam diem ubiq; captos, etiam in seruitutē redactos Christianos reddita Damia-
ta, & ingentis pecuniæ ui dissoluta, Ptolemaidā perduci curauerit: ut tamen aliquid cō-
modi pius Christianæ rei ea expeditione uideretur addidisse, fratres dimisit in Franciā,
& apud Ptolemaidam tam diu moratus est, quoad Cæsarea, Ioppe & Sidon instauratæ,
præsidijs firmarētur. Eas enim urbes uacuas Christiani Philippo Soldanum bello disti-
nente receperūt. Tandē Philippus anno accessus sui in Asiam sexto, rebus in eum, quo
diximus, modū gestis in Franciam est reuersus. Sed iam ad Alexandrū pontificē reuer-
tamur. Scribit theologus noster gente Vbaldina Florentinū cardinalē inspiciēdis uotis
suffra-

A suffragijsq́, quæ in conclaui pro creando pontifice nouo ferebantur, proposito cōfecta electione primū fuisse, qui Alexandrum pont. gratulabundus applaudendusq́ adorauerit: cui Alexander ipse ilico responderit, sese quidē nomine, sed illum subeundis oneribus pontificem futurū. Qua ratione factum uideretur, ut profecturus Neapolim cum collegio & curia Alexander Ananiā petiturus Octauianū sedis apostolicæ legatū Neapoli cum exercitu dimiserit bello Māfredi conatibus aduersaturum. Ipse autē quamprimum Ananiæ fuit, Manfredum publica in concione excōmunicauit: & parādis copijs, quas Octauiano mitteret legato suo, operā adhibuit intentissimā. Sed de Manfredo altiusculē repetendū est, qui uigilātissimi uir ingenij tribus potētissimis Italiæ prouincijs, Hetruria, Lombardia, & Transpadana, in suis partibus retinendis magnā adhibuit diligentiam, adeo ut plus penè in illis certo tēpore, quām in Neapolitano Siciliæ regno potuerit. Quod quidē gesta in ipsis tribus prouincijs post Frederici mortē ordine relata ostēdent. Mortuo Frederico Florētini utraq; pars sese in libertatē uindicarunt. Quam tamē B plebs exclusa nobilitate administrabat. Soli enī Gibellinæ factiōis nobiles urbi inerāt, quibus multitudo maiori ex parte Guelfa parum fidebat, quinimo quū eos magistratus in reipub. moribus & disciplina continere difficillimū ducerent, pro remedio prouisum est, electos Frederici tēporibus Guelfos nobiles reducere, sicq́ factū est, ut nobilitas inuicē diuisa sibijpsi in urbe opposita fauor fuerit crescentis reipublicæ initijs, quibus una quæq; per seipsam sola pro posse fuerat aduersatura. Creatisq́ tunc primū Florentiæ magistratibus, Antiauos appellauere: forma reipublicæ dari cœpta. Creuitq́ mirū in modū sub ea libertate populi Florentini simul cum potētatu audacia, adeo ut finitimos Hetruriæ populos cōtraria sentiētes, aut fœderibus sibi cōiungere, aut uiribus domare cœperit, tertio anno q̄ reipublicæ status fuerat inchoatus, quem satis cōstat secūdū quinquagesimum salutis fuisse, duodeciesq́ centenū. Guelfi enim Frederici temporibus Pistorio electi, ut reducerenī, prima à Florētino in Pistoriēses expeditio educta: nec id extorrium amore magis, q̄ ut reducti Cōradi Frederici filio tunc Italiam ingresso, in omnem C euentū aduersarenī. Nec defuerūt tunc in Florentia nobiles Gibellini ducēdæ in Pistorium expeditioni aduersantes, qui uocati signa sequi reipublicæ recusarent. Et quidē Pistorienses resistere prodierūt. Sed de Guelforum reductione nihil tunc est actum. Erant tamē animi populo Florentino bene gesta apud Pistorium re aucti, adeò ut minores ex plebeis quiq; in libera urbe maiores spernere ex sua nobilitate cœperint, quib. subesse ac in cūctis obsequi consueuerāt. Vnde nobiles qui signa in Pistoriū ducenda sequi noluerant, armis eiecti ad Senenses Pisanosq́ suarum partium confugerūt. Quo tempore primum Florētinus populus partes Guelfas adeo apertè cœpit præ se ferre, ut oēs pro hostibus duxerint, qui per Hetruriā contraria sectarentur. Hinc Aretinis Guelfarū partium Frederici tēporibus patria eiectis præbita sunt auxilia, bellumq́ Aretinis ex Rondina castello, quod obtinerēt Guelfi, à Florentino extorribusq́ est illatū. Quinetiā Florentini parum ducentes Guelfos ubiq; reduci, dedita opera curarunt singulorū Hetruriæ populorū Gibellinos patria exturbari. Quibus uno ac eodem tempore quatuor po D puli consenserūt, Lucēsis, Miniatensisq́, Alcinas, & remotior Vrbeuetanus: quorū Miniatensis Pisano, Alcinas Senensi hostibus, absq; dato à Florentinis auxilio resistere nequiuissēt. Pariter in Mugellano agro, Gibellini Vbaldinis dediti nobilibus primū domiti, & ex ipsis qui in Montariā gentis Vbaldinæ castellū confugerūt, diutina obsidione sunt capti. Interim Pisani bellū Lucensibus acerrimum intulerunt, per quod tempus secunda à Florētino in Pistorienses expeditio facta est: apudq́ Montoporium cōgressus à Pisano Lucensis planè superatus, omnes amisit copias, quibus spoliādis colligēdisq́, & Pisas uersus abducendis, dum intentus est Pisanus, fama cladis sociorū ad Florētinos in castra perferī, qui agmine raptim dēsiore iusso accelerare, in uiā semitis peruenerūt, qua uictori Pisano in urbē reditū esse nouerant: assequutiq́ eos ad Eram Fluuiū, & dissipato agmine incedētes ex improuiso adorti primo impetu terruerunt. Pisanus tamē resumptis animis in ordines redit, repugnatq́ eo acrius ardētiusq́, quò calētes ex recēti uictoria animi, præsentiores singulis fuere. Nec opus erat Pisano militi adhortatore in Florentinū hostē antiquū, & recentis uictoriæ æmulū pugnaturo. Florentinus econtra nec Pisanū uincere omnium de Hetruria inimicissimū, nec Lucensem recēs fœderatum

An.sal. M.cc.lij

succum-

succumbere pati poterat. Itaq; maioribus utrinq; odijs, quàm uiribus est pugnatū, finem E
tamen prælio dedit ingens Pisanis accepta clades: multis nanq; cæsis, tria illorum millia
Florētiam in uinculis sunt perducta, Lucensisq; cū raptis de hoste spolijs in patriam est
reuersus. Tulerunt quoq; eadem æstate Florentini opem Alcinatibus, ab oppressione
Senensium laborātibus. Et idem exercitus ad inchoantem hyemem Florentiā est redu-
ctus. Veris postmodū initio tertiam Florentinus in Pistorienses expeditionē habuit, in
qua tandē quęsita diu de Pistoriensi uictoria est obtenta. Nanq; reductis Guelfis Pisto-
rienses pacē bellumq; ex Florētini pręscripto posthac habere per fœdera spopōderunt.
Ea item æstate Senensi bellū intulit Florētinus, quod quidem bellum prius penè quàm
ostensum est, ictis fœderibus est sedatum: per quæ perpetuam Alcinati pacem Senēsis,
& Florentinus exulibus repulsam spopōdit. Nulla ad id tēporis Volaterrano cum Flo-
rentinis belli aut iniuriarum causa, uel occasio inciderat, præterquā quod Pisano Vola-
terranum magis, ꝙ Florentino cupere & fauere constabat, & tamē Senensi expeditum
bello exercitum Florētinus in Volaterranorū fines duxit. Dumq; populatio de more in F
agro ederet, Volaterranus nullos, sicut Florētini quęsiuerāt sperauerātq; oratores, nul-
los misit nūcios, qd sibi ea uellet nouitas sciscitaturos: sed ruens de celso mōte Volater-
rana iuuentus in prædatores primū, post effuso cursu in Florentinū exercitum ad ipsas
montis radices expectantem impetū fecit. Quam occasionem ex improuiso oblatā Flo
rentini ductor exercitus retinendā esse ad suos alta inclamabat uoce, & parē esse dicti-
tans eis hostiq; ascendendi difficultatē, suos Volaterrano in prælium commiscuit, gere-
baturq; res pari fugientium insequentiumq; anhelitu, ut cursu magis utrinq; ascendēdo
certari quàm armis decerni appareret. Quū est ad portā urbis peruētum, pariter fessus,
pariter defatigatus, pariter pallēs Florentinus Volaterranusq;, urbē pariter sunt ingressi
ut nulla utrorumq; maior eo in loco ꝙ numeri fuerit differentia. Vrbsq; Volaterra, quā
in suas partes perducere quæsiuerat Florētinus, suo in hunc modū imperio fuit subdita.
Nam supplicāti inermiū etiam mulierum puerorumq; multitudini, & culpā in iuuentu- G
tis temeritatē à publico cōcilio auertēti pax & impunitas est concessa, Guelfisq; extorri
bus reductis, & paucis numero, sed potētioribus quibusq; Gibellinis in exiliū actis, ciui
tati quies est reddita. Soli ex Hetruscis reliqui erāt Pisani Florētino infensi, q apparatu
territi quē Florentinos maximū facere intellexerant, petitam pacem iniquis cōditioni-
bus impetrauerūt. Nec tamē satis tunc Florētino fuit, populos per Hetruriam integros
habere fœderatos, sed Guelfos ubiq; sicut Florentiæ rerū potiri, ac planè dominari data
enixè opera quæsitum. Hinc missi per speciē ferendæ Volaterrano opis quingēti equi-
tes Guidone Guerra equite Florentino duce, Gibellinos Aretio à Guelfis quiescētibus
eijci curauerūt: quia tn̄ id mali exempli facinus Pistorienses Volaterranosq;, apud quos
maxima Gibellinorū pars cum Guelfis māserat, auersuros à se Florentini suspicarētur,
missus est in Aretinos exercitus, & culpa publici cōcilij in Guidonē Guerrā auersa, cō-
pulsi sunt Guelfi Gibellinos in patriā reducere. Expressa tamē est ab utrisq; nouorū cō-
ditio fœderū, ut prætorē Aretini acciperēt Florentinū, pacem ut dixerunt inter utrosq; H
nutriturū. Secundum quæ fœdera cum Aretino icta, Senenses quoq; territi fœdus cum
Florentino nouum pepigerūt, in quo maximè actum est, nō licere utrinq; alterius par-
tis extorres fouere, & belli pacisq; cum omnibus societatē utriq; populo ita fore, ut re-
quisitus à Florentino Senensis, & illi pariter Florentinus petita copiarū afferret auxilia.
Et hęc quidē in Hetruria fuere gesta. Quo tempore post Frederici obitū, Cōradus filius
partim in Germania desedit, partim recipiēdos Siciliæ regno usq; ad obitus diē intētus
fuit. Per quod omne tempus, nec pont. Innocentius Lugduni agens, neq; Conradus suo
ipsius negocio impeditus, ullam susceperunt Hetruriæ rerū curā. Quod uerò Florenti-
nus tradit Ioānes Villanus, nullis Cōradus moriēs Conradino filio datis tutoribus re-
gni Siciliæ administrationē artiumq; curam reliquit, & qui testamento dati erant, quod
Manfredus suppressit, id penitus ignorarūt: nec ad Conradi mortem aliqua Māfredus
cum pōtifice Innocentio percussit fœdera, per quæ aliquas in regno cōcessiones habue
rit, unde illū in regnū suo fauore perduxerit. Sed quæ superius à nobis sunt scripta, Cō-
rado Manfredi opera mortuo, & pontifice Lugduni agēte, Manfredus multos, ac penè
omnes regni populos bonis uerbis in Cōradini nepotis fide ac potestate cōtinuit, quos
non igno-

A non ignorabat sibi spurio pro se agēti nullatenus pariturος. Itaq; Mãfredus, quod su prà diuertentes ostēdere quæsiuimus, pont. Alexandro Ananię agente, Octauianum legatum pauciores ipso Imperatoreq; copias habētem clausum Neapoli desidere coegit. Interim missis Pisas & in Lombardiā nūcijs, paternæ factionis & amicitiæ Gibellinos fouere ac in uarios motus concitare curauit. Primiq; omniū Pisani spreto fœdere cum Florentinis paulo antē, sicut ostēdimus icto, bellum Lucensibus intulerūt, magna inde prudentia usi, quòd cum paucioribus multo q̃ oportuit copijs ad usq; Lucæ mœnia peruenerunt. Et quidē ingens populatio, & maxima ubiq; uastitas est cōmissa. Sed Florentini milites Lucensibus cōiuncti Pisanum redire ad suos fines parātem in pugnam uel in uitum sistere coegerūt. Vicit uerò instructior ardentiorq; in prælium socius bello exercitus, & de Pisanis partim Auseris fluuij uorticibus, in quos fugiētes se præcipites agebāt, absorpti, partim in pręlio cęsi, partim capti, tria milia desiderati. Ductusq; postera die in B Pisanos exercitus acceptā in Lucēsibus uastitatē accepta reddidit uillarū castellorumq; incendia, & usq; ad urbis muros mortaliū pecorisq; populatio ingens facta. Qua affecti clade Pisani, petitā pacem perniciosissimis, & plenis ignominia cōditionibus accepere. Mutronum enim arx præualida cum adiacenti undiq; maris littore Florētino deditum, & mercimoniorū libera cōportatio permissa portorio uectigalibusq; exempta. Quod uerò Senenses fœderibus & ipsi spretis bellū moturi uiderētur, Bonitiū, cuius fidei cōstantia erat dubia, Florētinus aperto alicubi muro reddidit immunitū. Quo adducti exemplo Aretini Cortonięses suspicati, Gibellinos Mãfredi fauoribus & instigatione res in puincia nouas molituros, in eos duxerūt, captaq; urbs mœnibus alicubi dirutis præsidio imposito tādiu custodita, quousq; arx ualida in summo uertice ędificata est. Rebus in hunc modū per Hetruriam dispositis, Florentini partis Guelfæ primores, quod apud alios factitari curauerāt Hetruriæ populos, urbem suā aduersa factione Gibellina purgare constituerūt. In primisq; omniū Vbertos gentem nobilem & ditissimam sequitum. C Hi eñ quibus esset magnus in populo fauor, territi iniurijs atq; ignominijs, cum patria nō excederent, armis sunt pulsi, quos & cæteri oēs plebei æque ac nobiles Gibellini facto agmine secuti uia, quæ ex eo semper Gibellina est dicta cōmigrauere, ac Senas peruenere. Id cū ęgrè ferrēt Florētini, missis Senas oratoribus illos ex fœdere pellēdos esse contenderūt. Vnico autē argumento Senenses adhibitam extorribus conseruādis constantiam uisi sunt ostēdere honestissimā. Vtrosq; enim dixerunt, & qui seruari uelint, & qui pelli rejciq; postulētur, eosdē esse illos, quibus cum Senēsis fœdera percusserit, Florentinos. Quibus altercationibus cū aliquot cōsumpti essent dies, bellū Senensi Florentinus indixit. Multis interea literis opem à Senensi rogatus, cùm nullā ostenderet Manfredus, oratores ad eū ex Florētinis extorribus sunt missi, quorū princeps fuit Farinata equestris ordinis gente Vbertus, quē magnanimū multæ fortitudinis uirum, Mãfredus benignè audiuit. Erat uerò Farinata, quod plerunq; in spiritus ingentis & multū robustis cōtingit uiris, res magnas & arduas gerere, q̃ diffuse & ornate multa dicere paratior. Itaq; pauca de utrorunq; supplicantiū audientisq; progenitorum amicitia præfatus pau D ciora ad conclusionem subintulit, fore ut nisi prostratis ad genua amicis sectatoribusq; suis subueniat, Manfredus nō magis desertos perditū eat, quàm nomen, famā omnemq; Hetruscorum amicitiā ipse amittat. Respōditq; paucioribus Mãfredus, breui fore ut re in suorū concilio discussa eis grata simul respōdeat & efficiat. Quia uerò alia tunc & omniū maxima rebus suis meditaretur moliretur q; Manfredus, oratores absoluere distulit. Resciuerat nanq; nōnullos de Germania proceres legitimos, Cōradini tutores ducēdo in Italiā exercitu parādo intētissimos esse. Quamobrē nōnullos subornauit, qui è Germania uenisse simulātes atra induti ueste Conradinum obijsse diem magnis singultibus affirmarūt, & ipse atro item procedēs indumēto iusta nepoti per basilicas de more persoluit. Nec tamen mora, regio amictus paludamento regē se appellari adorariq; ac coronari ex ritu moreq; maiorū curauit. Quo cum distineretur incepto, & multis ad rantam rem indigeret copijs, absolutos in bonā spem maioris pręsidij erectos Florētinos extorres una tantū turma Germanorū equitum iussit esse cōtentos: crediderimq;, quod solus in hac parte tradit Villanus, spretam fuisse à Florentinorum cœtu præsidij paucitatem, & delinitos à Farinata oratores acquieuisse. Quod uir præstās prudentissime futurū di-

xerit,ut potentissimus animorumq; plenus, ac ambitionis rex uictoriā parui præsidij,si B
quā succederet,maioribus cōtinuaret copijs,qui acceptā aliquo casu ignominiam totis uiribus summoq; conatu esset restauraturus.Iamq; Florētini omes partus Guelfæ copiarum neruos nō magis sui quàm aliorum Hetruriæ populorū in unum contraxerāt exercitum,cum eoq; exercitu maiore omniū, quos post cōstitutam rempub. habuissent,Senensem agrum ingressi erāt. Quumq; ingēs populatio ubiq; esset,castellis ui expugnatis & uillis,incēdia,direptiones,& ruinæ hosti adusq; urbis mœnia ostendebātur.Senēsesq; Florētino uiribus impares sese mœnibus continebāt, expectantes si qua à Manfredo cum oratoribus præsidia mitterētur. Successit interim ad portā Florētinus, castraq; uix extra iactum machinæ est metatus. Senis uerò cùm esset cōspecta dati à Manfredo quod aduenerat præsidij paucitas, dolor ubiq; & salutis desperatio fuit,à qua torpescēs ciuitas periclitatura est uisa,nisi cū unus Farinata suasiōe & adhortatione, & cōsilio sub leuasset, futurū pollicitus, ut ea Germanorū paucitas,si Senēsis bene iuuař,deleta magis & cæsa q̄ salua & integra Florentino & Guelfis Hetruriæ excidium afferat.Quod cum F
ubiq; per urbē concionabūdus diceret,suadenti exorantiq; cōcessum, ut magistratuum dicto quicunq; arma ferre possent ad portā in hostium castra uersam adessent illius imperiū excepturi:omnibus autē in urbe arma ut expedirent intentis,Farinata Germanos suis immixtos Florētinis extorribus assumpsit nocte illa ex ingenio dispōnēdos,indultumq; noctu & mane epulis,indultū uino undiq; per urbem maxima diligentia cōquisito,ut nedū Germani natura & cōsuetudine procliuiores ebrij furētesq; sint redditi, sed ipsi etiā moderatiores Florētini inculcata illis de industria ebrietate sint tacti.Solis ortu postera die uixdum inchoante Farinata Senenses ad portam armatos allocutus, nihil accuratius secum agit,q̄ ne facta eruptione castris hostium propinquarent,cùm potius quo tunc erant modo sic portā à dextra circunstarēt, sicut ad eam intus se audiēdo confstipati erāt,&signo eruptioni dato,porta ipse patēte primus omniū est egressus.Senenses secūdo loco euocatos per aciei struēdæ speciem ad portam hinc inde explicat, suos deinde Florētinos maiori ex parte equites castris proprinquare iussos tam diu à prælio G
continere præcepit,quosq; eum signa inspexissent turmis hostium inferentē:extremi omniū Germani equites inter exeuntes Florentinos Senensesq; præcipiti erumpētes impetu prius penè in hostē delati sunt,quàm portā patere,& illam exisse multitudinem ab hoste conspectum est, stragemq; & cædem ubiq; magnā quocunq; iuit fortissimorū & simul furore amentiū cohors edidit Germanorū: & Farinata cū equitatu uexilloq; Florentino subsequi ordine cōspectus,terrorē uel ea addidit ratione,quòd Senensis propè populariter porta effusus,magni cuiuspiā exercitus speciē præ se tulit:iamq; suos in ordines cōiunxerāt in castris Florētini,& pars Germano repugnare,pars extorrū sustinere impetū parabat,cùm sistens gradū Farinatæ equitatus,& ad portam se continens Senensis,Germanorū temeritatē solam esse ostendit,quæ castigata tumultū sit terroremq; in subitum sedaturū,cinctiq; armatorū globis Germani equites,& si multos repugnando interfecere,ad unū ipsi omnes cęsi,ac per iracundiā laceri iacuere. Vexillumq; Manfredri in Hetruria notissimū,q̄d Germanos principio reddiderat terribiliores,per ignominiā tractū sordidatumq; partis Guelfæ signis ad dedecus est suffusum. Reuocatiq; in H
urbem Senenses Florentiniq; extorres,nō nihil alieno periculo factū esse gauisi sunt.Intelligebāt em̄ quod prius dixerit Farinata tūc primum iacta esse in cohortis cæde & uexilli ignominia Manfredi in nomē Guelfum odij fundamēta.Itaq; constituerūt tam diu se mœnibus cōtinere,quousq; admonitus admissi à Florētino flagitij,rogatusq; Māfredus missis maioribus copijs subuenisset.Et Florētini tot cladibus hosti uastando primū urendoq; & demū prælio inflictis,re bene & feliciter gesta in patriā sunt reuersi.Erat interea Manfredi res meliori ubiq; loco, quòd seruatā de more Panormi regiā prædecessorum pecuniā rex declaratus acceperat,cōductiq; mercede Saraceni in Sicilia ex Africa se cōtulerant:nec multū illi infestus esse poterat Octauianus cardinalis Romani pōtificis legatus, quē primarij quiq; ecclesiastici exercitus duces pecunia à Māfredo corrupti deseruerāt,adeò ut sese Neapoli penè clausus cōtinere cogeretur:quanquā pręter amissi casu & suo infortunio damnū,cardinalem infamia attigit fauoris in eum modum Māfredo præstiti,quo Vbertinis cōsanguineis, & Vbaldinorū sectatoribus Florētinis

posset

A posset rex cōmodius subuenire. Itaq; Manfredus ad primā Senensium oratoris expositionem mille & quingētos equites Germanos duce quodā Iordane dedit, ea illi iniūctā cōditione, ut tribus in Hetruria mensibus præstita Senensi & Florentino extorri operā in Apuliā se reciperēt. Eo Germanorū equitatu in Senensem agrū perducto, omnes dē Hetruria parte notati Gibellina, & patria extorres, & illa euocati Florentinorū extorriū diligētia atq; opera Senis cōuenere: nec satis cōstabat, aut prudētiores in cōsilijs elicere ac explicare poterāt, quid moliendū aut intentandum esset, dignum uel aliqua ex parte fructū tanti exercitus opera allaturū, & angebat præscriptus à rege terminus continuāda ad alicuius urbis si qua intētaretur obsidione exiguus. Tandē Prouincianus Saluani Senensis potētia inter cōciues, & gratia in populo pollens, prudentiā quoq; maximam sibi esse tunc ostēdit, prædā dicens rapinas, incēdia, & uastitatem quæcunq; in Florentini hostis agro cōmitteretur, nō satis dignā fore rem quæ tantis Māfredi regis, & suarū partiū Hetruriæ Gibellinorū conatibus respōdeat, quin potius aliquā curandū, ut seductus in prœliū Florētinus deleri cōficiq; possit, cui capiēdæ occasioni maximè sit accommodum, expeditionē in Alcinates ostendere, quem populū Florentinus uel inde dilectissimū, quòd Senēsi est infensissimus, nulla ratione, nullo sit deterritus periculo deserturus. Disseminatum itaq; primum occultè tanquā inuitis partibus emanauerit, ducendam esse in Alcinates expeditionē, quæ postea primis diebus publicè est indicta. Et planè q̄d præuiderat Prouincianus, Florētini ad eius destinatæ expeditionis famā publicè cōmoti, priuatis quoq; omnibus Alcinati subueniendū, quibusdam maturiore consilio apparatuq;, nōnullis præpropere iudicātibus, cum alio Prouincianus astu uaframētoq; usus pendentes ad arma impulit Florentinos. Subornauit em̄ ex Senensi populo uiros mercatores ocij & pacis ut cōstabat amatores, qui Florētiæ ad Antianos noctu sicut ac cesserāt, perducti, multos quod uerū erat Senis esse iureiurādo affirmarūt, quib. quietis amatoribus bellū displiceret, & ueris falsa immiscendo eo usq; progressi sunt, ut multos melioresq; populi Senensis quoq; inita cōiuratione ostēderint statuisse, Prouincianum uel interficere, uel patria eijcere, qui unus bellū alat, à quo tyrannidis accipit alimēta, nihilq; cōficiendæ rei deesse aliud, quàm ut ostensę per speciē occasionemq; opis Alcinatis ferendę Florentini populi copiæ capiēdę arma populo Senensi afferāt occasionē: & cum Antiani tanta re satis credēda subdubij uiderētur, adactis sacramēto ne efferrēt, & se proditos in capitis periculū adducerēt, sigilla illi protulerunt, quæ coniuratos ad fidē astruendam dedisse iurarūt. Et inflammati spe Antiani, sentientes quoq; contraria ciues hoc argumēto in suā flexere sententiā, & summo omniū consensu expeditio est indicta, Guelfiq; de Hetruria oēs auxilia sunt rogati. Et ne parti Gibellinę cupientes qui Florētię etiā nō deerāt, domi manētes aliquid incōmodi absente exercitu machinari possent, omnes signa Guelforū præcedere est iussum, & diligētia est curatū. Conuenere ad eam diē Lucenses, Miniasq; & Pistoriēses. Aretinus uerò iussus ad fines agri Senensiū expectare, postq; omnia satis parata erant, delatus in Senēsem agrū exercitus ad Arabię amnis pontē qui quarto à Senis miliario uia est Aretia, cōsedit & præsto fuere Aretini, paratissimus equitū peditumq; exercitus, ut Guli. Ptolæmeusq; affirment XL. in eo omni exercitu armatorū milia fuisse. Cauerat uerò alia, quàm Florentinus ratione domesticis periculis Aretinus, q eiectis patria Gibellinis, portas urbis unica excepta, muro & materia liquerat obseratas. At Senenses re ad eum qui maximè desiderabat locū perducta, cupientissimū Iordanē impulerūt, ut structis in urbe aciebus quāta fieri posset celeritate erumperēt. Cum aūt est in Florentinorū exercitu propius cōspecta Germanorū equitū cohors, quā Iordanus primā immiserat, ad se ut ea in certamen ex more committendum crediderūt exercitus duces, altera deinde post alterā subsequi iussa dolū à Prouinciano structum tandē sero intelligi fecit. Subito em̄ qui erant conscij inuicem uno tenore dixerunt, promissum noctu à peierante Senensi in Prouinciani perniciem tumultū, à die nisi deus ipse auertat, calamitatē Florētino populo & Guelfis Hetrurię importaturū: nec tñ mora alacri animo in certamē itum, & malè mulctatus, qui furēs impetierat Germanus, secundā aciem Florentini extorres Senensisq; equitatus habebāt, quæ ad hostē ardentibus quidē animis, sed gradu pressiore cum accessisset, omnes Guelforū exercitus nerui in eam sunt conuersi, & prœlium conferi cœptum, multū cædis & sanguinis habiturum,

nisi Iordanus quicquid peditatus Gibellino inerat exercitui per colles uiæ, pôti & fluuio E
imminētes ita dispersisset, ut à dextris sinistrisq́, & à tergo Guelfi repugnare coacti sint, nec ordines à principio per subitā hostis inuasionē male structos seruare, aut restituere potuerint. Eaq́ necessitas Guelfo addita tot tamq́ diuersis in locis repugnādi multis cō modo cessit, quòd iussi à ducibus in pugnā ire, simulātes per riuulos & nemora dilabebātur: & eos ferūt ex Gibellinis, qui Florentia ob suspicionē educti fuerāt, partim fugæ effusioris initiū dedisse, partim ubi sese obtulit facultas pugnātes Guelfos à posterioribus cecidisse: quin certum est quendā ex illis nobili oblatū familia oriundum Pactiæ gentis Guelfæ nobilis, fortitudinis fama celebrē, primariū Florentini populi signū prælio inferentem manu qua hostilē gestabat gladio detruncasse, & ad signi casum fugā à Guelfis fœdissimā fuisse cōmissā, ut nullo postea in loco præterq́ ad maiora signa carrhotio inhærētia fracti dissipatiq́ Guelfi, pugnā ut restituerent sint cōnixi. Ad carrhotiū uerò cū multus sit effusus sanguis, tandē Iordani interuētu deditio est accepta, quā uictoriæ insolentia, & animorū exasperatio reijci faciebat. Cædes eius diei à nullo scriptore maior traditur facta, quàm trium miliū de Guelforū exercitu, cùm de Gibellino multos nō dubitē cecidisse, & quod certius est, quatuor milia captiui cū carrhotio, spolijs, & signis militaribus Senas fuere perducti, cūctis qui prælio superati effugerāt in patriā reuersis: magna apud quosq́ Guelfos Hetruriæ animorū cōsternatio, sed apud Florētinos maxima fuit, quibus nec extorres expectādi cōsiliū, nec urbē ab illis defensandi cōfidentia erat. F

An. sal. M.cclx. Itaq́ undecimo post pugnā die, quā Septēbris sextādecimā anni salutis sexagesimi duodeciesq́ cēteni fuisse cōstat, omes Florētini Guelforū sectatores, partiū pars Lucā, pars Bononiā migrauere, urbēq́ Florentiā paucis habitatā, nullius partiū cōtagiōe infectis, uenientes Iordanus extorresq́ patēte porta ingressi in Mā fredi dominatū subiectionēq́ ceperūt. Nā Guidoni Nouello comiti attributa portarū custodiæ cura, Iordanus præsidio præfectus, omnia ex arbitrio administrauit. Et hæc quidē nunc satis de his quę Alexandri pont. Romani tēporibus Mā fredi opera, uel potius malignitate in Hetruria sunt gesta. Ad illa nunc ueniemus, quæ eiusdem Manfredi fauore atq́ instigatione per illud G
idem pont. Alexandri tempus in Lombardia & Italia Transpadana fuere commissa.

BLONDI FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLINAtione imperij Romani, Decadis secundæ, Liber Octauus.

Celinum de Romano secundi Frederici Imperatoris, cui esset uita & moribus similis, fauore fretum rem Transpadanam ita euertisse, ut eius dominio ac tyrannide sit potitus, satis suprà ostensum est. Frederico & Conrado filio uita functis, & Manfredo per Innocentij pont. tempora quiescente, primi omnium Tridentini iugum Ecelinum tyrannidis excusserunt. Isq́ copijs in illos per uallem Suganam missis, ingentem edidit crudelitatem, & pressos obsidione compulit ad deditionem. Exinde Brixiani Guelfos ecclesiæ studētes Gibellini, partim cæde confectos, partim eiectos in maximam calamitatem miseriamq́ coniecerunt: nec tamen pati uoluerūt, ut Ecelinus in urbem cum H exercitu ingrederetur, cuius capiendæ urbis desiderio permaximè tenebatur. Quo anno pont. Alexander constituit laborātibus in Lombardia & Transpadanis à tyrannide Ecelini ecclesiæ partiū studiosis opem ferre, præsertim cùm Venetos haberet ad id cupientissimos, qui recipienda urbe Padua nauigium & copias pollicebantur. Creatusq́ Philippus ex nobili Fontanensium Ferrariensi familia, archiepiscopus Rauennas sedis apostolicæ legatus, contulit se Venetias, qua in urbe armis primum usus ecclesiasticis, quæ uitæ æternæ præmia repromisit crucesignādis omnibus qui in bello aduersus Ecelinum tyrannū barbaris truculentiorem signa pontificis & ecclesiæ sequerentur. Premebat tunc Ecelinus Mantuā obsidione multis ac maximis fretus diuersarū gentiū copijs, qui præter Germanos equites, pręter accepta à minoribus urbiū oppidorumq́ populis auxilia, duodecim milia Paduanos & militum simul & obsidū loco eduxerat, cùm tamē Veronenses, Vicētiniq́ & Brixiani totidē uolūtarij attribuissent. Et prędicta unicus superabat auxilia Vbertus Pelauicinus, qui suos Cremonenses Placētinosq́ & cęteros de regione Gibellinos in eadē Ecelini castra cōtraxerat. Parantem Venetijs exercitū pontificis

A tificis Alexandri legatum extorres, Padua, Vicentia, Verona, & omni Trāſpadana atq; Lombardia eccleſiæ partiū adierunt, paritercq; adit Aazo Eſtenſis marchio Ferrariā Romana permittēte eccleſia adminiſtrās, cuius copię Venetorū baliſtarijs & cruceſignatis additæ conflatū ex Bononienſibus Romandiolisq; legati exercitū reddiderunt ingentem, adeò ut Ecelino uideretur uel in cāpeſtribus obuio ardētiſſimè cōgreſſurus. Et prębitæ ſunt omnib. à Veneto naues, præbitæ machinæ, & quicquid bello terra gerēdo oppugnationibusq; uſui fore uiſum eſt, à Venetis comportatum. Itaq; ductū eſt primo, ab eis in Corregiā uicum. Quò & Anſedinus Ecelini ex ſorore nepos Pataulij prætor cū cohortibus ſe cōtulit. Is enim quamprimū parari tantum Venetijs exercitū intellexit, fluuios omnes ſiue Timauū, Brintā, ſiue Bachilionē, naturales, ſiue foſſis ab utroq; ductos manufacto auerterat alueo deriuatos, ut aqua ſtagnorū deficiēte, exercitus in terrā nequiret exponi: & quidem maiores, & militū pondere grauiores deſtitutum flumē aquā Corregiolæ hoſtiū naues nō pertulit, ſed ducti lembis minoribus milites maximè baliſtarij

B ſtarij prohibentē excenſione Anſedini militē repulerūt. Omni exercitu in terrā expoſito Plębeſſacci oppidum eſt inuaſum, quod magno firmatum præſidio Anſedinus ipſe præſens cōſeruauit, & legatus inde infecta re profectus Cōcadalbari Caputſiluę, & Bubulentam uillas potius cōminutas, quàm caſtella ui cepit. Id quū reſciſſet Anſedinus oppido Plæbeſſacci relicto Paduā acceſſit, & legatus Saccenſi oppidanorū deditione potitus fugientē Anſedinum ad Paduā eſt ſecutus, cuius ſuburbium ad Pontiscurui portam oppugnatū eodem die aditum & receptum eſt, audaciorq; uictoria redditus legati exercitus pontis Altinatis portā dura & cruenta utrinq; pugna recepit: nec ultra perrexit reſiſtere Anſedinus, ſed fuga ſibi ſuiſq; conſulēs urbē Paduā reliquit, quæ illico factā eſt in legati & exercitus poteſtatē: pariter quarto inde die arx in urbis angulo munitiſſima, pariter eodem tēpore cuncta agri oppida & caſtella fecerunt legata pōtificis imperata. Ecelinus interea quicqd Paduæ ageret, ignarus, Mārua cuius potiri deſperauerat relicta, Veronā redire pergebat, traieceratq; Minciū, ſtatiua ad eius amnis ripas triduo,

C ut dixerat habiturus, cū mala ſibi Paduæ amiſſæ nunciatio eſt allata. Sed ea diſſimulata, Veronā properè cum copijs eſt ingreſſus, primūq; omniū crudelitate ibi debacchatus eſt omniū maxima, quas unquam aliàs à tyrāno quopiam, aut perdiriſſimo homine cōmiſſas eſſe legimus. Eos nanq; duodecim milia Patauinos non quidē gregarios milites, aut diuerſi generis mercede cōductos, ſed ciues & maiori parte optimates, & equites diuerſis cruciatibus interfecit. Dumq; tanta cōmittitur impietas, tantū ſcelus, curauit Ecelinus Bachilionē fluuiū repagulis clauſum alueo ſub urbe Vicentia deriuari, quo Padua undiq; aquis priuaretur, quæ foſſis deductæ manufactis & urbē cōmuniunt, & cum plurimis uſibus, tum maximè molis ſufficiunt cōuoluendis. Curauerat item interea legatus Paduæ ſuburbia foſſis circūductis ita cōmuniri, ut conatibus Ecelini quantūuis impetuoſiſſimis de illarū aggeribus reſiſti poſſet, earumq; opere uixdū perfecto, aquas redituras apprimè neceſſarias magno impetu maximoq; omnium copiarū apparatu in Bachilionis clauſurā duxit, ad quā urbis Vicentiæ prætorem cum Ecelini copiarū robore

D obuium habuit, & pari utrinq; animorū ardore, pari cōfidentia decertatū eſt. Eratq; planè ſuperior legati exercitus, cū Bachilionē amoto obice in iuſtū redijſſe alueum clamātibus operarijs prælium eſt diremptū. Reuerſo Paduā legato cunctorū in exercitu primorum cōſilio in Vicentiam expeditio deſtinata, quę & ad Cuſtodiā uſq; uicum deducta eſt. Quo in loco cū ſigna Bononiēſis militia deſeruiſſet, multi eorū exēplo etiā ſine commeatu in patriam ſunt reuerſi, ut legatū omiſſa Vicētiæ potiundi oblata ſpe, Paduā reducere exercitū oportuerit. Ecelinus interea ſecūdo amiſſæ Padue exacto mēſe ingētem coegerat exercitū, cuius fama legatum terruit: unde accerſitis Ferraria, Venetijs & Mantua auxilijs, eccleſię exercitus eſt adauctus, & cōtulit ſe Paduā cum copijs Gregorius Montelongus, quē prius Innocētio pont. legatum patriarchatu Aquileię ornatum fuiſſe docuimus, eoq; cordatiſſimo uiro præſente Ecelini, cuius audaciam ſæpe repreſſerat, mores callēte ſpes eccleſię exercitū firmiſſima tenuit fore, ut Ecelinus ueniēs cum damno & ignominia pelleretur, quod & propediem eſt factū: cùm enim multis à Vicētia caſtris pręter conſuetudinē Paduam duxiſſet ad foſſam corona armatorum cinctam ſubſtitit, oſtēſæq; ſunt plerunq; oppugnationes, & tamē nulla intētata, ſignis ad octauā

diem derepente cõuerſis exercitus ille pergrandis re infecta Vicẽtiam & inde Veronã E
eſt reductus: ubi eũ diu tenuere animo ſuſpẽſum motus in Germania exorti, quib. aliqd
ſuſpicaretur incommodi. Nanq; Guilelmo quẽ in Romanorũ regem diu antea electum
fuiſſe oſtẽdimus à Friſonũ gente interfecto, electores Germani diſcordes in alterius fa-
cienda ſubrogatione omnem ad arma Germaniam cõciuere: & tandẽ nominatione fa-
cta nullum habitura effectum, hinc Alſonſus Caſtellæ Hiſpaniarum rex, inde Ricardus
Cornubiæ comes regis Angliæ germanus frater in uanã ſpẽ imperij ſunt adducti. Et ar-
chiepiſcopus Rauennas legatus interea Mantuã ſe cõtulerat, unde theologi Minoriſtę
Brixiam ab eo ſunt miſſi, quorũ prædicatione & ſuaſionibus Brixiani extorres Guelfa-
rum partium eccleſiæ ſtudioſi ſunt reducti, carceribus etiã ex ipſis tentos dimitti impe-
tratum, & in unũ perducta cõcordis ciuitatis regimẽ Brixia eccleſiæ partes, ut cõſueue-
rat eſt ſecuta, cum breui poſt legatus ſua præſentia cõſirmauit. Noua autẽ pauloante re-
bus Lombardiæ calamitas inuecta erat, quòd Vbertus Pelauicinus copias à Mãtuana F
Ecelini expeditione reduxit, Cremonæ & Placẽtię omiſſo quẽ gerebat capitaneus titu-
lo accepit. Quẽ partis Gibellinæ factio omnis de Lõbardia nõ ut ducem magis quàm ut
dominum eſt ſectata. Sed erecti animis Brixianorũ exemplo Papienſes primi, poſt Pla-
centini ſe in libertatem uendicauerũt eccleſiæ & legati fauoribus protegendam. Quo
item tempore, Monſſilicis, & Calaonum, quæ oppida omniũ regionis Paduanæ muni-
tiſſima in Ecclini partibus durauerãt, Azoni Eſtenſi pro eccleſia & legato recipienti de-
ditiõe permiſſa ſunt. Et Albericus de Romano, quẽ legatus Ecelino fratri, ut ſimul abſe
hoſtẽ in Taruiſio cõſeruauerat, hoſtilia tunc in Paduã facere occœpit. Tantis igitur mo-
tibus exciti Vbertus Pelauicinus, & Ecelinus quẽ Germania diſcors terrere deſierat, ſer-
uanda tyrannide fecerunt quãtoſcunq; potuerũt maximos apparatus. Quod cùm eſſet
in regione notorium, Brixiani omnium primi rebus ſuis conſuluerunt: accerſitis nanq;
à legato copijs, quas Ludouicus S. Bonifacij comes à Mantua introduxit, Gibellinos
Guelfi patria eiecerũt, & urbs planè eccleſiaſticis eſt permiſſa. Ei reformãdæ ciuitati cũ G
legatus aliquot impẽdiſſet dies, cõtulit ſe Mediolanũ, cuius ciuitatis cõponendis moti-
bus in rebellionem fatiſcentibus plurimos dies cõmoratus eſt. Et eo ibi agente Cremẽ-
ſes fide Mediolanenſibus falſa, quib. diu fuerãt ſubditi, ſeſe Cremonenſibus patronis ue-
tuſtioribus permiſerũt, quorum errati uenia dari potuit, ſi Cremonẽſi & nõ Placentino,
qui præſidiũ induxit deditio facta eſſet. Potitus Crema Pelauicinus, Quintiano & Cal-
uiſiano Brixianorũ oppidis proditione captis præſidia impoſuit, Ecelinuſq; Piſcariam
Veronenſis agri in Brixianum uerſi caſtellum accedẽs, paratum pridem exercitũ eò ſe
iuſſit ſubſequi Pelauicini copijs cõiungendũ. Et legatus interea Mediolanũ profectus,
Brixianus ſecũ traxit copias, hicq; Mãtuano, qui accerſitus aduenerat, exercitui cõiun-
ctis caſtris ad Ollium amnem Gambaræ proximũ ſunt firmata. Viderant uerò Gamba-
renſes oppidani utrunq; Pelauicini & legati exercitum, & quia in eccleſiaſticas partes
Guelfas procliuiores animis eſſent, legatum enixè orauerãt, ut apud eos diuertẽs maio-
res ex ſuis copijs manẽs, in oppido expectaret. Iſq; ueritus ne q eranr ad ſua ſigna coacti H
diuerſarũ urbium milites ſe à caſtris abſente delaberẽtur, non cenſuit abeundum, & no-
ctu ſibi renũciatum eſt ab exploratoribus Pelauicini exercitum copijs Veronenſiũ eſſe
auctum. Nec tamẽ ſatis reſcijt legatus Ecelinum fuiſſe, qui eas copias his maiores quas
Pelauicinus habebat, Piſcheriam adduxiſſet, dumq; legatus ad eam nunciationẽ ſolici-
tus quid agendũ eſſet cum ſui exercitus primoribus diſputat, hoſtes rapidum aduenta-
runt, coactiq; ad repagula caſtris ętatis noſtrę atq; etiam illius more appoſita decertare,
eccleſiaſtici milites nullum ſeruare ordinem, nullas ſtruere acies potuerũt, ut prius penè
omnes capti fuerint quàm armati. Captos legatũ & Brixianum epiſcopũ Ecelinus Bri-
xianis partium Guelfarum coniunxit pariter interceptis, & cum ſuo mouẽs exercitu ca-
ptiuos omnes præeuntibus legato & epiſcopo in longũ agmen uinctos ad Brixiæ por-
tam præmiſit. Nec uerò expectarunt qui ad urbis cuſtodiam permãſerant Guelfarũ par-
tium Brixiani, ſed portarũ claues pilo in uexillum præferẽtes pueri & mulieres ſacerdo-
tibus immixti ad exorandã Ecelini miſericordiã ſunt effuſi, quos benignè præter ſolitũ
ac blandè cùm excepiſſet, ad urbis dominatũ magnis plauſibus introductus eſt. Et Pela-
uicinus Mantuanos in partẽ prædæ adducens Cremonam ſe cõtulit. Milites uerò quos
de

A de Venetis, Ferrariẽſibus, Romãdiolis & Paduanis legatus duxerat, quotquot fuga pro- lapſi ſunt in Vrcios oppidũ cõfugerunt. Annus is erat ſalutis undeſexageſimus duodeciesq; centenus, quo in tẽpore Manfredus regni titulo elatus, & Octauiano pont. legato in Neapoli propè clauſo prima Senenſibus & cæteris de Hetruria Gibellinis præſidia dederat: qui de cõflictu apud Gambarã certior factus, Ecelinum ad proſequendum uictoriam eſt hortatus, parua uſus prudentia, qui Pelauicinũ per obliuionem præteritum ſpernere ſit uiſus, quem pariter aperta cõtumacia ſpernere cœperat Ecelinus, oppidulis de Brixiano Cremonẽſi cõtinentibus, quæ Cremonẽſes in parte uictoriæ tenuerãt, per inſidias furtumq; receptis. Erat Cremonæ hoſtis Boſus Douatius nobilis præſtantiſſimusq; ciuis, quo in regione gratiſſimo curãte Cremenſes à Mediolanenſi, ut oſtẽdimus defecerãt. Is indignatione cõmotus Ecelini rapacitatis, cui nulla eſſet ſociorũ commodi & utilitatis ratio, Pelauicinum Cremonenſeſq; facile traxit ineundam eſſe quã ipſe cordi haberet redintegrare, cũ Mediolanenſi amicitiã & fœdera, cum illo Mãtuanoq;, & cæteris eccleſiæ ſtudioſis in Ecelini perniciẽ accipiẽda. Et planè Boſi Mediolanũ miſſi opera Martinus Turrianus præpotens in Mediolano ciuis, cam ciuitatẽ Cremonenſi conciliatam ad arma ſimul cum cæteris de Lombardia ac Trãſpadana in Ecelinũ ſumendã impulit. Gregorius interea Mõtelõgus patriarcha Aquileiẽſis nõ modò cõtinuerat in fide Paduã, ſed copias Venetijs Romãdiolaq; acceſſiuerat Mãtuã trãſmittẽdas. Et aderat illi aſſiduus Azo Eſtẽſis marchio, quẽ patriarcha iuſſerat euocatas Ferraria coactaſq; undiq;, ut diximus copias, Mãtuã perducere. Annus interim à ſubdita Ecelino Brixia actus erat, quo in anno copias ille nõ magis auxerat, quàm pridẽ habitas noua diſciplina armis equis & milite expedito inſtruxerat, ut eſſent pauci multorũ operã prẽſtaturi: & noua per id tẽporis redintegrata à Martino Turriano cũ Cremonenſibus amicitia Gibellinos Mediolanenſes ab inuidia in proditionis ſcelus impietatemq; in patriã concitauerat. Fueruntq; proditionis autores capitanei, & Valuaſores, quos Fredericus ſecundus eo cognomine notatos potius quàm honeſtatos ſuarũ partiũ primores uoluerat recognoC ſci. Hi nanq; miſſis occultè nuncijs, & primorũ filijs in obſides datis, Mediolanũ Ecelino, ſi properè duceret, prodere ſpopõderũt. Etiam hinc Ecelinus Vrcios obſidione prẽmebat, inde Martinus Turrianus demandatũ ſibi à populo Mediolanenſem exercitum eduxerat, Azoni Eſtenſi, & Ludouico Bonifacienſi ac Cremonenſibus apud Soncinũ, quò illi cõuenerant coniungendũ. Itaq; Ecelinus tantæ ſpei fœderibus conſtitutis, agrũ Vrciorũ uaſtat incenditq;, & impedimenta iubet feſtinanter in Brixiam cõportari. Inde nocte cõcubia per pontem Palatioli cum expeditiſſimo quinq; milium equitatu profectus ad pontem Caſſiani Abduæ impoſitũ primis ſubſtitit caſtris, ubi quum nullus eſſet repertus, quod in fœdere aſcripſerat, à Mediolanenſibus coniuratis miſſus, malo ſe augurio mouiſſe domo dixiſſe fertur, & ſublatis derepẽte ſignis in Modoetiæ ſuburbia eſt delatus: effeciſſet uerò quod cõcupiuerat Ecelinus, niſi nouo deus auxilio illius aduerſa rijs ſubueniſſet. Bergomẽſis nãq; uir quiſpiã parti Guelfę cõſtitutam, cuius erat cõſcius, proditionẽ Martino Turriano per celerem nuncium manifeſtauerat. Et uno eodemq; D die hinc Ecelinus ab Vrciana obſidione mouit, inde Martinus Mediolanũ reuerſus copias, ne dilaberentur, in Romanæ portæ ſuburbio continebat. Qui uerò Soncini erant Eſtenſis, Pelauicinuſq;, & Bonifacienſis duces Ecelini ueſtigia ſequuti, quo die ad pontem Caſſianum peruenerant, eademq; die Modoetiam Ecelinus oppugnatam, quum non cepiſſet, Tricium duxit, cuius oppidi ſuburbia ui capta diripuit ac incendit: & cum arcis ualidiſſimæ cuſtodes non ſolum reſiſterent, ſed illi iaculis ſaxiſq; supernè dimiſſis infeſtiſſimi eſſent, uicum acceſſit mercatum populo frequentiſſimũ nulli moleſtus, qui annonam equitatui præberet. Nam angi mœrore cœperat, & planè incommodũ pernicjemq; extimeſcere, Martino quod nouerat in Mediolani ſuburbio copijs agẽte, & cæteris hoſtiũ copijs reditũ in Brixianos prohibere ac intercludere paratiſſimis. Etiam ex ſuis Italicum quenq; in fugam defectionemq; ſignorum pẽdere cernebat. Quamobrem deſperatione ductus, tanquam hoſtes inuaſurus duxit in pontem Germano equitatu media ſui exercitus parte præmij ingentis pollicitatione onerato, ut uel tantiſper hoſtẽ ponte deturbatum auerterent, quoad ipſe tranſgreſſus ſuæ ſaluti fuga armiſq; conſuleret. Sed durum atque impoſſibile fuit Germano ferocem ponte militem deturbare, qui

An. ſal. M.cclix.

apertis illis cãpis par pugnãdo superiorq́ fuisset. Et Ecelinus dum instat urgetq́ sagitta E in incertum missa ad crus infimũ saucius homo decrepitus, qui annum ageret octogesimum laxari cœpit, & tamen timore uires addente, omissa pôtis pugna, amnem paulò superius uado traiecit. Et prælio leui cõmisso captus uir malignus, Soncium q́ perductus interijt, hicq́ finis tyranno fuit, qui quatuor & triginta annis Tridentũ, Feltrum, Ciuitadum, Taruisium, Paduam, Vicentiã, Veronam, & demũ Brixiam oppressas tenuit. Quę urbes ad eius mortis nuncium sese in libertatẽ Romanę ecclesiæ obnoxias uendicarũt, Taruisina urbe excepta, quã Albricus frater, sicut docuimus obtinebat. Eũq́ Taruisini patriarcha hortante, ac præsidia pollicente, ut caperent occiderentue intentarũt. Quod cum ille resciisset, uel potius esset suspicatus, ad S. Zenonis castrũ in regione munitissimũ, uxorẽ filiosq́ & filias cum suppellectile thesauroq́ præmisit, & nocte subsecutus omnia diligẽtissime & copiosissime parauit perferendæ obsidioni ꝙ diutinæ necessaria: quem longe fefellit opinio, quod quatuor tantummodo mẽsium perpetuis penè oppugnationibus defatigati cõmilitones sui facta deditione eum uxoremq́ & filios ac filias F uinctos in manus hostiũ perduxere: quos omnes mutuo se conspicientes, ac uitæ anteactæ uicissim culpãtes diuersis tormentorũ & quidem exquisitorum generibus, qui parentibus filiisue, aut fratribus ab Ecelino, & ipso Albrico orbati erãt, excarnificatos interfecere: nec uerò minores fuerũt motus, qui põtificis quoq́ Alexãdri quarti tẽporib: hinc Cõstantinopolim inde Christianas Asię urbes & insulas agitauere. Cupiuerat Alexander ipse ad prima assumptionis suæ tẽpora Christianis Asiæ rebus subuenire, q̃d ut intẽtaret, nedũ perficere posset à Manfredi agitationibus est prohibitus. Erant em̃ Ptolemaida, Tyrusq́ urbes opum amplitudine, populorumq́ frequẽtia adauctæ, utpote in quas Veneti, Genuẽses & Pisani per annos iam quatuor & sexaginta quo t à Christianis fuerant possessæ, omnẽ orientis occidentisq́ cõtraxerant mercaturã. Qui tres de Italia populi separatas quisq́ areas, & uicos domibus cõtinuatos, separata habebãt prætoria, in quibus iudicia in suos tam ciuilia ꝙ criminalia exercebant, nihilq́ erat duobus eorum populis in eadem urbe præter ecclesiam cõmune: de qua tamẽ apud Ptolemaidam G Veneti, Genuensesq́ altercationibus sæpenumero cõtenderũt, quod Veneti tertia eius urbis parte in uim fœderũ pridem cum Balduino rege Hierosolymo ictorũ donati, monasterium S. Sabæ eius urbis primariũ sibi propriũ tenere quæsiuerãt. Hisq́ auditis contentionibus, Alexãder pont. censuit iussitq́ monasterij illius collationis ius, & omnem dispositionem utriq́ populo fore cõmunes, cuius cõcessionis apostolicas literas ne ab altero occultarẽtur eodẽ utriq́ tenore dedit. Sed Genuensis pręueniẽs literas Philippo Mõteforti Gallico Ptolemaidæ urbi tũc de more expeditiõis Christianę præfecto ostẽdit, & eius amicitia fretus monasteriũ in arcem castellumue communitum sibi, excluso Veneto, tenere cõstituit. Suborta exinde contentio tumentes prius nõ inuidia magis ꝙ illatis hinc inde iniurijs & damnis duorum præpotentiũ populorum animos exacerbauit, quos tantũ abest, ut demulcere ac mitigare quæsiuerit Philippus, quod Venetos tertiam urbis partẽ dominij, ut dicebãt, sibi arrogãtes, populariter Ptolemaida abire iussit. Eam iniuriam, id damnũ dedecusq́ indignè tulit Venetus, & Tyro quò se receperat, Pi H sanos allocutus facile in sententiã duxit, & spreto fœdere quod cũ Genuensi pauloante iecerãt, societatem ipsi nouam in communem utriq́ hostẽ Genuensem inierũt. Perq́ id tẽporis alia item pacis belliq́ fœdera cum Manfredo regem se appellante pont. Alexãdri quinto anno cõstituta sunt, in quib. id expresse actũ est, ut in solos de Italia Genuẽses classis Veneta regiæ adiungeret. Dũ eis Veneti fauoribus cõparandis intenti sunt, Placẽtia Cypri regina, duxq́ Antiochenus, & tẽpli Hierosolymi magister, ac Ioãnes Ibelini comes, quib. esset assidua Ptolemaidę Tyriq́ cõuersatio, Mõteforte insolẽtię, temeritatisq́ & iniustitiæ increpauerũt, fore dicẽtes, ut nisi re in integrũ restituta, Venetos cõciliet, rẽ in Asia Christianã id erratũ, id scelus suũ euertat. Cumq́ elatũ, & q̃d cõstat semiamente hominẽ in peruicacia perstare Veneti resciissent, triremes tredecim, quæ sibi tũc Tyri erãt, raptim educũt, Ptolemaidam aduolant, catenã qua portus claudebatur refringunt, ilicoq́ naues Genuensiũ tres ac uiginti, triremesq́ binæ exarmatę incẽdio absumptæ, ac S. Sabæ castello monasterium impositum est destructũ. Genuenses uerò interea apud Tyrum & ipsi duas & uiginti triremes armauerant, quę Venetorum auctæ in dies

A classi sępenumero cōcurrerunt, ut nullis per id temporis Saracenis, aut Turcis euertēda re in Asia Christiana fuerit opus, successit tamē paulisper Veneta classis in mare Pōticū delata, quę Mesembriā urbē de Saraceno expugnatā diripuit. His quę apud Ptolemaidā gesta diximus, Genuę nūciatis, classem ea respublica ingentē armauit, triremes quadraginta, naues ceteas decē, quæ Tyrū sunt missę, & pariter Rainerius Zenus dux triremes Venetijs quindecim, taredas decē, & qui ex Venetis Ptolemaidæ agebāt, undequadraginta uachetas naues ceteas decem parauere, paresq; potētatu & armis in Asia Veneto Genuēses hoc uno erāt inferiores, q Tyrū uterq; cōmunē habebat urbē, in qua quātum claudebat portus, hostilia à Latini nominis magistratu inuicē facere prohibebāt. Ptolemaida uerò Genuēsis cum suo Mōteforti erat exclusus, unde Veneto cōmoda præsidia accedebāt. Alexāder interim pont. Romanus his quę apud Ptolemaidā malè inchoata, peiores apud Genuā, Venetiasq; progressus habebāt, auditis, oratores ab utraq; repu. & pariter à Pisana ad se mitti curauerat, pacēq; inter eos cōponere erat connixus, quæ iam

B pro clausula habebat: cùm ad annū salutis sexagesimū, duodeciesq; centenum, ex Asia est allatū, ingētes, & nisi Veneto Pisanus accessisset, pares eas classes, Ptolemaidā inter & Tyrū acre prælium depugnasse, cuius uictoria duobus cōiunctis populis cōtigisset: & hinc Genuēses qnq; & uiginti de suo amissis nauigio in Tyri portū cōfugit, inde uictrix Veneta Pisanaq; classis Ptolemaidā est reducta: abususq; est uictoria Venetus, qui publica tūc primū ac priuata Genuēsis populi in Ptolemaida ędificia demolitus est, turrim ingētē cū prętoria cui erat apposita, & horrea, mercatorūq; apothecas, qnetiā uiatores, præco & apparitores, q de Genuēsi ad eam diē manserāt Ptolemaidę sunt expulsi. Cùm itaq; Genuēsis resp. suos à Romana curia reuocasset ad pacē tractādā missos oratores, id à Venetis pōtifex impetrauit, ut captos in prelio dimitterēt Genuēses. Erāt itē ea tēpestate res apud Cōstantinopolim in pessimū adductæ locū, adeò ut Balduinū Imp. cæterosq; Latini nominis in Romania agētes retinēdi ea quę erāt reliqua desperatio inuasisset, quib. & uires & animos restituit ducta in Aegeū primo, post in Pōticū mare Veneta clas- An. sal. M.cclxi.

C sis, quam ex uictoria in Ptolemaidæ portū reductā fuisse docuimus. Et fortè tūc accidit Theodorū Vattati Gręcorū, ut appellabāt, Imperatorē mori, duob. filijs supstitibus, quibus pueris Michaelē Palæologū sibi affinitate cōiunctū testamēto dederat tutorē. Qua ut apparuit securitate per Imperatoris Latinorū rebus addita, classem Veneti à Pontico reuocarūt. Sed Michael Palæologus uir ingētis spiritus multa in Latinos est aggressus, quę Vattari penè decrepitus dimiserat intētata, primumq; omniū Guilelmo Frācigenæ Achaiā, & proximas Gręciæ regiones obtinēti prelio cōgressus eum superauit, captūq; Adrianopolim perduxit: inde uersam in mare Ponticum regionem, ut reciperet, misso exercitu curare cœperat, cùm Balduinus Imp. copias quę sibi erant omnes nauibus imposuit, quas præfecto classi prætore Cōstantinopolitano gēte Venero, ad ipsius Pōticę oræ defensionē uoluit circūduci. Interea qui erant Cōstantinopoli uetusta origine Græci odiosum pridē, ut est gentis natura, Latinū nomen inde cōstituerāt eijcere. Inita itaq; cōiuratione Palæologus de recipienda urbe per idoneos est admonitus. Classe igitur im-

D peratoria, quæ omnes asportauerat Latinorū neruos, in Pōtico iam agente, adueniens exercitu Palęologus, refracta à coniuratis porta nocte cōcubia est admissus. Balduinus uerò Imp. & Pantaleo Iustinianus patriarcha nauigio derepente cum suis omnibus & rapta supellectile ad Euripum sese profugi receperūt. Potitus urbe Palæologus ea iecit rebus suis impietatis scelerisq; fundamēta, quibus postea respondit omnis sua successorumq; ex ea cognatione Imperatorum uita, qui tātum imperium, tantam Romani olim, post Græci, demum Latini nominis dignitatem suis leuissimis perditissimisq; moribus in manus Turcorū dedere, potius quàm peruenire, aut prolabi permiserūt. Is enim tutor crudelissimus pueros fidei suæ sub affini nomine ab eo qui eum extulerat cōmendatos cùm interfecisset, imperium assumpsit. Finisq; fuit Latinorū in Constātinopoli imperio per annos duo de sexaginta cōtinuato. Qua itē tēpestate Octauianus cardinalis Vbaldinus, re Neapolitana, & illius regni, quàm parum feliciter administrauerat omnino derelicta, ad Alexandrum pont. Viterbij agentem redijt. Nam postquam is pontifex Claram uirginem anno pontificatus sui tertio Ananiæ in sanctarum collegiū retulit, Viterbium ad pacē, de qua suprà diximus, inter Venetos & Genuenses tractandā se contulit.

Vbi

Vbi anno salutis primo sexagesimo, duodeciesq; cẽteno diẽ obijt, uaria & maiore parte E
Anno sal. M.cc.lxi. aduersa cũ omni põtificatus tẽpore, tum maximè extremo anno fortuna usus, qui omne
regnũ Siciliæ contra atq; sciuerat, & urbem Florentiã in Manfredi hostis ecclesiæ pote-
statem uenisse, Cõstantinopolim à catholicis amissam, bellum inter potẽtissimos Italiæ
populos Venetũ Genuensemq;, & Pisanũ esse inchoatum, eodem quo obijt anno uidit,
ut sola, sed solida, & multifaciẽda eum cõsolari potuerit felicitas illa Transpadanorum,
Lõbardorũq; ecclesiæ deditorũ, quos eodẽ quoq; anno Ecelini Alberiniq; fratris exci-
diũ ab immani horrẽdoq; seruitio liberauerat. Suffectũ Alexãdro Vrbanũ eius nominis
quartũ pont. Romanorũ ex Trecensi Gallica urbe oriundũ, tribus annis & mense uno,
quibus uixit, eadẽ Manfredi tyrannidis, quæ & Alexandrũ ussit cura, ut eisdẽ penè di-
uisionibus rerũ diuersis in locis gestarũ, quas ꝓximè secuti sumus, utẽdũ esse ducamus.
Primumq; locũ res habebit Hetrusca. Gibellini Florentiã reducti Guelforũ, qui patria
excesserãt, inter se cũ diuisissent, multas illorũ ædes, turresq;, & uillas demoliti sunt. Idq;
impetu & furore factũ, inde missi sunt ad Mãfredũ oratores accepti ab illo beneficij gra- F
tias acturi, & magnis oraturi precibus, ut Iordanẽ cũ equitatu præfixo termino diutius
apđ eos sineret permanere. Interim Hetruria omĩs motibus turbata erat, Guelfis alicubi
illos uictoriæ cõfidentia & fauore patria deturbãtibus, Guelfi tamẽ Aretini omniũ pri-
mi quàm primũ, qui prælio ad Arabiam cõmisso superfuerant, in patriam peruenerunt,
quicquid erat domi reliquiarũ Gibellinæ gentis malè habitos expulerũt: pariter Minia
tenses Pistoriensesq; fecerũt. Lucenses uerò cõfisi pręsidio, quod Florẽtini apud se exu-
lantes præstabãt, intentauere. Erã à Manfredo interea Florentiã redierãt oratores, id ma-
ximè nunciãtes paucorũ mensiũ moram Iordano equitatuiq;, & ea quidẽ difficulter re-
gem concessisse. Anxius nanq; animi esse cœperat ab Vrbani pont. apparatibus, quos
eum ingẽtes facere intellexerat. Crucesignãdos enim ex omni orbe Christianos, sed ex
Gallijs accuratius sacrosancto de more decreto exciuerat, q̃ ductos à Mãfredo in Italiã
Siciliãq;, Saracenos, & ipsum ecclesiæ hostẽ armis pergerẽt deturbare. Ea itaq; oratorũ G
denũciatione nõ magis Florẽtini, q̃ cæteri de Hetruria Gibellini sunt territi: quippe qui
intelligerẽt se eo carentes præsidio certaminibus ubiq; implicandos, in quibus succum-
bere timebãt. Vt ergo quid agendũ esset, prouidendumq; discutere possent, cõuentui lo
cus apud Emporium oppidũ est indictus. Ibi cùm multa & uaria essent à singulis dicta,
Pisani, Senensesq; facilè in eandẽ sententiã uenerũt, nil salua urbe Florentina prouideri
discernique posse, quod solidã diuturnamq; allaturũ, cõseruaturumq; sit Gibellinis Hetru
riæ salutẽ: ea autẽ sublata urbe, & Guelfis illis Hetruria omni, quod facile foret pulsis, ni
hil posse incõmodi uictoribus impẽdere. Intererat cõuentui Farinata Vbertus, nullum
interea uerbũ, ut eius hominis naturã ac mores diximus fuisse locutus, qui eandẽ diruẽ-
dæ Florẽtiæ sententiã refricari audiẽs, tunc aspectu cõmotior assurgẽs dixit, Florẽtiam
urbem, quã ipse nõ ędificasset, se uiuo dirui nõ passurum: hisq; dictis cõsilio se proripuit,
quod ilico dissolutũ est. Post paucos exinde dies profecturus Florentia Iordanus omni
bus bello socijs Hetruriæ Gibellinis facilè persuasit, cõductos stipendio equites mille, H
quibus in cõmuni omnes soluerẽt, Guidoni Nouello attribuẽdos: quẽ præfectũ præsi-
dio administratoremq; Florẽtiæ pro Mãfredo relinquebat. Isq; uir celsi & ipse animi eo
equitatu cõscripto, & ciuitatib. oppidisq; Gibellinis copias ad se mittere iussis, conflatũ
inde exercitũ in Lucẽses duxit, apđ quos exules Florẽtinos frequẽtiores q̃ alibi esse no
uerat. Iãq; Nouellus nõnulla ceperat de Lucẽsibus castella, cũ illi à Florẽtia nunciatũ est
Florẽtinos exules Signiã furto occupasse, quo ex oppido natura loci munitissimo Flo-
rẽtinus pariter & Pisanus agri maximè poterãt infestari. Irruerũt igiĩ propè populariter
Pisani, & eò ducturus signa cõuerterat Nouellus, cũ sibi est celeritate relatũ, noctu ꝓfu-
gos occupatores oppido excessisse, maximũq; is ausus Lucẽsi simul & Florẽtino exuli
attulit incõmodũ, ꝗ eo Signẽsi facto elatiores redditi, prẹlio quoq; pręsũpserũt cũ No-
uello decernere, à quo fracti fugatiq; ac multa cẹde cõfecti sunt, agerq; Lucẽsis tũc omĩs
in Nouelli potestatẽ est factus. Ea affecti clade Lucẽses, pacẽ quibus petebãt libertatis
retinẽdæ cõditionibus nõ impetrauere. Et Aretini interea, Guelfarũ partiũ bello à suis
extorribus Gibellinis à Senẽsibusq; agitati ægrè resistebãt. Qui Nouellũ quoq; ductu-
tum in se audientes spõte patria migrauerũt. Quam qui sunt reducti extorres Gibellini
acceptis

A acceptis à Nouello magiſtratibus pro Manfredo tenuerũt, eorumq́ exẽplo Piſtorïẽſeś Gibellini Guelfos quũ eieciſſent, facti ſunt in Manfredi magiſtratuũ poteſtatẽ. His deterriti aduerſariorũ ſucceſſibus, Lucenſes fœdera clandeſtinè cum Nouello inierũt, per quę Mãfredi dominio ſunt ſubiecti. Inde improbati, quod Florẽtinos apud ſe exulãtes, conſiliũ fœduſq́ cum Nouello ictum cælatos de repentè pelli oportuit, quibus uxores, paruoſq́ filiolos in fugæ modũ trahentibus, nihil quod domi eſſet præter indumentum aſportãdi facultas eſt præbita. Hiq́ omnes facto agmine tranſmiſſo Apẽnino Bononiã peruenere. Sicq́ omnis Hetruria tũc Mãfredo, aut ſubdita fuit, aut eius magiſtratuũ uoluntati, omneſq́ Hetruſci Guelfarũ notati partium patria pulſi Bononiã ad Florẽtinos exules confluxerũt. Quæ omnia quarti Vrbani primo pontificatus anno fuerunt geſta. Quo item anno motus prędictis ſimiles ac prope maiores Lombardia pertulit, & regio Trãſpadana Ecelini morte audita, quod ſuprà diximus, quæ fuerãt omnes, cœperantq́

B libertati ſtudere, quã Romanæ fauor & umbra eccleſiæ protexiſſet. Brixianos tñ omniũ primos inchoatã pauciſſimis diebus quietem continuare prohibuit tyrãnus: cùm enim Gibellini urbẽ adminiſtrãtes Guelfis reducẽdis ſuſpẽſi animis deliberabũdiq́ pẽderẽt, Vbertus Pelauicinus id fieri diſſuaſit, per cuius facti ſpeciẽ cõſeruãdi copias urbi admonuit, de quo loco clãdeſtina cũ extorribus Guelfis machinatus eſt, remq́ in eũ perduxit locũ, ut urbi adminiſtrãdæ ab utriſq́ præfectus eã ſibi dominio ſubegerit. Mãſerat ad eã diem in carcere archiepiſcopus Rauennas Romani pont. legatus, quod eum Gibellini ne Guelfis faueret dimittere noluerũt. Quẽ poſtea Pelauicinus in carcere iuſſit diligentius cuſtodiri, ne prouinciã in pace, & põtificis obediẽtia liberatus cõſeruaret, quã ipſe turbatã euertere & ſibi ſubijcere intẽdebat: hic epiſtolas ſpreuit, quas Vrbanus põtifex pro liberatione legati multas ad eum dedit. In quã liberationis deſperationẽ cum ſe adductum cerneret archiepiſcopus, ingenio eſt uſus. Nanq́ corruptis re pecuniaria datis à Pelauicino cuſtodibus fugiẽs Mantuã ſe cõtulit, quæ urbs ſimul cũ Verona, Vicẽtia, &

C Padua inchoatã ad Ecelini mortẽ concordiam ac pacem cõſeruauit. Veronenſes enim accerſitum Mantua Ludouicum S. Bonifacij comitem ciuem ſuum nõ ut dominum, ſed tanquã publicorũ directorẽ executoremq́ conſiliorũ uenerabãtur. Et Mantuã Rauennas archiepiſcopus ſua præſentia tutã reddidit, prout Gregorius Montelongus Aquileienſis patriarcha, Paduã, Vicentiam, Taruiſiũ, Feltrumq́ & Cenedã tutabatur: Pelauicinus uerò præter Brixiã, Cremonamq́ ſubditas ſibi urbes, Placẽtiam, Parmã, Papiam, & ipſum etiã Mediolanũ ita ſuis infecerat partibus, ut alter Ecelinus uideretur effectus. Parmenſibus autẽ Pelauicini partes ſectãtibus, Mutinẽſes & Rhegini, Ferrarienſiũ, Bononienſiumq́ cõſilio eccleſiæ partes tenuerũt, quod ut ſolidius certiuſq́ facere ac cõtinuare poſſent, Gibellinos ex utraq́ urbe armis eiecerũt. Ad quã rẽ cõficiendã accerſiti Bononia exules Florẽtini, maximo fuerũt auxilio, q̃d hi armis tractãdis ſimilibuſq́ gerẽdis rebus innutriti, odio quoq́ Gibellini nominis operã ſuã ardẽtius nauauere, & eos rerũ inopes familia extra patriã grauatos, prædæ auiditas incitabat. Bona eñ illorũ, qui Mutina primũ, poſt Rhegio pellebãtur, ipſis Florẽtinis in præmiũ ſtipendijq́ locũ pro-

D miſſa affatim ſunt cõceſſa, adeò ut inde ditati, equos, arma, & famulatũ ſibi parauerint, in cohortemq́ creuerint ſplẽdidiſſimi equitatus. At apud Cõſtãtinopolim eodẽ primo pontificatus Vrbani anno Veneti Palæologũ bello agitare non deſierãt, quem ui & armis tyrãnide deturbaſſent, niſi illũ Genuẽſes ſummis conatibus protexiſſent. Nãq́ belli ſocietate ſecũ inita claſſem eò perduxerũt omnem, quã poſt acceptã prælio cladem ad Tyrum maiorem prima inſtructioremq́ habebãt. Guilelmus ille Gallicus, Achaiæ, & Bithynię princeps, quẽ in tutorẽ ſe agentẽ ſuperatũ captumq́ fuiſſe oſtẽdimus, caſtrum Maluaſiæ munitiſſimũ obtinebat: quod cũ Palęologo permiſiſſet, carcere liberatus, iſq́ Venetis fœderatus bellũ acre in Coſtantinopolim ſubditaſq́ Palęologo prouincias gerebat, ut Creta, Euripoq́, quæ & Nigropõtus, Motonio, Coronioq́ & Nauplio, ſiue ut dicũt, Neapoli, Romaniæ, Venetorũ locis Guilelmi principatus, regio bello cõiunctis tanto Palæologus indiguerit præſidio, quantũ uexerat Genuenſis, Venetæ eñ claſſi in Põtico fuerat: ad primos nunciare Palæologi tyrãnidis motus ſeptem & triginta triremes, Rainerius Zenus dux addiderat: quæ dũ Ionio mari nauigat, ſexaginta Genuẽſiũ Gręcorumq́ triremibus ad Theſſalonicenſem finem obuiauit. Illiſq́ nihil mouentibus,

Veneta

Veneta classis minor maiorem impetere nō est ausa. Sed hac noua classe Nigropōtum E appulsa, tres aliæ Venetorū triremes Constantinopolim prædatum iuerunt: dumq; factam ingentē asportant prædam nauigio, quod apud Thessalonicam, Genuensem Græcumq; habuisse diximus in Bosphoro obuiæ fuerūt captæ, & partem uirorū qui inerant Genuensis interfecit, partem aliam omnē Constantinopolim ductā Palæologus excæcauit. Eadēq; Genuensis & Græca classis paulopost egressa Bosphoro ad Veneti dāna circūacta est, cui dux & triginta Venetorū triremes forte apud Potros insulam sunt cōgressæ, prælioq; potētissimæ classes magnis utrinq; animis decertarūt: & Venetus superior quatuor ex hostili classe captas abduxit, cæteræ cōnixæ remis uelisq; in portū Maluasiæ confugium habuerūt. In Asia uerò interim Ptolemaidā urbem incolentes hospitalis Rhodi magister, cæteriq; nominis Latini proceres ita Venetis fauebāt, ut ipsorū ea urbs iuris potius quàm omnium Latini nominis populorū esse uideretur: econtraq; Tyrum incolētes Genuensi fauores pro uiribus supraq; præstabāt, ut hæ urbes tanto captę retentæq; Christianorū sanguine, detestādo affligerentur bello, quæ à Saraceno interea F quiescebant. At Manfredus Hetruria, sicut diximus, penè omni potitus Marchiā quoq; Anconitanam dubia utriq; fide uacillantē suis partibus cōsentire coegit, moxq; moliri cœpit, si quā posset pont. Vrbanum cæteris ecclesiæ prouincijs expellere, cumq; machinationes intentatæ satis nō succederēt, uim apertā adhibuit. Saracenos enim ex Africa mercede cōductos ex Sicilia accersitos alijs cōiunxit Saracenis, Luceriā, sicut suprà docuimus, Frederici patris sui dono decretoq; incolentib. Hicq; nihil ab excōmunicatione morati Fursinonem usq; Campaniā populati, pariterq; Guido Nouellus ex agro Senēsi mouēs, terrā Hetrusci ecclesiæ patrimonij populabūdus impetijt. Præuiderat diu pontifex hæc futura, miseratq; S. Clementis cardinalē in Gallias, quo curante prædicata cruce signato ingentem exciuerat militiam in Manfredum complicumq; de Italia, & in primis in Saraceni excidiū pugnaturā, Guidoq; Antisiodorensis episcopus, Robertus comitis Flādrensis filius Caroli prouincię, & Andegauorū comitis gener, & Ricardus comes Vindociensis crucesignati eam sibi prouinciā assumpserunt: quorū edicto crucesignatis, qui suas uellēt sequi copias, dies ad conueniendū apud albam Pompeiam Italiæ sub Alpibus urbem dictā. Cōtractum inde exercitum in Hetruriā ducturi duces Gallici Lombardia iter facere constituerūt, non ignari Pelauicinū Manfredo consortē, ut transitu eos intercludat pro uiribus enixurū. Cùm est in Brixianos uentū, Pelauicinus paratissimas opposuit copias, quæ prœlio leui comisso fractæ ac dissipatæ sunt, alterq; exercitus Pelauicini maior se præsente ad Ollium amnē oppositus nōnihil moratus est crucesignatos, quòd ad amnis uada pugnandum fuit obicibus cōmunita: destitit tamen incepto Pelauicinus, Mātuanos à tergo instare ueritus, quos nō dubitabat pro exercitu suppetias allaturos. Progressi Mātua, & inde per Bononiā, Romādiola crucesignati Perusiam peruenire, quos ad benedictionē ad se cōuocatos pōtifex à Viterbio per Sabinos, Marsiosq; in Campaniam deduci curauit. Romani enī & si nihil aduersus ecclesię terras per ea tempora moliti erant, pontificē tamen Vrbanū sicut nec defunctū paulo prius H Alexandrū ut in dominum admitterēt, adduci nō potuerant: & tamen omissa senatoris ex Romana gente pridē solita creādi consuetudine, senatorē tūc primū externæ originis habere cœperāt, Brācaleonem quendā Bononiēsem, qui ut integer magnanimusq; promissam iureiurādo iustitiam cōseruare, ac furta, rapinas & homicidia punire cōtenderet, à factiosis magistratu delectus est. Bononiēses uerò Romanos ciues casu Romādiola iter facientes cùm detinuissent, pont. Alexandro intercedente, mutua utrinq; liberatio est cōcessa, & Brancaleo liberatus iterū senator à Romano populo cōstitutus est. Hisq; populi magnatūq; cōtentionibus est factū, ut Romæ senatoris exploso nomine, Brāderesij tunc primū creati sint, qui numero plurimi ex omni regione sumpti, urbē ex arbitrio administrarent: perducti in Campaniā crucesignati paruo negocio Saracenos nullo penitus effuso sanguine expulerūt, quòd illi fuga sibi consulētes, intra Liris fluuij, siue ut appellāt, Gariani claustra ac munitiones se cōtinebāt. Fuissetq; magno & diuturno bello opus, tantis fretū uiribus Manfredum sui regni claustris, & quidē munitissimis deturbare. Maiorē etiā interea solidioremq; rebus suis ecclesiæ opem Vrbanus pont. afferre cogitauerat, cuius rei cōficiendæ spes quāprimū est allata, crucesignatos cēsuit dimittendos.

A mittendos. Nam oratum Franciæ regem Ludouicum facile in sententiā duxit, ut Carolus prouinciæ & Andegauorum comes ipsius Ludouici cōsobrinus ac gener Siciliæ citra ultraq; fretum rex creatus copias duceret, cum quibus concessis regni iuribus potiretur Carolus q; pontifici & regi facilem se præbens omnia disponere ac parare cœperat, tantæ expeditioni, tanto muneri exequendo necessaria, cū Vrbani pont. renunciatā mortē creditū est constitutū Caroli facinus turbaturam: duos eius pont. tempora tulerunt celebris famæ uiros, Thomam Aquinatem prædicatorū, & Bonauenturā minorum ordinis: Thomamq; hi motus regni Siciliæ, de quibus nunc agimus, ad doctrinæ ac religionis uiam traxisse uident. Quo in tempore Conradus ex gente hac Sueua imperator, Aquinū, sicut ostendimus, uastans, Thomā Petrū parentes eius genere nobiles, & in oppido primarij patria profugi Cassinensis cœnobrj monachis cōmendatum reliquerunt alendū: ubi literis ac religioni operā dare cœpit, ad eamq; peruenit doctrinæ excellētiam, ut nemini philosophiæ & theologiæ scientia secundus habeatur. Vrbano ad quarti anni pon

B tificatus sui initiū apud Viterbiū defuncto, cardinales Clementē eius nominis quartū absentē subrogauerunt. Is Guido prius Fulcodij appellatus est, qui uitæ consultorū totius Galliç primarius, præstantis quoq; aduocati causarū in regū Franciæ curia laude ornatus est, uxoremq; & filios habuit, qua defuncta Podiensis primo episcopus, post Narbonēsis archiepiscopus, demum & cardinalis & Sabinensis simul episc. fuit. Eum itaq; celebris famæ & magnæ rerū experientiæ cardinalē pont. Vrbanus cōponendis inter Henricum Angliæ regem & Simonē Montisfortis comitem illius cōsobrinū contentionib. legatū miserat, de qua legatione pontificalis eum addita dignitas reuocauit: raroq; alias quicquā oportunius accidisse uisum est, q; eius pont. in Italiā aduētus, quē Manfredi insidias timentem nauigio quidā mercatorio religiosi mendicantis habitu terra uenisse asserunt: quod constat, Perusiā primo cū aduenisset accersiti cardinales eum deduxerunt Viterbium, de qua urbe amoliri & parare cœpit, quæ Caroli propediem affuturi conatibus accōmoda iudicauit. Quanquam Carolus paulopost Massilia soluens cum triginta

C triremibus in Tyberim est delatus, Romamq; peruenit. Non possum hoc loco non damnare eorū qui pont. Vrbani tēporibus ætate proximi scripserunt ineptias, apud oēs em, qui numero multi sunt, consimilis est traditio, Carolū benigne à Romanis acceptū, pōt. decreto senatorē urbis fuisse creatū: quem magistratū anno penē administrauerit, suas expectans copias, quæ ex Gallijs ducebant. Ptolemæusq; Lucensis præfatus se quicqd rerum eius tēporis gestarum scripsit uidisse, cum prædicta de Carolo nude, sicut & alij, dixerit, quosdam addisse cardinales à Clemente pont. missos, Carolū in Lateranensi ecclesia Hierusalē & Siciliæ regē, & Beatricem uxorē reginā declaratos coronasse: nec est qui dicat qua ratione aut causa factū sit, ut pontificem Romani nō admiserint, cuius iussu talem tantūq; senatorē accipiebant: aut cur is Romæ potius præsente amicissimo rege noluerit esse, q; Perusiæ aut Viterbij, sicut & prædecessor suus Vrbanus exulare. Qd̄ nobis constat, Carolus dictorū regnorū corona ornandus, per solennē stipulationē cōscriptaq; quæ extāt, annuos duodequinquaginta mille aureos in feudi pensionem subie

D ctionisq; & recognitionē Romanæ spopōdit ecclesię. Hisq; in fœderibus actū, nec fuccessorum cuipiā licere Romanū imperiū, si etiā ab electoribus demādatū esset, accipere, administrandū. Nam etsi terrebat pontificē Frederici primi & secūdi imperatorū memoria, pręsentis quoq; temporis motus formidabat. Alfonsus enim rex Castellę imperiū, ad quod in controuersia electus erat, armis & largitione adnitebatur accipere, & comitem Cornubię fratrē regis Anglię illius aduersariū parui facientes Germani electores, in Carolum faciliter consensissent, nec id ęquo tulisset animo Alfonsus, quē constat in Italiam ducturum fuisse, nisi eum distinuisset Henrici & Frederici fratrū suorū suspicio motuū, quos regno pulsos extra Hispanias exulare coegit. Henricus em̄ in Gallias, Fredericus in Africā accesserant, ut Saracenos hic, Gallos ille ad Castellę regni incōmoda concitarent. Et erat Henricus pecunijs ditissimus Hispania asportatis. Interea Caroli copiæ trāscensis Alpibus in Lombardiā uenerunt, quibus Mutinam appulsis cohors Florētinorū exulū factis apud Mutinā Rhegiumq; rapinis, sicut ostēdimus, ditata se adiunxit, eosq; Gallici pceres, q nouerāt acerrimos Mãfredo hostes esse, libēter in cōsortiū admiserūt, ductoq; Romādiola Vmbriaq; siue ducatu Spoletano tantū exercitū Carolus per Sabi-

nos in Campaniam flectere iussit, ipse paulopost cum eo, quē Romæ contraxerat, haud E
quaquam minore exercitu est profectus. Richardus namq; Vindiocīēsis comes cū co
pijs crucesignatis in Saracenos, sicut docuimus, ductus: & multi de Hetruria, alijsq; Ro
mā circunstantibus prouincijs Guelfi eum cupientissimi sunt sequuti. Quum est uentū
ad Lirim fluuium, Manfredi præsidia Ceperano imposita oppidū absq; certamine dedi
derunt, maiorem inde conatū Carolus superando Cassinensi ad Germanū oppidū saltu
adhibuit, q᷑ præsens ipse Mãfredus locū natura operibusq; munitissimū magnis quoq;
copijs defensabat: superauit tamen Carolus non magis uirtute aloquin egregia, q̃ ho-
stis negligentia: qui Carolum in patentibus, ut dixi, campis expectaturus, Beneuentum
usq; retrocessit: & paucis apud Germanum relictis cū uirtute & audacia oppidū aliquā
diu seruatum est. Quū est ad campos uentum Beneuento proximos, Manfredus hosti
obuius exercitui pugnæ copiā fecit. Cōstitit tñ uterq; exercitus, & duces in manifesto eo F
rum discrimine anxij omnia uicissim contemplauere. Ferunt Manfredū Caroli copiarū
obstupefactum Italica quæ essent cōspicua multis in turmis arma admiratū, quinam hi
essent interrogasse, & quum Guelfos esse ex Lombardis, Hetruscisq; & cæteris de Italia
regionibus collectitios responderetur, dixisse, neminem ad se uenisse Gibellinum, iure-
iurandoq; cōminatū, se Gibellinam si uicisset sectā aduersariæ prostraturū. Pugna dein-
de atroci cōmissa, ducum uirtus conspicua fuit, qui in longo certamine uicissim superas-
se, ac uicti esse sæpenumero sunt uisi: primusq; Carolus cū laboranti suorū turmæ subue
nisset, prostratus occubuisse est creditus. Eaq; uox undiq; in utroq; audita exercitu Man
fredū impulit, ut extra ordines audentius pugnans ipse Carolo iam cōparente fuerit in-
terfectus, tūcq; certa Carolus uictoria est potitus. Cecidere in Mãfredi exercitu ex Ger-
manis meliores quiq; ingens numerus, & prope totidē Saraceni, Italici generis paucio-
res ideo interfecti sunt, quod subsidiariā ipsis aciē Manfredus attribueret, quā repenti-
nus in præliū, ut diximus, aduolans nō immiserat: sed ex prope integra exercitibusq; præ G
lio superatis magna militū ducūq; multitudo est capta. In queis Iordanus Hetruriā pro
Manfredo administrare solitus, & Petrus Hubertus exul Florentinus primarij fuere: nec
cessit incruenta Carolo uictoria, qui cædis in suo exercitu factæ damno haudquaquā ui
cto fuit inferior. Ingressus admittente populo Beneuentū Carolus, regionis populos in
deditionē cōfluentes multos ibi excepit. Progressusq; primā ex omnib. rebellē Luceriā
urbē reperit, in quā se noui & ueteres receperant Saraceni. Ad eam itaq; oppugnandā
subsistens Carolus in rem Hetruscā primū respicere cœpit. Marescallū em, ita ordines in
exercitu ducentes Galli appellant, cū equitibus quingentis mittens, Guelfos illū Florē
tia extorres Guidone Guerra duce aduersus Senas Pisasq; ducere iussit: sequutiq; sunt
Florentinos cæteri de Hetruria Guelfi, quos Carolo diximus militasse. Scribunt autem
Ptolemæus Lucensis, ac Gulielmus monachus ad primā accedētis regij equitatus famā
in Hetruria disseminatā Gibellinos Florentia populariter demigrasse, qui Pisas se cōtu-
lerint, & aduenietes Marescallū Guidonemq; Florētiā cum Guelfis extorribus introdu H
ctos: quanquā Villanus facit Guelfos à uictoria reduces tertio ante equitatus Caroli ad
uentū mense à Gibellinis in urbē fuisse admissos, q multa cū illis ad constituendā remp.
inchoauerint, quæ sub marescalli accessum interrupta fuerint, & Gibellini tūc patria de-
migrauerint. Rescijt uero per id tēporis Clemens pont. Conradinū adolescentē Conra-
do genitū Sueuo copias in Germania parasse ingentes in Italiā traducendas, quò pater-
nā in Italia, auitamq; tyrannidē resumeret & imperij, de qua sæpe diximus, uacatio, fauo
res Conradini conatib. uidebat maximos allatura, q᷑ Gibellinos duce solito carentes,
cōstabat illū in dominū imperatoremq; admissuros. Quare q᷑ alias Leo tertius Magnū
Carolum primū imp. creaturus facere ausus fuerat: Clemens quoq; pont. uacantis impe
rij curā assumpsit: & hunc Carolū regē suū in Hetruria uicariū instituit: & rex alias ad ma
rescallū copias mittēs Pisanos & Senenses partib. studentes Gibellinis bello iussit q̃ fie-
ri posset acerrimo agitari: hæcq; manus militū quos oēs Gallos fuisse constat perpetuo
itinere Florentiā petijt: quò & Guelfos oēs de Hetruria auxiliares copias cōtrahere cu-
rauerat marescallus. Dū tñ Guelfi apud Florentiā cogunt, Gibellini ad retenra agri Flo
rentini sancillarū, ꝓximaq; castella è Pisis aduolant. Belliq; inde in Florētinū agrū ciēt
acerrimū, ut destinatā in Senēses expeditionē primā, marescallus sub ultimæ cohortis re

giæ

A gię aduentum in Sanctilarū ducere sit coactus, prælia& ad illud crebra fuerunt cōmissa, utrisq; odio partium supra uires hostilem haurire sanguinē adnitentibus. Succubuerūt tamen numero pauciores Gibellini male à Pisano adiuti, & Guelfus in eos penè omes, quot ibi sunt superari præsertim nobiles desæuit, cui minus postea negociū fuit possessa ubiq; in agro Florentino castella de Gibellinis recipere, in quibus diuersa, & uarijs acta diebus cædes haudquaquā minor quā unius diei Sanctilarū est cōmissa. Habita uero de Gibellinis uictoria Guelfos inter se Florentinos ad seditionē ea quæ cū Gibellinis erat, periculosiorem perduxerat, quam ægre Marescallus potuit sedare. Ad prædā enim domosq; omniū, qui Gibellino notarent̄ nomine, discursum est, quorū nonnulli Florentię latitabāt, & dum unusquisq; ad libidinē rapit, certamina ad meliora preciosioraq; fuere. Potiorq; in Campaniā erat, qui uiribus præualebat: multis iam occisis, plurimis uulneratis bellū in Guelfis ciuile breui futurū apparuit, quod armis sedatum Marescallus in hūc maxime modum sustulit: creati nanq; sunt ciues duodecim, quib. Guelfarum partiū capi
B taneis fuit appellatio. Hisq; potestas attributa, sine prouocatione omnium maxima, ut quicquid facerent, iuberent, decernerent, sacrosanctū in Florentino haberet̄: mansitq; in ætatē usq; nostrā ea potestas, censoria tñ magis, q̄ iuris ad qd' creata fuerat distributiua, qd' ciues aliquando non ullam ob aliam rem, q̄ quia Guelfi uiderent̄, pro hostibus quidam habiti, quidā dignitate, & reipublicæ administratione priuati sunt. Tumultu in hūc modum sedato destinatam pridem in Senenses expeditionē Marescallus iniȷ̄t. Excursionibusq; late factis ager Senensis populationib. incendijsq; fœdatus est. Petitus tñ auxilium Pisanus tunc primū Gibellinos Florentia extorres simul & Senenses cōfouere perrexit: eorum enim trium populorum copiæ in unum coniungendæ exercitū Bonitij cōuenere, quod oppidum Senas inter & Florentiam medium natura loci munitissimū erat imperatoris partibus cupientissimū. Eoq; statim inclinata est omis Hetrusci belli moles, quod Marescallus Florentino se agro introeludi ueritus, illuc reduxit exercitū, diuq; Bonitium hinc à regijs Guelfisq; copijs oppugnatum, inde à socijs bello Gibellinis defen-
C sum est. Et Conradini aduentus in Italiā fama increbrescebat. quamobrē Carolus ex omni Siliciæ regno citra ultraq; fretum præterq; unica urbe Nuceria potitus, fœdera Saracenis illā tenentibus concessit, per quæ tributo grauiore imperato suis legibus & moribus uiuere sunt permissi. Et Roma Viterbiū petens, ijs quæ tempus postulabat cū pontifice cōstitutis in castra Bonitiana se contulit. Angebantur eo tempore Clemens pontifex & Carolus rex curis, sed multo q̄ oportuisset, si omnia resciissent incūbētia, leuiorib. Hinc aliqua altius repetere libet, à cardinali Arragone rerū eius tēporis, quib. interfuit scriptore certius tradita, q̄ ut Guilelmi Remensis monachi Ptolemęiq; Lucensis atq; etiam Villani ciuis Florentini scripta censuerim imitanda. Henricus Fredericusq; ab Alfonso eorū fratre ulterioris Hispanię, Castellā appellant, rege ꝓfugi, diuersas sicut ostendimus petierunt regiones, id maxime adnixi, ut aliquos in fratrē reges aut populos cōcitarent hostes. Fredericusq; in Africā ad Saracenos, Henricus ad regē Frāciæ se cōtulit. Rege aūt Frāciæ affinitatē, qua tribus ipse fratrib. pariter iunctus erat, ad pacificationē præ
D tendente, Henricus in Angliā traiecit, nec satis potuit cōtendentē de imperio cū Alfonso fratre Cornubiæ duce, ad conatus illi propositos incitare. Hinc Germaniā petijt, ubi Conradinū è sorore Cōstantia pronepotem suo consentaneū desiderio repperit, cōstitutumq; est inter eos clandestine fœdus, ut rebus ad machinationē, quam Henricus adolescēti sæpenumero uerbis depinxit, & quæ infra à nobis describent̄, ordine inchoatis Cōradinus in Italiā cū exercitu aduolaret. Veniēs uero è Genua Pisas Henricus, Pisanos in cōstitutā cū Conradino machinationē facile traxit, & inde Viterbiū ad pontificē tanq; à fratris superbia atq; ambitione profugus, ac omnino errabundus se cōtulit, magnaq; cū omnibus largitione usus, eo usq; liberalitatis & munificentiæ est progressus, ut pōtificē quoq; data mutui nomine pecunia, sibi obnoxiū reddiderit. Qua fretus largitiōe discordē tūc etiā magis solito ciuitatē Romanā reddidit pariter in sua studia desideriaq; procliuem, adeo ut dissimulanti concupitū illi senatoriū obtulerint magistratū. Idq; quū satis habuit cōstitutū, reuersus Viterbiū pontifici ea narrauit uerborum simulatione, ut uitā apud Romanos proteruos efferatosq; homines ducendā prorsus abominari ac omnino spernere uideret̄. Carolus interea Viterbiū ueniens Henricū sibi affinē, sicut & Franco-

rum regi hominē à fortuna afflictū amicissime cōsolatus est, autorq́; apud pont. fuit ut ti E
tubanti in omniaq́; prolapsuræ quæcūq; primo se offerrēt pericula urbi Romæ is præfi-
cere, regia ortus stirpe uir magnanimus, q aliena nō indigens pecunia rem Romanā ui
derer in meliora pacis & quietis studia redacturus. Vno igit atq; eodē tempore Henri-
cus Romanū accepit senatū, & Carolus in Bonitiana, ut diximus, castra se cōtulit, fecitq́;
quātos maximos potuit recipiendo oppido apparatus, qui oēs redditi sunt inanes, ut se
dendo fameq́; oppidanos domādo uictoriā illū oportuerit expectare. Henricus interea,
cui iacta essent machinationis fundamēta, Cōradinū ut pperaret admonuit, Pisaniq́; pa
riter ab eo admoniti classem triremiū triginta, quā in belli Venetorū aduersus Genuēses
societate paratā habebāt, eduxerūt. In eāq; è portu Romano receptus est Capitius qui-
dā Neapolitanus in regno Sicilię citra fretū gratiosus, Hērici cōsiliorū machinationisq́;
omnino cōscius: quo imperante triremiū gubernatores, ut erant Pisis à magistratib. iussi
cū tota classe ad Africæ littora nauigarūt, affuitq́; promptus audito de Capitij aduentu
Fredericus senatoris germanus, & Saracenis mercede conductis magna manu nauigio F
impositis ad Siciliæ littora nauigatū est. Fredericus aūt quocūq; accessit, Conradini ne-
potis titulū præ se tulit, quē breui affuturū omnib. affirmabat: & iā Conradinus Veronę
erat, qui Carolū audiens magnū in Hetruria exercitū habere, dubius quid ageret tres ibi
desedit menses. Per qd tēpus maxima copiarū pars Germania eductarū, Tyralli comi-
te desertorū eiusmodi principē se faciente, in patriā est reuersa. Perq; id tēporis Carolus
Bonitio, deditione ab oppidanis facta potitus, in Pisanos duxit, & populationibus incē
dijsq́; late cōmissis castella aliquot expugnata diripuit, turresq́; Pisanū cōmunientes por
tū, dirutas solo ęquauit: inde ductū est in Mutronium, quā arcē munitissimā ingenio ma
gis q uirib. captā rex deditissimis sibi Lucensib. possidendā cōcessit, maiora pfecto, ac
potius quæcūq; uoluisset in Hetruria gesturus, nisi uariæ eū & quidē malæ nuntiationes
ad regni sui custodiā reuocassent. Fredericus nāq; omni penè Sicilia, Panormo, Syracusis,
& Messana duntaxat exceptis, p Conradino potitus erat: & Saraceni, spreto fœdere cō
stituto, quęcūq; Luceriā adiacent, excursionib. latrocinijsq́; infestabāt, quib. incidit in cō G
modis reginæ mors apud Neapolim subsequuta. Eāq; reginā dū funere q sumptuosissi-
mo Neapolitani ornare curāt, Capitius Pisana uectus classe Conradini nomen in portu
Neapolitano clamabat. Inde maritimā regni orā circūuectus, pterratos plerisq; locis po
pulos in rerū nouarū motus cōcitare cœpit. Quāprimū uero Carolū mouere, ut in regnum
se reciperet est cōspectū, Senēses omniū primi, post Pisani, inde senator Cōradinū nūcijs
ad iter ineundū epistolisq́; impulerunt, q Verona mouēs, Papiā se cōtulit, ubi & multos
moratus est dies. Nā præter Veronēses & Papienses Lōbardi oēs Carolo cupiebāt. In-
de adnitentib. deducētibusq́; Papiensib. ad Carretensiū Liguriæ oppida est delatus. quē
Pisani classe exceptū Pisas lætissimi detulerunt. Addiderunt se Cōradini copijs Lōbar-
diæ Gibellini parua militū manus, q exercitus in Lucēsem agrū expositus maiore odio
& furore, q p quātitate sit creditū, uastitatē ubiq; & incendia cōmisit. Agrū uero Florēti
nū uastare aggressus, à Marescallo phibitus est, quem Carolus cū solitis copijs dimiserat
Florentinis & Aretinis præsidio affuturū. Carolus interea per agrū Sabinū Cāpanumq́; H
in Apuliā delatus, Nuceriā obsedit oppugnauitq́;: & quū potiri uirib. nequiuisset, castel
lis in circuitu ad oēs uiarū exitus excitatis gentē barbarā, ne erūpere posset, clausit, ut eo
rū cōspectu liber Cōradino aduenienti posset occurrere: pręsidia quoq; Messanijs, & alijs
in Sicilia de fide persistētib. aduersus Fredericū immisit: & Cōrad. interea marescallo a-
pud Aretiū cōgressus est, ubi facta in Guelfis illū comitātib. ac Gallico milite ingenti cę
de, marescallus quoq; suis copijs omnino superatis occubuit. Cōfluxerūt p id tēporis ad
Cōradinū, alij à Lōbardis Romādiolisq́; Hetruscis Gibellini maior militum manus ea
quā Germania is eduxerat, Lōbardisq́; Romādiola iter facientib. & ipsis Romādiolis Gui
do Feretranus partiū psequutor Gibellinarū acerrimus sese ab Vrbino ductorē addit.
Nec fuit tūc dubiū, quin si morā ibi uel paruā fecisset Cōrad. Aretio primū, post omni He
truria fuerit potiturus. Sed trahebat ipsum senator Hēricus q animorū in citeriori Italica
regni parte a Gallis ad Cōradinū inchoatos in Sicilia motus habens exploratos, illū p-
perare ad certā, ut apparebat, uictoriā anhelabat. Itaq; Conrad. ea potitus apud Aretiū
uictoria, Senas deflexit, ubi aliqt moratus est dies. Inde rectà in Viterbiēses cāpos quar-
tis ca-

A ris castris se cõtulit, nihil ueritus præsentẽ inspicientemq; põtificem lædere, quẽ paterna auitaq; imitatione omni ea in expeditiõe nouerat se spreuisse. Tradunt uero Guilelmus Ptolemæusq; Lucensis Clementẽ pontificem sanctitatis suæ diuulgatã opinionẽ eo in Conradini negocio cõfirmasse, qui spiritu ut uidetur prophetico cõtra ac omnes opinabãtur, adolescentem tanto comitatũ exercitu prædixit tanquã uictimam ad exterminiũ cędemq; deduci. Propinquanti Romæ Conradino senator Henricus pompã educens imperatoribus introducendis adhiberi solitã, illũ ad pontẽ Miluiũ excepit. Selectiq; ex omni ordine & dignitate primores quiq; Romani Conradinũ circũfusi in equo sedentẽ pedibus sunt secuti, & præcedens ac subsequens longo & cõposito agmine populus in Capitoliũ usq; deduxit. Cõduxerat uero Henricus senator mercede Hispanos cohortẽ armis equisq; instructissimam, pecunijs abunde datis, ecclesiarũ urbis direptione contractis, Romaniq; partim à magistratib. iussi, quos senator eadem adiuuit pecunia, partim spe ducti prædæ in Conradini castra cõfluxerant, & barones urbis nonnulli, capitaneos
B tunc appellabãt, studio partiũ se cõiunxerãt senatori. Moturi itaq; cũ tãto exercitu Conradinus & senator Guidonẽ Feretranũ attributis in præsidiũ copijs Romæ & capitolij custodẽ reliquerunt. Erat uero animus Casinũ petere, & ea uia agmen præcedere imperatũ. Sed ab exploratorib. nunciatũ est Carolũ præsentẽ curantẽq; saltũ obtinere copijs repagulisq; munitũ. Quamobrẽ iudicantib. Romanis, idq; sibi assumentib. oneris, ex Tyburtino in olim Equicolorũ, nunc Tallocotij montes, & inde in Marsorũ cãpestria peruenit exercitus. Quũq; dextero lacu Fucino ad ueteres aquæductus aqua olim Martia Romã perducenda excitatos, qui & nunc quoq; uisuntur, ductũ esset, agmine duces quadrato incedere incoarunt, qđ Carolũ in propinquis agere nunciabãt frequẽtissimi exploratores. Cãpi sunt, Palentinos appellãt, hinc lacu Fucino, hinc montib. circundati altissimis, quaq; finiuntur cãpi, collis excipit ab oppido Alba decẽ ꝑductus stadijs, cuius obiectu uallis concaua mille passuũ ambitu ita clauditur, ut à Palentinis campis in eam profectus undiq; adimatur. Quũ itaq; Conradinus quatuor milia passus in hos patentes proces
C sisset cãpos, Carolus decimo inde stadio ad cõcauæ uallis fauces primã suorũ aciẽ ostentauit. Erant Caroli copiæ Cõradini exercitu multitudine inferiores, idq; hosti nonissimũ esse nõ ignorabat. Nanq; copias eũ cõstabat Messanensib. à Frederico obsessis, & diuersis regni urbib. à Capitio, Pisanaq; classe tentatis præsidio immisisse, quũ certius scirẽt omnes, quantũ idẽ apud Arretiũ amiserat equitatũ. Quare Carolũ paucitas ipsa utendum esse astu & prudentiá admonuit. Alardus illi comes erat Neapolitanus, qui ætatẽ à pueritia ad senium usq; in militia egerat. Is sub Germanis regibus militare solitus, facile dixit fore maiores multo ijs, quas Conradinus ex diuersarũ gentiũ colluuione cõtraxerit, copias delere, si modo loci, quẽ insederãt, opportunitate omniũ maxima Carolus uti sciat. Copias em̃, inquit, has oẽs si in campos deducis, furor Theutonicus à iuuenili ducis ardore, & ignara rerũ multitudine impulsus illico conficiet, paritérq; & celerius fiet si partẽ uel maximã obieceris. Sed sint tibi in hoc mõtis uallisq; recessu meliores quiq; in subsidijs collocati, quos quũ in hostẽ nostrorũ spolia legentẽ fugientibusq; insequendis dissi
D patũ immittes, uictor ꝑculdubio è uicto euades. Struentem acies Conradinũ ferunt Hispanis Italicisq; in fronte locatis Germanos sibi equites tria milia cũ signis in subsidiaria acie retinuisse, Henrico senatore nulli obligato ordini, ut omnia prouidens, disponẽsq; laborantib. subueniret. explicuit uero extenditq; parentib. his cãpis utranq; aciem Conradinus, Carolus aũt tanquã spe uictoriæ & cõfidentia fretus, prima suorũ acie stadijs circiter decem in cãpos prodire iussa, quicqd erat sibi roboris ex Alardi cõsilio in ualle cõcaua post collem cõtinuit in insidijs: ipse gregarij militis sagulo cõtectus in tumulo substitit, unde pugnantes locatosq; in subsidiaria acie pariter ꝑspectaret. Marescallus inde suus regio conspicuus ornamento, factæ ab hostib. pugnandi copiæ obuius processit, adeoq; militũ Caroli paucitatem Marescalli iuuit peritia, ut tribus cõtinenter horis par cędes, par sanguinis effusio utrinq; fuerit, nec satis apparebat cui eius uictoria prẹlij cessura esset, quin Marescallus dũ hostile sinistrũ cornu audẽter urget, locum sensim mutauit, quo illos relictis ordinib. dissipatos facilius cõficeret: quũ hostis solito cõglobatior in illũ q rex Carolus esse credebatur, prout etiã ipse Caroli militia esse credebat, delatus est. Tantaq; fuit Hispanorum & Italicorũ Conradini exercitus tunc facta impressio, ut glo-

bus cum Marescallo pugnans fractus fuerit, ipse uero cum equo ꝓstratus iacuerit cõcul E
catus. Tunc subitus & undiq; cõsonus clamor auditus est, uictos Gallos Carolũ cecidis-
se: ad quã uocem Caroli copias in fugã cõuersas Conradini exercitus partim cepit: par-
tim fugiẽtes insecutus est, nec ullus iam ordo, nulla in utroq; exercitu erat acierũ alarũq;
structura. Id quũ Romani equites aspexissent, Conradino cũ signis & puerorũ, debiliũq;
multitudine destituto, ad prædam & ipsi quaquauersum cursu effusissimo dissipati sunt.
Tunc Carolus Alardo memorante insidijs erũpens magna ꝓcella in Conradinum fert,
obuios quosq; sternit, ac dissipat: Conradinus ecõtra cõstiparũ ad integra Caroli signa
cunctũ in se ferri lõgo ꝓspiciens interuallo, obstupefactus, quidnã id esset, unde hæc uis,
unde hic nouus hostis interrogat, fitq; illico patẽtib. in cãpis subita mirabilisq; mutatio,
multis q captiui asseruabant custodes suos in ostentationẽ gloriæ adducentib. Conradi
nus interim & Austriæ dux adolescentes, ætate sicut & infortunio pares, signa, ubi toto
prælij tẽpore fuerant, relinquentes secesserunt. Estq; locus in quo ecclesia extat sancta
Maria inde de uictoria appellata. Anxij inde, & qd in ea fuga agerẽt animis ꝑplexi, prin F
cipes agasonis cucullione cõtecti per deuia latitarunt. Henricũ senatorẽ affirmat Arago
cardinalis, deducentib. per notissimã regionẽ Romanis incolumem euasisse, quẽ Ptole-
mæus, Guilelmusq;, & Villanus scribunt de fuga apud Reate retractum in Caroliq; po-
testatẽ factum, diẽ in carcere obijsse. De Cõradino Austrinoq; duce apud tres prędictos
scriptores cum cardinali cõuenit eos apud Asturã die ab accepta clade octauo recogni-
tos ad Carolum fuisse perductos, q̃s ille publico iudicio interfici iusserit: sed perductos
de fuga Romã peruenisse, & à studiosis Guelfarum partium repulsos, solus inter prædi-
ctos Villanus facit: q & alterum per errorẽ Romanũ dicit fuisse uirũ pecunia corruptũ,
à quo ipsi adolescentes in uinculis ad Carolũ sint perducti, quum piscatorẽ fuisse asserat
cardinalis, quẽ ingenti promissa mercede adolescentes quoq; precib. euicerunt, ut pisca
toria eos scapha in Senensis Pisani'ue agri littora ꝑduceret: & quũ pecunia carens Con
radinus annulũ in pignus dedisset, nautã per simulationem cõmeatus in scaphã deferen
di ad ꝓxima delatũ castella, peritiores suæ patrię annuli ualorem interrogatos, qd agere G
spopondisset edocuisse, eumq; multa subinde locutũ de adolescentiũ facie liberali & sor
dido indumento, suspicionem audientib. iniecisse Conradinũ esse, quem inter cæsorũ ca
dauera nõ inuentũ fama esset Carolũ maxima diligentia perquiri facere. Ab hisq; oppi-
danis, q cũ piscatore fuerint, asserit cardinalis, infelicissimos adolescentes fuisse captos.
Illorũ q in potestatem Caroli de hostili exercitu sunt facti, & cæsorũ numerũ nullus scri
bit: & qd' ab eorũ aliquib. uarie est traditũ, cõstat nobis prælium hoc quinto kalendas se
An. sal. ptembris duodeseptuagesimo, & duodecies centeno salutis anno fuisse gestũ. Certa po
M.cclxviij titus plenaq; uictoria Carolus suas copias penè oẽs in regni citra ultraq; regiones dimi-
sit, à quib. maximo labore, maximisq; populorũ stragib. etiã postquã in deditionẽ acce-
pti fuerãt factis, reiecti sũt hinc Capitius, inde Fredericus, oẽsq; urbes, oñia oppida utro
biq;, præter Luceriã Carolo paruerũt. Ipse exacta iam hyeme Romã accedens, benigne
à populo intro ductus, oblatũ deniq; senatorium munus administrãdũ accepit. Vnde &
fluctuãtes uarijs sicut pridem motib. Hetruriæ res cõponere est aggressus, ea præsertim H
ratione qd' Clementem põtificem sanctũ certe uirum, ægre nouerat ferre cõmissas in re
gni populos crudelitates. Vnde ab immutato in se illius animo aliquid incõmodi expa-
uescebat. Primi uero omniũ Senenses Marescallũ paucis sociatũ militib. uia, ut Carolus
iusserat, tendentem Arretina accersitũ pro magistratu regias gerente uices admiserunt:
quo curante Senenses inter & Florentinos pax æquis fœderib. cõstituta est. Molientem
interim multa in Pisanos Carolũ quarti Clementis Romani põtificis mors, & subsecuta
cardinaliũ in successore deligendo discordia retardauit. Quanquã eum Ludouici fratris
sui cõsobrini Francorum regis destinata expeditio haud quaquã minus, q̃ pontificatus
Romani uacatio à rebus Hetruriæ, & oñis Italiæ dirigendis auertisse uidet. Ludouicus
nanq; nõ deterritus laborũ periculorũq; memoria, quib. in Aegypto apud Damiatã fue
rat agitatus, nouã in barbaros infideles expeditionem pridem inire decreuerat, ad quã
Albanensis cardinalis à põtifice Clemente sedis apostolicæ legatus fuerat destinatus. E-
ratq; magnanimo regi animus maiora aggredi, q̃ quæ oẽs ad eã diem principes intenta
uerãt Christiani, Saracenos enĩ Africã incolẽtes, quod factu facillimũ apparebat, prius
domare

A domare ac cõficere, ꝙ in Asiam se cõferret. Quum itaq; audisset Ludouicus Carolum
uictoria potitũ esse, illũ fraterna requisiuit cõfidentia, ut suam in deũ tantæ uictoriæ au-
torẽ ostensurus animi gratitudinẽ, in eandẽ & ipse expeditionẽ copias, tormẽta, cõmea
tũq; cõferret. Dictaq; est ad cõueniendũ ijs qui Gallijs Hispanijsq; mouerent, Massiliæ
calendarũ Martij dies. Cõtinuauerat interea Viterbij cardinaliũ in pont. electione con
tẽtio, quæ etiã omnẽ Hetruriã in motus cõtẽtionesq;, & solita pridẽ dissidia cõciuerat.
Nã Bononiẽses Pisanis incẽtoribus adiutoribusq; cõfluẽtes undiq; perditos in magnã
periculosamq; manũ armauerant. Et Senẽses Colle oppidũ ad Elsæ amnis supremũ ca-
put opulentissimũ obsidẽtes, incõmodũ à Florentinis acceperãt. Accedẽsq; itaq; in He
truriã Carolus Collẽsi Bonitianaq; re cõposita cũ Pisanis quoq; prudẽti cõsilio trãsegit:
cõtra eñ ac oẽs præsertim Florẽtini fuerãt opinati, atq; etiã precibus cõtenderant, pacẽ
eis honestissimã dedit: qđ quidẽ nulla eum ratione magis fecisse cõstat, ꝙ quia nauigio
illũ in expeditionẽ barbaricã & magno & paratissimo adiuuerũt: nec tñ maiore danda
B Pisanis pace prudẽtia rex, ꝙ leuitate atq; impietate in re Bonitiana usus est: nãq; ut Flo-
rẽtinis applauderet gratificareturq; Pisanã dãnantibus pacẽ, Bonitij oppidi destructio-
nẽ illis uẽdidit, q alterũ postea oppidũ lõge priori populo opibusq; impar ad collis in ꝙ
prius fuerat, radices infimas ædificarunt, quale nunc exstare uidemus. Soluentẽ Massi-
lia Ludouicũ, ut in Africã traijceret, tres filij adolescẽtes, rex quoq; Nauarræ, Theobal-
dus Cãpaniæ comes, pariterq; apostolicũ legatũ multi ex Frãciæ regno prælati in expe
ditionẽ cupientissime sunt sequuti. Vsiq; prospera nauigatione ꝓceres, ad Carthaginis
olim, nunc Tunetis portũ mẽse Martio peruenere. Facti uero erãt à gẽte barbara ad resi
stẽtiã maximi apparatus, & populi ad ea littora cõfluxerãt infiniti, quibus summo cona
tu resistentibus difficilior Christianis opinione fuit excensio. Tãdẽ portu diutina obsi-
dione potiti, Tunes Christiani terra mariq; obsederunt. Factæ sunt æstate iã media fre-
quẽtes in mediterranea excursiones, ut ad Hipponẽ terq; quaterq; peruenerit popula-
tio. Per Iuliũ interea mẽsem caumata solito etiã maiora sub mitiore aliã cœlo gẽtẽ Gal
C licã lãguoribus primũ affecere, q in apertã ilico pestilentiã eruperũt, editaq; iã à morbi
sæuitia in multitudinẽ clade, primus in uiris principibus Ioãnes Ludouici regis filius Ni
uernẽsis comes interijt: illũ paulopost sequutus est cardinalis legatus, et Augusto iã mẽ
se in finẽ ꝓducto Ludouicus ipse rex immatura tãtis gerẽdis rebus morte subtractus est,
cui iure & ordine in Frãcorũ regẽ Philippus filius est suffectus. Ad idq; Carolus Siciliæ
rex, cõposita, ut diximus, re Hetrusca, & Ruso Anguillariæ comite præfecto omnis He
truriæ instituto cũ magna classe in castra peruenit, ꝙ consulente & flagitãtibus barbaris
pax est data, cuius fuere cõditiones, ut captiuis utrinq; liberatis, Tunetis rex solẽni gẽ-
tis more tributũ quotãnis Carolo regi soluere spõderet, liberũq; simili spõsione faceret
Christianis in suo diuersaturis regno fidem Christi dei priuatim & publice laudibus ad-
hortationibusq; ad Saracenos factis extollere. Eã classem, eas copias in Siciliã reductu-
ri reges, quũ Drepani portũ petituri essent, ualida tẽpestate suborta multas amiserũt na-
ues, pars tñ eorũ maxima portũ Drepani sunt ingressi. Quibus in excẽsiõe prima omniũ
D cura fuit euitãda cõtagione, gẽtes in plurima admissas oppida dissipare, nec adeo ꝓfuit
diligẽtia qn rex Nauarræ, & Cãpaniæ comes apđ Drepanũ interierint. Quãobi ẽ Philip
pus Carolusq; intẽtiõe sua, & omniũ opiniõe celerius in Italiã nauigarũt, in Cẽtũcellen-
semq; ciuitatis ueteris portũ delati Viterbiũ uenere, ubi cardinales esse nouerãt in põtifi
cis electiõe faciẽda, sicut & antea dissidẽtes. Euicitq; regũ exhortatio atq; instãtia, ut in-
gressi cõclaue patres in Theobaldũ cõuenerint Placẽtinũ Leodiensem archidiaconẽ in
Asia tũc agẽtẽ. Quo eñ tẽpore Ludouicus rex Frãcorũ, sicut ostẽdimus, Masilia soluit,
Hedoardus Henrici regis Angliæ filius, qđ cũ prædicto cõstituerat Ludouico, cũ ingẽti
classe ex Anglia ꝓfectus, nauigauit in Asiã tãdiu expectaturus, quousq; Ludouicus rẽ
Africana, ut sperabat, ꝓspere gesta, uictorẽ eò exercitũ trãsportasset. Theobaldus itaq;
in rẽ Christianã animo & tota mẽte deuotus apud Ptolemaidã agebat, cũ hinc apđ Vi-
terbiũ in põt. delectus, inde ex Hedoardi casu ingẽti mœstitia est affectus. Arsacida qdã
ex suo qđ docuimus instituto tã multis apđ Hedoardũ se insinuauerat blãditijs atq; ar-
tib. ut illũ regiõis gestorũq; in ea peritissimũ familiari cõsuetudine in colloqũ sæpe admit
teret. Ea fretus occasiõe uir immanis prælio, qđ ueste occultauerat, Hedoardũ in cubicu
lo solũ trino cõfodit uulnere, quẽ & cõfecturus fuit, nisi ꝓualidus iuuenis cõpressã sicarij

 dexte-

dexterã tãdiu ab ictu cõtinuisset, quousq; accurrẽtes clamore & strepitu exaudito famu B
li nõ repulerũt magis Arsacidã, q; fœde laceratũ cubiculo extraxerũt. Cõualuit tñ Her-
bardus, & Theobaldũ ad põtificatus obeunda munera uenturũ dato nauigio, additisq;
in societatẽ, qui secũ in expeditione erant, prælatis abunde iuuit. Simile etiã per eosdem
fermè dies Viterbij facinus inopinato casu accidit. Venerat ad põtificẽ Henricus ado-
lescens Ricardi regis Cornubiæ olim comitis tunc defuncti filius, multa paterni olim re
gni negocia apud sedẽ apostolicã tractaturus. Dumq; nouũ creari põtificem anxius ex-
pectat, Guido Mõtefortis & ipse adolescens cũ Ludouico Francorũ rege eodẽ se cõtu-
lit: forte accidit utrunq; ad rẽ diuinã sancti Laurentij ecclesiã, quæ Viterbij est celebris,
eadẽ hora petere, alterq; alterũ adesse ignorabat. Sed Guido posterior ingressus cõspe-
ctũ remotiore loco liberali ac regia potius facie adolescentẽ caterua famulatus stipatũ,
quodã ex suis indicante Ricardi filiũ esse didicit, à quo Simon pater in Anglia per dolũ
fuerat interfectus, nullaq; loci tentus reuerentia, incautũ aggressus interfecit, Equitibus
inde suis, & pariter Philippi regis deducentibus ad Rufum Hetruriæ præfectũ incolu- F.
mis peruenit. Põtificis declaratione facta, & oratoribus ad eũ Syria accersendũ missis,
reges diuersi, Philippus Franciã uersus iter ingressus, Carolus Romã, & inde Apuliam
petijt, cõtinuauitq; Luceriæ obsidionẽ paulo ante per legatos inchoatã. Quo tempore
copiæ ex Africa sunt reductæ, duraq; & pertinax hinc oppugnatio, inde resistẽtia fuit,
qđ omni alia liber cura rex potentissimus omnia adhibuit tormentorũ machinarumq;
genera, & pręter Saracenos salutẽ & misericordiã à christianissimo rege desperãtes, per
fugæ & perditi capite dãnati quotquot præterita regni habuerant disturbia, in id asylũ
diu antea tutissimũ se receperant. Quare ut suorũ parceret sanguini & cędibus rex pius,
oblatã à Saracenis deditionem ea accepit cõditione, ut perfugis perditisq; christiani no
minis quotquot inerant deditis, illi duplicatũ pensuri tributũ, urbẽ in magistratuũ regni
obedientia retinerent. Per qđ tempus Theobaldũ pontificẽ ad Sypontinũ, & nouę ur-
bis Manfredoniæ portũ uenisse Carolo Capuæ agenti nunciatũ est, quẽ ille summa ex-
ceptũ ueneratione Ceperanum usq; deduxit, ꝓgressusq; per Marsos & Sabinos Theo- G
baldus Viterbiũ peruenit, ubi reiterata, ac si noua fieret, a collegio creatione sua deman
datã põtificatus dignitatẽ & simul Gregorij decimi nomẽ accipiens inuẽtus est. Philip-
pus Francorũ rex interea Cremonã cum peruenisset, opẽ Hierosolymæ rebus, quam in
Africa nequiuerat, alia ibi uia afferre adnitebatur. Cõtinuauerant ad id usq; tẽporis Vene
ti & Genuenses bellũ pridẽ, sicut ostẽdimus, apud Ptolemaidã inchoatũ, de quo aliqua
Anno sal. M.cc.lxiij. repetere ad hoc tẽpus perducentia ducimus necessarium. Ad annũ tertiũ sexagesimum
duodeciesq; centenum Rainerio Zeno duce Veneti quinq; & quinquaginta triremes
ad Siciliæ oram miserunt, quæ classis Genuensi, ut sperauerant, nõ inuenta, in Asiam na
uigauit, casuq; apud Tyrum obuia Genuensium nauis cetea est expugnata. Portũ dein-
de Venetus eadẽ qua nauim ceperat lætitia ingressus, Tyro ut potiretur adnixus est, au-
xilijs ad expugnationẽ terrestribus Ptolemaida & Accone accersitis, Cessit tñ conatus
inanis. Quæsitã interim reddendi incõmodi uicẽ Genuensis inuenit, qui nauim onera-
riã, tardasq; decẽ Venetijs soluturas, quo in Asiam mercimonia deferrẽt certior factus, H
triremes sedecim ad Gulphi fauces curauit post scopulũ in insidijs expectare. Sed moni
ti ab exploratoribus Veneti expositis in littus mercimonijs ab Epirotis protecti, naues
uacuas amisere, Tertio abinde anno classis Veneta quatuor & uiginti triremiũ, tribus
Genuensiũ triremiũ, quarũ pręfectus erat Lanfrancus Borbonius, apud Lilybeũ fortui
tu obuia eas cepit. Quod quũ Genuã est perlatũ, educta aduolauit duodetriginta trire-
miũ classis, quę perquisitã accuratissime Venetã ad Drepani portũ repperit, cõflictusq;
habitus est acerrimus, in quo maximũ Genuensis Respu. accepit incõmodũ. Nanq; tri-
bus ex suis triremibus in prælio crematis, cęteræ oẽs prælio superatæ utrinq; crudelissi-
mo fuerunt captæ. Quæ clades accepta à Genuensi effecit, ut Michael Palæologus illi-
us societate spreta inducias cũ Venetis cõstituerit quinquennales. Eodemq; anno trire
mes Genuẽsiũ uiginti qnq; Admirbato ac præfecto Auria, Venetis triginta apud Mo-
thonũ cõcursuræ quũ uiderent, retrocessit Genuensis, & naui oneraria mercibus Vene
torũ magni ualoris plena apud Euripũ expugnata potiti sunt. Eadẽq; Genuensium clas
sis orã Cretæ circũuecta, Caneã illius insulæ oppidũ cepit, spoliatumq; penitus diripuit:
Exortus-

A Exortusq; per id tēpus Venetijs tumultus rempu. in discrimen adduxit, dum eñ multiplicandi uectigalis molituræ cura patres in cōsultatione detinet occupatos, clamor, per urbē, post popularis concursus ad palatiū est factus, pdiensq; in publicū Rainerius dux populū uerbis mitigare aggressus, ictu lapidis uiolatus est, domosq; nobiliū nonnullas plebs diripuit. Tandē sedato tumultu, auctores quiq; incentores & se plebi duces osten derant, in eculeū sunt appensi. Vrebat tunc Venetos acceptæ in naui oneraria & caneç ruina cladis aliqua ulciscendæ cura. Miserunt itaq; Ptolemaidā tres in uiginti triremes, occasionē ibi aliquā gerendæ rei expectaturas, quæ casu Ptolemaidā inter & Tyrū duo de triginta Genuensiū obuiæ cōflixerunt, fecitq; locorū euiq; suorum propinquitas animos, & in rerū discrimen utrinq; audentius depugnatū est. Inferior tñ Genuēsis quinq; triremes amisit, parabantq; per singulos dies hi præpotentes populi talia uicissim inferre damna, ut nullo amplius Saraceno, nullo externo hoste affligenda, pessundandaq; in Asia re Christiana opus esse uideret. Quū Clemēs quartus pont. Romanus utrunq; po-
B pulū per nuncios, & epistolas monuit, ut belli inducijs cōstitutis, oratores ad se acturos de pace Viterbiū mitterent. Id ipsum etiā dictos orarunt populos reges Franciæ & Siciliæ, suā utriq; opē operamq; in pacis, quo fieret, conseruationē stabilimentūq; polliciti. ueneruntq; Viterbiū oratores, & re aliquot mēsibus tractata nihil est cōclusum. Fames ea tēpestate ualida Venetias affligebat, frumentatumq; Apulia & Sicilia, ut cōsueuerat, absq; classis præsidio importandi facultas Genuēsi bello adimebat. Oratos tūc magna precū instantia Taruisinos, Patauinos, Ferrarienses, ut annona iuuarēt, Laurētius Theupolus dux Rainerio Zeno defuncto suffectus, pecunia etiā excessiue pmissa emollire nequit. Noua itaq; mari Adriatico nauigantibus tunc primū uectigalia, & ut certiore dicā uocabulo, frena imposuit: lex eñ tunc superinde lata in hanc usq; diem seruata est, ut intra Histrū pbanatici ad Polā promontoriū, & Rauennatiū plagā nauigantes ad uectigal soluendū, merces q; & onera, si magistratibus collibuisset deponendū, Venetias se cōferrent. Creatusq; magistratus cū barchis attributis, ne legi fiat fraus, die noctuq; u-
C triusq; littoris plagas portusq; perlustrat: quæ ratio præter Genuēse bellū Venetos impulit ut eū Pisanis Carolo regi apertis hostibus fœdera in quinquenniū renouarent. Fuit annus in quo Cōradinū à Carolo superatū Philippūq; regi Frāciæ in Africa defuncto Ludouico fuisse suffectū ostendimus, quē & diximus Cremonā appulsum utilimā reb, Asiæ Christianis operā nauauisse. Qui à Genuēsi, Veneto & Pisano prope pariter à Cremona distātibus uocatos oratores diu apud se habuit, & eius cura atq; precibus induciç in quinquenium cōstitutæ sunt. Eodēq; anno salutis uno septuagesimo duodeciesq; cēteno Bononiēses magnā Romādiolç partē dominio prementes clausam à Veneto Romādiolis p Adriaticum mare nauigationē, ui adaperire conati sunt. Parato eñ uarijs simulationibus exercitu eū Veneto per oratores egerunt, ut abrogata lege, custodibusq; amotis, pristinā sibi Romādiolisq; nauigādi Adriatico redderēt libertatē: mouit pariter cū oratore exercitus. Diuersi uero hic Rauēnā ille Venetias petiere. Sēserat dolū Theupolus dux, pariq; fuerat uersutia usus, nouē eñ eius triremes pximū Rauēnç Primariū *Anno sal. M.cc.lxxi.*
D Padi ostium ingressç Bononiēsem exercitum mare inter & Padum, ut locum occuparet accelerare uiderunt: & subito præsidia duo, unum Bononiēsis ad Primarium, Venetus alterū ad Sanctalbertū summis conatibus excitauerunt: duxitq; post breui Theupolus dux terra & mari copias, q Bononiēsium opera impediret. Cōtinuatum uero est bellum in tertiū fermè annum, & crebra cōmittebant prælia, in quibus sæpe Bononiēsis superior euadebat. Quippe in cuius exercitu quadragenûm millium copiæ militarēt, & erant maiori parte Romādioli bellis tumultibusq; innutriti. Tādē uno superati prælio Bononiēses, pacē ea acceperūt cōditione, ut suo exciso ad Primarij ostium castello, libera sibi quarundā rerū edictio custodi Padi ostiorū Veneto linqueret. Anconitani aūt quū Bononiēsium exēplo Venetis bellū inferre nō possent, ad Gregoriū decimū pōtificē Romanū querelas detulerunt, quibus pont. motus, mare à Venetis liberū linqui iussit. Venetiq; tunc minime paruerunt, ea nuncijs prætensa ad cōtumaciam excusatione, qđ Anconitani maledictis mēdacijsq;, & falsa suggestione usi, pōtificem seduxissent. Et per id temporis Gregorius pont. destinatum triennio ante cōcilium Lugdunēse accessurus Florentia iter fecit. Quem Carolus Siciliæ rex, & ipsius Florentiæ sicut & penè omnis Hetruriæ sub uicariatus ecclesiæ titulo dominus, cum magna principum honoratorūq; uirorum

uirorũ societate deduxit. A gente Florentiæ pontificẽ pulcherrimam contemplatũ urbẽ cepit, qua erat bonitate, compassio illorũ ex ciuibus qui malignis gẽtis Sueuæ imperatorũ operibus ea urbe extorres exulesq́; agebant, & Carolo rege in suã perducto sententiã, illis reducendis operã cũ præsentibus dare cœpit: à quibus duris renitentibusq́; tandẽ extorsit, ut sese eius fidei & ut dixerunt, discretioni permitterent, fore spõdentes, ut suo cõstituta arbitrio seruarent: omnibus paulo post reductis, primorum ex ipsis filij aliquot & nepotes Guelfarũ partium magistratui obsidum loco honeste per municipia habendi à pontifice sunt permissi. Profectus inde pont. perpetuo itinere Lugdunũ peruenit, ubi attentiore in primis cura atq; diligentia de afferenda Hierosolymæ rebus ope est actũ. Cõtulit uero se ad id cõcilũ Michael Palæologus Græcorũ imperator, & unioni orientalis ad occidentalẽ ecclesiã tredecima tũc eius gentis pelerationi cõsensit, secutiq; illũ nõnulli Tartaræ gentis Scythicæ proceres sacro baptismatis charactere superfusi Christianos se & catholicos fore ꝓfessi sunt. Sed & Rodulphus Hassiæ comes ab electoribus Germanis in Romanorũ regẽ imperatoremq́; declaratus ea cõditione à Gregorio põtifice in cõcilio est acceptus, ut sequenti anno in Italiam pacificus ueniẽs Romã ad coronã inunctionemq́; accipiendam se conferret, exinde rebus Hierosolymæ quantã posset maximam opem ferret. Florentini interea Guelfi quo primum tẽpore Gregoriũ pontificẽ Italia excessisse crediderunt, Gibellinos non quidem armis, sed uarijs affectos territosq; incõmodis & cõminationibus ad fugam pepulerunt, his quos à pontifice in obsides acceperant arctiore custodia conseruatis. Quod cum intellexit pont. urbi Florentiæ sacris interdicens incolentes anathemate damnauit. Secutiq; Florẽtinos, uel potius eorũ acti instigatione factiosi quidam Pisani, res & ipsi nouas intentauere. Ioannes enim Gallura causidicus, & eius sectatores nõnulli Pisis pulsi Florẽtiã confugerunt, quos Florentini Lucensesq; ad motus in Pisanis cõcitãdos copijs prosecuti sunt. Gallura autẽ morte subtracto, Vgolinus comes eadẽ rerum nouarum studij ratione Pisis electus est, quẽ Lucensis Florẽtinusq; inde maiori cõfouit auxilio, quod plures ipsum nobilẽ in urbe agroq; cõplices studiososq́; quàm causidicum habere constabar. Itumq́; est magnis utriusq; populi copijs ad Pisarum usq; mœnia, & cum nihil in urbe moueret, castellis quibusq; immunitis illata uis & præda, hinc Lucam, inde Florentiam comportata. Quinetiã per id Lugdunẽsis cõcilij tẽpus, Bononienses Guelfi equitatus Florẽtini præsidio freti Lambertanos, Asinellosq́; & eius factiõis familias sexdecim præstãtissimas, imperatorios, ut appellabant Gibellinos, urbe eiecerũt. Per cuius tẽpora tumultus rex olim Sardiniæ Entius, quẽ Frederici secundi filiũ à Bononiẽsibus captum fuisse ostẽdimus, Bononiæ confectus senio in carcere obijt, Gibellini uero Bononia eiecti oẽs cum uxoribus & filijs benigne à Foroliuiẽsibus sunt excepti. Quamobrẽ Foroliuiũ & Ariminũ Bononia per eã tempestatẽ solas in Romãdiolis aduersarias habuit. Pulchre uero tũc, & ꝓ utriusq; populi instigantis Florẽtini, & crudeliter obsequẽtis Bononiẽsis malignitate pœna, ut uidet, diuinitus est inflicta. Venetorum nãq; monumẽta omni suspicione uel in hac una re carẽtia habẽt, Bononiẽses Guelfos & Florẽtinos equites magnũ exercitũ obsedisse Foroliuiũ, in qua urbe cõficere quærerẽt extorres Bononia Gibellinos, factaq; ab obsessis eruptiõe fractos fugatosq́; Guelfos octo milia amisisse, quorum nõnulli pars maxima sunt occisi. Qđ' aũt aliũde nobis cõstat, Bononiẽses à Foroliuiẽsi obsidiõe repulsi, amplũ in Romãdiola dominiũ ꝑdiderũt. Primaq́; omniũ Ceruia, maximũ Bononiensi uectigal ex sale solita præbere, Venetis se permisit. Acta est etiam tunc temporis in Lugdunensi concilio Anconitanorum cum Venetis causa, abbasq; Neruisiæ, cui eam pontifex commisit Gregorius cognoscendam. Anconitanos nil satis solide probantes reiecit, permissa pontificis auctoritate Venetis cura, eam de qua diximus maris Adriatici oram à Saracenis piratisq; simul cum uectigalium portoriorumq́; suorum iuribus defensandi. Quo tempore pontificis Gregorij cura induciæ Venetos inter & Genuenses Cremonæ sicut docuimus cõstitutæ in biennium prorogatæ sunt. Re in concilio bene gesta pontifex Gregorius iter ad Italiam est ingressus. Cũ uenisset Bellocadorũ expectantẽ ibi Alphonsum Castellæ regem audiuit. Qui multis est questus, pontificẽ ipsum male & perperã facta Rodulfi electione accipienda, nullam ut debuerat, habuisse electionis suæ ad imperiũ rationem. Eum uero pontifex tam multis placauit rationibus, ut prætensum ius suũ nouo imperatori designato cedere cõsenserit. Inde

A per Viennā Lauſanaq; transmiſſis alpibus Lōbardia Hetruriaq; pont. iter fecit, quē Flo
rentini pro ſua ad eccleſiæ cōmunionē cōciliatione fruſtra in cōcilio oratū, ſecus Florē
tiæ mœnia tranſeuntē placare nequiuerunt. Cūq; Arretiū peruenisſet ſanctus & ſumma
dignus ueneratione pont. diem ibi obijt. Ad cuius celebre etiam nunc ſepulchrū ſancti-
tas ſua quanta fuerit, miraculis crebreſcentibus eſt oſtenſum. Sed interrupta pontificis
Gregorij morte rebus Hieroſolymæ afferendæ opis ſpe maxima, trium ex pōtificibus
Romanis intra quintumdecimū mēſem defunctorū incōmoda, uacatio quoq; ſedis ſex
cōtinuata mēſes ſequūt. Primusq; decimo ſuffectus Gregorio apud Arretiū Petrus Ta
rantaſiēſis epiſcopus Hoſtiēſis, Romā illico ſe cōtulit, cui in beati Petri baſilica cōſecra
to fuit Innocentio nominis ordine quinto nomē. Per cuius tēpora bellū Venetos inter
& Genuēſes prope innouatū eſt. Iacobo eñ Cōtareno eodē quo & hic pont. anno ſalu
tis quinto ſeptuageſimo, & duodecies centeno in Venetiarū ducē creato, dux Genuen
ſium triremes taridā unam mercimonijs onuſtam de Venetis apud Meſſanā ceperunt. An. ſal. M.cclxxv.
B Ad cuius rupti fœderis famam Michael Palæologus imperator Græcus, ſuū & ipſe fœ
dus, ut apparuit, uiolaturus ad arctā uſq; Acarnaniā claſſe peruenit. Veneti uero xxv tri
remiū claſſe intra dies xv armata, oratorē Genuā ad res repetendas miſerunt, quæ ſi nō
eſſent redditæ, bellū indici iuſſum: ſatiſq; fecit Genuēſis, & orator in reditu fœdus cū Pi
ſano in quinquenniū renouauit. Et ſi aūt Carolus rex omnē pene Hetruriā uicariatus im
perij titulo ſicut pridē obtinebat, Lucēſes tñ eo, ut uidetur, inſtigante bellū aduerſus Pi-
ſanos pōtificis Gregorij morte audita mouerant, quod & ab illis acerrimū referebatur:
Quare prima huius pōtificis cura fuit, ſumptis ab ipſo rege nūcijs duos addere, q in He
truriā ſimul delati, dictos populos ad pacis fœdera perduxerūt. Ea Piſanis iniuncta cō-
ditione, ut Vgolino comite, cæteriſq; ſecū exulibus in patriā reſtitutis bona redderent
omnia, quæ prius cōſueuerāt poſſidere. Sub ipſumq; tēpus Florētini legatione ſolenni
Romā miſſa, abſolutionē ab excōmunicatione, & interdicti amotionē ab ipſo pōtifice
Innocētio impetrarūt. Qui ſecunda die ſexti menſis, q fuerat deſignatus, in Lateranēſi
C palatio defunctus, Othobonus ex Fiſchea gente comitū Lauanię Genuēſi in quintū A-
drianū pōtificē eſt aſſumptus: hic pont. præſente Carolo rege Romano ſenatore Latera
ni electo Viterbiū priuſquā eſſet conſecratus acceſſit. Quod quidem nulla potius ratio
ne alia uideť feciſſe, q ut ſe tantiſper à regis ſubiectione ſubtraheret, cuius nimiū exceſ-
ſiuumq; potentatum cuperet imminuere. Ad Rodulſum eñ illico miſerat, qui contra ac
Gregorio decimo promiſerat uenire in Italiā diſtuliſſet. Sed is bello aduerſus Bohemiæ
regē implicitus imperij iura, & pariter debitos eccleſiæ fauores ſpernere uidebať. Et ac-
cedebat tūc Caroli regis magnitudini, qđ paucis innixus uel urbibus, uel oppidis, quo
rū umbrā potius q dominiū in Achaia habebat, & Cōſtantinopolitanū aſpirabat impe
riū, cōſtituerat per id tēporis bello Palęologū agitare: quę & alia dū magno Hadrianus
moliť animo, ad quinquageſimū, uel ut aliqui habēt quadrageſimū pōtificatus diē Vi-
terbij obijt, habuitq; ſucceſſorē Petrū Portugalenſem Thuſculanū epiſcopū cardinalē,
q uigeſimuſprimus Ioānes uoluit nominari. Is uir alioquin doctus, & uirorum doctrina
D cultorū amantiſſimus, uita & moribus leuis fuiſſe diciť. Primā uero in pōtificatu curā
ſuſcepit Michaelē Palæologū ad promiſſam cōſtitutamq; in Lugdunēſi cōcilio unionē
ita hortari, ut niſi eā ſeruaſſet Carolo ipſi regi fauorē fuerit præſtiturus. Per eiuſdem pō-
tificis tēpora Veneti Anconitanos bello mariq; acerrimo proſecuti ſunt, qđ ad orā Hi-
ſtriæ & Romandiolæ nauibus clandeſtine cū mercimonijs penetrātes, latæ Venetijs le
gi, & uectigalibus portorijſq; fraudē facere præſumpſiſſent, delectoq; ad id bellū præ-
fecto ſex & uiginti triremes dux attribuit Cōtarenus, & machinæ ad urbis oppugnatio
nem onerarijs nauibus comportatæ. Dum aūt portus magno oppugnať conatu, tem-
peſtas derepente coorta nauigium in altū pelagus tranſuerſum egit. ſexq; triremes im-
pactæ litoribus Senogalliæ perierunt. Immiſerūt paulopoſt Veneti ſupplemēto naues
taridas & triremes, quibus aperto nauigantibus mari Anconitanus perbelle ſtruxit inſi
dias: omnibus eñ quæ ſibi eſſent nauibus & triremibus Venetorum, & præfecti claſſis
inſignia ſunt aptata, ad quas applauſu nautico occurrentes, cū dux declinaſſent Vene-
torum naues captæ, & Anconā magno gaudio ſunt perductæ, cuius cladis biſariam ac-
ceptę indignatio ſenatū perpulit Venetum, ut reuocatus cum claſſe prima pręfectus in
carcerem

carcerem sit cōiectus, & noua instructior expeditio in Anconā ducēda paulo post Venetijs est educta. Eodē quoq; tempore templarij Tyrum urbem pro expeditione Christiana administrantes solitā ante bellū Genuense iurisdictionē & portoriorum exemptionē Venetis in ea urbe redintegrauerūt. Tergiuersatus est interea uerbis Palęologus cū Ioanne Romano pōtifice, qui pont. ruina oppressus cameræ, quā ædificari curabat, octauo pōtificatus mēse exacto, Viterbij interijt. Cardinalesq; illico Romā accesserūt, nouū in Laterano pōtificē delecturi. Et Carolus rex senatorio functurus munere cōclauis custodiæ curā habuit, quæ rebus ecclesiæ multū, sibi plurimū obfuit. Dum eīm aperte pertinaciterq; Gallicum potius q̄ Italicum creari pōtificē cōtendit, electio sextū prope mensem cū magno rerū orbis Christiani damno atq; incōmodo est dilata, & ipse maximū inde nō magis patrum, q̄ populorum Italię odiū incurrit. Subsecuta aūt est eius erratum tam repentina q̄ digna correctio, Ioanne Caietano Cardinale sancti Nicolai in carcere Tulliano in tertiū Nicolaum pontificem declarato. Is cū gente oriundus Vrsina in Romanis præstantissima, animi dotibus corporisq; ornatissimus fuit, adeò ut multa fecerit, plurima intentauerit, suā prudētiam & animi magnitudinē ostendentia. Nihil tñ in pōtificatu duxit antiquius, q̄ Caroli potentiā imminuere. Idq; sua ingenij dexteritate intentatum atq; perfectū est. Vicariatū eīm imperij in Hetruria illi obligaturus Rodulfum in Germanis designatū imperatorē excusationi suæ prætendit, quem simulauit opē Hierosolymæ rebus ex cōstituto adferre, requisitū respondisse, Id à se nec fieri posse nec debere, nisi usurpatā in Hetruscis autoritatē Carolus dimisisset, quā simulationē pont. utrinq; cōtinuauit. Rodulphus eīm hoc ipso Hetruriæ à Caroli uicariatu liberatæ facto delinitus Romandiolā & Rauēnatū exarchatū pōtifici & ecclesiæ reddidit. Nāq; post fractas apud Forumliuiū, sicut ostendimus Bononiensiū Florentinorūq; copias, omnis Romādiola imperatorias secuta erat partes, & minima quæ singuli darent populi tributa percipiēs Rodulfus, eos priuilegio sub imperij titulo liberos esse dixit. Cuius rei gestę ordinē in Foroliuiensiū monumentis extare uidimus. Nicolaus itaq; pont. Bertoldo Vrsino nepote in Romandiolæ Comitē declarato, cū nuncijs & literis Rodulfi missō, omnē Romandiolā ꝓ ecclesia recepit, cui & Bononia tūc pariter fuit dedita, post quē Latinus cardinalis alter Nicolai pōtificis ex sorore nepos in Hetruriā uicariatu imperij liberā sedis apostolicæ legatus accessit. Is eīm cardinalis præstantissimus, & auunculi pōtificis uirtuti respōdens, omni Hetruriæ ad pacē quieteq; perductæ, Gibellinis Florentiā ac in cæteras urbes reductis, ecclesiæ magistratus imposuit, à quibus Hetruria quādiu is pōtifex uixit, ꝓ ecclesia est retēta. Venerat tñ paulo ante pōtificis mortē in Hetruriā uicarius à Rodulfo missus, quē utrū pont. fuerit admissurus mors eius incertū fecit. Senatus uero officiū regi abrogaturus pont. oportere dixit Romanos cōciues suos in ecclesiæ fidei integritatē, à qua pridē deuij fuerāt, alliciendos ab ecclesiasticis gubernari. Et seipsum ꝓnuncians Senatorē, magistratus munera pluries per se q̄ per aliā obiuit. Venerūt ad eius creationis nouitatē de more Veneti oratores, q diu spreti quū ad salutationē reuerētiāq; sicut & alij nō admitterent, à Cōtareno duce suo reuocati urbe profecti sunt, sed eos de itinere reuocatos pont. admisit, multis & dulcissimis uerbis de Anconitanę urbis Romanæ ecclesiæ iuris oppressione redargutos, & respōdere ꝓhibitos reiecit. Siue aūt interea parauerāt eduxerātq; Veneti, siue postq; intellexerant, quæ suis apud pōtificē cōtigerant oratoribus, certū est octo eorū triremes q̄ die oratores Venetias attigerūt, ad cęterā classem Anconā obsidentē peruenisse. Miserūt ꝑ id tēporis Anconitani Venetias legatos de pace acturos, quæ ꝓpemodū cōstitura erat, cū est allatū duas Anconitanorū triremes tardā de Venetijs secus Sicilię littora prędatas esse: quā ob rē & dimissi sunt re infecta legati, & triremes quatuordecim Venetijs eductę in Anconitana castra expeditionēq; aduolarūt, quarū duas paulo post incautè ab alijs separatas Anconitanus silentio inter custodias dilapsas cepit, in portūq; perduxit. Et paulo post æquis cōditionibus cōstituta est. Scribit Ptolemeus Lucēsis, Nicolaū pōtificē, nisi eius cōsilia mors occupasset, reges duos unū Lōbardiæ, alterū Hetruscis fuisse daturū, quo regib. Siciliæ atq; Germanis imperij titulo abutētibus euertēdi Italiā sicut sæpe fecerant, facultas adimeret. Innuitq; Vrsinos eum potius fuisse, q̄ alios ad id fastigij euecturū. Quinetiā cōstat pōtificē ipsum deturbādo Sicilia Carolo nonnihil initij dedisse

A Petro Arragonũ rege Ioannis Porchitij opera suaso, ut iure hæreditario Cõstantiæ uxoris suæ prætenso, id regnũ recipere adniteretur. Cõstituit uerò is pontifex lege promulgata, neminem regio sanguine ortum, senatorẽ urbis de cætero fieri, & alijs quicunq; fierent anni tempus in magistratu concedere, nullius etiã futuri põtificis autoritate licere. Qui opera Romę reliquit, ut in ea ætate conspicua, erecta instaurataq; apud S. Petri basilicam, apudq; Lateranum palatia, & Suriani in Cunino monte oppidi arcem communiuit, in qua tertio põtificatus anno, ppè exacto, apoplexi correptus uitã interrupit, multis uirtutũ operibus, si longior fuisset, gloriosissimè decorãdam. Delecturi nouum pontificẽ cardinales in Viterbio coacti, tẽpore debito cõclaue ingressi sunt, cuius custodiæ cura Richardo demãdata est Hãnibalensi Romano proceri, apud Viterbienses ira gratiosõ, ut illi potius, quàm ecclesiæ subditi uiderenẽ. Isq; malo exorsus initio, quod electionẽ turbauit, Vrsum Nicolai pontif. defuncti nepotem Viterbiensi prætura eiecit, sibi à patruo pontifice demãdata. Tulerunt id grauiter, sicut debuerunt, Mattheus cognomẽto

B Rubeus, & Latinus cardinales, quorum hic ex sorore, sicut ostẽdimus, ille ex fratre põt. Nicolao fuerant nepotes, & aliorũ ex Italis cardinalium conclaui inclusorum, quos penè omnes Nicolaus creasset fauori innitẽtes, fieri electionẽ, nisi Vrsus restitueretur, impediebãt. Quod quũ intellexissent Viterbienses, conclaue irrumpẽtes, eductos ui & furore Vrsinæ factionis cardinales in custodia habuerunt. Et Romę interea Hannibalenses factio potẽtissima cõtractis undiq; auxilijs rumultũ in urbe cõciuerãt, nihil aliud adnixi, quàm ut eiectis, sicut dicebant, dominio Vrsinis reipub. forma in urbe constitueretur. Aliquotq; cõmissis cædibus & incendijs, tandẽ Vrsini cum omni factione sua Prænestẽ secesserũt, quos factio Hãnibalensium est insecuta. In Capitolio autẽ Apulus quidã nobilis uices tunc senatoris gerebat, cui & creatus põtifex uicariatus urbis autoritatẽ concessit. Sed & is illico in Hãnibalensiũ castra se cõtulit, gestaq; sunt eo præsente sub Prænestinis mœnibus prælia, & regio undiq; est uastata. Nam Viterbij interea patrũ cõcordia erat secuta, qui ad quintũ & dimidiũ indiuisionis mensem Italicis Vrsinorum absen-

C tia superatis, Gallicum pontificẽ creauerũt Simonem tituli S. Clementis presbyterum cardinalem, fuitq; quartus Martinus põtificatus nomine appellatus, uir bonę ut cõstitit mẽtis, & omia probè in põtificatu gesturus, nisi Gallicos reges nimijs fauoribus, psequi curauisset. Noluit tamẽ Viterbij põtificalibus insigniri, quod Viterbienses cẽsuerit ob factam in cardinales Vrsinos uiolẽtiam excõmunicatos, & Vrbemueterem delatus, ibi coronam accepit. Scribit Ptolemeus, quem & nõnulli postea secuti sunt, Carolum Siciliæ regem, quũ in noui amicissimiq; pontificis amplexum cucurrisset, oblatã ab eo senatoriam dignitatẽ administrasse, quod quo fieri potuerit modo, Lateranẽsis ecclesię monumenta, quæ sumus secuti supra ostenderũt. Hannibalenses eñ postquã Vrsinos munitissima urbe Prænestina deturbãdi nullã sibi facultatem adesse uiderũt, nouusq; illicò cõcitus est tumultus, in quo Ioannes Cincius Latini cardinalis Hostiensis illius qui Viterbij tenus fuerat, germanus frater, in Romani populi capitaneum est creatus. Apulò illo pont. Martini uicario, & senatoris uices gerẽte, in publicum carcerem furentiũ hu-

D meris cõportato, ad primũ ipsius Ioãnis Cincij regiminis tẽpus studia partiũ Romæ recruduerunt, multisq; in locis cædes & incẽdia sunt cõmissa, & ad infimas Capitolij collis radices, qua parte nunc est, ut cliuus in urbẽ ducẽs, ædibus frequentatiorẽ, mercatum nũc appellãt, domus aliquot crematę, aliquot ferro sunt dirutæ, quas ruinas eo loco nũc deformes esse uidemus. Pontifex interea Montisfalisco rũ oppidũ aduenerat, in quo cõspectu lacus Volsinensiũ, & cõsitionum multitudine amœnissimo æstatẽ egit: nec eius uicinitate ueritus est Ioannes Cincius, qui Romanas cohortes in agrum Viterbiensem duxerit, quo illatam Latino fratri suo ulcisceretur iniuriã, uastitasq; in Viterbiensi agro ingẽs, & cędes in defensantes rem suã Viterbienses sunt cõmissæ. Capitaneo Romã reuerso, Martinus pont. Romanis rebus prudentissimè consuluit: Mattheum nanq; Vrsinum cardinalẽ Romam mittens, paci ut se facilem pręberet admonuit, quam Ricardũ prædixit Hãnibalensem à se humiliter petiturũ, & Ricardũ quod diu per nũcios popo-scerat contractũ à conclauis uiolatione excõmunicationẽ remitti à põtifice rescijt, dummodò humiliatus Mattheum placare curaret, paruoq; amicorũ negocio factũ est, ur Ricardus capite pedibusq; nudatis, corrigiam deferens in laqueum à ceruice pendentẽ ad

Matthęi pedes procidēs,& amicitiā redintegrarit,& ab excōmunicatióe fuerit abſolu- B
tus.Id quamprimū factū eſſe intellexit pontifex Romano populo per nuncios & literas
liberū fecit, ut à duobus ex nobilitate Romana in populo gratioſis grauibuſq; uiris pu-
blico concordiq; ciuium inermium cōcilio in ſenatores annuos delectis, autoritate etiā
apoſtolica gubernarent. Populiſq; Hannibalem Petri Hānibaldi filium & Pandulſum
Sabellū creauit, quorū magiſtratus tempore res Romana quietiſſimè ſimul & iuſtè gu-
bernata effloruit. Affectauerat quod ſupra innuimus, Carolus Sicilię rex Cōſtātinopo-
litano imperio manus inijcere: quare pōtificis Martini fauore nimio abuſus eū impulit,
ut Michaelē Palæologū ſponſiones ſeruandæ unionis in Lugdunenſi cōcilio factas nō
implentem excōmunicauerit. Quod quū Petrus Arrago rex intellexit eodē Ioāne Pro-
chitio qui cū Nicolao tertio inchoauerat, & Benedicto Zachariæ Genuenſe operā na-
uātibus belli paciſq; ſocietate cū Palęologo ſociatus eſt. Claſſemq; illico Petrus ad Tar-
raconem cōmuni utriuſq; impenſa armare cœpit. Ferunt Martinum pont. Carolo inſti-
gante Arragonem quid ea ſibi uellet parata claſſis per nuncios interrogaſſe, cui ille mi- F
nori ꝙ pontifici debuerit reuerētia reſpōderit, interiorem ſe qua uteretur tunicam lace-
raturum, ſi cordis ſui cogitationē cōſciam eſſe ſuſpicaret: potuit nanq;, quod breui poſt
primaria ipſius cordis ſui cōſilia tecturus fecit, reſpōdere, ſe eā in barbaros Africæ Sara-
cenos deſtinaſſe. Duxit nanq; in Africā tam diu ibi futurus, quoad Panormitanos reſciſ
ſet rebellionē inchoaſſe cum Ioāne Prochitio conſtitutā, & ad Hipponem uſq; delatus
mortalium rerumq; prędam ingentē abegit. Inuolutæ tunc etiā erant Hetruria, Vmbria
& Romandiola motibus ad Nicolai tertij pont. mortē inchoatis, & apud Mediolanum
Turianos, gentem in urbe nobilē potentiſſimamq; uicecomites Luchinus, Mapheus &
Ioannes germani fratres ui armiſq; expulerāt. In Hetruria uerò miſſus tertio Nicolao ui
uente à Rodulpho Imp. deſignato uicarius apud Miniate oppidū ſe à principio conti-
nuerat, qui per tentatos ad Nicolai pont. mortem Florētinos Lucenſeſq; Imperatori o-
mnino rebelles repperit. Quare Germanorū equitatu, ſed paruo quem habebat fretus,
quū caſtris nequiret ad urbes metatis, bellū factis incurſionibus utriſq; intulit. Vnde re- G
nouata ſunt in Hetruria Guelforū inter ſe fœdera, & cōiunctæ Florētino Lucēſis copię
in Piſiēſes uicario imperiali, ut uidebat fauētes ſunt ductæ, preſſumq; obſidione, & prę-
lijs agitatū nobile id ditiſſimumq; tunc oppidū expugnatum eſt, quod à militibus præ-
dæ auidis direptū duces exercitus, ne tāta affectus iniuria Piſiēſis populus uires reſume
Anno ſalutis M.cclxxxi. ret, dirui curauerūt. Hæc primo pont. Martini anno ſalutis primo octogeſimo & duode
cies cēteno geſta fuere. Eius qui ſecutus eſt anni principio, Peruſini in Fulginates delati
poſt editā in agro uaſtitatē obſederūt urbem, quæ ui capta muro alicubi diruto reddita
eſt immunita. Excōmunicauit pōtifex illico Peruſinos, ſacriſq; eam urbem incolētes in-
terdixit: ſed miſſi oratores tā multis apud pōtificē inſtiterunt, ut eos pecunia ingēti mul
ctatos eccleſiæ cōciliauerit: quinetiā ut mulctæ damnū ciuitati reſtauraret, ad eam ſe cō
tulit multo ut dixit tēpore habitandā. Apud Romādiolos interea res cū eccleſiæ & pō-
tificis dignitate ſucceſſerāt. Guido nāq; de Appia Gallicus, Carolo Siciliæ rege militare
ſolitus ea cōditione in Romandiolā eſt miſſus, ut rebus eccleſiæ in ea reſtitutis, in Gal- H
lias ſibi redire liceret. Erātq; ſibi equites octingēti, quibus & magnū pōtifex reddiderat
peditatum: Guidonē enim Feretranū, qui rebellionis in ea prouincia poſt Nicolai tertij
mortē autor fuerat, omninò pelli uolebat, fore ſperās, ſicut & fuiſſet, ut eo pulſo Romā-
dioli omnes eccleſiæ & pōtificis obedientiæ ſubderētur: & Feretranus quidē ſingulari
uir aſtutia nullo in oppido, nulla in urbe expectauit, ad quā Guido Appia ducere cōſti-
tuerit, pariterq; nullū oppidū, nulla ciuitas pręſentia Feretrani deſtituta, parere ac ſubdi
eccleſiæ diſtulit, pręter unicā urbem Forumliuium, ad quā pręſente Feretrano pōtificis
acceſſit exercitus, qui & magno uſus furore ſuburbiū recepit, tūc populo frequētiſſimū
portę appoſitū, quę rectà ducit in mōtes, ſuburbioq; cōmiſſis crudeliter cędib. ſpoliato,
urbē Guido Appia ſedēdo, & ſimul oppugnando capere cōſtituit, nec flecti potuit à ci-
uibus deditionē pulſo Feretrano pacificam offerētibus, quin urbem ui captā diruere mi
naretur. Dum ea Foroliuij cōtinuatur obſidio, cōſtitutæ cum Siculis à Ioāne Prochitio
aduerſus Carolū regē ſuoſq; Gallicos machinationes in facinus memorabile eruperūt.
Panormitanis enim ducibus Siculi multarū urbium & oppidorū quiq; primarij Gallos
exoſi

A exoſi,quorũ inſolẽtiã,auaritiã, & inauditã in quaſq; mulieres laſciuiã tolerare nequirẽt,
ad unũ tollendos cõiuratione inita inuicẽ ſpopõderũt, dictaq; eſt patrãdo facinori cer-
tæ diei hora omnibus cõiuratis in tanta urbiũ oppidorumq; diſtãtia pariter reſponſura;
ut quãprimum ueſpertinã diuinę laudis horã eſſe cãpanis ritu Chriſtiano ſignificari per
eccleſias audirẽt,ſinguli populi Gallos apud ſe repertos & ubiq; obuios obtrũcarẽt:nec
defuit,aut fraudẽ fecit publicæ ſpõſioni, adeò ut Gallis,q in Sicilia ubiq; erãt cuiuſcũq;
ætatis crudeliter ſublatis,in eos quoq; ſæuitũ ſit, q utero clauſi materno ſemine cõcepti
Gallico credebãt: Cui ꝓpè diei alterã in Gallis cõmiſſam apud Forumliuiũ cędẽ,reſpõ
diſſe uidemus.Erat Foroliuij Guido Bonatus aſtrologorũ ſuæ ætatis primarius,extãtes
cuius libri cęteris eius facultatis & doctrinę libris facilè pręferunt.Is patrię amãtiſſimus
cõciues admonuit,ut omni certamine aliquot diebus omiſſo,à ſe deſignatis dieb.parari
armis, promptiq; animis, quũ iuſſiſſet eruptionẽ in hoſtẽ facere properarẽt. Quanquã
Lateranẽſis eccleſiæ monumẽta literis ſcripta ad diem Kal. Maij ſecundã populũ erupiſ
B ſe,& Guidonẽ de Appia cum Gallis prope omnibus interfectũ indicãt.Eiuſq; rei geſtæ
Dãtes Florẽtinus poeta uulgaris noſtræ patriæ honoris gratia meminit. Quanq; porta
ſuburbijq; locus ab eo facto rupta in hęc tẽpora nomẽ ſeruãt. Redijt in urbẽ paulo poſt
Feretranus,& multa de Romandiolis,ut cõſueuerat,poſſedit.Carolũ regẽ quãdo ſui ad
internecionẽ in Sicilia cæſi ſunt,ſolus inter ſcriptores in Hetruria fuiſſe Villanus dicit.
Ptolemeus uerò locũ omittit,narratq; regẽ ipſum ad ſubitũ mali nũciũ ex prouincialib.
Gallicis ſibi militare ſolitis,ex omniq; ſuo de Italia regno atq; ab Hetruria ingẽtẽ cõtra-
xiſſe exercitũ, quem Rhegiũ uſq; præmiſerit tãdiu expectaturũ, quouſq; nauigium illò
tranſportãdo cõtrahere potuiſſet:nãq; quicquid fermè nauiũ prius habuerat, circa Sici
liam amiſerat. Tranſmittens poſtea Meſſanã terra mariq; obſedit, cuius capiendæ urbis
ſpes omnis uel inde ſubitò eſt ſublata,q̃d ſuis Galli clamoribus in cœlũ ſublatis interne-
cionẽ Meſſanijs cõminabantur reddere,quã eos cõdonandam abolendamq; uel iureiu
rãdo & omi teſtatiõe oportuit polliceri. Arrago rex interea in Sardiniã ex Africa ſe cõ-
C tulerat,nauigiũ tãdiu reficere, quoad à Siculis uocarẽt. Qua te dum Carolus freto traij-
cit,à Panormitanis feſtinare rogatus,eodem penè tẽpore,quo Carolus Meſſanę,Panor
mi fuit:nec mora, titulo coronaq; Siciliæ regni quo cæteri antea cõſueuerãt reges more
& apparatu appellari inſigniriq; eſt paſſus:inde acceptis quę ex omi Sicilia cõfluxerant
copijs,terra & mari mouẽs in Carolũ ferri cœpit. Vix dumq; prima liquerat caſtra, quũ
eſt renunciatũ,Meſſana obſidiõe liberata,Carolũ in proximis Calabrię littoribus cõſe-
diſſe.Et per id tẽporis Carolus Salerni princeps uelociſſimis à rege Carolo patre nũcijs
accerſitus,aliquot ex prouincia Narbonẽſi cohortes in Italiã traduxerat, qui per Florẽ-
tiam genitori deditiſſimã, perq; urbẽ Romã primũ in Neapoli de itinere quieuit. Petrũ
interea Arragonẽ omni Sicilia potitũ Carolus ex Calabris cõpellatum literis perfidiæ
coarguerat,quod affinis cõſanguineuſq; dolis quæſitũ machinationibuſq; regnũ ſubri-
puiſſet.Cui Arrago cauſæ ſuæ honeſtati pręteẽderat hæreditariam Cõſtantię uxoris ſuc-
ceſſionẽ,quæ illi à Mãfredo patre,& Cõradino auunculo cõpeteret, addiditq; multa in
D literis extãtia,quas uidemus de Siculorum precibus,quas exaudire homo pius & regio
ortus ſanguine à calamitoſis & inaudita preſſis miſeria nõ potuerit. Qua ex uerborũ cõ
trouerſia cõuentum eſt,ut duello & armis decertata orbi publica & notoria per alterius
uictoriã eorũ iuſtitia oſtenderet. Et præter duellũ,quod reges ipſi depugnarẽt,centum
quilibet eorũ milites ducere debebat, qui pariter inuicẽ decertarent. Locus per cõmu-
nem utriq; affinẽ Angliæ regem indifferẽter tutus, Burdegala urbs Vaſconiæ eſt dicta.
Iuitq; ex Italia in Vaſconiã Carolus, & Ioannẽ Gryllũ conueniens regis Angliæ in Va-
ſconia Mareſcallũ,ſeſe cum aduenieſſet Petrus cõſtituta exequi paratũ obtulit. Arrago-
nem quidã ſcribũt noctu acceſſiſſe incognitũ, à Gryllo illi regis Frãciæ propinquãtem
ad iuſtum ſibi metũ prætendiſſe, cuius ratione à loco nõ tuto ſeſe detrectari certaminis
purgarũ eſſe prædixerit.Quidã uerò ipſum regem ultra regni ſui fines nõ acceſſiſſe cõ-
tendũt.Miſerat põtifex Martinus, quo tẽpore Carolus in Gallias Burdegalamq; acceſ-
ſit, Gerhardum Parmẽſem cardinalẽ ſedis apoſtolicę legatũ,& Caroli illius filij,& regni
gubernatorẽ. Petruſq; Arrago Rhogeriũ de Loria Siciliæ & claſſis inſtituerat Admir-
rhatũ, qui duelli cõſtituta euanuiſſe intelligẽs in portũ uſq; Neapolitanũ claſſe delatus

est. Contraxit illico Carolus princeps quicquid triremiũ nauiũq; ubiq; habuit, prælioq; B
à cardinali legato, phibitus decertare, paululũ destitit: mox uerò illius spreta autoritate atq; resistentia, adeò præceps ruit in prælium, ut nullo penè cõmisso certamine, cũ magna nauigij parte captus, in Siciliã & breui post in Arragoniã fuerit perductus. Carolus pater interea huius rei ignarus, datas à rege Frãciæ, acceptas ingentes copias mari terraq; in Italiã ducebat. Iamq; Corsicã præteruectus Italiæ littora prospectabat, quũ fortè obuius mercator Pisanas de naui uociferatus, eũ filij casum paucis edocuit uerbis, quẽ eodem die de industria missi à legato plurimi nunciarũt. At Martinus pont. nõ magis Petri Arragonis iniustitiam ægrè ferens, quàm Gallicorũ damni & iniuriæ acceptæ impatiẽs, Petrum excõmunicatum, regnis quoq; hæreditatis paternæ priuauit, in quibus regẽ instituit Carolũ secundũ, regis Frãciæ primogenitũ, eademq; regna quãdiu in Petri Arragõis potestate & obediẽtia perseuerarẽt, ecclesiastici interdicti incõmodo sunt dãnata. Quinetiã ne quid deesset mali, quod ab irato põtifice posset infligi, æternæ beatitudinis præmia illis sacrosancto decreto, pmissa sunt, qui cruce insigniti in Petrũ Arragonẽ hostilia intentarẽt. Et suus põtificis dux belli Guido Mõtefortis in Romãdiolã cum exercitu missus, rem interea benè gesserat, nõ magis ui & armis quàm Feretrani prudẽtia, qui suis Mõtisferetri oppidis pactione retentis, cętera de Romãdiola in põtificis potestatẽ fieri curauerat, inter quæ Forumliuij fuit, quã urbẽ Mõtefortis in Guidonis Appij & Gallicorum necis ultionẽ mœnibus spoliauit, Vrbinũ uerò cùm recipere pergeret Mõtefortis, cõmisso prœlio est repulsus. Qui eam exercitu cinctã Foroliuio parem reddere cõminatus est. Agri tñ, oppida & castella à Feretranis remotiora breui in potestatẽ deditione sunt facta: nec dubium cuipiã tunc fuit Guidonis Feretrani mores callenti atq; ingeniũ, quin urbem ipse, sicut & uicina sibi oppida, spe præbita & immissis noctu præsidijs sustentaret. Sed dum ea protrahit̃ Vrbini obsidio, Rubeus Anguillarius in Hetruria Comes Mõtefortis socer obijt, ad cuius retinẽda comitatus oppida in Saonã, & eam maritimam, nunc Senensem oram urgentia cum parte exercitus aduolauit. Partẽ uerò illius maximã Comiti Iuuenatij attribuit, cũ quibus obsidionẽ cõtinuauit. Eodem quoq; tempore bellũ inter Genuenses Pisanosq; ad Corsicã inchoatũ est. Et Carolus rex Neapoli appulsus ciuitate cõfirmata, quã repperit titubãtem, in Apuliam se cõtulit, copias inde nauigiũq; cõtracturus, quo in Siciliã trãsportaret exercitũ, sed febre correptus interijt. G
Cardinalisq; legati opera & diligẽtia Carolo secundo in Arragonis carcere agẽti, regnũ id cõseruatum est, Philippi uerò regis Frãciæ filium comitẽ Atrebatẽsem ad eius regni custodiã accelerare iussum, paucę è Gallijs copiæ sunt secutę, quòd plurimis pater ad destinatum in Arragoniã bellũ indigeret. Id ẽm regnum filio primogenito acquisiturus, cui à Martino pont. cõcessum erat, maximos fecerat apparatus. Et quartus Martinus põtifex morte interim subtractus, suũ regẽ Carolũ est secutus. Ad eius mortis nũciationẽ Guido Feretranus Iuuenatij comitẽ copiarũ ecclesiæ Vrbinatiũ urbẽ obsidione prementiũ ducẽ aperto impetijt bello, quẽ & repulit prælio superatũ. Eaq; ciuitas in Feretrani potestatem facta excidium euasit, quod illi à pont. Martino, si superuixisset, certissimũ imminebat. Nec fuit diuturna sedis apostolicę uacatio, quòd cardinales motus ueriti, quos alias diuturnior sedis apostolicę uacatio dederat, Iacobũ Sabellum ex uetusta procerũ familia Romanũ in põtificem, cui quarto Honorio fuit nomen declarauerũt. Erat tũc Romæ alter senator Pãdulfus Sabellus, põtificis germanus frater: per cuius tempora magistratus Romana res iustè & quietissimè fuerat administrata. Quare pont. Honorius ad annum salutis quintũ octogesimũ, duodeciesq; centenũ Romã accedens apud sanctam Sabinã in Auentino habitauit, quas ab eo tunc ædificatas ædes nunc desertas dirutasq; uidemus, fouitq; hic pont. Gallicorũ regum ubiq; partes. Rodulphus aũt solo titulo tũc Imperator cãcellarium suum in Hetruriã mittẽs, principalẽ de fisco suo Genuensem oẽs qui pecuniã attribuerũt in libertate dimissos imperij fideles pronunciauit. Per quã occasionẽ Lucenses duodecim milibus auri datis, libertate donati sunt. Et Florẽtinus populus ad quietẽ iam perductus, nouã inchoauit saluberrimãq; regiminis formã. quę in nostra quoq; tempora, licet aliquãdo prout ostẽdemus, à Gallicis regibus interrupta peruenit. Creati ẽm sunt sex magistratus bimestres futuri, quib. artiũ primorib. fuit appellatio, & septimus breui additus uexillifer iustitiæ uocatus. Interea Philippus rex Frãciæ bellũ H

Anno salutis Mcclxxxv.

Arragoni

A Arragoni illaturus per terrã Rōcillionis Pyrenęos mõtes trãsmittere est adnixus, à quorũ clausuris ualido Arragonũ pręsidio firmatis repulsus cùm esset, flexit in Gerundẽses, eamq́ urbẽ cinxit arctissima obsidione, cõmeatibus tãto exercitui necessarijs ad proximum castris portũ nauigio in id parato à Narbonensibus cõportatis. Dum ea obsidio tertiũ iam protrahit mensem, Petrus Arrago cõmeatum, qui tunc maximo conatu deferebat, ut interciperet intentauit. Selectos itaq́ duces quingẽtos milites terrã, quę portũ & castra intercedit, medio occultus spatio insedit. Pręsidio inde calonibus à Frãco rege datis, subita eruptione cõgressus, prælium decertauit acerrimũ, in quo maior utrinq́ pars meliores quiq́ aut occisi, aut cõfecti uulneribus sunt prostrati. Accepitq́ Petrus & ipse uulnera, ex quib. male, ut ferũt, curatus, uel potius quia laboribus militiæ citius q̃ oportuit, se periculis exposuit, est defunctus, regnũq́ Arragonũ Fernãdus natu maior, Siculorum Iacobus ex testamẽto accepit. Gerũda urbs interim pactione à ciuibus dedita est in regis Franciæ potestatẽ. Per quod item tẽpus laboranti ex uulneribus Petro Arragonum

B regi nunciatũ est, Honotiũ qui tum pont. Romanum excõmunicationem à quarto Martino pont. factam in eum Fernandumq́ & Iacobũ filios, ac Cõstantiam uxorem innouasse. Sed & Philippo Francorũ regi sua etiã per id tẽporis infortunia euenerũt. Cũ eñ multa & magna apud Gerundã in Arragones moliret, subita ac aliàs inaudita morbi uis suũ inuasit exercitũ. Aeris nanq́ crassitudo suã adeò ostendit corruptionẽ, ut muscis nõ uolantibus magis q̃ insidentibus omnia uel in cibum sumenda obregerent, febrisq́ passim, & mortes ubiq́ exercitũ inuasere: quã afflictionẽ dũ animo æque ac corpore iã æger pergit declinare, Philippus & in febrẽ ipse corruit, quæ Perpinianũ petentẽ oppidũ, usq́ adeò indies augescẽs comitata est, ut eò appulsi incolumitate medici desperare sint uisi, tũcq́ alia super aliã, quod plerunq́ rerũ habet cõditio humanarũ, infelicitas subsecuta est. Eam classem, quã diximus cõmeatum à Narbona ad Gerundã obsidẽtẽ exercitum cõparasse, Philippus à Pisanis Genuensibusq́ maiori ex parte cõduxerat, & Gerunda potitus, dimissam abire permiserat, cuius maximã partem Fernãdus rex in sua re-

C ceptã stipendia classi addidit, quã Rogerius de Loria Siciliæ Admirrhatus audita regis Petri morte, subsidio Arragonẽsibus tũc adduxerat, cõgressaq́ utraq́ classis desidẽti in portu Narbonẽsi Frãcorũ nauigio uictoria facillimẽ est potita, quę clades accepta Philippi regis Francorũ mortẽ accelerasse credita est. Eodẽ etiam tẽpore classes Genuensis Pisanaq́, & publica ipsarũ ciuitatũ impensa armatæ apud Lamellũ insulã Pisano portui uicinã cõcurruerũt, prælíũq́ fuit sicut numero nauiũ uirorumq́ ingens, ita desideratorũ multitudine eximiũ. Pisani eñ post cõtinuatã perpetuo die pugnã, sole in occasum uergente, in portũ se recipere adnixi, ad eam prorarũ conuersionem fracti sunt, in fugamq́ cõuersi, unde quinquaginta triremes partim ab hoste abactas, partim submersis amisere. Qua in clade duodecim milia uirorũ magis occisa, enectaq́ q̃ capta traduntur. Eaq́ clade accepta factũ esse scribit Frãciscus Petrarcha, ut nõ modò uires æquoreas, sed animos nauigãdiq́ propositũ Pisani amiserint. Quieuerunt interea noui Francorũ Arragonũq́

D reges, pariter adolescẽtes, & Angliæ rex Odoardus utriq́ affinis in Vasconiã se cõtulit, pacem inter eos ea maximẽ cupiens ratione cõponere, ut Carolum Salernitanũ principem, cui regnũ deberetur Neapolitanũ, carceribus liberaret. Turbauitq́ eam pacẽ semi cõstitutam factus in Siciliam tunc tẽporis impetus. Nanq́ Gerardũ Parmensem cardinalem, Martinus quartus sedis apostolicæ legatũ conseruãdo Gallicis Neapolitano regno instituerat. Is itaq́ & comes Attrebatensis regis Franciæ filius, eiusdẽ regni cõseruationi post mortẽ, sicut ostẽdimus, Caroli deputatus, insulam Siciliæ ut reciperent intẽtarunt. Nauigio eñ à Venetis mercede ac amicitia contracto & copijs ab Hetrurię amicis ciuitatibus accersitis, ingẽtẽ cõflarũt exercitũ, cuius partẽ legatus præfecto & duce Reginaldo Duelini Comite ad Catinæ urbis portũ duci iussit. Eaq́ urbs e uestigio est recepta. Mãserãt uerò Neapoli & per uicina Italiæ littora milites multi, q̃bus ad reliquũ trãsportãdis exercitũ Reginaldus Cotina potitus, suũ quo euectus erat nauigiũ, redire curaret. Et eodẽ tẽpore Guido Mõtefortis uicariatus Hetruriæ titulũ in suis oppidis maritimæ Senensiũ regionis retinẽs, Comesq́ Bononiensis, & Philippus Comitis Flãdrensis filius Comitis Attrebatẽsis militię socij cũ suo & ipsi nauigio ab ora Hetruriæ maritima soluerãt, copias & ipsi in Siciliã nõ minimas, & legati exercitũ cõportãtes. Sed quo tem-

pore classis Gallica soluit, ut diximus, à Catina Italiã repetitura, Rogerius de Loria Sici E
liæ pro Iacobo rege Admirrhatus à Narbonensi rediens uictoria, ad tumultũ se confere
bat, quẽ intellexerat in Sicilia excitatũ, q̃ uisam à longe Gallicã classem, effusa assecutus
nauigatione nullo labore defensoribus uacuã intercepit, & eadẽ qua à Narbonẽsi expe
ditione mouerat, fortuna usus, alteri item obuiauit classi, quã Mõtefortis Bononiẽsis &
Flãdrẽsis comites ad Gallicanũ & ipsi exercitũ ducturi erãt, cõgressusq; huic, sicut & su-
periori ex improuiso Rogerius ipsam uiris armatã fortibus sicut & uacuã cepit. Nec me
liore q̃ hæ classes fortuna usæ sunt Gallicorũ copię, Catinã, ut diximus, deditã obtinen-
tes. Arragonis nãq; regis copię, quas urbiũ Siciliæ pręsidio liquerat, Siculis populariter
accersitis, Catinã urbẽ obsidione cinxerũt, quã sępenumero oppugnatã ui cepissẽt, nec
erat dubiũ quin eandẽ superati occisionẽ subituri fuissent obsessi, qua Gallicos omẽs in
prima insulę Carolo regi Gallico facta rebellione ostẽdimus occubuisse. Quare Aueli-
nus Reginaldus dimissi importunè ac temerè nauigij sui, quo in Italiã reportaret incõ- F
modũ tunc primũ intelligẽs, deditionẽ ea fecit cõditione, ut cũ omni exercitu, qui terra
iter fecit in Italiã redire permitteret. Sed & Bononiẽsis Flãdrensisq; Comites cũ primo-
ribus ex sua classe captis pecunia redẽpti Neapolim rediere. Solusq; Mõtefortis in car-
cere tẽtus obijt. Motus itaq; in Sicilia malo omine à Gallicis inchoati, pacẽ ab Odoardo
rege, sicut ostẽdimus, inchoatã turbauerũt. Interea quartus Honorius anno põtificatus
sui secũdo uix dum elapso, in Auẽtino mõte apud S. Sabinam obijt: cardinalesq; inclusi
eisdẽ in ędibus noui pontificis electionẽ facere nequiuerũt. Suborta enim derepẽte per
Aprilẽ aeris grauitas, eos penè omnes in malam ualetudinẽ prostrauit: quorũ nõnullos
interfecit, q uerò superfuerãt, ut erant ægroti, ad diuersa loca perlati sunt, qui post ęstatẽ
hyememq; exactã Februario reuersi in eodẽ loco põtificẽ creauerũt fratrẽ Ioannẽ Ascu
lanum ordinis Minorũ, cui Nicolao quarto inditũ est nomẽ. Isq; illico se cum curia ad ur
bem transtulit Reatinã, & post annũ Romã reuersus, apud S. Mariã maiorẽ curiam te-
nuit. Per eius uiri alioquin boni tempora multa in orbe Christiano infelicissima accide- G
runt. In primisq; urbs Roma ciuiũ agitata dissidijs incẽdia atq; cædes plurimas pertulit.
Vnicum tamẽ iecundus habuit pontificatus prædicti annus lætissimũ, pacẽ Arragones
inter & Gallicos reges constitutã, licet eandẽ multo peioribus, q̃ quæ principio oblata
erat cõditionibus, ut rex Carolus acciperet, motus Sicilię effecerint. Nãq; pactus est suis
impetrare sumptib. Iacobũ Arragonẽ à pont. Romano, sicut Carolus genitor suus fuit,
feudatariũ Trinacriæ regẽ institui ac coronari. Quod si triennio nõ impetrasset, in carce
rem unde dimittebaẽ, redire promisit, deditq; filijs sponsionis seruãdæ obsides, Carolũ,
cui postea Martello regi Vngariæ fuit cognomentũ, & Loisium, qui post actã in beati
Francisci religione uitã in sanctorũ numerũ est relatus. Ea uerò constitutæ pacis lætitia
haudquaquã fuit Christiano populo diuturna. Tripolis nãq; urbs Asiæ insignis secũdo
itẽ põtificatus quarti Nicolai anno obsidione & uiribus facta est in Soldani Babylonię
potestatẽ, quã quidẽ urbem ditissimã post cõmissam in mortalib. cædẽ maximã, postq;
abactã asportatãq; omnifariã rerũ prædã, igni primũ, post ferro absumi diruiq; curauit. H
Progressusq; eodẽ furoris impetu barbarus Tyrũ, Sidonẽ, Barutũ, & earũ urbiũ oppida
intra tertiũ põtificatus Nicolai annũ cepit, & sicut Tripolim incensa diruit. Isq; princeps
astu & prudẽtia ęquè ac uiribus & potẽtatu pollens, ne ea clade accepta nominis Chri-
stiani principes occidẽtis in Asiã cõciret, induciarũ fœdera in duos annos Ptolemaidæ
habitatoribus Christianis cõcessit. Nicolaus tamẽ pont. per crucẽ de more assumẽdam
edicto statuit, afflictis Christianorũ Asiæ rebus subueniendũ, iussaq; eius maioris fuerũt
efficacię, q̃d mille quingẽtos ipse eqtes ex publico ecclesiæ fisco curauit primos omniũ
Ptolemaidã cõportari, quos & multi in magnũ exercitũ sine certo præstanteq;, ut opor-
tuit, aliquo duce secuti sũt. Qui quò plures, eò fuerũt pniciosiores. Ptolemaida urbs po-
pulis tunc frequẽtata innumeris, quãtos nũc nõ temerè alat aliqua urbs Italię, à septẽ di-
uersis sibiq; ipsis inuicẽ contrarijs premebaẽ potius lacerabaturq;, q̃ gratulabatur magi-
stratuũ gẽtiumq; generibus. Patriarcha enĩ titulo Hierosolymitanus sibi tẽporalẽ ęquè
ac spiritualem uindicare quærebat gubernationẽ: eandẽ hinc tẽplarij, inde hospitalarij,
& pariter Theutonici ab armatorũ tractatione, & sanguinis, ut dicebãt, effusiõe repete-
bãt. Suã ad se solũ spectantẽ rex Cypri uel ea ratione uolebat, q̃d tertio antè anno regni
Hierosolymæ

A Hierosolymæ titulos in Comitis Atrebatēsis cōtentionē spōte sua, & paucis temeritati astipulātibus assumpserat. Rex quoq; Carolus secūdus Neapolim ex carcere reuersus, nihil ducit antiquius, q̄ Ptolemaidā mittere, qui de Hierosolymæ regni titulis cum Cyprio rege cōtendente, paterna auitaq; & proauita in illa urbe iura uel armis & uirib. cōseruarent, qua in re usq; adeò exarsit animis, ut tēplariorū hospitaliariorūq; quos Cyprio regi magis cupere audiisset, prædia in regno suo Neapolitano direpta uastauerit. Cōsulē quoq; ibi habuere Pisani, qui maiore usus est ambitione, q̄ ibi quoq; Genuēsis aut Venetus utebat. Milites itaq; nouos Nicolai pōt. iustum in exercitū sine duce & rectore eius quæ requirebat autoritatis imprudēter missos, nullus q̄ cōtinere sciret & posset, nullus erat q̄ uellet à flagitijs & sceleribus ꝓhibere. Eaq; militū multitudo in Christianorū cædibus, rapinis, adulterijs, uiolationib. & incēdijs aliquādiu debacchata, in agrū Soldani aliquandiu, post parū interdiu p̄ furta & latrocinia penetrauit, atq; eo usq; progressa est, ut prædas iumētorum mortaliumq;, & rerū omniū tanquā iusto bello propalā abigeret.

B Tulit tñ patienter iniuriā, dissimulauitq; diutius omniū spe Soldanus, resq; per nuncios & abactā prædā terq; quaterq; repetijt: & quādo tandē nō sunt redditæ, terminum præfixit, intra quē nisi fieret satis, se cōminatus est Ptolemaidę excidio postergatis, quas ipsi uiolasset, inducijs accessurū. Alterum interea superiori simile pont. Nicolaus cōmisit erratum, q̄ unicā de qua diximus, sui pōtificatus felicitatē labefactauit. Carolo nāq; secundo gratificari cupiēs, pacem interrupit, quā ille & Arrago cōstituerāt. De qua re dicturi nōnulla in gestis rebus Hetruriæ memorāda, à Dante poeta, qui interfuit, diuersis in locis scripta altiusculè repetemus. Guidone Feretrano rem Pisanā administrāte, & Galura iudice cum suis cōplicibus in exilium acto, Vgolinū Comitē præstantissimum ea ætate ciuē suū cum duobus filijs, totidemq; nepotibus Pisani diuersarū partiū carcere tentum, inedia mori coegerūt. Quæ res Florētinos, Lucēses, Senēses, Pistoriēses, Volatetranos, Pratēses, & eius sectę urbes & oppida Hetrurię in nouū aduersus Gibellinos bellū, quāto nunq̄ aliàs studiosos suscipiendū incēdit. In Arretinosq; primus belli impetus est destinatus, exulibus maxime id poscentib. Arretinis, qui aliquot circa Arretiū obtinētes, nisi

C subueniret, amittere timebāt. Gulielmus Petramalus ea tēpestate pręsul, Arretio dominabat, cui bonus Feretranus Comes ex Vrbino, nōnulliq; ex ꝓximis regionibus, & extorres Florētia Gibellini cum copijs auxilio aduenerāt. Fathiscēs uerò ad bellū pędicti secūdi Caroli carcere, sicut suprà doeuimus, liberati reditus in Italiā tepescere fecit. Nāq; is ad pontificem Perusij agentem pro cōfirmatione regni accessurus, per mediā Italiam ueniens, Florētiam se cōtulit, ubi paucos moratus est dies. Senensi, inde uia proficisci, parantem, Florētini deterruerunt, exploratū sibi esse dicentes struxisse Arretinos insidias, quo illū in Senensi agro cōficerent, per quā ducendi regis occasionē accersiti sunt Florentiam Guelforū Hetruriæ omniū copiæ. Et Florentini propè populariter eductis omnium ordinū signis ad id regis præsidium prodierunt. Erant tamē regi Gallorū equitum cohortes duæ in armis expeditæ, quas duce & præfecto Almerico Narbonensi, oēs Hetruscorū copias præcedere uoluit. Fama interim & à redeuntibus, q̄ pręmissi erāt explo

D ratoribus rex certior est factus, Gibellinum quidē à Florentinorū apparatibus cauentē, copias tenere paratas, sed Arretij mœnibus se cōtinere, multisq; dixisse, honores se regi quātos posset exhibiturum, si fortè sibi ipsi magis q̄ hostium suorū calumnijs credens, illac iter facere animū induxisset. Cōsilio igitur Florentinorū rex Cesentinati uia iter ingressus, Pupium peruenit Comitis Nouelli oppidum, quem cōstabat Arretinis cupere, quibus tunc tēporis militabat: nec tamē fuit ea in regione, qui ad regis aduentum quicquā hostile fecerit aut ostenderit. Florentini nihilominus omnem regionem lōge lateq; populati, incēdia quoq; aliquot cōmisere. Ad posteram quæ secuta est aurorā, rex cum equitatu mouens, per ipsa Apennini iuga in Tifernatem, nunc Ciuitatis castelli agrū ire cōtendit. Et eodē tempore Guilelmus præsul, motuū quos superiore uespera & per noctem Florentini intentauerāt, à profugis Casentinatibus manu hostiū dilapsis, certitudinem habens, Bibienā uenit, quē equites noningentos, octo milia pedites habuisse Villanus affirmat. Prælij ordinē, ut cōmissum est, à Villano mutuari licuit. Sed ad alia ꝓperanti maiora, satis fuerit cū Dāte, qui interfuit summatim rem colligere. Cāpi in quibus res gesta est, Cāpaldinū quod tūc erat, retinēt nomē. Victores primo cōgressu Arretini

in Florentinorũ equitatu fuso cædem maximã commisere. Sed dum uictoriam temerè E
præsumũt, ordinib. spretis, & pugnãdi ardore sensim intermisso primũ à latere & à tergo
circũuenti, paulo post in fugã conuersi, cuius primũ inchoatæ Nouellũ Villanus notat.
Guilelmũ præsulẽ cõcordãt scriptores suis in fugã cõuersis, ut Bibienã cõfugeret hortã
tibus respõdisse, cõmunẽ sibi omnino futurã aut salutẽ, aut mortẽ cũ tot præstãtib. ami-
cissimisq; uiris, quos in id periculi perduxisset, & his dictis instaurato prælio nõ inultum
inter suorũ cadauera cecidisse. Dãtes usq; adeò Florẽtini & Guelforũ, in queis tũc adnu
merabaẽ, uictoriã extollit, ut hostes penè ad internecionẽ cecidisse uerborũ magnificẽ-
tia significet. Villanus uerò tria milia cũ Guilelmo & in his Pheretranũ desideratos, ca-
ptos ad duo milia asserit. Sed ad Nicolaũ quartũ põt. Romanũ. Is secundũ Carolũ regno
honestaturus, q̃d paterna successiõe habiturus erat, regẽ eum utriusq; Siciliæ, & quæ est
ultra Fretũ, & eius quæ citra dicit appellauit. Quod cũ audisset Iacobus Drago, spe quã
in fœderib. cũ Carolo ictis cõceperat, frustratus, illũ bello agitare cõstituit, & classe in-
genti per tumultũ educta in Italiã nauigans Caietã obsedit, ut coactus sit Carolus dissi- F
patas in ea regni nouitate uires magno labore, magnisq; impẽdijs cõtrahere. Sed q̃ pri-
mã inter eos cõposuerat Odoardus Angliæ rex per oratores pacẽ iterato cõstituit, Ca-
rolusq; Iacobo pont. cõsensu nouo se obligans sacramẽto, primo factas spõsiones intra
bienniũ seruare ac implere promisit, & huius quidẽ belli pacisq; negociũ põt. Romanũ,
& eos reges per annũ occupatos, à Ptolemaidę periculi cogitatiõe auertit: quo itẽ anno,
bellũ graue atq; difficillimũ inter Philippũ Frãciæ & Odoardũ Angliæ reges inchoatũ
est, ut neuter quoq; eorũ rei in Asia Christianę curã, sicut aliquãdo cõsueuerat, suscipere
potuerit. Quare Soldanus anno ipso, quẽ rebus reddẽdis præfixerat, exacto, centũ quin
quaginta armatorũ milia in Ptolemaidã duce filio immisit. Ipse eñ morbo fortè p id tẽ-
poris implicitus tenebaẽ, filiusq; animis per ætatẽ ardẽtior, amplissimę urbi & multis re-
dundãti paratissimisq; copijs obsidionẽ opinione Christianorũ arctiorem admouit: qui
post repressas multo suorũ sanguine primorũ dierũ erupt. ões, quę ab obsessis fiebãt, ad
munitiones oppugnãdo successit. Dumq; hæc duobus iã mẽsibus magno gerit animo, G
genitori defuncto Soldanus ab exercitu est suffectus. Quo elatus successu urbis Ptole-
maidæ prædã per edicta, præconũq; uociferationes, quæ etiã Christianis intra munitio-
nes exauditæ sunt exercitui donauit, & accuratiori solito usus oppugnatiõe, eo usq; p-
cessit audaciæ, ut fossã uirgultis materiaq; cõplere tẽtauerit. Retulit tñ par temeritati in-
cõmodũ, tam multis de infinita, quã immiserat multitudine cõfossis, ut Christiani per ca
dauera suorũ uirgulta materiãq; obtegẽtia erũpentes ad eius tentoria pugnãdo peruẽ-
nerint. Sed tantũ id damnũ alioquin ingẽs à barbaro acceptũ, sui ipsius fortuna, uel po-
tius nostrorũ faciẽte socordia & infelicitate hinc instauratũ est, q̃d discordes in ciuitate
nostros desperatio cepit, multiq; partim nulla usi timoris simulatiõe, partim captatis ab
eundi causis, partim clandestina per noctẽ fuga desertores effecti sunt. Ad eamq; paulo
post animorũ cõsternationẽ est uentũ, ut publico oẽs cõsilio mulieres primũ paruulos
& debiles cũ supellectili emiserint, deinde cõstituerint duodecim milia armatos in urbe
retinẽdos, qui defensioni sufficerẽt, cęteris emigrandũ. Manseruntq; ex primoribus rex H
Cypri, patriarcha Hierosolymæ, & hospitalis tẽplariorũq; magistri. Rexq; Cypri igna-
uia, quæ certiore uocabulo perfidia appellari potest, usus, ilico per fugã multitudinẽ est
secutus. Fuitq; exẽplo eius, ut oẽs quibus nauigij facultas nõ defuit, Ptolemaida emigra
rẽt. Postremi omniũ Hierosolymę patriarcha, magistriq; nõ prius urbẽ deseruere, q̃ Sol
danum uiderũt, siue à casu, siue quod fugæ à Christianis cõmissæ certior esset factus, op
pugnationẽ solito maiore impetu ostẽtare. Hiq; dromone in id seruato portu delapsi, se
cunda primũ nauigatione sunt usi. Sed uẽto post parũ in ualidã tempestatẽ mutato, sub
ipsam Cypri plagã naufragio periere. Soldanusq; eadẽ die & hora Ptolemaidã à paucis,
quos nauigij carẽtia detinuerat, Christianis malè defensatã ui cepit, & mortalibus in ea
repertis ad unũ cęsis, prędã quidẽ militi suo promissam, iterato cõcessit edicto. Sed tãto
tenebaẽ illius excidẽdę urbis desiderio, ut perproperè suppositus ubiq; eo pręsente atq;
incitante ignis, maximã prædæ ipsius partẽ assumpserit. Mœnibus inde, & urbis parieti
bus passim solo æquatis, duriore Saracenus miles Soldani imperio est oneratus, q̃d fun
damẽta ita ubiq; cõfodi dissipariq; iussit, ut nullum posthac ædificij uestigiũ appareret.

A BLONDI FLAVII FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLInatione Imperij Romani, Decadis secundæ, Liber nonus.

Nnus erat salutis nonagesimus duodeciesq; centenus, quando tandem An. sal. M.ccxc.
reliquias amisimus uictoriæ illius celeberrimæ, quā anno ante quarto
de ducentesimo Vrbani secundi pōtificis Romani auspicijs & uirtute
Christianorum expeditio inchoauerat. Saluę tamē manserūt per id tem
poris Cyprus insula, & Armenia minor, dicta prius Cilicia, quas per e-
iusdem expeditionis occasionem ceperāt Christiani. Quarto deinceps
Nicolai pont. anno, Rodulphus solo nomine Imp. Germanus obijt. Adulphusq; Hassię
comes, uir strenuus, sed pauper, à Germanis electoribus in eiusdem imperij spem, titu-
lumq; assumptus est. Quo item anno idem pont. Nicolaus apud sanctam Mariam maió
rem Romæ interijt, cardinalesq; incōmodi, quod ad Nicolai ipsius creationem, à mor-
bis in urbe Roma apud Auentinum acceperunt, memores Perusiam cōmigrauerunt, e-
B lectionem in ea urbe eo meliorem futuram rati, quo mente & corpore per lætam uale-
tudinem quietiores tractare possent. Non enim deerant, qui, ut sunt hominum mentes;
aucupandis malorum causis superstitionem tam multa, quæ Nicolai pontificatus uide-
rat, uel ut dicebant, orbi Christiano inuexerat infortunia, à sua electione uitio inter mor
bos facta calumniarentur: siue autem eam ob accurationem solitò adhibitam diligen-
tiam, siue ob turpem impendentemq; ambitionem sit factum, menses tres, annos duos
in deligendi contentionibus perseueratū est, quæ diuturna sedis uacatio, multum rebus
Christianis attulit detrimētū. Palęologum Michaelem Constantinopolitanum Imp. per
id temporis mortuum clerici, sacerdotes, & monachi eius gentis in sacro sepeliri pro-
hibuerunt, quod occidentalibus catholicis in Lugdunensi concilio cōsensisset. Andro-
nicusq; filius successor suus, si pont. Romani auxilia tunc parata habuisset, unionem in
paternæ iniuriæ uindictam conseruaturus uidebatur, quā semper postea recusauit, bel-
lumq; inter Anglicum Francumq; reges inchoatum pont. Romani interuentu faciliter
C sedari potuit. Quod postea multiplicatis hinc inde iniurijs & damnis, horrendas diutur
nis temporibus cædes calamitatesq; habuit. Fuerat interea in Narbonensis Galliæ pro-
uincia secundus Carolus rex Neapolitanus, qui in suum reuertens regnū per mediā Ita-
liam Perusia iter fecit, ubi aliquot moratus menses, hortādo, orādoq;, cardinalibus ele-
ctionis conclusionē persuadere conatus est. Eam uerò regis instantiā unicus cardinalis
Bñdictus Caietanus patria Ananinus adeò ægrè tulit, ut cōuitijs appetitū petulāter re-
darguerit, nō debere dicēs illū rogare, cuius preces tātopere iteratas uim oppressionis
oēs cernerēt habituras. Cōtulit se ergò Neapolim Carolus, & breui post cardinales in ul
tum anachoritā cōuenerūt ætate grauē, ac propè cōfectū, sed uitæ sanctitatis fama cele-
brē Petrū Morroneū Eserniensem, q cœnobiū incoleret, secūdo à Sulmone milliario ad
Maielæ mōtis radices, Pelignæ gēti religione præ cæteris uenerādū. Iisq; decreto de sua
electione facto hortāte Carolo rege assentiēs, Celestiniq; tertij assumēs nomen Perusiā
à collegio rogatus ut accederet, adduci nō potuit: q accersitis ad se cardinalibus Aquilā
D urbē accessit, ubi cōsecratus, duodecim creauit cardinales. Venit uerò ad eum à Perusia
ultimus omniū cardinalium Benedictus Caietanus, regem Carolū, ut uidebatur, timēs:
quē Perusię, ut ostendimus, asperioribus uerbis læserat: effecit tñ Benedicti ipsius astu-
tia, dexteritasq; ingenij, ut apud pontificē regemq; ipsum, & apud curiales primū agēdo
obtinuerit locū. Seruauit eandē uitæ normā austeritatemq; Celestinus, in qua tot ante
annos fuerat maceratus, paucis extrinsecus dignitati concessis, cui inseruire ac se accō-
modare pro uirib. est adnixus. Sed partim eū parua ac omnino nulla destituit experiētia;
partim calliditas & importuna aulicorū decepit auaritia, partim effœti senectute corpo
ris imbecillitas ab actiōe ꝓhibuit, & multa illico omitti, pleraq; ꝓperā & sordidè cōmitti
cœpta: propter quæ pōtificis prudentiā primū desiderari nōnulli ex primoribus assen-
tiebant, subinde perniciosas esse uiri insensati ineptias plurimi propalā uociferati sunt;
quæ sancto uiro renūciata suaserūt, ut malè populo Christiano, sibi & animæ suæ peius
assumptū pontificij muneris onus abrenunciādo dimitteret. Id quum multis communi-
catum ad Caroli regis aures peruenisset, eum perpulit, ut pontificem amantissimum re-
gni sui decus Neapolim duceret, qua in urbe facilius auerti posse à pōtificatus dimittēdi
proposito

proposito uideretur. Itum est, & hinc nihil amisit, quod pōtificatus retinendi uoluntatē E
Celestino adderet. Inde omnia nōnulli cardinales, quo abijceret intentarunt. Vfusq; rex argumento, quod efficacissimū arbitratus est, solennem cōuocari etiā ex regni urbibus cleri processionē curauit. Quæ quū ōmia urbis Neapolitanæ sacra perlustrasset loca, ad ædes substitit, quas pōtifex inhabitabat, primusq; archiepiscopus pōpæ ductor, alta inclamās uoce, saluberrimā pōtificis benedictionē populo poposcit. Quod quū ter quaterq; factū esset, prodiēs ad fenestrā duobus episcopis comitatus, pōtifex populo benedixit. Vix dumq; uerba carminis finierāt, cum altiore inclamās uoce archiepiscopus cleri & populi, atq; etiā curiæ totius iussu orare, obtestari, adiurari illū, dixit, ne pōtificatum bene ac feliciter in se locatū dimitteret, in alterius manu fortassis periclitaturū: alterq; episcoporū à latere pōtificis eo iubēte euestigio respōdit, futurū in rē, q̄d deus pro salute populi disponere dignaret̄. Ferūt Benedictū Caietanū cardinalē Ananinū gratia dolose usum, qua apd' pōtificē cęteros antecedebat, iuris pōtificij decreta, quę excellēter doctus erat, undiq; ad suam intentionē selecta, ea ratione illi ostendisse, ut impositū sibi salutis animarū totius orbis onus uir timoratus suas uires superaturū existimās, dimittere statueret. Quod quū esset facturus, cōstitutionē edidit declarantē, pont. licere Romano pōtificalē dimittere dignitatē. Post parūq; cardinalibus collegialiter cōgregatis, pōtificatu, quē paulo minus sex mensibus administrauerat, se abdicās, alterius subrogādi potestatē illis arbitriūq; permisit. Nec multi intercesserūt dies, cū Benedictus ipse in pōtificem est delectus, cui octauo Bonifacio fuit nomē. Interea dum cardinales curiaq; ōmis pōpę noui pōtificis celebrandæ intenta est, Petrus Morroneus ad priscā anhelās eremi uitā clandestinè Neapoli est profectus. Quod quū Bonifacio pōr. est renuntiatū, missis equitibus retractū de uia illū in custodia haberi iussit. Verebat̄ em̄ uir ipse astutus, q̄d & futurū breui apparuit, ne populi Petrū potius sanctitate recognita cōspicuū, q̄ se doctrina, fastu, & elatione redundantē pro Romano pont. pro Petri successore Christi uicario sequeret̄. Primo autē pōtificatus anno nōdū exacto, Bonifacius Neapoli Romā petēs, G
Celestinū apud Fumonis Cāpaniæ arcē tā arcta teneri custodia iussit, ut inde mortē illi acceleratā fuisse sit creditū. Damnarunt oēs Celestini custodiæ uiolentiā, adeò ut morte audita, uoces opprobrijs & ignominia plenæ in Bonifaciū pont. propalā in urbe & curia iactarent̄. Sed eam à multis & meliorib. quibusq; illatā pōtifex iniutiā solis imputauit Iacobo & Petro cardinalibus de Colūna, cū quibus priuata exerceret odia à regiōis & patrię dissidijs oriūda. Nobilis nanq; potētissimiq; generis familia Colūnensis partes Gibellinas nō modò in proprijs Cāpanię urbibus & oppidis, sed in Anania quoq; fouebat, cū in Guelfis Bonifacij genitor, & agnati ciues Ananini numerarent̄. Quare uocati ad pōtificē, malo q̄d resciuerāt in se animo cardinales, Nepesū secesserūt, quā urbē Ioānes patruus obtinebat, Bonifaciusq; furore in illos excandescēs, quū nullas tūc haberet copias per crucesignatos raptim edicto cōgregatos, Ioānē Columnā eò cōpulit necessitatis, ut nepotes à se iusserit demigrare, q̄ Prenęste alterius patrui Sarræ Colūnēsis urbē cōfugientes, sese tādiu in ea cōtinuerūt, quousq; pressi à crucesignatis Prænestini, Sarrā H
quidē & cardinales saluos emiserūt. Sed urbē fide pōtificis publica dediderūt, quā iratus populo ęque ac principib. pōtifex dirui curauit. Sed & Zagarolū primo, post Columnā oppida, in quæ cardinales & Sarra se de fuga cōtulerūt, ui ad deditionē cōpulso, solo sicut & Pręneste ęquari fecit: p̄lapsiq; fuga mētito seruorū habitu, p̄ceres diuersi, cardinales Rheate, Sarra Antiū petiere: tūcq; pōtifex p̄petuā, quātū in se fuit, notā Colūnēsibus inurere satagens, pulpitū, q̄ extat ad Lateranensem ecclesiā dextrorsum euntibus marmore ornatissimū fabricari curauit, de quo cardinales ille capello & dignitatib. priuauit. Sarrā uerò & fratres ac cōsanguineos anathemate dānatos, p̄petuò Roma & eius terra exules fore iussit. Miramq; Frācis. Petrarcha narrat Sarrę Colūnensis calamitatē, qui nullis hominū cœtibus se cōmittere audēs, à quibus pōtifici posset dedi, per nemora aliquādiu delituit, cibo à pastoribus sustētatus, quousq; in Catelanos incidēs piratas per littora in prędā discurrētes ad Rhemigiū est abactus. Neq; immerito Sarra pōtificis crudelitatē timebat, qui tanta efferebat̄ rabie, nō magis in Columnensis familiæ q̄ uniuersum factiōis Gibellinę nomē, ut oēs apud quē quēpiā illorū latere suspicatus est, Gibellinos acri odio inimicitiaq; p̄secutus fuerit. Iacobo de Voragine Genuēsi pręsuli suffectus est

Porchetus

A Porchetus Spinola minorũ ordinis, qui pro cõfirmatione ad ipsum Bonifacium pontificem Romã se cõtulit. Fortè dies aduenit capitis ieiunij Cinerum appellati, adeunteſq; dũ res fieret diuina, quoſq; põtifex ipſe fincipur pollice cinerib. intincto sacris in crucẽ tetigit. Sed Porcheto Genuẽſi archiepiſcopo ad pedes ,pcedẽti mutato carmine cęteris dici solito ſecũdũ fincipitis crucesignationẽ dixit, Memẽto quod Gibellinus es, & cum Gibellinis in cinerẽ reuerteris, iniecitq; in oculos cineres, & eũ archiepiſcopatu eadẽ die priuauit, quẽ & paulopoſt reſtituit, certior factus, cardinales Columnẽſes, nõ Genuam, ut suſpicabat, ſed Reatinã urbẽ cõfugio petiuiſſe. Erat inde annus ſalutis terdecies centenoſecundus, in quo Bonifacius pontifex beato Ludouico Franciæ rẽgũ ſtirpis ex ſecũdo Carolo Neapolitano rege beati Frãciſci ordinis in ſanctorũ numerũ relato ſextũ edidit codicem iuris põtificij celeberrimũ, & ciuitatẽ Eugubiã, quæ Gibellinorũ ductu ab eccleſia deſciuerat, per Neapolionẽ Vrſinũ cardinalem ſedis apoſtolicæ legatũ recuperauit. Adulpho eñi Saxoniæ Imperij Romani titulũ tenenre in bello, quod cum Al- An.sal. M.cccij.

B berto duce Auſtriæ geſſit, apud mõtẽ Germaniæ Baſemuchel interfecto, electores prędictum illi deſignarũt in imperio ſucceſſorẽ, à Bonifacioq; põtifice, ut eum de more cõfirmaret, miſſis terq; quater oratoribus, impetrare nequiuerũt. Erãt eo tempore ſecũdo Carolo regi Neapolitano nati poſt S. Ludouici mortẽ ſuperſtites ex Maria uxore regis Hungarię filia mares ſex, fœmellæ quinq;, eorumq; maior natu Carolus Martellus Hũgariæ regnum materna: ſecũdus Robertus Calabriæ dux Neapolitanũ paterna hæreditate expectabat, tertiuſq; Philippus Tarentinũ obtinuit principatum. Natarum prima Clementia nomine, Carolo Philippi regis Frãciæ primogenito nupta erat: ſecundã nomine Blancã, Iacobus Arrago Sicilię rex dimiſſis anno ante quinto Carolo Martelloq;, & Ludouico poſtea ſancto, quos tenebat, ſicut oſtẽdimus, obſides in matrimoniũ acceperat: cũ eo item ex pacis fœdere Leonorã tertiã Fredericus Arrago Iacobi frater, titulo & ipſe regni Siciliæ ornatus uxorẽ habuerit. Quũ itaq; anno undetrecẽteſimo & millesimo Iacobũ Arragonẽ Siculũ regem obijſſe diem fama increbuiſſet, Robertus Cala- Anno salutis M.ccxcix.

C briæ dux, Caroli genitoris iuſſu in Siciliã traductis copijs, Cathina urbe potitus eſt. Philippuſq; Tarẽtinus dux, frater ſuus cũ paratiſſima claſſe illico eſt ſubſecutus. Siculi interea correptis populariter armis, ſeſe aduerſus exoſum Gallicũ nomẽ ut tuerẽt terra mariq; parauerãt, & Fredericum Arragonẽ ea uocauerũt ratione, ut regnũ Trinacrię ſibi etiam tardiuſculè aduenturo conſeruandũ eſſe plenè confiſus, copias ex Hiſpanis traducendas uel adhibita lõgiore mora cõtraheret. Nauigauerat interea ſolutiore diſciplina claſſis Philippi principis Tarentini eam præ ſe ferens ſecuritatẽ, quã ne excepta à Roberto fratre omni Sicilia debuit oſtẽtare. Quin etiã Roberti claſſis ex Cathinenſi portu ſoluens illi quamprimũ elonginquo apparuit abſq; bellici apparatus armatura obuiam eſt progreſſa. In utranq; igitur claſſem pari ſocordia, ſed motu uetroq; diſpari uiciſſim ſe petente Siculorũ claſſis magno ordine, maioriq; apparatu, maximo animorũ ardore delata eſt: primaq; impetita, quę poſterior nauigare cœperat Roberti ducis claſſe armamẽtiſq; deſtituta, nullo Siculorũ labore diſſipata eſt: quę partim demerſa eſt, partim interce

D pta eſt, partim ad hoſtiles portus abducta eſt, adeò ut paucæ triremes remigio uſæ acceleraciore Cathinã ad Robertũ fuerint reuerſæ. Durius poſtea fuit Siculis cũ Philippẽſi claſſe prælium, q̃d his præſens & tũc primũ quãdo cladẽ proſpicit fraternæ cladis memor effectus cõgrediẽdũ eſſe hoſtibus, quos ſalutis deſperatio una audere faceret, nõ minus ſuorũ arma, q̃ animos in rerũ diſcrimẽ curauerat præparari. Quacũq; tãdẽ ratione à nullis tradita ſit pugnatũ, id nobis cõſtat Philippũ pręlio ſuperatũ in Panormitanũ carcerẽ fuiſſe coniectũ. His duob. incõmodis paucarũ horarũ interiecta mora acceptis, Robertus dux animi anxius, & q̃d ageret dubius, in fugã ea ratiõe ſententiã inclinauit, q̃d Fredericũ reſciuit propediẽ cũ claſſe & copijs affuturũ. Cathina itaq; in ciuiũ poteſtate relicta cũ paucis, quæ ex utraq; claſſe ſupfuerãt, triremib. in Italiã eſt reuerſus, Fredericuſq; paulopoſt uictorię Siculorũ utriuſq; de Gallicis habitę media in nauigatiõe certior factus, curſũ ad Meſſanã tenuit, quò cũ & Siculi terra mariq; ad diẽ cõuenisſẽt in Calabros eſt ductũ, quę regio penè oĩs breui uenit in regis Siculi poteſtatẽ. Dũ ea eſſet in regno Sicilię ultra citraq; Fretũ agitatio, in Hetruria q̃q; uarij fuerũt motus ꝑ trienniũ cõtinuati, q̃s unico cõtextu & ordine referemus. Sociæ bello Guelfarũ partiũ ciuitates, renouato

cum

cum Genuēſibus aliàs habito fœdere, Piſas terra mariq; inuadere ſtatuerũt, Genuēſesq; E
triremibus uſi quadraginta, Lyburnũ Piſani portus præſidiũ ui captũ, incenſumq; ſolo æquauerũt: quin & Piſanos exitu ingreſſuq; maris, præſertim cũ nauibus mediocris etiã magnitudinis prohibituri, naues onerarias lapidibusq; grauatas in portus oſtio demerſerũt: terra autem Guido Feretanus caſtella ad Herã fluuiũ de Piſanis à Florẽtino occupata recepit, & paulo poſt pontẽ ad Heram item fluuiũ, quem Florẽtini in arcem oppidúmue ſumptuoſo opere cõmunierãt, furto obtinuit: cuius oppidi amiſſio Florẽtinos adeò ſtimulauit, ut gentili Vrſino non magis opinione uirtutis, quàm partis Guelfæ ſtudij ſpe, in belli ducẽ aſſumpto, ſocios bello & partibus populos opẽ enixiſſimè flagitarint, per Iuniumq; menſem quãdo uaſtandæ ſegetis facultas fuit maxima, ad Piſana uſq; mœnia populabundus peruenit exercitus. Cupientẽ erumpere, & in prælium dimitti iuuentutem Piſanam, Guido Feretanus dux omnium ætatis ſuæ prudẽtia clarus intra mœnia portasq; cõtinuit equitũ ad mille, quos mercenarios habebat, eo tũc ut ducere poſtea ſolitus fuit, maximo fructu capto, quod eorũ auxilio nimium cõprimendo ciuium pugnę F
ardorẽ, hoſtes mora & cũctatione edomuit. Nanq; tot populorũ alluuio expectationẽ per meſſis tempora extra patriã diuturniorem nõ ferens, dilabi quũ cœpiſſet, Florẽtini incendijs & uaſtitate in agris pro tẽpore ſatiati, in urbẽ rediere: expeditio quũ primũm eſt reducta ciuilibus diſſidijs initium dedit, quæ in ætatem uſq; noſtrã ſæpius innouata perdurat. Nobilitati eñ infenſa plebs, eam mirum in modũ depreſſit. Eiuſq; facti autorem Ianum quendã, cui genitricis Bellę nomẽ cognomẽti loco fuit, Villanus timore, ut uidetur, magis quàm iudicio laudibus immeritis effert. Is tamen in mali exẽpli re uexilliferũ iuſtitiæ primus, utilem poſtea ciuitati inſtituit magiſtratũ. Fuit autem inſignis ea rerum in urbe Florẽtina mutatio, ut plebs rerum potita pacem à Piſanis petitã cum publico & concordi Piſanorũ conſilio, macra, ut aiunt, daretur. Pinguem poſtea ac prope ſordidã à Piſana impetrauerat plebe, ſuã & ipſa nobilitatem ut deprimerẽt adnitente. Vgolinus eñ Galluta nobilitati infenſus, cum eius ſectæ exulibus eſt reductus. Guido Feretanus magiſtratui plebeio, quẽ plebs externũ delegiſſet, cedere iuſſus, & pons ad Heram deiectis munitionibus in ullæ formã redactus eſt. Quieſcente per eam pacem, & pontificis G
octaui Bonifacij protectionẽ ciuitate, eximia quędã Florentiæ opera eodem penè duo detrecenteſimo terdicies centeno ſolutis anno inchoata ſunt S. Ioannis & caſtri Franci oppida in ſuperiore Arni ualle, & intra urbem palatiũ, quod ſedẽtes ad reipub. clauum primores artium, & uexillifer iuſtitię inhabitãr. Pomeriũ urbi productum, & mœnia ſuperducta, & carcer ampliſſimus in arcis ſpeciẽ ædificatus. Annus aduenerat ſalutis millenus, terdecieſq; centenus, in quo octauus Bonifacius pont. Romanus prudenti pioq; uſus cõſilio, patres imitatus ueteris teſtamẽti, annum inſtituit Iubileũ, cẽteno inde quoquo futurũ anno: cuius ea fuit ratio, ut qui ex trãſalpinis, ultramariniſq; uenientes, octo q ex Italia & eius inſulis quindecim diebus ſacra urbis loca orãdo obirẽt, plenaria peccaminũ uenia donati eſſent. Magnũ ea ſummi põtificis indulgẽtia alicubi fructũ attulit, quod diffidẽtes aliqui & acerrimis etiã capitalibusq; inimicitijs publicè & priuatim uſi in pace beneuolẽtiaq; cõciliati ſunt. Et ſecũdus Carolus rex Neapolitanus Saracenos annis H
ante circiter quinquaginta à genitore & ſeipſo ſub tributo in urbe Luceria toleratos, tũc primũ ita uexauit, ut qui ex eis Chriſtiani noluerint effici interficerentur: qui uerò Chriſtianam profeſſi ſunt religionẽ, retentis diuitijs manſere: quæ pars fuit minima, & eo minoris facienda, quo eorum plurimi ita perfidiam retinuerũt, ut eorum ſucceſſores mẽte, animo, & occultis uitæ omnis actibus, Saracenã in hæc uſq; tẽpora impietatẽ redolere dicãtur. Multi quoq; per id temporis in ſalutẽ animæ ſuæ deuoti, ſi ducẽ nacti eſſent idoneum, in expeditionẽ Hieroſolymã acceſſiſſent. Et fortè accidit Carolum Valeſij comitem, Philippi Francorũ regis germanũ fratrẽ, Catharinã Balduini Conſtantinopolitani Imp. ultimi filiam accipere uxorem, qui ueniens anno iubileo Romã, fauores illi recuperando imperio à Bonifacio pontifice impetrauit. Quos quidẽ nulla ratione alia pontifex ſpopondit, quàm quia alterã ipſe expeditionẽ recipienda Hieroſolyma deſtinauerat, ſperabatq; ducẽ ei pręficere, qui acceptis in exercitũ cupiẽtiſſimis ex toto orbe Chriſtianis utriq; negocio ſatisfaceret. Priusuerò quàm deſtinatũ huiuſmodi ducem põtifex declararet, Carolum iuſſit Valeſium copias in agrum Romanũ quantaſcunq; poſſet ex

Gallijs

A Gallijs traducere, quas eo qui iubsleū secutus est anno, Valesius in mediocrem exercitū ad Hetruriā cum perduxisset: pontifex eū instituit in patrimonij sancti Petri in Thuscia defensore, cuius opera peropportune Florentinus populus, si uoluisset, utillima uti potuit. In urbe Pistoria, sicut olim Guelfarū Gibellinarūq; partiū, sic & nouę alterius pestis anno iubileo initiū fuit. Cācellarij gens ditissima, & numero multiplicata nimio, quod apes faciunt emisso examine, est diuisa: nec id paci suæ, sed per sanguinē & uulnera clientibus utrinq; & Pistoriensi populo in fauorem ut erat affecto cōcurrentibus, & ut actos scelere nomen quoq; ostenderet, albos unā, alteram partē nigram placuit appellari: crescensq; indies malū Florentini sedare intendentes, seipsos infectum fœdatūq; iuerunt: Primores eñ capita diuisionis Pistoria Florentiā educti, Florentinam quoq; ciuitatem in albos nigrosq; sciderunt, q̄ uiros locupletissimos aliqui pecunia corrupti, nonnulli affinitatis iure, alij inclinatione, ut fit, animi uel iuuerūt, uel deprimi cōculcariq; curarūt; sicq; Florētia Gibellinis Florentia exterminatis nouā inuenit labē, qua Guelfi bifariam
B sunt diuisi. Duæ familiæ æmulatione pridē & odio cōtendētes, Donati nigrorum, albo rū Circuli sese factionū capita exhibuerunt: nihil uero magis ab hoc exorto recens malo timuerunt magistratus, q̄ ne Gibellini exules ab altera partiū educerent. Hic missis oratoribus legatū à Bonifacio pōtifice cardinalem Ostiensem cōponendis rebus impetrauerunt; qui à Circulorum factione spretus, urbi sacris interdicto irarum plenus in terram ecclesiæ redijt: pōtifexq; facinora correcturus, quæ indies maiora Florentiæ cōmittebant, Carolum Valesium ab Hetrusco sancti Petri patrimonio illuc cum copijs accedere iussit. Prius uerò q̄ Florentiam is attingeret, Pistorienses albæ factionis, Andrea Girardino equite Florētino instante, nigros urbe expuleru nt, omniaq; in eorū rebus & bonis nefaria cōmiserunt. Et Lucæ, quam urbem id quoq; incēdium afflauerat, Intermi nelli alborum duces Obiciorū familiæ nobilis primario interfecto nigros, quibus præerat, ut pellerent armis annixi sunt. Sed hi armis de repēte correptis, uictores illos patria præcipites eiecere. Veniēs Florentiā Carolus, hinc à multis cū honore acceptus, hinc à
C nōnullis pene repulsus est. Vnde eo uocante reuersus est Ostiensis Florentiā, cui pręsente Carolo prima fuit cura ciuitatē in unicā, ut pauloante fuerat, partē Guelfam cōiungere, & Circulis Donatisq; pacificatis primores ex utrisque pari numero delegit, Corsiq; Donatis & Nigro aperta cōtumacia restiterunt. Quare his etiā nominatim ecclesiastico suppositis interdicto redijt ad pontificem. Mansit tñ Carolus, nec prius inde abijt, q̄ ad quintum moræ apud Florentinos factæ mensem, albę factionis ciuibus per arma pulsis maiora Florētiæ & per agrum cōmitti scelera uidit, q̄ quæ mitissimi & uere regij uir ingenij inspicere posset. Bonifacius interea pont. destinato mente & animo sui exercitus accersendo duci manū apponens Appameensem episcopū ad Philippum Francorū regē miserat oratorē, qui episcopus pōtifici à quo missus erat, uehementia atq; etiam fastu adsimillimus, postq; suasiones precesq; parum uisæ sunt mouendo regi, & in sententiā ducendo efficaces, quæq; extrema excōmunicationem regniq; priuationem nō timuit cōminari. Sed par fuit illius arrogantiæ regis leuitas, in carcerem eñ cōiectum iussit pa
D rum ciuiliter custodiri. Sed alter à pōtifice ueniēs nuncius Narbonensis archidiaconus, postq; dimittendo episcopo regē durum uidit, duriora & ipse pōtificis mandata ꝓtulit: potestatus eñ regnum Francię ad Romanā spectare ecclesiam, illum monuit, ut à regalibus abstinens gerēdis muneribus, quicquid à regno in id tēpus sibi quæsitum erat pōtifici & ecclesiæ conseruaret, quinetiā adstantes q̄ forte salutatum regem conuenerant prælatos principesq;, & cæterā nobilitatē atq; militiam archidiaconus pontificis uerbis à iuramento absoluens, quo regi fuerant aliquando obligati, iussit ut primo quoq; tēpore & ipsi & cæteri, ad quorū aures ea admonitio peruenire t, Romā ad pontificē se conferrent, pronunciauit: & paulopost archidiaconus indulgentias, concessiones, indulta, & gratias quotquot id regnū ad eā diē à pontificis Romanis habuerat, tādiu suspensas censeri, quoad singulas quiq; à Bonifacio pontifice denuo impetrassent. Liberauit itaq; rex Appameensem episcopū, & regnicolas edicti monuit, ne Romā quis se inscio, aut accederet, aut pecunias quacunq; causa transmitteret. Secundus iā erat à iubileo annus, in quo Carolus Valesius rē consobrini regis secundi Caroli Neapolitanā, ut erigeret ex Hetruria in Apuliā cū copijs omnibus se contulerat: nec fuerat id octauo Bonifacio pon

tifici molestū, postq̃ sua de spe auxilij regis Franciæ deciderat. Et Valesius in Calabriā E
ducens, prædā quidē animalium ingentem abegit, sed neminem armis resistentem obuium habuit. Fredericus eī congredi prælio non ausus, pacis primus fecit mentionem, quæ in hunc maxime modū cōstituta est. Redditis nanq; & urbibus & oppidis de Italia, captis, & captiuis hincinde liberatis, pmissus est Fredericus à Gallicis rege Carolo filijs & Valesio comite iureiurando spondentibus, quamdiu uixisset Trinacriā obtinere. At apud Florentiā pulsis albarū partiū ciuibus, & Carolo Valesio ob eā indignitatē, ad Bonifaciū, sicut ostendimus reuerso, multa sunt secuta, quæ Dantis Aldegerij poetæ Flotētini uerbis dictata certioris noticiæ sunt, q̃ à Villano Ptolemeoq; Lucēsi referri uidcamus. Dantes in Alborū partibus annumeratus, urbe Florentia extorres ad eū confluxerunt, acceptusq; est ab utraq; in belli ducē Scarpeta Ordelafus uir nobilis, & Gibellinorū in Foroliuio princeps: cò quoq; uocatus accessit Huguitio Fagiolanus multa tunc in Apennino, q Foroliuio est proximior, castella possidens, peritissimus ea ætate exercituū ductor, Bononiēsesq; parti tunc fauentes Gibellinæ Foroliuium accessere. Et canis F
grādis Scaliser, Veronæ tunc primū dominio potitus à prædictis omnibus Foroliuij agentibus p Dantis legionē oratus auxilia equitū peditūq; concessit. Innuunt aūt nobis peregrini Calui Foroliuiēsis Scarpetæ epistolarū magistri extātes literæ crebrā Dantis mentionē habētes, à quo dictabanē, fuisse prædictis animū in agrū Mugellanū ad Vbaldinorum terram, & inde Florentiam se conferre, iueruntq; aduerso fluuio Anomone. sed siue casu, siue resciuerint, Florētini Lucensiū auxilio freti Pistoriensem primo agrū populati sunt: deinde Mugellanam delati uallē, Vbaldinæ gentis quæq; meliora occupauerant loca, cū extorrū exercitus transmisso Apennino ad Pollitianū decedens castra firmauit, à quibus fame magis q̃ hostiū metu, cū proficisci inciperent, Florentinus, Lucensisq; exercitus superuenit, ꝓfectioneq; in fugā cōuersa, capti sunt extorrū & quidem ex primoribus nōnulli, de quibus Florentiæ sumptū est cū crudelitate supplicium, & dissipatus potius q̃ maximo affectus incommodo, tantus extorrum exercitus in Romandiolā est reuersus. Celebrauerat interea Philippus rex Francorū apud Parisios prouinciale cōciliū, & ecclesiasticis simul ac nobilitatis seculariū primoribus æque cēsentibus, G
ad sedē apostolicā in se mitiorem æquioremq; appellauerat. Forte paucis ante mēsibus Sarra Columnēsis Romanus, in Gallijs fuerat à rege sustētatus, q horrēdo illū remigandi seruitio liberauerat. Cū eī Cathelana triremis, in qua miser Sarra detinebaē, littoribus magis q̃ portui Massiliæ adhæsisset, Sarra nobilis casu prope in scapha adnauigātē paucis & perpropere allocutus quis esset admonuit, & facie ipsa, oculisq; magis q̃ uerbis liberationē suā, salutemq; orauit. Quod cum rex resciisset fama uiri & pontificis odio adductus, multas immisit triremes, quæ repertū Sarram his qui detinebāt etiā dum liberareē incognitum eduxerunt. Eum rex pontificis perniciem machinari cupientem non prius exaudiuit, q̃ ex Italia est allatum, pontificem ipsum Alberto Austriæ duci à Germanis electoribus declarato imperij Romani titulum prius multotiēs denegatū ita spopondisse, ut rex quoq; Francorum fieri patereē: quod cum Albertus cōsensisset, pōtifex una eademq; celebritate, hinc Philippū Frāciæ regno priuatū, inde Albertum Romano H
& illo ornatū pronunciauit. Philippus interim à Sarra edoctus, Guilelmū quendā Nogaretiū equitem sibi fidum, ea per omne regnū disseminata profectionis causa Romam petere iussit tanq̃ appellationis apud Parisios cōcilio à se factę libellum ferret pontifici uel à cardinalibus sibi amicioribus exhibendū. Accepisse aūt cōstat Nogaretiū Romæ appulsum ad ducētos equites Gallicos, ꝓ Carolo Valesio militātes, q desidia potius q̃ perfidia remorati ducē suum subsequi differebāt. Sarra interim eodem quo abiret mentito seruuli habitu in Latinā redierat regionē, qui Nogaretium quid acturus esset, eum certiorē factum Ferentini tanq̃ ex improuiso adesse iussisset, Ananiam ingressus est, & Ananinis ueteribus amicis operā nauantibus, Bonifaciū pontificem in paterna domo, & in eodē in quo genitus fuerat cubiculo ualuis ui refractis obstupescentē, & unde à q̄bus ue impetus fieret ignorantē primus Iosue propria manu cepit. Perductū Romā pōtificē intra quartū uigesimum diem interisse satis cōstat, genus mortis cum uarie tradaē, nō nisi uiolentū, ut credamus fuisse inclinat animus. Territi eo pōtificis casu cardinales Perusiā accessere, ubi ad duodecimā mortis Bonifacij diē, Benedictum undecimum, na

tione

A tione Taruisinũ & ordinis prædicatorũ põtificẽ creauere. Qui Guilelmum cum quinq; ciuibus Ananinis excõmunicatos pronuncians, eadẽ actione Ioannem & Iacobum cardinales tanq; iniuste damnatos ad dignitates patrimonijq; & beneficiorũ possessionẽ ea restituit cõditione, ut capello cardinalatus insigni aliquãdiu abstinerent: regi autem Franciæ titulũ & libertates & priuilegia restituit, quæ abstulerat Bonifacius. Habuit is pont. curæ Florẽtini populi pacificationẽ, Nicolaumq; Pratẽsem Romanæ ecclesiæ cardinalẽ ad id misit, q plebis fauori in primis captando, prudenti astutoq; cõsilio est usus. Plebẽ eñi in uiginti distribuens partes, signiferos unicuiq; attribuit, à quibus in oppressorũ defensionẽ, aliam'ue ciuitatis necessitatẽ cõuocati dirigiq; possent. Qua fretus parata sibi in multitudine gratia exules in patriam ut reduceret, intentauit. Eaq; in re usq; adeó progressus est, ut illi Aretio & Romandiola ab eo accersiti agrũ attigerint Florentinũ. Quod cum est in urbe scitum, arma nobilitas æque ac plebs cepit tanto tumultu, ut sibi timens cardinalis Pratũ perpropere se cõtulerit, ubi similis intẽtata exulũ reductio

B cum non successisset, ad pontificem reuersurus, Pratum & Florẽtiam ecclesiastico supposuit interdicto: post cuius profectionẽ pluribus inter se cædibus & incẽdijs q; unq; antẽ debacchati sunt. Et pont. Nicolaus his quæ legatus retulerat, & alijs quæ postea Florentiæ gerebant audítis, duodecim ex primoribus ciuitatis ad se per litteras & nuncios accersiuit. Sub quorũ aduentũ pont. ipse nono pontificatus sui mense obijt, eiusq; ipsi non modo re infecta, sed nec etiã intentata in patriam sunt reuersi. Sede apostolica uacante extorres Florẽtini albarũ partiũ, & Gibellini, quos in Romãdiola secessisse ostendimus, siue sua spõte, siue à Nicolao cardinale Pratense, ut ferebat, admoniti, clandestino impetu in patriã reuerti intentarũt. Ex agro eñi Bononiensi mouentes occultis per Mugellanos trãmitibus ad portam propẽ urbis, quę est uia Bononiensi, prius peruenit, q eorum accessus fama & subito allatus, ut fit nuncius, incredulos primo, post territos ciues, & ipsos magistratus ad arma cõmouerit. Nec erãt per id tẽporis excitati perfectiq; satis muri, quos nunc extantes perducto ad ultimũ pomerio supetimponere cœperant.

C Itaq; extorres nouem millia pedites, mille ducenti equites irruperunt. Eo primum locó ad uias, quæ in urbẽ ducunt ædibus frequentiorẽ, ciues uisi sunt, repagula obijcientes, armaq; ad resistentiã ostentantes: & erat primum noctis crepusculum, quod quidẽ animó firmis circunstantibusq; extorribus tẽpestiuũ esse potuit, intrinsecis oñia in noctis umbra suspicaturis peiora, & uictoriã facillime concessuris. Sed cum urbẽ ingressi trepidã, partim ducibus incõsultis ac omnino inscijs ad prædã, partim uindictam, partim ad amicorum colloquia dilabunt, cõspecti per uicos uagabundi populum uicatim conglobatũ in se cõciuere, paucisq; cũ plurimi præualerent, refugientiũ strepitus clamorq; multis simul locis ad signa relatus exercitum aduenã omnẽ uarijs cõflatum ex populis in urbe aliena pauore impleuit. Ita nulló pellente præpotens exercitus paratã ac propẽ partã tantæ urbis uictoriã fugiẽdo amisit. Maior uero postea Florentinos magistratus timor ac urbis seruandæ desperatio cepit. Itaq; cum nullus tunc pont. Romanus esset, à quo præsidium & opẽ, ut cõsueuerant petere possent, ad secundũ Carolum regẽ Neapo

D litanum cõfugerunt. Qui Robertum filium Calabrię ducẽ, cum mille equitibus ea concessit expressa pactione, ut fœderatorum Florẽtinis Guelforum Hetruriæ populorũ, q & ipsi opẽ ab eo flagitauerãt, exercitus oẽs simul cum Florentinorum copijs ductitans, bella quæcunq; incũbentia uel spõte suscepta ex suo ipsius arbitrio administraret. Eũq; cum equitatu Florentiã appulsum, Lucenses Florentiniq; ad premendã obsidiõe Pistoriã impulerũt: sed defensabat ab extorribus, nõ magis Florẽtinis q cæterarũ Hetruriæ urbiũ Albis & Gibellinis, q Robertũ adusq; Prati mœnia oppidi repulerũt, de eoq; ibi obsidendo & minas iactauerunt, & audax aliquãdo magis q efficax cõsilium inierunt. Dum ea in Hetruscis gerunt, coarctati in cõclaui à Perusinis cardinales tãdẽ in Bernardũ Burdegalensem episcopũ tunc agentẽ in Gallijs cõuenerũt. Is decreto electionis de se facto apud Burdegalã accepto Lugdunũ se cõtulit, & Clemẽtis quinti nomine assumpto, cardinales illuc ad se literis accersiuit, q omnino facta parẽdi mora mẽse Augustó anni salutis qnti, terdeciesq; cẽteni accesserũt. Fuitq; ea curiæ trãslatio annis septuaginta quatuor duratura, quæ multas dei ecclesiæ pręuaricatiões, multa inuexit Christiano populo detrimẽta. Interfuerũt Luguni põtificis coronationi, Philippus rex Franciæ, Ca An. sal. M.ccc. v.

rolusq; frater suus in Franciā ex Italia reuersus, Ioānes dux Britanniæ & quicquid nobilitatis omnis Gallia tunc habebat. Dumq; pōpa eius celebritatis ex more & p urbem duceret, muri pinna gentiū pressura incubantiū impulsa corruit, cuius casu dux Britāniæ, multi ignotiores oppressi interiere. Carolus regis frater debilitatus, & pont. ipse adeo in turbā præceps deturbatus est, ut mitra ex capite excussa iaspidē preciosissimū amiserit. Creauit uero Clemēs cardinales ex Gallijs tā multos ut facile tunc coniectura oēs assequi potuerint, pontificē Romanū deinceps non nisi ex Gallicis creari posse. Italiæ autē & urbi Romæ uisus est satisfecisse in duobus, Iacobo & Ioanne Columnensibus, quos ad capellū & integrā dignitatem restituit. Ne autem Romani curiæ absentiam diuturniorē, sicut sibi conscius erat, futuram ægre ferentes omnino rebellarēt, tres cardinales attributa senatorij muneris potestate, Romā accedere curauit. Et cū Sardiniā Saraceni Pisanorum à bello Genuensi laborantiū dominio subtraxissent, eā pont. ea cōditione Frederico Siciliæ regi concessit, ut illi recipiendæ ilico manū apponeret. Forte per id temporis Veneti societate belli cū secundo Carolo Neapolitano rege inita, imperium Constantinopolitanū inuadere cōstituerant. Quod cum timeret futurum rex Rassiæ, nunc Despotū appellāt, Clementem Romanum pontificem legatos poposcit, quibus sese & populos sibi subditos dedere spopōdit in catholicæ ecclesiæ unionē. Sed cum Carolus rex, Venetiq; à belli motibus restitissent, legatos ad se missos Rassus rex de prisco gentis more delusit. Eodēq; anno salutis septimo terdecies cēteno in rebus Christianis uarij motus agitationesq; inciderūt. Dulcinus quidam & Margarita uxor sua hæresiarchæ apud urbē Lōbardiæ Nouariā sectatores utriusq; sexus ad mille nacti, uirus diffundere cœperāt, eò perniciosius, quò sacerdotes & religiosos in populorū inuidiam adductos spernentes, simulatā puritatē quandā, & innocentiā uitæ proponebant, secundum quā immixti fœmellis mares lasciuia ad libitum debacchabant. Eos itaq; immissi à Clemēte Romano pōtifice nuncij in montē coactos excelsum Alpibus cōtinentē fame & frigore cōfectos ad unū sustulerunt. Et maioris mali fomes tēplarij multis ante annis in Asiæ bellis, quæ aduersus infideles gesta sunt cōuicti omniū perniciosissimi, Christum enim spernentes blasphemantesq; ac penitus deridentes, pro quo pugnare cōsueuerant, eos Turcis & Saracenis cōsensisse & nostrorum expeditionibus fuisse aduersatos constitit. Vnde multis eorū uario affectis supplicio, cæteri oēs prædijs redditibusq;, & bonis quę possidebant amplissimis spoliati sunt, quæ partim cōcessa sunt Rhodijs Hierosolymæ Hospitalarijs, partim nouis attributa religionibus in Hispania aduersus Saracenos, Beticā olim, nunc Granatā incolētes à pōtifice institutis. Et forte eodē anno accidit Rhodū insulā à Saracenis capi Turcis, quā Hospitalarij nouis aucti opibus receperūt. Albertū etiam imperatorem ex Austria Romanum nepos ex fratre appetitū insidijs trucidauit. Per id quoq; temporis magni quæstus & prædæ piū facinus cōmisit Philippus rex Franciæ, pulsis ex omni regno Iudæis, quos diuitias possidentes eximias cum singulis uestimentis abire permisit. Fecerat Romani imperij, quo ad rem Italicā uacatio, ut oēs penē urbes solitæ imperio parere, tyrannis eodem penē capitaneatus titulo appellatis subessent. Nanq; tres de quibus supra est dictū imperatores ab accessu in Italiā abstinuerant, ut non absurde imperiū uacasse dicamus: hinc Verona Scaligeros, Mantua Passerinos, Padua Carrarienses habebat, & Marchiones Estenses, quos anno ante sexagesimo Salinguerra eiecto, Ferrariā p ecclesia administrasse ostendimus, Mutinæ & Rhegio urbibus post annū Iubileū frena imposuerāt, ad tantūq; deuenerant potentatū, ut secundus Carolus rex Neapolitanus, Beatricem filiam ex Maria regina uxore susceptam, Azoni tūc Marchioni dederit in uxorē: cuius matrimonij honore & lætitia, Azo haud quaq; diu gaudere potuit: anno eīn quinto à iubileo & eius matrimonij primo Friscus quidā adolescens, quē ex aliena uxore sibi filium esse dicebat, eū dolo captum, in carcere mori coegit. Et Ferrariensibus nōnullis, episcopoq; in primis adnitētibus Ferrariæ, Mutinæ, & Rhegij dominiū obtinuit. Rogatiq; Veneti copias Frisco auxiliares cum nauigio immiserunt, castellū eīn Thealdū nomine ponti erat impositum, quo Padus ab urbe in ripā transmittitur, uiæ continentem Bononiam perducenti, quod castellū absq; nauigio capi posse Friscus diffidebat. Eos motus eū intellexisset cardinalis cognomine Pelagura, quē Clemēs pont. Bononiam legatū miserat, Venetis sub anathematis cōminatione iussit,

Anno sal. MCCCVIJ.

E F G H

A iussit, ut à re Ferrariensi abstinẽtes, copias inde deducerẽt. Hicq; machinis interea Castello thealdo appulsis, & nauibus Ferrariensiũ, q proposito de uulgi cõsuetudine mutatò populi & ecclesiæ dominiũ acclamabant: ubicq; incensis, partẽ quocq; urbis ponti contiguã ceperant, nec prius exaudiri inter prælij tumultum legati iussa potuerunt, q̃ pons à Venetis igni ferrocq; interruptus, & Castellumthealdũ fuerit occupatũ. Friscus interea populũ sibi rebellẽ domare aggressus, Rinaldo quodã de Marcharia equitum ductore operã crudeliter nauante fretus, Ferrariã penè mediã incẽdit: sedato parumper à Venetis tumultu, deditionẽ illi excluso Frisco facere cõsenserunt. Tuncq; Ferrarienses tanq̃ in subiectionẽ accepti à motibus tẽperarunt, Pelagura legatus interim crucesignandos ꝓpositis autoritate apostolica uitæ æternæ præmijs, Venetos, Ferrariensesq; Bononiã cõuocauerat. Et pont. Clemens quintus Venetis publice apud Auenionẽ excõmunicatis interdixerat sacris, quos ubicũq; reperirent capi iussit, ꝓ seruisq; uenundari. Quãob rẽ factũ est, ut apud Londonũ Flãdrensesq; & Galliarũ loca multi ualoris Venetorum

B mercimonia in prædã à locorũ dominis fuerint direpta. Miserat itẽ Clemens pont. Romanus præter Pelagurã legatũ duos quocq; in Hetruria cardinales, ut eius ꝓuinciæ motus bellaq; cõponerent, illicq; à Pistoria inchoantes, quam oppressione Guelforũ liberare quærebãt, Roberto duci Calabriæ, Hetruscisq; simul omnibus, ut eã urbẽ obsidione leuarent anathematis & interdicti cõminationibus edixerunt, Robertũ dicto legatorũ parentem oẽs Hetrusci præter Florentinos & Lucẽses secuti sunt. Interdictũ itaq; est sacris Lucæ & Florentiæ ciuitatibus, & Robertus nouũ pontificẽ salutaturus, Auenionẽ accessit. Paulopost Pistoriẽses obsidionis longitudine fatigati, & fame pressi deditionẽ his fecerũt cõditionibus, ut exulib. Florẽtinis aliarũq; ꝓuinciarũ Gibellinis, q præsidio pauci inerãt permissis abire, ciuibus à uictore irato esset impunitas. Potiti urbe Florentini Lucẽsesq;, à ciuiũ quidẽ sanguine tẽperarunt, urbis uero mœnibus solo æquatis, fossas quocq; ab ipso Pistoriensi populo cõpleri curarũt, agrocq; eius urbis duabus ipsis ciuitatibus applicato, redacta in rus Pistoria, utriusq; iurisdictioni subiecta mansit. Erat is an

C nus põtificatus Clemẽtis secũdus, quo itẽ Florẽtini re Pistoriẽsi cõfecta, priusq̃ copias reducerent, gẽtis Vbaldinæ in agro Mugellano reliquias persecuti ad Accianicũ duxerũt, qđ oppidũ arduo supra uiã Bononiẽsem loco situ, male à discordibus inter se Vbaldinis defensatũ, & pecuniaria pactione receptũ diruerunt, ex eiusq; populo in plana ad uiæ Bononiẽsis tabernas hospitatorias perducto extans oppidũ Scarparia, sicut & Tabernis erat nomẽ, appellatũ, paruo tẽpore ædificatum est. Cum reuersi ad pontificẽ cardinales ea retulissent quæ in Hetruscis fiebant, is reformandæ ꝓuinciæ auidus, Neapulionẽ Vrsinum cardinalẽ eò legatum misit, fore sperans, ut apud Florentinos Lucẽsesq; suarũ studiosis partium cardinalis multum autoritatis momenticq; haberet. Sed is haud secus q̃ primi duo spretus, & cũ copijs, quas accurate cõtraxerat repulsus, interdicto à primis duobus in Florentiã Lucãq; denunciato per aggrauationes processuũ cõfirmato ad pontificẽ est reuersus. Tantũ uero absuit, ut interdictũ timuerint Florentini, quòd religiosos ecclesiasticosq; suorũ locorũ maioribus q̃ possent cõferre tributis grauatos

D crudelissime ab exactoribus uexari exhaurirlq; permiserũt. Quamobrẽ magna deus calamitate Florentinos afflixit, Cursium eñ Donatũ ciuem amplissimũ, & de eo populo in primis benemeritũ patria ur eijcerẽt, diu multumq; in urbe tumultuatum est, ut cædes in prælijs incendiaq; cõmissa sint. Tandẽ Cursius dũ fugeret est cõfossus, nec aliã æmuli prætenderũt ei facto causam, q̃ q; Huguitionis Fagiolani, de quo supra diximus, filiam uxorẽ duxerat. Et per id temporis Aretinus populus simili ingratitudine usus, Tarlatos ciues suos de ciuitate optime meritos, Guelfis exulibus in patriã reductis per arma eiecerũt. Apparuitq; exinde Florentinos Aretio per Guelforũ reductionẽ fuisse potitos: nec paruo ipsi etiã Florentini tunc in Lucenses socios scelere sunt usi. Pistoriã eñ fossa coactæ multitudinis labore dies noctesq; cõtinuato purgata, & portis ualloq; dũ muri reficerenẽ circunductis cõmunita, sibi ipsis, posthabito Lucẽsi propriã retinuerunt: nec multi intercesserũt dies, cũ Huguitio Fagiolanus generi iniuriã in Guelforũ damnis ulcisci cupiẽs, Tarlatos in Aretinũ redire adiuuit. Pelagura interim crucesignatis apđ Bononiã ingẽtẽ exercitũ coactis, Florẽtinos opẽ poposcit, qui equitatũ haudquaq; paruũ sub signis quatuor miserũt. Qđ cũ rescisset Ferrariẽses, Venetis & Frisco rebellãtes, eas

omnes legati copias in urbē admiserūt, ductūq; est ad Castellitheauldi oppugnationem, E multa utrobiq;, sed in Venetis maior cōmissa est cædes. Vnde factū est ut Veneti, quod per oratores ad pōtificē missos facere quærebāt, coacti uiribus, urbe Ferraria prius, post eius Castellotheauldo excesserint. Quibus pont. absolutionē ilico & pacē dedit, & Pelagura legatus Florentiā urbē pariter ob datos equitatus fauores interdicto leuauit. Octauo dehinc terdecies centeno salutis anno secundus Carolus rex Neapolitanus diē uitæ clausit extremū, Robertusq; filius à pōtifice apud quē erat, regni cōfirmatione in Italiā rediit. Sed dū is in itinere agit, Lambertus Bernardinusq; fratres de Polenta Rauennæ tunc primarij ciues, ac prope domini castrū Marcomama, quod ad sanctum Albertum in Padi ripa Veneti tenebant, Ferrariēsium opera inscio Pelaguta cardinale præstita ceperunt. Quæ causa impulit Pelagurā, ut Roberto regi Bononiam detinere appulso Ferrariā cōmiserit pro pontifice & ecclesia gubernandam. Isq; Degum dela Rapta Hispanū, siue ut appellant Cathelanum, multa in Beneuētanis oppida & castella tenentē eius urbis præfectū prætoremq; cum Cathelana cohorte reliquit. Nondumq; Bononia Robertus erat profectus, cum Ferrariensis populi pars maxima in tumultum cōcita, pars dominiū populare, pars reductionē nobiliū Estensium acclamauit: tunc dimissi à Castello theaudo, qui inerant præsidio Cathelani, cōprehensos ex plebe duodetriginta in furcas suspēderunt: de cæteris numero multis pariter in tumultu captis, Degus nullū aliud supplicium sumi uoluit, quàm in carcerē coniecti, tantum pecuniæ in redemptionem penderent, quanta ingenio posset ab eis & uiribus extorqueri. Eius etiā anni initio electores Germani apud Francofordiā cōuenientes, Henricū Lucēburgensem in Romanum imperatorē delegerunt. Quē & Aquisgranum Germani regni corona & infulis decorarunt, legatiq; ipsius regis cū Romanum pōtificem Auenione agentē adiissent petitum Romani imperij confirmationē, ea impetrarunt cōditione, ut intra bienniū Italiam ingressus, Romā coronandus accederet. Nō autē præfixi termini finem expectauit Henricus, sed præmissis in Italiā oratoribus ad propinqua Alpibus regni Germaniæ loca Italiæ continentia uenit. Primiq; ex Italis aditi sunt ab imperatoris oratoribus Florētini, quos imperator creationis suæ initio apud Francofordiā didicerat nominis imperatorij in Italiaq; cæteris omnibus hostes esse. Nā multos fuisse cōstat Italos patria pulsos, præsertim Gibellinos nō Hetruriæ magis quàm omniū Italiæ regionū, qui noua deligendi creatione etiā apud electores expectata, illū in magnā uictoriæ & amplitudinis spē erectū, quid agendum prouidendūq; esset subito edocuerūt: tripartita fuisse tradit imperatoris oratorū ad Florētinos expositio mandatorum, quòd primo loco imperatoris omnium sapiētissimi potentissimiq; tunc creati barbararū numerus gentiū, quas traducturus sit in Italiā, pro maximo ac propè infinito relatus est, petitus secūdo loco intra Florētiā urbē cū adueniſset receptus, & cessatio ab iniurijs uicinorū, præsertim Aretinorū iussa est. Dātes Aldegerius Foroliuij tūc agēs, in epistola ad Canē grādē Scaligerū Veronensem partis albæ extorrū, & suo nomine data, quā Peregrinus Caluus scriptā reliquit, talia dicit de respōsione supra dictæ expositionis, à Florētinis urbē tenētibus tūc facta, per quæ temeritatis & petulātiæ ac cæcitatis sedētes ad clauū notat, adeo ut Beneuenutus Imolēsis, quē Peregrini scripta legisse crediderim, Dātē asserat, hinc cœpisse Florētinos epitheto cæcos appellare: respōsum enim fuisse innuit, nō esse satis quæ oratores primo loco dixerint uero similia ac sibi inuicē cohærētia, imperatorē Romanū sicut illi dixerint, & ipsi sperent sapientissimū barbaros immanē gentē in Italiā esse ducturū, quod alij cōsueuerint Romani principes Italis in barbariē extra Italiam, nō barbaris semper perniciosis & Romano nomini hostibus in Italia uti. De receptu quid expediat deceatq;, posthac & in tēpore respōsuros. Aretini cessationē belli cōtra imperatoris officium peti, cuius in primis partes sint eiectos patria, quod populus in eo bello quærat Florētinus, ut reducat eniti. Profecti Florētia oratores Aretiū petiuerūt, & firmos per se Tarlatos, Fagiolanūq; in spē opis imperatoriæ erectos reddiderūt firmiores, adeò ut repulsi prælijs Florentini in Henrici aduētus timorē suspensi, tū à Bononia Robertus rex Neapolitanus eos recreauit. Is enim qui Henrici in Italiā aduentū formidaret præsidia sibi aduersus eum cōparare studebat. Quare moratus aliquot dies Florētiæ, omne Guelfum Hetruriæ nomē in pristinā cum Florētinis societatē restrinxit, cuius ipse caput principemq; constituit, pollicitus sese copias H

Anno sal. M.ccc.viij.

F

G

A plas,quamprimum Henricus appropinquare cœpisset præsidio immissurũ. Transgressõ interim Alpes Henrico, Taurienses,ad quos primũ descensurus erat, populariter obuiã profecti sese & urbẽ eius arbitrio permisere. Pariter paulopost fecerũt Astenses quibus urbib.rex dedit uicarios,iubens ut populos in primis inter se pacificos cõseruarent:exin de Philippus Papiæ comes, Simon Collubianus Vercellarũ, Antonius Visceragus Laudæ,urbium primarij ciues,uel potius tyrannuli Henrico concurrentes, datos ab eo uicarios,in urbẽ quisq; suã acceperunt, & Alboinus Canisq; grandis Scaligeri Veronenses, obedientiam Henrico per oratores,subiectionẽq; polliciti sunt. Mediolanũ urbẽ familiæ duæ, Turriani & uicecomites potẽtatu pares, & hostes magis aperti q̃ æmuli premebant,potius q̃ aut ipsi gubernarent,aut à populo permitterent gubernari. Guidoq; Turrianus Guelfæ, Matthæus uicecomes Gibellinæ factionũ principes erãt. Itaq; & si Guido capitaneatus populi magistratum tunc gerens, Henrici in Italiam aduentu lætatus erat,q eum Guelfis fauturum sperabat:tamẽ ueritus, ne Matthæus gratiam occupaturus B aliquid machinaretur,cum copijs accurate contractis in agri Mediolanensis finib. se cõtinuit. Matthæus uero uicecomes ad Lupoldum Austriæ ducem diu sibi notum mittens per eum Henrico spem fecit,fore ut appulsis Mediolano copijs, plenum illi dominium à populo traderetur. Quod cum resciisset Guido in urbemq; redijsset, ad arma cõcursum est,erantq; prælio factiones decertaturæ,cum Henrici exercitus urbi appropinquans utrosq; terruit,pariter ueritos,ne in alterius fauorem Henricus ꝓcliuior aduenisset. Guelfi tñ & numero & magistratus,quem gerebat Guido fauore præstabant,quos constabat Henricum studio partium libentissime admissuros:hinc nulla ratione alia sumi ab eis arma apparebat,q̃ ut cæsis pulsisq; Gibellinis, nouarum quæ fieret rerum mutatione soli quietioresq; gauderent. Ea intelligens Henricus pacis cõstituendæ auidus,urbem ab utrisq; publico consilio in dominatum accepit, & Guidonem insigni munere honestatũ, ut sibi obligaret, Vercellis donauit, Galeatio spondens Matthæi uicecomitis filio,quem secum Romã ducere cõstituisset,equitum præfecturã, Lupoldusq; Austriæ dux cũ Ger C manorũ cohortibus in uicecomitũ gratificationem urbi præsidio est impositus. Audita Mediolani deditione Henrico facta,oẽs Lõbardi circumstantes, præter Alexandrinos fidelitatis seruandæ sacramẽto sese imperio obligarũt, & cũ singuli uicarios accepissent regios,nullus fuit,aut populus liber,aut in ciuitate aliqua tyrãnus & factiõis primarius, qui eiectos prius aduersæ factionis principes,atq; multitudinẽ in patriã iussus à uicario nõ admiserit. Soliq; tunc è remotioribus Patauini nõ satis pariturí uidebanť, q eos uicini Ferrarienses atq; Bononiẽses à rege Roberto admoniti incitarẽt. Hẽricus interim ferreã imperij coronã,nõ Modoetiæ,ut debuit,sed Mediolano recepit:cuius muneris exequendi celebritas maiore facta est impẽdio,q̃ cui ærariũ Mediolanense sufficeret. Vnde hinc Matthæo,inde Guidone certatim adnitentib. tributo etiã insolito ciuitas est grauata. Fuit id plebi molestissimũ, & murmur primo,post clamores sensim exaudiri, geminatã & auctiã esse Mediolanẽsi populo seruitutẽ, nõ introductam diu expectatã ab imperio libertatẽ, & manũ rapinis Germani apposuerãt, q̃s factiosi rerũ nouarũ & tumultus D pariter auidi adiuuarent:tandẽ ad arma est uentũ, Germaniq; principio territi, cũ cædes in suis & uulnera ederẽť, introductis quę in suburbijs & agro erãt dispersæ copijs, aperto in utrãq; factionẽ prælio decertare cœperũt. Sed Galeatius uicecomes magno usus astu, Matthæo genitore domi tanquã ad arcẽ suorũ seruandã relicto, duci Lupoldo, & Germanis ad eũ cõglobatis adhæsit, tumultus & plebis audaciæ, ac temeritatis causam omnẽ & culpã in Turrianos referens tyrannidẽ affectantes: nec fuit difficile furentes ꝑ se Germanos accendere, paresq; odio Germani & Gibellini in Turrianos sunt. Erant hi cũ magna populi parte cõstipati, in platea ędi subiecta uirginis, quã Nouã uocant, quid agerent dubij, q imperio & populo aduersari pariter nefariũ esse ducerent. Ad primum itaq; impetũ admirabundi ac propè amentes dissipati sunt. Pugna deinde ad uicos relata, cędes utrinq; ꝑmiscua fuit. Guido omniũ primus uicecomitũ insidias recognoscẽs, cum filijs in fugã est uersus, quem suorum pars maxima est secuta. Profectiq; Vercellensi porta omnes cũ pueris & uxorib. Vercellas petiere, debacchariq; in diuersam factionẽ uicecomites ad triginta illius primores in queis quatuor ex Turrianis fuere, imperatoris militũ Germanorũ auxilio interfecerũt. Ad eũ exciti tumultũ nõnulli Lombardiæ

populi à promissa Henrico fide recesserũt, primiq; & eodẽ simul die Cremonẽses ac Cremenses impositũ à rege uicarium, & Gibellinos armis non sine cædib. expulerunt, Magijq; Brixiani Guelfarum patriũ duces, Theobaldum Bursatum aduersæ factionis principem pauloante iussu regis reductũ, cum interficere quęsiuissent, is de fuga cõsuluit se ad Henricum, Pariter Parmæ Rubei pauloante Henrico iubente à Giberto Corrigiense in patriã redire permissi, ab eodẽ patria sunt eiecti. His quæ tot in locis fiebãt, rebellionib. auditis, Henricus urbe Mediolano uicecomitũ curæ & custodiæ relicta exercitum tunc primum simul coactum in Italia uisum in Cremonenses duxit: cuius urbis Guelfi resistere diffisi, Brixiã cum uxorib. pueris, & asportata leuiore supellectile emigrarunt, Cremẽses uero seditione facta, mitius secũ agi supplices impetrauere. Sed Cremonæ à Gibellinis deditæ mœnia portasq; & Guelforũ domos cum Germani euertissent, Cremã quoq; reddiderũt minore excidio immunitã. Ad eius facti terrorẽ Parmenses Gibellini eiectis Guelfis accersitũ & precibus impetratũ regis uicariũ habuerũt. Duxit paulopost in Brixiam Henricus, ad quã urbẽ à proprijs alienigenisq; Guelfis probe defensatã aliquãdiu sedere coactus est, editaq; in agro omniũ, quæ excindi, uri, euertiq; potuerunt uastitas, adhibitæ oppugnationib. machinæ, cuniculi sunt acti, & tandẽ fugientibus in montana Guelfis, dedita à Guelfis urbs murorũ portarũq; munitiones amisit: nec aliter ibi q̃ Cremonæ à Guelforum ædibus uel excidio uel incendio temperatũ est. Ad Placentiã uero, cum ducere pariter iratus pararet Henricus, cardinale de Flisco intercedente, Placentini eiecto armis Alberto Scoto Guelforũ duce contraria sentiente, imperialẽ uicarium admisere. Papiã nõnulli in partib. Henrici cõstanter durasse, & fœdera à principio per Philippum comitem cum illo icta obseruasse, nõnulli post rebellionem afflictã fuisse cõtendunt. Interea dum Henricus primũ oppugnãda post euertenda Brixia occupatus est, oratores quos ad Venetos miserat redeuntes paratã esse retulerunt eã rempublicã nauigiũ, qđ postulasset præbere, quo ad regiones urbi Romæ ꝓpinquiores cum omni exercitu trãsportaret. Per qđ item tempus, Veronenses, Vicentini, & Patauini, & Taruisini missos ad se uicarios acceperũt, præsidia pariter, quæ dãda esse crediderãt admissuri. Sed Hẽricus copias integras ad urbem Romã ducendas retinere maluit, & Varneriũ Hausbergensem comitem, Lõbardiæ præsidem instituẽs copias sibi modicas attribuit, quib. eam ꝓuinciã cõseruaret. Ipse deducentib. qui apud eum assidui erant, Amideo Sabaudiæ comite, & Pisanorum Genuensiumq; oratorib. per Placentinos Genuã se cõtulit qua in urbe eum adijt Ricardus Gambatosa Roberti regis Neapolitani orator. Adieruntq; pariter Frederici Aragonis Siciliæ regis nuncij, amicitiã & fœdera aduersus Robertum regẽ utiq; hostem offerentes, quib. benigne Henricus respõdit, oblatis assentiens fœderibus, quæ cum esset Romæ initurum se spopõdit. Gambatosa igiť pro uanis simulatiõe redundantib. quæ retulerat uerbis, ab Henrico simulata recepit. Certum eñ Hẽricus habebat à Genuensib. Pisanisq; relatum, regẽ Robertum Romæ, & per Hetruriã præpedimẽta, & aduersarios suis conatib. suæ coronationi pro uirib. pręparasse. Nã præter cõfirmatas, ut ostendimus, per Hetruriã Guelforum societates, quãprimum Neapoli agens Henricum Brixiã obsidere intellexit, ueritus ne illa urbe potitus per Bononiã duceret in Hetruriã, Digotionẽ marescallum attributo duorum millium equitatu misit, qui Ferrariã, Bononiãq; primo post Florentiã & Hetruriã defensando, prout necessarium in tẽpore duceret, in partib. cõseruaret. Digotioq; Henricum intelligens Genuã accessisse, Florentiã & inde Lucã cũ copijs est delatus. Per eundẽ undecimũ terdecies cẽtenum salutis annum, Clemens quintus pont. Ro. cõcilium apud Viennã Narbonensis Galliæ urbẽ celebrauit, in q̃ ad alterius anni medietatẽ ꝓtracto, templariorũ nomen omnino extinxit, de subueniendoq; Hierosolymæ multa fecit uerba, quæ in irritum cecidere, & decreta promulgauit extantia, quib. de suo nomine Clementinis appellatio ꝑseuerat. At Henricus cum mensem tertium Genuæ egisset, maris quã expectauerat tranquillitate oblata triremib. quadraginta Genuensiũ, Saonensiumq; Pisas petijt, equitatu terra ꝑ Lucenses præmisso, quib. uastitas maxima est cõmissa. Digotionis uero & additę à Florentinis socijsq; bello Guelfis copiæ numero Germanis longissime inferiores, minori q̃ erat opus prælio Lucensib. fuere. Præmisit ex ipsis Henricus Ludouicum Sabaudiensem Amidei filium quingentos equites ducentem, qui Romam ad Stephanum Columnam accedens in ædibus

Anno salutis M.cccxi.

A ædibus Lateranensi palatio cõtiguis se cõtinuit. Idq; gentem Vrsinam in inuidiã, nouiq; imperatoris suspicionem plurimũ cõcitauit. Et Florentini in Italia post Henrici in Italiã aduentum maximam exulum suorũ partem in patriã reuocauerant, confirmandisq; societatib. à Roberto institutis fuerant intentissimi. Quare agentis apud Pisanos Henrici, & uastantis Lucensem Miniatensemq; agrũ Germani equitatus pericula ut cauerent, ne minẽ extra urbẽ & agri oppida ac castella conspici curauerunt. Varie à scriptorib. quæ sequunt, tradita uidemus. Villanus, & Ptolemæus ambo Hetrusci, ambo his temporib. ætate proximi contraria scripsere. Ille Robertũ regẽ & Vrsinã gentẽ Romanã in Henricum Romã ingressum armat, prælia dicit tribus mensibus Romæ gesta, & multa ad hæc addit, quæ aliunde q̃ à Ptolemæo falsa esse deprendimus. Hic quod uerũ fuisse nobis cõstat, tres cardinales dicit à Clemente Romano pontifice legatos Romã uenisse Henricũ apostolica autoritate coronaturos, ad quos ilico Robertus rex Ioannẽ Germanũ fratrẽ suũ magno stipatũ, sed inermi comitatu uenire curauit, ut nouo imperatori uel simulate B congratulaturus, pompã redderet sua præsentia ornatiorem: itaq; Ptolemæi sensum nostris suisq; uerbis ordine explicauimus. Profectus Pisis Henricus secus Plumbinũ per orã Hetruriæ maritimã Viterbiũ se contulit, ad quẽ clerus omnis & Romani populi pars maxima quũ uenisset, deduci inde cœptũ est pompa in similibus consueta. Perductus in Lateranense palatiũ Henricus, quod Viterbij uiderat, de Vrsinorũ à se & Columnensibus equitũ alienatione uoluit intelligere. Omnes itaq; urbis primores, & honesto natos loco, inferioresq; ad conuiuiũ inuitauit, ut qui malo in eũ essent animo absentia notarentur. Veneruntq; præter aliã multitudinẽ Stephanus Columna, Nicolaus Miletus, Hannibal Hannibaldus, Ioannes, Sabellus, Theobaldus de campo Floræ, ut sola lex eius seculi primatibus defuerit gens Vrsina, quæ sub ipsum Henrici aduentũ partẽ urbis infimam ædibus suis circũadiacentẽ Tyberi pontiq; Traiani continentẽ ad uiarũ exitus repagulis cõmuniuerat, magis uerita, ne aduersa factio quicq; in eos machinaretur, incautosq; inuaderet, q̃ quia motus intentare quæsiuerit. Ad epuli finẽ Henricus de suo aduẽ C tu in hanc sententiã est locutus, iussu se & pactione à pontifice Romano Clemente coactũ uenisse Romã, cũ aliãs certo sciri à Romanis posse, tum maxime triũ cardinalium ibi præsentiũ testimonio, qui & cõfirmationi electionis de se factæ pręsentes Auenione fuerint, & Romã ad eius coronationẽ legati uenisse conspiciant: non tamen tã longi itineris laborẽ sibi fuisse grauẽ consideranti suos se Romanos amantissimũ sibi populũ esse uisurũ, cũ quo lætos iucundosq; aliquot dies, cũ quo ludos & conuiuia amicissime ageret: sed falsum se iudicio & opiniõe, hostes in ea & sine causa aduersarios inuenisse, quos nedũ uerbo nunq̃ aut facto lęserit, sed inter primarios urbis ut sunt, habere & in amicitiam recipere constituerit: hinc quos uideret inimicitias secũ gratis ostentare, eorũ insidiãs quin caueat ac pro posse repellat tẽperare nõ posse. Quę quũ dixisset ad suos qui circũstabãt cõuersus, adigendos esse fidelitatis sacramẽto, qui aderant, Romanos oẽs, poscẽdasq; & in custodiã recipiẽdas arces urbis, demumq; tenẽdos oẽs imperauit. Iuraruntq; oẽs, & solus Theobaldus de cãpo Florę cũ affines & cõsanguineos sua sequi cõsi D lia solitos, sicut & cęteri fecerãt, Romanos ciues tenere ac obligare id iuramentũ uoluisset, solos excepit Vrsinos: de quib. cõsanguineis ignominiose locutus est, nec satis illi ꝑ fuerũt maledicta adulanter in suos iactata, ut quotquot quærebat cũ Stephano Colũna datis obsidib. abire permisso liberarent. Arces uero urbis, quas Ptolemęũ secuti imperatorẽ petiuisse diximus, ędes erant in Theatris, Thermis, & uetusti operis ędificijs in arcis formã, qđ etiã nunc facile intelligit cõmunitę, quibus tũc Germanorũ pręsidia sunt imposita. Vsus est etiã tunc alia maiore imperator imprudentia ac fatuitate, qui pręter tentos de quib. est dictũ ciues, tributũ à populo poposcit solito semper antea uel uicatim, uel dispersas in multitudinẽ pecunias ab alijs qui coronabant accipere. Cõmota est itaq; in tumultũ, & omnis utriusq; factionis populus ad Vrsinos confluxit, primũq; in deturbatos occupatis arcibus, post in alios urbẽ perambulãtes Germanos impetus cũ cęde & sanguinis effusione factus est. Eo exaudito tumultu Hẽricus, datos à Pisanis sagittarios à nauibus uocari iusserat, quib. paulò prius fuerant adducti: in quos à naualibus quę sub Auẽtino sunt, ut Lateranũ accelerarẽt mouentes, Ioãnes Roberti regis frater turmas nauales impetũ facere iussit, quę eadẽ die Neapolim uenientes in eadem naualia attractis

triremi-

triremibus se receperant. Ioannesq; oppressis dolo Pisanis, turmas suas oẽs eo uectas na- E
uigio, & equitatũ prius in id propinquo urbi loco paratum in urbem Hẽrico rebellẽ du
xit. Angebat interim cõmeatus inopia Henricus, & pecuniarum carentia in pop. Rom.
odium, sicut ostendimus, adductus erat. Quare cardinalib. facile assensus, coronã cuius
in basilica apostoli de more accipiendæ spes omnino sublata erat, in Laterano accepit,
Tyburq; migrauit. Eò cũ copijs urbe ꝓfecto cardinales, Ioannẽ quoq; Roberti regis fra
trem cum suis copijs quæ multiplicari cœperant, urbem purgare iusserũt, paxq; & quies
urbi Romanæ reddita, tertiodecimo die postq; Henrici imprudẽtia, atq; auaritia tumul-
tuari cœptum erat. Agentem Tybure Henricum nuncij adierũt Frederici Arragonis Si
ciliæ regis, cum quib. ꝓmissa apud Genuã fœdera tã cupide cõstituit, ut affinitatẽ quoq;
regi Siculo honestissimã ultrò obtulerit. Actumq; in primis, ut bellum Fredericus subi-
to uicinis Siciliæ Calabris inferens classem educeret q̃ posset ingentẽ Pisanæ & Genuẽ
si classibus cõiungendã, quas imperator ab illis ad se potentissimas nauigare curaret. Ip-
se paulopost Tybure ꝓfectus per Sabinos Vmbrosq; Perusiã, & inde Aretium amicissi F
mã tunc sibi urbem delatus, uallis Arni superioris oppida & castella nemine omnino re
sistere auso cepit. Cõfluxerant eñ ad eum omnes Gibellini, & Albæ partis Florentini,
ac cæteri Hetruriç exules, quib. deducentib. edocentibusq; bellum illud imperator gere
bat. Ductum est inde ad urbem Florentiã, & castra ad montuosam illius partem nõdum
muro cinctã firmata sunt. Erat tñ fossa & uallo firmissimis plancis, & materia spisso urbs
tam cõmunita, ut facile à multitudine, quæ inerat defensaret̃. Nam Lucenses, Miniaten-
sesq;, & Senenses copias immiserant, Bononiensib. autem & Ferrariensibus regis Ro-
berti uenerat equitatus. Quare imperator oppugnatione abstinens, quã cerneret ineffi-
cacem futurã, incubatione potiri & obsidione cõstituit: hinc sede ad sancti Salui mona-
sterium tertio ab urbe stadio sibi in prætorium sumpta, Mugellanos Cassentinates, & de
cætero penè omni Florentinorum agro seditionem facientes bene acceptos nullo gra-
uauit onere alio, q̃ ut cõmeatum abunde in castra perferrent. Ad mensem inde unum &
dimidium hyemis aduentu rerum penuria laborari in castris cœptum, & quum hominũ G
sustentationi necessaria ingenio & industria importandi spes aliqua ostenderet̃, nullus
alendi iumenta & equos in ea soli sterilitate modus apparebat. Motis nãq; per Nouem-
brem castris imperator ad Donatianum oppidum uia Senensi octauo à Florentia milia
cõsedit, & præfecti ex Gibellinis extorribus & Florentinis duo, unus apud Scarpariam,
alter apud Incisam attributis Germanorum copijs cohortibusq; relicti, capta de Floren
tinis seruare, & simul urbem incursionib. infestare curarunt. Moratus apud Donatianũ
menses duos imperator, postquàm sementis faciendæ spem omnino præterisse, & agrũ
omnino uastatum uidit, excedens dixisse fertur, Florentinos uel sociorum urbi incluso-
rum auxilio satis sufficere indigentiæ & fami ita accrescendæ, ut ante æstatis initium, se
qui in deditionem recipiat, pariter uocare & orare cogant̃. Profectus Donatiano impe-
rator primis ad Bonitium castris peruenit, ubi oppidum restituit, quod diu ante Carolus
rex, sicut ostendimus, exciderat: dumq; hiberna ibi ducit, Senenses & proximiores sibi
Geminiatenses Collensesq; uastatione agrorum & illatis quandoq; in erumpentes cla- H
dibus agitauit. Intellexerãt interea Florentini abesse non posse, quin uel fame coacti ini
mico imperatori futura æstate dederent ciuitatem. Quare petitum sæpenumero auxilio
Robertũ regem, quum ut amicis subueniret, euincere precibus nequissent, deditum ur-
bis dominiũ ut conseruaret impulerunt, nihil in subiectitios conditionib. actum expres-
sius, q̃ ne exules quouis tempore, quacunq; causa & ratione reduceret. Nec tamen alia
tunc præsidia Robertus rex immisit, q̃ quæ à Bononia, ut ostendimus, Ferrariaq; adue-
nerant, nouo enim ipse bello agitari cœperat. Quod Fredericus Siciliæ rex transmisso
cum copijs freto & capto Rhegi tunc intulerat. Agentiq; ad Bonitium imperatori, de
Frederici in Calabros aduentu & Genuensium Pisanorumq; parata, ut iusserat classe fue
rat nunciatum. Quare ut cum Roberto in Neapolitanum regem à Romano põtifice in
stituto iure ageret, Pisas se contulit. Quam urbem præclaram & ut dicebat liberã Rober
tum regem se ab obiectis purgaturum edicto ter repetito admonuit. Interea tamen Lu-
censes Miniatensesq; tantis affecit cladibus, ut Lucenses amissis agri oppidis apparue-
rit eo anno simul cũ Florentinis in deditionẽ fuisse uenturos. Acta igitur in hunc modũ
Pisis

A Pisis maxima æstatis parte imperator, per Senensem agrum ubiq; uastatum contulit se Aretium, qua in urbe cum magnis honoribus esset acceptus, Robertum regẽ priuatum regno pronũciauit, & hinc classem in illũ nauigare iussit, inde in Senẽses ipse profectus est, confisus dum eam obsideret ciuitatẽ, Florentia per deditionem Lucaq; potiri. Quũ esset uentum ad montẽ apertum, Senis ad tertium lapidem proximum, & Florentina, sicut docuimus, clade nobilitatum, imperator incidit in ægritudinem, ex qua ut conualesceret, medicorũ consilio balnea adijt Maceratẽsia: quo in loco certior est factus, Clemẽtem Romanum pontificem censuisse, & literis declarasse, regno priuare Robertũ nõ potuisse, qui ad loca non tuta fuerat citatus. Quum aũt Henricus ea balneorum lotione minus recreari, ac conualescere uideret, medicis item consulentibus purioris aeris loca petere uoluit, itumq; est Bonconuentũ, quod oppidum duodecimo à Senis miliario distãs dum obsidione incipit premere, diem obijt. Signa ueneni in cadauere apparuisse multi scripsere. Ptolemæus uero Lucensis affirmat ueneno eum perisse, à prædicatorũ ordinis B fratre in eucharistia dato. Aliusq; addidit, id Florentinorum industria factum esse. Quicquid eius rei ueritas habeat, satis supraq; certum est, non magis Florentino, & Lucẽsi, ac cæteris eius sectæ Hetruscis, q̃ Roberto regi salutem in ea morte quæsitã esse. Multis uero econtra ea mors incommoda perniciemq; attulit. Fredericus Siciliæ rex omnium primus & copias terrestres, & classem in Siciliam reduxit. Pariter Pisani & Genuenses suas & ipsi classes subduxere. Populi tamen Hetruriæ imperatoris sequuti uictoriã in rebellione perstiterunt. Pisani paulopost quum à Florentino & Lucensi iratissimis fauori regis Roberti innixis, maius q̃ cui satis resistere possent, bellum sibi impendere non dubitarent, prudentissimo rebus suis consilio prouiderunt. Isq; paruo quẽ adduxerat, equitatui Germanos ad quingentos addidit, Henrico solitos militare. Fama erat, & multi per singulos dies nuncij afferebant, Florentinos & Lucenses uerbis tumẽtes elatis, exterminium magis q̃ bellum Pisanis cõminari. Quare præoccupans bellum Huguitio utrisq; C sed Lucensi ardentius intulit, eam per singulos dies ostendens, cuius fama pridem clarus fuerat, rei militaris peritiam: maiora namq; crebrioraq; sub eo mille, q̃ diu antea sub Hẽrico triginta millia utriq; populo damna intulerunt: amisitq; Lucensis oppida, ex ijs etiã quæ Henrico urgente fuerant retenta: fefellerat autẽ utrumq; populum diu ante accepti regis Roberti spes præsidij: quod Henrici etiam & Frederici timore liberatus, sæpe promissum mittere negligebat, ut Lucenses ea præsidiorũ regis desperatiõe oppressioni addita, Fagiolani pacem petitam iniquis acceperint conditionibus. Ager namq; Lucensis mutilatus Pisano additus, & exules Gibellini Albiq; in patriã sunt reducti. Cõuersum inde in Florentinos, integrum à Fagiolano bellum in dies crescebat, adeo ut anno iam ab Henrici morte elapso, nullis à Roberto rege copijs apparentibus, maiora in illos Fagiolanus audere inciperet, quũ ab exorto Lucæ tumultu reuocatus est. Reductis enĩ in patriam, agros, & extantes, certasq; repetentibus res suas, qui occupauerant, proterue quũ responderent, uerbis primo asperiorib. & conuicijs altercatũ, deinde ad uerbera ac uulnera uentum erat. Vocatũ itaq; ad res cõponendas Huguitionem quum urbi appropinD quare est uisus, hinc Gibellini audentius agere, inde Guelfi primores partim patria emigrare, partim delitescere cœperũt. Et ingressus urbẽ Fagiolanus, magna uocis & uultus acrimonia utrosq; à contentionib. deterrebat. Nullus uero satis, qđ aiunt, suspiciosos armauerit. Guelfi nihil boni à Gibellino principe armato sperare ausi, in fugã populariter uertunt. Gibellini in propria primũ ruentes aliena quoq; derelicta alicubi diripuere, q̃s & sequuti sunt milites Pisani, ut nullus uicus, nulla in urbe platea direptionib. caruerit; quales in capta ab hostib. urbe spolianda edi consueuere. Quod quũ cernerent Germani milites, ad prædã & ipsi discurrentes, nullo Guelforũ Gibellinorumq; discrimine sua faciebant, quæ defensorib. carebant. Nec potuit furens frendẽsq; Fagiolanus tam celer accurrere, quin permissa Guelforũ direptio: Gibellinis ex parte aliqua fuerit cõmunis. In huncq; modũ Luca semispoliata Pisanorum, uel potius Fagiolani dominio mãsit subdita. Receperunt se profugi Luca Guelfi in agri castello, quæ non occupauerat Fagiolanus: & Florentini eorum protectioni copias etiã supra uires immiserant. Nouo enĩ per eosdem dies bello impliciti erant aduersus Aretinos, qui Tarlatis adnitẽtibus ita Fagiolano eorum, ut docuimus, in patriam reducturi fauebant, obsequebanturq;, ut illi Aretium,

tium, sicut Pisæ Lucaq; subesset. Peropportune uero tunc Robertus rex audita Lucẽsiũ E
clade Petrũ Grauinæ comitem germanũ sibi fratrẽ, natu omnium minorẽ cum equitatu
in Hetruriã immisit. Qua tempestate multa quoq; alibi uarie sunt gesta, quorũ ratio est
habenda. Philippus rex Franciæ à Clemente Romano pontifice, postq; is Auenionem
à Viennensi concilio se receperat, per cardinalem ad se missum suasus, conuentum apud
Parhisios habuit, in quo & ipse cum filijs duobus, Ludouico Nauarræ rege, & Carolo
Valesii comite, & Angliæ rex Edoardus uoto subueniendi Hierosolymæ rebus emisso,
cruce signati sunt. Et ne legenrem in uana spe detineamus, ea uota in irritũ cecidere. Cle
mensq; pontifex quum Petrũ Morroneum, qui Celestinus fuerat, in numerum retulisset
beatorũ, fato est functus. Post quẽ sedis uacatio diuturnior est sequuta. Interimq; in Ger
mania electores Aquisgrani conuenientes, duos in cõtrouersia ad imperium delegerũt,
inter se consobrinos, Ludouicum Bauariæ, & Fredericũ Austriæ duces. Hiq; copijs de-
repente contractis prælio cõcurrerunt, in quo cædes utrinq;, sed in Austrasiis maior fuit:
Fredericusq; superatus & captus in carcerem est coniectus. Ludouicus uero ea elatus ui F
ctoria, ꝓ imperatore illico sese gessit, multa dispones cõcedensq;, quæ confirmatiũ coro-
natumq; decuit, Romani pontificis consilio iudicioq; subijcere. Ardẽtibus eñ dissidijs
atq; bellis Italiæ ciuitatibus, faces imperatoriæ autoritatis adulterinæ addidit, nulla pon
tificis Romani autoritatis habita ratione. Primum tamẽ omniũ ex Lombardis Matthęũ
uice comitẽ, Galeatiumq;, Marcum, Luchinum, Ioannẽ, & Stephanum eius filios ita fo-
uit, ut ad urbis Mediolani tyrãnidem tunc primum impudentius cœperint aspirare. At
in Hetruria Petrus Grauinæ comes, etsi adolescens erat, pro sua tñ prudentia rẽ Floren-
tinã adeo collapsam esse intellexit, ut magis pace restitui, q̃ bello erigi posset & uiribus,
quas ipse paruas, illi tenues habebant, dissidijsq; infirmas. Incipiens igitur ab Aretinis fa
cile Guidonem Petramalam episcopum in sententiã duxit, qui Tarlatos & ipsos Gibel-
linæ factionis primarios per Huguitionis Fagiolani amicitiam potentes, nisi per pacem
cum Florentinis constitutã ita deprimere nequibat, ut sicut anhelabat urbis tyrãnide po
tiretur: fœdus eñ ea uerborum forma conceptũ est, ut licet dominij nomen Roberto re- G
gi sit permissum, episcopo Petramalæ urbis administrandæ, & creandorũ in ea magistra
tuũ potestas arbitriumq; manserit. Habuitq; eam uim cõstituta cũ Petramala pax, ut om
nia quæ sub imperatoris Henrici aduentum in Mugellanis, Casentinatibusq;, & Floren
tino agro rebellasse ostendimus, uenerint in Petri Grauinæ comitis potestatem. Nec in
terea rei suæ deerat Fagiolanus, qui post Petri aduẽtum, crebriores solito incursiones ad
portas usq; Florentinas fecerat. Quum tñ Pistorienses Miniatensesq; & Volaterranos
redderet inquietos, ac ea interdũ de Lucensibus quę Guelfos exules retinuisse diximus,
circunferendo castra obsidione oppugnationibusq; infestaret. Dũ tanta dux impiger, tã
uariaq; agit ac intentat, libido cepit montis Catini uel uirib. capiendi, quod oppidũ re-
bus gerendis, præsertim in Pistorienses in primis duceret opportunũ. Quumq; intenta-
ta magno conatu incautos oppugnatio nõ successisset, castella in circuitu subitaria exci
tauit, materia & cespititio opere munitissima, tamq; proxima, ut cum machinis oppida-
ni præsidiumq; à Florentinis impositũ terrerenẽ, & dies noctesq; infestarentur, tum etiã H
pauci milites de illis obsidionẽ eo absente continuarent: qua eñ utebaẽ uigilantia, & ra
ro aliàs audita celeritate, quũ aliquando male inchoatã Catini oppugnationẽ parũ cer-
neret successurã, derepente mouens Pistorienses, Florẽtinos, & Miniatenses eadem die
populationibus infestauit. Dum ea montis Catini cõtinuaẽ obsidio, Philippus princeps
Tarentinus fratrũ octo Roberti regis ordine quartus, Florentiã ueniens, maiorẽ equita
tum eo quẽ Petrus duxerat, secum traxit. Quo anno salutis decimosexto terdeciesq; cen
An. sal. M.cccxvi. teno Romanæ ecclesiæ cardinales Philippi Pictauorũ comitis Ludouici Frãcorũ regis
Germani fratris opera, uel potius uiolentia apud Lugdunum inclusi pontificatus uaca-
tioni supra duos annos cõtinuatæ finem imposuerunt. Iacobus eñ Cantuariensis episc.
Portuensis in pontificẽ Romanum, cui secundo uigesimo Ioanni fuit appellatio, est crea
tus: qui primo pontificatus anno requisitus, Ludouicũ Bauariæ ducẽ confirmare ideo
recusare dixit, qđ præter admissum in cõsobrino secũ in cõtrouersia electo scelus, multa
præsumpserit facere & concedere, imperatoris Romani, legitime per gradus oẽs institu
ti excedentia potestatẽ. Erant interim Florẽtini, & socij bello Guelfarũ partium populi
aduentu

A aduentu Philippi & eius accessione equitatus in eã adducti elationẽ, ut præsumpta de aduersarijs uictoria, nullo sibi ordine, nulla gerẽdis rebus diligẽtia opus esse opinarent. Hinc cõtractis Florẽtiam auxiliaribus omnium copijs, Philippus nõdũ satis rerum Hetruriæ præsertim Huguitionis Fagiolani uirtutis & potẽtiæ gnarus, in errorem pernicio cissimũ præcipitatus est. Ductus enim qui ductor esse debuit, ad soluendã montis Catini obsidionẽ accessit, firmataq; sunt exercitus castra hostium castellis, & circũductis Catino munitionibus tã proxima, ut ab inuicẽ prospicientibus, quid utrinq; agerẽt haud dubie noscerẽt. Sub ipsum aduẽtantis regij exercitus initium, & ea quæ sequuta est die, leuia aliquot cõmissa sunt prælia, quorũ certã nullus retulit uictoriam. Id tñ inde coniectura Huguitio existimauit futurũ, ut regij fratres bellis usi maioribus sedẽdo ipsum cõficere pergerent, qui cum eorum Hetruscorumq; partis maximę uiribus se imparem intelligeret, hinc Lucã reuerti cõstituit, qua in urbe sedendo ipse uiceuersa hostem per occasiones lædere, & si fortuna iuuisset cõficere meditabat. Nocte itaq; quæ est sequuta,
B modico in castellis ad destinendũ hostẽ relicto præsidio, impedimentisq; præmissis agmine quadrato ꝓfectus est, quum à relicto in castris milite ne hostis illa ingrederet incensa sunt. Quod quum de regijs castris cõspectum est, Hetrusci animis ardẽtiores Philippum perpulerunt inuitum, ut fugientẽ Fagiolanum breui, sicut dicebant prædã futurũ insequerẽt, tãtaq; celeritate mota sunt castra, ut nec satis quadrari exercitus, nec strui acies, nec imperiũ dari potuerit, ut quod dabat̃ à male ꝓperantibus sit acceptum. Sensit tñ mouentis furentisq; exercitus strepitum Huguitio, & dum suis propior ardentibus castris hæret, incõpositos qui omnium primi fuerant assequuti, nõ magis in ignis castrorum splendore uisos, q̃ à uernaculo uocis & uerborum sono recognitos, Senenses, Volaterranos, Miniatensesq; intellexit esse, in quibus spoliorũ primitias ea celeritate quærentibus principium occisionis, ad cõmilitones cõuersus, edendum esse uociferatus est. Pugnans itaq; in prima ut erat acie, quod conuersus de itinere ordo faciebat, Huguitio in tribus populis præcursoribus cædẽ ac ꝓpe occisionem cõmisit quo prælij initio re
C dacta erat in proximũ castris ardentibus collem pugna, & uenientes sicut & primi fecerãt alij de Hetruria milites à Fagiolano pessime mulctabant̃. Quã dum peritissimus rei militaris dux tenet oblatã occasionẽ, uincendo simul & accelerãdo ad regios fratres in fugã pendentes, suos in aciẽ dirigentes, simulq; adhortãtes peruenit, ut iã dies crepusculo acto exorta, duorum exercituum robur concurrisse ostẽdit: nec satis diffinire ausim, utrum ne stirpis regiæ iuuenes, quorũ alter multa retulerat uictoriarum decora, quęq; domesticæ potentię & gloriæ fastus incendebant, impendentis periculi accipiendæ cladis metus, an Fagiolanũ nõ ignobilẽ multis sæpenumero honoris & gloriæ muneribus usum, & duarũ Hetruriæ urbium dominio felici uictoriarum cursu auctum inchoatę uictorię spes urgentioribus stimulis expugnabat. Certatũ est una utrinq; acie, uno utrinq; equitatus peditatusq; globo, ut qđ euenit, apparuerit eam partẽ unde primum pedem referri cœptũ esset, nulla reparabilẽ subsidiaria acie, in fugam cladẽmq; conuertendam esse. Duces ipsi unusquisq; unũ habebãt in prælio adolescentes, Petrum Philippus fra
D trẽ, Franciscum Huguitio filium, quos nulla potuerũt diligẽtia, nullis fauoribus conseruare: ceciderunt em̃, & hinc metum tremoremq;, inde Franciscus irarũ & audaciæ faces addidit, fugiens cũ multitudine Philippus in tuta euasit. Huguitio uictoria usus et cædẽ in nobilitate ac primarijs cõmitti, & qui capiebant̃ post uictoriã seruari iussit. Cæsorum numerũ Florẽtini scriptores uix duûm millium referunt, quẽ quatuor pene millium fuisse noster Caluus affirmat: captos multo plures cæsis fuisse, & deditum eadẽ hora montẽ Catinum ab eodẽ Caluo est traditum. Terruit is casus Florentinos, & adeo à Roberti regis beneuolentia auertit, ut præstantiorẽ fortunatiorẽq; dominũ, si usquam loci reperiri potuisset, in regẽ sicut obloquebant̃ infaustum fuerint cõmutaturi. Peruasitq; eadem fortuna regis desperatio omnium etiã sibi per Italiam deditorũ animos. Deghideleto, quem diu ante Ferrariam Roberti regis nomine docuimus gubernasse, commilito Catelanus Bochinpanæ Ferrariensis familiæ adolescẽtẽ occiderat: nec erat animaduersionis in facinorosum magistratibus cura, quæ res Ferrariẽsis populi animos in Bochinpanæ gentis fauorẽ solito longe maiorẽ erexerat. Quum itaq; Bononiã & inde Ferrariam eius cladis in Hetruria acceptæ maior etiã ueritate fama est allata, Ferrariensis popu

lus Rainaldi Bochinpanis instigatione arma cepit, asserendamq; libertatē oēs princi- E
pio acclamauerunt. Deghus & q̄ secū publica urbis loca seruabant, in areā palatio sub-
iectā descenderunt. Quumq; maiorē, quàm cui resisti posset fauorem populi uidissent,
in Castellithealdi & clausam ad pontē ciuitatis partē sese cursu effusissimo receperunt.
Nec mora, Rainaldus Obitio & Azo Estensis ex Rodigio accersiti, Ferrariā aduolarūt.
Quibus ducibus in Castellithealdi arcē, & subiectam pōti ciuitatis partem, quā Cathe-
lani tenebant cōmunitam, ordine est ductum. Repugnantes uero & urbem per arma re
cipere sperantes Cathelanos ciues ad pōtem clausi, quorum fidei uerbisq; illi crederēt,
in exterminiū perduxerūt. Proditis namq; munitionibus quum Estenses & populus ar-
mis instructior perrupisset, aditus ad ponte fugientibus à proditoribus est præclusus, eg
desq; magis in dissipatos q̄ prælium fuit. Erant ponti, ut assolet, scaphæ & lintres alliga
tæ, ut plurimum piscatoriæ, quarum nōnullas Cathelani, porta pontis ad castellū perdu
cente exclusi, dum tumultuarie cōscendunt, prægrauante armorum pondere demerse-
runt: aliæq; ad Castellumthealdum fugientē turbā delaturæ, ab his qui pontem obtine- F
bant, & portā Ferrariensem, materia superne deiecta in Padū obrutæ sunt: ut plureis ijs
qui ferro occisi erant Cathelanos Padus absorpserit, fecitq; ea militū accepta clades, ut
Deghus, relicta Castellithealdi arce paucis defendenda, Bononiā migrauerit: deditāq;
Anno sal. pactione arcē, Estenses quū anno salutis duodeuigesimo terdecies cēteno recepissent,
M.cccxvij. pleno urbis dominio sunt potiti. Multos interea menses Florētinum populū ea mœstū
habuerat præsidij & salutis Bononiæ desperatio, qua ad Catinensem cladē imbuti erāt,
cū sua, sicut aliàs faciente fortuna, uel potius Pisanos suo trahente fato, salus Hetruriæ
Guelfis & in primis Florentiæ urbi, unde nō sperabat, est facta. Pisani eñ nobilitatis pri
mores patriæ suæ successus prosperos, & amplitudinem diutius pati nequeuntes, inui-
dia in Fagiolanū exarserunt, quē inita cōiuratione, aut confodiendū, aut dolo eijcien-
dum esse cōstituerunt. Resciuerat id Huguitio, & à Florentinorū damnis tantisper ab-
stinens, ac domi se cōtinens, dissimulādo blandiendoq; durissimos omnium Italiæ gen
tis illius animos mollire, & ad bonam mentem reducere nitebat, quum proruptūros in
scelus amicorū de Pisana plebe cōsilio non quidem, ut debuit primarios, sed audaculos G
leuiores quosdā publica animaduersione coercuit. Nerium ille filium, cuius nos natum
eodē nomine senē adolescentes hæc narrare audiuimus, Lucæ administrationi & custo
diæ præsidio equitū attributo præfecerat, qui partim à genitore admonitus nouerat, par
tim suapte resciuerat diligentia, Lucensis primores nobilitatis eadē coniuratione à Pisa
nis infectos esse, rēq; pro omnibus gerendā unicum suscepisse Castrutium adolescentē
nobilitate diuitijsq; primarium, quem ætate & cōtubernij consuetudine dilectissimum
hortando, admonendo, orando, in beneuolentia & fide aliquandiu conatus fuerat reti-
nere, & quū satis nequisset ab incœpto reuerti, per occasionē abactæ à Lucensibus præ-
dæ coniecit in carcerē. Id Lucenses adeo ferebant grauiter, ut quē teneri captum quere-
bant, multo ægrius educi ad suppliciū passuri uiderētur. Quod quum Huguitio resciijt,
parte equitatus Pisis præsidio relicta, cum reliquo Lucam, ut peteret, est profectus. Ea
cōiurati occasione freti correptis armis, portas Pisanæ urbis derepente clausas, suo cu-
rarunt præsidio custodiri. Præmiserant uero celerrimos Lucā nuncios, qui nunciata Pisa H
norū rebellione Lucenses cupientissimos, ut pariter facerent, pariter impulerūt, hincq;
coniurati ad portas occupandas delati, inde plebs immissa impetu in publicas cædes fa
cto, & Castrutio refractis carceribus educto, populi dominū acclamauit. Eo tumultu
exaudito Nerius, quū hinc cōcitæ & furenti resistit plebi, inde portas per suos retinere
conat, utrobiq; repulsus, porta ad quā ipse pugnabat, cui Pisanæ est appellatio, plapsus
euasit. Nec lōge Pisas aduolaturus Luca aberat, quum aduenienti paterno equitatui, &
mox ipsi factus est obuius genitori, rēq;, ut gesta erat, narranti, unus & alius super aliū à
Pisis superuenit, tumultū populi portas nobiliū præsidio teneri, rebellionem nuncians
repentinam. Eumq; in modū uir rei militaris peritia præstantissimus captus & triennio
priuatus, potius q̄ dominium, maiore eorum, qui facinus scelusq; admisere, q̄ suo detri
mento amisit. Intellexit eñ ilico fortunæ mutationē Huguitio, & qua in cæteris utebat
celeritate Lucā prætergressus, ad Malespinas marchiones amicissimos Lunensem pe-
tijt regionem: longo inde circuitu ad sua Romandiolæ oppida rediens cōsenuit, filiosq;
moriens

A moriens & nepotes reliquit, q̃ nostra ætate paternis Sasinatensis Boiorũ olim agri ca-
stellis à Florentino populo sunt pulsi. Lucã urbẽ qua hora Fagiolanus fugiens Nerius
reliquit, eductus carcere Castrutius in dominium tyrãnidemq́ cepit, & Pisani petitam
per legatos à Roberto rege pacẽ eodẽ anno impetrauere. Notata eñ qua ad Catinẽsem
acceptam cladem, & Ferratiensi rebellione collabi eum apparuerat fortuna, rem suam
rex Robertus, nec quæsita quidẽ, nec opinata felicitate augere cœpit. Qua de insigni re
rũ humanarum fluctuatione diligentius est dicẽdum. Ludouicum Bauariæ ducem post
datos Matthæo uicecomiti, nimios in Mediolano constituenda tyrannide fauores, post
subleuatos in rebellionẽ in aduersariorumq́ cædem Lombardiæ Gibellinos, Ioannes
pont. Romanus petentem imperij confirmationem, & repulit, & ut ab imperialibus ab-
stineret muneribus, anathematis cõminatione deterruit: legato etiã Romanæ ecclesiæ
cardinale in Lõbardiam à põtifice misso, uicecomites pater & filij, ut omissa tyrannide
Mediolanum sibi relinquerent gubernandũ, petiti quum non paruissent, urbi sacris in-
B terdicto excõmunicati sunt. Parumq́ post perseuerans in eorũdem fauoribus Bauarus
Auenione publico primũ consistorio, post in cathedrali basilica anathematis spirituali
mucrone ab irato põtifice est cõfossus, quod quidẽ usq; adeo uir impius spreuit, ut mis-
sis in Italiam nuncijs rem ecclesiasticam omnino euertere ac pessundare cõtenderit. Pri
mam tñ Italiæ regionum Lombardiam eius faces incendij impleuerunt, quibus & Ligu
ria est afflata. Gibellini namq; Genuenses Lombardorum suæ factionis fauore Guelfos
multis affecerũt incõmodis. Hiq; ut resistere possent Robertum regem promisso urbis
dominio auxilia periuerunt, quæ illis ab Hetruria quũ dedisset, breui post paratiore præ
misso exercitu mouens à Neapoli cũ nauigio est subsequutus. Contraxerant interim in
urbẽ ad eiusq; Pulscefre suburbia Gibellini Lõbardorum auxilia, & terra paribus utrin
que uiribus decertatũ est, quum muri Guelfus per classem regiam superaret: tertium iã
diem pugna dies noctesq; cõtinuata erat, in qua nullus incẽdio, nullus cædi fuerat mo-
dus, quum Gibellini præmissis mulieribus puerisq; Saonã populariter emigrarũt. Hãc
C urbis Genuæ calamitatẽ Franciscus Petrarcha duci & concilio Genuensium scribens
memorat in hæc uerba: Sensim inde ad illud tempus animos memoriãq; reuocate, quan
do felicitatis comites luxus, liuor & superbia ciuitatẽ beatam & uictorem populum per
uasit, & quod externis manibus factum foret, in tantas impulere miserias, ut deserta, in-
culta, & fœda ciuitatis facies, & littorium illud decus, p ædium magnificentia in toti-
dẽ speluncas latronum uersum, horrorem atq; metum prætereuntibus incuteret. Postre
mo urbs ipsa suis ab exulibus obsessa Mediolanensiũ auxilio diuq; bello grauissimo ue
xata est. Dũ in ea tunc Robertus almæ memoriæ rex Siculus, q̃ ad præsidiũ eius accesse-
rat, anno propè integro est inclusus, quotidieq;, quod pro monstro monstrandum est, et
nunquã aliàs auditum, nõ solum terra simul & pelago, sed aere etiam & sub terram uno
tẽpore pugnaretur. Idq; nos explicare pergemus, anno salutis tricesimo terdecies cente *An. sal.*
no Nouembris mense Gibellini Genuam obsidẽtes cuniculis sub terrã actis, q̃ ad Sabi- *M.cccxxx.*
næ prædandã ædẽ penetrabãt in urbem, ea potituri erant, quũ Guelfi alijs in oppositum
D cuniculis ab intra suffossis sese obuios dederunt, præliaq; sub terra multis diebus acerri-
me sunt cõmissa, in quibus quũ Guelfi superarent, armis omissis aquam in cuniculũ de-
duxerunt, quæ hostiũ opera inundauit incassum cessura, nisi suppositus derepente ignis
pontes cõbussisset, quibus ad quadraginta murorum urbis cubiti aliquãdiu fuerãt sub-
stẽtati, ceciditq; murus, ad cuius casum irruptio in urbẽ à Gibellinis intentata, & à Guel
fis econtra multis utrinq; commissis cædibus est prohibita. Excitatusq; tumultuarie ab
omni sexu & ætate murus Guelfos in urbe tutatus est, fessiq; Gibellini & potiri patria
desperãtes, Clauarũ cõcesserunt. Robertus rex Genuæ dominio potitus, priusq; cœptus
uictoriæ calor refrixisset, Saonam terra mariq; obsedit, ubi primo obsidionis die maior
multo ea quæ triduo Genuæ commissa est, cædes fuisse refertur, Gibellinisq; eiectis, Sao
nam quoq; rex Robertus obtinuit, ilicoq; cõtulit se in Gallias, & põtifice Ioanne, apud
quẽ aliquot diebus fuit, suadente Carolum Valesii comitem regis Frãciæ Philippi filiũ
in Italiam cum copijs misit, Guelfis Lombardiæ Tercellis apud Guidonẽ de Turre con
gregatis præsidio adfuturum. Ingressusq; Vercellas Carolus, dominio quod tamen par
uo retinuit tempore, est potitus. Coacti enim Mediolani iubente Bauaro totius Lom-

bardiæ Gibellini duce Galeatio uicecomite, Vercellas adeo arcta cinxerunt obsidiõe, E
ut Guelfi cõmeatus primũ caritudine, post fame cõpulsi, urbe simul cũ Gallicis emigra-
uerint, quam Galearius sibi dominio subegit. Per quod tempus Gibellini in Lõbardia,
Bauari, Guelfi in Ligustinis regis Roberti auspicijs & auxilio præualuere. Castrutius
quoq; Castracanus Lucensis, & Guido Petramala præsul Aretinus, tyranni partium &
ipsi Gibellinarũ Florentinos hincinde, & socios bello Guelfos agitabant, Castrutiusq;
prior incursionibus in Florentinũ agrum factis, castella quædã & oppida cepit occurre
runt illi cum exercitu Florentini apud Victolinum primo, post apud Fucetiũ, quos ita
repulit, ut satis duxerint laceras quidẽ, sed nõ usquequaq; fractas intra urbem copias cõ
trahere, Pistorienses q; tunc Philippi Tiditij ciuis eorum primarij suasione & opera Flo
rentinorum amicitia postergata Castrutio fœderati sunt. Et Petramala interim Voca-
mano, quod oppidũ obsidione premebat, subsidiarijs Florentinorũ copijs ui repulsis illi
co est potitus. Ad eius quæ sequuta est, æstatis finem Florẽtini cum summo nisu copias
comparassent in Castrutiũ ducendas, Genuenses quoq; Roberti regis iussu classem ad F
proxima Lucæ urbi littora immiserunt. Agitatus hincinde terra & mari Castrutius, co-
pijs & ipse summo conaru reparatis in Florẽtinos duxit, quod parua manu orã eius agri
maritimã turari posse cõfideret, iuuitq; audacem Castrutium fortuna. Ductor nãq; Flo-
rentini populi copiarũ uir externus pecunia ab eo corruptus, quum ad eum transfugis-
set, dissipatas illi copias intra mœnia reduxerunt. Castrutiusq; nihil ultra ueritus in Fu-
cetianis primo, post transmisso Arno in Miniarensibus Montoporianisq; magnã edidit
uastitatẽ, dũq; Petramalanus interea Rudinenses de Florentinis expugnat, Castrutius à
Miniatensiũ, de qua diximus, & aliorũ uastatione in Lucenses reuersus, nõ quidẽ dimi-
sit exercitũ, sed ad aliã agri Florẽtini partẽ conuersus, Pratenses uastare cœperat, quum
Florentini nõ magis territi q̃ irati, correptis propẽ populariter armis urbe egressi sunt:
uocatiq; in expeditionem undiq; exules, promissa, si probe pro patria egissent, reductio
ne in magnam manum signa populi sunt sequuti. Itũ est ad proxima Prato loca, ad quæ
Castrutius uastando populandoq; peruenerat, coq; qui noctu retrocesserat, non inuen- G
to, processit exercitus usq; Fucetium, Exercitu reducto exules ex fœdere in patriã reuer
ti parabant, qui per ignominiam repulsi, paulum per diẽ recedentes furto noctu por-
ta Fesulana ingredi intentauere. Erantq; uiri in armis duo millia cognationibus in urbe
affinitatibus clientelisq; potentes Quibus facile fuit, si ex improuiso impetijssent, ingre
di ciuitatẽ. Sed dum multos pertentant, accessusq; sui reddunt gnaros, proditi fuere. Por
ta enim à magistratibus custodita, ut sperauerant, nõ admissi, maiore q̃ unquam suæ re-
ductionis desperatione per Italiã dissipati sunt. Castrutius uero & Guido Petramala, di
uersi ut erant agrum Florentiæ diuersis populationibus uastationibusq; infestabant.
Guidoq; quum multa de Aretinis oppida & castella quæ diu possederant Florentini re
cepisset, Ciuitatem castelli sociã bello Florentino urbem dedentibus Gibellinis, q̃ Guel
fos eiecerant, sibi subegit. Id ægerrime tulerunt Perusini, & Florentinorũ instigatiõe ac
equitatus auxilio bellum episcopo Aretinisq; intulerũt, & Philippus Tiditius Pistoriẽ-
sis tyrannidẽ in patria sua affectatã, quũ posse satis retinere diffideret, Castrutio permi- H
sit. Qui Pistoriam cum copijs patente ingressus porta, arcẽ in illa curauit iuuitq; ab inco
lis communiri. Florentini tunc Castrutium uicinæ & bello eis ad eam diem sociæ urbis
Pistoriæ dominio auctum magis solito formidare cœperunt. Quare orati magna precũ
instantia bello socij, Senenses, Bononienses, Perusini, Miniatenses, Volaterrani auxilia
res quũ dedissent copias, Florentiæ & per agrũ quanta nunquam ante diligẽtia habitus
est delectus, Raimundusq; Cardonius gente Hispanus, sed bellis assuetus innutritusq;
Italicis in ducem belli mercede acceptus, conuenitq; Prati ad dictã diem exercitus, q̃ fa
cta leui & repentina in Pistoriensibus excursione, flexit ad infima Lucensis Pistoriẽsisq;
agrorum loca in paludes uersa, quæ Castrutius obtinebat. Galeatius uicecomes interea
post eiectos Vrcellis Guelfos Acciũ filiũ natu maiorẽ cũ iusto exercitu urbibus Lom-
bardiæ, apud quas Guelfi præualebãt, bellum inferre curabat. Isq; adolescens reductos
Parmã Gibellinos fouebat, quum admonitus uicinitate Castrutius, eũ factionis iure &
amicitia, & mercedis interuentu auxilia poposcit: nec prius aut arcem Pistoriæ imperfe
ctam linquere, aut Florẽtino resistere uoluit, quàm Accius sicut promiserat aduenisset.

Inerant

A Inerant aũt Florẽtino exercitui equites tria, pedites uiginti millia, à quo Lucẽses Pistorienses & Castrutio præsente, quod nunquam antea cõtigerat, uastati, & oppida Cappianum, Topalfum, Falconũq; sunt capta. Procedensq; prædando urendo Florẽtinus exercitus ad usq; urbis Lucæ mœnia peruenerat, quũ excitus Castrutius hosti ad Sextimanas aquas obuiũ se cõtulit, statiuaq; uterq; exercitus aliquãdiu locis cõfusus cõmunitis ꝓpinqua habuit: leuia uero per singulos dies prælia sunt commissa, quorum uno tandẽ casu inchoato totis undiq; copijs est cõcursum, longeq; inferior Florentinus multos ac meliores quosq; partim cæsos, partim captos desiderauit. Castrutius ipse nõ immunis copiarũ detrimenti, saucius quoq; prælio excessit: hærebat tñ in Lucẽsi agro Florentinus, qui Castrutium uidẽs se in statiuis cõtinere, ad Fucetium recessit: Castrutiusq; Accium appropinquare intelligẽs, timore simulato, subsequi distulit, quousq; illũ quid facturus erat admonitum, ad proximũ hostibus locum de uia flectere curauit. Exinde Castrutius equites mittẽs, quia ad leue certamẽ hostes de more lacesserẽt, cum toto exercitu est se-
B quutus. Cõstat Florentinos de aduentu uicecomitis leue ad quod prouocabanẽ, certamẽ detrectasse, ueritos quod euenit, ne si incœpissent cũ uicecomite ac Castrutio simul uel inuiti decernere cogerenẽ. Sed dum pẽdentes in recessum quid agerent dubij cõsultantesq;, partim sententias dicunt, partim mussant, ingerentes se præcipites Castrutiani milites, alios inuenerunt de Florentino exercitu, q omniũ ignari consiliorũ, decus, ut dixerunt, patriũ seruare uoluerunt, prælium q; est cõsertum, in quod uterq; exercitus incubuit. Dura aliquãdiu & atrox fuit pugna, nec facile apparebat, ad quẽ uictoria inclinaret, quũ hinc alã ducẽs equitũ Raimundi commilito facta audentius impressione cum suis omnibus interceptus est: inde Accius, ut erat admonitus, ex insidijs ꝓuolauit, & erãt ei mille quingẽti equites, quos ex omni Gibellino Lõbardiæ selegerat equitatu. Ad cuius ꝓcellam cũ robore Castrutij copiarũ illatã, Florentini exercitus ordines sunt confracti, fugaq; ilico cõmitti cœpta. Accio aũt uictoriã in fugientes ꝓsequente, Castrutius prælio se subtraxit, circũuectusq; per colles ad arcta peruenit, paludes montesq; interia-
C centia, quibus solis in amplã planitiem est accessus, cædem Accius, quam in fugiẽtibus nequierat, tunc primũ maximam edidit: quum parem ac maiorẽ ederet Castrutius, nulla re magis tardatus est, q̃ quod uiuentes potius capi, q̃ cadauera, ut dixit, fieri cupiebat. Capta itaq; est maxima pars Florentini exercitus, & Raimundus primo ad Castrutium perductus, paulopost eius filius impedimentorũ custodiæ præfectus in Accij potestatẽ cũ illis peruenit. Huius uictoriæ spolia quę fuerunt multa, partim Lucã, partim Pistoriã sunt relata. Castrutiusq; dierũ sex quiete exercitui data, agrũ Florẽtinũ ad eã partẽ euersum terribili uastitate potius q̃ populatiõe fœdauit. Inde Signiã delatus est, quod oppidum inferendo Florentiæ bello idoneũ, imposito præsidio à Florentinis milites reliquerunt. Eo potitus oppido Castrutius, nihil moratus cupientissimũ uicecomitem duxit ad Florentiæ urbis mœnia de ꝓpe inspicienda, & sole in uesperã uergẽte, tantus exercitus ad statiua in celebri uico Piritula secũdo ab urbe milliario aliquot, diebus habẽda perductus est, per quos dies nihil ludorũ, nihil iucũditatis omissum est, quo lætitia in castris
D ostensa, spectantẽ de mœnibus ciuitatis multitudinẽ redderet mœstiorem. Equiria est ad eã ciuitatis portã publice instituta, & carcere dimittendos equos Piritulæ continent magistratus: ad eã itaq; publici solennis ludi simulationẽ Castrutius, propositis premijs, equos, uiros, mulieres, publice trino missũ à Piritula ad portã currere curauit, Dũ Piritulæ duces agunt, turmæ in circuitũ dimissæ cædes, incendia, uastitatẽ in Florẽtino Pratensiq; edebant, & adibant equites peditesq; portã, si forte prodirẽt in prœliũ pertentantes. Triduo Piritulæ acto quum nemo portis obstinate clausis exisset, Castrutius Signiã reduxit exercitũ: noctemq; unam tantummodo commoratus, orantem Accium uicecomitem ad inspiciendam parte alia Florentiã, in Arni usq; fluenta comitatus est. Primaq; hæc tyrocinia atq; prælud ia uicecomitũ genti Florẽtino populo bellis agitãdo, quę raro ad hoc usq; tẽpus intermissa, Philippus tertius Mediolanensiũ dux continuat. Accio datis stipendijs, & spoliorũ maxima parte donato, in Lombardiam redire permisso, Castrutius Pratũ obsedit, & quum potiri desperaret, in circuitu uastauit. Dum hæc in Italia agerenẽ, Ioannes uigesimus secundus pont. Romanus multa probe egerat, rem ecclesiasticã concernentia. Multis namq; creatis cardinalibus, in queis duo tantum Itali fuere,

Ioannes Columna,& alter Ioannes Vrsinus Romani proceres,Thomã unũ Erphordẽ- E
sem episcopum,& alterũ Thomam Aquinatem prædicatorũ ordinis anno põtificatus
septimo in numerũ retulit sanctorũ Christi domini Cõfessorũ. Eoq; q secutus est anno
Anno sal. M.cccxxviij. salutis duodetrigesimo terdecies q; centeno Bauari electione abrogata, in illũ tanquã
ecclesiæ rebellẽ ac schismaticũ censuras exercuit. Erat em̃ omnis Italia illius instigatiõe
armis dissidijs q; inuoluta,& quicquid pont.faceret,Bauarus destruere adnitebat. Guidonem Petramalã post occupatã Tiphernum Ciuitatẽcastelli appellatam Romanæ ecclesiæ iuris urbẽ pont. præsulatu sacerdotio q; exautorauerat, Ioãne Biordi Vbertino in Cortonensem episcopũ declarato: id em̃ ad eam diẽ Arretinæ diœceseos oppidũ in episcopalẽ erexit sedẽ, cui præter attributã perpetuo mansurã portionẽ, cætera quoq; subiecit, quæ ad ecclesiã spectauerant Arretinã, Concitus q; in iram Bauarus instigãte Guidone in Vbertinorũ castella ducens, Laterina Sabinum q; euertit. Tenebat q; per id tem poris Rauennã urbẽ Almericus ecclesiæ illius præsul,& comitatũ Romandiolæ ꝓ Romano pontifice etiã in Bononia administrabat, in quẽ Bauarus Rainaldũ Obitionẽ,& F
Nicolaũ Estenses Ferrariæ tyrannos copijs adiutos adeò incitauit, ut Argentã Rauennatis ecclesiæ oppidũ, Guidonis Truncaduri Gibellinorũ principis proditione primũ, post omnẽ Rauennatis agri Riperiã Padi Argentæ contiguã occupauerint. Passerinus enim Bonacosa, cui Bauarus ad Mantuæ tyrãnidem animos copias q; addiderat, sorore Estensiũ in matrimonũ accepta, sese cũ copijs illorũ exercitui & pariter furori sociũ addidit. Qui in magnũ cõiuncti exercitũ, castella de Mutinẽsibus Romano pontifici subdita,& ipsam urbẽ Bononiã ut inuaderent ad sancti Felicis oppidũ sunt delati. Cõtraxe rat interea Romandiolę Comes Bononiã copias,& Florẽtini quãuis à Castrutio preme renẽ, petitos ex fœdere ducenros equites Bononiensibus auxilio miserãt. Quarũ ecclesiæ & põtificis copiarũ dux Beltrandus Aledosius Imolensis cũ ad sanctũ Felicẽ hosti obuius processisset, fracti Estẽses & Passerinus, fugati q; maximũ acceperũt incõmodũ. Ferraria q; ecclesiastico supposita interdicto, Estẽses & Bonacosa extra cõmunionẽ ecclesiæ sunt ꝓiecti. Castrutius interea Florẽtinos ex Signia adeò presserat, agitauerat q;, G
ut eliciendis à Roberto rege domino suo, quas negligẽtius subministrabat copijs, nouo usi fuerint argumẽto. Carolũ em̃ filiũ illius Florentiã in dominũ mitti per oratores ciuitatis primarios postularũt. Sed dũ oratores Neapolim uadũt, Castrutius Mõtimalo per frequẽtes ac propẽ multorũ dierũ labore & periculo cõtinuatas expugnationes capto præsidiũ imposuit. Signiã q; ea diruit ratione, qđ Carolo cuius aduentum nouerat, præsente illam retinere diffideret. Quam tñ sibi prius habuerat belli sedem transtulit Carmignanum. Sub ipsum Caroli aduentũ Ioannes Romanus pontifex Ioannẽ Vrsinum cardinalẽ in Italiã legauit, cui factionis gratiã multos in Italis fauores sperauerit additurã, ambo q; principes de rebus gerendis cõmentaturi Florẽtiæ cõuenerũt. Quantum q; hi Guelfos, tantundẽ Galeatius uicecomes Gibellinos de Hetruria in spẽ uictoriæ adnitebat attollere: per quod tẽpus factionis Gibellinæ principes Itali omnes per Bauarũ in Italia precibus pollicitationibus q; uictũ descẽdere coegerũt, qui superatis Alpibus Tridenti subsistens nullis precibus, nullis promissionibus ut progrederet ulterius adduci H
poterat, nisi eò delati Galeatius uicecomes, Guido Petramala, Scaligeri, Carrarienses, Estenses, Bonacosæ,& Castruij oratores ui ꝓpemodũ adhibita attraxissent. Brixiã itaq; Mediolanũ q; peruenit. Qua in urbe celeberrimo multorũ populorum cõuentu, prisco more Guido Petramala præsulatus autoritate præsumpta coronam illi ferreã imposuit. Bauarus uero contrà ac oportuit pecunijs indigentissimus, Mediolanẽses ac cæteros sibi fauentes populos adeò exhaurire cœpit, ut oẽs sibi reddiderit inimicos. Quum q; Galeatius eũ principẽ,& ut appellabat, imperatorem suũ ab exactionibus nimijs orando suadendo q; retrahere conaret, Bauarus nõ magis iracundia q̃ auaritia ductus illum & filios ui adhibita cõiecit in carcerẽ. Abradenda exinde commodis Mediolanẽsi populo pecunia, Bauarus noua est usus machinatione: ciuibus em̃ solo libertatis nomine donatis permisit, ut uigintiquatuor ex omĩ populo creatis reipublicæ administratio pmitteret, quibus præsidẽ seu præfectum addidit, ea ut dixit solummodo imperatoria autoritate gesturũ, ad quẽ externi magistratus cõsueuerũt in liberis ciuitatibus deputari. Donatus inde à Mediolanensibus ob tantũ munus pecunia ingenti Bauarus in Brixianos

ducens,

A ducens,apud Vrcios Soncinumq; desedit. Quibus in oppidis quū multi adessent eum
secuti principes uiri,populorūq; oratores,multa disseruit de importuna uicecomitū pa-
tris & filiorum tyrannide,qua etiam se pergerent cōculcare: & placatis si nō omniū, cer
tè multorū animis in Hetruriā iter ingressus est.Carolus interea cōpositis his,quæ cū car
dinali fuerant Florentiæ cōponenda, exercitum emisit in Castrutiū & eius dominia du-
cendū,à quo oppidū Mōs appellatū Fucetianis paludib. proximū est expugnatū.Idēq;
exercitus breui post Arceminium tenue opib. ac propè immunitum in Pistoriensib. ca-
stellum expugnauit. Aberat eñ Pistoriensi agro Castrutius, qui Bauaro Lunēsi uia qđ
nouerat uenturo,obuius ire cœperat.Qua item ratione Carolus copias oēs intra Florē-
tię mœnia reuocauit.Ingressum Lucā Bauarū,Castrutius honore ꝓsecutus est, qui sum-
mus posset imperatoribus exhiberi.Cupientē inde Pisas accedere ciuiū discordiæ prohi
buerunt,quorū nonnulli tyrannidem libertatis nomine obtinentes uicecomitū facti ex
emplo,territi,illum uel ingenti donatum pecunia excludendum censebāt,quū plebs ip-
B sa & nobilitatis pars cōtraria sentiens,introducendum duceret muneribusq; donādum.
Eaq; dissensio Guidonē Petramalā Castrutio discordē,hostemq; apertū fecit, utroq; di-
spari quidem forma,sed eadē fide & affectione cū Pisanis pro Bauaro adnitente. Appul
sis itaq; urbi copijs Pisani tātisper deditionē sunt morati, quousq; cū his qui cōtraria sen
sissent,ciuibus uerbo & animo placatus princeps nihil molesti in illos tētare ꝑmisit.Qđ
quum esset Castrutij & Guidonis licet dissidentiū opera factū,pleno Bauarus Pisarū do
minio est potitus.Guidoq; Arretium,à qua urbe diu abfuerat,periturus,ora accedēs ma
ritima,febri apud Nigrummontē correptus interijt.Cōmoratus Pisis duos fermè mēses
Bauarus,efflagitanti Castrutio cōcessit,ut Galeatiū uicecomitē, Acciumq; & Marcū fi-
lios carcere liberatos Lucæ foueret,ipse ad urbē Romā iturus per maritimā tetēdit orā,
quē Castrutius mille quingentos pari penè numero equites peditesq; ducēs secutus est.
Quot numero fuerint Bauari copiæ nullus tradit.Sed ingētes fuisse hinc certū sumit ar-
gumētū,qđ Robertū ille regē potius bello agitare,q; ad coronationē petere anhelabat.
C Hinc quo primū die Bauari & Castrutij copias Viterbiū attigisse Carolus intellexit, Flo
rentia & ipse cū copijs ꝓfectus ad genitoris regniq; prę sidia pergere incœpit,fecitq; iter
quadrato agmine per Arretinos,quā ciuitatē Saccon Petramala Guidone suo fratre de
functo,armis & factionis pręsidio obtinuerat.Inde Perusiā accedēs ꝑ Spoletinos & Mar
sos regnū ingressus est. Ac Bauarus ingēti Romæ exultātiq; acceptus fauore coronatio
nē tādiu distulit,quoad ꝓceres & urbiū Italiæ oratores,ꝗ cōtinuo cōfluebant,oēs adue-
nissent,quoad'ue pōpa pridē ad omnia templa basilicasq; urbis destinata, & ad eius ac-
cessum inchoata Laterani die præfixa quiesceret: quo die kalendarū Iunij nona nō qui-
dē Sarra Colūnensis, qđ Florentinorū habent monumēta,sed Stephanus senior, & Sar
ræ tūc pueri genitor iussu cleri & populi corona illū insigniuit. Vrbē eñ Romā duo pri
marij nobiles ex ijs quos nunc Barones appellāt,sese regis Romanorū uicarios dicētes,
gubernabāt.Eratq; is annuus magistratus à Romano senatu creatus, gessit tñ magistra-
tum illū quandoq; unicus,qui dū abesset alius sustinebat.Hincq; per Ioannis xxij. tēpo-
D ra uidemus Hannibaldū de Hannibaldis, & Ricardū Vrsinū fuisse uicarios. Paulo post
Frāciscus Comes Anguillariæ solus fuit, & Steph. Colūna senior,cū quinq; annis eū con
tinuasset magistratū, Nicolaū Stephani de Comite sibi aliquādo substitutū reliquit. Ea
ornatus adulterini imperij corona Bauarus,rem aggressus est omniū nephariā, & cæte-
ris uitæ partib. respondentem. Electum enim in antipapā Petrū Corbariensem ordinis
minorum,agri Reatini,rusticū hominem,qui uxorem habēs iuuenem, renitentēq; pseu
doreligiosus debita Romano pontifici reuerentia adorauit, nec defuerunt flagitiosi, &
illi similes apostatæ dānati capite, & alia perditorū turba,qui & secuti sunt idolum, & ab
eo adulterinas cardinalatus præsulatusq; & sacerdotij dignitates acceperint. Quo in pa
trando scelere nil aliud à Bauaro quæsitum est,q; ut Ioannis Romani pontificis autorita
te cōminuta,liberius ipse rem Italicā perturbaret. Sed ad rem Hetruscā. Abiturus Florē-
tia Carolus Philippū Carnotensem uirū rei militaris peritissimū, & qui copias regis Frā
ciæ nō modicas ductitasset,præsidio Florentiæ cū equitib. mille Gallicis reliquit. Pariter
reliquerat Castrutius Lucæ & Pistorij copias in omnē euentū præsidio affuturas. Baua-
ro itaq;, & ipso in primis Castrutio,quē omes Itali Romā cōfluētes pluris penè q; ipsum

faceret Bauarũ, ducendas in Robertũ regẽ copias, & cætera bello necessaria paratib. Ro B
mã nuncius est allatus, Carnotẽsem per altã ut tũc erat hyemẽ glaciei, quæ Pistorij fossas
reddiderat permeabiles, cõmoditate eã urbẽ furto ingressum esse, quã post prælia uarie
ab impositis præsidio Castrucianis militib. & factiõis Gibellinæ ciuib. cõmissa, obtentã
nullo pactiũ amicorũ inimicorũue respectu ac discrimine totã militi diripiẽdã pmiserat:
& cũ alter post alterũ cladis nuncius Romã uenisset, nõ prius inde Castrutius proficisci
potuit, q̃ arcẽ quoq; factus est certior, captis in prælio q hosti in urbe perrexerant repu-
gnare, custodib. uenisse in Carnotẽsis & Caroli potestatẽ. Suis itaq; præmissis mille quin
gentis, quos Romæ habuerat equitib. peditibusq; Castrutius, cũ parua & ipse manu Pi-
sas, & inde Lucã festinantissime peruenit. Quibus in urbibus paratæ sunt celeritate & di
ligẽtia copiæ, cũ his cõmeatus, & cætera expeditioni necessaria sunt educta. Quinto eñ
die postq̃ Castrutius tanta uelocitate Lucã attigerat, sub ipsum copiarũ ab urbe Roma
aduentũ exercitus est ꝓfectus. Inerant uero exercitui Galeatius uicecomes. Acciusq;, et
Marcus nati ducẽdis ordinib. à Castrutio præfecti, tãto apud se loco habiti, ut eorũ suæ F
in castris æquauerit potestatẽ. Adita à tanto exercitus nõ militũ magis numero q̃ ducũ
ꝓbitate plurimi facienda, Pistoria in circuitũ est cincta, ut exeũdi clausis admittẽdiue ue
niẽtes facultas pariter sit adẽpta. Spoliatã eñ urbẽ, carentia rerũ, ac ꝓpe iam fame noue
rat laborare. Intẽtauit tñ oppugnationes nõ magis potiundi spe, q̃ ut Simoni Tosæ no-
bili Florẽtino, quẽ Carnotẽsis præsidio præfectũ reliquerat, præstaret occasio deditiõis
celerius faciẽdę, q̃ fames cõiuncta periculo suaderet. Nec cũ sunt Florẽtini Philippusq;
ignauia ope obsessis pro uirib. afferẽda. Cõtractis nanq; uiginti peditũ, trib. equitũ mili-
bus cõmeatũ ut importarent copiosissimũ, adusq; Castrutiana castra duxerũt, tẽtataq; in
Castrutij munitiones castris obductas irruptio, tandẽ Florentini conatu & spe frustrati,
deposito Prati cõmeatu, Lucensem Pisanũq; agrũ factis incursionib. populati sunt. Et in
terea Simon Tosa suos subueniendi spe amissa, recessisse uidens, cũ ꝓprijs cõmilitonũ re
bus abire permissus, Pistoriã tertio q̃ capta fuerat mẽse uix dũ exacto spoliatã reddidit.
Fecitq; is Pistoriæ casus Bauarũ à destinato in Robertũ regẽ bello tepescere, qđ Castru- G
tio præsente uiro omniũ impigerrimo ad ueris initiũ fuerat initurus. Accessit quoq; ad
orã Siciliæ regis Frederici classis, quã Petrus duceret, eis tardatus, quia Genuẽses quoq;
Guelfos patria extorres sequi oportuit. Classem eñ diu ante in id bellũ paratã absq; clas
se regia mittere noluerũt. Inchoata erat, ac propè media æstas, quãdo Bauarus omissa e-
ius belli dictas ob causas intentione, Tudertũ usq; se contulit: in Florentinos nanq; duce
re cõstituerat, nec ulli etiã Florentino dubiũ apparebat, quin esset Florentia potiturus,
præsertim cum hinc factio Petramala ex Arretio, inde Castrutius & Pisani, & alia parte
Vbaldini ex Apennino & Romãdiola in eius castra fuerint cõfluxuri. Ducebat uero se-
cũ Bauarus antipapã, quo eũ se præsente à populo uel inuitus faceret adorari. Dũq; Tu-
derti copias cõtrahit tardiuscule subsecutas, classis Sicula & Genuensis ad Tyberina o-
stia, & illo iubẽte Cornetũ uenit, ad quã cũ Bauarũ relicto Viterbij Idolo se cõtulisset, e-
uinci à Petro Genuensibusq; nõ potuit, ut ad Neapolitani belli molẽ redire uoluerit. E-
rat eñ in Florẽtinũ ardentior, q̃d firma potiũdi spe ꝓpediẽ inchoatũ ad uotũ cõsummas H
set, nisi eadẽ quæ alias fortuna Florentino præsidiũ opẽq; tulisset. Castrutius eñ morbo à
Pistoriensis expeditionis labore cõtracto uita migrauit, cuius filiorũ Arrigi & Galerani
nomine, cũ Pisis præsidia essent imposita, Bauarus illuc delatus, urbẽ à nobilitate deditã
ꝓ se & imperio, ut dixit, Romano gubernãdã accepit. Tarlatumq; Petramalã Guidonis
fratrẽ in illa præsidẽ præfectũq; reliquit, Lucãq; accedens eiectis simili impietate Castru
tianis recepit, quã Germano cuidã attribuit gubernandã. Lucẽsem uero populũ Castru
tij filijs minus multo q̃ oportuit fidelẽ pœna quã meriti erant, breui subsecuta est. Tribu
ta nanq; solito grauiora illico imperata sunt. Florentini interea Carmagano obsidione
oppugnationibusq; potiti, altero itẽ felici nuncio per id tẽporis sunt lætati, Caroli regis
Roberti filij eorũ dñi uita functi: & ne quid inchoatę eorũ felicitati deesset, Bauari uires
à Germanorũ equitũ defectionib. cõminui acceperunt. Valida eñ illorũ manus quũ Lu
cam occupare cœpisset, nec satis successisset conatus, proximum ei urbi collẽ statiuis ce
pit. Erat tunc in Pistoriensi agro cum copijs Bauarus, quod eiecto eo iubente à Pisto-
riense populo milites Castrutiani Pissiam Bugianũq; oppida retinere, & Castrutij filijs
salua

A salua reddere admittebantur. Quare trãsfugis propere, cũ soli pecunijs deliniri uiderent, eas in hũc modũ habere curauit. Galeatio uicecomite paulopost Castrutiũ Pissiæ mortuo, Accius Marcusq; filij ad Bauari misericordiã confugerãt, hicq; pecunia multo maiorem ea, quã milites Germani petebant ea cõditione Bauaro spoponderunt, si in patriã reducti essent. Vnde Accius Marco fratre apud transfugas pro obside relicto cũ Germanis quatuor nobilibus ea ratiõe est missus, ut autoritate imperatoria reductus pecunias illis dissolueret Bauaro deferendas. Iuitq; Accius & nullo resistente Mediolanũ introductus, pecunias amicorũ collatione habitas Germanis deductorib. dedit, cum quib. illi in Germaniã trãsfugerunt. Frustratus pecuniarũ Mediolano afferendarũ expectatiõe Bauarus, & transfugarũ, quos persequi cuperet, adductus indignitate in Lombardiã se contulit, Petro Corbario cũ sectatorum sentina, Pisanis, apud quos manserat per literas commendato. Ingressus Lombardiã Bauarus, omnia peiore q̃ crediderat, loco repperit. Accius nanq; uicecomes ingratitudinis & perfidiæ memor, qua in genitorẽ Galeatium usus fuerat, Mediolano illũ omnino exclusit, & Germani milites Accium intelligẽtes Bauaro rebellasse, Marco illius fratri fidere cœperunt, adeò ut ex obside illũ ducem habere uoluerint, cuius retenta diu cũ ueteranis Castrutianorũ effecit gratia, ut arce sibi tradita Lucæ urbis deducente populo acceperit dominatum. Quo tempore & ppemodum die pistorij Pisisq; ad arma concursum est. Pistorienses tñ priores eiecto Bauari præsidio, pacẽ cum Florentinis ea fecerunt cõditione, ut reductis exulibus cõflata ex utraq; factiõe respublica cõstitueret. Pisani autem Tarlato benigne emisso id curauerunt solum, ut iugo Bauari excusso, rem ipsi suã ad libitum gubernarẽt: nec potuit inchoata in Hetruscis per ciuitatum liberationem pax diuturna esse. Veterani nanq; Castrutiani, Catinum, & paulo post Victolinum, quę oppida sub mortis Castrutij tempus Florentini receperãt, occuparunt. Et Germani milites ductu Marci uicecomitis Lucã obtinentes, eam urbem Spinulæ Genuensi uiro nobili ac ditissimo, qui classi extorrum Genuensium ductor erat, acceptã ingenti pecunia uendiderunt. Exarsit illico in Spinulæ inuidiã odiumq; Florentinus, & illi bellum intulit subitarium. Qđ cum magno Spinula excepisset animo, accersitæ sunt ex Lunẽsibus copiæ, & ueterani in societatẽ belli mercede asciti, quibus auxilijs fretus Spinula, non magis repulit quàm bellũ intulit Florẽtinis, qui ad Catinũ delati prę sidio, quod Spinula Lucã accersiuerat, destitutum obsederunt, duxeruntq; ad illud miro opere & labore, ac ingenti impẽdio munitiones aduersus Spinulę impetus, quos die noctuq; maximos faciebat, tandemq; potiti sunt. Bauarus interim ignominia & cõfusione onustus redijt in Germaniã. Per quod ferè tempus Petrum Corbarium pontificis Nicolai quinti fœdantem nomen, Bonifacius Comes cognomine Donantico Pisanus captũ, Auenionemq; perductum uero pontifici Romano Ioanni uigesimo secundo, in munus obtulit, à quo minus ille q̃ merebat, male habitus est, uitã enim in carcere breui, sed nulla adhibita ui finiuit. Post Bauari in Germaniã reditum, Ioannes pontifex Philippo Frãcorum rege instante, generalẽ in Saracenos Hierosolymam tenens expeditionem sacrosancto de more decreto edixit. Philippusq; eius expeditionis dux declaratus est, cui põtifex fructuum regni Franciæ ecclesiasticorum decimam partem ea reseruauit ratione, ut expeditionis impendio sufficere posset. Sed & sibi põtifex cæterorũ orbis Christiani fructuum ecclesiasticorum decimam pariter portionẽ uoluit reseruari. Quæ dum agerẽtur prædicto rege Philippo hortante, Ioannes Bohemiæ rex Hẽrici filius Brandeburgẽsis, quem apud Bonconuentum ostendimus obijsse, ad pontificẽ mittens, sequestrẽ se exhibuit, ut Bauarus ecclesiæ reconciliatus, iuri quod imperij electio prætenderet renũciaret, alterq; Henricus, & ipse dux Bauariæ imperator ordine crearetur. Idq; licet pontifex parum exaudierit, Roberti regis Neapolitani animũ offendit, qui non ullũ tunc imperatorem creari uoluisset in Italiã transiturũ. Florentini interim potiundi Luca auiditate flagrantes, eam obsedere, qua breui fuerãt potituri, nisi nouus in Italiã turbo post emissam Bauari pestem incubuisset. Ioães eñ Bohemiæ rex à Brixianis accersitus Gibellinis, in Italiam ueniens, eã urbem Bergamumq; cepit, quẽ quum Spinula & Lucenses præsidiũ opemq; poposcissent, immisit ille equitũ duo milia, peditũ paulo minus, solutaq; obsidiõe Luca, Florentinus ager populationib. & incendijs est fœdatus. Parmam, Rhegiũ, Mutinam per id temporis sicut & prius post Bauari discessum cardinalis Ostiensis Romani pontifi-

pontificis in Bononia legatus bello pressas pro ecclesia capere nitebatur. Sed earũ urbiũ E populi regis Bohemiæ dominũ præeligentes, sese illi missis oratoribus dediderũt. Nec tulit id Bononiæ legatus indigne, quin potius amicitia, & fœderatione cum eo rege inita Bononienses Florentinis cõtrà ac consueuerant esse, reddidit inimicos. Qđ quidẽ cõscio Ioanne Romano põtifice factũ apparuit, quũ is Bohemo regi nulla in re postea fuerit aduersatus, mutataq; est exinde rerũ in Italia cõditio, ut quib. pontifex Rom. rexq; Bohemus aduersaret, eosdem Robertus rex Florentiniq; nullo Guelfi aut Gibellini nominis discrimine foverent. Fuit uero Ioannis Bohemi regis in Italiã aduentus quibusdã ex ijs etiã qui Bauaro fuerant aduersati, in primisq; uicecomitib. qui nullũ uoluissent Germanũ in Italia potentẽ esse, formidolosus. Quare inita cum Mastino Scaligero Veronẽse, Philippino Gonzaga Mantuano, Carrariensibus, Patauinis, Estensibus, Ferrariensibusq; tyrannis cõfœderatione Roberti regis Neapolitani per icta cum Florẽtinis fœdera partib. adhæserunt, in quos oẽs pontifex Rom. censuras ecclesiæ ꝓmulgauit. Eius uero societatis cum tot Lombardis principibus à Florentinis initæ fama effecit, ut Pistorienses libertate postergata urbẽ pleno dominio ipsis permiserint Florẽtinis. Quæ cũ Bohemus rex intellexisset, Carolo filio cũ copijs Parmæ, Rhegij & Mutinæ urbiũ custodię relicto, in Germaniã se cõtulit, maiores, & tãtis necessarias copias conatib. cõtracturus. F

BLONDI FLAVII FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLINATIONE IMPERIJ ROMANI, Decadis secundæ, Liber decimus.

ELATI animis regio fœdere primi omnium ex socijs Estenses in legatũ Bononiæ & partes Romani pontificis res nouas tentare cœperũt, causaq; uidetur remotiuscule repetenda. Post occupatam, ut diximus, ab Estensibus, Argentam Rauennatis ecclesiæ oppidũ, Ferrariæ urbi sacris à legato fuerat interdictum: quod dedecus animarumq; periculum non prius est sublatum, quàm fatigati Ferrariensium querelis Estenses oppidum reddiderũt. Sed quo tempore Bohemus rex in Germaniam abijt, G Estenses fœderis confidentia superius dicti, & Alberti Scaligeri, quem Mastinus frater cum copijs misit auxilio castris sancti Felicis agri Mutinensis obsidione perrexerunt, quod oppidum Manfredus pius Carpensis cum Carpo & castellis ad uiginti Carolo Ioannis Bohemi regis filio cõmendauerat, adeò ut eius defensioni fisus nihil ab Estensib. formidaret. Quare parum abfuit quin oppidum nullo custoditum præsidio, Estenses impetu primo ceperint: cuius repentinæ obsidionis, quum primum certiores facti sunt Carolus Manfredusq;, quicquid copiarum siue externarum siue prouincialiũ Parmam inter & Immosam fuit, in unum coegerunt exercitum, qui ad Felicianum ductus expectare ausos Estenses, Scaligerumq; confregit. In eaq; fusi exercitus pugna octingentos cecidisse Ferrariensium monumenta legimus affirmare: captorum numerum, qui uidetur fuisse ingens, adhibita in præstantiorum enumeratione diligentia ipsis in monumentis supprimi fecit. Nãq; Nicolaus Estensis Rainaldi Marchionis frater, Theobaldus de Costabilis, Iacobus de Algerijs, & plerịq; ciues nobilitatis Ferrariæ nobiles primores in eo H numero fuere. Secundum eam uictoriam curauit legatus contrahi à comite Romandiolæ copias, quæ in urbem Ferrariam ducerentur, ad quas Rauennæ congregatas cubilarium in primis charissimum legatus equitatum ducere iussit ingentem, partim mercenarium ecclesiæ militantem, partim à Carolo Bohemo datum, & Rauennæ ad Comitis edictum conuenerant Galeotus Malatesta Ariminensis, Franciscus Ordelafus Forliuiensis, Richardus Manfredus Fauentinus, Ostasius Polotensis Rauennas, qui quatuor rebus usi nouis, quas Bauari cum ecclesia inimicitiæ prius tantopere conciuerant, urbium quique suarum tyrannidem sub capitaneatus titulo inuaserant. Tantis copijs proximè ad urbem Ferrariam Argentæ uia appulsis, proditione à ciuibus aliquandiu prius condita, pons Comiti Romandiolæ patefactus est, qui peninsulam, in qua est Argenta ei coniungit peninsulæ, in qua urbs Ferraria haud longe ab ipso ponte se iungit: & ingressus noctu exercitus eo in spatio, quod urbem pontem'que interiacet, sancti Antonij uocant suburbium, castra habuit: continuata est obsidio menses duos, & frequentibus intentatis oppugnationibus, ægre aliquãdo à Rainaldo Marchione mœnia

sunt

A sunt defensa. Tandem Philippus Gonzaga Mantuanus, Mastinus Scaliger Veronẽsis, Vbertinus Carraria Patauinus copias cũ dedissent auxiliares, Rainaldus Marchio ipsis idibus Aprilis, die in uesperã procliui erupit. Dissipatus uero est opinione celerius ecclesiæ exercitus, & quũ cædes magna nõ cõmitti nequiuerit, rũ maxime seruandis ducib. & in exercitu primorib. ea ratione Marchio intentus fuit, ut essent captiui, quorũ permutatione Nicolaũ fratrẽ, & cæteros ex suis prælio captos Feliciano faceret liberari. Et à Castellothealdo delapsæ naues in dromonũ formã armatæ, multos de ecclesiæ exercitu ceperunt, scaphis lembisq; fugere adnitentes. Captũ Romandiolæ Comitẽ legatus & cubiculariũ suũ in Nicolai Estẽsis, Thebaldi de Costabilis, & Iacobi de Algerijs, aliorũq; prælio captorũ Feliciano liberationẽ permutauit. Galeotũ aũt Malatestã, Franciscũ Ordelaphũ, Richardũ Manfredũ, & Ostasiũ Polotensem Marchio hospitaliter ac honeste habitos ea dimisit pactione, ut obedientia reuerentiaq; legati & ecclesiæ posthabita, ciuitates quisq; suas alijs de Italia socijs bello urbib. & principib. cõsentire curarẽt. Inde in

B pontis ꝓditores animaduersum est, ut liberata tãto periculo Ferraria, exercitus ut erat tãta præda ditatus, Scaligero Gonzaga, Carrarioq; iubentib. duce Rainaldo Marchione in agrũ Bononiensem hostiliter sit ductus. Ioannes rex Bohemus interea equitatu Germanorũ quẽ haudquaq; ingentẽ adduxerat, Parmæ relicto, Bononiã se contulerat ad legatũ, & Carolũ filiũ, qui Lucã uisendi studio accesserat, eò redire curauerat: hicq; dum legato die noctuq; assistunt, de Romandiolæ urbiũ rebellione, & copiarũ Marchionis in agrũ Bononiensem facto impetu anxiẽ consultanti, peiore perculsi sunt nuncio, Brixiæ & Bergomi rebellionis. Eas eñ urbes Mastinus Scaliger deditione ciuiũ occupauerat, nec prius potuit rex quid agi oporteret deliberare, q̃ Papiã quoq; allatũ est urbẽ sibi amicissimã, Acciũ uicecomitẽ ingressum esse, arcemq; oppugnare, quã præfectus ꝓ rege ipso asserat cõseruare. Ioannes itaq; Carolo filio cum modicis copijs ad Mutinæ custodiã relicto Parmã, & inde accepto exercitu Papiã duxit, qui circũductas ab Accio arci munitiones, cũ superare nequisset, in agrũ cõuersus Mediolanensem magnã edidit uastitatẽ, uixq; Parmã redire potuerat, cũ Lucæ urbis audita rebellio eũ coegit raptim trãsmit-

C tere Apenninũ. Almerius eñ Castracanus Castrutij genitor Amiorũ ope Lucã ceperat, impositusq; paulo ante Carolo regis filio arci præfectus eã seruabat: appulsis eò copijs Lucenses publico delicto per oratores ecclesiasticos uiros in paucorũ culpã auerso ueniã impetrarunt. Rex tñ, cui satis est uisum à cæde proditorũ temperare, ingentẽ uim pecuniæ à Lucensibus extorsit. Inde Bononiã reuersus, legato frustra dissuadere conato, in Germaniã redire cõstituit: mutationũ eñ Italiæ ciuitatũ uoluntatis fastidio simul & periculo fatigatus, ad quietẽ sibi in Germania paratã anhelabat. Mutinæ igit̃ & Rhegio urbibus præsidia Germanorũ, & præfectos quũ imposuisset, Parmã & Lucã Petro & Marsilio Rubeis fratrib. in Parma potentissimis reliquit custodiendas, & eisdẽ nobilibus simulq; urbiũ populis in spem adductis maiorũ copiarũ, quas se adducturũ est pollicitus, Alpes transmisit. Interea cardinalis Ostiensis Bononiæ legatus, Bononienses Florẽtinorum suasione in rebellionẽ procliues uidens, in arcẽ confugit, quã aliquot ante annis ad

D Feliciani Mutinensis uiæ portã ædificari curauerat. Conuertit uero Bononiensis populus furorẽ in legati militiã mercede conductã, quæ partim agri castellorũ aduersus Ferrariensem, partim urbis præsidio intenta erat, & hinc Marchionis Estensis, inde Florentinorũ copijs auxilio accersitis, arx uallo, fossaq; cingi cœpta. Nonihil tñ humanitatis & reuerentiæ erga cardinalẽ ostenderunt Florentini ciues, à quibus auxiliares copiæ Bononiã sunt ductæ, quod eorũ interuentu arcẽ à legato populus recepit. Isq; Pisas Florentinis itẽ deducentib. accessit, quò pariter deducentib. Florentini, Ioannes Caieranus cardinalis, Vrsinus parũ felici minusq; fructuosa legatione usus se contulit, Ostiensisq; celerius Pisis profectus, Ioannẽ Romanũ pontificẽ in Auenione repperit sospitẽ. Qui tñ breui post anno salutis quarto tricesimo tercdeciesq; centeno defunctus est. Ad diẽq; abinde sextumdecimũ, Iacobus agro Tolosaico oriũdus sanctæ Priscæ cardinalis in põtificẽ Benedictũ duodecimũ est assumptus. Qua celebrata legatiõe cardinalis Vrsinus Auenionẽ applicuit. Benedictusq; in põtificatu nihil duxit antiquius, q̃ ꝓmulgatas à Ioãne in Bauarũ cẽsuras, abrogationeq; repetere ac cõfirmare. Per quẽtẽpora principes populiq; in Italia bello socij, hinc põt. morte audita, in urbis Bononiæ ad suas partes accessiõe clari An.sal. M.cccxxxiiij

omnia

omnia præsumebãt.Quare urbes quatuor,quas solas in Romanæ ecclesiæ reuerẽtia Bo E
hemus rex præsidijs conseruabat,inter se constitutis fœderib.sunt partiti,ut Parma Sca-
ligero,Rhegiũ Gonzagæ,Mutina Estensi,Luca cederet Florentino. Quinetiã Germa-
ni Bohemo regi militare soliti mercedis magnitudine corrupti, dictis bello socijs stipẽ-
dia facere ꝓmiserunt.Quæsiuerant uero eas socij bello copias suis singuli uestib.dispar-
tiri,& cũ Mastinus ad inchoatã Parmæ obsidionẽ plurimos illorũ adhibuisset,Florẽtini
aliã & ipsi manũ ad suã expeditionem in Lucenses destinatã trahere contendebant. Tu
lerunt id ægre Germani duces,& Petrũ Rubeũ fratresq́ longa cõsuetudine notos stipẽ
dia ꝓmittentes aliquandiu intermissa duxerunt exaudiendos,quibus pręter reditum ad
urbem instaurandũ cum Bohemo rege gratia,Scaligerum interficere sunt polliciti.Idq́
tentatum quia perficere nequiuerũt,Rubeorũ opinione celerius in urbẽ Parmã se trans
fugio receperunt.Scaligerq́ intermissa derepẽte Parmensi obsidione Pado ad Bryxillũ
transmisso in Vicentinos reduxit exercitũ.Ea etiam Germanorũ defectione factum est,
ut Lucense bellũ à Florentinis fuerit intermissum.His ut acciderant intellectis, Ioannes F
rex Bohemus Lucã urbẽ Philippo Francorũ regi dono dedit:qui Florẽtino populo per
oratores in Italiã missos,ne Lucę urbi suę deinceps molesti essent monito,cęteros quoq́
& Florentinos,& eorũ subditos mercaturã in regno Franciæ exercẽtes,edicto certiores
fecit fore,ut quæcunq́ Lucensibus à Florentino populo inferrenť damna, ab eis repete
renť in carcerem detrudendis.Dum hæc apud externos reges longo geruntť tractatu,&
Germani equites Parma profecti Italia discesserant, & Mastinus proprijs ac Gonzagæ
Estensisq́ copijs fretus,noua expeditione premebat Parmam.Florentini uero regis Frã
ciæ minis posthabitis Lucã cœperãt obsidere. Quinetiã Nicolaus Estẽsis Beatrice Gui
donis Gonzagæ filia in matrimoniũ accepta,suarũ copiarum auxilio,& paruo Rainaldi
Marchionis fratris sui equitatu innixus,Mutinam incursionibus, & aliquãdo oppugna
tionib.pertentabat.Nam Rainaldus Marchio cum maioribus copijs Argentã oppidum
terra Padoq́ premebat,tulitq́ sors,ut fermè eodem tempore tribus his in locis,sed diuer G
simode, qui bellũ intulerant uictoria sint potiti.Primus enim Nicolaus pro Marchione
germano fratre Mutinã deditione ciuiũ absq́ aliqua graui & onerosa pactione recepit.
Rainaldus uero pontem,qui Padũ apud Argentã iungebat,Rauẽnatibus onustũ defen
soribus,cum igni ferroq́ interrupisset,ob factã eius pontis casu cædẽ,oppidũ ui cepit,&
Parmam Petrus & Marsilius Rubei fratres germani ea Scaligero conditione dederunt,
ut dedendã quoq́ tertio eorum fratri Rubeo Lucam sibi retineret.Eoq́ in sociorũ bello
principũ uictoriæ cursu destinatã sibi Philippus Gonzaga Rheginensem urbem ciuib.
ultro dedentibus accepit.Turbauit prædictã Ferrariensium lætitiam Rainaldi Marchio
nis mors breui subsecuta,cui paulo post accessit Nicolai obitus tam repentinus, ut Mar
chionatum,qui ei debebatur,Obitius frater minor acceperit.Mastinus Scaliger interea
postq́ Lucæ urbis dominium à Rubeis Parmensibus habuerat, Paduã quoq́ Vbertino
Carraria ob ciuiũ dissidia permittente recepit.Scaligeroq́ omnia tunc temporis adeo fe
licia successere,ut qui Bauaro primũ,post Ioanni Bohemo regi diu paruerãt Felitrẽses,
Bellunenses,& Cenetẽses,suo quoq́ dominio se subiecerint:nec erat tunc, aut post Ece H
lini tẽpora quisquã fuerat tyrãnus plura ꝙ Mastinus Scaliger in Italis possidẽs, adeò ut
Florentini nõ magis Lucæ dominio fraudatos se indoluerint, ꝙ potentem tyrannum à
Lucæ uicinia formidabant.Tantũ eñ abfuit,ut Mastinus factum suũ acceptæ cõtra fœ-
dera Lucæ aliquibus,ut fit,uel simulatis uerborũ purgauerit argumẽtis, qđ illorũ à que-
relis non temperantiũ castella & agrum incursionib.agitauit. Veneti tunc unicã in con
tinenti Italiæ solo Taruisiũ urbẽ tenebant,cui à Scaligero nõ timere nõ poterant.Et Gõ
zaga uicecomesq́ in illius inuidiã magis à potentatu aucto ꝙ à fœdere Florentinis nõ
seruato adducti erant.Quare Florentino populo facillimũ tũc fuit exoptata æque ac ne
cessaria aduersus potentissimũ Scaligerũ hostem nouum præsidia inuenire. Orati enim
legationibus Veneti primo,post Gonzaga & uicecomes,Obitius Marchio,& Bononi
enses in fœdera & belli societatẽ sibi aduersus Scaligerũ cõsenserũt. Sed primũ maiusq́
belli onus Venetis incubuit:hi eñ peditatui equitatuiq́ quatuor miliũ numero merce-
de cõducto,totidem urbanos magna parte sagittarios addidere,cui exercitui in Taruisi
nis cõtracto,Petrus Rubeus in ducẽ præfectumq́ attributus est. Nam paulo post quàm
ipse

A ipse & Marsilius fratres Parmam, sicut docuimus, Scaligero dediderāt, eos ille dolo primū, post ui aperta quæsiuerat interficere, & in Pontremulano sui patrimonij oppido, in qđ cōfugerant, arctissima presserat obsidione. Petrusq; relicto ad perferendā obsidionē Marsilio Florentiā se cōtulerat, autorq; & adiutor fuerat Florentinis, ut se Lucæ ac Lucensium instigatore auertenda à Mastini tyrānide Luca uterent. Qđ quamprimū intentari cœptū est, Mastinus Pontremuli obsidione relicta, Lucā ducere cōstituerat, cum & Petrus à Venetis accersitus Florentinis facile assentientib. Venetias demandatum susceptūrus imperiū se cōtulit, duxitq; secum datos à Florentinis equites octingētos, & à Bononiensibus trecentos, cū quib. ad quadringentos Estensis quoq; trāsmisit, omnesq; hæ copiæ terra per Ferrarienses Clugiā usq; ductæ, Taruisiū inde nauibus trāsportatæ sunt: acceptis cum prædictis simul Venetorū copijs Petrus Paduā primum omniū constituit ostenso bello & factis populationib. pertentandā esse. Etenim Albertus Scaliger Mastini frater cū mercenario Germanorū equitatu & peditatu, puinciali tā inepte eā & auare
B administrabat, ut Vbertinus Carraria à cuius nutu plebs Patauina æquè ac nobilitas pēdebat, illum oblata occasione uidere cupientissime eiecturus. Substititq; primū Bubulentæ Rubeus, ad quem uicum castra illico in diuturniorē morā ideo cōmunita sunt, ut Mastinus quid ageret prouideret, ue ex eo loco prius intelligeret, q̄ aduersus tm̄ principem temere duceret: & alius interea parabat exercitus, cum quo Luchinus uicecomes defuncto nuper nepoti Accio in Mediolani dominio suffectus, simul cū Philippino Gōzaga Veronā præmiserat obsidere. Suasus etiam, & pecunia à Venetis adiutus Carolus Bohemus expectabat ad Feltri Cenedæ bellū ad urbiū receptionē cū exercitu transmissurus. Primi tn̄ Luchinus uicecomes: & Philippinus Gonzaga copijs aucti, quas Marsilius Rubeus è castris à Petro fratre missus addiderat, ad Veronā castrametati sunt. Subinde ac prope eodē die Bohemus quū in Italia descendisset, urbib. illis sponte deditis priusq; essent aditæ potitus est. Pressus eodem tempore tribus in locis Mastinus, audacia sibi ipsi subueniendū esse cōstituit. Eruptione igit̄ præter Luchini Philippiniq;, & Marsilij opi-
C nionem facta eorū repulit potius q̄ fudit exercitum, pluresq; in eo cōflictu capti quā occisi fuere. Liberatus Veronæ obsidionis respectu Mastinus Patauium se cōtulit, habens in exercitu quē secū duxit equites tria milia, pedites multo plures, ut si saluæ sibi fuissent quas Paduæ præsidio fratri dederat, copiæ, Petrū Rubeum haud secus q̄ Luchinum, & Philippinū fuerit cū incōmodo repulsurus. Sed quo tēpore apud Veronā uictoria potitus est, eodem in Patauinis par penè detrimentū accepit. Germani nanq; equites, quib. plus q̄ Alberto fratri suo Paduæ custodiā crediderat, corrupti pecunia ad Venetos trāsierunt. Acceptis tn̄ ex Vicentia Patauioq; quotquot educi potuerunt siue equitib. siue militibus castra Mastinus Rubei castris duob. passuum milibus propinqua cōtulit. Quę ideo ad inferiorē amnis partē habuit, ut Petri Rubei exercitū intercluderet cōmeatu, q̄ ea tantummodo uia poterat à Venetijs cōportari, magno id quidē cōsilio, sed parua, ut effectus docuit, prudentia. Si eīm Paduā inter & Bubulentā cōsedisset, adempta pfecto erat Marsilio Rubeo, & cæteris apud Mantuā coactis facultas ad Petrū Rubeū ducē so-
D ciorum exercitus primariū cum copijs ueniendi. Aliud etiā incōmodum sedenti ad inferioris amnis partē Mastino, Petrus Rubeus perbelle immisit. Herba est brassicæ folijs colore adsimilis, Gualdū appellant, quæ per altā hyemē sata, quinis per æstatē senisq; uicibus siliceis molis conterit ex ipsiusq; exsiccatæ puluerib. lanificij in primis tinctura conficit. Dimissa igit̄ fluuio superne recens cōtritæ uis maxima aquæ usum sua amaritudine & tetro colore hominib. iumentisq; Scaligeri adimebat. Interclusus tn̄ cōmeatu Rubeus, castra mutare coactus est, quæ urbi, ppius sunt admota, & in ea illico Marsilius frater cum suis & sociorū copijs ex agro se cōtulit Mantuano, à Mestreq; oppido, & Taruisina urbe cōmeatus in ea castra cōmode poterat cōportari. Admiratus hostis audaciā Mastinus ad aliā urbis partē, qua ad Eustū petit oppidū se contulit. Sed & alibi tunc Scaligeri fortuna mutari cœperat. Brixiā enim Luchinus uicecomes tunc cū maximis copijs circumsedit. Qđ cum in Scaligeri castris audiri cœptum est, Paduani in res nouas respicere cœperunt. Vbertinusq; Carraria cōditis cum Petro Rubeo fœderib. eum patēte porta cū omni exercitu introduxit. Albertus uero Scaliger Mastini frater captus, Venetias perducit̄, & in eius copias odio ducis à populo desæuitum est. Mastinus dimissis in mu-

nitiora quæq; præſidijs Veronā acceſſerat,opē oppreſſæ Brixiæ allaturus. Et Petrus Ru E
beus interea dum Montemſilicē oppidū infeſtiore urget oppugnatione, ſaucius Paduā
eſt relatus,ubi ex eo uulnere eſt defunctus, Marſiliusq; ſub ipſum Paduanæ rebellionis
diē febre correptus Venetijs,quò ſe ad medicos deferri curauerat breui obierat.Nec po
tuit tā feſtinus Scaliger accedere,quin Luchinus uicecomes Brixia,& paulo poſt Berga
mo potiret̃.Et Venetus interea,ſociorumq; bello exercitus Vincentiā obſidebat.Nulla
tunc erat Venetis augendi in cōtinenti Italiæ ſolo principatus cura.Quare poſtq; immē
ſus paulo ante Scaligeri potentatus in plures diuiſus partes ſuſpicione tyrannidis,ut fue
rat prius formidoloſę carebat,pacē ſibi enixius petenti dare Veneti cōſtituerunt,in qua
actum eſt,ut Carolo regi Feltro,Beluno,& Ceneda:uicecomiti Brixia,Bergomo:Car-
rario Padua abſq; cōtentione dimiſſis:Veronā ipſe,Vincentiā,Parmā,Lucāq; retineret.
Eā pacem Florentini,qđ Lucā ut uoluiſſent,habere nequiuerant,ægerrime tulerūt.Cu-
ius cōditiones,miſſis Venetias oratorib.quum mutari nequiſſent impetrare,tandē & ip
ſi cōquieuerunt.Sed & Benedictus duodecimus pontifex Ro. interea dum id feruet in F
Lōbardis Hetruſcisq; bellū,ſingulos populos ac principes miſſo legato, in ſuas & eccle
ſiæ partes trahere adnixus erat,qđ Ludouicū Bauarū poſt innouatā in eum ut diximus,
excōmunicationē rediturum eſſe in Italiā ferebat̃.Incipiens tñ à Romanis pontifex,eos
tantiſper deliniuit,ut quem regis nomine diu geſſerant magiſtratū, ad ipſius & eccleſiæ
acceperint beneplacitum. Cōfirmatusq; in quinquennium Stephanus Columna,colle-
gas in ſenatu à populo Ro.accepit annis ſingulis uariatos. Iordanusq; de filijs Vrſi anno
An. ſal. ſalutis undequadrageſimo terdecies cēteno Stephani abſentis,quem pont. Auenionem
M cccxxxix. accerſierat,& proprio nomine Senator fuit. Tertio deinde anno quum Stephanus Aue
nione itē ageret, Vrſus Anguillariæ Comes collega eius Franciſcū Petrarchā poeſis lau
rea in capitolio inſigniuit.Pace poſtmodū Lombardiæ à Venetis data,pontifex pruden
ti,ut tum apparuit cōſilio,ſed peſſimo in poſterum euentu tyrannos è Lōbardis primo-
res in principes legitimos cōfirmauit. Luchino em̃ uicecomiti, & Ioanni eius germano
fratri,quem Mediolanenſem archiepiſcopū inſtituit, uicariatum Mediolani autoritate G
apoſtolica ita attribuit,ut quicquid urbiū oppidorumq; tunc poſſidebāt,eiuſdē uicaria-
tus titulo legitime retinerēt:Pariq; forma Maſtinus Scaliger Veronę & Vincentię:Guil
elmus Gonzaga Mantuæ & Rhegij:Albertinus Carraria Paduæ:Opizo Eſtenſis Ferra
riæ,Mutinæ & Argentæ uicariatū autoritate apoſtolica habuerunt,& quia portio Eſtiē
ſi data iuriū eſſet Romanæ eccleſiæ,cenſum illi decē milia aureos impoſuit annis ſingu-
lis perſoluendū.Benedicto ſuffectū defuncto Clementem ſextum Luchini quidē & Io-
annis archiepiſcopi confirmationē uicariatus feciſſe inuenio:nec ſatis ſcio,an deterritus
ſit à confirmatione alijs facienda,quod ueritus fuerit Bauarum exaſperare, qui de ſuo in
Italiā reditu multa cōminatus eſt,atq; etiam Tridentū uſq; peruenit: tantiq; fuit is tyrāni
aduentus,ut oblatam multi in urbibus Romanæ eccleſiæ iuris tyrannidē autoritate im-
periali accipere nō ſint ueriti.Quæ quidē uerſutia malo homine, maliſq;, ut aiunt,auib.
in pōtificē relata,ſucceſſores in hanc diem ſuos multis ac penè perpetuis incōmodis tur
binibusq; agitauit.Ioannes enim de Vico urbis Romæ præfectus nōnulla in Viterbien H
ſium finib.paterna poſſidens hæreditate,uicarius in Viterbio imperialis eſt factus. Eo-
dēq; titulo Galeotus Malateſta,& fratres Arimini in Romādiola,Piſauri Faniq; in Mar
chia Anconitana.Antonius Feretranus Vrbini,Diolfus & Galeaſſus fratres Callij,Ale-
gretus Clauellus Fabriani,Bulgarutius Mathelicæ,Iſmedutius ſancti Seuerini. Gentilis
Varaneus Camerini,Michael Montiſmilonis,Paugonus Cinguli,Nicolaus Boſcaretus
Eſii,& in Romandiola Guido Poletenſis Rauēnæ, Franciſcus & Sinibaldus Ordelaffi
Forliuij & Cæſenæ,Ioannes Manfredus Fauentiæ domina acceperunt.Eo aūt anno qui
pacē ſecutus eſt à Venetis cōſtitutā,Maſtinus Scaliger Lucæ paucis fuerat menſib.Flo-
rentini peſte afflicti ualida,nihil minus q̃ bellum meditati erant.Quāprimum tamen ea
ceſſauit clades,quietam foris Florentiam diſſidia domi periculoſiſſima uexauere,Baldi
nanq; & Freſcobaldi familiæ in primis nobiles,quum urbis ſtatum in meliorem ut quiq;
boni exiſtimarunt formam redigere adniterētur,multitudinis fauore patria ſunt expulſi,
ædibus eorum in urbe ſuperbiſſimis ſolo æquatis, hiq; cum clientib. magna manu Piſas
ſunt delati.Et inde paulo poſt magnis patriā agitari incōmodis adiuuerunt.Et nouæ itē
in Lom-

A in Lombardis res per id temporis sunt exortæ. Guido enim Corrigiensis potentissimus
Parmæ nobilis, Rubeorũ, ut diximus, defunctorũ respectu liberatus, Mantuani Gonza
gæ Philippini fauoribus ac instigatione urbis Parmæ acceperat dominatũ, quem breui
post Accius frater suus Estensis Marchionis auxilio per arma eiecit. Factumq; est, ut Sca
liger Estensi confœderatus bellum intulerit Mantuano, & in Hetruria destitutã pręsidiĳ
spe amissa Parma Lucã Pisanus pariter & Florentinus habere cõcupiuerint, tentataq; ab
utroq; populo urbis Lucæ coemptio ad licitationem à Scaligero est deducta, quũq; pe-
cuniaria sponsione præualuisset Florentinus, obsides ditissimorum in Florẽtino populo
mercatorũ filios Ferrariæ Scaliger accepit. Pergrandis enim promissa erat pecunia, quæ
quingenũ ducatorum milium auri summã quũ superaret, in urbe bellis morboq; diutissi
me fatigata nequiuerat paruo tempore inueniri. Pisani interim Baldis, Frescobaldisq; in
stigantib. Lucã obsidione cinxerunt: itum tñ est à Florentinorum omnibus, Mastiniq; a-
liquot copĳs ad Lucæ receptionẽ, quibus Pisani acie obuĳ structa ut resisterẽt sunt adni
B si: sed dum hinc Florentinus instat urgetq;, inde impositum pridem à Mastino urbe erũ-
pit præsidium, Florentini pars copiarũ cum missis à Scaligero nuncĳs alia parte urbem
ingressa est. Cõtinuarunt tñ obsidionem Pisani, in quos Florentini decimo captæ urbis
die summis conatibus eduxerunt: nec detrectauit prælium Pisanus, sed structa obuius a-
cie in certamen ruit, cuius finis fuit omnium, quæ ad illam acciderant diem, Florentino
populo infaustissimus. Eorum em̃ exercitus facta est fœdissima profligatio, ad cuius nũ
cium Florentiã allatum mœsta ciuitas in abiecta quæq; & sordida deuenit consilia. Peti
tus em̃ opem Robertus rex, cum solis dedisset uerbis, ad Ludouicum Bauarum pontifi
ci Romano & ipsi Roberto regi apertum hostem spes omnis cõuersa est, qui pusillo uir
animo, nec precibus nec ingenti promissa pecunia ut Tridento moueret adduci potuit
& præter tyrannos in urbibus oppidisq; iuris ecclesiastici, ut ostendimus, institutos, Lu
chinum uicecomitẽ quoq;, ĳs quæ põtificatus autoritate tenebat, ambiẽtem habuit sua-
sorem: qua destituta spe Florentini, equitibus ad quingentos à Scaligero Bononiensi-
C busq; habitis, & mille quingentis mercede conductis, Malatestã Ariminẽsem, cui Vnga
ro agnomen fuit, præfecerunt. Isq; peditatum ex urbe agroq; accipiens amplissimũ, Pisa
norũ impetĳt castra ad pontẽ Auseris cõmunita, nec facta est pugnæ copia, Pisanis certã
capiendæ urbis fame laborantis spem in prælĳ discrimen adducere recusantib. Rober-
tus rex interim postquã Florentinos uidit omissa Bauari hostis sui spe ꝓprĳs ad Lucę cõ
seruationem uirib. inniti, nonnihil illis præsidĳ attulit, Gualtero è Gallĳs quodã q dux
Athenarum appellabaẽ, cum paruo equitatu ad illos misso, qui acerrimo uir ingenio, si
uirib. & meritis nequiuit, Florentini populi gratiã artibus exquisitissimis aucupatus est:
Mouẽtem enim castra Malatestam, ut agro perpopulato Pisano & incendĳs late lõgeq;
ostensis Pisanos auertenda à laribus clade castra cogeret linquere, quibus ui nequiuerat
deturbari imperitię militaris rei apud multitudinẽ damnauit. Eundemq; satis diu in Pisa
ni agri damnis uersatũ postquã ex Pisanis castris nemo mouerat, exercitum Florentiã re
ducentem, peioribus insectatus est maledictis, quẽ murmurabat rem Florentinã de indu
D stria perdidisse. Lucæ interim, qui inerant Florẽtini populi magistratus suã & præsidĳ sa
lutem pacti, exinanitam annona Lucã Pisano dedidere. Gualtero aũt usqueadeò detra-
ctiones ualuere, ut siue casus siue alterius iuuerit imprudentia, creditum palamq; in po-
pulo sit dictum: Si ductæ ad hostem copiæ prope Auserim illi fuissent traditæ, Lucã fu-
sis pulsisq; Pisanis potuisse faciliter cõseruari. Et erãt solito magis discordes Florentini,
adeo ut facile Gualterus quod quæsiuerat, sese equitatui urbiq; pręfici impetrauerit. Qđ
cum est factũ, mox uir animo ardens oblatã amplexus est occasionem. Multis em̃ partiũ
simultatumq; odio cõsentientibus, pluribus rerum desperatione facinus, in quod ruebãt
dissimulantibus, præfecturæ titulum in plenariũ transtulit dominatũ, & palatiũ ingres-
sus priores inde ac cæteros repulit magistratus. Secutiq; urbis Florẽtiæ casum Arretini,
Pistorienses, & Volaterrani Gualterum in dominum recognouerunt. Interea dum Flo-
rentini per suã capiendæ Lucæ auiditatẽ ad eam deducti sunt tyrannidem, Parmã urbẽ,
quã fratre eiecto per annũ unũ tenuerat Accius Corrigiensis, Opizoni Estensi Ferrariæ
uicario tradiderat pleno dominio possidendam. In eoq; quod Luchinum uicecomitẽ &
dictum Opizonem, aduersum Guilelmum Gonzagam suscepisse ostendimus, bello cũ

mutuæ in uicinos agros hinc inde factæ fuiſſent incurſiones, Philippinus Eſtenſem Fer- B
rariã à Parma cũ copijs petentem in agro aggreſſus Rhegiẽſi prælio ſuperauit, fugatũꝙ
ad Padũ uſꝙ perſecutus eſt. Vnde factũ eſt, ut Opizo retinendę urbis Parmę deſperatio
ne Gibetto hortante de ſancto Vitale nobili Parmenſe, eã Luchino uicecomiti permit-
rere cõſtituerit. Accedentesꝙ Mediolanũ Opizo & Gilbertus ad annũ ſalutis ſextũ qua
An.ſal. dragesimũ ſupra terdecies centenum Parmã ipſi uicecomiti tradiderunt. De qua quidẽ
Mcccxlvi. urbis Parmæ à tantis motib. liberatione Franciſcus Petrarcha illius eccleſiæ archidiaco-
nus qui interfuit, ad Ioannẽ ſcribens Columnam cardinalem congratulatus eſt, Guilel-
moꝙ Gonzaga in eandẽ aſcripto partẽ quies Lombardiæ ſolida tũc eſt parta. Per quod
item tempus quũ Florentiæ alia ſuper aliam in Gualterum ducem Athenatum coniura
tio detecta eſſet, atꝙ in conuictos & ſuſpectos pleroſꝙ crudeliter animaduertiſſet, unius
uiri uirtute ea ciuitas tyranni iugum excuſſit. Angelus Acciaiolus ex ſumma nobilitate
urbis epiſcopus, conuocatis ad epiſcopiũ ciuibus arma in tyrannum capi iuſſit, qđ' quũ
fieri cœptũ eſſet, tyrãnus reſcijt, fœdera cum populo ſequeſtre epiſcopo inijt, per quę cũ F
proprijs, quas à Neapoli duxerat copijs & rebus ſuis migrare decimo tyrannidis menſe
permiſſus eſt. Sed breuis fuit recuperatæ libertati Florentię quies, qđ' nobilitas de popu
lo in recuperãda libertate benemerita, cõmunicata tũc ob id meritũ urbis adminiſtratio
ne per uim priuata eſt. Qđ' dum illi ne fieret reſiſtere annitũt, expugnatæ multorũ ędes,
direptæ, & nõnullæ igni ferroꝙ ſunt abſumptæ. Alia ſubinde pars Italię eodẽ ferme tem
poris curſu magnis motibus agitata eſt. Roberto regi duæ erant neptes ex Carolo filio,
quẽ diu antea adoleſcentẽ ex Florentina reuerſum expeditione in Neapolitano regno
obijſſe docuimus, & Carolo Martello Roberti Germano fratri Vngariæ regi paulo an-
te defuncto filius Carolo item nomine fuerat, cui uiuenti patre defuncto ſuperſtites fue-
An.ſal. rant Ludouicus & Andreas. Per hæc itaꝙ ipſa anni ſeptimi quadrageſimi terdecieſꝙ cẽ
Mcccxlvij. teni tempora, quũ Robertus obijſſet, relictarũ teſtamento hæredum, altera neptiũ Ioan-
na datũ eodẽ teſtamento maritũ Andreã conſobrinũ ex Vngaria uenientẽ accepit. Qui
adoleſcens, ſicut Franciſcus Petrarcha in epiſtola ad Ioannẽ Columnam tunc ſcriptã in G
fraſcriptis innuit uerbis, tali regno indignus erat. In illius Roberti sereniſſimi nuper re-
gis locũ, qui unum decus ætatis noſtrę fuerat, æternũ dedecus iſte ſurrexit. Quacunꝙ au
tem cauſa ſit factum, Ioanna talẽ exoſa uirum in Auerſana urbe necari quũ curaſſet, alte-
ri item cõſobrino nupſit, Ludouico Tarẽti principi olim Philippi filio, quẽ Roberti fra-
trẽ fuiſſe docuimus. Conata tamen eſt Ioanna ſcelus ſuum apud Ludouicũ Vngariæ re-
gẽ ab ignoratione & perditorũ flagitio purgare, cuius nuncijs atꝙ literis epiſtolã Ludo
uicus reſcripſit, quã uidimus in hæc uerba: Inordinata uita præcedens, retentio poteſta-
tis in regno, neglecta uindicta, & excuſatio ſubſequens necis uiri tui probãt te fuiſſe par
ticipẽ & conſortẽ. Id uero facinus Roberti regis præſtantiſſimi memoria adeo omnib.
Italis exoſum fecit, ut Ludouicũ ex Vngaria, multi de Italia ad ueniendũ hortati ſint. Ve
nienſꝙ in Italiã cum paratiſſimo exercitu, ingreſſu primos reſiſtere auſos repperit Sul-
monenſes, quos ab eo captos fuiſſe Petrarcha ad Barbatũ Sulmonenſem ſcribens quũ
affirmet, fauores tñ illi oppido ſpõdet à tribuno plebis, qui rempub. Romę tunc reſtitue H
re adnitebat̃. Idꝙ præclarum & dignũ memoria facinus uidet̃ altiuſcule repetẽdũ. Sexto
Clemente ad pontificatũ aſſumpto Romani ſicut & prius ab inſtitutis ex ſua nobilitate
Senatorib. pontificis Romani cõſenſu gubernabant̃. Nãꝙ poſt Stephani Colũnę quin
quenniũ Rainaldus de filijs Vrſi, & Nicolaus Hannibaldus Senatores fuere. Quos alio
ſecuti ſunt anno Iordanis item de filijs Vrſi, & alter Nicolaus Hannibaldi de Hannibal-
dis filius. Et ad anni de quo nunc ſcribimus ſeptimi quadrageſimi initiũ Petrus Agapiti
de Colũna, dñs Caſtri Zinazani, Robertusꝙ Vrſinus ſubſecuti ſunt. Eodẽꝙ anno ad Iu
nij menſis finẽ Nicolaus quidã Laurentij ciuis Ro. & ſcriba in capitolio publicus celſo,
ut tunc uiſum eſt animo, pulſis Senatoribus capitolium per arma cepit, tãtusꝙ illico af-
fuit populi fauor, ut rem ad libitum Romanã quocunꝙ uoluerit flectere potuerit. Vſus
tñ eſt modeſtia, titulumꝙ in hanc maxime formã, qui alicubi in urbe publicis actib. ex-
tat inſcriptus, aſſumpſit: Nicolaus ſeuerus, & clemẽs, libertatis pacis iuſtitiæꝙ tribunus,
ac ſacræ Romanæ reipub. liberator illuſtris. Hunc uirũ adeò admirati ſunt omnes Italiæ
populi, ut pauci fuiſſe uideant̃, qui non eum maiora geſturum eſſe, & priſtinam Romæ
reddi-

A redditurum rempublicã aut timuerint, aut optauerint: hinc nullus defuit principũ, nullus tyrannorum, qui missis oratoribus gratiam eius, pollicendo, hortando, suadendo aucupari, & sibi parare non quæsiuerit: minores uero, de quib. est dictum, in Romani iuris ciuitatibus & oppidis in uicarios creati: ne populi eorum rebellassent, ueriti, obsequiũ, si deiq; integritatẽ scripto & per oratores exhibuerunt, proximioresq; urbi plenariam immediatamq; subiectionem exhibuerunt. Quin etiã cõstat, externas Romani olim imperij prouincias ad reuiuiscentis Romanæ reipublicæ famam exultauisset. Quod quidem affirmaturi nõ fuimus, nisi hæc omnia Franciscus Petrarcha qui interfuit sæpissime scriberet. Satisq; fuerit unius epistolæ particulam ponere, quã ad Carolum Lucemburgensem declaratũ Cæsarẽ in hæc uerba describit: Ecce nudiustertius caput extulit quidã ex plebe Romana humili, non Ro. rex, non cõsul, nõ patritius, & uix bene cognitus Romanus ciuis, nullis sociorũ titulis, nullis maiorũ imaginib. deniq; nullis ad id temporis uirtutibus suis clarus, qui uindicem se Romanæ libertatis assereret, obscuri hominis clara
B professio, ilico ut scis Thuscia cupide manus dedit, imperia excepit. Iam sensim omnis Italia sequebatur, iam Europa, iam totus orbis in motu erat. Quid multis opus est? non legimus ista, sed uidimus iam adesse, iustitia & pax, & harum comites alma fides, tranquilla securitas, ad postremũ aurei seculi uestigia uidebantur. Ille tñ in rerum principio peraruit, nolo sibi culpam dare, nec alteri, nec cõdemno hominẽ, nec absoluo. In alia uero epistola ad dictũ tribunum scripta de eius mutatione morũ certius apparet. Suntq; hæc uerba: Dolens mœstusq; audiui, non te populũ, ut solebas, sed partẽ populi pessimã amare, illi obsequi, illam colere, illã admirari: ubi nunc ille tuus salutaris genius, ubi ut usitatius loquar, ille bonorũ operũ cõsultor spiritus est, cũ quo assiduo colloqui putabaris, neq; eñi talia fieri posse per hominẽ uidebantur: mirumq; est quonam modo hic uir desti terit à bono principio, intelligere. Ad septimũ nãq; mensem, nullis, ut aliqui imperite tradunt, Romani pontificis, aut Romanorũ persequutionibus est expulsus, sed sponte sua, & omnibus ex suis etiã domesticis omnino inscijs mutata ueste, Roma per obscuram noctẽ pro
C fectus in Boemiã usq; ad Carolum se contulit Lucemburgensem Boemiæ regẽ Ioannis filium, de quo superius multa diximus. Eum enim literis & multarum linguarum peritia ornatũ, Clemens pontifex ab electoribus in Bauari dedecus depressionemq; in Cæsarẽ fecerat declarari, ut existimarint nonnulli tribunum nostrũ fœdera cum illo, ut cõstitueret accessisse. Is uero rex pusilli, quod effectus omnes postea docuerunt, animi, tribunũ Auenionẽ in uinculis pontifici dono misit. Is Sulmone recepto Apẽninũ trãsgressus omni regno facillime est potitus. Ioanna enim & Ludouicus Tarentinus uir suus fuga sibi à principio consulens in prouinciam se receperant, relicto ad Neapolitani regni custodiã duce Dyrrhachino comitis Grauinensis Roberti regis germani fratris filio, quẽ cũ relicto à Ioanna præsidio ausum repugnare Ludouicus Hungarus rex captũ capitali supplicio affici iussit. Pestis interim ualida uniuersum penè orbem, & in primis Italiã depascebatur, nec erat alicubi, aut cessatio, aut imparitas morbi, ut oẽs una deus ruina populos prostraturus uideret, quamobrem Ludouicus rex relictis in præsidium regni Hungaris cum
D peditatu equitatuq; fidelissimo ipse in Hungariã tertio mense quàm aduenerat est reuersus. Luchino interim uicecomite defuncto Ioannes archiepiscopus frater suus dominatum atq; attributum pridẽ à pont. Romano Mediolani uicariatum accepit, uir prudentia singulari, regios spiritus humilitatis ac quietis ostentatione studens occulere. Genuẽsesq; & Veneti eodẽ tempore bello inuicem digladiabantur acerrimo, cuius clades mari mutuo illatæ stragem exacerbabãt, quã ingentẽ pestis in utroq; populo, sicut & alibi per Italiam tunc agebat. Scribit Franciscus Petrarcha duci & concilio Genuensiũ post uictoriam de qua superius in noni Gregorij gestis rebus est dictũ, à Genuensi populo de centũ Frederici imperatoris & Pisanorũ triremibus habitam, Genuenses nauali prælio cũ Venetis depugnasse, per cuius uictoriã factũ sit, ut nullus iniussu Genuensiũ toto se pelago mouere auderet. Sed uariante deinceps fortuna, & alias uicerunt, & uicti sunt Genuẽses quemadmodũ suo tempore ostendemus. Nunc de tribuno urbis Romæ dicendũ duximus. Perductũ Auenionẽ, & summũ asserendæ libertatis Romanæ ardorẽ animi ingenue fatẽtem, nullus qui palàm redargueret est inuẽtus. Soliq; qui adstabant pontifici adulatores, ut domino gratificarent, aliqui tenendum carcere, aliqui ultimo afficiendũ sup-

plicio censuerunt. Variantibusq; sententijs autor est Petrarcha opinionẽ poesis tribunũ E
nostrũ solã cõseruasse. Erat eñ Nicolaus planè non indoctus, qui poetas lectitasset, & hi
storicos cõmuni usu frequenratos: sed nec poeticã attigerat, neq; quicquã soluta oratio-
ne præter spectantia ab tabellionicã scribere aggressus fuerat, mitiori itaq; iudicio in car
cerem est coniectus. Suscepir item eo tempore pontifex Clemens regni Neapolitani re
rum curã, Guidonemq; Portuensem episcopũ cardinalem ex Lemouico sibi affinẽ sedis
apostolicæ legatũ in Italiam misit, quo curante Ludouicũ inter Hungariæ regẽ & Ioan-
nam pax ea conditione cõstituta est, ut Ioanna reginali usa titulo in regnũ restituta, qđ
Hungarus rex reddidit, Ludouicus Tarentini principatus titulo siue maritus, siue adul-
ter apud Ioannã uterer̃. Cõtinuata interim, auctaq; in sequentẽ annum pestis, maiore itẽ
q̃ inchoauerat colluuione Italiã populabat̃. Pontifexq; Clemens sextus interea petenti
bus Romanis concessit, ut annus iubileus, quem octauus Bonifacius sacra urbis loca ui
sitantibus cẽtesimo quoquo anno esse uoluerat, anno esset singulo quinquageno. Quã-
obrem factum est, ut Romani cõsenserinr quatuor cardinales à pontifice deputari, quib. F
reformandi urbis Romæ statũ potestas fuerit attributa. Franciscusq; Petrarcha ad eos
scribens cõsulit atq; orat, ur senatores, pmiscue sicut dederit casus ex plebe & nobilibus,
uel potius ex ipsa plebe solos deligi sumiq; constituant. Asserens nonnullos ex ijs, q no-
biles dicerent̃ alienigenas, ac multis esse in plebe annumeraris ignobiliores. Et erat Pe-
trarcha Colũnensi familiæ deditissimus, sed meliorẽ, ut existimabat, urbis statum prætu-
lit. Siue aũt cardinales cõsenserint, siue Romani aliud tolerare noluerint, uideo per sexti
ipsius Clementis tẽpora, cui Sarræ fuit agnomen Colũnensem & Iordanẽ de filijs Vrsi
fuisse senatores. Quorũ tñ titulo præter solitũ morẽ additũ sit, qđ essent p pont. declara-
ti. Dum ea Auenione apud pont. & Romæ agerent̃, pestis per Italiã tribus debacchata
annis id præstiterat beneficij, ut duo & uno dequinquagesimo annis, nihil fermè bello-
rum alicubi fuerit. Vix eñ deni, ubi labes minus nocuerat, ex centenis superstites erant,
cum multis in locis quini superfuissent, aut seni. Auumq; ego meũ Gasparem Blondũ sę
penumero dicentẽ audiui, se qui septẽ tunc amiserat fratres, loca uidisse in Romãdiola, G
quæ penitus manserant populo inanita. Florentini tñ per id temporis Vbaldinam gen-
tem alicubi domuerant, Francisci Petrarchæ ciuis sui literis cõmoti, qđ duos in Apenni
no eius amicos uices Florentinos à suo dimissos consortio, & in patriã redeuntes latrun
culi oppidis egressi. F. Vbaldinorũ Apennino proximis interfecerãt, Collẽ quoq; & Ge
minianũ oppida. Volaterrano proxima agro, facta sunt tunc in Florentini populi pote-
statem. Annus tunc aduenerat iubileus, quo tantã Romæ pressuram potius q̃ frequenti
am populorũ Petrarcba q interfuit, fuisse refert, ut nihil obfuisse pestẽ appareret. Sed ex
omni Europa Christianũ professa nomen illò confluebat diebus singulis multitudo. Eo
demq; anno Mediolani pestem solito maiorẽ cõtinuasse Petrarcha asserit. Nihiloq; mi-
nus Ioannes arahiepiscopus, nec anni, ut appellant, sacri reuerentia, nec pestis terrore ab
stinuit, quin oblatã à factiosis Bononiã, ingenti per Italiã suo adiũxerit dominatui. Qua
cõmotus indignitate pont. Clemens legatũ in Italiã mittens, Mastinũ Scaligerũ Vero-
nensem. & Florẽtinos, aliosq; de Italia, quib. ea archiepiscopi potẽtia esset formidolosa, H
in fœdus cũ ecclesia colligari curauit. Sed ad primos legati conatus Scaliger est defun-
ctus archiepiscopus ingenio, & mala in potificẽ uersutia usus, Canemgrandẽ Mastini fi
liũ ac dominatus successorem, cunctosq; Romandiolę & Hetruriæ Gibellinos in sua tra
xit fœdera, Bernaboue nepote Bononiam cũ copijs ire iusso, qui Imolã ciuitatẽ unicam
pontifici & ecclesiæ subditam expugnaret. Dumq; Imolæ durat obsidio Florẽtini, Pisto
rienses, & Pratenses aggressi, quos dubitarẽt ad Mediolanẽsem inclinaturos armis sube
gerunt: Bononiã quoq; in rebellionẽ promissis aduersæ factioni præsidijs cõcitare moli
ti. Quãobrem archiepiscopus Ioannẽ Aulegium uicecomitẽ cũ barbutis quinq; millib.
sic eñ tunc bene armatos equites appellabant in Hetruriã misit. Qui Apẽninum trans-
gressus, prima ad Pistoriã fecit castra: cumq; urbẽ præsidio firmatã capiendi spẽ defore
cerneret, ad ipsa se contulit urbis Florentiæ suburbana, quæ cũ satis uastata essent, nemi-
ne portis Florentiæ in pugnã prodeunte in agrum se contulit Mugellanũ. Saccon Tar-
latus interea uicecomiti studens nõnulla in Aretinis cũ recepisset sui olim domnij loca
Anguillatiã de Perusinis sibi subegit, eiusq; frequẽti auxilio, Burgi ad sepulchr. primarij

A in regiõe iuriũ ecclesiæ oppidi incolæ uicecomitis archiepiscopi imperiũ accepere. Veneti etiã eo anno triremibus triginta armatis, quarũ præfectus fuit Nicolaus cognomine Pisanus, quatuordecim Genuensiũ triremes inuaserũt in Italiã nauigãtes, ex quibus decẽ interceperũt, cæteræ Chiũ de fuga peruenerunt, ubi renouata classis est nouẽ triremium, & datus ei præfectus Philippus Auria, qui Nigropontũ aggressus Veneti insulã, cladibus illã nõnullis afflixit: Choum deinde Venetorũ in Ægeo pelago insulã duces eius populi est potitus. Clemens pont. per id tẽporis Ludouicum Tarenti principẽ corona regni Neapolitani insigniri cũ fecisset, pax cum Ludouico Vngariæ rege cõsobrino renouata est. De qua re Petrarcha ad Philippũ Caualicẽsem episcopũ in hęc uerba scribit: Rex Siculus delatũ diadema recepit, interq; eũ & Vngaricũ regnatorẽ pax nũc æterna cõuenit: nec gratis id pont. fecisse uidetˀ, urbẽ em̃ Auenionensem à Ioanna regina, cuius patrimonij iuris erat, in uenditionẽ accepit, precijq; dissolutio permutata est in pecuniã feudi, quã Ioanna pridẽ coronata ꝓ regno promiserat. Et Aulegianus uicecomes interea Scarperiã Mugellani agri oppidum, quod est uia Bononiensi, de Florentinis diutissime obsedit, quæ dum cõtinuaretˀ obsidio, Senenses, Aretini, Perusiniq; in noua cũ Florentinis aduersus uicecomitẽ fœdera coierũt, Pisaniq; licet animis cõsentirent, ut bellũ in Florentinos sociosq; susciperẽt, nullis præsidiorũ præmiorũq; & primatus in Hetruria pollicitationibus adduci sunt passi. Aduersabatˀ em̃ sibi Gambacurtæ familia tũc Pisis primaria, quæ cuperet Florẽtinis: Saccon tñ Torlatus multa Perusinis Aretinisq; dãna quum intulisset, Cortonã utrisq; solitã cõsentire, uicecomiti adhærere coegit. Oratũ inde per legatos Romanũ pontificẽ socij bello Hetrusci, præsidiaq; aduersus uicecomitẽ petitũ flectere quũ nequiuissent, ad Caroli in imperatorẽ electi præsidia, spem, conatusq; uerterũt, cui tertiã tunc elegantẽ epistolã Petrarcha scripsit, ut in Italiã se cõferret. Quod quũ Clemens pont. rescisset, absoluto à cẽsuris Mediolanẽsi archiepiscopo, Bononiã in uicariatũ sub annua duodecim milliũ aureorũ pẽsione cõcessit. Paritérq; paulopost idẽ archiepiscopus eiusdẽ Caroli aduẽtus in Italiã metu adductus cupientissimis

C bello socijs de Hetruria populis pacẽ obtulit, quã illi Bononiæ cõcessionẽ à põtifice factã ægerrime ferentes facile sunt amplexi. Eaq; apud Sarasenã oppidũ in hæc fœdera, ut Mediolanẽsis eductis Hetruria copijs Pisanos Lucensesq; linqueret medios, quos neutra partiũ lædere, aut sibi subijcere posset. Reducerentq; socij conciues quotquot eo bello patria eijci cõtigisset, Sacconi & agnatis Aretini agri paternæ hęreditatis castella redderẽt, & Cortona in Mediolanensis ꝓtectione retenta, Burgũ id ad sepulchrũ deducto præsidio liberũ esse permitteret. Dũ ea in Italis uiget quies, sextus Clemẽs pont. Auenione obiẽs aliũ pariter Lemouicẽsem, pariter sextũ põtificatus nomine Innocẽtiũ habuit successorẽ. Eratq; is salutis annus à quinquagesimo secundus terdeciesq; centenus. Isq; quum curiã purgasset prælatis in ea desidentibus, quos ad suas quẽq; ecclesias iussit, nihil duxit antiquius, q̃ legatũ in Italiam mittere, à quo urbes & ꝓuinciæ iuris ecclesiæ tyrãnis ui deturbatis reciperentˀ. Legatusq; fuit Ægidius de gente Carilla nobili in Hispanis, Sabinorũ episcopus cardinalis, uir quo ad uires potentatũ licuit, Traiano, Hadriano, & Theodosio uirtute æquiparandus, quos principes Hispania Romanæ reipublicę præstantissimos pridẽ saluberrimosq; dederat. Anno sal. M.ccc.lij.

D Venetorum interea, Genuensiũq; bellũ cõtinuauerat, in quo imperator Constantinopolitanus & Aragonum rex Venetorũ societati accesserant, de qua quũ primũ Genuenses facti sunt certiores, sexaginta triremium classem præfecto pagano Auria emiserũt, imperator uero quadraginta, quadraginta Veneti Nicolao cognomine Pisano ductore. Et Catelani præfecto pontis de sancta Paula triginta armauere. Quũq; in Bosphoro tribus à Cõstantinopoli passuũ millibus tantæ cõcurrissent classes, imperatoria primũ intacta secessit, Venetosq; & Catelanos clade magna Genuensis afflixit, quo in pręlio Catelanorũ præfectus cecidit, de quo pręlio Petrarcha ad ducẽ, & consiliũ Genuensis populi scribens, pacem cum Venetis suasurus, sic dicit: Vicistis, cõquiescite, ne quis uestrorũ morum putet oblitos, spumantẽ hostiũ uestrorũ cruoribus Bosphorũ uidimus, quando ad uesperã uiolentissimo flante austro inter Cõstãtinopolim & Chalcedonẽ triũ ualidissimarũ gẽtiũ in uos factus incursus est, illis à meridie uenientibus, Agalipoli em̃ soluerãt & Veneto adiunctis, atq; ideo uela facientibus uobis contra hostes, cõtra Venetum, cõtra mare pugnantibus, pernox etiã

prælium fuit, postremo proximã in lucẽ pugna sine intermissione protracta est, & quo magis posteritas mireť, nox brumalis fuit. Ad secundũ uero Innocẽtij põtificis annum Veneti Catalaniq́ bello socij Genuensiũ classe ingenti apud Corsicã superata triremes ex suis, sicut Genuensiũ monumenta habent, unam & quadraginta captas, uiris ut erant armatis plenas demerserunt. Præerat uero Genuensiũ classi Antonius Grimaldus, Catelanæ Bernardinus de Cabreta, Venetæ Nicolaus nomine Pisanus. Et eius cladis acceptæ causa factũ est, ut Genuẽses Ioãni archiepiscopo Mediolanẽsi se suaq́ submiserint. Quã rẽ Francisci Petrarchæ uerbis epistolæ ad Guidonẽ Scutẽ archidiaconũ Genuensem narrare libet: Sed, ut uideo, iacẽt, uictiq́ sunt: quibus stãtibus & inuictis de nulla fortunæ iniuria desperandũ erat, audioq́ nullũ magnificis uocibus locum esse, cecidisse animos uictis, & agitari apud eos humiliora dicã an cautiora consilia: & quum infra dicat Petrarcha, Genuenses misisse ad archiepiscopũ oratores, subinfert, princeps legationis in hãc sententiã uerba fecit: Se iussu populi, urbẽ, ciues, agros, mare, terras, oppida, spes, opesq́, fortunasq́ suas, postremo diuina & humana omnia in fidẽ eius dominij committere: suscepitq́ archiepiscopus aduersus Venetos bellũ, & Veneti cõtra Patauinos, Veronenses, Mãtuanos, & Ferrariẽses, & in Hetruscis Flotẽtinos, cęterosq́, quibus uicecomitis potẽtatus formidolosus erat, in belli societatẽ se offerentes cõstitutis fœderibus acceperunt. De qua etiã re scribens ad Andreã Dandulum Venetorum ducem Petrarcha, pacem pariter suasurus sic dicit, Vidisti faciem utriusq́ fortunæ, uicti fuistis atq́ uicistis. Quamuis ut est mens hominũ indomita uincẽdi pręcupida, primum forte negaueris, nõ cõtendo: ut uiceris semper, computa quæso quid tibi, quid reipublicę è uictorijs accesserit, minus ꝑfecto auri, minus est sanguinis: putabas igiť cũ Genuẽsibus tibi rem esse, quod ipsum flebile nimis ac miserũ erat, & iã cum tota penẽ Lombardia bellum geris: & quod inter hæc mala non ultimũ posuerim, ab hoc etiam tali uiro tamq́ pacis amatore discedis, cuius nescio an uirtus, an fortuna mirabilior sit. Annus interim aduenerat salutis quartusquinquagesimus terdeciesq́ cẽtenus, in quo Paganus Auria Genuẽ-

Anno sal. M.ccclıııj. siũ classis triremiũq́ uigintiquinq́ præfectus, Nicolao cognomine Pisano Venetorum classis præfecto apud Sapientiã Peloponesi promontoriũ cõgressus superior & plene uictor euasit. Captusq́ Nicolaus cũ millibus ad quinq́, Genuam in carcerem est perductus. Quo item anno uocatus à Venetis socijsq́ de Italia populis Carolus rex Boemus, tandẽ in Italiã ueniens, Paduæ copias è Germania expectabat: cũ altero q̃ sequutus est anno Ioãnes Mediolanensis archiepiscopus diem obijt, nepotibusq́ ex Luchino fratre Bernaboui & Galeatio dominatus ubiq́ in Italia, prærerq̃ Genuæ saluus mansit: prius tamen q̃ Genua rebellarit. Bernabos & Galeatius prædicti inter Venetos Genuẽsesq́ pacẽ æquis cõditionibus composuerunt. Perq́ id temporis Carolus Ioannes Constantinopolitanus imperator in patriã redijt, pulso per arma Catacusino imperij imperatore. Estq́ actũ id facinus Frãcisci Gatellusij Genuensis triremiũ auxilio. Quamobrem illi imperator Lesbo insula, quæ & Mytilenum dicta est, donauit: in cuius nepoũ potestate nunc etiã durat. Et Carolus rex Boemus per id temporis ducentem Gonzagã Guidonẽ sequutus, Mantuam se contulit, motus ibi expectaturus, si qui in dominiũ uicecomitũ cõcirentur. Et Romæ Ioannes Vrsinus, Petrusq́ dictus Sarra Columnensis senatores erant põtificis Innocẽtij consensu & autoritate à populo cõstituti, quos rem Romanã probe administrantes ad sextum pontificatus Innocentij mensem Franciscus Baroncellus per arma deturbauit, tribunatumq́ inuasit, cuius fuit titulus, Frãciscus Baroncellus scriba senatus, dei gratia almæ urbis tribunus secundus, ac Romanus consul. Quod quũ pont. intellexit Romani insaniã furore alterius repercutere est aggressus. Nicolaũ eũ Laurentij carcere Auenionensi liberatum ad suũ restituit tribunatum: cui Romam cum ampla cõmissi à põtifice magistratus autoritate uenĩẽti fauores à nobilitate, & etiã secuta plebis parte impẽsi sunt. Et deiectus capitolio per arma Barõcellus, in carcereq́ coniectus, post uariaque inter utrosq́ populi fauore eductus, ac cõfossus est. Sed Nicolaus immemor se illũ fuisse, q̃ primo tribunatu in tantã de se orbẽ olim Romanũ adduxisset expectationẽ, mira cœpit insania debacchari. Nobilitatem nãq́ edicto pellere exorsus, cũ ea qua uoluerat celeritate nõ pareret, armis rẽ cõficere cõstituit in primisq́ in Colũnẽses eo plus daturos sibi glorię, q̃ potẽtiores erãt, impetus est factus, paruissentq́ illi

edicto,

A edicto, si furens tribunus nõ magis hæsitantes opprimere uoluisset, & tolerando permitteret, ut in ampla, quæ in Prænestinis & Campania possidebant dominia se conferrent: & iã emigrabant armari clientium famulatusq; multitudine cõstipati, quum ad portam Esquilinã, quæ tunc sicut & nũc sancti Laurentij diceretur, tribunus plebeiorum & ipse stipatus turma illos impetijt: confertoq; prælio Ioãnes Stephani senioris filius, duoq; nepotes cõfossi cecidere. Tumultu inde per urbẽ exaudito, qui aliquot cõtinuatus est horis, ciuium multitudo in Columnensium fauorẽ incubuit, cædesq; in plebeis tribuni partium cõmissa est. Repulsusq; tribunus quum in Capitolium se saluũ recepisset, mox obsideri timens mutata ueste fuga prolapsus est, quẽ qui recognouerunt forte obuij ciues ad infimas cliui nunc Capitolini radices lacerũ potius & cõfossum interfecerunt. Fuerũt qui scripserunt, Stephanũ seniorem eo in prælio cecidisse: sed Petrarcha diu post ad eũ in hæc uerba scripsit: eodẽ anno ferali illo primogeniti tui, ac nepotũ casu. Fuere itẽ scriptores ex Gallijs, qui hæc omnia in sexti Clementis tempora coniecerunt. Quod si fuisset, Petrarcha Columnensi familiæ deditissimus, nunquam extantes, quum alibi, tum in

B fine titulo epistolis in Laurentij Auenionis carcere agentis fauores scripsisset, quarũ aliquæ ad Iacobum Columnensem cardinalẽ inscriptæ sunt. Post eam tribuni cædẽ Guido Iordani de patritijs officiũ senatoris primi anni põtificatus Innocẽtij solus expleuit, quũ alio qui sequutus est anno põtificis permissione, Lucam de Sabello, & Franciscum Iordani de Sabellis Romanus populus fecerit senatores, quos postea in magistratu sequuti sunt Sarra Columna, & Nicolaus de filijs Vrsi Nolanus comes. Traxerat interea Carolus rex diuturnã Mãtuæ morã, cuius præsentiæ timor uicecomites cõtra ac ille expectauerat, cõcordes effecerat. Quare ad solã anhelans coronationẽ socios belli de Lõbardis cũ uicecomitibus per inducias quietos reddidit, & Mediolanũ delatus ferrea de more corona insignitus est. Inde Romã petiturus substitit in Pisanis, receptusq; in urbẽ factiosos utriusq; partis, à quibus introductus erat, pari ingratitudine depressit. Senẽses ilico sese illi absq; ullo fœdere permiserunt, pariter Volaterrani, pariter Miniatẽses fece-

C re, nec abesse poterat, quin Florentini iugũ fuerint accepturi, nisi pecunia uictus sese flecti, ac eis subijci prosternique permisisset, unde Petrarcha in epistola, quã ad Neriũ Morãdum Forolíuiensem tunc imperialẽ secretarium data, sic perbelle iocatus est. Quod uero de patria mea scribis, læte admodũ audiui, nihilq; miror qđ de auri potestate facetissime cauillatus es, auro ẽm omnia obediunt. Quo in loco Petrarcha si quic quã, unquã auri uiribus fieri cõtingit, fama celebratum accumulat. Tandẽ peruenit Romã Carolus, & à duobus cardinalibus, quos ea de causa Innocentius papa miserat, coronatus est, ea tñ præscripta conditione, ut nec Romæ, nec in Italia moreretur. Quod quidem Petrarcha ad suprascriptũ Forolíuiensem Neriũ sic scribit: Omnis potestas impatiens consortis erit, cuius rei si quæ antiqua nõ sufficerent, uereor ne recens nobis exemplũ casus attulerit, neu iam pont. Romanus principem Romanum Romæ esse uetuerit, quod fama loquitur. Is nũc diademate contentũ, ac imperij titulo Romano non solum patitur, sed iubet, & quem dici imperatorẽ sinit, imperare nullo modo siturus est. Ad ipsum uero Carolũ

D. Petrarcha sic dicit: Nescio quid Romano pontifici pollicitus iureiurando interposito, quasi muro ualido, seu monte inuio eò mane urbis aditu prohiberis: quænam ista superbia est, principẽ Romanum publicæ libertatis autorẽ libertate priuare, ut cuius esse debent omnia, ipse non sit suus? At primis quatuor Innocentij pontificatus annis Carolus imperator, his de quibus diximus, per Italiam gestis rebus Romæ coronatus in Hetruriam, inde in Lombardiam, moxq; in Germaniam redijt, & omnia ubique concessit, ex quibus pecunia abradi potuit. Alterum uero eodem pariter quadriennio uiderat, senseratq; Italia ex Hispanis uirum, cuius fama in ætatem usque nostram uirentissima floruit, Egidium cardinalem pontificis, ut ostendimus, legatum. Is enim omnia de Romandiola, Picenoq;, seu marchia Anconitana, & patrimonio sancti Petri, quæ tyrannos Bauaro instigante diximus inuasisse, receperat, paucis admodum exceptis, quorum uicariatum facientibus imperata possessoribus concessit. Hicq; Galeotus Malatesta, & Guido Polentensis in Romandiola, & Varanensis in marchia fuere: nec inuentus est obstinatioris quispiam rebellionis, Francisco & Sinibaldo fratribus Ordelaffis, quos perpetua duorum annorum obsidione Forolíuio, Foroq; Popilio, & Cesene urbibus, atque

castellis supra eas ad Apenninum undiꝗ pertinētibus deturbauit. Qua obsidione quū B hi premerent, legatos ad pontificem mittentes, intercessione usi sunt Iacobi Columnensis Romanæ ecclesiæ cardinalis, qui studio partiū Italiæ illis fauens, eò rem deduxerat, ut si partem dominatus uel minimam dimittere uoluissent, reliqua potuerint, sicut Malatesta Polentensisꝗ retinere pro ecclesia & pontifice gubernanda. Sed Franciscus præceps ingenio respondit, sese nunquam oppidū Salutare, erat eñ omnium exile, ut dimittat adduci peruinciꝗ passurum. Paulopost quū urgeretur Franciscus, fatumꝗ recognosceret suum, ab eodem cardinali pariter orato id breue habuit ex psalterij carminibus responsum, Defecit in salutare tuum anima mea. Petrarcha uero, quē Cechus Melleti Foroliuiensis epistolarum Frācisci Ordelaffi magister uir doctus, binis extantibus epistolis, metro eleganter scriptis opē tū rogauerat, in epistola admonuit extāte his ex Comico uerbis. Ita fac, quasi quū ludas tesseris: si quod opus est actu non cecidit, id ut arte suppleas. Dilexit uero postea Egidius cardinalis patriā nostrā in qua ærarium habuit, quod potius pecuniarum horreum dici potest. Nam oēs pecuniæ, quibus tanto bello legatus F ipse exciandisꝗ ubiꝗ arcibus indiguit, Auenione deferebantur. Easꝗ agasones in farcinis haud secus, quàm frumenta consueuere, Forumliuium comportabant, deponebanturꝗ in gentis Spinutiæ ædium parte, quam nos postea pueros ob facti memoriā inuisere delectabat. Arces autē legatus extruxit, quas per omnē terram ecclesiæ iuris extare uidemus. Dedit etiā cardinalis Egidius extantes in prouincijs constitutiones omniū saluberrimas, & alia fecit ex quibus uir excellentissimus optimusꝗ est habitus, & nihilominus pont. illi dedit ad anni legationis quinti initium successorem Adrianum Burgundionē abbatem Cisterciensem, qui prædecessorum uirtutibus & famæ parum respōdisse uidet. Deductus uero est Egidius à Malatestis, Spoletensibus & nobilibus plurimis ad Hetruriæ Lucensium fines, unde Auenionē rediturus terra iter ingressus est. Interea Carolo imperatore primum, post Egidio cardinale Italia profectis uicecomites caput attollere cœperant. Ioannes ille Aulegianus, quem ab archiepiscopo in Hetruriam cum quinꝗ millibus Barbutis missum fuisse ostendimus, pace, ut docuimus, ab archiepiscopo Hetruscis data, Bononiam acceperat gubernandam, passiꝗ fuerant Bernabos et Galeatius frater, quamdiu imperator & Egidius Italiæ incubuerāt, Aulegianum armis instructissimum, & ingenio audaciaꝗ, quod nouerant, præstantissimū, urbē illā haudquaquā minori custodia indigentem conseruare: quàmprimū uero tāta liberati sunt externorum suspicione, Bernabos Bononiam ab Aulegiano petitam, priusꝗ ille potuerit respondere, armis est aggressus, Aulegianusꝗ etsi primo restitit insultui, suas tñ metitus uires, & imparem se agnatis dominatu recognoscens, fœdera cum Cluniacensi abbate pontificis legato inijt, per quæ Bononia ecclesię permissa, Firmanā ipse urbē Picení accepit uicariatu perpetuo possidendā: nec destitit Bernabos, quin suam, ut aiebat, urbem repetens bellum legato in ipsas usꝗ urbis Bononiæ portas intulerit, quod magno utrinque nisu est gestum. Qua item tempestate Florentini Pisaniꝗ subortis ob portoria contentionibus bello graui diuturnoꝗ conflictari cœperunt, in quo Pisani cōductis mercede Anglicis equitibus ad quatuor millia, & totidem penè gētis eiusdem peditibus superiores fuerunt: uenerunt Anglici ex Gallijs, ubi diu latrocinia exercuerant, quos cū Pisani partim mercenarijs, partim domesticis copijs in eo bello prius habitis coniunxissent, ductum est ad Florentiæ mœnia, castraꝗ in Piritulano firmata sunt, quæ dum quatriduo continuantur, & ad portas insultibus factis, & præda undiꝗ abacta, & uillarum incendia sunt commissa, nulloꝗ ex urbe in prælium prodeunte, itum est in superiorem Arni uallem, Fichinoꝗ expugnato, maxima eius regionis castellorum pars uenit in Pisani populi potestatem, nec prius fuit direptioni incendijsꝗ modus, quàm ubi ea committerentur deesse cœpit. Quum tamen interea Anglici milites hinc deorsum uersus in Mugellanos, inde penetrarent in desuper proximos Aretinos ad eius, quam insederāt, uiæ portam Florentiæ totis copijs duplicatis, ad quam agri partem eò frequentioribus, quo maior suppetebat copia uillarum incendijs debacchatum est. Erat Florentinis tunc ductor exercitus, sed modici Pandulfus Malatesta Ariminensis, quem uirum bello egregium paucitas copiarum hosti contemptibilem, ciuitati uero reddidit odiosum, adeo ut is, si denegatus fuisset cōmeatus, sibi aliquādo cōstituerit abeundū. Sub ipsum

hyemis

A hyemis aduentū Pisani ditatum præda exercitum, Pisas ingenti lætitia reduxere. Altera quæ sequuta est æstate, Pisani tribus millibus aucti Germanis equitibus maiora uti gererent intentarunt. Et Florētini pariter equitatū peditatumq; maiorem acceperant mercenariū, sed non tñ ut esset hostium exercitui cōferendus. Pisani itaq; ueris initio per Lucēses in Pistorienses Pratensesq; urendo uastandoq; delati, in agrum Mugellanum æstate iam media peruenere, transgressiq; ad aliā Florentini agri partē ad sextū paulisper consedere, quibus in locis maior solito uastitas fuit, circunducebatq; Pandulfus, & quum aliud per copiarum tenuitatem sibi non liceret, hostem liberiore discursu, ꝓuiribus prohibebat. Florentini uero suā tantæ cladis ante oculos inflictæ iracūdiam in ducem sui exercitus euomebant, quamobrem Pādulfus petito uehementiori animo cōmeatu impetrato dimissus, Ariminum se cōtulit. Pisaniq; liberiore peruagati discursu, ad Florentiæ portam qua itur Bononiā duxerunt, oppugnationibusq; ostensis maximus Florentino populo timor incussus est: quæ dum fieret ostētatio, Pisanus exercitus in eo urbis circui
B tu, & in Fesulani mōtis radicibus parte Florentini agri omnium amœnissima nihil intactum integrum'ue reliquit: & ut ager omnis penitus fœdaret, ad uiam transgressi, qua Pisæ petunt, parem illam agri partem reliquis per ruinas & incendia reddiderunt. Inde per Arni superiora in Aretinos quum esset ductum, populationibus incendijsq; late cōmissis ad æstatis finem exercitus abunde ditatus in lætā exultantemq; patriam est reductus. Per eos Pisanorum cum Florētinis duos belli, de quibus dictum est, annos uicecomes Bernabos Bononiā bello agitatā castellis & oppidis in Mutinensem agrum uersis spoliauerat. Immissæ aūt à Cluniacensi abbate Bretenorij se cōtinente ad defensionē copiæ Bononiā ægre seruassent, nisi nouum interea Bernabos cum Mantuano Gonzaga Ludouico bellum gerere aggressus esset. Rhegio itaq; copijs cincto, ut eam urbem Gōzaga summis conatibus uix potuerit retinere. Sed Gonzagæ Canis Scaliger Veronensis, & Nicolaus Estensis, marchio Ferrariensis quū fauerent, copias quoq; legatos Mantuā misit, coactæq; huius societatis copiæ, in Brixiam duxerunt à dominatu uicecomitū
C auertendā. Quare Bernabos omissa Bononia ad Brixiæ defensionem cum omnibus copijs se contulit. Redierunt uero obuiā bello socij, & in Montisclari cāpis prælio decertatum est, in quo Bernabos fractus fugatusq; ex maximo detrimento id accepit cōmodi, ut Brixiam postea defensarit, in quam ipse cum paucis de fuga se cōtulerat. Tertia deinceps Florentinorum & Pisanorum belli æstate mutata est utriusq; populi fortuna, quod Florentinus ad ingenium conuersus, maximam exercitus Pisani Anglicorum æque ac Italorum mercede conductorū partē pecunia auerterat, ut unicus illi Ioannes Aucuch cum equitibus ad mille Anglicis, & paucis ex Italia eum sequutis remanserit. Nec fecerunt hi perfugæ Florentino stipendia, qui alias petiere dispersi, atq; alias Italiæ regiões. Florentiniq; Galeotum Malatestā ætate grandiusculum, sed rei militaris scientissimum eo anno in belli ducē habuere, qui nōnullas superioribus acceptas æstatibus clades Pisanis ex parte reddiderit, in quarum una quū multi fuerint cæsi, supra mille Pisanos Florētini captos carris magna ostentatione Florentiā importauere. Referebat uero Pisanus
D populus perfugarum de Anglicis, & Italis culpā in Gambacurtos, qui subtractas furto ærarij pecunias militibus nō persoluerent. Quamobrē reductus exilio Agnellus, partium Gambacurtis aduersantium princeps in dominium est assumptus, eumq; nulli erat dubium Bernaboui, sub quo militauerat, adhæsurum. Itaq; sextus Innocentius pōtifex, quē Bernabouis potentiæ in Italis cura ureret, missis in Hetruriam nuncijs, cupientissimos ad pacē Florentinos Pisanosq; perduxit. Qua cōstituta Ioannes Aucuch Pisanorū stipendio dimissus, ad multos ex Anglicis, qui Romanæ ecclesiæ terrā deuij pererrabāt se cōtulit, non paruumq; in Tudertinis, Vrbeuetanis, & Aretinis coegit exercitum. Romani interim suā continuantes libertatem, id solum ecclesiæ præstabāt obedientię, qđ selectos è nobilitate, prout fieri consueuerat senatores imperrabant à pōtifice confirmari. Post annumq; de quo diximus, Sarræ Columnensis, & Nicolai comitis Nolani de filijs Vrsi, alter ex Vrsi filijs Vrsus nomine, & Petrus Capotius fuerāt senatores, ad quorum anni finem discordia in plebe orta, unicus in alterum annum Ioannes de comite est suffectus, pontifexq; Innocētius earundem populi dissensionum occasione fretus obtinuit, senatorē urbi deinceps à se alienigenā immitti. Quo āno undesexagesimo salutis

terde-

Anno sal. Mccclix. terdeciesq; cēteno Raimundus de gēte Ptolemea Senis nobili, primus externorū senatorū munus gessit, & altero q sequutus est anno Ludouicus de Rocha Pisanus & Hungarus Saxoferratensis semestrē uterq; senatū habuit. Quibus postea anno sexagesimo successit annuus senator Thomas quidā Spoletinus, ad cuius anni finem exorto Romę tumultu, creati sunt septē reipublicæ reformatores, q senatus potestatē magistratumq; gesserunt. Demulsit aūt Romanos tantisper Innocentius pontifex, ut si Spoletinum exosi fuerant rusticū hominem, Hugonem ei dederit Lusignaneum Cypri regem, ab expeditione, de qua diximus in Turcos ducta reuersum, & maiora à Christianis autoritate operaq; pōtificis præsidia expectātē, ad cuius anni finē euicit Spoletinorum bonoris respectus, ut ea ex urbe Paulus Argenti comes Campelli, senatum altero anno gerēdum, administrandūq; acceperit. Quo itē anno Innocentius pont. est defunctus, cardinalesq; apud Auenionem coacti, Gulielmum Grisant Lemouicensem sancti Victoris Massiliensis abbatē legatione tunc ad Vicecomites in Italia fungentē in pōtificem delegerūt, cui Vrbano quinto fuit pōtifici appellatio. Isq; pro sua prudentia callens, nihil accepto pontificatu duxit antiquius, q Egidium cardinalem Hispanū Italiæ legatū de latere creatum ilico transmittere, qui rerum & itinerū Italiæ experientissimus Tridentina uia ingressus est. Inuentumq; Veronæ Scaligerum Canem, deinde accersitos Gonzagam, Ludouicum, Nicolaum marchionem Estensem, & Franciscum Carrariam, in sua & ecclesiæ fœdera aduersus uicecomites eō iunxit: & gerebant oēs tunc in Mutinensi aduersus Bernabouem, qui hinc Rhegium de Mantuano, & Mutinam de Ferrariensi agitans apud Salariam uicum castra habebat præsidio cōmunita, tulitq; Egidij cardinalis fortuna, Bernabouē ilico eodē in Salarię uico à sociorum bello copijs superari, adeo ut multi ex fortiorib. sui exercitus ceciderint, & plurimi fuerint capti, in queis fuere Ludouicus uicecomes Bernabouis ipsius ex pellice filius, Andreas Pepulus Bononia exul, Sinibaldus Ordelaffus, Paulus Mirandulanus, Guido Folianeus, Azo Corrigiēsis, Gulielmus Caualcabos Cremonēsis. Bernabos aūt manum saucius Creualcorē suū de agro Bononiensi Castellum de fuga se cōtulit. Egidiusq; legatus quum Bononiæ, post Rauēnæ, & inde Ferrariæ fuisset, accessit Cesenā, in qua urbe palatio prima legatione & arce insigni à se ornata plurimū diuersatus est. Ad finē uero quarti legationis suæ mēsis Francorum Angliæ, & Cypri regum oratores, quē agentē Cesenæ Egidium adissent, ut pacem uicecomitibus daret, orauerunt, quæ uocatis bello socijs ecclesiæ studentibus, de quibus supra diximus, obnixius mense Iunio cōstituta est. Angebat eñ animo Egidium Ioannes Aucuch Anglicus, qui Bernaboui ad eā diē militans Florentinorum copias, apud Miniate uicecomitis oppidū profligauerat: & ex pacis fœdere ita dimittebaē, ut eius delendi spē legatus maximā cōciperet. Is eñ cum eo exercitu, quem in Aretinis eum & Tudertinis Vrbeuetanisq; ostendimus coegisse, oēs ecclesiæ hostes spe auxilijsq; fouebat. Egidius Thomæ Obitio Lucensi, rei militaris perito, per eā ætatē claro, in ducem copiarum ecclesiæ creato, tria equitū millia attribuit mercenaria, rēq; ab eo in Anglicos geri iussit: delatus Perusiam Obitius, & copijs auctus extra ecclesiæ in Aucucb duxit, sese in Aretini Cortonēsisq; agrorū finibus cōtinentē, qui & ipse magno uir animo pugnæ copiā fecit. Decertatūq; est horis quatuor priusq uictoria quò inclinatura foret, duces potuerint intelligere. Iuuit uero Obitiū peditatus multitudo, quę per riuos penetrans colli bus interiectos, de quibus pugnabat, Anglorū equos lāceis suffodebat, & parta est duci copiarū ecclesiæ ingens uictoria, qđ ex senis equitum millibus duci Anglico militantibus paucissimi euasere, Aucucbq; ipse princeps factus est per deditionē in Obitij potestatē. Cuius uictoriæ fama expectationi, quam Egidij legatio ubiq; in terra ecclesiæ fecerat, addita, oēs qui rebellauerant, ultro in subiectionē uenire fecit, ut intra primum q redierat annum ea pacifice possederit, quæ legatione prima Romanæ ecclesiæ acquisiuerat. Ea quum essent Vrbano pontifici nunciata, Romam & Italiam inuisere cōstituit, uenitq; ad quartū pontificatus sui annum, quem Correnti de itinere agentē Egidius adijt, prouincijsq;, urbibus, oppidis, & arcibus sibi traditis, legatione qđ petijt est dimissus. Inde quū pontificē in Lateranū usq; deduxisset, Viterbium reuersus est, ubi tertio post mēse obijt, corpusq; suū magna deductum eius prouinciæ populorū caterua sepulchro illatū est, quod in Assisinate sancti Francisci operis proximi ecclesia sibiipsi uiuēs extruxerat.

A xerat. Gesserāt senatum urbis semestrem per Vrbani absentis tempora externi nobiles, primū Rubeus Titius Florētinus iustitia seueriore clarus, post Guelfus ex Prato Bulsensis, deinde Bonifacius Ricardus Pistoriensis, ad cuius semestre finitū septem reipublicę reformatores successerunt, qui ad pōtificis usq; aduentū retinuerāt magistratum. Venit uerò ad Vrbanum pont. Romæ agentem anno duodeseptuagesimo terdecies centeno Carolus Imp. uxorem secum trahens & filios, fecitq; Padua & Bononia in Hetruriam iter. Et dum Pisis ageret Lucanos Pisanis, & Miniatas Florentinis rebelles in deditionē pro imperio accepit, nōnihilq; pecuniarum extorsit à populo Florētino rebelliones timente, in quas subiecti eis de Hetruria populi procliues erāt si modò princeps prǣstitisset assensum. Sed is Romā delatus, & paucis propter quæ uenerat, cum pōtifice expeditis, inter tertium q aduenerat mensem Italia excessit. Agentem Romæ Vrbanus stimulauit, ut apostolorū Petri & Pauli capita perquireret, quæ dei fauore inuenta, locello cōdidit eminente in Lateranensi ecclesia extāte, multo argento auro undiq; gēmato pluri An. sal. M.ccclxviij.

B mum exornata: dumq; ea Romę agit in Vrbeueteri & Mōtefalisco palatia construi curauit, curiales Transalpinos, quorū in Italiam ducendorū firmā cōceperat sententiam, inde cōsolaturus, qui loca scirent esse parata, ad quæ Romani grauitatem aeris per æstatis caumata declinaret, sed reuersus in Gallias apud Massiliā interijt, sanctitatis uitæ fama cōstanti opinione celebratissimus, cōtinuatoq; more pridē inchoato cardinales, Petrū Belfortis Lemouicensem in Gregorium undecimum pont. creauerunt. Profectus Italia Vrbanus pont. Ioannem Haucut Anglicum carcere liberatū copijs præfecerat Anglicis, quas Ægidius cardinalis legatus prælio captas Aretino sub diuersis ducib. cōseruauit, cū quibus Anglicis Haucut Bononiæ præsidio relictus legato suberat, Romādiolā pro ecclesia administrāti. Tres item legati, Perusiæ unus, in Marchia alius, & in patrimonio tertius erat apud Viterbium cōstitutus. Nam Romę datus singulo semestri à pontifice senator ius dicebat, & urbis custodiæ totius administrationis Banderesij gerebāt curam. Ea eīn regiminis forma inchoauerat, ex quo senatores à pontifice externos habere

C cœperāt, dictiq; fuerūt Banderesij à uexillis Gallico uel potius Germanico uerbo bādis longè prius in Italia appellatis. Singulæ eīn decuriæ suo interno scebantur signo, & qui sub illis cōscripti erant statum amantes præsentē, pariter cum decurionibus Banderesij appellabātur. Sed ad Gregorium, ad primum sui pōtificatus annum bella inter se Lombardi innouare cœperunt. Eratq; eadē redintegrata societas, quę aduersus uicecomites pugnare cōsueuerat, legati ecclesiæ in Romandiola, Scaligeri, Gonzagæ, Carrarij atq; Estensis. Primus itaq; sociorum bello impetus ad Rhegium est factus, quā urbem Estēsium Marchionū, Nicolai & Alberti fratrum ductor copiarum Lucius comes Theutōnicus proditione introductus ceperat, præter arcem, & duas illi subiectas portas, quum Bernabos superueniens, per arcemq; ingressus, Lucium pecunia, ut creditum est corruptum, facilimè expulit, nihilq; postea duobus in annis, qui secuti sunt eo gestū est bello memoratu dignum. Sed alias inter Italos, & quidem omnium potētissimos Venetos & Genuenses dissensio orta est, momēti plurimū habitura. Petrinus rex Cypri Petro suffe

D ctus patri corona ex more insigniendus celebrē apud Famaugustā habuit conuentum, cui Venetus Genuensisq; baiulus cum suorū quisq; comitiua interfuere. Sed cùm in ducenda ad palatium pompa ad dexterā regis eorum uterq; ambiret incedere, suborta cōtentione, Genuensiq; à Cypris æquè ac Venetis deturbato, honoratiorem locum Venetus obtinuit, quę contentio & inter cœnam reuocata est, Genuensesq; non deturbati conuiuio magis quàm uerberibus cędibusq; afflicti sunt. Anno itaq; qui secutus est, tertio septuagesimo terdeciesq; centeno, Petrus Fregosus, Dominici Fregosi duci Genuæ germanus frater educta triremiū trium & quadraginta classe Cyprū inuasit, quā classem machinis abundè munitam, quatuordecim uirorum millia habuisse cōperimus. Venissetq; planè id regnū in Genuensis populi potestatem, nisi rex multa cernēs iam amissa, ad misericordiā cōfugiens, pacem popościsset, per cuius datæ fœdera Famaugustā Genuensis in hæc tempora retinuit, & promissum quadraginta auri milium rex tributū aliquot annis postea persoluit. Duobusq; qui secuti sunt annis fames ualida Italiā omnem, ac multis orbis prouincias pressit. Anno autē pontificatus Gregorij quarto, Petrus Bituricensis S. Mariæ Transtyberinæ cardinalis legatus in Italiam ueniens, quum Ferra- An. sal. M.ccc. lxxiij.

riæ subſtitiſſet, conuenerunt ad eum comes Sabaudiæ, Nicolaus Gregorij pont. frater, E
Ioannes Haucut, Guido Polētenſis, Otho Brūſuicenſis copiarū dux, comes Gebenenſis dicti legati frater, & cum Bernaboue Galeatioq; uicecomitibus bienij induciæ cōſtitutæ ſunt. Ad quarum quidē induciarum finem anno Gregorij quinto expirātem nihil ferme turbationū interea eccleſiæ poſt eius pontificis creationē acciderat, præterquam Peruſiæ, quā urbem libertatis portionem cōſuetam recuperare adniſam legatus tumultuoſe, ſed paruo negocio compoſuerat, Florentiniq;, quibus eſſet cum pontifice fœdus, ſimul cum Senenſibus, Piſanis & Lucenſibus ab initio creationis illius conſtitutum, & ipſi queſiuerant nullis impliciti bellis, præterquā cum Vrbianis, quos per eam quietem omni Apennino in Hetruriā urgente, paruo tamen negocio deturbauerant: ſiue autem interim nouis Florentini exactionibus ſubditos grauarint populos, ſiue eadē manſerit, quam ſub ultimum Caroli Imp. in Italiam aduentum fuiſſe docuimus, rebellionis auiditas, Pratenſes illorū excutere iugum anno pontificis quinto cum legato Bononiæ quæſiuerant. Iſq; copias per aliam ſimulationem quum trans Apenninum miſiſſet, Florentini pecunia corruptas auerterunt, & coniuratione detecta Prati in nōnullos animaduerſum eſt, nec fecerūt Florentini eius cōceptæ iniuriæ pontifici aut legato querelā, cui potuit facillimē ſatisfieri, ſed facinus ad uindictam, uel potius, ut apparuit, per ambitionē aggreſſi ſunt omnium, quæ uſquā gentium audita ſunt, neſarium. Vexilla enim perpulchra literis cubitalibus aureis, unicis Libertas uerbis inſcripta Florētiæ in publico plurima pependerūt, quæ nuncijs tradita ſingulas ducentibus cohortes quaqua uerſum per terram eccleſiæ ſunt geſta. Primiq; Tifernates Ciuitatiſcaſtelli populus introducta cum libertatis uexillo cohorte præſidiū eccleſiæ expulerūt: pariter, ut paucis abſoluamus, Peruſiæ, Tuderti, Spoleti, Eugubij, Viterbij, & in Marchia primū Aſculi, poſt uniuerſa in prouincia pariter in Romādiola Foroliuij factum eſt. Populi enim in res nouas ſemper procliues, & pont. Romani eiuſq; curiæ relegationem in Gallias ægre ferentes, Florentinis libertatem oſtendētibus, & ad eam uel ui retinendam præſidia pollicentibus facilē crediderunt. Aſtorgius erat Manfredus in Romandiola nobilis Fauentinus, qui prægu G
ſtatam à genitore Bauari temporibus Fauentiæ tyrannidem ambiret, iſq; cum Gianaridum proditione cepiſſet, legatus Bononiæ ad eum ſubito opprimendū Ioannem Haucut cum omnibus copijs ex Bononia immiſit. Sed præſtò fuere tum libertatis præſidio ac uexillo Florētini & Bononienſes Haucut reſpectu exoneratis armis derepētē captis libertatē & ipſi exoptatiſſimā acclamauere. Excluſus eo modo Ioannes Haucut Fauentiam in rebellionē, ut exiſtimauit procliuem ingreſſus eſt, quā urbem efferata gens Anglica crudeliter diripuit, cędibus in armatis inermibuſq; uiris ita editis, ut ſoli qui de Fauentibus fuga prolapſi ſuperſtites ſint relicti. Fauētiamq; ſpoliatā, Ioannes Haucut, Nicolao & Alberto Eſtenſibus Marchionibus pro uiginti millibus aureis cùm uēdidiſſet, retinuit ſibi de Fauētino agro Bagnacauallū, quo in oppido aliquot poſtea mēſibus deſedit, nec tamen aliquot inde annis ita dimiſit, quin ſua in eo impedimēta cum præſidio conſeruauerit. Ea quæ in Italia gerebant, cùm eſſent Gregorio pont. nunciata, cardinalem unum appellatione Gebennenſem legatū in Italiam properare curauit, ſex millibus H
ex Britannia militibus equitibus ei attributis, qui pari cum legato celeritate uenerūt. Ingreſſi autē ſunt ſimul per Taurinos Italiam, nec priuſquā in Bononienſi agro, & ad urbis portas de itinere ſubſtiterunt. Dumq; urbs obſidione premit, legatus agro ab incendijs & rapinis cōſeruato, & ciuibus blandē appellatis, æſtatem ibi fruſtra cōſumpſit. Immiſerant enī in urbem Florentini Rodulfum Varaneum ducem ſuum, & copias quarū præſidio factioſi rebellionis autores Bononiam conſeruarunt. Ad ipſum itaq; autumni finē legatus Ceſenam in hiberna conceſſit, quæ dum parua in urbe ſerus & numero nimius ducit Brito, coacti rapinis obuiare Ceſenates, ſubitaq; in Britonibus ſexcentorum cædes cōmiſſa eſt, cæteri Britones extra mœnia ſunt compulſi. Continebat ſe in palatio ab Ægidio Cardinale Hiſpano in arcem cōmunito, Muratam appellāt, Gebennēſis legatus, qui cōmiſſam à populo in Britonibus cædem ulciſci per iracundiam properans, illos per ſuperiorē arcem Ceſenam introductos debacchari in multitudinem permiſit, cædeq; Ceſenatibus in quadruplo reddita, & urbe miſerabili modo direpta, mulieres ſolæ ſunt retētæ, quas ſuæ libidini idoneas cenſuerūt, cæteris poſt profugos urbe mares cō-

uicſo

A uicio deturbatis, ut melius quàm Fauētini & Cesenates fecisse sint uisi Foroliuienses, qui ad prima ostensa à Florentinis, sicut docuimus, libertatis signa, Sinibaldū, Cecum, Pinum, Ioannem, Theobaldum, Ordelaffos, in dominos accersiuerāt. Gregorius interea pont. cum esset in Italia cōuersatus, qui Baldi iurecōsultissimi Perusię diu auditor fuerat, prudēter considerauit suum in Italiam reditum præ cæteris posse rem ecclesiasticam instaurare. Et forte eo sic cogitāte, episcopus quem de reditu ad suam ecclesiā admonebat, familiaritatis confidētia, Et tu, inquit, pater sancte, cur non ad tuam ipse accedis ecclesiā? Quare Gregorius instituit properare. Sed cū Agnatis & Gallicis id in primis odiosum fore cernēs, triremes in Rhodano cælatis omnibus causam paratæ sunt, & breui post pōtifex cum illis qui præsto iubenti affuere delapsus est, perpetuaque nauigatione tēpestatibus sæpenumero agitata cum triremibus una & uiginti Genuam primo, post Cornetū, inde terra Romā Ianuario peruenit. Anno salutis sexto septuagesimo terdeciesque centeno, qui pōtificatus sui septimus, & relegationis in Gallias Romanę ecclesiæ septuagesimus annumerabatur. An.sal. M.cclxxvi.

B Fuit ea dies populo Romano lætissima, Florētino autē terribilis, quòd omnes existimauerūt pontificē cum Britones Anglicique tanto numero militarēt, rem ecclesiasticam breui cum tyrannorum excidio instauraturum. Egit tamē principio aduentus sui pontifex natura mitis & optimæ mētis de pace cum Florētino populo cōstituenda, quā illi ob errati magnitudinem non satis tutam fore suspicati artibus declinauere, & ad Bernabouem cōuersi antiquum hostem, sed cui pontificis in Italiam reditus esset formidolosus, intercessione eius Ioannem Haucut pecunia corruptum ad suas partes inclinare fecerūt. Erat enim Bagnacauali ad pontificem quū iussisset accepta pecunia accessurus. Eiusque præsidij accessione in eam Florentini superbiam sunt elati, ut spretis quibus ad ea paruerant tempora censuris, contraque interdictū diuinis ubique in eorū dominio operā à sacerdotibus dari iusserint. Reddidit tamen Florentinis pontifex sua prudentia par incommodū, Varaneo in suas partes perducto, cui Britones duo mille ducēdos attribuit, & Bononienses urbē in sua & ecclesiæ obedientia administrare permissos

C conciliauit. Eodē uerò aduētus Gregorij pontificis in Italiam anno, ac propemodū tēpore belli omniū memorabilis, quæ multis ante seculis gesta sunt, semina sunt iacta. Kaloiannem Constātinopolitanum Imp. Andronicus filius cum Genuensium auxilio pepulisset, Veneti in patriam per arma reduxerunt, profugusque patria Andronicus Tenedon insulam Genuensibus promiserat, cuius oppidum nobile appellatum Kaloiannes Venetis quū dedisset, insula quoque omnis in eorum potestatem retenta est. Tulerunt id ægerrimè Genuenses, nec tamē ad arma prosilire cum celeritate uoluerūt, qui alio in urbe premebātur incommodo. Gregorius nanque pontifex quòd Florentini quibus sacris interdixerat, non in patria magis quàm ubicunque gentiū commorantibus Genuæ sacris interesse permittebātur, urbem quoque Genuā simili supposuit interdicto: per quod tēpus à Bernaboue cum Florētinis sequestrē se ingerēte, ut pontifici gratificaretur, pacis mentio fieri cœpta est: sed importuna nunc Italiæ, imò orbis Christiani rebus mors Gregorium pōt. octauo anno Romæ extinxit, & maiora dolorum initia sunt secuta. Cardi-

D nalibus ad S. Mariam, nouam appellāt, ut iusta de more Gregorio pont. soluerent conuenientibus, Romani ciues blandè prius appellatis exoratisque cardinalibus, ut Romanum, aut saltem Italicum pontificē crearent, ad eam postea temeritatem, non quidē malignandi animo, sed imprudētia adducti sunt, ut eandem petitionem circum ecclesiā inconditis uocibus acclamauerint, eisdemque postea patribus in conclaue ad S. Petri basilicam coactis clausisque, & si pariter est clamatū, nihil tamen ita uiolentum aut terribile dictum factúmue est, ut impressio potuerit appellari. Sed distinebat interea clausos patres dolus à quo dissidij mala postmodum eruperūt, Gallici eñ numero tredecim unum ex corpore suo, ut haberent pontificē enitebantur, & inter quatuor Italici Romanique generis unus gente Vrsinus papatū ambiebat. Tulit uerò casus Gallicorū partem ob Lemouicensium ex ipsis inuidiam, qui papatum diu continuauerant, ita Italicis consentire, ut Bartolomæum Barensem archiepiscopū patria Neapolitanum creari pontificē Vrbanum nominis ordine sextū sint assensi, prius tamen quàm aperto conclaui nouus introduci potuerit electus, Gallici cardinales pœnitētia, ut apparuit, ducti, simulato timore à

Romanis,quibus in Romano nõ esse satisfactum cauillabãtur,pars in molem Adriani, B
pars in montes extra urbem confugerũt. Et cardinalis ipse Vrsinus spem in dissidio reti
nens Vicumuariũ se contulit. Accepto tamen à populo post in pontificẽ Vrbano,& à
cardinalibus,qui mãserant,ac Romanis populariter cum gaudio accurrẽtibus adorato,
cæteri cardinales ex latebris prodierũt,à quibus omnibus per tres menses Vrbanus in
pontificẽ ritè purè & ordine creatum est habitus. Superuenientibus inde æstatis cauma
tibus optata Gallicis occasio est oblata,oratum nanq; pontificẽ facile in sententiã addu
xerunt,ut mutãdi aeris prætextu,Ananiã eis licuerit se cõ ferre,unde breui Fũdos trans-
fugerũt,Ioannæ fisi regimine,cum qua gẽte,ut ostẽdimus,Gallica de securitate perfugij
constituerant.Erant autẽ octo cardinales,qui uiciosam fuisse Vrbani electionẽ causati,
alium in pontificẽ delegerunt Gebennensem illum,quẽ in Romandiola legatum fuisse
docuimus.Eiq; septimo Clemẽti indita est appellatio.Hęc uerò quæ in pontificatu sub-
orta est diuisio, terram ecclesiæ atq; omnẽ ferè Italiam ad tempus reddidit quietissimã.
Omnes enim tyrãni in occupatis de ecclesiæ terra urbibus libentissimè quieti fuerũt.Et F
Genuẽses bello intẽti,quod in Venetos propter Tenedon occupatã destinauerãt, cum
Ludouico Vngariæ rege belli fœdera constituerũt,in quæ paulopost Franciscũ Carra-
riensem Paduæ dominum,cui seniori fuit appellatio traxerunt. Quo suadente dux Au-
striæ,& patriarcha Aquileiensis palli sunt in eadẽ fœdera colligari.Sed & Petrinus Lu-
signaneus Cypri rex Bernaboſq; uicecomes Mediolanensis in Venetorũ partes per fœ
dera concesserunt.Prima Genuensis populi expeditio in tantum ducenda bellũ,Ludo-
uico Fischeo nobili Guelfarũ partium Genuensi commissa est, qui decẽ eductis triremi
bus cùm ad orientales nauigaturus partes littora attigisset Romana,ad Antij portũ Ve
netorum classi quatuordecim triremiũ obuiauit,quã Victor duceret cognomẽto fami-
liæ Pisaneus Et prælium ex improuiso commissum est,in quo triremes quinq; de Genu
ensi Venetus cepit,unam inter pugnandũ ruinis Neroniani portus afflictã mare absor-
buit,quatuor de fuga prolapsæ Genuam redierunt.Quæ belli alea infeliciter à Genuẽsi
icta,q̃d plerũq; assolet,infelicis quoq; sibi exitus prognosticon fuit,& paulo prius mar- G
chiones Carretẽsis Riperiæ occidẽtalis Genuę nobiles à Bernaboue uicecomite,ac Ve
netis quorũ partes in bello sectabãtur,copijs aucti Albiganam, Naulũ, & Castrumfrã-
cum de Genuensibus occuparãt. Quibus impulsi cladibus Genuenses ad felicitatẽ con
fugerunt ciuium ex suis,qui in bellis aduersus Venetos aliàs gestis uictoria usi erãt,Lu-
cianoq; Auriæ præfecto classis quẽ Admirrhatũ appellãt declarato,duæ & uiginti trire
mes ex Genua attributæ sunt.Perq; id tempus Dominicus Fregosus, qui Genuẽsiũ du-
catui diu & gloriose præfuerat, fraude & armis deiectus,capiulq; cũ Petro fratre carce-
ratus est,Nicolausq; Guarcus in ducẽ assumptus,Bernabos uicecomes Petrino Cyprio
regi filiam in uxorem sponsam per triremes duodecim misit,quarum sex Cathelanę sex
fuerunt Venetæ à piratis armatæ, sponsaq; accepta rex triremes has mercede cõductas
ad Famaugustæ obsidionẽ mittẽs,ipse cum terrestri paratissimo exercitu est profectus,
oppugnataq; aliquandiu terra & mari urbs uentura erat in illius potestatẽ, si maritimæ
terrestris oppugnatio pares animos,parem audaciã habuissent : eoq; exercitu dissipato H
re infecta,sex Venetæ triremes in patriã redeũtes,cum Victori Pisaneo Venetiæ classis
præfecto triginta ducẽtæ triremes obuiassent, ab eo retentæ sunt. Pariterq; per id tẽpo-
ris Lucianus Auria Genuensis præfectus classis uiginti ducens triremes,Iaderã se con-
tulerat regis Vngariæ urbem, à cuius uicinia Veneti maiora cæteris omnibus incõmo-
da,& Genuẽses econtra summam opportunitatem eius belli tẽporibus acceperũt. Cõ-
tulit se tamẽ Iaderam Venetus Pisaneus Genuensem Lucianum in prælium prouocãs,
qui se tam diu in portu cathenato cõtinuit, quoad ille in ancoris ad sagittæ iactum cõsti
tit.Abeuntem postea Venetum Genuensis insequi simulãs, ad ipsum portus exitũ sub-
stitit.Pisaneus uerò cum retracta classe,Dalmatiæ oram legẽs, Catarũm regis Vngariæ
urbem captã diripuit incenditq;. Pariter paulopost Sibinicum eiusdem regis ciuitas,ab
eodem Veneto ui expugnata,& direptione incẽdioq; uastata est.Sed aditi Arbẽses op-
pugnationibusq; territi,oppidum & insulã dedidere, Carolum interea Zenum Veneti
cum triremibus nouẽ ea ratione maria circuire ac perlustrare iusserũt,ut hosti ubiq; infe
stum

A stum suorum tutelæ promptum se paratumq; exhiberet, munus ea uigilantia, ea uirtute uiro dignissimũ. Is enim ad inferum delatus mare, illud ubiq; Genuensibus infestũ reddidit. Malæ tamen aleæ, quã Genuenses huius belli initio iecisse diximus, melior breui fortuna arrisit. Cathelani nanq; omissa Venetorum societate, pacem cum illis constituerunt. Et Galeatius Bernabouis frater, ac dominiorũ pro medietate particeps obijt, relicto filio Ioãne Galeatio hærede ac in dominijs successore. Subsequẽtisq; ueris initio anni noni septuagesimi terdeciesq; cẽteni marchiones Carretẽses ijs quæ ceperãt, redditis oppidis & castellis in gratiam pacemq; cum Genuensibus & patria rediere. Per mẽsem dehinc Maium Lucianus Aurius Genuensium classis præfectus Venetam classem Polensi in portu sedentẽ impetijt: præfecto Pisaneo una & uiginti erãt triremes, cùm duas plures duceret Lucianus, conflictuq; magno hincinde habito succumbẽs Venetus duo deuiginti triremes amisit. Sed Aurius Lucianus præfectus, dum uictoria propemodum cõsummata plenis, ut aiũt, oculis perfrui cupit, uultu casside reducta aperto, lãcea ictus *An.sal. M.ccclxxix.*

B cecidit. Vtraq; classe uictrice & uicta Iaderam perducta, captiui de Venetis præter remiges ad duo millia sunt inuenti, quum præter cæsos mare multos fugere natando adnisos absorbuerit, plures Polensiũ scaphæ fugiẽtes exceperint. Delata exinde ad Piceni oram Genuensem classis, multa Venetis incõmoda intulit, nauibus multis commeatu onustis, partim terrore ne Venetias peterent auersis, partim captis. Et Genuæ suffectus Luciano Petrus & ipse Aurius triremes nouẽ, naues minores, barchas appellãt, triginta Iaderam duxit. Premebantur interim terra etiã Veneti. Nam Franciscus Carrarius oppidum nomine Romanum de Taruisinis arcta cinxerat obsidione, in quę castra & Ludouici regis Vngari & patriarchæ Aquileiensis copiæ confluxerãt: copiarumq; regis Vngari ductor erat Carolus eius nepos, & Veneti tutanda re sua Taruisina unicũ opposuerant Albericum Cunij comitem, rei bellicæ omniũ eius temporis peritissimũ. Appulsus Iaderam Petrus Aurius triremes & nauigia tam de hoste capta, q̃ Genuensium uetera instaurat sexaginta triremium, & aliorum paris numeri nauigiorũ classem instruit, cuius

C pars Venetorũ urbis littora, & ipsum etiã portum irrumpere sæpius est adnixa. Sed habebant Veneti intentissimas pro littore, procq; portu custodias, hostem spiculis, & re cõminus gesta repellentes. Petrusq; interea cum maiore classis parte Foroiulianum circũuectus, Gradum tunc communitam urbem, deinde Humagum, post Ruinũ, & demum Caprulas cepit, in quæ spoliata ferro igniq; sæuitũ est, adeò ut mãserint immunita, addideruntq; tunc portui suo cathenas Veneti, præsidijs hinc inde firmatas ex materia, & addita sunt eidem littori trecentorum equitum peditatusq; conductitij præsidia: quum tamen proxima in fossa barcharum, lemborumq; & scapharum omnigenũ multitudini præfectus Ioannes Barbarichus custodiæ frequens & propè assiduus interesset, nihilq; minus in urbe ad ipsam S. Marci aream terra & canali, ut appellant, magno nauigijs noctu æquè ac interdiu custodiæ sunt habitæ. Quare Genuẽses Venetæ urbis aliqua inuadendæ omissa spe Clugiam se contulerũt, cuius portù & suburbijs, Clugiã paruã appellant, e uestigio sunt potiti, ad proximã inde Venetias uersus insulam cui Palestinæ fossæ

D uetus appellatio est, delati substiterũt. Quem in locũ Carrarienses ex agro Paduano cõmeatum abundè trãsmisit. Perq; id temporis Bernabos uicecomes, quã maritimo bello afferre nequiret opẽ, Venetis terra attulit, societate militũ, quos à uexillo Stellanos uocabãt, in Genuensem Riperiã immissa. Et erant equites quatuor millia, qui ad Harenecũ usq; Petri sacellum in Pulceferam delati uallem prædam uastitatemq; commisere, tam subitusq; fuit impetus, ut agentes rure per Iulij mensis caumata de more ciues cũ uxoribus & familia nonnulli fuerint intercepti: nec prodijt ex urbe in prælium quisquam uetitis magistratibus, ne si arma populo essent permissa, discordi plebe & nobilitate tumultuaretur. Sed cauponãs bellũ societas bene gerendæ pro Venetis & Bernaboue rei occasione spreta, acceptis à Genuensi undeuiginti aureorũ milibus, cum facta ingẽti præda septimo die in uicecomitis agrum redijt. Per quos item dies Carolus cum nomen triremibus in alterã delatus orientalẽ Genuę Riperiam facta in portu Veneris excẽsione omnia undiq; ferro igniq; uastauit. Coniuncti interea per Palestinæ opportunitatẽ Paduanis Genuenses maiora animis præsumere cœperũt. Vocatis nanq; quotquot ubiq;

in ſinu Adriatico Genuenſis habuit triremibus, oppugnata eſt crebro inſultu Clugia, a- B
deò defenſoribus ſiue incolis, ſiue Venetis munita, ut eius capiendæ ſpẽ nullã principio
Genuenſis habuerit. Capta tamẽ eſt multo partis utriuſq; cruore fuſo, ꝙ ſex milia utrin-
que uicti & uictoris exercitus, maiori tamen parte Clugienſes & Veneti cecidere, ma-
gnaq; uictor Genuenſis modeſtia uſus ſeruandæ mulierum pudicitiæ curam adhibuit.
Capti uerò ex Clugienſibus ac Venetis ad nongentos quinquaginta ſunt miſſi. Quæ
cùm eſſent Venetijs nunciata, cõſternatos omniũ animos pauor inuaſit, ut ſedentes ad
clauum eductos carcere captiuos è Genuẽſibus faciẽda pacis mẽtione Clugiã miſerint
oratores, nullis ut præfertur præſcriptis conditionibus, ſpretis nullis quas uictor dãdas
iniungendaſq; cenſeret. Genuenſi uerò ſicut & multis alibi plerunq; contigit, ut oblata
uti neſcius occaſione pacem recuſauerit, quacunque parta uictoria opimiorem. Id cum
Venetijs maximo omnium mœrore auditum eſt, ad defenſionẽ animi ſunt cõuerſi, pri-
mumq; omnium murus à portu, ad Nicolai cõfeſſoris ædem excitatus eſt, quo ſaluo Ge
nuenſes ſi littore in Methamaucum uerſo quod quærebant potiti fuiſſent, perruptione F
in urbis intima prohibebantur. Sed tum nullus erat patritius, qui claſſi neceſſario armã-
dæ tam periculoſo bello præfici pateretur, & ſi quẽ deſtinati animis uulgo diſſeminari
audiebatur, plebs obſtrepẽs daturam ſe in expeditionem nomina negabat, adeò patres
plebemq; non magis pauor, quàm deſperatio inuaſerat: caſu tamen & nemine certo au-
tore clamores in publica area inconditi ſunt auditi, unicum fore Piſaneum Victorẽ, cu-
ius ductu Veneti uincere aſſueti in hoſtem pugnaturi ſint. Eo exaudito fremitu dux ſe-
natu deducente ad infimum deſcendens palatium, Victorem carcere, in quẽ re ad Polã
malè geſta, fuerat coniectus, eductũ manuq; cõprehenſum bello maritimo pręfecit. Ac
ciditq; quo die Victor Piſaneus cum claſſe Venetiarũ portu egredi cœpit, Bebas caput
aggeris & S. Lazari unicum fieri in Genuenſium poteſtatem, quorum claſſis Metha-
mauchum delata, uicum omnẽ igni ſuppoſito cremauit. Lauretumq; ſubinde accidens,
oppido multis oppugnationibus eſt potita. His iactis captorum circa Clugiam locorũ G
fundamentis Genuenſes in urbis Venetę oppugnationẽ conatus cogitationeſq; uerte-
runt, triginta enim triremes ad portum urbis delatę, quum ſe à munitionibus, renitenti-
buſq; ui militibus arceri aditu conſpexerũt, in proximũ regreſſæ Mathamaucenſem in-
teriore foſſa Pupillã petiere, uicum tribus ab urbe miliaribus diſtantem, ad quẽ Ioannes
Barbadicus centum minimorũ nauigiorum, gonzarolos, barchas, & lembos appellãt,
claſſi præfectus ſeſe illis obuium dedit, pugnaq; natura loci inæqualiore præualuit Bar-
badicus, grauiora eñ Genuenſis nauigia triremes & barchæ nuſquã niſi alto canali po-
terant agi, quũ ſuos Barbadicus gonzarolos, ſuam lemborum ſcapharumq; turbam per
æſtum omni cãpo faceret uolitare, & fuerunt ei iam tum uſui nouum bombardæ inſtru-
mentum, quarũ ſingulas quęlibet etiam ſcapha habuit, nec fuit ea in nouitate inſtrumẽ-
ti aliqua tam exilis, quæ nõ binos & ternos unico ictu conficeret armatos, partim etiam
iuſſu eductis urbe tribus ceteis nauibus ad Marthæ ædem ſubmerſis, cathena ibi foſſam
clauſerunt pręſidijs undiq; cuſtodita, & ad S. Spiritus binis clauſa repagulis nauibus itẽ H
demerſis obſtructa eſt, ut poſtea ſemper ad Methamaucum ſe cõtinuerint Genuenſes.
Quo ex loco per integrum littus, quũ ad urbem terreſtri conatu penetrare quærerent,
dolo prius & aſtu res intentata eſt: ſtructis nanq; in nemore quod Methamaucũ & por-
tum urbis pari penè intercedit ſpatio inſidijs, præmiſſi ſunt acie ſtructa, ꝗ nouũ de quo
diximus littoris murum ut effringerẽt, aggredi ſimularunt: in quos equeſtris turma quũ
prouolaſſet prælium fuit, quale apertis campis in cõtinenti acerrimum cõſeri cõſueuit.
Sed erumpentibus magno numero ex inſidijs præualere incipiẽtibus Venetorũ equita
rus multis acceptis illatiſq; uulneribus intra murũ ſaluus euaſit. Cõtinebat uerò ſe Piſa-
neus claſſi Venetorũ maiori præfectus intra portus fauces, cathena, ut diximus, cõmu-
nitas, in hoſtẽ quacunq; ſiue aperto mari, ſiue intrinſeca foſſa premeret educere paratas.
Ea dum ſic aguntur, Andreas Cõtarenus dux, quod euenit futurũ ratus, ut maximo ge-
rendis rebus ſua præſentia adiumento foret, petitũ in totius belli ſententiã imperium à
patribus accepit. Sub quo Victor Piſaneus, & Dominicus Michael, tanquã magiſtri mi
litum rẽ geſſerũt, omniſq; claſſis ſummo parata conatu quatuor & triginta triremes ha-
buit.

A buit. Et Bernabos uicecomes interea diuertēdis à Clugiēsi bello Genuēsibus, Stellanorum opera iterum utebat. Hi Fauētino Astorgio Manfredo duce quatuor equitū milia ad seraphici Frācisci ædem, quę est in Bsamne Genuam proximè accesserūt. In quos pò stridie quàm aduenerat erupit populariter Genuensis, fractiq; castellani & fuga palàtes acti in eo montiū riuorumq; anfractu penè omnes capti sunt, & Astorgius agricolæ cuculione contectus euasit. Pariter per id temporis Kaloiannes Græcorum Imp. debitam ex fœdere præstitit operam, uicina Constantinopoli Pera Genuensium urbe incursionibus oppugnationibusq; agitata: sed intentum defensioni eius urbis Genuēsem maximè adiuuit Andronicus Imperatoris filius patri æquè ac Veneto hostis, cuius adolescētis Turcorum Bulgarorumq; opibus & societate freti timore is Imperator fide Venetis falsa in tāta belli difficultate Genuensium partes secutus est. Multa interim uarijs locis utrinq; accepta illataq; sunt damna in hoc opere omittenda. Quæ Venetis à commeatu laborantibus plurimum obfutura, quū intelligeret Franciscus Carrarius, Genuenses sedulo hortatus fuisse dicitur, ut Clugię cura custodiæ sibi demandata naues quotquot omnis generis ierant, eductas auertēdo Venetijs commeatu, Laderam inter & Anconem dispartirētur, alioquin fore affirmans, ut audacior redditus à desperatione Venetus eos omnes Clugiæ clausos opprimat. Et dum classem dux Venetus in urbe parat, uel potius gerēdæ rei tempus accommodū expectat, Carolus Zenus à Genuēsi Riperia in Aegeū delatus mare, ditissimæ Genuensium naui insidiatus, quam ab Alexandria senserat aduenturā: uector eius erat Genuensis, cognomine Bachignonus, qui nauis magnitudini trecentis communitæ armatis fisus, per medios nauigare hostes ausus est, ante portum Cretensem ancoras iecit. Sed affuit illico qui cum triremibus quindecim insequebatur Zenus, & nauem cepit diuitissimè oppugnatam, cuius mercimoniorū ualore trecentorum fermè miliū aureorum res Veneta maximè recreata est. Acciditq; felicem eam nunciationem primū Venetias afferri ab Anconitanis quatuor in triremi captis apud Brōdulum, quas species Alexandrinas Patauium importabant, missusq; est à Venetis, qui

C ducis & senatus urbis Zenum in patriam reuocaret. At Florētini quorum narratio gestorū superius nos tāto opere fatigauit per primos schismatis ecclesiæ annos, in quibus bellum quoq; à Venetis Genuensibusq; geri cœptū est, proprijs inter se laborauere dissidijs, quousq; Vrbano sexto, cuius partes in diuisione ecclesiæ sequebantur, sublato interdicto recōciliati sunt. Vrbano enim omnes Italici præter Ioannam reginam Neapolitanam, comitemq; Fundorū, & Franciscū de Vico Viterbium occupantē, natio quoq; Germanica, regna Portugalliæ & Angliæ, Gebēnensi antipapæ, oēs Galli, Hispanię citerior & ulterior paruere. Itaq; Vrbanus pont. Ioannæ auidus domandæ cupientissimè in eam Vngariæ regem impulit, ut Andreasij fratris mortem uel se adiutore ulcisceretur. Quod facinus cùm rex aggredi constituisset, Carolo filio in Taruisinis aduersus Venetos bellum gerenti iussit, ut ab eo discedens bello, nouum in Ioannā pergeret intentare, Carolusq; per simulationem componēdæ Genuensiū pacis uocatos ad se Venetorum oratores, quid animo moliretur edocuit, & nulla pacis mentione uerbo uel scripto

D facta, ipse cum pacis iter ingressus est tanta celeritate, ut tumidior fortè tunc Plauis fluuius ad octoginta eius comites in uortices rapuerit. Ianottum uerò Salernitanū sui exercitus ducem, cum his quæ in Taruisinis erāt copijs omnibus ad partes Hetruriæ eo cōsilio iussit properare, ut præda interim dum ipse rediret, ditaretur. Et Veneti occasione oblata usi, Albricum Cunij comitē suarum in Taruisinis copiarū ducē dimiserunt. Qui altero Venetis militante Ferabach quodā Germano cum equitibus quadringētis secū ducto Barbianum in Romādiolam accessit. Et Ianottus utrunq; ducē uerbis & pecunia Caroli in societatem cùm recepisset, uia Ariminensi trāsmisso Apennino, nō prius q̄ in Senensi agro de itinere quieuit. Habuerāt interea Florētini omnes dicti exercitus etiā diurnos progressus exploratos, in eam adducti diligentiā solicitudinemq;, q multos ex suis extorribus in ea castra intellexerāt conuenisse. Hincq; Ioannam Haucutab ultimo pōt. Gregorij tēpore parua in Bagnacauallo pecunia substētatū addito maiore stipēdio in Hetruriā accersiuerāt. Qui eqies ad quatuor milia pedites penè totidē secū traxerat. Sed ad rem Venetā, Caroli Zeni aduentu in Histriam renunciato mota est in Clugiam

expeditio Kalend. Ianuarij duodecimo. Primiq; omnium Pisaneus, Tadeus, Iustinianus E
cum triremibus quatuordecim nocte cōcubia silentio accedentes ceteas ingentes duas remulco attraxere, qui nullis ad Clugiæ portū custodibus inuentis ingressi sunt, priusq; quàm è Clugia quisquam contenderet repugnare, cetearum una ad continētem appulsa, alteram egerunt transuersam, ut duabus his tanquam ualuis clauso portu Genuensc nauigium exitu arceretur. Erupit tamen ilico Genuensium uix maxima armatorū ignē facibus furentium, & cùm ad diluculum subobscurum iam fatiscens armis, hincinde nō nulli rem gererent, tum Genuensis multitudo nauibus cremandis, Veneta perforandis mergendisq; intentior fuit, ornatioreq; nauium parte cōtignatione suprema superemi- nente tota ardente, ac omnino igni absumpta nauium corpora subsiderūt. Aderat cum classe tota dux Cōtarenus, qui quernis palis lōgissimis in altum machinationibus actis naues circumsepsit, eaq; septa portum arctiore obstaculo claudebāt. Tertium iam diem Venetus iactis ad Clugiæ portum repagulis solidè confirmādis intentior, crebra die noctuq; commiserat in hostem prælia, in quibus ceciderant utrinq; multi, plurimi fuerant F
uulnerati, quū maiore solito Genuensis impetu, maiore militū numero, in Clugiam delatus est nouam, præsidium ut ostentabat, demoliri aggressurus, quod Veneti clausuris, Lupā uocant, munitissimū imponebant, per quā simulationē Genuenses oculos intentionemq; Venetorū auersum iri quærebāt, ne triremes cernerēt suas, quas alia circūductas uia per Brondulensem portum tertio à Clugia miliario educere moliebant. Diesq; ea erat natalis domini uigilia celebris. Intellexit tamē dolum dux Venetus, & Pisaneus cum triremibus aliquot accedēs, Fredericoq; Cornario cōiunctus est, qui Brōdulensis portus custodiæ & stationi præerat: unde Genuēsis eruptione & fuga prohibitus est, triremes nanq; suas Genuenses arctiore canali & uix minora tolerante nauigia machinamentis trahere cogebātur. Monasterium erat S. Michaelis portui proximum Brondulensi, paucorum capax monachorū, quod Genuensis dux exercitus Petrus Aurius plācato & aggere circūducto cōmuniuit, ex eo hosti tam diu repugnare conatus, quousq; triremes eò attractas educendi præstaretur occasio. Et in ea Genuensiū castra per Athe G
sim fluuium, qua in Adriaticum labens, portum efficit Brondulensem, Patauinis patebat accessus data enixè opera conantibus ne hostis Venetorum à commeatu laboraret. Nec poterat eos sicut superiore ad Methamaucū loco fecerat Ioannes Barbadicus, cum suis centum scaphis & lembis per paludes stagnaq; uolitans prohibere. Dumq; ea geruntur, postridie natalem domini Carolus Zenus ab Histria Venetias delatus in maiora ad Clugiam castra uenit. Quo narrante dux senatusq; primum plenè didicit, quanta is præstans præfectus præclarè in hostes gesserat. Submersa de hostibus septuaginta uarij generis nauigia, captos in Barchignona, præter remiges & armatos, mercatores è Genua trecentos, & relatas in urbem merces ualoris trecentorū milium aureorum. Erecti animis Zeni aduentu Veneti, cum ad Brondulensia castra cum triremibus quatuordecim, quas adduxerat properare iusserunt. Quo simul cum Pisaneo curante præsidia quatuor ad portum excitata, & cetea sicut in Clugiensi, demersa est, quæ & quernis palis in altum depressis circumsepta est, spatio in sinistro portus latere oriētem uersus solē H
relicto, per quod triremi pateret accessus: immissæ enim eò triremes quatuor, ad Lauretumq; delatæ oppidum triduo oppugnatum ui ceperunt, quo oppido in potestatem facto, & addita statione firmato peropportunum Genuensi in Ferrarienses effugium est ademptum. Ea ad Blondulum attentius dum geruntur, Genuenses maiora ad Clugiam castra perrumpere ac dissipare aggressi sunt, impetu enim conatu maximo in præsidiū ad Lupā facto, terra ibi & lembis scaphis, ratibusq; ad mersas naues incubuere: sed cunctis apud ducem senatumq; Venetum nihil tale opinātibus, ideoq; nimium negligētibus peropportunè Zenus affuit, qui maiora in concilio belli negocia cum sedentibus ad reipublicæ clauum acturus, triremem ad præsidium eo momento per ipsam appulit Lupam, quo Genuenses illud furore & audacia impetierūt. Nec mora, Zenus suos omnes etiam remiges in littus iubens hosti cōgreditur, furentē reprimit, & hinc accuratissimo ordine Venetorum multitudini ductorem ex suis non deesse, inde pleno spei & conceptæ uictoriæ Genuensi nō defore qui resistat ostēdit. Gesta est res multis utrinq; uulneribus,

A tribus, multis cædibus. Sed euicit numero & iaculorũ bõbardarumq; in propugnaculis dispositorum opportunitate superior Veneta multitudo, Genuẽsisq; posthac erumpẽdi eo portu spem omnino abiecit. Conatos postea canali ad Blasij martyris ædẽ ducẽte, & falsis custodibus Brõdulẽsi portu perrumpere, Pisaneus ferro illatisq; uulneribus repulit. Adducto in eam rerum difficultatẽ Genuensi Frãciscus Carrarius nullo deerat loco, qui præter commeatus copiam utrisque castris abunde subministratam, præter tyrones fossoresq; datus, quadringentos quoq; lectissimos milites armis egregie munitos, prouisionatos tunc appellabãt, Clugia immisit. Ecõtraq; Veneti duobus uirorum milibus equestria facere stipẽdia assuetis, qbus singulis alter adesset uirtute par, & quatuor item milibus ex suis extra naues pugnare solitis, Carolũ Zenum præfecerũt, ut una eademq; præfectura & triremes suas quatuordecim, & hos octo milia ductitaret. Eo ornatus iniuncto munere Zenus præsidium Brõdulensi monasterio à Genuẽsibus impositũ pertentare statuit, nulla ut cõstat potiundi spe, sed manum cum hoste conferendi auiditate.

B Proditq; in certamen audax & ipse Petrus Auria Genuensis exercitus Imperator, gerebaturq; ad ipsum Bronduli portum utrinq; mari & terra prælium, uel ea ratione sola dispar, q; Zeno quatuordecim, Auriæ decem triremes erant: idq; nauale inchoatum, quia canalis hostium qua desinit in portum, unica utrinq; triremi usus erat, intermiserunt, & terra totis uirib. est cõcursum, preualuissetq; Venetus nisi à Clugia nauibus, & terra Genuensi suppetiæ aduenissent. Quod cùm intellexit Pisaneus, & ipse in prælium nauigio aduolãs ad triremes Auriæ est delatus: sub cuius aduẽtum Petrus Auria, dum Zeno repugnat, bombarda ictus interijt. Eiusq; casu cõsternati animi Genuenses igne triremes suas decem circumquaq; subiecto cremare cœperunt, quibus iam ardẽtibus excepti in terram, qui confecerãt milites, prælium & ipsi cum terrestribus copijs inierũt. Quin etiã relicta à Petro Auria, dum præliũ inchoauit, monasterij castello præsidia illo derelicto ad suum exercitum confugerũt. Exinde Genuensium exercitus omnis pedem in paruã Clugiam referre cœpit. Vrgebat autẽ impiger Zenus, Pisaneusq; Genuẽsium triremes,

C quas cupiuerat cõseruare: arsisse uidens, turmis in littus expositis, Zeni copijs se cõiunxit, ut Genuensem Venetumq; scriptores, quos attente obseruo, uideam pariter affirmare, ad tredecim milia Genuẽses, Venetos tria milia plures eo prælio decertasse. Nouã ueteri Clugiæ pons iungebat ex materia longiusculus, ad quẽ prælij uis maxima hæsit, & dum Genuensiũ resistere nequeuntiũ fuga per eum committitur tumultuosior, qui postremi erant hosti repugnare cõpulsi, ferociores à desperatione sunt redditi, adeò ut uulneribus cædibusq; haudquaquã paucioribus q; inferret, acceptis Venetus urgere desierit. Et interea cùm pellẽtes sese inuicem Genuenses ponte multos deijcerent, deijcerenturq;, tum plurimi natando, & pars illos amplexãdo euadere confisi, in canale ruentes, aut mergebantur, aut à munitioris Barbadici classis, qui aduolarãt militibus cædebantur, quin tãta Genuẽsis calamitas casu pontis pondus ferre nequeuntis accumulata est. Qua in ruina Thomas Goanus prẽstãs Genuẽsis occubuit, intercepti sunt eius diei prælio Genuenses ad sexcentos: cum penè totidẽ Petrus Auria cædis socios habuerit, Bar-

D badicusq; interea cum Cẽterea classe sua repertas in fossa uinearum appellata triremes Genuensiũ quinq; & in eis milites ad octoginta, qui cæteros uiso hoste fuga prolapsos sequi nesciẽrãt, integras cepit. Quo in tanto uictoriæ cursu aliud quoq; Veneto cõmodum, quo maiori multo Genuensi fuit incommodo accessit. Ignarus enim eorũ quæ die illa fiebant, Patauinus onerarijs nouem nauibus commeatũ omnifariam Genuensibus in utraq; castra mittebat, quas à longe cõspectas Barbadicus classe aduolãs ad Venetorum castra perduxit. Vere interim nouo ad Februarij exitũ inchoãte eruptiones uariæ à Genuensibus intẽtatæ, debiles Clugia & sexu ætateq; defensioni milites ut augescẽti in dies caristiæ succurrerent emissi, quorũ intercepta pars maxima in urbẽ redire compulsa est. Sed & simili ac propè maiori, qua urbs Veneta premebatur, indigẽtiæ consulturi magistratus, Tadeum Iustinianum cum triremibus sex, ut expediret annonam ab Apulia comportandã, nauigare iusserũt. Et Genuenses paulo prius audito Petri Auriæ casu, Mattheum Marusum nouem præfectum triremibus emiserãt Clugiam uersus suis præsidio accessurum, qui medio iam Aprili Iustiniano apud Manfrodoniã obuius eum prælio superauit, cepitq;. Quod uerò res gesta in portu est Spontino, ducentis ex classe

Veneta

Veneta cum Tadeo in Genuensis potestatẽ factis, cæteri in cõtinentem profugi euaserunt, Marufusq́; Venetas triremes, & multas quæ ad Tadeum conuehserãt mercatorum onerarias incendit. Carestia interim ac prope fames Venetos & in urbe & in castris, pariter Genuẽses in Clugia male habebat, nisi furto & magno manifestoq́; periculo aliqd Clugiam à Patauio importari. Per quod tempus accedens Genuam missus ab Vrbano pont. Romano, Agapitus de Columna cardinalis, Genuensibus frustra de pace tentatis Romam redijt. Et Marufus ladeiam delatus multis triremibus, & omnigenum nauigijs Genuensium undiq; cõtractis cum ingenti classe ad Clugiæ littora usq; ad Venetorum castris interiacẽtia se cõtulit, & quũ nihil moueri cerneret, ad Fossiones est delatus. Veneti uerò ueriti ne dum Clugiã obstinatius obsidẽt, incommodũ in patria à nouo hoste Marufo incurrãt, portum urbis addita densissimi muri turre quę extat decreuerũt communire, ductusq́; est in stationem nouus in eo littore equitatus, cui Iacobus præfuit Caballus nobilis Veronẽsis, turriq́; septimo die inchoata, Marufus cũ triremibus uigintiduabus ad ipsa portus hostia nonis Iunij se contulit, ubi horas ad octo in prælium paratus cõstitit, & quũ nihil aut ipse auderet intentare, aut ab hostibus moueri cerneret, Methamaucũ, & inde ad Piceni oram adnauigauit, naues intercepturus onerarias, quę annonæ importaturæ non minus auidè q̃ necessario à Venetis expectabantur. Subsecutæ uerò sunt Venetorũ triremes quinq; & uiginti, quæ Marufo nusquam inuento cum annona incolumes redierũt. Earumq; aduentu erecta est mirum in modũ ac recreata res Veneta, per quos dies Iunio iam medio, Franciscus Carrarius ut Venetos à rebus Clugiæ diuerteret, castra ad Taruisiũ est metatus, & ne Veneti uia faciliore subuenirẽt, Silũ amnẽ clausura sepsit, excitatis undiq; præsidijs cõmunita. Quæ dum ad Silum aguntur, & Veneti immissis lembis, barchisq; conatus hostiles magis intelligere, q̃ propulsare quærũt, Genuenses Clugiam captiuis, & mulieribus penè ducentis exonerauerunt. Quibus ad ducem Venetum perductis, compertum est fame Genuenses clausos parum diu tolerabili laborare. Et Carrarius & si aliena inuasẽrat, ꝓprijs timere incipiẽs Plebẽsacci oppidum Patauini agri in stagna uergẽtis arce cœpit ualidissima cõmunire. Auctus interim à Genua triremibus septẽ Marufus classem unius de triginta triremiũ ad ueteris nouęq; Clugiæ littus duxit, nil magis sperãs expectansq́; q̃ ut Venetis ex alteris siue utrisq; castris in prælium prodeuntibus clausi erumperent, Veneti interea ex Lupensi præsidio bombardas in illos & pariter in clausos eruptionẽ, ut apparebat molientes faciebãt, nec aliter ut moueiẽt adduci poterãt. Tum Marufus clausis significare, & illi ecõtra signo simili respondere, quod cõmuni utrinq; consilio agendum ducerent. Erat eñ in turri Clugiæ cãpanaria uelum maiori antenna in sublime, sicut in nauigio substentatũ, quod uarijs interdiu modis extensum cõtractũmue quũ teneretur, unico item de prætoria triremi uelo Marufus signis paribus respõdebat: quæ quum cernerent Veneti maiorem adducti in suspicionem, accuratiores & in omnẽ euentum paratiores reddebantur. Tandem quid utrinq; Genuenses molirentur apparuit. Ad centum clausi barchas lembosq; maiusculos ad Pareschermi magnitudinẽ abiete Clugiensium domibus detracta fabricauerant, in quibus si esset à Venetis in Marufum prælio cõcursum, erumpere intendebant: triremes eñ paucas habebãt saluas, & eas per repagula difficilius fuisset educere, quod ita totiens uicissim significatũ erat, Marufus immissa in Lupæ pręsidiũ triremi castellis circumquaq; munita ipse cum reliquis classe in prælium ruit, in quem dum omnis conuersus est Venetorum exercitus, clausi in barchis nauigantes cõtra clausurã mersis nauibus ceteris additam conuolãt, ferrisq; trabes quernas clausuræ, ut secent rapidè adnituñ. Sed bõbardæ ex castello Lupę, hinc Marufum inde secãtes clausos crebris ictibus conficiebãt. Marufo itaq; cui cum solis bõbardis erat certamen sensim recedẽte, facillimũ fuit septuaginta barchis à duce Veneto in clausos immissis eos facto impetu frãgere & fugare, quorũ ad sexaginta lẽbos interceperũt, præterq; captos interfecti sunt eo prælio Genuẽses multi, & qui superfuerũt animis cõsternatis, adeò ut Marufi classe nõdum ab oculis inspicientiũ euanescẽte, de faciẽda æquis cõditionibus deditione clausi in cõcilio egerint. Sed immissis oratoribus dux senatusq; eodẽ semp tenore respõdit, deditione se, si fieret, nullis fœderibus, nullis pręscriptis cõditionibus accepturos. Quæ Kal. Iu-
An. sal. M.ccclxxx. nij decimo anni salutis octogesimi terdecies cẽteni & facta est & nullo fœdere accepta.

Venerunt

A Venerunt in Venetorũ poteſtatem ea deditione quadrageſies quater cẽteni & quadra-
ginta, quorum duodeſeptuaginta fuerũt Patauini. Abituri ab expeditione Andreas Cõ
tarenus dux, & qui cum eo erant ſenatores, Victori Piſano in ſupremũ belli ductorem
declarato curam rerum demandarũt, Bucintorumq́ nauem prætoriam ad Lupam con-
ſcendens, dux per triumphi ſpeciem in urbem rediturus captiuos omnes in Venetũ car
cerem præmiſit, prodijtq́ obuiam ornatioribus ſcaphis, & Ganzarolis ordo omnis &
ætas ea lætitia & exultatione, quã præ ſe decuit ferre eos, qui ſcà tanta calamitate, à tan-
tis periculis emerſiſſe uidebãt. Triremes unamdeuiginti Clugiæ repertas habuit in præ-
dæ partẽ reſpublica. Clugienſibus ſua, quæ domi recognouerũt, reddita, militibus mer-
cennarijs cætera diripere permiſſum eſt. Nec tamẽ propterea quieuerũt Genuenſes, ſed
coactæ in ſinu Tergeſtino triremes eorũ duædequadraginta, Tergeſtinos Venetis re-
bellare coegerũt, qua ciuitate Genuẽſi recuſante ſubijci, Aquileienſis patriarcha poti-
tus eſt. Pauloq́ poſt Iuſtinopolim, quod oppidum caput Hiſtriæ appellãt, aggreſſa Ge-
B nuenſiũ claſſis ui captũ diripuerũt incenderũtq́, cuius arx Venetis manſit ſalua. Exinde
aucta in duas dequinquaginta triremes claſſis nonis Iunij ad Venetum portum ſe con-
tulit, quæ littus æquè ac portum armatis machinis completũ cernẽs in Hiſtriam reuer-
ſa, Polam urbem ui captam ſpoliatamq́ incendit: cui econtra apud Parentium contigit,
ut dum eam oppugnat urbem, multis acceptis uulneribus ſit repulſa. Piſaneus interea
cum Veneta claſſe turrium Bebis expugnatione exceptis Piranũ adnauigauit. Et Iuſti-
nopoli per arcem recepta præſidioq́ cõmunita, in Apuliam trãſmiſit. Per quod tempus
Genuenſes Arbenſi oppido poſt uarias oppugnationes ciuium deditione recepto, Si-
gniam delati & ui ceperũt, & incẽdio abſumpſerũt. Dum in Spõtino portu apud Man-
fredoniam Piſaneus decẽ Genuẽſium triremes per legatum perſequitur, ignauaq́ eius
ut opinatus eſt operã nõ potitur, ab iracundia ſicut exiſtimatũ eſt in languorem incidit.
Et præter omnium opinionem ad Auguſti mẽſis dimidium obijt, cuius Venetias delati
funus ſolenni apparatu publico celebratum eſt, Zenuſq́ Carolus ei ſuffectus, eadẽ qua
C delatus fuerat triremi ad claſſem accipiẽdam nauigauit. Continuauerat uerò obſidionẽ
Taruiſij Carrarius, qua ciuitate à commeatu laborante quũ potiri ſperat, Veneti à clau-
ſis admoniti, ſcaphis lembiſq́ Silum complent armato milite, æqua portione commea-
tuq́ onuſtis, adnauigatũq́ eſt aduerſo amne tãta celeritate, ut prius ad clauſtra à Carra-
rio impoſita, q́ ille terreſtri urgens obſidione ſenſerit, ſit peruentũ. Pugna tamen acris à
præſidiorum cuſtodibus adhibitiſq́ in ſtationem quotidianam militibus eſt commiſſa.
Sed præualuit bombardarũ, iaculorumq́ ſcorpionibus immiſſorum multitudine iuuen-
tus Veneta, & reiectis diſſipatiſq́ ui repagulis in urbem nauigio ui penetratũ eſt: repel-
lendoq́ terreſtri Carrarienſis exercitu copias cum magno cõtrahere impendio Veneti
quærerent, Iacobus Caballus Veronenſis à littorea ſtatione Meſtrum ire eſt iuſſus, hiſq́
planè iuſtum in exercitũ cõtractis, Britones magna eius pars perfidia uſi, ad Carrarium
tranſierũt, quorum acceſſione factum eſt, ut Caſtrofranco de Taruiſinis diu obſidione
preſſo Carrarius ſit potitus. Hyemis interim aduẽtu terra & mari ubiq́ præterquam ad
D obſeſſum Taruiſinũ eſt quietum. Vixq́ dum appetierat uer, quũ tãtis fretus copijs Car-
rarius Nauale oppidũ in Taruiſinis opulentũ deditione ciuium fame laborãtium cepit.
Eamq́ ob rẽ Veneti, quã amiſſuros ſe intelligebãt Taruiſinã urbẽ, miſſo ex ſenatu Pan-
taleone Barbo, ducibus Auſtriæ, quorũ pridẽ fuerat, permiſerũt. Idq́ Carrarius quũ au-
diſſet, dolens mœſtuſq́ obſidionẽ ſoluit. Carolus Zenus interea cum triremibus ſexde-
cim ad Piceni & Apuliæ oram delatus, onerarias annonã mercimoniaq́ in patriã defe-
rentes ſaluas redire curauerat. Inde in Genuẽſes ducẽs ad portũ Venetis ſubſtitit, haud-
quaquã diu moratus, quòd Iſnardus Guarcus ducis Genuæ frater germanus cum trire-
mibus una & uiginti à ſinu Adriatico, quẽ aliquãdiu perluſtrauerat, in eandẽ Riperiam
eſt reuerſus. Agebanturq́ iam eo bello omnia negligẽtius, utriſq́ quod cupiebãt ſperã-
tibus, ducẽ Sabaudiæ per dies ſingulos pacem quã diu quæſiuerat concluſurum, prout
tandẽ uiceſimaquarta Auguſti, anno ſalutis primo octogeſimo terdecies cẽteno in hãc
maximè formã concluſit rex Vngariæ, neminẽ piratam ſuis in Dalmatiæ locis tutũ eſſẽ
ꝑmitteret, neq́ ſal fieri fineret. Venetus ſingulo quoquo decẽnij anno ſeptẽ milia aure-
os ꝑſolueret, patriarchæ Aquileiẽſi eadẽ maneret, quæ ante bellũ eſſe cõſueuerat pacis
amicitiæq́

amicitięq; cōditio. Genuēsis, Venetusq; ablatas undiq; & direptas res, quę loco moueri B
possent, retineret, captosq; ante oīa liberaret. Nihil uerò magis in suspicionē Genuēsi uertebat, q̄ ne cęteris maximo Veneti incōmodo seruatis dimittēda Tenedo insula belli causa fraudem cōmitterent. Quamobrē orati Florentini ducentis milibus utrinq; uadati sunt, secundumq; id uadimonium dux Sabaudiæ castellū insulæ Tenedi excidendum ea cōditione pronunciauit, ut à neutra partium ullo unquā tempore ędificari liceret. Patauinas arces turrēsue ad fluuiorū ostia, stagnorumq; in agrum Patauinum exitus excitatas demoliretur, & finium utriusq; Patauini & Veneti dominiorū terminos missi à Sabaudiensi ad arbitrium regerent, partibusq; pręfigerent, seruata à cupientissimis, & planè fessis omnibus pacta, præter unū castelli Tenedon, quod Zanatus Mudacius nobilis Venetus suspicione iniecta, ne dirutū Græci reædificarēt, iussu ducis, senatusq; sui, ut redderet principio adduci nō potuit. Bernabouem uicecomitē pace exclusum fuisse Genuensium monumenta habēt, quod à Veneto scriptore omissum fuisse miratus sum.
Dum ea tāto in bello tam optataq; cōstituenda pace gerunt, Senenses & Pisani Iannotum Salernitanū regis Vngari, & Caroli eius nepotis copiarum ducem ad prædandum in se missum data pecunia auerterāt, Florentiniq; eorū exemplo pecunia, & ipsi quæsiuerant liberari, quā nisi reductis exulibus Iannottus accipere recusabat. Quę dum pretrahitur cōtentio, & agrum prementes Florentinū Iannotti copias Ioannes Haucut repellere enititur, rediit ex Vngaria in Italiam Carolus, octo milia equites Vngaros secū trahens. Isq; suorū uestigia Ariminensi uia secutus in Arretinos peruenit. Quam ciuitatem ciuili agitatā Guelforum Gibellinorumq; factione deditā accepit. Moxq; ad Iannottū Albricum & Ferabach delatus, apertū Florētinis uia Senensi bellum intulit, quod Ioānes Haucut copiis à Florētino tumultuariis, equitatuq; à Bononiensi missos adiutus, ex Stagia repellebat. Meliore tamē usi cōsilio Florētini, quadraginta millibus auri datis pacem à Carolo impetrauerūt, qui Romam & Vrbanum pont. quarto quàm is creatus erat anno cum eo exercitu maximo est delatus. Eodemq; anno salutis primo octogesimo, terdeciesq; centeno regnum ingressus est Neapolitanū. Et Ioannes Haucut Bagnacauallum oppidū, Nicolao & Alberto Estensibus uendidit. Qui marchiones emptā pariter ab eo Fauentiam amiserāt. Astorgius nanq; Māfredus eam furto & ciuium proditiōe ingressus obtinuit: fuit uerò mirabilis Caroli regis uictorię cursus, qui superato dissipatoq; uariis prœliis Ioannæ reginæ exercitu, Neapoli ciuium deditione potitus, illā in Castonouo obsedit, moxq; regnū exoneraturus tanta receptū celeritate, Albricū Cunii comitem primo, & paulopost Ferabach Germanum ea ratione dimisit, ut prœda copias sicut aliàs ingenio & uiribus usus cōseruare studeret, agebatq; Albricus in Tudertinorū finibus, quū est renūciatum Aretinos furore debacchatos, datum à Carolo rege præsidem, ad arcem profugum obsidere: reliquerat eīm Carolus principio in regnū ducturus, Aretii præsidem episcopū Virdimensem, qui uir Gallicus ciuiles exosus Italiæ diuisiones, Guelfos uoluerat Gibellinis in patria pares degere, & utraq; pars seorsum delationibus factis à Carolo impetrauerat, successorē illi Italicū dari, quē Carolus immiserat earum diuisionū à Guelfo & Gibellino nomine omnino ignarū Iacobum Carazolā Neapolitanum. Isq; uir dum uestigia secutus Virdimensis episcopi ciuitatē iustitia & æquitate concordē studet retinere, concita in furorem plebs Guelfa nobilitatem Gibellinā, ut eiiceret intentauit. Sed profugi in arcem cum præside nobiles arma & ipsi parabant, quum agere in Tudertinis Albricum Carazola certior factus, illum perproperè accersiuit, qui Aretium ingressus, copias in cōcessam à præside Guelforum direptionē dimisit. Sed quod sæpe aliàs cōtigisse cōstat, inchoata ordine interdiu in sontes direptio, noctu uniuersalis utriusq; factionis & sectæ omnium secuta est, à cædibus tamen & uiolētia mulierum, quod solum potuit Albricus temperatum est. Secutus fuerat lentiore gradu Albricum Ferabach pabuli & cōmeatuum indigētiæ cōsulturus, quod facturi exercitus eodem coniuncti itinere uidebantur. Quamprimum tamen quid Albrico contigerat intellexit, deuorato itinere, quod Albrici copiis fuerat reliquum in Aretio abrasit. Quumq; parum esset quod Aretii inuenerant Ferabach cōmilitones, in agrum Florentinum ex improuiso delati, prædā inde nō exiguā prius q̄ à Ioanne Haucut pelli potuerint, abegere: Carolo interim regnum ut cōponeret, & Vrbano pontifice, ecclesiam ut reforma-

Anno salutis M.ccclxxxi.

Margin letters: F (beside "Dum ea tāto in bello"), G (beside "mo, terdeciesq; centeno"), H (beside "rum diuisionū à Guelfo").

A reformaret, adnitentibus, turbo in Italiā nouus maximusq; incubuit. Ludouicus em̄ Andegauensis à Francorum rege & Clemente antipapa impulsus adiutusq; in Italiā se contulit, non magis ut Ioannā, sicut dicebat, liberaret, Carolumq; repelleret, q̄ ut Vrbano p̄ arma eiecto pontificatus Clementi assignaret Romæ & in Italia uniuersalis, ingressusq; per Taurinos Andegauensis, triginta trahens equitū millia in agro Bononiensi de cōtinuato itinere ꝓximum substitit. Carolus interea Albrico Ferabachq; Aretium nobilitati dimittere iussis, in regnumq; reuocatis, ea parabat quæ tanti aduentātis exercitus adsistentiæ duceret necessaria. Venientem interim per Marsos Andegauensem Ioannæ fautores Cassinensi saltu introduxere, & Florentini ab Vrbano pontifice rogati, Ioannē Aucuch in pecuniarum pro absolutione ꝓmissarum cōpensatione ad Carolū transmiserūt. Genuenses interea castellum Tenedon Sabaudiēsi nō esse redditum adeo ægre tulerāt, ut de bello in Venetos resumēdo sępius agitauerint. Intentata tñ prius mitior uia. Et Florentini oēs quotquot Genuæ & in eius dominijs inuenti sunt, cum mercimonijs sunt de

B tenti, uadimonio, qđ pro Venetis promiserant satisfacturi: sed Veneti Zacharia Contareno, Michaele Mauroceno, & Ioanni Gradonico oratoribus Genuā missis, qđ sæpe epistolis disseruerant Genuenses corā edoceri fecerunt Zanatum, qui imprudentia, non perfidia, aut priuata, aut publica erraret, mandatis pariturum, quod & fecit. Nuncij enim Sabaudiensis redditum nobile oppidū demoliti sunt. Et Florētinus incōmodo, Genuensis suspicione, Venetis inquietatione deserta præstanti insula sunt leuati. Secundū iā annum Ludouicus Andegauensis in Italia agebat, quum alia Gallorum manus duodecim millia equites duce Andegauio à Francorū rege immissa illi auxilio aduenit, quæ quum Placentiæ paulisper substitisset, Apenninum transgressa per Lucensem, Florētinū & Senenses agros in Aretinum delata est. Variauerat aūt post Albrici profectionē in Aretio uictoria, nec satis adhuc integra solidaq; factionū alicui quies cesserat, quū introductus à Guelfis Andegauius resistentium intus extraq; Gibellinorū fastidio urbem tertio post Albrici cladem anno diripuit. Sed tenebat Guelforum præsidio arx illius munitissima,

C quæ diebus quadraginta probe defensata est, breui tñ, ut cōstabat, in Gallorum potestatem futura, quū Florentinos Andegauensis regno, ut apparebat potituri hostis sui mors consolata est: quæ item fecit, ut Aretio potirentur. Andegauius em̄ illius morte intellecta, Aretinis in arce obsessis hortantibus eam urbem illis uendidit, in Galliasq;, quā aduenerat est reuersus, Ludouici Andegauensis defuncti copias, q̄ casus dissipauerint nullus tradit scriptor. Sed maiores referre audiuimus binos raro, plures nunquā fuisse uisos, quum per Romandiolā transeuntes in Galliā soli, & prope nudi, potius q̄ inermes, mendicata hostiatim ad uictum stipe longitudinē Italiæ sint emensi. At pōtifex Vrbanus, ut capti à Carolo regni felicitatis portione gauderet, cum tota curia contulit se Neapolim, ubi qđ cardinales Gallici principio creatiōis suæ crediti sunt per calumniā obijcere, crimini & culpæ sibi posse dari ostendit, se ea esse peruicacia, ut sub iusti honestiq; tenacitatis specie, ea morū duritie, ac rusticitate, ut nemini amabilis esset, nemini gratiosus: nāq; quum Neapoli paucis fuisset mensib. nepotem suum creari principem Capuanū à rege cōtendit: qđ denegatum minis & uiolentia obtinere adnisus est, adeo ut quū rex urbis

D atq; palatij exitu adhibitis custodibus ne aliquid malignaret, prohibere coactus sit: dissimulata tñ iniuria pontifex acerrimi uir ingenij à rege impetrauit, Nuceriam urbē per æstatis caumata sibi & curiæ inhabitandā cōcedi, in qua ilico pręsidijs cōmunita, Cardinales nouos ingentem turbam creauit, septem ex ueteribus coniectis in carcerē, quos diceret coniurationē aduersum se cum rege & antipapa inijsse: maiori inde debacchatus insania, processus in regem priuationi futuræ præuios inchoauit, præmissa de more citatione, cui rex facilius, sicut dixit, ut respōderet, cōtractis tumultuarie copijs, Nuceriā circūsedit, ea uel diuturne sedendo potiturus, nisi Raimundus Baltianus gente Vrsinus comitis Nolani filius, qui postea fuit princeps Tarentinus, copijs fretus, quas sub rege ductabat, Vrbanū & curiam omnem ingenti accepta pecunia ad mare proximum deduxisset. Genuensium etiā triremes magno item cōducta precio in tempore affuerunt, quæ pontificem cum omni cura Genuam detulerūt, ubi quinq; & septē cardinalibus Nucerię captis inuolutos saccis in mare demergi curauit. Carolus rex interim, postq; ea pontificis Vrbani molestia liberatus erat, maiorē inciderat. Ludouicus em̄ Hungariæ rex patruus

suus eo defunctus erat tempore, quo Ludouicũ Andegauensem ostendimus obijsse, & proceres Hungariæ regni Carolũ in regem per nuncios & literas accersierãt. Quare im- E
pedimento pontificis, à quo tentus fuerat, amoto, in Hungariã se cõtulit, reginaq; cũ dissimulatione odij illũ admisisset, celebrantẽ postea cõuẽtum interfici curauit. Per eadem
An.sal. Mccclxxxv. quoq; tempora quinti octogesimi terdecies centeni salutis anni Bernabouẽ uicecomitẽ Ioannes Galeatius ex fratre Galeatio nepos captũ in Modoeciæ arce ad mortẽ usq; custodiri curauit, parsq; urbium & oppidorũ, quã Bernabos in diuisione cum Galeatio fratre pridẽ facta tenuerat, in nepotis potestatem ilico peruenit. nam paulo prius q̃ Bernabos, quod supra ostendimus, Bononiam de terra ecclesiæ sibi subijcere intentauerit, cũ fratre Galeatio hanc fecit diuisionẽ, ut Galeatius Papiam, Vercellas, Nouariam, Tertdonam, & cætera in Apenninũ Alpesq; uersa, ipse Placentiã, Cremonã, Parmam, Laudã, & Brixiam, Bergomumq;, Mediolani uero æqua diuisi portione dimidiã unusquisq; teneret. Facta est itaq; Ioannis Galeatij utramq; habentis partẽ formidabilis in Italia opinio potentatus, ut erat is tenera adhuc iuuenta, uultu, gestu & omi uita indolẽ regiã præ se ferens. At Vrbanus pontifex anno uno Genuæ acto Lucam se contulit, quam urbẽ quàm primum ingressus est, rescijt Florentinos maiore q̃ prius unquam cura damnis & ruinæ ecclesiasticis incubuisse. Bononiẽses em, aliosq; rebelles dato in præsidiũ equitatu fouebant, Perusinos missis oratoribus, & facta pecuniarũ præsidiorumq;, & nouæ societatis pollicitatione adnisi auertere à sua, quam præ se ferebant, intentione, pontificẽ cũ curia Perusiam accersendi. Tulit id pontifex ægerrime, firmaq; fuit intentione iniuriã, si data fuisset occasio, ulciscendi, & ad sextum aduẽtus sui mensem, Luca mouens, per Pisanos, Senenses, cõtulit se Perusiam. Egit in ea paucos menses, qđ desiderio teneret Neapolim repetendi, statum euersurus Ladislao admodũ puero & Ioannæ sorori, ad quos regnum Caroli patris hæreditate peruenerat. Multi enim proceres Ludouico Andegauẽsi studere soliti, ut propriæ regis utilitati cõsulerent, q̃ quia pontifice afficerent, spem illi si accessissent maximã fouebant: sed magna usi fide Caietani, pueris seruatis regnũ quoq; seruarunt. Pontifex em Ferentinum usq; delatus, quum nullas rebelliones puerorum superstitum metu, ab his qui fieri pmiserant, intellexissent, Romã uenit, in quam magno de more applausu introductus est, & tamen multas ilico à Banderesiorum audacia insidias est perpessus, à quorum periculo & molestijs eum liberauit, unde triginta cardinaliũ ordinatio ibi facta, in quibus maiori parte Neapolitani, quorũ tres fuerunt Romani, & curia est repleta, & Banderesij quieuerunt. Per quæ tempora Antonius Scaliger Veronensis, Frãciscusq; senior Carrarius Patauinus bello inuicẽ acerrimo, & utrinq; exitiali cõflictabãtur, Ioannesq; Accij Vbaldinus Carrariẽsis, Ioannes Ordelaffus Scaligero uterq; rei militaris peritia clarus militabãt, quorũ ducum pari uirtute factum est, ut quũ dãna utrinq; pariter grauia inferrent, ad neutrũ satis uictoria inclinauerit, quousq; Ioãnes Galeatius uicecomes Patauino fauores maximos attulit, qui tñ eum habuerunt finẽ, ut pulso Scaligero, Verona Galeatius Vicentiaq; sit potitus. Et paulopost probe uisus est fecisse, qui seniorem Franciscum & Padua spoliauit, & captũ ilico curauit Modoeciano carcere custodiri. Franciscus autẽ filius delapsus est. Florentini interea Politianum Licianũq; oppida de ueteri Senensium dominatu, & Cortonam urbem liberalẽ suis partib. ingenio magis & arte q̃ uiribus adiuuarunt. Qui auctum paruo tẽpore Verona Vicentia & Padua uicecõmitẽ solito magis formidantes, copias in ecclesiæ prouincijs pontifici rebellibus cogere curauerunt, in quib. Carolus filius Bernabouis, & Antonius Scaliger cõuenere, omnesq; hi sub ipsum obsidionis Paduæ tẽpus in Senensem usq; agrũ ad quinq; equitũ peditũq; millia parauerunt. Senenses em cõstabat superioribus à Florẽtino oppidorum subreptionib. irritatos, clam uicecomiti adhæsisse, quẽ uiderent oblata occasione ad bellum in Hetruria gerendum enixissime impulsuri. Et Galeatius Padua potitus, acceptos in stipendia à Florentinis Carrarium & Scaligerũ, impetitosq; sibi amicissimos Senẽses hinc apud eos per oratorẽ est questus, inde eorum subditos suspsius imperij locis expulit, eaq; palam parare cœpit, quę aperto in Florentinos bello breui assumendo necessaria uiderent. Dilatum tñ est opinione diutius bellum mentione pacis à Petro Gambacurta Pisarũ domino, Florentino permittere, talibus facta uerbis, ut assensum Galeatius cœperit adhibere. Quæ dum tractaẽ pax, Vrbanus sextus obijt, & patres maiori parte Neapolitani

A litani unum ex suis Petrum Thomacellum, qui Bonifacius fuit nonus, pontificē creauere. Quo anno salutis nonagesimo terdecies cētēto tractatu pacis in irritū omisso, Galeatius bellū Florentinis indixit, epistola extante, quā Pasquinus scripsit Capellanus epistolarū eius magister per feciales uisos idoneos Florentiam, ita ut quid ea sibi uellet, oēs per Italiā intellexerint. Intulit uero bellū primo ex Senis Ioanne Acci Vbaldino, & Iantedesco Petramala ducibus, & in uallē Arni superiorem discursum, inde præda ingēs abacta est. Per qd' fermè tempus alter Galeatij copiarū dux Iacobus Vermes socios belli Florētini Bononiēses bello agitare cœpit, cuius initio statim castella aliquot de Bononiēsi facta sunt in uicecomitis potestatē. Florentini tunc unicum habebāt uetustū ducem suum Ioannem Haucut Anglicum ex Appulis accersitum, quē Carolo uicecomite Bernabouis filio, & Antonio Scaligero sociatū Bononiam misere. Erantq; equites quatuor milia pedites dimidio pauciores. Sed de transalpinis hinc Stephanus Bauariæ dux cū quo Frāciscus erat Carrarius iunior, inde Iacobus Armeniaci Comes ingenti à Florentino cōdu B cti mercede expectabantur. In Hetruria interim Ioanne Acci defuncto Iantedescus Bartifolle oppidū ceperat, unde Arretiū tertio distantē milliario agitabat. Carrarius interim Franciscus Italiā mutata ueste ingressus, Venetorum in primis fauore sed archane dato, Paduam est ingressus, cui dux Bauariæ cum copijs subsecutus recipiēda arce affatim cō munita fauori astitit. Cōmissaq; tunc est à Veronensibus perniciosa temeritas, quod Antonium non ignari Scaligerum per id tempus in Hetruria obijsse, Siliumq; unicū prima puericia superstitem esse, ad rebellionis Patauij famā arma corripuere. Quo in tumultu Scaligerum nomine acclamato in uicecomitis præsidia, quæ in arces confugere nesciuerunt, sæuitum est. Et forte copias uicecomes in Cremonensibus coegerat recipiēdæ per arcē Paduę immittendas. Veronensium itaq; primates q̄ opportune tanta res à plebe in fima ac sordida esset inchoata cōsiderantes, præcipitato & ipsi cōsilio subuenire perrexerunt. Mittentes nanq; ad copiarum uicecomitis duces, quorū Vgolotius Blancardus princeps erat, nulla impetratæ errati publici ueniæ fœdera poposcerunt. Sed eos maiori C q̄ accersiti erant insania patentib. in urbem portis introduxerunt, à quib. tanta urbs tāq; tunc opulenta triduo est direpta, quousq; cladis quæ cōmittebat̄, certior facta Galeatij uxor, sibi à uiro impetratā urbem ultrā spoliari affligiq; ꝓhibuit. Dum arcis Paduanę durat obsidio, dux Bauariæ defectū pecuniæ à Florentino nō missæ causatus in Germaniā redijt. Florentiniq; Ioannē Haucut ex Bononia immisere, fauoribus maxime freti Ferrariensis Alberti Estensis, qui à Galeatij societate pridē inita discedens cum Florentino Bononiensi Paduanoq; fœdera tūc percussit, Haucutq; accessu Patauina arx recepta, & copiæ Galeatij, quæ ad recuperationē cōuenerant in Vicentinos recedere sunt cō pulsę. Et iam comes Armeniaci in Italiā per Taurinos descenderat, habens in exercitu uiginti milia maiori parte equites paratissimos. Eiusq; aduētu territus uicecomes, copias ex Vicentinis accersitas in Alexandriæ urbis suburbio iusserat cōtineri, Gallicis sese quacūq; pergerēt oppositurus. Nec torpescebat & ipse Ioānes Haucut, quin aduentus Armeniaci comitis fama primū, post Florentinorū litteris, demū uicecomitis copiarū præcipitan D ter à Vicētia ꝓfectarum certior factus, in Mediolanū ducere cōstituit, sese data occasione Armeniaco cōiuncturus: Per Vicentinos itaq; ad Athesim delatus amnem ad Portiliā rus uado trāsmisit, Agro deinde Veronensi multis afflicto cladibus Minciū, post Ollium amnē (erat enim æstas media) trāsgressus, apud Aduā primum constitit, cuius uadādi magis spem hostis aduersam insidens ripā ademit, q̄ aquę altitudo uisa fuerit prohibere, Armenaicus autem Castellatio Alexādrinorum oppido ui capto spoliatoq;, Alexandriā quoq; se spoliaturum comminatus est, & impetu ad ipsam delatus, castra pro portis metari parabat, quum uicecomitis militum pars in aciem prodiens impetum repressit. Cæteri omnes auersis exeuntes portis ad extremā hostium aciem occultis itineribus circumacti sunt. Galli interea dum cohortes eorum prælio leui cum hoste decertant, ante portas armato, non magis arma, quàm uestes exuunt, parsq; per herbā strata, pars in amnis Tanari ripa deambulans auras caprat, pars in fluuium ruens natat: & qui ultimā claudentes subsidiariam aciem postremi aduenerant, armis & ipsi exuendis intenti erant, quum à tergo à lateribus undique ex insidijs conuolatum est. & parua admodum facta ab his qui arma retinebant resistentia, prius penè cæsi captiq; omnes quàm fracti es-

Anno sal. M.cccxc.

sent suntuisi. Ad eum nanq; qui à tergo tãta uiolentia factus est impetus, ciuitas tota cũ E
lixis, calonibus, atq; ipsis mulieribus à fronte erupit. Comes Armeniaci captus uulnera
tusq; eodẽ die interijt, capti quoq; sunt Renaldus Inansitiatius, & Ioãnes Ricius equites
Florentini, à quibus publice missis Armeniacus fuerat eductus, Mediolanũ eorum cõsi
lio inuasurus. Ea potitus uictoria Galeatius eisdẽ quibus Armeniacũ copijs Ioãnẽ quo-
que Haucut conficere sperauit, quib. celeritate immissis, Haucut iam de Armeniaci cla-
de certior factus in Cremonensi apud paternũ rus castris se continebat natura loci & o-
pere cõmunitis, & q̃ priores celeritate assecuti erant hostes, imperũ facere ausi male mul
ctati sunt. Mouit inde ad Olliũ amnẽ castra, quẽ cum audacia astuq; usq; trãsisset illæsus,
Minciũ quoq; minori periculo transmisit: Ad Athesim cum est uentum, nullos ac rebar,
uidit factos esse ad resistentiã apparatus, sed quamprimũ alteram attigit ripam dolũ sen-
sit uiditq;, quo confisus hostis, eum haud secus q̃ in carcere & cauea clausum habere spe
rauit. Aggeribus enim fluuium in alueo continere solitis, lõge desuper succisis regio in
Patauinos usq; fines aquis in stagnũ contecta erat. Obseruabãt autẽ Ioannis Haucut ca- F
stra uicecomitis copiarũ duces, ne progrediendi desperatione retrorsum abiens aliquã
euaderet. Qď cũ ipse à captiuis intellexisset, signa præter solitũ de sublimiori arbore ali-
quot diebus conspicua esse curauit, quib. eodem in loco relictis, noctu profectus, hostẽ
fefellit: dies eñ subsecuta in uesperũ inclinauerat, priusq; eum mouisse hostes à profugis
intellexerint. Vadentes aquis etiam alicubi altioribus ducẽ peditatus omnis, & debilio
re uecti equo deseruere. Tandẽ mutilatus parte exercitus maxima, apud Montognanã
primum in sicco constitit: Quẽ pecunia ingenti adiutum Florentini in Hetruriã reuoca
runt. Per idq; temporis uictrices in Lõbardia copias uicecomes duce Iacobo Verme ea
ratione curauit transmittere, ut cũ illatas Senensi iniurias ulcisceref, tum Florentinos pe
cunijs exhaustos & copijs, quod facillimũ existimauit, opprimeret. Erantq; Vermi equi
tes duodecim, pedites quatuor milia, cum alij quoq; sibi pariturí tres mille equites Senẽ
sibus militarent, Moratusq; æstate integra in Hetruscis Vermes longis quidẽ factis cir- G
cuitibus, subiecta Florentinis loca uastitatibus fœdauit, sed nihil cõmisit memoratu di-
gnũ Ioanne Haucut oẽs eius conatus in irritũ repellente, Ad autumniq; aduentum Bo-
nifacio nono pontifice Romano hortante, & Antoniotto Adurno Genuensiũ duce se-
dulo operã præstante, de pace agi cœptum, cuius cõstituendæ cõuentus Genuæ fuit ha
bitus, & cum uaria, ut assolet à bello contendentibus fieret postulata, placuit in arbitros
cõpromittere, Ricardũ Carazolam Neapolitanũ Rhodi magistrum, quem pontifex ad
eius pacis tractatum miserat Antoniottũ Adurnum ducẽ, & ipsam rempublicam Genu
ensem, à quibus ipsa pax æquis conditionibus constituta est: Altero qui post pacẽ secu-
tus est anno, cũ omnia in Italis quiescerent, duobus in locis nouæ res exortæ sunt. Nam
Franciscus de Vico urbis præfectus Viterbiũ Bonifacio põtifici proditione abstulit. Et
Petrus Gambacurta Pisanorum dominus à Iacobo, quem omnium cõsiliorũ principem
directoremq; dicauerat, & plus æquo extulerat, cum filijs interfectus est, Appianusq; Pi
sarum & agri dominatum accepit. Quo item anno pontificatus Bonifacij quarto Albri
ci Estensis Ferrariæ Vicarij mors nouos in Ferrariẽsibus exciuit motus. Accius eñ & ip H
se familia Estensi genitus, patria pridẽ pulsus ad Cunij Romandiolæ oppidi comites cõ
fugerat, quem illi in agrũ Ferrariensem uia Argentẽsi cum perduxissent, tumultus ingẽs
cõcitus est. Nam Ioannes Cunij comes magni ductor equitatus præsidiũ illi, sed paruũ
dederat, q̃ à Conrado comite Theutonico tutorib. Nicolai Marchionis pueri cũ equita
tu militante repulsus est. Nec eo bello quicquã est gestũ memoratu dignius, q̃ quod pue
ri tutores Cunij comites fraude altiuscula decepti fuerunt. Lucũ enim præstans oppidũ
Cunij propinquũ & Concilice castellũ tutores Ioanni comiti pro Accij morte polliciti
sunt. Ioannesq; composita fallacia cum Accio similem uirũ interfecisset, impositis Luco
& Consilici præsidijs, Accium socordiã illorũ decidentem produxit in publicum. Sed
ad Bonifacium pontificem redeundum est, primi cuius quinquennij gesta ideo referre
neglexímus, quod parua infeliciaq; fuerunt. Nihil enim interea præter Viterbij de qua
diximus, amissionem geri contigit, cũ uarias interim persecutiones à Bandaresiis sit per
pessus, adeo ut basilicæ principis apostolorũ Petri canonicos alienationem facere enor
mem recusantes à Bãdaresijs expetitam, & propterea in põtificis cubiculo latitãtes, illũ
per

A per uim refractis ualuis eduxerint. Eodē anno cum septimus Clemēs antipapa Auenione obijsset, alter in eius locū prophanatus est, Petrus Hispanus de Luna uir doctissimus, & uita omni, si ab ea tēperasset ambitione præstantissimus, cui Benedicto tertiodecimo fuit à suis sectatorib. appellatio. Obierat etiā pauloante Carolus Bohemiæ rex, & imperator Romanus, Ladislausq; filius in Romanū pontificē electus erat, ad quē Ioānes Galeatius uicecomes, Petrū Philardi Mediolanensem archiepiscopū, qui postea fuit Alexāder quintus pontifex Ro. misit oratorem, obtinuitq; Galeatius ingenti magis data pecunia quàm tanti suasiōe oratoris creari in ducē Mediolani, primus ea familia, eo titulo insignitus. Erant tempestate illa ex Cunij comitibus uiri duo rei militaris peritia insignes Ioannes de quo diximus, & Albericus, cui in primis acceptū debet Italia, si ab annis inde sexaginta minus eā domestica lædunt arma. Nam qđ longe supra operosum singulis in locis referre ducentes, in hęc distulimus tempora, externā ipse militiā Italia omni expulit. Paulo enim post captū à nepote Bernabouem, cui militauerat, Italos arma diuersis in regio-
B nibus tractantes, in unā coegit societatem sancti Georgij appellatā, quæ licet nōnullos per Italiā populos, præsertim Florentinos uexationē pecunia redimere coegit, agitādis tñ pellendisq; Italia Theutonicis, Britonibus, & Anglicis, intentiorē adhibuit operam. Fuerantq; illorum ultimi militantes Ioanni Haucut Anglico à Florentino populo, ut ostendimus, conseruati. Sed Britones sex equitū milia, quos à Genuensi cardinale Gregorij papæ undecimi temporib. ductos in Italiā docuimus, ardentiori Albricus animo atq; odio insectatus est, quàm præter clades alibi per Italiā inflictas, ad sexaginta circa urbem Romam oppida & castella non magis diripuerunt quàm ferro & igni fuerant demoliti. Itaq; Albricus primū Theutonicis, post Britonibus, & demū mortuo Haucut, Florētięq; sepulto, Anglicis Italia pulsis à Ioāne Galeatio Mediolanēsi duce in primarium exercitus sui ductorem assumptus fuerat. Qui cum intellexisset Ioannē sibi propinquum à Florētinis lacessitum esse, præsertim quo tempore Acciū ille Estensem in patriā reducere quæsiuerat, à Mediolanensi duce dimitti curauit, in Romandiolamq; delatus est, duoq; hi præstā-
C tissimi ductores per opis Appiano ferendæ, quē Florentini bello agitabant, simulationem in Hetruriā transmiserunt. Dux quoq; Mediolanensis eadem & ipse fretus occasione, bellū in Florentinos destinauit, quod tñ alios prius quàm Albricum inferre uoluit. Hinc præmissi sunt Paulus Vrsinus, Othonus Parmensis, Ceccolinus Michelottus, Brolia, & Brandolinus Foroliuiensis, magnas singuli ducentes copias, in agro cōstiterant Pisano, quum Albricus Paulo Sabello, & Lucanali subsequutis copiarū ductoribus, ad Senēses se cōtulit bellū in Florentinos capessere exoptantibus: Florentinis uero post mortē Ioānis Haucut ductor primarius esse cœperat Bernardō Aquitanus in re militari Italica nutritus. Sub ipsum Albrici aduentū, qui Pisis erant Senas accersiti sunt. Et profectus cū tāto exercitu ductor per Arni fluuij uallē ad Florentiæ mœnia est delatus, habens in exercitu equitū decem millia, peditum paulo minus. Erat is annus salutis de quaterdecies cēteno tertius, in quo pont. Bonifacius Perusiā se contulit, ciuitatemq; discordem pacificare aggressus nobilitatē plebeis, Raspantes appellant, cōciliauit. Sed hi præsente pōtifice *An. sal. Mccccxiij.*
D falsa enormiter fide insurgentes, ad octoginta illorū interfecerunt. Biordusq; Michelottus plebeiarū princeps partium urbis dominatū accepit, qua cōmotus indignitate pōt. contulit se Assisium. Et nouū dux Mediolani bellum in Mantuanū principē est aggressus, Mantuaq; urbs undiq; terra & aqua magnis copijs est obsessa, Albricus interea quū ad Cartusiense monasteriū se continuisset, & si partem copiarū per singulos dies ad Florentiæ portas miserat, maiori tñ studio uastitatem in circuitu curauerat tam diu cōmitti, quousq; uillas ædificiaq;, in quibus incēdia & ruinæ edi possent, deesse audiuit: inde in uiam transgressus Pisanā, ad portamq; delatus Florentinam urbis oppugnandæ apparatus tumultuarie ostentauit. Quibus e uestigio omissis Arnū transmisit, unde copiarū partem aduerso iussit Arno properare, Politianenses, Cortonienses q; pro uirib. oppressurā. Dumq; Albricus in Florētino agit suburbio, Paulus Vrsinus ad hostes transit, Ceccolinusq; Michelottus à fratre Biordo Florentinorū opera in patriā reuocatus est: quare in Pisanū recedens agrū, Paulū Sabellum, Nicolaū diuersum equitatus unumquemq; ductorē Appiano reliquit præsidio affuturos. Ipse cū reliquo exercitu pauciorib. opiniōe castris in agrum se contulit Mantuanum, à Galeatio enim reuocatus erat in bello aduer

sus Mantuanum suscepto grauiter laborante. Nam & Veneti triremes, aliaq; diuersi generis nauigia ad Mantuanũ miserant, quorum aduentu Galeatij conatus omnis aqua factus, in irritũ cessatus est. Carolus Malatesta uir bello & pace præstantissimus Mantuani sororius, petitã à Florentinis equitatus peditatusq; opem quũ adduxisset, Galeatij copias primo repulerat, post ita fregerat, ut hinc Venetis aqua, inde Carolo terra urgentibus impedimenta, apparatusq; bellicos & copiarum partẽ Mediolanensis amiserit. Datas interim Appiano in præsidiũ Albrici copias, ne insolẽtius ageret Pisanus populus, maiori parte diripuit. Existimarunt ilico Florentini, quod & uero simillimũ erat, Appianũ & Pisanos, uicecomitẽ ob illatã in præsidio iniuriã formidaturos. Quare pertentatos in fœdera quũ nequirẽt suadendo perducere bello agitauerunt, sed id parũ diu cõtinuare prohibiti sunt, nouo ipsi bello agitati, quod Puppei Balneiq; comites, & Vbertini rebelles uicecomitis freti copijs intulerunt. Apparuitq; Florentinos pluribus agitãdos forebellis, q̃ ut rempublicam repugnãdo fuerint retenturi. Sed Veneti post illatas in Mãtuani defensione iniurias ad ducẽ Medialoni mittentes, illum in hanc sententiã impulerunt, ut aut se hostes Florẽtinis ac Gonzagæ socios expectaret, aut pacẽ cũ illis cõstitueret, per quã Italiæ aliquando à uicecomitũ motibus quiescere liceret: breuiq; post sequutum est, ut quum pax difficilior propter excessiuas singulorũ postulationes uideref, induciæ fueriñt cõstitutæ. Quo anno quũ Iacobus Appianus, & Vannes filius natu maior uita excessisset, Gerardus iunior filius Pisis dominatus est, q altero deinde anno insidijs à Florentino appetitus, retinendi urbẽ spe destitutus, eam accepta grandi pecunia uẽdidit Galeatio. Plumbinũ uero magni prouẽtus oppidũ, quod etiã esset firmissime cõmunitum sibi in domicilium conseruauit. Quo anno salutis undequaterdecies cẽteno, Biordus quũ esset à domestico insidiatore occisus, Perusini ut libertatẽ resumerent sunt adnisi: & pontifex econtra moto per Hugolinũ Trinciũ Fulginatẽ uicarium suum bello Perusiam urbem ut reciperet intentauit, quam seducti precib. pollicitationibusq; Perusini Galeatio dediderunt. Et intra duos, qui sequuti sunt menses, Bononia Galeatius Lucaq; pariter pollicitationũ magnitudine est potitus: quib. uallati à uicecomite urbibus Florẽtini salute magis q̃ unquam ante desperantes ad ueteres socios Patauinũ Ferrariẽsemq; legatos miserunt, ut cõmune & in primis solidum eis præsidium Venetos secum opẽ tutelamq; orarent. Agentẽ Assisij Bonifaciũ põtificem Romani populi oratores multi numero adierunt, enixe postulãtes, ut in urbẽ, sicut dicebant, suã, cum curia se reciperet. Verebantur enim ne si anno qui tunc instabat iubileo, extra urbem moraref, celebritas illa aliquid acciperet detrimenti, paucioresq; in illã ex orbe Christiano ducerent cõmeandum, quibus defutura esset in primis exoptata pontificis benedictio. Ostẽdere uerò cœpit tunc Bonifacius maiorẽ sibi, q̃ quę ad eam apparuisset diem adesse prudentiam: dissimulans enim magnũ quo tenebatur redeundi Romam desideriũ, aliqua memorauit, propter quæ morandum sibi extra urbem Romanorum culpa & uitio constituerat. Non acceptos ultimis Vrbani prædecessoris sui annis, sicut aliquandiu prius consueuerat ex nobilitate externa senatores, sed cameræ conseruatores uitos plerumq; parum idoneos id exercuisse munus, qui Banderesiis omnia quum permisissent, urbem Romã in mera tyrannide cõculcauerant, seq; eundẽ morem suis quoq; temporibus seruatũ esse, etsi præsens dissimulauerat, non posse nec uelle diutius tolerare: habuitq; eum finẽ acta magno animo pontifice cõtentio, ut senatorem à Bonifacio acceperint Malatestã Pandulfi filiũ Persaurensem, uirum doctrina & multa uirtute conspicuum, Banderesijsq; abrogãdam autoritatẽ spoponderint oratores: quinetiã pecunia adiutus est pontifex, qua fretus præsidia sibi quũ modestissime cõparasset, urbem ingressus plenario fensim dominio est potitus. Molem namq; Adriani castellum Crescentij, siue sancti Angeli appellatã, quæ diu ante corrosa undiq; & dumis obsita in caprarũ pascua fuerat destituta, additis circa mœnibus & turri in medio excitata restituit in eam, quæ nunc, arcem omniũ munitissimam. Annus enim interea aduenit quaterdecies centenus iubileo celebratissimus, in quo tantis ab uniuerso orbe Christiano frequẽtata est urbs Roma populis, ut solis Romani quæstibus inhiantes, maiora quoque pontifici fuerint permissuri: multas tñ is annus in Italia res nouas habuit. Albricus Cunij comes, & Bononienses secũ bello socij Astorgiũ Manfredum Fauentinum bello agitabãt acerrimo, quum Ioãnes Bentiuolius ciuis Bononiẽsis in

Marginalia: B (beside line 1); F (beside "tuani defensione…"); *Anno sal. M.ccc.xcix.* (beside "Quo anno salutis undequaterdecies"); G (beside "pariter pollicitationũ"); H (beside "exercuisse munus"); *Anno salutis M.cccc.* (beside "Annus enim interea").

A sis in ea urbe gratissimus dominatũ accepit, & bellum in Astorgium retenta cũ Albrico societate cõtinuauit, paritérq; Paulus Guinisius Lucẽsis in ea urbe ditissimus patriæ suæ uim & ipse afferens effectus est dominus. Pestis uero tunc illi penè par, quæ secũdo ante quinquagesimo fuerat anno Italiã, cuius uti uidet causa Ioãnes Bẽtiuolius quietior ẽ reddere cupiens Bononiensem populũ, pacẽ cum Fauentino cõstituit. Quam adeo ægre tulit Albricus, ut Bononiẽses cõtinuato cũ Fauẽtinis bello pariter agitauerit: subministrabat eñ copias pecuniasq; Galeatius uicecomes, quanquã & Astorgio Carolus Malatesta, & Bentiuolio Florentini copias ꝓ uiribus trãsmittebant. Quare quũ Galeatius in Florentinos Bentiuoliũq; bellũ fatisceret, Robertum Bauariæ ducem Romanorũ regem Ladislao Bohemo tanquam inutili ab electoribus suffectum Florẽtini ea in Italiam conditione accersiuerunt, ut non prius promissam ingentem pecuniam acciperet, ꝙ uicecomitis terram cum exercitu attigisset. Venitq; extremo autumno imperator, & agrum, ut pecunias à Florentinis acciperet, Brixianũ ad Benaci Gardæ lacus otã ingres-
B sus est. Sed parte pecuniarũ iam percepta Galeatij copijs cõgressus fractusq; Tridentũ rediit, unde uocãtibus Venetis Paduã est delatus, ad quẽ Florentini oratores sumptuosissimo quidẽ apparatu, sed copias illius desiderio minores, ut bellum resumeret, trãsmiserunt. Ductoresq; earũ copiarum fuerunt Sfortia Attendulus Cutignola Romãdiolæ oppido oriundus, tunc primũ nosci cœptus, & Baldasar Mutinensis: quumq; copiarum tenuitati pecuniarũ quoq; paucitatem addidissent Florentini, austerus re infecta rediit in Germaniã. At Bonifacius pont. Romæ urbis ad ecclesiæ subiectionem reductæ, gloria & pecunijs iubileo anno perceptis auctus, rem aggressus est nouam, quæ pontifices Romanos successores suos non minus orbis Christiani, ꝙ Romæ dominos reddidit. Lege enim promulgata constituit, non licere cuiquam sacerdotij ad quod promoueretur, beneficium adipisci, prius ꝙ primi illius anni æstimationis pecunias pontificali ærario dissoluisset: soliq; Anglici cũ legi in cathedralibus paruerint, in minoribus beneficijs iussa pontificis cõtempserunt. Quo anno salutis primo quaterdecies centeno pont. Ladis- *Anno sal. M.cccci.*
C laum adolescentem Carolo, ut ostendimus, Neapolitano rege genitum ad regnum restituit paternũ à tyrannis occupatum, & populos quos Ludouici Andegauẽsis partes sequutos fuisse docuimus. Et quia tã urbis Neapolitanæ, quàm cæterarum regni partium occupatores priuationẽ Caroli suo delicto prætendebant, quam sextus Vrbanus Nuceriæ cõstitutus fecerat, ea põtifex Bonifacius abrogata, Ladislaum per cardinalis Florentini manus in Caieta curauit coronari. Sola eñ hæc urbs, quod supra item diximus, Ladislao & sorori Ioannæ fidẽ constantissime seruauerat. At Mediolani dux quàmprimũ uocatus à Florentinis imperator nouus, quẽ non formidare non poterat, in Germaniã est reuersus, copias illius respectu in Lõbardia retentas ad Albricum misit, Bononiã & Bentiuoliũ oppressuras. Fueruntq; earũ ductores copiarum Mãtuanus marchio, illi in beneuolentia & fœdere cõciliatus, Pãdulfus Malatesta Caroli frater, Othobonusq; Parmensis, Bononiã uero Florẽtini Bernardonem primarium ducem suum, & Franciscus iunior Carrarius duos filios cũ copijs illum equestribus, hunc pedestribus, sed scuto armã-
D tis chalybeo præuenire curauerãt. Itaq; Albricus Cunij comes copijs à uicecomite missis in una cũ suis castra coactis ad Casaledũ duxit, rus flumini imminẽs, ubi septis coarctatus amnis partẽ sui nõ minimã fossa deductam manufacta in urbẽ Bononiam dimittit: eo eñ succiso ductu, qđ Albricus in primis curabat, & molarum usu, & multiplicis opificij auxilio destituta ciuitas deditionẽ breui factura erat. Id quum Bentiuolius, Bernardonq; nullatenus ducerẽt expectandũ, ad hostem ductum est, qui & ipse cupiẽtissimus in prælium ruit, ad pontẽq; res gesta est, amnẽ secus septa lapideo opere cõiungentẽ. Nec diuturna fuit pugna, quos necessitas magis in id temeritatis impulerat, quàm consilium duxerat, adeo fractis fugatisq;, ut Bentiuolio cum paucis per urbis uicinitatẽ fuga ꝑlapso, Bernardon cũ omni penè equitatu, & Carrarij fratres cum armato insigniter peditatu uenerint in uicecomitis potestatẽ, à ꝙ liberaliter ac laute, sed munito carcere sunt seruati. Ea potitus uictoria Albricus, Bononiã penè in circuitu obsedit, tã propinquus muris, ut pluribus locis oppugnationes fuerint intẽtatæ, fuitq; populus ilico erectus, ut notũ diu uicecomitis reciperet dominatum. Sed Bentiuolius, quem uetustus multorum amor usquaq; nõ desereret, rem suam armis probe tutatus est, quousq; nimia sui iussus

confidentia in globũ præcipitatus est pene, à quo nocte obscurissima præter repugnan E
tiũ intentionem, uulneratus occubuit, Bononiamq; statim patentibus portis Albricus cũ exercitu introductus est. Trepidatum est eo tẽpore magis quàm unquã antea à Florentinis, quanquã nullus fuit tunc in Italia populus, princeps nullus cui nõ formidolosum Vicecomitis nomẽ esset, sed ipsos proximiores incendio Florentinos, nulla magis ratio aut causa protexit, quàm quod cupientẽ Albricum potentiores æquo sui exercitus duces ad daturã ilico manũ urbẽ Florentiam subsequi recusarunt, & pacẽ paulopost quærentes Venetos, cũ Galeatius libenter audit, febre correptus apud Malegnanũ interijt. Signa eius mortis nondũ perlatæ in publicũ ego puer aspexi, à genitore obnixius in memoriã admonẽte in humeros eleuatus fuit, comes amicior fusiorq; cæteris quos ætate mea cõtigit apparere: nec etiã in patria mea per Pini Ordelaffi dominatũ illi fauentem quispiã ętate & prudentia notior, qui nõ amici principis, etiã quũ bene crederet ualere, obitũ ab infami suspectoq; magis principibus sidere expauesceret. Etiã Albricus in Romandiolã reuersus Fauentinũ agitabat, illum quoq; breui cõfecturus, nisi à Ladislao re F
ge in magnũ creatus comitẽ regni sui stabilẽ, & multis ab eo donatus pecunijs, quas põtificem Bonifacium inopi tunc adolescenti dedisse creditum est, Caietam se cum ingentibus copijs cõtulisset. Fratrẽ enim suum põtifex Neapolim in regis fauores missum, & à Neapolitanis repulsum Perusiam cũ exercitu ire iusserat, quæ urbs ilico uenit in põtificis & ecclesiæ potestatẽ. Quinetiam per id temporis creauit Bonifacius diaconẽ sancti Eustachij cardinalẽ, Baldasarem Cossam Neapolitanum, q Bononiam sedis apostolicę legatus quũ esset missus eam urbem libertati post functum uita ducẽ Mediolani studentẽ obsidione recepit, quo in bello primũ nulli subditus ductori militare cœpit Brachius Montonensis, ab Albrico, quẽ Romandiola proficiscẽtem liquit familiariter educatus. Et Albricus interea Neapolim urbẽ obsidione pressam pro Ladislao receperat, quũ interea omnes regni principes urbesq; ad Ladislai obedientiã amici ueteres certatim hostesq; cõfluerent. Sed is rex priusq; dictũ satis regnũ cõfirmasset, ad regnum Hungariæ suscipiendũ à principibus populisq; accersitus iuuenili impetu est ꝓfectus, Albricusq; G
in Romandiolã cum omni exercitu se cõtulit. Ladislaus uero dum Iaderam urbẽ obsidione premit recipitq;, festino perculsus est nuncio, Neapolitanos cõiuratione cum aliquot regni ꝓceribus inita & populis, in rebellionẽ animis apparatibusq; pẽdere. Quare is rex Iadera Venetis, quorũ pluries fuerat uendita, Neapolim redijt, & reuocato itẽ Albrico seueriori quàm prius disciplina usus neminẽ in regno esse permisit, qui uel oppidi aut arcis retinuerit dominatũ. Et quũ multos patria eijceret principes uiros, tũ in Seuerinatis familiã crudeliter animaduertit, quorũ primores capitali iudicio sunt affecti: multi ꝑ ea tẽpora sicut & semper post schismatis originẽ de unione ecclesiæ tractatus sunt habiti, quibus dum intendit, nonus Bonifacius uita est functus. Suffectusq; illi in septimum Innocentiũ Cosmas Sulmonensis, iureiurando cardinalium collegio spopondit, quàmprimũ esset, ꝓ unione requisitus pontificatui renunciare. Eoq; itẽ defuncto qui successit Gregorius duodecimus ex gẽte Corraria Venetus ad eandẽ renunciãdi promissionem astrictus: sed cum Innocẽtius renũciare requisitus noluisset, Gregorius uero expectãda H
Benedicti renũciatione rem ꝓducere uideret, cõgregatũ apud Pisas Hetruriæ ciuitatẽ nationũ, quæ Bonifacio paruerãt, cõcilium, Gregorio & Benedicto priuatis põtificem creauit Petrũ Philardi Cretẽsem ex ordine Minoritarũ summũ ętate illa philosophum, excellentissimũq; theologum, & Romanę ecclesiæ cardinalẽ, cui Alexãdro quinto fuit põtificatus nomen: & post breue tẽpus mortuo successit Baldasar Cossa Neapolitanus tunc cardinalis sancti Eustachij, & dominus Bononiæ potius quàm ut præferebatur titulo apostolicæ sedis legatus. Is cui Ioãni uigesimitertij fuit appellatio, uir prudẽtia & rerum gerendarũ experientia singulari, alioquin à moribus põtificis sub ea præsertim, quã prę se multi tulerunt sanctimonia põtifices, omnino alienus, nullã unionis ecclesiæ curam principio suscepit. Sed iã plura in hoc cõgessimus uolumen, quàm quę eius ad alia proportio tolerare ualeat. Et uarij mirabilesq; motus ad Ioãnis Galeatij ducis Mediolani mortem in Italia exorti nouos requirunt libros, quibus ordine referantur.

DECADIS SECVNDAE FINIS.

A BLONDI FLAVII FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLINATIONE ROMANI IMPERII, DECADIS TERTIAE, LIBER PRIMVS.

AETANTI IAM MIHI ET EXVLTANTI NON obscuram magis quam sepultam mille annorum historiā uiginti librorum uoluminibus in lucem, certumque ordinē reduxisse, & faciliore cursu per notissima aetatis nostrae gesta procedere meditanti, multae subortae sunt ac uariae difficultates, quas
B nostrorum qui felicioribus seculis scripserūt, nulli affuisse cōstat. Quum nanque ad haec usque tempora rerum uarie & obscure traditarū lucidatio nos fatigauerit, à uerborū proprietate & ipsa latinitate in posterū laborare cogemur. His namque posterioribus historiarum nostrarum annis, maxima est facta prouinciarum & Italiae urbiū publice administrandarū, ac priuatim uiuēdi, sed maxime gerendi belli rationis mutatio. Ideoque qui priscis scriptoribus in promptu & tanquam ex quotidiano loquendi usu facillimi erant, modos dicendi à nobis magna ex parte seruari nō expediat: quum tū ab illis si elegantiae erit inseruiendum, usquequaque discedere nō liceat. Grauat eñ nos suscitata per nostrā aetatem, quae multis iacuerat seculis, priscorum ac felicium olim temporū eloquentia, quod nostri homines Liuij Patauini, C. Caesaris, Salustij Crispi, Q. Curtij, Cornelij Taciti, Suetonij Trāquilli, & Iustini, quorum scripta & ipsa quidē Liuij & Crispi parua ex parte ad nostrā peruenerunt aetatem, eloquentia
C & ornatu delectati, illū non immerito requirunt: quos profecto oportet aequiore animo considerare, eisdē in mille annis raros fuisse, qui aliquo in genere scribendi nedū eleganti, sed uix Romana usi fuerint oratione: nulliusque extare scripta, quod uel attigerit, uel historiā scribere sit professus. Vnde primis & praesenti tempore solis incumbet nobis onus periculum faciundi, quo pacto barbaris & omnino insolitis uerborū ineptijs Latinitas possit elegātia'ue seruari. Erunt uero multa in quibus nos circūloquutio adiuuabit, sed rerū singularū, quas omnino ut sunt, intelligi oportet, uocabulorum mutatio talis est facta, ut si uetusta illis exponendis attulero, mea ipse relegens scripta nō intelligā. Si autē nostratia haec scribo, & omnē peruertāt cōpositionē, & nauseā bilemque cōmoueant. Vt eñ pauca de multis dicā, eum qui omnibus in bello praeest, siue proprium, siue alienū mercenarius administrat exercitū appellaturus, si more uetusto imperatorē dixero, in aequiuocū incido illius, quē Caesaris loco habemus. Et ut capitaneū dicens ipsum ab alijs cohortū ductoribus, urbiū & castellorū praesidio praefectis, qui eo nunc appellantur nomi
D ne separē, addi generalē necessitas coget. Si itē dixero eum ducē, dubiū facio, an quempiā intelligi uelim è multis quos habet aetas nostra prouinciarum urbiumque principes. Propriorum autem multorū militum geminationem, aut absurdā nominis positionem castellorūque & oppidorū uel urbium nominibus sancti aut montis factam alienationē quā nunc habent, quis sine stomacho leget? Nisi uero ingeniū reperiri credimus posse, quod Petrum Ioannē, Paulum de Vrsinis, Ioānem Franciscum de Gonzaga, capitaneū generalē, mōtem sanctae Mariae in Georgio, castrum sancti Ioannis in Persiceto, & similia, alicui possit oratiōis cōpositioni cū elegantia applicare. Copiarū uero comparandarum, metādorumque castrorū, oppugnationū & praeliorum expositio quam multas afferunt scribendi absurditates, quū nullus habeat delectus, nō adigatur sacramēto iuuentus, in legionesque & cohortes ac manipulos distribuat. Quae & ob uirtutis specimen lectorē per seipsa alliciūt, & uerba ex trito uatū usu sumpta, magnū scriptis afferūt ornamentū. Castra eñ nec muniūt aliqui, sed numerosior hostiū copijs multitudo, per uicos aut sub tentorijs dispersa, uallo, fossaque, ideo muniri negligit, quod ubi hostē ad praelia erumpere, nedū collatis signis decertare paratū intelligit, fuga sibi, aut paulo remotiore cōsulit receptione.

ptione. In oppugnationibus autem, etsi non minor est quam maioribus fuerit nostri seculi hominibus industria, quia tamen nouis quae inuenta sunt instrumentis, noua, ut par fuit, indita sunt nomina, eorum insolentia ideo multos fastidit, quod nisi arietem, fallaricam, scorpionem, fundasque ilico legentes offenderint, nullam aut ineptissimam fuisse oppugnationem existimant. Quos tamen si attente praesentis temporis scripta legent, ipsa ingenij nostrorum & industriae uis maiorum peritiae & fortitudini comparata, poterit delectare. Quanquam & cuniculos agunt nostri, aquisque fossa deriuatis, pluteos, uineas, musculos, & testudines, & turres, ac castella exciiant, quibus & alijs utemur uerbis, nobis cum uetustate communibus, & ubi rem extare, nomen uero mutatum esse intelligemus, descriptione supplebimus. Sed Bombardas, nouum certe instrumentum, quo Venetos in Italia primos bello Clugiensi, quod cum Genuensibus gesserunt, Germanis ministrantibus usos fuisse ostendimus, scribi, aequanimiter tolerent uerbi offensionem illius utilitate maxima compensantes. Quis enim & non legat libenter, & non uehementer admiretur, uas aeneum fusile, ferreum'ue, oblongum, tanquam cauo ex gutture in orbem dedolata librarum sexcentarum, septingentarumque saxa, ignis ad interiorem partem sulphureis admoti pulueribus, & uaporis concludi impatientis uiolentia euomens densissimos quosque muros perstringere, & opera quaeque solidissima dissipare, cum nullam, adhiberi opus sit, quam arieti necessariam fuisse constat, militum turmam, quod fabrum uidemus aetate confectum, duobus ministrantibus seruis, cum pluteo fuerit ab hostium telis tutus, eam abunde operam exhibere. Eius autem instrumenti usum uetustioribus nequaquam fuisse, certissimum illud habetur argumentum, quod siue Iulij Caesaris & Crispi uetustis, siue Vegetij & Frontini, quos anno post illos quadringentesimo scripsisse constat, libris diligentissime inspectis, nullum praeter fundam, balistam, catapultam, fustibalum, & onagrum facile reperietur instrumentum quo saxa seu parua seu magna fuerint missa, quum tamen illa ligneo fuste uel trabe ex loculis funibus fabrefacta fuisse ipsorum descriptio, & quae etiam extant marmoreque triumphorum apud urbem incisiones ostendant. Licet uero Marcum Regulum legamus haud procul à Bragada mirae magnitudinis serpentem, cuius corium Romam delatum fuerat centum uiginti pedum, ea ratione interfecisse, quod saxum murale balista missum spinam bestiae fregerit, compagemque eorij soluerit: & Caesarianos milites scriptum sit apud Massiliam maximis usos balistis, ipsis etiam instrumentis iacula constat fuisse contorta, quam uarietatem missilium superiora quae enumerauimus omnia praeter fundam babuisse, historias legentes facile cognoscent. Hincque ad nostram aetatem peruenisse existimo, ut quod tormentum prisci dixerunt scorpionem, posteritatis abusus appellet balistam, & tamen forma à uermis simulacro tracta, scorpionis nomen tormento debuit conseruasse, quod chelas arcus, corpusculi longitudinem tenile, & retortam scorpionis caudam ferula ad infima tenalis dependens effigiet. Quod tamen mille annorum obtinuit abusus, pro scorpione balistam scribere compellemur. At praelia nostri seculi puerilibus adsimillima ludis, quam admittent scribendi elegantiam? in quibus quum nullus seruetur ordo, nulla etiam adhiberi poterunt uocabula prisci moris. Nanque collatis dimicatur signis, neque acies ex composito struuntur, sed cum tribus aut quatuor in locis pauci dimicent, quamprimum inspectantes exercitus inclinatam ad alterum uictoriam conspexerint, hic rapidum fugit, ille aut satisfecisse existimans, qui hostem recedere compulerit, ouans in patriam redit: aut si uictoriam prosequitur, hoste illaeso diripiendis equis impedimentisque inhiat. Etsi aliquando maiorib. est concursum uiribus, magnos exercitus fractos captosque sine sanguinis effusione uidimus, aut satis supraque fuerit ex mille singulos cecidisse. Has tantas seruandae in historia quum latinitatis, tum etiam dignitatis difficultates, maior sequitur prouinciarum, urbium, oppidorum, locorumque descriptio. Si enim incognita antehac in regione referrem gesta, qualiacunque essent, uel barbara scriberem uocabula. Sed Italia mihi ex omni Romano olim imperio sola est relicta prouincia, scriptis priscorum in primis celebrata, ubi nonnulla uetustam seruant nominationem, quum tamen plurima illam amiserint: ideoque aut uetusta ubique accipiens obscurus ridiculusque, aut si nouis perdite inseruiam, ineptus & antiquitatis ignarus uidebor, quanquam maior inest perplexitas, quod cum trina, quaterna, aut plura immutata sint regionum quibusdam nomina, difficillimum est quod sequi oporteat iudicare. Qui enim aetate nostra plures sunt, quam anteacta longe uiderint secula, docti uiri elegantiam scribendo seruantes bella quae apud Mediolanum, Laudam, Brixiam, Cremonam, Veronam, & Mantuam geruntur, appellant Gallica, non satis aduertentes quod muta-

uit ea

A uit ea regio appellationes. Nam ut de Hetruscis, qui illa loca prius tenuerunt, taceã, qui sunt Mediolani, & eiusdē ducatus incolæ, Insubres, q Brixiæ & uicinæ regionis, Cenomani prius sunt dicti, quum tñ ambas & circunstantes ultra Padū regiones, tū Galliam Cisalpinā, tum Italiam Transpadanam appellauerint maiores. Et Romana ecclesia cuius inueterata iam & maxima autoritas nō parū habere debet momenti, quicquid Venetia olim dicebatur, quod Padum inter Abduamq; fluuios, lacum Benacum, & pelagus Adriaticum ad Alpes pertinet, Histriā superum mare appellat. Vulgus autē nescio qua ratione id etiā penè totū quandoq; marchiam Taruisinā, quandoq; nominat Lombardiā. Neq; tñ sola est Lombardia, quæ tam multas habuit nominum mutationes. Qua ratione descriptionis Italiæ quam diu elaborauimus accuratissimam capita hic referre ducimus necessariū, ut quæ scribentes sequemur nomina, quãobrē ex cæteris selegerimus, legentes recognoscāt. Primū Liguria, Varū inter & Macram prisci præsentisq; nominis flumina, & Apenninum ac inferum mare sita, nec uetustum seruat, nec nouum habet re

B gionis nomen: sed quū in magnā amplitudinem aucta sit Genua, quam ea regio penè in centro habet primariam ciuitatē, quæ regionis pars orientem uersus sita est, orientalis Genuæ Riperia, quæ ad occidentalē spectat solem dicit occidentalis. Quum tamē pauca Lunā urbem uetustissimam solo æquatam adiacētia, & Genuensibus maiori ex parte subiecta, extra Liguriam, & in Riperia orientali, Lunēsium patria uocitentur. Hetruria uero illi cōtigua, priscos Apenninum inter & inferum mare, Tybrim & Macrā fluuios, cum nomine seruat fines. Et si Tybrim inter & Pissiam Senensis agri finiū torrentē quicquid ea pars in mare uergens, cui Viterbium, Tuscanella, Cornetū, & plurima insunt oppida, beati Petri patrimonium dicit, à gloriosa Matildi, ut ostendimus, dono datū, semper additione in Thuscia declarat. Vltra Tyberim quæ Romæ cōtinent regiones, hinc Latij, inde Sabinæ, intra sexdecim ad summum uiginti millia passuū uetusta retinēt nomina. Ab Illariano autem oppido per Sulmonetos, Vetulanos, & Soranos, ad dexterā Vfentē usq; prisci nominis flumen Terracinæ: & ad sinistram per Fortinenses, Signen-

C ses, Cecanēses, Ceperanū, usq; Campania: & infra mare uersus per Priuernates, Coranos, Sitinosq; maritimas regiones, quicquid Volsci, Laurentes, Hernici, & magna ex parte Equicoli quondā tenuerunt, cōplectunt. Ab Vfente aūt & Ceparano, & quicquid longissimo tractu maria circūdat, Tyrrhenum ad dexterā, Ionium in fronte, & Adriaticum ad sinistrā, Troentum usq; Asculi Picentum flumē, & intus Reatinos usq; Sabinæ fines, appellationem habet regni Siciliæ, citra fretum, quod tñ aliquando Apuliæ, quandoq; Neapolis nominamus. Quo in celebratissimo à scriptoribus regionū cumulo, multæ, ac pene oēs perierunt priscæ uocationes. Nā & Campaniæ uetus ac opulentissima regio, Capuā, Neapolim, Theanū, Calenū, Sinuessamq;, & alia olim cōplexa, nunc Terra laboris dicit. Et pro Brutijs, Lucanis, Calabrisq;, nunc Calabriam: pro Salētinis, terrā Idronti: pro Samnitibus & Pelignis, Marutinis, Ferentanis, Furconensibus, & Albensibus, Aprutium habemus: ut sola Apuliæ pars, suum retineat nomē. Piceni fines prisco more intra Troentum Isaurumq;, Apenninū & Adriaticum seruamus: sed mutauit id nomen

D marchia Anconitana. Et Vmbria, quæ olim Sabinæ, Samnitibus, Hetruriæ, Piceno & Flaminiæ cōtinebat, nūc ducatus Spoleti nomē mutauit: cui Spoletū, Fulgineum, Assisium, Eugubium, & alia insunt oppida. Quanquā multo pauciora, q̄ olim Vmbriæ fuerit, habet is ducatus, quoniam quæcunq; hinc apud Interamniam sine certo regionis nomine, & à magistratibus Romanæ ecclesiæ gubernant, Vmbriæ partes fuerunt: & quæ ultra citraq; Apēninū à Tiferno, quæ est Ciuitàscastelli, usq; ad Saxinā Plauti comici patriā, Foroliuiū ad sextūdecimū lapidē uicinā, partim in Massæ Trabariæ, partim in Romandiolæ nomina cōcesserūt, sub Vmbria olim adnumerabant. Ab Isauro, qui nūc est Folia Pisauri fluuius incipit Romandiola, quæ Flaminiæ & Æmyliç nomina, & partem Vmbriæ, ut ostendimus, in se habet cōfusa. Apenninū inter & Adriaticum mare, Ariminum, Rauennā, Cesenam, Forumliuij, Fauentiam, Imolam, Bononiam, Mutinam, Rhegium, Lepidū, Parmam, & Placentiam, sicut ostēdimus, complexa. At Lombardiæ qui sunt fines nec ausim affirmare, nec quēpiā legisse aut scire opinor. Quod cōstat rebus à Carolo Magno Francorū rege in Italia restitutis, data est Lōgobardis, quam habuerant primariam apud Papiam sedes. Et quum nulla præterq; ab Rauennate exarchatu, & ab-

inde

inde Romã uersus habeatur pulsę gentis notitia, possedisse eos etiã Romanorũ & Gal- E
li regis permissione, magnã Italiæ Transpadanæ partem existimo: eaq; ratione credide-
rim factũ esse, ut tractus ille pulcherrimus à sinu intimo Apennini & Alpium per Augu
stam, Iporediam, Taurinum, Albam, Vercellas, Mediolanum, Laudam, Bergomũ, Bri-
xiam, Mantuam, Veronã, Vincentiã, usq; Paduã, & Taruisium, Lombardia nunc appel
letur, cui etiam imperitũ uulgus addit Ferrariam, & quicquid cis Padum ad Rheni Bo-
noniensis fluenta, Padũ inter & Apenninum habetur. Huic itaq; nos etiam accedentes
errori, quē annos iam sexcentos tota seruauit Italia, eadem omnia cum uulgo Lombar-
diã appellauimus. Primas tantũmodo in sinu intimo partes, ut nunc habet usus, sub Fer
ratensium & Pedemontanorũ uocabulis excipientes. Quæcunq; enim Alpibus Graijs,
& Pado ad sinistram quousq; eum Dorica fluuius illabitur cõtinentur, Pedemontiũ re-
gio nunc dicunt. Cui regioni primaria insunt Augustaprætoria, Pinaroleum, Suxia, Ri
polle, & Taurinũ. Cætera Alpes inter Apenninum & Padum, Valentiam, & Alexandri
am usq; sita Montisferrati regio dicunt: cui notiora insunt oppida, Monsregalis, Cunę, F
Salutiæ, Sauilianũ, Monscalerius, Carmagnola, Chorium, & Casale, & ultra Tanarum
amnē præclarũ, Alba. Sed licet amnes Lombardiæ maiori ex parte prisca seruant nomi
na, lacubus tñ facta est nominum insignis & absurda mutatio, magno futura, scribenti
& legentibus, nisi declaret, impedimento. Qui enim nunc dicitur Gardę lacus, Benacus
est, ex quo Mintius. Qui Isei, Sebuimus, ex quo Ilius. Qui Comi appellat, est Larius, ex
quo Abdua. Qui Lugani est Eupilus, ex quo Lãbrus, q Maior dicitur, est Verbanus, ex
quo Tocinus. At ultra Paduã, & Taruisium, usq; adeo magna alicubi facta est mutatio,
ut clarus ille Virgilij descriptione Timauus, q nunc sit fluuius ignoret: & in intimo A-
driatici sinu, in qua stagnorũ parte prisci septem maria appellauere. Dum interijt in Pa-
di ostijs Adria illa, uel ideo celebris, quod pelago adiacenti dedit nomen, tum noua est
condita, sed opibus præpotens & fama celebrior Venetiæ urbs, originē & incrementa
cuius in Romanorũ imperij inclinationis historia præsenti supra narrauimus. Intus aũt
Altinum, Opitergiũ, Aquileia, Cõcordia, penè interierunt. Et p Forijulij oppido quod G
est excisum regio nomen habet, in qua Vtinum creuit, ut ostendimus, nouũ oppidum.
Ex fluminibus uero nomina retinent, Silus, Liquentia, & Taliamentum, cætera intelli-
get ad Italiã ueterē nouamq; spectantia, qui descriptionem nostram accurate perleget.
Tantas itaq; scribendi difficultates quo superemus modo, sequentia demonstrabũt. Io-
annè Galeatio uicecomite, ut diximus, mortuo, duorum qui ex legitimo matrimonio su
perstites illi fuissent liberorũ, unus Ioannes Maria minoris prudentiæ adolescēs, à ciui-
bus est trucidatus. Alter Philippus Maria, cui Anglo fuit cognomen, post stupēdã quæ
facta erat paterni principatus euersionem, ad eã deuenit rerum inopiam, ut arcis Papiæ
præfecti beneficio, uitã inibi tutatus singula educationi necessaria, à singulis mendica-
uerit amicis. Eo tunc uix Vicenni in ipsa arce agēte, obijt Facinus Canis, maximus tēpe
state illa bellorũ ductor, potentissimusq; tyrãnus, ut q Vercellas, Alexandriã, Tertonã,
Nouariã, plurimaq; per eam regionem obtinuerit oppida, ingentes insuper possederit
diuitias, ciuitatũ oppidorumq; Lombardiæ direptionibus quæsitas. Is cui nulli essent li- H
beri, moriens Beatricē uxorē reliquit hæredem, egitq; cum amicis ut Philippo illã æta-
te imparē, quæ annũ nata esset supra quadragesimũ, sub uxoris uinculo matrem darent
principatusq; assertricē. Quod cum esset factũ Philippus ea paterni principatus parte
potitus, quã Facinus tenuerat, & ingenti pecunia gazaq; ab uxore donatus, legionē in
diuersa studia scissã, Francisci Carmagnolæ, & Sicci Montagnanei opera sibi cõciliauit.
Vim nanq; iuramenti in cuius uerba Beatrici simul cũ Facino pari formula se obligas-
sent, Carmagnola Siccusq; militibus cæteris ad suasionē prætēderunt. Eãq; legionē ęris
alieni superiori tēpore cum Facino cõtracti donatã, & pecunijs à Beatrice in stipendia
impensis, nouo sibi adactam iuramento, Philippus Mediolanum duxit, quam ciuitatē
Astrogius uicecomes Bernabouis filius ab Ioãnis Mariæ interfectoribus accitus, in do
miniũ occupauerat. Admotis igit arci quę in fide perstiterat copijs, munitiõibusq; quas
opposuerat Astorgius nõ sine difficultate superatus, Philippus à Vincētio Melegnano
præfecto introductus, Mediolano potit. Astorgius fugiēs in Modoetiã se recepit, quò
cũ esset ductus exercitus, omnium primus Carmagnola præclarã pręstitit operam, dum
fortitudinis

A fortitudinis fama apud exteras nationes celebri Astorgio cõgressus, illũ prælio superatũ, intra munitiones fugientem sub ipsis mœnibus uulnerauit. Effectũ uero est eius diei facinore, ut Philippus exhibitæ cõcilianda legione ab Carmagnola operæ memor, illũ attollere cœperit, cuius ductu magna quæ sumus relaturi potentatus fundamenta iecit: Is humili apud Carmagnolã Tautinorũ oppidũ, à quo patriũ sibi fluxit cognomẽ, natus loco, uir fuit fortissimus, quẽ primos in legione ducentẽ ordines Facinus ornatũ laudibus bello clarũ alioquin socij paris ue impatientẽ futurũ, si aliquando dimissus suã tẽtasset fortunã sæpe prædixerat: Quãprimũ itaque Astorgius Carmagnolæ modo etiam oppugnanti resistens, crus Bõbarda ictus occubuit, Canturiũ ille oppidũ quod Ioannes Piccininus alter Bernabouis natorũ occuparat primo, deinde Comum, quã urbem Frãchini Ruschonis nati, rebus Philippi afflictis, pro illo ut dicebat retentam, non satis reddituri uiderent, recepit. Et Laude Pompeiana Zaninum Vignatensem, Tricio Collionenses eiecit: Nati erãt Vignatensi duo, qui paternæ tyrannidis comites, Laudensem cum il

B lo arcẽ incolebant, eorũ natu maiorẽ Iacobum, subornatus à Carmagnola Perrinus Vadensis, pedestria apud Melegnũ sub Philippo stipendia faciens, magno pellexit astu, ut aliqua quę ex Mediolano clàm esset sibi renunciaturus, paternã suamque rem plurimũ cõcernentia, audiendi studio noctu arce descẽdẽs secũ intra promurale locutus fuerit. Id cũ adolescẽs sæpenumero fecisset, prænũciatas à Perrino equitũ incursiones in Laudensem agrũ euentu probari Philippus curauit, quibus ex rebus plurimũ fidei apud Vignatẽses cõparauit Perrinus: Itaque Carmagnola quod cum Perrino cõstituerat equestri comitatu ad quatuor ferme stadia ab arce relicto, & peditibus perpaucis ad teli iactũ post se iussis subsidere, Zanonẽ Iustinopolitanũ & Placentinũ Cẽturiones, sibi socios aduocauit, quibus comitãtibus leui pede agilique motu Laudensis arcis uigiles fallens, ligneum extrema promuralis receptacula claudẽs, trãsiuit rastrũ, & in ebulis urticisque quas herbas feracis soli pinguedo densas proceras que in obsoleto nutriuerat iacẽtes delituerunt, Perrino autẽ quamprimũ rastro adhæsit, lapillis in arcem ex more iactis de aduẽtu suo signi

C ficante, descendens arce Iacobus in promurali à custodibus destituit. Qui lustrata oculis in circuitu per paxillorum intercapedinẽ regione, stantẽ ad rastrum Perrini facie recognitũ comiter que exceptũ, cũ cerneret solũ esse, admota clauibus sera introducere intendebat: sed eo inter subeundũ rastri motũ manibus impellente, emicantes herbis Carmagnola socij que, Vignatensem mediũ cõplectunt, & ualide reluctantẽ, frustra que auxilium implorantem, extrahunt è promurio: Nec tñ prius adesse auxilio Carmagnolæ & cẽturionibus potuerunt pedites, quam à crebris quos immittebãt ex arce custodes, lapidibus raptores cum rapto penè obruerentur. Iacobo Mediolanum perducto, Philippus inducijs cum Zanino patre cõstitutis, ipsum etiam fide publica Mediolanum accersiuit, quẽ paulo post perfidiæ insimulatũ, unà cum Iacobo filio, ad alterum ex filijs qui Laudem teneret Ludouicũ nomine, pro arcis deditione impetranda, perduci iussit: Sed dum fœderibus ille pro genitoris fratrisque uita cõscribendis intentus Carmagnolam ex arce alloquit, Philippenses cõscensis parte auersa mœnibus urbem ceperunt, & ad subitam arcis

D oppugnationem illico intenderunt. Ludouicus autem dum relicta arce sibi per fugam cõsuleret interceptus, cruci & ipse cum genitore & fratre Iacobo est suspensus. Castris postea cõtra Triciũ positis Carmagnola munitissimũ natura loci oppidũ, quod saxo stũ eminenti Abduæ imminet fluuio, longa obsidione parauerat recipere: sed cũ obsidionẽ ea ratione inefficacẽ intelligeret futuram, quod pontis stupendi fornicis, qui Abduam iungebat, opportunitate, ex Martinensium ualle cõmeatus subuehebant, pontẽ disrupit & altero tyrannulorũ inter pugnandũ capto, datis primori muneribus, deditio est facta. Leuco exinde oppido, quod sitũ ad Abduã ex lacu Lario Comi uocãt emissoriũ, ponte itẽ Abduam amplectit potitus, Cremam recepit, Georgij Bentioni oppidi illius tyranni nepote ad proditionẽ pecunia pollicitationibusque pellecto. Pacatis ea celebritate omnibus quæ Pado, Ticino, Abdua, & alpibus continent, tãtus erat uectigaliũ Philippi neruus, ut Carmagnolæ innixus ductori, maiora quæque nõ dubitaret audere. Eum itaque cõsilij primatu, & cognationis Vicecomitum cognomine honestatũ, uxore insuper ex ea stirpe sibi tradita, equitũ quatuor milium, peditum mille legioni præfecit, quã contra Philippũ Arcellanum Placentiam tenentem duci uoluit. Post uarios tamen qui

bello inciderunt casus, priusquã urbe arcibusq; potitus esset, Beccariẽses multa in Papiensi & Genuensi agris oppida tenẽtes, & Genuensiũ dux Thomas Fregosius, societate cũ Arcellensi inita, Philippi uires, magnosq; Carmagnolę conatus, lõgo tẽpore occupauerunt. Sed paulo post Placentia urbe recepta, & arci qua se tuereť Arcellanus aggere, munitionibusq; ad obsidionẽ circunductis, Beccarienses Carmagnola cõfecit. Nã Lancelotto in Serrauallę Genuensiũ oppido per obsidionẽ expugnationẽq; capto, ac truci datis prius in Papia fratribus, per suspendiũ necato, Gauij oppidi pecunia ꝑditi est potitus. Prosecutus exinde uictoriã, contra Genuensem, extorrũ maxime nobiliũ multitudinis præsidio fretus duxit, dũq; urbẽ premeret & uallem Pulceferam esset peruentum, Arcellani duo Bartolomęus Philippi frater, & alter filius, deficientibus ad hostes incolis, in prælio capiunť. Præuiderat interea Pandulfus Malatesta, qui Brixiã Bergomũq; tenebat, Philippi amplitudinẽ sibi, nisi occurreret, exitio futuram. Hinc coacto exercitu societati & ipse cõtra Vicecomitẽ accesserat. Sed dũ parat Arcellano recuperãdæ ꝑ arcẽ Placentiæ opem ferre, mittens Philippus cum fluuiatili classe Georgium Valpergensem, Placentinos iussit cũ gaza & suppellectili Laudã Papiamq; populariter emigrare, eoq; tẽpore Genuensi parcens, Carmagnolam cõtra Placẽtinam arcem ducere curauit. Nã Pandulfus patentes Placentiæ portas ingressus, cũ urbem circuisset rerum uacuam, pauca Arcellensem allocutus, Brixiã reuerterat. Carmagnola uero perductos ad Philippi fratris genitorisq; cõspectum, captos à se Arcellanos manus post terga reuinctos, illi ostẽdẽs, ut suæ suorumq; saluti per arcis deditionẽ cõsulat, suadet & exhortať. Quo obstinatius renuente, & cõtumelias insuper addente, iuuenes Carmagnola patibulo suspẽsos necauit. Erat in arce Philippi genitrix, quæ pẽdẽtes filiũ ac nepotẽ cernẽs, in hora illi oculos si posset effossura, furẽs ferebať. Quare Philippus cõtumelijs fastiditus nihilq; spei reliquũ fore intelligẽs arce relictã nauigauit ad Venetos. Reducto Placentiã populo, oẽs qui ea cis Padum obtinebant loca Vicecomitibus quondã subiecta deditionem spõte fecerunt: Primus omniũ Orlandus Pelauicinus Burgum doniniũ reddidit, cæteri deinde Rubei, Peregrinensesq; sese Philippo cum oppidis permisere. Qua in tẽpestate Philippus Beatricis annosæ uxoris molestia liberatus est. Subiectum em̃ quæstionibus egregia forma adolescentẽ, qui uxoris pincerna erat, cõmissum cũ ipsa stuprũ inter tormenta cõfessum, capitale supplicium subire iussit. Ea uero cuius insimul areť flagitiũ à se admissum cõstantissime negans, cũ ad supplicij locum perducta, truncum adolescentis cadauer, à carnifice tracta præteriret, ad illud conuersa inferas in eius animam furias execrata est, quod suã pudicitiam in id senectutis religiose custoditã, polluisse mẽtiri ausus fuerat, & multa in eam sententiam locuta capite & ipsa cæso uitam finiuit. Tum Carmagnola tãtis asserendo Philippi principatu iactis fundamentis cõtra Pandulfum Malatestã duxit, & Bergomensi agro fame oppugnationibusq; magna ex parte ad deditionẽ cõpulso, urbẽ pręfecti arcis perfidia recepit. Inde ducta in Brixinianos legione, forti ter resistentẽ Pandulfum breui cõfecisset, nisi illũ Veneti pecunia ingẽti, datoq; cũ equitatu Martino Fauẽtino ductore bellicosissimo iuuissent. Forte interea accidit Martinũ quintũ Romanũ pontificem, ex Germania ubi apud Cõstantiam fuerat creatus, Romã petiturũ in Italiã descendentẽ, Mediolani ex itinere residere, cuius autoritate pacẽ Philippus Pandulfo dedit, & tributo qđ singulis penderet annis imperato, Brixiæ dominatũ quoad uixisset, illi permisit. Erit ex re hoc loci põtificis istius Romani creatio qualis fuerit uel ea ratione diffusius narrare, quia origo cõciliorũ ex quibus multæ fluxerũt in rebus Europæ agitationes, nõ minima historiæ nostræ pars inde sit ducta: infiniti uero operis fuerit singulas cõcilij actiones, ut gestæ habitæq; sunt, referre. Quãobrẽ ea attingimus sola, quæ susceptam illustratura uideanť historiã. Diximus supra quo pacto post Gregorij undecimi mortẽ schisma in dei nostri ecclesia apud Fundos fuerit inchoatũ, et põtificũ uniuscuiusq; Christiani orbis uel obedietiæ uel sectæ gesta suis scripsimus tẽporibus. Eã ecclesiæ & orbis Christiani labẽ, ægre ferens Sigismundus Vngariæ rex, imperator designatus, dignũ imperatore, dignissimũ Augusto facinus, magno aggressus est animo. Peragratis nãq; omnibus Europæ ꝓuincijs, Ioannẽ pontificẽ apud Cremonam & Laudã, reges uero & principes domi singulos cõuenit, effecitq;, ut ex omni triũ pontificum sequela, apud Constantiæ Germaniæ ciuitatẽ generale cõcilium haberetur. Ad

A quod Ioãnes ipse personaliter se cõtulit. Gregorius Carolũ Malatestã uirũ ingenti uirtute misit ꝓcuratorẽ. Benedictus uero & ire & mittere recusauit. In eo totius Europæ potentũ insignium[que] uirorũ cõuentu celeberrimo, in quo supra xl hominũ milia aliquãdo simul fuere, Ioãnes põtificatu priuatus & carceri mãcipatus, Benedictus pro cõtumace & hæretico damnatus fuit, Gregorius uero per Carolũ renunciauit. Inter plurima autẽ quę triẽnio illo summa cũ grauitate sunt à patribus cõstituta, illud accurate fuit decretũ, ut q eo in cõuentu põtifex crearetur quinto, & successores deinceps singuli, septimo quo que anno, ꝓ seruãda unione, generalia haberẽt cõcilia, in quibus liberũ foret quæcunque in rem Christianæ fidei uiderent, corrigere, arcere, immutare. Creatus itaq[ue] summo omniũ cõsensu Oddo Columnẽsis, patritius Romanus, cardinalis sancti Georgij in põtificẽ nomine Martinũ quintũ, anno pontificatus sui primo, Mediolanũ, ut diximus, ex Germania cõcessit: quo exinde Mantuã & per Forumliuij Florentiam profecto, Philippus instaurandi principatus paterni cupidus, omniũ crudelissimũ Cremonæ tyrannum B Caprinũ Fundulũ tollere statuit, nec futurũ facile uidebatur bellum, quod cum audacissimo esset gerendũ diuitijs affluente, quas in ea Lombardiæ colluuione, nõ ex Cremona solũ, sed undiq[ue] cõpilauerat. Quamprimũ tamen cõtra illum Carmagnola duxit, Pixilo nes primi, deinde Soncinẽses, in potestatẽ uenere. Quamobrẽ cõfugiens ad Pãdulfum Cabrinus, Cremonã cũ Salodio, & Benaci lacus quę ad Brixianã pertinẽt oram castellis quæsierat permutare. Id exploratũ habẽs Philippus, cũ Cabrino mitius agere cœpit; permissum[que] munitissimũ Castellionẽ oppidũ, quo oẽs cõportauerat diuitias retinere fœderatũ cœpit. Nihil tum esse uidebatur reliquum q̃ ut Pãdulfus rupti fœderis pro ut Philippus illi ꝓstatus fuerat, pœnas daret: quæ res licet unica eũ maxime angeret animo, tñ ueritus ne accelerato nimis recuperandæ Brixiæ Venetos studio cõciret hostes, in Mantuanũ principem Franciscũ Gonzagam destinasse simulat, oppida castellaq[ue] repetit, quæ genitore mortuo ille occupasset, Pischeriã Vitellianã, & Cremonẽsis agri alia, plurima Brixiani. Id ægerrime tulerunt Veneti. Pischeria nãq[ue] in Philippi potesta C tem facta, propẽ actum de Verona & Vicentia existimabant. Quare Gõzaga primũ ne aliqua redderet monito, oratores ad Philippũ mittunt, tandem[que] utrijs effectũ est conatibus, ut fœdera Veneti cũ Philippo in decenniũ inirent, cõmunem fore utrisq[ue] & socijs hostẽ alienigenam omnem quicunq[ue] alterũ bello lacessisset, modo Veneti nullo Pãdulfum præsidio tutarent. Ad ea nanq[ue] fœdera Venetos Philippum[que] ideo libenter descendisse cõstat, quod Sigismundũ Vngariæ regem, Romanorum imperatorẽ designatum, cõmunem utrisq[ue] inimicũ, in Italiã uenturum suspicarentur: nec parua ad suasionem Venetis accessio fuit, odiũ cõtra Pandulfum, ex nece Martini Fauẽtini cõceptũ, quẽ ut diximus ductorẽ bellicosissimũ, sibi præsidio datum, nullo ut ipsi opinabantur demerito interfecerat. Fœderibus cum Veneto Senatu ictis Carmagnola Brixianum aggressus agrũ, minora aliquot castella recipit: Deinde Monteclarum eo cõsilio uel lõga obsidione parat recipere, qđ sola inde Pãdulfo pateret uia, copijs si quæ uenirẽt præsidio admittendis. Interea Carolus Malatesta afflictis fratris rebus subsidia queritabundus Florẽti- D nos, periculi quod rei suæ superato Pãdulfo immineret, admonitos opẽ petiuit, cũq[ue] id nõ satis successisset quãtas summo conatu potuit cõtraxit copias, & coactæ ex illis equitũ quinq[ue] peditũ duorũ miliũ legioni præfectũ Ludouicũ Melioratũ Firmanæ ciuitatis uicariũ, per Veronenses, Mãtuanosq[ue] ducere iussit. Venit itaq[ue] in Mantuanos Ludouicus, & fossam patẽtes Montisclari campos scindentẽ, quæ ad similẽ arcendam à Brixia uim, ab oppido Monteclaro, in proximas paludes ductũ fuerat ducta, ad aurorã trajcere est aggressus, ubi Carmognolæ obuiãti cõgressus, fusis direptisq[ue] copijs superatus in Philippi ducis potestatẽ uenit. Nec tñ ea attonitus clade Pãdulfus deditionẽ fecit. Vnicus ea tẽpestate Nicolaus Marchio Estẽsis, prudenti consilio futuris occurrit periculis, Parmã etenim sponte Philippo reddidit, quam aut per uim postea fuerat amissurus, aut maximo cũ dispẽdio retenturus, cũ illo tamẽ pactus, Martino pontifice Romano intercessore, ut Rhegiumlepidũ, quæ ciuitas itẽ uicecomitũ fuerat iure feudatorio retineret. Paulo exinde post, Brixia Pãdulfus excedẽs, in Romandiolam ad propria se cõtulit. Rebus Philippi ad eã amplitudinẽ perductis, cũ reuersus Mediolanũ Carmagnola, ciuili ocio quiescere cœpisset, noua ingẽtis glorię materies est suborta, Philippus nãq[ue] Bellin

tionam & Domuſſulam, Alpinos in Germaniã ex Lõbardia tramites, quibus olim Vice E
comites potiti fuiſſent quẽadmodum furto ſubtracti fuerãt, furtiue item receperat. Qđ
cum ægre, diſſimulato tñ dolore q eas incolunt alpes, Suitios appellant, certo tuliſſent
tẽpore, ſubito tumultu ad octo hominum milia, Bellintionam inuadunt. Ea re Philippo
nunciata, Angelũ Pergulanum, quem tunc primum ad ſua cõduxerat ſtipendia, pręmit
tens, Carmagnolã cũ maiori exercitu ſequi iubet. Egreſſa finibus gens effera, nullo ordi
ne, nulla ducebat̃ militari diſciplina, ſed gloriæ ducentes, q̃ primus quiſq; agrum hoſtilẽ
lõgius ingrederet̃, aut primus in hoſtem ferret̃, palantes ex Alpibus ruebant. Quampri
mũ uero occurrentes ſtructa acie, Carmagnolam Angelumq; cõſpexerũt, qui primi de
ſcenderãt ad quatuor milia ſublato clamore ad Philippenſes delati illos terruerũt. Tum
Pergulanus, prior adhortatis in pugnã militibus, qđ ueſaniam furoremq;, barbari pun-
ctim icti, cũ ſanguine depoſituri eſſent, equum cõcitat & denſo ſuorũ globo in illos ua-
dens, aliud pugnæ genus, q̃ apud Italicos inire conſueuiſſent, ſibi adeſſe intelligit. In ea
nanq; multitudine nullus loco niſi cadẽs ceſſit, fueruntq; qui media tranfixi uiſcera, per F
haſtã peterẽt hoſtem: alij cum pugnantes ex equo gladijs ferire nequirent, equi pedibus
gladio ſucciſis, collapſum militẽ uulneribus cõficiebant. Quãobrem Pergulanus equi-
tatu pedeſtrẽ pugnam inire iuſſo, Placentino & Iuſtinopolitano Zanone Cẽturionum
ductoribus, ad ſe accitis, primus pedeſtre pręliũ redintegrauit. Carmagnola uero qua-
drato agmine, ab lateribus & à frõte cũ peditatu urgenre ſuſtinuere Suitij, & multis cadẽ
tibus, plurimis ac penè oĩbus uulneratis pedem referentes, q erant integri ſeſe in uici-
nũ collem recepere. Quibus fixa in terram mucronum cuſpide deditionem ex gẽtis mo
re ſignificãtibus, Angelus primo parcẽdũ eſt ratus: ſed cum uidiſſet aliam Carmagnolę
ſententiam eſſe, primus item in eos fert̃, palantesq; & in proximum amnem Ticinũ ſeſe
præcipitantes inſecutus, nõ paruã illorum etiam partẽ cæcidit. Cecidere eo prælio plu-
res, q̃ tot tantisq; per multos annos inſtaurando Philippi principatu feliciter à Carma-
gnola geſtis: ad duo nanq; milia deſideratos fuiſſe cõſtat, reliqui, quos auerſi à ſuis itine
ris error ſaluos reddidit, cõperto de clade intra Alpes ſeſe receperunt: nec tñ incruenta G
aut utilis Philippenſibus fuit uictoria, multis lectiſſimisq; militibus primo inſultu truci
daris, equis inſuper ad quadringẽtos ſuffoſſis. Reuerſis ab eo facinore præclaro, ad Phi
lippũ ductoribus, cũ nihil eſſet in circuitu reliquũ, Genuenſesq; extorres ex primorbus
ciuitatis, Raphael & Baptiſta Mõtaldi, Teramus Adurnus & Frãciſcus Spinula perma
xime apud illũ inſtarent, in Genuam cõuerſa ſunt arma. Miſſus itaq; Carmagnola Sauo
nã, quę ab uiro ingentis animi Spineta Fregoſio defenſabat̃, diu fruſtra oppugnauit: in-
de ad agrũ Genuenſem ſe cõtulit, eoq; paucorũ dierũ ſpacio potitus, nobiles oẽs exce-
pta Fliſcorũ gente in partes Philippi exulumq; traduxit. Duo autem maxime Philippo
Genuæ per obſidionem potiundæ ſpem adimebant, qđ ducem magni uirum animi &
prudentiæ Thomã Fregoſium fratribus clientelisq; & populari fauore potentiſſimum
mare pacatũ ad cõmeatus ſubuehendos, pręſidiaq; admittenda habere intelligeret unũ,
alterũ qđ Florentinos, quibus amplitudinem ſuam noſceret fore ſuſpectiſſimam, præſi
dium illi afferre ſuſpicaret̃. Quamobrem miſſis Florẽtiã oratoribus, numero ſex, de pa- H
ce quã uiginti antea per annos integre ſeruaſſent, in futurum cõſtituenda multis agi cu-
rauit. Fuerũt uero quib. innixi ſunt oratores, ſuaſionis loci, docuiſſe olim utriuſq; partiũ
clades, ſenſiſſe Italiã, quãto cõſtitiſſent dãno Florẽtini populi cũ Vicecomite bella, Phi
lippũ quia ſumma rerũ calamitate, principatu quem optauerit quemq; meritum ſe du-
ceret maiore eſſet onuſtus, nil aliud deſiderare, q̃ ut ſuo ductu Italia quieſceret, floreret,
dulcedine pacis lætaret̃, nec ſe latere qđ ſumma prudentia Florentinos intelligere cer-
tum haberer, Venetis qua eſſent diuina humanitate potius q̃ ꝑ fœderum uinculis ſin-
gulari illũ ꝓſequentibus amore futurum, ut ſi Florentinus ſuæ accederet ſocietati, nulla
eſſet tanra uis quæ Italicã gentem uexare auderet, cũ præſertim quarto loco Romanus
pont. Martinus quintus, pacis & ipſe amantiſſimus, opratæ huic potentatuũ ad pacem
cõuentioni, ſine fœderibus cõtinuo acceſſurus uideret̃. Proinde fœdera iungerent ma-
ximam quietis paratæ Italicis perpetuamq; gloriam habitura. Vocatis in Senatum ciui
bus Florentinis factaq; ſingulis dicẽdi poreſtate, nõ defuerunt, qui oblatam à Philippo
quietem maximas populo Florentino uexationes prædixerint allaturã, quàm primum
ſubtracti

A subtracti huiusmodi blādicijs Genuēsi fauores, uicinæ & mari terraq; potentissimæ urbis illum reddidissent dominum, cēsuerintq; quo maiora melioraq; polliceret, cum eo cautius esse agendum. Vicit tñ imperitæ multitudinis cæcitas, bella sibi præparantis in tolerabilia, dū prætensa pace oculos præstringi patit: & ad fœdera uentum est, securitatis plurimū si diuturno durassent tempore, Florētino allatura, fore utriusq; finium termi nos, ultra quos bella gerere, aut socios belli pacis'ue habere nō liceret, fluuios Macram Crustolūq;, q auerso e regione in Apennini iugis fonte oriundi, inferū primus mare, alter Padū illabunt. Summa interim cura bello Genuensi intentus Carmagnola, Fliscorū gentē Thomæ affinem pellexerat ut uictrices secuti partes Philippo exulibusq; adhęrē rēt, & tripartito exercitu, partim in Bisamne, partim in Pulcesera, partim in Granariolo uicino mœnibus uico, castra habebat. Erāt uero nō Fregosi principis menti solū sed uni uersæ etiā ciuitati infestissima quæ apud Granariolū erant, ex quibus ingenti pōdere lapides interdiu & per noctem à bōbardis in monasterio diuæ Margaritæ firmatis, in ur-
B bem iaciebant. Nec tamē fractus animo Thomas principatu in ea rerum difficultate desperabat, quandiu orā maritimam, cui Genuenses maxime inniterent, tutari posset. Angebat uero plurimum rei pecuniarię indigentia. Quamobrem apud Florentinos, ut bellū susciperent & opem sibi afferent uarijs legationibus sæpe instituit, cumq; parum proficeret, Liburniū Pisanorum portus arcem, quam Genuenses diu obtinuerant centū & uiginti aureorum milibus ipsis uendidit Florentinis. Et cū extorres classem triremium nouē apud Barchinonam precio ingenti cōparatam audiuisset cōtra se ducere, classem & ipse totidē triremium, præfecto illi Germano Baptista Fregoso parat: quod uero humanarum rerum fert cōditio, cōtracta ex Liburnio pecunia, rerū Thomæ contra ac ille sue rat ratus, excidio fuit, Philippo aūt sicut conficiendi Genuensis auxilium, ita inchoandi sub aliquo honestatis uelamine Florenrini belli occasionē attulit. Nā congressus exulū classi Baptista superatus, & cum plurimis popularium Genuensiū fratris studiosorū, in potestatē hostium factus, omnē Thomæ potētiam eneruauit, ut paulopost Sarzana op
C pido, cum castellis sex per fœdera retentis Genuæ deditionē facere sit cōpulsus. Et Philippus Florentinū fœderibus fecisse contra, qui hostem suum pecunia iuuisset, dictitare usurpans, eam destinato quidem cum bello illis causam prætendit. Quam tñ causam nē ipsos ad maturandā resistentiā excitaret, in apertæ cōtentionis tempora reseruauit: quin etiā ne fines in fœdere ascriptos transgredi uideret, oblata occasione Forliuij occupandi, urbis Florentino uicinæ, in qua per soli feracitatē maximos posset exercitus alere, id pergratū cōcupitumq; facinus, maximis dissimulationibus integumentisq; suscipere est aggressus. Georgio nanq; Ordelaffo Foroliuiensi uicario per articularē morbum defuncto, Lucretia eius uxor Lodouici Aledosii Imolensis uicarij nata, Thebaldū filiū tūc decennē Imolæ cōtinebat, & tanquā Forliuienses uel indignos duceret uel infidos, quibus rerū pueri cura demandaret, per Imolenses omnia administrabat. Id ægre à Forliuiensibus ferri exploratū habens Catharina Ordelaffeæ gētis, Bartholomeo Fregosio Genuensi nupta, Bolognesiū oppidū ab Antonio Bentiuolio Bononiensi ciue, patria electo,
D pecunia redemit, ut loci ꝓpinquitate freta, abalienatos animis à Lucretia Forliuienses, ad rebellionē incitaret. In maxima uero Forliuiēsiū cōcitatione, pars ad Catharinā, pars muliebre malū non satis per mulierē arceri posse rata, ad Florentinos respexit. Sed cum ij sæpenumero requisiti Imolensem eis deditū lædere noluissent, Forliuienses ad Philippum uerterunt animos. Is ingentis princeps animi Genuensis regni uerius dixerim, q̄ urbis accessione elatus, qđ rerum euentus docuit, quodq; uulgo ferebant oēs, Italiæ regnū affectabat. Intelligebat uero difficillimū id sibi futurū per respublicas Venetā Florentināq; potentissimas, quibuscum pacis fœdera, ut ostēdimus pauloante percusserat. Nā Martinum pōtificem Romanum, bellis per id tēporis ab Alfonso Arragonū rege, circa regnum Apulię & Braccio Montonensi, circa Aquilam agitatum, uel necessitate, uel amicitia, cōniuenti oculo quieturum opinabat. Quia uero Florētinos minus multo tunc q̄ Venetos sciret resistendo sibi potentes fore, & fœdera uiolasse diceret, qui Genuensium ducē, ut docuimus, hostem suum pecunia iuuissent, in eos primum destinauerat. Quos tamen suam, ut nouerat suspectam ducentes potentiam, ne rei nouitate priusquàm solida bello iecisset fundamenta excitarent, duplici astu rem conficere est aggres

sus.Nuncios nanque primum ad Lucretiam mittit,qui memorent, etsi Ordelaffea gẽs Vi E
cecomitibus semper amica fuerit, Georgium tamen sibi quod illa nouerat fuisse deditis simum, suamque ubicunque sit necessaria opem, pro rerum nati tuitione polliceantur. Illa uero,cui esset unica spes in populo Florentino,nihilominus uerba reddens uerbis,nihil renuit oblatum,quin sese pollicitationibus cum tempus postulat usurani respondit. Et nactus occasionem dux Philippus Nicolaique Marchionis Estensis amicitia fretus, quadringentos equites ductore Sicco Mõtagnaneo,Lugum mittit,quod oppidum Ludouicus Cunij comes,sub ipsius Marchionis protectione tenebat. Et missis Forumliuium oratoribus,hinc stupenti Lucretiae & nihil tale expectanti,promissum obtulit cõtra Catharinam praesidium,hinc coniuratis Foroliuiensibus, contra Lucretiam adesse auxilium nunciauit,Lucretia autem cui eo suspectiores essent ducis copiae, quo Forliuienses illi per communem partium Italiae sectam,affectos nouerat,oblatum primo renuit praesidium,deinde accepto à genitore peditatu sese intra palatium munire, & quibus sideret ciuium abiectioribus cõsilia credere coepit.Interea Alfonsus Carillo Hispanus, Romanae ecclesiae cardinalis,in Bononia põtificis legatus, Antonio Bentiuolio & Catharina Ordelaffea per uim eiectis,Bolognesiũ recepit. Vnde sublata quam Philippus praetenderat causa,cum Siccus ut antea,se Lugi cõtineret,maior iniecta est Lucretiae & Ludouico genitori suspicio,Philippum res nouas in Foroliuio attentare.Eam purgaturus suspicionẽ dux simulat,& à suis propalam ferri iubet,necessaria Romano pontifici contra Braccium praesidia, quae longinquo per subiecta Braccio loca itinere nisi augeatur, traduci tuto nequeant,destinasse. Longiore autem quàm par esse uidetur augẽdis traducendisque à duce copijs intercedente mora, & Forliuiensium praesertim coniuratorũ, qui essent ciuitatis principes gliscente in dies rebellione, quos pluris faceret suspectioresque duceret ciues,Lucretia in custodia habere, ad pristinum iduum Maiarum meridiem coeperat, cum ad uesperam subito tumultu Thebaldum acclamans dominũ, plebs arma corripuit,palatioque igni & ferro undique expugnato nullus est inuentus, qui clausae Lucretiae opem ferret. Capta cum Imolensibus mulier,in custodiam traditur, magistratusque euestigio creantur ex ciuibus,qui Thebaldi Ordelaffi nomine,rerum summae prae G
essent.Coniurati interea clàm caeteris Siccum acciri iubent,eoque cum turma ad auroram urbis moenibus appulso,priusquam introduceretur constituere uoluerunt ciues quae futura esset forma regiminis. Duo aduenerant cum Sicco ad constitutam simulationem subornati,Aldroandinus Ioculus Ferrariensis uir cùm apud suos nobilis,tum bonitatis fama commendatus, & Loisius Crotus Mediolanensis, Philippo fidissimus. Itaque ciuibus Siccum ad conuentiones postulantibus, illico respondit se duci Mediolanensium militare consuetum,nunc Marchionis Estensis seruitio mancipatum esse,petendum Aldroandinum,qui se & quas adduxerat copias habere uelit:uocatusque euestigio Aldroandinus huiusmodi uerba fecit.Nullus est uestrum Foroliuienses uiri, quem uisa res & magnitudine clara possit latere, illustrem Nicolaum Marchionem anno ante quartodecimo urbem hanc, cuius curam custodiamque Ioannes summus pontifex illi demandasset, Georgio Ordelaffo per manus tradidisse. Id quàm feliciter uobis successerit, H
uosipsos adduco testes, quos patria extorres in eas Georgius reduxit domos, quae militum stabula contignatione exusta parietibus undique perforatis uobis redditae, nunc opibus mercimonijs refertae in ampla creuerunt palatia. Eum uobis morte subtractum esse, pium perhumanumque principem, aegre magis uestra causa tulisset Marchio, nisi puerum indolis egregiae Thebaldum uobis filium potius quàm dominum superstitem esse audisset, qui paternam facilitatem comitatemque imitatus,optime institutam rem uestram confirmaret augeretque. Cum uero plurimis post defunctum Georgium mensibus, Imolenses uobis pro Thebaldo dominos datos esse, Thebaldumque uix tandiu uiuum asseruari,quoad tyrannidem Imolensis confirmasset, audiuit, quam animo concepit molestiam tulit tacitam, & quia nullis in tanta rerum suarum pace mercenarijs uteretur copijs,has minus etiã de se suspicionis habituras,ab duce Mediolani impetrauit,quarum praesidio Thebaldum reducere,arces illi uobisque subtractas recuperare,& rẽ uestram in pristinã felicitatẽ asserere possit:ea est Marchioni mens,is animus. Si per uos licuerit introduci,rẽ Thebaldi uestramque bono curabimus animo. Si minus,iuuabit marchio-

A bis marchionem, suam erga Thebaldũ uosq́ uoluntatẽ optimam ostẽdisse. Tunc e uestigio probantibus qui aderant frequẽtes ciuibus copiæ admittunt. Et Aldroandino marchionis Estensis uices prætendenti, creatisq́ ex ciuitate octo consiliarijs, summa rerũ pro Thebaldo demãdat. Tres in Imolẽsem fide perstiterãt arces Foripopilij, Aureoli, & Rau aldinũ in urbe, quã prius placuit oppugnari. Interea rumor Ludouici Aloisii industria disseminatus, urbẽ permanauerat, Bracciũ Montonẽsem à Florẽtinis impulsum, soluta Aquilanorũ obsidione, præsidio Imolensibus aduenturũ. Et Lucretia fenestris cubiculi in quo adseruabat, noctu dilapsa Forumpopilij concesserat, qđ oppidũ quatuor distans à Foroliuio passuũ millia, & arce uallo fossaq́ duplici munitissimũ, populo frequentatur motib. incondito, sed omniũ Italiæ militarib. rebus aptissimo. His solicitati causis Foroliuienses arcem magna expugnatã industria receperunt. Qua præsidio ducis Mediolani munita primũ apparuit, & per urbẽ prouinciamq́ circũferri est cœptũ, fictã esse de marchione & Thebaldo fabulã, solumq́ ducẽ Mediolani Foroliuio dominari. Quũ hęc Flo

B rentiã à uicino Castricari magistratu nunciata essent, cõmoti animis ciues, Lucretiam enixe tutandã, ducemq́ nisi Foroliuio decederet, bello persequendũ, inconditis per urbẽ sermonibus propalam dicere occœperunt, quoniã octoginta ille passuũ millia, ultra fines in fœdere ascriptos, urbem ad se nullatenus pertinentem præsidio teneret. Erat tempestate illa Bononiæ, ut ostendimus, Alfonsus Carillo cardinalis Hispanus, cui aperta cũ Philippo confœderatio erat. Qua de re Florentini tam multis pontificẽ pulsauerũt querelis, ut Gabrielem Condulmariũ cardinalẽ Senensem natione Venetũ illi dederit successorem, qui cum uia Flaminea iter à Piceno Bononiã faceret, intellexissetq́ Foroliuiẽses non satis æquo animo belli, quod imminere uidebant, motibus implicari, in spẽ uenerat, si quouis modo dux repelleretur, facile futurũ, ut Foroliuio ipse pro ecclesia potiret. Quare cũ Florentinis secrete sentiebat, eosq́ ad uim ostentãdam credit̃ incitasse. Erant item tempestate illa uiri excellentes, belli pacisq́ gestarum rerũ gloria celebres, Carolus & Pandulfus Malatestæ Ariminenses uicarij, quos, ut supra ostendimus, Brixianũ nego

C ciũ Philippo reddiderat inimicos, hos etiã cõsultos cõstat bellum Florentinis suasisse, & fœdera insuper operãq́ ad illud fuisse pollicitos. Tantis Florentini iactis bello fundamẽtis, magistratũ in primis decemuirilem, Bailiæ uocant, cui summa rerũ sine prouocatiõe demandata est, ex uetusto ciuitatis more creant. Eorũ natu & autoritate maiores fuerũt, Nicolaus Vgtannus, Ioannes Medicius, Pallas Strocius: qui priusq́ bello discernerent aperto, pari in Philippo uicẽ simulatione parant referre. Christophorũ em̃ Lauellensem, & Ludouicum Obicium, quos solos habebant stipendio conductos, cum sexcentorum equitum copijs Forumpopilij ad Lucretiã mittunt, iubentq́ ut congredientes Philippẽsibus, unicũ semper Thebaldi nomen proferant, illiusq́ signis à Lucretia acceptis in prælio utantur. Dũ hęc lento utrinq́ gerunt̃ apparatu, mittit Ferrariensis marchio, Nannem Strocciã equestris ordinis natione Florentinũ, quem apud se nutritum & Ferrariensi ciuitate donauerat & opib. auxerat maximis. Summa legationis fuit: si bello abstinere uellent Florentini, paterenturq́ marchionẽ Forumliuium uel proprio uel Thebaldi nomi

D ne retinere, copias Philippi quas tãtopere formidarent, in Lombardiã redituras. Per eos item dies redeuntẽ ab urbe Roma archiepiscopũ Genuensem, uerba iusserat Philippus apud Florentinos facere. Quicquid apud Forumliuiũ gereret̃, pontificis Romani gratia fieri, ut copiæ quas ingentes illi uarijs agitato ac penè oppresso bellis mittere decreuisset, in tanta Mediolanensis urbis à Romana regione distantia, uel hanc unã transeuntes operaq́ pontifici nauata redeuntes, haberent sedẽ, ubi lãguidos fouerẽt, impedimẽta deponerent: & si quis emersisset aduersus belli casus, cõfugio seruarent̃. Proinde benemeritũ de populo Florentino, deq́ nomine Italico pontificẽ, aliena permitterent ope iuuari, nec cõmittere pergerent, ut ob suã hanc inanẽ suspicionẽ pontifex à tyrannis Arragonẽsi Montonensiq́ ad exterminium cum cõmissa sibi ecclesia adduceret̃, & dum suam ipsius, quæ tenuis ad pacemq́ uicinis dandam continuo exposita est, potentiã frustra timerent, maiores alerẽt, Italicum nomẽ & suam in primis libertatem pessundaturas, uel si rẽ secũ certius uellent ẽ sentẽtia cõponere, oratores ad eũ mitterẽt, quib. nihil esset negaturus. Eas Florẽtini diuersas oratorũ sentẽtias, pro fallẽdi ut erãt artib. acceperũt. Hinc ambiguis cũ respõsionib. dimissi oratores, nihil aliud publica ciuitatis sententia audiuerũt, q̃

Florentinos, qualia forent quæ Philippus machinaretur intelligere, cui per oratores ut E suadebat, uel per maiores quàm opinaretur rerum motus in tempore satisfacerent: priuatim uero, ut est arguto sermone gens, nusquam ubi Philippi nomen memorassent, ab minis in illum conuitijsq; temperatum est. Sed tantæ huiusmodi reipublicæ uerborum magnificentiæ, quam Philippum constat magni duxisse, belli initia plurimum momēti semper habere solita, minime responderunt. Qui enim Forumpopilij aduenerat, Ludouicus Christoforusq; Lucretia impellente, cum ijs quas adduxerāt copijs, Forliuiensem discurrentes agrum uiginti agricolarum, armentorumq; perpaucorum prædam abegerūt. Ea tantæ molis tantarumq; minarū belli alea, tam paruo damno iacta, ducem Mediolani suosq; in spem audaciamq; erexit. Institutæ tamen insistens dissimulationi Philippus, Fabritium Capuanū sexcentorū ductorem equitum ex agro Brixiano mittens eundem sibi ad Neapolitanum bellum simulare iubet, Franchinumq; Castellionensem iureconsultum præstantem, Florentiam mittit oratorē, qui iniectam ex Foroliuiensi facto suspicionem purget, offeratq; sese pacem ex animo petentem, quibuscunq; Florētinus populus F iusserit conditionibus, summi pontificis, & Venetorum autoritate interuentu testimonioq; firmatis accepturum. Hunc etiam Franchinum de mittendis ad ducem oratoribus egisse constat. Ei item legationi quo maiora attulerat, minus fidei est habitum, & oratori responsum, Florentinos qui ueram pacem à fucata internoscere consueuissent, oratorē ut suadebat missuros, pacis bellíq; quantum habere animum dux induxerit exploraturum. Magni interea alienigenarum ut est ætatis nostræ mos, exercitus Florentiæ cogebantur, nulli equestria pedestria'ue facere uolenti stipendia dabatur repulsa: cōductum uero in primis Pandulfum Malatestam belli ductorem ex Cesena opem Lucretiæ, sed clandestinam quousq; iustos ipsi conscriberent exercitus, ferre iusserunt. Varia interim Siccus & qui aduenerat Fabritius, cum Obitio & Lauellensi prælia cōmittebāt, & licet Pandulfum Florentinis militare non ignorarent Philippi magistratus: non satis tamē exploratum habere poterant, quod nuncijs aliquando & Philippi literis ad eum missis, sciscitati fuerant: utrum'ne terras ecclesiæ quas gubernabat, bello cui se addixerat exponere, & se tunc bello statueret implicare. Eam rem noscendi studio Siccus immaturam à G Foroliuiensibus uindemiam fieri curat, & tanquam plurimorum dierum laborem equitatui tolerabilem facturus, partitur cum Fabritio uices, ut alterno quisq; die Foroliuiensibus præsidio exiret, parem enim uterq; quingentorum equitum, peditum ducentorum cohortem ducebat. Per nonas itaq; Septembres, quum resciuisset Siccus Pandulfum exploratius obseruasse, quanta superiori tempore singulo quoq; die educta essent Foroliuiensi populo præsidia, quod euenit futurum ratus, ut præsidium Pandulfus & Foroliuiensem populum aggrederetur, Fabritio cui obuenerat dies dat negociū, ut medio, Bretenorium inter & Forumpopilij supra uiam Flaminiam spatio, acie structa cōsistens Foroliuienses iubeat Popiliensium uindemiam populari: ipse cum lectis ex equitatu peditatuq; optimis quibusq;, & iuuentutis Foroliuiensium robore, de quarta uigilia Russiano in rure, quod auersa parte sub uia Flaminia ultra Forumpopilium est, uacuas agricolatorecasas insedit. Die igit̄ in uesperā declināte, cum effusis late in alieni agri uindemia Foroliuiensibus, per duplicati q̄d sciebant præsidij confidentiam, quantus nunquam antea H fuerat cerneretur à speculatoribus carrorum numerus, tum dato quod constituerant ex eminenti arce Bretenoriensi signo, hinc Lauellensis Obitiusq;, patenti porta Foropopilio erumpentes, Capuanū inuadunt. Hinc rectà per Flaminiā Pandulfus cum trecētis aduolat equitibus, ægre primo substinuit Fabritius, tū de industria q̄d alioquin fecisset inuitus, pedē referens, uindemiatores carrosq; hosti reliquens indefensos, in Flaminiā se recepit. Pugna utrinq; atrox cōmittebatur, & nisi Florentinus miles ad prædā, cuius exposita erat uis maxima, discurrisset, facile fuit deletis Fabritij copijs Siccum tardiuscule subuenientē postea opprimere. Florentino aūt milite circa carros, ubi se Foroliuiēsis tuebatur, captiuisq; uinciendis occupato, spe magis Montagnanei Fabritius, q̄ suorum uirture fretus ad eam deuenerat resistendi pertinaciam, ut hastis quibus præualent equites perfractis, mucronibusq; magna ex parte manu delapsis, pugionibus nonnulli, pugillis plurimi rem gererent, maior tamen circa bidentis fluuij ripam, ad Ronchum uocāt, colluctatio erat, quum prætergressus fugiendo Fabritius, insequensq; Florentinus crebra,

hic de

A hic de capiendo, ille de retinendo ponte prælia cõmitterent. Tunc Siccus fessos ad pon tem pugnantes à tergo inuadens Florentinos fundit fugatq;. Capti ex illis fortior quisq; recepta boum carrorumq; præda euestigio dominis restituta, Pandulfus, qui cedentē Fa bririum apud Forumpopilij destiterat persequi cũ paucis, Ludouicus Christopborusq; soli auersa à loco pugnę porta sese in oppidum receperunt. Veritus tñ Pandulfus à uicto rib. in Foropopilio obsideri, ad distantem secundo milliario Bretenorium raptim se con tulit. Incendit ea dies populi Florentini animos, & quē suspicio ad id bellum uel ostentã dum induxerat, rei fœde ad eã diem gestæ pudor, ad maxima quæq; intentanda concita- uit. Vndiq; igiť dimissi oratores quib. esset cura quoscunq; poterant socios, prece pre- cio'ue in bellum accire, primus omnium Thomas Fregosus uir spectatæ magnificentię, quem ostendimus in deditione Genuensi Sarzanam, & castella pleraq; Ligusticæ Ge- nuensis Ripertæ orientalis retinuisse, paucis in sententiã ducit. Per ea tēpora obierat Lu douicus Cunij comes, quē Sicco Montagnaneo cũ copijs in Lugo, ut ostendimus, reten

B to, ꝓferendi ad tam remotas Italiæ regiones potentatus Philippo facultatem primum di ximus præstitisse. Et licet illi superessent, Albricus, Ioannes, & Malatesta liberi, quos do minij & rerum omnium instituerat hæredes, tñ Philippi magistratus per simulationē o- pis ferendæ Ioanni & Malatestæ pupillis arcem Lugi munitissimã occupauerant. Albri co tum uiro forti apud Venetos stipendia faciente: qui quũ id rescisset cõmeatu à Vene tis multa prece impetrato, Lugum se contulerat, & cum præsidia arci aliena uidisset im- posita, se uero uix solum admitti, Mediolanum se cõtulerat ad Philippum, operãq; suam & paternæ amicitiæ imitationem pollicitus orauerat, ut arx Lugi oppidumq; in suam & fratrum restituerenť potestatē. Quumq; dudum uerba sibi dari, & arcē Lugi quominus in stipendia conduceret, utq; in tanta belli trepidatiõe à Philippo sperneret efficere per uidisset, clam abscesserat, & cum oppido Masca castellisq; Zagonaria & Sãctagatha, ad Florentinorum partes cõcesserat. Qui cum rei militaris peritia clarum, septingentorum equitum, peditum ducentorũ fecerunt ductorem. Solus in regione Romãdiola, ubi futu

C ra erat belli summa cõtentio Guidantonius Manfredus Fauentiæ uicarius, ad Philippũ inclinaturus uidebať. At magno per id temporis tumentes apparatu Florentini, ne bel- lum potius superbe, q; necessario appetere uiderenť: quod aliàs petenti Philippo factu- ros se ꝓmiserant, oratores ad eum tunc primo miserunt, quando in alterutram belli & pa cis partem tuto poterant inclinare. Legationis princeps fuit Bartolemeus Valorius uir magnæ apud suos autoritatis. Eos dux, quib. securi accessus literas misisset, Laudã appli- cuisse audiens, mittit qui renunciarent, se nullum à locis pestilentia, ut tunc erat Hetruria contactis aduenientem, intra Padum & Abduam & Ticinum prius admittere consue- uisse, q; dierum quadraginta spatio in nouo salubri aere purificentur, pollicitusq; est se præstantes quospiam uiros missurum, quibus secreta quæcunq; possint sibi tuto referen da cõmittere. Ad ea Bartolemeus, mandata sibi ad Philippum à populo Florentino, nec ad alium quenquã esse, si eum Philippus admiserit ad cõspectum, uel quãto spatio exau- diri possit, pacem se non pestē allaturum. Postquàm uero missis ultro citroq; nuncijs nõ

D sunt admissi oratores Florentiam redeuntes, in senatumq; uocati, paucis rem notissimã narrauerunt. Postera die ꝑ senatu datis ordinum quorumcũq; magistratibus, & facta di cendi potestate, Bartolemeus cõcitatiore per iracundiã qua erat uehementia, huiusmo- di orationem habuit. Si obscura essent gentis uicecomitum in Florentini populi nomen odia, aliunde mihi ciues sumendum fuit orationis exordium, ut quē nuper tam multo ties q; audiuistis, de pace à nobis, de Italiæ, ut dicebat, quiete petentem ultroq; offerentē intelligeretis, uel morum leuitate, uel alio ingenij uitio mentem nunc à uerbis, quorum primum amplam fecerit copiam habere alienam: sed nullũ mediusfidius uestrum adesse uideo, qui non mecum sentiat, Philippum uicecomitem per ingenitã ac permanus tradi tam à maioribus in nostrã libertatem, in nomen Florentinum rabiem, nec cupere, nec, si uellet, posse, prius pacem uobiscum habere, q; per fractas uires bellum nequeat inferre. Primum omnium, ut uos expectatione leuem, nedum ad illius conspectum non admis- si, sed Abduam fluuium transire prohibiti fuimus: pestilentē inquiunt contagionem ex instituto declinans dux orat, obsecrat quæ ad illum uobis erant mandata, nobis expona tis: id nos, licet indigne, ut par erat, ferremus: modestiæ tamen uestræ habita ratione, ut

cum

eum adire nos finerent pacē non pestem allaturos sæpenumero instetimus. Hoc est con E
ciues, hoc est quod dudum Philippus pro infinitis quib. redundat rerū uerborumq; fallacijs, simulationibus, uersutijs, ambagibus machinabať, ut in ea quæ nunc est Italiæ gentium principum & populorū belli istius expectatione oratores ad pacem æquis fœderibus quætendam mitteremus, quos ludibrio habitos, quos reiectos, ad deprecandā rerū extremam calamitatē, ad se missos prædicaret: quanquā si uera pro temporis necessitate sunt dicenda, paruā illi crediderim curā fore, quid cæteri existiment de nobis quos ꝓ superatis adeo spernit, ut iam audire negligat oratores. Sed si me Florentini audieritis, si uestrā, si hostis uestri conditionē, si pericula quæ torpescentibus imminent, si spem, quæ erectos animis manet, cōsiderare uolueritis, facile confido futurū, ut quod ab suasuris audire noluit oratoribus, ab strepenti circa se armato, pacem dum fuit liberū accipiendam fuisse audiat Philippus, oculisq; tandē illa mœstus uideat, quæ auditis oratorib. potuit euitare. Parantē multa prosequi strepens pede senatus de orationis fine admonuit, uultu gestuq; suscipiendi belli animorū flagrantiā significans. Quare conclusionē paucis absoluit Bartolemeus, aut Philippo sine contentione succumbendū, aut uiribus animi & diligentia tuendā sibi uideri, quā illi euertere & pessundare sit in animo, Florentini populi libertatem. Se pacis hactenus & quietis populi quoad è republica fuit autorē, se qui ad pacē quærendā fuerit missus, belli necessarij autorē cōcitatoremq; reuertisse. Senatu dimisso uulgi uoces propalā exaudiebanť, bello incumbendum, tyranni superbiā uiribus retundendā. Coactoq; postridie ut constituerat ex ciuitatis more populi cōcilio, bellum summo omniū consensu, contra Philippū decernitur. Tunc suffecti sunt primis decē uiri Baliæ, Laurentius Rodulphus, Bartolemeus Valoreus, & alij ciues quiq; præstantiores. F
Magno interim animo maiora Philippus ordiri cœperat, rebus namq; Foriliuij ex sententia firmatis, ut nullā crederet tantā fore hostiū potentiā, qua inde sua pelleretur præsidia, magnos quoq; Italiæ potentatus sibi conciliare studebat. Et licet Martinū pontificē Romanum sibi affectū existimaret, nihil à sua potentia formidantē, uel conatus suos fauore prosequi uel tacitū dissimulantemq; negligere, eum tñ beneficio statuit deuincire maximo, in cuius facinore pelleretur Neapoli ac eius regno Arragonū rex Alfonsus, & Ioanna tunc regina à maxima eriperet calamitate, & Ludouicus ex celeberrima Francorum prosapia sibi affinis in auiti iuris regnū reduceret, demūq; omnis illa Italiæ ora, cunctis bello necessarijs rebus abundās suis etiā partibus adiungeretur. Id factū narraturi altius repetentes, magno cōstitisse malo, muliebrē leuitatem ostendemus. Ioanna namq; secūda per Roberti regis suæ ætatis regū primarij originē, regiæ Francorum gentis soboles, regni Apuliæ, qđ Siciliæ circa fretū, & quādoq; Neapolis uocant, Ladislao fratri hæres relicta exercitū accepit florentissimū, & equitū numero magnificandum, fuisse etenim constat equites sexdecim millia, quorū partē maximā Ladislaus distribuerat gubernandā ductoribus, Sfortiæ, Laurentio & Michelotto Attendulis ex oppido Romandiolæ Cutignola, Iacobutio Caudolæ, Odrosii Troiæ & Carrariæ comitibus Cecolino Perusino, Iulio Cæsari, & Fabritio fratrib. Capuanis. Regno deinde uix dū firmato regina summā rerū & sese permiserat Pandulfello iuueni uix adolescentiam supergresso, quē forma speciosum moribusq; suauissimū non sine prostrati pudoris infamia educauerat. Curia uero illius inuidia exardescente, eam & qua laborabat infamiā regina tollere optimū rata, coniugē habere constituit, ex tribusq; sibi propositis, Iacobū delegit marchiæ comitem, qui ex Francorū stirpe regia, sibi esset remotissimo gradu agnatus. Eū tamen præscriptis acciuit cōditionib. ut sine regij nominis mentione, aut spe aliqua Tarētinus appellareť, siue dux, siue princeps, siue comes mallet, & permisso comitatus dominatu contentus ipsam, ut antea regni curā gubernationemq; tacitus habere permitteret: sed lōge aliter ac rebať mulier, infaustū illud contigit matrimonium. Supradicti namq; ductores omnes cæteriq; regni proceres, intolerabili in Sfortiā & Pandulfellū, quos regina cæteris præponeret, odio accensi, nuncios quisq; ad Iacobū secreto miserunt, si adueniēs animum afferat regiū, nullatenus qui regnū illi afferāt defuturos. Appulsum itaq; Māfredoniā, Neapoli cōtendentē, qui obuiā salutatū accesserant, regē appellarunt: solus Sfortia apud Beneuentū obuius, saluū aduenisse comitē cōgratulatus est. Eū Iacobus ira concitus in Beneuētanā arcē cōijci, illiusq; equitatū diripi eueſtigio iussit: exceptus inde summo G H

A mo Neapolitanorũ applausu Iacobus rex ubiq; salutatur. Et arce quam Castellum nouũ appellant, custodum perfidia illi tradita Pandulfellus capite cæso, plurimis diebus ad ostentandam regis in perfidos iram inhumatus remansit, in Sfortiã uero oẽs citra mortem intentati sunt cruciatus: nec dubiũ quin uita illum etiã rex fuerit priuaturus, nisi Michelottus coactis in Tricarco inexpugnabili oppido Sfortiæ qui erant delapsi cõmilitonib, belli apparatu regem terruisset, uel minimos motus in eo rerum suarum initio formidantem. Saluti etiam Sfortiæ plurimũ conduxit, Laurentij Attenduli obedientia, quam reginæ iubente Iacobo regi exhibuit. Eo enim intercedente, Michelottus Tricarco reddito, regni finib. excedere hac passus est conditione, ut Sfortia illæsus tolerabili carcere uiuus asseruaret. Potitus regno Iacobus Gallos ubiq; præfecit, urbib. illos & oppidis donauit: Neapolitanis etiã & cæteris regni procerib. omnino spretis regnũ consilio armisq; Gallorum administrauit. Nec cum regina maiori q̃ cum cæteris humanitate usus est, quã regni muneribus, & quod muliebrẽ animum asperius uulnerauit, thoto sæpius ablegatã, B quandoq; cõtumelia affecit. Eam indignitatẽ, regni magnates, urbiumq; primates, haud quaquam taciti ferebant. Regina uero econtra, muliebri astu omnia ferre, omia æquanimiter, omnia dissimulanter tolerare: & quo uirum luxu ipsaq; rerum opulentia effœminatum titillaret, per iocum, ac quoties illũ suos' ue serio adloqueretur, optime secũ prædicabat factũ: quæ rerũ omni molestia, quibus dudum oppressa fuerat, per uirum liberata; animo esset & corpore quietissima, neminẽ læderet, neminem formidaret: ut aũt uerbis responderet uitæ instituto, uultu gestuq; semper blanda, semper hilaris, saltationib. choreisq;, quibus maxime Galli essent dediti, dies noctesq; ad insaniã exercebatur. Multi interea illã partim nutu signisq;, partim fresis inter labia uerbis ad uim contra regem, cõtra Gallos exhortabanť. Sed Iulius Cæsar Capuanus uir audacissimus, quũ se à Gallis æque ac cæteros sperni cerneret, eò temeritatis processit, ut reginam ipse etiam de cæde regis tentare non formidauerit. Immemor enim tunc fuit sese Iacobũ in Pandulfellum Sfortiamq; uehementissime cõcitasse. Sed ea iniuria reginæ animo tenacius inhæserat. Quare C astuta mulier mariti animum quo tutius falleret, maximo de se beneficio securũ reddi, et de perfidi, quẽ oderat, iniurijs, uno eodemq; in negocio ultionẽ sumi posse rata: quũ Iulius de regis nece iterũ ageret, scelus primo uerbis detestata est, sermone postea longius producto, tam multis miserãdã regni procerumq; cõditionẽ flebili deplorauit querimonia, ut cõcitum per se iuuenẽ ad facinus inflãmauerit. Quumq; iterato Iulius prima de regis nece uerba repetere pararet, Quin tu, inquit illa, omitte uana & impossibilia per iracundiã fari: ad octauã diẽ adesto, meliora ac certiora pensato attentius cõsilio allaturus. Abeuntiq; & de facinore sententiã stare uultu ac gestu significanti, nutu & ipsa tacens significauit. Vixdũ arce digressus erat Iulius Cæsar cũ regina mœsto uultu, quietẽ suã scelestissimis hominib. inuisam esse præfata, rẽ uiro aperit, orat, obsecrat, obtestať, cæteros huius nece ab simili audacia deterreat. Cõstituta igiť die octaua, introductus in cubiculum Iulius, quæ in caput regis Gallorumq; meditatus fuerat, quo tẽpore, quo ordine geri oporteret reginæ edisserit. Et quũ multa in barbarorũ ingluuiem, superbiã, inhumaniD tatemq; inuehi cœpisset, desilit quo latuerat strato post cortinam rex, eumq; ad primã se quuti uocem dispositi in secretiori cubiculo armati Iulium corripiunt, & extractum ad arcis propugnacula securi percutiunt. Nec multi intercesserunt dies, quũ regina pertanti indicij fidẽ regi acceptior facta, arce præter solitũ permittiť exire. Tandẽq; Octino Caracciolo, & Anichino Morimillo, nobilitatis Neapolitanæ uno, plebis altero primorib. animos addentib. in urbe remãsit: & populo arma corripere iusso regni habenas recipit: magno eñi impetu, maxima cũ celeritate in Iacobi magistratus prælidiaq; facto Sfortia primũ liberať: Galli ubiq; capti, opibusq; quas cumulauerãt ingentes nudati, pars abire iussi, pars trucidati, pars in carcerẽ sunt cõiecti. Regina exinde renouatis cũ Iacobo fœderib. per quę accitus uenerat, alterã Oui arcẽ recepit: cuius aulã postea Iacobus uxoris fraude iterũ captus pro carcere habuit, hac una donatus libertate, ut quoties esset libitũ in reginæ concubitũ, uel ensem ad alienã de qua suspicareť uim propellendã, accinctus admitteretur. Cõmiserat uero regina rempublicam Marino Bosse equiti Neapolitano. Sed cum insano illa amore alterum Seriannum Caracziolam deperiret, Marinus Sfortię operam Serianno nauantis uiribus excluditur. Serìannus magno senescallatu, quam re

gnum

gnum habet supremam dignitatem decoraȓ. Is nobilitate generis, & permissa rerum om E
nium potestate elatus, Sfortiam qui solus uirtute & potẽtatu & maximis erga se meritis par esse uidereȓ, eijcere ac tollere statuit. Iussum itaq; trans Vulturnum contra Seuerinatem comitem ducere in angulo ad Stiphata circũuenire ac cõmeatu interclusum opprimere meditabatur. Quod cũ rescisset, Sfortia, obsidione comitis soluta, pontẽ Stiphatis decepto custode occupat. Et Octini Caraczolæ, ac Francisci Morimilli equitũ Neapolitanorũ senescallo infestissimorũ coniuratione fretus Neapolim ad aurorã ingrediȓ, circumlatis reginæ signis, nulla repugnante in foro cum armata legione subsedit. Tum populo frequenti circumfuso quocunq; plurimos uidisset cõglobatos, concionabundus ferebaȓ, se reginæ uelit nolit, se nobilitati, ac populo Neapolitano deditissimũ, ea aduenisse causa dicens, ut oppressam, obrutã cõculcatã magni senescalli fastu, fastidio & peruerso auaroq; Christophori Caitani, ac illi similiũ consilio, reginã liberaret, regni calamitates, multorũ rapinas prohiberet: proinde rempublicã ipsi capesserẽt Neapolitani ciues, probos integros ab regina Serianno & Christophoro eiectis suffici curarent, reginæ, regni, suo regnicolarũ honori, saluti, indẽnitatib. prouiderent. Ea populus magno accepit applausu, nam quũ illius nocturno cum structis in pugnã aciebus ingressu præterito omnia misceri formido maxima incessisset, ea deliniti oratione, & in spẽ maximã quietis adducti, sublato clamore fauores illi publicos sunt polliciti. Quamobrẽ Sfortia missis p urbem Bisello Branchatio, & Francisco Morimillo, cũ equitatus parte reginã populi Neapolitani & Sfortiæ ductu dominã fore iussit acclamari. Illi autem per quosq; urbis uicos circumlati neminem inuenerunt contraria sentientẽ: tanto populi fauore audentior factus Sfortia, admouit exercitũ Castronouo, in corrigijsq; uico urbis celeberrimo resedit, interim turba plurima ad reginã cõfluxerat. Cui illa: Ite, inquit, amici familiæ Dyrrhacensis, fidelis populus, proditorẽ Sfortiã rusticũ hominẽ interficite, lacerate, equitatũ diripite: eius etenim liberate oppressione tunc primum reginã tũc primũ sociam uobis & beneficã mihi licebit esse. His accensa uocibus plebs prædę simul inhians arma corripit, & Sfortiã cui nulla de ui suspicio esset, ex improuiso adorta, legionem prius q̃ acies strui G
posset dissipat, palantẽ agit. Amissis tñ Sfortia equitib. ad sexcentos uia Puteolana quæ dicitur Pedagrota in agrum delatus, cum legione periisset, nisi Acerarum comes reginæ infensissimus, insano sibi consilio illum intra oppidum admisisset. Eo namq; oppido potitus Sfortia, bello & quidẽ acerrimo Neapolitanos agitare cœpit, per nuncios epistolasq; protestatus, se qui reginã ut ante dominam duceret, populumq; Neapolitanũ diligeret, pessimis reipublicæ gubernatoribus bellũ intulisse, quibus eiectis prædonib. fidelem ut antea illis operã subiectionemq; exhiberet. His compulsi malis Neapolitani nobiles plebeiq; summis hactenus odijs dissidere soliti, consensu unanimi, regina inscia, uiros ex omni ordine deligunt, quib. reipublicę cura esset demandata. Hi reginã minis prece apud illã efficaciorib. coegerunt, ut fœdus cum Sfortia feriret, per qđ damna restaurarenȓ Sfortianis illata. Singulis præterea principibus Italiæ cũ de fide, integritate, cõstantia Sfortię scriberet regina, quę multas prius de illo calumniosas scripsisset epistolas: restitutus deinde ad magni cõnestabilis dignitatẽ Sfortia, in gratiã cum regina eo redijt pacto, ut in uim iuramenti quod solenniter interuenit, uterq; delatores nedum non exaudiret, sed delata alteri renunciaret, & pro cõmuni partium tutela impositus ẽ Castronouo præfectus, cui Sfortia plurimũ fideret, Franciscus Ortonẽsis reginæ pariter fidelissimus, permissa sibi ex formula facultate, ut nullo utrosq; admitteret tutareturq; discrimine. Actus demũ in exiliũ Seriannus & Iacobus rex Martino pontifice Romano, per Iordanũ Columnensem sibi Germanũ, Sfortiæ precibus impetrante à regina liberatus est, primo item fœdere renouato, ut comitis nomine, ac permisso Tarentino comitatu contentus, Ioannã permitteret dominari. Is tñ regni, qđ degustatũ anxio affectaret animo, cupiditate ardens eò processit ingratitudinis, ut Sfortiæ exitiũ quęreret, reginã pariter in illis qui delendo Sfortia necessario intercessissent rerũ motibus, fallere meditatus. Ipsa item quæ acceptũ eiecti Serianni uulnus corde gestaret, ultionẽ de Sfortia sitiens, marito cõsenserat, & cunctos fermè regni primates in Sfortiæ caput curauerat cõiurare. Ea Sfortię quũ patefacta essent, animo anxius perterritusq; quo pacto tantis euaderet insidijs suos cõsulebat. Cæteris aũt salute desperata abeundum censentibus, Ioannes Atcolanus Fauentinus, uir

A nus uir celebratæ in eo regno prudẽtiæ, paratã esse uictoriã si Sfortia annueret hoc pacto ostẽdit: Reginã, inquit, quę tibi aduersam & implacabili odio inimicã reddidit, Serianus à complexu eiectus propitiã fauentissimãq; faciet restitutus. Efficax uero supra spem fuit Ioannis consilium. Seriano nanq; petente atq; efflagitãte Sfortia, ab regina ea conditione in patriã reducto, ut duos qui essent illi liberos Sfortiæ daret, fidei & recõciliatæ gratiæ obsides, regina ambos eodẽ penè loco habere cœpit. Id quum uidisset Iacobus, coniuratione fraude uxoris detectã intelligẽs, de fuga cœpit cogitare. Forte in ancoris stabat ad Neapolitanũ littus Genuensis imperialium nauis ingens. Ea secretè cõducta Iacobus simulata per littus deambulatione scaphã conscẽdit, ad nauimq; delatus Tarentum adnauigauit. Quã urbem quum regina potenti obsedisset exercitu, Iacobus paulopost uẽdidit Ioanni Antonio Vrsino, quẽ postmodum regina ornauit illius principatu. Deinde Iacobus in Gallias delatus, religioniq; addictus anachoritę pallio utebatur. Interea quũ Braccius Mõtonensis in Perusio, Tuderto, & plerisq; ciuitatibus ac oppidis ecclesiæ, tyrãnus & belli dux ætate sua excellẽtissimus Romanã agitaret ecclesiã, B Martinus pont. Romanus ad opes regni, quod feudatorio iure suũ esset, cõuersus, Ioannam coronauit: cum illa pactus, ut trium millium equitũ præsidio sibi & ecclesiæ opem ferret. Datum est euestigio id negociũ Sfortiæ, quẽ Serianus quàm longè cuperet ablegari. Is ad comparandã autoritatem uexillifer ecclesiæ à Romano pont. declaratus, cõtra Braccium duxit, agros & urbem Viterbiensium infestantẽ. Oppositis parua intercapedine legionibus, duces collatis signis prœlio decertare statuerãt: sed quũ Sfortię cõsilia perfidi Braccio pdidissent, & Mõtisfaliscorũ oppidani ecclesiæ subditi nec promissos suppeditassent commeatus, nec ut iussum eis à põtifice fuerat, illum intra oppidũ admisissent, prælio superatus maiorẽ legionis partẽ amisit. Quod quũ esset reginæ & Serianno nunciatũ, aduenisse tempus rati, in quo Sfortiam inimicum hominem ulcisci possent, nullo ecclesiæ aut pontificis damni respectu habito, cũ hoste Braccio fœdus iunxẽrunt, uectigaliaq; regni, ex quibus stipẽdia Sfortiæ impendi, eò proficiscẽti fuerat cõstitutum, nouis & omni obligatione liberis redẽptoribus locauere. Eam mulieris perfidiã C ægrè, ut par erat, ferens summus pont. pace cum Braccio quibuscunq; potuit conditionibus firmata, Ioannaq; regni feudo ac dignitate priuata, Ludouicũ Andegauensem, ex regia Francorũ stirpe, Sfortia instãte accersitum, regem Siciliæ declarauit. Tum Sfortia à pontifice pecunia adiutus, pręterq; hostium spem in regnũ reuersus, signa militaria remittit Ioannæ, & se illi hostem denunciat adfuturũ. Eo impulsa metu Ioanna, Alfonsum Aragonum regem, qui se tutanda per Trinacriæ uicinitatẽ, & regnorum potentiam idoneus sit uisus, in filiũ adoptauit: nec tremulo, ut aiũt, patiẽti regina incubuerat, si nouos hostes atterere, non hunc etiã regẽ, quemadmodũ antea omnes, quibus cum aliqua sibi fuerat amicitia, muliebri leuitate instituisset deludere. Is ẽm impiger adolescens animorũ plenus, res magnas gerendi cupiditate accẽsus, medio tunc expeditã pelago classem in armis habebat, quam ab famosa Bonitij Corsicæ castelli oppugnatione reduceret. Id quale pactum fuerit nõ ab re existimo recensendũ, ut cuius principis uiri multas & cum D Genuensi populo & cum plerisq; Italis externisq; habitas cõtentiones editasq; pugnas, scripturi sumus, audaciæ & fortitudinis tyrocinia referamus. Cõtraxerat clasśẽ ex omnibus citerioris Hispaniæ Arragonẽsi, Barchinonensi & Trinacrię regnis suis, onerariarũ tredecim nauium, triremiũ uigintitriũ, & armamentis bellicis & cõmeatibus munitissimam, & ad eidus Augusti mensis Bonitium Corsicæ Genuẽsium insulæ castellum obsederat improuisus. Est autẽ ad meridionalem Corsicę plagam maritimus sinus, qui mille passuum longitudine, tortuoso tamen canali protensus, stadij unius latitudinẽ habet: & quum uasta sit aquarũ altitudine, ingentes ferẽte ceteas naues, nullas per montiũ spondas admittit maritimas tempestates. In eius sinu ad ingredientiũ dexterã Bonitium oppidum in saxosa & ab tergo inuia situm rupe, eam ad partem, qua maritimos attigit fluctus, mœnibus propugnaculisq; eminẽtibus est munitũ: huc loci cum classe delatus rex, postquã se primo conatu frustratũ uidit, ducta in medio canalis tractu, ab utraq; ripa abiegnarũ trabiũ triplici ordine connexarũ catena, & Genuenses ab ferendo clausis pręsidio arcere, & oppidanos longa obsidione cõstituit ad editionem perducere. Ea Genuẽsis dux & ipse impiger Thomas Fregosius cõpertũ habens, classem parat onerariarum

rum septem nauium maximarũ præfecto illi Ioanne Fregosio fratre suo, circiter annos E
uiginti nato. Sed quũ earum nauium quæ forte aberãt, quibusdã expectantibus cõscri-
bendis turmis, cõmeatuq; imponẽdo Septẽber elapsus esset, tãtisper menses Octobrẽ,
Nouembrẽ, ac maximã Decembris partẽ, tempestatibus desæuit mare, ut Genuę portu
classis exire nequiuerit. Interea Bonitienses quũ nulla apparere præsidia cernerẽt, datis
obsidibus primorũ filijs uiginti, oppidum intra Kal. Ianuarias, nisi Genuenses subuenis-
sent, reddere pacti erant. Borea postmodũ per Christi natalem secũdo in Corsicã impe-
tu perferẽte, ocyus delati Genuenses, ante ipsas canalis fauces paululũ in ancoris cõsti-
tere, & sub ipsum diei posteræ meridiẽ, uentos nacti cum æstu maris secundos, corpori-
bus curatis uela dãtes in hostẽ nauigauere. Primus omniũ Iacobus Benisianus, uelis cre
pitãre malo plenis, ferraro proræ pectore, impetu facto irrũpẽs, disiectas repulit catenæ
trabes. Subsequutus inde est cũ maxima omniũ quas ætate nostra pertulerint maria na-
uiũ, cui ab specie Mõsniger fuit nomẽ Raphael de Nigro. Tertius & tanti ausus postre-
mus fuit Ioãnes Fregosus, naui item maxima Babiliani de Nigro inuectus, cæteræ qua- F
tuor non prius ancoras sustulere, q̃ primas conserta hostibus manu audacter resistere
perspexerũt: nec tñ ullo cominus præsidio socijs affuere, sed inanibus clamorũ minis, &
proiectis eminus spiculis tetrirauere hostẽ. Reiecto trabiũ obice rex Alfonsus maiores
ex suis decẽ naues, triremes tredecim ad sinistrã sinus partẽ contrahens, reliquis oppidũ
inter & prælij locũ arcẽdis à pugna oppidanis consistere iussis, hostibus est congressus.
Curauerat uerò is quosdã manipulos, partim de minoribus nauigijs, partim de montiũ
quæ prominent cristis, ubicunq; opus esse intelligerent, laborantibus opem ferre, ho-
stesq; latera inter pugnandũ detectos missilibus uulnerare: multa quoq; disposuerat ad
eam ripæ partẽ machinarũ genera, quæ nauibus cõtineri solita, ictu ex solido poteriore
naues hostiũ feriebãt, ut integris penè quernis texta trabibus Mõsniger, plurimis bom-
bardarũ ictibus collisa, ęgre per diem illã supra undas fuerit sustentata. Mortes, uulnera,
incendia, sanguinẽ, uiros mari submersos, & patris utriusq; stragẽ referre operosum fue
rit. Quod constat, quũ septem horis incessanter esset pugnatũ, fessus confractusq; uterq; G
exercitus, uicissetne, an uictus esset dubius, sine classico, sine imperio prœliũ diremit, &
plurimis affectas dãnis, sed gloria cumulatas maximas tres primas Genuensium naues
subsecuti quatuor ignaui gubernatores simul Bonitiũ petiuere. Quò appulsi cum fame
cõtectos omnifariã rerum cõmeatu iuuissent oppidanos, die quinta cõstituunt Genuã
reuertendũ. Quia uerò maximos apud regẽ apparatus ipsis exitu prohibendis uidissent
fieri, nouo & antea inaudito telorũ genere uiam sibi hac ratione per repugnãtes hostes
medios inuenerũt. Veternosam etenim quæ apud Bonitiẽses pro derelicta erat naucu-
lam arida cõplentes materia, picem sulphuraq; in puluerẽ cõtrita affatim superfundũt,
& paucis qui uela temoneq; p canalis tortuositate dirigerẽt impositis militibus scaphã
puppi adligãt, qua se illi ad integras naues, quũ urgeat necessitas saluos reddãt: uentos
exinde ad aurorã ualidos nacti, unà omnes soluunt, & tanquam præcedẽtis uiam singu
li ordine statuissent tenere, cariosam prę mittunt minorẽ. Eos soluisse & plenis aduẽtare
uelis Arragonenses conspicati, structas prius è regione ad utramq; canalis ripam duas H
nauium triremiumq; acies coniungũt, ut nullus Genuensibus in altũ mare, nisi per arma
& fractam hostium classem exitus linqueretur. Tantisq; uirorũ pugnam poscẽtium cla-
moribus, tantis buccinarũ strepitibus, tantis crepitibus bombardarũ, inibat prœliũ Ar-
ragonensis, ut tacitũ in retia & carcerem perduci diceres Genuensem. Quamprimũ au-
tem hosti appropinquauit nauicula, tum iniecto sulphuribus igni milites retro in scaphã
ruerũt, cõflagrauitq; ilico nauicula, & flammas quaquauersum quàm longas e uomuit,
ardẽtibus ramẽ uelis pro incœpti cursus impetu in hostẽ ferebatur: tũc elingues ad eam
horã Genuenses terribili sublato clamore, pugnã poposcerũt: sed territi amẽtesq; Arra-
gonenses, pristini acierũ ordinis obliti, quã cuiq; tutior apparuit ad alterã riparum uia,
dissipati fugerũt: facta tanto ausu uia, sine obstaculo transeuntes septẽ naues cũ ingenti
gloria Genuã rediere. Et Alfonsus rex soluta post quatriduũ obsidione datos adduceã
obsides ad Trinacriæ littora se cõtulit. Vbi cũ paucissimis substitisset diebus ab Ioanna
secũda pręsidio aduocatus, & per cõscripta solẽniter fœdera, ut suprà diximus, fuit ado-
ptatus. In cuius ad ciuitatem Neapolitanã aduẽtu, Braccium regina in stipendia cõscri

psit. Et

A pſſt. Et pont. Romanus Tartaliam Lauellenſem equitum mille quingentorũ ductorem Sfortiæ adiunxit, pari aliquot menſes fortuna bellum eſt geſtũ: ſed Tartalia, quẽ hoſtibus cõſentire cõpertum eſt, ſecuri percuſſo Sfortia pecunijs exhauſtus, quas nullus diu ſubminiſtraſſet inferior eſſe cœpit. Quã nactus occaſionẽ Braccius magno uir animo, maioriq; conſilio, pacem ea ratione cõſtitui curauit, ut cõtinentes Peruſio Tifernates, ci uitatẽ caſtelli uocãt, ſibi ſubijceret, & deſtinato regni Apuliæ, quod affectaret bello per opportunã urbem Aquilam Furconẽſium recipere poſſet. Paucis poſt firmatã eam pacem elapſis menſibus, rex Arragonũ Ioannæ reginæ inſtabilitatẽ, Iacobi illius uiri cęterorumq; exẽplo edoctus, arces Neapolitanas mari expoſitas pręſidijs firmauit, & Seriãnum magnum ſeneſcallũ in uincula coniecit, reginæ proteruiam pariter, ne talia in poſterum cõmitteret cõpreſſurus. Quod cum aſtuta & fallendi artes callens mulier pręuidiſſet, apertã de rege ſuſpicionem præ ſe tulit. Quãobrem Alfonſus rex, illam in Neapolitana arce, quã uocant Capuanam, quò ſe cõtulerat obſedit. His coacta Ioanna Sfortiæ

B auxilium denuo implorauit. Qui cum e ueſtigio affuiſſet, Arragonenſem cum apparato exercitu extra urbis mœnia obuiũ fudit fugauitq;, & reginã caſtro eductam, ad auerſam urbẽ perduxit incolumẽ. Neapolitanis uerò dubiã regi & reginæ exhibẽtibus obedientiam Arragonẽſes paratiſſimã adduxerũt claſſem, cuius copijs urbi per Caſtellumnouũ admotis inter utroſq; diu acriter eſt certatũ. Tãdem factionis alterius ciuium fauore adiutus ſuperat Arragonenſis. Qui ciuitate potitus, partem mari expoſitã diripuit incenditq;. Tunc regina Alfonſo ob ingratitudinẽ adoptione priuato, Ludouicũ Andegauẽſem à Martino Romano pont. Sfortiæ ſuaſionibus, ut oſtendimus, pridem accitum, qui Romæ ſubſtitiſſet, in filiũ adoptauit. Et bello renouato Braccius ciuitate Caſtelli potitus, ad Anxanos Samnites, quorũ oppidũ dicunt Lãcianum, cum legione ſe cõtulit, cui Sfortia fuit obuius, ducibuſq; magno animorũ ardore, ac pari potentatu oppoſitis, poſt leuia quæ ſæpenumero cõmiſſa ſunt prælia, collatis ſignis eſt pugnatum. Inferior ea pugna Braccius retroceſſit, quẽ Sfortia paribus inſecutus eſt caſtris. Nec multi interceſſe-

C runt dies quum fortunã magnis tentaturi animis iterum apud maritimã Freutanam uillam, quæ dicitˀ Franchauilla, cõgreſſi ſunt. In quo prælio Braccius itẽ inferior, trãs Aternum, qui fluuius eſt Piſcharia, ſe recepit. Eum inſecutus Sfortia, uictoriã in manibus certam habere confiſus, ad Aternum ſe cõtulit, amnẽ præaltum qui nullo loco niſi ad oſtia, cum recedentia per fluxum maria illum exonerauerint, uadari poteſt: fortè tunc incertũ erat, cederentne, an reuerterẽt aquę, & leni motu intumeſcebat mare. Id cõſpicati primã ducẽtes aciem milites Sfortiani in ripa ſubſtiterãt, nec erat qui prior ut uada tẽtaret adduci poſſet, quũ adueniẽs ardenti animo Sfortia, mare inter & fluuiũ, qua ripæ in littus abeunt, amne traijcit: nec prius ulteriorẽ attigit ripam, quã eadem reuerſus eſt uia. Id cum ſecundo feciſſet militem redditurus de tranſitu ſecurũ, parumper ſubſtitit, & cõuocatis qui ordine ſequerent, puerum præmiſit criſtatã illi præferẽtem, qua in prælio utebatur, caſſidẽ precioſam. Exinde ſubſecutus ipſe puerũ alta uoce quà pergeret dirigebat. Iam medium amnem puer ſuperauerat, quũ ſiue timentem deſtituerat cerebrũ, ſiue uortigo

D equũ parte abſorbuiſſet poſteriore, ſupinus in clunes equi ſola galeæ criſta aquis eminebat. Tũc clamore illũ ne timeret exhortatus Sfortia, p medios fluctus equo pręteruolat cõcitato, puero manu ſubleuato, ipſe ab fluctu, q in tempeſtatẽ creſcere occeperat ſubmerſus occubuit: nec moriẽs tũc uiſus, aut poſtea mortuus ab diligẽti cura requirẽtibus eſt repertus. Exercitu illius tunc tẽporis in diuerſas lacerato partes, Braccius Aquilã ilico ſecurus obſedit, & Arragonenſis rex reginã inermẽ, ac auxilio deſtitutã facillimè oppreſſiſſet, futurumq; propediẽ apparuit, ut pont. Romano regina & Ludouico malè habitis, Arragonenſis Bracciuſq; ea parte dimidia Italiæ, quæ à Peruſio protendit in Calabriam, potirenˀ. His impulſus cauſis rationibuſq; Philippus Mediolanẽſiũ dux quod lõgè digreſſi ſuperiore diximus loco, ingentis gloriæ facinus, fauores ſibi in Italia cõparaturum maximos eſt aggreſſus: tectarũ nãq; tredecim nauium, triremiũ uiginti unius, & biremium quos uocant brigãtinos quatuor, præter aliam nauigiorũ multitudinem, claſſem apud Genuã armauit, & præfectũ illi Imperatoremq;, ſiue ut Genuenſes appellant, quoties magnorũ uigintiquinq; nauigiorũ claſſem armãt, ammirhatũ dedit Guidonem Torellum origine Mantuanũ, terreſtris rei militaris periti ſſimũ: maritimæ uerò

ignarum. Fuit ea classis potentissima, & quã Genuẽses si admirrhatũ habuissent ciuem, B ad debellandã Trinacriam ducturos cõstat. Sed cum uiro parendũ esset peregrino, mox sti imperata facessere negligebãt. Atq; constat plurimos ex primoribus ciuitatis, q̃ Carmagnolã tunc Genuæ gubernatorẽ, à quo classis parata fuerat, credidissent eius admirrhatum Imperatoremq; futurũ, ob eam mutationẽ admirrhati militiã detractasse: nanq; audita ducis Mediolani de Guidone ad id recipiendo uoluntate, adolescẽtes imperitio resq; uiros in cõmissa sibi nauium triremiumq; gubernatione substituerũt. Appulsi Gaietã quæ Aragonensi parebat, ilico receperũt, delati exinde Neapolim, Iacobi Caudolę q Aragonẽsi militabat, & ad eos defecit, auxilio urbe sunt potiti, & arce intrinseca, quæ dicitur Capuana uiribus expugnata, alias mari expositas, quòd essent Aragonum pręsidio fimissimę, nullatenus attigerũt. Vrbe uerò liberata oram Apuliæ maritimã circũlati Genuenses omnia in Ioãnę deditionem redigi curauerũt. Interea Thomas Fregosius, quẽ primum Florentinis consensisse ostendimus, cõcitatis in magnamq; manũ coactis Riperiarũ Genuæ oppidanis colonisq;, & Florentino peditatu munitus omnia circum F Genuã infestabat. Cui sese adiunxerat Ioannes Aloysius aliiq; familiæ Fliscorum potentissimæ primores, patria exulantes. At Aragonum rex Alfonsus, acceptã apud Neapolim iniuriam, in Ludouicum Andegauensem referens, quasi uerò oblatam reginæ adoptionem, oblatumq; item à Philippo classis præsidiũ renuere debuerit, Massiliã Andegauensium familiæ subiectam, cum classe quã ex mari infero reduceret, ex itinere deflexit. Et urbem in qua nihil tũc hostile timeret, improuiso aggressus, primo impetu prius occupauit, quàm unde à quibúsue fieret uis, Massilienses scire potuerint, ablataq; prędaingenti, præsertim uasorum sacris deputatorũ, cum ipsis sanctorũ reliquiis Valentiam contendit. Variè etiam per ea tempora apud Forumliuij pugnatũ erat, discursionibusq; frequentibus agri uicissim uastati. Sed aquis limoq; altissimo, ut est regionis natura, per hyemem omnia obtinẽtibus, utriusq; partis miles sese oppositis cõtinebat. Aucti tamẽ copiis erant Florentini, & Angelum Pergulanũ cum sexcentis equitibus in Romandiolã miserat Philippus. Eo tũc Lugi, & Sicco Foriliuij hyberna ducẽtibus, Fabritio in Lõ- G bardia reuocato, motuum huiusmodi in Romandiola concitatorũ autor pœnas dedit, Ludouicus Aledusius, Lucretiæ genitor, quẽ tetẽto Reobaldo, & Imolensibus cupidè nimis Forumliuiũ missis rebelliõis illius causam fuisse, principio diximus. Is etenim Ludouicus licet se Philippo inuisum sciret, qui Florẽtinis dudũ consensisset, & possibilem filiæ opem tulisset, bello tamẽ apertè nondũ erat implicitus. Nam quia Imolã uicariatus ecclesiæ titulo gubernaret, sub põt. Romani & eius legati umbra, ab incursionibus Philippensium illæsus seruabatur. Eam in tantis rerum turbinibus quorũ ipse diceretur Florentiæ autor, sibi callidè paratam securitatem, indignè ut par erat, ferentes Florentini nullo q̃d postulasset præsidio illum iuuare uoluerant. Hinc nulli partiũ apertè inimicus, nulli item satis charus, sese ut dicebat medium, & utriq; communem exhibebat: forte accidit, militem natione Anglariensem, qui faber ferrarius, in arce Imolensi fecisset stipendia, & simul fabrilem præstitisset operã dimissum à Ludouico, & debitis, ut dicebat fraudatum stipẽdiis, Forumliuij diuertisse. Eum de Ludouico palàm obloquentẽ, forte exau H diuit Philippo militans quispiã, asserentem si quãdo Ludouicus sese bello immisceat, facile futurũ, ut patria pellat, qui omnia per auariciã negligeret, at cesq; in primis haberet penè derelictas. Quod cùm Sicco renunciatũ esset fortunam tentari placuit. Et Pergulano in uiam Flaminiam secus Bolognesium ducere iusso, ipse cõstituta nocte fabrum & perpaucos adducens cõmilitones silentio ad arcẽ duxit. Dies illa erat nonarũ Februarij quarta, & per hyemis frigidissimũ sydus aquas in altam glaciẽ cõcreuerat gelu. Tum ad eam, quæ in nimia custodum raritate minus asseruaretur arcis partẽ, ciuitati imminentem, per communẽ arci & ciuitati fossam alta glacie permeabilẽ, ingressi muro ad hæserunt, & perticæ infixum procerissimæ ferreum harpagonẽ, ab quo penderet, cõrotti in scalam funiculi admouerunt: quã ferrea manu propugnacula mordicus capiẽte decem cum fabro milites obrepẽtes, mœnia scandũt, & magno ingressi silentio sedẽtes ad ignẽ uigiles, cùm improuisos adorti cepissent, arce potiti sunt. Exinde Siccũ Angelũq; prius cum copiis admiserant, quàm sibi ineptè securus quid apud illam fieret intellexit Ludouicus. Die interim appetẽte Angelus dispositis circum urbẽ stationibus, ne aliqui emigrarent

A grarent, Ludouicum ad se uocari in arcem iubet. Renunciauerāt uerò illi sæpenumerò qui circum urbis mœnia dispositi ea nocte fuerāt uigiles, strepitum armorū hinnitumq; equorum circa urbem maximū exaudiri, quibus obstinatè responderat, cōmissum ipsi uigiliarū munus diligenter exequerētur, cętera sibi ut antea relinquerēt curāda. Quamobrem ad nuncij à Pergulano missi uocem subito pauore attonitus currētes ad arma ciues conuocat, Angelo autem qui dudū sibi fuisset notus, eum iterato blādè si obtemperasset, & minacibus uerbis si uim aliquā pararet, acciri iubēte, sese captiuum Ludouicus exhibuit, pauca præfatus ut ciuitatis nullatenus demeritæ misericordia illum caperet, se uerò q̄ maturò perduci curaret ad Mediolanensium ducē, quem sibi nō dubitaret misericordem propitiumq; futurū. Supersunt quàm pristinæ huius diei cœnæ Ludouici interfuerint uiri graues. Eum ferūt qui apprime doctus, semper cum esset à muneribus publicis ocium, libros in manus sumeret, codicē multa cōtinentem, qui semper in triclinio lectitaretur, de Beltrādi Aledosij manibus petitum aperuisse, & penultimā eius paginā

B legi iussisse. Beltrādo autem, ut erat iocundus, notam nimis esse fabulā quæ milies auditoribus repetita fuisset, respondēte, quin tu, inquit, uelim accuratè legas. Nā quod tacēs primo mecum reputabam, parum abfuit, à ueritate astrologus, quē uides genitori meo de me tunc uix bimulo, nō astrologiæ iudicium, sed prophetiam scripsisse: quē enim scri ptura hæc astrologi illius rerū mearū excidij fatalē prædixit, cùm forem id ætatis, cuius me nunc esse nō ignoras, dies is fuit, qui Lucretiā unicam mihi natam, in Foroliuiensiū furorem incidere fecit: nec paruā censeri doctrinā astrologi dixerim, qui paucorū mensium errore facto tam remoti temporis rem futurā prænunciauerit. Factus itaq; in potestatē Angeli Pergulēsis, Ludouicus, oppida & agri arces euestigio reddi iussit, & in Lōbardiā perductus, in famosumq; Modoetiæ carcerē cōiectus, astrologi de rei suæ excidio iudiciū tūc certius, quàm Beltrādo respōderat, in Lucretiæ incōmodo adimpleuit.

BLONDI FLAVII FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLINATIONE Romani imperij, Decadis tertiæ, Liber secundus.

C

Vdita Ludouici clade Florentinus populus uehementiori quàm unquam antea animo ei bello cœpit incumbere, & ut omnes curas cogitationesq; in id solum ciuitas conijceret, plebiscito edixit, capitale ciui priuatóue, magistratúmue gerenti fore, qui de pace cum Philippo ineunda referenti, aut proponenti externo censeret respondendum. Admonuerat etiam Imolense factum, cardinalem Senensem Bononiæ legatum, ut sibi magis quàm Philippo omnia audenti crederet, quamobrem qui Bononiense ærarium aliena præsertim potius quàm rei ecclesiasticę causa supra uires exhaurire nollet, fœderibus cū populo Florentino propalàm initis, illorū præsidia per agrum Bononiensem disposuit, ut quas in posterum Philippus in Romandiolam mitteret copias, accessu prohiberet. Id cum Philippus intellexisset recētis beneficij, quod pont. Romano in Neapolitano negocio præstiterat, memoria confisus, multa apud illum de cardinale Senensi legato Bononię questus,

D quòd se de ecclesia bene meritum Florentinis postponeret, imò illos haberet belli socios, se inimicum orauit communem utriq; iuberet fore, alioquin bellum quod ecclesiæ legatus iniustè simul & ingratè inferret, non in ecclesiam referre, sed in subiectum legato Bononiensem populum comminatus. Annuēs Philippi precibus pont. maximus in uerba postulationis eius, legato dat epistolas, quibus perlectis, cum mandata ille pōtificis sibi curæ futura respondens, agro Bononiensi Florentinis æquè ac Philippensibus interdixisset, reclamauit Philippus, nequaquā pariter utrisq; utilem uel damnosum fore transitum, quo interdiceretur partibus à legato, cum unicus, uel quàm accommodus suis copijs per agrum Bononiensem in Italia intima sit accessus, & illo econtra sine incommodo careat Florentinus. Tandem cum legatus aliquādiu Philippo obsecūdare renuisset, subornatum pōtifex Arelatensem archiepiscopū, quem in Gallias oratorem destinasse simularet, Bononiā misit. Quo gubernatore rē Bononiensem ex Philippi sententia gerente, & Guidātonio Manfredo suis adiuncto partibus, fuerunt illi quæcunq; Mediolanū Forumliuiumq; interiacent expedita. At Florentini Mediolanensem regni Apuliæ fauoribus, & pontificis amore, ob illius recuperationem auctum, uires etiam in

Romandiola geminasse uidêtes,omnia summis conatibus intentarût. Sed cum illû maxime inniti Genuæ uiribus intelligerent,summâ illa ad rebellionem côcitanda adhibuerunt curâ. Exasperatum itaq; in eum,ardentemq; animis Arragonensem ingêti adiutum pecunia, in belli Genuensis societatê facile concitarût, qui Germanû dignitate ex gentis more infantê Petrum nomine, cum paratissima triremium uigintiquatuor classe immisit. Quo apud Liburnû expectante, Thomas Fregosius, Nicolao ac Ioanne Aloysio Fliscis plurimisq; Genua extorribus,ad se clàm uocatis,eam côscendit classem,Florêtinorum item copijs munitissimâ, quæ ad diem iduum Aprilis quartam soluens, posteræ noctis conticinio Genuæ est appulsa. Tunc uario tibiarum cantu, & nautarû applausu, qualê reduces in portu edere consueuerunt facto,clamores subsecuti sunt ingentes,aduenisse Fregosium nunciantes. His auditis uocibus concurrunt ad portus molem ciues alius alium exhortantes,ut Arragonensi Florêtinoq; acerrimis hostibus resistatur, eductisq; ex nauali in portus ostia,quæ inerant nauibus, & bombardis in hostem proiectis, conuicia in extorres opprobriosa dixere, qui adduci potuerint, ut Arragonensiû classe aduecti redire in patriam affectarint. Sole autê orto Thomas nihil tumultus in ciuitate suscitatû intelligens,concitandis ad rebellionem agrestibus Riperiæ orientalis,classem circunduxit,& capto portus Delphini castello,illius opportunitate fretus,utrâq; Riperiam æstate illa uarijs plurimisq; affecit incommodis. Itaque Fregosis Fliscisq;,Genuam terrestribus locis acriter prementibus, Philippo duci proculdubio rebellaturam fuisse constat,nisi acerrimo hosti Gothelano se permittere ueriti fuerint Genuenses. Florêtini uerò licet tanti circa Genuam conatus non satis ex sententia successissent,illis tamê nullatenus neglectis,bellum Romandiolæ instaurarunt. Carolum nanq; Malatestam, qui ad illa usq; tempora,nulli partium apertè consensisset,in sua conscriptû stipendia,supremum declararunt,cum Pandulfo fratre nouis item aucto stipendijs,belli ducem. Et Carolus quidem copias quas ubiq; respublica Florentina haberet equestres,pedestres uerò quæ Genuensi superessent bello côtraxit sex milium equitum,totidemq; peditû mercenariorum, atq; agrestem multitudinem alium similem exercitum numero confecturam. Hisq; copijs ad pontem Ronchi coactis, castra apud Forumliuium ad primum lapidem Carolus est metatus. Solû tunc Philippus Siccû Môtagnaneum, cû primis quos aduenieēs duxerat equitibus quadringêtis in Foroliuio habebat, cæteros omnes paucis apud Lugum Imolamq; sub Bonioanne Troto,& Perrino Turco retentis, in Lombardiam,acsi Romandiolæ bellû sperneret,reuocauerat. Fauentinus uerò côquirendis côscribendisq; militibus intentus, segnem tunc Philippo, aut nullam operam exhibebat. Premebat Forumliuij Carolus,& cum multa in urbem ex agro cômeatus importaretur copia,motis castris Flumanâ Saturanumq; castella ceperat ui expugnata. Deinde cum pestilentia graui ciuitatem laborare intellexisset, castra solito propius admouens minis apparatu quàm poterat maximo illâ terrebat. Crebræ tamen per singulos dies fiebât ab obsessis eruptiones, nec ulla erat populi Florentinû Lucretiamq; odiêtis suspicio rebellionis,qui tamê hactenus hostes superare consueuissent. Foroliuienses ægre obsideri ferentes,subsidia à Philippo mitti,frequêtibus nuncijs flagitabât. Lugum item eo tempore,ex propinquis circunstantibusq;,Massa,Zagonaria,& Sanctagatha castellis,quæ castrorum de industria metatorum speciem haberent, Albricus fermè obsidens, Imolensem agrum continuis excursionibus prędabatur. Ea Philippus si diutius negligerentur, aliquam parare classem ueritus,Angelum Pergulanum cum quatuor equitum milibus, peditibus mille è Lombardia dimittens,in Romandiolam contendere iubet. Qui profectus Parma, quartis castris apud Lugum consedit, eoq; consilio prius contra Albricum ducere statuit,ut uel solum imparemque uiribus, in paruis opprimeret castellis, uel si Carolus,qua erat magnitudine animi, opem ferret, Foroliuienses obsidione interea leuarentur. Comperto de Angeli copiarumq; aduentu Albricus, qui sese cum cohorte ad eam diem in Massa oppido, contra uim quantumuis maximam munitissimo continuisset, se cum paucis contulit Zagonariam castellum, decem ab Lugo stadia distans, quod ambitu breuiusculum, uallo ueteri & fossa erat tenuissima immunitum. Id autem imprudentérne,an perfidè, ut postea censuerût Florêtini factum fuerit, in utranque partem inclinâs fama, dubium facit quicquid fuerit. Insecutus illum euestigio Angelus

A gelus cum omnibus copijs circūsedit, & ne eruptione facta etiam solus euolaret, accitis ex propinquis Imolæ agro & Lugo fossoribus, repagula portæ opponēs, fossam castris latissimā circumdedit, uiam exinde rectissimā, quæ Lugum à Zagonaria perducit, fossa undiq; cōmuniuit, ut si qua maior quàm tolerare Philippenses possent, ab hoste uis fieret, tuto in Lugense oppidum se reciperēt. Dum tamen operi fossores uacant, Angelus partitis copijs castellum diu noctuq; oppugnat: & quum solo aquarum, quæ in fossis altæ erant, munimini Albricum inniti uidisset, eas per cuniculum deriuauit. In eam itaq; adductus erat difficultatē Albricus, ut aut deditionem facere subitam cogeretur, aut si diutius repugnasset, in manus hostium per castelli debilitatē uenturus uideretur. Et deditio quidem ignauiæ atq; perfidiæ notam, captiuitas uerò capitalis penè periculum ostendebat, quod nuper ad hostes transiens Philippum à se animo abalienasset. Has inter difficultates quod consilij fuit tertium cepit. Oblatas enim ab Angelo dierum quatuor inducias pactus, Carolum cōmonefacit, nisi opem interea afferat, nisi circunsedentē re-

B pellat hostem, deditionis necessitatem mœsto inuitoq; imminere. Secūda iam penè effluxerat induciarum dies, quū Carolus qui comperto de Albrici obsidiōe illi subuenire dispofuerat: eo solicitatus nuncio, castra postero die mouēda fore edicit, & Venturinū Bentionē cum sexcentis equitibus, ad exercitum uenientem, ab Cesenatico portu, ubi aduectus naui primū consederat, adesse iubet. Venturino autē per eam diem accessum differente, Carolus ad uesperā distulit proficisci. Sole postea in occasum uergēte sublatis signis in hostem ducere cœpit. Tātus tunc e uestigio hymber cœlo effusus est, qui & perpetua durauit nocte, ut dēsis obducta nubibus luna tum pernox nullū fermè exercitui lumē daret, equitiq; impeditum cœno iter, pediti difficillimum redderetur. Euntem ea noctis malignitate exercitū riui torrentesq; quibus ea abundat regio, plenis redundantibusq; excipiebant ripis: multiq; quorum in subitario exercitu multitudo esset magna, tyrones laboribus insueti, perfidiq; & desides plurimi, dum uada patentia, aut pōtes perquirere simulāt, latitabāt. Accessit noctis error, quò ducti ex melioribus nō nulli

C prius pugnatum esse audiuerūt, quàm cupientes ad exercitum redire potuerint. Sub solis exortum traiecerat Carolus Anomonis uada, quæ uocant Rafanaria, sexto ab hostē milliario distantia. Itaq; omnibus in ordinem redire iussis, exercituq; oculis lustrato, etsi multos abesse cognoscit, signa tamē procedere iubet. Pergulanus interea de hostium aduentu exploratum habens, canalis qui ad Malas regionis torrente Senio deriuatur, aquis in fossas castris circūdatas deriuatis pluuia adiuuāte nocturna, omnes inundauerit uicinos Zagonariæ campos. Quum factus in conspectū Carolus castris hostium admouit exercitum, & quia nullum esse, ubi in sicco cōsisteret exercitus, hosti propinquū cerneret locum, constitutiq; inducijs laberentur dies, nulla fessi aut corpora incurati militis ratione habita, pugnam cieri iubet. At Pergulanus qui Carolo dudum militauerat, eiusq; pugnandi audaciam, & animi ardorem nouerat, id futurum ratus, quod postea euenit, pugnādi copiam facit. Primus ex Florentino exercitu Arditio Carrariensis, manu conserta adeò ferociter primum militare signum intulit, ut quatuor Philippensium

D acies in unum redactæ globum, sustinere nequiuerint: facilisq; illi fuerit, si cœpta prosequutus fuisset audacia, in hostium munitiones irruptio. Sed agrestis, quam facillimum fuerat euellere, uiminea sepes illum remorara est. Tum Nicolaus Tollentinas, Vrsiniq; duo ab urgente Carolo impulsi, acies immiserunt. Pergulanus uerò castrorum uada in portam relicta, paruo & bene corpora curatorum militum numero, ab fessa cœnoq; impedita multitudine tuebatur. Qua in pugnæ pertinacia fessus Florentinus miles, sensim acie excedebat: multiq; ab ducum oculis remotiores, signa & exercitum deserebāt: pugnatum est pro castrorum fossa & sub ipsis Albrici oculis, ad horas quinq;: quū obsessi contra, ac eis tunc licuisset, postea indicatum est, nullum subuenienti Carolo præstiterunt auxilium. Tandem Angelus rarefactam hostium aciem, labetemq; quaquauersum ab ferociter pugnātis Caroli tergo militem uidēs, signa furens infert, fractosq; in eo impetu Florentinos in fugam cōuertit. Carolus qui inter pugnandū equo fuerat deiectus, stans in cœno capitur. Pandulfus equo uectus uelocissimo Rauennam, & inde Ariminum, Tollentinas Cesenam contenderūt. Vrsus, Montisrotundi comes, ex gente Vrsina, equo super uerticem collapso, & cristata galea caput deprimente, in limoso humore

potius quàm aqua decubuit. Alter Vrsinus & Gentilis & Arditio uenerũt in hostiũ po- E
testatem, ex ea fusi exercitus, qui iustarum legionũ duarum numerum impleret multitu
dine, minor pars à Philippẽsibus capta fuit: uigesimo eñ per eam regionem in circuitu
milliario, partim in latebris qua uenerãt transfugę, partim palãtes ex fuga ab circunstã-
tibus amicis inimicisq;, & Lugensi etiã muliercularum plebe capiebãtur: facile tunc Phi
lippo fuit nudatũ copijs Florentinũ libertatis gloria priuare, si trepidãti, & spe omnimo
do destitutæ urbi, signa immisisset: sed cũ arce septus Mediolanẽsi oĩa gereret per le-
gatos, prius uictoriæ illius refrixit hasta, q̃ satis oblatã intellexerit occasionẽ. Prosequu
tus uictoriã Pergulanus, Cesenatẽ Ariminensemq; agros inuadẽs, oppida in primis ce-
pit maiora, Veruculum, Sanctarchangelũ, & repugnãtes Sauignanenses cõcessit militi
diripiendos. Cætera quæ numero sunt multa, illorũ exẽplo deterrita sese missis oratori-
bus dediderũt. Inde illatis in Ariminũ signis, ciuitate breui fuerat potiturus. Sed perdu-
ctum interea ad se Carolum Philippus, ut tutorẽ potius à genitore sibi quondã relictũ
quàm superatũ nuper hostẽ exceperat. Nulla etenim sub custodia habitũ nullo adactũ F
iuramẽto aut fidei pignore, amœna quæq; Cusaghi, Biagrassi & Ticini loca, pro libito
uenantẽ aucupantẽq;, per dies singulos lustrare permisit, accersitis ab uictrici legiõe, ad
eumq; missis nobilibus, uernaculisq;, quos eodẽ superatos captosq; prælio charos, aut in
delicijs habere cõsueuisset. Fuit uero Caroli uirtus tãto de se Philippi iudicio dignissima:
uir eñ Marco Catoni adsimilis, in re militari strenuus, egregie doctus, celsi inuictiq; ani
mi, liberalis, cõstãs, iusti integritatisq; ad pertinaciã tenax erat. Itaq; factus de Angeli cir
ca Ariminũ uictoria certior, Philippus illo ne ulterius prosequeretur monito, Carolũ fi
de adstrictũ, ne hostibus ultra cõsentiret, muneribusq; oneratũ, in patriam restitutumq;
dominiũ dimisit. Ducturus postea in Florentinorũ socios subditosq;, qui trans Apenni
num incolunt Pergulanus, siue auaritia ductus, siue ut fama tum uulgauit Caroli cõsilia
secutus, Pisaurensem Malatestã, quẽ ad Florentinos inclinare diceret, cõpescere est ag-
gressus, Gradariãq; inermi multitudine sociatus accedẽs Galeatium Malatestę filiũ, qui
cum uxore & familia in amœnã illam diuerterãt uillam, in põtem ad se uocatũ, manuq; G
quã amice porrexisset ad se pertractum cepit, & arcem diripuit diuitijs refertissimam. Id
cum Philippo renunciatũ esset, Galeatio & genitori Malatestæ parci, uillãq; & direpta
quę à milite extorqueri possent reddi iussit. Post acceptã apud Zagonariã cladem Flo-
rentini, nouas cõscripserunt quotquot ingẽti etiã mercede haberi potuerũt copias. Dif
ficillimũ uerò erat probos ductores in tãtis quibus Italia tunc agitabat motibus, reperi-
re omnib. uel in regno Apuliæ uel isto in Philippensi bello implicitis, nisi accepta apud
Aquilã ciuitatẽ à Braccio clades aliquot parauisset. Nam cum pulso Italia Arragonẽse
classem Genuẽses reduxissent, Martinus pont. Romanus se altera Braccij molestia libe
rare cupiẽs Iacobũ Caudolã, & Franciscũ Sfortiã indolis egregiæ adolescentem, quem
Sfortię genitoris cõmilitones illo defuncto secuti fuerãt, accepit mercenarios belli du-
ces, eosq; coacto quinq; millium equitũ, peditum duorum millium exercitu cõtra Brac
ciũ Aquilã obsidione premẽtẽ ducere iussit. Qui collatis signis Braccio cõgressi, Aqui-
lanorũ opem eruptione facta ferentiũ, auxilio illius copias nõ sine ingẽti utriusq; exer- H
citus cæde fuderũt. Braccio interfecto, Oddonẽ filium secuti sunt illius commilitones,
magna, ut cõstat, spe adducti: futurũ ut Perusio adolescẽs cęterisq; genitori subiectis op
pidis potiretur. Verum Perusini, factionis quam Nobilium uocãt, quos Braccius in pa-
triam reduxerat, Romani pont. autoritatem, ut par fuit, adolescentis gratiæ prætulerũt,
& ciuitatem Romanæ ecclesiæ ea dediderũt conditione, ut Montone oppido Oddoni
permisso, ipsi ut antea in ciuitate salui essent, & aduersæ factionis Raspantes tunc extor
res, nullo unquã tẽpore reducerentur. Qui ergo legionis Braccianę primi fuerant, inter
quos Nicolaus Piccininus patria Perusinus honoratior erat, adolescẽti reuerẽtia cõmi-
litones, rerum gerundarũ cura, patres fuerũt. Nam postquã principatus spe destitutum
uiderunt, illum potentẽ per arma facere cõtenderunt. Quũ itaq; à duce Mediolani pete
rentur, Florentinorũ quos dilexerat Braccius stipendia accipere maluerũt. Has fama &
uirtute præstãtes copias, populus Florẽtinus Ludouici Mãfredi acerrimas cum Agna-
to Guidãtonio Fauẽtino inimicitias exercẽtis ductu in Anomonis uallẽ transmiserant.
Nã eius uallis supiora sub Apẽnino castella Marate, Gattariã Castellionẽq; idẽ tenebat
Ludo-

A Ludouicus. Sed hęc etiã legio infausta Florentinorum fortuna, pręlio apud Brasghelã cum agrestibus cõserto loci iniquitate superata,& paucis fuga prolapsis fuit intercepta. Oddo autẽ agrestiũ manu circũsessus, dum utri de se cõtendẽtium globo captiuus esset interrogatus, illũ qui se pugnãtem superauerat digito indicasset, ab altero confossus, ingentis quã indoles & paterna gloria dabãt, spei uitã abrupit: perductus cum reliqua captiui exercitus multitudine Fauentiã Piccininus, per ea quibus carcere asseruabaẽ tempora, Guidantonio suasit, ut Florentinæ reipublicæ potius fractam tunc fortunã, quàm Philippi integrã sequeretur, fore affirmans, ut quam sua accessione facilitet restauraret rempublicã uicinam potentissimã, & ut dudum in maioribus longe difficultatibus cernere fuit insuperabilem, tanto obnoxiam beneficio, sibi & posteris obligaret. Fuerat eo tẽpore Mediolani Guidantonius Carolũ Malatestã secutus auunculum, & quum forte apud Philippũ ducem frequenti in procerum cõuentu multa per iocum & sensim, ut fit serio de Romãdiolæ bello diceretur, Philippensiũ uirtutem extulit Guidãtonius, se itẽ B illarũ partiũ laudaturus. Quę probris Carolus lacerauit acerrimis, quod in subito exortis, puincię motibus, nullo Philippi adductus ueteri beneficio, nec aliqua impulsus uicinorum iniuria, peregrini principis studia, uicinis affinibus & agnatis optime de se meritis pręposuisset: Philippo autẽ quæ à Carolo in adolescentẽ ex sorore nepotẽ dicerenẽ, uel nutu non improbãte, taciti consensus iniuriã ægre tulit Guidantonius, & rebus quarum causa accesserat tardè à Philippo confectis, cõmeatu importunè impetrato reuertetat in patriã. Accedentibus itaq; taciturnitatis Philippi indignitati, quã animo conceperat, & Piccinini suasionibus Florentinorũ pecunijs promissionibusq;, quibus illũ onerarunt, ad eos desciuit. Nec ullę fuerũt ea tẽpestate opes, quibus ęquè inniteretẽ respublica Florentina, quibusue adeò Philippi frangerẽtur uires, quippe quem distantia undiq; ab Fauentia decem passuũ millia, Forumliuij, Imolã, Lugumq; prælidio postea oportuerit defensare. Eãdem etiã ob Guidãtonij ad hostes transitionẽ spes maxima destituit Philippẽses Mugellanæ Florentinorũ agri ditissimæ regionis, per saltus Anomonensiũ in- C uadendæ. Profectus Gradaria Pergulanus, partitis bifariã copijs ipse Salsubiũ quod est Castrumcarũ obsedit, cæteri ductores in uallem Ballineam cõcessere: nec eidem, ut constat, magna gerendi occasio uiresq; defuerũt, si modò secũ uictoria prosequẽda, quæ parãda fuerat pręstitisset: direpto nanq; Porticu oppido in quod natura loci munitissimũ, agrestes proximi oppidaniq; Mutilanenses nõ paruam congesserãt gazam, & Douadula, Cassiano, Petrapioq; castellis primo accessu captis, Castrumcarũ recipere neglexit. Qui uerò in Ballineã uallẽ se contulerãt militis Pergulani oẽs regionis accolas deditionem uoluntariã facientes æque ac repugnãtes nullo diuini uel humani iuris respectu habito pędabãtur. Quumq; Gerardum Gambacurtã castella pletaq; obtinentẽ, aucẽam Pisana permutatione, ingentẽ gazam & auri argentiq; uim maximã comportasse Gorzanum intellexissent, eam arcem maximo obsederũt apparatu. Quã cum natura loci & turritis mœnibus munitissimã Gerardus spretis multorũ dierũ oppugnationibus probè & impauidè defensaret, pugnãs incaute Zanonus Iustinopolitanus peditatus Philip D pi ductor, tragula ictus cecidit, Zanono sublato quies regiõi parta est. Pergulanus uerò re Castricari infecta, in Lõbardiã reuocatus, copias in hyberna dimisit. Auxerãt interea copias Florẽtini, & Bernardino Vbaldino, Piccininoq;, cui copias Oddonis Forrebraccij ducẽdas dederãt in Hetruria, Guidãtonio Manfredo in Romãdiola inuisi, tem tutabãtur suam. Miserat uerò Philippus trans Apenninum in Burgi ad sepulchrum Caroli Malatestæ oppidũ, copias agrum Aretinum, & eam Thusciæ regionem uexaturas. Apparebatq; in ea copiarũ paritate, bellum de industria utrinq; duci, quamobrẽ Philippus Guidantonij Fauentini spe, quã conceperat maxima frustratus, nouã per Burgum ad sepulchrũ inserẽdi ad mœnia Florentiæ belli uiam aggredię, & datis quas reduxerat Pergulanus, maioribusq; itẽ copijs, Guidoni Torello, quẽ classis Neapolim ductæ præfectum fuisse diximus, ad Burgũ traducere iussit. Franciscũ item Sfortiam, quem genitore in Aterno, ut ostẽdimus, enecto, illius cõmilitones sequebãtur, tunc primũ suæ ascriptũ militię in Romãdiolã acciuit, maioribusq; aucto copijs prima iniũxit in Fauẽtinos militaria obeunda. Redintegrato binis ad Burgũ & cõtra Fauentiã distãtibusq; locis bello, prælia utrinq; cõmittebãtur crebertima. Primus tamẽ Torellus Bernardinũ Vbaldinũ

ferocem

ferocem uirũ domauit. Is nanq; Bernardinus copijs Florentinorũ, quibus præerat apud E Angliariam in legionẽ coactis, ferociens multa de se pollicebatur, quẽ Torellus discursionibus primo per agros factis lacessere cœpit, cõcitatũ deinde & singulos per dies in prælia quotquot fierẽt descendentẽ cõtendit ingenio uiribusq; cõficere. Cõstituta itaq; die cũ Philippẽsibus quos adduxerat nullis subiectos ductori, eorũ paucos ad meditatum facinus ex ore præmisit, qui leue inirent certamẽ, & licet maior fieret uis locũ pertinaciter retinerẽt. Alios itẽ paruo ad alliciẽdum hostem numero, sed lectissimũ quemq; subsequi iussit, opem laborãtibus allaturos, ipse paulopost cum signis subsidiariaq; acie est sequutus. Cõserto apud Angliariã prælio, Florẽtinus miles, ut quẽq; casus priorẽ dedit in hostẽ ruit, quo uiriliter obsistente effusi potius sine ordine plurimi, priorũ ignauiã incusantes irruerũt, tum maiore quàm quod negligi posset certamine rem geri audiens Bernardinus, ex oppido & ipse prouolat, eiusq; aduẽtu Florẽtinus superior cedẽtes Philippensiũ turmas effuse est insequutus. Tũ ilico ex insidijs se, pripuit Torellus & Philip- F pẽses, qui fugã simulauerãt, conuersi uergere cœperũt, ac Florentinos insequi fugiẽtes. Tum Bernardinus in primã delatus aciem conatus est ordines quàm potuit extempore diligẽtius instaurare: sed nulla poterat tam subito perculsam irruẽtiũ furore multitudinẽ autoritas, nulla peritia cohibere, fracti ẽm animis rei militaris ignari agrestes plurimi, primo cõgredientis Torelli clamore exaudito præcipiti fuga amẽtes dilabebãtur. Ipsorum ẽm plurimi studio uidendi potius quàm pugnandi ardore, ex oppido cõfluxerant. Quare ea multitudo nec peditatũ redire in ordines, nec equitatũ aciem struere permittebat: magnus tamẽ apud Bernardinum coactus erat fortium uirorũ globus, paricq; certamine diu est acriter pugnatũ. Tandem sole in occasum uergẽte, qui pedem referre noluerat, Bernardinus ui repulsus fugiẽs capit. Cecidere in eo prælio inermes ex peditatu & agrestes multi. Nec uerò magna apud Zagonariã accepta clades, Florẽtinam rem magis quàm hæc minor afflixit. Quãdoquidẽ aduersi huius prelij fama, Tifernates, Castellanos, & Petramalẽses Philippo cõsentire fecit, omnisq; illa Hetrurię ora, ad uictoris G fortunã adeò inclinauit, ut nisi Picininus, qui apud Aretiũ præsidio erat, pręsto singulis affuisset in locis, de Aretinis Cortonensibusq; actũ esse apparuerit, cõstiteritq; maiorem Hetruriæ partẽ eorum exemplo Florentinis rebellaturã. Interea tamen dum inferẽtem signa & audacter urgẽtẽ singula Torellum Picininus fortiter sustinet, Florẽtini Nicolaum Tollentinatẽ, qui post Zagonarię conflictũ multos cõscripserat equites, eò ducere curauerũt: nec rebus suis aliqualiter deerãt, qui nullis parcẽtes impẽsis, cõfractos instaurare, nouos cõtrahere exercitus, omnia deniq; ingẽti cura diligẽtiaq; & maiore animo prouidebant, ut nulli esset dubium, quin post acceptas clades, nedũ rempublicã, sed agri Hetrusci minima quęq; redderẽt salua, nisi noui inopinatũq; incommodũ emersisset. Picininus nanq;, seu stipẽdijs abundè prout identidẽ asserebat emeritis, seu amplitudinis quod Florentini de illo dixerũt ambitione seductus, ad Philippũ transiuit. Idem paulopost fecere Ioãnes Camertinus Arditio Carrariẽsis & Antonius Pisanus. Tot uerò ductoribus tantisq; nudatos copijs Florẽtinos quod in lõga affectis ægritudine cor- H poribus cõtingit, adeò recẽs grauabat iactura, ut uiribus debiles, animisq; cõsternati, parum à uictis abesse uiderẽt, appareretq; paruas nec satis resistẽdo efficaces futuras Tollẽtinatis, & quotquot reliquæ illis essent copias, si modo Philippẽses belli ductores, fortuna & quas auxerãt uiribus usi, quãtũ oportuit institissent. Sed eos auaritia luxuq; eneruatos, inuidia insuper malè cõcordes reddiderat, maiorq; singulis peruertẽdi quæ alios destinasse cognoscerẽt, q̃ ope cõsilioq; prosequẽdi cura erat: hinc paruo se impar pręsidio fessus, ęque sustẽtabat Florẽtinus, ac pari prius exercitu integer tutatus erat. Distinebant interea Philippi animũ, ductorũ consilia diuersis prorsus & sibi repugnãtibus modis bellũ geri oportere suadentiũ, quousq; in hyemem est peruentũ. Tum Florentini impendens exitium, si bellũ instaurasset Philippus prospiciẽtes, Venetos qui pridẽ uarijs exorati legationibus societatẽ belli secum inire recusauerãt, assiduis obsecrarũt precibus, opẽ integris afferrẽt, quibus oppressis futurũ dicebãt, ut alieno ipsi præsidio, quod nullus possit pręstare, postea indigerẽt. Illi uerò p fœdera, quibus Philippo, ut diximus, astringerenẽ societati belli accedere, duos ferme per annos obstinatè renuerant: & eo tamen in tempore senatorios uiros, Andream primo Contarenũ, & Laurẽtium Bragadinum,

A num, deinde Nicolaum Maripetrū, & tertio loco Andreā Mocenigum, & postea Franciscum Segam epistolarū scriptorem, ad illum miserant oratores, quorū legationis summa fuit, ut bello abstineret, tyrānidis affectatæ calumnia nō careīe. Philippo autem rem uerbis ducētc, tam multis apud Venetos institerunt Florentini, ut eorū periculo admoniti de re capessenda & societate belli ineūda cœperint cogitare. Dubios tamē penderi tesq; animis, in belli suscipiendi sententiā flectere cœpit Frācisci Carmagnolæ transitus ab Philippo: qui quas ob res, quóue pacto fuerit, nō ab re duxerim referre, ut q ingētes rerum moles mirandū in modum uel attollere, uel deprimere fortunā culpamus, alieno id errato, q̄ cæco, ut ferunt, uersatiliq; illius ductu, sæpius fieri intelligamus. Post tanta, quæ suprà ostendimus, Francisci Carmagnolæ facinora, post instauratum tanto labore principatū, tunc primū cœpit Philippus illius æmulis auscultare, cum re Genuensi auctus existimauit omnes Italiæ principatus suo inferiores fore. Suggestum eidē ferunt à Carmagnolæ æmulis, Oldrado Lāpugnaneo, Zānino Ricio, & eius factiōis cœtu, quæ-
B cunq; ad illa gessisset tēpora, Carmagnolæ non sibi gloriæ iri ductū, nisi uariaris in posterum doctoribus ostenderet suam esse prudentiā, suam rerum omniū peritiā, per quæ præclara & multis inaudita seculis absens gereret per legatos, imperata ex amussim ex præscripto & sententia adimplentes. Hinc factū fuisse uidetur, ut classi quā ingentē Arragonum regi ex regno Apuliæ eijciendo, uel maximo, ut ostēdimus, cum incōmodo misit, Guidonē Torrellum præfecerit etiā reluctanre. Carmagnola autē qua erat iracūdiæ impotentia, eam repulsæ indignitatē iniquè tulit, atq; prosecutus est acerrimis maledictis. Vnde eius æmuli nō ultra gloriæ obscuratione Philippo proponere, sed uiri quem potentissimū esse sineret, audaciā prælati Guidonis iniuria concitatā, non sine ingenti periculo ali, dies noctesq; insusurrabāt. Præualebat tamen rerum à Carmagnola gestarum apud Philippū memoria, ut nihil asperius in eum decerneret, & tamē quū omnem illius potentiam in re militari administrāda consistere sciret, Genuę illum gubernationē continuare faciebat: futurū ratus, ut quū à militia cessasset, abundè humilis redderetur:
C qua ratione Philippus belli Florentini primordijs à Foroliuiensibus enixè rogatus illū præficere noluit. Id patiēter supra ingenij ferociā Carmagnola ferebat, fore sperās q̄d ali quādo amicis dixerat, ut maximis quas Philippi cōsultores, reiq; bellicę ductores orditi erāt, extricandis perficiendisq; rebus, sed fortassis sero nimis rogatus mitteretur. Literis interea Philippi admonitus, ut postquam à militia uacaret, trecētos equites sibi militātes missos faceret, concitatiore in inuidos exarsit animo, & Abbiate oppidū quò Philippus diuerterat se cōtulit. Ingressus uillæ septa, quū arcis pōtem attigisset, iussus à primo ianitore paululum expectare, iniquiorē sibi Philippū ab aduersarijs redditū ilico intellexit: nanq; priori tēpore cōsueuerat, quoties Philippū etiam cubantē salutare aut adloqui uellet, à nemine aditu prohiberi. Quum uerò subiratus ianitorē perpulisset, ut Carmagnolam adesse nunciaret, qui ducē Philippū adloqui aduenisset, reuersus ille respondit, principē maioribus impeditū iubere, ut Zanino Ricio quæ uelit explicet, sibi postmodum referēda. Tum replicat frendēs ac propè insaniēs Carmagnola, pauca esse quæ
D uelit domino aperire: nō sic consuesse ducem, nō se meritum qui pro illius salute & rerū amplitudine, nec sanguini pepercerit suo, ut ęmulis ludibrio prosternatur, ianitores identidem acri compellās uultu: properēt, eant, Franciscū Carmagnolam adesse, duci nec cuipiam alteri nunciēt, quod principē uel mutus si querela interdicatur, nutu salutare inrēdat. Ianitoribus uerò ut erant iussi Zanino exponēda esse quæcūq; dicturus aduenerit, obstinatè respondētibus faciem cōuertit in arcem. Aderat uerò propinquus ad rimulā Philippus, & quicquid ille indignās furēsq; diceret exaudiebat. Tum cōmotior Carmagnola satis supraq; sibi cōstare dixit, Philippū Mediolani ducē tanti principatus qui regna æquaret dominum à se constitutum, obsoletis ganeonibus proditoribusq; inimicis suis triumphum de se destinasse. Sed longè aliter quàm machinati essent hominū ignauissimi, res breui processuras, futurum ut quem Philippus audire contemnat, præsentē fidumq; desideret. In equūq; conscendēs, cum paruo quē adduxerat comitatu septis uillæ se proripuit, & ad Ticini uada properè delatus, Iporediā, deinde Carmagnolā oppidū cōtendit. Insecutus e uestigio fuerat Oldradus, uadis Ticini illū prohibiturus, sed uiro inermi ac penè solo, cōtracta ex domesticis agrestibusq; multitudine sociatus, cōgre

di homo

di homo ocio quam armis aptior expauit. Eo ductus furore Carmagnola, Amedeū Sabaudiæ ducē cōuenit, & multa de Philippi erga se ingratitudine, de perditis illius moribus, q uilissimo cuiq; mācipatus, probrū se adeuntium ferre nequiret conspectū, apud quem nullus fidei, honesto, uirtuti locus esset, pręfatus pericula aperuit, sibi pridē, ut dixit, nota, quę illū manerent tyrāno uicinū potentissimo, cui fastu & insolentia debacchāti animus esset, neminem uicinū dimittere illæsum. Si Amedeus animū induxisset consilium accipere, breui fore, ut Vercellis, Terdona, Alexādriaq; sibi cōfinibus ciuitatibus potiretur. Amplexatus hominē ex uicino oppido oriundū, cuius celeberrimā nosset famam Amedeus, postquā ea resciuit quę diu à Philippo timuerat, facile in sententiā uenit, suasitq;, ut ad Venetos se cōferret potentatus, quorū solus uæsanam Philippi superbiā frangere posset, pollicitus se quàm primū per dispositas undiq; cōtra Philippū uires, è re sua fore consuleret, bello etiā cum alijs incūbere. Profectus inde Carmagnola, trāsmissis Alpium iugis tātisper deflexit, quoad Suiciorū, quos, ut ostēdimus, magna occasione sibi cōsciuisset hostes, finibus quam longè abesset, & per Tridentū Italiā ingressus Taruisium se contulit. F Recognito exinde Philippus periculo q̄d immineret, si Venetos ad suscipiendū pro Florētinis bellū inclinatos resciisset, Carmagnolę accessus, præcipites, ut uerebatur, in id fecisset ruere, Cabrinū Fundulū tollere statuit, quē euertendis Cremonæ & regionis finitimę rebus idoneum fore nō ignoraret, quemq; rebus etiā Carmagnolę integris, Venetorū motus cupienti animo nouerat expetisse: perdifficile uerò, & quādo nouum à Venetis apparuisset bellū, impossibile uidebaī munitissimo Castellione oppido illū pellere, in quod pridē diuturnę obsidioni perferēdæ, necessaria quęq; homo astutus peruigilq; cōgesserat. Quamobrē Philippus ad ingeniū conuersus Oldrado, cui Cabrinus Christiana cōpatris affinitate esset coniunctus, negociū dedit, ut aliqua illū fraude interciperet circūuentum. Itaq; Oldradus per recēsendi custodis arciū Cremonēsis agri simulationē plerosq; armatos secū sumpsit, Cremonāq; remotiori uia prætergressus, arces quæ Castellionē circūstant, non signe insigni quorūdā correctione inspexit, ut eius ingenij fama per regionē uulgata ad Cabrinū undiq; perferretur. Tandem cum omnem G circuisset Cremonensem agrū, quo die Mediolanū uidebatur reuersurus, rectā secundū Castellionē iter instituit. Armatis uerò inermibusq; ut quęq; ferebat casus, partim illum sequētibus, partim pręcedētibus, quū iam omnes Castellionē stadio præteruecti essent, sonipedē qui se præcederet Oldradus aduertisse uociferaī, anterioris sinistri pedis ferrū ægerrimè retinere, & multa ut omnes exaudirent magistro stabuli cōminatus, aduolare iubet, qui fabrū ferrariū ex oppido Castellione cum fabrilibus instrumētis deducāt, pedetentimq; oppido appropinquās uia deflexit. Ingressi oppidū qui fabrū anxij quæritabant, Cabrino obuij, quænā esset tantæ anxietatis causa interroganti, Oldradū esse narrant, quē sonipedis dilecti cura longius iterū remorari coegerit. Tum Cabrinus missis qui compatrē ad se inuitēt, & renuentē precibus cogāt, ipse molli gressu cœpit fieri obuius aduenturo. Plurimis autē qui missi fuerāt altero post alterū, Oldrado ea die propè rādū fore ab illo renūciātibus paucis ut erat in oppido comitatus, uir scelestissimus trahēte fato ad Oldradū exiuit, quē inter cōplexus manu retentū, ille ab armatis retinendū H euestigio significauit, & alijs ad portā pperare iussis, oppido potitus incredibilē in illo reperit gazā, quę Papiā cū Cabrino & duob. liberis est aduecta, & Cabrinus prętori traditus, quęstionibusq; subiectus, cū plurima nefariè ab se cōstituta cōfessus esset, Mediolanū pductus securi pcussus fuit. Maior interea belli conatus apd' Genuā fuerat. Quàm primū em̄ portu Delphino potitā esse extorrū classē uiderūr Genuēses, & ipsi octo nauiū, triremiū decē & octo, classem Antonio Auria illi præfecto parauerāt: cuius freti tutela mare ciuibus aperuerāt: & exposita mari loca à fatiscēte rebelliōe, p magnā ęstatis partē uiribus cōtinuerāt. Vicit tn̄ Fregosiorū gratia, ut ad æstatis finē Ligusticę orietalis Riperię castella, Rechū, Guelfiū, Rapalliū, Segestrū, Morelia, & Castellionū ad eos defecerint, & q̄d maioris momēti fuit, Clauarū Philippēsi peditatu munitissimū diutina & ptinaci oppugnatiōe captū Fregosius retinuit. Missi aūt fuerūt ex Genua ad Clauarij oppugnationē Antonius Fiscus Agnatis, Nicolao & Ioāni Aloisio extorrib. tūc infensus & Vrbanus Alexius cū potētissimo terrestri Philippēsiū exercitu: & Antonius Auria classē applicuit arci, quā Thomas nūq; expugnare potuerat, unde Fregosi extorres

uarijs

A uarijs molestijs agitati sunt: cumq; tñ parum in eo loco Philippenses pro fecissent, Rapallum delati, Thomā Fregosi, aliquotq; ex Germanis qui triremibus incōtinentem ex cēderant improuiso aggressi, fuderunt fugaruntq; multis ex Fregosa legione trucidatis, plurimis mari enectis: quo in prælio Ioannes Fregosus fratrū Thomæ natu minor, quē expeditionis Bonitiū ductæ præfectū fuisse ostēdimus, multa accepit uulnera. Cautior exinde rebus suis Thomas insulā Segestri ad quam se ex fuga contulerat undiq; cōmuniuerat. Philippenses uero illū ut antea incaute illic agere opinati, turmas miserunt, quę Segestrū oppidū terrestri prælio oppugnarent, cæteri classem intrantes, undiq; Fregosios obsederunt. Sed cum Thomas paucorum militū opera insulam ab inimica classe tutaretˀ, terrestres copias effusa audentius legione aggressus, magnam edidit illorum stragē. Florentina interim res plurimum inclinauerat, ciues nanq; pecunijs exhausti erāt, & milite in prælijs aduerse cōmissis amisso, perfugarum accedēte perfidia paruas habebat respublica copias. Quamobrē Florentini debiles erant non ad tuendam modo dignita-

B tē, uerum ad nomen reipublicæ retinendum. Vnicam itaq; rebus suis relictam opem, ab Venetis identidē prope continuis legationibus implorabant: & licet qui ad id missi fuerant præstātes uiri parū profecissent, quo maior in dies urgeret necessitas, eo uariatis ex omni ordine legationibus, apud illos instabāt magis, ut senatus populi & plebis Florentiæ cōcordi affectione, nō factionis cuiuspiā instinctu rebus afflictis præsidium quæri, senatus populusq; Venetus intelligeret. Erat uero perdifficile Venetos ad id bellū trahere, qđ cū eo principe geri oporteret, genitori cuius & familiæ nulla hactenus cū ipsis odia, nullę intercessissent inimicitiæ: econtra uero ingens erat odium Veneti in populū Florentinū, qui præter cōmunem utrisq; mercimoniorum Italiæ consuetudinem, dissidia inter coniunctissimos parientem, damnosa Venetis æmulatione ex Pisano portu in Asiam trāsmittere cœpisset. Nec satis cōcitando senatu efficaciæ habebāt cōsilia, suasiones, ingentesq; paratę uictorię pollicitationes quas faceret Carmagnola, quem nōnulli intolerabilis arrogantiæ, si rerum summa illi demandaretˀ futurum, nonnulli à Philippo

C subornatum, nonnulli suopte ingenio perfidū suspicarentur. Itaq; in eam adducti erant difficultatē Veneti, ut aut elati animis, potentissimiq; principis Philippi, cuius ambitioni incētiuum superatos Florentinos cernerent fore, audaciā quiescendo alere, aut maximo cum dispendio ius fœderum uiolare cogerentˀ. Quare licet Franciscum Segam quo uterentˀ epistolarum scriptore apud Philippum diu habuerant oratorē, nouam legationem ad illum decernunt. Missus ergo Paulus ex gente Corraria patritius magnæ apud eos autoritatis, qui uulgari facundia & ob singularē grauitatē clarus erat, huiuscemodi uerba fecit. Neminē iure, ut mihi uiderˀ, optimo dixerim esse princeps illustris ex omnibus orbis terrarū regibus, principibusq; uiris, qui plures deo gratias q̃ tu debeat, si ea recte mecum pensitaui, quæ tibi cum cæteris sunt cōmunia, quæq; partium alteri minora adesse appareat uel maiora. Nam quod leuis & inconsyderatus quispiā primo obijciet impetu, si uastis aliqui regnis regionibusq;, si immanibus dominanˀ populis, tu eam obtines Italiæ partē, quæ ambitu minor, tot tantisq; frequentatˀ urbibus, oppidis, castellis,

D populis, tot tantisq; abundat opibus, tot talibusq; decoratˀ uiris, belli & pacis artibus egregijs, ut ingēs illa immanitas collata sordescat. Sed nobis eisq; cōueniat, ut sua illi amplitudine delectenˀ, nos tua ut sunt preciosa & ampla satis plurimi facientes, nullā desideremus permutationem, hac una in potentatus parte, par tibi est apud immortalē deum cum illis obligatio, quam parte altera maiorem tibi effecerunt uariati pro tempore rerum casus. Nullum eñ eorum mihi dabis, qui non præsentibus penè parem rebus potentatum, paterna hæreditate per manus acceptū, & ꝑpe tuo cursu seruatum, minorem, aut parua auctum parte retineat. Tu inclyto quidem & potentissimo principi Galeatio genitori hæres relictus, quā tanti principatus portionē adolescens tenueris, quātis olim affluxeris opibus, imò q̃ non omnibus egueris sustētanda uita necessarijs, q̃ nedū principatu, uerum etiā uita desperaueris, tu ipse tibi optimus certissimusq; ades testis. Qui autem inpræsentiarum sit rerum tuarum status, quæ opulentia, quæ adsit tibi sublimitas consyderans, neminem maioribus quod dixi reddendis deo nostro gratijs obnoxium magis fore intelliges. Nec tamen eò pertinet oratio mea, ut qui deo tuam felicitatem attribuo, te minus dignum, quod fert sæpenumero rerum humanarum cōditio, illa dona

tum existimem, quin tuā uirtutem, tuam animi magnitudinem, tuam prudentiā, diligentiam, ingenij ad omnia uersatilis perspicaciam, & esse & fuisse maxima sentio, affeuero. E
Quibus effectum est naturę dotibus, ut datum desuper patrandis, quas gessisti maximis rebus patrocinium nulla ex parte per torporem, ignauiam socordiāq; perierit. Gessisti Philippe magna, & uel eo maiora quod iuste geri sunt uisa, cum paternæ hæreditatis urbes oppida, regiones recuperaturus, tyrannos latrunculos diuini humaniq; iuris uiolatores plurimos sustuleris, nō modo pulsos patria ciues, sed populariter aliquas reduxeris ciuitates. Quæ ratio quondā apud Venetos iusti & æqui amātissimos ualuit, ut spreta multorū societate, urbibus & oppidis quæ sibi sponte ac precario debebant, tibi relictis, cuius optimo erant iure, fœdera tecū iunxerimus: quæ quidē fœdera eā habitura esse uim senatus luculēte peruidit, ut per Veneti nominis societate tecū iuncti famā, quęcunq; parta erant ex proprijs labantia cōfirmares, quæ reliqua erāt cōficeres, & insuper Genua urbe mari terraq; potētissima, quæ ad te nullatenus spectaret potireris. Ista sunt princeps illustris, ista sunt quę tibi amplissima cōtulit senatus Venetorū, q paternā in te imaginē, paterna pacis & quietis studia contemplatus Lōbardiæ principatu & Genuæ dominio, æque nō est ueritus te nō ꝓhibere, ac illi Veronę, Vincētię, Taruisij & Paduę, F
uicinarū & ꝓpe suburbanarū nobis ciuitatū dominia permittere nō expauit. His inquā, rationibus adducti, fœdera tecum Philippe iniuimus, non decennio, ut dictant tabulæ, sed perpetuo duratura, si quib. ad ipsa fœdera inducti à te fuimus, pacis, iusti, boni, æqui, quietis & ocij artibus illa seruare, si iuste parta tueri, opibus augere perges, si uicinos Italiæ populos afficere iniuria, lacessere bello, si Italiā armis, incēdio, motibus uastare, concutere desistes, si externū hostē, tibi nobisq; cōmunē, eū lacessierit impetierit, repellere adiuuabis. Sed per deū, quid sibi uoluit occupata Romādiolæ oppida, quid ductus in Hetruriā exercitus, quid à te demeruit Florentinus? Confictā nobis aliquando narrant fabulā, quos tenes Venetijs nuncij tui, fœdera illi inquiūt uiolauit populus Florētinus, Liburniū oppressæ Genuæ & Philippi uires effugere nullatenus ualentis partem surripuit, & hostē simul data iuuit pecunia. Pio exinde affectu Romano pōtifici opem laturū prohibere illum sint conati. Hæc qualia sunt Philippe, hæc quorsum tendant Veneti G
peruident, ꝓbe intelligunt. Enimuero tritum apud nos est prouerbium, perspicacius q decipi, ꝙ fallentem ipsum cognoscere. Iā aliud item creuit prouerbium: Fraudis damna in autoris caput redūdare. Sancta est nobis ac proximo religioni loco respublica, & cui nescio an mortaliū rerū quippiā æquiparemus. Quæcunq; ēm bona fiunt, dicuntur existimant, pietatē, castitatem, libertatem, clemētiam, humanitatem, & quæ dicunt his similia, reipublicæ nomen cōtinet, cōplectitur, custodit, adeoq; late patet & suas diffundit uires, ut amicis, æmulis, hostibus, notis, ignotis paria penè afferat cōmoda. Si nāque Mediolanenses, si Lombardos oēs diligenter interrogaueris, tutam esse illis apud nos, & nescio an nō tutiorē, certe fructuosiorem ꝙ in patria conuersationem inuenies. Nos patritij pericula, labores, impensas seruanda republica subimus: illi parato gratis fruuntur miseriarum, inopiæ, calamitatum, cōfugio opum, lætitiæ, iucūditatis asylo. Eosdē, ut opinor, apud Florentinos multis populis nationibusq; fructus affert reipublicæ cōmunio, quā qui tollere, labefactare, pessundare quærūt, optima generis humani instituta uiolare pergūt. Tu quos ames tui similes uideris, Venetis certe ea fuit affectio, eritq; ut cōfido ꝑpetua, ut si etiā honestæ libertatis æmulationi mercaturam nauigationēq; adiecit Florentinus, si aliqua inde priuata simultas, si cōtentio est suborta, integrā cū illo gratiā uel cū iactura seruare studuerint, ne quā apud se sanctam ducerent libertatem, alienam læderent. Maximus adest tibi principatus Philippe, optimi maximi dei nostri munere, uirtutis tuæ mirādo quodā modo breui tēpore accumulatus, multā es à deo misericordiā cōsecutus, & cū tātis præclare gerēdis emicuerit uirtutis tuæ specimē, tum illud maxime illustrauit, ꝙ nefarijs, sicarijs, oppressoribus ad internecionē deletis amplā cui pingui est cognomentū Lombardiam, ex direpta, scissa, & miserandū in modū afflicta, opulentā per pacis, ocij, & quietis studia in rē propè publicā, te optimo duce gubernatā reddidisti. Ob quæ fœdera dixi tecū percussa fuisse tā diu duratura, quoad ipse quibus nos allicuisti bene uiuēdi artibus insisteres. Quare cū Florētinos nullo eorū demerito maiore, ꝙ ꝙ uiribus suis uti nesciuerint, à te opprimi, nec boni ducāt, nec tolerare constituerint,

A rint, Veneti nisi Romandiola, nisi Hetruria decedas, nisi intra cōstitutos in fœdere Florētino fines te cōtineas, nisi parato exuberāti dono dei principatu quiete perges frui, te tyrannum ducēt, reipublicæ libertatē utriſq; populis, imò Italiæ cōmunem, saluam fore ꝑ uiribus enitenť. Ad ea Philippus paucis respondens, non esse apud se dubiū, inquit, quin Veneti summa grauitate, cōstantia, integritate ad extremū usq; tempus fœdera ser uaturi sint, solenni ritu cōstituta: quos si nullo etiā tenerenť fœdere, suā amicitiam nullo unq; tēpore uiolatā, pluris q̃ Florētini populi, cuius fraudes, insidias, furta, rapinas pub lice & priuatim exosas dudū habuerint, facturos fuisse opineť, se qui mutua genitoris, & Veneti senatus beneficia, suam erga illos obseruantiā, pietatē ante oculos dies noctesq; proponant, nihil ab illis incōmodum suspicari. Quantum uero attineret ad Florētinos, & si pessime de eo essent meriti, facillimumq; factu cōsideret, ut prius meritas dederint pœnas, q̃ uniuersus orbis eos protegere possit, se tamē Venetis tribuere paratum, si Florentini pariter assensum præbuerint, has oēs belli contentiones, ipsorū & Nicolai mar-

B chionis Estensis arbitratu, linquere cōponendas: eiusq; rei causa oratores Ferrariam mi sit, quò cum primos ex senatu uiros Veneti misissent, Florentini hortantibus illis suos pariter legauerunt. Duobus interea locis res summis gerebať conatibus. Nam Philippē ses Aretinū agrum, & ea quæ cōtinent superioris uallis Arni castella uexantes, ad Florē tiæ mœnia ferri quotidie uidebanť. Et Franciscus Sphortia Fauentinū penè obsessum asperrime uexabat. Erat per id tēporis Venetijs, Laurentius Ridolfus equestris ordinis iureconsultus uir præstantissimus, quem postremū Florentini miserant oratorem. Is mo nendo, orando, singulos prensando Venetos propemodū impulerat, ut societatē cense rent cum Florētino populo ineundam. Quamobrē Corrario in senatu audito, cum idē omnibus esset iudicium, uerba Philippum tamdiu daturū, quoad Florentinos adeo con fecisset, ut bellum sibi in eos integrum linqueretur, fremere omnes & prope bellum pu blice deposcebant. Tulit uero reipublicæ Venetæ fortuna, ut qua tēpestate hostē habi- tura esset, cui uirtus fortunæ ac potentiæ par adesset, ducem etiā nacta esset præstantissi-

C mum Franciscū Foscarū, cuius prudētiā ætate nostra singularē eloquentia ornaret, gra- uitas comitate mirabili mixta adeo adiuuaret, ut quam tuēdæ libertati adhibēr Veneti seueritatis legum obseruantiam, & caste custodiuerit, & quotiens è republica uisum fue rit, primus principū soluisse dicať. Is qui rempublicā temporibus suis fines protendere cuperet, eius ciuitatis principatum nactus, cui mercaturæ propemodū mancipatę, quan talibet etiā certa sordesceret uictoria uel paruo impendio constatura, publice & palam suadendo bello postremus erat, & clanculum primus omniū uehementissimusq; Florē tinis fauebat. Et quāquā res diu protracta esset, plurimiq; falso emanassent rumores, Ve netos fœderibus cū Florentino iunctis, Philippo bellum indicturos, reditus tū Corrarij effecerat, ut quotiens cogereť senatus de confœderatione constituta senatusconsultum fieri crederet. Ea motus fama Philippus oratores ad Venetos mittit, ornatu pompaq; splendidos, Oltradū Lapugnanensem & Ioannem Aretinū, qui Galeatio genitori fue- rat epistolarum scriba. Quibus ex more salutatum principē adductis, paucos dies sum-

D psit senatus, rebus quas secū agi oporteret grauiter cōsultandis. Videres interea, ut sunt uaria hominū ingenia, diuersos oratorū mores, Oltradus elatus & fiducia plenus, urbē tunc primū uisam, nouo stupendoq; situ, ubiq; maritimam ubiq; terrestrē, admirabun- dus perlustrabat. Laurētius ætate moribusq; grauissimus patrię calamitatem, libertatis occasum uultus mœstitia præ se ferens, singulos prēsare obuios, domi conuenire pluri- mos, nihil publice uel priuatim omittere intentatū. Rebus exinde eò loci perductis, ut diuturniorē morā pati nequirent, placuit utranq; legationē quo tēporis ordine aduenis sent audiri. Ita nanq; fore existimauit senatus, ut partis utriusq; iure iniuriaq; ante omni- um oculos propositis, quid è republica foret decerni posset. Introductus in senatū Lau- rentius Ridolfus præcisa replicationis spe, iussus est quæcunq; in suam rē ducerent Flo- rentini explicare, qui uerba in huiuscemodi sententiā fecit: Quid Florētinę rei apud tuā rempublicā negocij sit hoc tēpore, princeps illustris, quid sibi uelit oratio mea, nedum tacentes & mę audire intenti intelligitis oēs, uerum etiam norunt mecū quicunq; proxi mis diebus Florentia profectū concito gradu uenientem in itinere uiderunt, opem affli ctis rebus, libertati tutelā, reipublicæ incolumitatē, à libero populo petere Florētinos,

per tyrãni potentissimi uestris etiã imminentia ceruicib. ambitionẽ oppressos. Eò itaq; E
pertinebit oratio mea, ut patriæ quæ genuit, educauit, honestũ inter primores locum ha
bere uoluit, salutem quãta potero ui, quibus potero suasionibus, dicẽdo implorẽ, impe-
trẽ. Si me Veneti exaudiueritis, si Florẽtinis adiumento, si ꝓtectioni affueritis, me felici
functũ legatione patria ouantẽ excipiet, me amplexabunť, colent, obseruabunt conci-
ues mei: hac spe, hac fiducia fretus, libẽs huc loci cõscenderim, nec est cur spe ipsa, cur fi-
ducia destitui uerear, mihi cõscius apud eos orationẽ haberi, q callent, peruident, intelli
gunt, dũ postulata cõcedunt, dũ cadẽtem sustentant rempublicã Florentinã, sibijpsis rei
publicæ suæ libertati ꝓspectũ iri. Enimuero princeps illustris, cum multos diu per eam
quæ mihi adest senectutẽ, adiuuerim populos, neminẽ uidi mẽtis cõpotem, q rei bonæ
à mala discretionẽ, delectũ per ætatẽ habere posset, cui nõ persuasum esse cognouerim,
inimicos, æmulos, hostes, inuidos esse populis, libertatibus, rebuspublicis, nõ eos solũ q
infami sunt tyrãni nomine notiores, sed sub honesto principũ & regũ uocabulo tyran-
nidẽ exercẽtes. Possum multas historias percurrẽs exempla adducere, qualis Athenien F
sibus & Lacedæmonijs, qualis Romanis Philippus Macedo, qualis populo Rom. Mi-
thridates, Antiochus, q̃ nullis de causis fuerint hostes, sed sola dominãdi libidine, sola li
bertatis inuidia ꝓuocati. Sunt uero in prõptu plurima quæ pertulimus singuli, adeo re-
cẽtia, ut uestras nostrasq; calamitates, quibus interfui memoria repetẽs, nullas desidera
re cõsueuerim Romanorũ historias, ponendis qđ sæpenumero in uestra republica feci,
ante oculos periculis quę imminẽt à tyrãnis. Quis em̃ est uestrũ, q aut uiderit adolescẽs,
aut maiores audiuerit narrantes, quẽ nõ terreat Clugiensis, ut appellatis, belli memoria
Carrariensis Francisci cõciuis, & uicini perfidia cõcitati: cũ ꝓpè factũ est, ut supra non-
gesimũ cõtinuata annum libertas, & nullã interim noui regiminis formã passa respubli-
ca, parum esse iudicauerit tyrãnus, si dominiũ acciperet, quam diripi, incendi, ab funda-
mẽtis euerti quæsiuerit. Quæ ab uicino rege Vngariæ Sigismũdo totiens pertulistis, re-
centiora sunt, q̃ ut illa memorari oportere existimem. Pertulit item populus Florenti-
nus ab uicecomite, ut alios omittã, tam multa, ut tot difficilia numeremus reipublicę no G
stræ tempora, quot annis uicecomites tyrannidem tenuerunt. Luchinũ etenim & tyran
nide apud illos cõstituenda, & inferendo nobis bello, ex ea gente primũ Ioãnes excipit
archiepiscopus, Bernabos illũ, Bernabouẽ Galeatius nostri huius genitor, sub q̃ perpe-
tuo, uerius q̃ ut aliquãdo dicimus, trino & quidem periculosissimo laborauimus bello.
Est princeps inclyte, est hoc natura cõparatũ, ut cum libertate apud suos cõculcanda ty
rãni nomen induant, uicinã & quoad manus extendere possunt, proximã libertatẽ alie
nã oderint, insectenť, & quã sibi subijcere nequeant euertere conenť. Astuto sanè cõsi-
lio qui re, opera, fructu, usu, q̃ uerbo suauis libertatis nomen oppressis, quos in seruitu-
tẽ redegerũt, populis q̃ lõgè cupiãt abesse, ne renouata in nostra imagine libertatis pri-
stinæ memoria, in illorũ caput, miseros armet, faciat audaces. Felix uero & fortunata fu-
it uestra respublica, cui datũ est per ipsa oriẽtis Italiæ incendio & rerũ publicarũ exitio
Philippi uicecomitis pueritiæ tempora, Carrariensem Franciscũ iuniorem tollere. Nã si
ingenio, uiribus, audacia, ambitione paratus, hic noster Philippus, illũ belli sociũ nactus H
esset, nõ Clugiæ, nõ apud Bebas uictoriæ impetũ per desidiã deflaccescere permisisset,
sed terra, mari, fluuijs, paludibus, stagnis, armato inermi re, uerbo, minis, terrore, qua est
uigilãtia, q̃ est astu, pressos breui in miserãdã redegisset seruitutẽ. Felix Veneti fortuna-
tũq; rebus uestris Padurani illius tyranni excidiũ fuisse, & dixi & sentio, nisi maxima &
utinã ne nimia securitas exinde uestra in maius, qđ nescio an cũ immineat per eã ipsam
securitatem intueri uelitis, periculũ labi faciat. Hostis Veneti, hostis imminet, ante hac
incognitus, q & si plura inermis, pauper, & ut erat nouus, gessit q̃ quisquã è multis quos
ætate nostra uidimus, paratos furentesq; tyrãnos, & si nos opibus, pecunia tumentes, ad
hãc redegit humilitatẽ, ac penè saluti desperationẽ, arras ut facile dať intelligi, potenta-
tus sui exhibuit: horreo quæ gestit animus expromere, ausus est Philippus uicecomes,
cũ quinq; equitatus, duorũ miliũ peditatus, tãtillis copijs eã quæ erat nominis Florenti-
ni potentiã, illas opes, illas pecunias inuadere, duplos illi, quãdoq; triplos opposuimus
exercitus, oẽs ille prius cõfecit, attriuit, q̃ uisos fuisse à suis crederemus. Nec gigantes il
li, aut qđ fabulæ narrant, centauri truces militãt, uiros habet nostris similes, sed ab fidu-

A eia ab spe dispari meliores, quibus pingues nobilium Lōbardiæ uillas, quibus oppresso
rū, occisorū filias uxores in matrimonium iunxerit, quibus Lombardiæ tyrannidem ra-
pinā permiserit. Et quid tāta illos dulcedine illectos sperare credimus, si, ut dicunt, præ-
dicant, cōfidunt, Venetis post Florentinos subactis Italiæ dominū regē imperatorēq;
Philippū cōstituēt? Tanta princeps illustris militū illius spes, feroces, indomitos, armis
nostris insuperabiles reddit. Sint qui spē feriāt, pręcidant, tollant: sint qui quietas luxuri
antesq; in Lōbardiæ uillis, agris, castellis, uxores, filios, curatores disturbent: sint qui cō
gestas eò Romandiolæ agrorū nostrorum prædas armenta abducant, cadet ferocia, su-
perabiles & nostris reddentur pares. Sin diutius salua & integra re familiari, in agro pu-
gnabunt alieno, q̄ nulla hactenus uel pauca à Philippo perceperūt, ꝓ stipendijs æra, tri-
butū illi erogabūt menstruū, ut integris, intactis uectigalibus ærarioq; Philippus abun-
det: & ad perfidiā perfugiūq;, eos qui nobis militant cum Picinino & Lauellano per pe-
cuniā solicitandis paratior reddat. Horreo inquam princeps quæ gestit animus dicere.
B Si paruo adhuc destituimur tempore, eò loci subacta Florentia Philippum adducet, ut
nullo Carrariensi, nullo pessundanda rerū nostrarum opulētia indigeat adminiculo. At
fœdera Veneto semper hactenus sancta, semper inuiolata fuerunt. Ego princeps incly-
te, immortalē orauerim deū, ut quibus pietatē dedit promissa seruandi, in mentē uenire
faciat sanctū ac religiosum fore, humanā diuināq; dictare iustitiam, quæ intercesserunt,
ꝓmittēdo causas rationesq;, icti fœderis fundamēta fuisse: ijsq; sublatis & fœdus tolli et
pacta cessare, pacē uobis Italicam, populorum sibi uobisq; subiectorum quietem, secu-
ritatē, felicitatē summā pelliciendis ad fœdera prætendit. Vos illo astu, illa fallendi arte
tā diu quietos desidesq; reddere quæsiuit, quoad Pādulfum Malatestam permissa à ge-
nitrice, & ab se pueritiā supergresso insolutū, Brixia quam ille ditauerat ejceret: quoad
Genuensi duce per fraudes, & rupta bis fœdera pulso patria, nos itē cōscriptis fœderib.
innixos, opprimeret incautos. Qui igit̄ toties pactis solēniter fœderibus non absterret̄,
quo minus diuino humanoq; iure posthabito, aliena inuadat, dominādi libidinē rabi-
C emq; expleat, is princeps illustrissime instruit, edocet, habēda ꝓ infectis fœdera, quæ re
rū in circuitu potitus, nec sancta sit, nec religiosa ducturus. Sed iā finē orationis deside-
rari uideo, nec ero dicendo ꝓlixior, postq; facit tacitus cōsensus uester, ut cōijciā, intelli
gā persuasum uobis esse, nō meam dignitatem, non reipublicæ Florentinæ præsidiū ma
gis hac oratione peti, q̄ dignitatem, salutem, amplitudinem uobis quæri, quibus fallax,
perfidus, sagax, astutus, rei bellicæ peritia, fideli milite, tenui impensa, ærario uectigali-
busq; opulentus, tā paratus q̄ audax imminet, impendet tyrānus: nō ultra gladiū in uos
distringere dilaturus q̄ nos oppresserit, si destituimur, subijci paratos: si uestræ societa-
tis ꝓtectionisq; sola accesserit præsidio fama, integris repugnaturos uiribus, illū Romā
diola Hetruriaq; electuros. Quanquā enim magnas profuderimus opes, maiores tamē
supersunt, futuræ indies maximæ, quia ciues nostri rebus suis ab uestra prudētia, sapien-
tia, fortuna, uirtute, potentia, salutē affore cōfisi, quas nūc abscōdunt, negāt, asportāt pe
cunias, spōte reipublicæ offerent, incolumitati patriæ erogabunt. Iungite arma, iungite
D fœdera, uestrā nostrāq; libertatē, rempublicam, dignitatem, patriam uel per nos saluam
facite. Nullas damus cōditiones, dandas recusamus nullas. Quū finem dicendi fecisset
Laurentius, audiendam sibi prius Philippi legationem, q̄ eius orationi responderetur,
dux de senatus sententia dixit. Varia uero senatu dimisso nō ciuis cōtra ciuē modo, sed
intra se singulorum erat sentētia, hinc potētatus Philippi & Florētini nominis odio, in-
de rerū salute & impendij magnitudine animū distrahentibus. Ne uero Philippi orato-
res quid Florentinus dixisset ignorātes, uel amicabili, ut cōsueuerāt, insisterēt orationi,
uel impertinentibus in Florentinū nomen inueherent̄ uerbis, datū est senatorū plerisq;
negociū, qui priuatæ necessitudinis simulatione, Mediolanenses quæ fuissent uerborū
Florentini uires facerent cōscios. Vnde factū est, ut dato senatu, Ioānes Aretinus qui ab
humanitatis studijs nō abhorrens, patrio itē adiutus sermone, non infacundus esset, col
lega permittente, talem habuerit orationē. Quæ ratio, quæ causa, Philippū Anglū Me-
diolani ducē impulerit, ut nos hoc tēpore ad uos mitteret, requiri audiuimus, ab huma-
ni generis rerū curatoribus Florentinis, quibus satis supraq; faciēt, & quū resciuerint in-
iucūda erunt, quę nihilominus hoc principio dicturi fuimus. Nullos eorū exemplo mo-

tus cōcitare, nulla diuinū humanum'ue ius aliquod instigatione aduenіemus euertere. B
Has Philippus illis natura insitas relinquit artes, sibi est ut certe perpetuo erit curæ, quæ
studia à maioribus tradita accepit, attente in hãc diē custodiuit, amicitiæ, societatis, ob-
seruātiæ senatui Veneto intemerata exhibere. Et quādo optimi maximi dei nostri beni
gnitate factū est, ut in tāta tamq; perpetua inter uos & illum coniunctione animorum,
nullas quęri expediat nouas pacis cōfœderationisq; leges, cōcedant Florentini, sit eorū
uenia Philippo permissum, humanitati, urbanitati, bonis moribus tribuat, Philippo si-
ne calumnia liceat hos sibi amātissimos patres, hūc senatū salutare, & quādo sic expedit
cōcedat dicere, ualet Philippus, uestræ reipublicæ dignitati, cōmodis, amplitudini pri-
stino cupientissimus animo. Cumq; ꝑ uestra erga se beneuolētia, ꝑ fœderum iure com-
munes huic reipublicæ successus suos, cōmunem ducat gratulationē, confractos, male
habitos nunciat Florentinos, qui sua in eum proteruia, in oēs petulantia intolerandaq;
superbia, bello eū ut graui ita nisi celeriter occurrisset, periculoso implicauerant. hæc pa
tres optimi, hęc erat nostræ legatiōis summa. Nec noua, qđ supplicati sunt, fœdera quę- F
rere aduenimus, q memores simus uetusto & nulla unquā labis suspicione inquinato,
Venetorū cū uicecomite amori accessisse pridē fœdera, quę integra illibata perdurāt et
Florentinorū pace dixerim, perpetuo durabunt. Quod uero gentem hanc garrulationi
natā, miserabili querimonia, nō in senatu solū, sed per areas & cōpita Philippus audiue
rat deplorare, belli motus ab eo prius cōcitatos fuisse, uestro ut hactenus iudicio, uestra
cognitione transigendū relinquit, præscriptas quantū ad se attinebit conditiones à ue-
stra æquitate, à uestra iustitia accepturus. Eo se Florētini tribunalis uestri campo in Fer-
raria tueant, quibus iniusta causa in bello succumbere dedit, neq; infanda inaudita exco
gitent, neq; fraudes machinent, uestra grauitate, uestra sanctimonia, cōtra uetustum ius
amicitiæ, cōtra fœdera in Philippum armanda. Timendum, inquiunt, à Philippo si uires
auxerit, hostes sunt, ęmuli sunt, inuidi sunt rebuspublicis reges, principes, tyrāni. Mithri
datē, Philippum Macedonem, Antiochum exemplo adducunt, quibus perferendis, &
ad extremū tollēdis laborauerit respublica Romanorum. Quàm uellem Hetrusci regis G
Porsenę in mentē uenisset, qui restituendis in patriam regibus nascentem rempublicam
penè euertit, funditus sustulit. Eum credo quia reipublicę hostes etiā ex Hetruscis reper
tos notaturus fuerit, de industria omisisse. Sed quādo historiarū exēplis innitimur, Hie-
rones ex Sicilia, Iubā ex Libya, maximeq; Ptolemæos memoret ex Ægypto, qui Roma
nos singulari amicitia, constanti societate prosecuti augenda republica illis adiumento
fuerunt, Attalum memorent populo Rom. amicissimū regem, qui humanis rebus exce
dens, Romanos suo in regno hæredes constituit, primūq; in Asiam illis aditū patefecit.
Et quando tam diligentes sunt, nostris post externa exempla perquirendis, uicecomitū
gentē, quæ maximis dudū floruerit opibus adducat Laurentius. Eam quæ potens pol-
lensq; centesimo ab hinc anno fuerit, uobis exemplo ante oculos ponat, nō Alpibus nō
Pado, nō maris tractu à Venetijs diremptam. Sed noluit astutus uel attingere locū, qui
nugas, fabulas, figmenta, calumnias Florentinorū detegit, omnem euacuat, tollit inuidi
am: noluit dicere, documento uobis irrefragabili exemplo fore certissimo, q nihil à Phi H
lippo Venetis sit timendum, cuius maiores, & quidem potentissimos, nedum tolerabi-
les uicinos, sed benignos affectuosissimosq; sensistis amicos, cuius genitorem tantū ab-
fuit, ut potentē timueritis, q potentatu augendo iuueritis. Cui Verona, Vicentia, Pata
uio capiendis, utq; fines Dalmatiam usq; & uestri maris undas extenderet, adiumento
fuistis. Hæc, inquā, Laurentius optimus sanè prudentissimusq; uir, alioquin iureconsul-
tus causidicorum astutias callens, suppressit, de industra declinauit. Ductam princeps
illustrissime, per tot uiros, per tot secula uicecomitum cum Venetis amicitiam, nec ulla
posset ambitio labefactare, nec ullæ ut cōfidit Philippus iniectæ suspiciones, nullæ po-
terunt conquisitæ fraudes tollere: ad ipsos ueniamus. Singulos enumerat à primo qui
principatum in hanc familiam attulit. Omnes, inquit, accepta per gradus cum Florenti-
no populo bella gesserunt, & cum de singulis dixerit, præsentia cōplorat tempora. Be-
ne uero habet, quòd similē huius noui causam alijs omnibus intercessisse, hoc loco in-
cautus protulit, Forumliuium, inquit, contra fœdera occupauit, quasi uero nuper eam
audiueritis querimoniam, quos cū sæpe aliàs, tū nuper arbitros, quos iudices uel solos

A uel cum marchione Estensi Philippus postulauerit. Dicendum itaq; dicendū est hoc tē-
pore,quod in iudicio accuratius ostenderē,Macra Florentini termino per fœdera prohi-
biti Genuā urbē,quæ à Philippo obsideret nullas immiserunt præsidio copias,nullo ob
sessos fouerūt cōmeatu,sed rerū inopes solis innisos maritimis præsidijs,quæ magno es-
sent precio cōparanda ingenti iuuerunt pecunia,& tanta impensa tantis quæsitæ diutur
ni belli laboribus uictoriæ partē Liburnum surripuerūt.Has princeps inclyte, has rupti
fœderis surreptæ arcis iniurias bello persequi Philippus potuit,iure debuit.Sed pacis,o
cij,quietis studia indignitati prætulit.Quærentē exinde oppresso à tyrānis Romano pō
tifici Martino quinto Columnēsi uiro sanctissimo,cui omnia debeat Italicū nomen,opē
afferre,Forolíuio Florentini disturbare,unicū illud iter abrumpere sunt conati,nec ullis
adduci rationibus,nullis se exorari precibus sunt passi,ut prius eō cessurū omnia Philip-
pū exaudiuerint,& bello illum necessario implicauerint: tm̄ dabat insolentiæ pecunia,
quā auarissime cumulatam,temeraria effusione dissipatā tantis deflent eiulatibus. Has
B belli causas quod nunc Philippus,similes olim à populo Florentino uicecomites habue
rint suos ipsi mores,suā accusent superbiā,iustum principem,pacis,gloriæ,quietis Italiæ
studiosum,libertatis,beneficentiæ hospitē Florentini inuidiæ,rapinarum,dissensionum
fomes,probris lacessere apud benemerētem de se uestrā rempublicam lacerate desināt.
Deditus huic reipublicæ obnoxius studiosius nos miserat Philippus,neminē re aut uer-
bo læsuros,amicitiarū fidem salutationis officio cōmunione omniū rei bene gestæ nun
cio ostensuros.Prouocati,princeps optime, uicem rependimus,ex multis quæ iure opti
mo dici poterant, pauca respondimus, sed uera sed solida. Paratum hactenus Philip-
pum fuisse, paratum dispositumq; fore, & diximus, & identidem dicimus,rem omnem
uestro iudicio,uestræ æquitati, uestræ sapientiæ cognoscendam moderandamq; relin-
quere.Hæc Florentinos parui,ut hactenus semper ducturos non ambigimus, quando-
quidem qua angebantur molestia liberati sunt, quando nulla aduenimus innouare fœ-
dera,quæ uetustissimæ à maioribus acceptæ,indies adauctæ amicitiæ, quemadmodum
C pro uinculo,pro indissolubili nexu,pro utriusq; contra calumniatores,susurrones,æmu-
los,excusatione accesserunt,quemadmodum pacta,conclusa,& solenniter firmata sunt,
pari modo illibata,inuiolata persistent, ad extremum perseuerabunt,obseruabūtur. Cū
dicendi finem fecisset Aretinus,dimissi sunt à senatu oratores. Varias tunc in senatu mē-
tes,diuersa esse studia faciliter apparuit, quibusdam præpotenti audacissimoq; tyran-
no,uerbis rem ducenti,quoad Florentinos oppresserit,aperto obsistendum bello uoci-
ferantibus : quibusdam pensitandum esse contendentibus, quanta rei moles futura sit,
quam adeo præcipitanter aggredi pergerent. Substiterat per ea tempora Taruisii Car-
magnola,quō primum ex fuga in Italiam delatū ostendimus diuertisse. Illum uero dux
Venetorum multiq; eius sententiam pedibus semper inire consueti apud ciues summis
efferebant laudibus,famam uiri,rei bellicæ gloriā,seruatam ingrato domino fidem præ-
dicantes,futurumq; asserentes, ut tanti uiri ductu, faciliter Philippum opprimant, quō
regnante perpetuo rei Venetæ impenderet exitium:nec tamen deerāt qui tantas lauda-
D tiones in contrariū retorquentes sensum dicerent,quo maiori auctus sit gloria homo nō
uus,& uti constans erat fama,intolerabili fastu tumens,eō diligentius cauendum, ne cū
rei Venetæ,quod necessitas belli suasura uidebatur, summa illi esset credita morosis ci-
uibus,& singula quæ occurrerent per senatus consulta decernentibus fieret, aut intole-
rabilis tutor,aut perniciosissimus inimicus, quem scirent se Philippo onerosum reddi-
disse,omnia e uestigio concedenti quantum ad seruatam fidē attineret: uideri oportere,
ne absens etiam seruet,& illa maximo Venetorum malo seruanda ad eos trāsiuerit. His
uocibus curia & forum perstrepebāt.Ipse uero animi uir inquietissimi licet oblata à fau-
toribus spe sustentaretur,suspicionis quam de se multis iniectam audiuerat dolore,ac in
dignatione æger cōsternatusq; animo sese Taruisii cōtinebat. Pendentes uero dubiosq;
in tanta rerū prolixitate Venetorum animos nouus traxit casus,ut omni sublata dubieta
te Franciscū Carmagnolam Philippo crederent odiosum. Fuerat Taruisii aliquot annos
Ioannes Luprandus Mediolanensis. Is Varentinam Bernabouis uicecomitis filiam in
matrimonio habebat,& Astorgio quē apud Modoetiam dum a Philippi exercitu obsi-

deretur,interiſſe oſtendimus,fauiſſe inſimulatus fuerat,quarePhilippum timens in eo ſe E
ceſſu ſecurus uitam ducere conſtituerat. Eos uero ampliſſimis præter reditum in patriã
pollicitationibus pellexerat Philippus,ut Carmagnolã per cõmune ſui odium, familia-
riter conuiuentem ueneno inficeret.Quod cum ancillæ indicio eſſet patefactum, ſubie-
cti quæſtionibus Ioannes Varentinaq;, rem alioquin certam magiſtratib. confeſſi ſunt,
& maritus ſecuri fuit percuſſus,uxor ob ſexus infirmitatẽ, cui uiro parendum fuiſſe cen-
ſuit ſenatus,abſoluta inde migrauit.Carmagnola uero irarũ & ſpei plenus, Venetias ac
cedens pudoris,ut dicebat,leges diſſoluit, contra tyrannum qui ſummæ erga ſe ingrati-
tudini tantã adieciſſet crudelitatẽ,& omnes priuatim ac publice allocutus, orat, admo-
net,oblata utantur occaſione,ſeſe tyranni periculo dum licet liberent, Lombardiã ſe ad
miniſtro,ſe belli duce ſubijci paratam,recipere non differãt,prenſantem ſingulos & pro
pe concionabundũ Laurentius Ridolphus ſequebatur.Qui à precibus quandoq; ad mi
nas conuerſus futurum dicebat,ut ſpreti,deſtituti à Venetis Florentini, fœdera percute
rent cũ Philippo.Et quando ęquis conditionibus id fieri nequiret, ſe ſubiectos illũ regẽ F
facturos,quẽ ſubacti poſtea Veneti ad imperiũ orbis eſſent ſublimaturi. Diſcordes ue-
ro,ut diximus Venetos,Carmagnolæ periculũ unanimes reddidit, eaq; factum eſt cau-
ſa,ut plurimi ſenatorũ,qui à bello etiam neceſſario, ne ſuſpecto ductori ſumma rerũ cõ-
mitteretur,abſtinendum ſentiebant,ardentiores in belli ſuſcipiendi ſententiam ruerent.
Quamobrẽ primo,qui habitus eſt ſenatu, quod in rebus grauiſſimis difficilimisq; tẽpo
ribus apud eos conſueuit liberũ magiſtratibus eſt factũ,ut cum è republica uideretur de
ſocietate cum Florentinis ineunda,& bello ſtatim Philippo Mediolanenſium duci inſe
rendo referrent:placuit tamen prius ꝙ ſenatuſconſultum de prædictis fieret,oratoribus
Philippi in hanc ſententiã reſponderi, Venetos pridẽ cum per alios oratores, tum maxi
me per Paulum Corrarium,qui nec balbus eſſe,nec timidus conſueuerit, mentem ſuam
Philippo aperuiſſe, futurumq; ut niſi intra Lombardiæ terminos, intra quæſitum pridẽ
per ſuã patientiam,per ſua adiumẽta dominiũ,quietius ſe cõtineret, Venetos ex amiciſ-
ſimis,hoſtes ſibi factos ſentiat acerrimos. Vix ſtagna ex urbe digreſſi oratores traiece-
rant cum Franciſcus Carmagnola in palatiũ perducit̃. Qui iuſſus frequentiſſimo tũ ſe- G
natu dicere,uir literarũ omnino ignarus, ſed qui Genuæ & Mediolani uerba in cõuenti
bus facere conſueuiſſet,multa in hanc ſententiã non infacunde diſſeruit. Fortaſſis exiſti
mant princeps inclyte ſplendidiſſimi ciues iſti,me qui poſt digreſſos urbe Philippi ora-
tores,ad dicẽdũ ſim perductus,illorũ uerba,quæ per hos dies hoc in loco multa dixerũt
repetiturum,& ad trutinam,ut aiunt,examinaturũ:quaſi uero uobiſcũ ignorem, ꝙ nulla
ſit Philippi uerbis adhibenda fides,qui ſolitus dicere ſit,& iurare & peierare,polliceri et
promittere,aſſerere & negare,eſcas fore principũ,quibus in cõcinnata pro rerum tẽpo-
rum & locorum conditione area,bene diſpoſitis,irretitos omniũ generum homines ca-
piant.Non uerba illius magnifici patres,ſed facta,mores,aſtutiã,fraudes, inſidias diſcu-
tere,& uobis ante oculos ponere adueni: neminem etenim hominũ, nec ipſum etiã,ſi à
tortoribus laceret̃,Philippũ non præteriti temporis facta ſolum,ſed præſentis cogitatio
nis ac futuri conſilia,pari mecũ intelligentia poſſe uobis patefacere cõtenderim, qui tot H
per annos,quæcunq; aut recte aut perperã excogitauerit,concupiuerit, uirture, diligen
tia,uiriũ robore,animi magnitudine fuerim executus,& id quidẽ tanta integritate,ut ꝗd
impoſſibile multis uideat̃,quæ improbe fraudulẽter fieri uoluerit, quæ crudeliter & ne
farie mandauerit,ſi ꝓhibere non licuit,ſine mea labe,ſine infamia perfecerim.Quib.effe
ctum eſt artibus,ut principatum illi maximum aſſeruerim,ut tanto illum nomine,nobis
etiam tremendum effecerim.Dicerem hoc loco,quantis ingratum hominem affeci be-
neficijs, ni tanta eſſent & tam multa, quibus referẽdis ſoleo ab nauſea in ecſtaſim inſa-
niamq; concidere,quod ab extrema eductum calamitate hominẽ exercitu Facino Cani
militare cõſueto donauerim,ſubiectarum ipſi Facino urbiũ,Alexãdriæ & Nouariæ per
deceptam blanditijs meis miſeram Beatricẽ dominum conſtituerim,quòd exinde Mo-
doetiam,Laudam,Comum,Tricium,Bergomũ,Placentiã,Parmã, Cremonã, Brixiã,&
ad extremũ Genuam,per cuius potentiã nomen ſuum ultramarini etiã contremiſcũt q
eidem inquã,homini tantũ ſubiecerim principatum,& is poſt inauditã omnibus ſeculis,
qua

A qua mecum eſt uſus ingratitudinē,me inſuper,me omnibus inſitæ ſibi à natura crudelita
tis artibus perſequitur.Fuit uero,dixerit quiſpiam,fuit olim tibi apud illū ſupremus ho-
noris locus,te familiæ uicecomitum cognomine,te conſanguinea honeſtauit uxore. Eā
autem ut facile ab euentu conijcere datur,nō uirtutis acceptorumꝗ beneficiorū pręmia
contulit,ſed pignora eſſe uoluit,quibus tamdiu aſtrictus,obnoxiusꝗ illi nauarem operā
quoad rebus è ſententia conſtitutis,me oppreſſos ab iniuria releuantem,bonos protegē
tem,proteruis impudicisꝗ curialibus frena imponentem,tolleret,extinguere,& cum lu
dionibus,mimis,ganeonibus ſuis ſine tutore,uel quod illo in odium mei adducendo,ſui
dicere uſurpabāt correctore,effrenatius laſciuiret, Oltrados,Zaninos,Thedeſchinos,li
centius in ſubiectos populos debacchari ſineret. Hæc fuit Veneti tantæ cōmutationis
cauſa,hæc ratio,quæ perfido, ficto,ſimulato omniū leuiſſimo homini ſuaſerunt,ut poſt
tantæ dignitatis umbram,poſt cumulatos in me alienigenam hominē honores,me per-
deret,quē nec fidū integrum boni & iuſti conſultorē,tolerare poſſet,nec humilem abie-
B ctumꝗ,ſine maximo ut credebat periculo,auderet reddere.Bene uero habet,& quantū
uaticinat animus,nō meæ ſed ueſtræ reipublicæ ſaluti,incolumitati, amplitudini,& ma-
ximo illius malo ſeruatus ſum. Mihi enim ſatis ſupraꝗ fuerit ganeonum inſidias, pericu
la capitis euaſiſſe,conſolerꝗ pro fortunis quas abiēs magnas dimiſi, patriam mihi apud
uos,ut confido,cōparaſſe,iuſticię,integritatis,uirtutum alumnam,& quod docuit hacte
nus experientia,quod beneficijs affecti maximis oſtendūt plurimi,optima, perpetua e-
meritis præmia tribuentem.Ea ſubleuatus conſolatione princeps inclyte, non amiſiſſe,
ſed quæſiuiſſe diuitias,non me infortunio afflictū,ſed optima diuinitus donatū eſſe for-
tuna,opinor,exiſtimo.Niſi forte retenta cū filiabus uxor effœminatū Carmagnolæ ani-
mum ægre habebit,& ubicunꝗ ſit terrarū Philippo mancipatū tenebit.Sed nimis multa
de meipſo per dolorē,per indignationē dixi:de re ueſtra ſtatim dicere eſt animus, ſi pau
ca prius de Florentinis dicentē tolerabitis.Bellū eſt illis cum Philippo, quem rebus inte
gris per eas quibus abundant pecunias,per maximū potentatū, intra Lombardiæ ſepta
C repugnare faciliter coegiſſent,niſi rei bellicæ ductores quibus ſunt uſi, eos perditum ire
per exercitus maximos tanquā armēta in paſcuis diripiēdos,hoſti oblatos perrexiſſent.
Nam quo tempore apud Zagonariā eſt pugnatū,ſi aut obſidio Foroliuienſiū continua
ta poſtquā itum erat ad hoſtium caſtra,quod imbre effuſi facere ſuadebant,à pugna ceſ-
ſatum eſſet,qui furentes eò loci contulerant Philippēſes,concitatiore ꝗ aduenerāt, gra
du,Parmā retinuiſſent,tantus timidiſſimū principē pauor inceſſerat, poſteaquā Carolū
Mediolani,Pandulfum Brixiæ & Bergomi dilectiſſimos tanti exercitus cōtra ſe ducto-
res audiuerat creatos.At iam ſero errata reprehendimus,quando attonitos,animo con-
ſternatos Florentinos,ſola uincentē fama Philippū oppreſſiſſe uidemus.Nec riſum cui-
piā moueat,qđ dixi ſola fama Philippū uincere,imò etiā quod dicā, qui uolet cachinne
tur,Philippū dico,qui fama,opinione,ſpecie uicerit,re ipſa propius uicto ꝗ uictori eſſe,
cuius æraria penitus exhauſta,conſumpti ſunt ciues,uectigalia exinanita. Cognita hæc
mihi quē nulla illius rerū uel minima pars latet:ſcio ductā contra Arragonēſes claſſem,
D quingentis illum auri milibus exhauſiſſe,noui impēſas ædificiorū, extra rationis modū,
noui uanam illius euiſceratamꝗ ſine delectu largitionē,qua etiā Gallicos proceres lau-
dis ſuæ præcones fore ſatagit:ſcio expertus,unde maxima in caput meū prohibēdo con
ciui odia,quantū eſt æris illud qđ obſeſſi uel diſſipāt uel ſurripiūt. Ex quibus plurimisꝗ
quas enumerare longū eſſet,neceſſarijs,certiſſimisꝗ mihi cauſis effectū eſt, ut quo tēpo
re bellū à Thoma Fregoſo,& ab Arragonenſi Florentinorū ductu, cōtra Genuā eſt rela
tū,quod pridē magna induſtria,maximaꝗ parſimonia parari curauerā, in Papienſi arce
theſaurū effundi oportuerit.Referūt mihi ꝗs nuper meā ſecutos fortunā ab illo abſceſſiſ
ſe audiuiſtis,milites olim ſui,annū iam effluxiſſe integrū cum nulla eis data ſint ſtipēdio
rum æra.Nec eſt quam male aliqui interpretantur militū liberalitas, qui ſpolijs, rapinis,
ut uos creditis redundantes dominum ea liberent ſtipendiorum impenſa,ſed illius in-
opia,qui uictorem exercitum,debita deſtitutum pecunia,uel inuitus cogat in captis pri
mo impetu Hetruriæ caſtellis inertem uitā ducere, cuius impetu ſi per data ſtipēdia coa
ctus ſimul militare potuiſſet, faciliimum fuit deſtitutum milite Florentinum conficere.
Quid uero futurum exiſtimatis,ſi fuerint qui inopes & pendendis ſupra uires tributis fa

tigatos

ligatos Lombardiæ populos bello uexarunt, si fuerit præcisa mercatorib. Lõbardiæ uia. E qui quæ ad uos coactos intra mœnia, abducto pecore, uillico, aratore, uel marcescentib. in agro, uel direptis ab hoste frugibus uectigalia attinẽt, exinaniant, quẽ uictorẽ nũc diuitiis quẽ pro fama cõtremiscitis, Veneti Philippum non uicisse, sed uictũ esse uidebitis, Nec item repellẽdo ab paratissimis Venetis bello fessus erit, qui inferẽdo imperatis Florentinis integer fuit. Dispares etenim sunt Veneto & Florentino uires, dispar est uestra insultantiũ fama, uiribus cõfidentia munitissimorũ conditio ab ea quæ dissipatis, attonitis fessis, Florentinis erat: disparia itẽ sunt bella, si unũ in alieno, alterũ in suo geraẽ solo. Non parua aũt, ut fert animus fortunæ uestræ erit accessio. Carmagnola quæ omnia hactenus, quod nõ erubesco dicere, suscepta bella feliciter cõsummaui, oẽs cõgredi ausos prælio superaui. Quã uero cõstituendo ingrati hominis principatu, in ea tẽporis diuturnitate, tantis periculis, laboribus, acceptis uulnerib. didici militiæ disciplinã, eodẽ euertendo libens ostenderim: & quod subleuando tyrannorũ iniquissimo contraxi scelus, illo persequendo, deprimendo diluam. Itaq; audenti animo oblatã benegerendi facinoris F maximi, oblatã non seruandæ solum & tutandæ, quod erat optabile uobis, sed amplificãdæ reipublicæ, tollendi hostis nõ minus potentis q̃ audacis occasionẽ, dum licet amplectamini. Socios & per cõmune libertatis nomen fratres iuuate Florentinos, quorũ auxilio, quorũ opibus futuris euestigio per solã uestræ confœderationis umbrã, ingentibus, magnã tantæ rei partẽ conficietis. Meo aũt seruitio ubicunq; usui fore iudicabitis, uestro utemini arbitrio: quod enim in primis faciendum plurimi censeo, si multos etiã uirtute superiores, neminẽ fide erga uos, odio in cõmunem hostẽ pari inuenietis. Cõmotos ac penẽ suasos ea oratione senatorum animos, dux Venetorum intelligens non ultra differendum, quod pridẽ constituerat, ratus, Carmagnola dimisso in hanc sententiã uerba fecit. Quæ duo publicis in rebus prima intentione sunt & iure optimo potissima, pax, & à publicis impensis uacatio, nomine ipso & re dulcissima, multas sæpenumero, uel si oẽs dixero, non errauerim, inuehunt calamitates, dum longe prospecta, diu intellecta, & ante oculos posita pericula cõtemni faciunt, ut prius malis circumueniare intolerabilibus, G q̃ per horridũ odiosum belli nomen, inuidiosam, stomachantẽ, infandã impendiĳ mentionẽ, ea nondũ iactis alte radicibus, leuia reĳcias, propellas. Id & si nostris uel maiorum uel ætate nostra acceptis incõmodis, reminisci est facillimũ, exẽplo nunc documento'ue certissimo Florentinorũ, intelligere, peruidere & maxima, ut existimo, cum animi anxietate, mecum sentire debebitis. Florentinis nanq; certissimum necessariumq; ab origine hostẽ in oculis crescentẽ, facile fuit per exhibitã, aut Arcellano, aut Funduli, aut Pandulfo, aut Genuensi Fregoso opẽ, opprimere: sed quia minimũ illis adiuuandis tyrannis impendium facere totiens rogati noluerunt, quas tunc amentes per ocium & pacẽ cumulabant pecunias, inutili profluuio postmodum effuderunt: Sicq; duorũ quæ in primis desiderabant, altero, pace scilicet proculdubio non fruuntur. optatã uero ab impensa uacationẽ, ideo magna ex parte habent, quia quod saluti, quod extremæ rerũ calamitati auertendæ impendãt, nihil fermẽ eis est reliquũ. Prospicienda ciues prospiciẽda sunt quæ impendere possint damna, ut cum suadet, iubet necessitas, incõmoda, impendia principio H semper faciliora priusquã crescant & multiplicentur, tolerari propelliq; possint. Eadem enĩ ratio in nauigantibus, & respublicas gubernantib. uel salutis uel euersionis esse uidetur. Malũ nanq; & inertem nautã gubernatorem'ue scitis esse, qui tranquillo, & ut dicimus, lacteo mari, secundis ac leniter propellentib. uentis lætatus, futuræ aliquando procellæ immemor somno & desidiæ est deditus, quid cũ malo, antennis, carbasis, ancoris, temone agaẽ nõ satis cõsiderat, quiq; quantũ spatij singulis emetiaẽ horis, qua uia altũ teneat, saxa & scopulos declinare debeat, quãdo deniq; aut per anni sydus, aut per cœli dispositionẽ tẽpestas ingruere possit, scire negligit. Si itaq; talẽ hominẽ naui subito & improuisa perculsa nimbo, dũ male hærentes rudentibus ancoras primo perderet iactu, dũ ab languide cathenato destituereẽ temone, in uicina quæ ignorasset saxa impactũ audiretis, nõne eum socordẽ & calamitate accepta dignũ iudicaretis? Itidẽ Florẽtinis hoc tẽpore euenit, ipsi etenim parãdis prouidendisq; cõtra manifestũ hostẽ certissimam tẽpestatẽ & rerũ suarũ perniciẽ Philippũ Mediolani ducẽ, præsidĳs negligentes fuerũt, illum notissimã reipublicæ suæ euersionẽ futurũ uires augentẽ, siue id per auariciã siue factũ

A fit per negligentiā prohibere noluerunt:hincq; eò calamitatis sunt perducti, ut quæ ma lis semper cumulo accedit,sola redundet ignominia,pro acutissimis, ut dicebant inge nio,cæcutientes,pro astutissimis hebetes,pro prudentissimis reputent amentes. Prospi cienda inquā,ciues,& ab alieno intelligenda malo,quæ nō impendent modo,sed prope modū premunt pericula.Enimuero sentiant alij quicquid uolūt,ego si in Asia,si apud In dos eiusmodi populū libertate quā diu retinuisset,per uim,per fraudes, per tyrannidem priuatū iri audirē,si nullā illi opem afferre daretur,animi mœstitia, afflictione mentis si bi cōmunicarem.Nunc uicinā,contiguā,germanā,quę in cōmuni parente terra Italia,& genita sit & alita,libertatē Florentinā,aperta fraude,manifestis insidijs, ui notoria oppri mi,segnes irridentesq; patimur,non satis aduertētes, quod subiectū est oculis,quod he betes obtusi peruident omnes Italici,quod pridem uestrū plurimi hoc in loco dixerunt, affirmarunt,diem quæ Florentinæ libertatis subiugandæ finem faciet, primā nostræ in uadendæ Philippo futurā.Sed tanta quosdā è nostris sui impotentia esse miror, ut cū im B minentia nostræ reipublicæ pericula intelligere ac peruidere fateanē, expectanda potius perferenda quæq; ducant mala,q̄ illis occurrendo uelint cōmittere,ut inuido Floren tino nauigationis æmulo auxilienē.Mala est ciues,mala est factura quæ sit magna,ut ma iore atq; etiā maxima hostē afficias: quanquā optimi maximi dei nostri beneficio factū esse opinor,ut qui petulans hactenus omnia sibi per pecuniam arrogabat Florentinus, ue strā uobis mercandi industriā nedum in Asia & Africa,sed nec in urbe nostra,in Riuo alto non subripiat,qui inopem Hetruriā, intra Florentinum agrū libertatē tutari gloriæ & felicitati sit ducturus,nec Aegei aut Mauri marium uelificationibus uobiscū ultra cō tendere appetat,hincq; non æmulū,non insidiatorem,non quæstus subreptorem popu lum tueri saluū facere pergemus,sed libertatis nomē,alteram quæ est in Italia rempubli cam defensantes, reipublicæ nostræ uires munimenq; adijciemus. Nec uero deterreat qđ multos circumferre audiui,Florentinos omnino eneruatos, ducē Mediolani usque quaque integrū uiribus esse,cui facillimū sit futurū Florentinorū reliquias simul cum no C stro potentatu conficere.Quod nanq; ad Florentinos attinet,scio illorū quæ nunc appa ret pecuniæ exilitatē nullā,aut multo minorē futuram,q̄ primum Florentini ciues præsi dij nostri spe subleuati,de patria sibi,de libertate,de rerū incolumitate sperandum intel ligent.Nisi enim me nostri ciues,quibus cum illis est cōmercium fallūt,nisi patriæ sibi & mihi una impietate mentiuntur,facillimum erit populo Florentino eum uoluntarius & animo erectus bello incumbet,tantū æris contribuere,quantum mediā belli impensam, longo etiam temporis tractu opinamur exposcere.Eos aūt non ignoratis mecum,con ditiones quæ dabuntur accipere paratissimos. De ducis Mediolani uiribus, de dissemi nata maiore illius rerum fama,q̄ res ipsa,q̄ ueritas habeant,plura & dicenda essent & di ci possent q̄ tempus istud patiatur, & nisi futuros esse uererer, qui Carmagnolæ uerbis plusquam deceat me credere dicerent,quæ uobis oblata sit ex eo bello spes, quid de Bri xia,Cremona,Bergomo,quid de omni antiquæ Venetiæ terra, spei nobis sit explicarē. Quæ omnia & si ad bellum istud audenter suscipiendū non leuia sunt incitamenta, ma D iores tn̄ scio nobis incutere stimulos imminens periculū, cui uestram prudentiam in pri mis obuiare dispositam non ambigo. Nam qui olim Pischeriam ab Mantuano, quę no bis fœderatum esse non ignoraret,cum multo esset potentia minor,petere ausus est, Ve ronā,Vicentiā,& quicquid terrestri Italiæ dominio obtinemus, quā primū Florentinos superauerit,à nobis repetet.Si illa reddere sedet animo, classem ab Genua & secūdo Pa do quantā perferre nequeatis, paulopost ad portus Venetiarū turres, in ducatus uestri canalibus expectetis.Nullā itaq; impensam cui tolerādæ dei munere ęstis potentissimi, nullas meo cōsilio formidabitis belli agitationes,maximā uobis quietē, securissimā pa cē parituras,& cū Florētino societatē inibitis,fœdera iungetis.Bellum contra Philippū suscipietis necessariū,quod tn̄ parata & ad manus exposita amplitudo suscipiendū fore suaderet.Duce post factū uerbis finē,aliorū sentētias expectāte, cēsuerūt sex illius in do minio collegæ,propositis in utranq; partē suffragiorū tabellis intentandū, quid è repu blica fore patribus uideret, & ut qui uellet iuberet societatē cū populo Florētino iniri, ac Philippū reipublicæ hostem iudicari, redditis ex more in dealbatam uiatoris urnam: quib.cōtraria esset uolūtas,in nigrā tabellis de sentētia significarent. Itaq; urnis eminēti

in

in suggesto quod ab omni inspicitur consessu ad principis pedes euacuatis, paucissimos E
contrariæ duci sententiæ esse constitit: tumq́ accito in senatum Laurentio Ridolpho fœdera sunt in hanc sententiam facta: Conscriberēt & ad consummatum usq́ bellum retinerent communi utriusq́ populi impensa, Venetus & Florentinus sedecim equitum, peditum octo milium copias, pari item impensarum cōmunione armarent classes, quas in Pado Venetus, Florentinus in mari infero, contra Genuam destinassent, nec prius alíter'ue q̃ Venetus curasset iussissetq́, pax cum Philippo quouis modo constitui posset. Si urbium oppidorumue quicquam, quod in Philippi potestate esset, caperet, Florentino cederent quæcunq́ in Romandiola prouincia continenť, cætera Venetorum reipublicæ aut quibus ipsi iudicassent acquirerētur. Postquam prædictis ut erant scripta assensum præbuit Laurentius, ad principis genua prolapsus, sponte sua in hæc uerba iureiurādo q̃ potuit alta uoce dixit, nullum unquam futurum diem quo Florentinos huiusce beneficij obliuio capiat, eosq́ si aliquo unquam tempore difficultatis quippiam Veneto ingrueret, promptos ac obuios retribuendæ pro uiribus operæ affuturos. Paulopost Nicolaus marchio Estensis, & Ioannes Franciscus Gonzaga Ferrariæ unus, alter Mantuæ F
principes, ab Venetis quorum pridē fuerant socij, in eisdem fœderibus pro cōmunibus Florentinæ ac Venetæ rerumpublicarum socijs sunt asscripti, actumq́ est Venetorū cōsensu, ut Parma ciuitas si reciperetur Estensi cuius olim fuisset, daretur. Missi item sociorum belli oratores, cum Carmagnolæ nūcijs literisq́, Amedeo Sabaudiæ duci faciliter suaserunt, ut permissa sibi Mediolanensi urbe, si quouis caperet modo eisdē etiā ipse asscriberetur fœderibus: & Alfonsus Aragonum rex, quem à Florentinis pecunia adiutū ostendimus, germano contra Genuam cum triremibus misso, se solito acrius in bellū incumbere, ac reducendo in Genuam Fregosio, ut cœperat, assistere promisit, quoniā uiceuersa socij bello populi illum recipienda per uim Corsica, iuuare per fœdera se obligarunt. Senenses item quibus cum Florētino societas bellorum pacis'ue dudum fuisset, noua hæc fœdera secum inire non recusarunt: quanquam uero tam multos populos principesq́ Veneti contra unicum concitassent Philippum, nō tamen arma subito capere uo- G
luerunt, sed Franciscum Segam quo uterentur epistolarum magistro, quemq́ Philippo notum ac quàm familiarem, ex longa consuetudine scirent esse, mittentes iusserunt, ut illi persuaderet, quòd intra asscriptos in fœdere Florentino Lombardiæ terminos copias cōtraheret, & restitutis quæ ubiq́ ceperat oppidis, pacem cū eo populo firmaret, cui etiā ipsi accedere promittebant: quod si facere recusasset, bellum illi pro caduceatore iterato indiceret. Dimissusq́ Venetijs est post Franciscum Segam Carmagnola, ut conscriptas dudum paratasq́ per agros Vincentinum & Veronensem copias ad propinquiora Brixiano agro loca traduceret, apertum contra Philippi dominia bellum undiq́ ostēsuras. At Philippus nec tantis contra se paratis motibus, nec Carmagnolæ minis conatibusq́, nec Francisci Segę uerbis aliquantisper deterritus, magno id bellum animo accipere statuit, quod eò celebrioris gloriæ futurum existimaret, quo maiori cum periculo gereret. Nec tamen pristinis mutatis regēdi moribus, ut multi futurum crediderant, aut sese reb. præsentem exhibuit, aut plures solito meliores'ue ad consilium admisit: quin potius Ol H
trado & Zanino innixus, per quos omnia administraret, nunquam à ciuibus, nunquam à tam multis, quibus dominaretur proceribus, raro ab ijs quibus uteretur consiliarijs est uisus, in amœnisq́ Cusaghi & Biagrassi uillis se continebat: aut cum Mediolani esset, arcis claustro quando feras agitare cōstituisset, exibat. Nullā item apud exercitus loca'ue hosti contermina, insignem fecit mutationem, & cessantes interea à bello sui exercitus effœminabantur. Quam enim in Thuscia habebat legionem pecuniarum egenam, per capta, ut diximus, castella diuisam, torpescere permittebat: & Franciscus Sphortia Romandiolæ bello, quod contra Fauentinum gerebat acerrimum intermisso, Mediolanū cum paucis commilitonibus se cōtulerat. Vnico autem in tantis motibus nouo auctus est Philippus fauore. Nam Alfonsus Aragonum rex, post conscripta quæ supra ostendimus fœdera, pacem cum eo firmauit, receptis in præmium portu Veneris, ac Ericis castello in Genuensi Riperia orientali.

ESTINATO interim bello Veneti suscipiēdo intētissimi, id expectabant solū, ut præclari terribilisq́ alicuius facinoris initiū magnis darent rebus quas animo molirent. Et Carmagnola q tam multa sua dendo illis bello fuerat pollicitus, omnia amplius explorare, nihil in tentatū relinquere, ut factæ uerbis ingenti de se expectationi, pari rerum magnitudine responderet. Illexerat is primo pecunia arcis Brixiæ custodes, ut præfecto noctu dū uigiles recēseret interempto, immissas ab se admitterent copias. Sed cū parū succeßisset, infensę Philippo factionis Guelfos Brixianos tentare aggressus est, in quib. duos, Petrū & Achillē cognomine Aduocatos inuenit, q per refracta urbis mœnia illū nocte quā diui Benedicti natalitiorū dies est secutus, cū legione introduxerunt. Qua itē die Nicolaus marchio B Ferrariensis, quē Florentini generalē exercitus sui præfectū paulo ante declarauerāt, immißis ex Rhegiolepido copijs magnā ex Parmensi agro abegit prædā. Resciuerat uero Philippus aliquot antea diebus, Carmagnolā quādoq; ex Veronēsib. quandoq; ex Mātuanis mouentē & Bergomensem Brixianūq; agros adeuntē multa moliri. Quamobrē Brixiæ magis timēs, Oltradū cū cohorte miserat, q curaret, ne quid paterent res Brixiæ detrimēti. Sed ipse in nouis urbis munitionib. ciuitatulā uocāt, ad quas aduenies declinauerat, se cōtinebat. Tumultu aūt de nocte media exaudito, nōnullos factionis Gibellinę ex urbe ad eū cōfugientes admisit, datamq́ à Philippo cohortē ad tumultū pro posse cōprimendū, exire cupientē accurate ꝓhibuit. Quare mœnia ingressus Carmagnola, cū nemine repugnāte, nōnullos primis cōspiratorib. nactus esset fautores, portis omnib. euestigio, & ea urbis parte maxima quæ à munitorib. excludit, faciliter est potitus. Est nanq; Brixia in tres partes diuisa, in montis em cui adiacet summitate arcē habet uetusto opere munitißimā. Ab ea in subiectā cōtinentemq́ in planitie urbis partē muri ducunt duo C densißimi: quorū qui ad sinistrā est, urbē ipsam ab extra munit: q uero pertinet ad dexterā, intersecās urbē sub uetustæ ciuitatulæ uocabulo Gibellinā claudit factionē. Huic particulæ cū recipiendo præsidio parua esse uideret, nō paruū anno antea tertio Philippus fecerat additamentū, qd' ab muri superbißimi altitudine craßitudineq;, & circūdata ad eā partē quæ spectat in urbē fossa, inexpugnabile credidit futurū. Eidē itē particulæ cui nouæ ciuitatulę indiderūt nomen, suburbiū est adiunctū urbi continēs, qd' muro fossaq; similibus circundatū turrim, pilarem portam uocāt, in fronte qua in urbē spectat lapide quadrato habet uastißimā, quam sperauerint opifices omnia machinarū genera frustraturam. Igitur Philippus audita Brixiæ rebellione, & si admiratio eū cepit id Oltrado pręsente fieri potuisse, tamen postq arcem munitionesq́ saluas esse intellexit, rē in eā accepit partem, ut occasionem oblatam crediderit, & quos haberet in Brixia perfidos suspectosq; perdedi, & Carmagnolam ab cæteris ausibus deterrendi. Nec tamen solus eā conceperat opinionē. Existimarunt nanq; Itali omnes ad quos munitionū Brixiæ pręsertim D nouarū fama peruenerat, futurū ut repulsus cum ignominia Venetorū exercitus, quod infausta bellorū primordia sæpenumero faciunt, nihil in posterū feliciter intētaret. Omnibus itaq; quos in Lōbardia retinuerat equitib. numero quadringentis, Francisco Sphortiæ, qui se ut diximus salutatum aduenerat datis, illū iubet id negocij solū suscipere, ut rebellibus noceretur, & tādiū munitiones redderēt saluas, quoad suos ex Hetruria Romādiolaq; exercitus reuocaret. Interim Carmagnola quicquid munitionū ad urbē spectat, fossa circundederat subitaria & repagula aggerib. cōfirmata portis obiecerat. Quamobrem ingressus munitiones Sphortia, & si crebris per noctē interdiuq; factis eruptionib. augendo cōfirmandoq́ operi intentos disturbauit Venetos, nullo ciues affecit incōmodo. Augebant uero in dies Venetorū copiæ, nam dimißi per omnē Italiā conquisitores æra cūctis pedestria equestria'ue stipēdia facere uolentib. ꝓsoluebāt. Quare Carmagnola, postq aduentu Sphortiæ nihil immutatū uidet, Ioannē Franciscū Gonzagā marchionē Mantuanū, qui cōtinuo adfuisset paratis ab se munitionib. præficit, ipse oppugnandæ Pilari porta, omnes adhibet uiriū conatus: decē subito, & quandoq; postea plures bombardæ ad ipsam turris fossam adactæ sunt, minima quarū lapidē trecētenū, cū maior quadringentenū cōtineret, in illā iaciebant. Et tamen ratiōe adhibiti oppugnationū periti,

ﬅillarũ tactus moderabant, ut nulli prius immitteret ignis, q̃ praecedens illã ordine suũ la- B
pidẽ euomuisset. Vnde factũ est, ut cũ exonerata concrepuisset posterior, prima acceptũ denuo lapidẽ fulminaret. Obstinatæ huic oppugnationi dies noctesq́; insudanti Carmagnolę accepta apud Taruisiũ ex casu equi neruorũ clades recruduit: & q per morbi regij speciem, exinde neruos primo debilitatus fuisset, febri laterisq́; dolore correptus, senatu exhortante, Patauinas Aponi balneas accessit. In cuius absentia & si omnia minore cum feruore fiebant, Gõzaga tñ curante in dies crescente, & primo cœptæ cõtinuabant munitiones, & nouæ ubi maiorẽ ab hoste fieri uim posse existimaret quotidie instituebant, cœptumq́; est per copiarũ multitudinẽ, dispositis extra urbẽ stationib. adhiberi curã, ne clausis Philippensib. cõmeatuum quippiã ab agrestib. importaret. Sed Sphortiæ audacia crebræ in nouas munitiones fiebant eruptiones, frequentibusq́; circa urbẽ certabat pugnis. Quare saluandis ciuib. & tuendis operibus occupato, tutus in arcẽ ciuitatulãq́; ex mõtibus, queãdmodum pacatis antea rebus patebat accessus. Iusserat interea Philippus & frequentib. curabat nuncijs, ut oẽs copiæ munitis peditatu ijs quæ in Hetruria ceperant castellis, se illis adiungerent cohortib. quæ in Romãdiola militabãt, mox in Lõ- F
bardiã recuperanda Brixia traiecturæ. Quo adducti terrore Veneti, Carmagnolã q̃ magna ex parte bonã reassumpsisset ualetudinẽ, in castra accedere curauerunt. Eiusq́; aduẽtu omnia adeo cõfirmata, adeoq́; hostes repressi sunt, ut quas Sphortia aperto extra mœnia cãpo, & in operũ stationes edere solitus esset pugnas, pro ipsis ciuitatulæ mœnib. pugnare quãdoq; sit coactus. Vnica per id tẽporis Venetos angebat cura, ut reuocatas ab duce in Lombardiã copias, transitu ꝓhiberẽt: nulla uero ipsi erãt Appenninum inter & Adriaticũ pelagus, siue Padũ loca, apud quę id possent intẽtari. Quare Nicolao marchioni Estensi negociũ dederunt, ut ipse in agro Mutinensi, cuius fines Apennini iuga & Padi fluentia attingunt, ad expositã Mutinẽsi agro Seultẽnę amnis ripã, & saltus montiũ intercinderet, & planitiẽ subiectasq́; paludes cõgestis ad meatus oẽs arborũ truncis, ac dispositis stationib. asseruaret. ipsi uero Victorẽ Barbarũ genti patritię Venetũ ciuẽ, cum equitatus peditatusq́; lectissimi, sex milib. mittẽtes, iusserũt, ut apud Vignolã oppidum Scultẽnę contiguũ legionẽ cõtinens perpetuas noctu ac interdiu stationes secundũ am- G
nis fluẽtia disponeret, quę quãprimũ hostes uada irrumpere exploratũ haberet, uel eos sua pręsentia absterreret, uel nullo coercitos ordine opprimeret transeũtes. Est enim Vignola medio fermẽ Apẽninũ inter & Padũ tractu, & licet sit primis sub collib. ad stadia decẽ in planitie situ, exitus tamen equitatui in ripæ altitudinẽ peruij ad superiorem illius partem ex amnis alueo sunt rarissimi. Qui uero subiacet oppido ad uiginti stadia amnis alueus, ubiq; patulos maiore anni parte meatus habet, quousq; in arctum coactus adeo in canali restrictas cõtinet aquas, ut raro, nisi per maximã æstatis siccitatem, priusq̃ paludes attingat uadari possit. Ab ipso aũt paludum initio, qua Creualcorio Bononiensis agri castello appropinquat, per inferiora quibus à Pado distat, uiginti passuum millia, nullo unq̃ tempore, securum sine nauigio uel pediti, uel equiti transitũ præbet. Coactæ igitur ad superiorẽ sub collibus Bononiensis agri partem Vignolam è regione respicientẽ Philippi copiæ, diebus fermẽ triginta, quibus per ea loca remoratæ sunt, uarias per no- H
ctem quandoq; interdiu intentare transitus uias sæpenumero simularunt. Sed cũ se marchionis quandoq; Victoris copiæ opposuissent retrocedentes, in gubernatoris Bononiæ, qui illorũ susceperat curã prouidentia quiescebant. Tandẽ ponte fabricato in Persiceti oppido ad Creualcorij paludes Scultennam kalendis Maijs sub lucis exortũ transierunt. Pontis instituendi ratio hęc fuit: Vasa uiginti oblonga, quibus uindemiam plaustris deferunt, ordinibus duobus reste cõiuncta utriusq; ripę arboribus alligarunt, & cũ cratibus unaquęq; alterius parti supposita esset ab prima in secundã fluminis ripã ordine dispositis, superiecto tenui strametõ sabuloq́; tutũ ac solidum iter equitatui prębuerunt. Amne superato Philippenses, dispositas in proxima sylua Venetorũ statiões, adeo sublatis terruerũt clamoribus, ut nullus pedẽ loco mouere sit ausus. Erant uero reducib. propinqua receptui, Mirandulę & Cõcordiæ loca, & succisę syluestri in regione per semitas ac aduerso ab inuicẽ casu in obicẽ positę arbores itinera oppleuerãt, ut licet fugiẽs legio remouẽdis obicibus impedita, lente progrederet, difficilis tamen persecuturę uia uideretur futura. Forte per id temporis Guido Fabrianensis nouo à Venetis conductus stipendio ad augẽdas Barbari copias, cum cohorte dimidia mittebatur. Is de quarta ui-

gilia

A gilia,ab oppido finali mouens,exaudito transeuntiū strepitu quos ex Venetis excubias
seruantib.credidisset esse,ad eos delatus cū omni equitatu interceptus fuit.Tūcq; copijs
intra Lombardiā receptis,Philippus Forumliuij Imolamq; ecclesiæ ciuitates,quas in ho
stium potestatē uenturas dubitauerit,ad eidus Maias gubernatori Bononiæ pro Marti-
no pontifice consignauit.Et postq; ubiq; tunc temporis in rebus ecclesiæ feliciter ageba
tur,decē eodem mense pontifex ipse creauit cardinales,quorū duos ex Bononia tūc ac-
cepit petentē efflagitātēq; unū Arelatensem illū Bononiæ gubernatorē, alterum enixis
sime reluctantē Nicolaum Albergatum Bononiensem & ciuē & episcopū maximæ ui-
rū sanctimoniæ,cui ecclesia rarissimos ętate nostra habuerit prælatos adsimiles.Eodem
item tempore idem pont.Alfonsum regē Arragonū damnatū anathemate iudicauit, qa
is rex ægre ferens fauores præstitos ab Romana ecclesia Ioannæ secundæ tunc regni Si-
ciliæ citra fretū reginæ & Ludouico Andegauēsi illius adoptiuo,antipapā idolū in Pani
sculo Arragoniæ promontorio cōstituerat.Duo inter Brixiæ rebellionē,& copiarū Phi
B lippi in Lombardiā reditū,menses intercesserant, cōstansq; fuit apud omnes rerū milita
rium peritos opinio,si aut prius aduenissent , aut quo tēpore agrū attigerunt Brixianū,
intra Ciuitatulæ munitiones,quod illis facillimū fuit,sese recepissent, & possibiles in ur-
bem obiectasq; munitiones fecissent impetus,Brixia eos Venetorū copias non sine cla
de maxima ciecturos.Illi uero quàm primū in Brixianis fuerunt,munitionibus quidē &
arci ad stadia duo appropinquauerunt: sed paulopost loco castris munito apud Brixia-
norū oppida constiterunt,si fortè hostis pugnandi copiam faceret expectantes: interim
Carmagnola,cui unica Ciuitatulæ expugnatio esset curæ,operi intentus copias intra ur
bem seuera districtione cōtinuit.Et Veneti maximo pecuniarum profluuio potiusq; im
pendio cōtractas undiq; copias cōscribentes,exercitū per singulos augebant dies . Po-
stremus omniū fama notorū,quos Veneti Florentiniq; ad Carmagnolam miserunt,fuit
Nicolaus Tollentinas,is qui ducendis equestrib.copijs,& alijs imperatorijs obeūdis mu
nerib.esset clarus,oppugnandarū tñ machinis urbiū & claudendorū hostiū peritia excel
C lebat:qui primo quo in castra se contulit die cū hostiū Venetorumq; munitiones diligē
ter inspexisset,frequentatoq; ex hostium castris in arcē itinere cōmeatū importari uidis-
set,Carmagnolā & Venetos admonuit,opera quadā grandi,sed pernecessaria opus esse
qua sine perpetua fieret obsidio,aut summi quicquā incōmodi oppugnationis diuturni
tatē,quod adsolet,parituram.Eiusq; cōsilio coacti sunt ex omni Venetorū ditione, fosso-
res fabriq; lignarij,quorū opera id totū spatij,quod auersam ciuitati arcis spōdā inter, &
postremā ciuitatis portā,munitionibusq; propinqua iacet,cœptum est cingi fossa, quæ
claudendis de industria pratis, episcopi uocant,longo circuitu,passus ad tria millia est ꝓ
tensa.Eo aūt in tempore,Angelus Pergulanus qui Philippensium exercitui præerat , ut
Mantuanū marchionē,Venetorumq; copias illius rerū curā habituras ab opis obsidio-
nisq; intentione auerteret,duxit ad uastādos cōtinentes agro Brixiæ Māruanos.Sed ni-
hilo itē minus Carmagnola & marchio ipse,cœpto extrinsecus operi intenderunt. Ingē
tis huiusce operis labor impēsaq;,& perficiendi celeritas inter se uisa sunt pugnare,ut cū
D magna in uno uis & multorum iudicio impossibilis fuerit, in alijs maior apparuerit.Du
plex etenim fossa pari utrinq; spatio ducta,pedib.triginta latū aggerē medium relinque
bat:cuius ea instituta est ad summū usq; ratio,ut cū superiectæ fossorib.glebulæ, pede ex
creuissent uno aspersi desuper arborū ramusculi,uepriumq; stipites,eum natura soli gla-
reosum sabulosumq; aggerē cōtineret,fossisq; pędū duodecim latitudinē perductis , ag
ger itē quantum sat Tollentinati uidebat̄ excreuerat . Tūc fossorib.ad ulteriora iussis,fa
brorū erat cura,trabibus decēpedalibus, quarū caput operi immissum,palo altū demer-
so innitebat̄ quino abinuicē distantib.pede,ꝓ aggere stratis longurias superiacere,quib.
ternas ex ipsis trabibus ferreo cōprehendentib.clauo,superimpositæ crates, nullā agge
ris extremitati sinerent fieri ab superexcubante milite læsionē,& ꝓ ipso cratum solio la-
borans faber extremis trabium capitib. pede uno extra aggerē ꝓminentib. uallum affi-
gebat.Ducto utrinq; uallo media pedū duodecim equiti peditiq; patebat ꝑ aggerē uia,
& dispositę in utraq; ualli parte pari inter se spatio distantes,quatuor ꝑ singula stadia tur
res ligneę,magno in pugnę euentū erāt munimēto , portę etiā meliorib. munitę ligneis
turrib.in secundo quoq; erāt stadio ad utrāq; aggeris partem copias cum licuisset ponti-

bus dimissuræ. Eã operis insaniã inchoatam esse audiẽtes Philippo assistentiũ quosdam E ferunt dixisse, nihil æque optandum fuisse, quàm ut Venetos huius fatuitatis libido incẽderet, quã ipsi existimarent intelligerentq́; Xerxis illius potentissimi quondam Asiæ dominatoris, opes exhausturã. Et Pergulanus postquàm multis in Mantuano agro editis incendijs, nullã ab operibus diuersionẽ factã esse uidit, castra primis propinqua iterũ cõmuniuit. Nec Piccinino, qui tũc ei suberat, Francisco Sphortia, Christophoro Lauellano, Sicco Montagnaneo, & Ardition e Carrariensi hortantibus efflagitãtibusq́; adduci potuit, ut impediendis perfringendisq́; operibus impetum faceret. Sibi enim Philippo obediẽdum, hortantibus singulis, & poscentibus simul omnib. respondebat. Opere interim pene cõpleto, quod primos attigisset colles, Carmagnola asseruãdis munitionibus repagulisq́; Ciuitatulæ obiectis, attribuit quãtũ peditatus uisum est satis, & ilico oẽs copias tũc primũ in patentia uallatũ aggerem inter & urbem Ciuitatulamq́; iacentia, quæ ob hoc, uti ostendimus, de industria clausisset prata eduxit. Insuper dispositis pro aggere balistarijs quinq; millib. præcepit, siue absens exercitũ eduxerit, siue prælijs oppugnationibusq́; F intendat, datæ insistant aggeris custodiæ, nec se etiã ab hoste circumuẽto accuratius uocante deserant stationes. Reliquerat ad Philippẽsiũ castra trãsiens Sphortia in munitionibus mercenarios pedites lectissimos mille quadringentos, & frequentes inerant partim illas inhabitare consueti, partim qui prima rebellionis nocte illuc confugerãt factionis Gibellinæ Brixiani. Ei peditatui centuriones præerant quatuor, solo cognomine patrio noti, Brixianus, Placẽtinus, Bergominus, & Andreas Taruisinus. Quos Carmagnola prælijs ꝑpe cõtinuis infestabat. Nã sibi de multitudine ex Venetijs in castra cõfluente fisus, scalis quãdoq; muro applicitis, quãdoq; subductis uineis, multos morti periculisq́; obijciebat, quò Philippenses assidua fessos pugnãdi necessitate, ad deditionẽ faciẽdam adduceret, aut repugnantes à balistarijs, quorum multos in castris haberet, certo ictu destinato ferientes uulneratos occisosq́; ad facile superabilẽ redigeret paucitatem. Quod & si magna ex parte effecit, ad mille etenim hominũ intra munitiones, partim occisos, partim debilitatos fuisse constat, centuriones tñ quos toto obsidionis tempore maxima uirtus reddidit saluos, omnia sunt tutati. Quassauerãt diu cõtinuis propè bombardarũ ictibus Veneti postremã, quæ admittẽdis præsidijs instituta erat, Gargetã uocant Ciuitatulæ portã, & disiectis propugnaculis, muriq́; summitate nõ leuiter corrosa, tãtus excreuerat in fossa ruderũ cumulus ut facile apparuerit Veneto militi futurũ adacta scalarũ multitudine murũ cõscendere, tam multosq́; uno impetu in resistentẽ ac mœnia defensantẽ hostem immittere, ut iusto prælio ꝑ ipsa muri latitudine res cominus gereret, quamobrem magistratus Brixiæ decreta oppugnatione præmiũ ascensuris ordine ꝑposuerũt, ut qui primus esset quadringentis, trecentis secundus, tertius ducentis, decem subsequẽtes centenis, alijq́; numero uiginti, denis quisq; aureis donaretur: tuncq́; tantis clamorib. tantis hinc inde illatis uulneribus, per horã est pugnatum, ut ascendentiũ ne & morti se obijcientiũ, an paucorũ audacissime mœnium defensioni inuicẽ succedẽtium, admirabilior fuerit uirtus inspectans dubitarit exercitus. Amissis tñ multis centuriones hostem repellere, diuturniorem ac perpetuã pati obsidionem parati, nisi ab multarum sustentandis tenuiter corporibus necessariarum rerũ penuria, ad famem esset peruentum. Qua urgente H inducias ea cõditione sunt pacti, ut nisi infra diẽ decimã subueniret Phil. cum armis abite permissi dederint munitiões: tunc Carmagnola postquàm opere perfecto cæteris uacabat curis, attentiorẽ adhibuit diligentiã, ne clausi minimũ quippiã acciperent cõmeatus. Fremebant interim, & magnis inuicẽ iurgijs decertabant, exercitus Philippi ductores proditam magis esse ductorũ ignauia, quã à perfidis ciuibus Veneto Brixiam, quàm in prõptu sit ab tanto exercitu recipi, si modo in ea re uterenẽ animis, quos inuadẽda Hetruria pridem ostenderant. Pergulensis aũt ira percitus ita aiebat, fossa munitum altissima, duplici uallo, eminentib. castellis coronatũ spisso milite frequentatũ, machinis, bõbardis, balistis plenũ perfringite uallũ, uel si durã materiẽ pugnis unguibusq́; nequibitis disijcere, acceptis ab auib. superuolare alis, præstaret mea sententia clausos per fœdera & deditas munitiones præsto educere probos uiros, quib. præsenti exercitui accedentib. futurũ est ut urbẽ recuperemus, Venetorũq́; copias aut fugiẽtes persequamur, aut ubicunq; consistant obsideamus clausas. Si enim diutius per uim liberare cõtendemus, hũc exercitum

hosti

A hosti offeremus diripiendū, quo sublato obice, aperta quaqua uersum uia Veneti Lombardia ocyus potiēt. Ad hæc ira excādescens Piccininus, ergo socij inaudito hactenus exemplo quæ nobis sunt munitissima abijciamus, illa postmodū quæ tenere nesciuerimus ab uictore exercitu per uim erepturi, quin me ducē, me sequant prima inferentē signa, quicunq; præstiti iuramenti, quicunq; honoris sui memores gratā Philippi operam cupiunt exhibere. Eū exhortatus & subsequi pollicitus Sphortia suos cōuocat, Piccinino aūt structa acie, in aggerē tantisper ferri cœpto, ut iaculis ab uallo peteret, & Sphortia, ut ductores alios qui circa Pergulensem hærebāt, induceret accessum differente, trās misso ponte Carmagnola emittere cœperat, qui Philippenses summouerēt, & cæteris in aciē descendere iussis cōspicit Piccininū, cū aliorū sequela esset destitutus, sese intra castra ocyus recepisse. Ea tunc destituti spe centuriones, qui oēs Philippēsiū motus de munitionū mœnib. ꝓspectabant Pilarē portā & Gargetā destituētes, potiusq; in uim fœderū dedētes, ab hoste recipi permiserūt, & intra secundū ueteris Ciuitatulæ orbē, clausi ali

B quot itē dieb. nullo fœderū respectu habito restitere, quousq; famis acerbitate coacti illā itē quemadmodū & primā reliquere potiusq; dedidere. Ad arcē exinde ab Veneto itū est, quā ingressus cū selectis quinquaginta peditib. centurio Placentinus, adiuuit à præfecto uiriliter defensari. Sed cū Veneti appulsis undiq; bōbardis, illā assidue quaterent, cōfracta exterior uetusti muri sponda, ad oppugnantiū munitiones corruit: qđ cū Philippo esset renunciatū, reluctanē præfectū arcē saluis ꝑ fœdera socijs dedere iussit. Sed primū ea Brixiæ munitionū oppugnatio mensem est ꝓtracta, qua ad finē perducta, Veneti maximo leuati onere Carmagnolā ad recipienda agri oppida iusserūt ducere. Sed primi omniū Salodienses, & cōtinentes undiq; populi, qui Benacū attingūt locū nullis coacti armis in potestatē uenerunt. Postq; itaq; copijs Philippi apud Brixiā coactis nec deletus fuerat, nec repulsus Venetorū exercitus, Martinus pont. Ro. dissidentes ad pacem perducere anhelabat. Quāobrem missus Venetias, summus uir, & præstantissimus Romanæ ecclesiæ cardinalis sanctæ Crucis, cum Venetos ad pacē satis inclinasset, Mediola

C nū est ꝓfectus. Eoq; curante missis partiū oratorib. ad pacē cōcludendā mandata habentibus, Ferrarię cōuentus est habitus. In quo tandē post tertiū q; inchoatus fuerat mēsem, sub ipsis Ianuarij kalendis pax his fœderū cōditionib. est cōclusa. Daret Venetis Philippus quicquid agri Brixiani, excepta ualle Camonica erat reliquū, illisq; ꝑmitteret agri Cremonensis ad perpetuā Ollij fluminis ripā, quę agrū Brixianū à regione respicit, latitudinē passuū quadraginta. Dux Sabaudiæ quę receperat oppida retineret. Ea adimpleri ꝓut ab oratorib. essent ꝓmissa & Philippi sigillis munita, solicitus cardinalis Mediolanū se cōtulit. Offendit uero cardinalis Philippū multa in Florentinorū superbiā inuehentē, qui se pōtificis & ecclesię honori, quieti, saluti cupientē Foroliuio disturbare uoluissent, pluribusq; Venetorū perfidiā execrantem, quib. non sit satis dolo ac fraude captā cū magna agri parte Brixiā retinere, ut reliquū agri, ut Cremonensis partem uelint per fœdera subripere. Et tñ tanti uiri grauitas sapientiaq; iratū principē nō sine ingenti labore deliniuit, effecitq;, ut quæ oratores sui Ferrariæ in cōuentu ꝓmiserant, ipse idibus Ianuarijs ap

D probaret. Sed cū missos ad oppida recipienda Venetorum magistratus se præsente cū ignominia repulsos uidisset cardinalis, Romā ad pontificē re infecta est reuersus. Tantæ Philippi mutationis causam fuisse creditū est, factas sibi occulte de quibus tñ Veneti exploratū habuerint, ab Amedeo duce Sabaudiæ pacis & fœderationis secū ineundæ pollicitationes. Mouisse tñ eum magis crediderim Mediolanensiū uoces. Illi em̃ de pacis factæ cōditionib. certiores redditi Philippū publico præter cōsuetudinem cōsilio adeuntes, multa in hanc sententiā uerba fecerunt: Tui Mediolanēses Philippe aduenimus, mādata exequi quæcunq; duxeris danda paratissimi, nec quicq; graue, durū, impossibile existimaturi, qđ nomini tuo decus, qđ rebus salutem, quod lætitiā tibi iocunditatemq; afferat. Hanc uero mentem, dispositionem, uoluntatem inesse nobis, & si opera hactenus quotiens nostri usus fuit ostendimus, tñ hoc tempore ideo uisum est corām memorare, quia maximis in rebus, quas pręsentia afferunt tempora, aut populi Mediolanensis opū magnitudinem, aut quoad ipsis uti possis, ignorare es uisus, qui post illatā ab Venetis ꝑ dolū, per insidias, machinationes, per fraudes, iniuriā, ad eā animi cōsternationem es perductus, ut impositū summa cū ignominia iugum patiens accipias. Quid em̃ est aliud munitissimas arces, frequentissima populis agri Brixiani oppida Veneto dedere, agri Cre-

monensis Ollij ripā permittere, quàm Brixiæ furibus, Cremonā largiri, quàm superbo ambitioso hosti, opprimenda, cōculcanda per uim Lōbardia anhelanti, stimulos, animos, cōfidētiā adderet. Enimuero si nullæ adessent tibi, uel quas habes copiæ ab hostibus sperneren tur, cedendū tempori tecū sentiremus. Sed cū magnū, paratissimū, florentissimū habeas exercitū, cui hostes lacessiti nusquàm congredi sint ausi, nihil aliud causæ reliquum fore existimauimus, cur infami & pnicioso fœderi acquieueris, quàm quod dandis lōgiori tempore exercitui pecunijs, facultates tibi addubitaueris defuturas, postquā adempta tibi Brixia, agitatas bello proximas ciuitates pendendis uectigalib. deterioratas esse intellexisti. At tibi sunt ingentes quib. uti possis Mediolanensiū pecuniæ, tibi solito opulentiora, si seruis credes tuis, erunt uectigalia, ut quas habes copias perpetuò retineas, & maiores cū libuerit cōscribere possis. Tantū oramus, nobis utere, & periculū facito, petulante'ne Veneti & Florentini augenda sub libertatis nomine sua tyrannide, an Mediolanenses solida, quæ sibi tua indulgētia adest libertate cōseruanda, sint ardentiores. Ad ea Philippus summa comitate paucis ita respōdit, ut belli culpā in Florētinorū superbiā, Venetorūq; perfidiā rejceret, se aūt diceret pro accepta à maiorib. quā imitari uoluerit, in ecclesiam Romanā pietate, ad eas rerū difficultates perductū esse. Quantū uero attineret ad fœdera, rē eò loci adductā esse, ut aut pax accipiat quæ offerat, aut nouū de integro bellū, sed maiore apparatu ineatur: proinde cōsulerent, dicerēt, opem qua possent se iuuare offerrent, sese fideliū suorū cōsilio obtemperaturū. Egressi arce Mediolanēses, cōuocatos cōciues quid cū Philippo egerint edocēt, hortanturq; ut in ea rerū difficultate benemerēti de populo Mediolanēsi, de nomine Lōbardo principi cōsilio opibusq; assistant. Multa inter eos eo in cōuentu sunt dicta, de Mediolanensiū dignitate, de Venetorū insolentia, quib. sit in animo nō modo Philippū tollere, sed Mediolanū Lōbardiāq; subiugare plurima atq; & tēpori parū accōmoda dixerūt plerique de prisca Mediolanēsiū potētia, indignū horrendūq; fore, Lombardiā Venetis insulanis cōculcādā per ignauiā, p auaritiā relinquere. Tandē uotis singulorum scrutatis Philippo respōderi placuit, bellū de integro Venetis inferret, Mediolanenses decē miliū equitū totidemq; peditū cōtinuata per quotannos stipēdia exhibituros, si urbis Mediolani uectigalia ciuib. administranda permitteret: quicquid uero tributorū ex reliquo principatu esset, sibi retineret, à quib. ipse statuisset ut antea gubernādū. Voluisse ferūt Philippū postulata Mediolanēsibus cōcedere, nisi suspiciosum natura principē deterruissent Palatinorū susurratiōes, periculosum fore asserentium, in eo qd' cū liberis populis gereret bello, illos tanq; libertate donatos publicis præficere munerib. Cū itaq; nec cōsultis accedere, nec illa palàm denegare cōstituisset, missos à populo qui deliberationē referrēt nūcios, ad Zaninū Ricciū repulit audiendos. Quamprimū aūt intellexerunt Mediolanenses, nō admissos esse ad principē nuncios, seruore quo ferebant extincto, ab inceptis destitere. Et Philippus oblatā æris uim, nihilo secius ingenio & artib. extorquere cōfisus, bellū instaurare meditatus est, & oppida arcesq;, ut diximus, reddi uetuit. Postquàm uero cardinalē sanctæ Crucis Romā petiuisse cōpertū habuit, ut auctos sibi aliqua ratione animos hostib. ostentaret, subitā in agrū Mantuanū incursionē fecit. Literis aūt quas cardinalis sanctæ Crucis Brixiæ agro excedēs dederat, in senatu lectis, cōciti ira Veneti bellū priore maius accuratiusq; occulte cōstituerunt gerere. Qd' uero pacis fœdere apud Ferrariā primū icto, nō paucas dimiserāt copias, quas Philippus mercede cōduxerat nouos cōquirere milites ductoresq;, & quos retinuerat numero ex Carmagnolæ sentētia diffinito, augere prima fuit cura, impetū postea in Mantuanū agrum à Philippensibus factū audiētes, cōsulto palàm facto decreuerūt Philippū bello omnibus uiribus conatibus persequendū. Reuocati in bellū Florētini, etsi pacē fessi optabāt, prima secuti sunt fœdera. Amedeus aūt Sabaudiensis dux, etsi elapso tēpore nihil gesserat memoratu dignū, renouādo huic bello intētius pmisit incumbere: cuius ductu Mōtisferrati marchio, noua cū Venetis cōtra Philippū accepit fœdera, Alexandrinā ciuitatē sibi uicinā, pro se pactus retinere, si qn illā Philippus amisisset, Orlandus itē Palauicinus, cui plurima essent in Cremonēsibus, Placētinis & Parmēsibus castella, Venetorū fœdera est secutus, & Genua extorres, bellū quod maritimo Alfonsi Aragonū regis auxilio, ut diximus destituti, terra cōtinuo gesserāt, solito acrius gerere promiserūt. Tantis tū circūdatus impliciusq; bellis Philippus triplici expeditione, primus lacessere hostem cœpit: classe enim in Pado apud Cremonam coacta, Turricellas cepit, castel-

A castellũ Parmensis agri, ostio Tari fluminis propinquũ, quod Veneti eo donati dudum tenuissent. & peditatu in Brixiæ mõtanis eqtatuq;, duce Angelo Pergulano, p planiciei oppida disposito, Brixiã infestabat. Carmagnola nanq; q sciret maiores copias in futurã æstatẽ à Venetis magno cum impẽdio cõparari, interim ad Patauinas Appani balneas, iterũ se cõtulerat, cõtractã ex casu eq, ut ostẽdimus, neruorũ molliciẽ sanaturus. Tertia & cæteris primo impetu felicior Philippi expeditio contra Genuæ extorres fuit. Nam Sphortia Genuã ducere iusso, optatã prius uictoriã, q̃ ille applicuerit, est adeptus. Thomas em̃ Fregosius extorrũ agrestiũq; numerosa manu, & Florẽtinorũ pedestribus equestribusq; aliquot turmis fretus, castra in uallibus Vulturi Pulcefræ & Pisanis diu habuerat, urbẽq; aliqñ oppugnare ausus multipliciter affligebat. Is Sphortiã aduentare intelligẽs, Abraã fratrẽ impigrũ iuuenẽ, ad Pulcefrę uallis exitũ misit obuiũ: interea Florẽtinorũ turmæ, ob pecuniarũ carẽtiã quas illi pacẽ habere cõsiliũ mittere neglexissent, partim insalutato Thoma, partim eo frustra renitẽte, magna ex parte signa deseruerãt: quare ad

B eã copiarũ tenuitatẽ peruenerat Thomas, ut q̃ die fratrẽ misit uix octingẽti apud se milites in castris essent. Id cũ in urbe esset renunciatũ, Genuẽses quos Sphortiæ accessus reddidisset solito audaciores, eruptione facta, Fregosios primo impetu fuderunt: Thomas, Baptistaq; frater cũ paucis fugiẽtes, Bauarũ, Rechũq; petiuere: cæteri oẽs eqtes pedites que q remãserãt, & agrestes numero sexcẽti uenerũt in Genuẽsiũ potestatẽ, præda quæ ex militũ impedimẽtis agrestiũq; rapinis, eò pridẽ cõtractis, fuit magna in urbẽ cõportata, & Sphortiæ accessus, ac diminuta ob acceptã cladẽ extorrũ extimatio, præsentẽ Genuæ statũ plurimũ cõfirmarũt. At Piccininus dispositis, ut diximus, ab Angelo Pergulẽ si p agrũ Brixianũ reliquis Philippi copijs, suas ipse ad Padũ duxit, & classe iussa descẽdere, Casale maius opimũ agri Cremonẽsis oppidũ terra & Pado oppugnatũ recepit. Inde traiectis copijs Brixillũ, qđ oppidũ etiã Pado alluit, undiq; oppugnauit. Eo per oppida ni unius ꝑditionẽ breui potitus, arcẽ cõportatis ex Mediolano Cremonaq; machinis et bõbardis die noctuq; quassauit. Quãobrẽ diruptis undiq; ꝑmuralibus ꝑpugnaculisq;,

C præsidiũ Venetorũ oppidaniq; cogebanẽ de ruinis quæ fossas penè cõpleuerant repugnare. Interea classis à Venetis armata in agri Mãtuani finib. Pado attrahebaẽ. Cui cũ Pisanus, Eustachius, Papiẽsis classis Philippi ductor, soluta Brixilli oppugnatione obuiã dũ efferet, Piccininus ecõtra oppugnationẽ noluit intermitti. Ipsisq; ductorib. ob eã sententiarũ diuersitatẽ animo abalienatis, & oppugnationi negligẽter insistentibus, missæ à magistratu Brixiano turmæ aliquot, clàm à Brixillẽsibus accitæ, classis quæ ap̃pinqua uerat auxilio oppidũ receperũt. Magnã exinde machinarũ armamẽtorũq; oppugnationi adhibitorũ iacturã fecit Philippus, quã maior paulò post est secuta: etenim recepto à Venetis Brixillo, Pisanus classe supra Casale cõtracta substitit, in quẽ Veneti subito nauigarũt. Maior nauiũ numero & robore armamẽtorũq; multitudine, ductoris quoq; & uirorũ peritia superior erat Venetorũ classis. Nã cũ triginta naues Philippicæ Venetorũ classi sex inerãt plures, cũ lõgiores amplioresq;, tũ castellorũ fastigio celsiores. Venetæ Frãciscus Bẽbus, equestris ordinis, uir maritimis in prælijs tũ ꝓbatus fortunatusq;, tũ

D etiã audacissimus, Philippicę Pisanus Eustachius pręerat, uir Pado innutritus, ubi unicã nauẽ prius bello Mãtuano, qđ Philippi genitor cũ Frãcisco Gõzaga Mãtuani genitore gessit, gubernasset, nec ullis prius postea'ue interfuisset prælijs, fluuiatili aut maritimo bello gestis, remigesq; & milites Venetę inerãt bellis maritimis innutriti, Philippicę Lõbardi, qbus uel raro Padũ lintribus traijcere cõtigisset: abhorret uero à scriptorũ usu galeoni nomẽ, q̃ eas naues fluuiatili adhibitas classi appellãt, suntq; naues ipsæ illis assimiles qttas Gręci dromones cõsueuerãt appellare: itaq; quales ij fuerint describemus: Oblõgas ꝓpte planis alueis fabricatas, qb. deuehẽdis flumine aut stagnis paludibus'ue, frugibus & mercimonijs utunẽ, naues binis, ternisq; & quãdo pluribus integũt tabulatis, & bina ꝑ puppi proraq; erigentes ꝑpugnacula, tertium in mali cacumine, in orbem ductum dispon ũt, sub caueę uocabulo ꝑpugnaculum, unde deni quãdoq; plures, si exigat necessitas, milites, missilia tela, sudes, lapidesq;, & palos ferreos in hostem mittãt, unaq; in naui milites, machinas, armamenta, & ipsos deuehunt cõmeatus, ut quã medio uideris in Pado hærentẽ ancoris, arcẽ munitissimum'ue castellũ, non nauẽ existimes. Classe ergo ad quartũ lapidem Cremonæ appulsa, Franciscus Bembus Philippicã cõspicatus,

structis terrestrium præliorũ more aciebus, primos octo galeonos in fronte positos cõcathenat. Pasinus itẽ structa pariter acie suis iussis in classe primoribus, ut sensim fluuio laberenť, & quamprimũ hostem pugnandi copiã facere uidissent, cõcitato remis cursu, quò naues amnis defluẽs deferebat, impetũ facerẽt, quò euersæ ut existimauerat nauea hostium mergerenť. Quamprimũ autẽ Pisanus in cõspectũ est factus, primi ex suis galeoni quatuor, datum negligentes ordinẽ, in hostemq; delapsi, uiam aperuerunt per cõcathenatos hostiũ galeonos. Inde proris e uestigio cõuersis, aduersum amniscursum remis superãtes, hostiũ puppes, si cęteri Philippenses in frõte pugnarẽt, petere intẽdebant. At Bẽbus eos qui prætervecti erãt galeonos pro captis ilico reputauit, suasq; acies ea ratione in orbem redegit, ut cũ Padi alueũ fermè cõpleret, tum desuper pugnantes, si incauti us in bellũ ruerent circũsistere posset. Pugna aliquandiu atrox fuit, in qua quatuor alios galeonos Veneti interceperũt. Aderat in ripa equo insidẽs Nicolaus Piccininus, suisq; quã operam & armis nequiret, cõsilio & clamoribus opẽ afferebat. Nam cum quatuor primos quorũ audaciã uociferatione laudasset, hostilẽ perfringẽtes classem, à socijs deseri prospexisset, alios ut uel ignauo ductore Pasino ꝓhibente sequerenť, ut similem facerent impetũ hortabať. Sed Pasinus suã hostiũ classi imparẽ esse tardiusculè intellexerat. Quare Venetis q in frõte pugnabãt, dimittendis ad inferiora galeonibus quatuor, quos ceperant intentis, cõuersa in hostẽ puppe Cremonã redijt, classemq; reductã e uestigio tumultuarie exarmauit: eam suorũ fugã cũ primo fieri cœpta est, intelligentes q primos gubernabant temerario impetu ꝓlapsos quatuor galeonos, illos armamentorũ plenos, in Pado reliquere, & in agrũ Parmẽsem cũ turmalibus excessere. Insecutus fugiẽ rem Pasinũ Bembus, cum subductas naues nusq; uideret, nouo pugnę generi obuiauit. Philippus nanq; Padũ apud Cremonã tribus castellis tabulatorum quatuor excitatis ea ratione sepserat, ut nullã fore tãtã crederet classem, quę aut urbẽ circũsisteret, aut in Lõbardiæ intima duceret. Eorum è regione urbis Cremonæ positorũ duo cum utranq; muni rent Padi ripã, tum palis altũ dimersis innixa in alueum ꝓminebant, tertiũ pro medio amnis cursu, spissis fundatum palis tantũ relinquebat utrinq; spatij, quanto nauis dextra læuaq; interlabens iactis superne lapidibus peterer. Bembus extremum, quod lõgius à ciuitate abesset, oppugnare aggressus, primo cepit impetu, minimũ itẽ negocij illi fuit mediũ capere, tertiũ tardius ideo recepit, quia custodes spe subsidij Cremonensiũ sustẽtati, pertinacius restiterunt. Cum tñ Bembus circundatum prima die, & uarijs tentatum modis obtinere nequiuisset, aliã de quarta uigilia pugnæ inijt rationẽ: etenim dispositis circũquaq; galeonibus, milites ꝓpugnacula, quæ malis supereminere diximus cõscenderunt, quibus fuit cura repugnantẽ de castelli tabulatis militẽ à defensione sudibus lapidibusq; arcere. Alios uero impigros iuuenes, scaphis lintribusq; Bẽbus imposuit, qui hoste superioribus castelli partibus in pugna, quę gereret cominus tutandis occupato, ignẽ facibus subiecerunt, cõsertasq; per obscurã noctem pugna, obsessi licet intolerabili telorũ iaculorumq; multitudine petebanť, quia tamẽ oppidanorũ eruptionis spe sustentarenť, oppugnationẽ in crepusculũ pertulere, tandẽ igne tabulata palis affixa corripiente, & Veneto raptim galeonos prælio subducente, obsessi præsidio excedẽtes, in oppidum cõfugerunt: cõsumptis igne castellis, eorũq; palis ne alia superædificari possent euulsis, Bẽbus uictoria abusus, haud quaq; tenui iactura militũ nautarumq; & remigum est affectus. Expositi nanq; in id soli, qđ Cremonam Padumq; interiacet, nullo ordine, nullo duce, ut quęq; uini quod in prælio epotũ erãt, aut uictorię calor tulit, dissipati sunt. Vnde Christophoro Lauellano, q præsidio Cremonæ imposito præfectus erat animos addidere, ut quod tutandis Padi castellis nõ fecerat, præsidium in dissipatam multitudinẽ immitteret. Illyrici erãt ipsæ turmę Dalmatæ agrestes, genus hominum nullius capax disciplinæ, qđ cum uino, cuius est auidum, incaluerit, sanguinem animam'ue amittat an retineat parũ curet. In hos delatus eques pedesq; Lauellanus, supra trecentos confecit subita occisione. Execratus gubernatorũ inobedientiã quos suo iniussu illos exposuisse diceret Bẽbus, classem in superiora perduci iubet, & castello, quod ad Abduæ fluminis ostia Pado imminet expugnato, per Ticinũ aduersо flumine nauigauit. Sed Papiæ appropinquãti solitudo undiq; cõperta & nimia in pauore quẽ aduẽtus huiusmodi classis facere debuisset, omnium taciturnitas, obtendi insidias suspicioso, ut Cremonam reuerteret,

A teret, suaserunt. Additus erat interea præsidio Cremonæ cũ cohorte Nicolaus Guerreri us, quod cũ Bẽbus ignoraret tot expositas copias, quot irruituro, ut pridẽ Lauellano ob sistere, & acceptã notã posse diluere existimauit. Sed maiorecꝫ sustinere possent pedites equitatu irruente, paucis amissis receptui signũ dedit. Æstate iã appetẽte, & copijs quas Veneti ingẽtes mercede cõtraxerãt, in agro Mãtuano paratis, Carmagnola ualetudine robo rata, ꝓfectus est Padua. Qui traiecto per Lagiseum Salodiumcꝫ Benaco, ad quintũ lapidẽ Brixiæ appropinquauerat, cũ Albericus Cunij comes, Perinuscꝫ Tortonẽsis, cui Turco est cognomẽ, ex Gottolengo, qđ oppidũ octauo à Brixia distat miliario mo uentes agrũ discurrerãt Brixianũ, in ipsascꝫ urbis portas delati, pabulatores ad quadrin gẽtos cũ iumẽtis & calonib. abigebãt. Erat tẽpestate illa, Brixiæ summa potestate à sena tu permissa, Petrus Laureanus, uir artibus belli pacisq; clarissimus, q̃ incursione hostiũ exaudita, equo inermis uectus nobis comitãtibus, Nazarea porta, rapidus se ꝓripuit, & inermes armatoscꝫ, ex decẽ milibus equitũ, q̃ tũ Brixiæ inerãt, passim hosti sine ordine, B sine duce cõspicatus occurrere oẽs cõtinuit, quoad accurrens inermis Perusiam Paulus Vrsinus, sese præsente arma indueret. Eum uero cum omnibus, qui tum aderãt numero ad trecẽtos, remota ab hoste, cuius tumultũ exaudiebamus uia circuire iussit, quoad me dia ab Gottolengo qua illi aduenerãt uia substitisset, exinde cæteros insano impetu por ta exeuntes hosti obiecit, iussitcꝫ ut hostes prædam sibi e uestigio futuros, pugnando eo uscꝫ distinerent quoad cęteri sequerent. Nec fefellit peritũ rei militaris prudentia, Albri cus nãcꝫ & Perrinus, dũ abigendis quos capiebãt occurrẽtibus intentissimi essent, uisis ab lõge hostibus, q̃ ipsos duce Vrsino excludere oppido intendebãt, nõ prius se potue rũt recipere, q̃ irruens à Brixia multitudo, ipsos fudit, Turcumcꝫ intercepit fortius relu ctantẽ. Capti sunt cum Perrino equites centum quinquaginta, Albricus effuso cursu ad alia Brixiani agri castella cõfugit. Ingressus ea die Brixiã Carmagnola ægre tulit, primũ post captã Brixiã secundũ equestre prælium alienis auspicijs gestum esse. Postq̃ uero omnia circunferendis æstate castris destinata queadmodũ ꝓfecturus mandauerat, pa C rata esse cõperit, ductores centurionescꝫ undicꝫ cõuocauit, & coactis Maio iam medio apud Brixiam quatuordecim equitũ, peditũ sex milibus, carriscꝫ, iumẽtis, fossoribus, & auxiliorũ tyronibus undicꝫ accitis, prima castra ad Montemclarum ea ratione posuit, ut maiores quæ in dies parabant copiæ cõuenirent, & machinæ aliacꝫ bellica armamenta carris imposita portarent. Consumptis ea in expectatione potiusq̃ obsidione aliquot diebus, cum oppidum natura soli & defensoribus munitũ capi nõ posset, auctus copijs Carmagnola Gottolengum petit. Inerant prędidio equites mille Philippi familiares, op pidũcꝫ Carmagnola unica expugnatione sperauerat expugnare. Sed qua nocte moue rat Monteclaro, se præsidio Gottolengi addiderant cum centũ cohortibus, Guido To rellus, Christophorus Lauellanus, & Nicolaus Guerrerius, qui quo tutius eruptionẽ fa cerẽt ac priusq̃ à tãto exercitu circumuenirent ad suos redirent, sine ostentatione taciti quiescebant. Dies erat religione celebris dñicæ ascensionis, q̃ in tẽpore ꝑ primũ æstatis sydus caumata incendebant. Facto itacꝫ in cõspectu castelli Venetorum exercitu, pars D abiecta incondite armis, solo sternit, pars ꝑ herbã fusa somno reficit lassitudinẽ, pars cu randis corporibus intẽta erat, pauci ductore Nãne Strocia equestris ordinis Florẽtino, quẽ marchio Ferrariẽsis ex fœderũ forma cũ equitibus quadringentis in castra miserat, stabãt in equis ad cõmissam in oppidũ stationẽ, cũ ad horã ferme nonã Philippẽses im prouisi erũpunt. Delatus in eos Strocia impetũ sustinet, maius tñ e uestigio apud eũ, q̃ ꝑ equitũ numero ferre posset, cõserit prælιũ, ut qui nec hostẽ reprimere enixus posset, nec cedere loco uellet, à cõferta hostiũ suorũcꝫ multitudine pressus, exanimis ceciderit. Excitus inde à somno inertiaq̃ Venetus miles turmatim accurrẽs, fractus fugatuscꝫ dis sipabat, quouscꝫ coactis ad Carmagnolã cohortibus, illata sunt signa, diu tñ Philippẽses sustinuere impetũ, & maiore q̃ cui obsistere possent ingruẽte exercitus mole, lituis q̃ tenore uictores ouãtescꝫ cõsueuere, receptui canẽtib. retrocessere. Amissis eo in prçlio eqtib. mille quingẽtis, Carmagnola tãdiu substitit, quoad expositæ itineri cohortes plu rimæ, quas interea Veneti apud Paduã cõscripserãt, cõuenirent, nouãcꝫ tũc mouẽdi & metãdi castra rationẽ exorsus est, singulis nancꝫ carrorũ bubulcis, qui magno prouincia lium sumptu contracti inerant exercitui, numero ad duos mille præscripsit, cui ductori

militiæ

militiue parerāt, ut cū mouēda essent castra facilior certiorq́; foret machinarum & com E
meatuum cōportatio, militumq́; quibus deuehendi impedimēta carris adesset facultas, plures essent in exercitu expediti. Metādi uero cū illis ratio hæc fuit, ut cum loca castris certo designasset spatio, cohortes positis in orbē carris exercitū clauderet, adhærerētq́; suis stabulādo singulæ illos ꝓ uallo, si quis ab hoste fieret impetus habituræ, insuper certiore loco, sine imperio pugnaturæ. Erāt uero multa in Brixianorū agro, parētia Philippo oppida & castella, quorū oppugnationē Carmagnola censuit omittendū, fore cōfisus, ut si Cremonā obsideret caperetq́;, oīa post tergū relicta sine oppugnationibus caperēt. Ollius amnis, Cremonēsem à Brixiano Mātuanoq́; agris disterminās, qua in parte Brixianos à Cremonēsibus diuidit, duobus iungit pōtibus munitissimis, uno secūdū Bergomēsis agri colles, Pōtoliū uocāt, altero in planitie infima, cui loco Bina est nomē. Hūc igit Carmagnola prius ideo statuit oppugnare, quia cōmeatus ex agro Mātuano in castra eò facilius perferrent, essetq́; uicinus Padus ꝑ quē minore ac fermè nullo cū labore aut periculo oīa oppugnatiōi & bella usui futura possent nauibus importari. Ex F
pugnatis paruo tēpore, sed maximis laboribus impēsaq́;, Binæ arcis pōte potitus, turres Bōbardis semidirutas instaurauit, ne illis ab hoste receptis reditu arceret. Castris postea secūdū Padi ripā, sexto ab Cremona miliario metatis substitit. At Philippus audita exercitus hostiū magnitudine, rebus suis timuit, quodq́; nunq̄ antea aut postea, tantis totq́; in bellis ut faceret adduci potuit, Mediolanēses corām allocutus est, p̄fatusq́; aduenisse tēpus, in q̄ ueros à simulatis recognosceat amicos, ut se oēs sequant quicunq́; rei militari erāt assueti, orat & præconis uoce edicit. Inde multis comitātibus, plurimisq́; ex Mediolanis ac Papia subsecutis, Cremonā cōcessit. Quā urbē cū applicuisset, emissum solēni pōpa exercitū, castra tertio ab hostium castris miliario iussit cōmunire. Coactæ tantillo in Cremonensis agri spatio copiæ, cæteras oēs numero superauere, quas superiorum temporum bella ex Italis cōciuerunt. Sociorum nanq́; populorū equitatus decē & octo mercennarij, peditatus octo milia fuere, & carrorum bubulcis agasonibusq́; ac fossoribus cum popinarijs & scortis numerosa imbelli turba omissis, collectitij ex agris oppi- G
dis'ue bellis assueti milites, alia sex uirorum millia sunt secuta, cum tn̄ parū tunc distans illorū Bembeia classis supra decē uirorum millia haberet. Erantq́; duodecim equitatus Philippi, peditatus sex uirorū millia, cū supra quindecim millia equites, peditesq́; illum Mediolano ꝓfectum, ut ostendimus, sequerent. Prima ut sæpe alias hoc tanto etiā in apparatu nouo emicuit Philippēsium uirtus. Qui aduentus Philippi nouitate animis erecti, certatim inter se audendum aliquid, q̄ imperatorem castris interesse hostes intelligerent, contenderunt. Carmagnola nanq́; ea ratione apud rus Sumum nomine castra erat metatus, ut cum nulla fossa, nullo prætereaq́; carrorum uallo, uasta in planitie munirī uiderent, tum maxime suum munimen in paulò remotiori fossa cōsisteret, riuo scilicet, q eā interfecans planitiem nulla in parte nisi per distantem stadijs tribus pōtem structā aciē in pugnā admitteret. Eductis ad pontem illum aciebus, Philippenses pauxillum substitere, expectantes si forte Carmagnola, quem nō dubitarent motus suos ex castris exploratos habuisse, in multitudine cōfisus ultra pontē decernere statuisset. Ipse uero structa H
acie in subiecta castris planitie trāsituris ultra pontē hostibus pugnandi copiā faciebat. Tandē cū Pergulensis Torellusq́;, ne sui pontē primi transmitterēt diu obstitissent, uicit Sphortiæ, Arditionis, Carrariensis, Lauellani & Mediolanensis Antonelli audacia, quibus p̄liū ultra pōtē cōserere aggressis, cęteri ordine quē semper seruabāt, partim in pugnā ruerūt, partim pontē subsidio tenuerunt. Pugnatū est ab nona diei hora, usq́; in summā uesperam, tantaq́; in soli ariditate, quam extremis, ut erant tunc Iunij diebus, ea substinet regio, exorta est pulueris nubes, ut caligātibus omniū oculis, nullo p̄terq́; uocis signo internoscendis ab hoste cōmilitonibus duci possent. Fuit eo die apud Sumū rus, summū utriq́; parti periculū. Fuitq́; liberū cuiq́; etiā mētiēti sine reprehēsione gloriari, signa hostiū pugnando petijsse, aut retentū equi habenis ductorum quemq́; intercepisse, cū multi ex Philippēsibus, qui suorum signa ad pontem petere credidissent, sese ad hostes recepisse tunc primum intellexerint, cum sedentem pro carris inermem turbam, ex alieno gentis uernaculo uocis sono recognouerunt. Signis tn̄ utrinq́; receptui canentibus pares discessere. Solitus autem dicere fuit Carmagnola, se qui plures ex suis pugnan

do,

A do,q̃ de hostibus manu captos,& reddito nomine recognitos,indignans dimiserit, sæ-
pius si ab hoste cognitus fuisset,intercipi abduciq́ potuisse:pariter Sphortię,pariter Pic
cinino,& singulis Philippensium ductoribus euenit.Lætatus his quæ in cõspectu penè
suo erãt gesta,Philippus fit certior Amedei Sabaudiæ ducis,& marchionis Montisfer-
rati cohortes circiter tres,quæ agrũ attigissent Vercellensem, ad portas usq; Mediolani
tumultu & pauore omnia impleuisse.Quamobrẽ relictis apud Cremonã stipendio mili
tãtibus,Mediolanũ est reuersus,facta potestate auxiliarijs quos adduxerat,cũ esset libi-
tũ in patriã cõmeandi.Reprimendo aũt tumultu,Ladislaum Guinisiũ,Pauli Lucẽsis ci-
uitatis domini filiũ,quẽ tunc ad sua cõduxerat stipẽdia,cũ una cohorte cuius pars dimi-
dia ex domesticis fuit,misit Vercellas.Carmagnola interim, q̃ tot proborũ militũ legio
nibus oppositis nequiret Cremonã obsidere,ad recipiendũ Casale maius retrocessit,ius
sitq; Bẽbum eò classem adducere.Insecutus aũt est Carmagnolã castra mouentẽ Sphor
tia cũ totius Philippẽsium exercitu roboris legione una, qui postq̃ clausum lectissimis
B aciebus hostilẽ exercitum nõ posse detrimento affici uidit,ad sinistrã flectens,Binã ob-
sedit,eaq; illico expugnata ac præsidio munita,in suorũ castra reuertit. Ea cõpertum ha
bens Carmagnola,ocyus signa in illum ferri iubet,quem cum euolasse ex itinere intelle
xisset,ad Binã ꝓfectos,arces breui oppugnatione recepit:quoniã uero Sphortia, eisdẽ
expugnatis arcibus,præfectus custodiæ captos turribus præcipitasse audisset,& ipse im
positos ab illo in Olliũ pręcipitauit.Inde Carmagnola ad Casalis obsidionẽ reuersus op
pidũ undiq; terra Padoq; tãto circundatum exercitu multis diebus frustra oppugnauit,
qđ quidẽ accidit,quia illud præsidio tenebat Antonius Pisanus, acerrimo uir ingenio,
q̃ cũ lectissimis quos de industria secũ adduxerat quadringẽtis pedinbus, ꝓ ipso uallo,
die noctuq; cominus repugnabat.Erat uero Carmagnolæ inefficacior oppugnatio,qđ
nullo circundatũ muro oppidum dẽsissimis muniebaſ eleuatioribusq; aggeribus: q̃ ag
geres cum à Bõbardis nullã acciperẽt læsionẽ,tum quassaturos oppidi domos, illarum
lapides uel exciperent uel præteruolãtes in castra suorum è regione posita cadere face-
C rent.Turris erat prælta portæ supereminens,quæ ducit ad Padum, ea Bõbardarũ qua
parte à fundamentis attollebaſ succisa, ictibus in subiectã fossam penè integra corruit,
de cuius ruinis,cum ter quaterq; pugnãdo repulsus esset Antonius, oppidani eo inscio
subitã fecere deditionẽ.Recepto Casali oppido maximas gerẽdo ei bello terra Padoq;
cõmoditates afferente,statuerat Carmagnola, ea ratione ad metãda in ripis Abduæ ca-
stra ducere,ut fluuio põte iuncto,in Mediolanensem agrum traijceret: cum tñ maximo
ad eã profectionẽ omnifariã rerum,præsertim cõmeaturum indigeret apparatu, pauli-
sper ad Casale resedit.Interea Philippus, q̃ sui inter se duces diffidebant, nullusq; alteri
quo se unusquisq; duceret diceretq; meliorẽ, subijci pateret,Carolum Malatestã Pãdul
fi Pisauriẽsis filium, omnibus permisso rei militaris imperio, præfecit ductorẽ : cõstatq;
multiplicẽ fuisse rationẽ,quæ Philippo id suaserit, tum quia existimauerit Pergulẽsem,
Sphortiã,Piccininũ,Torellum & Lauellẽsem,militiæ suæ primos,aut humili aut medio
cri natos loco, ipsi Carolo insigni ꝓsapia oriundo subijci patiẽtes rẽ suã cõcordes bene
D gerere,quã discordes pessundaturi erant:tum quia Mantuanũ Gonzagã,cui nupta esset
Paula,ipsius Caroli soror mulier præstantissima, in inuidiã suspicionẽq; apud Venetos
adducere sperauerit:tũ quia fuerit opinatus Brixianos, q̃ tẽporibus Pãdulfi Malatestæ
eundẽ dilexerant Carolũ,si qua dareſ occasio,eius ductu suasionibusq; ad rebellionem
perduci posse.At Carmagnola cognito Carolũ accepisse exercitum,profectionẽ ineun
dam esse cõmeatusq; in multos dies cõportari edixit. Id plerisq; fecisset diebus, Philip-
pensesq; armati diuersis quibus illum diceretur ducturum itineribus, in solis ardore in-
sidias struxissent,tãdem mouens Maclodium ducit castellum paludibus magna ex par-
te circundatum.Aegre id primo taciti tulerunt Philippenses, alter in alterum susurran-
tes,se nimis ab hoste sperni,cuius ea fuerit audacia,ut in tanta oppidorum, Cremonen-
sis,Bergomensis, & Brixiani agrorum frequentia id solum in conspectu penè suo per-
rexerint oppugnare. Postquàm uero pressas pudore uoces dolor erumpere fecit, tur-
matim fremunt conclamantq; omnes uadendum in hostem inepta fidentem multitudi-
ne,obuiandumq; accuratius,ne in oculis suis,uel debile castellum uincere occipiat, cui
postea nullus sit futurus labor, munitiora quæq; suo & Philippi diffisa subsidio expu-
gnare. Easdem uoces Sphortia, easdem Piccininus cæteriq; ediderunt ductores ætate
minores,

minores.At quibus ætas experientiaꝗ lōgior om̄ia attētius circūſpicere dediſſent,Per- B
gulēſis Torellusꝗ cōtra ſentire,arctā qua hoſtis impetēdus eſſet uiā,paluſtria quę in cir
cuitu eſſent itinera,pediti ꝙ abūdaret hoſtis,maxime ꝑuia memorare, proteſtari, orare,
nihil deniꝗ omittere,quo cū ignauiā metūꝗ oſtenderent abeſſe,tū exploratū certumꝗ
ſibi eſſe dicerēt futurū,ur qua die impetū feciſſent,inſigni clade accepta,hoſtem cui ſola
cōtatio poſſit officere,donarēt imperio Lōbardiæ.Intēderat Carolus oculos in Piccini
nū Sphortiāꝗ quos Hectoras appellaret.Hi licet multitudini pręliū poſcēti & ipſi aſſen
tiebanť.Carolo tñ ſententiā interrogāti reſpōdebāt,eū ducē imperatorēꝗ omnibus da
tū eſſe,diceret,iuberet, uel cæteros cōſuleret, ſi Philippi ſigna æquo ordine iuſſi eſſent,
uel præceſſuros uel ſubſidio ſeruaturos:minores cæteri ſentētia quā nō rogarenť præci
pitata Carolū impellebāt. Qui uocibus multitudinis adductus ,ꝓlata per tubicines teſſe
ra,Angelū Torellūꝗ ſigna ſequi,& exercitū ſubſidiarijs cohortibus claudere,Sphortiā
Lauellanūꝗ primas in hoſte acies ducere,Piccininū cū ijs quas elegiſſet cohortibus,me
diū ſigna præcedere,& Sphortiæ ac Lauellano adeſſe præſidio iubet,ſe uero liberū præ F
dicās futurū,leuis armaturæ impetitoribus adiūgit. Sed Torellus Pergulēſisꝗ magnā ſi
bi inuſtū iri notā rati cū lōge abdicati uiderenť à prælio,qď tātopere diſſuaſiſſent,in pri
mā ꝓuolant aciē,futurū uociferati,ut quā uerbis & cōſilio auertere nequiuerint cladem,
haſta & mucrone ꝓ uiribus propellāt.Eis facile aſſentiť Carolus,& Picinnino illorū ui-
ces ſupplere iuſſo,primus ipſe qď cōſtituerat in hoſtē iuit,Guido illū,Guidonē Sphor-
tia,& Pergulēſis,dehinc cæteri ſunt ſecuti.Obtorta inæqualiſꝗ qua ibať ad hoſtium ca
ſtra,erat uia,nullis agri ſeminarij coercita foſſis,qď hyeme paluſtria,quæ æſtate ſunt pa
ſcua,pleraꝗ illa adiacēt loca,uepres aliquā,biblus,ſcirpus,papiruſꝗ multā obtegūt par
tē,nec lōge eſt feracis agri patēs cāpus,in quē de uia pleriſꝗ locis aditū præbebat ſolida
paluſtris herboſitas.Poſita erāt in eo quē uiæ tortuoſitas paluſꝗ efficiūt agri ſinu Vene
torū caſtra,ad eā qua palus deſinit partē paluſtris circūdata,& quēcunꝗ palus peræſta-
tē exiccata ex caſtris in uiā præberer acceſſum, eundē aut ſucciſum foſſa munierat Car-
magnola,aut ſibi cū licuiſſet uſui futurū,obice ſepſerat tenuiſſimo.Delatus, ut oſtendi- G
mus,in primā aciē Torellus,obcæcatis,iam pugnādi ardore Carolo & Sphortiæ, quos
clauſerat,quos aperuerat Carmagnola aditus in paludē oſtēdit,& ſolū poſſe deū eā cla-
dē auertere ad ſuos uociferatus, in præliū qď leuis armaturæ militi peditatuiꝗ ſuccedēs
Carolus inchoauerat,furēs incubuit.Intētus prelio omnibus in locis erat Venerorū ex-
ercitus.Sphortia aūt quā primū in patēres cāpos exiuit,hoſtē,ꝗ Carolū Torellūꝗ pepu-
lerat reprimente,ſubſequiť Pergulēſis,& Piccininus eueſtigio ſigna infert:pugnabāt ea
in frōte audacter utriuſꝗ exercitus milites.Sed Carolus ſicur pugnā primus inijt,ita ſuo
rū ſtragis initiū dedit:cū leui nāꝗ armatura & peditatus quē incōdite præmiſerat parte
maxima interceptus fuit,ſumma tñ audacia pariꝗ innixi iuuentutis robore & Sphortia
& Piccininus,hoſtici exercitus mole repreſſa,loco nō ceſſiſſent,niſi diſpoſitis in palude
qui uepribus & herbidis ſtirpibus delituerat Venetorū peditatus , ab latere ab tergoꝗ
Philippenſiū equos baliſtis,quibus abūdaret,lanceiſꝗ ſuffodiſſet,ut Philippēſes qui in
frōte tāto premerenť exercitu , ad tutāda à peditatu latera aciē cōuertere ſæpenumero H
ſint coacti. Primus ut præceſſerat Torellus ab hoſte preſſus,per ſubiectam uiæ caſtriſꝗ
auerſam paludem,ſaluti ſuæ fuga cōſuluit, illū Pergulēſis & pleriꝗ minores ſunt ſecuti,
poſt eos Sphortia cohortibus penè integris prælio potius exceſſit ꝙ aufugit. Septus in
terim hoſtiū multitudine,cui nequiret reſiſtere Piccininus,cōglobato circa ſe iuuētutis
robore fretus,per obſeſſam frequentiſſimamꝗ uictis & uictoribus uiā, oēs ſternēs ob-
uios,in tuta euaſit.Capta ſunt eo in prælio Philippenſiū pari penè equitatus peditatuſꝗ
numero octo milia . Nec ulla ijs etiā qui euaſerūt ſalua fuerunt impedimēta,maximū in
militiæ ætatis noſtræ luxu pōpaꝗ detrimentū,ut cōſtet potuiſſe Carmagnolā illius diei
facinore,Philippū principatu eijcere,ſi & captos retinuiſſet,& milites ſignaꝗ ocyus ꝓ-
tuliſſet.Qui uero multos in eo exercitu odiſſet,om̄es habuiſſet notos,reuerſus in caſtra
neminem requiſiuit,maxima certe coniectura illum quā poſtea morti ſuæ maximā Ve-
neti prætēderunt cauſam,dedita opera oēs liberari curaſſe,potiuſꝗ ut uideri uoluit ne-
glexiſſe.Per eā nāꝗ noctē quæ ſecuta eſt,paucis qui abire neglexerūt,aut à uehemētio-
ribus partiū ꝓſecutoribus capti erāt exceptis,oēs ad Philippū redire ſunt permiſſi:quā-
ꝙ hos etiā mane ad ſe ꝑductos,cū uix trecētos eſſe uidiſſet, militiæ noſtri tēporis morē,
ut

A ut dixit secutus dimitti iussit. Vnicus ex tāto numero Carolus ab Mātuano Marchionē sororis uiro, cui se dedidisset, non sine admissi flagitij suspicione, retentus fuit: nec intulit Carmagnola, ut par fuit signa, aut ad premendā, obsidione Cremonā, uel iungēdā ponte Abduā est profectus, sed tanquā hosti de industria spatiū respirandi, copiasq́ instaurandi daturus, ad Brixianorū oppida quæ post tergū relicta erant oppugnanda, cōuertit exercitū. Interea dum tot impeditum carris sarcinisq́ exercitū paucis passuū milibus singulis trahit dieb. dū Monteclarū obsidet bōbardisq́ oppugnat, & machinis maximā instaurādo exercitui curam adhibuit Philippus. Nam cum iuuentus ductoresq́ salui essent, arma & equos facilime reparauit. Duos nāq; armorū fabros Mediolani inuētos fuisse cōstat, qui tot uirorū milia armauerūt, equos uerò ex omnibus tanti principatus oppidis ciuitatibusq́ & agris conquisitos, ad exercitū perduci Philippus curauit, ut amissum apud Maclodiū tanto cum periculo exercitū, prius instaurauerit, quàm Monteclaro & aliquot minoribus castellis cāpestribus potitus Carmagnola, Pontolliū cepisset,
B quo multorū dierū negocio uiribus expugnato, Vrcios obsedit: nec tamē eas oppidorū oppugnatiōes securus quietusq́ peregit Carmagnola, Piccinino & Sphortia prius ꝙ instauraret Philippus exercitū, aut castra illius, aut cōmeatū magno cum subsidio deuehentes, die noctuq́ impetētibus. Carmagnola Vrciorū oppugnationi intētissimo, Piccininus & Centurio nomine Brixianus, Pontolium quod castellū scirent paruo muniri prǽsidio, uiribus & ingenio recipere constituerūt. Longis itaq; itineribus profecti, Piccininus noctu ad primū lapidem in concauis uallium cōtinet cohortem, Brixianus paruo comitatus peditatu, in solis ortu subiecta castello diripit suburbia: tumultu inde ab oppidanis exaudito, prǽfecti illius prǽsidio nullas in ꝓpinquis Philippi oppidis copias esse exploratū habentes, effusis tanquā in latrunculos prædatoresq́ copijs, portas pandunt: sustinet impetū Brixianus, & pugna sensim in portam relata, cum suos hosti adeò immixtos cerneret, ut simul omnes aut oppido excludi, aut mixtos illud intrare oporteret, nuncium dimittit qui aduocet Piccininum: nec tamen oppidanos tam diu pugnan-
C do distinere potuit Brixianus, quin intra portā de qua pugnaret eleuatis subito pōtibus clauderetur prius ꝙ Piccininus aduolans opem ferret. Cum uerò circa eundē in castello etiā repugnantem cōglobati pugnarēt oppidani, Brixianus saxo turri demisso ictus interijt: cuius cadauer magnis precibus impetratū Piccininus asportās, iuxta illi ex Christiana religiōe persoluit. Accepta apud Maclodium clade intellecta Philippus, etsi uultu gestuq́ omni trepidus erat, tamē cum saluis ductoribus cæterā dixerit iacturam paruipendere, multa prudens industriusq́ adhibuit ruinæ impendenti remedia, quæ antea cōtempsisset. Nam & cōmunem sibi Venetoq́ hostem Sigismundū Boemum, occidentalem Romanorū Imp. designatum subsidio implorauit, Brunorium Veronensem Scaligerum, qui Venetos Veronam tenentes acerrimo prosequeretur odio, in Italiam cum exercitu dimitti postulans, & cum Amedeo duce Sabaudiæ datis Vercellis primaria regionis ciuitate pacem occulte constituit, & apud Romanum pont. Martinum quintum qui sibi afficeretur institit, ut à socijs populis pacem quibuscunq; posset conditionibus
D impetraret. Quantū uerò Philippus ingenio conabatur, tantundē impugnabat, ut plerunq; facere est solita cùm cœperit fortuna: quod eñ solidæ aderat spei, ductores ex suis nonnulli paruo post cōmissam aduerse pugnam tempore diem obierunt, Angelus Pergulēsis, Fabricius Capuanus, Siccus Montagnaneus, Antonellus Mediolanēsis. In qua infortunij tēpestate ea benignitate usa est secū fortuna, quod Zaninū Riccium sustulit, quo uteretur indignissimo consultore. Tunc in eam quærēdam pacem pronus pōtifex Martinus cardinalē sanctæ crucis ei deputat muneri, cuius uocatu suasionibusq́ coactis apud Ferrariā partis utriusq́ oratoribus, uariam cōstitit nō partibus ipsis bello cōtendēti bus modo, sed socijs inter se populis mentē esse. Florētini nāq; bellorū diuturnitate fessi pacē quæcūq; offerebat amplectebant. Sabaudiēsis dux q redijsse in gratiā cū Philippo dissimulās, oratores & ipse miserat, quæ peteret Philippus parū ob honestatē mutabat: & Veneti quos hinc uictoriæ & amplitudinis spes impelleret, inde accepta impensæ detrimēta, quæ per innouāda si illud intermitteretur à Philippo bella formidarēt suspectos redderet, aut bellū cōtinuare, aut Philippi potentatū per fœdera imminuere quærebāt, Per eos sex menses quibus ex paci cōstituendæ cōtentiones sunt protractæ,

etsi multa fieri prohibuit hyems forte anteactis asperior, multa in Cremonensi, plurima in Brixiano agris, oppida cepit Carmagnola, obtinuit tamē constās cardinalis pertinaxq; instātia, ut quas denegātibus ęquè ac petentibus declarasset partibus, cōditiones pacis, ex arbitrio in hanc formulā promulgaret. Retineret Veneti Brixiā, & quotquot in Brixiano & Cremonēsi agro cepissent castella, adderetq; Philippus quicquid Brixiani agri tunc retineret. Insuper Bergomū, cum agri ad Abduā pertinētis omnibus castellis, Leuco ad Larij lacus, Comi uocāt emissoriū, & Triccio in ulteriori Abduę ripa exceptis. Florentino nihil est additū, præter ius ptidē à Genuensi ademptū, insignia propria triremibus & nauibus imponēdi, quos ad eam diē Pisana deferre fœdus coegisset cum Genuēsibus ptius ictum. Socij pacis renouādiq;, si cōtigisset, belli sunt dicti, Veneto Ferrariensis, Mātuanus, Palauisinus, & Montisferrati marchio, ac peregrinenses in Parmēsi agro comites: Florētino, Senēses, & in Ligustica oriētali Genuę Riperia parui porētatus, nō nulli comites. De Lucensi Guinisio, cum sępenumero actū esset, placuit uerbo potius q̄ scripto trāsigere: illū scilicet cuius ea fuerit modestia, ut licet Ladislaum filiū permisetit Philippo militare, Florentinos ramē nullatenus læserit, amicè habendū: quamobrē petētib. Florētinis, ut Fregosi ac Flischi Malaspinæ nōnulliq; Ligusticæ eius oræ nobiles, in suis partibus censerenī, obstinatè renuit Philippus, eosq; ipse etiā amicè pollicitus est habere: expressum est item fœdere, ut uxorē cum filiabus Carmagnolæ trāmitteret Philippus, cōparatasq; precio uillas, & à fundamentis extructā in Mediolano superbissimā domū ab illo permitteret possideri. Pace ut cōtinebat formula, auidis ubiq; populis data, quiescebat Italia, q̄d multis anteactis seculis rato cōtigisse cōstabat. Relicta est tn̄ prę ter cardinalis intentionē, renouādi belli ansa & occasio futura. finium agri Cremonēsis castellorū quę Venetis adiudicata sunt cōtentio, cuius arbiter est ab utraq; parte dictus marchio Ferrariēsis, prodijtq; post parum in lucem pax quā à Sabaudiensi cū Philippo diximus occupatā. Etenim pace hac generali per impletas cōditiones firmata, Amedei filiam uirginem Philippus in matrimoniū accepit, & Vercellas impositis tūc primū Sabaudiæ magistratibus ostēdit esse illius ciuitatem. Quatuor autem tātummodo menses uixq; integros fuit Italiæ quies, quam, ut ostēdimus, nacta erat: nam Bononienses qui in illius uicini tot potētatuū belli tēporibus maximas cumulauerāt opes, nouos cōciuere motus prorsus detestādi, quas accepta à Romano pont. maxima beneficia à rāro scelere nequiuerunt deterrere. Erat ciuitatis pro Martino pont. gubernator, Ludouicus Alemādi patria Sabaudiensis, Roman. ecclesiæ sub titulo S. Ceciliæ cardinalis, quem dum aduenit Arelatensem archiepiscopum fuisse ostēdimus. Is ut ærariū maioribus liberatū impensis emūgeret uberius, Ludouicum Columnensem trecentorū equitum, & Ludouicum Seuerinatem sexcentorū, ductores missos fecit, quorū Columnēsis etsi repulsam ægrè tulit, quod tamē pōtifici sanguinitate iungebatur, nihil molesti ad ultionē est meditatus. Seuerinas uero cupidis rerum nouarū Bononiensibus opem tulit. Causas rebellioni pretēsas breui explicabimus. Bononia multis ante seculis in Schacesiā Maltrauersiamq; factiones bipartita fuit. prima quæ ab insignibus familiæ populorū cepit nomē in tres scissa est partes, Bentiuolios, Zambecharios, & Cannitulos, quorū Bētiuolij origine nobiliores, à Ioanne qui urbi per annū dominatus, ab duceq; Mediolani primo Ioanne Galeatio Philippi genitore superatus est, incrementū acceperūt. Zambechariorū familiā doctissimus iurecōsultus Carolus Zambecharius, potentiorē primus reddidit. Cannituli uerò à maioribus nullā accepere populi sequelā, sed ecclesię Ioanniśq; uigesimitertij pont. Romani pecunia fauoribusq; ditati, nouam & ipsi sectā quæsiuere. Antonius Bentiuolius patria exul, Romæ apud Martinū pont. honestissimè habebatur. Fratrum ex Cannitulis quatuor Baptista erat natu maior, ex Zambecharijs fratribus quinque, Cambius natu primus apud Philippū Mediolani duce ærario præerat, cæteri quorum Bartolemeus abbas maior erat, Bononiæ habitabant. Primus Baptista, qui opibus afflueret, & sese ac fortunas ferre nequiret, Zambecharios rerū inopes, & pōpæ splēdorisq; appetentissimos pellexit. His ab ciuiū qui & legati mores fastiditēr, & opes diripere cuperent, fauore confidentissimis rebellionem cōtra pontificē potentissimum suasit spes: quā postmodum inanem repererunt ciuitatū Imolæ & Foroliuij, quas eadem die secum rebellaturas opinati fuerunt. Resciuit coniurationē legatus, facilimumq; illi fuit

aut perfidos

A aut perfidos malè perdere, aut illis resistere, Bĕtiuolia factiōe uti erat ab amicis monitus aduocata, nisi magis perfidorū adulationib. q̄ dignissimorū fide testimonijs euidĕtissimisq; indicijs credidisset. Erat forte tūc Bononiæ summus uir & egregius Rom. ecclesię cardinalis Nicolaus Abbergatus, tituli sanctę crucis, q pace, ut ostĕdimus apd' Ferrariā cōstituta, ibi restiterat, rebus suæ ecclesię cōsulturus. Is quū Bononiĕsis esset ciuis, rem à multis cōpertam quæ propè uulgata erat legatū edocet, oratq;, ut cautus palatio se contineat, nec quenquā admittat inexploratū, fore præfatus, ut si saluus ipse palatium retineret, Canniuli & Zambecharij nullos concitĕr motus, ueriti ne hostibus suis Bĕtiuolijs se potentioribus arma publicè permittantur. Dies aduenit Kalend. Augusti, qua die promiserat legatus Carolum Ghiselerīū militaribus insignire: cuius rei causa cum omes ciuitatis primores de more acciti palatium ingressi essent, subsecuta est familiariū multitudo. Rogatus ad pompā cardinalis sanctę crucis nedum accessit, sed legati partes suppleturus, Maltrauersios Bentiuoliosq; omnes accessu prohibuit. Postquam uerò lauda-
B tiones plurimæ in cōuentu fuerūt habitæ, in quibus ornādo militi destinatis, tollebatur in cœlum legati uirtus, coniurati cōtra ac statuerant cōcupita perficere destiterūt, ueriti quicquam insidiarū strui à Bentiuolijs, quos accuratè accitos cernerent absuisse, profectiq; palatio cùm patefactam esse cōiurationem suspicarentur, maturandū censuerunt, & sole iam in occasum inclinato arma corripiĕtes, subiectam palatio prætorioq; aream occupauere, prælio illic conserto milites legati à multitudine repressi, sese intra palatiū receperūt. Conuenerăt eò armati Bentiuoliorū Maltrauersiorumq; factionis plurimi ciues à cardinali sanctæ crucis subsidio missi, quos cū legatus dimittere noluisset cōiurati perfractis palatij posterioribus ingredi conabant. Sed repulsi conatibus destiterūt, uiarumq; in aream exitus omnes obice muniuerūt, expectantes si fortè Seuerinas quē cōscium in agro expectantē admonuerant in tĕpore aduenisset. Is enim stipendio, ut diximus à legato dimissus in agro Bononiensi sedebat, simulans pecunias à Venetis, quorū stipendia sequi promiserat expectare. Vocatus autē à coniuratis accessu abstinuit, quia
C Nicolaū Tolentinatem timebat, qui ex Lombardia in Hetruriam accessurus in agri Bononiĕsis finibus morabaī. Ea fatigatus expectatione Baptista, & quia uideret rem parū ad uota succedere, Baldasare fratre saucio, æmulorū numero quàm extimasset maiore, complicū uerò minore singulis apparĕte horis, tempori, qua est astutia, sese accōmodauit. Et postera die legato fraude circunuĕto palatium ingressus iussit populi dominatū ab immissa multitudine acclamari, legatoq; direptam supellectilem ditissimam deplorāte electo, & magistratibus, Antianos uocauere, creatis, Seuerinas cum cohorte præsidio est acceptus. Rebus eò loci adductis, omia agri oppida castris, Petrio, Bolognesio, Plebeio, & Cĕtio exceptis, sese spōte populo dediderūt. Rescijt interea cardinalis sāctæ crucis effrenos debacchātesq; libidine Bononiĕses, Plebei & Cĕij, quæ castella ipse p episcopio teneret præsidio potiūdi auiditate, manus in eum uiolĕtas inijcere cōstituisse. Quamobrē monachi uestitu suo dissimili indutus, falsis portarum custodibus, Mutinā sine comite emigrauit. Titubauit illico Romādiola, rebellassetq; cū Bononiensibus ea
D prouincia, nisi magna affuisset diligĕtia Dominicus Capranicĕsis electus Firmanæ ecclesiæ episcopus, cui Martinus pont. Romanus acceptas à Philippo, ut ostĕdimus Forumliuium & Imolam ciuitates dederat gubernādas. Is nanq; nō modò fatiscentem Imolæ tumultum compressit, sed circunferĕti arma recipiendis Petrio & Bolognesio castellis, populo Bononiensi obstitit, copijs fretus raptim undiq; cōtractis, quasq; Carolus Malaresta fidelissimus ecclesiæ & pōt. in Arimino uicarius sibi misit. Erat, ut diximus suprà, motuū Bononiæ principio in agri Bononiĕsis finibus Tollĕtinas, pace sociorū Veneti & Florĕtini populorū cum Philippo cōstituta, Florentiā accessurus: quem quia requisitus Bononiensiū sequi stipĕdia recusasset, improuisus impetijt Seuerinas, pugnaq; pro tempore acriter est cōserta, Seuerinate ob prædam impigrè urgĕte, Nicolao ob salutem uiriliter resistente, tandem quod assolet, minorē maior pars superauit. Nicolao eñ cum paucis equorū uelocitate fretis, fuga prolapso, Seuerinas ingĕtē equorum armorumq; & impedimentorū prædam perduxit Bononiam. Per id temporis Florentini Castellione sunt potiti oppido, quod sub Apennini iugis, uallem Anomonis in Romādiola claudit. Possederat illud Romanorum pontificū permissione multis ante seculis gens Man-

freda,& superiori bello Philippensi Ludouicum Manfredū, qui cum eo oppido in Flo- B
rentinorū partibus fuerat, quia Philippo cupiuisse insimulatus erat, Florētini in carcerē
coniecerāt: nec tamen propterea Florentini aduersum id oppidū natura loci munitissi-
mum quicquā molesti prius intentauerūt, quàm pace sua cum Philippo, ut ostendimus,
firmata uiderūt rem ecclesiæ per Bononiæ rebellionem in Romādiola titubantē. Igitur
Tollentinatis facinore patrato Bononienses elatiore ceruice rem suā gerere occeperūt.
Sed pontifex potentatus ecclesiæ uires exerens, cōtractis undiq; copijs sex milliū mer-
cenarij equitatus, peditatus quatuor millium, florētē immisit exercitū, & prouinciæ gu-
bernatorem electum Firmanū, Iacobum Caudolā præfecit copijs exercituiq; ductorē.
Militauere in eo exercitu Michelottus Attēdulus, Nicolaus Tollentinas, Gatta & Brā-
dolin, Andreas Serranus, Frāciscus Piccininus, Ladislaus Guinisius, Sācius Carillo Hi
spanus, & minores aliquot equitum ductores: ex centurionibus uero Riccius Mōtecla
rensis, Vetula Cisternēsis, Venerius Barbianēsis, Galassus Vitrianēsis notiores fuerūt:
addidit etiam pontifex castris Antoniū Bentiuoliū, cuius ope & gratia, agri oppida nul F
lo cum negocio sunt recepta. Bononiensibus etiā pōtifex sacris interdixit, cerimonijsq;
omni diuinarum rerū beneficio ritúue è ciuitate sublatis: cuius interdicti ratio ea fuit, ut
quicunq; ex incolis arma induerent, aut sacris interessent, pro putrido & abiecto ab ec-
clesia mēbro haberentur: eademq; labe inquinādos censuit eos, quicunq; ex alienigenis
auxilio Bononienses aut ope aliqua prosequerētur. Etsi uerò qui inerāt ciuitati rebelliū
studiosi, spiritalem sententiā ea peruicacia spernebant, qua dominium pōtificis abiece-
rāt, maxima tamē populi pars paruit interdicto, nec erat ea ratione, & ꝓpter multa quæ
cōmittebantur nefaria ciuitatis forma, quippe in qua occiderētur multi, relegarētur plu
rimi, omnia ubiq; latrocinijs fœdarentur. Vastabat interea feracissimum cultissimumq;
& frequentibus ornatū uillis agrum pōtificis exercitus. Qui quū perpetua hyeme per-
seuerasset in castellis, nullā ad sextū lapidem reliquit domū, quam non uel à fundamen-
tis sustulerit, uel tegulis asseribusq; spoliauerit, qua ex materie casas stabulaq;, qualibus
in oppido est usus, sibi unusquisq; exædificauit, domorū iacturā, uineta cōsitaq; tertio in G
circuitu succisa milliario æquasse, uel propè superasse creditū est: quandoquidē agri Bo
noniensis pars illa arboribus uitibusq; in quincuncē redactis operta erat, & partim casis
extruēdis, partim pellēdis igne frigoribus, illa dissipari necessitas coegit: pugnatū est ali
quādo pro ipsis mœnibus, quæ scādētes Bononię extorres Bētiuolio studiosi urbe po-
titi essent, si integra affuisset in castris ductorū fides. Binis item castellis uno ad pōtē na-
ualium, Curticellam uocāt: altero in prominente ciuitati mōticulo ad magnę matris dei
ędem obsessa est Bononia. Tandē anno uixdum exacto fessi Bononienses ciuitatē um-
bra potius quàm re pōtifici dediderunt: pacti nanq; Antonium Bentiuoliū cum studio-
sis ut ante fore exulem, ius creandorū in urbe magistratuū prætore excepto, & ciuitatis
pari cū pontifice præsidio tenendæ, sibi reseruātes, cætera illi permiserūt. Lucido comi-
te cardinali Romano, ad eam legationē misso pōtifex copiss penè omnes dimisit. Quo
in tempore quū uita eiset functus Carolus Malatesta, uir, ut suprà ostēdimus, ingēti uir-
tute, treisq; reliquisset nepotes, Nicolaus Tollētinas, qui familiæ afficeretur tutādis pue H
rorum rebus, in agrum Cesenarē duxit cohortē. Per ea item fermè tempora, Volaterra-
ni malo & Florētinis, nisi tāta tunc fuisset in Italia ab armis quies, periculoso exēplo tu-
multuati sunt. Nā quū Florētini exhausti pecunijs proximo bello grauiora subditis tri-
buta imponere statuissent, uocatos ad se ex singulis ciuitatibus oratores, impositū onus
accipere recusantes apud prætorē teneri iusserāt. Erantq; eum in locū coacti simul Are-
tini, Pistorienses, Pisani, Volaterrani, & Cortonienses. Eorum unus Volaterris oriūdus
cui Iusto fuit nomen, temerarium facinus est aggressus: nanq; multa præfatus de iniuria
Florentinorū, qui acceptas principio in societatē ciuitates, parum duxissent in seruitutē
redigere, nisi eas pecunia exhauriant auarissimè imperata, cæteris suasit, ut referēdi mu-
nicipibus suis quæ audiuissent simulatione dimitti impetrarent & in patriam reuerte-
rentur: futurumq; dixit, ut consilia afferre solitū salubria tēpus amentes tunc impruden-
tesq; quid opus facto sit, instrueret. Dimissi eodem momento omnes etsi exasperatū ani
mo Iustum nō satis rectè de seruāda Florētino populo fide intellexerāt sentire, quid ta-
men moliretur ignorauerunt. Is in patriam reuersus multa in Florentinorū auaritiā cru-
delitatemq;

A delitatemꝗ apud ciues publicè eſt inuectus, inde paucis ciuium quibus eſſet ſanguinita
te aut amicitia cõiunctior conſilium aperuit, & multa de ciuitatũ oppidorumꝗ Floren-
tino ſubiectorum conſenſu mentitus, rebellionem Volaterranis imprudẽtibus perſua-
ſit. Armis itaꝗ à primorib. correptis, multitudo tributi odio per ſe cõcita ad primos cla-
mores & ipſa furens accúrrit, eiectiſꝗ nõ ſine cõuitio Florẽtini populi magiſtratib. Vo
laterrani libertatẽ publicè acclamauere: tum creati ex populo magiſtratus nuncios qui
Hetruſcos ad libertatem exemplo ſuo capeſſendam concitarent undiꝗ dimiſerũt. Sed
cõtra ac Iuſtus futurum prædixerat, quicunꝗ ad eam pertinent urbem Hetruſci, tumul-
tu exaudito popularìter accurrentes, inuentos in agris Volaterranos ciues cum agreſti
bus capiunt, uillaſꝗ diripiunt, & præda cum captiuis domum remiſſa, rebelles in oppi-
do obſederunt. Interea acciti undiꝗ Florentinorum milites per prouinciam in hyberna
diſperſi, & ſubitarij ex oppidis collecti, caſtra undiꝗ ad iuſti belli ſpeciem ſunt metati.
Anxios tamẽ ea res reddidit Florẽtinos maius quippiam periculi à ſubditis ſuſpicatos.
B Quare leniendis Volaterranorum animis priuſquã aliud excitaretur incẽdium, aut no-
uam eo extinguendo impenſam fieri oporteret, oratorẽ ad eos mittunt Pallantẽ Stroc-
ciam Honofrij filiũ, præſtãtem equeſtris ordinis ciuem. Is Gambaſum delatus oppidũ,
accitos ad ſe magnis pollicitationibus Volaterranorũ oratores, qui tamen publico ciui
tatis conſenſu acceſſerũt, faciliter in ſententiam adduxit, ut Iuſto ſceleris autore necato,
inuſtam populo notam delerent, eoꝗ pacto redirent cum populo Florentino in gratiã
perpetuò duraturã. Reuerſi in urbem oratores, ciuibus pauore perculſis ad eos cõfluen
tibus, prætorium ingrediuntur, quò poſtremus fermè omnium Iuſtus acceſſit, tum ora-
tores temeritatẽ illius palã & in faciẽ incuſarũt, qui perfidia & malignitate plenus men-
dacia exaggerando mẽdacijs, populum in id calamitatis perduxiſſet amentẽ: nec prius
uerbis finem fecerũt, quàm in perfidum ſtrictis gladijs delati ſunt, & populũ ultro pro-
ſecutum, ad placãdos perditi hominis ſanguine Florẽtinos impulerũt, Iuſto multis cõ-
foſſo uulneribus in publicum protracto, Volaterrani ſeſe Florẽtinis permiſerũt. Apud
C Bononienſes uerò etſi inerat legatus cardinalis, nulla tamen ſolito melior erat animorũ
quies, quin factionis tunc præualẽtis primores Canneculi & Zambecharij, alterutrũ pa
tria eijcere tentabãt: ſed cùm aduerſam factionẽ lętis id expectare animis intellexiſſent,
Floriano & Loiſio Griffonibus, qui eſſent utriſꝗ affines, ſequeſtribus in gratiã rediere.
Quod uerò legatũ qui ortas à principio inter eos diſcordias, de induſtria aluerat, huiuſ-
modi redintegrationem animorum ſuſpicioſam ducturũ ſcirẽt, ſcelus aggredi cõſtitue-
runt horrendũ, per quod & legati & aduerſariorum uiribus eneruatis, tuti redderentur:
ſimilem nanꝗ recens conſtitutã cum aduerſa factione pacem deſtinaſſe ſimulãtes, opti
mos quoſꝗ nulla etiam ciuitatis munera obire ſolitos in conſilium per uiatores uocãt,
ſelectoſꝗ ex ipſis meliores, nihil ſuſpicionis habituros rogandis in cõcilium cõciuibus
nuncios mittũt. Fuit uerò animus triginta numero ex potẽtioribus, quibus cum uel mi-
nima interceſſiſſet ſimultas, occidere: ſed cõpertum eſt poſtea multos qui bonis conci-
uium uerbis ſeſe paterẽtur adduci, retrahẽtibus filijs uxoribúſue, mala ſemper ab aduer
D ſarijs formidantibus ſeſe domi continuiſſe. Sex bonis allecti uerbis acceſſerunt, Eganus
Lãbertinus, Nicolaus Maluicius, Bagarottus Blancus, Maſſius Caluus, & duo alij præ-
ſtantes uiri. Eos quamprimũ aulam concilij fuerant ingreſſi Florianus Griffo ſummum
Vexilliferi magiſtratum gerens in remotiorem palatij cameram deſcẽdere iuſſit, qui in
ſpectante, & carnificibus iubẽte Ludouico Canneculo trucidati fuerunt. Aſſuetã tamẽ
ſuo infortunio inſpectandis eiuſmodi cædibus ciuitatem, ſolito mœſtiorem ea reddidit
crudelitas, omnibus cùm cæteros, tum maximè Eganũ præſtãti indole adoleſcentẽ, ino
pinata indignaꝗ obſidione cõfoſſos eſſe ingemiſcentibus, fuitꝗ eueſtigio per urbem à
nullo indictum magiſtratũ ferale iuſtitiũ, quale nullũ in ea urbe uiſum antè fuerat uel au
ditum. Abiere uerò quaquauerſum mœnibus etiã noctu delapſi ciuiũ plurimi ſangui-
nolentos perditiſſimorũ ciuium gladios formidãtes. Et legatus eo deterritus facinore,
omnia illos qui tanto ſeſe efferauerãt flagitio, in ſe eſſe auſuros timens Imolam ſeceſſit.
Qualis autẽ tunc erat Bononienſibus cum Romano pontifice, ſolo nomine pax, talem
propemodũ ſocij populi & Philippus Mediolanenſium dux inter ſe pacem ſeruabant.

Nanque præter finium Bergomensis ultra Abduam & castellorū Cremonensis agrorum E
quæ Philippo cū Venetis erant contentiones, occepit is exclusos à pace cōscripta, ut ostēdimus, Fregosios, Fliscos & Malespinas bello agitare, Genuēsibus primo, & postea Piccinino cōtra illos ducere iussis. Æstate enim quæ primū factæ pacis annum est secuta, Franciscus Spinula Ottoboni filius cū subitario exercitu ex Genua contracto, Segestri insulā & Moneliæ castrū, quæ loca Fregosij tenebāt furto aggressus recepit. Castrū uerò portus Delphini cui Flischorū inerat præsidiū expugnauit, ueniensque post cum exercitu Piccininus, mōtana Flischorum castella nullo munita p̄sidio occupauit, Caregiā, Turiliam, Montobium & Sauignonum: ductisque exinde copijs in Ioannem Loisium familiæ Flischorum primariū uallem Tarij, Varisium & castra Pontremulo subiecta, multis durissimisque obtinuit oppugnationibus: pari quoque oppugnationis ardore, multa Lunensis siue Torfei regionis Malespinorū castella subegit, & comites quibus Peregrinis erat cognomē, Placētinos incolētes Apēnini colles, astu cōtra fœdera captos necauit. F

BLONDI FLAVII FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLINATIONE Romani imperij, Decadis tertiæ, Liber quartus.

AR etiam per id temporis animorum inquietudo Florentinis erat, & quos bello fessos superiore oportuit quiescere, impulit eius urbis infortunium in motus principio quidē paruos, sed ut prudentioribus apparebat, maiores futuros, bellumque fatiscēs undique innouaturos. Paulus enim ex Guinisia gente Lucensis, quam sibi dolose quæsiuit patriæ tyrannidem triginta annis magna gubernauerat prudentia: in magnis enim qui per ea tempora Italiam uexauerunt turbinibus eam ciuitatem in pace tenuit. Is neque adduci unquam potuit, ut bello contendentium parti cuipiam adhæserit: neque largitione sumptuue abstinuit, auertendis prædonum cohortibus exercitibusque, qui ob diuitiarum famam irrupturi uiderentur. Omnium uerò, quos in tanta quietis diuturnitate pertulerit, molestissimus G fuit Braccius Montonensis, qui instigante populo Florentino agrum Lucensem prædatus, non prius illo excedere passus est, quàm ingenti donatus pecunia, tributarium sibi insuper in quotannos Guinisium fecit. Inde ergo occasione sumpta, magnates Florentini, Nicolaum Braccij ex sorore Stella nepotem sibi militantem subornarunt, ut se se ab eorum stipendio dimitti postularet, Guinisioque per simulationem ueterum auunculi cum illo inimicitiarum inferens bellum, tributa reposceret intermissa. Nicolaus igitur adolescens impiger acerrimique ingenij, auunculo, cuius in re militari gloriam æmularetur, quàmassimilis plerosque dies multa questus est de populo Florētino, qui beneficiorum auunculi, & exhibitæ ab sese ad eam diem operæ immemor, nullam amplitudinis suæ rationē habiturus uideretur: & tādem cū sæpenumero efflagitasset dimitti impetrauit, ac pecunia quam emeritus esset accepta, equitatui peditatuique, quibus cum militare esset solitus adiunxit, quotquot Florentiæ repperit dimissaneos. Postquam uerò abeundi facta est copia, Lucensem agrum improuisus discurrit, mittitque qui Paulo re- H nunciet sese defuncti auunculi gloriæ hæredem gestorumque conseruatorem, promissa etiam tributa repetitum iure optimo aduenisse. Consternatus animo ad eius mali nuncium Paulus, Florentinis epistolas scribit in eam sententiam querimonia plenas, ut illatam à Nicolao iniuriam ab illis qui stipendia penderent acceptam ostenderet. Ipsi uerò dimissum suo stipendio Nicolaum, quod in promptu foret, ostendere responderunt, & ciuitatis calumniam ornatis grauibusque uerbis depulerunt. Ex quo tempore Guinisius intellexit destinatum in se à populo Florentino bellum, sed interim uerba dari quousque pecunia exhauriretur. Quamobrem filijs repellendo hosti intentos esse iussis, ipse oratores ad pontificē Venetosque mittit, qui uiolatam pacis spem solēni ritu exhibitam, qui Florentinorū superbiam iniustitiamque querantur. Apud Philippum uerò Genuensesque & Senenses frequentibus nuncijs epistolisque instituit, ut opem ferrent, ut bellum suscipe- rent, in quo per Lucæ ciuitatis opportunitatem, & suarum pecuniarum uim facile foret, Florētinos proximi belli damnis impensaque ad summā opum tenuitatem redactos opprimere. Florētiæ uerò ad primum impetus à Fortebraccio facti nuncium, plebs quam

A magnatum consilijs lateret, non solum Lucensis incommoda moleste nō tulit, sed quod illa sine populi Florētini calūnia aut periculo incidisse existimauerit iocūdè accepit, futurum ratu ut uicina ciuitas, intus extraq; à tyrannulis lacerata, facilè postmodū suo adsum gereretur imperio: ciuium autē rempublicam administrare consuetorū, pars Guinisio ob largitiones affecta, Fortebraccij audaciam tanquam suspicione doli à Florētino cōmissi nō carituram damnare, pars iudicare oblatam occasionem potiundæ urbis uicinę nullatenus omittendam, pars à nouis motibus à quibus maiora reipub. mala impēdere prospiciebant, contendere abstinendū. Sed cum interea militum nulli stipendia facientium latronumq; prædæ inhiantium, magnus apud Fortebraccium numerus esset coactus, plurimaq; is agri cepisset castella, illexit auidam concupitæ dudū urbis multitudinem belli, ut rebātur, semiconfecti spes, & paruo magnatū negocio Florentinus populus bellum suscepit. Id cum ex more sancitū esset, legebātur ad Fortebraccium Senatus decreta, bellū quod sua sponte Guinisio intulerat, ut gereret in posterū pro populo Flo-
B rentino. Conscriptusq; stipēdio Bernardinus Vbaldinæ gentis Florentinæ, patria dudū electæ, uir impiger cum cohorte in castra mittit: missus est & plurimus partim stipēdia faciens, partim ex subiecta Florētino Hetruria collectitius peditatus: at Guinisius postquam pontificem Romanum, Venetos, & Philippum illatam miserari iniuriā, eorumq; neminē subsidium opēmue aliam afferre nunciatū est, apud tremebūdos suo ipsius exemplo Senenses, sedulo instat, bellū ipsi ostentent, quod aut Florētinos ab eius oppressione auersurum, aut Philippum Genuensesq; in illos crederet impulsurum. Facile uerò fuit cōmotos animis in ipso belli initio Senenses impellere, quibus esset exploratū, Florentinos Luca in potestatem facta eundem exercitū, eadem arma nō prius deposituros quàm Senas etiā subegissent. Magistratu itaq; cui summa rerum est demandata creato tentari placuit Florentinos, Venetosq; per oratores: hos, qua mēte animoq; laturi sint si forte Florentinis bella uicinis per ambitionē opprimendis, ex bellis serentibus resistere pergerēt: illos, si forte ostensum ab eis bellū, pacem Lucensibus dare posset. necubi satis
C felix fuit legatio. Antonio nanq; Petruccio, quē Senenses acri ingenio uirū miserāt Florentiam, magna cum uerborum modestia est responsum, nihil populū Florentinū prius intētasse, q Guinisius ab iniecta calumnia Fortebraccij in se impulsi, ad minas omniūq; Italię potentatuum in eos concitandorū uesaniam proruperit. Veneti uerò duobus qui ad se iuerāt oratoribus responderūt, etsi populi Senensis libertatem cuperent saluam esse Venetus, nihil tamē ad se pertinere quid cū socio sibi populo Florētino illi agatur, quoniam in fœderibus pridem ictis pro Florētini socio Senensis fuerit ascriptus. Forte tunc factū accidit in Venetis eo admirabilius, quo ducū reuerētia apd' illos intemeratior fuerat ad id tēpus. Andreas etem Cōtarenus perpetuæ phrenesis morbo laborās, cum præfecturæ sinus Adriatici, quā ambire dicebat, spe ab omibus destitueretur, in adolescētes incidit patricios q iocabūdi culpā repulsæ illius in Frācíscū Foscarū principē reiecerūt, adieceruntq; nullā sibi obtinēdæ petitiōis spē sub eo principe reliquā fore. Is morbo ab iracūdia ingrauescēre, obcæcatus furore, ducē in sacrā Marci ædē ad rē diuinā descēdē-
D tē p secretioris alloquij simulationē adijt, & oratorib. Senensiū, quorū princeps medius incedebat, modestē cedētib. exeruit quē ueste abscōderat cypresseū pugionē, uulnusq; in guttur destinatū dedisset, nisi oratorū alter eleuatā imprudēter furiosi manū ocyus retrahere aggressus male cōprehēsam auertisset, & ab gutture in genā prelū ascēdere coegisset: tū patritijs q sequebant frequētes clientūq; & apparitorū quæ præcedebat turba, cruentatū circūsistētibus ducē, furiosus à fuga quā præceps parauerat retrahit, & manu euestigio trūcatus de palatij fenestris laqueo suspēsus præcipitat. Fortebraccius interea Vbaldinusq; Guinisiū premebant minoribus quibusq; agri castellis arcibúsue occupatis. Senēses aūt oratoribus in patriā reuersis publicè priuatimq; mœsti attētius sibi pspicere cōstituerūt. Primū uerò omniū Antonio Petrutio impigrè accipiēti atq; etiā ambiēti datū est negociū, ut delatis Romā quas Guinisius miserat pecunijs delectus q̄ posset maximos haberet, curaretq; milites Lucā nauibus importari. Fecit id sedulo Petrutius, odio plus quàm Senensis in Florentinos redundans. Alios item delectus curauit Guinisius haberi Bononiæ, ubi Rainerius Frosinas Perusia extorris, Ludouicus Canis,

minoresq; aliqui magno æris impendio conscripti integrā & dimidiam coegerunt co- E
hortem. Apparebatq; Guinisium nullo etiam accedēte sociorum fauore, rem suam per
se satis tutaturum fore. Cùm uerò difficile ac periculosum nimis uideretur, paucas huius
modi copias per Bononienses Mutinensesq; Apenninum, cuius omnes saltus præsidio
teneret Fortebraccius, traducere, aliam tentari placuit uiam, quæ etsi lōga erat, diuertē-
do tamen ab Lucensi obsidione Florētino efficax credebatur. Si nanq; dextra secundū
Apēnini colles duxisset Frosinas in loca quæ ab Aureolo Fotoliuiēsi in Arretinos Cor
tonensesq; centū uiginti passuum milibus possidet Florētinus, aut multa cepisset oppi-
da, aut Fortebracciū Bernardinúmue, ad illa tutanda copias ducere, & obsidione Lucā
leuare cōpulisset. Sed quū applicatæ Aureolo copiæ, oppidū improuiso impetu oppu-
gnatum capturæ uiderentur, Rainerius ad Florentinos defecit, & copiarū quod erat re-
liquū sublata ulterioris profectionis spe breui est dissipatū. Fuit ea clades Guinisio ma-
gna, hostibus suo ex detrimento copiarū adauctis, & spe ulterioris subsidij pecunia cō-
parandi ea ratione sibi inde præcisa, quod posthac uereri cogeretur, ne in alios incideret F
fraudulentos. Vrgebāt uerò asperiori in dies obsidione Lucam Florentini. Nam cū por
tis singula opposuissent præsidia, cōmeatu quo oppidanos intercluderēt, tū urbis mœ-
nia turresq; adactis fossæ supercilio bombardis quatiebāt, diuisisq; bifariam castris par-
te una Vbaldinus, Fortebraccius altera adiuncto sibi Frosinate, operibus intentissimi
erant, fiebant tamen crebræ ab oppidanis eruptiones, & Guinisij filijs strenuè militaria
obeuntibus, ciuitate quoq; Florentinū acerrimè exosa, certior Lucensi retinēdæ, quàm
Florentino capiendæ urbis spes constabat. Maritimas etiā Senensis Petrutius submisit
Guinisio copias, Cathelanis ex Hispania piraticā exercere assuetis mercede conductis,
qui triremium sex nauigio Pisanum portū adiacentiaq; hinc inde littora infestarūt. Vn-
de sublatis maritimis subuectionibus & in castris Florentinorū erat penuria, & illis cō-
meatu replēdis, Pisas, Florentiā & alia Florentino subiecta Hetruriæ oppida oportuit
exhauriri. In ea obsidionis lentitudine, expertū crebra, sed debili eruptione hostē For-
tebraccius Frosinasq; spernebant: Hincq; solutiori disciplina cōtinebant copias. Id cō- G
spicati è mœnibus oppidani selectis ex ciuitate impigris quibusq;, & mercenario pedi-
tatu equitatuq; adesse iussis, duos mille armatos per noctē cogunt, sub ipsumq; solis ex-
ortum erumpentes tanta in Fortebraccij & Frosinatis castra incubuerūt procella, ut du-
ctoribus in fugam conuersis nusquam loci fuerit repugnatum. Ventū erat ad magistra-
tus Florentini populi prætorium. Isq; hostibus parietem ut perrumperent obtundenti-
bus, de supremis ædibus opem uociferās ab exercitu efflagitabat. Bernardino aūt, quā-
primum obsessos erupisse uidit, aciem in patentem urbis portā ducente, pedem retule-
runt Lucenses, & bombardis quatuor in urbem raptim tractis, multisq; abductis cum
præda militibus, sese intra mœnia incolumes recepere. Cathelani item cum ostia Arni
quandoq; ingressi, quando immissis per stagna & paludes lembis, agrestes armentaq;
Florentinorum abegissent, Liburnium sunt delati, & nauim onerariam, quæ sub ipsam
arcem reducta fuerat, remulco tractam, oppidanis arcisq; custodibus enixè reluctanti-
bus abduxere. At Florentini postquam Guinisium neq; obsidione, neq; oppugnationi H
bus domare, aut ad deditionem perducere quiuerūt, modum intentarunt oppugnatio-
nis aliàs inauditū. Auserim nanq; qui fluuius urbem præterlabitur, quo tempore effusi
immodicè in Apennino imbres illum auxerant, immittētes urbem submergere sunt co
nati. Curauit id opus Philippus Brunalicis ciuis Florētinus, maximo uir ingenio, qui su
perbissimū in sacris Reparatæ ædibus fornicē absq; cētrico substētaculo, ad summū usq;
perduci, primus edocuit & curauit. Is regionē cōtēplatus, insani operis fossas, ab flumi-
nis alueo, q cōtra ciuitatē est, perduxit ad proximos torrētes, qui in Auserim deriuati &
fluuiū ipsi augebār, & currētes illius aquas impetu suo remorati in mœnia retorquebāt.
Aliāq; fluminis inferiori in parte claudēdi, ut tumefacta alluuio urbē inūdaret, instituit
rationē, quā cū inefficax fuerit duximus omittēdā. Expauerūt primo deductorū in se ri-
uorū aspectu Lucenses, & aggerib. circū muros cōportata populariter materia adauctis
intumescētes aquas obstinato tridui labore à mœnibus repulerūt. Tandēq; cū aquas ad
summū pductas, aggerib. suis inferiores esse cernerēt, liberatos ea solicitudine animos
ad aliud

A ad aliud facinus cōuerterūt, & Fortebraccium Fronisatemq; uidētes eo in spacio quod
Auseris alueū & nouos interiacebat riuorū aggeres castra habere, eruptione facta per-
fringunt opera, ut aquis patētes campos cōplentibus, alluuio nouum aggerē muris ad-
ditum destituerit, & castris mutatis cōpulsus fuerit recedere Florētinus. Appetebat tūc
hyems, & obsessis atq; obsidētibus à prælijs oppugnationibusq; quies erat. Senēses ue-
rò, quos Lucensium oppressionis ureret cura, cùm soli pro illis bellū suscipere nō aude-
rent, Philippū Mediolani ducem, Genuensesq; in id propellere satagebāt: eorum nanq;
iussu Antonius Petrutius Genuā se contulit. & multis apud Genuæ primores illis cōtra
Florentinū instigandis uariè intētatis accessit Mediolanum, ubi plerosq; dies occultus
fuit, à Philippo iussus, qui Venetos Florentinosq; oratores Andream Contarenū Lau-
rentium Medicem apud se habentes latere uoluerit, sese aut requisitum, aut spōte sua de
asserēda Guinisio ope aliqualiter cogitare. Quamprimū uerò intellexit Philippus, à Pe
trutio omnia quàm essent spondēte maiora: quantum esset æris quod Guinisius Senen-
B sesq; bello possent impendere, illico in illud procliuis redditus, Franciscū Sfortiam ad-
monuit, ut sese Petrutio facilē exhiberet, dimittiq; obstinatissimè postularet. Intereaq;
Philippus dum Sfortiam Lucensi dare studet, Venetos Florētinosq; quod exploraturi
aduenerāt magna uerborū pompa cōtendit reddere certiores, nihil esse institutioni suæ
contrarium, nihil desiderio aduersum magis, quàm belli etiam uictoriæ propositā spem
habētis anxietatibus ultra implicari: proinde cōstituisse, quos habuisset ad eam diē du-
ctores bellorū, quo quisq; ordine mereri cœpisset, missos facere, & pactione cum Petru
tio clandestinè inita, Sfortiā in publicū efferre iubet, sese qui ociū desidiosamq; Philippi
pacē oderit, Beneuentū patriam & regnum Apuliæ bellis cōtinuò nouatis scatens, pe-
tere cupientissimū, peropportunè à Philippo dimissum esse. Accipiūt illico emerita sti-
pendiorū æra Sfortiani milites, repetūt publica admoniti buccina opifices, quas quisq;
cohortibus crediderat pecunias, perplexos ea res animo reddidit socios belli popu-
los, quibus esset suspectissimū Philippi ingeniū. Quoniam autē Sfortiæ ætas & proposi
C ta in Apulis, si eò se cōtulisset, spes maxima amplitudinis, ea simillima uero facerēt, q; ni-
mis ambo cupiebāt populi futurum facile crediderunt. Veris itaq; quod iam aduenerat
principio, profectus Mediolano Sfortia cohortes peditatumq; in Parmensibus cogere
simulans, sub primis Apennini collibus subsedit, adeuntesq; dimissos de industria à Phi
lippo diuersarum milites cohortium, in communem, ut dicebat, fortunam accepit. Cō-
uenerunt ad eum Veneti & Florentini, populorū ac Guinisij oratores, hi ut dissimulans
properaret, & necessariā laborātibus opem ferret, illi ut à Philippo dimissus, ad sua con-
duci, stipendia cōsentiret. Fouit eos pari spe Sfortia, quousq; Philippus Venetos consi-
sus quieturos, quippe quos intelligeret nihil ab eo suspicari cōtra fœdera factū esse, fecit
traducēdi in Hetruriam potestatem. Tertium Sfortia in Parmensibus exegerat mēsem.
Quo in tempore Florentini Venetos renouādo bello duros renitentesq; uidentes, no-
tissimam Philippi machinationem intelligere dissimulabāt: attamen delectibus q; ma-
ximis onerosa habitis impensa & castra auxerāt Lucensia, & saltus Apennini Parmēses
D à Lucensibus dirimētes, frequenti ubiq; præsidio obtinebāt. Sfortia autem Pōtremula-
no saltu cum tribus paratissimis cohortibus peditibus octingentis traiecit in Ligusti-
nos & prima in Carfagnanæ uallis summitatibus fecit castra. Ibi Fortebraccio saltibus
arcēti cōgressus eum facile repulit, & aggrestibus Guinisio studiosis castella dedētibus
Carfagnana ualle illico est potitus. Tum Florentini eum tanquam imbrem supernè im-
minentem declinantes, soluta obsidione Luca in ripæ fractæ collē, qui medius Pisas in-
ter & Lucam natura loci esset munitissimus exercitum reduxerunt. Deductis in cāpos
copijs Sfortia non prius urbem Lucam introduci est passus, quàm opposita portis Flo-
rentinorum præsidia, magno expugnata militum Lucensiumq; ardore recipit incen-
ditq;. Ingressum urbem ouans excepit Guinisius, quod tamen ciuitati obsidionem per-
pessæ diutinam grauis esset exercitus, in hostem duci placuit. Cùmque essent qui ca-
stris hostium castra contenderent conferenda, Sfortia in Pistorienses, eo duxit con-
silio, ut in destituta militum præsidio frequentiq; uicis & Castellis regione ditaret ex-
ercitum, simul hostes coactas in ripa fracta copias auertenda à Florentino agro uasti-
tate compelleret superare. Appulsis itaq; Bugiano copijs Ladislao Guinisio Pauli filio
comitante

comitante castellū cinxit, cuius suburbia ui expugnata & prædæ militibus exposita incēdit:inde castris ad Pisciæ mœnia metatis,oppidi omniū regionis opulētissimi illo breui potiturus uidebat,cum sublatis derepente signis retrocessit.Multiplex illius recessus Sfortiæ fuit causa, quæ altiusculè repetita edocebit,id bellum maioribus ꝙ quæ illo apparuerint tempore machinationibus gestū esse.Expugnatis,ut ostēdimus pręsidijs quę Florentini Lucensium opposuerāt portis,Sfortia ingentē pecuniæ uim,& secūdi semestris fœderum innouationē petere cœpit, & cum Guinisius respōdere distulisset, easdē ille postulationes apud Bugianum fecit: fuit uerò in concedēdo tardus renitensꝗ Guinisius,ægre enim id impendiū faciebat,quippe cui assueto quieti & seruādis frugalitate opibus,multo minor esset opinione omnium auri cumulus. Interim Florentini ingentē pecuniæ uim, & continuanda in annos stipēdia Sfortiæ offerebant,ad eamꝗ petitionis modestiam descenderāt, ut si etiam sua recusaret stipendia, saltem institutū in Apuliam continuaret iter,ingentem æris summā in pręmium ab se itinerisꝗ uiaticum habiturus. nec tamen ideo abstinebāt,quin Guinisio suadere conarentur, ut Lucā in Sfortiæ potestatem breui futuram,secum permutaret,castella pleraꝗ in Romandiola & auri summā in præmium percepturus.Quę cùm rescisset à Guinisio Sfortia,renunciauit Philippo.Is uerò prius damnare cœperat hominis auaritiā,cui nō fuerit satis fortunatū & capitis periculo liberari,ut liberatrices etiā copias alieno sumptu ali quęsiuisset.Quare bis auditis quæ Sfortia renunciauerat,magnā de Guinisij fide suspicionem cœpit præ se ferre. Tādemꝗ Petrutij uerba , de ingenti illius gaza multorū sermonibus sæpenumero confirmata uoluens animo,ab indignitate & suspicionibus in odiū est cōuersus, & tantis illū, quibus uideret indignus diuitijs,statuit spoliare. Sed cùm eam ob rem si incautius esset intentata,infamiæ labem,& simul belli à Venetis renouandi periculū imminere cognosceret, consilium cepit in quo & utrunꝗ uitaret incommodū, & Sfortiæ exercitusꝗ illum secuti cōsuleret opulentię.Admonitos nanꝗ eius consilij Sfortiā,& Senensem Petrutium iubet quamprimū aliquod de Guinisio apparuisset suspectæ fidei indiciū,curarent ne quid afferret hominis auaritia detrimenti: & Sfortia Florentinos postmodū pecunia quam offerebāt exhausturus inde abiret,inducias in aliquot mēses pactus.Florētini autē per id temporis auertenda quā timuissent ex Lucensi bello calamitate ingenio usi erant, & licet magnis,ut ostendi, pollicitationibus Sfortiam Guinisiumꝗ conati essent ad partes suas pellicere,illis tamen in odium inter se dissidiumꝗ adducēdis,epistolas disseminauerant confictas, tanquam serio missas, quarū quæ ad Sfortiæ manus perducebantur de fœdere cum Guinisio propemodū icto,quę Guinisio tanquā ex improuiso offerebantur de sua urbisꝗ proditione,quā breui facturus esset Sfortia, cōtinebant uerò simillimas rationes.Interceptis qui has perferret literas, Sfortia Petrutium ut constituta inter se ocyus exequat admonet, qui aliquot ex ciuitatis primoribus, rerū nouarum,ut nouerat cupidis,ad Guinisium in arce diuersis rationibus conuenire iussis,tyrānum nihil tale à Senensi suspicatum,cum altero filiorum comprehendit,& arce portisꝗ urbis nouo munitis præsidio,Sfortiā admonuit,ut quod impigrè fecerat, Ladislaū Guinisium turmas genitoris in castris ductantē sibi datis custodibus mitteret carcerandum. Eo itaꝗ Lucam perducto,coguntur ad capessendā rem communem Lucenses,& constituta euestigio reipublicæ forma,designati magistratus,ingētem Guinisij gazā,multo tamen opinione minorē sunt partiti:pecunijs nanꝗ à Philippi populiꝗ Lucensis quæstoribus,ex arce in ærarium cōportatis,supellectilis partem Petrutio, quicquid fuit reliquum,& arma equosꝗ Sfortiæ permiserunt.Facturus ergo satis Philippi cōsiliorum rationibus Sfortia,ut profectionem in Apulos destinatā Florētinis suaderet,Senenses literis nūcijsꝗ territos exorauit,castella redderent, Racicofinum aliaꝗ Sfortiæ genitori, quo tempore apud Beneuētum carcere tenebatur surrepta:alioquin fore comminatus, ut in ea,quam in regnū Apulię instituisset profectione,illos malè multatos,plurima uel inuitos cōpelleret exhibere.Dumꝗ eam simulat profectionem, Florētinos incipit exaudire,& duodequadraginta auri milibus quæ genitori Sfortiæ populus debuisset Florētinus acceptis, Mirandulā cōcessit Lōbardiæ oppidū, pactus aut sex cōtinuos menses illic moram trahere,aut si prius abscedere statuisset in Apuliam se cōferre. Lucenses uerò profecturus uel ea ratione consolatus est , quod hyeme imminente in qua ciuitatem

tem

A tem commeatu exhaustã, legio sua affectura erat, præsentis belli rationibus cõduceret, & hostem dissoluẽda æris magnitudine grauatum identidem exhaurire, & suæ legionis equos pabuli penuria isthic petituros reficere pollicitus sub ipsum ueris principiũ affore, & renouato bello tem illorũ ad uota cõfirmare. Petrutius etiã & ipse Luca profectus Guinisios genitorem & filios Genuã, & inde Papiam perduxit ad carceres. At destituti Sfortiæ præsidio Lucenses, & si Philippi spe alebanť apud Florẽtinos magnis precibus institerũt, ut liberatum iam populum, uetustis quæ ante oppressionem a Guinisio factã sibi cum illis fuerãt libertatis fœderibus, socium amicumq; reciperent. Sed Florẽtini maximo & ciuitatis facultates exuperante impẽdio undiq; copias cõtraxerant, quibus admotis sperauerũt afflictã & omnigenũ rerum inopia laborantẽ Lucam conficere. Qua ratione copijs quo die Sfortia Apenninũ traiecit ciuitatis Lucę portis mœnibusq; obiectis responderũt, Non esse eandem Lucensibus, quæ olim fuerat libertatẽ, sed factionẽ nouo addictam tyrãno, rerũ in ea potiri, proinde si urbem in Florentini populi fidem si-
B ne ullis dederẽt conditionibus, futurũ ut sese sentiant optima donatos libertate, qui populo sanctissimis uiuenti libertatis legibus, parere libẽtes animũ induxissent. Renuerũt conditionẽ Lucenses, & Florẽtinus urbem circunsedẽs præsidia primis munitiora portis opposuit. Tum Philippus cui exploratũ esset, Florentinos pendẽdis tanto exercitui stipendijs, adeò exhauriri ut breui ad extremã rerum exiguitatem uiderẽtur peruẽturi, nouo illos bello Genuensiũ implicauit. Hinanq; Lucensibus in fidẽ protectionẽq; Philippo iubẽre acceptis, Lauẽtiæ & Petrasanctę castellis presidia imposuere. & missis Florẽtiam Venetiasq; oratoribus curauerũt hos quid animi aduersum se habituri essent, utcino & sæpe aliàs fœderato sibi populo Lucensi opem laturos interrogari, illos uerò ne cõmissum fidei suę Lucẽsem ultra læderẽt admoneri. Veneti nulla usi uerborũ circuitione responderũt, se quemadmodũ urbem Lucam nulla ratione aut oppugnare, aut protegere Venetorũ interesit, ita nulla renus quis protegat oppugnẽtue curaturos. Proinde si Genuensis in ea quam cum Florẽtino sibi futurã suspicaretur intenderẽtue belli dimi-
C catione, Venetos non læsisset, pacem amicitiamq; ex fœderum formula, ut antea staturam. Florentini uerò cũ nimis uera oratoribus respõdissent, elatos natura uiros dimiserunt furentes. Illis etenim multa de Genuensiũ moribus, magnanimitate, & erga socios fideiq; suæ cõmissos pietate præfatis, & quid animi erga Genuensem populum Lucam urbem protegere dispositũ haberet Florentini interrogantibus, respondit paucis ex senatus, populiq; sententia uexillifer iustitiæ qui summus est in ea republica magistratus, Non esse liberũ Genuensem, cui aut talia quærere liceat, aut quęrenti cõuematur serio responderi. Abeuntes rapidùm oratores, quacunq; incedebãt in obuiorum faciem, futurum propediem dicebant ut malo edoctus suo intelligat Florẽtinus, seruiat ne an liber sit populus Genuẽsis, oratoribusq; in patriã reuersis, destinatus antea eidem bello Piccininus, ex castellis reuocatur, quæ illũ in Lugustica orientali Genuæ Riperia ostẽdimus expugnasse. Florentiæ autem nouus accuratissimusq; habitus est delectus, in quo præter minores peditum equitumq; ductores, Guidantonium Vrbinatem unum, alterum
D Fauentinum ecclesię uicarios conscripserunt. Fauentino autẽ, qui esset in re militari exercitatior, quadringentorum supra mille, Vrbinati, quem ad summũ ductorem exercitus creauerunt, mille equitum stipẽdia attribuerunt. At Veneti accersitum Lucã a Genuensi Piccininum audientes, penè in id ruerunt bellum, ad quod pridem a Florentino maximis precibus trahebantur: placuit tamen priusquã quicquã intentareretur noui, Philippum commonefacere, maiora ab illo contra fœdus ictum cõmitti quàm quæ diutius pati possent aut oculis cõniuentibus pertransire. Ad quæ Philippus per oratorẽ respõdẽs, nihil esse, inquit, cur fœdera ab se uiolari tam cõstanter debeãt affirmare, si Genuẽsi Piccininum, si Lauellanum aliósue ex suis populo optimè de se merito postulãti, & propria impendẽti æra nõ prohibeat militare, facile tolli & ueritate ipsa euerti, q̃d illi arguenda fœderũ uiolatione in primis supponãt fundamentũ: quæcunq; scilicet Genuenses Philippo subditi aggrediantur, in Philippũ accepta dominũ referenda, quoniã & liberi aliqua ex parte sint Genuẽses, & bella pacémue ex arbitrio sibi quærere per eas possint cõditiones, quibus se illi à principio dediderunt, docere id multa, & ultra formulã deditionis, quam tunc orator è sinu prolatã exhibuit, nõ obscuro, non confictó, nõ falso illis argumen-

argumento eſſe debere,pacem quã Veneto populus Genuenſis inuiolatam ſeruauerit, B
primo bello quod tãtis partiũ conatibus,tãtis undiꝗ imploratis auxilijs,Philippus Ve-
netiꝗ geſſerũt. Quantũ uerò attineret ad dimiſſas, uel quod in peiorem duceretur par-
tem,datas quæ Florentino bellum inferrẽt copias,non ire inficias Philippũ dediſſe peti
ras amicis Genuẽſibus auxiliares Piccinini & Lauellani cohortes, quibus propria Ge-
nuẽſis populi cõductis pecunia ſuis ſociorũmue tutãdis rebus uterent̃:pari item forma
Venetis,ſi libitũ ſit,licere per fœdera,ſuas Florẽtino mittere,quarũ ope &opera amicus
ſociuſꝗ populus, ſuſceptũ contra Lucam bellum ad uota cõficiat. Deterriti magno ad
renouãdum bellũ Philippi apparatu Veneti, ſatis pro tempore Philippũ ſuſpicionibus
feciſſe ſimulãtes,ſeſe cõtinuerunt. Proceſſerant interim Piccininus Lauellanuſꝗ & Ma
cra tranſmiſſo apud Petrã ſanctã ea ratione ſubſederant, quod Florẽtini illorũ curſu re-
tardando, montẽ cui Magno eſt nomẽ,unde itinera in Lucenſes faciliter obſidẽtur, fir-
mo præſidio obtinebãt:Cuius oppugnatiò cũ nimis diuturna indigeret circunſeſſione,
Piccininus ſubiectũ collem, caſtellis excitatis peditatuꝗ impoſito cõmunitum cõmea- F
tibus rutũ fecit. Florentini uerò caſtra pro Auſeris ripa, quæ ad Lucã pertinet, paruo ſu-
pra urbem ſpatio metati,foſſam in hemicyclum ad amnem perductã exercitui circũde-
derant,ut quos fluuius per eam quæ tunc erat hyemẽ mediã,aquis cõtinuò tumẽs,à Pic
cinino tutaretur,foſſa etiã à Lucenſium eruptionibus ſaluos redderet. Maiores aũt mul
to quàm hoſtibus copiæ tunc erãt Florẽtinis, quippe quibus in eo exercitu ſena equitũ
milia,ſub Vrbinate,Fauentino,Vbaldino,Froſinate,& Fortebraccio militarẽt,cũ ultra
peditatus mercede cõducti milia quaruor non parua ineſſet caſtris auxiliorum & agre-
ſtium multitudo. Piccininus uerò, & adſiſtentes illi ad continuandã cœpti ſimulationẽ
Genuenſium prçfecti,equites pediteſꝗ pari fermè utrorũꝗ numero,miliũ octo exerci-
tum habuerunt. Diſpar tamẽ longe fuit utriꝗ exercitui ratio commodorũ,quod Picci-
ninum cõmeatu nauibus importato Genuenſes abundare curarent, Florentinos clauſi
obſeſſiꝗ à Genuẽſi portus & ſubiecta hoſtiũ mœnibus caſtra in quæ difficilis periculo
ſaꝗ erat cõportatio,ad commeatus carẽtiam famemꝗ perduxerint,ut multis caſtra de- G
ſerentibus nõnulli ad hoſtes tranſierint, omnes obſidionẽ cenſuerint omittendã. Dum
ea ratione mouẽdáne eſſent caſtra duces cõſultabundi penderẽt, fortè Auſeris paululũ
decreuit:quod cum eſſet Piccinino renunciatũ,expediri perferriꝗ iubet à calonibus cõ
meatum,quẽ Florentinis,ut rebatur,cedentibus,Lucã importaret. Factus tamẽ in con-
ſpectũ hoſtibus, cùm eos ſeſe caſtris uidiſſet continere, ſua & ipſe caſtra ſecundũ Auſe-
rim cœperat deſignare,cum ſole iam in ueſperam declinante Florẽtini exercitus militẽ
longo conſpicit interuallo fluuiũ uado traijcere,ut armenta ſub tumentis fluuij tutela li
berius errãtia prędarent̃. Structis itaꝗ eueſtigio aciebus,ſingulis quo procederẽt ordine
implorauit. Nec tamẽ uadum cõplanare, & perpaucos traducere tãta potuit celeritate,
quin præſto affuerint Florẽtini:quos cũ uidiſſet foſſa, quæ ab urbis mœnib. in Auſerim
dudũ perducta eſt ſuperata, in ſuos ferri militẽ adhortatus eſt, irent, immitterẽt turmas,
hoſtem breui diſſipandum pugnando diſtinerẽt: & ipſe ad extremum inſtans urgenſꝗ
cum ſignis & toto exercitu eſt ſecutus : conſertũ eſt illico prælium, uictiꝗ ſuccubuerũt, H
quos præmiſerat Piccininus,ꝗ ſonipede inuectus eleuatiore,in ipſo Auſeris alueo ade-
rat adhortator, irruerent, properarẽt,in patentes euaderẽt campos, hoſtẽ ignauum,pin
guem,futurum prædã, quod & ipſe accederet, pugnãdo ne fuga ſibi cõſuleret retarda-
rent. Tũc impulſos à ſubſidiaria cohorte pedites ,equoꝗ uſos debiliori equites multos
abſorpſit amnis,plurimos inuoluturus,niſi ſingulis ꝗbus maiores melioreſꝗ eſsẽt equi,
illis retinendis ſubleuandiſꝗ uſus eſſet in alueo Piccininus. Deſcẽderat in apertã plani-
ciẽ Antonius Pergulanus Angeli filius,&omnibus Piccinini equitibus peditibuſꝗ,qui
fluuium ſuperaſſent in tumultuariã aciem cõglobatis Florentino militi reſiſtebat,nullo
item ordine impetendi, cum furentes pari animorũ ardore adoleſcẽtes Fauẽtinus For-
tebracciuſꝗ cõmiſſo acriori prælio illum ac quotquot repugnando audaciores fuderãt
interceperunt. Vrbinas interim ad primos traijcientis fluuium hoſtis clamores cõcitus,
armari exercitũ, quos deinde hoſti ſubito obſiſtere, quos ſigna ſeꝗ uellet ſubſequi, im-
perabat. Dumꝗ ſtruerẽtur ex eius imperio Florentinorũ acies, Piccininus ad eos qui fa
cti erant circa Pergulani pugnã clamores, alueo excedens aliam & ipſe ualidiorẽ ſtru-

A xerat aciē, cuius robore fretus, tamdiu cōtinuit hostis impetum, quoad omnis transmit
teret multitudo, tum omnibus in ordines redire iussis, pugnā sensim in apertos campos
ad dexteram retrahebat. Nec segnes eo in tumultu fuerant oppidani, selectos etenim ex
mercenario & ciuitatis milite octingētos ad Piccininū miserūt, & tragulis missilibusq;
ac bōbardis, hostem & ipsi eo in spacio quod Auserim & Lucam intercedit struentē aci
es infestabant. Dum ea utrinq; magnis conatibus parabant, Petrelinū Vermem, Nico-
laumq; Guerreriū Ottonis Ruffi Parmensis filium iussit Piccininus cuneo secundū Au
serim, ex instructa cui præerant cohorte facto, mediā hostis aciē penetrare. Qui iussa in-
pigre exsecuti, Fortebraccio Fauentinoq; repulsis cæteros fugam cōmittere fœdissimā
cōpulerunt. Ea cum renunciata essent Vrbinati, immittendis, ut diximus, in hostē ordi-
ne aciebus & reprimendis oppidanorū eruptionibus intēto, dubius quid faceret substi
tit, & pugna ab ultimis in fugæ speciē retrocedētibus, ad id spacij qd' urbem Auserimq;
interiacet reducta, à multis suasus pendebat in fugā: cum ex prima excedens in qua pug
B nabat acie, Vbaldinus illi gener uirū principatu opibusq; onustū, hosti potius audaciæ
ob prædam stimulos, q; suis ex rei militaris peritia animos additurum, Pisas de fuga re-
duxit incolumē. Tanta interim procella incubuit Piccininus, ut terga ubiq; dātes Florē
tini nullo in loco præliū instaurare tentauerint: qd' cū ab ijs intellectū esset, qui de mœ-
nibus ꝓspectabant oppidanis, nullo quin erumperēt cōtineri imperio potuerunt. In ea
dissipati exercitus fœditate facta est omnifariā rerum præda. Nam & machinæ castris,
balistæ, bōbardæ, ac cætera tormentorum inerant genera, magnō cōparata precio, ma-
ioreq; impendio cōportata. Arma equosq; militum & diuitem impedimētorum suppel
lectilem, nō cōtemnenda spolia propè æquauit redemptio collectitij ex agro oppidisq;
tyronis, quem exercitui inesse ostendimus frequentissimum. Cędes uero pro uicti uicto
risq; exercitus magnitudine fuit parua, paucis uulneratis, paucioribus desideratis, præ-
ter agrestes aliquot, qui iacturæ si intercepti fuissent timore dum Auserim tranare cōfi-
dūt, uitā in fluuiū abiecerūt. At ductores q ex Florētinorū exercitu integrioribus eua-
serunt turmis, Fauentinus Fortebracciusq;, ripā fractam, & cum loco diffiderent, hic Pi
C sas, ille Florētiā aduolarunt. Iniecto ubiq; de hostis accessu pauore, quē etsi magnus fu-
it, maiora secuturū mala cōstitit fuisse, si usus uictoria Piccininus, signa uel Pisas uel Flo
rentiā intulisset. Quod aūt se à Philippo seruanda Luca, nec Florentinis aliter lædendis
datum diceret Genuensibus, à nullo perpelli potuit, ut militem uel prædabundum Flo-
rentinos fines ingredi pateret. Spolijs hostium magno collectis diuisisq; populi Lucen
sis & militum applusu, prima fuit Piccinino cura cōmeatum egenæ laborantiq; fame ci
uitati importare: exinde recipiendis quæ Florentinus præsidio tenebat, Lucensiū castel
lis intendit, quibus paruo recuperatis negocio, Pontremulum obsedit, cepitq;, qd' oppi
dū superiore, ut diximus, anno, obtinere nequiuerat. Afflictis ea clade Florentinorū re-
bus, Veneti nequaquā ultra differendum rati, sese ad bellum æstate futura suscipiendū
parant, & delectu mercenariorū plerisq; in locis Italiæ habito, oēs in id bellum trahere
sunt adnisi, quos Philippo cognouissent infensos. Florentini pariter exhaustā ære cōti-
D nuatis tot annorum bellis ciuitatem, nouis fatigant excrucianteq; impensis, ut deletum
instaurent, nouumq; cōscribant exercitum. Quod tñ in primis Senensium formidarent
bellum, oratores ad illos Venetorum suosq; mitti placuit. Quibus ea uerborū acerbita
te respōsum est, ut nemini apparuerit dubiū, quin in bellū illi quamprimū iussisset Phi-
lippus ruituri essent: multa etem̄ in Florentinos & publice & priuatim sunt dicta, qd' Lu
ca prout sperauerant uel subacta uel excisa bellū in eos continuare decreuissent. Et pau
lopost Antoniū Petrutium, qui postq; Guinisios in Ticinensem perduxerat carcerem
Genuæ substiterat, habita de eo extra ordinem ratione, populi capitaneū designarunt,
iniuncta sibi decreto, qd' oratoribus legendū permiserunt, cura, ut ne quid respub. pate
ret detrimenti, ex sententia ꝓuideret. Oratoribus Florentinorū in patriam reuersis, nun
ciatum est Petrutiū à populo accitum inijsse kalendis Ianuarijs magistratū, & paulopost
illum aduenisse Franciscum Spinulā Genuensem, q curāte Senensis populus cum Ge-
nuensi fœdus percusserat, fore utrisq; belli pacis'ue cōiunctionē. In quę itē fœdera, post
paucos dies cōsensit Ludouicus Planensis Plombini tyrānus, q multos ante annos, sub
Florentini populi tutela ac societate degerat. Quæsiuerant interea Veneti, quæsiuerant

enixius Florentini,Frãciſcum Sfortiã legionem apud Mirandulam, ut promiſerat, con E
tinentẽ,permiſſa rei bellicæ ſumma datiſq; quotquot petere animum induxiſſet in ſtipẽ
dia pecunijs,ad partes ſuas perducere:pependitq; aliquãdiu adoleſcẽs ad Florẽtinos in-
clinatus,genitori olim Sfortiæ amiciſſimos.Quę quũ reſciſſet Philippus, medicata pro
ætate moribuſq; illo retinendo adhibuit remedia. Filiã nãq; Blancam Mariam nomine
quã habebat unicã,ætate tñ uiro immaturam,quæ uix octauum attigiſſet annum, illi in
matrimonium deſpondit,pollicitus niſi maſcula augeret prole, hæredem illum princi-
patuſq; inſtituere ſucceſſorẽ.Tum bello quod tñ undiq; fatiſceret,Philippũ inter Ve-
netos Florentinoſq; nondum renouari cœpto, mors Romani põtificis Martini quinti,
partes ambas animis pendentes dubiaſq; pauliſper à nouis motibus retardauit. Is etenĩ
põtifex ex familia,ut lõge ſupra oſtendimus, Colũnenſi Romanus ciuis,uir certe ſapiẽs
prudẽtiſſimuſq; fuit,cuius ductu & felicitate,Romana eccleſia miro floruit modo.Qui
cũ aliorum in Italia principũ populorumq; obtinere nequiret,ſuæ & Romanæ eccleſię
ſubditorũ paci cõſeruãdæ intentiſſimus erat. Quàmprimum itaq; Venetum patria pon F
tificẽ ſuffectum eſſe auditum eſt,diuerſa ilico hinc ſuſpicio,inde ſpes inuaſit partium ani
mos,ceſſatũq; eſt ꝑpemodum a bello utriſq; in maximam uoluntatis intentioniſq; Ro-
mani põtificis expectationẽ adductis. Oſtenſuris itaq; nobis,quod permaxime uidetur
neceſſarium,quæ poſt creatũ põtificem nouum rationes cõſiliaq; partium fuerint reno-
uãdis tãtorum motuũ bellis,quanta uidimus Italiam ſuis laceraſſe temporibus, nõnulla
altiuſcule repetenda ſunt.Martino quinto uita functo,Gabriel Cõdulmarius patria Ve
netus,cardinalis Senẽſis electus eſt in Romanum põtificem,cui Eugenio eius uocabuli
quarto,prout uoluit,nomẽ fuit.Habuit uero huiuſce faſtigij fortuna,qđ ſemper in reb.
cõtingit humanis,admixtã infelicitatis partẽ:& quod à multis ea tẽpeſtate nõ inſulſe eſt
iactatum, quæ res defuncti põtificis omnium iudicio ſapientiſſimi,maximas cumulauit
laudes,eadẽ ſuffecti opulentiſſimam labefecit fortunam . Martinus nãq; qui omnia pa-
ſtoris boni munera prudentiſſime obiſſet,& quam reperit rerum inopem eccleſiam eue G
xiſſet ad ſummũ potentatũ,pecuniæ uim ingentem ſumma coaceruauerat diligẽtia: cui
ſuperſtites fuerũt nepotes ex Rentio fratre tres,unus cardinalis Proſper nomine annos
natus duodeuiginti.Princeps Salernitanus alter,omnibus ætate ſuperior Antonius no
mine,qui tñ nondũ attigerat quartũ ſupra uigeſimũ ætatis annũ , & Edoardus natu mi-
nimus,uix infantiã ſupergreſſus.Hiſq; patritia Columnenſiũ familia oriundis,erant Ro
mæ amici & clientes multi uetuſtę familiæ gratia parati,quorũ tñ numerum Martini põ
tificatus adauxerat,& præter oppida à maioribus poſſeſſa oẽs illi terrarũ eccleſiæ arces,
in eorum poteſtate erant.Nouo itaq; pontifici declarato Adriani molem,ſancti Ange-
li caſtellum, & arcẽ Oſtiæ adoleſcentes reſtituũt,& magnã partẽ pecuniæ dono mittũt.
Bononiẽſes interim qui Martino pontifici,prout oſtendimus,dudum rebelles fuerant,
in ſpẽ noui põtificatus bonã adducti Eugenio Bononiam dediderunt.Videbaturq; res
eccleſiæ quę illi tradita eſſet opulenta quietaq; ad ſummam amplitudinem peruentura.
Oratoribus aũt principum liberorumq; populorum pontificem nouũ ex more uenera-
tũ aduenientibus,primi qđ fermè ſunt cæteris propinquiores, fuerant à Florentinis, Phi H
lippo & Venetis miſſi,inter quos pacẽ cõponere quum rogaret põtifex,futurũ ꝓteſta-
tus eſt,ut ſe acrem experiret hoſtem,quicunq; illam renueret oblatam,uel poſtea quod
pridem acciderat uiolaſſet cõſtitutã.Quod uero interim Florẽtini ſuę reipublicę copijs
poſt deletum apud Lucã exercitum denudatæ periculũ imminere dicerent, petentibus
dimiſit põtifex Michelottum Attendulum eccleſię militantem.Hiſdem etiã oratoribus
de Senenſi populo querimoniã deferentibus,qđ neglecto fœdere ſecum perdurãte,ad
partes Philippi trãſierat,miſit põtifex Senas cardinalem Bononienſem,ex gente Corra
ria Venetum,qui Senenſes à bello ceſſare,& neutri partiũ cõſentire curaret.Ea tulit grà
uiter Philippus,& ſuſpicatus põtificem odium erga ſe cõtinuare, quod legatus pridem
apud Bononiã cõcepiſſet:illum,ut poſtea euentus docuit, tãquam hoſtem perſequi ſta
tuit.Cõcitauerant interim factionis Columnenſi aduerſæ Romani cardinales Eugeniũ
in Martini nepotes, quos nõ pecunia magis exhaurire ꝙ omnino ſtatu opibuſq; cupe-
rent ſpoliare. Et cæteris eccleſiæ cardinalibus ob merita Martini &adoleſcentium inno
centiã id ægre ferentibus,ardere cœperat inuidia odioq; ſenatus.Eoq; loci iam adductã

res erat,

A res erat,ut Colũnensibus hostilem in se põtificis animũ intelligentibus, omnia in urbe
Roma,& per prouinciã suspicionis plena essent.Quod cũ Philippo renunciatũ esset,ag
gressus est pẽdentes in bellũ contra pontificem Columnenses impellere,oratorq́; quem
Romæ tunc Philippus tenebat,urbanus Iacob Stephanum Columnã nouo põtifici ob
sequentissimũ,ptidie ad principẽ Roma abduxit,qui simul postea rebellarunt.Nã prin
ceps quẽ põtifex patruus militari addixisset disciplinæ, quamprimum habuit explora-
tum,põtificẽ Eugenium,illo pecunijs sibi relictis exhauriendo adiecisse animum, adau
ctis raptim quas habebat copijs, Germanũ cardinalẽ qui Romæ apud pontificem erat,
clàm domũ reuocarat.Quare Stephanus Colũna urbanusq́; Iacob, adolescenti stimulo
addito illũ ut urbẽ inuaderet impulerũt.Porta itaq; olim Capena nunc Appia furto oc-
cupata,die postero instante diui Georgij celebritate, princeps cũ exercitu urbẽ ingres-
sus,inter Auentinũ & Capitolinũ collẽ,ad ipsius diui basilicam consedit.Stephanus ue-
ro parte alia,columnã urbis regionem,cum turma accedens,circa ædes proprias per ho
B rã obuersatus,à populo Romano curialibusq́;, & Lodouico ac Ioanne Monstarda For
liuiensibus,q soli tunc pontifici militabant,paucissimisq́; qui Romã eo aduenerant die,
sub Tartalia militare cõsuetis,cõmisso ad diui Marci prælio, reiectus fuit:unde ad prin-
cipẽ qua uenerat remeans,re infecta abeũdũ cõsuluit. Sicq́; imposito portæ præsidio, q̃
urbẽ aggressi fuerant die,marinum unde uenerant oppidum reuertuntur.Pontifex inte
rea de parandis sibi copijs cogitabundus,comitẽ sancti Angeli, à Ioanna secunda regi-
na Siciliæ feudatario iure obligata,cũ cohorte una ad se mitti imperat,& Iacobũ Caudo
lã potentissimũ ea tempestate ducem belli, in Aprutio cõmorantẽ, mercede conducit,
Cui post paucos dies aduenienti, Ioannẽ episcopum Recanatensem põtifex Babucum
usq; mittit obuiũ,ut iunctis amborũ & comitis sancti Angeli q aduenerat copijs,Colũ-
nenses bello persequerent̃ acerrimo.Satis interea superq́; Venetis cõstabat, & pontifi-
cis autoritatem Philippo à bellis deterrendo nihil profuturã, & Florentinos ab se desti-
tutos,ad extremam rerum exilitatem breui peruenturos.Philippum uero qua esset uigi
C lantia prudentiaq́;,tãtis rem suã aucturum fauoribus,ut Florentinorum pontificisq́; re-
bus,hinc Genuensiũ, inde Columnensiũ & qui eos secuturi uiderentur tyrannorũ opi-
bus,ex sentẽtia debilitatis,arma cõtra se integer ac propè uictor assumeret. Quibus ad-
ducti rationibus Florentinisq́; enixe instãtibus,quarto post creatum Eugenium põtifi-
cẽ mense,bellum Philippo inferre statuerunt.Distrahent uero scribentem, tam diuersæ
inter sese,q́; frequentes ac propemodum cõtinuæ rerũ Italiæ agitationes. Vtriusq; igit̃
belli rationẽ,ea diligentia alternatim haberi oportebit, ut cum unius gesta paulisper at-
tigero,quid id altero per id temporis sit actũ cõmode explicẽ. Erectus accessu Michele
ti populus Florentinus , destitutũ,ut ostendimus, Piccinino, Lucensem haud secus an-
tea premere perrexisset,nisi Bartholomęus cognomento Furnarius Genuensis,onera-
riarũ duarũ nauiũ & triremium quinq; classi præfectus,ab Genuensi populo missus,Pi-
sanũ obsedisset portũ, Florentinosq́; de populo suspicatos Pisanos, partem copiarũ eò
mittere coegisset.Itaq; Veneti nõ esse differendũ ulterius rati,fœdera innouarunt cũ pò
D pulo Florẽtino,duosq́; quibus cũ noua percusserãt fœdera, Montisferrati Marchionẽ,
& Rolandum Palauicinũ,pecunia adiuuerũt.Erat tunc cum copijs in Brixianis Carma-
gnola,cui Philippus de bello quod cõtra se pararet̃ pridem certior factus,Nicolaũ Tol
lentinatem,& Frãciscum Sphortiam,cum expedita florentiq́; legione opposuerat.Cre-
monæ uero apud quã belli summa uidebat̃ futura,præfecerat Lodouicum Columnam,
cũ selecta ex omnibus copijs cohorte,& peditatu cui plurimũ fideret ueterano. Contra
Ferratensem uero,paucis munitũ copijs, Christophorũ Lauellanũ, Alexandriã Astãq́;
præsidio tenere curauit. Mirabat̃ Philippus Carmagnolam quem sciret bellum illud &
optasse ardenter,& ut antea inchoaret̃ immoderatius quæsiuisse,multos dies post con-
tractas apud Vrcios copias ab incursionibus tẽperasse : quod itaq; erat futurũ ratus,ut
primi belli initio,simile ab furtiua alicuius oppidi inuasiõe, huic etiã bello principiũ da
re satageret,cura diligentiori adhibita rescijt,esse qui Laudẽsem illi arcẽ prodere promi
sisset.In ꝓditorem itaq; animaduertens, concitatioreq́; in Carmagnolam odio exaspera
tus,suas in illum machinationes retorquere meditatus est, & Soncini præstãtis Cremo-
nensiũ oppidi præfecto arcis subornato,diẽ illum iubet Carmagnolæ cõstituere, in ma

tutino cuius crepusculo accederet arcẽ precio recepturus. Id quum perbelle curatũ esse renunciasset præfectus, Tollentinatẽ Sfortiamq́ doli admonitos, iubet Philippus, ut in tercipiẽdo opprimẽdo'ue Carmagnola, quem opinaret mediocres adducturũ copias, bipartitã legionem & ipsi hora immitterẽt cõstituta. Accessit in tempore Carmagnola, & præmissos ab eo pedites admisit præfectus, munitis multo milite superiorib. arcis fissus: turmis aũt maioribus, quibus resisti posse crederet à Carmagnola subsequi iussis, præfectus qđ Philippẽsibus dederat signũ, densos de turribus ostendit fumos, & clausis carcere qui arcẽ intrauerant peditibus, Carmagnolã quãtis potest clamoribus appellans, se Philippo fidẽ seruare denunciat: tũ notis exciti significationibus, ex insidijs euolantes à tergo Tollentinas, Sfortia à frõte irruunt. Sẽsit ilico Carmagnola, se suis artibus peti. & cohortibus utrobiq; distinendo hoste oppositis, celeri fuga prolapsus est: suis tũ euestigio dissipatis, insequuti sunt eũ Tollentinatis cõmilitones, quibus ad prædam uel reuocatis uel reuersis, consuluisse saluti Carmagnolæ Tollentinatẽ suspicio est uulgata. B

Amisit ea die Carmagnola equites supra mille, & paucis itẽ diebus postea ad trecentos. Nã cũ statiua potius castra apud Cremonã orientẽ uersus solẽ Veneti haberent, effusus liberiore licentia in prædã miles assueuerat, per eam intercapedinem quæ Cremonã Padumq́, ut ostendimus, intercedit, aduersam discurrere agri partem, in qua clausa oppido armenta securior agricola duceret pabulatũ. Id aliquando cõspicatus Columnẽsis Ludouicus, seculi militũ, ut cõstans erat fama ferocissimus, per ignauiæ simulationẽ, hostis aluit audaciã, tandẽ turmas paulò suis maiores, solutiori disciplina eadẽ qua accessẽ rant Padi ripa prædã abigentes, aggressus fudit, & quos diximus trecẽtos equites intercepit. Nec in Thuscia minor erat Philippi rebus fortuna. Piccininus nãq; postq̃ bellum in Lõbardia renouari est cœptũ ex Flischorum Lucensiumq́ castellis, quę receperat, in Pisanũ delatus est agrũ, in quo primos subegit Calcentium uallis populos, & molis corruptis ciuitati apprime necessarijs, quã clauso mari pistrinorũ labore ali necessum fuit, Vetruculã totius agri munitissimã arcem machinis expugnauit, exinde Trebum Martamq́ & pleraq; cepit de Pisanis castella, & in Volaterranos ducturus, Antonio adhærẽs Pisano familiariũ Philippi cohortẽ, ac Pisanos qui undiq; cõuenerant extorres attribuit præsidio Florentinorũ, qđ Pisis penè solũ inerat infestando. Pisanos etẽm ciues miserabili ꝓposito edicto, ut oẽs à quintodecimo in sexagesimum ætatis annum, prius exirent q̃ ardens absumereẽ candela, per eos dies eiecerant Florẽtini: fuerunt tñ ex Rainerij Frosinatis militibus q Pisas Piccinino ꝓdere uoluerunt. In quos quæstionibus subiectos, & Frosinatem ipsum culpa nequaquã carere cõtendentes magistratus animaduerterunt. Potitus est breui Volaterranorũ agro Piccininus, Castellensibus exceptis, quos simul cũ Volaterris aduentu suo fouit Michelottus. Tũ Piccininus postq̃ ab Liguslicis in Lucenses, inde in Pisanos, tum in Volaterranos Senensi cõtinentes, Philippi imperium ꝓpagauerat, Senensibus suadebat, ut tandẽ bellũ & ipsi inirent. Illis uero promissis à Philippo Genuensibusq́ duorũ milliũ copijs augeri postulantibus, spopõdit Piccininus, tunc Philippũ promissa executurum, quando illos audiuerit uel prædabundos hostilem agrum ingressos esse: itaq; paucos iacienda belli alea ex Senensi iuuentute in Florentino agro incẽdia edidisse audiens Philippus, Albricũ Cunij comitẽ cum duabus cohortibus illis dedit, in cuius aduẽtu Castellenses Volaterrani, sese Philippo permiserũt. Auctus Albrici copijs Piccininus, descenderat in Elsæ fluminis uallem uicis oppidisq; frequentatã, omnibus paratis oppugnationi necessarijs: ea ualle pôtiturus uidebaẽ, cũ oblata per dolũ Aretij deditio illũ auertit. Corrupta nãq; quã destinatis oppugnationibus cõportarat materia in Aretinos ducens, omnia præsidijs cõfirmata, urbẽq; adeo reperit ad resistendũ paratã, ut nulla, si etiã lõgo sedisset tẽpore, illius capiendæ spes uidereẽ relicta: dum tñ oppugnãdis agri oppidis, quorũ pleraq; ui, nõnulla proditione sunt capta, intentius uacat, Abrenses in potestatẽ inrequisiti uenerunt. Interea res pontificis, aduẽtu Caudolæ erecta erat. Is etenim receptis Frascato, Molaria, Montecompatrum, Rippis, Babuco, Colleferreo, Burgeto, & ad extremũ Paliano castellis, quæ à principe tenebanẽ, & demũ castris contra Ginezanum positis, Columnensium rem breui profligaturus uidebaẽ. Sed paulopost ad partes principis trãsiens, põtificem in maximas adduxit difficultates, quibus tñ breui eum leuauit incommodum, quod Philippo Medio-

F

G

H

lanensiũ

A lanẽsium duci per eosdẽ simile accidit dies. Nicolaus etenim Tollẽtinas, qui promissum
ut dicebãt in cęteros Philippi ductores imperiũ, nedum impetrare nequiret, sed Sfortiã
sibi parẽ, Piccininum uero superiorẽ futurũ intelligeret, Philippum deserẽs in Roman-
diolam se contulit, cuius præsentia ciuitates ecclesiæ, quarum arces tenebat princeps, in
fide pontificis perstiterũt. Huic Veneti Florẽtiniq; quàmprimum Brixianũ attingeret
solũ, polliciti sunt generalem copiarum Florẽtiæ reip. præfecturam. Sed cum diutius ac
cessum distulisset, Florẽtini interea Michelottũ quẽ à pont. ut diximus, babuerant, alio-
quin bellũ gerere recusantem, ea honestauerant præfectura. Tollentinate igitur spe fru
strato & ægerrime id ferente Veneti Florentiniq;, & quia põtifici afficiebant, & quia du
cis Mediolani conatus ubiq; cuperẽt euanescere, & quia Nicolao morẽ gerere optarẽt,
illũ põtifici permiserunt. Cuius copijs comiti sancti Angeli, Ioanniq; Camertino, & alijs
pont. militantibus, duce Recanatẽsi episcopo apud Ananiã cõiunctis, priusq; principis
adirent loca, Caudolã quocunq; pergeret insequi uisum est, quoniã rerũ principis robo
B re qd' in illo cõsisteret uel fracto uel qd' fieri posse cõstabat represso, de salute rerũ pont.
& Colũnensiũ exitio, propè actũ esse apparebat. Caudola uero q post rebellionẽ òmnia
cõtra põt. lẽte egisset, aduẽtu Tollentinatis in Anania ciuitate, natura loci munitissima
se cõtinente, nulla insignis est cõmissa inter exercitus pugna. Et paulopost pax de qua
pridẽ agi cœptũ erat, sequestre & põtificis legato cardinali Cyprio, data est Colũnensi
bus à pont. q subito correptus morbo grauiter ægrotabat. In ea uero pace illud cernere
stupendũ fuit, opes maximas nepotib. à Martino relictas infra sextũ q̃ obierat mensem
mirabili profluuio effluxisse, qd' princeps Salernitanus partim eas pont. Eugenio, ut di-
ximus, dono dederit, partim Caudolæ, & alijs quos antea cõduxerat militib. in stipẽdiũ
dissoluerit, partim põtifici in pacis cõditiõib. restituere sit cõpulsus. Accesserũtq; alia de
trimẽta, qd' simul cũ Narnię, Orti, Surani, Gualdi, Nucerini, Assisii, Asculi, Imolę, For-
liuij, & Foripopilij arcib. ex patrui sentẽtia spõte redditis, pręter Salernitani principatus
amissi dãnũ, alia dimittere coactus fuit circa urbẽ castella. Quæ nisi æmulorũ obstitisset
C malignitas sibi & Colũnensis familiæ bona põt. Eugenij & successorũ gratia fuissent sal
ua. Destitutus Tollẽtinate & cohortib. quæ illi erat duabus, Philippus Piccininũ ex He
truscis reuocatũ, cũ cohortib. itẽ duabus in Cremonẽses miserat. Nam Carmagnola coa
ctis undiq; Venetorũ copijs, castra ad Cremonã bina metatus erat. Paucis tñ inter sese
distãtia stadijs, quibus duodena equitũ totidẽ peditũ stipendia facientiũ millia inerant:
classem quoq; fluuiatilẽ omniũ quas in primo descripserimus bello, maiorẽ armauerant
Veneti, galeonibus tribus supra uiginti turritis, & minorib. propè totidẽ nauibus sine
turribus diuersa ratione in bellũ fabricatis, quæ classis decẽ habuit bellatorũ millia. pre-
ter remiges & copiosam multitudinẽ, uenalia cõmeatũq; lyntribus deferentẽ. Præerat
ei nauigio Nicolaus ex patritia Triuisanorum familia, cui magis Iacobi genitoris gratia
autoritasq; ut tanto præficeret muneri, q̃ res gestæ fuerãt suffragatæ. Neq; impar nauiũ
multitudini armamentorũ fuit copia, & singulos galeones masculòs singuli gubernarũt
patritij, quibus fuit curæ milites selectos & futura belli usibus suo arbitrio cõparare. Ar
D mauerat itẽ Philippus in Ticino classem hosticæ numero nauiũ ꝓpemodũ parẽ, sed mi-
litibus ex ea pugnaturis, apparatuq; lõge inferiorẽ, cæterũ præfecti peritia superiorẽ. Is
fuit Ioannes Grimaldus Genuẽsis, maritima in re militari apud suos clarus, quo indican
te Philippus ꝓbos nauib. gubernatores, & selectos ex Ligusticis Genuę riperijs aliquot
imposuit sagittarios. Pendentibus tãto in apparatu apud Cremonã partibus cœpit Phi
lippensiũ fortuna sub ductore nouo flaccescere in Hetruscis. Albricus etẽm dũ Senensi
importune urgẽti nimiũ credit, Collẽsem ingressus agrũ, prius Michelottũ structa acie
impetũ facere sensit, q̃ de illius occursu habuerit exploratũ. Dispar fuit rẽ gerẽtibus pu-
gnæ locus, Florentinorũ peditatu de mõtibus quos nocte occupauerant, Albrici copi-
as in cõuallis fundo pugnãtes, ab tergo cędentibus. Itaq; coactus referre pedẽ Albricus
mille & amplius amisit equites, faustaq; fuit Florẽtinis supra repressi hostis captiq; mili-
tis extimationẽ prælij illius, qd' Albricũ Philippus adhibitis, q sub fida deducerẽt custo
dia Mediolanũ ad se iussit accedere. Delatus etẽm fuerat nõ incidisse apud oppidũ Col-
les insidias, sed copias induxisse, ad hostẽ cum coborte breui transiturus, ut quam Florẽ
tini apud Zagonariã primo bello eius causa acceperant cladem, eiusdem etiã opera re-

ſtaurarent. Creuit illico Micheletti in Hetruria nomē,& ſi diutius ſecum perſeueraſſent E
quæ militabant Florētinis copiæ,facillimū fuiſſet rem Hetruſcam illis in integrū reſtau-
rare. Qui enim apud Senenſes remanſerant Philippenſes,ſub Vbaldino Bernardino &
Antonio Pergulano tefrixerant. Sed Fortebraccius ardens odio inuidiaq́ in Michelet
tum,quē ſibi uidiſſet prælatū eſſe,impetrato,quem etiam minabundus poſtulaſſet, con
meatu abſceſſit,cōminutaſq́ Florentinorum uires hoſticæ debilitati reddidit adæqua-
ras. Ea Fortebraccij profectio pontificē etiam Romanum noua & magis q̄ tunc appa-
ruerit infauſta affecit moleſtia. Tifernates nanq́ Ciuitatemcaſtelli diximus uocari, quā
Vrbinas Guidantonius ſine iuſto uicariatus eccleſiæ titulo gubernabat,improuiſo obſi
dere aggreſſus,eā pro eccleſia recuperare pontifici eſt pollicitus. Dederat interea pacē
Columnenſibus pontifex. Et poſtquā motus ſedauerat,qui magno cum eccleſię pericu
lo ſuſcitati fuerant,duos creauerat cardinales, Franciſcum Condulmarium nepotem ſu
um,cui titulus presbyteralis ſancti Clementis fuit, & Angelotium Fuſcum ciuem Ro-
manum,ſub titulo ſancti Marci Multis quoq́ ſibi militantibus ſtipendio dimiſſis,Nico F
laum Tollentinatem retinuerat. Qui cum petita in ſtipēdiorum mercedē, Eſium Tuder
tum'ue oppida,nequiſſet impetrare, elatis in pontificē uerbis uti cœperat. Quare ipſius
& Fortebraccij nouas res appetentiū periculo obuiare cupiens,cōpoſitis Caſtellanorū
cum Fortebraccio rebus ſeptingentorum illi equitum ſtipendia dare cœpit. Tollentina
te auū ad deſtinata pridē cum Florentinis ſtipendia reducto pontifex ut Fortebraccij o-
pera uteretī,Iacobum Vicenſem urbis præfectum,bello uoluit laceſſiri,quia Columnē-
ſium bello uicina urbi oppida & Romam plurimis affecerat moleſtijs,nec uidebatī ſatis
quieturus,quamprimum aliqua rerum nouarū contra eccleſiam moliendarum occaſio
ſe obtuliſſet. Id munus pōtifex Recanatenſi iniunxit epiſcopo, q̄ patria Cornetanus, ex
familia Vitellenſi,patrium eſſet in prouincia pręfecto cōtrariarum. Is igitī tē uehemen-
ti aggreſſus animo,cū Fortebraccio,Ranutio Farnetenſi, Minicutio Aquilano, & Ma-
ſio Fuſelano,oppidis illū minoribus infra paucos ſpoliat dies, Vetrallā inde ducens,op
pidū in uia olim Caſſia natura loci mœnibus defenſoribusq́ munitum, machinis & diu G
turna expugnat obſidione: caſtra inde admouet ciuitati Vetulæ,q̄ locus populo penè
uacuus,arcē habet munitiſſimā,& portū infero mari celeberrimum, qui Centumcellen
ſis priſco tempore dicebatur. Feruebat uero ardentius eo in tempore apud Cremonam
translatum ex Hetruria bellum: etenim Piccininus Sfortiaq́ intelligentes, quas ducta-
bant terreſtribus Venetorū copijs longe impares eſſe, claſſemq́ Philippicam Venetæ
nullatenus cōparandam,quod deerat uiribus,ingenio ſupplere conſtituunt: pauorē ita
que & diffidentiā ſimulatione audaciæ obtegentes, prælia per ſingulos dies equeſtria
cōmittebant,& tanquam nulla eis eſſet paratæ à Philippo claſſis cura,quo magis ea ap-
propinquauit Cremonæ,eo per diem caſtra obequitate frequentiores ab hoſte ſunt ui-
ſi. Per noctē uero crebra cū Grimaldo conſilia agitabant, quouſq́ prælio decerni cum
eſſet conſtitutū,audax Genuenſis, miſſas à Nicolao Venetorū claſſis præfecto ſpecula
torias lintres à lōge conſpicatus,illico ſoluit claſſem, ut de ſuo acceſſu ſpeculatores ho-
ſtem redderent certiorē. Exinde appulſus Cremonæ pomœrio,Piccininum ac diſtribu- H
tā ab eo in ſingulas naues accepit lectiſſimorū militū cohortem,armis omnibus tectam
quibus equeſtri in prælio utebantī,& claſſem nullo remorū impulſu actam ſenſim à Pa-
do perferri ſinens,hoſtem petere cœpit: Id cū excubantes de caueis Nicolao Taruiſano
ſucclamaſſent cuſtodes,ocyus ille impelli remis, attrahiq́ teſtibus naues iubet: quibus
pugnæ copiā facientibus,hoſtem exiſtimauerit ſeſe continere: inſtitit e ueſtigio Piccini
nus,& nauibus lōgo à cæteris diſtantibus interuallo congreſſus,acrem iniji pugnā. Ve
netus interea hoſtis audaciam miratus, & pugnantes qui uidebantī armis fulgentes ho-
ſtium ineſſe claſſi intelligens, Carmagnolā aduolantibus orat nuncijs, præſidio & ipſe
adſit, quandoquidē Piccininus Sfortiaq́ armatos,ex equitū turmis,nauali prælio adhi-
buiſſent. Concitus ira ad eam nunciorum frequentiam Carmagnola errorem Venetorū
alta uoce eſt deteſtatus,quod fide ſuis cōſilijs ęquo minus adhibita,eam impendij molē
terreſtribus copijs addere noluerint,& tantæ ſpei nauigio uirū pręfecerint ignauiſſimū,
qui cū armati hominis faciē uidere tremēs pauiduſq́ horreat,natos in nauibus hoſtium
gigantes armatos hallucinans ſomniet. Præliū interim atrox conferebatī,& ſole in occa

ſum uer-

A sum uergente, non immissis eminus bombardis iaculisq; ut principio, sed cum Philippē
ses quatuor hostiū naues harpagonis concathenassent, gladijs cominus uerutisq; & pa-
ratis in eam necessitatē securibus ac malleis pugnabāt. Tandem quatuor illis sub noctis
aduentum captis cæteræ Venetorū naues, quæ hosti tunc occurrerant, ad alias confuge
runt. Piccininus uero captas subducens naues, detracta quæ prelio usui futura cognouit
armamenta suis imposuit, & Francisco Sfortia cū una ex suis item lectissima cohorte in
classem accersito, Grimaldum de quarta uigilia soluere & in hostē delabi iubet. Paratus
erat cõfligere Taruisanus, & quo magis Carmagnolæ præsidio desperauerat, eo intētio
ri cura expediuerat opportuna hoste, cuius audaciā fortitudinemq; suo cum damno ex-
pertus fuerat, repellendo. Factis itaq; prima luce in conspectū classibus, præliū horrēdis
utrinq; uocib. poscebāt: occœperatq; Venetus structa ad terrestris prælij speciē acie bõ
bardas catapultasq; in hostē iacere, futurū ratus ut suis magnitudine ipsaq; soliditate sal-
uis, minores hostiū naues lapidum qui immitterentur pondere mergerentur: id etiam pa
B riter futurū nisi aliqua obuiaretur industria intellexerant Philippenses. Quare cum om-
nis uictoriæ spes in militum fortitudine illis esset, Piccininus Sfortiaq; remis incumben-
dum, hostesq; ocyus impetendos esse gubernatores admonent. Flectunt ilico in cursum
naues, & cum eas singulæ in quas destinatæ essent, rostro impetissent, pari irruentiū ex-
pectantiumq; auiditate, manicas utriq; ferreas iniecerunt. Pugna tunc qualē qui aderant
nullā uiderunt aliam, atrocissima cõseri cœpta est. Volabant emissa sine ulla mittentium
excipientiumq; certa ratione saxa, telaq; immittebantur, ardentes undiq; in ipsa etiā pu-
gnantiū ora faces, telis cominus gladijsq; uulnera inferebant. Attulit uero parem utrisq;
molestiā facinus, pari Venetorū Genuēsiumq; maritimis innutritorum prælijs, ingenio
excogitatū. Spargebant de summis malorum propugnaculis plenas densato bitumini-
bus oleo testulas, quib. in hosticā classem cadentibus, iungebant nauiū tabulata: nec gra
du pugnans miles consistere poterat, nisi in aliud paratæ incõmodum uiuæ ardentisq;
calcis testulæ, dum obtenebrandis fumo pugnantiū oculis immissæ essent, per tabulata,
C quibus cadentes impactæ erant, puluere ipso oleaginā sistissent unctuositatē: dispar aūt
Venetis longe fuit, alioquin par superiorq; futura pugnæ ratio, quod adhibiti ex militia
terrestri Philippenses fortissima & armis innutrita uirorum corpora ferro tegebantur,
nec illatis manu ictibus facile uulnerabantur: etiā aderant omniū spectatores strenui du
ctores, Sfortia & Piccininus, qui & manu rē gerendo, æque ac uerbis adhortationibusq;
illos in pugnam actius ruere compellebant. Veneti econtra armis maiori ex parte indue
bantur debiliorib. quippe quibus omnis propè esset in bombardis sagittisq; offensionis
& tabulatis scutisúe defensionis ratio constituta. Taruisianū uero ductorē cum amissa-
rum pristino uesperi nauium quatuor damnum, tum ipsa denegati à Carmagnola subsi-
dij admiratio, attonitum reddiderat. Nam cum rebus apud suos integris, in mentē uenis-
set, dena auri milia prætoriæ qua uehebatur naui inesse, ipsam prætendens cõmilitonib.
causam quasi Venetæ reipub. summa illis cõsisteret in pecunijs, eas redditurus saluas sca
pham conscendit: nec fugit ipse magis, quàm suos in fugam conuertit, cum nulla omnib.
D qui aderant uictoribus uictisq; moles unquam altissimo etiam succisa monte, ocyor rue
re uisa, quàm maxima Venetorum classis pars & in fugā conuersa est & facta in hostiū
potestatē. Quinq; è tanto Galeonorū numero prolapsi celeri cursu sese ad fines Rolandi
Palauicini de fuga receperunt, ubi cū male accepti fuissent paululū cõmorati ad inferio-
ra cursum tenuerunt. Desiderati sunt eo in prælio ex utroq; exercitu ad duos mille, & in
ter sena quæ uictor abduxit milia, tredecim fuerunt ex nobilitate Veneta præstantes ui-
ri. Ex præda autem ingenti nihil Philippo fuit gratius ipsis nauibus, quarum duo de tri-
ginta maiores, aduerso Ticino Papiā adtractas subduci iussit. Armamenta uero partim
in castra, partim in propinquam Cremonæ arcem sunt perlata: æquauit quoq; cætera na
uigij præda direpti pinguis oppidi spolia, quæ cum militi Cremonensibusq; duces distri
buissent, consternati antea animis omnes in spem optimam sunt erecti. Tanto cladis de-
trimento, quod si ad pecuniarum referatur calculum, quadringentena excessit aureorū
milia, accesserūt maiora Venetis incõmoda, quod Rolandus Pallauicinus in officio nõ
mansit, & obstinate ab gerendis rebus cessauit Carmagnola, quem inustæ sibi notæ con
scium, tanta ceperit, cuius esset impotentissimus, indignatio desperatioq;, ut cū causas se

rens ex caussis torpesceret, satis superꝗ uisum sit Venetis, quod delinitā hominis uecordiam solari, & ne in maioris damni erratum incideret, cōtinere potuerunt. In ea tamē ad B
uersi euētus rerum turbatione nō modo stetit animis Senatus, sed erectior propulsando fortunæ impetu est factus: quod nanꝗ naualis in quo succubuerant prælij dedecus damnumꝗ acceptū referrent in Genuenses, qui ut ostendimus classem instruxerāt, gubernaueranꝗ Philippicā, bello eos Genuæ mœnib. illato, lacessere statuerūt, & triremib. duodeuiginti armamentario, Arsenatum illi appellant, eductis, classem decreuerūt, Petrūꝗ Lauredanū illius designarūt præfectū, fama & partarum pridē uictoriarū felicitate, omniū seculi celeberrimū. Qui circumacta celerius opinione omniū, ex supero in mare inferū Italia, Pisas adnauigauit. Ibi ad idus Augusti mēsis, longā nauē unā, triremes quatuor, quarū una maiuscula, minores erant cæteræ, selecto milite, & armamētis cōmeatuꝗ munitissimas addiderunt nauigio Florentini. Præmissos quoꝗ à socijs populis Iacobū Adurnū, & Antoniū Flischū, primarios Genuenses, patria extorres, Laureanus tanto excepit cū honoris pompęꝗ apparatu, ut sua illi classe, nō aliena uiderent̄ in patriā reducēdi. F
Nā cū Adurna gens, populariū sit una, quibus ex solis Genuenses ducē creāt, Flischi uero plurimū apud nobilitatē possint, existimatū est facillimū fore, talibus uiris cū potentatu oblatis, Philippi magistratus plebi nobiliumꝗ plurimis exosos eiectū iri. Armauerāt itē Genuenses ad primā eductæ Arsenatu classis Venetorū famā, quatuor & uiginti triremes, onerariā nauim unā, præfeceratꝗ classi Philippus Franciscū Spinulā Ottoboni filiū. Itaꝗ postꝗ omnia apud extorres parata fuerūt, Laureanus prima uelificatione in Rapalli sinū delatus, qui decē ab Genua distat passuū milia, ancoras deiecit: quod cum esset Genuā nunciatū, Spinula uisus sese hosti ostēdere, nauim onerariā & duodeuiginti eduxit triremes, cæteris in tanta ꝓfectionis celeritate, per eam diē subsequi nequeuntib. Inerat Franciscus animorū plenus, fiduciaꝗ quā faceret recēs delera in Pado Genuensiū uirtute Venetorū classis, quamobrē prima quę illuxit aurora, ad sinus Rapalli ꝓmontoriū, Caputmontis uocant, in cōspectū hosticæ classi factus, uentumꝗ in hostē flaturū inualescere sentiēs, facta de puppe prætoriana, socijs triremib. futuræ post parū pugnæ significatione, corpora oēs iubet curare. Cumꝗ interim uentus flare prosperior occepisset, sese G
offerentē ut dixit fortunā tentare cōstituit, & triremes agendas remis significans, nauis uectorē ea ratione uela in summū mali iussit attollere, ut cū hostiū triremes terreret dissiparetꝗ, tum unā quæcunꝗ prima occurreret mergeret impetitā: Intellexit illico Spinulæ cōsiliū Laureanus, & Adurno Flischoꝗ hortantibus, pugnā detrectare simulans, sinu se proripuit, prosequunt̄ illico tanquā fugientē Venetū ingenti clamore Genuēses. Laureanus uero cū primū celeri insinuatione, superiora uenti cuius impetu prolapsa erat nauis, potuit tenere, flecti in Genuenses temonē imperauit. Expectauit hostem impauidus Spinula, & manu auide conserta, cum uarie congressu primo pugnaret̄, magnis utrinꝗ animis præliū gerebat̄, cadebantꝗ multi, cū plurimi uarie gladijs telisꝗ cominus actis & uolitantibus undiꝗ etiā in incertū iaculis uulnerarentur: premebant̄ uero à Genuensibus tres Venetorū triremes, quas primo illi circunsteterant in cōgressu. Eas paruo suorum accedente fauore, capi aut mergi posse ratus Spinula, concitis aduolat remis. Sed illū desuper uentis æstuꝗ remiges adiuuantibus maiore cursu impetens nauis longæ Florentinorum uector ab omni pugnantiū globo transuersum egit, parumꝗ absuit quin inclinata in latus prætoriana Spinulę triremis mergeret̄, quàm cum ductor cōmilitonesꝗ erexissent, Florentinus insilijt miles, pugnabantꝗ in eadē de prora Florentinus, Genuēsis ex puppe, tantaꝗ animorum intentione res gerebatur, ut æstus solito concitatius feruens, in ea ad quā delapsi erant, littoris ꝓpinquitate, penè absorpserit ambas naues: concathenauerant autem harpagonis Veneti octo alias hostiū triremes pugnacius resistentes, quarū uectores primum factā, ut opinati sunt in hostis potestatem prætoris triremē abduci uiderunt, sese Laureano ipsi etiam permiserunt, cæteras fugientes & nauem quā longę uentus rapuerat, fessi pugna multisꝗ confossi uulneribus Veneti destiterunt persequi. Appulsa Recho uictrici classe, recepit oppidū Antonius Flischus à custodib. arcis traditum, & Laureanus affectæ uulneribus multitudinis saluti cōsulturus, classem Pisas reduxit. Nam cum octingenti partim undis submersi, partim ferro occisi eo essent prælio, supra quatuor milia ex utraꝗ classe uulnerati fuerūt. Frācisco exinde Spinula & octo H
trire-

A triremiũ gubernatorib.ac tribus cõsiliarijs cũ selectis ex multitudine præstantiorib. captiuis, Florentiã & postmodũ Venetias missis, Iacobus Adurnus & Antonius Fliscus, Pisis manserunt, expectaturi classem quã superũ uersus mare adnauigans Laureanus instauratã auctamq; cõtra Genuam reducere spopondisset. Qualis uero tũc fuit ad Rechũ naualis prælij fortuna, pariter secũda in terrestri Hetruriæ bello utebaẽ per id temporis populus Florentinus. Nã Micheletus receptis Castellensibus, & de Volaterranis plerisq; oppidis, Trebũ longiuscula obsidione ad Florentinos redire cõpulerat, tuncq; itinera redditurus à Pisis Florẽtiã secura, ad uicũ cui Pisano est nomẽ, castra erat metatus. Ad erat tñ cõtra Antonius Pisanus, qui cũ ea quã sibi à Piccinino datã ostendimus exiorrũ equitumq; Philippi familiariũ manu, ex agro Lucensi illicq; cõtinentibus Pisanorũ castellis, bellũ cõtinuabat. Forte in ea quã Micheletti castra spondere uidebantur itinerũ securitate, inuasit Adurni Flischiq; animũ libido cõmigrandi, & Florentiæ potius q̃ in destituta tunc ciuibus Pisana urbe Laureanum expectandi. Paucis itaq; comitantibus ꝓfecti

B insidias inciderunt, quas Ruffectus Papiensis Philippi familiaris, Arnũ per noctẽ quod nullus extimasset indigena natantibus equis transuectus secundũ uiam struxerat. Eũ sociosq; numero duodecim, rapidũ ante retroq; insultantes cõspicati Genuenses, strictis gladijs in obuios sunt delati, ferro sibi uiã ad Micheletti castra patefacere meditati. Insequebaẽ à tergo Ruffectus qui Adurnũ ab ornatu uestis equoq; præstantiorẽ cæteris esse cõijciens, hasta illũ petens transfixit medũ. Simili euentu Fliscus plurimo cõfossus uulnere equi pernicitate in hostis quidẽ nõ est factus potestatẽ, sed prius q̃ in castra perferri potuerit expirauit, talemq; exitũ, summi apud Genuenses uiri, infausto & ijs etiã qui patrauerant facinus, postea lamentabili casu habuerũt. Perseuerauerat ad eam diẽ obsidio, quã pontificis Romani exercitũ, cõtra Centumcellensem portũ supra instituisse ostendimus, constabatq; obsidionẽ ipsam & oppugnationes terrestres uanas prorsus inefficacesq; futuras, nisi Petrus Laureanus Romani pontificis precibus, fuisset cũ classe quã Pisis deduxerat adiumento. Nã cũ præter armatos homines, multa etiã belli usibus necessa

C ria classis haberet, machinarũ genera, quib. pontificis exercitus permaxime indigeret, arcẽ undiq; terra mariq; hac oppugnarũt ratiõe. Saxeus est scopulus à meridie in occasum porrectus, tanto maris alti spatio, Porticellũ uocant, ab cõtinenti seiũctus, quantũ uiginti cõplent triremes, cũ tñ eius Porticelli pars, quæ ad occidẽtẽ spectat solẽ, palustri limo, nec ullũ nauigiũ perferente attingat litus: alia orientẽ uersus spectãs abrupta uirib. uia & quasi porta quæ uix triremẽ accipiat, à saxo dirimiẽ littori cõtiguo. In cuius dorso arx est fundata, & magnis dudũ opibus, quadrato lapide adeo erecta, ut quantũ exponiẽ cõtinẽti sine fossa quãtumuis maximos frustreẽ oppugnantiũ conatus: ab arcis uero latitudine, ad scopuli caput mari immissum, iactæ quondã in gyrũ moles maximæ Subsolanũ & Austrũ Africumq; arcentes, portũ efficiunt, ab omni æstu maritimo tutũ, in quo arx superba quietã securãq; nauibus ab hoste stationẽ præbeat. Huc delatus cũ classe Laureanus, semotas ab arcis iactu triremes cõtinuit, & turmis in castra expositis, machinas iaculaq; quoq;, quotquot inerãt classi eduxit. Inde Fortebraccio petenti cõcessit, ut triremis ex

D minorib. una, & scapha itẽ quæ classi erat maior, tabulatis desuper duplicibus tectę, ut ui neæ speciẽ haberent, Braccianis militibus cõplerenẽ, arciq; per portũ subducerẽtur, quibus occidentali arcis angulo admotis, cathenas Bracciani portã munientes, qua arcis & scopuli saxis ut diximus intercisa in Porticellũ est aditus perfregerunt. Episcopi interim & Fortebraccij copiæ, quas etiã ex Hetrusca patrimonij ecclesiæ prouincia cõtraxerat, adiunctis Venetorum copijs & bombardis circum arcem quã pedibus adiri poterat, ordine dispositis, illam alternis prælijs lacessebant, & scalis muro admotis defensorib. per tragularum imbrem nudato inanẽ incutiebant præfecto scandẽdæ arcis timorẽ. Qui uero in Porticellũ adducti erant Bracciani, subiectas arcis ꝓmurali cauernas, scalis immissi carcerẽ sepulchra'ue intrauerant, ac si cũ uiro & nõ cum scortorum proco res illis fuisset: sed Iacobus præfectus siue Cathelanorum ut postea dixit q̃s habebat custodum perfidiã ueritus, siue effœminati animi imbecillitate adductus, sese & munitissimã arcẽ tertiodecimo oppugnationis die his dedidit cõditionib. ut auri milibus quatuor à põtifice donatus, cum suppellectili & mulierculis Senas abiret saluus. Rebus eo pacto cõpositis, Laureanus eum classe ad pridẽ institutã superi maris uiam nauigauit. Recanatensis uero Minicuccium, Fesulanumq; ad urbẽ præmittens, Farnetensem propria quæ illi erant in patrimonio

trimonio loca cum suis petere, Fortebraccium autem in agro Vetrallensi in hybernis es- B
se iubet. Ipse ad pontificem proficiscitur, mala item ualetudine laborantem.

BLONDI FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB inclinatione Rom. imperij, Decadis tertiæ, Liber Quintus.

ACTVRA erat tempestate illa omniũ opinione celerius res ecclesia-stica quietẽ maximã, diu duraturã, nisi ex minima tũc scintilla ingẽs esset incendiũ suscitatũ. Fuerat diu in Piceno etiam sub Martino põtifice defuncto, gubernator Astorgius ex nobili Agnesiorum gente Neapolitanus, & Anconitanus episcopus, eamq; prouinciã summa cũ laude administrauerat, licet Iunio qui primus fuit põtificatus Eugenij, Malatestas Pisaurenses patria eiectos, uicariatuq; quẽ ꝓgenitores multis cõtinuassent seculis, pontificis autoritate priuatos, persequi cœpisset bello: qđ illa tum illi, ex Forosempronio Senogalliaq; & oppidis in fide F manentibus propulsabant. Pacatis itaq; ut ostendimus circa Romã rebus Ioannes Recanatensis episcopus, Astorgio est suffectus Anconitanæ Marchiæ gubernator, qui Minicuccio Aquilano ac Masio Fesulano, cũ equitib. octingentis & Georgio Narniensi cum peditatu aliquot diebus præcedere iussis ad idus Martias ad suscipiendã prouinciã est ꝓfectus, & Sancio Carillo equitũ trecentorũ ductore qui dudũ in ea ꝓuincia ecclesiæ militauerat, ad se uocato, montẽ Marianũ qui à cæteris ꝓuinciæ locis esset remotus oppugnare occepit. Sed cũ locus fossa & muro cinctus ualidissimo à militib. defensaretur probis, ut longa illũ obsidione uinci oportere cõstaret, ad Senogalliã illiusq; castella, exercitũ prouincialib. auctũ cõuertit, quibus infra dies paucos potitus, aliquot de Pisaurensib. quæ in rebellione perstiterant, recepit castella. Interea Fortebraccius, licet quo tẽpore ciuitas Vetula oppugnabat, Burgũ sancti sepulchri à cardinalibus, põtifice ꝓpter ægritudinẽ inrequisito pro emeritis habuerat stipendijs, nulla in re obediens erat, nihilo tñ secius, quotidie petebat stipendiorũ pecunias, q̃ si fidelissimã ecclesiæ operã exhiberent. G
Qua in fidei dubiæ perplexitate, cũ aliquãdiu perseuerasset, præter omniũ opinionẽ motis à Vetralla ecclesiæ signis, ciuitatẽ castelli adijt, in eã à factiosis Braccianarũ partiũ ciuibus, ꝓ ecclesiæ duce bellico admissus, castellisq; quæ Vrbinas comes retinuerat recipiẽdis incubuit. At in Lombardia post naualẽ pugnã lente processerant omnia, nec quicq̃ ante autumni tempora gestũ est memoratu dignũ, præter intentatũ idibus Octobris capiendæ furto Cremonæ dolũ. Subrepserant nocte cõcubia Veneti milites ad Cremonæ pomœriũ, & custodẽ fallituri accuratius excubantẽ, inter dumeta rubosq; quibus obtegit fossa tandiu quieti delituerant, quoad solis appetẽte exortu, solutus iniuncto nocturnæ stationis officio, excubitor locũ dedit scalas admouendi, tuncq; scandentes Veneti, firmarunt præsidio ꝓpugnacula. Substiterat uero cum legione ad tertiũ lapidẽ Carmagnola, peditatumq; turmatim ad crepusculũ magno præmiserat cum silẽtio. Primis itaq; quibus datum fuerat negocium muros habẽtibus, scalis quas unaquæq; attulerat turma conscenderunt plurimi, quorum qui audaciores fuerunt eisdem quibus murũ ceperant, H reuolutis intra urbem scalis descenderunt, & partim oppugnarunt, ceperuntq; munitam statione portam, partim acie structa ciues repulerunt tumultuariè accurrentes. Capta erat Cremona, si copias immisisset subsidio Carmagnola, sed dum nullum subsequi cernerent, qui intrauerant, sese ad portam illiusq; munitiones receperunt. Cumq; turrim portę duos defensassent dies, nunquam præsidio accessit Carmagnola, uereri simulans ne latẽtibus in insidijs Philippensibus legionem obijceret opprimendam. Et tamen pauci pro eorum numero qui intrauerant & portam tenuerant perierunt. Tum Carmagnola crebris suadentibus per autumnũ imbribus, & quod equi morbo absumebanť multi, legiones in hyberna dimisit. Felici uero rerũ successui, quẽ Laureana classis extorresq; Adurnus & Fliscus, in Ligustica orientali Genuę Riperia apud Rechũ, Augusto habuerant mense, parũ respondit Octobri qui secutus est mẽse, in altera occidentali Riperia Bernabæ Adurni fortuna. Is etẽm trecẽtis equitibus, peditibus octingentis quos dederat Mõtisferrati Marchio, tantillis fretus copijs, uicum cui Sexto est nomen ingressus, uallium Vulturi Pulcefræ & Bisamnis populos contra Genuam armauerat, quem Piccininus in castello Nauaro obsessum cum omnibus fermẽ copijs quas à Ferratẽsi adduxerat cepit,

Ligusti-

A Ligusticos uero agrestes, inaudita nostrorũ tẽporũ bellis calamitate affecit. Nã cũ multos uarijs interfecisset prælijs, plurimos armis depositis ad misericordiã cõfugientes, cõfodi lacerariq; à carnificib. iussit: & cũ cædis cepisset satietas, maiores natu cũ matronis, uerendos quoq; religione sacerdotes subiectos hastę, ut eã religioni inureret notã, uenũ dari, ab inuitisq; contribulib. coemi curauit. Exinde cũ pacata tutaq; omia apud Genuã magna reddidisset celeritate, eodẽ excandescens furore in Ferratensem duxit, cuius frangendis opib. uastandis agris, affligendis populis, nec minori celeritate, neq; maiori usus est clementia: quandoquidẽ xxx. dierũ excursione potius q̃ bello castellis illũ oppidisq; ad triginta spoliauit, & nullã maiorẽ aliam'ue direptionib. dedit uacationẽ, q̃ cũ oblata nouæ prædæ spes inchoatã relinquere suasisset. Circumuectus per id temporis Italiã Petrus Laureanus, classem Corcyrę per Octobrẽ subduxerat, & supplemẽto à Venetis postulato illud ideo tardiuscule impetrauit, qđ Venetus populus post cõmissum feliciter apud Rechũ nauale prælium classe potẽtissima cõtra Chiũ Genuensis populi insulã, duce B & præfecto Andrea Mocenigo missa rẽ maximã intentarat. Habuit ea classis onerarias naues decẽ, triremes quatuordecim, & minora undecim nauigia, q̃s uocãt Brigantinos, nauesq; Latinas. Ea cũ nonis Nouembrib. appulsa insulæ, oppidũ eiusdẽ nominis, terra mariq; cinxisset, illud dies octo & sexagenos attentissime oppugnauit. Diruta & perpetuis bombardarum ictibus noctu æque ac interdiu immissis, solo æquata erat mœnium pars maxima, ut apertũ ea in parte oppidũ irrumpentẽ militẽ Venetũ, repugnantes cominus de ruinis cõportatisq; obicibus Genuenses sæpenumero ejcere oportuerit. Inerat etem Raphael Montaldus Genuensis, eò cũ trecentis militibus, quos de subducta naui eduxerat, forte delatus: insigni cuius opera, oppidũ Genuensis populus, & per illud insulam retinuit omniũ fructuosissimã, ac seruandis cæteris oppidis, quæ illi sunt in Ægei ponti & mediterranei pelagorũ littorib. opportunã. Nanq; Mocenigus Venetorũ præfectus, qđ classem apud Genuã armari ingentẽ intellexisset, & pertinaci in oppugnatione illa, milites cecidissent multi, cũ plurimi uulnerib. debilitati essent, ad eidus Ianuarias, C nõ sine maxima ignauiæ nota retrocessit: prius tñ q̃ ab insula solueret, feracissimũ amœnissimumq; illius uastauit agrũ, uinetis consitisq; & lentiscis masticeis, unde magnos Genuenses perciperent fructus ubiq; succisis. Subducta uero prius est Venetorũ classis, q̃ ea appelleret Chiũ, quã eò subsidiariã miserant Genuenses. Qui postq; oppidũ Montaldi uirtute defendi intellexerunt, binis triremibus, deinde nauibus onerarijs tribus, & alijs itẽ triremibus binis Thomao Cebo præfecto hyeme prœmissis, maiorẽ postea æstate appetente miserunt classem, Venetorũ oppidis insulisq; & mercatorib. bello ac latrocinijs undiq; persequendis, delecto ex omni nobilitate uiro tunc ciuitatis primario, Petro Spinula Cypriani filio, cui Philippus onerarias naues quatuordecim, triremes septẽ, summa armari diligentia, & octo pugnatorũ milia dari iussit. Veneti pariter, quo tẽpore subducta est à Chio classis, de magno Genuẽsiũ apparatu certiores facti, maiora q̃ postulasset Laureanus miserunt Corcyrã supplementa. Soluerat Spinula à portu Genuensi eidibus maijs, & cũ apud Liburniũ paucos dies esset moratus, Hetrusca radens littora Caie-D tã concesserat, unde secundos nactus uentos, Siciliã adnauigauit, quã dum legeret insulam tẽpestatibusq; insæuientibus, superando remis Lilybeo diutius detineret, Laureanus rectã per Syllaceũ fretũ, secundo aduolans æstu eodẽ Maio Liburniũ cõcessit. Fuit uero classis sua triremiũ, quæ à Corcyra soluerunt triũ & triginta, duasq; illis maiusculas addiderunt apud Liburniũ Florentini. Sed cum ocyor Spinula q̃ Veneti existimassent, apud Corcyrã apparuisset, suspicioq; illis iniecta esset, ne prius aliquã inferret cladem, q̃ satis ꝑpere Venetijs prouideri posset, Laureanus epistolis admonitus, sex ex omni classe selectas triremes uiris armisq; paratiores, misit Corcyram: quibus cum quatuor alias Senatus addidisset, Syluestrum Maurocenum eius classis pręfectũ delegit, qui Genuensem quacunq; pergeret subsequi, & maritimum Venetorum imperiũ tutari curauit. Æstatis uero cuius gesta maritimis in expeditionibus scribere cœpimus principio, Piccininus euerso Marchionis Montisferrati principatu, in Cremonenses ducens, Turricellã oppidum Pado adiacens, Bordelanumq; de Cremonensibus recepit: cuius quidem rei eò maior cepit Venetos admiratio, quòd Carmagnola propinquis continentibusq; in locis, exercitũ quem æstate præterita Cremonæ admouerat continebat. Pendentes itaq; animis

animis Venetos, quod in Carmagnolæ exitio diu parturiebant, id maturius patere persuasit. Fuerant Senatorū nōnulli, apud quos cōcepta, uti ostendimus ante declaratū bel li ducē Carmagnolā, suspectæ illius fidei dubitatio nedū mutata, sed cum tempore aucta erat. Alij uero penè oēs non prius ut fidē hominis haberēt suspectam adduci potuerant, q̄ apparentes per dies singulos coniecturæ, & prodita in senatu indicia, eos adeo reddiderunt certos, ut aliquando retulerint ad Senatū aduocati plebis, & frequentissimi ordines, habendum in potestatē, sumendumq; de conuicto supplicium differuerint. Quo in negocio constantem Veneti Senatus taciturnitatē in primis cernere fuit. Coactū nanq; ex omnibus qui Senatum conficiunt ordinibus concilium quod dicunt togatorū, paulo plusminus' ue ducenti cum ad æstiui æquinoctialis primā noctis horam conuenissent, disceptationē in mane lucidum perduxerunt. Erat tunc Venetijs Carmagnola, & Senatū ad ortum solis ex more salutaturus cum esset introductus, obuium hilari fronte principē per iocum interrogauit, uespertinam ne, illi nondū ad quietem post cœnam admisso, an matutinā faceret salutationem. Cui cum subridens princeps respondisset, Senatum magna animis uoluentem, longa in eius noctis cōsultatione illa, nihil magis attentiusq; in ore q̄ eius nomen habuisse, sermonem ad alia conuertit. Nec per eos, qui in deliberationis diem intercesserunt, octo menses, uel minima periculi capitis tanti uiri, tantisq; reddūdantis opibus, emanauit coniectura, cum ex ducentis quos Senatui interfuisse diximus, nonnullos rei familiaris angustia premeret, nonnullos Carmagnola consuetudine atq; amicitia haberet coniunctissimos. Postquam itaq; illius tollendi stetit sententia, acciti tā quam ad pacē, cuius cum Philippo cōstituēdæ mentio facta erat, ipse & Marchio Mantuanus, eodem die, sed diuersis itineribus Venetias applicuerūt. Delapso autem scafa ex Patauino flumine, in stagna Carmagnolæ patritij frequentes ut erant assueti, sese obuios addiderunt, illumq; omnes æque quid fieret conscij atq; ignari magna comitate ad palatium principis deduxerūt. Subiectus inde quæstionibus, & literis quas suas esse nō posset denegare, testibusq; domesticis de perfidia cōuictus, undetrigesimo q̄ tentus fuerat die, inter columnas securi percussus fuit. Capita perfidiæ quæ emanauerunt fuere destituta subsidio, ut clades acciperetur, Taruisani classis, seruataq; Philippo, cui clàm consensere, Cremona, quando portam fuisse captam ostēdimus Carmagnola in carceribus agēte, dimisso in Lombardiā Marchioni Mantuano, & delectis prouisorib. Georgio Cornario ac Marco Dandulo, exercitus belliq; cura fuit demandata. Sed dum tardiuscule proficiscunt, Piccininus uictoriā præsente Carmagnola in Cremonensibus inchoatam prosequebatur. Et nisi pontē Ollio à Venetis impositū oppugnans, tragula occiput inter & neruos debilitatus fuisset, ut aut mortem illi appetendā, aut multo languendū tempore medici iudicauerint, omnia de Cremonēsibus recepisset. Cuius inflictæ audacissimo hosti cladis nuncium effecit Venetis lætiorem aduentus in urbem Ioannis Iacobi Montisferrati Marchionis, quē principatu eiecerat Piccininus. Is nanq; Marchio quamprimum fractas opes suas uidit, Alpes transgressus, & longo circuitu, per Austrinos Germaniā et Taruisiū delatus, ad Senatū confugit. Cuius tantā inuenit liberalitatē ut patriæ principatusq; desiderium non deliniri solū, sed auferri multotiens prædicauerit. Rebus aūt Philippi apud Cremonā ex Piccinini uulnere torpescentibus, inclinare etiā cœperūt, qui in Hetruscis dudum post reuocatum, ut supra ostēdimus, Albericū Cunij comitē apud Senas, in Pisanisq; illi militabant. Nanq; Nicolaus Tollentinas Romani pontificis stipēdia emeritus, etsi Florentinis militare promisit, in Tudertinis tamen moratus, ideo multorū mensium æra iners uacāsq; accepit, quod ditionis Florentinorū fines nisi permissum esset in Micheletū cæterosq; ductores imperium ingredi recusaret. Æquatus tamen Micheletto, sed auctus stipendio Soanam concessit, oppidum Vrsinorū, qui etiā militarent populo Florentino, & maritimam agri Senensis partē Grossectū usq; ac antiquā Populoniam est prædatus. Exinde cōiuncti duces omnia cōmuni concordiq; consilio gerentes, multis de Senensibus captis, plurima ac prope omnia receperunt, quæ erant perdita de Pisanis. Sed cum ad Montemtopulū esset peruentū, apud qd' oppidum Bernardinus Vbaldinus & Pergulensis filius ductoresq; cæteri oēs coegerant copias, prælio omniū quæ hoc in bello in Hetruscis sunt gesta insigniore cōserto, amiserūt Philippenses Vbaldinum ductorem & cum eo equites supra mille. Et Antonius Pisanus cū in Edere pontē

A paternæ originis castellum, quo eum donauerat Philippus fugisset, in potestatem uenit. Tempestate illa Sigismundus Cæsar Vngariæ & Bohemiæ rex Lucæ erat. Nam cũ hortante ac plurima spondente Philippo Mediolanẽsium duce, per Belentionam ingressus Italiam Varisium ad idus Octobres applicuisset, nouem in eo oppido moratus dies Mediolanũ à Nicolao Piccinino omnibusq; quotquot erãt apud Philippũ nobilibus, deductus fuit: cuius diei pompam Cæsare dignã, referre superfluũ ducimus. Per sextam uerò kalendarum Ianuarij diem, ex nouissimo non ultra inclinantis, sed collapsi Romani imperij more, ferrea corona Mediolani coronatus: post aliquot dies Placentiã, & inde Parmam se contulit. Ipsisq; in locis ad septem moratus menses, cum Philippi ducis optatum petitumq; cõgressum frustra expectasset, & promissi ab illo apparatus exercitusq; eũ uel pontifice inuito Romã deducturi nusquam cõparuissent, Lucã aduenit. Qui bella cum Barbaris gerere assuetus, cum audisset Florentinos duces exercitum apertis campis, pro ut esset libitum circumferre, confisus est maximo afficere detrimento, & contractos ex om-

B ni Lucensiũ suoq; quem in comitatũ habere equitatu meliores quosq; ad sexcentos immisit. Magnus uero fuit Vngarorum, in quales uiros duceret ignorantiũ furor, ut ad Michel etti tentoria penetrauerint: nanq; eorũ unus corporis magnitudine insignis, & fortitudinis fama apud suos celebris, claua ferrea, qua in prælio uteret, in ductoris caput ictu uehemẽtiore incussa, illũ nisi chalybea obstitisset galea, interfecisset. Insurgens tñ Michelettus suffossum gladio Barbarum confecit. Et fusi fugatiq; cum Lucensibus Vngari nõ nullos ex melioribus amiserunt. Quinquagesimo aũt die, quàm Lucam attigerat Sigismundus, opis Philippi expectatione, ut ante fatigatus Senas se cõtulit. Quam ciuitatem cum odio in pontificem ideo concitatam reperisset quod Nicolaum Tollentinatẽ ægre tulerant Florentinis à pontifice datum esse, ad oblatã ultionẽ sumendam stimulauit. Senenses nanq; datis Iacobo Vicensi urbis præfecto Senis ut diximus exulanti peditibus quadringentis, naues etiam attribuerunt, quibus ille à portu Herculis ad palũ Portuẽsis

C Romani agri Viculũ aduectus, Vetrallã oppidum nullis munitũ custodibus, cuiusq; oppidani rerum discrimen subire nõ sunt ueriti, recepit. Ea re explorata Fortebraccius Vetrallam cum pontificis & ecclesiæ signis aduolans, primo curauit ne aliæ quas Senenses missuros esse intelligeret copiæ ingrederent. Deinde machinis admotis, oppidanos breui ad eam adduxit desperationem, ut Iacobi suamq; salutem decẽ aurimilium pactione, cũ oppidi deditione redemerint. Et inchoato pridem uitę instituto insistens Fortebraccius cum emeriti ad eam diem stipendij pecunias peteret, si quando offerebantur, dum tamen occupata restitueret ecclesiæ loca, pontificẽ simulatis ludificans uerbis rem ducebat. Qua indignitate cõmotus pontifex, par pari referre cogitans, Micheletttũ Attendulũ, à populo Florentino petitũ ea re faciliter impetrauit, quod Tollentinati morem gerere cupiebant. Cum itaq; de stipendio quantum sat esset Micheletus cum pontifice cõuenisset, eundũ sibi in Calabriã, ubi nõnulla possideret oppida simulauit, præmissis cũ impedimentorum parte nuncijs, qui uiderent ratione itineris abituri. Paulo inde post mouens Aquapendentem adijt oppidũ, quod Sfortia pater filiusq; diu pontificum Roma-

D norum indulgentia tenuerunt. Multos interea menses imperator Senis agens nullam nisi conciliato per pacis fœdera pontifice, uiam rebus suis repperit efficacem. Post uarios itaq; minorũ hominũ utrinq; missorũ conatus missi à pontifice ad eum summi uiri ecclesiæ Romani cardinales, Montisfortis, & de comite Romanus, alter Senis diẽ obijt, alter re infecta Romã est reuersus. Missi item à Cæsare Romam episcopus Curiensis, & Caspar Schlik cancellarius imperialis, & Laurẽtius Vngariæ Marescallus, ambo equestris ordinis præstantes uiri, re etiã infecta redierunt. Tandẽ missi iterato à Cæsare idem Caspar & Marchio comes, impetrauerũt ut Romã ueniret imperiali diademate ac fastigio sublimandus. Ingressum ad diem kalendarũ Iuniarum undecimã, populus Romanus illum maxima deduxit pompa, & pontifex ad scalas usq; basilicæ diui Petri, cũ cardinalibus & clero obuius comiter excepit, ac pridie earundem kalendarũ, solennissimis cærimonijs coronatũ imperatorẽ Augustumq; appellauit. At Michelettus cũ apud Aquam pendentẽ, & diuersa patrimonij resedisset loca, nec Fortebracciũ quẽ sceleris consciẽtia fecisset suspectum, opprimere, neq; etiã illius sociales per prata in mappalib. esse solitos intercipere potuit. Sed cum res dudum fuisset protracta, nec stipendia pontificis diutius

dissimulare posset, quem potuit impetum fecit, & mappalia aggressus, equos cepit circi- B
ter quadraginta, quos ibi haberent medelę potius quam pabuli ratione. Fortebraccius uero qui dudũ multa latenter cõtra pontificẽ & ecclesiã fuerat machinatus, relicto in Vetralla peditatu, castrũ nouum Stephani Columnæ oppidũ accessit, quẽ Michelettus euestigio insecutus obsidere parabat, cũ omnes ille impiger fallens educta acie extra portam quæ ducit ad Tyberim pugnãdi copiã fecit, metuq; simulato copias reducens, suos quid facturus esset ignorantes, tandiu tenuit paratos, quoad sole tum ad occasum uergẽte, & nox fieret, & hostes de ipsius metu gloriabundi armis quibus per æstũ fatigati erant exuti, somnũ capere occœpissent, quamprimũ uero noctẽ appetere uidit, auersa castris porta erumpens, quo aduenerat itinere est profectus, priusq; quam Michelettus structa acie ex cõposito insecuturus inde mouisset, tam lõge præcesserat, ut nec postremum illius equũ uiderint qui priores fuerant insecuti, parumq; abfuit quin Nicolaus ẽ medio fugæ cursu Vrbeuetanos, qui Michelettũ terga premere existimantes, postero die fugientẽ intercludere intentarunt, magno affecerit detrimẽto: Nullo aũt alio diutius insecuto, Ciuitatem F castelli saluus est reuersus. Classes interim quarũ Genuensem in Ionio, Venetam in Ligustico pelagis esse ostendimus, sic diuersa usæ sunt fortuna, quemadmodũ auerso itinere nauigarunt. Nam cum Pisas appulisset Lauredanus eam classem cõscendit. Abraam Fregosus Genuensiũ impigerrimus, qui cum ijs quinq; & uiginti quas Lauredanus retinuerat triremibus Sigestri promontoriũ mense Iulio circunsedit. Penetrauerat item terrestri itinere cũ aliquot peditũ turmis, in Lagonare & Castellioni uicos, ac inde in Sturlæ uallẽ Baptista Fregosus, & Germano opẽ laturus Sigestrũ ipse etiã in cõtinenti obsidebat, qđ oppidũ Veneti parte maritima machinis oppugnabant. Ea cum essent Genuæ magistratib. nunciata, tres maximas onerarias naues singuli, quaiũ uiri inessent pugnatores quingenti, decernunt, Nicolao Nigrono præfecto classis tantisper quoad arma, milites, cõmeatumq; obsessis perferret declarato: eas naues Veneti plenis aduolare uelis cũ prospicerent, acie structa triremes centenis pluribus'ue bombardis crepitantes, quã aduenturæ erant principio opposuerunt. Sed molem illã nullus continuisset obex: Solus nan- G que qui impetuosum illarum perflueret cursum aquæ collis, triremes auertisset, quas attoniti gubernatores id futurũ rati remis ocyus retraxerunt. Peditatu armisq; & cõmeatu in littus expositis, Nigronus naues Genuã reduxit incolumes, & Sigestrini Clauarensibus Spediensibusq; opẽ ferentibus eruptione facta terrestres fuderunt Fregosiorum copias: quo in cõflictu Lauredanus q turmas classis terrestri addiderat oppugnationi magnum accepit incõmodum, ex Ligustinis uero captiui ad ducentos Genuã sunt perducti. Tum Fregosus Lauredanusq; postquã oppidi promontorijq; capiendi difficultas q existimassent maior reddita erat, ad instaurandas cõmeatu triremes nauigauerunt. Exinde in sinũ Rapalli reuersi, agrosq; & uicos Clauarensiũ prædati, pleraq; incendio cõsumpserunt. Quod aũt autumnus grauior tempestatibus reducendũ esse classem suaderet, ad Genuæ portũ nauigantes, sese trementibus Philippi magistratib. ostenderunt: & cũ nulla fieret in ciuitate cõmotio, excedẽtes perpetua uelificatiõe unã Liburniũ petiuere. Genuensiũ item classem, quam tanto eduxerat apparatu Petrus Spinula, cũ nihil fecisset me- H moratu dignũ paulò post reduxit, eo peiori quam Venetus sua fortuna, quod in illis, quas superandis Trinacriæ promontorijs, dum principio in hostẽ nauigaret, inciderat, tempestatibus, tres amiserat triremes cautibus allisas: & licet saluæ illarum fuissent turmæ, gubernatores tamen, quorum ex Sabbatia unus, alter ex Albignano fuit, tertius ex Mauritio, mala ualetudine dũ supra uires fluctibus obsistunt correpti, post longam ægritudinẽ decesserunt. Quæ autem Carmagnola occiso, Mantuanus Marchio, & Gregorius Cornarius ac Sanctes Venerius, Marco Dandulo petenti suffectus, prouisores ad gerendũ Lombardiæ bellum missi gesserunt, facile ostenderũt, quanta si fidei affuisset integritas, ductor unicus rerũ gestarũ fama hosti æque tremendus, ac suis erat uerendus facere potuisset. Bordelanum nanq;, quod oppidũ Carmagnola præsente diximus ad hostes defecisse, illi subito expugnatum, in rebellionis ultionẽ funditus exciderũt: Et Ruminẽgum ac Fonranellã opulenta munitaq; oppida, appulsis castris & ostenso oppugnationis apparatu, deditionem precariam facientia, cum imperio addidissent, in Suncinenses duxerunt. Quod præclarum regionis oppidũ exercitu circumsessum, eo maiori diligentia im-

pensaq;

A pensaq; & cura oppugnari necessum fuit, qđ præter muri eleuatioris crassiorisq; & fossarum munitiones, oppidanis populo frequentissimo lectissimi equitatus peditatusq; cohortē præsidio addiderant Philippenses. Adactæ autē sunt bōbardę quatuordecim, quarum minima saxū iacere trecentenū, & balistis maiorib. quas appellant machinas quatuor, ac minorib. quinq;, quibus Bricolis est nouissima nominatio, æqua cū bombardis proportione in circuitu dispositis, nullam murorū aut oppidi partem, cum publico tum priuato carere periculo curauerūt. Cum nanq; muros, turres & propugnacula bōbardæ die noctuq; immissæ quassarent, essentq; reparandis & ab hostis ingressu defensandis illorū ruinis occupati ardentiores mercenarÿs oppidani, tū uario atq; incerto atq; etiā crebriore ictu missa tormētis saxa, maiores molestias attulere, quod in tecta, areā, plateasq; oppidi passim dispersa, mortales plurimos mactauere. Quæ quidē oppugnatio magnis Venetorū impendÿs menses fere duos continuata, oppidanos ea solū petita cōditione, ut datos præsidio milites armatos emittere liceret, deditionem facere cōpulit: arx autem B etsi erat munitissima, dedente præfecto pecunÿs corrupto, breui est recepta rebus Venetorū ductu prouisorū fœlici successu crescentib. Marchio Mantuanus in patriā secessit, & inducÿs cum Philippo constitutis quiescebat. Marchio item Ferrariēsis à Philippo requisitus, cum Venetias iuisset, & pacis mentionē magna cū instantia fecisset, obtinuit, ut spectatæ uirtutis patritius Fantinus Michael orator à senatu ad ea quæ de pace afferentur delectus, Ferrariā accesserit. Miseruntq; eodem in tempore Florentini à Venetis requisiti, Pallantē Strocciā ciuem suum equestris ordinis spectatissimū. Et Francisco Galina Philippi partes istic agente, tractatus pacis præter omniū spem feruescere ecepit. Per id tamen temporis Sanctes Venerius & Georgius Cornarius prouisores in uallē Camonicam ducentes, immunitos eius uallis uicos, qui etiam præsente Carmagnola defecerāt receperunt, & castellis in saltibus qui ad proximos pertinent Saxinios excitatis, uallem cōfirmare curabant, cum Tadeus Estensis paganorū Camonicensium suasionibus trecētos accipiens equites, pedites quadringentos, nocte intempesta Dorsum aggressus op- C pidū, qđ in Tellinā uallē ex Camonica aditū præbet, furto obtinuit. Sed quo ardentius res in montanis ꝓspere à prouisoribus gerebāt, eo maior circa Padū negligentia seruabāt. Nanq; postq; Carmagnola aut negligente aut dissimulante Torricellas Philippenses ceperant, & prouisores acceptis Venetorū copÿs, uires in montana eōuerterant, Casale Padi qđ oppidū Veneti in Parmensib. unicū tenebant obsederant Philippenses. Peditatus aūt quē Veneti præsidio impōsuerāt, postq; eos sex menses durauerat, cū frumēti penuria laboraret, datis ad Senatū literis impetrauerat, ut Laurentius Attendulus mouens ex Brixianis cū mille equitib. peditibus mille quingentis accederet præsidiū allaturus. Sed qđ ductura per Mantuanos passuū custodes prohibuerunt, nō prius potuit Attendulus à Gonzaga Marchione transitū impetrare, q; fames præsidiū deditionē facere cōpulisset. Et sextodecimo qui insecutus est die, Mantuanis per inducias quiescentibus, qui Brixellū pro Venetis præsidio obtinebant, inducias secū nequaquā constitutas esse immemores, laxata custodia ipsi etiā quiescebant. Quæ cum essenr Philippo renunciata D expeditos Pado terraq; immittens improuisō oppido est potitus. Dorsi arce, in quā se receperant oppidani, expugnata descendens per idus octobres in Tellinā uallē Veneti exercitus ꝓuisor Georgius Cornarius castella uicosq; & saltus omēs dierū octo oppugnationibus recepit. Cuius uictoriæ fama cum accolas terruisset, Sasinienses præsidio in castellis saltibusq; accepto, uallē Venetis permiserunt, ex qua cū aditus Comū usq; pateat, & Abdua fluuius lacu Lario haudquaquā longe distanti emissus uado transiri possit, sperauerunt Veneti Philippū in Mediolanensib. agitare. Suffectus erat interea ꝓuisor Sancti Venerio Daniel Veturius, uir cū grauitate, tū etiā integritate celeber. Quo in Tellina ualle Cornario collegæ cōiuncto placuit quod Senatū in primis nprare scirent de Abdua transmittenda & ponte iungenda apud Breuium intentare. Iussiq; ductores per diui Martini natalitia omnes copias traduxerūt: & tamen pauore ex incerta causa orto deterriti, & solo hostium clamore fugati, ocyus q; transiuerant reuerterunt. Tunc Philippus frequentes per Abduæ ripā disponens stationes, custodiā in posterū adhibuit diligentē. Sexta postmodum quæ insecuta est die, cum Cornarius ui animi & audacia redundans Tellinam uallem, quod factio Gibellina Philippo fidelissima præualeret, trium millium

præsidio obtineret. Piccininus factiosorum ductu illam ingressus, cōmissoq; prælio re- E
pulsus, haudquaquā tenuem accepit cladem. Sed cum eo in conflictu regionem contem
platus, mores etiam Cornarij in discrimē præcipites, & exercitus uictorijs insolescentis
temeritatē intellexisset, postera die paratior reuenit. Prælio aūt tumultuarie uixdum cō-
seri cœpto, quū dissipstos hostes Piccininus in fugā conuertisset, rebellantes pagani un-
diq; incubuerunt. Capti sunt cum Georgio Cornario Thadæus Estensis, Cæsar Martinē
gius, Italianus Foroiulianus, Baptista Capitius, & Antonius Martinascus, notissimi du-
ctores. Ex cætera uero multitudine uix trecēti equites per saltus ab agrestib. qui in prę-
lium descenderant, destitutos euaserūt. Quæ quum intellexisset senatus, & de imperato-
re ad id bellū deligendo relatum esset propositū, Franciscum Gonzagam Mantuæ mar
chionem uariantibus sæpenumero suffragijs declarauit. Is hyeme per Decembrē asperri
ma accepit exercitum, & hyberna in montibus ducens Ianuario, qui est sequutus, Camō
nicam uallē Guelforū ductu & auxilio recepit. Exinde Frederico Contareno insigni pa
tritio, qui Cornario suffectus fuerat, sibi in prouisorem addito, copias in propinquarum F
uallium hyberna dimisit. Quātum uero partes belli curis detraxerant, tantundē conficiē
dæ paci addiderant diligentiæ. Et quū marchio Ferrariensis Hugutioq; cōtrarius seque-
stres, hinc senatum Venetias adeuntes, inde ad oratores Ferrariā redeuntes, rer illud e-
mensi essent iter, pax Aprili mense in hunc modū est conclusa. Decederet Philippus a-
gri Brixiani Bergomensisq; locis, post inchoatum pacis tractatū captis, induceretq; Mō
tisferrati marchionem, in amissi eo bello principatus integrā possessionē. Loisio quoq;
Vermi, castella hæreditatis paternæ in Placentinis possidenti, & cæteris Veneto militā-
tibus subditis'ue, prisca redderetur rerū sub Philippo securitas. De captiuis quarto loco
actū est, ut nobiles milites'ue præstantiores, uterq; sine precio liberaret. Et capta de Pisa
nis Volaterranisq; redderet Florentino Philippus, curaretq; Senenses capta eo bello in
fra mensem reddere: aut si recusarent, nullis eos in posterū fauoribus adiuuaret. De Lucē
sibus Thoma Fregoso, & Ludouico Plombinate, id fœderis interuenit, ut redderēt quæ
ademerant Florentinis, & tamē nec remaneret in Philippi partibus Plombinas, nec pos- G
set earum alteri Fregosus adhærere. De Pontremulo autem quum dura fuisset cōtentio,
conuenit, ut id oppidum Philippus retineret, & cætera de Ligusticis Lunensibus capta
redderet dominis, in Florentini populi partibus, ut antea permansuris. Pacis conditioni
bus prout erant constitutæ, cæteris in partibus impletis, quum non liberasset Philippus
Georgiū Cornariū, eò contentionum res ꝓcesserat, ut solū ob eius rei defectum haben-
dam pro infecta pacē Veneti fuerint protestati. Sed Philippus missis Venetias, excellen
ti iureconsulto Andrea Bartholemęo imperialis familiæ Genuensi, & Frācisco Galina
consiliarijs suis, qui iureiurando affirmarunt Georgiū interisse, senatui satisfecit. Æstatis
illius principio Recanatensis episcopus oppidis omnib. de Senogallensibus, Pisauriēsi
busq; receptis, Forumsempronij natura loci arce muroq; eminentibus munitissimā ciui
tatem, omni machinarū genere, & longa obsidione aggressus est recuperare. Colūnensi
bus uero Prænestinis, qui sese Fortebraccio belli socios addiderāt, bellum in Cāpania &
circa Romā, partim inopia, partim ineptitudine parum acriter gerentibus, Fortebracci- H
us Antonium Pisanum, qui Senis erat, & Iacobum Vicensem urbis præfectū sibi adiun
gens, Vetrallam reuertitur. Tum pontifex, Michelettum qui contra Colūnenses & iner-
mes & adolescentes bellicis rebus nequaquā idoneos, parum profecisset, Minicucciūq;
Aquilanum, & Masiū Fesulanum, quos à Piceno reuocauerat, Viterbium mittit, Forte-
braccio repugnaturos. Siue autē casus & rerum ecclesiæ infelicitas ita tulerit, siue Forte
braccius ea audacia & fortitudine, ecclesiastici ecōtra milites ea fuerint ignauia, quū pō
tifici duomilia & quingenti circa urbē essent equites, & totidē mercenarij pedites, nun-
quā destitit Fortebraccius, qui Vetralla egressus, quoties libuisset, partim castella eccle-
siæ oppugnaret, occuparetq; partim prouinciā & agrum prædaret Romanum, adeoq;
malum illud late serpsit, ut Fortebraccius qui septingentos equites, pedites octingētos,
rerū, ut constabat, omnium egenos adduxerat, parte copiarum Columnensib. data, parte
apud Castellumnouum posita, & milites pontificis ubiq; superaret, & usq; ad portas ur-
bis omnia redderet inquieta. Accessit pōtificis & ecclesiæ rebus, magna ex eo bello cala
mitas illa, q' nulli urbē adire, nulli poterant tuto exire, nisi quos ecclesię milites magno
perduce-

A perducerent præsidio, unde sensim factū est ut pontifice pecunijs exhausto & stipendia minus abunde militibus persoluente, qui desides primò & ignaui fuerant reiecta in pōtificem culpa, qui sibi stipendia nō persolueret, curā omnem abijcerent militandi. Illacq; tēpestate Fortebraccio, ut diximus, cōtra urbē impulso, dux Mediolani curis belli superioris per pacem liberatus, nouos adnisus est motus in Romandiola concitare. Cum nanq; pontifex Fantinū Dandulū ciuem Venetum protonotarium, Bononiæ apostolicum gubernatorem cōstituisset, isq; seditionē à Zambeccarijs intentatam, compressos illos hortāte ac per arma auxiliū afferente Baptista Canidulo, urbe eiecisset, Baptistā itē patria pariter eijcere cupiebat. Et porta quā diui Stephani uocant munita, Gatam apud Forūliuij ecclesiæ militantē occulte acciuerat. Cuius aduentum Baptista exploratū habens portā ui receptam ipse muniuit, & nihil ultra molitus in ciuitate more solito inambulabat. Ea permotus indignitate Fantinus, Bononia sine gubernatore dimissa, magno cū rerū pontificis periculo Venetias se recepit. Cui cū esset suffectus Marcus episcopus Auenionē

B sis, pontificis agnatus, dux Mediolani eiectos patria Zambeccarios, Antonio Bentiuolio etiā extorri cōiungens cum magnis copijs ad portas Bononiæ misit. Ciuibus uero in pontificis fide cōstanter manentibus, castella illi pleraq; tentauerunt, & tandē solo Mōteuelio per fraudē occupato re infecta in Lombardiā redierunt. Sed apud Picenū res pōtificis interea nequaquam prospere gerebatur. Qui enim ut supradiximus dudum in illa prouincia ꝓ Romana militauerat ecclesia, Sanccius Carillo à Patruele Hispano cardinale iussus, ad Malatestas Pisaurenses desciuit. Et prætensis Basiliensis synodi literis cuius se diceret belli ducē, Francisco Piccinino alijsq; Malatestarū copijs adiunctis subito in Pisaurū impetu facto, ciuitate potitus fuisset, nisi gubernator Recanatensis episcopus, rapido sine copijs præteruolans cursu Pisaurenses sola præsentia in fide retinuisset. Nec tñ abfuit quin perfidiæ suæ Sanccius dederit pœnas, quē à Francisco Piccinino longius remotum, & cum Luca Castellano alijsq; hostiū copijs cōtra Sorbolongū ecclesiæ castellum castra incaute metatū Sigismundus Malatesta ad ecclesiæ stipendia conductus, me

C tidie aggressus fudit, fugatumq; omnibus copijs spoliauit. Paucis item interiectis dieb. Franciscum Piccininū gubernator cum quingentis, & paulo post Iosiā Aquauiuensem cum sexcentis, Ioannē Malauoltā Senensem cum centū conduxit equitibus, & qui hostes lacessere fuisset solitus, tutandæ ab illis prouinciæ adiecit animū, quousq; Venetis q pontifici afficerenť intercedentibus, pax Malatestis Pisaurensib. eo cōsilio fuit impetrata, ut gubernator afflictis apud urbem rebus ecclesiæ opē ferret. Fortebraccius nanq; de militū pontificis, & eorū qui urbis curam gererent ignauia certior factus Castellonouo cū copijs digressus, pōtem Miluiū noctu occupauit, & præda undiq; ab urbis muris abacta, Lucanū etiā & Salariæ uiæ Anienis pontes cepit. De hinc nullo qui resisteret inuecto, Columnensibus uero quod poterant præsidiū submittentibus, Tyburi castra admouit. Quā ciuitatem, cum paucis ut sperauerat diebus, nequiuisset capere, in Latinū urbis agrū delatus omnifariā retū abegit prædā. Inde admotis ad urbem castris paucos ad Agnetis moratus dies, Ananiam obsidere perrexit. Ea autem ciuitate constanter resisten-

D re, post triduum castra mouens, montana abbatiæ Sublacensis impetijt castella. Et eorū multis duce Antonio Pisano potitus quædā diripuit, quædā solo æquauit, Romæ interea trepidatum est, & uigiliæ pro portis habitæ. Nec tamē defuerunt Romani ciues, q priusq; Michelettus & alij subito acciti milites aduenirent, pontes Miluium Salariumq; ut expugnatos reciperent. Cæterum aduentu Micheletti in urbem, res pōtificis nihilo erectior facta erat, cū interea in patrimonio adiacentibusq; urbi quibuslibet locis, om̄ia belli incendio cōflagrarent, pontifex etiam qui in Vaticano diui Petri palatio parū esset securus, ad media Romæ loca, diui Laurentij in Damaso ædē se cōtulit. Cumq; milites q sua apud urbem stipendia merebanť, paruo nimis præsidio esse cerneret, Recanatēsem episcopū iussit dimisso in Piceni ꝓuincia Sigismundo, quascunq; habebat copias ad se ducere. Cuius aduētu pontifex ad diui Petri palatium est reuersus. Episcopus aūt castris contra Marinū principis oppidū locatis, oppidorū quæ in circuitu rebellauerant nōnulla etiam deditionem facientia accepit in fidē. Sed cum haberet exploratum, principem Fortebracciumq; in Genezano esse castello parū ut ferebatur munito, copias eo cōsilio eacq; spe raptim admouit, ut uel clausos ad deditionē compelleret caperetq;, uel si extra

munitiones repugnare pergerent,prælio ut minabatur cõfectos opprimeret: cui castra E
ad portas ut constabat metaturo,Fortebraccius ad primum lapidem factus quadrato a-
gmine obuius prælium conseruit.Dumq; hostem solito ferociorē conatur repellere, ca-
ptus fuisset,nisi ex oppido qui manserant accurrentes,Micheletũ,Franciscumq;,& lost
am paululum repressissent.Prælio autē acri confetto,quum neq; intra munitiones uellet
Fortebraccius se recipere,neq; aperto posset campo resistere,collem uiribus undiq; con
situm conscendit,& equitibus qui parum in eo ualerent loco,intra Genazanum magna
ex parte iussis,cum peditibus in pugnam adeo feroci incubuit animo,ut quem ecclesia-
stici uictum superatumq; sæpius acclamassent,atq; etiam de parta uictoria nuncios Ro-
mam misissent,uictorésne an uicti essent incerti,prælio excesserint.Qua die Vitellensis,
qui perspexisset quid exiguæ hostium copiæ aduersus suorum multitudinem possent,a-
nimi conciderunt.Positis itaq; in castellis quæ receperat & Tybure præsidijs,ad pontifi
cē Romam uenit,obuiauitq; in itinere renunciantibus, Pisaurenses urbe contra fœdus
Malatestis tradita rebellasse.Quamobrem ira percitus Franciscum Piccininum, Iosiam, F
aliosq; quos adduxerat,præmittens,duos apud pontificem dies moratus,Picenũ uersus
magnis itineribus properauit. Quod uero in uetustissimis & carie ipsa confectis quan-
doq; euenit ædificijs,ut dum unũ attollere uel stabilire insudas tignum,collapsa ē regio-
ne muri pinna,trabes tigno attrahat immixtas: itidem in rebus ecclesiæ per ea tempora
contingebat.Tertium namq; à pontifice profectus diem Vitellensis,Assisinarensis arcis
maioris custodē,suorũ fraude occisum,arcemq; intellexit factā esse in Fortebraccij potē
statem.Dumq; ciuitati præsidium allaturus copias in itinere dispersas apud Spoletũ pa-
rat colligere,renunciatum est,minorem maiori arci cõsensisse,& ciues præsidij quod pa
rabatur ignaros,dedidisse Fortebraccio ciuitatē.Iisdem item diebus Franciscus Piccini-
nus spreto Vitellensis imperio,in agrũ Perusinũ secesserat,stipendia sibi,ut dicebat, de-
bita à pontifice expectaturus: quãquam non defuerunt qui eue stigio intellexerint, qđ
rerũ postea docuit euentus,illum ducis Mediolani & genitoris Nicolai iussu, importu-
no ecclesiæ tēpori esse subtractũ.Reuersis à prælio apud Genazanũ,ut diximus, cõmis- G
so,ad urbē pontificis & ecclesiæ copijs,& Recanatensi in Picenum properante,retinue-
rat Romæ pontifex Micheletũ.At Fortebraccius qui maximis Romani pontificis co-
natibus obstitisset, insani debacchabatur audacia . Laurentij itaq; Columnensis ductu,
Tybur adiens ciuiumq; perfidia introductus,Ludouicũ & Ioannē Mostardē Forliuien-
ses,cum copijs quas ibi præsidio diu habuerant cepit,& Montemrotundũ Vrsinorũ op
pidũ suis partibus cõpulit adhærere.Micheletto aũt ut illũ inde abduceret, & simul per-
dita in Campania recuperaret et Ferentinũ accedente,Fortebraccius per mediā noctē, pa
latiũ sancti Petri,quod tunc inhabitaret pontifex noctu irrumpere meditatus,ad secun-
dum ab urbe lapidem uia Aurelia substitit:sed quũ à calonibus quatuor,qui lignatũ iue
rant interceptis,stationes diligenter palatiũ custodire didicisset, Rotundũ est reuersus.
Interea Vitellensis Picenũ ingressus,paruis quas sub Iolia Ioanne Malauolta & Roma-
no Cremonēsi habebat copijs diffisus à Pisaurēsi bello tãdiu statuit abstinere, quoad ta-
ctā esse intelligeret rem põtificis & ecclesię erectiorē.Nã post captas aduersa magis alio H
rum fortuna,quã propria uirtute Tyburtinã Assisinamq; ciuitates,adeo elatus erat animo
Fortebraccius,ut suos etiã contemneret cõmilitones ac scelerũ administros.Hincq; An
toniũ Pisanũ,cui Senis accito pollicitus fuerat prædæ quantacũq; fieret participē illũ fo
re,cõpulit ut retentis abbatię Sublacensis castellis, & Lucano,quę loca Fortebraccij nõ
mine receperat,ad pont.transiret:cuius aduentu facile apparuit futurũ,ut Fortebraccius
à magna meliorìq; militũ parte derelictus, agro oppidisq; ecclesię pelleret, nisi Philip-
pus Mediolanensiũ dux,nouã & quidē maximã calamitatē rebus pontificis, & Roma-
nę ecclesię inflixisset.Franciscus namq; Sphortia,qui,ut superiora,ostendunt uolumina
annos supra decē Philippi stipendia sequutus erat, maximas cum Nicolao Piccinino si-
multates inimicitiasq; perpetuo exercuerat,quas tñ alter à Sphortia genitore,à Braccio
Montonensi alter hęreditarias habuissent. Eã itaq; simultatũ odiorũq; occasionē Philip
pus quũ satis fidei habiturã fallendo pontificē intelligeret,quod duos tantę potentię ui-
ros,tã acriter dissidētes simul teneri nõ posse uero simillimum uideretur, Sphortiam in
pont.mittere constituit.Is itaq; partim supplex,partim ut feruescere uidebat,ira indigna

bundus

bundus sæpenumero petitum à Philippo impetrat commeatum. Creditores per præco
A nem de repetendis à legione pecunijs facit admonitos, Manfredoniam Beneuentumq;
quas ciuitates paterna possidebat hæreditate, famulos præmittit hyberna militib. para-
turos: impedimentorumq; parte Anconam præmissa, ea ratione naues simulat prępara
re, ut quamprimũ eò applicuisset, sarcinas omnes peditesq; & milites imponeret ægro-
tantes. Et quia ducentis triginta passuum milibus, ab Scultenna agri Murinensis fluuio;
per Romandiolam & maris Adriatici littus, in ultimam agri Asculani partem, ad Tro-
entum fluuium, per ecclesiæ loca esset iter facturus, securi transitus litteras à pontifice
postulauit, sponsoremq; dedit Michelettum ex gente Attendula cognatum, se nedum
hostem, sed mitissimum hospitem prouincialibus affuturum. Pontifex uero quem pri-
ma terruissent simulationis indicia, ut audiuit post disseminatam in Lombardia profe-
ctionis Sfortię famam, illum copias in agro Parmensi expedire, Venetos Florentinosq;
fecit per nuncios certiores, magnum sibi alijs oppresso difficultatibus à duce parari ma-
B lum, quod nisi auertere secum illi pergerent, prouideret res illorum & ecclesiæ oppres-
surum. Extant quatuor pontificis epistolæ ad Venetos Florentinosq;, prius quàm Sfoe
tiæ Bononiensem attigissent agrum datæ, quibus omnem futuri temporis calamitatem
nisi subuenirent prænunciauit. Illis autem Gattam ecclesiæ, & Guidantonium Manfrę-
dum Venetorum stipendia merentes, quorum alter Bononiæ, alter esset Fauentiæ, satis
magno præsidio futuros respondentibus, quod potuit pontifex gubernatores, ut rebus
ecclesiæ prudenter consulerent, admonuit, ipse datam à Sfortia fidem magnifacere nun
cijs ostendens, literas securi transitus obsignauit, cum ecce Sfortia Bononienses, Imo-
lenses, Fauentinos prætergressus apud Forumliuij cum legione consedit, ad decemq; di
es moratus, nihil hostile molitus est, sed in sua perseuerans simulatione, nuncios præmit
tebat, qui an naues portum attigissent Ancomitanum ocyus nunciarent. At Piccinini
gubernator, Recanatensis episcopus, aduentu Sfortiæ in Romandiolam audito, etiam
à pontifice de cura prouinciæ habenda admonitus, Iosiam Aquauiuanum cum copijs
C Esium miserat, prouincialibus in fronte positis præsidio affuturum, & Recaneti quã fi-
delissimam sibi duceret ciuitatẽ, populorũ prouinciæ conuentu habito, eos hortatus est
huiusmodi oratiõe. Nouos in ꝓuincia rumores, noua fabularũ figmẽta per hos dies dis-
seminata esse audiui, quæ ꝓ uanis, ut sunt, ducerem reputanda, nisi tyrannorum ecclesiæ
inimicorũ, tyrannorum inquam quos breui tollam, uobis uicinorum tantam esse astuti-
am, tantas malefaciendi & nocendi ecclesiæ artes cognoscerem, ut suspicari licere existi
mẽ, ne fraudulentas admittatis susurrationes, & uano metu perterriti mala quæ nullate-
nus impendeant formidãda existimetis. Franciscũ, inquiunt, Sfortiã hostili contra eccle
siã animo breui affuturũ, omniaq; ꝓ uiribus euersurum. De illius aduentu mihi explora-
tissimo non eo inficias, sed Eugenij pontificis maximi licentia, Manfredoniam Beneuẽ
tumq; petiturus, pro data fide, pro transmissis Romam obsidibus, direpti à bouis ubere
urtuli, & abactæ pecudis damna sponte restaurabit: quãquam si perfidus malignari per-
geret, si nulla ab ipso pontifex haberet pignora, non ea erit ferocia quæ nostris nequeat
uiribus retundi, ut & eũ qui aduenerit, & tyrãnos qui illũ cõtra ecclesiã sæuire ac machi-
D nari desiderant sataguntq;, pœniteat. Bono itaq; sitis animo, & illud curate solũ ne tran-
seunti & iter acturo longissimum, portis quispiam patẽtibus receptacula offerat, in qui-
bus per dura quæ nunc December habet mensis tempora apud illos quicunq; tali age-
rent infortunio, libens fortassis legionem haberet in hybernis. Dissoluto cõuentu rede
untes in patriam oratores, omnia à gubernatore quietiora conciuibus nunciabant, cum
Sfortia ueri quẽ à Firmanis contra ecclesiam coniuratis expectabat, nuncij aduẽtu mo
uens prius in Piceno fuit uisus, q; cum ex Romandiola mouisse exploratũ habuerit gu-
bernator. Inde à Metauro per littus Adriatici ducens, Mondauiũ Senogalliamq; oppi-
da dimisit illæsa. Exploratoribus uero quos præmiserat, Iosiam apud Esium esse renũci-
antibus, qui paribus castris subsequi destinasset, præsidiũ prouincialibus ostensurus, aci
es quatuor quæ in auersa oppidi parte insidias illi obtenderent præmisit, & exercitum
portis admouit. Vix loca insidijs, qua Iosiani castris auersum existimauerant exiturum,
Sforniani ceperant, cum acies illę quas ciuitatem senserat prætersse, exercitũ fuisse exi-
stimãs, auersa quæ ad littus ducit uia egressus, parum abfuit quin Sphortiæ obuiaret cũ

exercitu aduenīētī.Esinis uero Sphortiam quàmprimū signa intulit admittētibus; tecta E
diutius cōsilia patuerūt. Nam patētes Basiliensis synodi literas, quibus Philippum Me-
diolani ducē, ipsius consilij & Romanæ ecclesiæ in Italia uicariū esse aliasq; itē quibus
se à Philippo duce substitutū generalē belli ducem, contra pontificem Eugeniū appare
ret, per prouinciā circumtulit. Quæ honestatis species, timentibus & nullo firmatis præ
sidio populis ostensa fecit, ut oppida quę circumstant cingulū Seuerinū, Monsanctus,
Corinaltū, Mondauiū, & tenuiora quæq; Esini & Senogallēsis agri castella, subito pon-
tifici rebellarent. Profectus, ut dixi, Esio Iosias, omnia post se sentiēs rebellasse, Recane-
tum uersus copias ad gubernatorē ducere intendebat. Sed quū Sphortianos insequi ha
beret exploratū copijs derelictis, scalmū qui primus ad fluminis Esini portum fuit obui
us, cū suis quos pluris faciebat cōmilitonibus cōscendens, ad propria in Aprutium naui
gauit. Eam rē Sphortia compertā habens, aliquot mittere cœperat, qui palantes dissipa
tosq; interciperent Iosianos. Sed Firmanā ciuitatē, ut pridem erat constitutum, audiens
pontifici rebellasse, cōsilio mutato cū copijs aduolauit. Vitellensis uero Esium rebellas- F
se, fugisse Iosiā, aduentare Sphortiā, Firmanos tumultuati, uno audiens impetu, opis si-
mul & cōsilij inops, quū nulli satis rerū posset prouidere, sibi soli quē prouinciales ode-
rant prospexit. Erat tn̄ unica in tanto rerum æstu spes munitissimæ arcis Firmanæ, si nā-
que gubernator eò quæ superfuerāt copias contraxisset, Firmanā ciuitatē recuperasset,
& prouinciæ partē quę à tergo remaneret, facile conseruasset. Is uerò quod Recanaten-
ses, cuius ecclesiæ præsideret, in ea qua centū annis usi fuerāt fide cōsideret perseuerare,
apud illos constituit, quē longe fefellit opinio. Nulli namq; prouincialiū maiori erga pō
tificem & ecclesiam perfidia sunt usi, cum uno eodemq; tempore equis suppellectiliq;
ipsius episcopi, Sphortiæ in prædā permissis rebellauerint. Firmanæ arcis custodes, ci-
ues suos, illā Sphortiæ præter spē dare curauerint, miserintq; per prouinciam oratores,
populis suo exemplo ad perfidiam cōcitandis. Sicq; Sphortia undecimo, q̄ intrauerat
die, tanta cū tranquillitate Piceno est potitus, ut præter Luponenses, quos inter se diffi-
dētes prædæ exposuit, nulla prouincialibus calamitas sit inflicta. Inchoatæ interea rerū
pōtificis ruinæ, dux Mediolani acri insistēs animo, Italianū, Foroiulianum, & Antonel G
lum Senensem cū equitibus octingentis petenti & subsidia pollicenti Cōrado Fulgina
ti ecclesiæ uicario mittebat. Ii in Lugēsi castello diebus quatuor cōmorati, Antoniū Or-
delaffum noctu ad mœnia Foriliuij perduxerunt, & muros scalis ascēdētes illū in domi
natū recipi acclamabāt. Sed ciuibus fidē ecclesiæ cōstanter seruātibus, armis repulsi, Pi-
cenū uersus iter e uestigio sunt ingressi. Quū uero Sfortiam iniunctum à Philippo faci-
nus iamiā aggressum esse, & omnia penè Piceni loca in illius potestatē audissent uenisse,
castella aliquot uicariatus Mondauij, quæ in fide pōtificis etiā persistebant, pro Guidā-
tonio Vrbinate ceperunt: quanquā plurimi tēpestate illa sunt inuenti, quos nullus tenu
it honesti fideiq; respectus, quin in rebus ecclesię grassarent̄. Guidantonius namq; Mā-
fredus in Fauentia pōtificis uicarius Imolensis agri castella quinq;, Ariminenses Mala-
testæ Ceruiā, & quibus per inueteratū licere uideret̄ furorē, Fortebraccius Pergulā, Pi-
saurenses Malatestæ Senogalliā cū agri oppidis & decē uicariatus Mōdauij castella oc H
cupauerunt. Recanatenses tn̄ tantæ perfidiæ eam admiscuerūt moderationem ut petēti
Sphortiæ episcopū suū tradere recusarint. Qui rebus, ut tunc erant afflictis, in episcopio
abditis, omnia negligere simulabat. Quoniā aūt Sphortia potitus prouincia celeberri-
mū gloriosæ uirginis in Laureto sacellū inuisurus esset, simulauit episcopus, ad quē spe-
ctaret ornamēta excipiēdo uictori necessaria præparare, & omnibus quæ essent sibi sal-
ua per noctē uicinæ quā occulte cōduxerat Latinæ naui immissis, ipse ad auroram Re-
caneto cū clericis profectus, de ornamentisq; & apparatu solicitudinē præ se ferēs, ædē
perlustrauit, & reuersis qui nunciarēt nauē uicino littori adhæsisse, ad illā fugiens auola-
uit. Delatus Venetias, quò capsas sexdecim spolijs Picentū plenas detulit, Rauēnā naui
gās, Thomā Traguriensem episcopū ibi reperit. Eū Forliuienses nulla adducti necessi-
tate uocato, quē prius Italiano Foroiuliano & Antonello Senensi cōiunctū spreuerant,
Antonio Ordelaffo uiro omniū egeno rebellantes ad diē Calendarū Ianuarij quintā ce
perant, & ludibrio aliquot diebus habitū, rebusq; uacuū dimiserāt. Quūq; ambo episco
pi, aduersos uicissim cōmiserati casus multa dixissent, Vitelliēsis Florentiā & inde Ro-
mam

A mam Traguricensis Venetias petiuere. Secunda interim fortuna, ut est mortaliũ natura, immoderatius quàm par fuisset usus Sfortia, nõ cõtentus Piceni dominatu, turmas aliquot cũ germanis Ioanne & Leone permisit in Tudertinos motisq; signis subsecutus, audiuit Tudertinos prius ab ecclesia defecisse, & sibi dominiũ detulisse, quàm germani copias admouissent. Hinc medio subsistens cursu, Cõradino Trincio Fulginei uicario, põtifici & ecclesiæ inimico hortãte, ualidũ Nucerinũ ecclesiæ oppidum capit, & Spoletinis illorũq; arcis munitissimæ custode episcopo Auximano frustra tẽtatis, Falcũ cõstituit oppugnare. Perusinis uero permittente põtifice curã eius oppidi custodiãq; suscipiẽtibus, Sfortia germanos cũ auxiliaribus Fulginatis copijs oppugnationi præfecit, & Tuscanellã se cõtulit, qua subito, & paulo post Suriano, quod in Cimini montis cacumine sitũ, uim pati nequit, primo accessu Recanatẽsis custodis perfidia est potitus. Tuncq; germanos re Falci infecta ideo ad se uocauit, ut iunctis eo in loco copijs Hetruscum ecclesiæ patrimoniũ plurimas in partes partito exercitu aggrederetur, eãq; regionẽ Piceni exẽplo, sola

B belli fama atq; ostentatione cõficeret. Incaluerat per id temporis Fortebraccij furor, isq; etiã prætẽsis ducis Mediolani, quẽ Synodi Basiliẽsis in Italiæ uicariũ asserebat decretis, sese cõsilio dicebat & ecclesiæ militare. Cũq; milites põtificis reliquasq; uires omnino cõtemneret, montẽ Faliscorũ in patrimonio, maiorẽq; Cãpaniæ & maritimæ prouinciarũ partẽ sibi subiecerat. Et demũ illius furore ac Sfortiæ in patrimoniũ aduentu, Sabelli oẽs põtifici rebellauerãt, ut iã breuior narratiõis futura sit ratio, quæ in fide perstiterint, quàm perdita enumeranti. Viterbienses enim Sfortiæ cõsentientes, inane dominij nomẽ ecclesiæ & põtifici reseruabãt, pariter Cornetani faciebãt, pariter Sutrini, Anguilariæ comites, Ceretæ domini, & Rainutius Farnetanus: soli Narnienses & uicini Interamnẽses castellani fidelis Iacobi Mellæ, cui postea Cõdulmario põtificis dono fuit cognomẽ, auxilio, Spoletaniq; munitissimæ arcis præsidio Ortani, & qui Taliacoccio dominant Vrsini, ac Imolẽsis in Romandiola, ea tẽpestate in fide põtificis perstiterũt. Nam Perusini in ducatu, Bononienses in Romãdiola, licet ecclesiæ & põtificis gubernatores retinuerũt,

C hostes fuerunt maximis fauoribus prosecuti. Magna itẽ Romanorũ ad eã diẽ fuit cõstãtia, quos armentis omnibus, peculij sui fomite spoliatos, Michelettũ aliosq; in urbe milites perferre, hostẽ excubijs per noctẽ arcere, pecunias quandoq; defensioni suæ per multos menses oportuit cõtribuere. Eo aũt in tẽpore uenerunt in urbẽ à Synodo Basiliensi Sigismundi imperatoris, & regis Francorũ ac ducis Burgundiæ oratores, ad põtificem introducti. Frequenti tunc prælatis & Romanis ciuibus curia, cũ solitas singuli ab suis principibus cõmendationes fecissent, cõstituisse dixerunt, ut spectatæ uirtutis Baptista Cigala Genuensis eques, imperatoris oratorũ alter uerba faceret quæ pari singulis formula à suis dominis fuissent iniuncta. Is qui iurecõsultus esset, uir facundia singulari, huiusmodi habuit orationẽ. Maxima, Pater beatissime, de inuictissimo imperatore Sigismũdo tuæ sanctitatis merita, maxima in eum congesta cumulataq; à tua beatitudine beneficia, nõ adeo sunt obscura, uel tractu tẽporis inueterata, ut hoc in loco istisq; auditoribus recensenda, aut uerbis multis lõgaq; oratione uideantur illustranda. Quoniã eodem

D operimur tecto, hisdẽ claudimur parietibus, hisdem obuersamur ædibus, in quibus non multis anteactis mensibus, magna eorum qui nos corona circunstant frequẽtissima inspectante prælatorum ecclesiæ Romanorumq; ciuium parte, illũ qui uana illectus spe in Italiã tibi aduenisset hostis, opprobrio à fœdifragis habitum, ex hoste amicum, ex insidiatore filiũ reddidisti, & desiderato dudũ frustraq; aliter quæsito imperialis culminis diademate, augusta quoq; appellatione inaudita omnibus seculis humanitate ac liberalitate profusissima exornasti. Quàm uero hoc tantum quo nullũ maius excogitari posset beneficium, bene locatum, quàm fuerit grato homini impensum & rebus ipsis ostendit hactenus Cæsar tuus, & paucis ego uerbis in hac publica multorum audiẽtia demõstrabo, quousq; maiora quibus secrete tecum tractandis, summorũ Christianitatis principum oratores aduenimus, certo tibi erunt documento, nihil hoc tempore imperatori uel maius esse uel antiquius, quàm ut parem sanctitati tuæ beneficij rependat uicem. nõ te Romanorum pontificem, ut tu illum imperatorem faciat, sed summo olim cardinaliũ consensu, & debita institutionum ecclesiæ legumq; sacrarum obseruantia creatũ, pro uirili sua cõseruet, augeat, tueatur. Decedens Italia cũ multi, quos tuendæ sedis apostolicæ dignitati in cõsilio Basiliẽsi pridẽ esse uoluisset, sese multitudine oppressos superatosq;

renunciassent, affirmarentque nihil esse spei reliquũ, quin scissa miserabiliter ecclesia cõci- E
deret, atque interiret honor tuus: nullis princeps meus alpiũ asperitatibus, nullis lõgi iti-
neris difficultatibus absterreri potuit, quin ætate grauis & podagra penè cõfectus, Basi
leã mirabili a duolauerit celeritate, & quorundã cõpresserit ora, q̃ tãta ducerent cæcita-
te, ut maximo labore à sua maiestate dudũ apd' Cõstantiã urbẽ quæsitã unionẽ ecclesiæ
paruifacerent tollere, dummodo sanctitatis tuæ officerent dignitati. Sed hęc Pater san
cte, omnibus nota prætereo, illa attingam quę & recẽtia sunt, & intentissima à maiestate
tua curantur diligentia. Lęti pridẽ ad nos attulerant quãplures nuncij, perditũ hunc Nico
laũ Fortebracciũ post uarios in rebus ecclesiæ cõcitos motus, post tãtas agitationes eò
loci adductũ esse, ut nisi fuga sibi cõsuluisset, ab ecclesiastico milite opprimeretur. Dũque à
iucunda oẽs tui status & nominis amantissimi penderemus expectatione, ista molestis-
sima nos perculit & exanimauit Frãcisci Sfortiæ in Picenũ irruptio. Cepit aũt admiratio
tot populos sub ecclesiæ libertate, quã successiuis olim à progenitoribus accepissent, secu
lis nutritos, à uiro fortunæ exposito, & sola rapinarũ fama cognito, celerius fuisse suba- F
ctos, quã tãtæ magnitudinis prouincia potuerit peragrari. Quærentibus uero & diligentet
percontantibus, qua arte, quibus adminiculis id esset factũ, nunciant ex Italia qui adue
niunt, epistolæ narrãt quotquot perferuntur, cõcilij Basiliensis tanti factã esse in Italia au-
toritatẽ, ut unica eius epistola, imò illius exemplũ, qd' Sfortia & Fortebraccius præ se se
rant, omnibus põtificis & Romanæ ecclesiæ copijs præualeant, ducemque Mediolani præ-
tenso uicariatus cõcilij in Italia titulo, Sfortiã Fortebracciũque substituisse, qui prophanarum
ecclesiæ rerũ statũ recipiant, põtificemque Eugeniũ ad exitiũ persequantur. Hinc populos q̃
ecclesię afficiuntur, paucis uerbis in sententiã adduci, ut ecclesiam molestijs sub pontifice
agitatã deserentes, ecclesię per arma illius ducis potenti cõsentiant. Eũ uos pater sanctis
sime, uosque q̃ circunstatis oẽs audite. Eũ ducis Mediolani dolũ audiens imperator, uehe
menti dolore affectus cõgregationẽ ex more uocãdi impatiẽs, uicos, cõpita, basilicasque
percurrens, obuios accitosque è domib. quosque interrogat, sciscitatur, quid nã hoc esset, quo
malo natus desolationique Italię & Christiani nominis Philippus Vicecomes, autoritate G
cõcilij gereret in Italia, quis cõfecisset epistolas, & quia singuli sese inscios dicerẽt culpa
uacare, cõgregatis ex more nationibus, ad deputatos retulit. Tãdẽ re nõ solum Cęsaris,
sed principũ Christiani nominis omniũ q̃ aderãt oratorũ, maxima cũ doloris indignati-
onisque significatione accuratius exquisita, nullas à cõcilio duci Mediolani datas esse li-
teras, nulla uicariatus decreta fuisse cõcessa reperiri potuit. Hincque maiora quæ secreto
acturi sumus tractare in Italiã uenturis, data sunt instante imperatore à cõcilio publica,
à singulisque principũ oratorib. priuata, ad tuã sanctitatẽ mandata, ut conciliũ, principes,
nationes à crimine, qd' eis falsò obijcitur, ab inusti tãti sceleris nota purgemus, ut insidiæ,
fraudes, doli cõtra sanctitatẽ tuã, cõtra Romanã ecclesiã, ipsiusque prouincias, à quib. stru-
antur, fiant, parentur in cõspectu sanctitatis tuæ audituris omnibus, & per loca Italiæ quæ-
cunque redeũtes adire poterimus notũ faciamus. Quia tñ nec breui hinc discedere alia te-
cum acturis licet, nec singulas adire poterimus ciuitates, epistolas mittemus, quas prose-
cturis serenissimus dedit imperator, huiusmodi purgationẽ habentes, spemque insuper à H
sua maiestate inijcientes populis q̃ destinata ab eo tuæ sanctitati pręsidia cõstantes ex-
pectabunt, nec fraudulentis credẽt ducis Mediolani artibus, aut prędonũ minis insulti-
busque absterrebuntur, q̃ minus sacrosanctã tuæ sanctitati & Romanæ ecclesiæ fidẽ seruẽt.
Cum finẽ dicendi fecisset Baptista, pauca in eam sententiam dixerunt collegæ, & ad po
pulos, q̃ aut fluctuabant, aut in fide persistebant, datæ sunt epistolæ imperatoris, illa pau
cis perstringentes, quæ prolixius ab oratoribus erant dicta. Tantis uero tunc urgẽtibus
malis, unica pontifici spes erat reliqua, si duorũ qui uetusta, & dudum multis exacerba-
ta iniurijs exercerent odia, inimicorũ alterum alterius placeret exitio. Sed cũ magnis ad
eam rẽ opus esset pecunijs, pontifex qui paucas tunc haberet, Venetos Florentinosque,
quorũ inuidia adductus Mediolani dux Philippus, omnia hæc ut ostendimus, sibi & ec
clesiæ intulerat damna, de integro instãter pecuniarum opẽ peti, & hostes ambos eodẽ
tẽpore statuit attentari. Itaque prius saluti suæ, si qua emersisset subita uis cõsulẽs, tertiode
cimo Cal. Martij die ad basilicę diui Chrysogoni palatiũ, Trãstiberynę regionis, se cõ-
ferẽs, portas undique armatis militibus cõmuniuit. Missis postea ad Fortebraccium, qui
Tybure morabatur, Antonio Contareno, & Marcello Strozzia, quorũ alter Venetorum,
Floren-

A Florentinorũ alter erant in curia oratores, & Nicolao episcopo Tropiensi, ad Franciscũ Sfortiã apud Calcarellam agri Tuscanensis uicum hybernantem. Missus est item ad Florẽtinos Venetosq́, q multa apud eos in hanc sententiã uerba fecit: Nisi præsidia afferent subita, de rebus põtificis actũ esse, & milites q illi essent reliqui, in ducis Mediolani potestatẽ facillime peruẽturos, quibus ecclesię ciuitates, ut pridẽ Sfortię & Fortebracció fecerat, esset in prædã stipẽdiaq́; daturus, tantisq́; copijs sine impensa cõparatis, facile illi futurũ respublicas, Florentinã primo, dehinc Venetam, minori q̃ rẽ ecclesiæ negocio pessũdare. Tantis territi periculis Veneti, Gatã & comitem Brandolinum apud Franchum Bononiensis agri oppidũ hybernantes cum equitibus mille trecentis, peditibus ducentis cõducunt, ne ad ducis Mediolani, illos ad se pellicere cupientis, stipẽdia se cõferrent. Simulq́; ut oppido in fide retento Bononienses cogerent, quoad fieri posset põtifici obedire, & quatuor insuper põtifici ducatorũ millia pollicentur, Sfortiæ aut Fortebraccio per eum annũ singulis mensibus persoluenda. Quorum exemplo Florentini totidẽ ꝓmiserunt. Ea dux Mediolani comperta habens, Imolenses põtifici & ecclesiæ

B deditos, sed Guidantonij Manfredi bello agitatos, pristina deceptos arte tanq̃ Basiliensis synodi in Italia uicarius pellexit, ut equitib. sexcẽtis, peditibus ducẽtis in præsidium acceptis, sibi dederẽt ciuitatẽ. Fortebraccio aũt insolenti & stulta simul, ut postea dicere solitus fuit pertinacia, quæ sibi à Venetis Florẽtinisq́; põtificis nomine offerebãt recusante, Sfortia sese Tropiensi episcopo faciliorem præbuit. Cõscriptus nanq; ad põtificis & ecclesiæ stipendia, Laurentiũ, Leonemq́; fratrẽ Attẽdulos, Romam cum cohorte misit, quibus Micheletto & cęteris ecclesię militib. cõiunctis Mõtem rotundũ primo placuit oppugnari: qđ autem Fortebraccius oppidũ natura loci munitissimũ facile defensaret, Sfortiani motis inde signis ad Tybur castra sunt metati. Eos insecutus Fortebraccius, cõserto ad Numentũ prælio fractus fugatusq́, equites amisit circiter ducẽtos, & Sfortia ꝑ id temporis mõtem Faliscum obsidebat, quod oppidũ Fortebraccij præsidio tenebat. Nec ulla ratione hoc etiã tempore dubitãdum uidebat, quin Fortebraccius terrarũ pon

C tificis tyrãnide pelleret, nisi dux Mediolani de fœdere, quod Sfortia apud Calcarellam cum põtifice inisset certior factus, Nicolaum Piccininum cum copijs immisisset. Quãq; uero Sfortia mõtem Faliscũ obsideret, Michelettus, Laurentius ac Leo cõtra Tybur castra posuissent, nihilo tñ minus q̃ antea Fortebraccius Hetruscũ ecclesiæ patrimonium ex Vetralla & ex castro nouo à Columnensium oppidis, Romã discursionibus infestabant, & siue diuturnitas belli fastidium fecisset Romanis, siue Nicolai Piccinini, quẽ ducis Mediolani corculũ esse cõstaret, aduentus quosdam à põtifice abalienasset, in querimonias prorumpebant, à quibus ad illa usq; tẽpora fortiter temperassent. Curialibus uero eã ob rem põtifici migrandũ fore suadentibus, is forti nimis respondebat animo Romã sibi nõ esse tam faciliter relinquendam. Cumq́; ab diui Grisogoni ędibus ad uirginis transtyberinæ basilicã à naualibus remotiorem se cõtulisset, multi sarcinulis caute præmissis, prout cuiq; sese obtulit occasio sunt ꝓfecti. Quamobrem põtifex pręsidia sibi parare cupiens, quæ in Sfortia satis firma cerneret futura, si modo eũ posset datis pecunijs

D obligare, episcopũ Recanatensem Florentiã, nosq́; Venetias simul mittit, de stipendijs Sfortiæ apud Calcarellã ꝓmissis acturos, curaturosq́; insuper ut Nicolaus Tollentinas Florentinorũ dux belli, q in agro Aretino legionẽ in hybernis tenebat, & triremis quã Florentini Pisis habebãt, sibi obuiã mitterent. Secundo nauigãtes Tyberi, in inferũ delapsi pelagus dextrum radebamus Hetruriæ littus, & promontorium quod dicit caput mõtis superantes, subiectũ Centũcellensem portũ intẽdebamus, trãquillo tũ forte ꝑ meridiẽ mari, multa in eo littore antiquitatis monumẽta, priscorũ scriptis celebrata, è puppi biremis qua uehebamur episcopo ostẽdebamus, q ad turres locus, q sunt pyrgi ueteres: qua grauiscæ, cũ sex de impulso triremes inflatis adesse uelis cõspicimus, quas duci Mediol. è Genua esse docuerũt insignia. Guber. forte nobis erat Petrutius Verres pirata, quẽ maximo Genuẽses ꝓsequebant odio. Is prima hostiũ triremi dũ uisa fuit aduersũ mõtis caput superãte reflexo temõe littus petere cõtẽdebat. Sed illã littꝰ, alias uero subito apparẽtes altũ petere uidẽs, ꝓprio magis metu, q̃ nostris impulsus uocib. uelũ quãta potest celeritate suspẽdit, et flexa i gyrũ biremi, Romã nauigãdũ, remis incũbẽdũ ad socios remigesq́; exclamauit. Nec priꝰ cursũ magno incitata remorũ impulsu, aut uẽtũ uelis

accipere

accipere potuit biremis, q; hostē proras puppi lateribusq; admouisse conspicimus: ho- E
stibus uero ut uelis raptim dimissis remos fugientes suspendant inclamitantibus, & spi-
cula interim iaciētibus, uitæ timens suæ Petrutius, latera q; potest melius puppimq; scu
tis muniens, spicula in hostē, ipse etiā immittebat: uento aūt quo hostes ferebantur fugi-
entiū pariter implente uela, biremis agilitate, & concitatiore remorum impulsu, paruo
præteruolans spacio, in Tyberina ostia est reducta. Securo postera die nauigantes mari
Ciuitatēueterem, deinde Cornerū petiuimus, & episcopo Pisas mari petente nos terre-
stri ꝓfecti itinere, rerū quæ apud pōtificem gerebant Florentinos fecimus certiores, ut
Tollentinatē cū legione triremēq; aduentu episcopi admittendā pararēt, cogitarēq; de
pecunijs dandis Sfortiæ postulauimus. A Venetis uero literas ꝓ Tollentinatis & bire-
mis accessu, & pecunias Sfortiæ dādas faciliter impetrauimus. Tollētinatis ad Vrbeue-
tanā ciuitatē episcopo Recanatēsi instāte accessu impetrato, rem ecclesiasticā apparuit
paruo posse auxilio subleuari. Patrimoniales nāq; Hetrusci & Romani in primis Tollē
tinatē nō ut pōtificē educeret, sed ut rebus ecclesiæ præsidio foret, aduenisse credētes, in F
magnā spē erecti, Braccianos paruifacere, unicāq; de statu ecclesiæ cogitationem cœpe
rāt retinere. Eodē uero, cū nocte una in agro ecclesiæ fuisset, abeunte, noua destituti spe
oēs & pōtificis ꝓtectioni penitus diffisi, ad Braccianos Sfortianosq; ut erat cuiusq; pro
cliuior animus inclinarunt. Inflammabatq; illa tēpestate res nouas in urbe molientiū a-
nimos, oblata quāq; sibi persuasissent spes cōcilij Basiliensis, qd' pōtifice dedito cōfide-
rent aduenturū. Ea perditos spe incitatos pontificem detinendum, curiam bene haben-
dā ut cōciliū postea Romam uocaretur cōstituisse constat. Sfortia interim dimissa Fali-
scorum oppugnatione, apud Rispanpanū morā trahente, Piccininus in agrum Viterbi
ensem se cōtulit, nouum & ipse incendium in prouincia excitaturus. Instabat ea tempe-
state apud pōtificē Sfortia, ut promissa sibi apud Calcarellam stipendia mitterent. Sed
Veneti Florentiniq; eos fortiū uirorum exercitus, quorū duces capitali inter se odio fla
grarēt nullo inaccessibili monte, nullo prohibitos alto flumine, in eadē prouincia quie-
tos uersari audientes, ambos suspicabant, clàm Philippo duci Mediolani ut pridem pu G
blice militare: nec adduci poterant, ut episcopo Recanatensi & nobis pecunias darent
cōquisitoribus, quos nobiscū miserat Sfortia dissoluendas. Multiplex etiā ab eodē duce
suspicio emerserat, quod Imola, ut diximus occupata sexcentos equites præsidio impo-
suerat, & cū Forumliuij & Lugum in potestate haberent, Bononia per Baptistā Cānitu
lū magisquā pōtifex aut illius gubernator Marcus Tarantasiensis archiepiscopus poti-
ret. Casparem insuper Cannitulum Baptistæ germanum à Venetorum stipendio mis-
sum, qui rectà Bononiā uenire simulasset in Parmensibus retinuerat, impuleratq; ut in-
de mouens castellū Persicetū agri Bononiensis, inscio atq; etiā inuito Tarantasiensi, cū
sexcentis equitibus occuparet. Quæ omnia Venetos in metū cōijciebant, futurū ut dux
ipse Cannitulorū ductu Tarantasiense eiecto, Bononiā obtineret, interclusaq; exinde
illis Florentinisq; esset, uia, ne ullo possent mutuo præsidio se iuuare. Id Veneti periculū
formidātes qd' pridē à pōtifice admoniti rogatiq; facere recusauerant cōstituere, res pō
tificis in Romandiola defensare, & Tarantasiensi quæ pridem efflagitanti negauerant H
præsidia polliciti, Gatā illius imperio permisere. Erant tres in ꝓuincia arces munitissi-
mæ, quarū præfecti solo nomine illas ꝓ pōtifice & Romana ecclesia retinebāt. Eas nos
recipere aggressi, cū de Imolensi parū successisset, arcē Persiceti ingenio audaciaq; obti-
nuimus. Et Gata ac Brādolino equitū mille trecētorū ductorib. copiarūq; Tardei Esten
sis parte, per eā in oppidū immissis, Caspar Cānitulus cū sexcentis quos adduxerat equi
tibus intercipit. Facillimūq; illa die fuit Bononiā Cannitulorū manibus ereptā in liberā
ecclesiæ ditionē recipere, si Gata & Brandolinus nostra secuti cōsilia, sese Bononiā cū
exercitu euestigio cōtulissent, sed cū in diuidēda militibus præda tēpus triuissent, rēq; in
posterū diē distulissent Cānituli publicā Bononiæ areā armatis cōplentes, resistere cu-
piētes Griffonos affines, Aluisiū militē Hierosolymitanū, & Florianū Germanos pōti-
ficis rerū & ecclesiæ studiosos trucidauerūt, Marcoq; gubernatore, & Paulo Truno pa-
tritij ordinis Veneto, spectatæ uirtutis uiro, quē Veneti hortatū ad ecclesiæ & pōtificis
statū retinendū Bononienses miserant, oratorem in custodia habitis, ducisq; Mediola-
ni copijs Imola accersitis, aperto contra pontificem bello rem gerere incœperunt.

AGNAS tantarũ tamq́ uariarũ, quas præsentia habẽt tempora, rerũ fluctuationes perstringenti, anxios terribilesq́ Romani pontificis casus, noui libri principio apponere suadet, cũ superioris uoluminis ratio, tũ correspondens temporis supputatio. Quo nanq; tẽpore defecerunt ab Eugenio pontifice Bononienses, Romæ etiam omnia pessime successerunt. Romani enim duces Mediolani & Nicolai Piccinini apud Vetrallam Sphortiæ oppositi, instigationib. impulsi, simul potentatus pontificis desperatione adducti, ad diẽ kalendarũ Iunij tertiam, Ponceletto ciue Romano, paucisq́ perditissimis sese duces exbibentibus, capitoliũ inuaserũt, & populi libertatisq́ dominatu ꝑ urbẽ acclamato, portas urbis præsidio firmauerunt, excepta Appia, quã Sphortiani, Michelettus, Laurentius & Leo, de tumultu certiores facti obsidioni Tiburtinæ ocyus soluta, præmissis frumentatorib. occuparunt. Eaq́ præsidio munita, cũ à Valmontone alijsq́ oppidis familiæ Comitũ acciperent cõmeatũ, ad diui Pauli basilicã cõsederunt. Postera die q́ erat tumultuatũ, Romani põtificẽ adeuntes multis sunt questi de grauibus diuturni belli incõmodis, de ciuiũ inopia, de maioribus periculis quæ prospicerẽt impendere, & aliã sibi regendæ urbis rationẽ ineundã, rem quoq; publicã sibi capessendam fore clamitantes, Adriani molẽ, quod dicũt Crescentij castellũ, arcemq́ Ostiensem postularunt demandari custodienda ciuibus, quos ad id muneris publico consilio delegissent. Quibus perficiendis cũ dilatio & mora temporis opus essent, Franciscum Condulmariũ cardinalẽ Venetiarũ pontificis nepotẽ, camerariumq́ interea dari obsidẽ contenderunt. Pontifice uero mitius respondente, & ut curã ciuitatis ipsi susciperent permittente, atq; etiã suadente, instare illi, & arces immoderatius petentes, camerariũ quousq; redderent pro pignore efflagitabant. Eoq́ temeritatis & audaciæ sunt progressi, ut cum perhumane responderet camerarius, ac maiora postulatis melioraq́ diceret à pontifice cõcedenda, asperẽ in eum licentiusq́ locuti, manus iniecerint, abstraxerintq́ illũ à sinu pontificis, multis obortis lachrymis, ne tanto Romanã urbẽ coinquinarent flagitio exhortatis. Pontificis post hæc domũ frequenti custodia sepientes, ripæ Tyberis curã eo consilio efferatioribus cõmiserunt, ut quotquot appellerentur naues, tanquã asportaturæ pontificẽ mergerent. Eo exaudito Romanorũ tumultu, cardinalis Comes, qui in domum Pauli Coccij Romani ciuis diuerterat, mutata ueste scaphã sub Flaminia porta cõscendens, in Adriani molẽ Tyberi adnauigauit. Cardinalis uero Vrsinus deducente Vrsino fratre Nerulã petijt, castellũ qđ paterna hæreditate munitissimũ possideret. At Recanatensis episcopus, quo tempore Tollentinas ciuitatẽ se contulit, Vrbeuentanã miserat etiã Florẽtinorũ triremẽ, qua pontifex posset securus Pisas prout cõstituerat nauigare. Sed cũ paucis ante rebellionẽ diebus Romani illa in naualibus uisã, de pontificis fuga obloqui occepissent, eam ipse multis quib. esset necessaria profectio, permiserat ad Ciuitatem ueterẽ perducẽdã. Quia uero insularũ Italiæ plurimi piratæ, quamprimũ curiales Romanorum fidẽ dubiã ducentes, supellectilẽ audiuerant emittere Romanum littus, & portũ Ostię latrocinijs infestabãt. Eugenius pontifex triremẽ unã, cui præerat Vitellius pirata Hischeus, mercede conductã, præsidio adhibuerat. Nec erant qui suspicarent illum se tali cõmissurũ uiro, quem piratã stipendio omnibus, quicunq; petiuissent, facere solitũ audiuissent. Detentus eo custodiæ modo pontifex, Romanos benigne alloquitur adeuntes. Multa in rempublicã, plurima in ecclesiasticã nititur suadere, breui futurũ affirmans, si rem bono suscepissent animo, ut se urbis gubernandæ molestia liberato, curã gerente rerum ecclesiæ attentiorẽ, illis aũt Romanæ rei, quã in libertatẽ propriam putarẽt uindicatam prudenter, & ex animo consulentib. Romę status constitueret optimus: sperariq́ licere, Romanã rem sub pontificibus talẽ denuo futurã, qualẽ sub principibus audiuerant floruisse. At illi uerba reddentes uerbis, enixius contendebant, ut Romã se conferret, apud sanctũ Apostolũ, faustam domũ prædecessoris sui moderaturus. Eam etẽm uallo circundatã, honestum illi carcerem destinauerant, quousq; à Basiliensi concilio. & ab duce Mediolani, quid de ipso fieret, mãdaretur. Et tamen interea Piccininum missis oratoribus ut legionem adduceret, rogitabant, pontificem illi & Romã pro duce Me-

diolani quamprimum aduenisset, dare polliciti. Domesticis uero & paucis qui in comi- B
tatu manserant prælatis, Blasio in primis Veneto, ex Demolina gente patricio, qui erat
patriarcha Hierosolymitanus, Astorgio Anconitano, Nicolao Tropieñ, & Angelo Pa-
rentino episcopis, per singulos dies pontifici renunciantibus, instare illi omniũ etiã Ro-
manorũ qui sibi afficerent iudicio capitis periculum, & propterea ut fuga sibi cõsuleret
suadentibus, magnã ipse confidentiã, de ui minimã suspicionem præ se ferre, cæteros ad
hortari, fecitq́ huiuscemodi magnitudinis animi rumor, cõcordi domesticorũ ex senten
tia loquentiũ uoce disseminatus, Romanos de ui in pontificẽ deliberabundos, quam cu
stodiendo adhibuerant diligentiã remittere, & sese ad parandũ apostolorum basilicę do
mum intentius conuertere. Id cum esset pontifici exploratũ, Nicolao episcopo Tropien
si dedit negocium, ut se à curia profecturum dissimulans, lembum suæ accõmodum fu-
gæ, in naualibus cõpararet. Sed cum nimia Massiotti nauiculatoris, cymbam cuius con
duxerat episcopus, lautitia, ripã nanq́ naualium cui cymba erat alligata mũdauerat, cym
bamq́ ornatius strauerat, consilium esset detectũ, remis Romani, ueloq́ Nauclerũ spo- F
liarunt, & Tropiensem conuitiose redargutum, intra urbem à cõspectu pontificis remo-
uerunt. Ioannes interim Miletus ciuis Neapolitanus, pontificis, cui tũc quatuor & uigin
ti seruiuerat annis, Soldanus forte Transtyberinam perambulans regionem, Valentino
Neapolitano, qui Vitellio triremis gubernatori erat scriba obuiauit, inter loquẽdũq́ cõ
perit, illum instauranda cõmeatu triremi, scaphã cum calonibus adduxisse. Blande igiẽ
multa Neapolitanũ conciuem de Massiotti imprudentia allocutus, intelligit Valentinũ
postq́ cõparando cõmeatu aduenisset facinus grande meditatum id offerre, quod ipse
& plurimi anxie quæritarent. Scapham itaq́ paleis & cœno immundã, inter nauigia ubi
à casu fuerat alligata conspicatus Valentinũ Soldanus iubet expectare, medio in Tybe-
ris alueo paratum, & calones cõmeatum interea à cauponibus cõparare. Ad põtificẽq́
e uestigio reuersus, oblatã esse fortuitu scaphã renunciat omnium maxime idoneam, nul
læ per ornatũ apparatũq́ Romanis suspicioni futurã, cuius ductor Neapolitanus ciuis,
& Vitellij scriba sese ultrò obtulerit, expectetq́ medio Tybridis alueo accessuros. Dies G
erat nonarũ Iunij prima, & hora tunc ab ortu solis septima. Quo in tempore Romani no
cturna fatigati uigilia, altum sub tectis & in umbra somnũ capiebant. Põtifici igitur Sol
danus refert, occasionẽ optimã esse oblatam, ut clam omnibus ad naualia ire possent. Tũ
pontifex cui extrema quæq́ ante oculos uersarentur, memor quamprimum aduesper a-
sceret, eundum sibi fore ad sancti apostoli ædes, ubi aut uitã finiat, aut pontificatu nepha
rie spolietur, subito abeundi consilium capit. Ipse itaq́ & Soldanus, nigris quas in domo
haberent monachorum sancti Pauli uestibus induti ẽ cubiculo egrediuntur. Posteriori
exinde ædium parte descendentes, in inferiorem domesticis curialibusq́ frequentatam,
ideo transeuntes se incognitos esse coniiciunt, q̃ nullum uident sedentem assurgere, uel
ex more in faciem se prosternere, & mulas conscendentes strigosissimas, quib. monachi
sancti Pauli consueuerãt uectari, porta egressi domus posteriore, ad naualia stadio distã
tia, à nullo recogniti peruenere. Erat forte tunc patriarcha Hierosolymitanus repentini
pontificis consilij non ignarus, & episcopi Anconitanus ac Parentinus, in aula simulan H
tes pontificis audientiã expectare, q̃s adueniẽs turba Romanorũ stipatus regionis Tran
styberinæ princeps Romanus ciuis interrogat, quid apud pontificẽ ageretur. Cui respõ
dit patriarcha illũ cum primũ ex meridiano somno excitatus fuerit in cõspectũ omnibus
se facturum. Valentinus interim à pincerna quẽ præmiserat Soldanus in ripæ summita-
tem accitus, ægre depositũ mula pontificẽ, Soldano adiuuante retinet, & per ripæ deue-
xum sustẽtat brachio descendentẽ. Cumq́ scaphã per littoris iniquitatẽ sicco male uidis
set adhærere, medium amplexatus, per aquas ad femur uadis scaphæ imposuit resupinũ.
Tunc remis ut iussi erant incumbentes socij, secundo Tyberi aduolauerunt. Conuerte-
rat in se multos per ripam naualium fusos, & in uicinis existentes nauibus, nouæ rei spe-
ctaculũ, monachos qui citato aduenissent gradu, dimissis sine custode mulis, ripa præci-
pites actos esse, & alterũ uiribus uegetũ, scaphã ingressum arma remosq́ raptim expedi
uisse, alterum nisi tacuisset rapto & uiolẽter abducto similẽ fuisse in scaphã humeris cõ
portatum. Augebat admirationẽ scribæ omnib. noti familiarisq́ præceps sine cuiusq́
salutatione profectio. Dũ tñ cunctabundi alter ab alterius pendẽt iudicio, Valentinus
naualia

A naualia turrimq; cuſtodiæ præterlabitur. Reuerſus interea domum pincerna patriarchæ
Hieroſolymitano renunciat pontificē ſe uidente nauim ingreſſum abſceſſiſſe. Et cardi-
nalis ſancti Marcelli, quē pōtifex capto camerario apud ſe retinuerat, à familiari ſuo cer-
tior factus pontificē ueſte monachali indutum recedere futura formidans mala, fugā &
ipſe intra urbē cōparat: miniſtris uero perterritis, & multa præcipitanter queritabundis
illū comitantibus, Romani qui regionis Tranſtyberinæ principē adduxerāt, illum in au
lam adeuntes anxij renunciarūt inferiorē domus partē per cardinalis ſancti Marcelli fu
gam direptæ ab hoſtibus ſimilē, curamq; diligentiorem de perſona pontificis habendā
eſſe. Tuncq; apud naualia derepente noua incerto autore uox audit, pontificē eſſe qui ſi
mulato monachi amictu fugiens nauigarit. Reſonat clamoribus Tranſtyberina regio, et
arma omnes raptimq; pontificē inſequendum uociferantur. Quibus exauditis uocibus
princeps regionis, poſtq; pontificē comperit profugiſſe magno incenſus furore patriar-
cham quem eius conſilij conſciū fuiſſe aſſereret, fruſtra rogantem cōprehendi & in Capi
B tolium duci, alios pontificē inſequi, alios bona illius quæ multa erāt relicta populo Ro-
mano intacta ſeruare iubet. Anconitanus uero & Parētinus epiſcopi, alijq; pontificis do
meſtici, partim Adriani molē, partim Romam fuga præcipiti petiuere. Eo perlato in ur-
bem nuncio Romani armati inermesq; in naualia concurrētes pars qua naui, quando au
fugerit, quo fure abductus, interrogant, pars inſiliunt equos, pars pedibus quacunq; ca-
ſus obtulit inſequunt, pars expedita, quā à Maſſiotto acceperant cymba tergo inſtare p
fluuiū properarunt. Fecerat fortuna, quę difficillimis quibuſq; nouos ſemper addit labo
res, Valentinū non ſcapham triremis ut conſueuerat, quam agilē elegantemq; apud O-
ſtiam Vitellius habebat, ſed oblatā forte piſcatoriā fluuiatilemq; populeā adduxiſſe, cu-
ius carina picis ignara craſſum pro ligni natura uillis accipiens limum, ſudantes remiges
fruſtrabatur, ut Veneto etiā per meridiem à mari immoderatius reluctante, quo maiori
Oſtiā petebant conatu, eò magis Romam referri uiderentur. His remoratus cauſis Va-
lentinus, non prius magnum tortuoſi amnis reflexum, ad ſancti Pauli octo paſſuū millia
C per aquæ curſum ab urbe diſtantem, præterlabi potuit, quàm Romani notis accurrētes
ſemitis, terreſtri itinere dimidio breuiore præoccupaſſent. Erat tunc forte per æſtatis tē-
pora fluuius aqua macer, ut ſinuoſos receſſus aquis pleniores, ſcapha petere cogeret, &
Tyberis cōplentes ripas Romani, pars de infimo ſecundū aquas alueo, haſtis in fluuium
iactatis, pars baliſtis & oblatis forte miſſilibus quibuſq; telis deſuper minabant. Eorum
terri aſpectu Soldanus Valentinusq;, pontificē ut principio immiſſus fuerat reſupinum
ſcuto tegentes, baliſtis quas etiā ipſi habebant in hoſtē uerſis, ſcuta duo ſagittis hoſtium
prætenderunt. Exortoq; Romanorū clamore, minas inter & multa quæ immittebantur
tela taciti ſunt delapſi. Qui uero nauigantes inſequi properauerant, cymba in ſubiectam
turri naualium glareā impacta, deſides ſubſtiterūt. At pedibus equisq; inſecuti, licet pri-
mo fruſtrati eſſent conatu, nequaquā inſequi deſtiterūt, ſed alijs itē ſemitis qua ſe flectit
amnis requiſitis cōtumelioſiſſimas ubicunq; exaudiri potuerunt uoces in pontificē cla-
mauere. Quod tamen ſpei retrahendi pontificis principio habuiſſent, qui perniciore cur
D ſu præceſſerant, ad anfractū quē porti dicunt in Portuenſis agri ripa expectātes, ſcalmū
piſcatoriū forte oblatum, expeditis iuuenibus cōpleuerunt, eosq; in Oſtienſem ripam,
quæ eſt è regione traijciētes, iuſſerūt loca uirgultis biblisq; obſita inſidere. Vt ſi forte pō
tifex ſcalmo in Tyberi uiſo, armatis hoſtibus conferto, & ripā Portuenſem multitudine
innumera tectā cernens, terreſtri & breuiuſcula Oſtiam uerſus uia, in qua nullus appare
ret hoſtis excendens iret, fugiens caperetur. Die interim ad ueſperā declinante, qui pon
tificis ſcaphæ obſiſtebat uentus remiſit, & mari cedente Tyberis rapidior defluebat. Stās
igitur altiuſcula puppi Valentinus, hoſtes primus omniū & inimicum conſpicatus ſcal-
mum remiges hortatur, præmia ſpondet à pōtifice ingentia, gloriā memorat quæ obſcu
riſſimo natos loco & genus honeſtabit ſuum, qui Romanum pontificē ſanctum uirum
faucibus canum eripuerint, q; omnes hactenus ſanctiſſimi patris merito & miraculo, p
ſpiculorum imbres, per uolantia undiq; tela, per adactas cominus pectori lanceas illæſi
tranſiuerint, memorat. Scapha interim concitatius delabens, hoſtili appropinquat ſcal-
no. Videres Romanos ad ſcaphæ cōſpectū per amnis ripas furētes, partim uoce & iacta
tis in aera brachijs minitabūdos, partim multa Valentino & remigibus, ſi pontificē tra-

derent pollicentes,partim ſpicula,lapides,tela,eminus iacientes.Tunc qui ſcalmũ arma E
ti inſederant,proram medio amnis curſu obijcientes,ſpicula & ipſi contorquẽt, lanceas
quaquauerſum ꝗ poſſunt lõge exerũt,ut nullus appareat ſecurus remigi curſus, quin u-
trobiq; prætetlapſurus uiſcera transfigatur.In eam adductus difficultatem Valentinus,
impetendum hoſtilem ſcalmum prorã prora, armis arma uociferat collidenda, laneeas
ſubito Soldanus alijq; ſtantes quatuor,ſcuta duo,tres baliſtas ſedentes expediunt, & me
dio ipſe amnis curſu furibundus ruens Valentinus,hoſtium proram petere cõtendebat.
Tum Romani carioſo & putrido ut poſtea dixerũt diffiſi ſcalmo,ae demiſſæ deſuper ra-
pido aquæ curſu remisq; ualide inpulſis fortiter irruentis ſcafæ impetu mergi timentes,
curſu deflexerunt,& ſecurũ Valentino ſine contentione tranſitum permiſerunt.Exorto
exinde uectorũ pontificis clamore alacritate pleno,ſedens ipſe tunc primo qui orationi
inſtitutisq; erga deũ officijs ad eam horã iacens, & magna itineris parte tacitus uacaſſet
quo geſta eſſent modo omnia repetebat,Et laudatis pro uirtute omnibus, multaq; polli
citus,turrim adlabitur Oſtiẽſem.Ad triremem uero Vitelli delatus,Ciuitatisuetulæ por F
tũ nocte illa petere decreuerat.Sed uento qui portũ quindecim clauſerat dies etiam per
flante,per noctẽ in ancoris moratus curię ſpeciem reperit improuiſam.Omnes nanq; cu
riales quos inſtantibus territos periculis urbe diximus migraſſe,procelloſo mari nauiga
tione ꝓhibiti apud Hoſtiã uel in quibus aduenerant nauibus medio Tyberi, ſupra fau-
ces tranquillã nauigandi tempeſtatẽ in ancoris expectabant.Reuerſis in urbem qui põ-
tificẽ inſecuti fuerant Romanis, etſi in curiales perpaucos eſt graſſatũ, ciues tamẽ inuen
ti ſunt plurimi quib. perhumane fuerit cura,partim attonitos latebris tegere, partim ſo-
ciatos urbe ſecuros educere,partim pręedonũ eripere manibus,partim depoſitas diuitias
cõſeruare,nec tamẽ ea in põtificẽ Romanorũ impietas impunis fuit: Nam qui in Adria
ni molẽ ſe receperãt curiales præſertim pontificis domeſtici,iactis noctu interdiuq; bõ-
bardis,uſq; ad radices capitolij populũ agitarunt. Et Baldaſar Offidanus præſidij arcis
præfectus per pontẽ Traiani ſubiectũ impetu in urbẽ facto omnia circũſtantia ferro i-
gniq; uaſtauit,peditibusq; ſcafa Tyberim traductis cũ prædã captiuosq; ex urbe ſæpenu
mero abduxiſſet,omnia latrocinijs infeſtauit.Michelettus uero Laurentius & Leo Sfor G
tia,qui ut diximus,urbis rebellione audita caſtris è Tybure motis ad urbẽ redeuntes por
tam ceperunt Appiã,apud celeberrimã diui Pauli baſilicã caſtra metati,Latiũ prædabã-
tur.Sed cũ Fortebraccius urbis rebellione audita,inducias cum Romanis feciſſet, & ad
Piccinninũ ſe cõtuliſſet,apud Viterbiũ,ut diximus habentẽ, Sfortiani etiã porta Appia
Romanis reddita,per pontesq; Tranſtyberinæ regionis abire permiſſi,ad Sfortiã contẽ
derunt,tẽpus in agro Tuſcanenſi quoad illi adueniſſent de induſtria ducentẽ:cõiunctus
Piccinino Fortebraccius laceratũ publice probris Sfortiã uidebat̃ horis ſingulis aggreſ
ſurus.Id Sfortia exploratum habens,qua die ſuos ab urbe in caſtra uenturos ſciebat,Ma
ſio Feſulano eccleſiæ militãti ex Viterbio cum auxiliarib.prouincialiũ copijs accito, no
cte cõcubia mouit,& acie ſtructa Braccianos inuadere cõtendebat. Sed Piccininus quã
primũ leuis armaturæ præmiſſos à Sfortia milites proſpexit, præliũ detractãs ſtadijs tri-
ginta præceps retroceſſit.In eius tabernacula delatus Sfortia,cũ per horã cõſtitiſſet col- H
lem ad ſtadia decẽ proximum occupauit, quod eo itinere Braccianos cõſtabat ituros ſi
Romã petere uoluiſſent. Pleroſq; dies quæ ceperant legiones loca cũ tenerent,Philippi
ducis internuncij rem ſumma diligentia cõponere ſatagebant, tranſactumq; propemo-
dum credebant omnes,cũ Sfortia compertum habens Fortebracciũ inaniter iactabun-
dum, obſoleto digna de ſe dicere,accenſus militibusq; ad concionẽ uocatis,huiuſcemo-
di uerba fecit.Ventos ego cõmilitones impetuoſe furentes,uoraciſſimos ignis expoſi-
ta cõflagrantes omnia,ſternentes ſubiecta quæq;,alueo dirupto effuſos torrentes,ſæpe-
numero uidi impetu & inſania quandoq; demiſſa miteſcere,nullumq; aut uidi aut à peri
tis rerũ audiui beſtiarũ genus gigni, quod non aliquando feritate depoſita manſuefcat:
Soli ſunt Bracciani ætate noſtra,quorũ ſuperbia immane in illis monſtrũ acceſſu tempo
ris augeatur:id uero malũ,quæ peperit,etiã aluit aliena puſillanimitas omniũ quib.cũ ha
ctenus res illis fuit,dum famam attendunt,qua Bracciani plura quàm armis hactenus e-
uerterunt.Soli ſumus milites,quibus nec Braccianorũ laruæ incuſſere terrorẽ, nec tanti
tumores nubẽ oculis obduxere.Potuiſtis me puero duce ſternentem omnia Braccium,
à quo

A à quo capite & fonte hi omnes fluxerunt, apud aliquam Aprutiorum ciuitatem ad internecionem delere. Cuius facinoris gloria effectum est, ut nos tota Italia ad unum oẽs capitali odio persequantur. Et postquam armis superare nequeũt, dolo & insidijs artib. sibi natura insitis ad nostrũ interitũ utuntur, se Hectorẽ & Achillem singuli iactitant. Vos lenones, ganonesq́, & infimos hominũ dicunt, obloquunt. Deum restor immortalẽ, si uester adest consensus, si eã pugnandi promptitudinem promittitis, qua semper hac te nus congredi ausos quoscunq; obtriuimus, me insequenti die prima luce collatis signis pugnandi copiã Braccianis facturũ: & siue nostrum impetũ sustinebũt, siue insequentibus terga dabunt, non prius cędendo desistam ꝙ ostendam uniuersæ Italiæ, Braccianos fraude hactenus, fallacijs iactãtiaq́, & nullis uiribus aut uirtute aliqua fretos, ad id famæ & nominis peruenisse. Memineritis uero in primis me qui hactenus ꝓ gloria uictoriaq́ cum cæteris decertauerim, cum hoc latronum cœtu de uita & fortunis omnibus in certamen uenisse. Dici nequit quanta militũ alacritate oratio excepta est, & inconditus eue

B stigio maximusq́ sublatus est clamor, quem proxima montiũ iuga & syluæ saltusq́ reddidere maiorem. Postera die sub lucis exortũ Sphortia legione educta in hostẽ ferri cœpit. Bracciani uero perterriti tam præcipiti secessere tumultu, ut equorũ lora plurimi male hærentia succiderint. Delatus ex ea fuga Vetrallam Piccininus, metatur castra pro oppidi ripa, & ne perexiguus portæ aditus maiore hostiũ ui ingruente recipientem sese intra munitionis remoraretur legionem, circundatũ oppido murum, plerisq; perforat in locis: subsecutus e uestigio Sphortia, cum Vetrallam applicuisset, ad eam partem in qua patentes uiderat campos, præaltũ, ut est prouinciæ natura, in planicie offendit riuũ, qui longissimo ductus tractu suã à propinqua hostiũ legione dirimeret. Constitere in equis armatæ acies, & paruo disiuncti spatio duces militesq́ sese utrinq; ut erant cataphractis phalerisq́ insignes hostibus ostentarunt. Dumq́ secum Sphortia de re gerenda consiliũ capit, riuum'ne aggere complendũ an longiore ambitu uada foret requirẽdum, cõfecti

C mœrore Philippi duces oratores tam multa illũ supplices orauere, ut in paucos petitas dies cõcesserit inducias. Eo aũt in prima collis statiua redeunte, Bracciani Romã uersus profecti, traiecto per pontẽ Miluiũ Tyberi pleraq; de Sabinis castella diripuere, & Mallianum Sabinæ regionis oppidum, quod Sphortiæ ad eam paruerat diem, oppidanorũ perfidia receperũt. Sphortia etiam quamprimũ Braccianos ab inducijs discessisse uidit; Montẽ faliscum iterum pertexit obsidere. Malliano potitus Piccininus Ocriculum obsidebat oppidum Sphortiæ præsidio firmatum: quod cum ægre sustentari renunciatũ esset, Sphortia à Montefalisco mouens binis ad id castris peruenit. Cuius accessu exploratο Bracciani, maiore ꝙ unquã antea trepidatione sese in Malliani suburbia receperunt. Pontifice aũt maioriq́ prælatorum & curialium parte securis ac propemodum libertati redditis, solus Venetiarum cardinalis ferreis uinctus cõpedibus, in custodia asseruabatur, ægre magis ferens impurissimas perditorum hominũ in pontificem uoces ꝙ carceris & compedum qua cruciabatur molestiã. Tranquillo ad aurorã mari pontifex è Tyberi soluens magno curialium comitante cœtu in Ciuitatisuetulæ Centumcellensem portum

D se receperat. Eò appulsus alios item repperit qui urbe exiuerãt curiales. Sed maris tempestatibus remorati nequiuerãt nauigare, moratusq́ in Ciuitateuetula dies duos, epistolas de sua liberatione ad uniuersos Christiani nominis principes dedit, & triremem Florentinorum tunc expeditam conscendens, triremem q́ Vitelli dignioribus onerans prælatis biremibus paruis, quas uocat sagittiuas octo, curialibus etiam minoribus plenis consecutis nauigans, quarto postquã à Ciuitateuetula soluerat die, trãquillo mari lætus portum intrauit Pisanum. Volans interea tantæ rei fama multos Florentiã prætergressos, & per uaria Hetruriæ loca dispersos curiales exciuit Pisas. Et in primis cardinalẽ sancti Sixti qui dudũ pœnitentia ductus, & in gratiam cum pontifice reuersus, Senas se cõtulerat Romam si per uarias licuisset prouinciarũ agitationes petiturus. Florẽtini uero quos lõga ducis Mediolani bella dudũ pecunijs exhauserant, in magnam lucri spem adducti, simulq́ quod rei suæ affectum pontificẽ cõmunis inimici manibus ereptum uiderent exultantes, maximis illum exquisitissimisq́, ut est eius populi ingenium consuetudoq́, põpæ apparatibus, ad diem uigiliæ natalitiorum diui Ioãnis Baptistæ, qui apud ipsos est solennissimus, Florentiam perduxerunt. At in Romandiola dum Venetorũ copiæ milita-

tes ecclesiæ,à quibus oppidũ Persicetũ fuerat recuperatum recepto Plumatio & Bazano cõtra Oliuetũ agri Bononiẽsis oppidũ castra essent metatæ,Baptista Canitulus, quẽ aduentus pontificis Florentiã terruisset,populi Bononiensis furorem timens, qui ut frumenta in agris matura amitteret nullo uidebatur passurus modo, adnisus est fraude sibi præsidiũ comparare.Oratores nanq; Florentiam mitti curans iniunxit,ut cum de aduentu & salute pontificis congratulati essent,multa de Gasparis Germani retentiõe & equitũ direptione,plurima de Venetorũ iniurijs quererent,ad extremũq; orarent, ut Bononiam uellet pontifex recipere à Bononiensibus,qui sibi illam & ecclesiæ à Venetorũ ducisq; Mediolani armis, magno cũ rerum discrimine seruauissent,prælatos mitteret illã recepturos,agrumq; interea uastari à Venetorum stipendijs ꝓhiberet. Victus falsa & subdola supplicũ humilitate pontifex, mittens Bartholomæũ Spalatensem archiepiscopũ, Bononiæ gubernatorem,mandauit,ut pace Bononiensibus data,Gattã, Brandolinũq; curaret ab iniurijs temperare.Dum tamen Florentiæ certum pontifex rerum Bononiæ exitum,quibuscunq; poterat modis quæreret,Baptista rem uarijs ducebat artibus quandoq; oblatos renuens gubernatores,& alios petens quicunq; uiderenť ineptiores,quandoq; Gasparis Germani respuens oblatam cum Tarantasiensi,& Truno permutationẽ, sine damni equitum restauratiõe,quam pro æris magnitudine faceret impossibilẽ,quousq; frumenta,ligna,stramenta & quæcunq; belli usibus duceret necessaria, Bononiam, affatim importarentur,& dux Mediolani ꝓmissas sibi copias immisisset.Nec tamen interim pontifex Veneti & Florentini rem negligebant suam,sed copias in Romandiola q̃ poterant ingentes cogebant.Hincq; Petrũ Iampaulum Veneti cum mille equitibus, pe ditibus ducentis,Guerreriũ Martianensem cum trecentis equitibus,& cum totidem Cæsarem Martinengum,suis Guidantonio,Manfredo,Gattæ & Brendolino, ac Tadeo Estensi adiunxerunt.Pontifex uero quas habebat reliquias copiarũ ad equites trecentos, totidemq; pedites misit sub Recanatensi episcopo exarchatus Rauennatis, Romandiolæ ac Bononiæ si recuperareť gubernatore designato, Florẽtini aũt Tollentinatẽ unicũ sibi ducẽ,qui omnibus,autoritate pontificis sub Recanatensi foret superior mittere promiserunt.Profectũ ad legionẽ ꝓuinciamq; suscipiendã Recanatensem episcopũ Canitu li nullum sibi gubernatorẽ dari passuros se profitebanť,& alterũ subrogari postulantes, rem ducebãt arte pristina,expectãtes Piccininum quẽ breui intelligerent affuturũ.Nam postq̃ Sphortia Piccininusq; apud Mallianũ Sabinorũ unus,ad Ocriculũ alter, ut supra docuimus,consederant,Sphortia à Philippo Mediolanensiũ duce persuasus memorãte si Piccininũ deleret,& uictos simul & uictorẽ in pontificis liberorumq; populorũ potestate futuros,induciarũ in sex menses fœdera pontifice inscio percusserũt. Profectiq; ab Ocriculo ductores Sphortia Tudertũ petens legionẽ dimiserat in hyberna, Fortebraccius Romã accitus expugnaturis Adriani molis arcem Romanis auxilium allaturus,in suburbio diui Petri consederat,Piccininus traiecto ad oppidũ Sepulchri Apennino per Forliuienses Cesenatensesq; septimis castris Lugiũ,deinde Imolam se cõtulerat equites ad duo millia quos dux Mediolani dudum sub Arasmino Triuultio ibidẽ habuerat suis copijs adiuncturus.Ingressus Fauentina uia Romandiolã Recanatẽsis episcopus cũ Bononiẽses se admittẽdo duros obstinatosq; intellexisset,armis illos & bello parauit inuadere. Venetorum itaq; copijs ad oppidum Bononiensiũ, quod arcis beneficio pridẽ receperat cõgregatis,Tollentinatẽ expectare cõstituit. Cũ aũt Florentini nõ prius illũ ex Aretino & Cortonensi agro emittere statuissent,q̃ Piccininum copias Apenninũ traiecisse cognoscerent,prior Imolam Piccininus q̃ Tollentinas Bononiensiũ peruenit. Cõstabat aũt Piccinini copias in exhausta cõmeatu Imola ali nõ posse,nisi ex continenti agro Bononiẽsi annona dietim fuisset importata. Hinc Vitellensis gubernator Venetorumq; legati,à pontifice & socijs populis iussi à prælijs etiã leuibus abstinendũ duces singulos admonebant,quousq; aduenisset Tollentinas,cuius ductu & copiarũ robore adiuri,aut collatis possent signis securi decertare, aut hostẽ frumẽtatiõe pabulationibusq; intercludere.Piccininus interea de aduẽtu Tollẽtinatis certior factus annonæ inopiã qua se cõfectũ iri intelligeret,si bellũ hostes sine dimicatione ducerẽt, cõsiderans, simulq; ꝓspiciens Imolã quamprimũ recederet futurã in hostiũ potestatẽ, Bononiẽses uero hostis uictoriã secuturos,fortunã tentare constituit. Castra ecclesiastici, ut quemq; sors tulerat

nulli

A nullis circundata munitionibus circa Bononiensiũ posuerant, nulloq; ducti imperio assueuerant, ut quęq; libido raperet aut necessitas impelleret, hostẽ lacessere, frumentatũ ire, uel calones educere pabulatũ. Piccininus uero suburbio Imolensi fossa circũdato cõtinebat. Riuus stadia quatuor ab Imola diui Lazari uocant Emiliã intersecat uiã, in qua recta & Romanis quondã opibus strata Bononiensiũ ætate nostra quinis ab Imola passuum millibus, est cõditum. Eumq; riuum altiori ꝙ inter castigatos leniter colles appareat fundo depressum, densissime uestiunt uepres, ut dextra læuaq; proximis uiæ partibus, nullo nisi quo Emilia lateritio iungiť põte uadeť loco. Quà uero ad Imolam pons pertinet in perpetuã planitiẽ, Vatreni fluminis alueus ad sinistrãm excipit, cum dexterã colles immineant sinuosi. Itaq; Piccininus immissos ex suis qui hostem lacesserent iubebat retrocedere fugientes, ut insecutus hostis cerneret põtem nullis obicibus cõmuniri. Ipse collem trans riuum eminentiorem, ad Pinum uocant, unde in hostiũ castra despectus esset, cũ paucis insidens speculabatur, quo hostes lacessiti ordine insequerentur, cõ
B tinuoq; copias ea ratione paratas habebat, ut etiã sine classico structa acie posset educere. Prælijs tñ leuibus quãdoq; cõmissis, & si suos uidit inferiores, nullas eduxit subsidio turmas, ut uictoria pellecti hostes assuescerent irruere prouocati. Nõnullis uero hostiũ singulo interceptis prælio didicit, tãta ecclesiasticos inter se duces ardere inuidia, ut nullã essent oppressis opẽ mutuã allaturi. Aduentu itaq; Tollẽtinatis cõperto, priusquã hostes meliorẽ acciperent disciplinam maturãdum ratus, postera die sinuoso in colliũ qui Emiliã supereminent recessu equitatum locauit, pedites uero supra pontem uepriũ curauit cespitibus delitescere, & turmis duabus quæ castra hostiũ in solis ortu inuaderent, præmissis ipse cũ tribus alijs medio, quod põtem castraq; hostiũ interiacet spacio apud Sertã Bononiẽsiũ uicũ ea ostentatione in campis expectauit, ut speciẽ præ se ferret eductæ legionis & pugnãdi copiam facientis. Egerat uesperi adueniens Tollentinas cũ gubernatore ducibusq;, ut quod promissum sibi fuerat equitum sub gubernatore magister
C præconis uoce declararet, ediceretur'q;, uti oẽs dicto parerent suo. Sed cum Vitellensis gubernator audacissimus uir illud ambiret in oẽs imperiũ, pares inter se duces faciliter discordes, & superiorũ mãdatis cõtumaces reddidit. Et primo qui tũc habitus est superinde cõuentu rẽ perendinatus, Tollẽtinati, ut suorũ disponeret metationi figendisq; tẽtorijs, respõdit, cætera tẽpore debito curæ sibi futura pollicitus: parumq; abfuit, quin rei indignitate permotus ille, qua uia aduenerat, remearet. His sermonibus in multã productis noctẽ, oẽs magis ꝙ unq̃ antea dubij tẽtoria repetierũt. Gata ad gallicíniũ magnam suorũ partẽ pabulatoribus & oppidanis uindemiã facturis præsidio castris eduxit. Itaq; postero die, q̃ fuit kalẽdarũ Septembris secũdus, exortu solis, Guidantonius Mãfredus ab exploratoribus qui castra hostiũ noctu obseruaturi fuerãt missi factus certior, hostiũ equites ad sexcentos Serrã uicum Bononiẽsiũ aduenisse, Petro Iampaulo, clàm uocato, & utriusq; militibus arma expedire iussis, nõ prius ambo equos ascendere potuerũt, ꝙ hostes magno incursare impetu cõspexerunt. Qui in eos cũ paucis delati cohortes iusserunt lituo in prælium cõuocari. Hostibus uero prout à Piccinino iussi fuerant simula-
D to per uices timori audaciã immiscẽtibus, & fuga quandoq; temperãtibus, uaria cõmittebanť prælia, ut q̃ fugientes suorũ partem amiserant, audaci quandoq; resistẽtes uultu Vrsinũ Fauẽtinumq; morarenť ferociter irruentes. Sensimq; factũ est, ut duarũ quæ castra ecclesiasticorũ impetiuerãt turmarũ, dimidia militũ parte intercepta, reliq̃ insequentibus Vrsini & Fauẽtini militibus immixti ad Piccinini copias se reciperẽt. Eũ autẽ pedẽ ex industria referentẽ Vrsinus & Fauẽtinus restitutis ordinibus insecuti, acriter instabãt. At Piccininus quẽ patulis in campis maior superatura esset hostiũ potẽtia, in uiam Emiliã se recipiens, cliuo qui ad pontem lateritiũ ducit, in quo quaterni aut seni solũ pugnare poterãt, se tuebať, & fortes utrobiq; milites acriter pugnabãt. Tunc exciti castris ecclesiastici milites pugnãtiũ uocibus ac strepitu & equorũ q̃ ad Vrsini Fauẽtiniq; tentoria captiui ducebanť inuidia accensi, sine ordine armati inermesq; accurrerũt. Tollentinas autẽ castra deseri, milites sine ordine ut quemq; casus inuenisset in hostem uidens irruere, inermis equũ cõscẽdẽs suos sequi iussit armatos, & in parte cliui infima pugnantes ecclesiasticos offendẽs, ut põte hostem disturbarent, ab illius uero transgressu abstinerent hortatus in summã cliui partẽ est reuersus. Dumq; ibi arma indueretur Vrsinum

Fauentinumq; & alios, qui accurrerant oēs, pōtem ui superatum transiuisse cōspicatus, E
de exercitu ecclesiastico, nisi ocyus illi pedem referrent actum esse exclamauit, & filius qui circunstabant Christophoro Ioāne & Balduino iussis ut cliuo abstinerēt, seq; cū cohortibus expectarent, cū turmis ipse quatuor descendens eo consilio pontem transiuit, aut cæteros reuocare illæsos, aut si dicto segnius parerēt suorū consulere saluti. Calonibus interea relictis, Gatta Brādolinusq; accurrentes Vrsino & Fauētino opē attulerāt, pariter Guerrerius, pariter Estensis Cæsarq; fecerūt. Deiectus pōte præceps Piccininus insidiarū quas struxerat, & uaframenti immemor suos oēs ocyus cōuocarat, & intra Imolæ suburbia se recipiens tolli impedimenta legionemq; in profectionē iusserat expediri ut si maior ab hoste uis pararetur & partem copiarum, ut cœperat pugnando amitteret, prius reliquā posset saluam educere, q; hostes duplicato numero superiores accessu uictoriæ elati uictum fugatumq; obsiderent in exhausta commeatibus ciuitate. Hostibus uero minori, q; cœpissent ardore instātibus, animos reassumpsit, & ad pristina cōuersus uaframenta in Vatreni fluminis alueum, cum legione reuersus peditatum omnem per F
collis proximi sinū superiorem riui partem ponti supereminentem occupare, & inde in hostium præsidia, si qua ad pōtem essent relicta, pugnare curauit, ut turmas hostiles etiā in planitie pugnantes à tergo terrerēt, redderentq; Tollentinatū ad cliuum relictorum subsidio destitutas. Perpaucos itē equites circumactis collibus noto, quod prouiderat riui uado trāseuntes, sese hosti à lōge iussit ostendere, ut deterrita in summo cliuo dimissa ipsi etiā præsidia distinerent. Inde cōglobatis quas habebat duodeuiginti turmis, selectū parte dimidiata robur hosti opposuit temere irruenti, & cum reliquis præsidio futuris, tā propinqua secutus est acie, ut unico simul oēs congressu appareret crispato agmine pugnaturos. Tollentinas interim immixtos in alueo hostib. ecclesiasticos, primo aduentu, uoce & gestu ipso adiutos, circumeundo singulos clàm hortaī, prælium dirimāt, pedetentim secedant, nec exercitū quē apud Bononiensium uidissent, sibi præsidio sperarent futurū, cum partem ipse minimā adueniens prælio intentatam offenderit, reliqui totā à Bononiensio ad pōtem Emiliani complerent uiam fugientes, si coget necessitas G
impedimento potius q; pugnationibus subsidio affuturi. Clamor inde à tergo exoritur, hostem de insidijs circumductum, cliuo Ecclesiasticos disturbasse, pontē occupasse, & pugnātes in alueo nisi præsto sibi cōsulant undiq; inuasurum. Ea territi uoce Fauētinus Vrsinus, Gata, Brandolinus, Guerrerius, Cæsar Estensis, Tollētinatē tarde cœperāt exaudire. Cū subito totius legionis cōfertissimo robore Piccininus urgens, in fugam pendentes, nullaq; ad tergū subsidiaria munitos acie disturbat, palātes agit. Qui uero ponti occupando à Piccinino fuerāt præmissi pedites, hostē ex alto in fugā cōuersum, suos uictores esse cōspicati, pontē tunc primo occupāt, & ad eam partem fugientes præcluso aditu intercipiunt: pauci etiā quos collibus circumactos riuū diximus trāsiuisse, de suorū uictoria per hostium fugā certiores facti obuiam contenderunt, & Nicolai filios loco cessisse intuentes, cliuum ipsi fugientibus plenū ceperūt. Solus ex omni ductorū turba Fauētinus, per pōtē qua uenerat Emilia uia sese recepit in castra, & suis subsequi iussis, Fauentiā aduolauit. Gata & Brandolinus ancipiti certamine, cum sparsa acies esset, H
& multis locis Marte uario pugnareī paucis admodū comitantibus prælio excedētes, per notā dudum planitiem Solarolum, agri Imolensis castellum, inde Fauentiā sese contulerūt. Vrsinus, Estensis, Guerrerius, & Cęsar pugnātes capti sunt. Tollentinas uero dū pōtem repetens illū à peditatu hostiū uidit obtineri, in alueum præceps reuersus, & hosti omnia sternenti obuius militare sagulum, quo esset insigni notissimus abiecit, & imā riui partem Emiliæ subiectam equo in fundum præcipitanter acto superare adnisus, ad mediam ripam, q; difficili atq; arduo erat ascensu, equo substerniī in riuum reuoluto. Timore tñ uires atq; ingenium excitante, se attollens per cauum riui fundum fugere pedibus cōtendebat. Sed dum armorum pondere simul & ætate grauis radicibus stipitū intricatas scrobes tardiore peruaderet gressu, à peditibus ueprium riuiq; latebras uestigātibus, ꝓ abiecto extrahiī milite, & detracta casside recognitus, multa illis si se fecissent saluum pollicitus, ad Piccininum Ariminumq; Triuultium est perductus. Capti fuerūt eo prælio equites ad tria millia & quingentos, pedites mille, & ut in eiusmodi ætatis nostræ rei militaris ludicro atque umbra euenire solet, interfecti sunt quatuor, uix triginta

leuiter

A leuiter uulnerati, ꝑsecutus uictoriā Piccininus suos ut fugientes quaquauersum hostes persequanť, hortať, & in hostium tentoria delatus cōperit primos trans riuum missos, aliosq́ leuis armaturæ milites illa diripuisse, gubernatoremq́ cum Gatta & Brandolino dimissis in Bononiēsio peditibus centū, sese subita fuga Fauentiā cōtulisse. Dum hæc in Romādiola magno cū rerū ecclesiæ damno geruntur, Antonius Pisanus in Campania & maritima, quas regiones magna ex parte occupauerat, grassabatur, & Ferentinū, quę unica ciuitas solidè in fide perstiterat lōga fatigatam obsidione kalēdis Septēbribus receperat. Inde cōtra Ptolemæū Sublacensem ducens, Triuilianū ui captū diripuit, & abbatiæ Sublacēsis loca Ptolemæo tūc parētia, incursionibus agitauit. Demūq́ pace inter ipsos cōposita Triuilianū, qđ per illū Ptolemęo restituisset, fraude iterū recepit, sexq́ oppidanorū turri præcipitatis, cōtra Honoratū & Iacobū Gaietanos arma cōuertit. Et Frusione Verulisq́ bello agitatis asperrimo, tributa inde & omni ꝓuincia exegit, quanta incolæ rerum inopes coacti cōferre potuerūt. Fractis, ut ostēdimus, aliena magis culpa, q̄
B ꝓpria uirtute felici ausu, pōtificis & sociorū populorum copijs, Piccinino facillimū fuit Florentinā rempublicā euertere trepidantē, & nullis firmatam copijs præterq̄ fuga eteptorum Tollentinatis filiorū, quibus uix quingenti equites salui erāt. Sed dū Bononiensibus morē gerere, uel potius ut multi existimarūt rem Bononiēsem ea ratione adnisus est firmare, ut eā ciuitatē bello maxime opportunam haberet expeditam, consecutis in dies factū est causis, ut prius uictoriæ ipsius hasta refrixerit, q̄ Bononiēsio, sancti Petri Pulmatio & Bazano receptis, Francum oppidū expugnare potuerit: cōsumpta nanq́ in ea obsidione per cōtinuos autumni imbres simul cū tēpore equorū impedimētorumq́ parte nō minima, repetijt Lōbardiam. Quo in tēpore res pōtificis sociorumq́ populorum ubiq́ est cœptum fieri meliores. Franciscus nanq́ Sphortia simul ac Piccinini uictoriā tepescere intellexit, cœptis dudum ꝓponi fœderis cōditionibus animū inienbat. Fortebraccius aūt quas tenebat in ducatu Spoletano ciuitatibus et oppidis à Sphortia timēs relictis sine præsidio Romanis Assisiū cū turmis omnibus se cōtulerat. Nō parua
C itē rebus pōtificis sociorūq́ populorū accessio fuit, Cosmi & Laurētij Mediceorū in patriā reuocatio. Hi anno uixdū elapso Florētia per inuidiā pulsi, Venetijs quò iuerāt relegati, summa cōmorati modestia Nicolao Donato uexillifero & collegis, q̄ per id tēporis summū magistratū in ciuitate obtinebāt, sibi amicissimis freti, clàm egerūt, ut de reditu suo ad populū referreť. Sed cū in scissa & tūc flagrante inuidia ciuitate, id fieri usitato & ueteri more ciuitatis, & legibus impossibile esset uisum, uicit tātorum ciuiū gratia, ut posthabitis legibus, uexillifer & collegę singulos ex ciuibus, quos nouerāt fautores red derent attētos, & palatio militibus armis, cibarijsq́ in aliquot dies munito, omnē in se legū potentiā assumerent, restituendis in patriā ciuibus benemerētibus de populo Florētino, quorū diuitias summas priuatorū quas in Europā cuipiā esse audiuerimus æquiparādas, nulla ex parte ingētibus illorū uirtutib. maiores esse, cōstās apđ graues quosq́ Italicos fama erat. Eos in palatio apparatus fieri, aduersæ factionis principes exploratū habētes, Rinaldus Albinus equestris ordinis, Rodulfus Petrutius, & Nicolaus Barbado-
D rus, suos in armis ingētē ciuiū, & plebis numerū habuere. Et nisi pōtifex autoritate precibusq́ intercessisset, maximo dāno sed peiore exēplo, ciuili certamine, cędes, incēdiaq́ plurima fuissent cōmissa. Die uero diuorū Cosmi & Damiani natiuitate festa, accito in publicā palatij areā ꝑ cāpanā ex uetusto, sed ferè antiquo ciuitatis more, uniuersali qđ parlamētū uocāt, populi cōcilio, creati ciues treceti, q̄ summā rerū omnium potestatem sine prouocatione haberēt, de reditu Cosmi, Auerardi & Laurētij Mediceorū, ac Angeli Acciaioli equestris ordinis, deq́ exilio Rinaldi, Rodulfi & Nicolai, aliorūq́ ciuiū circiter quinquaginta, legē tulerūt, & noui in magistratibus suffecti sunt ciues, qui rebus ecclesiæ Venetorūq́ cōsensu maximo studuerūt. Perbello etiā ijsdem diebus dolo, Romanos pontifici rebelles ludificauerat Baldasar Offidanus. Miles etem Hispanus nomine Riccius, acri & subdolo uir ingenio Cāpania profugus, Romā cum latronū turma accedēs, stipēdia petierat pedestria. Cūq́ minor q̄ peteret cōditio à ciuibus offerretur, indignatus cōstituit, dolo sumere ultionē. Arcē, inquit, urbis thesauro ut scitis rectissimam, qđ tātopere anhelatis ciues Romani, tradere uobis cōfido, si munera tanto facinore digna me cōsequi posse intelligā. Cū igiť ciuitate illū donare, magistratu etiā septēuirali,

qui

qui apud eos tunc esset maximus ornate, & perpetuũ insuper centurionem habere pro- E
misissent: cõstitutis utrinq; signis quibus arce capta ciuitatis primarij acciti accurrerent, fugã Riccius simulauit in arcẽ aduolãs Baldasarẽ aduẽtus sui causam euestigio docuit, futurũ si sibi audiuerit, ut Romanorum potentiores, qui præsentem cuperent statũ recipiendæ pet fraudẽ arcis spe adductos in potestate haberet, urbẽq; per illos recuperaret, & camerariũ carceribus liberaret. Cõsentiunt Baldasar præsidesq;, quibus superiorũ arcis partiũ cura à põtifice fuerat demãdata, & dolũ ꝓcedere cupiẽtissimi, Ricciũ intra ꝓmurale cũ manipulo acceptum custodiæ munera per noctes & interdiu obire, quãdoq; in summa mœnia perductũ sese ostendere, & probris Romanos lacessere permiserunt. Romanis etiã Riccius nocturnas apud pontẽ habẽtibus excubias, ter quaterq; per noctẽ uoce tremula insusurrarat, & nutu gestuq; interdiu significauerat, sese breui qđ fuerat pollicitus cõfectũrũ. Die igiť quę patrãdo facinori uisa est accõmoda, Baldasar quatuorq; illius decuriones uincti Riccio & eius manipularibus permittunť, cõpleť omni in parte arx ciulatibus quales subita improuisa perculsi clade edere cõsueuerũt. De summa deq; infima turris mœniorũ, & ꝓmuralis parte exaudiunť uoces, arci Ricciũ dominari. Dũq; Romanos Riccius tãti facinoris expectationi intentos ripã Tyberis & pontis repagula uidet corona circũsistere frequẽtissima, de mœnibus primo, tum de promurali, & tanq; moræ impatiẽs de patẽte ad pontẽ porta Romanos ciet, ut arcẽ recipiant, obtestať. Primi omniũ aduolãt Lelius Magdalena & Valerianus Mutus, quorũ opem clementiãq; Baldasar uinctus obuiã perductus, supplex exorauit, ipsos ocyus subsecuti quatuor ciues Romani, Ricciũ inter cõplexus hilarem, Baldasarem uinctum cõspicati, in Romã tunc liberã insignis Riccij beneficio clamauerũt. Quinq; ex omni turba ciuitatis primores, post primos sex repagula præteruecti, portã arcis intrepidi subierũt. Idẽq; facere omis parauerat multitudo, maioribus ut constat rapinę q; glorię stimulis agitata, nisi sancti Gaudẽtij Ariminẽsis abbas, machinamẽti duplicitatẽ, maiores simul q; qbus resisti posset introduci copias ueritus uetuisset: de arce etẽm superiore, cuius accuratã susceperat custodiã, rapidum sulphureis bombardarum pulueribus ignem admouens, terribili cõcrepitu Romanos præcipites attonitosq; cõpulit retrocedere, undecimq; qui ꝓcesserant interceptis, cæteri intra urbẽ mœsti pauidiq; fugerũt. Tũ multiplici in populo seditione exorta, qui rebellionis autores fuerãt migrare & camerariũ abducere intendebãt, sibi à coniunctis affinibusq; & amicis captorũ ciuium timẽtes, quorum uxores parentesq; & liberi ingẽs multitudo, castelli tumultu uixdũ sopito, Capitolij fores obsederant, preces minasq; lamentationibus mixtas fundentes, & curã camerarij postulantes sibi demandari, q ab eius salute suorũ uitã libertatemq; intelligerent expectandam: tandemq; uarijs à Capitolio in arcẽ missis ultro citroq; nuncijs uicerunt, quibus capti erant chari, ut camerario per Capitolij palatiũ curæ & custodiæ suæ dimisso, capti ciues à præfectis castello humane tractarenť, quousq; apđ põtificẽ agi posset de permutatiõe, quã Romani publice offerebãt. Per id tẽporis Camertini exẽplo Fabrianensiũ, q paulo ante Clauellenses uetustã in eius oppidi uicariatu ecclesiæ familiã senes pueris mixtos ad numerũ duodecim, in basilica cathedrali interfecerũt, Varanenses quinq; numero diuersis H
in locis una occiderũt hora, acclamaueruntq; populi sub ecclesia libertatẽ. Lætatus Romanorũ in arce captorũ nuncio pont. permutationi quę oblata erat accedere simulauit, & Tropiensem episcopũ quẽ supradiximus, p[illegible]s cõditiones cũ Sphortia apud Calcarellã firmasse, mittens Tudertũ apđ Spbortiã instare iussit, ut qđ ex fœdere deberet, in tanto ecclesiæ & nepotis sui rerum discrimine præsidiũ afferret, eaq; promptitudine deleret, si quid dedecoris superiori tẽpore admisisset. Paruit Sphortia, camerarioq; cuius desiderio prælatos curialesq; oẽs angi intelligeret liberando, cohortẽ immittere spopõdit, quamprimũ pecunias recreandis commilitonibus pont. dissoluisset. Tentatos interea ex Tuderto Romanorum animos, Tropiensis intelligebat ad ecclesiam inclinatos. Qua de re cũ pontificẽ fecisset certiorem, is cui falsõ, & ut attollit indignos fortuna persuasum esset, ea sola feliciter successura, quæ Recanatẽsis gessisset episcopus, illũ ab Imolensi clade reuersum, cũ ducatis sed mille Tudertum misit, & ambos iussit episcopos, pari munus illud exequi potestate. Quos eã adducentes cohortem Romanam Transtyberina porta sponte ac precario introduxerat, quia tamen repentina huiusmodi deditio,

tremiscend

A tremiſcenti Romanos Recanatenſi,ſuſpicioſa uidereĩ,datam ipſe portam cum cohortẽ
ſeruauit,& ingreſſus urbẽ Tropienſis,adducente populo Capitolium petijt.Tum came
rario magna populi caterua comitante ad caſtellũ deducto,captiui educti,paxq́ & ple-
na præter ſpẽ ac multorum opinionem delictorũ uenia Romano populo poſt cõceſſa.
Fretus animo urbis receptione & camerarij liberatione põtifex, aliã itẽ in ſpiritualibus
eccleſiæ rebus bonã ſpem,fiduciamq́ cõcepit,duobus Romanæ eccleſiæ cardinalibus,
ſanctæ Crucis uno,& ſancti Petri ad Vincula altero,quorũ hic Baſilienſibus conſenſiſ-
ſet,ille demãdata legione ſumma integritate functus erat, Florentiã redeuntibus. Itaq;
cũ rebus eccleſię tẽporalibus breui cõfirmandis,nullũ forte exiſtimaret efficacius admi
niculum,q̃ ſi Sphortiã ſolidioribus aſtringeret fœderibus, id ſumma cura & ſollicitudi
ne enitebatur:ſed cum Venetorum oratores Florentiniq́ quibuſcum tractaretur nego-
cium,licet cupiẽtiſſimi eſſent,perficere nequiuiſſent,id etiã tẽtari à nobis uoluit, q apd'
Calcarellã illum in ſententiam duxiſſemus. Itaq; ubi Tudertum acceſſimus,tanta cõmu
B tatio inceſſit,ut Sphortia ſpretis ducis Philippi pollicitationibus,quas Franciſcus Galli
na & Marcus Siccus oratores feciſſent,Catabricã cõmilitonẽ,cui plurimum fideret, no
biſcũ Florentiã miſerit,& breui in hæc fœdera ſit conſenſum,ut pontificis & eccleſiæ fo
ret uexillifer, annosq́ duos equitũ trium millium,mille peditum ſtipendia mereret. Pi-
ceni inſuper à ſummo põtifice & cardinaliũ collegio quoad uiueret Marchio declara-
tus,in Tuderto ac Tuſcanella ad triẽniũ,in Firmana ciuitate,perpetuus cũ ſtirpis maſcu
linæ,& fratrum ſucceſſionis iure uicarius cõſtitutus eſt,acto expreſſe ut cæteris decede
ret quæ iuris eccleſiaſtici obtineret,formula huiuiſmodi perſcripta,& partiũ ſigillis ob-
ſignata præcepit Sphortiæ põtifex,ut Fortebraccio bellũ inferre pararet.Sed cum pecu
niæ illi tardius eſſent miſſæ,hyems etiã per Decẽbrẽ obſtaret aſpera, expediẽdo exerci-
tui operã dare cœpit. Venientẽ interea ad Chriſti natalẽ Florentiã camerariũ comitãte
epiſcopo Recanatenſi,qui illũ ab urbe proſecutus fuerat,curiales & populus Florenti-
nus illũ ducẽtes maximis ſunt honoribus ꝓſecuti.Cumq́ per Ianuarium à motibus eſſet
C quies,Ioanna ſecunda regni,quod tũ Apuliæ,tum appellant Siciliæ,regina,quæ omnia
poſſediſſet à Syllaceo freto,Terracinã uſq;,& Reate,ac Troentũ ſita,moriens maximas
reliquit in rebus Italiæ cõmotiones. Quibus cõprimendis cum põtifex Romanus ani-
mũ intendiſſet,Recanatenſem epiſcopũ patriarchã Alexandrinum creauit,& in ipſo re
gno recuperãdis Campaniæ & maritimæ oppidis, quæ ad hoſtẽ defecerãt legatũ ſedis
apoſtolicæ declarauit.Fefellit uero pontificẽ opinio, qui Neapolitanos exiſtimaſſet cõ
ſideraturos,prout tñ eos reginæ obitu audito fecerat præmonitos, regnũ Siciliæ quòd
ad Romanã ſpectat eccleſiã nulli ſubijciendũ regi,niſi quẽ ipſe ex uetuſto more cõſtitu
iſſet,& Romanæ eccleſiæ tributariũ declaraſſet. Qua em̃ die Ioãna à rebus eſt humanis
exẽpta,deleti ſunt ſexdecim ex regni proceribus & ciuitatis primoribus, quos appella-
uerunt conſiliarios,comes Puloini,comes Nolæ,comes Caſertæ,Ioãnes Cicinellus, Ma
rinus Boffa,Otinus Caraziolus,& decẽ alij,à quibus teſtamentũ illius nomine,ſuborna
tis,q ſe notarios & teſtes ſubſcriberẽt eſt cõfictũ,in eo multiplicis ad fidẽ cõparandã cõ
D pleto legatis,regni & bonorũ quotquot ſupereſſent hæredẽ fecerũt Renatũ glorioſa o-
riundũ Galliæ regũ ſtirpe,cuius fratrẽ Lodouicũ eodẽ anno uita functũ,Ioanna pridem
adoptauerat.In legatorũ uero parte ex reginæ theſauro,quẽ centũ & quinquaginta au-
ri millia cõſtat ſuperaſſe,donauerũt ſeipſos Neapolitani,millibus ſeptuaginta,ciuitatis,
ut uerba teſtamenti dicebãt, uſibus impẽdendis. Traxit uero in ſeditionem machinatio
hæc teſtamẽtaria,regni populos ꝓceresq́.Nã quos uaria ꝓ affectiõe ſpes dubios pẽde-
re,ultimãq; põtificis deliberationẽ expectare ſuaſiſſet,patefactus ad Gallicos reges in-
clinatior Neapolitanorũ affectus,ſuas unumquẽq; quibus pro illatis acceptisq́ iniurijs
ducerẽtur animorum paſſiones,detegere fecit, hincq; diuerſa principes populiq́ ſtudia
ſunt ſecuti. Primi omniũ dux Sinuiſſæ, Iones Annonius Martianus, Chriſtophorus &
Rogerius Ganietanei, quorum alter ꝓtonotarius, alter erat regni magnus camerarius,
Frãciſcus Pãdonus Laureti comes,& Antonius Piſanus cõfœderatione inita ad regem
Alfonſum in Siciliam miſerunt futurum polliciti,ut regno celeriter adueniens potireĩ,
Aprutini uero ecõtra fœdus ſpõſione mutua percuſſerunt illum pro domino accipien-
dum,qui à pontifice declaratus,& ab regni melioribus in regem fuiſſet aſſumptus. Qui
etiam

A dere animo uideretur, sed indigna episcopo, indigna oratore ad pacē quærendā misso, cum Nicolao Piccinino, qui per id temporis apud balnea Senensis agri morā trahebat, tractauerat scelera. Is etenim Riccius, quē capiendi per dolū in castello Crescentij Romanos ciues autorē fuisse ostendimus, facinoris alicuius perpetrandi rabie exagitatus, hūc adijt episcopū, & põtificis camerarijq; erga se maxima ingratitudine falsò accusata illi pollicitus est pontificē si uellet uinctum tradere, quē amœna Florētini agri per æstatis incendia petiturū, & ad ædem S. Antonij quę extra muros est diuersaturum, facile sibi foret paucorū, qui occultè cõsentirent Florentinorū ciuium auxilio capere, dum modo afferret opem præsto Piccininus, captiuo in Lucenses securius abducēdo. Riccio Pitiolum ad faciendā fidē misso Florētinos allocutus ciues episcopus, rem perficere adeò sollicitus & animo ardēs fuit, ut omnibus quę agebātur à Florentinis magistratibus deprehensis epistolisq; interceptis, quæ Piccinino mittebãtur in Iacobū Caponem Florētinum ciuem capite damnatū magistratus animaduerterint, & episcopi scriba qui multas de re ipsa scripserat epistolas, quæstionibus subiectus cõuictusq; in carcerem sit cõie
B ctus. Vicerunt tamen cardinaliū preces, præsertim sanctæ Crucis, ut episcopus cõuocatis quotquot tunc haberet curia prælatis principūq; oratoribus, ad põtificis præsentiam publico in loco perductus, causam diceret. Qui ad põtificis pedes prostratus uoce uultuq; reatū fatentibus, tarda tandē proferēs uerba, deprecatus ab misericordia facinus id quo suprà retuli modo excogitasse, pertrectasse, & cõficere omni studio cõtendisse, cõfessus est. Ad quæ pontifex paucis respõdens, uitam, inquit, tuā qua es indignus, cardinali sanctæ Crucis, cui nihil denegare possumus, cõdonamus: postera die ad memorandam pacis Gallorū cum Anglicis cõponendæ legationem profectus, cardinalis prædictus eundem episcopū perduxit ad ducem. Et Riccius, re ut gesta erat, nõ solum magistratibus, sed omnibus ad necem illū perducētibus, sæpenumero narrata, uitam suspendio finiuit. Tūc in Romādiola Sigismūdus Malatesta, Arimini, Fani, Fortunę, & Ceruię Cesenęq; cū Malatesta fratre uicarius, cum sexcētis ut primū Pisaurensi bello equitibus
C ad põtificis & ecclesiæ stipēdia cõductus, Forliuiensem prædatus est agrum. Quamobrem accitus Forliuium Franciscus Piccininus eò impiger aduolauit, & urgentem obsidione Assisium Frāciscum Sphortiā, summus pontifex, Venetorum, Florentinorumq; consilio ea de causa in Romādiolam uocare cœpit, quod Nicolaum Piccininum cõstaret, auditis quæ apud Forumliuium cõtra filij progressus facta essent, in eam prouinciā cum exercitu descensurū. Sphortia uerò non prius sibi traijciendū fore Apenninum respõdebat, quàm Patriarcha cū copijs quas habebat, & Leone Sphortia fratre, quē cum equitibus quadringētis, ipse in Prouincia dimittere statuerat, illic præsidio futuris, Fortebraccio opponeret, eaq; ratione cõtra Ciuitatem castelli ac Burdum sepulchri hæsitādo, accessum de industria differebat, quousq; Nicolai Piccinini aduentū in Romandiolam exploratum habens, Apennino raptim traiecto, uix eadem hora Cesenā applicuit, qua ille Forumliuij se eõtulerat. Itaq; oppositis tam propinquo locorū spatio partiū ducibus apud nullos erat dubiū, qui rerū Italiæ statum intelligerēt, quin illa succumberet
D pars cuius exercitū deleri cõtingeret. Maiores uerò erant Piccinino uires, qui ex omnibus ducis Mediolani copijs quatuor selegisset equitū millia, & pręter filij ac Sagramori equites, pręter mille ueteranos pedites, qui duci Mediolanēsi plures militauerāt annos, populū etiā Forliuiensem haberet, homines natura bellicosos & recētis damni stimulis agitatos, Sphortia autē fratribus Leone in ducatu cum quadringentis, Alexandro in Piceno cum ducentis equitibus relictis, uix duo millia equitum & ducentos secū adduxerat, pedites octingentos, ut iunctis sibi Sigismūdo & Fuschino Attēdulo, quē è Piceno præmiserat, tria millia tantū in equitatu habuerit. Superior item illi alia erat ratione Piccininus, quòd sibi ad quæsitam pro duce hostium uictoriā, satis superq; foret, illæso atq; intacto etiā Sphortiæ exercitu in Picenū ducatumq; Spoletinum traijcere, quas prouincias Fortebraccio cõiunctus e uestigio recepisset, rebus assuetas innouādis, paruoq; aduersariorū pręsidio tūc munitas, & quadragesimo Adriaticum inter ac subiectos Apennini iugis colles milliario petebāt tres uiæ diuersis distātibusq; ab inuicem itineribus ad illas perductare. Patētibus planisq; cāpis, sub uiā Flaminiā ad maris littora, per Cesenatenses, Ariminēses & Pisaurenses, in Picenū una, per galeatā & balneorū Romandiolæ

conuallem altera, per Sapis fluuij mōtanam, quę diui Victoris dicitur conualle, ad Saraceni Emporij pontē, & inde ad fluenta Arimini fluminis, Maridā dicunt tertia, quarum postremæ ad Burgū Fortebracci oppidū, facillimos Apēnini trāsitus prębuissent. Et solliciti cura pōtifex, Veneti & Florētini magnā utrobiq; hostibus spem eripere cupiētes, Sphortiæ mādarunt, ut prælio quocunq;, cuius etiā certa in manibus esset uictoria, abstineret, Astorgioq; Anconitano episcopo, quē pōtifex Romādiolę gubernatorē creauerat, ut eam contationē in primis curæ haberet imposuit, egitq; ut Sphortiæ copijs augeretur, quas Veneti è Lōbardia, Florētini ex Hetruria promiserāt mittere in Romādiolā traiecturo. Angebaт aūt animo Sphortia, & multiplex formidabat periculū. Sed postq; eò loci rem adductā cernebat, copias hostiū quibus esset numero impar, uirtute & industria aggredī destinere. Fluuius Sapis à Cesena, cuius abluit latus, tortuoso in Adriaticum ductus alueo, ad Marturani uicū tria à ciuitate passuum millia distantē, pōte iungitē ligneo, & licet leni per æstatem fluat aqua, spissis tamen undiq; arboribus uepribusq; ripam tegentibus unico tantū infra uadatur loco, ea uada incolæ, Castellionē uocāt. Quę F itē pars ciuitatē pōteq; interiacet, unico Flaminię uiæ loco, cui fermè ciuitatis superemināt muri, ripas undiq; aptas habet equitatui superabiles. Itaq; Sphortia positis ad eū pōtem castris, subiecta Castellionis uada duplici aggere & congestis arborū stipitibus cōmuniuit, ut nulla posset esse tanta fossorū copia, quæ trium horarū spatio, illa traijciēdis copijs redderet idonea. Et quia passuum uix quinq; millibus à pōte distaret is locus, per eius cui insederat, ripę semitas, cū aduersa per incurui amnis reflexus lōgiuscula esset, stationes à castris in uada disposuit frequētissimas, quæ suā in qua cōstiterat ripā, oppositamq; asseruarēt: & si forte aliqua per noctem aut interdiu à Piccinino attentaretur cōplanatio, sibi celeriter nūciarēt. Qua uerò liber Flaminia uia in ciuitatē patet amnis trāsitus, fossa item & cōgestis arboribus meatū claudit, & attributis à Sigismundo ciuibus iussit, ut solum oculorū uocisq; impendētes operā, si hostem illac trāsiturum in patentē Sapis alueum descēdere peruidissent, se facerēt certiorē. Cætera amnis fluenta, à ciuitate Cesena ad Apennini radices uiginti passuū millia, ad eam quę ciuitati cōtinet partem G suspensis natura, & ubiq; equitatui imperuijs rupibus muniuntur, & unico ad Emporij Saraceni lapideū pontē transeuntur loco. Itaq; missis ad Emporium ducētis equitibus, totidēq; peditibus, dat negociū, ut pōte propugnaculis munito, hostes si improuisi illac cepissent iter, tandiu remorari ac repellere conarētur, quousq; accitus ipse posset cū copijs aduolare. Rebus eū in modū dispositis, ex tribus quas ad Picenum ducatumq; diximus patere, duas Sphortia pręcluserat uias. Tertia item illū prohibebāt Florētini, missis ab Aretino agro in uallē Balineā, & Galeatā Christophoro, Ioāne & Balduino Tollentinatibus, cum equitibus ad octingētos, totidēq; peditibus. Interim Piccininus qua die Sphortiā à Cesena Marturanum cōcessisse habuit exploratum, à Villafiancha Forliuiensis agri, apud quā adueniens cōsederat, Bagnolum, & postera die se cōtulerat Camuratam, agri item Forliuiensis uinculū Castellioni ad tertium lapidē propinquū, & nocte insecuti præmissis ex more qui planas latasq; facerēt trāsituræ legioni fluminis ripas, castra ad gallicinium mouens, trans Sapim ducere cōstituerat. Qui uerò præmissi fuerant H ulteriorem uadorū ripam accuratissimè præclusam armato milite custodiri, qui eos reiecisset, renunciātibus turmas furens in ordines redire, & structa acie pōtem uersus iubet properare, id Sphortia ab excubatoribus exploratū habēs suos oēs ocyus in armis esse, & Catabrigā Troiulumq; in equo sedentes, quia tunc forte uirum præstātem Thomam Michaelem, patritium Venetū oratorē ad se missum adduxerāt, cum equitibus ducentis trans Sapim hostis aduentū progressusq; à longe inspicere, & ab omni cōgressu diligenter iusserat temperare. Piccinus uerò cōferendi cum Sphortia manus occasionē capturus, Franciscū filium Sacramorumq; cum electis militibus trecentis pręmittēs mandauerat, ut pontē usq; prædabundi discurrerēt, & hostes si pontem insecuturi trāsirent, retrocedētes in fugā simulātes, q; possent lōgè à castris attraherēt, cū ecce ex improuiso ad solis ortū, Bracciani, Sphortianiq; secus pontē obuij, mādatorū obliti, cōserto pręlio quātis possunt uiribus pugnāt, & paruo temporis spatio Sacramorus strenuiq; triginta milites cū tyronibus ad quinquaginta capiūtur. Franciscus Piccininus inter pugnandū equo deiectus, nisi pugnātiū clamore exaudito genitor opem tulisset, uenisset in hostium potestatem

A potestatem. Quod autē ex insperato cōseri cœptū erat prælium, utroq; exercitu spectante dirimitur. Sphortia nāq; suos, qui classica receptui canētia spernebāt, frequētibus q̄ poterat nūcijs reuocās, primū omnes uictores uictosq; in castra coegit, repagulis ad pontē ex more oppositis, aciem pro ripa structā tenuit, q̄ diu Piccininū uidit structa item acie pugnādi copiā facientē. Id Piccininus prudēs Sphortię consiliū cōspicatus, ira percitus furensq; ad pontē pugnare parabat, legionē cuicunq; rerū discrimini, ut illatam à Sphortianis notā abstergeret, obiecturus. Sed Arisminus Triuultius, cui dux Mediolani maximā in rebus bellicis post illū dederat potestatē, præceps importunūq; damnās cōsilium, oēs iussit ductores cōmilitonesq;, etiā Piccinino obstinatē cōtrarium mandante, præliū retractare. Tādemq; lōga fatigatus expectatione ducis Mediolani exercitus, Piccininū potius Camuratā ad meridiē reduxit, q̄ ab illo ex more fuerit reuocatus. Dies ea fuerat Iunij penultima, & Veneti Florētiniq; nullos, ut pridē per mēsem Maium facere ꝓmiserāt, ad Sphortiæ castra miserāt milites, pręter balistarios Venetos ad centū & quinquaginta, quos eo die Michael secum duxit. Didicit uerò à captiuis Sphortia primū illa die,
B quod prius audiēs nō crediderat, Nicolaū Piccininū optimos quosq; ex omnibus ducis Mediolani copijs, nō turmatim uocatos, sed ꝑ uirtutis fama sigillatim selectos adduxisse ad millia equitū quatuor, quæ gregatim, ut solitus fuerat, accitis sex millibus pręualerēt. Quare maxima quā dissimulare nequiuerat formidine adductus, impedimētis Cesenā missis, pōtificē Venetosq; & Florētinos multa questus, ꝓmissum orat pręsidiū, ipsi fidos quosq; & in primis Sigismundū Malatestā, in cuius dominiū prima sęuissēt uictoris Piccinini arma, rerū discrimē, in quod perducti essent, edocēs, partitā in uices legionem cōtinuo in armis habet. Rebus ut gestæ erāt Florentiā perlatis, maior ex periculo quod ante oculos uersabaṫ dolo, q̄ ex secūdo prælio lætitia erat. Quare cum nullæ essent aliæ pōtifici & Florētinis copiæ q̄ Tollētinates, Christophorū partitis cū fratribus quas habebāt copijs, quadringētos equites, totidē pedites ad exercitū Sphortię raptim ducere, fratres apud Galeatā curāt reliquos retinere, & frequētibus Venetos sollicitāt nūcijs, ut
C siue ducem Mediolani aperto in Lōbardia lacessant bello, Piccininū omnesq; alios præsidio quātocyus aduocaturū, siue alias ex suis mittāt copias, quibus repellaṫ Piccininus, aut si aliqua Sphortiæ daretur occasio, deleaṫ. Veneti uerò utriq; satisfacturi postulationis parti, bello animū applicuisse simulātes, marchionē Mātuanū & Luisiū Vermēsem, omnes copias Brixiā cōtrahere, & Gatā ex Francho, Guidantoniū Manfredū ex Fauētina, sese exercitui Sphortię iusserūt adiungere. Per multos uerò, q̄ mittēdis ultro citroq; nūcijs, & cōstituendæ in senatu tantarū rerū deliberationi intercederēt dies, multiplici Piccininus astu ex Sapis, ut dicebat, arce, conatus est Sphortiā educere. Nā mutato ꝑ singulos dies castris loco, q̄nq; metū simulabat, q̄nq; lōgo per mōtes circuitu, ex Forliuio Cassianā arcē, & inde in ꝓxima Apenini iuga ualle Balneā superare, Apeninūq; trajcere nitebaṫ. Et tñ interea quotiēs utriusq; exercitus pabulatores lignatoresq; & prędatores, aut casu, ut assolet, fierēt obuij, aut leuibus ex ꝓposito decertarēt prælijs, Sphortiani semper hostibus præualebāt. Camuratā linquēs secesserat Bagnolū Piccininus, inde iūctis sibi quotquot arma ferre posset Forliuiēsibus, machinas cōportarat, & scalas ac bel
D lica quæcūq; potuit instrumēta, Mallianumq; Forliuiēsis agri uicū, ad diem iduum Iulij quintā cōcedens, Mendulā Malatestarū oppidū, stadia duodecim à Miliano distans eo parauit cōsilio oppugnare, ut eius in potestate habiti adminiculo facilē expeditumq; ad Saracenū Emporiū, aut Galearā haberet trāsitū. Id exploratū habēs Sphortia, pręmissis qui oppidū tutarenṫ aliquot Sigismūdi cōmilitonibus, Marturanū inuitis ac multū renitētibus Anconitano, & sociarū rerū publicarū oratoribus tunc primū linquit, & in Bretenoriēsis agri finibus, ad oppositā Malliano fluuij Vitis ripā, locū castris statuerat communire. Prius tamē q̄ de Bretenorij colle descēderet eminētiori, missos cū Ciarpellono equites, quadringētos, hostē qui multitudine fisus, nullo per regionē ordine uagaretur, incautum, inopinātemq; adoriri iussit. Immissus qua erat audacia in securā multitudinē Ciarpellonus, omnia perturbat, fractosq; obuios quosq; in Piccininum tētoria fugiētes agit, ut cū eo attoniti inermes armatiq; cōfugissēt plurimi, q̄s abesse cognoscebāt crederēt ab hostibus interceptos. Piccininus uerò Sphortiā quē audiuerat Marturano castra mouisse, cū exercitu adesse ratus, uires q̄ poterat raptim colligere, impedimēta Forliuij

mittere,& sensim retrocedere decreuerat, cũ Ciarpellonũ ausu feliciter nauato, paucis E
quos ad suos rediẽs in amnis alueo ceperat,abductis equitibus recedere intellexit. Post
Sphortiæ ex ducatu Spoletano profectionẽ patriarcha Alexandrinus,quẽ põtifex sese
Fortebraccio cũ Leone Sphortia opponere iusserat, uel quia illum existimauerit cõtra
paruas Fortebraccij copias satis præsidij habiturũ, uel ꝙ superbus ipse effrenis audaciæ
adolescẽtis cõsuetudinem fugerit,uenire distulit,& Iacobũ Vicensem urbis præfectum
in Vetrala obsidebat.Leo autẽ ut Fortebracciũ ab iniuria Tudertinorũ arceret,Falcum
põtificis oppidum se cõtulerat. At Fortebraccius,quẽ patriarchæ qui sperabatur in du-
catum aduẽtus,& Leonis præsentia,ne Piccinino se cõiungere distinebãt, profectione
in Romandiolã simulata ad Apenninũ cõcessit.Quod cum Leo Sphortia intellexisset,
ex tuto quẽ ceperat loco in subiectã Falco planitiẽ descendit,& contractis ex Tuderto
Falcoq́; auxilijs cõstituerat, quantã maximã posset uastitatẽ transmittenti Apenninum
Fortebraccio ab tergo ne auderet progredi ostẽtare. Quod cũ habuisset Fortebraccius
exploratũ,in Tifernates redijt,unáq; moratus diem à Cõrado Trincio Fulginate,de ho F
stis imprudẽtia certior factus,de quarta uigilia mouit,& iter obstinata festinatiõe emẽ-
sus,sole iã in occasum uergẽte,prius Leone Sphortia inermi capto castris est potitus, ꝙ
unde uis fieret pauci intellexerint Sphortiani: exinde Falcũ Fulginatis præsidio fretus,
acri pressit obsidione. Cumq́; postulata oppidani à patriarcha expectarẽt pręsidia,licet
fontẽ Fortebraccius ad murorũ radices uberrimis scatenrẽ aquis, ruderibus opplesset,
omnesq́; in oppido per ardentissimũ æstatis sydus cisternæ cœpissent arescere, uiriliter
resistebãt.Piccinino autẽ interea minis apparatuq́; tumescente,Sphortiam ægerrimẽ se
rentem,promissas sibi à Venetis copias nunꝙ aduenisse,nuncius pertulit,Leone capto
copias illi datas,& Tudertinos,qui in expeditionẽ ducti fuerãt,plurimos uenisse in ho-
stium potestatẽ,Fortebracciumq́; ducatu Spoletano,& inde Piceno,nisi opem ipse affe
rat potiturũ.Quamobrem magno affectus dolore,tam multis apud Venetos institit,ut
Gattã qui Persicetũ agri Bononiẽsis oppidũ illa adusq́; tempora relinquere recusasset,
donis precibusq́; inductũ per ulteriorẽ Padi ripam, Guidãtonium Mãfredum rectà per G
Russium Tadeumq́; Estensem ex Patauinis, per Ferrarienses Rauennã, & inde Cesenã
ad illum properare curauerint.Sed apud põtificem per id temporis pax, cuius mentio-
nem primo fecisset,Nicolaus marchio Ferrariẽsis,post tractatus diu habitos, ea ratione
ad diem quartã iduum Augusti est cõuersa,ꝙ Florẽtini mirãda celeritate resciuerãt,du-
cem Mediolani ingenti superatæ classis Arragonensium regis uictoria, quã tunc igno-
raret esse potitum. Eius autẽ pacis sequestres à patribus cõstituti Branda Castellionen-
sis Placentinus, Ioannes S.Petri ad Vincula Romanæ ecclesiæ cardinales, & ipse Mar-
chio huiusmodi dixerunt cõditiones,pacem de cętero pont.Eugenio,Venetis Floren-
tinisq́; cũ duce Mediolanẽsi,Philippo Anglo,& ecõuerso fore.In qua cõtinerentur etiã
subditi & partiũ studiosi, obligareturq́; dux, Eugenium pont.perpetuò in patrẽ, domi-
num,& colendissimũ pastorem habere,restituere pontifici & ecclesiæ Philippus Imolã
cum omnibus eius agri quæ teneret castellis:põtifex uerò agri Bononiẽsis castella recu
peraret, quibus Veneti per Gattã & Brandolinum præsidia imposuissent, Persicetum, H
Frãcum,Manzolinum & Sanctagatã,& illa pariter quæ in agro Imolensi Guidãtonius
occuparat,Tausignanum, Riolsiccũ,Mõtebataliam & Sassitelum. Reuocaret item dux
militãtes sibi in Romãdiola copias,Nicolaũ & Frãciscũ Piccininos, Arasminũ,Triuul-
tium,Bernardinũ,Vbaldinũ,Petrum Iampaulum Vrsinũ,& qui ad Mutinẽsem uenerãt
agrum,Antonellum Senẽsem,Christophorũ Lauellẽsem,Christophorũ Torellũ, Ame
ricum,Seuerinatẽ,Leonorũ Pergulanũ,Sacramorũ Parmẽsem,& Belmamolũ Pennen-
sem,pariterq́; curaret põtifex reuocari trans Padũ à Venetis quotquot ex suis copijs in
Romãdiola sibi & ecclesię militarẽt:pręscriptumq́; est Philippo,ne quibusue causis,aut
exquisitis coloribus iura ecclesię uiolaret,néue ius aliquod in regno Apuliæ proprij no
mine,autoritate & uiribus,aut aliquibus etiã Genuensibus,qui sub eius ditione & pote
state tenerẽtur, subornatis quæreret,uel oblatũ acciperet,aut quærentibus quæsiturisq́;
faueret. Cùm uerò minutiora quædam acta essent de partium studiosis, Nicolai Forte-
braccij cõditiones quibus cum paci includeretur reiectæ sunt, in summi uiri cardinalis
S.Crucis reditum ab Anglorum Gallorumq́; pace, cuius à pontifice arbiter missus erat.

A BLONDI FLAVII FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLI natione Romani imperij, Decadis tertiæ, Liber septimus.

Dmonet superatæ classis Arragonensium superiori loco facta mentio, exigit item tēporis ordo, quò facilius quæ sequuntur cognosci possint, id prelium literis mandari memorabile, & captorum regum principumq; uirorū numero maioribus æquiparandū, quę maritimis bellis intra superi inferiq; maris ambitum nostra uiderint secula. Post uarias multiplicesq; regni Siciliæ citra fretum populorum contentiones, quibus sexto ante id prælium mense afflictū fuit, multa sunt gesta, uolumen si quis eò prosequi uoluerit, pergrande impletura, sed haudquaquā digna quibus labor fuerit impēdendus. Difficillimum nanq; fuerit multorum eius regni populorū principumq; instabilitatem certis applicare partibus, qui tot quatetq; diuersa sequuti sunt studia. Nec satis ipsi intelligebant in quorum factionibus B censebatur. Comperto de Alfonsi regis in regnum aduentu, Iacobus Caudola Antoniū filium prosequendo, quod cum principe Tarentino in Apulia gesserat bello reliquit, statuitq; in Campaniam ueterem se conferre. Qua in regione belli summam consistere intelligebat, quod regni caput Neapolim opulentasq; illius ciuitates continet Salernū, Capuam, Gaietam & Auersam, & regem inimicum proximarum Hischeæ & Procidæ insularum, castellorum quoq; Neapolis mari expositorum dominia habentem conatus in ea maximos facturum intelligebat. Prius uerò quàm Caudola ipsam attingeret regionem, Ioannes Caramanica Capuanæ arcis quæ Presbyterorum dicitur, præfectus eam prodiderat comiti Laureti Arragonēsium studioso, & princeps Tarētinus Minicutium Aquilanum cum copijs adducens ad eam ciuitatem custodiendam se contulerat. Quāobrē Iacobus Caudola, reuocato ex Apulia filio, & accitis Micheletto, Attēdulo, Antonioq; Pisano mille & sexcentorū equitum stipēdia apud Neapolim merentibus, principem in Capua nō minore diligētia quàm odio obsidebat. Rex interea Sinuessam aduenerat, C & Antonium Columnensem Salernitanum principem, qui pont. Martini quinti fuerat nepos, comites Fundorum Christophorū & Rogerium familiæ Gaietanę, Franciscum Vrsinum comitem Conuersani, Ludouicum Columnā, Franciscum Pandonum equitem Neapolitanum, comites Campibassi & dominos Leonessę, qui omnes fœdera cōtra Neapolitanos inierant, conuocarat, quorum consilio fauoribusq; cōtra Gaietam castra posuerat, duces autē præfectiq; castrorum, Franciscus Vrsinus & Christophorus Gaietanus, equitum peditumq; millia quinq; in armis habuere, classe quoq;, quam aduenients adduxerat maximā, portum obsedere Gaietanum. Eam uerò urbem haud magno labore capi posse sperabant, quòd paruis præsidijs munita esset, & annonæ carentia laboraret. Nec deerat in tanta nobilium prædæ inhiātium turba, qui extrema omnia experturi uiderentur, ut eam diriperēt preciosissimis Genuensium mercimonijs refertissimam. Nanq; inclusi erāt plurimi Genuenses, qui mercimonia Genuā importaturi substitissent, mare operiētes hostibus tempestatibusq; pacatum, & plurimi inerāt pugnato D res, partim quos Philippus Mediolani dux Renato regi ad eam diem fauēs, seruādæ ciuitati præsidio, adduci passus fuerat à Frācisco Spinula ciue Genuēsi, qui ad inuidiā declinandā sponte patria cesserat, partim qui importauerāt cōmeatus. Secuti fuerāt aduenientem regem fratres Nauarræ rex unus, & duo quos ex gētis more, appellāt infantes, S. Iacobi & Gellitiæ magister unus, Henricus nomine, alter Petrus plurimiq; ex regnis Atragonię, Cathelonię, Nauarrę, Sicilię, & insularū quibus dominarētur principes, nobilesq; & quidē potentissimi in patria uiri, bello tantum nauali operā nauaturi. Fuit autem classis tectarū undeuiginti nauium eximiæ magnitudinis, undecim triremiū, biremis unius. Eò Genuēses suorū in Gaieta clausorū periculo solliciti simul quòd regnum Apuliæ in Cathelanorū potestatem deuenire ægerrimè paterentur, duce etiā Philippo iubente, classem & ipsi parant, naues duodecim tectas, liburnem unam, triremes tres, & exploratoriam biremem unicam. Classem ipsam Genua soluisse cōpertum habens rex Alfonsus, classe etiā ipse pergit repugnare, & pręter eos qui nauibus aduecti erāt, principem etiā Tarentinū & Minicutiū Aquilanū Capua excitos, aliosq; selectos ex terrestribus copijs præstantiores Italicos, Frācisco Vrsino, Ludouico Colūna, & Christophoro Gaietano exceptis secū duxit. Ne aūt Gaietani obsidione soluta cōmeatum, aliaq; acci-

perent prȩsidia,naues quinq; onerarias terrestrib.copijs auxilio futuras dimittit in por- E
ru,pōte littori iunctas,ut mutuo sibi præsidio copiæ inuicē utræq; facilius subuenirent.
Fuit uerò singulis Cathelanorū nauib.appellatio,qua ab hostibus æquè ac suis interno-
scebāt.Magnania quæ regē uehebat Alfonsum,paulo cæteris eminētior.Figaretæ quæ
regē Nauarrȩ,in Boscheta Hispanū quempiā nobilissimū in curia regias gerentē uices,
in Fugasotta infantē Hētricū,Incātona infantē Petrū. In Gatone, in Coniglie,in Caralte
& Bottisomie mutati sunt sȩpius per id tēporis gubernatores.At Genuensiū primȩ qua
Blasius Aggereus classis prȩfectus uehebat Spinula,cȩteris notiorib. Lomellina, Cal-
ua,Italiana Catoli,Aurea Iustiniana, Damari Denigro,Rabalda, Felamonica,Perdici-
na.Velis uēto datis,Cathelani faucibus exeūtes Gaietanis,uelificatiōe prima insulȩ Pō
tianæ ad quatuor stadia appropinquarūt:eā partē uersus quæ ad occidentē spectat solē,
cū postera die ad ortū solis inimica illis apparuit classis. Patēti classes pelago fortuitu tā
tisper oblatæ,ut sese mutuo cōspicerēt,occidētē Genuēses,oriētē uersus solē Cathelani F
dimissis cōsidebāt antēnis:& pari fermè spatio utraq; distabat à littore Gaietano,prima
classis regia, ut crescētes per serenā cū sole uētos, quamprimū usui uiderent fore puppi
acciperet,ad meridionalē plagā altū petit,inimicā classem, uētos inter & littus desuper
spectatura,& plenis cum libuisset uelis impetitura. Genuēses uerò eodē fermè quo uisi
fuerant loco,lētis acti circuitibus,tabulis,puppes,prorasq; munientes,& prȩlio usui fu-
tura expedientes certamen detractare primo simulauerūt die, adeò ut triremibus regijs
pugnatorū numerum, nauigationisq; modū exploraturis,suam circundātibus classem,
quieti desidesq; perstiterint.Cum uerò classes lento per noctē motu de industria se petis
sent,sub solis ortū ad quadragesimū stadium coierūt. Tum Genuēsis præfectus dimisso
in scaphā tubicine,regibus nunciauit,sese Gaietā petentem,ut clausos cōciues recipiat,
prælij cōferendi animo, nisi accessu prohibeat nullatenus aduenisse. Retento tubicine
Hispani reges diē illā Non.Augusti diui Dominici natalitio celebrē cōsultationibus ap
paratuq;,Genuēses expectatione cōsumpserūt.Tertia postmodū quā mari fuerāt coiū- G
ctȩ classes,Cathelanus equestris ordinis tubicinē reducēs,Genuensibus à rege Alfonso
prȩliū indicit,& negat illos Gaietā nisi armis sibi uiā fecerint petituros. Vix in scaphā re
uersus ad regē miles descēderat,cū Cathelani medio retētas malo antēnas suspēdere, &
uela pādere a Genuēsibus cōspiciunt.Nec prius uela ipsi etiā attrahere potuerūt,q; ho-
stis affuit furibūdus.Prima nauis Magnania prȩtoriā Genuēsem,Nauarrȩ rex Leomeli-
nā,Hēricus infās Caluā,singulȩ dehinc singulas impetūt,ac ferreis harpagonibus cōca-
thenāt.Triremiū prȩfectus infans Petrus naui Incātona uectus,partim se opponit trire-
mibus Genuēsiū,partim classe circūdata,quas uidisset laborare suorū manibus succurre
bat.Tres aūt Genuensiū maximæ naues,sub ipsum prȩlij initiū simulata secesserāt fuga,
& sinuato sensim uelo,ualidis quibus Cathelana classis impulsa fuerat uētis subrepētes
superiorē tenuerāt locū. Nec mora cum acerrimo utrinq; pugnaret certamine,& globi
speciē cōcathenatȩ prȩberēt classes:illȩ desuper uēro actȩ impetuosissimo in hostē rue-
rūt,&sinistra inimicarū nauiū latera cōcusserūt.Et quassata impetu Magnania nauis re- H
gia in dextrū procūbens latus,sexcētorū quos uehebat armatorū in cōcaua prolapsorū
pōdere undas accipere,ac e uestigio mergi uidebatur.Tāto Alfonsi regis timori horro-
rem addebāt Genuēsiū,quibus prȩualēt tragulæ,balistis cōtortæ,armati hominis ȩquè
ac inermis uiscera uulnerātes,&acta in latus Magnania,turbatos ordine milites,prȩto-
riæ Genuēsis nauis bellatorū ictibus exponebat.Ad eā perductus rerū sortē rex,ut cȩte
ris etiā suis nauibus uictoriā reportaturis,ipse cū selecto procerū & præstantiū uirorum
ingenti numero mergeretur,mitius secū agi,à Genuēsibus sese uiuum uictūq; recipi,ter
quaterq; prius alta & miserabili uoce inclamauit,q̄ per bellatorū clamores & horrisonū
pugnæ fragorē potuerit exaudiri. Cætetæ naues Cathelanæ sortem ignorantes regiam,
duro certabāt Marte, & atrocissimū utrinq; cōmittebatur prælīū: nec ulla fuere in tanti
apparatus cōflictu arma, nullū machinæ genus,quod ignitis præualuerit calciū globis,
quos fumiferā spargētes nebulā,Genuenses in Arragonēsium proijcientes classem, na-
ualibus insueros prȩlijs Italicos milites excæcabāt.Tandē fractis Figaretæ antēnis,naui
titubāte rex Nauarræ pacem & ipse inclamitās capitur: & signo de regijs nauibus rece-
ptui dato,sole in occasum uergēte prȩliū dirimitur.Duo è tanta regū procerumq; turba
infans Petrus naui Incātona funiculo delapsus,& Antonius Colūna Salernitanus prin-
ceps,

A ceps, scapha auectus triremem cõscendentes expeditissimã in castra redierunt, quæ cõtra Gaietã regẽ ostẽdimus reliquisse. Parta ea insigni uictoria Genuenses, singuli singulos ad præfectũ perducũt captiuos, Alfonsum regẽ Iacobus Iustinianus, Galeottus Leo mellinus Nauarræ regẽ, Cyprianus de Mari Henricũ infantem: fuere capti insignes uiri numero trecenti. E quibus primi & regulis potentatu pares, Ioãnes Antonius Vrsinus Tarẽtinus princeps, Ioãnes Antonius Martianus Sinuessæ dux, deinceps multitudo inferior, comites & equestris ordinis ac iurecõsulti prçter milites gregarios, nautasq; quos fuisse cõstat quatuor milia & quingẽtos. Cçsi sunt eo in prçlio ex regio exercitu sexcẽti, quũ ex Genuẽsi uix centũ quinquaginta fuerint desiderati: uulnerũ tñ utrobiq; nõ multum fuit, quod qui in eo armorũ apparatu uulnerabãtur, ut plurimum occumbebãt. Prçda uerò rerũ quas regali luxu põpaq; reges imposuerãt, nõ parua, in parte uictoriæ censeri potuit. Atq; in terrestri Gaietana obsidiõe relicti fuerãt, Gaietaneus Vrsinusq; & Columniensis Ludouicus regiã classem deletã audientes, dissipatũ e uestigio exercitum, ut B quẽq; ad proprios lares ducebat uia, quaquauersum abduxere. Fecit iocũda simulq; necessaria formulæ pacis, & maritimi insignis prælij narratio, ut Piccinini & Sphortiæ apparatuũ finẽ referre distulerimus. Qua die classes ad Pontianã insulã cõflixerũt, auctus Venetorũ copijs, ut suprà retulimus, Sphortia prælio etiã ipse uidebatur decertaturus. Quod autẽ Fortebracciũ recepto Falcone oppido in Picenũ suspicaretur traijcere, seruando, ut iussus erat, exercitui diligentiorẽ, quàm antea curã impendit. Et tamen Italianum Foroiulianum, qui sub eo militabat, Picentibus præsidio futurũ, cum octingẽtis equitibus mittere cupiens, ab Anconitano põtificis ac fœderatorũ iussu retẽtus, tam diu distulit, quoad pace facta induciæ sibi & Piccinino cõsensu partiũ sunt inductæ: interea Fortebraccius certior de pace factus accepta ad eidus Augusti scripto à Falcẽsibus fide, quod nec põtificis & ecclesiæ, nec Sphortianorum partibus cõsentirent, & prætorẽ à se accipcrent, nõ prius inde potuit mouere, q̃ à pacis arbitris & ducis Mediolani oratoribus literas acceperit soluendã sibi obsidionem, & Falcum, si post diem Augusti deci- C mum recepisset, põtifici reddendũ, si pacis cõditionibus uti uellet. Eas ipse spernẽs literas, & alia sibi pace opus esse persuas respõdẽs, Treuium adijt ecclesiæ castellum, quod Tollentinates Germani tres permissione põtificis dudum seruauerãt: paucos tamen ibi moratus dies, cõtractis ex ducatu Spoletano quotquot potuit copijs & Fulginatis Trintij filio tũc primũ in expeditionẽ ductis, Apenninũ asperrima & exercitui hactenus impervia per Camertes traiecit. Secesserat interim per inducias in agrũ Imolensem Piccininus, & Sphortia Falcenses se dedidisse cõpertum habẽs, fortuitu qua die Fortebraccius traijciendo Apennini iugo insudabat, Italianũ expeditissimos equites octingentos ducentem miserat: qui Arimino & Pisauros sextis castris in Picenũ delatus cõperit Fortebraccium castellis aliquot Camertinorũ euersis, aliquot etiam receptis, mõtem Floridũ obsidere. Id castellũ in edito situm collis cacumine duobus, quæ in Picenũ spectãt lateribus, nullo aditũ habet loco, quin proximis descẽdẽtes collibus, & superato riui fundo ascẽsuri, sexto ubiq; miliario cõspici, & pro collium uicinitate ad unum ualeãt numera- D ri. Vicini ergo collis in gyrũ pducti, summitates armatis cõpleri turmis, Fortebraccius ipso prospiciẽs interuallo, quod exploratoribus credere noluisset, Sphortianos Romãdiola missos aduenisse murmurantibus cõmilitonibus assentitur. Italiano autẽ Alexandroq; turmas structa acie aduerso deducẽtibus collis deuexo, ipse irẽ castris ordine pristino cõtra castellũ dimissis parua comitatus caterua in mediũ descendẽs Floridi mõtis cliuum, hostẽ ascensu mõtis prohibere cõtendit. Tum Alexander præmittens qui mõtem omnibus ascẽderet locis, scuta habentẽ peditatũ, lento gradu in Fortebracciũ ferri cœpit. Et quanquã inepta perdifficilisq; utrisq; esset alteri sursum, deorsum uersus alteri ratio in equis pugnãdi, manum tamen sæpenumero cõseruere. Verum Italiano magnis quas aduenies prouincia exciuerat copijs, aduersum hostibus cliuũ & Floridi mõtis radices cooperiẽte, iniectus Bracciano exercitui metus fecit, ut nedũ prçsidia è castris Fortebraccio mitterent, quin potius eorũ quos descẽdẽs adduxerat, militũ plurimi illum destituerẽt hostibus repugnãtem. Vnde urgentibus pedetentim cæteris, nõ prius in castra se recepit, q̃ suos in fugam uersos, Alexãdrumq; adesse cõspiciens, sese etiam fugæ dedit. Dimissis tñ impedimẽtis postremus fugiẽtes claudebat suos, & quocũq; lapsum

aut tardius abeuntē ab hoste circūueniri uidisset, cum paucis secum pugnātibus subue- E
niebat. Superauerāt fugiētes Bracciani secundū, qui Florido mōti Apenninum uersus
adiacet, collem, facilisq; & tuta fuerat ad eos Fortebraccio fuga. Sed dum om̄es, quos in
fuga cōuersos ab hoste secluserat, ad unū pertinaciter seruare cupit, fessus assiduis incur
sationibus equus in submissam prolapsus ceruicē, per subiectam crepidinem illum abie
cit præcipitem, stans tamē e uestigio Fortebraccius Foroliuiensi armigero Alexādri, qui
illum assidue fuerat insecutus, & quū primum equus cecidit pedes insiliens, ut sese Ale-
xandri captiuū, data diceret fide postulāti, ocyus factum esse respōdit, & gladio qui col-
lapso manu exciderat sublato, nudatā sub casside Forliuiensis faciē petijt cuspide infe-
stissima: illo autē reflexa paululum ceruice ictum chalybea cassidis gena excipiēte, & in
mutua proruente uulnera, Fortebraccius nasum inter & genā sub oculo transfixus ceci
dit, & ab Alexādro qui primus superuenit subleuatus, oculos adhuc uiuēs ne Sphortia-
nos uideret uictores, obstinate clausos tenuit: nullisq; adduci potuit exhortationibus,
pollicitationibusq;, ut per duas quibus superuixit horas, uel adloqui Alexandrū uolue- F
rit, uel uidere. Fulginas, Carolusq; Fortebraccius paucis comitati traiecto rapidius q ad
uenissent Apenino, Fulgineū, & inde Assisiū petiuere. Italianus & Alexander Braccia-
nos insecuti, magnā eorum partē difficultate itineris retardatā interceperunt. Et castel-
lis Camertinorū recuperatis, in Vrsinos qui Fortebraccio fauissent in Picenum trāscū
ti, copias duxerūt. Certo mortis Nicolai nuncio in prouinciā ducatus Spoletani præla-
to, Mōtefalcanēses primi, secūdi Tifernates, ad pōtificis & ecclesiæ ditionē rediere. As-
sisinas Carolus, Burgenses Puppi comes, cuius filiā Nicolaus in matrimonio habuerat,
quo minus eodem modo deditionem facerent, uiribus & accurata diligentia uetuerūt.
Dies erat calendarū Septembris secunda, quum agenti in Bononiensibus apud Clater-
nam torrētem Piccinino, molestissimus de Nicolai cæde allatus est nūcius. Is quū nulla
sibi uiribus aut arte alia superfuissent remedia, quibus perituros penitus Fortebraccios
sustentaret, pontificis iustitiā implorare cœpit, & Carolum Fortebraccium Nicolai iuri
bus succedentē illæsum in cardinalis sanctæ Crucis aduentū reseruari, pacis cōditioni- G
bus prætensis cōtendebat. Omnibus autē etiam duci Mediolani studiosis, qui aut arbi-
tri, aut oratores cōficiēdę paci interfuissent, proteruas Fortebraccij respōsiones, & post
Falcense negociū iniurias Treuiensium Camertinorumq; obijcientibus destitit Piccini
nus. At Venetis per id tempus ratificationē pacis mittere tardātibus, suspicabātur mul-
ti, Philippū ducem sumpta inde tergiuersandi occasione, confectā nuper pacē penitus
neglecturū. Existimabāt enim illum nauali elatū uictoria, magnis dudum quęsita labo-
ribus, impensaq; & maximo subijciendæ sibi Italiæ adiumēto futura, Imolā, & agri Bo-
noniensis castella nunquā rediturū, nec opportunos ei bello tyrānos relictutū suo pręsi
dio destitutos. Siue tamē promissa nulla incōmodorum ratione habita, seruandum sibi
fore induxerit animū: siue ut gerēdo regni Siciliæ bello, quod postea docuerunt tēpora,
expeditior foret: siue quātum elatio superatæ classis illū extulerat, tantundē animos de-
ponere fecerint extinctæ Braccianorū in ducatu uires, quæ omnē in se pōtif. & Sphor-
tiæ potentiā cōuersuræ, Venetorumq; & Florentinorū animos retenturæ suspēsissimos H
uidebant. Quum ultimi instarēt restitutioni fiendæ præfixi dies, & ratificationem pacis
Veneti elapso tēpore cōstituto misissent, ad octauum eidus Septembris profectus Flo-
rentia Lancelotus Crottus in Romandiolā se cōtulit, cōditiones in celebrata pace adie
ctas pro duce seruaturus. Et paucos moratus dies Imola cū castellis restituta, Romādio
laq; ubiq; per inducias quiescente, Piccininū, omnesq; alios duci militātes, in Lōbardiā
misit. Quibus trās Scultennā fluuium progressis, Sphortia tandē transmisso Sapi in Ra-
uēnatis Fauētini & Forliuiēsis agrorū finibus, aliquot moratus dies, sedē in agro Bono
niensi ad Medicinā oppidū cepit. Iussi interim à pont. Sphortia, Italianusq; & Alexāder
Sphortia, ex Nursinorū agro excedūt, ducuntq; in Assisiū cōtra Carolū Fortebracciū. Is
uerò adolescēs agrū Assisinatē in pōt. potestatē uenisse, & Sphortianos neci suę intētos
intelligēs, Perusinorū q sibi afficerent cōsilio ductus, oratores de ciuitatis deditione, &
rebus suis aliquo cōponēdis modo acturos, Florentiā misit. Assidua interim & grauissi
ma pressos obsidione Vetralenses patriarcha cōpulerat, ut cū deditione oppidi, Iacobū
Vicēsem in suā dederēt potestatē. In quē postea prouinciæ iudices ordinaria iurisditione
capitali

A capitali sentẽtia animaduerterũt. Omnibus itaq; Braccianorum reliquijs in Hetrusco ecclesiæ patrimonio deletis, patriarcha quũ paruas pro suscipiẽda regni legatione copias haberet, ad põtificem rediJt. Quumq; Carolum Fortebraccium Florentiã aduenisse, & reddito Assisio, milites Nicolai reliquias põtifici cõmendasse inuenisset, eorũ ipse optimos quosq; selectos cõscripsit. Vrsinus uerò & Dulcinus Anguilariæ comes, quos pridem ad stipẽdia regis Arragonũ clàm diximus respexisse, eũ liberatũ esse audiẽtes, post meritã Iacobi præfecti necem, cuius obsidioni cõtinuò adfuissent, spreto Patriarchæ imperio, quum per põtes & uada Tyberis accessu prohiberentur, triremium regis auxilio, põtem ad ostia Tyberina fabricauerunt, & in Campaniam sese cum turmis cõtulerunt. Agro item Bononiẽsi, sola accessus Sphortiæ fama in põtificis & ecclesiæ potestatẽ penè recepto, miserũt Bononienses Florentiã oratores, qui ciuitatem Bononiã, eiusq; populum põtifici & ecclesię spopõderunt. Postera die ueniens Florentiam Guidanronius Montisferetri comes, Vrbini uicarius, debitã põtifici reuerentiã exhibiturus, castellum B Mõtonis, quod proximis ceperat diebus, castellaq; septem agri Tifernatis, quo tẽpore Nicolaus Fortebraccius eam cepit ciuitatẽ, retenta pontifici restituit, & Pergulã oppidum, q̃d audita Fortebraccij nece pro ecclesia, ut dixi, receperat, castellaq; Mõdaui tria, quæ item primo Sphortiæ in Picenũ aduẽtu ceperat, põtifici reddere promisit. Nudius uerò tertius Daniel Cõcordiensis episcopus, Bononiã pro gubernatore missus, pridie nonas Octobres ciuitatem summo ciuium cõsensu applausuq; recepit. Cuius ingressum summa prosecutus lætitia Baptista Canitulus, armatis cõtinuo stipabatur, & perpaucos quoad poterat à gubernatore introduci milites mercenarios curabat. Nec defuerũt q̃ illo cognoscerẽt die, Baptistã nõ anteactę uitæ pœnitentia, neq; instituendæ melioris intentione ductũ, licet præterita necessitati temporũ attribuens spem de põtificis clementia optimã præ se ferret deditioni ciuitatis præbuisse assensum, sed eam animo machinatum fuisse fraudẽ, ut postquã sese derelictum à Philipo duce, pontificem uerò suis & sociorum populorũ uiribus potentissimum uidisset, missum à pontifice gubernatorem, & C alios illum adducentes põtifici charos, Sigismũdumq; Malatestã pręsidio Bononiæ deputatum caperet, & ciuibus qui aduersarent trucidatis, tandiu Bononiã obtineret põtifici rebellẽ, quoad Gasparis Germani cum episcopo Cõcordiensi, & Sigismũdo captiuis fieret permutatio, & cum expilatis inde diuitijs emigraret. Per dies nanq; nouẽ, quibus in ciuitate fuit, nunquã suasione, consilio, & ad extremum põtificis iussu adduci potuit, ut ducẽtos equites, pedites ad trecẽtos sibi antea & populo militare solitos eijcere uellet, quousq; gubernatorẽ postulato à Sphortia peditatu ciuitatẽ, ac seipsum seruare intentũ uidẽs, idibus Octobris fugã arripuit. Rebus ecclesiæ pro uarijs quibus dudũ afflictæ fuerãt, calamitatibus ad eam perductis felicitatẽ, ut maiora damna põtifex restauraffet, regni Neapolitani rebus curam constituit adhibere. Itaq; auctũ mille equitum, & circiter quingenrorũ, peditumq; octingentorum copijs, patriarchã Alexandrinum iussit secundæ expeditioni necessaria cõparare. Sed quum tempora per Decembrẽ traducendo tam lõgo itinere exercitu nõ satis idonea uiderẽtur, illũ rectà ad legionem suam D mittere simulans, coactas ad Thrasimenũ lacum in agro Perusino turmas, cõtra oppidũ Burgi ad sepulchrũ ducere impetrauit. Qui acceptis à Sphortia equitibus quingẽtis, totidẽq; peditibus, quũ Puppij comes nec prece adduceret, nec minis, ut aut redderet Burgum, aut inde præsidiũ abduceret, cõtra Puppium metatus est castra, oppidũ ad supremum penè Apennini iugũ, editissimo situm colle, & muro celsiore, cõmeatus copia, audacibusq; cõmitti fidissimis pugnatoribus munitissimum. Illis in castris ad dies quadraginta per mediã moratus hyemẽ, Pratoueteri, Valbonaq; castellis à comite ad Florẽtinos deficere cõpulsis, Puppium frustra aliquãdo oppugnauit, & tñ Burgi deditione, sequestribus Florẽtinis, à pręfecto pręsidij illius Baldacio impetrata, obsidionẽ ducebat. Vnde factũ est, ut quũ in propinquã Romãdiolæ prouinciã traijcere simularet, missis à põt. nũcijs castella agri Imolẽsis, Tausignanũ, Riolsiccũ, Mõtebatalliã, Sassitelũ & Basfadum, à Guidãtonio Mãfredo, & à Mõtisferetri comite Pergula, ac castella uicariatus Mõdaui, quæ pont. in Florentia spopõderat, ad eaq; retinuerat tẽpora, redderent. Nicolaus etiã Piccininus, quũ Bononiã ad ecclesiæ obedientiã deuenissent, omniaq; in Romãdiola quotidie pacatiora fieri audiuisset, acceptis à põt. quos sibi debere Bononiẽses

dicebat,

dicebat, ducatis duobus mille, Bolognensiũ, & diui Petri oppidũ ipse etiã reddidit. Idẽ E
paulopost fecere Gattamelata & comes Brãdolinus de oppidis Persiceto, Sãctagatha, & Manciolino. Per id tẽporis Baldasar Offidanus Bononiæ prætor in Antoniũ Bentiuolium & Thomã Zambechariũ Bononienses, causa indicta subito supplicio animaduertit: & nisi Daniel gubernator copijs in urbẽ recẽsendi militis simulatione cõtractis, ciues in palatiũ cõuocasset, publicaq; interim loca præsidio tenuisset, fecisset eximius erga Antoniũ populi fauor, de pont. Bononiæ statu, & Danielis ipsius Baldasarisq; uita sumi pariter subitariam ultionem. Rebus postea in Romãdiola quietissimis (Forliuiese enim negocium põtifex in sequentẽ reseruauerat æstatem) & receptis in Spoletano ducatu patrimonioq; Hetrusco ciuitatib. ac locis, quotquot superiori tempore rebellarãt. Sphortia uerò legionẽ in hybernis apud Picenum habente, nihil esse reliquum in rebus Romanę ecclesiæ apparebat, quàm ut Cãpanię maritimę prouinciarũ recuperationi & regni Siciliæ paci cõsuleretur. Quæ munera pont. patriarchæ Alexandrino, ut diximus, F
cõmiserat obeunda. Cętera tunc fortè loca Italiæ quiescebãt, licet duci Philippo & Venetis à Cremonensis agri finium cõtentionibus, quæ post factã Ferrariæ pacem relictæ erant, noua per eos dies litigia emersissent. Quibus cõponendis requisitus à marchione Estensi partium arbitro, per nouæ pacis cõditiones põtifex operã adhibebat. Quũ ecce subita omnibusq; inopinata Genuæ ciuitatis rebellio intonat, magnum in fluxa humanarum rerum conditione exemplum, quàm nulla satis consistãt secundissima, maiorq; omnibus timenda sit ruina, quo rerũ successus habuerint cumulatiores. Nanq; apud nullos uidebatur dubiũ, quin Genuenses per uictoriæ captorũ regum accessionẽ magnis quas habent opibus, magnæq; gerendarũ præclari facinoris rerum opportunitati factã regno Siciliæ quamprimũ potirẽtur, quod quidẽ regnum attulisset Philippo duci maximum subigendæ Italiæ adiumentum. Nam paulopost factã Florentiæ pacem, quũ certus de classe Arragonensium superata, & principũ uirorum, qui cum regibus capti erãt, numero Venetias allatus est nuncius, senatũ constat Venetũ, post uarias de summa rei- G
publicæ consultationes perpetuis habitas diebus, quod nunquã antea contigisse maiores natu affirmauerũt, sępenumero dubiũ, nullo qui è republica uideretur fore, cõcepto senatuscõsulto discessisse, omnibusq; longa fessis mora abeũtibus, fuisse aliquãdo ex primoribus qui dicerẽt, nullam superesse in rebus humanis spem reliquã, quin dux Mediolani rerũ in Italia potiretur, si parta per Genuenses uictoria uti sciret. Is uerò dum regum fratrumq; potentatum extra Italiam maximũ, & regni Siciliæ opportunitatem considerans, supremo eos sibi beneficio deuincere, & cõculcandæ Italiæ administros cõparare meditatus est, nec regum Galliæ, quibus ad eam studuisset diem, nec Genuensis populi perpetua, & quidẽ capitalissima cum Cathalanis odia exercentis, ullã habuit rationem. Nam post eductũ Genua urbe, si nõ bona, saltem simulata Genuẽsium uaria, Alfonsum regem Arragonũ, Nauarræ etiam regem Henricum infantẽ, & plerosq; insignes captiuos, inuito ac cõtumacibus uerbis repugnãte populo Genuensi, Sabbatia eductos Mediolanũ perduci iussit. Qua indignitate permotus Genuẽsis populus, oĩa abiecto ma- H
gistratuum metu, maximã rerum nouarũ cupiditatẽ ceperat præ se ferre. Vna uerò accessit properandæ rebellionis causa, quã uisum est repeti altius oportere. Nanq; Franciscus Spinula, quẽ classis Genuensium pręfectum, siue, ut ipsi appellant, Ammirrhatũ, à Petro Lauredano classis Venetorũ præfecto captũ, & Venetias perductũ supra ostẽdimus: quo tempore carceribus tenebatur, hortãtibus aliquãdo Venetis, respõdebat futurũ, ut quamprimũ saluis rebus posset rem Genuensem à iugo ducis Mediolani ereptã in priscam assereret libertatẽ. Illud idem polliciti fuerãt ex concaptiuis plurimi, quorum Blasius Ageretus plebeio ortus genere, eò loci huiuscemodi tractatũ adduxit, ut per simulationem procurãdæ redemptionis cõciuium se liberari, & Genuam mitti obtinuerit: subornatusq; fuerit Venetorum nuncius, qui ad faciẽdam fidem secum adiret uirum insignem Thomam Fregosum, sine cuius ope & opera omnes cõtra ducẽ Mediolani in rebus Genuæ conatus inanes fieri cõstaret. Thoma autẽ uiro grauissimo Blasij fidẽ minoris faciente, quàm cui tanta res cõmitti deberet, & illius colloquiũ renuente, Blasius ipse ducẽ Philippũ adijt, & sese plurimisq; ex captiuis per carceris necessitatẽ à pollicitatione Venetis facta purgatis, Franciscũ Spinulã adstipulatæ rebellionis est insimulatus. Inde

A tus. Inde factum est, ut liberatum per pacis cōditiones Franciscum dux cōtinuo oderit, Blasium autē obscuro natum loco, summis extulerit honoribus. Ea impulsus causa Frāciscus Gaietā secesserat, ut ducē absens omī suspicione liberaret, simulq; aliqua faceret, quibus exasperatū illius animū deliniret. Gaietana aūt obsidione per classis Genuensiū uictoriā, ut ostendimus, undiq; dissoluta, in patriā redierat, sperans ducem, audita ipsius strenua, quā in defensione Gaietana exhibuerat opera, conceptam erga se inuidiā mitigasse. Cum uerò toruis eum oculis magistratus aduenientem excepissent, salutis suæ diligentem curam in posterum habendam statuit. Etsi quādo ex more uocaretur, prætoria nunquā adijt, nisi tāta suorū stipatus turba, quæ ipsum à magistratus uiolentia tutaretur. Audiuerat autē hæc omnia dux Philippus, populiq; odiū erga se nouerat, quod à perdictis Mediolanū regibus inchoatum, illis libertate donatis exasperatū esse intelligebat. Nec apud se dubium esse aliquādo suis dixerat, quin Genuenses breui rebellarēt, nisi factionū capita tollerent, & frenis plebs durioribus teneretur. Hinc Aloisium Crotū per-

B mittens omniū quæ agi oporteret instructiones habentē, quas postea uidimus, præstantem uirum Arasminū Triultiū, cum turmis subsequi iusserat. Nec ducis Philippi cōsilia subtili indagine Spinula habuerat explorata, & Genuēses subreptorū regū principūq; uirorū indignitate cōmotos, ad rebellionem concitare cùm decreuisset, in primis cum Thoma Fregoso, cui secū asperrima dudū intercesserāt odia, in gratiam redierat, eumq; rebellionis quā moliretur animo fecerat certiorē. Dimissus interea à duce Philippo rex Arragonū Alfonsus, apud portū Veneris declinauerat, & licet triremes illi essent expeditæ, multaq; in regno Apuliæ fierēt, quæ suā desiderarēt præsentiā, plurimos ibi resederat dies, Et Petrus Iampaulus Vrsinus in regnū, ut dicebat, cum rege traiecturus, turmas adduxerat in Ripetiā Genuæ orientalē. Ea Frāciscus Spinula suo imminere exitio meditatus, omnibus quibus fideret, in secretiorē coactis locū, huiuscemodi habuit orationem. Scio plerosq; uestrûm mirari Genuēses uiri, me cuius præclara & maxima in ducē Mediolani extāt merita, qui illū uestro olim cōsilio uestra usus opera, potētissimæ huic

C urbi dominū fore summo cōtenderim studio, ad eam perductū esse rerum sorte, ut post exilia sponte suscepta, post latebras extra patriam quæsitas, in patria etiam sinuq; uestro delitescere, & à carnificis Opicini gladio uitā accurata tueri diligētia cogar. Et nisi apud uos uerba facerē, qui durissimos mecū labores, qui pericula & rerū discrimina subijstis, qui ex duce regē imperatoremq; illū facere, Genuēsis populi opibus, uestroq; in primis sanguine, diu cōtendistis. Ea explicarem beneficia, quę malo omine in eum hominē cumulaui. Ipsius uerò perfidia, ipsius solita erga omes ingratitudine summa est factū ciues, ut quē infinita nostræ familiæ, si mea cōtempsisset erga se merita, ad grati erga me animi significationē aliquam adducere nunquā potuerunt: concitauerint nunc & armauerint in caput nostrū perditissimi hominis Blasij Agereti calūniæ. Decē, ni fallor, in hoc cœtu egregij adestis Genuēsis patrię amātissimi, quos eodē cōflictu superatos, Veneti magna & aliud sibi uolēte, prout tunc dicebamus, humanitate carceribus optimè habitos, ad patriæ libertatē, ad salutem uestrā sæpenumero hortati fuerunt. Eos non audire, nisi

D surdi essemus, nullo potuimus modo: nec tamen fuit nostrûm quispiam qui uerba reddiderit integro uiro indigna, præter Ageretum, qui postmodū flagitij quod admiserat culpa, in me uosq; reiecta exaudiri, & maximis à duce prælijs usq; adeo ornari obtinuit, ut ab officina argentaria, cui ab incunabilis genitor eum innutriuerat, atq; tabellionaria quam postea uir exercuit, ad classis nostræ præfecturam fuerit euectus: & quam ducenti supraq; Genuenses nobiles plebeiq; ditissimi in paternis auitisq; clarissimis præfecturis, triumphis, uictorijs, opulentissimisq; nauigationibus, maritimā edocti militarē disciplinam, sua & duûm millium quos singuli selegerūt ex Genuensi populo uirorū uirtute pepererunt uictoriā, captorumq; regum & principū uirorum gloriā, ipse solus apud exteros rerum nostrarum, & fortis nostræ ignaros sibi uindicet. Quo enī momento, nostra hæc uictoria celeritate stupenda, è medijs fluctibus, Gaietana prius intonuit littora, & classes ipsas manu cōserta confligere satis posset constare, qui me nostratesq; in Gaieta clausos gratulabūdi adibāt, nō Genuensis populi impensam, nō ciuium uirtutē, nō nauium triremiūq; apparatū laudabāt, admirabanī. Sed inclyti Blasij Agereti nomen usq; adeò summis extollebant laudibus, ut nisi felicibus ducis Mediolani auspicijs, nisi illius gloriæ

gloriæ detractum iri exiſtimaſſent, Ageretũ fuerint cũctis populi ſuffragijs in diuorum E
numerũ relaturi. Ea conciues optimi ſtomacbatus indignitate, uix ſatis mihi poterã im-
perare, ut quas ego ſanguine proprio tũc tutabar ducis Mediolani partes, à quibuſq; ſa-
lus pẽderet mea, cuperẽ uincere. Poſtquã eò loci reciderat Genuẽſis populi omniũ ha-
ctenus populorũ, omnium nationũ uictoris potẽtia, ut domino ſubacta eſſet omnium
ingratiſſimo, qui nulla nobilitatis, quã ſumme oderit, nulla meritorũ ratione habita, tan
tæ ciuitatis decus uiliſſimo cuiq; proſterneret homũcioni, quanquã Blaſij tolerãda fue-
rit indignitas, ſi oculis ſubijciemus, quos dudũ pertulerimus magiſtratus, niſi fortè unus
ſit excipiẽdus naturæ mõſtrum Oppicinus carnifex immaniſſimus, ſceleſta manu cuius
ſupra ducẽtos nobilitatis plebiſq; noſtræ Genuenſes uiros meminimus laniatos, præter
minoris populi multitudinẽ, in qua Tigride immitior ſæuit. Quàm uerò ciues amãtiſſi-
mi angit me animo, q́; facit mœſtũ, poſita ante oculos nõ mea, quã abſceſſu propeſſam,
ſi per uos gladio nõ licebit, ſed ueſtra plurimorũq; cædes, qua efferatus ſanguinolẽtuſq;
debacchabitᷣ Oppicinus. Ægrè ꝑ hos dies ferebatis captos reges Italicoſq; ꝓceres, Me- F
diolanũ fuiſſe perductos, nec æquo animo id ferre debuiſtis. Qui captam Genuenſis po
puli ſanguine & periculo talem tãtamq; prædã prius ſubripi uideritis, quàm ſatis medi-
tari datũ fuerit, quid ſuper ea re cõſtitui oportuerit, deliniti tamen promiſſionibus quas
ſimulatus ille fallaxq; dux faciebat, eos Genuẽſi carcere cuſtodiri exiſtimaſtis, quorum
uinculis tãti principis ꝓmiſſio acceſſiſſet. Hincq; à maledictis & cõuitijs ac murmuratio
nibus tẽperaſtis. Poſtea uerò quàm omnes profuſa & nuſquã gentiũ audita liberalitate,
reges germanoſq; & proceres cæteros, nõ libertate ſolum, ſed ingentibus inſuper dona
tos muneribus audiuiſtis, illũ maledictis moleſtioribus tamẽ quàm par fuerit iactatum
ea in nos meditari & deſtinare impuliſtis ſupplicia, quę illi ſi adeſſet à Genuenſi populo
deberentur. Non ſatis nanq; ſcio magna ne in patriã pietas, aut maximus in hũc cõcita-
tuſq; meus ardor animi me falli faciant opinione, ſed incõſiderata hęc liberalitatis amẽ-
tia, quid ſibi uelit ingenio cõiecturiſq;, & ꝑ audita aliquãdo ab ipſius ore ſomnia uideor
aſſequi. Duos hũc noſtrum reges, germanumq; infantẽ, & uiros inſignes plurimos, ma- G
gnifaciendã multitudinem, in ſuas perueniſſe manus, in ſua poſitos poteſtate cõſideran
tem, hæc ſecũ dixiſſe & animo uolutaſſe exiſtimo. Bellis ego Italiã annis hactenus duo-
decim ferè cõtinenter laceſſiui, ut à plurimis laceratã latrũculis, populariumq; in primis
tyrannorũ ſub libertatis nomine illam oppugnantiũ ambitione liberatam, in unam tan
dem regni formã redigerem, maximũ Italicis futurũ recuperandi imperij & perditę du-
dum monachiæ principiũ. Et quũ duos qui potẽtiores eſſent, hoſtes populos, adeò per
cõtinuata bella exagitaſſe, ut paruo in poſterum obſtaculo uiderẽtur futuri, tertium qui
illis cupiuerat pontificẽ Romanum uiribus ingenioq; ad tenuem redegi ſtatus cõditio-
nem. Quarta in Italiæ rebus reſtabat pars, regnũ Siciliæ citra fretũ, quod equis, pabulo,
armẽtis, tritico, hominibuſq; rei bellicæ idoneis feraciſſimũ maximo ſemper hactenus
ſubigendæ per uim & arma Italiæ fuit adiumẽto. Id ego regnũ à Lombardia remotiſſi-
mũ, quia mihi ipſe nõ auderẽ, ſoli amiciſſimo affiniq; Renato regi affectabã. Nec igno-
rabam tamẽ quod iubebat neceſſitas, dubio nimis euẽtui operam impenſamq; exponi, H
quę carceribus agenti nauaretur regi, nõ ſatis fortaſſe in reddẽda gratia reſponſuro, qui
& gentis ſuperbia, & affinitatis iure, debitã ſibi & gratuitam, nõ mutuatam exiſtimatu-
rus fuerit operã ſibi exhibitã. Fecit interim fortuna, quæ fortes ſemꝑ adiuuat uiros, tan-
tam regum, principũ, ducum, nobiliumq; uirorum multitudinẽ meo huic deſiderio ſum
mè ſupraq; quàm optare auſus fuiſſem, accõmodam, ſiue externam regum potẽtiam, ſi-
ue inſularum Italiæ ciuitatumq; regni quas poſſident opportunitatẽ, ſiue ſingulorũ po-
tentias, uires, uirtutemq; cõſideres. Fecit inquã eos in meas peruenire manus, ut ſumma
excepti comitate, uita inſuper, libertate, regnis principatibuſq; donati, maximis quoq;
muneribus honeſtati, nõ regni tantũ Apuliæ auxiliũ præſtẽt, ſed Italiæ regnum & orbis
imperium mihi cupiãt ardẽtiſſimo. Moleſtè uerò Genuenſes id laturos ſcio, cũ acerbiſ-
ſimo Arragonenſes Cathalanoſq; proſequãtur odio. Quos lõge abeſt, ut mea cõfœde-
ratione amicitiaq; augeri cupiant, quũ illos Trinacria potius inſuliſq; Italiæ, qui nimmo
uita priuari exoptẽt. At cõtraria mihi ſedet animo ſententia, & quos ſublatus per potẽ-
tiſſimorũ regum, potentiſſimorumq; populorũ uictoriam metus ſuperbos facit, quos
popula-

A popularium Italiæ tyrannorum exempla, in perditam dudum libertatem respicere faciũt,
addita mihi per liberatos reges maritimarũ, ubi opus erit copiarum potẽtia faciet subie
ctiores. Tanta fratres optimi, quã sibi spopondit dux noster Philippus regnorum impe
rijq; amplitudine excæcatus, nec maxima ciuitatis nostræ erga se merita, nec labores no
stros impensas periculaq; cõsiderãs, nos illis seruos pergit facere, qui prælio superati, &
nobis seruirent, & regnũ Apuliæ Trinacriãq; insulã ipsi per manus nostras cæco subie-
cissent duci. Quid multa? querelis frustra diẽ consumimus, nulla unquam tãtis malis re
media allaturis, ipse crudeli efferatoq; in nos animo, quos saltẽ uerbis suasionibusq; cõ-
solari, & in aliquã meliorẽ spem erigere debuit, cõtumaces, ut dicit, petulantesq; doma-
re, & mites facere meditat: & ó utinã mites facere, nõ sanguinolento Oppicini gladio,
nõ suspendio necatos, ut sæpe antea multos, uel mari submersos à parentum sinu libero
rumq; & cõiugum amplexu raptos turpissima cæde statuisset extinguere. Quid eñ per
immortalẽ deum sibi uolunt peditatu nouo cõstipata palatia? quid Arasmini cum equi
B tatu aduentus? quid Arragonensium regis in portu Veneris lõgior mora? quid illũ de-
ducturæ naues onerariæ, triremesq; apud Siciliam paratæ? quid Petri Iampauli cum tur
mis in orientalẽ Riperiam aduẽtus? Quid inquã aliud tam magni uolunt apparatus, in
tanta rerum ab externis securitate, in tanto uictoris potentisq; domini apud oẽs terrore
ac metu, q̃ uictricem Genuam tantis talibusq; afflictam trucidatorum ciuium calamita
tibus, immani crudelitate mitem reddere, ut Arragonensibus Cathalanisq; æraria ape-
rire, naues triremesq; armare, & miserabili nefandaq; subiectione discat, tacita & sine do
loris significatione aliqua seruire. Eã ciues patriæ calamitatẽ extremã, eum tantę ciuita-
tis interitũ, dum salua & integra res est, dumq; manus & ceruices à carnificũ catenis ha-
betis liberas, auertite, ꝓpulsate, arma capite, accursurumq; & ferocissime irruiturum cõ-
uocate populum, diutina seruitute, horrendis cædibus, & noua ereptæ faucibus prædæ
iniuria, odio, ira, furore cõcitatum, ac penè insanientẽ. Cœpta deus sequundabit, nõ dee
runt auxilia nec fauores. Mari paratã classem, in urbe populũ habemus quantum sat erit
C ad palatia, portas, arcemq; expugnandam, ad tutanda ciuitatis mœnia facturũ. A' furen
ti uero quẽ immittet dux Mediolani exercitu, Apennini hyemisq; asperitas tandiu tuta
bit, quoad promissa parataq; à Venetis Florentinisq; aduenerint pręsidia. Quàmprimũ
eñ à uoluntaria relegatione, Gaieta in patriã redij, torua magistratuũ in me ora inimi-
cos ex oculis introspiciens, animos uestræ & ciuitatis salui libertatiq; consulturus, nihil
destinato facinore ducens antiquius, q̃ scissam ciuitatem in unum amicitiæ corpus redi
gere, cum insigni Thoma Fregoso in gratiã redij, quo curãte tantæ nobis à socijs Vene
ta ac Florentina rebuspublicis, quibus uestra tertio loco erit socia, paratæ sunt copiæ, ut
nostra potius arma duci Philippo timenda credam, q̃ sua nobis formidanda ulla ex par
te suspicer. Crastino, ut audiuistis, die, aut ad summũ postridie, Arasminus equitatũ ad-
ducet. Oppicinus interea lõgissimis exectos restibus laqueos cõficit, quibus uestrã per
urbẽ passim, ut cuiq; fiet obuius frangat gulã: si fuerint qui libertatẽ acclament, me soci-
um, me comitem, me, si uolent, habebunt ductorẽ. Si per desidiam, ignauiam, torporem
D patriam, uosipsos, parentes, germanos, liberosq; deseritis, quod armis per uestram igna
uiam nequiuero, perfuga mihi & mea sequentibus cõsilia consulam. Itaq; quum ad diẽ
diui Ioannis euangelistæ per natalia Christi domini solennissimã Arasminum guberna
torẽ nouum, portæ ciuitatis appropinquare nunciatum esset, Franciscus Spinula, quos
dudum antea & nouissime per cõcionem cõcitauerat ciues, timidos torpentesq; cõsue
ta uidens supplicia formidare, ad horã diei decimamoctauã, sumpto militari sagulo, in
subiectã Spinularum domibus aream prosilit: quo strictum tenẽte gladium, ad arma ci-
ues, hostes intrant, capite arma ciues, & repetite dudum amissam libertatem, uociferãte,
concursum est undiq;, & Spinularum familiam Franciscumq; in primis maximæ autori
tatis uirum cõcitatis pridem stipatum uiris arma cepisse uidentes. cæteri Genuenses ar-
ma & ipsi raptim capientes, acclamauerunt nomen dulcissimũ libertatis. Intrauerat ciui
tatem Arasminus, Oppicino Algiatensi, Aloisio Croto, paucisq; cum Blasio Agereto
Genuẽsibus ex more deducentibus, cũ subito exterriti tumultu, Arasminus, Blasiusq;,
cui se ille permiserat, & Crotus, castellum petunt, arcẽ in ciuitate munitissimam. Oppi-
cinus aũt solito crudelitatis timore, furorem ciuium comprimere existimans posse, in pa

latium duobus peditum millibus munitum ardens iracundia ꝓperabat. Sed quàm pri- E
mum frequẽtata ciuibus loca attigit, subito irruentiũ impetu oppressus confossusq; est,
& multas discerptũ in partes, nudum deformatumq; cadauer in cœno iacuit prouolutũ.
Exinde Genuenses palatio furibunda ui expugnato, pedites uinctos compeditosq; in
carcerem detruserunt. Portis etiam ciuitatis paulopost per uim captis & præsidio muni
tis, ciues maiori campana ex uetusto liberæ ciuitatis more, in prætorium acciti, iussu po-
puli octo creauere, quos populi & libertatis Capitaneos uocauere. Eorũ quatuor, quos
primo adnotabimus loco ex nobilitate, reliqui fuerũt ex plebe, Franciscus Spinula, An-
dreas Auria, Matthæus Lomelinus, Andreas Marinus, Nicolaus Iustinianus, Ioannes
Nauonus, Petrus Bondinarius, & Marcus Cassina. Eodẽ etiam die Sauonẽses, cæteriq;
Riperiarum occidentalis orientalisq; populi, ad quos tumultus Genuensiũ fama perue
nit, partim captis, partim eiectis Philippi ducis magistratibus præsidijsq; sese in optatã
uindicarũt libertatẽ, ut nulla infra triduum superfuerint Riperiarum castella, quæ non
recuperatæ à Genuensibus libertati consenserint. Oẽs exinde uires, oẽs conatus oppu- F
gnandæ arci impenderunt. In primisq; uias omnes quas subsidio arci uenturis Philippi
copijs patere intelligerẽt, intercisas stationibus firmauerunt. Quũq; certus Genuã per-
latus esset nuncius, Piccininum cũ legione & collectitijs circiter uiginti hominum milli
bus, in uallem Pulceferam descendere, Philippum quoq; ducẽ ex omni Lõbardia quot-
quot arma ferre possent, illum ocyus sequi iussisse, Thomã Fregosum excelsi animi uirũ
summo populi cõsensu restitutum rei bellicæ præfecerunt. Qui cũ millibus quatuor pe-
ditum, maiori ex parte balistariorũ in munitissimis natura locis sese continens, furentis
Piccinini impetus per multos remoratus est dies, illius tñ audacia uiribusq; loco cedere
compulsus, & prælio decernere coactus, amissis peditibus ducentis, rapido cursu Genu
am se recepit. Piccinino aũt in propinqua urbi loca descendente, exterriti ciues proposi
ta ante oculos si superarenẽ calamitate animos faciente, Castelletũ incredibili expugna
tum fortitudine, trigesimo die postq; ciuitas duci rebellauerat, receperũt. Postridie Pic-
cininus spe destitutus potiundæ per arcẽ ciuitatis, traducto in Pulceferã exercitu, amœ- G
na diui Petri ad arenam uillarũ loca ferro igneq; deuastat, & quindecim dies in ea regio
ne moratus, Galeotto Carretensi hortante, in occidẽtalẽ Riperiã cõuertit signa, per no-
nasq; Martias, contra Albinganum metatus castra, id oppidũ in littore situm cinxit, ca
stellis uiginti in circuitu excitatis, ne aliqua oppidani siue terra siue mari admitterẽt pre
sidia, Lõbardisq; maximopere per abrupta mõtium comportatis, si uiribus nequiret, il-
lud diuturnitate obsidionis statuit expugnare. Superato & capto nauali prælio, ut lõge
supra exposuimus, Arragonẽsiũ rege, Neapolitani qui Renatũ regẽ carcere ducis Bur-
gundiorum retentũ, diu expectatũ habere nequiuerant, à Marsilia soluentes illius uxo-
rẽ reginã Isabelem cum natis duobus, per Septembrẽ in Italiam deduxerunt. Quæ Gaie
tã ex itinere diuertens, quum eã ciuitatem sub Renati regis nomine, pro duce Mediola-
ni uidisset teneri, magistratibus custodibusq; mutatis, administrationem ac omne ius im
perij in se suscepit. Regibus aũt captiuis & Italis omnibus à Philippo duce per Octobrẽ
dimissis, Tarentinus princeps dux Sinuessæ, Iosias Aquauiuanus, & Minicutius Aquila H
nus, in regnum reuersi maiores q; unquam antea motus parauere. Et infans Petrus arma
tis in Trinacria, quę nauali superfuerant prælio, triremibus nauibusq; regem Alfonsum
fratrẽ à portu Veneris deducturus, mari infero nauigabat. Cuius opportuna tulit sors, ut
prius q; de Genuensium rebellione Gaietã nuncius perferreẽ, in illius portũ prædæ po-
tius abducendæ, q; oppugnandę urbis animo declinauerit. Gaietani namq; penuria an-
nonæ coacti, se illi pro rege subegerunt, quem ducis Mediolani & Genuẽsium uiribus,
ut opinabanẽ, auctum, cæteris existimarunt regni ciuitatibus e uestigio potiturum. Al-
fonsus uero rex quem hinc Genuæ damnũ perculerat animo, inde capta erexerat Gaie-
ta, apud portum Veneris aliquot substitit diebus, ut enixissima cõtẽdenti opera Philip-
po duci, Genua per uim recuperanda opẽ afferret, ubi esse usui uidereẽ. Quum uero om
nes Piccinini conatus cassos, inanesq; fieri, Florentinosq; frumento Genuẽses & pedita
tu iuuare audisset, Gaietã cõcessit. Genuensibus eñ frumenti carentia ac propè etiam fa
me laborantibus, & adeo recuperandæ arci ꝓpulsandisq; ducis Mediolani uiribus intẽ
tis, ut re frumentaria ab remotis procuranda operã nequirent impendere, Florẽtini Ve

A netorum cõsilio subuenerunt eosq́ insuper iuuerunt mercenario peditatu, nõ immemores ea sibi ex pacis cõditionibus non licere, nisi Philippus etiã fœdera uiolasset, qui omnibus quotquot potuisset modis regnũ Siciliæ quæsisset inuadere. Castelleto recuperato & Nicolao Piccinino pertinacius Albingaunũ oppugnãte, Genuenses reuocãdæ lõgo postliminio in ciuitatẽ libertatis formæ cupidi, ad diem calendarũ Aprilis quartã, Isnardũ Guarum populi suffragijs, ex uetusto ciuitatis more ducem creauere. Sed cũ Philippo Mediolanẽsiũ duci nimis affectus postea esset uisus, quippe qui retulisset ad senatum de inducijs cũ eo faciendis, quę libertatem amantibus uiderenẽ insidiosæ, Thomas Fregosius maximo ciuiũ & in primis Frãcisci Spinulæ adiutus fauore, tertio nonarum Aprilis die, illũ armata manu palatio eiecit. Et cõuocatis ex more ciuibus populi etiam ipse suffragijs in ducẽ creatus est, & libertatis ac populi defensorẽ. At per id tẽporis praefectus Puppio per Burgũ, Tifernum, & Perusiã patriarcha Alexandrinus in agro Spoletano cõsederat, imperatas Cassienis & Spoletanis tributorũ pecunias percepturus, B quũ illi nunciatũ fuit Reatinos tumultuasse, atq́ prætorem urbe eiecisse. Itaq́ ducto ad eam cõprimendam seditionem, aspera, sed breuiori per montes uia, ciuitatem minus q̃ renunciatum fuisset cõmotam concilliauit, Reatinisq́ rebus uixdum sedatis, de nouo tumultu Romæ suscitato, nũcius est allatus. Senem etenim portæ maioris, quà itur Preneste, custodẽ facile deceperat Põcelletus ciuis Romanus, quẽ supra ostendimus, primæ rebellionis cõtra põtificẽ fuisse autorẽ. Adfuitq́ illi presto Antonius Pisanus, qui quum portã equitatus præsidio teneret, peditatũ immiserat proxima in urbe loca rapinis & incẽdio fœdaturũ. Sed Romani nouitate rei, & periculo cõmoti maximo, arma capiunt, urbẽ defensant, & cõuicinorũ auxilia implorant, quæ illis nõ defuere. Nã reuersus Anguillariæ Comes cũ cohorte succurrens, Antonianis militibus urbe eiectis, portam recepit. Interea appropinquauerat patriarcha cũ exercitu paratissimo, qui ut exercitũ minori cũ impẽdio aleret, illos instituit persequi oẽs urbi uicinos, quos esse intellexit Antonij Pisani ꝓ rege Arragonũ studiosos, & ab imbecilliori incipiens cõtra oppidum Co C læ Sabelli, Rocham priorem appellant, quod sex à Preneste distat milliaria, castra posuit, quo bidui obsidione capto ac direpto, Viculũ itẽ eius castellum urbi uicinum diripuit ac succendit. Fama interim crebrescẽte, Franciscum Piccininũ, q̃ dudũ in agro Senẽsi fuerat, eo cõsilio in patrimonium fore uẽturum, ut Antonio Pisano coniunctus Arragonũ regis studiosos iuuaret, patriarcha cum paucis ad patrimonij fines ea ratione se contulit, ut arcẽ Ciuitatis ueteris custode Baptista Mazatosta Viterbiense mutato suæ mancipa ret custodiæ. Inde Romã reuersus contra Antonium Pisanũ, qui magnã Campaniæ & maritimæ prouinciarũ partẽ dudũ tenuerat, expeditionem parare cœpit. Instauratis interim ubiq́ maiori ex parte rebus ecclesiæ, quas omnino cõfractas & ferè nullas Florentiã adueniens pontifex habuerat, Bononiã, prout publico edixerat decreto, se cõferre statuit. Quartodecimo itaq́ calendarũ Maij die mouens, ad diem earundẽ undecimã applicuit Bononiã, qua in urbe cum cœptus Florentiæ de pace ex integro cõstituendæ tractatus continuaret, instabant apud põtificem Veneti & Florentini, Franciscũ Sfor D tiã ea ratione in Romandiolam ad fines Lõbardiæ è Piceno uocari, ut aut deterritus aduentu suo Philippus, ad iniquiores accipiendas pacis cõditiones perduceret, aut eo du ctore bellũ utilius gererẽ. Sed põtifex cui licere soli Sfortiam ad Romãdiolæ sibi subiectæ partes uocare, neq́ illis quod postulabãt, denegandũ censuit: neq́ Philippum cui se in cõstituenda pace partibus cõmunẽ spopõderat futurum, animo alienandum. Accito itaq́ in Romandiolã Sfortia, eum in itinere apud Ariminum facit certiorem, constituisse Antoniũ Ordelaffum Foroliuio eijcere, cuius mãdata exequutus Sfortia, & castris ad portas Foriliuij metatis, quæq́ hostilia intentauit, & tñ licet nullæ Antonio copiæ, nullus adesset maioris potentatus fauor, in messis maturæ tẽpora obsidio est protracta. Per id tẽporis patriarcha Alexandrinus, inchoato in Volscorum quondã, quæ nunc dicitur maritima regione, in Antonium Pisanũ bello, oppidoq́ Secia recepto, duxit in Priuernates, quorũ oppidum Alfonsus rex Arragonũ occupauerat, in Antonijq́ Pisani cura & custodia, quod lõge ab alijs quæ sibi parerent ciuitatibus aberat, nullo munitũ præsidio reliquerat. Quamobrẽ subito perculsi periculo, Priuernates ut opẽ afferret Antonius postularunt. Eoq́ subsidij spẽ maximam spõdente spernebant contumaciter patri-

archã.Qui postq̃ munitissimum natura loci oppidum,aliquot prælijs infauste commis- E
sis recipere nequiuit,agros uastari, uineta & cõsita succidi curauit. Tum commoti dam
no oppidani, oratoribus missis, pacẽ petiuerunt quã patriarcha si certum auri pondus
persoluissent,pollicitus est dare. Reuersis in oppidũ oratoribus,ut populo cõditiões re
ferrent,certior fit patriarcha, Antoniũ Pisanũ cum exercitu aduentare. Itaq; motis loco
signis,eductoq; in proximũ campum exercitu,quà hosti intelligeret trãseundum, acies
struit:cingunt aũt campos montes altissimi, & amnis haud exiguus interfluit prisco no
mine Amasenus,ad cuius fluenta locũ castris patriarcha statuerat cõmunire, quum de-
repente adlatum illi de hostis aduẽtu nuntium Antoniani subsequunt milites,nullo or-
dine irruentes. Antonius nãq; occupato colle,qui proximior cãpo imminet, præliũ ea
ratione cœpit cõserere,ut paucis suorũ de collis summitate hostiũ multitudini prævalẽ-
tibus,patriarchæ exercitũ tamdiu uexaret, quoad noctis interuentu fatigati, sese quieti
darent,& ipse uadato nocte intempesta Amaseno, latẽter in oppidũ penetraret, in quo
natura loci & cõmeatu munitissimo sese cõtinens, in proximam hyemem bellum trahe F
ret.At patriarcha cognitis illius cõsilijs,præliũ quod leuiter à principio esset consertum
instaurauit,& lectis ex omni exercitu fortissimis quatuor ductoribus,lectissimorũ item
militũ manipulos eis dedit. Quibus in frontem iussis signo pugnę acrioris dato, cæteri
sunt ordine subsequuti.Pugnatũ est primo cõcursu utrinq; fortiter. Antonius nãq; uiso
militũ patriarchæ pugnandi ardore,in primam aciem deuolauerat,cuius & imperatoris
& militis officium strenuè obeuntis uirtute est factum, ut sui hostilem impetum sustine
rent. Tandẽ quum ecclesiastici milites acrius instarent,& cliuum de quo pugnabant ho
stes ui superassent,Antoniani terga dedere,ac per excelsum & difficilẽ montẽ,in fugam
præcipites sunt cõuersi. Tunc clamore undiq; sublato,uniuersa ecclesiasticorũ legio,ho
stẽ difficillimis ascensu mõtibus oberrantẽ insequuta, paucis per præcipitia ꝓlapsis, cæ-
teros cepit. Impedimenta uero,& qui cũ illis in eminentiori colle erant agrestium pluri-
mos, diripere fuit facillimũ. Et Antonius postq̃ de re sua actũ uidit, clàm è pugna sece-
dens, ab ecclesiasticis militibus intercipit,qui patriarchę iussu, duplici funiculo cruci ap G
pensus, indignũ doctrina & multis quæ illũ ornabant uirtutibus, cæterum crudelitate,
cui miserabiliter erat deditus,dignissimũ habuit uitæ exitum. Vnicus tum circa urbem
põtifici rebellis relictus erat Laurentius Columna, uetustæ Prenestæ dominus, q̃ eccle-
siæ stipẽdia faciens, ab Antonio seductus, qua die ad internecionẽ ille fuit deletus, agrũ
Romanum discurrerat prędabundus. Ea causa patriarcham impulit,ut omisso quę adul
teriora instituerat cursu Romã reuerteret, ubi paucos moratus est dies, & Castrũnouũ,
unde Stephanum Laurentij germanũ,& Nicolaum Fortebraccium in primo principis
Salernitani bello,magnos motus cõciuisse ostẽdimus, oppugnare aggressus, illud e ue-
stigio recepit. Postea qđ nullus futurũ existimasset, Preneste, quã fama esset inexpugna
bilẽ fore, perrexit obsidere. Ea eñ urbs in editi mõtis cacumine sita erat, cuius radices
planiciẽ inter & cliui initium, partim exesa rupes, partim altæ maceries in coronæ speci
em ductæ cingũt, ut nullis nisi de industria relictis ad uias aditibus, usquã loci pateat, in
agrũ qui fertilissimus in aliquot passuũ millibus urbem & planiciẽ interiacet, accessus: H
uiarum aũt exitus, affixa ordine quadruplici trabium repagula muniebant, à quibus re-
pugnantes paucissimi agrestes, magnos exercitus sæpenumero repulissent. Itaq; patriar
cha positis ad repagula castris, postq̃ plurimis editis pugnis irrũpere nequiuit, multos
leuis armaturæ milites in proximis rupi, quã nullus asseruaret cõuallibus, in insidijs lo-
cat, edicitq; ut hostibus prælio, quod acerrimũ cõsereret intẽtis, scalis ipsi lanceisq; ob-
repentes in superiora euadãt: qđ quũ esset factum, territi ad primum post terga editum
clamorẽ agrestes, sese in urbis edita recepere. Ingressus septa cũ exercitu patriarcha, ur-
bẽ uetustis altissimisq; mœnibus & natura loci munitissimã, longa obsidione constitu-
it uti se oppidani dederent fatigare. Sfortia interim, frumentis agri Forliuiẽsis, quàm pri
mum maturescere cœperunt, alicubi succisis, id bellum in amicam urbem negligere ui-
debat. Sed quũ socios belli populos, ut in Philippũ mitterent instare intellexisset, solito
acrius bellũ instituit. Assuefactos nãq; leuibus prælijs decertare Forliuienses, paruis ui-
ctorijs de industria præmissis, adeo audaces reddidit, ut nunquã lacessiti se intra mœnia
cõtinerent. Et cõstituta cum militibus suis die, cœpto ad portam quà itur Rauennam, le

ui primum

A ui primū certamine,in effusum sine ordine populum tantis incubuit totius legionis uiri bus,ut fracti fugatiq; Forolíuienses,qui posteriores exeundo fuerant, primi intra portā præcipites se proriperent,cæteri quos maior audacia , aut casus in pugnā lōge duxisset, porta à custodibus de immixto cū fugientibus ciuibus hoste timentibus clausa, per fossas in urbē redierint enatantes. Eorum tñ nonnulli altis fossarum aquis enecti , plurimi ab Sfortianis intercepti fuerunt . Factumq; est accepta diei illius clade , ut ciues paulo post de urbe pōtifici dedenda,& tyranno eijciendo cum Sfortia cōuenerint.Cōditionibus itaq; quas inuicē tractauerant à pontifice concessis, Antonium sub ipsis Iulij idibus captū,ciues eiecerunt,& urbem pontifici reddiderunt.Tum Venetis Florentinisq; summo petentibus studio,pōtifex Franciscum Sfortiam ad Poltranum agri Bononiensis ui cum cum legione iussit se conferre.Et hinc Philippo necessitatē ostētans, qua cōpellesset Sfortiam cōtra se dimittere,hinc socios populos cōmonefaciens, parum profuturā, in quibus tantopere fiderent Sfortiæ legionem,utrosq; ad pacem perducere contende-
B bat.Et tñ interea postquā omnis parebat Romandiola, Cunij comites Lugo statuit eijcere oppido,unde multis dudum ea prouincia malis fuerat agitata.Conducto ad sua & ecclesiæ stipendia Petro Ianpaulo, Vrsino in Parmensi agro tūc agente, ei muneri præfectus est Baldasar Offidanus, qui homo nouus ob nauatā egregie operam seruāda,qđ superiore ostendimus loco,Romanæ urbis arce Adriani mole erat pōtifici gratissimus, ut nihil esset tā arduū,quin is cōficeret intercessor. Quamobrē repentino elatus fauore, magnarumq; gerendarū rerum cupiditate ardens,quicquid equitatus peditatusq; pontifici in Romandiola erat,quicquid etiā tyrocinij ꝓuincia mittere potuit, eò contraxit, nec difficile fuit eijcere destitutos omniū præsidio adolescentes.Lugo recepto, & Baldasare Bononiā reuerso literas patriarcha laureatas pōtifici misit, qđ Præneste cū agro opinione celerius recepisset. Id uero factū est ob ingentē quā æstas illa habuit siccitatē, fontibus qui aquis antea redundare cōsueuissent Romanæ in regionis,sed magis in Præneste mōtibus arefactis.Potitus ciuitate patriarcha,miserando & omnibus Italici nomi
C nis amatoribus molestissimo illius desæuit excidio.Populo etenim cum rebus Romam migrare iusso,&mœnibus primo plerisq; in locis funditus dirutis,potestatē omnibus fecit quæcunq; siue supellectilis,siue materiei ædificiorū uellent infra diē septimā exportandi,quo elapso termino quicquid erat residui mœniū, ac urbē arcemq; ab imis sustulit fundamentis.Pacata ubiq; Romandiola, quū nihil esset in quo Baldasar crescenti indies erga se pontificis gratia facilius abuti posset,periculosissimū ecclesiæ malo uir ingenio facinus est aggressus.Nouerat pōtificē post recuperatas Romādiolæ urbes,post restitutā alibi rem ecclesiasticam,nihil æque ardēter cupere,q̄ Picenum,& alia iuris ecclesiastici,quæ Sfortia occupasset,loca recipere.Itaq; illum iussa,ut ostēdimus apud Poltranū expectantē interficere,aut eius delere exercitum meditatus, multiplices struxit insidias.Distat octauo ab urbe Bononia miliario Poltranus pōs ligneus , paruā Rheni fluminis partē manufacto canali deriuatam, quæ nauigia Ferrariā perferat iūgens . Quem quia agrestiū commodis inseruiat,ne uiatoribus prędonibusq; iniussu magistratuum ur
D bis pateat,turris paruo circundata promurio communit.Quum itaq; consuesset Sfortia post meridionale tēpus,quādo turris eum obumbraret pontem,subtus labentium aquarū cursu delectatus, uarijs in ipso ludis cōmilitones oblectare , duos in arcem Baldasar immittit sagittarios,certo ictu quæcunq; destinassent petere cōsuetos,qui die ab se constituta illū de sagittaria turris rimula incautū cōfodiant , ipse interea expeditionē in ecclesiæ uicarios Fauentinū Pisaurensem, Vrbinatēq;,qui debita pōtifici tributa pendere distulissent,parare simulans, quantascunq; potest copias apud Butrium agri Bononiensis castellū,eo cōsilio cōtraxit,ut si Sfortia ictu sagittæ occubuisset, illius copias ab iniuria prouinciæ & à Piceni præsidio ꝓhiberet.Quod autē eiusmodi consilia aut palam fieri posse,aut aliter ex sentētia non successura addubitauerit, uiribus postea eadē intētatu sus,sese copijs quacunq; posset munire statuit.Perpulitq; pōtificē, ut à Philippo Mediolanensium duce,Piccininum post solutam dudum Albignani obsidionem,cum legione apud Parmā habentem sub incerta causa auxilio postularet. Fuit uero ea Baldasaris leuitas,ut qui cuperet in illa suæ magnitudinis innouitate, oēs intelligere , nihil esse tā arduum,quod non sibi cōmitteret pontifex,iactando,minandoq;,& multa de se pollicens

do rē fecerit emanare, & tn̄ nihilosecius ac si omnia summa ac necessaria texisset simulati E one, Butrium se contulerat, facinus impleturus. Tum Sfortia qui aliquot ante diebus à pontis accessu abstinuisset, mutatis à Poltrano castris duobus & ipse passuum millibus apud Butrium constitit. Id quum uidisset Baldasar, siue ut maiorem confidentiam ostentaret, seu quod in castello obsideri ueritus fuerit, in Richardinam rus oppido propinquum ad eam partem quæ à Sfortiæ copijs erat remotior se recepit, & unica per quam equiti pareret accessus uia, obicibus tanquam se inscio à calonibus muniri iussa, sese in cāpis ramdiu statuit continere, quoad Piccininus adesse iussus, aut ueniret aut petitum mitteret equitatum. Postera die Sfortia compertum habens, nuncium militem notissimū, qui sub Petro Ianpaulo Vrsino pontifici militaret, accersitum Piccinini copias accessisse, statuit non esse diutius expectandum, & structa acie impetu facto obicem momento disrupit, obuiosq; fugauit. Conuocantem uero suos & in aciem tumultuarie educētem Sigismundum Pandulfum Malatestam, qui & ipse in ea Baldasaris expeditione militaret ecclesiæ, Sfortia ut à prælio abstineret, si cohortem cuperet fore saluam admonuit: F quo in rerum subito turbine, Baldasar minarum & factæ ingentis de se spei immemor, oppidum ingressus, armis & militari sagulo abiectis, sub fœmellæ inopis omni ut ratus erat suspicione cariture, lectulo delituit. Sed Sfortia quàmprimum fusis copijs, Baldasarem in oppidum confugisse audiuit, capram agrestium multitudinem perduxit ad portas, oppidanosq; nisi perfugam redderent, extrema quæq; comminatus perpulit, eductū è latebris Baldasarem exhibere, quem Cutignolam perductum, quæstionibus subiectū, quæcunque machinatus esset, fateri coegit. Perniciosam eam rem pontifici fore suspicatum est, cunctis timentibus, Sfortiam iniuriæ atrocitate furentem rabidumq; die illa portis Bononiæ signa inferre: quod quidem si facere perrexisset, soporatus Antonij Bentiuolij mortis, cuius Baldasar autor fuisset & minister, dolor recruduisset: & rerum nouarum cupidi, quibus semper abundare solita ea ciuitas, tunc maxime redundabat, quæq; asperrima intentassent: tanti efficacia sunt mali perditorum hominum cōsilia, quę principum opes, sæpius quàm hostis euertunt. Cōtinuit uero impetum animi Sfortia, & Hermolao Donato Venetiarum patritio, qui quum reipublicæ apud pontificem esset orator, ad eum se contulit, hortante, nihil asperius de Baldasare tunc statuere: & in Picenū G sine aliqua rerum innouatione redire consensit. Apud Genuam interea res sine insigni facinore aliquo, Thomæ nouo duci prospere cesserant. Nam leuato Piccinini obsidione Albignano, & si ex melioribus oppidanis quædam agri Genuensis in Philippi ditione perseuerabant, nullo tamen in loco bellum gerebatur, quod pontifex pacem constituere confisus, inducias partibus ultrò assentientibus indixisset. Tria erant, ut longe supra exposuimus, Genuensis Riperiæ orientalis castella, in Alfonsi regis Arragonū potestate. Quorum Veneris portum, munitissimæ arcis eminētia, & portus nobilitate præstantius, noctu cum militibus decem clàm ingressis, Carmadinas peregrinus quum singulos Fregosis studiosos, ni oppidani, apud quem latebat, domum accitos, arma rapere iussisset, inferiores oppidi partes, ad auroram recepit: & publicis locis, quæ Arragonensis obtinebat expugnatis, subiecta arci & eminentioribus oppidi partibus loca, per quę H ad inferiora descensus patet, repagulis firmauit. Est autē arx illa in uetustissimi Veneris templi, unde oppidum habet nomen, muris, sancti Petri castellum uocāt, summo editissimi montis cacumine sita, si fames & custodum perfidia absint, nulla expugnabilis uiolentia. Quamobrē recuperandi per illam oppidi spe adductus Piccininus, siue quod rupta ab Genuēsi, qui Arragonensem lęsisset induciarū fœdera existimauerit, siue illa rūpere nō multi ipse fecerit, ex agro Parmensi mouens, in Ligusticos Lunēsis Riperiæ orientalis duxit: sed quū asperos ascensu mōtes, portū Veneris ad Septentrionem claudentes, quos peditatu muniros reperit, superare difficile nimis atq; impossibile intelligeret, conuersis retro signis, Sarzanam obsidere perrexit: quā collapsis uetustate muris populoq; infrequentissimā, & nullo munitam præsidio, cepit. Arcem uero Sarzanellum appellant, in quo Thomas Fregosius maximas seruaret opes, qđ difficilimi aditus montem incubāt, & turritis munitur altissimis mœnibus, nec oppugnare quidem aggressus est, sed ad uicina conuersus loca, Castro nouo prædæ exposito, alia quotquot ea habet Riperia cepit castella. Exinde Lucam se cōtulit, compulsisq; Lucēsibus, pacem quæ sibi

A esset cum Florentinis rumpere, nonnulla cepit de Pisanis castella. Tūc sociæ respublicæ Franciscum Sphortiam è Piceno accitum Pisas miserunt. Simulabat uero & famam passim dissem inabat Piccininus, sese qui Alfonso Aragonum regi præsidiū afferre intenderet, Arnum transire dispositum, & Sphortiā uerbis contemnens, qui ulteriorem asseruaret fluminis ripā, nulla ui hominū, nulla aquarū altitudine, nullis riparum, nullis aggerum munitionibus, transitu cum uellet prohiberi posse iactabat. In ea transeundi simulatione menses duos uersatus, cum capta in hostili agro & finitima Lucensium castella cō meatus quantum satis esset militibus & pabuli equis subministrare nequirent, lōgius ab Arno recedens, ad cultiora Lucensium suburbia duxit, ibiq; per hyemē, partim in mappalibus, partim sub diuo tamdiu continuit legionē, ut arescentibus bruma pascuis quibusq; etiam uliginibus, unde aliquandiu pabulum quæsiuisset, cōgestisq; apud agrestes alendo pecori stramentis ubiq; deficientibus, olearū folijs ramusculisq; equos & iumenta coacti fuerint substentare. Adduxerat autē in admirationem multos, tanta illum hye

B mandi austeritate contra suos & ætatis nostræ mores usum esse, nulla præsertim rei cuiuspiam apparente causa, quamobrem duriore uti debuerit militiæ disciplina. Tandē facti apud Genuam motus, quid in ea esset simulatione molitus docuerunt. Baptista nāq; Fregosius, Thomæ ducis frater, affectatæ tyrannidis libidine impulsus, cū Philippo duce pridem tractauerat, ut quamprimum ipse, quod cum amicis agnatisq; diceret constituisse ducatum Genuæ occupasset, adesset sibi præsidio Piccininus. Vere itaq; nouo, cū Thomas dux diui Dominici templum per diem solennem adisset, ingressus nullo renitē te palatiū Baptista, sese ducem à militibus adstantibusq; qui acciti conuenerant ciuibus, salutari iussit. Id cum intellexisset Thomas, ciuium amicorum & agnatorum qui accurrerant frequenti stipatus cœtu, quid sibi faciundum illi censerent rogat: quibus ad arma, ut fieri cœptum erat, arripienda currendum, & amentem perditumq; Baptistam capite plectendum dicentibus: quin potius respondit ille, Ducatu me abdicare, quàm sangui-

C nem fraternum fundere patiar: tandem Baptista à ciuibus eiecto, Thomas maiote quàm unquam antea consensu dux acclamatur, & Baptista donatus impunitate quocunq; animum inducat ire permittitur. Eum Baptistæ motum cum fieri deberet exploratū habēs Piccininus, magnis confectis itineribus ad proxima Genuæ loca Nouiumq; perrexit, ubi multos frustra moratus est dies, & tunc Sphortia ductis trans Arnum copijs, cum perdita de Pisanis recuperasset, Lucensem populatus est agrum. Interea dum tantis ostentationibus tantisq; ducis Mediolani & sociorū populorū impensis, hinc Piccininus, inde Sphortia ingentes stipendiorū cum tempore terunt opes, neq; aliquod, ut ostendimus, patrant facinus memoratu dignū, paribus item tumoribus rex Aragonum & patriarcha cum regni populos atterunt, tum pauca eorū dignitatibus digna gerunt facinora. Receptā nanq; euersaq; Prænestē patriarcha in Aquilanos eo duxit consilio, ut cum eam ciuitatem ab Frācisci Piccinini, Minicutij, Aquilani & Riccij Monteclarēsis, Aragonesiū militantiū oppressione liberaret, tum maxime hostem repellendo alienis sumptibus aleret legionem: hostibus itaq; e uestigio repulsis, Amatricem est profectus, in quod oppidum

D se Franciscus receperat Piccininus, eiusq; agro ferro igniq; uastato Piccininum per fugam montium cautesq; præcipitem actū, intra Montisregalis mœnia confugere coegit. Quē cum diutius obsideri asperitas locorum prohiberet, eo relicto, & tamen agro Regalium prius uastato, cōtra Minicutium Ricciumq; duxit, quos in Theatino oppido clausos cū tridui obsidione nequiuisset capere, Aquilam est reuersus, ubi tributo exegit pro allato præsidio imperata, & Corbarium delatus Marsorum castellū, illud ui expugnatum, diripuit, incendit: inde ex aspertimis Æquicolorum quondā montibus descendens in Marsorum loca, partim Riccio, partim comiti Alberti subiecta duxit, & admotis Andriæ castris cū oppidanos nihil hostile timentes reperisset incautos, omniumq; bello necessario rū imparatos, oppidum ui expugnatum direptumq; ferro & incendio lacerauit. Omnib. exinde Alberēsiū castellis partim ui, partim metu receptis, Atinati oppido est potitus, ex cuius saltu & Cassinēsi octo passuū millibus distante, natura munitissimis, securus patet in ueteres Campanos & Apuliæ regnum trāsitus. His auditis Aquinates Apinatesq; Riccio rebellantes in potestatem uenere. Cumq; omnia in circuitu paterent, Germanū Casinensis saltus oppidū se contulit, & dimissis per abbatiæ castella militib. multas intra

Vu 4 quin-

quindecim dies quibus illic est moratus,in agrũ Gaietanũ incursiones fieri curauit. Nec E
dubiũ apparebat,quin erectis in accessus sui spẽ regnicolis,Arragonensiq; rege,cui mul
tò minores essent copiæ,territo,facile illi fuerit uictoria potiri,siue tamen ut Gallũ regẽ
Renatũ,cui pontifex regnũ asserere promisisset,postea conquestũ constat, id regnũ pa-
triarcha tunc recipere noluerit,siue commeatus & pabuli inopia,ut ipse præ se tulit com
pulsus fuerit,sublatis cõtrà ac omnes rebantur signis, Romã rediјt. Cumq; per totã,quę
secuta est,hyemẽ distributo in capita sale,pecunias inde ex uariјs quotquot potuit exa-
ctionibus ex urbe ac earũ regionũ locis contraxisset,multorũ mensiũ stipendio iuuit ex
ercitum,& motis sub ipsis kalendis Maiј signis aliã in Apulię regnũ iniјt profectionem.
Castris itaq; ad Pontiũ Ptolemæi Sublacensis castellũ firmatis,cum illud recepisset, ob-
sessum & aliquot diebus frustra oppugnatũ Ciperatũ,qui saltus est natura soli munitissi
mus,relinquens,Lirim fluuium,Garlianum uocant,ponte iunxit, & traducto per illum
exercitu apud Agneliũ Casinensis agri castellũ cum exercitu substitit,iussitq; exercitum
cõmeatus in octauam diem necessarios cõparare:quòd autẽ per furculas Venafrinas sal F
tum cæteris difficiliorẽ sibi esset transeundum , Angelũ Ronchonem cum peditatu cui
præerat,nocte intempesta præmisit,qui saltu occupato, Arragonensis peditatũ eadẽ de
causa præmissum , paruo temporis interuallo præuenit , Castris postero die ad Venafrũ
positis,patriarcha cũ id oppidũ hostili præsidio munitũ uidisset progressus,Aliphas ob-
sidere perrexit:quo oppido per fœdera recepto,Pedemontẽ munitissimũ natura soli op
pidũ obsedit: apud quod edita primo die atroci pugna,ad centum ex oppidanis interce
ptis grauiterq; sauciјs,inferior oppidi pars capta ac prædæ fuit exposita.Postera die cum
oppidani captiuorũ salutẽ libertatemq; pacti,deditionem fecissent, patriarcha motis ca
stris ad molas Capuæ duxit,tertio ab urbe miliario distantes. Vbi tres moratus est dies,
& cõmeatu omnino deficiente,missis turmis quæ hostẽ Capua in prælium euocarẽt, cũ
nullus exisset per Caiaciã progressus Vulturnũ traiecit exercitũ, & castris apud Aceras
positis,postridie sexcentis equitibus cataphractis phaleratisq; comitatus,ingenti pom-
pa Neapolim est ingressus,quẽ Isabelis regina muliebri item pompa excepit regio appa G
ratu.Cumq; triduo multa discordes collocuti essent, in castra reuersus,tertia quæ secuta
est die,ad mœnia Capuæ acie structa duxit.Sed cum facta pugnãdi potestate,Alfonsum
regem uidisset sese mœnibus continere,inde profectus apud Auersam constitit,&poste
ra die cum sese illi iunxissent copiæ, quas Iacobus Caudola misit, positis contra Sarculũ
castris,oppidoq; paucorũ dierũ oppugnatione potitus , illud prædæ expositũ cõbussit,
areẽ uero munitionibus circunductis obsedit.Interea princeps Tarentinus, qui Arrago
nensis partiũ esset,cum equitibus mille quingentis, peditibus octingentis ad Fusculen-
sem delatus agrũ,duodecimo ad Sarculũ , & quarto ad Beneuentũ miliario in Sabbatiј
fluminis ripis castra posuit,fossa & uallo attentius communita. Riccius uero & Ioannes
Vintimiliensis cum maiore Arragonensis copiarũ parte ad Tochũ oppidũ tribus ab Sar
culo distans passuũ millibus consederunt,eo consilio ut obsessa hinc à principe , inde ab
ipsis uia,quæ à Beneuento Sarculũ ducit patriarchæ exercitum intercluderent cõmea-
tu.Ea compertũ habens patriarcha,calones sui consiliј ignaros misit,cum paruo ut con- H
sueuerant præsidio Beneuentũ,curauitq; turmas quatuor subsequi auxilio primis,si ali-
quis fieret impetus affuturas,ipse structã in castris reliqui exercitus aciẽ continebat.Ca-
lonibus cæterisq; qui Beneuentũ iuerant cum onere redeuntibus quamprimũ porta e-
gressi sunt,eos impetiјt princeps,omnibusq; iumentis cum cõmeatu captis , primã quæ
illis præsidio data erat turmã,frustra repugnantẽ cœperat dissipare,cũ sese ex insidiјs pro
rumpentes ecclesiasticorũ turmæ,insultu post terga facto impeditã præda & nullo coercitã
ordine dissiparunt principis legionẽ. Constiterant è regione Riccius, Ioannesq; cũ tur-
mis in aciẽ expeditis,facillimumq; illis fuisset laboranti principi opem ferre,nisi ex colle
quẽ insederant,patriarcham item suos in acie uidissent cõtinere . Profuit tamen principi
multitudo:amisso nanq; maiori ex parte peditatu,prędaq; quam fecerat relicta,sese ex fu
ga colligens,paruã equitatus partẽ amisit.Ea uictoria audacior factus patriarcha, æquis
quas prius denegasset conditionibus arcis Sarculi pręfecto concessis, signa intempestæ
noctis silẽtio moueri iussit,& mane prius à principis militibus castra cõtulisse castris est
uisus,q̃ eum mouisse habuerint exploratũ.Tunc princeps dispositis ocyus in castrorum

circuitu

circuitu stationibus, cum expeditis quibusq; militibus in opposita hostium castris parte
A structam tenuit aciē. Sed patriarcha Caudolanos, quorum opera plurimum die illa usus
est, cum suis militibus in præliū urgēte, suos item principes quin undiq; irruerent nequi-
uit continere. Tracta est in multū diei uaria eiusmodi pugna. Tandem princeps dum la-
borantibus in uineto furibundus properat, equo sarmentis per Augusti quæ tunc erant
Nonas tenacibus irretito prostratoq; delapsus est captus, & turma quæ illum hostib. eri-
pere contendebat intercepta, sese cæteri intra castra præcipites recepere. Illatis tamen si
gnis patriarcha munitiōes uiribus irrumpere conabat̄, sed Gabriel Vrsinus, casu fratris
territus, de Cumana erumpens porta, amissis maiori ex parte impedimentis legionē ser
uauit. Oblata est diei illius facinore facultas patriarchæ regni Apuliæ, quod tantopere
concupisset pontifex, tantaq; quæsisset impensa potiundi, si modo quibus ad eam diem
usus esset amicos retinere, & principē cum multis quos haberet sui studiosos, ad beneuo
lentiam allicere uoluisset. Sed cum principē maiore q̄ cōsueuisset hostes amplexus esset
B comitate, Iacobum Caudolā acerrimas cum illo exercentē inimicitias abalienauit: prin-
cipi etenim honeste primis diebus habito, & subito ad propria dimisso, iussit ut copias
quas posset contrahere, primo quoq; tempore ad sua perduceret castra, quarum copiarū
adiumento regni reliquias conficere confidebat. Caudola autem ad colloquium uoca-
to præmisit, qui sese ea ratione principem illæsum intactumq; diceret emisisse, ut cæteri,
quos id regnum haberet plurimos, tyranni illius exemplo allecti, faciliores subijci redde
sentur. Tantum uero abfuit, ut Iacobus ira & odio in illum concitus accesserit, quòd suis
cōmilitonibus qui egregiam in eo prælio præstitissent operā reuocatis, ipse in munitis
natura locis exercitum continebat. Acceptis uictoriæ illius literis pontifex Romanus,
patriarcham contra concilij Basiliensis decreta, quę tunc primo cœpit spernere, cardina
lem sub titulo sancti Laurentij in Lucina creauit. Sed is cui exinde Florētino fuit cogno
mentum, postea Caudolæ, ut ostendimus, subsidio destitutus, nec aliqua ex parte princi-
pis fauore adiutus, minora q̄ unquam antea in sequēti autumno gessit facinora, adeo ut
C Alfonsus rex qui sese oppidis continere prius consueuisset, uarios quandoq; in illum im
petus facere sit ausus. Tandem hyeme media, cardinalis ipse, Salernū cuius ciuitatis po-
pulus ferè omnis ad proxima cōmigrasset, cuiusq; arcem munitissimā Arragonēsis præ
sidio tenebat, ingressus est. Id cōpertum habens rex cum exercitu q̄ potuit paratissimo
profectus, saltibus in circuitu occupatis, commeatu illum undiq; intercludit. Nec erat re
medij quicquam reliquum, quin cardinalis in uacua ciuitate obsessus cum legione in rè
gis fieret potestatē. Tum qui ad eam diem nulla moderatione adhibita, Caudolam inimi
cissimis uocibus fuisset insecutus, nuncios ad regem misit, sese qui pacis in regno consti-
tuendæ gratia aduenerit, sed prius perfidum Caudolam tollere, q̄ regem ipsum exaudi-
re in animum induxisset, eò loci perductum, accederet inducijs rex, quibus constitutis
Caudolaq; sublato (nam eius rei magnā facilitatem eiusmodi induciæ exhiberent) fore
ut se intercessore pontifex omissa inani regis Gallici expectatione, regnum illi afferat, tā
tis periculis laboribusq; quæsitum. Inducijs summo cōsensu perscriptis excedens Saler-
D no cardinalis comperit Iacobum Caudolam, quòd ægre tulisset Arragonensem ea auge
ri uictoria, sibi pręsidio aduenientē, haud longè cum copijs substitisse, paucorūq; interie
ctu dierū cum regē cardinalis à fœderib. discessisse diceret, q̄ ecclesię studiosos in sua fœ
dera cōpulisset, nō solum redijt cum Caudola in gratiā, sed eò inter ipsos amicitiarum est
peruentum, ut regē fraude dolis' ue cōstituerint opprimendū. Cum tamen hæc missis no
cte ultrò citroq; nuncijs occulte agerentur, minabatur, & præ se ferebat interdiu cardina
lis sese unico Caudolæ excidio animū adiecisse. Per noctē itaq; Christianis sacratissimā
natalitiorū Christi mouens cum copijs de prima uigilia cardinalis, Caudolā medio itine
re expectauit, quo licet cōstituto tardius ueniente, ambo de quarta uigilia sunt profecti.
Fuerat uerò consilium, si noctu impetum facere potuissent, regem dormientem cum co
pijs intercipere. Sed cū lux eos in itinere detexisset, & præmissos à Caudola leuis armatu
ræ milites, ex faucibus uallis unde in castra regis rem diuinā faciētis impetum fieri opor
teret, conspicati essent nōnulli milites regij, ad arma est conclamatū: neq; auulsis derepē
te signis tentorijsq; & omnibus in fugam conuersis, inde prius potuit rex mouere, q̄ ho
stes irruerent furibundi. Et tamen amissis impedimentis, quorū preciosiora fuerūt sacris

deputata, rapido aufugiens cursu, legionem Capuam reduxit incolumem. Quam uero E
subitam & absq; honesti tatione inierant duces amicitiam, ilico lacerarunt. Digressi nãq;
die illa cardinalis ad Sarculum, Caudola Neapolim uersus legiones duxere. Paruo post
tempore circum ea loca moratus cardinalis cum regem metuens propinquum nihil in-
tentare auderet, ad superum mare duxit, & Tranum urbem, cuius arx pontificis pręsidio
tenebatur, recipere statuit. Sed oppidani Arragonẽsium præsidio adiuti, arcem munitio
nibus circunductis claudentes, omnes illius conatus irritos reddiderunt.

BLONDI FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLI-natione Romani imperij, Decadis tertiæ, Liber octauus.

IN EA quam instituimus diuersarũ inter se Italiæ rerũ narratione, ni
hil est operosius, q̃ cum gesta in regione una scribere aggressi fueri-
mus, ita dicẽdi cursum moderari, ut eodẽ tempore, alibi gestorum ra F
tio habita uideat̃. Cardinale etenĩ Florẽtino ad eã, de qua diximus,
difficultatẽ in Apulis perducto, maioribus item curis Romanus põ
tifex angebatur. Nã cũ multa in eam à Basiliensi concilio essent intẽ
tata, quib. refellendis alio concilio opus esse uiderer̃, cõcilium illud
Ferrariã transtulit, ad quod inchoandũ est profectus. Expecta uit in-
terea princi pẽ Tarentinũ cardinalis, cuius adiumento oppidanorũ præsidijq; uires fran
gere, & munitiones superare sperasset, sed cum diutius ille q̃ promisisset tardaret aduen
tum, intereaq; Alfonsus rex contra ducturus copias diceret̃, sibi timens cardinalis exer-
citu apud Vigilias, curæ Laurenrij Attenduli Romano pontifici studentis dimisso, trire
mem cõscendit ueternosam ex traiecto in prima quæ oblata est tẽpestate Adriatico, se-
cundum littora Dalmatiæ & Liburniæ, Venetias & inde Ferratiã ad pontificẽ se contu-
lit. Per ea etiã tempora Renatus rex Gallicus carcere ducis Burgundiæ, in quo multos
egisset annos, liberatus, classis quã apud Genuam cõparauerat præsidio fretus, Neapo-
lim accessit, & Iacobus Caudola dimissotũ à cardinali Florẽtino in Apulia equitũ queq; G
optimũ seligens, copias auxit, acciuitq; Neapolim Renatus Michelettum Attendulum
mille equitum ductorem, qui proximo triennio Calabros in fide continuisset, ut tãtis co
pijs terra mariq; coactis, apparuerit regnum Neapolitanum in noui regis potestatẽ reda
ctum iri, futurumq; ut tantorum quæ illud afflixerant, malorum finis eo in tempore uide
retur. Sed eius item regis ductu, quemadmodũ priori tẽpore, afflicta sunt potius multa,
q̃ aliqua fuerint restaurata. Receptis nanq; à Malphitanæ regionis maritimæ castellis,
quæ in Arragonensis potestate paruo fuerant tempore, classem Genuenses teduxerunt,
& Tarentino principe ad partes Arragonensis reuerso, paria, & eo populis perniciosio-
ra, partis utriusq; fuerũt arma. Breues hactenus si temporis prolixitatem attendimus, &
longi sermone pro parua rerum dignitate fuimus, dum hinc Romanæ ecclesiæ, hinc re-
gum duorũ uiribus gesta recensuimus, quæ dimidiã opum, dimidiamq; populorum Ita-
liæ partẽ atterunt. Pari item forma temporis & facinorũ habenda est ratio recensendis, H
quæ affligendo, quod est Italiæ reliquum, regio potentatu, hinc Philippus Mediolanen
sium dux, inde populi Venetus & Florentinus gerunt. Ingressus Lucensem agrũ Franci
scus Sphortia, prius omnia, excepto quod in Apẽnino est Castellione, cepit illius castel
la, q̃ Nicolaus Piccininus spe motuũ, quos in Genua cõcitari sperasset, usquequaq; desti
tutus reuertetet præsidium Lucensibus allaturus. Postquam uero in agrum Parmensem
reduxit copias patandis commeatibus, quos per inimica iturus loca secum deferret, qui
busq; obsessam iuuaret ciuitatem longiusculam traxit moram. Nam cum frumenta in a-
gris, partim herbescentia equorum pabulo succidissent Sphortiani milites, partim matu
ra abstulissent, ea de causa coacti uastatores. Laborabat fame ciuitas Luca, cuius obsessæ
partis Florentini singula opposuerunt castella, ut in ea statione deputati milites, cũ illa
seruarent, tum prohiberent exitu oppidanos. Vnde ad eam rerum tenuitatem redacti
erant Lucenses, ut amissis frumentis, cum neq; ligna, neque autumno uuas, neq; interea
quicquam equis pabulo futurũ importare potuissent, Philippo deditissimi ciues, & Mo
retus Nazareus, quã primis belli temporibus à Philippo missus, turmæ unius equestris
trecen

A trecentorumq; peditum præsidio ciuitatem tenebat, de ea dedenda sæpenumero cogitauerint. Sustentabat uero illos Piccinini spes, quē per dies singulos expectarēt: quanq; asseruerunt disseminaruntq; per Italiā Florentini, Venetos, cū uerbis publice, tum priuatim literis Lucenses ut bono animo essent, neq; desperantes se Florentinos submitterēt exhortatos fuisse. Exierant eñ priusq; adeo dura obsidione ciuitas premeret, iurecōsulti duo, populi oratores, qui pontificē Romanū, Philippū Mediolani ducem, Venetos, & ipsos Florentinos adeuntes, opem, subsidiū, fœdera, pacē ubiq; enixius implorabant. Nec eis oratoribus, ut postea est compertū, facultas deerat, quęcunq; resciissent scribi digna magistratibus per epistolas nunciandi. Parato cōmeatu Piccininus montana Lucēsis regionis loca, Pontremulū Sarzanamq; interiacentia est ingressus. Tenebat uero saltus oēs præsidio Sphortia, & si qui essent humiliores in ea montiū asperitate colles, per quos aditū hostibus patere suspicaretur, eos fossa intercisos latissima custodibusq; adhibitis cōmuniuit. Recepit tñ Piccininus nōnulla paucis habitata colonis castella. Sed cū
B Bergam munitissimū natura loci oppidū obsideret, neq; aut castra muniisset, aut solita disciplina contineret exercitū, quoniam triginta passuum millibus ab Sphortia, collibus riuisq; primis interiacentibus, remotus nihil timeret, parum absuit, quin cladem acciperet maximam. Missus nanq; ab Sphortia cum leuis armaturæ peditatu, Petrus Brunorius cēturio fortissimus, cum obsessos noctu de accessu suo fecisset certiores, hinc mane sub solis exortū, hostes nihil suspicatos aggressus, omniū castrorum multitudinem, eos latrocinatum aduenisse ratam, in se cōuertit: inde oppidani effuso agmine erūpentes, quicquid erat militū circa inermem Piccininum, arma corripere coegerūt. Petro aūt acrius instante, conuersi in fugam, qui accurrerant inermes omnē territauere exercitū, ut sine classici signo, aut Piccinini imperio signa multi exercitumq; intrepidi deseruerint: forte erat die illa stationis castrorū à Piccinino dispositæ ductor Lodouicus Gonzaga adolescēs, marchionis Mantuani filius, quē genitor Philippi stipendia se inscio secutum, quocunq; le-
C gum rigore poterat, successionis & hæreditatis iure priuauerat. Is ruentib. in dissipata castra Brunorio oppidanisq; obuius, consertoq; prælio saucius, cū paucis captus fuit. Piccinino autē medijs castris, quo in loco prætorium habere consueuisset, suos classico & sublatis ex more signis cōuocante, tantus est factus armatorū concursus, ut suis diffisi uirib. Sphortiani direptis, quæ ad manū erāt impedimētis, sese in editiora oppido subiecta receperint. Secessit tamē cū legiōe Piccininus, & Brunorius relicto oppidanis præsidio, Lodouicum perduxit ad Sphortiā. Instabant eo tempore apud Florentinos Veneti, ut postquam ager Lucensis in eorū potestatem uenerat, & saltibus in circuitu munitis peditatu, nihil spei obsessis erat reliquum, quo minus fame confecti deditionem facere cogerentur, dimitterent Sphortiam, cui in Transpadanam regionē delato, omnes suas subijcerent copias, ut Abduam fluuium, quod facillimum crederent futurum traijcientes, Philippum de agro Mediolanensi tutando, certare compellerent. Ei quam dicta de causa Veneti miserant legationi respondentes Florentini, & si magnas prætēderint difficultates, quib. ab dimittendo Sphortia iuste absterrerentur, id tamē Sphortiæ arbitrio relin-
D quere ostendebant. Is uero ab eadem legatione de traijciendo admonitus, nō æquū esse respondit, ut cum paria ab utrisq; populis acciperet stipendia, uni pareret altero renitente. Rebus per eas ambages diu protractis, Veneti qui audissent Florentinos propalam queri, illā Sphortiæ Hetruria abducendi quæ fieret instantiā, eò solum tendere, ut Lucēses obsidione leuati, uires resumerēt, aliquid intentare statuerūt, cuius facinoris argumēto intelligerent Florentini Venetā gentem quæ belli prolixitatem odisset, eam illius gerendi rationem instituisse, ut bellorū satietatem fastidiumq; Philippum capere facerent coactum de patriæ penatumq; custodia cogitare. Cum itaq; staret eis sententia nihil frāgendis Philippi opibus æque idoneum, q̃ si opulentissimum Mediolanensem agrū, unde neruos ille potentatus sui pecunias contraheret, incursationibus latrocinijsq; uastarent, Abduā quà is fluuius ad Bergomēsem pertinet agrum, ponte iungere statuerūt, ut castello in ulteriori fluminis ripa excitato potestas fieret Mediolanū usq; copias immittendi. Itaq; materia in ualle Martinensium clàm parata marchionem Mantuanum generalem copiarum præfectum eò noctu ducere curauerunt. Præmissus tamen est cum prima acie Gata, ex cuius ingenio pons fuerat institutus, qui uadato per noctem natantib.

equis amne, cum lintribus quas plaustris cōportarat, pedites traiecissent, faciendo ponti B carris aducto intentissimus insistebat. Incōmodo aūt fuere maximo nocturni imbres, quos imis sub Alpibus immodice effusos nequaq̄ nō sensit exercitus. Sed cum de quarta uigilia Larius lacus illis subito intumuisset, auctus inde ad aurorā Abdua fluuius trāsuectas cum Gata cohortes reliqui exercitus præsidio reddidit destitutas, q̄ lintriū in ea amnis rapiditate nullus fuit usus, & tranantes temerario ausu equites uorticibus sunt absorpti. Sole interim exorto cum proximæ regionis agrestes montani Brigantienses eas hostiū cohortes traiecisse, cæteros è regione transeundo intentos conspicati, accitis Loisii Seuerinatis militibus, in ea regione hyberna ducentibus accurrissent, tamdiu impetū sustinuit Gata, quousq; ruentes in uada milites enatassent. Omnibus tn̄ ab hostis gladio ereptis, cum plurimos ulteriorē ripam saluos attigisse, quosdam a quis absorptos esse cerneret, suis qui secum hosti resistebāt præmissis ultimus adnatauit. Frustrati ea transmittēdi spe Veneti, postq̄ sopitū renouauerant bellum, iubent Mantuanū, Abduensis glareæ subiecta Philippo oppida oppugnare. Quæ cum Piccinino renunciata essent, ex Lunensi Ligustica regione mouens, quartis castris ad Padum duxit, & cum diem unam traijciēdo exercitu consumpsisset, tertia quæ secuta est, in conspectū hostibus accessit. Veneti autem milites illius aduentum habentes exploratū, in locis ad eam partem palustribus, qua hosti unicus esset accessus, sese cōtinuerunt, unde nec pugnādi copiā neq; impetum facere potuissent. Siue tamen pudor, siue pabuli coegerit inopia, mutatis ad octauā diē castris, apud Bulgheriam Bergomensiū consedere. Eos lōgo circuitu per montana Bergomensiū, tertia insecutus die Piccininus, intra castellū pontis ad Olliū egit præcipites, quingentis carris quos deferendis exercitus impedimentis deputatos habebāt, cū commeatibus interceptis. Inde in agrū Bergomensem ducens, pleraq; ad eam partem sita cepit de Bergomēsibus castella. Tum Veneti rebus in cōtrariā, q̄ existimassent partem inclinatis, ut qui hostē agitare rati, bello lacesserent acerrimo, apud Florentinos, ut Sphortiam trans Padū ad se mitterent uehementius institere. Qua in re cū uarias hinc a Sphortia, inde a Florentinis tergiuersationes fieri uidissent, illū ea ratione saltē Rhegiumlepidum mitti efflagitarunt, ut Parmæ timēs Piccininus, Bergomū qua iamiam premi cœperat, obsidione leuaret. Is enim Calepio funditus demolito, eam uallem & Treschoriā primo recepit, & diui Petri ponte castello tria a Bergomo passuū millia distāte, expugnato, prominenti arcem ciuitatis arci, Capellā uocant, bombardis admouerat. Tandē concessit Rhegium Sphortia, cuius ex Hetruria fatiscentē motū, quamprimū Piccininus habuit exploratū, & ipse mouens Parmā se cōtulit. Qđ aūt de pontifice suspiciosus Sphortia uereretur, ne cardinalis Florentinus, qui paulo ante ex Ferraria profectus, Romā reuerterat, Piceno recipiendo intenderet, octingentos equites ductore Italiano Forojulia no in eam prouinciā pręsidio misit, ut cum cohortem unā fratribus Picenum administrātibus attribuisset, turmasq; aliquot ad continuandā Lucæ obsidionem dedisset Florentinis, Italiano ad extremum dimisso uix dimidiā apud Rhegium habuerit legionē. Postulantibus uero Venetis, ut Sphortia pace, quā Ferrariensis marchio cū Philippo duce dudum seruauerat rupta, agrumParmensem discurreret, nouoq; implicitū bello Piccininū, H ne Padum ultra traijceret, destineret, promissis ille copijs augeri identidē postulabat, illisq; nullas mittentibus quin ut Padū traijcere t instantibus, & cum obstinatius recusaret, dimissam legionem dimidiam auersæ a gerendo bello uoluntatis cōiecturam facere improperantibus, stipendia quoq; interim petita lente dissoluentibus, cœperat de repentino in Hetruriam reditu cogitare, sublatisq; per iracundiā signis iniussus abscessisset, nisi eum precibus retinuissent Florentini, Venetos rati illū ad Lucæ oppugnationē ab se reuocatum opinaturos. Egit etiam cum Venetis pontifex Romanus, quem tunc curiā Bononiæ ostendimus habere, ne latrunculorum eiusmodi excursionibus, paruam reipublicæ suæ dignitatem minimaq; bello cōmoda allaturis uellent Emiliæ uiæ itinera, quæ sola Gallicis Hispanisq; ad Romanā paterent curiam, reddi intuta. Et Nicolaus marchio Estensis, qui Rhegium urbem feudatorio iure habuisset a Philippo, licet nihil denegare auderet, moleste tamen ferebat eam sibi impositā esse necessitatē, ut pro bello minimum habituro momentum perfidiæ notaretur. Interim Piccininus quem hostium consilia multis cognita, extremū non latuissent, relicto in agri Cremonensis & glareæ Abduensis

A finibus præſidij quantũ tutãdis incolis ab incurſionibus hoſtiũ ſatis eſſet, omneſꝗ Philippi copias Parmã contrahit, commeatuſꝗ ui maxima propinquis oppidis imperat, agaſones ad ſexcentos cũ ſingulis iumentis ad ſe mitti curat. Et fabris lignarijs quotquot haberet ciuitas, ſcalas ponteſꝗ ligneos facere iuſſis, propalã edicit militibus, ea ut compararẽt quæ opem Lucenſibus allaturi, per abrupta mõtium & inter hoſtium tela ducãt itineri neceſſaria. Quibus minis cũ aliquãdiu intumuiſſet pręmiſiſſetꝗ onuſta cõmeatu ſcalis & pontibus iumenta, petentibus Florẽtinis Sfortia in Hetruriam paribus cum hoſte cõtenderet itineribus, faciliter aſsẽſi ſunt Veneti, quippe quibus ſatis ſupraꝗ uideretur audaciſſimum hoſtem, & ſuum quo parum uti poſſent oneroſum copiarũ ductorẽ, in Hetruriam ſe transferre. Quamprimũ itaꝗ mouiſſe ſigna Piccininum Sfortia habuit exploratũ, & ipſe mouens prius recta per Mutinenſes traiecit Apenninũ, quàm tunc de induſtria inceſſu ſegnis Parmẽſi agro exceſſerit Piccininus. Oppoſitas poſtea ducũ copias aliquãdiu diremerũt Appennini iuga, & licet Sfortia peditatus robore ac ſaltuũ op

B portunitate fretus, maximas Piccinini uires quotiẽs cõgrederentur faciliter repelleret; uarios tamen bellorum caſus cõſiderans, & ſi fortè Piccininus cuiuſpiã fraude, aliquóue aſtu uia ab ſeſe auerſa traieciſſet, paruo quẽ retinuerat equitatu diffiſus, à Florẽtinis augeri copijs flagitabat. Qui tanta illius coacti inſtãtia Venetos orauerũt, ut Guidãtoniũ Manfredũ in Brixianis militantem, cui populus Florentinus ſtipendia ſolueret, dimitterent in Hetruriã traducendum, aut ſi eum propria impenſa retinere mallẽt, illius ſtipendiorum æra cõſcribendis quos ſupplemento peteret Sfortia equitibus impẽdi paterentur. Seceſſerat interea in patriã Ioannes Franciſcus Gonzaga Marchio Mãtuanus, multa inter abeundũ odij in Venetos cõcepti ſigna præ ſe ferens, & Fredericus Cõtarenus exercitum Venetorũ, cui à Senatu gubernator erat datus, acceperat. Venerat quoꝗ ad exercitũ Paulus Trunus uir Patritius, qui cum ex Senatus, ut dixit, ſentẽtia, ductores inſolentius de negligẽtia atꝗ perfidia arguiſſet, quoſdã animis pridem ab alienatos, ut dimitterentur, poſtulare coegit, eorũ primus fuit Guidãtonius Mãfredus. Quo ſine diffi-

C cultate dimiſſo, Veneti primarios ex cõmilitonibus ſuis retentos, honoribus extulerũt, paulopoſt Aſtorgius Mãfredus Guidãtonij frater, & Borſius Eſtenſis adoleſcẽs, equeſtris ordinis Nicolai Marchionis filius, pari facilitate dimiſſi alter Philippi, alter Sfortiæ ſtipendia ſunt ſecuti. Auctus Guidantonio à Florẽtinis Sfortia inſtare cœpit, ut emerita etiã ad eam diem darent ſtipendiorum æra, alijs quæ in promptu eſſent turmis ſuo exercitui adiungendis. Sed cum eueſtigio diſſoluta, quęcunꝗ illi deberent, eſſent perpauca, ad Venetos miſit, multorũ menſium ſtipendia debentes. Qui cum miſſum ad ſe quęſtorem audire diutius diſtuliſſent, admiſſo poſtea fore dixerunt, ut Sfortia Padum cum legione tranſmittẽs copijs, armis, pecunijs ſupra quàm cuperet expleretur. Et cum literis interea ſollicitatus ab Sfortia quæſtor in Senatu dixiſſet, proficiſcenti ſibi Sfortiã pręcepiſſe, ut emeriti ad eam diem ſtipẽdij, ſi peteretur calculũ poneret, & datas reciperet pecunias: nec aliud eſſe rerum genus, in quo poſſit uerbi aut facti reddere rationẽ. Reſpõdit princeps, eum eſſe Venetorum morem, eam iuſtitiam, ut omnibus quicunꝗ promiſ

D ſam ſcripto iureiurandoꝗ exhibeant operam, promiſſa ipſi diſſoluãt ſtipendiorum æra, proinde induceret animũ Sfortia, ut nullas ab ſe pecunias peteret, aut quod poſceretur promiſſam militiæ operam exhiberet. Quæſtore autẽ acrius urgente, & emeritas Sfortię pecunias dari, aut ſibi liberũ fieri, ut fide qua illis aſtringeret abſolutus, ſuis cõſuleret rebus poſtulante: princeps dixit, Quin liberum ſupraꝗ nõ inuiti facimus. Eo tum contra ac rati fuerant urbe digreſſo miſerũt Veneti Florentiam & ad Sfortiam oratores, qui cum ęris diſſoluendi nullum facerent uerbum, proteſtarentur Senatum exiſtimare, non potuiſſe uerba quæſtori dicta Sfortiam liberare, quin quoad conſcripta dictaret ſtipendiorũ eius formula, ſibi quemadmodũ antea militaret. At ſiue Sfortia, quod multi exiſtimarunt, prioribus quãdo apud Rhegiũ erat tẽporibus Philippo Mediolanenſium duci aures diu occluſas accomodare cœpit, ſiue exaſperatum reuerſo quæſtore in Venetos odium pendentẽ prius tuete fecit, qui nouis Philippi fœderibus inhiabat, nihil oratori reſpõdit. Quin illo Hetruria digreſſo, Florentinos ut integra diſſoluerẽt pro ſe Venetis ſtipendia, uel ſe quemadmodum & Veneti miſſum facerẽt, inſtare cœpit. Qui precibus

illum promissionibusq; demulcentes orarunt, tãdiu patiens sustineret, quoad pecunias E
uel maximo cum incõmodo ab exhaustis ciuibus extorquerent, & interea Venetos ne
ea essent peruicacia admonerent. Cumq; ingenti angerẽtur cura, quibus aut dãda essent
Sfortiæ supra uires æra, aut illo dimisso, extrema rei desolatio subeunda, præstantissimũ
ciuẽ, qui & Venetis gratior esse cõsueuisset, Cosmam Mediceum miserũt Venetias ora
torem, qui cum multa ciuibus Venetis priuatim in eam sentẽtiã dixisset, ut si admisso in
Senatũ fieret lata dicendi quæcunq; uellet potestas, si itẽ Senatus illi quæcunq; molesto
de Florẽtinis ferrent tulissentue animo aperiret, fore, ut pernitiosæ, & alioquin maxima
pariturę mala simultates tollerent: introductus huiusmodi habuit orationẽ. Quod sem-
per aliàs, postquã malè cõcordis tunc Florẽtiæ ciuitatis iniuria eiectus, ad uos ueni, ma-
ximo duxi à deo nostro muneri, quod mihi ex eo tẽpore felicitati & gloriæ duxi, ut ue-
ster Venetus, uestræ reipub. charus dicerer, existimarer, magno mihi princeps illustris
oneri apud ciues meos esse incipit: adeò ut quod uestro de me tali iudicio elatus cõtraxi
inanis gloriæ peccatũ, mœrore animi quo excrucior potuerim abolere. Grauib. patres F
optimi, & quæ diutius nullo possit modo ferre impensarum oneribus premitur ciuitas
Florẽtina. Satisq; habeo exploratũ, quod uos pariter nõ ignorare scio, nullũ esse aut usq;
loci unquã fuisse ingenij, artis, industriæ, genus excutienda, inuenienda, abradenda, ex-
torquẽda pecunia, quod nõ ciues nostros & necessitas inuenire & uolũtas fecerit exer-
cere. Sed quod militibus senio uulneribusq; cõfectis plerunq; uidimus accidere, ut quo
iuuenes integriq; plurimũ ualuerint saltu prouocati, cum positum ab ijs qui præsilierint
signum, oculo pedibusq; dimensi superare & polliceantur & credant, conati postea nõ
attingãt, & quo enixius repetierint eo eneruati corporis uitio lõgius recidãt: itidem no
bis hoc tempore cõtingit, ut nostri erga uos officij nõ immemores, pactas ex fœdere pe
cunias quemadmodũ antè appendere cum posse cõfisi promittimus, tum etiam anhela-
mus, quo postea magis enitimur, eo possimus minimũ. Vnde factũ ut plenas querimo-
niæ literas à uobis sæpenumero acceperimus, quòd tardè nimis ac parcè data cõmunibus
stipendiarijs æra, uoluntati nõ impotentiæ attribueritis. Factum est etiã ut quod neces- G
sitas attulit, Lucense bellũ nec ad cõsummatã uictoriã perducere: nec quod pariter op-
tamus, cum rerũ salute possimus intermittere. De necessitate uerò quod dixi, postquam
in eius rei mentionẽ incidi, cum explicauero, fortassis cætera quę huius diei intentio ef-
flagitat, reddent intellectu faciliora. Meministis, princeps optime, quod om̃is nouit Ita
lia, Nicolaũ Piccininũ, qui incognito tunc nobis astu, motus Genuæ operiretur, tandiu
in agro Pisano exercitũ cõtinuisse, quoad direptis oppidis, exustis uicis, agro undiq; cõ-
pilato, fames illum retrocedere compulit. Cum autẽ asperam sub diuo durasset hyemẽ
& damnosissimã populo Florentino simulationem detexisset, Baptistæ Fregosij in fra-
trẽ impietas, illo Lucensi agro excedẽte, immissus est recipiẽdis quę amiseramus castel-
lis Franciscus Sfortia, uobis nobisq; cõmunia faciens stipendia, quẽ auertendo a Pisæ
mœnibus, ab agri Florentini incendio communi hoste ex Piceno uocari fuistis assensi.
Eo nostris, quas propria cõscripsimus impensa, copijs freto, dum nostra quæ hostis prę-
sidio tenebat, reciperet plerisq; Lucensiũ castellis potito, cum Piccininus spe sua frustra H
tus in Hetruriã rediturus uideretur, placuit, cõsilio est factum uestro, ut expugnatis Lu-
censium castellis, saltibusq; ubiq; uel intercisis, uel pręsidio firmatis, Piccinino in Hetru-
riam, unde in Apuliæ regnũ crederetur iturus, præcluderetur aditus. Hinc eo accessum
differente, & nostrorum uictoria procedẽte, ad Lucæ obsidionem nõ alia quàm ut dixi
necessitatis ab tẽpore & à uobis impositæ causa est peruentum, qua ciuitate potiri facili
mum dixerunt fore militarium rerum periti, & noster populus tunc sperauit. Quæ uerò
obstiterint, infortuniũmne nostrorũ, an quæ ad manus peruenerũt literæ adhortationis
plenę à uestris ciuibus ad illos datæ, & data insuper Lucensiũ oratoribus ab hoc Senatu
pacis spes maxima, haud affirmare ausim. Quod certũ est nõ dissimulabo, nisi Sfortiam
traijcere Apenninũ, meliore ut reor iudicio quàm successu uoluissetis, quę nũc in rebel-
lione durat, quæ societatis nostræ uires nunc distinet, & utinã non dissipet, eneruet, Lu-
ca in potestatem iam diu uenisset, liberumq; esset factum, hostem qui diuisas tribus di-
stãtibus in locis copias nostras uel superat, uel æquat, iunctis & in robur unum coactis

utriusq;

A utriusq; populi uiribus opprimere,exterminare.Quod autẽ attulerit fructũ Rhegiensis
illa expeditio,postquã huc loci ea est uentũ causa,ut homo patria Florentinus,fide,con
suetudine,affectione Venetus,quæcunq; in cõmunem rerumpublicarũ salutẽ sint mihi
nota aperiam , quæso attenti audiatis. Cum sibi ab Romano pontifice timens Sfortia,
quod uobis sępenumero dixisse memini,cõstanter proposuisset,nullas fore tãtas aut pe
cuniarum,aut precum,aut suasionũ uires,quibus adduci pateretur,ut trium dierũ itine-
re,longius à Piceno abesset,Padũ copias traducere à uobis requisitus,obstinatè recusa-
uit,nec ullæ fuerunt populi Florentini artes,nulla priuatæ rei cõmoditas,nulla capiẽdę
Lucæ auiditas,quæ illi transitũ dissuaserint: ductis postea Rhegiũ copijs, cũ obsesso ab
Romano pont.per Romandiolam itinere,difficilem sibi & impeditam in Picenũ uiam
cerneret,si patriarcha ut uerebatur in eam descẽdisset prouinciam,Italianũ Foroiulianũ
oborta per Ferrarienses uia,cum omnibus copiarũ neruis eò transmisit. Vnde est factũ,
ut qui Piccinino impar bellũ gerere iussus recusaret, cũ pecunias peteret, nullas à uobis
B impetrare potuerit.Quę hactenus dixi certa mihi sunt,princeps illustris,quę sum dictu
rus, talia sunt, ut licet testibus scriptóue aliquo,aut quia præsens adsuetim probare ne-
queã,ea ęquè ac priora pro certis dici posse uerear,opiner.Destitutus stipendio à uobis
Sfortia,qui & famosas de se quorũdã ex ciuibus Venetis uoces in cõuentu cõmilitonũ
stomachãs iactaret,Philippi Mediolanensiũ ducis nũcios quibus uerba pro uerbis red-
dere prius cõsuesset,ea admisit,excepit,uultus gestusq; comitate, ut quod ab eo per ira-
cundiã quãdoq; per hos dies dictũ esse uobis scripsimus,tunc reipsa & per scriptam fœ-
derum formulam cõclusum fuisse rear,existimem. Si quãdo tamen missi ad eum ciuita-
tis nostræ oratores,meliorẽ de uobis spem fecerunt, si retenta hactenus stipẽdia in dies
à uobis parari dixerunt: sese debiti sui memorẽ respondit,nunquam honori suo,cuius se
dicit amantissimum si id fiat, quandiu obligationis suæ tempora durẽt defuturũ. Ea pa-
tres optimi,cum magistratibus & uocatis populi consilijs referũtur, eò iracũdię quosdã
ex nostris ciuibus prosilire faciunt, ut quæ de literis, de data spe Lucensium oratoribus
C disseminata sunt,hoc facto cõprobari argumẽtẽt: quasi uerò ea ratione stipẽdia Sfor-
tiæ cessetis dissoluere,ut illius copijs destituti,nõ modò Lucẽsem deseramus obsidionẽ,
sed ab furẽti Piccinino miseri obsideamur. Eoq; amentiæ quãdoq; est uentum à nostris,
ut satis supraq; uobis futurum uideri cõtendant, si intẽtus nostræ obsidioni Piccininus,
recipiẽdi Abduensis glareæ castella uobis occasionẽ præstabit. Quos uerò subeã, qua-
les patiar labores,qua afficiar animi & corporis anxietate,leniendis qui ea sunt insania,
quę audiã de me ipso,quẽ Venetũ appellant,si dixero,& cõmuni periculo & laboribus
meis cum licet occurrere diligentius pergetis.Sed hæc satis in præsentiarum. Non sit a-
pud uos dubium,patres optimi,quod principio dixi populum Florẽtinum caruisse pe-
cunijs,ut nullũ illis inueniẽdis extorquẽdis prosit ingenij acumen.Bellũ Lucense quod
cõmunis periculi necessitas imposuit,eò loci est perductũ, ut paruo tempore, si in id li-
cebit Francisci Sfortiæ copijs incumbere, cõfectum eatur & maiora cõficiendi magnã
ac diu optatam afferat cõmoditatem.Orat itaq;, illustris Princeps,populus Florẽtinus,
D ego si quid hactenus pietas in hãc rempub.mea, susceptiq; pro ea maximis cũ periculis
labores mei sũt meriti,deprecor,obtestor.Date quę emeritũ se dicit,etiã immerito Sfor
tiæ stipendiorũ æra,neq; uelitis cõmittere,ut ea uel urgente causa, uel suadente occasio
ne,Philippo adhæreat.Quod nãq; iussus sum ad extremũ dicere,qui nihil solus per ino-
piam hac tempestate potest populus Florẽtinus à uobis destitutus, illum quocũq; ierit
non sequetur ducem , sed amplectetur uictorem. Cosmo, cum uerbis finem fecisset, lo-
co ubi tunc habebatũ Senatus deducto:& cum diu de respõsione altercati cõcordes fuis-
sent patres,reuocato in hãc sententiã dux respondit.Rectè omnes existimasse,qui Cos-
mam Mediceum,tertio abinde anno postquã fuerit patria exul, pro Veneto habẽdum
senserint,cum ea fuerit patritiorũ erga se uoluntas,ea de ipso fides, ut omnia illi æquè ac
patritiorum primarijs aut grata cõcessuri,aut ardua fuerint cõmissuri. Venetos itẽ mul-
ta post reductos Cosmam & Laurentiũ Mediceos,cõcessisse Florentinis,quę aliàs fue-
rint negaturi,ut ex boni uiri fide,ex officio debuerit quęcũq; perpessum se & pati dixe-
rit,si etiã Florentinæ rei quã plurimum concernunt nullo conducerent modo, æquani-

mitteret tolerare. Quantum attineret ad reipub. Florentinæ mādata quæ exposuissetse ea B
ratione quid de literis ad Lucenses datis responderet non habere, quod eam rem tunc
ptimū audiuerit, sed aduerteret ipse, multos esse Venetijs populares uiros, & quidē ditiſsimos Luca oriundos, quotū & nullius patritij eas fuisse existimaret literas, si cōtra esset compertum, fore ut illius qui scripsetit exemplo, cæteri posthac ab huiusmodi epistolis deterreātur. De spe oratoribus data ab Senatu, se haudquaquam inficias ire, quin etiam uerborum quæ respōdisset hanc formulam nulla mutata sententia replicare. Redirēt in patriam, si minus per obsidionē liceret, suos per epistolas in spem erigerēt, fore si a Philippo discederet Lucensis populus, ut Senatus Venetus, qui Lucenses diligeret Florētinum populum ad transactionē aliquam suasionibus adduceret. Nihil postea ab Lucēsibus fuisset responsum, ideoq; datam eiusmodi spem nullum illis attulisse præsidiū. Quæ per insaniā diceret suos protulisse, partē esse ebullientis in stomacho ueneni, quod euomere pridem dispetirent. Sed prætēdere huiusmodi homines quā pridem parturiūt ingratitudini, perfidię, impietati negata Sfortiæ stipendiorū æra. Quo in negocio dudum F
declarauerūt, Venetos item æque ac Florētinos, æris exhaustos, pendendis quibus deberent bene merētibus grauari. Irent ipsi quibus præstaret pręstitissetq; hactenus opem Sfortia, penderēt stipēdia: nec tantopere ingemisceret, si argentum aurúmue, quod sæpe aliàs magna effudissent cum rerum iactura, nunc subijcieda sibi uicina & quidē opulentissima ciuitate impenderent. Senatum Venetorū collata pridem in populū Florentinū maxima beneficia, satis supraq; nūc ire cumulatū, q debitas ex fœdere copias, ab illo trās Padū mitti nō petat: de habito ab Sfortia cū Philippi nuncijs colloquio, de fœderibus nouis, de sua cum illo coiūnctione uiderēt ipsi, memoresq; essent, paruo duratura tēpore, & malè interim iocūda fore, quæcūq; illa essent quibus iaciēdis, fidei, honesti & iustitiæ respectus abfuisset. Expeditus ea expeditiōe Cosmus, cū aliquot dies Venetijs fuisset, multos ex patritijs, quorū plurimis cōsueſset esse familiarissimus aduertit, nedū se, ut antea nō cōuenire, sed cùm possent obuiū declinare. Quāobtem Ferrariā ad pontificem, qui pacem cōponi continuo laboraret, ea se cōtulit ratione, ut aut pacem iniquioribus etiā reipub. suæ conditionibus cōcludi pateretur, aut Venetos ad solutionē Sfortiæ faciendā induci à pōtifice curaret. Decedēti uerò ex iniunctā legatione subrogatus G
est Iulianus Deuantiatus equestris ordinis Florētinus, qui omnibus quę Cosmo erāt dicta à Venetorū duce, pro ultima respōsione habitis, cum sese etiam nulla exceptum comitate à patritijs euitari cerneret, homo uehemētiori qua Cosmus omino careret, iracūdia, nihil quod Cosmus accuratè fecerat, magistratus & populum Florentinū latere est passus. At Piccininus per id temporis mora sub Apennino longiore facta, postquam se transitu prohiberi uidit, in Mutinensis agri campos deduxit, & cōmeatu quē iumentis cōportatum fuisse ostendimus, Castellionem Lucensium oppidum, quod esse diximus in Apennini iugis, cū peditatu misso, rectà per Æmiliā Flaminiamq; uias, iter ea ratione instituisse simulat, ut per Bononienses ad dexterā, aut per Romādiolæ saltus in Hetruriam, & inde Lucā se cōferat. Et cùm Bononiensem agrum, qui Romanæ ecclesiæ iuriū esset, pōtifice inscio attingere sibi religiosum diceret uideri, ad eū suosq; in Bononia magistratus mittit, qui illius sibi summè necessarij itineris ueniam petāt, polliceanturq; suā H
legionem agrestiū rebus omnino intactis, pacifice transiturā. Pontifice quod alioquin denegare nō potuisset permittente, mittit ad illum Piccininus nuncios, qui hortētur, ut cōstantem de se fidē habere disponeret, quia cum ipse Perusio ecclesiæ Romanæ subiecta ciuitate oriundus, nūquam antea læsisset ecclesiasticos, tum maximè ista tempestate oppressam ab Sfortiæ tyrānide ecclesiā cuperet liberare. Gratus fuit pōtifici sermo, quū tamen Philippum lædere uereretur, aliquādo respōdit, curaret cum Philippo, ut pacem quę tolerabili offerretur cōditione acciperet: qua cōstituta se à Philippo dimissum Romanæ ecclesiæ stipēdijs honoraret. Erant apud Piccininum tempestate illa Camertiorū oratores qui quod Sfortia eorum ciuitatem ecclesiæ fidelē aliquando læsisset, læsurusq; uideretur, subsidium quod pontifex non duceret præstandū, ab illo petebant. Hos Piccininus ad pontificem ter quaterq; mittens affirmare iubet, sese qui Philippū maximis affecisset beneficijs, ab eius seruitio liberatū, noua posse stipēdia sequi, sed eā sibi ipsi legem

 gem

A gem imposuisse, ut nihil prius intentet, quam clausos Lucenses & obsidione liberet, & in pristinũ restituat rerũ statũ. Motis interea castris Bononiensi appropinquat agro, & Sfortia firmatis præsidio, quæ spectãt in Mutinẽses, Apẽnini iugis aditus omnes, qui Bononiensi uia in Hetruriã paterẽt scidit, peditatuq́, & obice firmissimo cõmuniuit. Gubernabat pro ecclesia & põtifice Bononiã Daniel Cõcordiensis episcopus, qui cum multa aliàs Piccinino cõcessisset grata, maiore secũ usus audacia, nũcios ad eum mittit renunciaturos, si ecclesiæ Romanę & põtifici amicaret, illac trãsiturus documẽta daret publica, qbus innixi agrestes tuti adesse audeãt, nec suo in urbẽ oppidaq́ receptu eò loci res adducant, ut tanquã hostem illũ oporteat expectari. Ad ea Piccininus dulcia quæcunq; in buccam uenerũt reddens uerba, patẽtes nũcio dedit epistolas, sigillo munitas, quo in solennibus cõscriptis cõditionibus uteretur. Summa epistolarum erat, se ducis Mediolani uices gerentẽ, illius & proprio nominibus, omnia quæcunq; ditionis Romanæ ecclesiæ & Eugenij illius põtificis cẽserent, ciuitates, municipia, arces, castella, oppida ab

B sua & legionis cui præerat iniuria, salua intacta & illæsa redditurum. Et motis postridie castris cũ apud Bononiã statiua habuit, & secundũ eius fossas iter fecit mitissimi hospitis speciẽ præ se tulit. Castris exinde apud Idicẽ fluuium uia Aemilia firmatis, ad dexterã Apenninum uersus iter flectere uidebatur in Hetruriam traiecturus. Sed cum quatuor ibi fuisset dies, Astorgium Manfredũ cum duabus expeditorum militum turmis præmisit: Qui Aureoli Florẽtinorũ oppidi agrum, raptim populatus oppidũ obsedit. Secutus postea cũ legiõe Piccininus Aureolo prima oppugnatione per uim capto direptoq́ fit certior, noua Sfortiæ cũ Philippo fœdera, quę diu quæsita fuisse ostẽdimus, aut tũc fuisse primũ cõclusa, aut quod multi existimarunt, cum prius clàm essent firmata, tunc partium consensu fuisse in publicũ deducta, quãdo apparere posset Florẽtinos necessitate cõpulsos, id Sfortię uel inuitos permisisse, quod suæ iurisditionis oppida tam infestè hostes diripere occepissent. Noua fuit, & aliàs inaudita fœderũ quæ tũc emanauerit formula. Florẽtini nanq; cum Philippo acerrimas, prout sæpe ostendimus, inimicitias secũ ex-

C ercentes, nulla tũc inierũt fœdera, nec aliqua ex parte à societate cum Venetis pridẽ inita discesserũt, quippe qui prohibiti ex fœdere, nullam iniussũ Venetorum pacem inire, pacis mentionẽ nullatenus fecerũt, sed cum omnis esset de Lucẽsium obsidione cõtentio, fœdus, sequestre Sfortia, cũ Lucẽsibus iecerũt, fore utriq; populo in decenniũ ea cõditione cõfœderationẽ, ut capta Lucẽsis agri oppida, & castella Florẽtini dñinio retinerẽt, Lucẽsibus interea sex passuũ milia ius esset incolis dicẽdi potestas, & agri priuati, quid esset ubiq; dñis redderet, bello inuicẽ populi nõ se lædercẽt, si qs uerò lacessisset, ligo auxiliũ afferret alter. Fœderum huiusmodi cõseruator Sfortia dictus. In cuius fœdere cũ Philippo seorsum icto, illud primũ interuenit, ut Blanchã filiã diu, prout ostẽdimus, spõsam illi ad fines agri Parmẽsis mitteret põpa solẽni in Firmanã arcẽ, locũ tãtis nuptijs idoneũ, traducendã. Quantum uerò ad sopitas attinuit cõtentiones, excederet Romãdiola Piccininus, nec ipse aut quispiã alter Philippo militãs, Florentinos quibus ipse Sfortia quemadmodũ antea faceret stipendia, aliqua ex parte in posterũ læderet, si fortè

D cõtra fleret sibi etiã Philippi stipendia merẽti illis præsidio adesse liceret, Stipendiorum partẽ quã Veneti pẽdere cõsueuissent, dissolueret Philippus. Florẽtinis itaq; hac Sfortię fœderũ formula bello liberatis, iussus à Philippo Piccininus, agro excessit Florẽtino, & in Forliuiẽsem delatus, cũ Aureolũ palàm restituere nollet, sine præsidio dimisit, quod uicini Mutilanenses uacuum pro Florẽtino populo receperũt, statiuisq; apud Camuratam, qui locus Rauẽnates Cesenates & Forliuienses, cuius ager est ciuitatis cõterminat, in castrorũ, quæ diu duratura essent, speciẽ firmatis suam cõtinuat simulationẽ, se nanq; à Philippo dudũ & nuper Luca obsidione soluta ab ea qua sibi spõte sua imposuisset, sub ueniendi Lucensibus necessitate, liberũ prædicans, intolerandã dies noctesq; ubi exaudiretur eiulabat iniuriã, qua se affecisset Philippus, qui cum Sfortia implacabili sibi hoste se inuito redisset in gratiam, fore cõminatus, ut Philippus qui præstãtissimos potentissimosq; Italiæ bellorũ duces duos habere existimet, nec se qui consulto non rediturus abierit, nec Sfortia habeat, quẽ ipse bello agitatũ, aut Italia pelleret, aut de retinẽda Beneuento ciuitate sibi fidelissima coactũ pugnare, bellis perpetuis distineret. Et ad põtifi

cem Romanũ mittens orauit,ut se pecunijs adiuuaret,quibus careret Philippi stipẽdio E
destitutus,cogitaretq; aliquãdo quo pacto cõsuleret rebus suis. Credidit põtifex qđ in-
sinuatiõibus suggestũ erat,& quinq; aureorũ milibus mutuatis suasit,ut aut Romanæ ec
clesiæ mediocri cum stipendio militaret,ciuitatem aliquã sibi & filijs in maioris stipẽdij
cõpensationem habiturus,aut si maiori pecunia indigeret,Venetorũ stipendia sequere
tur,quibus ut nouerat permissuris,optatã nihilominus operã præstaret ecclesiæ, ab qua
munere aliquo,quod filijs foret perpetuũ donaretur. Ierũt sępenumero redierũtq; nun-
cij hinc inde missi. Et eo in tempore cum firmã de se spem faceret pontifici Piccininus,
machinatio cum Philippo ab ipsis primordijs instituta, ad effectum quadruplicẽ proce
debat.Nam Veneti Florẽtina societate,& Sfortiæ adiumẽto,quod maximũ uel solus af
ferebat illius timor,destituti nullũ interea quærebãt alium,nec oblatũ acceptabãt equi-
tatũ,& põtifex de muniendis pręsidio prouinciæ ciuitatibus oppidisq; à plerisq; admo-
nitus,insidias Philippi quibus eũ sæpenumero perniciose lęserat memorãtibus,neminẽ F
exaudiuit.Fuit tertio loco spacium Philippo iniuriæ omnibus ostentandæ,qua põtifex
illũ afficere pergeret,qui ductorẽ belli uirũ, nisi põtificis autoritas corruptelæ interces-
sisset,fidelissimũ,in quo omnis rei suæ salus cõsisteret,malo ab se animo alienaret. Quar
tus machinationis protractæ effectus à Spoletanæ ciuitatis calamitate pẽdebat.Francis
cus nanq; Piccinini filius,quẽ suprà ostendimus à patriarcha fugatũ,sese intra Mõtisre-
galis mœnia recepisse,cũ multos in mõtana regione illa menses fuisset moratus,Pyrrho
abbati Casinensi opem laturus,in agrum Spoletanũ descenderat.Ei Pyrrho,quẽ ponti-
fex Spoletanæ ciuitatis gubernatorem quatuor tenuisset annis, tãta cũ Spoletanis ciui-
bus intercesserãt odia,ut ex Superba cui præerat arce cũ ciuibus aperto cõtenderet bel-
lo:quod autẽ in arce alioquin inexpugnabili,cõmeatus penuria laborarẽt,ciues illũ fa-
me cõficere rati,omnes uiarũ,quæ in illã extrinsecus perducerẽt,exitus intercisos prę-
dio cõmuniuerat. Et cum interea pont.Romanus pacem constituere, & debita illi abi-
turo stipendia dissoluere,multis longo tẽpore habitis tractatibus distulisset,ad eam cõ- G
meatus carentiã obsessi uenerant,ut caballinis carnibus multo tempore fuerint nutriti.
Quamobrem accitus ab Conrado Trincio Fulginate uicario abbatis affine, qui & ipse
põtifici inimicaretur,Franciscus Piccininus in agrum,ut diximus,Spoletanũ,se cõtule-
rat.Iunxeratq; copias Italiano Foroiuliano,qui Sfortiam deserẽs,à quo,ut ostẽdimus,in
Picenum præsidio erat missus,prædicti Cõradi instinctu,agrum Spoletanum aliquãdo
fuerat deprędatus.His copijs & omi robori iuuẽtutis Fulginatũ Nursinorũq; qui acerri
mas cum Spoletanis exercerẽt inimicitias,coactis in planitie Spoletana, abbas Spoleti
norum multitudine obsidenda,ad decumanã portam arce intẽtius occupata, nõnullos
reperit in ciuitate perfidos,q porta inferiore ciuitatis prodita,eas noctu copias admise-
runt,quæ urbẽ ingressæ cùm obuios,qui domi manserant partim fudissent,partim obni
xius reluctãtes trucidassent,in arcem est peruentum. Pertulerat interea immixtus pug-
nantium fragori mulierum uirorumq; clamor, & accurrẽtes mulieres uiriq; in stationes
attoniti nunciauerant,proditam urbem,hostes,muros portamq; irrupisse:quo metu ef- H
fusi sine ordine in ciuitatem,qui stationes seruabãt,cũ hosti obuiassent uictori,uel repel
lebantur pugnãtes,uel occumbebant pertinacius resistẽtes. Abbate aũt suos iniuria to-
leratæ famis exasperatos immittẽte,perculsi metu ciues pręcipiti saltu per montiũ deue
xa quaquauersum abiere,paucis q̃s aut periculi insolẽtia pplexos,aut alia detinuit mo-
ra capti,& in uincula sunt cõiecti. Direpta est euestigio ciuitas,eo minori cũ detrimẽto,
quod pridem Spoletani mulieres puerosq; & aliam bello ineptã multitudinẽ, cũ leui su
pellectile in uicina oppida cõportarant. Simulauerat uerò Nicolaus Piccininus filiũ eò
loci se inscio perductũ,binasq; à põtifice reqsitus epistolas quas legissent, q perferebãt
nuncij.ad illũ dederat, imperiosius mãdãs,excederet Spoletano agro,nec quicq̃ sibi cõ
mune sineret cum ijs qui Romani pont.hostes essent. Ea tempestare unicus erat in Ro-
mãdiola Ostasius Polentensis, Venetæ reipub.subiectus,qui Rauennã urbem uetustis-
simã,Tyberianũ nobile oppidum,quod dicunt Bagnacauallũ,ac Rusium, Fusignanũq;
castella p Romana ecclesia gubernabat.Ei quãdoq; suaserat Astorgius Mãfredus Pic-
cinino,prout ostẽdimus militãs,cuius sororẽ Zenibram haberet in matrimonio,ut Ve-
netorum

A netorũ fœdere omiſſo, adhæreret Philippo. Sed cũ is adoleſcẽs humilioris ingenij, Venetos optimè de ſe meritos linquere noluiſſet, eoſq́; ut opem afferrẽt ſępenumero periuiſſet, illi Ioannem Tollentinatem qui ad ſua ſtipendia tunc temporis cõductus Ceſenę erat, eò cum equitibus trecentis ire iuſſerũt, quem ſuadente Aſtorgio, nc Piccininũ eam ob rem cõtra ſe irritarẽt Zenibra eiecit. Paulopoſt Bagnauallenſes ab Aſtorgio ſollicitati ſeſe illi prætẽſo Piccinini nominè dediderũt. Similiter Cuſſenſes, leui expectata oppugnatiõe, & tertio loco fecere Fulſignanẽſes. Inſtitit iteratò apd' Venetos Oſtaſius, ut afferrẽt prę ſidiũ perituro. Illi uerò etſi partim Piccinini uerbis in ſpẽ erecti, partim electi Tollẽtinatis iniuria erant redditi tardiores, Franciſcũ Laureanũ patritij ordinis miſerũt cũ tenuiſſimo peditatu. Interim Piccininus cognitis quę ab Aſtorgio gerebantur, cũ legione mouẽs Rauennã acceſſerat: quod autẽ ea ciuitas torrenti cincta gemino, ad eam partẽ, quæ ad cõtinentem pertinet, aggere altiſſimo & muro munitꝰ uetuſtiſſimo, altera quę ad ſubiectã Paduſam ſpectat ſtatuit oppugnare. Sed cum hinc uetuſta, quę in Padũ
B nauigia perfert foſſa, inde amni quẽ iuncti ſub urbis mœnibus torrentes efficiũt, Bedeſum ueteres appellãt ſcriptores, prohiberetur, amnẽ quã paululum à mari recedens erat ſtrictior, põte parat iungere ſubitario. Intrauerat uerò portum qua die Piccininus appulit, Ludouicus Demolinus patritij & ipſe ordinis à Senatu miſſus, cũ ſcalmis duodecim in maritima pręlia paratiſſimis. Quare cũ perpetuo tridui pręlio enixus pontẽ iacere intentauerit Piccininus, hinc ab repugnãtibus de aduerſa fluminis ripa Rauẽnatibus Laureani peditatus prohibebatꝛ, inde à Demolino ex ea quã inſederat fluuij ripa diſturbabatꝛ, futurumq́; apparuit, ut amnis trãſeundi quã cõceperat ſpe fruſtrareẗ, niſi Demolinus cum ſulphureo pulueri bombardã emiſſurus ignẽ admoueret, flamma correptus, manuſq́; & faciem uſtulatus prælio exceſſiſſet. Eius nanq; caſu factũ eſt, ut territi naualis pugnæ milites, & qui de ripa pugnabant Rauennates, prælio intermiſſo recedentes pontis in utraque ripa firmãdi fecerint poteſtatem. Traductos ponte milites, quam ingreſſi eſſent inſulã ab incolis edoctos, Piccininus qui oppugnationi urbis intentus erat
C cõtinere nequibat, quin expoſitam in patentibus campis armatorum prædam abacturi, palantes uagiq́; ordines perturbarent. Ea nanq; inſula ad partẽ illam quæ urbi eſt contigua, Montone torrente, & ſub eo Bedeſo amni, inde Adriatico pelago, poſt Pado & Paduſa, ad uſque urbis mœnia circundato, millium fermè quinquaginta ambitũ habet, quam, quia ſemper aliàs ab incurſu hoſtium tuta fuerat, eſtq́; in ea campi perpetuo anni tempore paſcui amplitudo maxima, armenta populi Rauennatis & uicinorũ Romandiolæ oppidorũ innumera frequentabant. Dum itaq; prædatores à pugnaturis militibus ſecerneret Piccininus, tunc agreſtiũ qui in urbe erãt importunitate & penè illata ui adductus, Oſtaſius deditione facta in Philippi partes conceſſit. Auctus Rauennæ opportunitate Piccininus, patrati apud Spoletum facinoris certior eſt factus: quo nuncio magna celeritate allato ab equite uelociſſimo, qui patentẽ ingreſſos portam Franciſcũ Italianumq́; fuerat per noctem comitatus, epiſtolam pontifici ſcripſit, haudquaquã uerbis, quę tam diu pontifici dederat, & ſenis uiri moribus reſpõdentem: feciſſe pontificem
D iniquè, qui ſe uirum in primis integerrimum ad perfidiam perlicere ſit conatus, addıxeritq́; in capitis periculũ diſſeminatis paſſim rumoribus, & literis ad Chriſtiani nominis reges principeſq́; omnes de ſuo ad Venetos perfugio datis. Proinde omnes intenderet uitium conatus, ſe ut hoſtem perſequẽdo, quandoquidẽ ipſe pariter illius euertẽdis rebus per fas & nefas propo ſuiſſet intendere. Epiſtola tamẽ quod conſtat ſcripta, ſed nuncio quem illi perferendæ deſtinauerat nõdum data, Imolam delatus cum perfidi, ut erat cõſtitutum, pręſide intercepto turmam introduxiſſent, unam Foriliuium miſit cohortẽ, & Bononiã cum cæteris profectus epiſtolam dedit. Qua lecta põtifex qui illũ Caſamurata mouiſſe prius intellexiſſet, tunc primũ à baiulo didicit Imolam rebellaſſe. Eodemq́; momẽto uenerũt diuerſo itinere nũcij, hinc Benteuolienſes perfractis Donatianæ portæ ſeris Piccininum Bononiam accepiſſe, inde apud Forumliuij, ciues paganis pontifici rebellare cupiẽtibus repugnare. Stupendum autem & raró aliàs auditum fuit, tot urbes, tot municipia, caſtella, oppida altero quàm rebellari erat cœptum die hoſtibus cõ-

ſenſiſſe. Sed maiori poſteris miraculo futurũ nequaquã dubitauerim, ex uiginti quæ illi E
inſunt prouinciæ arcibus, quarum primæ inter plurimas Italiæ ſunt munitiſſimæ, nullã
octauo rebellionis oppidorũ die, fidem pontifici ſeruauiſſe, quũ tamẽ nec bombardas,
nec tormenta, neq; unius tragulæ ictum adhibuerit Piccininus, & lectis ex induſtria ui-
ris, quorum fides rem pontificis adminiſtrantibus cognita eſſe dicebatur, commiſſæ ac
cõmeatu & neceſſarijs perferendæ in multos mẽſes oppugnationi munitę eſſent. Inter-
ea dum à Bergomenſis capellæ, ut ſuprà eſt dictũ, obſidione reuocatus, tam multa cõfi-
cit Piccininus, Ioãnes Frãciſcus Gonzaga Mantuanus marchio cõceptum in Venetos
odium plurimis præ ſe ferens ſignis, in patriã redierat. Et Gata quẽ Veneti ſuppreſſo ge
neralis capitanei nomine, rei bellicæ gubernatorẽ appellabãt, captas, ut oſtẽdimus, hye
me quæ præceſſerat à Piccinino ualles, & Bergomẽſis agri caſtella receperat. Quumq;
matura eſſent in agris frumẽta, in Cremonẽſes ducẽs omnia ꝓſternebat. Quibus auditis
Piccininus, omnes quos in lõga ſimulatione illa cõparauerat, copias colligit. In primis
Italianum Foroiulianũ, quem Philippus caſtellis agri Terdonẽſis tribus donauerat, & F
Franciſcũ filium à Spoleto reuocatos, illum ſeſe in Lombardiã ſequi iuſſit. Hunc captis
Romãdiolæ urbibus præſidio deputauit, & Petrum Ianpaulum pont. in Bononia mili-
tare cõſuetum præmiſit. Ipſe nullo præter Guidantonium Manfredum, qui ſe Fauentiæ
cõtinebat, quemq; Imola donare, & in ſtipendia cõſcribere promiſerat, in Romandio-
la relicto, quartis caſtris profectus, Padũ ſub Cremona attigit, ubi quũ traieciſſet exer-
citum, Caſale maius obſidere perrexit. At Veneti quamprimũ de acceſſu illius in Lom-
bardiam habuerũt exploratũ, minora Cremonenſis agri caſtella, quibus capiendis reti-
nendiſq; magnas dudum impendiſſent pecunias, relinquẽtes oppidanis cuſtodiendas,
Suncinum & Caſale peditatu muniuerãt. Iuſſerantq; Gatam hoſti, ne Ollium fluuium
tranſmitteret cum omni copiarũ robore ſe opponere. Quamobrẽ Gata caſtris apud Bi
nam poſitis, caſtellũ duodecimo ab Caſali diſtans miliario, cuius arces in utraq; Ollij ri-
pa muniiiſſimę, ſubiectum defenſant pontẽ, Caſale maius fouere, & hoſtes ne traijcerẽt
prohibere curabat. Gonzaga autẽ marchio ſeſe interea Mãtuæ continebat, & quia nõ- G
nullas emeriti ſtipẽdij pecunias ſibi Venetos debere dixerat, illorum uerò magiſtratus
partem eius pecuniæ in defectuum, quos militem recenſentes repererant ſupplemen-
tum detrahi contendebant. Fama dudum emanauerat, ipſum Philippo ictis clàm fœde
ribus conſentire. Quod quũ ſuſpicati eſſent Veneti, oratoribus illum ex ſenatu amicio-
ribus delinire conati, cenſuræ militaris pœna donauerunt, & integra quam prius poſtu
laſſet data pecunia, ut ſua ſtipendia quemadmodũ antea ſequeretur, inſuper copiarum
præfectura cum poteſtate ſolito maiore ornari pateretur, inſtabant. Is uerò cui cõtraria
animo ſederet ſententia, quandoq; imperitiam rei militaris, quandoq; pacis, ocij, quie-
tis deſiderium, quo diu tentus fuiſſet, dum illis Brixia, Bergomo, & Cremonenſis agri
parte maxima augendis inſudabat, excuſationi prętẽdit: petentibus uerò oratoribus, ut
poſtquam ocio animũ applicaſſet, Carolum Gonzagam filium ſua ſequi ſtipẽdia pate-
retur, nec uerbo abnuebat, neq; id re ipſa confici permittebat. De ſe tamẽ & palàm præ-
dicauit, & ſenatui per literas ſpopondit, nunquã prius fore, ut illorum hoſti Philippo fa- H
ueret, quàm urbe Veneta undiq; oppreſſa, diui Marci palatium ab hoſtibus caperetur,
omniumq; quæcunque aut reſpondens oratoribus, aut alio in loco ſponte dixiſſet, de re
iſta uerborum cõcluſio erat, ſe pacis auidum militiam abhorrere. Habitas autẽ ſub Ve-
netis cohortes, quas renuerat, quũ indies augeret, id ea ratione dicebat facere, quod in
ea bello contendentiũ Philippi & Venetorum uicinitate foret conſultius arma tenere,
quibus quum ſe tutaretur, tum etiam Philippi copias per agrum Mantuanum in ſubie-
ctos Venetis Brixianos ac Veronenſes fortaſſis intentaturas, tranſitu abſterreret. Picci
ninus interea Caſale undeuigeſimo oppugnauit die, attulitq; ſpem Venetis, tãta confi-
ciendi mora fore, ut illius impetus ibi repreſſus poſthac refrigeret, & qui Padi uicini-
tate fretus machinarum tormentorumq;, quicquid Philippo erat, ei adhibuiſſet oppu-
gnationi munitiſſima in agro Cremonenſi Suncinum, & multa quæ habet Brixianus a-
ger oppida à Pado remota, in caſſum adiret. Oppidanis etenim Caſalenſibus, & ijs qui
præſidio inerant, impigrè reſiſtentibus aliquando extrema quæq; comminatus fuerat
Piccininus,

A Piccininus, quamobrem multi in castris Venetorum sibi persuadebāt futurum, ut clausi desperatione salutis animos facientes, illū diutius morarentur. Sed quum turris densissimo extructa laterìcio, quę in oppidi angulo prominēs, duo hostis exposita latera defenſaret, bōbardis succisa, obsessos internecionē deprecari, & deditionem offerre cōpulisset, missos ad se Piccininus oppidanorum oratores, ideo primis spreuit diebus, quia & si Gatæ cū Venetorū exercitu fraude intercipiendi, fœdera cum Mātuano inierat, tamen inchoatam cum Brixianis agrestibus machinationem, cōcludere satagebat: Gābarenses nanq; Gotolengēses, cæteriq; eius planitiei agrestes requisiti, non solum oppida illi permittere, sed cedentem retro cum exercitu Gatam, quū in illum fieret impetus à frōte lateribusue inuadere promiserunt: quod quū satis cōstituisset Piccininus, missos ad faciendam deditionem ilico exaudiuit, tantummodo nanq; pactus ne milites Venetorū, qui præsidio oppidum tenuerāt, intra triduum proficiscerentur, quæcunq; erant petitā cōcessit: quibus cōscriptis fœderibus, quosq; primos ducētes in legione ordines admo-
B nuit, ut mouēda sine classico signa ocyus sequerentur. Quū primum autē deditio de prima uigilia est facta intempestæ noctis silentio mouēs, Ollij ripā, quarto sub Bina miliario ad aurorā attigit: sed quia uadis fluuij tentandis præmissi leuis armaturæ milites, renunciarēt Gatæ turmas oppositā ripam seruare, subsistit, & castra ad binam ponere sibi in animo esse ostentās, impedimenta quæ apud Casale remanserāt, iussit eò properè cōportari. Interim Gata ueritus, ne quod erat uero simillimū, Piccininus Ollium traijcere, potius quām durā nimis se præsente oppugnationem Binæ uellet intentare, frequentiores solito stationes, in amnis ripa disposuit. Quod autē Mātuanus marchio millū duodecim passuum, quibus à Pado distat Binā oppidum, inferiorē partē, quæ agri esset Mātuani custodibus, ut spopōderat, muniturus: eò quicquid equitatus peditatusq; sibi adesset, milia hominum tria contraxerat, facile fuit Gatæ superiorem partem millia passuum quinq; stationibus frequētare. Cū omnibus tamen copijs mouēs, ternis quaternisq; per noctem, & interdiu castris circūlatus, ubi cōsisteret incertum hostibus faciebat. Mātua-
C nus uerò cui cōsilia Piccinini erāt cognita, Gatā hortabatur iungere suis copias, & medio quod Binā Padumq; interiacet spatio, castra eo cōsilio simul munirent, ut quacunq; intentassent hostes Ollium transmittere, unitis ipsi copijs fortius repugnarēt. Quinetiā curante Gata, ut Christophorus Ioānesq; Tollentinates, se Veronā cum cohortibus cōferrent, urbem illam præsidio seruaturi, ægrè id præ se tulit marchio, & tanquā ex fide diceret eas copias cum alijs potius retineri, q̄ eò mitti, tectis magna uerborū grauitate exhortationibus cōtendebat. Venetorum magistratus prouisores uocant, Gatæ assistentes nihil à marchione sinistrū suspicati facile assentiebātur. Gata uerò seu casu, seu quod alia rescisset talia, ex quibus nec illū magistratibus deferendum, nec tamē satis in eo spei habendum censuerit, in sententia persistebat. At Piccininus postquā aliquot frustra cōsumptis fallēdo Gatæ diebus, multos traijciēdi apparatus, opposita illi ripa ostētauerat pontē, qui diu paratus in Pado fuerat aliquot sustentatum lintribus, per Ollij ostium attrahi, & tertiam exercitus sui partē noctu præmissam traijcere iussit: quibus copijs mar-
D chioni adiunctis, ipse cum toto exercitu per Marchatiæ & Cannedi marchionis Mātuani oppidorū pontes traijcere, & ex improuiso impetitas Venetorū copias capere confidebat. Sed Gatæ id ignorāti peropportunè accidit, Berethā Gotholengensem Piccinino militantem, quem pellicēdis ad perfidiam Brixianis agrestibus miserat, redeuntem eadem nocte à pabulatoribus interceptū ad se perduci. Eo etenim si quęcunq; gessisset, quæq; imminerent ab hoste pericula, euestigio fideliter aperuisset, impunitate promissa docēte didicit: marchionē eius diei, quod tūc appetebat diluculo, patefactis Marcharię & Cannedi pōtibus, Piccininum in suas legiones subito immissurum. Quamobrē Gata signis derepente motis ad proxima Brixiæ municipia se recepit. Aurora autē uixdum apparente, cohortes à Piccinino præmissæ, sese illi apud Marchatiā traijcienti iunxerāt, quando nunciatum est, Gatam rapidū abeuntē millia passuum duodecim recessisse. Diuersa interim & prorsus sibijpsi cōtraria ecclesiæ & Eugenij pont. Romani rebus adfuit fortuna. Quo etenim tēpore Bononiā, ut ostēdimus, Romādiolāq; omnē hostis habuit Piccininus, certa sese obtulerat spes optatissimę & maximis p̄ quingētos ferè annosque

situ

fitæ laboribus unionis Græcorū cū Latina ecclesia faciendæ. Eam rem memoratu inter E
cæteras, quę multis ante seculis sint gestæ dignā, opetęprecium fuerit accuratius narra-
re: neq; absurdū fuerit eorū, quæ suprà suis temporibus & locis diffuse narrauimus, par-
ticulas ad hāc rem facientes repetere. Quandiu Flauius Constantinus, & qui successerūt
illi Imperatores Romani, per annos uno de septuaginta & quadringētos acceperūt ab
urbe Roma summorū pontificū erga religionē Christianā dogmata, floruit uel magna
uel mediocri ex parte Romana res, & plurimi atq; innumeri populi, apud Indos, Æthio
pes, Arabas, Armeniosq;, & diuersas quū aliarū orbis partium, tum in primis Asiæ, qui
Romanos duces & uictrices Aquilas, aut ignorassent, aut penitus cōtempsissent, ideo
Romanorū acceperunt imperiū, ut quā maiores eorū longe antea ab apostolis imbibe-
rant, per manusq; tradiderāt Christi fidem, sub Petri apostolorū principis successoribus
Romanis pontificibus retinerēt. Postquam uerò imperatoribus ipsis Romam & sedem
apostolicā deserētibus, ac in prędā barbaris relinquētibus, eò necessitatis est peruētum, F
ut Carolus Magnus Francorum rex, sicut suprà diximus, tutelam ecclesiæ ab Stephano
& Adriano Romanis pōtificibus uocatus crearetur Romanorum Imp. qui apud Con-
stantinopolim successerunt, labefactato prius per ignauiā Asiæ & Africę imperio breui
fuerunt spoliati, simul Europæ prouincias Constātinopoli proximas, & Gręciæ insulas
amissuri tunc, nisi catholicæ fidei unio, quam centum ferme & quinquaginta annis post
scissum imperiū cum ecclesia Romana seruarunt, illis retinendis pręsidio adfuisset. Sara
cenis nanq; & Turcis, qui Asiam prius Romano subiectam imperio maiori ex parte ce-
perant, & sanctā Hierusalem idolis inquinatam tenebant, arma aliquādo iungere, ut in
Græciā contra Christianos traijcerent cupientibus, diu obstiterunt Armenij, gens tunc
catholice Christiana & prępotens, quæ utramq; illā situ dirimeret barbaram nationem.
Scythis item, qui nunc Tartari dicuntur, in Europā per Ripheos montes, Tanaim, & pa
ludem Mœotidem trāsmittere uolentibus restiterūt Hiberi, gens item Christiana, quæ
quum Christi nomē comminui nollet, tum etiam barbarum sibi uicinum iniquo animo G
uires augere patiebatur. Tādem Græci nedum primis edocti malis intellexerūt quantū
detrimēti rebus suis attulerat, sublatus sua culpa Romanæ rei fauor, sed in maius proru-
perūt erratum. Et cum Romano pont. subesse indignarentur, orientalibusq; populis in
Romanæ ecclesiæ obedientia, Græcorum magis quàm Romanorū, ut ostendimus, cō-
modo, persistētibus præesse affectarēt, ab ecclesia catholica defecerunt. Multis autē po
pulis quum Asiæ, tum Europæ ad urbem Romam sanctamq; sedem apostolicā, prohi-
bente magis Græco hoste, quàm barbaro, accedere nequeuntibus, sensim factum est, ut
inde, Æthiopes, Armenij, Hiberi, alijq; populi, & si nomē retinuerūt Christianum, par-
tim multos acciperent ex Græcorū erroribus, in quos illi post scissuram se præcipitarūt,
partim indignantes Græcis, quos oderant usquequaq; subijci, nouas & ipsi hæreses sint
sequuti. Nec parum fuit Gręcis, tot regna, tot prouincias, urbes, oppida, & populos, sua
culpa ab Romano imperio & fide Christiana esse alienatos, nisi recuperaturos omnia
occidētis principes populosq;, partim quoad potuerint prohibuissent, partim captas & H
diu retētas urbes iterum amittere coegissent: quemadmodū longa narratione factū esse
ostendimus in gloriosa expeditione Vrbani secūdi pont. Romani tēporibus in Asiam
ducta, & per annos octo atq; octuaginta quibus ea expeditio rerū in Asia est potita, quē
admodū etiā alia in expeditione Bonifacij marchionis Montisferrati, Balduini comitis
Flandriæ, Henrici comitis S. Pauli, & Ludouici comitis Sabaudiæ ductu & auxilio Ve
netorū facta diximus accidisse. Satis ergo supraq; mala recensuimus, quæ secedētes per
ambitionē superbiamq; ab Romanis pōtificibus Romanaq; ecclesia Græci inuexerūt,
quū orbi Christiano, tum sibijpsis, quorū res eò loci sunt adductæ, ut solam ac penè de-
solatam Cōstantinopolim Poloponnesumq;, & ea quidem Turco tributaria possideāt.
Retinent tamē plurimi ac innumerabiles populi, & in Asia & in Europa Christianū no
men, ea Gręcorū, quā post secessionē machinati sunt, labe inquinati, quibus ad catholi-
cæ fidei unionē pductis, spes adest maxima, pristinas quę illis fuerāt Ro. ecclesię Roma
niq; imperij cōsilio opibus fauoribusq; adiutis uires resumpturos, pulsurosq; uniuersam
infideliū barbariē cùm ex Europa, tum ex illis etiā Asiæ puincijs, quæ olim Ro. imp. pa
ruerunt.

A ruerunt. Et itaque unioni faciendæ, ut ad nostram reuertamur historiam, iure optimo intendit Ioannes Palæologus Constãtinopolitanus præsens Imperator, magna & utinam ne nimis sera erroris maiorum pœnitentia ductus. Quæsiuerunt uerò ipsam unionem continuo postquam facta est scissura per annos ferè, ut principio diximus, quingentos, plurimi pontifices Imperatoresque Romani, & ducti in sententiam magno labore, maiorique cum impensa Græcorum Imperatores quatuordecim uicibus rebellarunt. Non tamen propterea deterritus est, excellentis & magna appetẽtis animi Eugenius pontifex; quin, quam cardinalis optauerat, & in pontificatu quamprimũ creatus fuit quærere cœperat, nunc tandem anno pontificatus sui nono, perfici satageret unionem. Diximus aliquando Basiliensẽ concilium, per Italici nominis inuidiam, infestissimis animis nihil accuratius quæsiuisse, ac pro uiribus intentasse, quàm eo pontifice per nefas omne deposito, pontificatum uel multas in partes lacerum trans Alpis traducere, ad eamque rem eo astu processum esse, ut quum pessima esset & perniciosissima finis eorum intentio, ta B lia tamen per simulationem aggressi fuerint, ex quibus in suas partes populos & principes pellicerent Christianos. Hinc profecta est, alioquin præclari operis Bohemorum reductio, inde item initium apud eos sumpsit hæc de qua agimus Græcorum unio cum ecclesia occidentali. Miserant concilij primores Constantinopolim frequẽtes nuncios, præstantissimosque oratores, & Palæologo multa etiam supra uires suas polliciti fœdus cum eo iecerant decretis firmatum amplissimis, fore ut quamprimum ipsi triremes militesque ex Creta balistarios, & insuper auri summam tutanda à Turcis Constantinopoli dedissent, aliasque misissent triremes, in quibus cum septingentis ex omni Græcia lectissimis proceribus sacerdotibusque in Italiam securus transmittere posset, nauem conscendẽret in eo, cui põtifex commodè posset interesse, alterius concilij, qui in Italia haberetur loco tandiu futurus, quoad discussis quæ hincinde à partibus in contentionẽ adducerentur, unio haberetur. Interfuit assiduus huic fœderi Christophorus Gareronus pont. Eugenij secretarius, quem postea ob hanc rem bene gestam, Coronio Peloponensi oppido C episcopum dedit. Is qui ter quaterque per aliquot annos antea Palæologum à pontifice adisset, illi persuasit, ut quæ Basilienses eis impossibilia obtulissent, à põtifice maiora melioraque spondente acceptauerit, ea tamen adhibita modestia, ut illius partium triremes conscẽdere, illiusque destinatum consilio locum accedere promiserit, qui conuenta & firmata decreto, quum uberius, tum etiam celerius adimplesset. Tum pontifex Venetorum ei unioni apprimè studentiũ auxilio fretus, triremes utrique muneri necessarias, & balistarios pecuniasque ex cõdicto breui immisit, parique celeritate, sed longè dispari rerum omnium apparatu armatas apud Massiliam Auenionemque triremes miserunt Basilienses. Conscendit itaque Imperator pontificis classem, prælatis nobilibusque illũ deductu ris, & apparatu possibili ornatissimã. Et in eo septingentorum hominũ quos adducere debuit numero, fratrem habuit Demetrium Palæologum Porphirij genitũ Despotũ, & præstãtissimos Græciæ prælatos, Ioseph patriarcham Constantinopolitanũ, ac loca tenentes Alexandrini Antiocheni & Hierosolymitani patriarcharũ, legatosque Trapezun D tij Imperatoris, Hiberorũ & Valachorũ cum metropolitis & clericis ac nobilibus plurimis multitudine lectorum hominũ copiosa, & classe post tertiũ mensem, quàm à Cõstantinopoli soluerat, Venetias appulsa: eò item se contulit à Basilea cardinalis S. Angeli, Iulianus ex gẽte Cesarina Romanus ciuis, uir famæ celebris, qui perditos Basiliẽsis cõcilij abhorrẽs mores, reductioni Græcorũ quãdiu anhelauerat, & ipse pro uiribus quæsiuerat, cuperet interesse. Eoque iussu pontificis deducẽte, Imperator cũ Græca multitudine Ferrariã, quò pontifex, ut ostendimus, se cõtulerat, est perductus. Aduenit item paulopost cum equitibus centum terrestri itinere, per Germanos Pannonasque & Dalmatas Isidorus Ruthenorum archiepiscopus, uir omnium Græcanici ritus, qui ei interfuerint muneri post imperatorem potentissimus: cui à Scythico littore in Danubij ostia gentes innumeræ sunt subiectæ.

BLONDI

Opijs Philippi Mediolanensium ducis in ulteriore Ollij amnis ripa Mantuani marchionis opera, ut ostēdimus, expositis, oppidani ex planitie Brixiana machinationis conscij, quū Gatæ retrocedenti sese opponere nullo illum persequente non essent ausi, Piccinino longe absenti oppida dediderе: & accolas allatus subito de Gatæ recessu, & Piccinini aduentu nuncius adeò terruit, ut quum nulla præsidij spes appareret, frumenta autem per calendas Iulij mensis, quæ tunc erant, demessa, nec in oppida tuto perferre, nec ut perderent pati possent, sese aduenienti Philippensium exercitui patētibus permiserint portis: eo nanque primo accessus Piccinini quatriduo, plurima atq; opima quæ illa habet planities, municipia nulla ui coacta ad hostes defecerunt. Monteclarenses enim Vrcienses & Palatiolenses soli tunc fidem seruauere. Gata uerò quamprimū attigit Bagnolū rus, quinto à Brixia distans milliario, copias eo in loco sese intra uallum fossasq; communire curauit, quæ proximum urbi agrum, magis quàm hostis remotissimū uastauere. Quo die apparuit, quanto in periculo Venetorum respublica uersaretur, nam quum Gata partem copiarum urbem ingredi statuisset, obstiterunt principes alterius factionis, arcesq; portarum sub specie melioris custodiæ sibi seruandas dari efflagitauerunt, quibus cum alij aut uerborum fallacijs decepti, aut id è republica fore rati cœpissent assentiri, præfectus præsidio cum imperio in ciuitatem Frācíscus Barbarus, uir ante id tempus sola ingenij & doctrinæ gloria, uel solis, ut ita dixerim, pacis artibus clarus, obstitit, ostendens si portæ melioribus quorum fides erga rem publicam nota erat, committerētur, eos qui in diuisa ciuitate alterius factionis essent, eo facto pro hostibus iudicatos, omnia clam palamq; molituros, ut proderent hostibus ciuitatem: sin uerò illis demandaretur custodia, qui fidei suspectæ essent, de republica actum esse. Eoq; in tempore, quum portas retineri à magistratibus peruicisset, principes ciuitatis & factionum capita Martinengios Aduocatosq; noua affinitate coniunxit. In quo negocio Paridem Ludronium aliquot in Brixianis montibus obtinentem castella, Petro Aduocato, quo cum maximas exerceret inimicitias, per Leonardum Martinengium maximo reipublicæ commodo conciliauit. At Piccininus per id temporis Gata intra Mincium amnem Benacumq; lacum claudendo omnem adhibuit diligentiam, fore confisus, ut Venetorum exercitus, qui illis apud Brixiā sub Gata esset unicus, aut accessu in Veronenses Vicētinosq; prohibitus, fame in Brixia & Bergomo, aut congressus prælio conficeretur, & Venetos ratus eo deleto exercitu omnia breui amissuros, quę in continenti Italiæ solo possiderent. Benacus nanq; longior ualde quàm latus millia passuum ad triginta protēsus, ea in parte quæ ad Brixianos pertinet, Riuoltellam, Mineruium, Felicianum, Salodium, Màdernum, & pleraq; minora habet castella, Venetis tunc subdita: quæ autem ad eandem partem superiora sunt, & montibus Tridentinis, unde is lacus originis suæ fluuium Sarcam accipit proxima, oppidum Rippa, Tiennium, & arcus castella episcopi Tridentini iurium sunt: inferiora & in agrum Mantuanum spectantia, Sermio & ad eius emissorium lacus Pischeria, per quod oppidum Mincius exit amnis, marchio possidebat Mantuanus, cętera quæ dimidiatam ab Mincio in Sarcam obtinent littoris partem castella, Lagisium, Bardolinum, Garda, Turris, Mareesinum, Veronensis agri iure à Venetis obtinebantur. A Pischeria uerò in Padum quicquid utraq; in Mincij amnis ripa est, oppidorum castellorumq;, & ipsa medio in fluuij tractu Mantua, marchionis dominio suberat. Veneti solū tenebant Valegiū, cuius pons turritis munitus ualidissimis arcibus, eū amplectitur amnem. Itaq; Piccininus oppidis Brixianorū, quę in Venetorum fide diximus persistere, post terga relictis, perpetuo quintæ diei, q̃ Olliū traiecerat itinere, Bidiciolum duxit, uicū qui Clesij amnis fluenta adiacēs, pari penè à Benaco Minciocq; & Brixia distat spatio. Tunc illi sese oppositurus Gata Guardū primo cū mercenario equitatu pe ditatuq; cōcessit, auxilia expectaturus, quæ ex Brixia adderētur: quamprimū nāq; peruasit urbem mōtanaq; rumor, iturū esse in hostem Gatam, illico Trompienses, Sabbienses &

A ses,& Franciæ Curtani Guardũ iniussi aduolauere. Maximus uero in urbe factus est cur
rentiũ ad arma uirorum tumultus,& nisi præfectus pręsidio, cui urbis populiq; seruandi
curã ex officio incumbere ostendi, Franciscus barbarus clausis obstitisset portis, duode-
cim armatorũ millia, quæ tunc Brixiæ inerant, prorupissent. Selectam tamẽ is emisit ple
bis iuuẽtutem, ciuibus in aduersam pugnæ fortunã urbis defensioni custodiæq; retẽtis.
Auctus Brixiano huiuscemodi tyrone Gata procedens, omnẽ Pedemontis orã, ab Eu-
simiano in Guardũ millia passuum duodecim, eo compleuit exercitu, quẽ uigintiquinq;
milliũ fuisse constat, uirorum animis armisq; in pugnã paratissimorũ. Diremit tunc eos
florentes infestissimosq; animis exercitus amnis Clesius, ea in parte prealtus, & quũ ali-
quam expectantes pugnandi occasionem, octauo constitissent die, cõtulit se ad Piccini
num marchio Mantuanus, quaterna in equitatu peditatuq; millia secum trahens. Quam
obrem Gata magistratusq; Brixiæ ueriti, ne ex ductoribus suis Mantuano amicis aliqui
essent perfidi, & parua seditio rem in discrimen adduceret, solutis castris maximã copia-
B rum partẽ in nrbe retinuerunt, cæteris per municipia quæ in fide perstiterant distributis,
liberumq; est factũ ex eo die Piccinino, castra quocunq; fuit libitũ circumferre: primæ ta
men claudendi exercitus Venetorũ intentioni insistens Salodiũ circunsedit. Sed quum
impositi præsidio milites cõstanter resisterent, castra in Felicianũ Mineruiumq; tradu-
xit. Defecere interea ad eum Sorolani in Pedemontibus, & Monteclarenses in planicie.
Salodium uero quũ multi confluxissent ex circunstanti agro Gibellinæ factionis Philip
po fauentis Pedemontani, Piccinino absenti oppidũ prodiderunt. Et marchio Mantua
nus, quàmprimũ accessu suo ad Piccininũ territos hostes recessisse uidit, ex castris Bidio
ciolanis profectus, Mincium traiecerat, omniaq; agri Veronẽsis castella Atesim inter &
Mincium sita, primo impetu occuparat. Ad Valegiũ uero quum uenisset, illud custodũ
arcis perfidia prius recepit, q̃ eius rei rumor aut suspicio emanauerit. Vnde factum est,
ut Ioannes Malauolta, quẽ cum trecentis equitibus, Brixiæ magistratus, Veronæ præsi-
dio addere uoluissent, cum illo traiecturus ponte oppidũ intrasset à marchione interce-
C ptus & equitatu rebusq; spoliatus Brixiã inermis solusq; redierit. Postera die quæ fuit à
defectione duodeuigesima, marchio in ulteriorẽ Benaci plagam, quę spectat in Veronẽ
ses ducens, omnia eius oræ castella triduo cepit. Eo in tempore desciuerũt à Venetis ual
lis Sabbiæ montani, & Sabbij eorum oppidi arcẽ Brixiani funditus diruerunt. Potitus
Salodio Piccininus, Bagnolum se contulit, inde Carmagnonã & Palatiolum castra cir-
cunferens, primo Pontoliũ absens, postea Palatiolũ sine ulla oppugnatione recepit. Ge
rebant etiam interea rem alio in loco Philippenses. Nam ingressus Camonicã uallẽ An-
tonius Becharia cum duobus equitatus collectitij millibus, eam incolis sese dedentibus
euestigio ceperat. In quos ex Brixia missi à Barbaro Ioannes Contes, Bartholemęus Co
lionus, & Leonardus Martinengius, cum Alpinis hominib. Martinengiæ factionis, ho-
ste primo impetu fracto, magnã ediderunt occisionẽ, uallem uero incendijs rapinisq; fœ
darunt. Quo in tempore Piccininus Clariũ à prodente populo introductus, Guererium
Martianũ, & Michaelem Gritum, cum equitibus sexcentis, trecentisq; peditibus præsi-
D dio à Gata impositos intercepit, & motis postridie castris, Roadum obsidere perrexit. Id
quum ægre ferrent Gata magistratusq;, quod oppidi in primis fidelissimi sortem, monta
ni omnes uiderentur sequuturi, opẽ ferre statuerunt. Accitis itaq; ex Trompianis Serclia
nisq; melioribus quibusq;, exercitum cui sese immiscuit populi iuuentus, eduxerunt, qui
bus copijs Passiranum Paternumq; & Bornadum ad uespertinũ crepusculum applicitis
Piccininus signis derepente motis, Colonium qui uicus tria à Roado abest passuũ millia
retrocessit: postridie Gata hostem summoturus qui supereminentẽ Colonio montẽ eo
consilio cœperat conscendere, ut Roado Venetoq; exercitui superior esset, partẽ copia
rum immisit, quæ hoste pulso in castra reuersę, armis depositis corpora curabant, cũ subi
to structa acie adfuit Piccininus, in patentioribus Roadi campis pugnãdi copiã faciens:
secreuerat uero in insidijsq; locauerat Piccininus, meliores quosq; partem tertiam legio
num, Gatam si in pugnam cum toto exercitu descendisset, à tergo de ipsis montibus cir-
cumuenturam. Sed quum integri quos Gata apud se in castris habuerat Piccinino primi
essent congressi, tamdiu illum repulsuri, quoad arma induerent cæteri, quos hostẽ dixi-
mus pepulisse, proruperunt immature ex insidijs Philippenses, & Gata montem retinens

te turmasq; ordine in pugnam immittente, commissum est prælium, quod ipsis quæ tūc B
erant Augusti mensis idibus ab ortu solis in occasum pari utriusq; exercitus, uel paulo
maiori Philippensium incommodo est productum. Secesserunt ilico auersis itineribus
ambo exercitus, hic intra urbis mœnia, ille Coloniū, & licet uicissent'ne, an uicti essent,
dubij utrinq; discessissent, Barbaro tamen autore, qui titubantes ob aduersi prælij famā
Brixianos in bonam spem erigere est conatus, emanauit in Brixia rumor, Gatam fudisse
copias Philippensium: cuius rei causa factum est Venetijs, ut quum magni noctu, quod
adsolet, rebus lætis fierent ignes, turmę Dalmatarum Histrorumq; ad eam classem armā
dam accitæ, quam temporis ratio describi oportere suadet, inaudito antea exemplo, tu-
multum Venetijs concitarint. Incaluerat mero, cuius est ea gens auida, & augendis igni
bus quamcūq; materiem, quæ primum ad manus uenitet ex proximis diui Marci arce-
factorum cetariorumq; tabernis, prout libido raperet, discerpebant: quod quum prohi-
bere custodes nocturni accurrissent, illi spreto magistratu sese in globum tria millia ho-
minum coegere, & ipsas diripientes in tabernis clausas merces, missos ad se comprimen F
dos ducis & dominij nuncios, etiam ex senatu primarios contemnebāt, apparebatq; ma
gnum aliquod in urbe malum suscitari, nisi audito Petri Lauretani occurrentis nomine,
sub quo multas delcuissent hostium copias, sese illi permisissent, & impunitate donati in
cubilia secessissent. Fuit uero tanta Lauretani autoritas, multis maximisq; parta uicto-
rijs, ut quod nautarum turmas fecisse diximus, omnes Venetorum imperio ubiq; subdi-
ti, & ipsi in primis ciues Veneti, sese illi non tanquam tyranno aut factionis cuiuspiam
principi, sed tanquam clarissimo & optimo ciui fuerinr permissuri. Quin ipsa respublica
quoties graue, aut difficillimum quicquam annis antea uiginti accidit, illum delegit, cui
rerum summa extra urbem incumberet, qui quum multos prius bellis fortiter gerendis,
& celerrime cōficiendis anteisset, hoc in tempore & consilij constantia & charitate in pa
triam omnes superauit. Fremebant senatores diffisi, ut par erat, posse cum ijs copijs quæ
sub Gata aderant tantum tamq; multiplex bellum gerere: & quum nullas constaret tan-
tas usquam loci, uel maximo cum impēdio haberi posse, quin Philippus marchione Mā G
tuano auctus, & oppidorum castellorumq; captorum opportunitate fretus, eas ab feren
da ope Brixianis repelleret, classem maximam in Pado ea ratione nonnulli consulebant
armari, ut aut marchio Mantuanus, solus resistens uiribus suis, patria pelleretur, aut Pic-
cinino cum copijs aduocato, Brixiani interea respirarent, & cum persistentia tunc in fi-
de oppida seruarentur, tum alia quæ ceperat, hostis uictoriam & classis famā sequuta, fa-
cilius caperentur. Variantibus itaq; in senatu sententijs, Lauretanus, qui honores admi-
nistrationesq; fugere consueuisset, belli magnitudine admonitus, & classem armari per-
suasit, & sese illi imperatorē obtulit, senium, ut dixit, patriæ donaturus, quæ ætatem cæte
ram sibi antea mancipasset. Accepit libens atq; gaudens ciuitas, quod nihilominus nul-
lo deterrita pudore fuerat postulatura. Et declarato imperatori quicquid ille neruorū rei
publicæ in primis callentissimus perere induxisset animum, concedere est pollicita. De
stinata est itaq; ex illius sentenria, & infra quadragesimum quàm erat cœpta diem, perfe
cta classis & numero nauium, & armamentorum instrumentorumq; bello usui futurorū H
multitudine maior omnibus quas fluuiatili bello nauali adhibitas fuisse legerimus. Fue-
runt naues centum & quatuor supra sexaginta, diuersos ramen in prælij usus, & diuersa
inter se ratione formaq; fabricatæ. Earū primæ à patritijs ductæ gubernatoribus, quinq;
fuerunt triremes castellis duobus, ad proram uno, altero ad puppim eminentibus muni-
tę. Galeoni dehinc duodeseptuaginta, quorum quinq; triremibus adsimiles gubernato-
res habuere patritios, cæteri ex plebe uel alienigenas mercenarios, & eos etiā subsequu-
tæ sunt pariter de septuaginta subductiores humilioresq; nauiculæ, burchellas uocant,
motu & agilitate celocibus comparandæ. Post illas ordine trahebantur Pado, sed in prę
lio ubi acies instruenda esset præcessuræ: duodecim his adsimiles, sed ad celeritatem re-
migio meliores, quibus ductor datus est à senatu Laurentius Lauretanus imperatoris fi
lius. Hæ quas numerauimus omnes, & si bombardas aliaq; habuere & tormentorum &
armorum genera, militum tamen usibus, & gerendo cum hoste cominus prælio destina
tæ erant, cæteræ in alios belli usus adducebantur. Quinq; etenim earum planis latisq; al-
uis, sed plancis tectæ densissimis, quibus barbottis fuit nominatio, bombardas duas su-

pra ui-

A pra uiginti mediocres ſingulæ habuerunt, quas pari diſtantia in circuitum poſitas tecti
plancatæ nautæ medio ex Pado aut alteri appropinquantes ripæ, in hoſtem ædificiũ'ue,
aut in hoſtium naues poterant emittere. Fuit & unica duos fabricata in uſus pari modo
plancis tecta, ſed cui latior firmiorq; ſuperioribus eſſet aluus: ſi namq; palos hoſtes retar
dando nauium curſu altum dimiſiſſent, quorum capita uel apparerent, uel aquæ ſupere-
minentes abſconderent, demiſſæ ex hac naui catenæ illos circumductæ machinationib.
& girulis in ſummum ocyus attrahebant, & forcipem habuit eadem tam uaſtum, ut ſoli-
diſſimam morſu comprehenſam diſiiceret catenam. Ei tamen inerant bombardæ ſexde
cim, quibus quum tuta undiq; ab hoſtium impetu redderetur, tum alios in uſus eſſet pro
futura. Tres hanc uſquequaq; adſimiles ſequebantur, uoluos, girulos, & alias differentes
machinationes, quibus per medium Padi curſum, uel per medios hoſtes binæ & ternæ
ab ipſarum ſingula triremes, galeoni aut aliæ naues in aduerſum amnis profluuium tra-
herentur: quum namq; anchoras ipſi catenis adligatas demiſiſſent, iactam medio amni
B molem potius quàm nauim dixiſſes, & tamen ultra tecti ſoliditatem, duodecim ſingulæ
bombardis defendebãtur. Nauiũ ultima fuit oblongior, lintribus duodeuiginti armata,
bombardis & frequẽti remige ideo ducta, ut imperator eam uel laborantibus præſidio,
uel longe abſentibus conſilij nunciam poſſet immittere. Claudebat hanc nauium aciem
ratis eximia, quadringentis quinquaginta abiegnis piceisq; fuſtis in triremis malum an-
temnamq; trabibus ea ratione compacta, ut quum ſolida eſſet & quadraginta quinqua-
ginta'ue perferens bombardas, lapidem quadrincentenum euomentes, tum flecti abdu
ciq; poſſet, & tanquam nauis remigio gubernari. Multa huic ſeruandæ gubernandæq;
adhibita ſunt ferramenta: Nam & anchoras habuit decem triremibus adhiberi ſolitas,
quæ totidem dimittebantur catenis, & quatuor anſæ fuerunt ferreæ, librarũ ſingula qua
dringentarum, quibus aut adligata ripæ hærebat, aut machinationibus octo denſiſſimis
trahebatur. Ipſa autem in primis & tota claſſe ab incendio tutanda. Parauerunt Veneti
antemnas quinquaginta, quæ laminis ueſtitæ ferreis, totidem anchoris ſingula adligatis
C catena tenebantur: & quum ligni porroſitas leuitasq; laminarum grauedinem ſuperans
fluitaret, unci ſingulis ferrei erant ſuperadfixi, quibus omnem materiem deſuper incen-
dia ſecundo Pado perferentem diſtinentibus, nullam ſubiecta claſſis ab incẽdio pati po
terat læſionem. Si cætera prælijs oppugnationibus'ue adhibenda deſcribere uoluero ar
mamenta, quæ ipſa habuit claſſis, nec temporis, nec libri rationem habuiſſe uidebor. Nã
præter nauium uſibus neceſſaria, rudentes, funiculos, uela, remos, anchoras, præter bom
bardas, baliſtas, arcus, ſpicula, iaculos, lanceas, ſcalpra, malleos, ſcuta, præter picem, ſul-
phura, calcem terebinthinam, ſaponem, præter uaria tegendis corporibus armorum ge
nera, caſtellis, illi turribus, uallis, pontibusq; ſubito iaciendis, tigna, trabes, longurias, plã
chas, aſſeres, clauos, ſcalas, tantam comportarunt materiem, ut quanquam ſingulæ earũ
quas deſcripſimus nauium partem ſimul cum cõmeatu perferrent, ſexagintà ſcaphas &
longiuſculas adhiberi oportuerit burchellas, quib. opifices inerãt fabriq; lignarij quinq;
ſupra ſeptuaginta, & nauibus & domibus conſtruendis aſſueti, quum tamen ferrarios fa
D bros, folles, & officinam, nonnullæ aliæ lapicidas habuerint, ſaxis in bombardarum lapi
des dedolandis. At Piccininus poſtquam feſſus ſauciusq; miles, quatriduo apud Coloni
um, quo illum oſtendimus Roadenſi prælio exceſſiſſe, quieuerat, ad Roadi obſidionem
reuerſus, illud dedentibus oppidanis breui recepit: ſimiliterq; deditionem ea die fecerũt
Bornadenſes, Paterniani, & Paſſiranenſes, & poſtera quę inſequuta eſt die Monticulen
ſes, Guglagenſesq;, Omianij & Brienſes. Cuius uictorię ſequutus curſum Piccininus,
Trompienſes, prius quàm adiret deditionem feciſſe audiens, ad Iſeum ſe contulit, quod
oppidum repugnare auſum, uiribus expugnauit. Impendentem uero tunc Brixię rebus
calamitatem peruidentes Gata magiſtratusq;, & quod Piccininum conſilij habuiſſe dixi
mus futurum proſpicientes, ut obſeſſus in urbe exercitus famem potius ciuitati, & ſibiip
ſi afferret, quàm præſidio eſſe poſſet, conſtituerunt ea etiam ratione migrandum Gatę,
ut ſenatus eo ductore, quem haberet cęteros pręſtantem, tantas compararet copias, quę
& Veronam, Vicentiam, Paduamq; defenſarent, & Brixiam obſidione leuarent, quam
tamen ſatis diu, & quoad opus foret exiſtimauerint perlaturam. Mouens itaq; Gata de
tertia uigilia cum legione, quinq; millia ſelectorum uirorum in equitatu peditatuq; ha-

bente, accelerato itinere ad Mintium peruenit, cuius fluuij ripas quum attigisset, uada E
prospectans quæ in Veronēses spectant, nouis aggeribus communita, turmam, quæ ua
da inferius quæreret, dimittebat. Sed interea adhibitas in stationem à Mantuano tur-
mas, ad arma & eos aduenisse hostes exclamare audiens, tanta cum festinatione euesti-
gio retrocessit, ut qui aduenientes prope cursim accelerassent, ad horam quadragesi-
mam quàm erant profecti Brixiam sint reuersi: nec tamen cibum aut quietem aliquam
priusquàm urbem ingressi essent, capere potuerint. Ea compertum habens Piccininus,
suam execratus est ignauiam, qui recipiendis Iseo & castellis alioquin in potestatem pre
cario uenturis, tempus triuisset: prædæ uero, ab qua totius belli summa penderet, custo-
diam neglexisset, & Brixiæ obsidionem inchoandam ducens, apud Ronchatellum se-
cundo ab urbe miliario consedit. Sed quum obsidionis tempora iudicaret immatura, ur
be per id tempus præsidio commeatuq; munitissima, ad oppugnandum Vrcios oppi-
dum est profectus, fore ratus, ut si interim Gata Mintium iteratò tentasset traijcere, suas
nihilominus manus nequiret euadere. Interea Venetis classe illa ingenti instruenda in- F
tentis, Nicolaus marchio Estensis, quem sæpe ostendimus socijs eo in bello populis con
sentire, ad Eugenium pontificem Romanum, qui Ferrariæ concilium haberet, ex specio
sissima Belregoardi uilla mittens, talia exposuit, ex quibus suspicari ostendit, Venetos
classem illam in se potius nullo munitam præsidio ducturos, quàm in Mantuanum, quē
non ignorarent, & inexpugnabiles oppositurum in Pado munitiones, & copias quum
proprias, tum Philippi ad uim propellendam paratissimas habiturum. Coniecturas ue-
ro & causas, quibus in eam adduceretur suspicionem, huiusmodi afferebat, quod con-
stans de se infamia Venetijs uulgaretur, marchionem Mantuanum eius suasione, consi-
lio atq; impulsu, ab eorum fœderibus discessisse: quinetiam non deesse Venetijs, qui pa-
làm obloquerentur, eum quo die primum oblata erit occasio afferendi maximum ali-
quod reipublicæ detrimentum, ad Philippi partes euestigio transiturum. Et licet ponti-
fex eum uerbis solatum in bonam spem erigere sit conatus, noluit abstinere, quin suæ &
suorum saluti, ut dixit, consuleret. Guidantonio Enmanfredo Fauentiæ uicario cum e- G
quitibus mille quingentis, peditibus trecentis in stipendia accepto, Borsium Estensem
filium, qui Sphortię militaret, Ferrariam cum sexcentis equitibus aduocauit. Munienda
autem contra classem, si in eum descendisset, urbe Ferraria, soli intercapedinem, quæ Pa-
dum & Padusam paludem stadijs uix duobus intercedit, latissima ac præcipiti fossa suc-
cidit. Ciuibus etiam in suam tuitionem excitatis, & tributa eos ex inusitato censu confer
re, & arma comparare, & subitarium ex Mutina Rhegioq; Lepido militem rapidum, cō
uocare curauit. Sed pontifex missis Venetias oratoribus, marchionemq; sæpenumero
adloquutus, quum damna memorasset & incommoda, quæ utramq; manerent partem,
si ad bellum iusta etiam & urgenti ex causa prosilirent, effecit, ut Veneti omnia tunc cō
cedere proni, Rhodigio cum septem eius insulæ castellis, quæ tribus de quadraginta an-
nis pro pignore tenuissent, reddito, & marchione debita pecunia donato, iniuriam dolo
remq; dissimulauerint. Quin multis illi precibus cum marchione contenderunt, ut quas
parauisset copias retineret, sibi præsidio futuras, si Philippus marchioq; Mantuanus in- H
digne ferentes eam cum Veneto populo factam gratię redintegrationem, ipsum tā mul
tis in locis uicinum lædere intentarent. Quibus compositis rebus, classem Laureanus,
quo ostendimus ordine, aduerso Pado attrahi curauit, & eum marchio Ferrariensesq; iu
uerunt abundantissimo commeatu. At in Brixianis interea repugnabant cōstanter Phi-
lippensibus Vrciani, nec ulla Piccinino spes deditionis offerebatur, nisi impositus præsi
dio à Gata Petrus Lucensis, ducentorum ductor equitum quartodecimo obsidionis die
oppidum prodidisset. Quo in tempore Franciscus Barbarus magnitudinis animi, & sui
in rempublicam amoris, ac gerendis in rebus ingenij dexteritatis, magnum dedit docu-
mentum. Nam quū post intentatam infauste à Gata per Mantuanos fugam, cæteri quib.
erat reipublicæ secum in Brixia administrandę ius, illum iteratò profectionem intenta-
re omnino dissuaderēt, ipse solus tanto in periculo, sine ulla spe solus deseri, quàm patriā
& rempublicam deserere maluit ac contendit, efficitq;, ut Gata modico Brixiæ relicto
præsidio emigraret: dū namq; is dubius partim segniter profectionē parat, partim à dis-
suasoribus retinetur, non prius ad portā alta in nocte legionem contraxit, quàm Barba-
rus Vrcio-

A rus Vrciorum deditionem rescijt, in uulgus euestigio emanaturam, quæ nisi prudẽs præfectus eam euestigio supprimi curasset, consilium tam necessarium euertisset. Gatæ uero postremam aciem cum paucis claudenti non solum deditionẽ Barbatus aperuit, sed hostem insuper ad insequendũ se parare, accitis in testes, qui renunciauerant patefacit, hortatus ut pontibus in concauis uallibus, pro suo transitu factis post terga rescissis omnem profectionis & salutis suæ spẽ, in ipsa reditus desperatione, forti animo collocaret: tũcq; apparere cœpit, quot qualiaq; commoda respublica Venetorum esset captura, ab ea cõciliatione principum ciuitatis Brixiæ, quam ostendimus à Barbaro factam esse. Nam etsi difficultatem maximam, montes altissimos superaturo equitatui datura uidebatur uiarũ asperitas, maiori tamen impedimento futurus erat Alexãder Maclouiæ Polonorũ dux & episcopus Tridentinus, quem maximam illorum montium partem ditione tenentẽ, & Philippo Mediolanensium duci clàm cupientem, apertum in Venetos bellum tunc moturum timebatur: mouitq; licet imparatus, & nisi partim improuisa exercitus profe-
B ctio, partim Paris Ludronius obstitissent, de eo exercitu actum erat. Gatæ etenim per Sabienses iudiciariam uallem episcopo ipsi subiectam ingresso, montani, quibus esset episcopi odium in Venetos exploratum, pro posse aduersati fuerunt, partim tramitibus alicubi intercisis, partim multis ex militibus ordines à Gata datos seruare negligentibus, aut confossis, aut in præcipitia deturbatis. Dissimulans tamen iniuriam Gata quum tota properasset die, milites de itinere fessos in supremo uallis monte corpora curare de secũda uigilia iussit, & signa ad auroram mouens, Paride qui sese obuium dedit, repulsis hostibus, deducente asperrimos omnium Italiæ montes conscendit, quibus per eam diem sine hostili metu, alioquin maxima cum difficultate superatis, etsi iumenta peditatumq; in tuto amici hominis solo recreari oportere censuerunt comites, terram ipse hostilẽ ea ratione noctu penetrare uoluit, ut ignaro accessus sui episcopo, parandi contra se maiorem uim adimeret facultatem: nec eum fefellit bona consilij fortuna, siquidẽ immissi ad uesperam ab episcopo Poloni Maclouienses, tanto incolas montium concitauerunt im
C petu, ut nisi accelerassent Gatenses, qui iam medium confecerant iter, retrocedendi pro grediendiue amissuri fuerint potestatem. Excelsis namq; in mõtibus illis tam ardui sunt calles, ut quum erectæ supra uerticem sint rupes, quæ tamen in subiectum pedibus cliuũ cernitur pars, adeo altum ostendit riui fundum, ut caligantibus oculis quæcunq; in infimo posita magnitudinis suæ dimidio minima uideantur. Actiq; sunt præcipites ab inermi pagano, qui rarefacta in acie lentius procedebant. Mœsti uero erant legionis milites, confugio in nocte quæ iam appeteret desperantes: quod quum intellexisset Gata, exercitum in concauo montis recessu paulisper continuit, primores in cõsilium admissurus: & Poloni ad desperantem, ut existimabant, accessu militem, missili saxo superne mactãdum spoliandumq; conuenerant, suis etiam qui saltus præoccupaturi præcesserant reuocatis. Tum Gata Caualcabouem & Rangonum Guidonem, impigros iuuenes cum tre centorum turmis quas ducebant, arma exuere, & gladio breuiusculaq; munitos hasta sal tum occupare, leuatos exinde armorum pondere cum inermi hoste per cryptas saxosaq;
D montis supercilia congredi iubet: quod quum illi ocyus fecissent, hostibus partim confossis, partim in fugam conuersis, securus fuit exercitui patefactus, & trecenti illius liberatores, armis equisq; hosti relictis, quod occeperant, per eam noctẽ itinera saltusq; explorarunt. Tertia quę illuxit aurora, Tiennum appulsi oppidum, cuius tyranni episcopo fœderati essent, etsi principio abire sunt permissi, oppidanis postmodum extrema carpẽtibus, impedimentorum partem & trecentos equites amiserunt. Et paulum progressi in planicie Archi oppido subiecta, ea ratione uel inuiti consedere, quod tumẽtem tunc ex effusis per eam noctem imbribus Sarcham fluuium transitu eos prohibiturum habuerint exploratum. Postera die quum Sarcham transmittere incepissent, sese ex improuiso armati pedites obiecere, quos Ludouicus Vermes à Piccinino & marchione Mantuano per Benacum missus, uada fluminis curauerat insidere. Et cum Gata illos femoturus, difficile periculosumq; iniisset prælium, ostendit sese in edito aduersæ ripæ supercilio Pilosius centurio Venetorum cum quadringentis quos Veronensis magistratus iussu sub sidio adducebat. Quare Philippensium peditatus hinc Vermis in Archi oppido torpentis ducatu destitutus, inde Pilosii animose in prælium descendentis aduentu deterritus

retroceſſit, Gata amiſſis ea in profectione equitibus octingentis, cæteros Veronam per E
duxit. Creditũ eſt tũc Venetos uel hoſtibus pares, uel ſi ſucceſſiſſent conatus, futuros ſu-
periores, tanta erat expectatio claſſis quã Petrus Lauretanus ad ſummũ rami eius, q pri-
mus ſe à Pado ſcindit, Ficarolũ uocant, magna cum rerũ gerendarũ oſtentatione perdu-
xerat. Sed dum ille, cui pro bellatorũ octo milibus à Senatu promiſſorum uix aderant
tria milia, reliquas expectat copias, marchio Mantuanus Padum apud Hoſtiliam ſeptũ,
diſpoſitis ea ratiõe palis, ut quaterno ordini ſingula impoſita eſſent, caſtella attentiſſime
muniebat, cathenas opponebat triplices, & utranq; fluminis ripam tot cõplebat bõbar-
dis, ut cum tuto ſtatuerentur loco, nulla poſſet appropinquare nauis, quam non fuerint
uicenis tricenis'ue ictibus confoſſuræ. Pariq; ratione Sermionẽ munierat oppidũ, quod
medio Ficarolũ inter & Hoſtiliam tractu, ad Padi dexteram obtinebat. Contulerat ſe in
terea Mompianũ Piccininus, & fiſtulis p quas fontes in Brixiã deriuãtur ſucciſis, flumi-
nibusq; & riuis magnorũ obiectu operũ ſeptis, omnes aquas auerterat. Eo in loco cũ ali
quot conſediſſet dies, primum ad deſtinatam Brixiæ obſidionem erexit caſtellũ, quo pe F
ditatu munito, uias in illis mõtibus cõplanauit circumlaturo exercitũ uſui futuras, & ad
proximiora urbi deſcendens caſtella duo, unũ ad crucis, ad Floriani ſacellum aliud exci
tauit. Erumpebãt interim ſingulis propè diebus oppidani dura cum hoſte prælia cõmit-
tentes, nec ullũ fuit teli ſiue miſſilis genus, quod nõ periti eiuſmodi rerũ adhibuerint Bri
xiani, ut facile potuerit conijcere Piccininus, ingenti exercitu, perpetuaq; cũ diligentia,
tum etiã uirtute opus fore, domando populo, armis inſtrumentis & fide in primis reſiſte
re paratiſſimo. Inceſſit tñ fortis uiri excellẽtiſſimiq; bellorũ ducis animũ libido, urbis po
tentiſſimæ, cuius populus multa abundaret pecunia, aut uiribus expugnandæ, aut famè
ac opis deſperatione ad deditionẽ uel neceſſariam cõpellendæ. Et accitis omibus nedũ
ſtipendia facientibus, ſed quotquot in Philippi imperio idonei uiderentur, ad ſuperiorẽ
urbis partẽ quæ montes orientẽ uerſus ſolẽ attingit, caſtra eſt metatus. Maius tamen mi-
litiæ robur, ad diuorũ Apollonij, ſaluatoris, Maffei & Andreæ ædes cepit ſtationes. Ad-
lataeq; ſunt ex Mediolano bombardæ quindecim, quarum minima lapidẽ trecentarũ li- G
brarũ emitteret. Prius uero q̃ metandis ratione caſtris Piccininus intentior certum præ-
torio locum deſignaſſet, Tadeus Eſtenſis à præfecto præſidij Barbaro collegaq; ſuaſus,
omniũ copiarũ aciem in urbẽ ſtruxit, illius populo in centurias decuriaſq; diſtributo, &
arma corripere iuſſo, quouſq; delegerunt uſu atq; exercitio meliores. Quibus eruptione
facta in Apollonianam ędem in qua peditatũ locauerat Italianus, horriſono clamore de
laris, nõ ſuſtinuere impetũ Philippenſes, ſed primis qui aut in ueſtibulo aut in prima ſa-
celli parte erãt, partim occiſis, partim captis, receperunt ſeſe Italianus, & cæteri præſtan-
tiores intra paulo editiorẽ chori ſubſelliorumq; ſuggeſtũ. Veritus tñ Eſtenſis, ne ſi obſti
natius pugnando illos etiã conficere contenderet, maiorem in ſe, q̃ quæ ſuſtineri à ſuis
poſſet, cõciret hoſtiũ multitudinẽ, ſeſe in urbẽ recepit. Cuius rei indignitate pmotus Pic
cininus, Apollonianis militibus turmas e ueſtigio addidit, & ea primum die bombardas
quatuor in Mombellanæ turris oppugnationẽ figere cœpit, duas orientalẽ ſpondã, me-
ridionalem alias quaſſaturas: quod autem mœnium urbis, quæ ab ipſo Mombellanæ ar- H
cis angulo, in arcem pertinent ſtadia duo inferiora ſolo æquare ſtatuerat, alias item duas
bombardas cõtra propugnaculũ, quod diui Andreæ ædes è regione ſpectat, totidẽ con
tra turris longæ arcẽ, binaſq; itẽ in turrim Apollonianis ædibus oppoſitã: cui poſtea bõ-
bardis demolitę, ciues repagula obducentes multa materie cõpacta, Rauarotti nomẽ in
didere: & alias pariter binas quatiendo altiori muro, q diuæ Iuliæ hortis adiacet, adhibe
ri curauit. Quibus die noctuq; ipſa quaſſantib. mœnia, adeo territi ſunt primis dieb. Bri-
xiani, ut de urbe dedenda, accipiendiſq; cõditionib. multi in circulis agitare, plurimi cœ
perint, cogitare. Cui difficultati in primis maxime magiſtratus cũ occurrere ſtatuiſſent,
hac ratione inter ſe onera ſunt partiti. Chriſtoforus nanq; Donatus prætor uir pręſtãtiſ-
ſimus, domi ſe continens, ciues qui adirent, & accitos quoſq; meliores hortando ac mul
ta pollicendo, in bonã melioris fortunæ & pręmiorum ſpem erigere conabatᷣ. Barbarus
obeundo ſingula, egregio eius ingenio fretus, ad exhortãdos milites ac multitudinẽ tã
apte & tanta cum induſtria ſimulatis literis & nũcijs, ſpem affectis & ppè deſperatis in
rebus eliciebat, ut oẽs uellent per uulnera & mortes bene de repub. promereri. Et quia
hoſtes

A hostes nō solū uiribus, sed insidijs omnia intentabant, diui Alexandri suburbiū, & Ciui tatulā ueterē incolentes, qui dicebant esse rerū nouandarum cupidiores, intra urbem à munitionibus exclusam, cū fidelioribus collocauit, fidosq; ad custodiēdas extremas urbis partes cōstituit, qui animis erecti urbis defensioni acriter intenderunt: bōbardis nanque ad extrinseca turris Mōbellanæ fundamenta, & in turris lōgæ antemurali, ad Raua rottūq; & sub arcis magnæ radicibus positis, multos in castris mortales mactauere. Et futurū existimātes, ut mœnia diu quassata, nisi intrinsecus aliquo sustentarenī obice, solo æquarenī, ea ubicunq; labare cernebanī, adhibita populariter materia repararunt. Cui muneri nedum sola ruralibus assueta muneribus plebs, sed omnis ordo sexus ætasq; incubuit. Nanq; Brayda Aduocatorū gentis mulier uirilis animi & primariæ aliquot fœminæ, Barbaro suadēte cæteras mulieres in decurias cēturiasq; distributas nocturnis operibus ea ratione adhibuerūt, ut cū nec momēto unquam ab opere quod facibus prælatis fiebat cessaretur, sed prius quàm cohortes labore cut somno fessę recederent, accitę

B militari classico aliæ succederent, quicquid die diruisset hostis, aliqua ex parte noctu sufficeretur. Cæterū cum hostis ex ignibus noctu operarios adesse perciperet, ac sagittis & tormentis deturbaret, Barbarus alio loco ignes fieri, & silentio ad opus instare curauit. Laborauerat uero aliquādiu ciuitas pestilentia, & cū urbē defensoribus exhauriri cupiens Piccininus, nullū prohibuisset petentē, pariter magistratus eā annonæ carētia breui laboraturā, onere multitudinis leuare cupientes, omnes quicunq; induxissent animū migrare permiserant. Quā per occasionē quiq; animis fractiores, aut onusti familia grauiore, tā multi excesserant uiri, ut uix duo milia māserint Brixiani: ex mercenario aūt Estensis milite, cū multi morbo interissent, aut ad hostes transissent, tenue pręsidiū cernebatur Ea re comperta fiduciam addente Piccininus ipsam paucitatē adeo spreuit, ut omnia tā quam aduersus debellatos præsumpserit intentare, primū tamē aquis à Mōbellanæ turris fossa in proxima naualia deriuatis, superiorē qua mœnia à bombardis quatiebantur fossam, eodem delapsu reddidit exiccatam, quę fœno cœni humorē imbibente, & super

C iectis cratibus strata, in ueteris uix soliditatē milites perferebat. Exinde ductorū aliqui, ab diuorū sacellis, quę ut diximus statiōes tenerēt, Piccininus ex Floriana, ex saluatoris Seuerinas Ludouicus, & Italianus Foroiulianus ex Apolloniana singulos in eā fossam cuniculos perduxerunt: quibus ad stratū cratib. fossæ fundū tactis, tectas plancis cœno, ne ab igne corrūpi possent, superiecto uias in pomeriū cōstruxerunt. Cadebant interea in castris multi iaculis saxisq; oppidanorū cōfecti, pręsertim inermis illa multitudo, quā ex omni Lombardia in id opus coactā, milites uulneribus obijciebāt, & mœnia interim frequentibus bombardarum ictibus tundebanī, quibus tamē oppidani singulis in locis quantum cōminuebantur, tantundem addebāt cōpactæ in aggerem materiei. Id cū animaduertisset Piccininus, castellum è regiōe turris Mombellanæ, quę cōfracta decubuerat, ea ratione erigi curauit, ut balistarij ex eo ciuitati supereminētes, nec cōportari aggeris materiē nec ciues sinerent consistere in ruinis. Sed Brixiani tumulo pomerij sub ipsis mœnium fundamētis perforato bombardā eduxerunt, cuius lapides nedum balistarios

D de castello disturbabant, sed illud per singulos dies adeo confringebant, ut nunquam satis potuerit instaurari. Exarsit tunc animo Italianus, & cauerna cæteris maiore quæ esset equiti peruia, ab diui Andreæ ædibus in fossam acta, uiam ad pomeriū cratib. tectā perduxit. Conatum postea ut uiam in urbē sibi faceret, pomerij tumulum interscindere, oppidani cominus cōgressi fortiter prohibuerūt. Desperans itaq; eo scissuræ pomerij conatu, Italianus tramitem aggressus est fodere subterraneum, quo in cauernæ potius q̄ cuniculi latitudinem intra urbē passibus decem longitudine perducto, propugnaculū supereminens per cuius fundamenta penetrauerat, eo consilio ponte ligneo sustērauit, ut si per eam cuniculi uiā ingredi urbē nequiret, cōsumptis igne pontis trabibus, ruinę muri propugnaculumq; in foueam subsiderent, faciliorq; desuper exercitui præstaretur ascensus. Tunc qui in urbe manserant fideles, reliqui ad tuenda cum alijs aperta mœnia concesserunt, stationumq; munus inter se partiti, tentoria à Mombellana turri, ad diui Petri oliuetum tanquam castra metaturi fixerunt, nec unquā abfuit quin freqenuissimi prælio instaurādisq; munitionibus interessent, & cum Italianus aliquādo intentauerit, milites per eam cuniculi cauernam latenter immittere, occurrentes è regione Brixiani

in cuniculo obtruncarunt. Ingeminari tunc cœpit utrinq; obstinatio, Brixianis timore, E
illis spe audaciam confidentiamq; addente, ut supra uires uel facerent alternatim uel in-
iuriam propulsarent, nec momēto unquam per eos dies est cessatum à prælijs: quæ ideo
Philippenses crebra conserebant, ut occurrentes pugnantesq; de ruinis oppidanos, uel
iaculis conficerent uel bombardis, ex quarum ictibus bini quandoq; trini stupēdo mor
tis genere in multas confracti lacerìq; partes, ante procumbentium sub aggeribus con-
ciuium consanguineorumq; cateruas iaciebantur: succedebant tamen illico in pugnam
integri Brixiani, male habito genitori filius, frater fratri, quodq; aliàs raro auditum cre-
diderim, concursantes aut cibis deferendis, aut uulneribus alligandis mulieres, si curan-
tibus corpora suis datum illis à magistratu locum patere hosti conspexissent, scutis ipsæ
& telis armatæ, uirorum officia adimplebãt. Fuerũtq; plurimæ quibus charos ante ipsa
ora occisos, non prius fuerit tollendi, aut ad sepulturam efferendi cura, quàm hostibus
ternarum quaternarum'ue horarum pugnandi ardore defatigatis, pedem ciues sine ur-
bis periculo referre uidissent. Adiuuit autem hãc mulierum fortitudinem Barbarus. Nã F
ne attocitas cæsorum qui clypeis ad sepulturam per urbem deferebantur terrorem spe-
ctantibus incuterer, debilibus qui prælio minus utiles essent demandata est cura, ut in
proximas ædes sacras cadauera perferrent, à nemine conspicienda, ac ne solam in cada-
ueribus populi misericordiam sibi esse Barbarus ostēderet, decreuit, ut medici & medi
cinæ gratis publice exhiberentur, cæsiq; pro libertate pariter publice sepelirentur: utq;
nihil relinqueret intentatum, quo uulgi leuarentur angores, quod in ea publicæ custo-
diæ perpetua solicitudine, pauperes unde uitam sustentarent ęgre poterant reperire, nō
solum militares, sed preciosos cibos pugnatoribus ministrauit. Sed ad oppugnationē.
Hostibus pariter cruentissima erat pugna, multis gladio, contis, deiectoq; saxo, in ipso
Brixianorum rem cominus gerentium conspectu cadentibus, plurimis dum ad fossæ su
percilium turmatim properarent in prælium descensuri, ab oppidanorũ bombardis ra-
pide laceratis uigesimum iam & secundum diem, eo in assiduo labore incommodoq; a-
gitati erant Brixiani. Quamobrem Piccininus fore opinatus, ut adhibita ui maiore, aut
urbs caperetur aut ciues deterriri facerent deditionem, constituit die crastina accuratis- G
sime oppugnare. Primum ne hostis apparatu, qui in castris fieret, uiso intelligeret, quo
in loco ea intentanda esset uiolentia, bombardarios omnes iussit cœptam ubiq; admœ
nium operturas diligentiam frequentissimis quàm possent immissis lapidibus gemina-
re. Italianus uero ponti quem ut ostendimus sub propugnaculo fecerat ignem subiecit.
Mane postmodum diui Andreæ solennibus celebri, egressi tentorijs ut erant à Piccini-
no iussi meliores quiq; ad Mōbellanę turris tumulum ruinasq; rapidiùm conuolarũt, pri
usq; stratam craribus fossam prætergressi, tumulum pomœrij licet ascensu difficilem cō
scenderunt, quàm occurrentes ex tempore ciues prohibere potuerint. Clamoribus ex-
inde exciti ciues immixtiq; Estensis milites, qui omnibus in locis intenti prælium expe
ctabant, in hostem ruunt. Concrepant utrinq; bombardæ, & tantis tympanorum tuba
rumq; clangoribus, ac uirorum uociferationibus non in prælio magis quàm ab undiq;
spectatoribus adhortatoribusq; perstrepebatur, ut nullus aurium ad excipienda impe- H
ria esset pugnanti usus, oportueritq; manu duci aut significatione alia dirigi, quos duces
retrahere aut impellere uoluerunt. Accessit etiam inermis multitudo mulierum seniūq;,
cæsos uulneratosq; suos ne in prælio semiuiui aut exanimes calcarentur subleuantium,
quæ turba in castris quàm in urbe maior, omnia planctu eiulatibusq; repleuit. Eo nanq;
in prælio, quod ad meridiem est protractum, præter innumeram uulneratorum multi-
tudinem, quorum pars postea diem obijt, ducenti sunt ex Philippensibus desiderati,
cum in oppido xx ciues & ferè totidem ex mercenario milite ceciderint. Id cum aduer-
tisset Piccininus paratas in prælium turmas, stantesq; in equis milites, quos oppidani
integros fessis pugnatoribus successuros suspicarentur, in nouam ad Apollinianum op
pugnationē misit, quare Mombellana ocyus intermissa, in illam totus incubuit exerci-
tus. Ea pari conatu principio intentata in uesperamq; perducta eò fuit acrior, quod non
ijsdem, qui cœpissent militibus, quemadmodum prima ad extremum est continuata,
sed cum primo immissi maxime enixi lassarentur, alij inuicem integri succedebant. Nec
tamen efficax fuit pugnatorum uicissitudo, quin parem Mombellanæ Philippensium,
sed

A ſed oppidanorũ minorẽ hæc oppugnatio habuerit ſtragẽ, cum uulnera utrobiq; fuerint
plura, tũ fruſtrati ea binę oppugnationis ſpe Philippenſes, tumulũ & mœniũ, qđ erat re
liquum, prius demoliri, q̃ aliã intentarent oppugnationẽ, cõſtituerunt. Caſtiganda ue
ro Mõbellani tumuli ſummitate, tantã adbibuerant diligentiã, ut ea in fundũ maiori ex
parte tracta, facilis fuerit armato equiti ad mœnia cõſcenſus: & ne foſſores ac poſtea itu
ri in præliũ milites, iactis ſuperne lapidibus ſudibusq; uulnerarẽtur, quantũ à foſſæ fun
do per ſingulos dies ipſa proceſſit tumuli cõplanatio, tantundẽ cratibus pluteisq; inte
gebant. Ad turrim aũt longã, quę urbis porta erat, uineas turresq; ea ratione egerunt, ut
aggerẽ, ſarmentorum faſeibus cõgeſta alternatim terra, antemurali ob ductũ, ex quo op
pidani bombardis in Philippenſes pro foſſa ſecundũ mœnia pugnantes iaciebant, aut
captum retinerent, aut eo demolito ſeſe illa moleſtia liberarent. Et Italianus poſtquã ꝓ
pugnaculũ ſubiecto igne nõ ſatis, ut ſperauerat, ruere uidit, tumulũ pomerij proximũ, et
ipſe cõplanauit, adactisq; ad mœnia illa in parte integra uineis, ea primum aliquot in lo
B cis perforauit, deinde quod oppidanos cerneret alias intus munitiones opponere, ſuos
ipſe milites mœnia ſcandere, & caſtellis, quæ in urbẽ ꝓminerent erectis, foſſores ab ope
re iuſſit deturbare. Nã Brixiani defenſioni aggerẽ paſſus xx. diſtantẽ à Mõbello ad Ra
uarottũ, ſed in ea parte, quæ Italiani conatibus erat oppoſita, denſiorẽ eo duxerunt cõſi
lio, ut mœnibus in hoſtiũ poteſtatẽ factis, ſeſe eo munimento nihilominus tutarent̃. Dif
ficili uero ea in longitudine operi, cui tota inniteret̃ ciuitatis ſalus, ſeſe oppidani adeo
anxij adeoq; amẽtes populariter mancipauere, ut quantũuis multos, mulieres, puerosq;
æque ae uiros iaculis telisq; deſuper immiſſis Foroiuliani milites, & ipſe inprimis du
ctor uulnerarent, nullo intermiſſum ſit momento, quouſq; trabes immixtaq; uinaria ua
ſa ruderibus plena, in ualli ſpeciẽ à ciuibus poſita, mœniũ munimenta nullatenus deſide
rari ſunt paſſa. Id cũ perfectũ uidiſſent opus Philippenſes, mœnia longo ſuccisa labore,
quantũ denſo opponerent̃ aggeri, ligneis pontibus ſuſtentarunt. Et quia pomerij tumu
lus, atq; etiã ipſa in eo ſita muri fundamenta de ſoli natura uiam illis munitionibus à po
C Brixiano oppoſitis cõtiguã, quæ ciuiũ agros & ipſa mœnia intercedit, ſupereminerent,
in ſpẽ uenerant, ut mœnibus ſuppoſito igne impulſu intra urbẽ cadentibus, & uia & foſ
ſa illis cõpletæ apertũ planumq; equitibus præberent ingreſſum ad ciuium ſtationes. Id
etiã quin aecideret, nullo humani ingenij opere auerti poſſe exiſtimarunt ciues, quorũ
plurimi impendentis ut rebant̃ exitij pauore attoniti, poſt cõpreſſa aliquandiu dẽtibus
murmura, in audaciã proruperũt adhortando ciues, ut extremã deprecati calamitatem
ſeſe hoſti permitterent. Sed omnibus in locis aderat concionabũdus Franciſcus Barba
rus, quo inter tot cædes & uulnera intrepido ſuadẽte, ut nihil eſſet antiquius aut charius
libertate, cõpreſſæ ſunt ſeditiones, ciuibusq; in priſtinam animorũ magnitudinẽ ſua prę
ſentia ac ſingulari eloquentia adductis, atq; etiã eo & Eſtenſi Tadeo inſtruẽtibus, ad in
genium cõuerſis, prouiſum eſt, ut ille quemadmodũ & cæteri hoſtiũ conatus, inefficax
redderet̃. Poſtq; eo in duodecim dierũ opere ſatis omnia diſpoſuerãt Philippenſes, op
pugnationẽ denuo intentare ſtatuentes, bombardarios nocte perpetua aſſidua immit
D tere eo iuſſerunt cõſilio, ut cũ maior fieret ex ictibus demolitio, tum etiam territi inten
tiq; uigiliæ ciues laſſarent̃, & futuræ quã ignorarent oppugnationi debiles redderent̃.
Aeeeſſitq; illorũ cõſilio maius oppidanis incõmodum, quod multi dũ refractas inſtau
rant munitiones, iſti uenientibus in incertum per noctis obſcuritatẽ lapidibus oceubue
runt. Cõſtituerant uero Philippenſes eodẽ tempore quatuor in locis, quæ ſtadiorũ duo
rum, ut oſtendimus, longitudine comprenſa eſſent, oppugnare, ad Mombellanam, ad
turrim longam, ad Apollonianã, ad propugnaculum Rauarotti. Sed reſciuerant, & ua
rio, qui fiebat in caſtris, apparatu proſpecto, intellexerant Brixiæ magiſtratus, quantis
conatibus hoſtes iterum inuadere cõſtituiſſent, quamobrem idibus Decembribus, qua
die uirgo eolitur Lucia, magiſtratus poſt ſacrificium laudis, uotis rite nuncuparis con
uenerunt, ut Chriſtophorus prætor urbem luſtraret, unde minus periculum immineret,
inermes ac imbelles hortando, ut in mutis eſſent, ne urbs per inſidias caperet̃, Barbarus
uero ſummus rerum præfectus præſens periculis oecurreret, Andreas Valerius patritij
ordinis in foro eſſet, ad tumultus, ſi qui exorirẽtur comprimendos, Tadeus Eſtenſis cũ
equitatu ad forũ boarium, Rauarotti periculis præſto adeſſet, & Rauarotti munitiones

Gerardus

Gerardus Dandalus, uir & ipse fortis, patritij ordinis, defensaret. Mombelli uero custo- E
dia forti equiti Iacobo Hispano, & turris lõgę defensio Mucino Lugẽsi, ac Andreæ Leo
ni demãdatæ fuerunt: quo in defensorẽ delecto, cũ Petro Grimanno ciuitatulæ nouę cõ
missa esset custodia, eo munere se abdicauit. Igit̃ cũ Italianus nocte intẽpesta casuri in-
tra ciuitatẽ, ut opinatus fuerat, atq; actis in aduersam partẽ trabiũ brachijs curauerat, mu
ri sustentacula cõbureret, oppidani paratas clàm in id necessitatis, prout à Barbaro Estẽ
siq; edocti erãt, lõgurias adigentes, murũ ad hostiũ opera ruere impulerũt, cuius casu cõ
planati sub Apolloniano tumuli, actiq; cuniculi, tantus Italiani labor euanuit. Et mane
uix dũ exorto, Piccininus eductũ tabernaculis tẽtorijsq; exercitũ, accitaq; undiq; auxi-
lia, supra quindecim armatorũ milia acie structa in ciuitatis cõspectu à Mombellano ad
Apollonianũ tandiu cõsistere iussit, quoad dextera prolata, iussi in primã oppugnatio-
nẽ ordine descendissent, primisq; pugnantibus cæteri tẽpus succedendi expectãdo, de-
sides quiescebant. Ingressi fossam, qui in Mombellanã descenderant oppugnationẽ, ui-
ces & ipsi inter se partiti in tumulũ euaserunt: quibus cum ab oppidanis impigre resiste- F
rẽt, succedebant integri fessis, uulneribusq; cõfectis. Id cũ aliquandiu esset factitatũ, in-
tellexerunt Philippenses, ea in uicissitudine spaciũ respirandi hostibus, tanquã de indu-
stria datũ iri. Quamobrẽ mutato cõsilio, cõcurrerunt densi oẽs in globumq; coacti, pari
ter Brixiani, summo conatu eruperunt in ruinas: cumq; Mars atrocissimus insęuisset,
quos loci cepit angustia rem in fronte conto, ueruto, uncis, malleis, gladijs securibusq;
gesserunt, & feruentẽ aquã liquefactãq; igne picẽ mulieres propugnaculis demittebãt
cum tñ iaculi, sudes & lapides magno utrinq; nisu eminus mitterẽt. Vnicæ tunc ex om
ni bellico apparatu eo in loco bombardæ quiescebant, utrisq; ueritis ne suos cõficerent
hosti immixtos. Immiserant oppidani in Philippenses prius q̃ tumulũ conglobati con-
scenderent, ex turris lõgæ promurio, aliquot bõbardæ lapides: nec intentos per ocium
oculis cauentesq; potuerant lædere. Illis aũt postea in tumulo eò aceruatis, & mentẽ o-
culosq; in hostium ora, aut in tela undiq; uolitantia defixis, siue casu, siue arte sit factum,
unicus inter cõfertissimos deuolans ex ea bombarda lapis septem corripuit lectissimos G
milites, quos, uisu horribile, in plurima singulos frusta adeo lacerauit attriuitq;, ut cuius
corporis fuerint crura, caput aut brachia, incertũ fuerit perquirentibus. Quin graues ex
Brixia castrisq; Philippensiũ uiros referre audiui, uolasse per aera armis, ut erant uiuen-
tiũ tecta illorũ membra, & in episcopi hortis, qui cẽtũ supraq; à Mombellanis mœnibus
distant passus, binas illorũ cassides, in quibus caro cum cerebro hæsisset, fuisse repertas.
Id conspicati milites nullo retineri potuerunt, Piccinini iurgia adhortationibus minisq;
immiscentis imperio, quin sese in castra referrẽt: qui cum pugnæ deposito ardore mor-
tuos uulneribusq; affectos grauioribus deferri uidissent, periculum cui obiectati essent
animo metiti, grauia in imperatorem iurgia dixere, quod tot pręstantes uiros ob ineptã
libidinẽ suam, potiundi per uim eius oppidi, exposuerit internitioni. Altera per id tem-
pus gesta ad turrim longam oppugnatio, pauciores habuit Philippensiũ mortes, qđ ui-
neis castellisq; recipiendo antemurali, licet frustra sint nisi, sed ideo anteq; aduesperasce
ret intermissa est, quod cessarum esse à Mombellana, iussu Piccinini, milites crediderũt, H
quos tamẽ in tertiam, quæ ad Rauarottum cõmittebatur acerrima traxit Piccininus. Ea
eñ ad aurorã cœpta, in serumq; diei perducta, tantis utrinq; animis, tanto ardore est cõ-
missa, ut postq; hastis cõtisq; pugnauerant, gladijs frameisq; longiusculis, & demũ pugi
onibus manu se prensantes, rẽ gererent. Cõflixerant eò ex ciuitate mœnium ab Italiano
succisorũ, quibus urbem nudatam apparuerit fama attoniti omnis ordinis omnisq; æta
tis etiam inermes uiri & mulieres, quarũ nonnullæ armis tectæ hosti repugnabant, cum
cæteræ saxis sudibusq; uel in incertum proijciendis possibilem operam exhiberent. Vsi
sunt etiam oppidani calce tritissima, quã cũ fictilibus crudis impositam in hostium ora
superne immisissent, aut oculis per galearũ rimulas læsi, aut ipso obtenebrati fumo Phi-
lippenses, pugnæ inhabiles reddebant̃. Nec tamẽ satis ea profuissent omnia, nisi Scara-
mucia Forliuiensis Centurio, quem Barbarus Bergomo accersierat in tempore aduenis
set. Nam cum is in medio prælij ardore, ad portas Brixiæ inermis aduenisset, suis corpo-
ra curatis, collecta militum oppidanorumq; manu, ne paucitas eum faceret contem-
nendum, signis præcinere iussis incubuit in prælium, & hoste propugnaculis muri, in
quo

A quo erat fueratq; per horã superior deturbato, adeo certamen restituit, ut non unus centurio cum paucis, sed magnum subsidium aduenisse intus forisq; crederetur. Vbi uero manu telisq; tam pertinaciter à Foroliuiensi, & paucis quos adduxerat est pugnatum, qui prius ægre resistebant Brixiani, non solum uim ui repulerunt, sed non mediocrem quoque terrorẽ hosti intulerunt. Pluribus igitur utrinq; datis acceptisq; uulneribus, ac multis passim cæsis, Piccininus receptui canere iussit, & equitatu in hybernacula dimisso edixit, ut armati mane ad easdem redirent oppugnationes, peditatum uero cõtinuit, stationibus ad tumuli complanationes bombardarumq; custodiam obseruandis. Exinde diluculo prodeuntibus, ut iussi erant equitibus, signa ad eum qui obuenerat locum, pro fossæ supercilio ductores statuerunt, & canentes buccina tubicines turmatim singulos conuocabant. Piccininus uero ira quàm spe plenior, nõ ductores magis quàm ipsos adhortabatur milites, opimam caperent, diriperent ciuitatem, Guelforum matronas, uirginesq; pro scortis, aut cum paterna & uiri hæreditate habituri uxores, tempore ute-

B rẽtur & occasione, qua nullam in seculo maiorem habituri essent, quippe quibus non Brixiæ modo urbis dudum opulentissimæ, sed ingentes detur diripere Venetorum pecunias, quas illi maximo exercitu illic alendo, pridem impendissent. Se nihil, & ipsum Mediolani ducem aliud uictoria ex illa expectare, quàm eo exercitu in ciuitatis inimicissimæ excidio diuitijs oppleto, ducere ad subigendas propero cursu reliquas hostium ciuitates. Tum prima ad turrim longam initur oppugnatio, uineæ turresq; quemadmodum pridie adiguntur. Vis maxima fit circunducto promurali aggere capiundo, nec minore ui resistunt oppidani, cadunt ex Philippẽsibus multi, plurimi uulnerantur. Sed tantam hora tertia quàm pugnari cœptum erat, Brixianorum fortitudinem suo incommodo intellexerunt hostes, ut re infecta ante meridiem mœrẽtes pedem retulerint. Maioris autem nixus, maiorisq; animorum ardoris martem, præsentia ducum, & in primis Italiani manu plus quàm uerbo agentis ad Rauarottũ faciebat. Nam quingenti supraq; selecti equites, q; pro cristis quas triplici quadrupliciue uersicolori peniculo ornare con-

C sueuissent galeas, tumentibus bombice & penna sacculis intexissent, ictus lapidum mollius excepturis, in fossa & sub pluteis Rauarottum inter & iacentem murum ab Italiano succisum, in insidijs latitabant: dumq; oppugnanti Rauarottum peditatui intentius oppidani resisterent, illi quantumuis armorum quibus toti tegebantur pondere grauati, procurrentes per ruinas & ipsa perfracta mœnia penetrarunt, nulloq; in ea, quæ murũ inter & nouum erat aggerem areola occurrente, scutati se ciuibus de aggere iacientibus opponebant, cæteri sequebantur, non hastis solum uerutis & malleolis ad uulnus, sed impositis conto uncis ferreis, harpagonibusq; attrahendis ex aggere Brixianis armati, quibus item immixti erant, perforatæ in cannæ speciem fusilis æneæ manualis bombardæ, schopitum uocant, gestatores, armatum hominem emissa impellente igni cum glande plumbea transfigentes: pugna e uestigio conseritur atrocissima, illis in locis ubi impositum aggeri uallum male coniunctum, uiam in urbem habere uidebatur faciliorẽ, mortes crebræ, uulnera utrinq; inferebantur crebriora, & quantum hosti præualebat iaculis

D deijciendisq; saxis oppidanus, tantundem maiori obijciebatur incommodo, quod oppugnantes de tenui ac propè ruinis completa aggeris fossa, illum stantem in aggere suffodebãt, qua in corporis parte, aut nulla aut ad femur est debilis armatura: trahebantur etiam nonnulli uncis per decliuem aggeris resupini, cum tamen plurimos confoderent glandes plumbeæ schopitorum: nec loco ut cederent ciues adduci potuissent, nisi nouo usi instrumento Philippenses sulphureis bombardarum pulueribus plena, sed costis circulisq; male cõpactis rimulosa & casu ipso quaquauersum hiantia uascula, in aggerem proijcientes, ignẽ e uestigio admouissent, quo dissipatum inter ipsa oppidanorũ crura puluerẽ, rapidissima corripiente flamma semiustulati sunt multi, & cætera turba ilico sese præcipitem ex aggere proripuit, liber tunc & defensore nudatus patuit Philippensibus agger: nec tamen in tanta uiriliter oppugnantium multitudine quisquam cõscendit, fumo exinde sulphuris, qui caliginis dẽsitate, aggerem absconderat in aera sublato: matronæ & inermis debilium puerorumq; turba, quæ ciuibus dum pugnauerant arma subministrasset, denudatum propugnatore locum cõspicati, clamores attollunt, ac maximos ululatus, matres filios, genitores filiæ, fratres propinquos & maritos singulæ compel-

lantes

lantes prensare, flentesq; orare, uitam'ne satis seruare ducerent, qui post parum se an- E
te ora in oculis suis ab hoste uiolari, abduci, constuprari, supremo affici dedecore sint
uisuri: quibus exciti uocibus duri Brixiani in locũ redeunt, præliũq; solito acrius instau
rãt. accurrit undiq; & ad Rauarottũ pugnare & statiões alibi seruare solitus miles, sacer
dotesq; & religiosi sago militari sumpto egregiã tũc operã præstiterunt: & cũ parũ esset
decens, aduentantibus aggerẽ seruare, nouis & itẽ ipsi instrumẽtis usi, congestas in fas
ces scissulas flãmanti face immixtas superne demittentes, fictilia etiã trita calce plena, in
subiectos pedibus deiecerũt. Quæ res quantũ Philippensibus obstiterint incredibile di
ctu, multis ipso uapore cõpresso anhelitu consternatis, plurimis atq; etiam omnibus ita
fumo obcæcatis, ut tela ictusq; oẽs, uel in incertũ uel in suos mittere cogerent. Id cũ per
uidissent oppidani, in perplexos anxiosq; cuneo facto p decliue corruũt. Acer ibi Mars,
durissimũ cõmittit præliũ, sed multis utrinq; cadẽtibus, terga primi dedere Philippen-
ses, quos oppidani ardẽtib. animis insecuti, de ruinis deq; ipso pomœrij tumultu præci-
pites expulerũt. Postera die Piccininus, Brixia per uim potiri desperãs, bõbardis ad pro F
xima municipia cõportari iussis, exercitũ solitis in hybernaculis cõtinuit. Tũc magistra
tus defensam tutatãq; ab hoste potẽtissimo urbẽ, in optimum maximũ deũ Iesum referẽ
tes, supplicationes publice in multos dies iusserũt, atq; ipsi postea præsentes haberi so-
lenniter curauerunt: cui muneri ineptior armis togatorũ ordo, cũ mulieribus intendit,
cæteri aut demoliendis corrũpendis'ue castellis, uineis, pluteis, cratibus ab hoste in fos-
sa & pomœrio oppugnationi adhibitis, aut instauranda pro tẽpore mœniũ fractura, o-
perã impenderũt: nec tñ aberat quin audaces oppidani militibus Tadei Estensis immi-
xti, cũ portis & magistratu frustra phiberent, quibus murorũ paterent fracturæ, lacessi
tũ inter hybernacula hostẽ redderent inquietũ. Quamobrẽ nudius tertius q̃ fuerat op-
pugnatũ, Piccininus tentorijs euulsis hybernaculisq;, & cætera quæ in castris ad oppu-
gnationẽ erat materie igni cõsumpta, obsidionẽ soluit, & tãquã diu, ac longe abfuturus
in Pedemontẽ primo ducere simulans, cohortes duas sub collis recurui sinu ad Petram
Galli uocant, in insidijs reliquit. Quo die maiorẽ populus Brixianus q̃ dura in omni ob G
sidione illa calamitatẽ accepisset, nisi Barbaro reuocante, Tadeus Estẽsis copiolas edu-
xisset præsidio plebi, quæ & uisendi studio & lignandi necessitate, quin passis emitteret
portis, cõtineri nõ potuit: omnibus nanq; per castrorũ loca effusis, præmissi ab Estensi
exploratores, hostẽ in insidijs uisum, tanta celeritate nequiuerũt uociferantes renuncia-
re, quin Philippensibus furibundũ irruentibus plurimi ciuiũ cõplanatis fossarum meati
bus, sese in urbẽ recipere sint coacti. Id cũ parũ feliciter quemadmodũ & alios conatus
successisse uidisset Piccininus, milites fecit certiores futurã plus minus decennio apud
Eufimianũ morã, proinde oẽs interea & uulnerati militis curam medelæ susciperent at-
tentiorẽ, & cætera in nouã profectionẽ usui futura cõpararent, ipse perficiendis munitẽ-
disq; castellis, quæ apud Monplanũ & ad Crucis Eufimianumq; instituta docuimus, se-
se totũ dedit. Eo tẽpore cum ab otiosis Philippensiũ ductoribus Brixianisq; pariter no-
scendi occisorũ numeri suscepta esset cura, cõpertum fuit desideratos fuisse ex ciuibus
octingentos, & ex mercenario eorũ milite ducentos. In castris uero cũ fossores bubul- H
ciue occubuissent incerto eis numero, sed ut existimabant plus q̃ quingenti, occisos cõ
stitit supra duo milia mercenarios, in quibus fuerunt ducenti præstantes rei militaris pe
ritia & originis nobilitate milites, quorũ nomina erant clara. Castellis abunde munitis
Piccininus exercitũ in Pedemontes hybernatũ dimisit. Marchio Mantuanus in circui-
tu Benaci statiua cepit. At Veneti, Gata quãprimum Veronã applicuit, in summũ belli
ductorẽ, capitaneum appellant, declarato, copias pro temporis breuitate repararunt, &
opis ferendæ Brixianis nõ immemores, illũ si forte quà aduenerat, cum importando cõ
meatu reuerti posset, intentare iusserunt. Qui Penetrã Turbulasq;, ducẽs castella, quæ
Mantuanũ omnia in Veronensibus & circũ Benaci oram capientẽ, æstate præterita ob
locorum exilitatem spreuisse ostendimus, ea primũ cõmuniuit. Exinde admonito Pari
de Lutronio, ut obuius prodiret, frumenti uim maximã ibi coegerat, cũ Piccininus Mã-
tuanusq; copijs ripam quod Tridentinorũ oppidũ Benaco adiacere ostendimus, naui-
gio transportatis, præsidia imposuere Archo Tiennoq; castellis, quę episcopo Triden-
tino diximus consentire. Eodem etiam duxit per montes altissimos Italianus equites
sexcentos

A sexcentos, pedites mille, & tñ ausus est Gatta noctu immittere cum cẽturionibus quatuor cõmeatum. Sed cum hi superato Tienni saltu, in tuta euasisse crederent, Italianum in cauo riui fundo habuerunt obuium. Quamobrẽ cum in montis uicini cacumen, cum sarcinis sese recepissent: plurimis superati prælijs, parte cæsa, cæterisq; omnibus uulneratis post triduũ in potestatẽ hostium cũ sarcinis peruenere. Gatta aũt apud Turbulas hyberna ducente, & copias enixissime cogente, marchio Piccininusq; omnem præsidij etiam illa uia Brixiæ afferendi spem Venetis præcidere cupientes, ad Brixiæ suburbia sunt delati, & Sabiã uallem per idus Ianuarias, cum sex militum milibus concessere, nec prius inde sunt profecti, q̃ tribus castellis ad Nucẽ, ad Cagios, ad Tosceiũ erectis ea præsidio firmauere: & ut omnis obstructa esset uia cõmeatibus Brixiam importandis, Cæsarem Martinengum artibus belli præditum, & ob familiæ dignitatem Guelfæ principem factionis Monpiani esse iubent: cui uallem Trompiã subiecere. Italianus uero ex Tridentinis montibus mouens, Lutronium petebat, quod cum esset nunciatum, sexcen

B tos pedites subsidio Paridi Barbarus cõfestim dimittit, qui ad eũ per uallem Trõpiẽsiũ ducibus Gerardo Dãdulo, & Diotesalui centurione properantes, cum ad supereminẽtem castello quod ad Nucẽ Piccininus excitauerat, collem applicuissent, equitum Piccinini cohortem forte cõspicati sine ulla hostilis impetus suspicione liberius quiescere, eos aggressi multos cęcidere, plurimos abduxere captiuos. Tã multi autem ex factione Guelfa Trõpienses secuti erant Dãduli peditatũ, ut qui ex urbe profecti erant sexcenti, ad Paridis cõspectũ mille concesserint. Coegerat pariter Italianus ex Mantuanis Theotonicisq; Tridentinis, & Gibellina Brixianorũ factione agrestes duo milia. Et eo cũ trium milliũ peditatu ac sexcentis equitibus sese Piccinino marchioniq; Mãtuano iungendi studio properans, primũ in Paridem ducere cœpit. Sed cum Sarchæ fluuij ponte, qui est in Romani oppidi agro, traductis copijs montẽ conscenderet proximum, Paris per notos uallium recessus sese insinuans præsidium quod ille ad pontem dimiserat, inuasit: quo magna occidione cæso, ut nec Italiani filius, neq; Petrus Capotia equestris ordinis

C Polonus, copiarum episcopi Tridẽtini ductor, uiui fuerint reseruati, ruentem in se Italianũ fortiter sustinuit. tũ pugna cõmissa est atrocissima, studiosis partium sanguinem magis q̃ prædam hostium sitientibus. Itaq; fessus, & inferior pugnando Italianus cum tribus loco certasset horis in montem quã aduenerat est reuersus, extremã cuius aciẽ nunquam pugnando destituit Paris: & nisi nox prope in fugam cõuersum texisset exercitũ, cladẽ eo die Philippus maximam accepisset. Mane uero cum orta dies pugnandi audaciam Brixianis & Paridi fecisset, in illos delati multo prius interfecere q̃ uoluerint terga dare. Tandẽ qui uiribus alioqui paribus à locorum inscitia se impares cernerẽt Philippenses, fugam attoniti fœdissimã cõmisere. Et captus est, ac de fuga retractus Galeatius archityrannulorum unus, ueneruntq; in Venetorũ potestatẽ ex eo exercitu circiter mille, cum totidem utriusq; diei prælijs cecidissent. Italianus aũt per aspera montium iuga, Ripam oppidũ reuertit inermis, quem diuersis itineribus secuti sunt trecenti ex equitatu, & mille pedites, qui manibus hostiũ prolabi potuere. Id cũ intellexissent Marchio

D & Piccininus, copijs quæ in Brixianis ubiq; hyberna ducebãt accitis, in suprema uallis Sabiensium, Idrum appellant, duxere: & locorum asperitatibus quæ sunt maximæ superatis, castra ad Ludronium metati, id oppidum dierum quindecim oppugnatione cepe runt. Exinde obsederunt Romaniũ Paridis item castellum, quod natura loci munitissimum, præsidioq; firmatum ualidissimo cum uiribus capi non posse intelligerent, & hyems asperrima per Februarij quæ instabant Calẽdas obsidionẽ continuati prohiberet, ad Benaci orã cũ copijs sunt reuersi. Interea Lauretanus cum expectata diu supplementa senatus nõ mitteret, Sermionẽ aliquãdo oppugnauit, quod oppidum cum Marchionis lectissimi milites defensarent cum ea copiarum paucitate nequiuit capere, nec caruerunt senatus principes infamia neglecti inuidia magis quã impotentia supplementi. Et tamen Brixiæ laborũ anxij, quã nisi opem præsidiumq; afferrent, uel fame ipsa compulsam, breui defecturã existimauerint, aliam in Benaco destinant classem, numero quidẽ nauium uel militię robore haud quaquã multifaciendam, sed quę posteris æque ac fuit nobis miraculo sit futura, quãdoquidem prima est, quam montibus trahi portariq; altissimis sit auditum. Est in sinu Benaci supremo, quà fluuius influit Sarcha, ad sinistram per

renuis uicus piſcatorũ paucorumq́; colonorũ habitatio quas diximus Turbulas appel- B
lari,ſuperincubatq́; paſſus circiter mille Penetta caſtellum edito in cacumine monis ſi-
tum.Ea loca oſtendit primus Gatta fore idonea,apud quæ terreſtres copiæ ſeruarentur,
cũ naues ſi quæ adeſſent,eum etiam in ſinum faciliter cogi poſſent.Triremibus itaq; iu-
ſtis duabus,tribus minoribus,& ſcaphis uigintiquinq;, aduerſo Atheſi ad Veronæ mœ
nia partim remis,partim funiculo ductis,eas naues ſexaginta paſſuum milia maiori mul
to labore ad terni muriq́; pagos,binis quaterniſue iugatis bobus adhibitis attraxerũt.Si
quidẽ nullo hominũ robore, nedum duci, ſed neq; contra fluuij rapiditatẽ poterant ſu-
ſtentari.In planicie uero quæ pagos & proximum lacũ, diui Andreæ appellant,ſex paſ-
ſuũ m[illegible]a intercedit,triremes,ſubiectis lapſibus & lintres ac ſcaphæ uehiculis facile ſunt
perductæ,cũ tñ lacũ uix mille oblongũ paſſus,cũctis ductę facilius nauigarint. Lacũ tu-
mulus ducentos paſſus molliter faſtigiatus,ꝓpior adiacebat,& ſaxea rupes in muri ſpe-
ciẽ ſuſpenſa, riuo haud quaquã lato ab tumulo diuiſa illũ quingẽtos paſſus ſuperemine
bat.Adhibitis itaq; ingentẽ in numerum lapicidis foſſoribusq́;, tumuli dorſum in proxi F
mas lacus aquas ſarculis demoliti ſunt, quantũ triremis exigeret latitudo, exinde ſaxo
rupis ſupercilio in riuum decuſſo,detruncatos arborum ramos, & uirgultorũ faſces ma
gnopere cõportarunt.Qua ex materie poſtquã ab aquis ad ſummum ſaxi dorſum,facta
eſt paſſus mille leni faſtigio uia,eam ſuperiecta tellure ita æquarunt,ut lapſibus uehicu-
liſq;,quemadmodũ in planicie ſuppoſitis triremes primo, dehinc naues cæteræ machi-
nationibus in monte ſummo firmatis fuerint attractæ. Inde ad Nagũ rus planities bina
patens paſſuum milia,cum eſſet paruo tranſacta labore, in proximum Penetræ collem,
quingentos paſſus minime molliter ſurgẽtẽ,ſuperiore ratione ſummis laboribus eſt ſuc
ceſſum,nec minoris fuit aut curæ aut laboris,graues pondere & facile ſi ſaxo impactę eſ
ſent diſſoluendas per cliuũ paſſus mille in præceps uergentẽ dimittere ad Benacũ.Tur-
bulas tñ deductæ,cum à peritiori nauiculatore eſſent diligenter inſpectæ,triremium al-
tera quã reſarciri oportere iudicauerint in littore retenta, cæteræ fuerũt aquis expoſitæ. G
quod aũt marchio Mantuanus triremem in Benaco haberet,qua primo Brixiano bello
Veneti traducendis copijs uſi erant,& ganzeras galeonosq́; apud Riuoltellã parari fa-
ceret, Gatta & prouiſores ſeruanda claſſe ea ratione Turbularum ſinũ clauſere,ut palis
quernis triplici ordine in hemicyclũ utrinq; ad ripam perductum deiectis caſtelloq́; ad
portam quæ relicta erant impoſito tutus ab hoſtibus redderet̃. Viſum eſt Venetis eam
claſſem alendis ſpe Brixianis,cõſeruandaq́; opportunitate nunciorum ad illos per mõ-
res mittendorũ ſatisfacere,nec ignorabant,in ea quæ duci Philippo & Marchioni Man
tuano eſſet,cum copiarum magnitudine,tũ penetrandi in eorum intima facultate,nedũ
aliquam opis afferendæ clauſis Brixianis ſpem eſſe reliquam, ſed timendum ac prope
expectandum,ut de Verona Vicentia & Patauio,æſtate futura defenſandis laborandũ
foret.Copijs itaq; cõparandis intenti,cũ nullæ niſi collectitiæ,quarum quo maior eo o-
neroſior atq; infructuoſior futurus erat uſus,ſeſe offerrent:ad eam deuenerant animorũ
conſternationẽ, ut de imperio terreſtri retinendo aliquamdiu fuerit deſperatũ. Et licet H
unicũ proſpicerent præſtari poſſe à Sphortia præſidium, cuius recõciliandi nõnulla o-
ſtenderet̃ ſpes,ſi Florentinis ſupplicare uellent,detinuit eos aliquot menſes pudor,uerſ
tos ne ſi non ſucceſſiſſet,ignominiã adderent detrimẽto. Vicit tñ ducis ſeniorumq; pru
dentia,& miſſus eſt Florentiã orator Iacobus ex Donata gente patritius:uir cũ diues &
qui nullis unquã uſus magiſtratibus,ab omni faſtus ſuſpicione q; lõgè abeſſet: tũ quod
in rem fore peruidit ſenatus,Coſmo & Laurentio Mediceis eſſet amicitia coniunctiſſi-
mus.Cuius effecit humanitas,ut quem primo irridentes pene uiderant Florentini,pro-
pe diem exauditurí fuerint, niſi Sphortiã adduci poſſe in ſententiam dubitaſſet.Is enim
quãdiu oppugnabat̃ Brixia,per ſingulos pene dies,Blancham Philippi filiam, ſe ut ſu-
pra oſtendimus alliciẽdo ſponſam traducere ſperauit. Excitauit extruxitq; in Firmana
arce aulas,ac digna tantis nuptijs cubicula exornauit,pompam deſtinauit inſtituitq́;, &
magno cum impẽdio à populis parari curauit, omnibus qui honeſto in Picentibus nati
eſſent loco uiris mulieribusq́; iunioribus,nouũ iuſſis ſplẽdidioreq́; amictũ, uel publicis
municipiorũ ſumptibus cõparare, quicquid ubiq; fuit tapetiorũ, auleorumq; Firmum
& per ſingula itineris ſponſæ loca diſpoſitũ,&,cũ eſſet parum, quod habuere Picentes,
Venetos

A Venetos multi plurimi Florentinos cõmodũ petiuere. Inuitati sunt publice priuatimq;
singulis in dominijs & populis Sphortię amici, turba ingẽs, nec minores Philippus ostẽ
tauit apparatus. Et tñ quamquam contraria illi uerbis animo sederet sententia, quippe
cui cũ Piccinino esset constitutum, Brixia recepta, Sphortiam totis persequi uiribus, eã
uxoris traductionẽ uarijs ducẽs artibus, quandoq; aspera nimis hyemis tempora quan-
doq; minus integrã puellæ ualitudinẽ prætendebat. Id cum nimis diu fieret suspicatum
antea Sphortiã, qualis impẽdere posset machinatio, pensitare fecerat, cum forte rescijt,
Piccininũ forti cuipiam ex Bracianorum secta militi, pericula improbanti, quæ capien-
da uiribus Brixia subirent, quoniã omnia Sphortiæ quæsitum irẽt, quem Philippus datã
filia hæredem impetijq; successorem instituisse uideretur: respendisse quin hanc ad finẽ
aliquando perducite oppugnationem, quæ à Sphortianorum molestia nos tandem li-
berabit. namq; potiti Brixia, Marchione Mantuano illius oppugnandis munitionibus
dimisso, omnes copias prius in Picenũ ducemus q; calamistratus ille sponsus quid apud
B nos fiat potuerit intelligere: & cõficiendis quales merẽt nuptijs, sponsa ego, uos assecl ę
& ephebi saltatores eritis. Eo aũt in negotio afflictis & pessum penitus abituris Veneto
rũ rebus arrisit fortuna. Si eñ Philippus oblara occasione prudẽter usus Sphortiã qui-
bus pridẽ pellexerat retinuisset artibus, data illi in coniugem filia, Italiam sibi potuit su-
bigere. Sed cũ Sphortia tãtis fastiditus deterritusq; uersutijs, Florẽtinos intellexisset ad
Venetos inclinare, Philippiq; ingeniũ, ut antea suspectũ ducere, qđ timide aliquando
sibi suaserant, ut perficerent adhortari cœpit. Interea Eugenius põtifex Romanus quod
pestis quæ autumno Ferrariam depopulari cœperat, per hyemem continuaret: sibi cu-
riæ & concilio, quod per annum illic habuerat consulturus, per Ianuarium Florentiam
cõmigrauit. Quo etiã suadente, Florentini Iacobum Donatum exaudientes, ad Nonas
Februarias, prima cum Venetis & Sphortia in quinquenniũ redintegrarunt fœdera. In
quibus illud in primis interuenit, Sphortia utriusq; populi socius ac belli supremus ad-
ministrator foret, cui equitum quatuor, peditũ uero duorũ milium, stipendia penderen-
C tur: actũq; est ut copias uterq; populus quotquot haberet, quotq; ipse cẽsuisset mercede
conscribendas, sibi bellũ ex sententia gesturo subijcerent. Ascriptus est etiã eius societa
ti belli quartus Nicolaus Marchio Estensis Ferrariæ uicarius: cũ quo est actum, ut Gui-
dantonium Manfredum Fauentiæ uicarium cum suis mille quingentis equitibus, pedi-
tibus trecentis, & Borsum Estensem filiũ cum equitibus mille, Venetorum Florentino
rumq; stipendio & impensa retineret, sub Sphortia cum in hostem ducere statueret mi-
litaturos. Quæ cum ad Piccininum essent perlata, non ultra differendum est ratus, quin
Veronam, Vincentiam, Paduamq; prius capere intentaret, q; possent socij necessarias
quibus indigerẽt multis copias cõparare. Et à Benaci ora profectus, Seredã Sanguinẽ-
dãq; agri Veronensis uicos duxit. Quo in tempore Veneti, classem secundo Pado, quã
aduenerat, reducentes, apud Clugiã ea ratione continuerunt, ut Mantuani de illius redi
tu suspicaturi, copias apud Sermionem Hostiliamq; distinerẽt. Cum autem Piccininus
Athesim uel uado uel adhibitis pontibus trãsmittere aliquando intẽtasset, iussi à senatu
D Andreas Donatus equestris ordinis, ac Hieronymus Cõtarenus, copijs freti tumultua
rie coactis, eũ prohibuerunt. Tunc Marchio Mantuanus, galeonos duodetriginta è Pa-
do ubi apud Hostiliam classi Lauredaneæ fuerant oppositi, in stagna pduxit paludesq;
quas Athesis & Tartari amnis inundationes, Lignacũ inter & Padi aggeres, Hostiliæ &
Melariæ subiectos efficiunt. Nã cũ Tartarus amnis perexiguus haud longe infra Hosti
liã Padũ influat, modicũ eius hostiũ ac strictum deinceps alueum, quoad opus fuit, non
sine ingenti opere dilatauit, & defossam quæ amnem ipsum dictasq; intercedebat palu-
des uliginẽ, eo consilio effecit nauigabilem, ut per eos paludum meatus classe in Athe-
sim perducta, copias ipse Piccininusq; in Veronẽsem Paduanum'ue agros traducerẽt.
Athesis nãq; duobus in locis, uno ad uicum cui Castagnario est nomen, uiginti distante
ab Liniaco stadia, altero ad Malopere locum, q̃ paulo est inferior castro Baldo, disiectis
pridẽ aggeribus tertiam penè sui partem in subiectas effundit paludes piscosissimas o-
mniũ Italiæ primarias, ad quas continent paruæ sub Hostilia superiores. Sed Veneti ea
Philippensiũ repellenda classe, Castagnarij & Malopere Athesis uada obicibus primũ,
& iactis molibus obstruxerunt, deinde classem celocium lintriumq; multarum immi-

ferunt,quarum Marinus Demolinus,&Ludouicus Cōtarenus præfecti ductoresq; fue E
runt.Et ne hostes Athesim aliquando ingressi liberum tutūq; in continentem haberent aditū: Andream Donatum qui Venetias interea reuersus Patauium prætor aduenerat, cum accitis raptim Patauinorum copijs curare iusserunt:cui Tibertum Brandolinū Foroliuiensem impigrum adolescentem, trecentos ducentē expeditissimos equites addiderunt. Nec tamen adeo potuit prope Andreas accedere, quin Philippenses opposita ad Castagnarium repagula euulsuri, classem appulissent. Resistebant uero Demolinus Contarenusq; audacissime: quamobrem Piccininus Gonzagaq; uisis Andreæ copijs, quæ præsidio accesserunt, & si maiores quàm antea conatus de prima uigilia oftentarunt,intempesta soluentes ad uada Maloperæ nauigarunt, & illico disiectis nullo prohibēte munitionibus Athesim cū octo galeonibus ingressi mille armatos,in quis sagittarij erant frequentissimi,exposuere. Tum Andreas eam hostiū paucitatem, quæ exposita erat,aliūq; peditatum qui educi classe posset,ea ratione contempsit: quod sine equitatu,qui nauibus illis adduci nequiret,nihil læsuri essent. & hostem si expectasset undique F
& à tergo & à fronte & à sinistro latere inuasurus,pontem sub castro Baldo in eam quæ paludes ab Athesi diuidit, salictorum uliginisq; potiusquam aggeris intercapedinē instituit.Pugnarunt interea fortiter in hostium galeonis Demolinus Contarenusq; de lintribus.Et Tibertus structa acie cum expositis est congressus,quibus in prælijs & Contarenus tragula ictus interijt, & Tibertus dextrum crus lapideo bōbardæ de galeonibus iacientis fragmento fuit grauiter uulneratus.Ponte Donati propemodū perfecto, Philippensium ductores loco diffisi retrocessere, & Ceredā Sanguinedamq; reuersi aliam intentarunt difficiliorem transmittendi Athesis rationem.Galeonos etenim ex paludibus in Tartarum qua aduenerant tractos in Bussam stagnum duxere: & fossorum milibus sex ex Mantuano Brixiano,Bergomensi & Cremonēsi agris, eo coactis,fossam instituerunt:quam cum ad Athesis ripam perduci esset cœptum, traducti lintribus per noctem quandoq; interdiu Veneti milites,sæpenumero repleuerunt. Tum mutato consilio Philippenses fossam ueterem quæ dudum desiccandis palustri humore agris, condi G
nendaq; stagnantis Athesis alluuie instituta obsoluerat,innouantes, torrentem Panigū & proxima quæque stagna in illam deriuarunt. Ne uero noua hæc fossa quemadmodū prima ab hoste impediretur,castra etiam ipsi pro Athesis ripa,ad Anglatium rus quinq; passuum milia ab Liniaco Veronam uersus distans sunt metati,fossaq; & Panego in Athesim perductis,galeonos maximis cum laboribus deducebant. Nam cum illos Athesi appropinquātes,aquæ destituerēt,Piccininus nudos milites cū lintribus subsequi curauit,qui aquas limo immixtas funditus eruentes,& post singulos galeonos renitentes, magis à puppi impellendo quàm restibus proram trahentes adiuuabāt. At Veneti quo tempore Philippenses in uada Maloperæ perruperant,classem destināres Darium Maripetrum,non per scrutinia.prout in similiter difficilibus consueuerant, sed forte imperatorem declarauerant, Gattamq; apud Penetram feliciori successu aperiendis saltibus & immittendis Brixiam commeatibus intentum accersiuerant.Cum itaq; ad Idus Aprilis applicuisset Liniacum Maripetrus, quinq; & triginta galeonos ex ea adducens clas- H
se,quam reduxerat Clugiam Lauretanus, Philippenses bombardas circiter quadraginta locauerant in Athesis ripa cui insederant, paruo ab inuicem spatio separatas. earum autem minoribus deterrenda ab insultibus Demolini lintrium classe usi,maiores confodiendis galeonibus cum attraherentur, continuo paratas & plenas lapidibus habuere. Et impellebantur interea à Philippensibus nixu maximo per Panegum galeoni,quorū ingressum in Athesim expauescens Gatta, quod illorū usu hostes cerneret se inuito Athesim ponte iuncturos,& equitatum æque ac peditatum facillime traducturos,copias ipse omnes adduxit, equites octo, pedites ad sex milia: quibus omnem aggeris marginem aliquot milia passuum complentibus, classim præfectis Maripetro & Demolino, ut in superiora ducerent ostium Panegi occupaturi, suadere conatus est. hortatus est etiam pariter & senatus autoritate iussit Andreas Donatus: quamquam nulli fuerunt eo in exercitu tam hebetes ingenio milites, quin peruiderint dixerintq; futurū, ut nisi obstitissent Venetorum classis perductis in Athesim galeonibus transmitterent, & omnia euerterent Philippenses. Paruit autem dicto Demollinus, & mouit loco licet hæsitans

Maripe-

A Maripetrus quod cum in ea uicinitate peruidissent Mantuani milites, bombardas confestim basibus euulsas in continentem retraxerunt. quo in tempore & superauit cum lintribus hostium castra Panegiq; emissorium Demolinus: & eius audaciam galeoni quinq; ex classe Maripetra sunt secuti. Darius uero ignauiæ plenus nullis adduci poterat suasionibus, ut timentem principio hostem, ipse non tremeret: quæ res hosti intellecta animos geminauit. & incumbentes operi etiam ex equitatu præstantiores Philippēsium, quinq; bombardas iactis pridem imposuere sedilibus: ad quarum unius, dedita opera eum in finem in inane iacientis, crepitum Darius qui prece uictus & Gattæ minis prope accesserat, substitit, insidias sibi ab hoste, prout optime diceret peruidisse, uel ea ratione structas affirmans, quòd cum partem classis permiserit illæsam transire, bombardas in sua & commilitonum uiscera reseruasset. Tum datam tenentes occasionem Philippēses perductos ad Panegi ostium galeonos, in Athesim præcipitauere: quorum ductores non prius iaciendo ponti uacare uoluerunt, quàm quinq; Venetorum galeo-
B nos, quos superasse ostēdimus insecuti ceperunt, à gubernatoribus & milite derelictos. Quo tempore maior ab equitatu peditatuq; Venetorum commissa est, quàm à Dario ignauia, quando quidem nullus è tanto exercitu tamdiu expectauit, ut hostem traiecisset nec ne potuerit inspicere. Gattam multi, plures Donatum admissæ ea in fuga turpitudinis accusant: sed cum illum ab ea nota redimere uideatur anteacta probitas, tum huius factum damnat iudicium de eo publice factum Venetijs ab tribunitiæ potestatis populi aduocatis, qui senatu tunc amoto, magistratuum gerendorum'ue publicorum munerum ius illi in annum ademere.

BLONDI FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB inclinatione Romani imperij, Decadis tertiæ, LIBER DECIMVS.

C RADVCTI ponte Athesim Philippenses, ad portū Liniaci oppidi partem pene dimidiam, quæ Athesi diuisa spectat in Veronenses, castra mouerunt: & cū bōbardas adhibuissent frequentissimas, eo oppido breui obsidione sed uehemētissima oppugnatione potiti, arcem munitissimam adeo bōbardarū lapidibus quassauei ūt, ut sibi diffisus qui inerat præfectus, eam subiectumq; ligneum pōtem utramq; iungentem oppidi partem excedens, corruperit incēdio. Tum Philippenses, reductis ad Anglarium qua aduenerant copijs, Liniacum ideo maiori obsederunt apparatu, quod munitissimo illo oppido, plurimum momenti eorum qui potirentur rebus allaturo Venetos præsidia imposuisse lectissima audiuissent. Siquidem principio motuum immissi fuerant Clugienses Veneta gens, & quorum multi maritimis assueti expeditionibus, probe aliquando operam præstitissent. & quo tempore ab Maloperæ uadis repulsus est hostis, accesserant delecti in senatu magna cum expectatione patritij, Fredericus Contarenus & Andreas Moceni-
D gus, ambo maximæ autoritatis: sed inclinata in ruinam Venetorum res nulla satis prudentia aut fortitudine iuuabatur. Nam Liniacenses nulla expectata oppugnatione deficientes oppidum præsidiumq;, & eos à senatu missos cum alijs qui forte inerant patritijs quinque hosti prodidere. Paulopost apud castrum Baldum aliquamdiu est hæsitatum: quo pertinaci oppugnatione capto, cætera de Vincentinis Veronensibusq; Philippenses illico cepere, & ex his aliqua quę nedum adijt hostis, sed quo essent in loco penitus ignorauit. Primis uero quæ in potestatem sunt facta, Leonico, Brendulis & Suauio, Mantuanus, Piccininusq; pręsidia imposuere, quod Gattę apud Montagnanam & intra Brintæ claustra se continenti essent opposita. At apud Benacum eo in tēpore melior fuit Venetorum fortuna. Coegerat Philippus apud Foroiulianum, qui post fugatum Estensem Salodij se continuerat, quicquid equitatus mercenarijq; peditatus extra maiora castra reliquerat Piccininus: & Brixianis Gibellinis urbi rebellibus, multitudine maxima eò accitis, Madernum & inde Penetram Turbulasq; castella, quibus solis Venetos quàm primum esse res sua per Sphortiam restituta, præsidijs commeatuq; Brixiam immittendis, inniti posse constaret, recipi contendebat. Veneti uero, quod tunc

poterant, Petrum Aduocatũ Brixianum, factionis ſuæ montanos non minorem rebelli E
multitudinem illuc miſerant: & erat claſſis ſua in Benaco ut oſtendimus expedita, à Pe-
tro Zeno Caroli illius clariſſimi filio gubernata. Cum itaq; Italianus Venetorum copi-
as per montes Madernianos ut rebatur diſperſas delere meditatus, peditatum longiore
circuitu præmiſiſſet: ipſe cum equitatu ſecundum Benaci undas, ad Maderni mœnia eſt
delatus. Sed erant Veneti apud Madernum prælio intenti: & uno in tempore Brixiani
Guelfi montem, mercenarius uero peditatus cum equitatu inferiora aquis contigua te-
nuere, & claſſem tã propinquam littori Zenus tenuit, ut in una acie eodemq; tempore
ſimul pugnauerint omnes: pugna par utrinq; ab tertia ſolis exorti hora in ueſperam eſt
perducta, & pedem attente referens Foroiulianus ſuos in denſiſſimum coactos globũ,
per arduum qui montem Benacumq; interiacet callem reduxiſſet ſaluos, niſi in multis
quos habent Benaci littora ſinibus, tã arduus relinqueretur aquas inter & exeſas rupes
trames: ut rareſactus eo in tranſitu de globo miles, immiſſis ex claſſe inſequenti iaculis
expoſitus fuerit. uulnerabantur namq; multi, & hoſte tunc de induſtria ſolito magis ur- F
gente plurimi capiebantur. Qua uicti difficultate Philippenſes in fœdam uerſi ſunt fu-
gam: Italianus equo deiectus & umbra noctis tectus, Salodium ſe recepit: & præter oc-
cidionem, quæ ex paganis eſt facta, præſtãtes in equitatu milites ad quinquaginta quo-
rũ Nicolaus Guerrerius Antoninus Triultius & Gerardinus tertius notiores fuere, ac
quadringenti ex omni multitudine capti, & noctu Madernum, inde Brixiã ſunt perdu-
cti. Mãtuanus uero Piccininusq; cum omnibus copijs acceitaq; undiq; paganorum mul
titudine, Veronam obſidebant: urbem mœnibus, natura loci, ciuium fide, & Tollentina
tum præſidio munitiſſimam, ſed in qua cœptum erat annonæ carentia laborari. Moue-
rat interim ex Piceno Sphortia: qui Ariminum delatus, cum cæteræ ſequerentur copiæ,
Guidantoniũ Manfredum monuit, ut ſe apud Fauentiam expectans copias pararet. At
ille qui ad Philippi partes prius occulte defeciſſet, multa de Romano pontifice eſt que-
ſtus tanquam ingenti ab eo afficeretur iniuria, qui petitam multotiens Imolam cõcede-
re denegaſſet: & ea eccleſiæ Romanæ ciuitate à Piccinino donatus, ſeſe ſocijs belli po- G
pulis à quibus Marchio Ferrarienſis pecunias illi datas perceepiſſet, Sphortiæq; apertũ
declarauit hoſtem. Fuit ea res perniciem Venetis allatura: ſi Sphortia pẽdentes prius in
rebellionem Romandiolæ ciuitates Bononiam Foroliuiũ & Imolam à Piccinino inten
taſſet auertere: quod parua quæuis mora à Sphortia illic facta, quam tamẽ Guidantonij
arma in id machinamenti eo donationis Imolæ & pecuniarum impendio comparata,
feciſſet longiuſculam, Piccinino per manus Veronam tradidiſſet. Sed Sphortia quem
cùm ſæpe alias tum maxime eo in negocio non minus prudentia q̃ armis pollere com-
pertum eſt, tamdiu ad pontẽ Ronchi ſubſedit, quoad omẽs ex ſuis in ea cogerentur ca-
ſtra: & tamen interea Guidantonium Manfredum Franciſcumq; Piccininum, qui cum
equitibus mille quingentis Forumliuij præſidio tenebant: ſeſe intra portas multa cum
ſuſpicione fecit continere. nam conſtabat ſi diutius Sphortia acceſſum differre uoluiſ-
ſet: & urbem & ipſos ductores cum omnibus copijs in ſuam poteſtatem ciuium opera
peruenturos. Quinto tamẽ quàm applicuerat die mouens ſextis caſtris per Bononien- H
ſes Bondomium ſe contulit, ubi cum impedimenta ſecundo Pado Venetorum nauibus
in id paratis Clugiam miſiſſet, per Ferrariã Marchione patentes exhibente portas Gho
rium ſe contulit rus tria paſſuum milia propinquum uetuſtiſſimæ Adriæ: ab qua in palu
dibus ſubmerſa fuit mari nunc Veneto priſcum nomen. Eo autem duci in Parauinos cũ
tanto equitatu exponendo, Veneti maximam quæ ſibi adeſt maritimis in negotijs per-
ficiendi quicquid intentare animum induant facultatem oſtentauere. Tranſmittendis
namque quatuor ex ijs partim Padi, partim Atheſis & paludum oſtijs, partim littoris à
maritimo æſtu perfracti uadis, quæ priſci ſcriptores appellant ſeptem maria, põtes inſti-
tuti, & naues hac ratione fuerunt adhibitæ: primus pons ad Glorium Padi partem quæ
apud Ferrariã à ueteri amnis defluxu eſt ſciſſa: duobus & triginta impoſitus eſt planio-
ris aluei longioribus ſcaphis, quarum pedes quinq; inter ſe diſtantium ſingulæ triremiũ
anchoris fundabantur, & ſtrata aſſeribus in utramque ripam pontis longitudo tenui ſa-
bulo aſperſa fuit: muniebantq; ſolarij latera perticæ in rarentem ſepem ideo undique af
fixæ, ne iumenta motu pontis uel leui, quem amnis decurſus aut ponderis agitatio face-

A ret deterrita laberentur. Et ne insidiatus quispiam aut imparatos opprimere, aut eum dis
ijcere pontem ualeret: duodecim erant in pado lintres, in prælium expeditæ. Ad forna-
ces uero Padi partem, quam apud Ficarolum primam ostendimus scissam esse, secundũ
maiorem institutum pontem, quatuor supra quadraginta linrribus fundauerũt, simili ra
tione. sed maius eo tutando præsidium ea de causa est adhibitum, quòd accolarum admi
niculo insidiatus hostis uel secundo Pado, uel delabi paludibus potuisset. hinc cathenæ
utranq; ripam amplexatæ, duodecim adhæsere Galeoni milite armato pleni, & cenrum
balistarij pontem assidui tenuere. Eo Sphortia cum traiecisset põte, medio quod ad Fos-
siones interiacet, herbido in solo legiones sub diuo pernoctare curauit, uiditq; tunc, ut
opinamur primo ea littoris tenuitas stagnis circumdata, armatas equitum legiones. Ter
tius ad Fossiones Athesis ostia uiginti quatuor substirit scaphis, & decem armatis lintri
bus custoditus. Quo cum de tertia uigilia traiecisset Sphortia, emensus secũdum Adria
tici undas iter quartum transmisit maximum pontem apud Brondulum, cuius ostij am-
B plitudo, quatuor supra nonaginta magnis Clugiensium nauiculis superiori ratione adhi
bitis comprensa fuit. Et eo superato, ad arcem portus Clugiæ est peruentum: ubi trecen-
tas parauerant Veneti maiusculas lintres, aluo ea ratione asserib. strato & cellulis dispar
tito, ut stabula equis militibusq; casæ in diuturna pararæ tempora uiderentur. primusq;
omniũ Sphortia conscendit duodecim stipatus patricijs quos senatus miserat cum mu-
neribus illum quousq; stagnis excederet deducturos. Eo in fossæ Clodiæ, & stagnorum
campo, qui ad Meduaci amnis hostia, octo passuum milia intercedit, trecenta afflatu eo
dem conuolantia uidere uela, iocundum erat militi insueto. Venetos autem qui & pu-
blice missi, & populariter obuiam effusi nauigia, ut est creditum mille aduenerant, ma-
ior cœpit lætitia: quippe quibus opulentum amplumq; terrestre imperium, tunc primũ
spes esse cœperat retinendi. Expositis in Patauinos, ad Conchas locum uocant, copijs in
quis sex milia ducenti & quatuor supra quadraginta equites, pedites mille & sexcenti
fuerunt: Sphortia nihil habuit duxit'ue antiquius, quàm copias cogere Venetis sub Gat
C ta & alijs ductoribus militantes, ut in hostem uictoria elatum copijsq; firmissimum para
tior ire posset. Cum Brixianis uero interea peius penè quam obsidionis temporibus a-
gebatur, pestilentia ingenti urbem agrumq; propinquum depascente, ut ea in ciuiũ pau
citate, septuaginta per dies singulos morerentur, & fames inerat ualida. Cum tamen pro
hibendo commeatu præsidioq;, quibus immittendis Veneti intenti erant, Italianus Fo-
roiulianus à Piccinino relictus, duorum milium copias diuersis disposuisset in locis, un-
de obsessi ternis quaternis'ue insultibus quotidie terrebantur, ut nullam nisi quassando-
rum bombardis mœnium, & gerendæ cominus in pomeria rei, uacationem obsidionis
haberent. Maximo autem eius populi cõmodo accidit, per eos dies in quibus classis illa
altissimis tracta montibus Benaco imposita fuerat, Petrum Aduocatum, quo curãre &
Brixia ut ostendimus, Venetorum imperio est addita, & magna ex parte cum Barbaro
defensata, ex Venetijs ubi fuerat orator in patriam reuerti, & Sabienses Trõpiensesq; a-
pud quos magnæ esset auctoritatis (iam enim Cæsar profectu desperans abierat) ad rei
D publicæ imperium reducere. Nam earum opportunitate uallium, & fame ciuitas est le-
uata, & ingenti illa epidimiæ colluuione. Quibus in difficultatibus, quę primę sunt & a-
sperrimæ mortalibus, quæ Barbari prudẽtia & ingenij dexteritas fuerit operæpreciũ est
audire, ut intelligant hoc exemplo populi, quanta sit fœlicitas sapientes uiros, & bonis
præditos artibus, publicis præfectos esse muneribus, formaq; hinc & effigies quędã pru
dentis simul & moderati imperij cæteris proponatur. Primum φ clausis perpetuo iusti-
tio uectigalibus & ciuibus in solam belli curam pridem intẽtis, nullæ inessent ærario pe-
cuniæ, nec à Venetijs importari possent, ad alendum uestiẽdumq; militem in urbe, & in
uallibus tam necessariã præstantem operam, ad emenda quoq; frumenta, quæ ab hosti-
bus occulte pro ingenti pecunia offerebantur, ad aggeres erigendos, ad plebem susten-
tandam, ad custodiam arcium non deferendam, a ciuibus aliquandiu accepit mutuum,
quod Venetijs est postea dissolutum: Brixianis sua Venetijs quàm in patria ducentibus
tutiora. & cum deesset ea auri abradendi facultas, sale in capita distributo, potestatẽ fecit
ciuibus illud quanti possenr accolis uenundandi: eaq; pecunia etiã deficiẽre, sepultos es-
se cũ mortuis thesauros subtilissima indagine cõpertũ habẽs, ciuibus extremã calamita-

tem continuo inſtare timentibus,ita egit cum hæredib.ac legatarijs,ut ex eo quod apud B
mortuos ob inſtantis periculi metum erat depoſitum naufragam & ſemimortuam rem
publicam,in portum ſalutemq; reduxerit.ꝙ autem equos fame ob pabuli carentiam pe-
rire miles ægre ferret,ei perſuaſit,optandam eſſe equorum mortem,quæ uitam ei faceret
glorioſam: & tamen paleis ciuium lectiſternijs paſſim ſubtractis,equos aliquandiu par-
uo cũ ciuium incõmodo ſuſtentauit.Immiſerant aliquãdo in urbem Philippenſes, & an
te & poſt oppugnationes,& dum in muris acrius certaretur, literas: quibus ꝓpoſita ijs,
qui aut arma deponerent,aut patriam dederent, cum ſalute propria, tum etiam publica
libertate,animi plebis ſollicitarentur.quæ res cum multos teneret in ciuitate, animis co
gitationibusq; ſuſpenſos, Barbarus ſemper pari calliditate periculis prouidit, epiſtolis
ſagittæ alligatis,quæ tanquam è caſtris noctu iactæ,quandoq; propugnaculis hęſiſſent,
quandoq; inter opera cecidiſſent:quarum epiſtolarum ab inſcijs inopinantibusq; reper
tarum,non ſolum deſperatis in rebus ſpem eliciebat,ſed quæcunq; iudicauit facienda fa
cilius ut fierent impetrauit,ciuibus dicto æquiore animo parentibus,quaſi ab amicis ex F
tra mœnia monerentur.ſed cum in earum unis diceretur urbem flammis, ciuitatem dire
ptiõne uaſtandam,nec ſexui aut ætati hoſtem parciturum,aut mœnibus arcibusq; tem-
peraturum,quo minus demolitis omnibus Brixia in agrum ſeminarium araretur: ita la-
tè manauit is rumor,ut Foroiuliani ſecretarius,à quo pecunia corrupto illa Barbaro re-
nunciari falſò eſt creditum, Piccinino in ſuſpicionẽ maximam ſit adductus. Peſtilentiæ
autẽ omnino ſedandæ cum non eſſet hominis facultas, quod potuit Barbarus, poſt me-
dicos & ciues,qui ſponte in uallem Trompiam exiuerant, pueros & plebem armis inu-
tilem,eò migrare curauit.Et in eo mortis terrore:nã quotidie LXX,ut oſtendimus,mor
bo cadebant,nec erat qui uel infirmos curaret, uel mortuos ſepeliret: Barbarus oẽs per
urbem adhortabatur,neminem domo uel cœnas,uel ſomnum capiens excludebat. Ca-
ritatem quoq; annonæ cum frumentis ab extra conuectis ideo leuandi ſublata eſſet po-
teſtas,quòd extra mœnia,ubi omnia erant hoſtilia, ne importarentur hoſtis præmio in-
genti accuſatoribus propoſito cauerat, frugalitate ſuppleuit, caſtaneis rapis undiq; ex G
montibus conquiſitis.& cum re nequiret corpora plebis,animos ſpe alebat,inſtitoribus
calonibusq; qui aduentabant iuſſis,ſarcinas ſtramentis ſuffarcinatas,in frumenti milijue
ſpeciem oſtentare.Ad leuandamq; ſuo exemplo aliorum miſeriam, cum patẽtibus inter
cœnandum foribus ad ſe ueniret miles aut ciuis, ſemper ordeaceum, aut ſiligineum uel
furfureum panem,quo uteretur ſolo in menſa cõſpexit.Tandem cum eius diligentia,for
titudine,induſtria,cura,uigilantia,& animi magnitudine,tantum fructum rebus attule-
rit,pater patriæ à Brixianis,ac liberator urbis,& defenſor libertatis, pro ſuis ampliſſimis
meritis habebatur.Sed ad rem: Barbarus cum Petrum Aduocatum in patriam reuerſum
ſuo aduentu non modo Trõpienſes Sabienſesq;, ſed Brixianos in meliorem ſpem ere-
xiſſe cerneret,occaſione uſus curauit,ut coacti undiq; Brixiani,caſtella quę Piccininum
ad Crucis, & Mompianum erexiſſe oſtẽdimus,maximo expugnata conatu,funditus de
molirentur.Paulo autem poſt, quo tempore Veronam circumſedere cœperant Philip-
penſes,cum Italianus ad Caſtanedulum ſtatiua cepiſſet,militem perardentiſſimum æta H
tis ſidus longe à peſtilentia habiturus, inceſſit Brixianos animis erectos libido Salodij
terra obſidendi,quod Benaco pariter à claſſe obſeſſum, haud quaquam recipere dubita
rent.Acceſſeruntq; Gauardum Tadeus Eſtenſis cum recentis equitibus, qui ex tota co-
horte reliqui eſſent,& Petrus Aduocatus cum trecentis Sabienſibus Trompienſibusq;,
ac Diotesalui cum mercenarijs peditibus ad ſexcentos.Id exploratum habens Italianus,
Fœlicianum conceſſit,in quem cum audaces Brixiani impetum feciſſent,ſigna ille ocy-
us contulit.Conſertoq; ſub Fœlicianis mœnibus prælio, cum pugna paribus geſta ani-
mis,à ſolis ortu in meridiem eſſet tracta, Veneti receſſerũt: quos obſtinate inſecutus eſt
Foroiulianus,quouſq; Eſtenſis,qui ſe Brixiam recipere anhelaſſet, in fœdam periculo-
ſamq; fugam in Pedemontibus eſt conuerſus.Amiſit tamen paucos,& Gauardum reuer
ſus,cum copijs obuiaſſet quas Barbarus Bergomo accerſitas illi in ſubſidium mittebat,
animis reaſſumptis caſtellum,quod ad Euſimianum erexerat Piccininus,oppugnatione
recepit,Brixiamq; reuerſus,copias in ſtatiua dimiſit.At Sphortia traductis ut oſtẽdimus
foſſa Clodia Meduacoq; amni copijs, quàmprimum in Paduano conſtitit agro Gat-
tam

A tam conuenit,statiua apud Montagnanam ea ratione ducẽtem, ne si hostes id cepissent
oppidum,interruptus esset ad Ferrarienses insulanosq; Rodigienses ex Patauinis acces
sus.Nulla namq; fuisset reliqua Venetis uia accipiẽdi itinere terrestri copias nuntios'ue
aut in Italiæ intima dimittendi.Premebant interea Veronam obsidiõe Mantuanus mar
chio & Piccininus,ac mœnia bombardis machinisq; quassabãt. Qui de Sphortia aduen
tu compertũ habentes,intelligẽtesq; periculosum fore, eo proximis in locis habẽte ob-
sidionem continuare, quicquid copiarum Philippo ubiq; esset,quod saluis rebus educi
posset,eo cõtraxerant.Exinde certiores effecti,Sphortiam accepisse copias omnis Gat-
tæ ductu Venetis militantes,aliasq; expectare municipia præsidio tenere consuetas,ob
sidionem soluunt,machinas impedimentaq; mittunt in Mãtuanos, & Suauim delati op
pidum,fossam ab eo in subiectas paludes & Athesim pertinentes, passus quinq; milia in
stituerunt,quam obicibus repagulisq; & frequentioribus propugnaculis muniuerunt.
Id cum esset Sphortiæ renunciatum,& omnes ferè quas accessissent Veneti apud eũ con
B uenissent copiæ Leonicum obsidere perrexit,quod oppidum,ut ostendimus, de Vero-
nensibus principio ceperat Piccininus. Magnæ uero utrisq; inerant exercitibus copiæ,
summis partium conatibus,& tanquam in ultimum tot bellorum discrimen comparatæ.
Nam illis quos adduxerat Sphortia sex mille CCCCLXIIII equitibus,peditibus mille
sexcentis,addiderant Veneti totidem equites,pedites mercenarios quatuor milia, sagit
tarios mille.Inferior numero erat Piccininus, quippe qui equites nouem mille, pedites
quinq; milia conductitios habuit. Neq; multi fecerim quantacunq; sint addita collecti-
tij tironis auxilia,quæ Philippus Venetiq; pari penè numero ductoribus summiserunt.
Obsedit itaq; primo oppugnauitq; Leonicum Sphortia,præsente Piccinino, qui seruan
dis fossæ munitionibus,stadijs uiginti ab Leonico distantis intentus, castra hostium pro
spectabat.Oppidani autem,quibus reliquissent Philippenses præsidio pedites ad trecẽ-
tos,rebellionis conscientia animose resistentes,frustrati sunt plurimis, & quidem perti-
C nacibus prælijs Sphortianos,quibus supra uires aliquando enisis,cum multi caderẽt uul
nerarẽturq; plurimi,Petrus Brunorius pedestris Sphortianorũ militiæ ductor plumbea
missili glande humerũ traiectus, & Troilus Sphortiæ in primis charus,tragula suffossus
occubuisse sunt crediti:qua doloris acerbitate commotior Sphortia,totis incubuit legio
num uiribus,recipiendo uiribus oppido,quod direptum solo æquare statuerat. Leoni-
censibus uero furenti exercitus apparatu de mœnibus inspecto deditionem ultro offe-
rentibus,iram compescuit Sphortia,futurum ratus,ut illorum calamitatis si infligeretur
exemplo,deterriti Vicentinorum, Veronensium, Brixianorum & Bergomẽsium popu
li oppidorum,quæ pari facilitate constaret rebellasse, obstinatius repugnarent. Quam-
obrem Leonicensibus in fidem acceptis,progressus multa de Vincentinis,quæ in hostis
potestate erant,solà impunitatis largitione expugnata recepit. Ad Suauim autem cum
admouisset exercitum,comperit Philippenses ea ratiõe copias omnis eò contraxisse, ut
repulso,ab eius oppidi expugnatione, quacunq; Veronam petere instituisset,sese pari-
bus opponerent castris,paruo disiuncti aut fossæ,aut mõtium interuallo. fossam etenim
ad Athesim ductam,inde facile erat Philippensibus defensare, & montem qui Suauim
D Veronamq; passus quidecim milia perpetuus intercedit, castellis præsidio firmatis fre-
quentibus cõmuniuerant. Duxit itaq; post montem Sphortia, & apud diui Ioannis, ad
Rognam uocant,subsedit.prius uero quàm hostis intelligere posset,retrocederet ne mu
nitiones fossæ complanaturus,an progrederetur castella mõti, imposita oppugnaturus;
iussi à se qui Veronæ præsidio inerant equites peditesq; Veronensibus populariter edu
ctis eruperunt,& castellorum quibusdam incensis, duo ui expugnata, suo præsidio fir-
mauerunt.Quare cum diuersi in montem ferri ambo cœpissent exercitus,hinc Philippẽ
sis,ut sua conseruantes castella,hostem ab ascensu montis facilius repellerẽt: inde Vene
tus,ut capta à suis castella tenentes facilius tutiusq; in hostẽ superne descenderent, occu
pauit Sphortia,& retrocessit ad Athesim Piccininus.Sphortia autem Veronã ingressus,
cum eam ciuitatẽ pestilentia infectã esse intelligeret,traducto põtibus Athesis exercitu,
ad tertiũ lapidẽ uia Ostiliẽsi cõsedit. Tũ Piccininus intra Athesim claudi ueritus,castel-
lis fossæ impositis incẽdio corruptis,Athesim & ipse trãsmisit:qđ cũ Sphortię esset renũ
ciatũ, ad Suauim redijt,quo multorũ dierũ oppugnatione recepto,capiẽdis alijs quę in
Philippen-

Pbilippenſiũ fide durabãt, in Vincentinos retro ceſſit. Interea uero, dum ea in Veronẽſi- E
bus Vicentinisq; gerũtur, finẽ optatum habuit unio Græcorũ, cuius ſupra inchoatã nar
rationẽ expleri oportere admonet & temporis ratio, & remiſſior per id temporis bello-
rum fragor. Ioanne Palęologo imperatore, cum ea Græcorũ multitudine, quã ſecũ adue
ctam oſtendimus, apud pontificem Eugenium Ferrariæ conſtituto, habitæ ſunt ſingulis
prope diebus publicæ diſputationes, hinc Latinis Occidentalibusq; rerũ diuinarum, iu-
risq; pontificij peritioribus, qui apud pontificẽ accerſiti conuenerant, opiniones ritusq;
Græcorum ordine expoſitos improbantibus, illis è cõtra tueri, aut aliter ſanioremq; in par
tem ꝙ à nobis acciperentur interpretari adniſis. Et cum multos menſes ea duraſſet con-
tentio, nec certus appareret tãtæ rei finis, Ferrariã peſtis inuaſit: quæ cũ curiales maxime
popularetur, pontificem perpulit, ut cõcilio inde translato Florentiam demigraret. Vbi
ſexto poſtquã applicuerat mẽſe, poſt multas pertinaciſſimasq; partium diſceptationes,
ad eam deuentum eſt concluſionem, qua ſerio enarrata, faciliimum intellectu erit, qua-
lia fuerint, quæ tot præſtantes utriusq; partis uiros, perpetua menſium quindecim diſpu F
tatione diſtinuerunt. Eam uero ex decreti quod ſummo partium conſenſu ſtatutum, La-
tinis pariter & Græcis ſcriptũ literis per uniuerſum orbem miſimus, uerbis referemus.
Conuenientes namq; Latini & Græci in ſacroſanctã Icumenicam ſynodum Florentiã,
magno ſtudio inuicem adniſi ſunt, ut inter alia articulus ille de diuina Spiritus Sancti ꝓ
ceſſione, ſumma cũ diligentia & aſſidua inquiſitione diſcuteretur. Prolatis uero teſtimo
nijs ex diuinis ſcripturis, plurimisq; auctoritatibus ſanctorum doctorũ orientalium, &
occidentalium, aliquibus quidem ex patre & filio, quibuſdam uero ex patre per filiũ pro
cedere dicentibus Spiritum Sanctum: & ad eandem intelligentiam aſpicientibus, omni
bus ſub diuerſis uocabulis, Græci quidem aſſeruerunt, ꝙ id quod dicunt Spiritũ Sanctũ
ex patre procedere, non hac mente proferunt, ut excludant filium: ſed quia eis uidebatᷣ,
uti aiunt, Latinos aſſerere Spiritum Sanctũ ex Patre & Filio, tanquam ex duobus princi
pijs, & duabus ſpirationibus procedere, ideo abſtinuerũt à dicendo, ꝙ Spiritus Sanctus
ex Patre procedebat & Filio: Latini uero affirmauerunt non ſe hac mente dicere, Spiritũ G
Sanctũ ex Patre Filioq; procedere, ut excludant patrem: quin ſit fons ac principiũ totius
deitatis, Filij ſcilicet ac Spiritus Sancti: aut ꝙ id quod Spiritus ſanctus ꝓcedit ex filio, fi-
lius à patre nõ habeat: ſiue ꝙ duo ponãt eſſe principia, ſeu duas ſpirationes, ſed ut unum
tantum aſſerant principium, unicamq; ſpirationem Spiritus ſancti, prout hactenus aſſe-
ruerunt. Et cum ex his omnibus unus & idem eliciatur ueritatis ſenſus, tandẽ infraſcrip-
tam ſanctam, & deo amabilem eodem ſenſu, eademq; mẽte unionem, unanimiter cõcor
darunt & conſenſerunt. In nomine igitur ſanctę Trinitatis, Patris & Filij & Spiritus San
cti, hoc ſacro uniuerſali approbante cõcilio diffinimus: ut hæc fidei ueritas ab omnibus
Chriſtianis credatᷣ & ſuſcipiatᷣ, ſicq; oẽs profiteantᷣ, ꝙ Spiritus Sanctus ex Patre & Filio
æternaliter eſt, & eſſentiam ſuã ſuumq; eſſe ſubſiſtens habet ex patre, ſimul & filio, & ex
utroq; æternaliter, tanquam ab uno principio, & unica ſpiratione procedit. Declarantes
ꝙ id quod ſancti doctores & patres dicunt, ex patre per filium procedere Spiritum San-
ctum: ad hanc intelligentiam tendit, ut per hoc ſignificetur filium quoq; eſſe ſecundum H
Græcos quidem cauſam, ſecundum Latinos uero principium ſubſiſtentiæ Spiritus San
cti, ſicut & patrẽ. Et quoniã omnia quæ patris ſunt, pater ipſe unigenito filio ſuo gignen
do dedit, præter eſſe patrẽ, hoc ipſum ꝙ Spiritus Sanctus procedit ex filio, ipſe filius à pa
tre æternaliter habet, à quo ęternaliter etiam genitus eſt. Diffinimus inſuper explicatio-
nem uerborum illorũ, Filioq;, ueritatis declarãdę gratia, & imminente tunc neceſſitate,
licite & rationabiliter ſymbolo fuiſſe appoſitum. Item in azymo ſiue fermẽtato pane tri
ticeo, corpus Chriſti ueraciter confici. Sacerdotemq; in altero ipſum domini corpus
conficere debere, unumquemq; ſcilicet iuxta ſuę eccleſię ſiue occidentalis, ſiue orien-
talis conſuetudinem. Item ſi uere pœnitentes in dei charitate deceſſerint, antequam dig
nis pœnitentię fructibus de commiſſis ſatis fecerint & omiſſis, eorũ animas pœnis pur-
gatorij poſt mortem purgari, & ut à pœnis huiuſmodi releuentur, prodeſſe eis fidelium
uiuorum ſuffragia, miſſarum ſcilicet ſacrificia, orationes, & eleemoſynas, & alia pietatis
officia, quæ à fidelibus pro alijs fidelibus fieri conſueuerunt, ſecundum eccleſię inſtitu-
tã. Illorumq; animas, qui poſt baptiſma ſuſceptum, nullam omnino peccati maculam
incurre-

A incurrerunt:illas etiã quæ post contractam peccati maculam,uel in suis corporibus, uel eisdem exutæ corporibus,pro ut superius dictum est,sunt purgatæ: in cœlũ mox recipi; & intueri clare ipsum deum trinum & unum,sicuti est:pro meritorum tamen diuersitate alium alio perfectius.illorum autem animas,qui in actuali mortali peccato,uel solo originali decedunt,mox in infernũ descendere,pœnis tamen disparibus puniẽdas.Itẽ diffinimus sanctam apostolicã sedem,&Romanum pontificem,in uniuersum orbem tenere primatum,& ipsum pontificẽ Romanũ successorem esse beati Petri principis apostolorum,& uerum uicariũ Iesu Christi,totiusq; ecclesiæ caput: & omniũ Christianorũ patrẽ & doctorẽ existere:& ipsi in beato Petro pascendi,regendi,ac gubernandi uniuersalem ecclesiã à domino nostro Iesu Christo plenã potestatẽ traditã esse: queadmodũ & in gestis Icumenicorũ conciliorũ,& in sacris canonibus continetur.Renouantes insuper ordinẽ traditum in canonibus,cæterorũ uenerabiliũ patriarcharũ, Vt patriarcha Constantinopolitanus secundus sit post sanctissimũ Romanũ pontificem, Tertius uero Alexan B drinus,Quartus aũt Antiochenus:& quintus Hierosolymitanus,saluis uidelicet priuilegijs omnibus & iuribus eorũ.Ingenti hæc unio pontifici Eugenio apud omnes nomẽ ꝓfessos Christianũ gloriæ fuit,quod nullus adeo stupenti obtuso'ue ingenio facile inueniretur,quẽ & si religionis auctæ nulla tangaꝫ iocunditate, facta in quibus censeatur partibus accessio non delectet.Eos uero qui rerũ eius pontificis conscij, & Græcorũ inopiã; pontificatusq; nostrorũ temporũ,tãtis agitati fluctuationibus opum tenuitatẽ nouerũt; admiratio cepit maxima:potuisse eum impẽsarũ uoragini satisfacere:nam præter delinitos munerib. charos imperatori proceres, prælatosq;,quos alioquin rei familiaris inopia domi continuisset:præter dictã supra triremiũ Cõstantinopolitano præsidio, & Græcis in Italiã deferendis adhibitarũ,præter factã illis cũ apud Venetias, tũ Ferrariæ & Florentiæ pascẽdis,illis Venetias & Cõstantinopolim reducendis,impendij magnitudinẽ, munera etiã,extottaq; precibus à recusante æra, nequaquã paruũ impendij cumulũ effecerũt.Nec tñ interea pari penè impensa caruit pontifex,instaurando alendoq; exercitu, C cuius apud Vigilias Apuliæ oppidũ,ut docuimus relicti, partẽ maximã reuocauit Cardinalis Florentinus,qui gratia abusus,qua apud indulgentissimũ patrẽ indigne cunctos excelleret,ingentẽ auri summã ex urbibus oppidisq; ecclesiæ, uarijs expilatã artibus, & extortas ab ipso etiã põtifice pecunias,in meliores usus seruatas:partim in id effudit,partim inchoato sibi rapinis crudelitatibusq; deposito,accumulauit. Eas uero copias in istam legionẽ auctas recuperandis Romandiolæ ciuitatibus,quæ à Piccinino tenebanꝫ; traduci à Cardinale iussit,optauitq; põtifex, Cui ob eam rem socij bellorũ populi Venetus & Florentinus,uiginti aureorũ milia eo dissoluerant consilio, ut mille quingentis equitibus,totidẽq; peditibus,qui eis in prouincia erant legati, copijs adiunctis,uel maximas defensioni copias Piccininus adducere cogeretur, essetq; facilior traducturo ꝓpediem Sphortiæ Philippi,& Mantuani uiriũ repulsio:uel si nullũ aduenisset præsidiũ, recepta,quod facilimũ fuisset,Romandiola,hæc legio Philippũ etiã in Parmensibus agitaret.Accepit eas pecunias Cardinalis,& priusquã Sphortia Padũ trajceret,sese in Romã D diolam ductutũ per singulos ostentans dies,ea à Florentinis in prouincia disponi, parariq; curauit,quæ aut memorarent,aut ipse uideretur ducere opportuna.Quamprimũ autem Sphortiam transmisisse Padum habuit compertum, ex Vrbeuetanis mouens in Fulginates duxit,Conradumq; Trincium,quem uehementissimum Eugenio põtifici, & ecclesiæ hostẽ sæpenumero fuisse docuimus, tollere statuit. quæ quidem expeditio, si suũ habuisset tempus,non minus laudata quàm iusta fuisset, omnibus qui sani essent iudicij affirmantibus,nullam excogitari posse pœnam, quæ non tyranni illius punitione esset inferior.Sed fraudatos eo impendio populos pecunia, tot in bellis exhaustos, dilatam urbium oppidorumq; Romanæ ecclesiæ receptionem, quam in manibus fore apparuit, omnes conuitijs maledictisq; asperioribus damnauere.At ea in expeditione Cardinalis prima ad Meuaniã fecit castra,eoq; oppido breui recepto, multa etiã euestigio cepit de Fulginatibus & Spoletanis à Cõrado pridẽ occupata.Inde ad mœnia Fulginei delatus, cum eam urbẽ quadripartito cinxisset exercitu,Tennium amnem,qui partim mœnia abluit,partim illabitur ciuitatẽ, ab oppidanorum cõmoditatibus urbisq; communitionibus deriuauit.Et cum ciues ad deditionẽ exhortatos,acrius quàm extimasset resistere,ty

rannumq;

rannumq́ tueri uidisset, agrum uastari permisit à Spoletanis, populo cùm feroci, tũ odio B
in Conradũ exasperato, ob immissos Foroiulianũ & Piccininũ, quos urbem Spoletanã
diripuisse, & in abbatis Casinensis potestatem ostendimus redegisse: defecerunt interea
ad Romanam ecclesiam Montana, quæ in Conradi potestate fuerant castella: & Reati-
nis Narniensibusq́ Pedelucũ, quod oppidũ lacu Velino penè cinctũ tenebat Cõradus,
populariter obsidentibus, id etiã in cardinalis potestatem uenit: factaq́ est pariter Nuce
ria Alfatenia, in qua natorum Conradi unus fuit interceptus. Nulli tunc aderãt Cõrado
milites mercenarij, quippe cui satis supraq́ pridẽ esset uisum, nata Leoni Sphortię in ma
trimonium desponsata, Sphortianorũ umbra tutum degere. Sed licet socij bellorũ popu
li Sphortiæ promisissent proficiscenti, quæcũq́ sui iuris post terga relinqueret, salua face
re, cum tamen maximis precibus cardinalem ab incœpto retrahere conati nequiuissent,
ꝙ is Fulginatem ecclesiæ subditum, nulli adhęrere, põtifice inrequisito potuisse diceret,
destiterunt. Quare cum uineas ecclesiastici adegissent, castellisq́ plerisq́ in circuitu exci
tatis mœnia bombardis machinisq́ quassarent: Fulginatũ primores spe omni præsidio- F
rum quæ Conradus & à Sphortia & à Florẽtinis dietim affutura dixisset, destituti: ad car
dinalẽ de prima uigilia miserunt qui ciuitatis deditionem ea conditione pollicerent, ut
tumultu intra mœnia exaudito, nõ prius quemquam è castris mouere permitteret, ꝙ ipsi
Conrado intercepto, portas urbis in suã redigerent potestatem. Conrado interim cũ ui-
giles per mœnia & portas distribuisset, sese intra palatium ad quietẽ recipiente, conjura
ti amicos clientesq́ uocant, & uiarum exitu ubiq́ præsidijs munito portã, quæ ad maio-
ra cardinalis castra duceret, obsessam expugnant: qua accepto à cardinali peditatu muni
ta, Conradũ in palatio stupentẽ, nullatenusq́ resistentem capiunt: eoq́ cum natis duob.
in castra perducto, Fulgineũ summo cõsensu ciuiũ est receptũ. Cardinalis uero reb. Ful-
ginei compositis: tyrannoq́ cum filijs in Surianæ arcis custodiã tradito, in Montonẽses,
quorum oppidũ Franciscus Piccininus præsidio teneret, duxit exercitũ. Suam in hoc lo
co narrationem exposcere uidetur regni Apuliæ bellum, quod cũ duobus geratur regi-
bus, & quidem uirtute præstantissimis, si diutius omisero, existimabor inuidia suppres- G
sisse, qui cætera in Italia gesta, nimia fortassis diligentia sim complexus. Sed sola abster-
ret indignitas: quippe quem pudeat laceratæ ac direptæ latrunculorũ excursionib. ma-
gnæ illius partis Italiæ calamitatem referre, auspicijs ductu operaq́ factam esse regũ, qui
cum minimas ex proprijs adduxerint uires, partium ipsi suarũ tyrannulos magis sequun
tur, ꝙ eos possint ducere, aut imperio continere. Post aduentũ namq́ Renati regis exar-
serunt quidẽ maiori odio partes, sed nihil est utrobiq́ gestũ memoratu dignũ. Caudola
namq́ in Aprutijs, & quandoq́ in Pelignis Marsisq́ Albetensibus, quandoq́ in Campa
nis quos terrã laboris dicunt, superior, Alfonsi Arragonũ regis studiosos est insecutus.
rex Alfonsus dum perdita recuperat, & suos attriuit magis, & arma securos inimica cla-
dibus afflixit. Similes item calamitates edidere, in Apulis Calabrisq́ princeps Tarenti-
nus, & circum Neapolim Salernumq́ Capuam & Caietã rex Renatus. Quem tñ nisi ma
ritima expeditione iuuissent Genuenses, cõmeatumq́ Neapolim importassent, turpi fu
ga ꝓlabi, aut in hostis potestatem uenire fames coegisset. Eo autẽ fretus pręsidio, & Nea H
polim sustentauit, & cum pleraq́ retineat oppida, tum etiã castello est potitus, quod No
uum uocant, arce Neapolitanis diu infestissima: unde tot per annos & irrupere sæpenu-
mero Neapolim Cathelani, & urbem machinis bombardisq́ plurimũ uastauere. At in
Lombardia Philippi sociorum populorũ secuta est hinc in spe maxima desperatio: inde
afflictis in rebus cùm subleuatio, tum etiã maior spe atq́ omnium opinione uictoria. Ere
ctus etenim Veronæ rebus Sphortia, cum de afferẽda Brixianis ope in primis ureret cu
ra, Ponronum, qui uicus Athesi adiacet, duxit: & Piccininus, ut illi traducturo in monti-
bus resisteret, Minciũ traiecit. Erant uero in Benaco classes propemodũ pares, ꝙ Foroiu
lianus quo tempore Veneti suam per montes, ut ostendimus, traxerant: lintres galeo-
nosq́ apud Deientianum fabricauerat Philippicæ supplemẽto. Id cõtra ac esset prius re
nunciatũ Sphortia cum uidisset, Genium retrocessit: quem uicum Athesi propinquũ ua
litudinibus morbisq́ qui exercitũ per Augusti mensis intemperiem inuaserãt, curandis
existimauerit opportunum. Piccininus etiã in cuius exercitu non solũ ægrotarẽt multi,
sed pestilentia interierint, trans Minciũ redijt, & apud Vigasiũ castra duplici fossa, ob-
iectisq́

A lectisq; pro uallo obicibus cõmuniuit. Et apud Brixiã res tunc temporis peiore q̃ unq̃ antea in loco erant fame dietim adeo inualescente, ut cũ plebi rapæ leguminaq; in panis usum deessent, post abrasas euulsasq; cũ radicibus herbas, immundis sordidisq; manum apponere non horreret, & pestis cõtinuabat maior q̃ cui numerus populi diu posse suf ficere uideret. Nam præter octingentos pugnatores uiros, qui ut ostendimus, in prælijs ceciderant: quinq; millia pestem illam ex ea ciuium mercenarioruq; paucitate tunc ab sumpsisse magistratus censu habito inuenerunt. Vtroq; itaq; exercitu dum curandæ ua litudini solummodo intenderet nulla cõmittente prælia classis etiam utraq; quiescebat, Soliq; Foroiulianus & Seuerinas Ludouicus, quos Piccininus exagitãdis Brixianis re liquerat aliquod in tãto bello præstabant munus. Quæ res Sphortiæ suasit, ut efflagitan tibus Brixiæ magistratibus, Caualcaboũ Guerreriũ Martianensem, & Ioannẽ Contem Romanũ per Tiennij & Arci mõtes, unde Gattã aduenisse diximus, cũ mille equitibus, peditibus trecẽtis immitteret. Qui per Sabienses ad Pedemõtanã regionẽ delati, equos B in montiũ transitu fessos multisq; affectos incommodis, priusquã urbem ingrederentur ibi constituerant restaurare. Eo aũt in tempore Barbarus classem hostium ad Ripam ad Salodium ad Pischeriam penẽ exarmatam teneri sciens: illam, quod facile apparebat, ferro igniq; corrumpere ea ratione statuit intentare, quòd omnem alendæ Brixiæ spẽ in cõmeatu qui Benaco perferretur intelligeret constitutam. Madernum etiam, cuius op pidi opportunitas traductioni esset maxime cõducturа, eius classis præsidio censuit de fensandũ. Quare Tadeo Estense & Andrea Valerio Andreaq; Leone patricijs illuc mis sis, eos quantũ pateret Zenus classis præfectus, ea obire munera imperauit. Occuparũt uero Mãtuanus Marchio & Piccininus Barbari consilium, qui futurum rati ut superio res in lacu Veneti, omnibus quæ in circuitu sunt castellis potiti cõmeatus Brixiam ad li bitũ importarent, ex castris Vigasianis clã omni exercitu cũ ducentis equitibus sunt p fecti, & per Pischeriã delati ad oppidum Felicianũ, sese Luisio Seuerinati & Italiano Fo C roiuliano cõiunxerunt, ijsq; cũ copijs subsequi iussis, Venetas cohortes in Pedemonti bus habentes improuiso adorti, eas impedimentis spoliatas, aliquot equitibus amissis, raptim intra urbẽ fugere cõpulerũt. postridie Philippenses Felicianũ reuersi, Venetam classem hoc cõsilio aggredi cõstituerunt. Nãq; tripartitis nocte intempesta copijs Seue rinas classem illico cõscendit, Foroiulianus cum peditatu montes Maderno superemi nentes occupauit. & Piccininus Gonzagaq; media quæ Benacũ & eos interiacet mon tes uia, equitatum duxerũt. Inuasitq; quarta orti solis hora Venetam Philippica classis. & Tadeo Estense turmas in classem ex cõ tinenti ocyus cõuocante subitus hinc de mon bus à Foroiuliani peditatu, inde ab equitatu secundum littus Benaci impetus est factus. Quare Tadeus talibus circunuentus & tẽporis & diuersorũ inter se præliorũ angustijs, classem cui inerat tutari cõtendit: tãtus uero Venetos subita ui impetitos inuasit pauor, ut nullo alio q̃ apud Tadeum loco fuerit repugnatũ, unaq; qua simul omnes incubuere procella, & terrestres copias & inimicam classem Philippenses cepere. Nam cum Vene tæ classi triremes duæ, brigantini quatuor, galeoni sex, & ganfariç inessent septem, duæ D tantummodo harum occupata dum pugnaretur fuga Turbulas cõcessere. capti sunt cũ Tadeo & Zeno classis præfecto Andreas Valerius & alter Andreas Leo patritij, quos Barbarus classi ut ostendimus dederat prouisores: & arcẽ Maderni postera die quã est pugnatũ: Piccininus recepit. Qua uictoria sic elatus est Piccininus, ut non de classe aut illo exercitu sed uideret de Brixia aut uniuersa belli uictoria triumphare: & Sphortia eo maiore animi ægritudine est affectus, quod cũ sæpenumero senatũ imminentis periculi admonuisset, sero tandem impetrare potuerat ut classi decerneret supplementũ. Et tũc primum multa per nuncios & oratores questus instare cœpit, ut accuratius facerẽt quæ bello duceret opportuna. Ipsa uero quod fuit in se cohortes ex omni exercitu curauit par tito æqualiter labore Turbulas Penetramq; diligẽtius præsidio seruare, ne si Piccininus ea cepisset loca, & illam triremem quam nondum aquis expositam esse ostendimus cor rupisset: sublata esset spes omnis Veneto: aut classem ultra instaurandi: aut per Tridenti nos montes, quæ sola relicta erat uia opem Brixiæ afferendi. Superauit uero in Veneto rũ senatu pollicitationum quas Sphortiæ fecissent, ingentium pudor acceptæ cladis do lorem: & cum nouis constituisset decretis omnia ex illius sententia faciundum esse, sti

pendiorum æra in primis etiam in aliquot futuri temporis menses illi dedit, exinde ex- E
ercitu tironibus aucto commeatuq; repleto etiam Brixiam importando, alia aggressus
est magna duo, quibus perfectis creditum sit Sphortiam nulla ciuitatum quę post terga
relinquerentur cura anxium posse Brixiam se conferre. Nam cum appareret si derepen
te Brixiam traduxisset, futurum ut Piccininus includendo illum commeatu, qui ingen-
tem in copiam pro exercitu Brixianisq; à Venetijs per Paduanos Vincentinosq; Vero
nam necessario foret perducendus, itinera interrumperet: fossam insani operis decreue-
runt, qua Athesis tertio supra Liniacum miliario, in propinquam ad quartum lapidem
aliam uetustiorem, fossam, & inde in Viculi paludes, deriuaretur, Paduanosq; Vincen-
tinos & Veronenses redderet saluos ab incursionibus, quas hostes per Baldum Benia
cumq; ducerent faciendas, & commeatuum nauibus Veronam importandorum com-
moditas haberet: Classem quoq; in Benaco quanta maxima potuerunt cura impensaq;
instaurari est decretum, triremes scilicet octo, totidem galeonos, subductioresq; qua-
tuor naues, beringarios uocant, in onerariarum speciem planis alueis quæ remigio du- F
cerentur. Eam uero fabricandarum classis nauium curam, ascriptis perpetuæ eiusmodi
rerum operæ Arsenati opificibus ea ratione demandarunt, ut unaquæq; earum parata,
sed nondum clauis ferulisq; compacta, ab Mergaria Veronam, & inde Turbulas, sexcē
tis carris ex Taruisinorum Patauinorumq; agro adhibitis, portaretur. Inchoarunt sexto
postquam id emanauit senatusconsultum die, acciti fossores ad quatuor millia fossæ o-
pus, & carris accepta ex stagnorum marginibus nauium materia ferri cœpta. Creati itē
sunt classis præfectus Stephanus Contarenus, & singularum nauium gubernatores ex
patricijs lectissimi quinq;. quod autem nauiū malos grossiorisq; materiei multa ex Ve-
netijs Benacum usq; perferri in primis uideretur incommodum, accessit ad exercitum
Contarenus syluas Tridentinorū montium inspecturus: acciditq; opportune ut non so
lum arbores malis, sed totis fabricandis nauibus, adhibiti peritiores fabri lignarij illis in
nemoribus reperirent. Quare primis ex Arsenatu eò transmissis, conuocatis etiam ex
propinquis ciuitatibus quibuscunq; idoneis, sexcentos constat fabros lignarios præter
ministram multitudinem ei operi incubuisse. Pari autem diligentia Piccininus Sphortię G
consilijs obsistere contendebat. Qui cum prohibendę classis instaurationi in primis ani
mum intendisset, de prima uigilia ex Ripa oppido profectus, uia secundum Benaci lit-
tus apertiori, qua hostes illum minime aduenturum suspicarentur, triremem apud Tur-
bulas resarcitam in nauigationemq; expeditam, igni & ferro corrumpere intētauit. Sed
Troilus cui pridie ea obtigerat statio, cum forte in equo expeditus, impetum ex prouis-
so fieri aduertisset, Piccinini ausum pari repressit audacia, consertoq; acri pro tempore
& militū paucitate prælio: Piccininus pugnans equo deijcitur, à suisq; tractus est poti-
usquam equo aut humeris in tuta perductus: & si Nauarinus cui in montibus Madernū
Ripamq; oppidum supereminentibus statio fuerat demsndata, quo tempore à Troilo
accitus fuit descendere potuisset, Piccininus cum trecentis quos eo amisit prælio, hostis
manus euadere nequisset. Quod cum esset Sphortiæ renunciatum, Gattam eo accede
re placuit curaturum ne quod Piccininus parua manu infeliciter attentaret, conatu po- H
stea paratiore perficeret: perduxit itaq; Gatta à Benaco in supereminētes Ripæ oppido
montes macerię passus circiter ducentos longā, saxo tumultuarie à militibus cōportato
pari latitudinis altitudinisq; pedum duodenorū mēsura, in muri speciem coaceruatam:
& castello in montis uertice excitato, propugnacula ab eo in macerię instituit frequen
tissima, quibus ex munitionibus & paratæ triremes, & fabricandæ naues classis, saluæ
ab hostium impetu paruo cum præsidio redderentur. Dumq; ea fabricatur classis, & fos
sa ad Athesim ducenda mutato consilio ommittitur, Sphortia immittendis per eos mō-
tes qui Archum & Thiennium oppida supereminent, in Leudranā uallem, & inde Bri-
xiam commeatibus anhelabat. Difficili uero per seipsum itineri & loci natura impedi-
tissimo, maior interiecta erat difficultas dictorum Archi & Thiennij castellorum, secun
dum quæ tyrannis & Tridentino episcopo Venetis inimicissimo subiecta, eundum e-
rat. coegit tamen apud Turbulas Penetramq; frumenti uim maximam, confisus tyran-
nos prece precio'ue delinire aut difficultatem itineris superare. Id cū intellexissent Mar
chio & Piccininus, Ripam Tridentinorū oppidum, Turbulis propinquū se contulerūt,

&

A & copijs raptim accitis saltus occupare, uiribusq; hostem repellere contenderunt. Claudunt namq; uallem Leudranam perpetuo ambitu montes altissimi, lacusq; illam ab summa in imam pene longitudinem intersecans, ad ipsam quæ ad Brixianos spectat summitatem solidum relinquit solum, infima uero eius pars unde exoneratur in riuulum desinit: qui duodecimo stadio in Benacum decidens, canam exesis de rupibus procul ostendit spumam. quod itaq; contiguam incolentes Tridentinis montibus dimidiatam uallis partē Philippo, cæteros Venetis studiosos esse non ignoraret, Sphortia curauerat, Guerrerium Martianum, Ioannem Contem Romanum, & Diotesalui & Grassum Venetum eo ducere, & agrestibus Brixianis duce Georgio Luttroniensi, cuius genitor Paris per id temporis diem obierat, ex propinquo accitis, Leudrenianos qui ad Brixianos pertinēt fouere: simulq; alterius partis accolas hostibus cupientes in fide suo præsidio continere. Non tamen destitit Piccininus, quin eius uallis opportunitate occupata Sphortiæ conatus etiam si Archi & Tienni saltus cepisset, irritos reddere intentarit. saltu namq; eo, B qui Tiennium oppidum Leudrenianosq; interiacet difficillimus superato, equites centum, pedites adducens quadringentos, Lodouicum Seuerinatem cum totidem peditibus, equitibus uix ducentis, se subsequi iussit. Quibus ad sui studiosos, clam ductoribus Venetorum per noctem intempestam delatis, quod erat noctis reliquum quieti est datum. Quam primum uero exorta luce in hostem duci est cœptum, & transgressi ad lacus caput cupientes Philippo Leudreniani uicinorum domos ut est eius gentis mos diripere occeperunt, illico Martiani Romaniq; in aciem descenderunt, consertoq; prælio, cū dies defecisset pugnantes ad eam uentum est certaminis obstinationem, ut quia nullum defectura breui luna præberet tunc lumen, ad incendiorum quæ studiosi partium in alienas committebant domos splendorem, per multam noctem fuerit pugnatum. Inferior tamen Piccininus cum prælio sensim excedere cœpisset hoste furibundo irruente, fractus fugatusq; omnem pene equitatum, ex peditatu uero lectissimum quemque amisit: dumq; fugiens excelsum quod Benaco supereminet saxeum supercilium, cui Ponali est C nomen, peruenisset equum dimisit, & à Theotonico familiare quem in similes necessitates lateri semper adhærentem habere consueuit ad Benacum usq; fuit humeris cōportatus. prima exinde cimba quam in lacu perspexit accita, Ripam oppidū adnauigauit: Seuerinas autem cum equitibus XX altissimis superatis montibus, Madernum petijt, & Martianus Barbari iussu Contesq; selectos ex omni captiuorum turba milites octuaginta, in Brixianorum carceres perduxerunt. Sollicitauit ea pugna ductorum animos, & hinc Marchio Picciniinusq; ueriti hostem uictoria elatum audentius ut transmitteret tentaturum, maiores apud Archium ac Tiennium habere copias curauerūt. inde Sphortia uel per medios transiturus hostes ad contiguum Tiennio collem duxit. Quod enim edito in colle situm est Tiennium, gemini ac undiq; dextera leuaq; contigui incubant erectissimi montes. Quare cum Carolus Gonzagæ filius equitatū apud oppidum haberet, monti uero quā ad dexteram est castellum esset impositum, & alterum montem è regione situm sub quo Sphortia consederat, adeo sterilem ut nec herbas gignat neq; arbu D sta, Piccininus ipse dispositi in uertice peditatus præsidio teneret, præclusum fore apparuit Sphortiæ transitum in Leudranos. Itaq; cum Sphortia quid faceret dubius in uarias penderet sententias, cohortem unam Philippensium conspicit ab Ripa oppido Tienniúm recta petere. Quare copias omnes hostium maioribus ex castris quæ apud Vigasium relicta erant, eo accersitas esse suspicatus, non statuit ultra differendum, quin hostes loco deturbare, & uiam ferro facere aggrederetur: hinc suis arma capere iussis, Troilum Fiascumq; cum turmis quas ductarent cohortem illam castris hostium iungendam subsequi, prælioq; audacter conserto omnem Philippensem equitatum in se conuertere, Nicolaum uero Pisanum cohortem subsidio ducere imperauit. quod cum illi impigre exequi perrexissent, ipse assiduis sibi peditibus prætorianis, numero quadringentis ad se uocatis, pauca in hanc sententiam uerba fecit. Rem sæpenumero auditam non ignoratis commilitones, ex equitatu multos, ex inermi eorum qui rem curant meam turba plurimos, consilium damnare meum, qui uestrum singulos eo cōduxerim imò emerim precio, quod quinis seni sue equitibus dare consueuerim. Existimaui autem adenturā, quæ nunc adest horam, in qua meam de uobis opinionem, meum laudari consilium, &

uos simul ea liberari inuidia curaretis. Celso ut uidetis in loco sed aperto atque omni ca- E
rente insidiarum suspicione, Nicolaus Piccininus stationes cepit, ea ratione, ut cum tri-
um qui hoc in mille passuum spacio soli sunt relicti, tramitum, unum per montis qui est,
è regione cacumen castello obtineat munitissimo, alterum per Tiennij portas equita-
tu & pedestribus tueatur copijs, hoc tertio etiam præcluso de afferenda Brixianis Ber-
gomensibusq; ope spem abijciamus. Id si ex cõsilio illi succedet, frustra Sphortianos mi
lites, tanto cum æris impendio implorauerint auxilio Veneti, frustra erit nobis posthac
de gloria belli, de salute rerum contentio cum Piccinino, cui referentes hinc re infecta
pedem belli huius uictoriam condonamus. Date expectatum uirtutis uestræ specimen,
& quod uniuersus nequiret Italiæ equitatus, præclarum uos pedites patrate facinus. Rẽ
haud quaquam impossibilem postulo, Scandite collem, & Braccianos faciem tremis-
centes uestram deijcite præcipites. nullus uobis occurret, cum de reditu ad suos cogita-
uerit hostis. tela præter missile saxum, quod armis tecti facile contemnetis, immitten-
tur nulla: stantes uero hostes & ipsis corporibus callem arduum sepientes eminus sa- F
gittis, hasta cominus, suffodietis: Si hãc mihi probe nauabitis operam, uos meo dignos
contubernio honore afficiam, & opibus ditabo maximis: sin ignauiæ purgationi post-
hac difficultatum obtendetis fabulas, alieno satisfacturus de uobis iudicio qui meum
uiderim futile & fallax fuisse, ad unum omnes cum ignominia missos faciam. Excepe-
runt exultantes imperium Sphortiani, & cùm lubrico erectoq; in montis ascensu, pe-
dem satis figere nequirent, telo sustẽtabantur aut gladio. Affuit uero laboris comes ad-
hortatorq; Sphortia inermis, hasta breuiuscula sustentatus. Sed cum primas ascendisset
erecti montis radices, unde in subiectam Tiennij ualliculam erat prospectus, Troilum
Fiascumq; pari cum hoste fortuna prælium conseruisse suspicatus, eos peditatui in mon
tem anhelanti ostendit, hortaturq; ut eius uictoriæ palmam equitatui præripiant: è col-
lis uertice ocyus capto, & ipsi in planiciem descendentes à tergo inuadant hostem, quẽ
ab equitatu in fronte pugnante pressum, breui delere confidat. tuncq; cursu agili & rapi
do per deuexa ad crepidinem delatus unde exaudiri internosciq; uoce & gestu posset, G
Troilum Fiascumq; & Nicolaum Pisanum iubet conserto ex utraq; cohorte globo ho-
stis aciem perrumpere: reliquis exinde copijs subsidio immissis in mõtem ad pedites re-
dire parabat, cum Prætorianos uerticem cepisse & ruenti in fugam hosti præcipites in-
stare uidet: tum eos clamoribus ut persequerentur hortatus in crepidinem est reuersus,
similes edens ad Fiascum Troilumq; clamores. Paria apud suos munera in equo obibat
Piccininus, qui cum pedites illud in cacumen pridie perductos adisset, curaretq; succisis
undiq; tramitibus locum reddere munitiorem, de aduentu accersitæ cohortis certior fa-
ctus, forte tunc descendit ad illam, quando manum Troilus conserere incipiebat. Caro
lo itaque Marchionis Mantuani filio, Martinengioq; Cęsare iussis copias omnis in aciẽ
explicare, cœptum à Sphortianis impetum, quem fieri acerrimũ peruidebat, saltem ad
Tiennij oppidi fossam credidit fractum iri. Hincq; omnia obiturus munera, ad pedita-
tum in montis uertice relictum pro tempore hortandum contendebat, cum eos de reti-
nendo uertice prospiciens laborare, urgentes alia in parte Troilum Fiascumq; intelle- H
xit suos apud Tiennium superare: Conuersus tamen in primumq; pugnantis acerrime
Cæsaris cuneum delatus, tamdiu uictores repressit Sphortianos, quoad peditatu de
montis uertice pulso Cæsarianum etiam cuneum Troilus dissipauit: Tum fracti Philip
penses, undique palantes diffugiunt, & Cæsare cum melioribus in fronte pugnantibus
capto, Carolus Gonzaga Tiennij porta exclusus, quo fugeret dubius, qui hostem om-
nia cerneret obtinere, in fossæ supercilio persistebat. Cumq; in abiecti cuiusquam ma- I
nus uenire uereretur, Angeli Simoneti scribæ epistolarum Sphortiæ famulo, quem pri
mum ex Sphortianis militibus ab sagi militaris insigni recognouit, sese dedidit abdu-
cendum. Creditum est Piccininum eo in prælio interceptum fuisse. Cum uero captiuis
quorum ex equitatu uix ducenti, & quingenti ex peditatu fuerunt diligenter inspectis
non esset inuentus: præmium Sphortia proposuit aureos quinq; millia, si quis ex fuga re
tractum perduceret ad se uiuum. Is uero qui sese in Tienniũ de fuga recepisset illico de-
lituit ueritus quod futurum erat, ne si Sphortia illum inesse intellexisset, tanta oppidum
cura circũsisteret, ut nullã euadendi relinqueret facultatem: sub ipsamq; noctem intem-
pestam

A pestam, à Theotonico suo sese pannis obsitum, pro lacero & confecto uulneribus milite humeris efferri curauit: deinde umbra noctis omnia reddente tutiora, longo circuitu Ripam contendit, quo in oppido Mantuanus partem maximam retinuerat copiarum. Circumsepsit autem postridie Tiennium Sphortia, & commissa sunt leuia crebraque per continuos qui insecuti sunt dies alterutris occipientibus prælia: in quibus Sphortiani ad centum milites amiserunt: inter quos Malatestas Cesenas uicarius adolescens, dum pugnantibus apud portam suis subsidio affuturus urgeret audacius, ab equo effreni in hostium turmas tractus est, & nulla hostium opera interceptus. Acceperunt tamē commeatus partem interea Brixiani, ad Leudranæ uallis saltum à Sphortianis curatoribus comportatam, & fabricandæ classis opus nullo intermissum momento feruebat: quarū maximam utilitatē rerum magnis quæ in ea montium byemisque asperitate subibat exercitus, cùm incommodis tum etiam detrimentis Sfortia compensabat. Sed alia tū Piccininus moliebatur maiora, & belli uictoriam sibi datura gloriosissimā, si quo cœpta sunt

B successu, illa ad exitum perduxisset. Ipse etenim & Marchio Mantuanus arcem Veronæ maiorem, quam Ciuitatulam ueterem appellant, negligenter custodiri & furto capi posse, Germani unius stipendia in illa facere assueti indicio compertum babentes, Philippum quid facturi essent consuluerunt. quo iubente, & omnem equitatum qui in Brixianorum agri hybernis erat subsidio immittere permittēte, copias omnes quibuscum Sphortiæ oppositi erant nocte intempesta iubent proficisci, & ex Ripa oppido soluentes prius Pischeriam nauigarunt, quàm eo copiæ applicuissent, alijs exinde copijs, quæ apud Vigasium erant subsequi iussis, & Mantuanis tam ciuibus quàm agrestibus prope populariter accitis, constituta XIII Kalendarum Decēbrium die, subiectos Veronę patentes campos, in quos custodes interdiu longe prospicerēt, cum nox appeteret, sunt ingressi. & mœnia nullis custodita uigilibus ad noctis intempestæ silentium appulsi scalas admouerunt, quibus cùm leuis armaturæ miles conscendisset, in ciuitatulamque dilapsus paucos custodum obuios obtruncasset, porta, quam dicunt, Antonianam illico re

C fracta, duces cum exercitu sunt ingressi. Senserant custodis subita obtruncati nece gemitum, & primos portæ quam hostes refringere intentarēt ictus, proximæ arcis cui Veteri est nomen custodes: ad quorum clamores exterrita ciuitas arma corripuit, magistratuque iubente exciti undique milites, qui diuersis de causis in urbe manserant ad subiectam prætorio aream concurrebant. Philippensibus itaque de tertia uigilia structam in ciuitatē immittentibus aciem pertinaci prælio est occursum. Quod cum uidissent duces, paruis quæ ad eam horam aduenissent copijs diffisi, tentandis deterrendisque suasione & minis ciuium animis intenderunt, fore confisi, ut cum omnes in ea noctium longitudine, & locorum propinquitate cōparuissent copiæ, uis mane absque ullo repulsæ periculo intentaretur. Grassatum tamen est illico à Philippensibus in proxima arci urbis loca, & diui Zenonis suburbium prædæ expositum. Quæ res impulit Veronensium plerosque Venetæ R.P. cupientissimos prætorem præfectumque adire, & pauidis suadere, ut postque reliqua erat spes omnis in Sphortia, illum in munitissimis quæ in fide perstabant arcibus securi

D expectarent, se uero permitterent tempori cedere, & meliori si qua eueniret fortunæ sal uos illæsosque seruare. Annuerunt illico magistratus & prætore & præfecto in diui Felicis arcem sese recipientibus, nullisque ultra ut hosti resisterent occurrentibus prodierunt structa acie Philippenses. Tum præmissus omnium cōsensu Luisius Vermes, cui ex nobilitate Veronēsi oriundo multos creditum fuerit inesse studiosos, ad proxima delatus genitoris suaque olim palatia, quæ senatus Veneti dono teneret Gatta, optimā illius quā profecturus reliquerat gazam diripuit: cæteri pariter quantum acies recta in urbis publica & intima penetrabat, proximas diripiebant ciuium domos. Cum autem uentum esset ad Sebastiani martyris sacellum, sese obuium dedit magnæ uirtutis, magnæque in ciuitate autoritatis Magius iureconsultus, & Mantuanum Marchionem, cuius in dominatum acclamaretur nomen, precatus, ne ciuitatem cuius neque se cum ignominia dedētis, neque resistentis dominus esset futurus, rapinis uiolentijsque fœdari permitteret, obtinuit ut Philippenses ab iniuria temperantes ad prætoria se cōferrent. Datumque est e uestigio urbis dominiū Marchioni, cui ex fœdere promissum à Philippo asseruit Piccininus. Potiti urbe duces primo die & quæ insecuta est nocte, portarum turribus, & tribus quę po

tes Athesis dimidiatam ferme intersecantis urbem muniunt arcibus recipiendis intēde E
runt. Quibus in potestatem acceptis, sciens Marchio Carolum natū in arce ueteri custo
diri, intentauit illius pōtem, qui opē allaturo Sphortiæ pateret, aut interscindere aut fos
sa & aggere circunductis, spe præsidij destituere. Ioannem uero Gonzagā fratrē, exdu-
dēdis item Feliciana & diui Petri arcibus, fossas uallo munitas obijcere curauit. Piccini
nus aūt quod Sphortiam perpropere aduēturū nō dubitaret, copias omnis, & quas ad-
duxerat & quæ adueniebant frequentissimæ tenendis præsidio portis captisq; pontiū
arcibus disponebat: ac ciues interea uarijs in locis concionabundus, in bonā spem eri-
gere conabaē. Intonuit illico & stupenda celeritate omnē repleuit Italiā rumor, Philip-
pum breui Brixiam Bergomumq; capturū, & socios belli populos imperio subacturū.
Forte itē eodem in biduo plurima emerserūt, tam uarios inter sese effectus, q̄ maximos
habitura. Nā cū Albertus Auster Cæsar declaratus, Arcēdis à Pānoniæ finibus Teucris
intentus, diem obijsset, cōgregata apud Basileam factio cōciliaris, illius liberata metu,
in facinus qd' tam perdite tamq; afflictim diu concupiuerat prorupit. Amedeo Sabau- F
diç duce in Romanum pontificē declarato cuius electiōis modum paucis absoluemus:
quibus facillimē intelligeē, certasse simul obcæcatā paucorum & quidē abiectissimorū
hominū ecclesiam scindere quærentiū rabiem cū inaudita aliàs principis uiri affectatæ
in rem ecclesiasticā tyrannidis leuitate. Is etenim, quē ante proximū decēniū multis nar
rasse nouimus, prædictū sibi à phitonibus, futurū ut pōtificatu Romano decorareē, du-
catus dominijq; quod possideret ingētis curā natis specie reliquit, & anachoritæ uita so
lo habitu instituta, & si remoto ab urbibus uico cum paucis nobilibus simili opertis pal
lio deguit omnia ut erat solitus ducis atq; domini prouinciarū munera exercebat. Con-
cilio aūt Basiliensi interea quādiu Romani pōtificis Eugenij cōsensu celebratū fuit pau
cos præstitit fauores. Sed posteaq; pōtificē & orbis Christiani principes illud tanq; per
niciosum detestari uidit, oēs eo agendo manuq; tenēdo adhibuit uires: adeo ut quibus
tēporibus ꝓximo superiore exacto biēnio, suspēsionis ab administratiōe primū deinde
priuationis machinationes in pontificē sunt intentatæ, impulsi à duce Sabaudiæ clerici
aliorū qui apud Basileā ei interfuerūt impietati, numerū æquauerint. Quibus inrebus G
adeo cōtraria sensit Philippus Mediolanensiū dux, ut licet illi gener esset, & multæ sibi
olim cum Eugenio pōtifice intercessissent odiorū atq; inimicitiarū causæ magnā suorū
partē ab eo cōciliabulo reuocarit, paucos uero qui manserūt mediū illis actionibus in-
teresse uoluerit, sed cōtra simul cū alijs principū oratoribus ꝓtestari curauerit. quare cū
ad idoli erectionē est uentū, ex quinq; orbis nationibus quæ cōcilia cōstituere consue-
uerunt, selecti sunt, quibus suffragiū ferre cōcessum est tres & xxx. quorū duodeuiginti
ex ducis Sabaudiæ dominio fuere, cum tñ cæteros homines sordidos & maiori ex parte
ob admissa apd' suos flagitia, sedibus ꝓprijs pulsos, illius largitiōe corruptos fuisse cōsti
terit. Hāc aūt iniecti trāquillis ecclesiæ rebus scrupuli mœsticiā, quæ bonos & reip. affe
ctos Christianæ peruasit, eadem die apud nos solati sunt Armenij, quibus sese Romani
pōtificis & Romanæ ecclesiæ imperio arbitrioq; permittentibus fidei Christianæ legē
institutaq; dedimus, solēni in sessiōe apud Reparatæ uirginis basilicā celebrata, sub ipsa H
eadē testudine quæ Græcos etiā primū Latinæ ecclesiæ unitos uidit, cui spectaculo per
petuis laudū præconijs extollēdo, populi Florētini aduenarū, & curialiū uiginti ut credi
tū est millia interfuere. Legis uero ipsius formā sub cōpendio, quod Armeno idiomate
lōgiusculis subscriptū decretis in latinitatēq; postea licet parū elegāter traductū utraq;
partiū approbauit, subijcere satis erit. Narses Armenius oratorū comes, in idiomate Ar
meno publice quæ sequunē legit, quæ postea Basilius ordinis Minorū interpres, ab u-
trisq; adhiberi solitus, latino sermone in hæc uerba publice legit. Beatissime pater & san
ctissima synodus totum hoc sanctissimū decretum ad nūc latine corā uobis publice est
lectum: fuit nobis pridie de uerbo ad uerbum in nostro idiomate clare expositū, ac inter
pretatum, quod quidem nobis optime placuit & placet. Ad maiorem autem nostræ mē
tis expressionem, eius effectum summatim repetimus. In ipso continetur primo quali-
ter populo nostro Armeniorū traditis sanctum symbolum Cōstantinopolitanum: cū il
la additione, filioq;, ut in ecclesijs nostris, saltem diebus dominicis maioribusq; festiui-
tatibus, intra missarum solennia decantari seu legi debeat. Secundo diffinitionē quarti
uniuersalis

A uniuersalis concilij Chalcedonensis de duabus naturis in una Christi persona. Tertio dif finitionem de duabus Christi uoluntatibus & operationibus in sexto uniuersali concilio promulgatã. Quarto declaratis ꝙ ipsa Chalcedonensis synodus, & beatissimus Leo papa recte de duabus in una persona Christi naturis, ueritatem diffinierunt: cõtra impia Nestorij & Euticis dogmata, iubetisq́; ut ipsum beatissimum Leonem, tanquam sanctũ & fidei columnam ueneremur: atq; non solum has tres synodos, Nicenam, Constantinopolitanam, & Ephesinam primam: sed ut omnes alias uniuersales auctoritate Romani pontificis legitimè celebratas, reuerenter suscipiamus. Quinto breuem formulam sepiẽ sacramentorum ecclesiæ, uidelicet Baptismi, Confirmationis, Eucharistæ', Pœnitentiæ, extremæ Vnctionis, Ordinis, & Matrimonij. declarando quæ sit cuiuslibet sacramenti materia, forma & minister, quodq́; in sacrificio altaris dum calix offertur, uino paululum aquæ admisceri debet. Sexto quandam compendiosam beatissimi Athanasii fidei regulam, quæ incipit. Quicunq; uult saluus esse & cætera. Septimo decretũ unionis conclusæ
B cum Græcis in hoc sacro concilio pridem promulgatũ, continens qualiter Spiritus Sanctus ex Patre & Filio æternaliter ꝓcedit, & ꝙ illa additio, Filioq́;, licite & rationabiliter ipsi symbolo Constantinopolitano fuit apposita, quodq́; in pane triticeo azymo, uel fermentato, corpus domini conficitur. Quid etiam credẽdum sit de pœnis purgatorij & inferni, ac uita beata, & de suffragijs, quæ pro defunctis fiunt: item de plenitudine potestatis sedis Apostolicæ tradita à Christo, beato Petro & suis successoribus: atq; de ordine patriarchalium sedium. Octauo decernitis ut de cætero Armenij has festiuitates infrà scriptis diebus more uniuersalis ecclesiæ celebrare debeant. Videlicet, Annunciationẽ beatæ Mariæ uirginis XXV. Martij. Natiuitatem beati Ioannis Baptistæ XXIIII. Iunij. Natiuitatem Saluatoris nostri XXV. Decembris. Circumcisionem eiusdẽ, prima Ianuarij. Ephiphaniæ sexta eiusdem Ianuarij. Pręsentationis domini in templo, seu Purificationis beatæ Mariæ, secunda Februarij. Nos igitur oratores nomine nostro, nostriq́; reuerendi patriarchæ, & omnium Armeniorum, sicut & uestra sanctitas in ipso decreto attestatur,
C hoc saluberrimum synodale decretum, cum omnibus suis capitulis, declarationibus, diffinitionibus, traditionibus, præceptis & statutis, omnemq́; doctrinam in ipso descriptã, necnõ qcquid tenet & docet sancta sedes Apostolica & Romana ecclesia cũ omni deuotiõe & obediẽtia acceptamus, suscipimus & amplectimur. Illos & sanctos quoq; doctores patres, q̃s ecclesia Romana approbat, reuerenter suscipimus. Quascunq; uero personas, & quicquid ipsa Romana ecclesia reprobat ac damnat, nos pro reprobatis ac dãnatis habemus, profitentes tanquam ueri obediẽtiæ filij, nomine quo supra ipsius sedis Apostolicæ ordinationibus & iussionibus fideliter obtemperare. At apud Veronam Marchio Mantuanus, cum ueteris arcis pontem rupturus, mercenarios milites & accitos ꝓpe populariter adhibuisset Mantuanos, cõmissis ante promurũ ab milite arcis custodiæ prælijs, primo est repulsus: cura postmodum intentiore adhibita, & illos repressit, & arcis mœnia quassaturus, bõbardas ex Mantua auectas figere disposuerat, cum alta uoce exclamans, ut facile posset exaudiri, arcis præfectus illum deterruit: futurum iureiuran-
D do pollicitus, ut quacunq; muri pinnam læsura uideretur bombarda, eidem pro scuto & obstaculo Carolum obtenderet natum suum. Et eadem diei hora Ioannes Gonzaga frater, dum Felicianæ arci fossam obijceret, tragula ictus interijt. allatũ est etiã illico Sphortiam affuturum. Is namq; Philippẽses qua hora ex oppido Ripa sunt profecti, castra mouisse intelligens, exploratores quidẽ subsequi curauerat, sed quã cœpissent lacum prætereuecti uiam, quid'ue pergerent intentare, prius scire nequiuit, q̃ eos Veronæ ciuitatulam ingressos esse, frequentes à Veronæ magistratibus nuncij attulerũt: Soluit itaq; illico perducendã breui ad exitũ Tiennij oppugnationem, & signis de repente motis paucos ex peditatu apud Turbulas Penetramq́;, cũ Brixianis qui apud se erant agrestibus, reliquit nauiũ opificibus præsidio futuros. pręmissam uero cũ impedimentis legionem, ac subsidiarias acies se subsequẽtes, nõ prius cibũ capere ꝑmisit, q̃ Athesim attigit ad clausuras uicũ, succisa in asperis saxosisq; montibus Tridentina uia, cui arx immineret natura loci & Venetorũ pręsidio munitissima. Eo ex loco nuncios dimittens, primũ dispersos eius hyemis principio in hyberna commilitones multos, quò ad se conueniant edocet: exinde arcium Veronę pręfectis in spem subsidij sui erectis, senatui Venetorum scribit.

Anxium se quidem & maximo confectum dolore copias omnes quæ sibi ad Tiennium B
erant, Athesim traduxisse, eo consilo, ut si arcium Veronæ aliqua in fide perstiterit, aut ir
ruptione facta hostem deleat, eijciat, aut cum fratribus & charissimis quibusq; cõmilito
nibus occidatur. proinde alteras si quæ perferentur ab se epistolas, uictoriam de hoste di
cturas confidant: uel alienum de se occiso, & suo exercitu deleto nuncium breui expe-
ctent. Opifices interim fabricę nauium præsidio sibi relicto diffisi, palantes profugere, &
diuersis itineribus se Vicentiam contulere. Exercitu itaq; nauibus in eum usum antea pa
ratis transportato, milites sese inuicem adhortati, obstinatis in prælium animis festina-
runt, & quarto quàm Philippenses urbem obtinuerãt die, ad Fœlicianę arcis, quæ in Tri
dentinos spectat exteriorem portam, primum eo in itinere constiterunt. Erant tunc in ar
mis expediti Philippenses, Sphortiam ingressu arcere, ac pro uiribus illi resistere inten-
dentes, qui & Fœlicianæ arcis, Sublicio ponte subiectis facibus igne correpto, obiectas
à Ioanne Gonzaga munitiones stationibus obtinebant. Sed quàmprimum introductos
ab arcis præfecto Sphortianos tignis tumultuariè comportatis, nouum pontem strauis- F
se, & in se feroces ruere conspexerunt, non munitiones modo, sed montem fugiẽdo præ
cipites reliquerunt. Sphortia interim ciues qui frequentes obuiauerant in bonã spem e-
rectos, ut portam episcopi, uocant Propinquam, qua itur Vicentiam ad intra oppugna-
rent hortatus, legiones iussit eò festinantius properare, & suus interim peditatus Fœli-
ciana arce admissus, hostem in ciuitate prælijs distinebat. Tum porta episcopi à ciuibus
refracta, Sphortia Troilum Ciarpelonumq; & Catabrigam præmittens signa subsidiari-
amq; aciem ad portam uoluit expectare. Sed milites qui famem biduo inter curas anxie
tatemq; itineris neglectam, exhibentibus affatim cibaria ciuibus tũc primum sentirent,
tardiuscule procedebant. Quos dum Sphortia admonitus, cibum ad satietatem capere
indulgeret, hostes quòd captam esse episcopi portam intellexissent, Athesis pontem qui
dicitur nouus, traijcere occeperunt: tumq; Sphortia primos nondum satis corpora cura
tos, ocyus immittente, tanta illico facta est fugientium pressura: ut qui plaustra grauissi-
mis onusta ponderibus ad eam diem integer tulerat pons Sublicius, arcem cum eleua- G
tus esset à lapideò ponte separans, armatorum equorumq; pondere trabes deprimente
corruerit, rapueritq; secum in Athesim electissimos sex milites, equis, prout prælio exces
serant insidentes, quorum unicus rapidissimo ex amne natantis equi, & uórtices summa
cum astantium admiratione perfringentis potentia saluus fuit. Eo tamen casu & amise-
runt Philippenses ad centum postremos, & liberam tutamq; nacti sunt abeũdi ad præto
rium facultatem, quam potiti ponte Sphortiani euestigio intercepissent. Tum ducentes
atq; possibilem afferentes opem eius regionis ciues Sphortia secutus in naualium pon-
tem ducit; & tignis, trabibus scalisq; ac cætera materie, insano propemodum tumultu cõ
portata, ignis ingens ad turrim est admotus: cuius uapor fumusq; repugnantes de turri
Philippenses, nec in propugnaculis consistere, neq; tela & saxa certo ictu in subiectos di
mittere permittebãt. Ciuibus autem reliquæ ciuitatis, spectatum eam turris oppugnatio
nem confluentibus, & nullam laboranti Philippensium militi opem afferentibus, territi
custodes turris præsidio excesserunt, & derelictam ij ciues Sphortiæ aperuerunt. Consti H
terant eo in tempore Piccininus Mantuanusq;, cum omnibus copijs in publicis præto-
riorum areis. Sed cum primum Sphortiam pontem turrimq; naualium cepisse est renũ-
ciatum, sese omnes in ciuitatulam receperunt, quos spurcissimis ꝓsecuti uocibus Vero-
nenses, palàm Sphortianis fauere cœperunt. Secunda tunc inchoauerat uigilia, & quia
opinio esset Philippenses de retinenda ciuitatula certaturos esse, Sphortiani recipiendis
portarum turribus, & eruendo latebris, qui delituerat milite ac Mantuano agreste, inui-
to ac frustra renitente Sphortia dilabi cœperant. tum à ciuibus quorum domos Philip-
penses diripuerant, in Mantuanos militiæ ignaros, quidq; eo in turbine agerent hæsitan
tes, est sæuitum. Sed allato derepente nuncio Philippenses nullo in arce relicto pręsidio
cõfugere in Mantuanos, Sphortia ordines restituit. Insecuti diluculo Sphortiani, carros
plerosq; armamentis ac commeatu onustos, quæ iussi à marchione ad exercitum Man-
tuani agrestes perferrent, infra tertium lapidem inuenerunt. Maior uero eiusmodi re-
rum intra urbem facta est à Mantuanis iactura, præter mille uiros ex suis, qui legionibus
rapidùm fugientibus, partim ut diximus trucidati sunt, partim captiui manserunt. Amise

A runt etiam duces ex equitatu trecentos,& mercenarios pedites quingẽtos:nec uero minorem rerum iacturam fecerunt milites Veneti, quòd impedimẽta inter quæ suppellex fuit lautissima,quo tempore Turbulas se contulerunt, in urbe relicta Philippenses inter se partita diripuerunt,curaueruntq́ primo captæ urbis die Mãtuam asportari, simul Veronenses aliquot,qui cùm ditiores,tum Venetis essent studiosiores, marchio Mantuam relegauerat.Contulerunt se Philippenses ex ea fuga Valegium,& Sphortia copiarũ parte in Vincentinos dimissa,meliores quosq; apud se in Verona retinuit.cumq; maiora impedimentorum damna,quàm principio extimasset,ductores omnes audisset lamentari, rebellium qui cum Mantuano urbem ingressi fuerant,& ciuium qui potito urbe notanter fauissent,domos diripi permisit.Exinde quòd ueritus sit Piccininum, pro ardenti illa,ut dicebat,& effreni audacia,ad corrumpendam classis materiem uel cum manifesto periculo ducere,milites addidit præsidio Turbularum, & opifices fabrosq; ex Vicentia reuocatos,classi perficiendæ solito acrius iussit incumbere. Oportuit eo in tempore utrumq; exercitum,nisi tanta ducum inuidia id gestum esset bellum in hyberna dimitti,ut B saltem perditos,& quos uterq; miles confectos incommodis habebat equos, restauraret.Sed alia mens,alius fuit animus Piccinino. Nam cum Brixianarum uallium incolas, ciuitatem quã alioquin fame cõpulsam deditionem fecisse necessitas coegisset, cõmeatu licet minimo iuuisse intellexisset, profectionem in eos instituit:ex qua cùm illos ꝓ demerito plecteret,tum reficeret præda suos,tum etiam Sphortiæ quietem interrumpens, eius instaurationem exercitus impediret:uallem itaq; Franciacurtam cum omni exercitu per uim & arma ingressus,omnia incendio,rapinis cædibusq; fœdauit.Quę cũ Sphortiæ essent renunciata, copiarum partem ducibus Troilo & Ciarpellono, per Tridentinos Tiennij montes Brixiam mittens, reliquos se apud Archum Tienniumq; oppugnationem renouaturos expectare curauit.

C

BLONDI FORLIVIENSIS HISTORIARVM AB INCLInatione Romanorum imperij,Decadis quartæ,

LIBER PRIMVS.

INTEREA dum principio anni cuius gesta nouo uolumini sunt mãdanda,Christianæ salutis quadragesimi supra quadringentesimũ & millesimum,mediæ in hyemis frigidissima tempestate, Italica tanto pere ardent bella,cœperat etiam iniectum rebus ecclesiæ à Basiliensi factione incendium inualescere. Amedeus namq; Sabaudiæ dux, ad diem Calendarum Ianuarij quintamdecimam cõcupitũ,eaq; quã ostendimus fraude, quæsitũ susceperat pontificatus adulterini munus,& Fœlicem quartum se uolueratnominari. Et postera quæ insecuta est die pontifex Eugenius periculis quę ulterius negligentem manerent adductus, uires ecclesiæ cœpit exercere.Decem namq; & septem creauit cardinales,tanta cum orbis partium distributionis æqualitate,ut delectus uirorũ alioquin laudatissimi superauerit laudem habita ratio prouinciarum. Duos namq; habuit Græcia, quorũ in Asia Bisarion Nicenus archiepiscopus fuit unus, alter in Europæ finibus metropolita Ruthenorum Isidorus.& Hispaniæ quã dicunt Portugalliam Antonius,urbis Portugalliæ episcopus,alteriq; maiori Hispanię,datus est Ioannes ex oppido Turrecremata,insignis theologus.Quatuor habuit omnis Gallia,quorũ unus Francorum regis familiarissimus Raimundus Remensis archiepiscopus:alter ducis Burgundię,Ioãnes episcopus Morinẽsis: Renato regi Sicilię,ex Andegauensi patria,ut ostendimus,oriundo,datus est tertius nomine Guilielmus,ad ecclesiã Andegauensem tunc electus. Quartũ Galliæ prouincię simul & Angliæ regi Normandiæ regionẽ obtinenti, dedit pontifex Ludouicum Rothomagensem archiepiscopum:ornatumq; est etiam altero cardinali regnum Anglię,Ioanne archiepiscopo Eboracensi.Duo in Germania:unus ex regione Polona Sbineus,q erat episcopus Gneznensis:alter creatus est Petrus episcopus Augustẽsis. Vnicũ habuit Pannonia,Dionysiũ episcopũ Agriensem. Reliqui fuere ex Italia, ęquali item regionũ habita ratione.Regno eñ Apulię dati sunt duo:Ioannes archiepiscopus Tarentinus,&

D

Nicolaus

Nicolaus archiepiſcopus Capuanus. Et Mediolanum uno decoratum eſt Gaſpare epi- B
ſcopo Comenſi: cum Genua pariter unum ex Fiſchea gente Georgium ciuitatis archie-
piſcopum, & Florentia Albertum habuerit, ex gente Alberta, tunc deſignatũ ad Camer
rinorum eccleſiam epiſcopum, qui ſolus fuit diaconus, cum cæteri fuerint presbyteri ti-
tulo decorati. quòd etiam rebus eccleſiæ quietem ubiq; cuperet dare pontifex, ab Apu-
liæ regno incipiens, inducias cum Arragonenſium rege ea ratione à cardinali Florenti-
nõ in annum cõſtitui eſt paſſus, ut pax per eas celerior haberetur. Quare cum forte eo in
tempore Iacobus Caudola apoplexi correptus interiſſet, & Acerras oppidũ cepiſſet rex
Alfonſus, deterior multo Renati regis rerum conditio eſſe cœpit. Cæteris tunc in Italiæ
rebus, uel quies, uel ea erat à motibus uacatio, quam aſpera per propinquas Ianuarij ka-
lendas hyems, ut plurimum habere conſueuit. Inferiores uero uires animis eſſe tam diu-
turna gerentibus Italicis bella, oſtenderunt intentata per Ianuarium Februariumq; faci-
nora. Nã in Apuliæ regno Alfonſus rex cũ laborans extrema famis acerbitate Auerſam
oppidum, hoſtica magis imbecillitate, quàm proprijs fretus uiribus, cum paruis obſediſ F
ſet copijs, breui cepit. Et Renatus cum ſe in Neapolitana urbe propemodũ obſideri ui-
diſſet, Iſabeli uxore ſuſtenrandis ſpe Neapolitanis relicta noctu profectus ad Antoniũ
Caudolam, qui unicum eſſet rerum ſuarum præſidium, ſe contulit, qua in profectione id
adiectum eſt rebus ſuis. & cum pendentes animis poſt Iacobi Caudolæ obitum Raimũ
dum fratrem, & ipſum Antonium confirmaſſet, tum etiam ab Lucerinis cæterisq; Apu-
liæ populis in fide perſiſtẽtibus, & ab Aquilanis Aprutiorumq; oppidis non parua adiu
tus fuit pecunia, unde copiolas inſtaurauit. Piccinino autẽ parum felix fuit in Brixianos
Franciacurtanos expeditio, q; inſecuti per montes immiſſi, ut oſtẽdimus, à Sphortia Ci-
arpelonus Troiluſq; cum montanis quos acciuere paganis, caſtra illius per altam noctẽ
improuiſo adorti, tantum iniecere terrorem, ut omnibus in fugam cõuerſis, maxima im
pedimentorum pars in tentorijs ſit relicta, intercepti tamen ſunt equites trecenti, quib.
extrema caſtrorum loca metantibus obueniſſent. Intendentem uero tunc uehementiori
cura perficiendæ apud Turbulas claſſi Spbortiam, ut paratã & quæ maxima Venetorũ G
impenſa ſedulo comportabatur annonam, traduceret Benacum, Piccininus nulla ratio-
ne celerius efficaciuſq; diuerti poſſe exiſtimauit, quàm ſi in Picenum, aut in Florẽtinos,
nullo munitos præſidio duceret improuiſus. Traductis itaq; per Nonas Februarias Pa-
do copijs tamdiu reſedit, quoad confectos macie in illa montium aſperitate equos mili-
tes opibus Placentinorũ Parmenſiumq; direptis paululũ recreaſſent, & data Mediolani
æra, ueſtem armaq; accepiſſent: Mautuanum uero, Foroiulianum, Seuerinatem & Ver-
mem Ludouicos, ſe abſente, partim Brixiam uexare, partim apud Ripã oppidũ Sphor-
tianis obſiſtere: partim in Veronenſibus Sphortiæ, qui copijs tunc primum in hyberna
dimiſſis Veronæ ſe continuit, oppoſitos fore curauit. His ita diſpoſitis, & ſi altiſſimę ni-
ues eo menſe Februario terram ubiq; preſſerunt, geluq; perpetuo multorum dierum ri-
gore eas aquaſq; conſtrinxit, tamen kalendis Martijs profectus lentioribus caſtris Bo-
noniam duxit. Vbi cum imperata uiginti milium aureorum tributa percepiſſet, Forum-
liuium acceſſit, ad Ceſenam ut dixit moturus, apud quã Malateſtas & Petrumiam paulũ H
cum Florentinorũ peditatu ſeſe nouerat continere. Sed Sapis fluuius intumuerat niuib.
quas ſol per Idus Martias feruidior ſoluere occepiſſet. Prima itaq; Piccininus ad Medu-
lam caſtra fecit. Eiulans interim Sigiſmundus Malateſta, Venetos Florentinoſq;, & Frã
ciſcum Sphortiam, ut perituro præſidium afferret orauerat. Quorum Florentini ad mil-
le pedites, totidẽ pene Veneti miſerant, iuſſeratq; Sphortia Michelettum paratam in Pi
ceno cohortem adiunctis Balduini Tollentinatis, & Petri Torelli quingentis equitibus
eo ducere. Malateſtam præterea fratrem, quem apud Tiennium, ut oſtendimus, à Philip
penſibus prælio interceptũ, cũ Carolo Gonzaga marchionis filio Sphortia permutaue-
rat, Ceſenam cum ſexcentis equitibus permiſerat ſe conferre. Medula ſexto quam oppu
gnari cœpta erat die capta, iuſſit Piccininus Guidantonium Fauentinum eius oppidi ar
cem bombardis expugnare, & partitis trifariam copijs, parua & immunita, quæ adiacẽt
primis in Appenini collibus, Tuduranũ, Molliuechiũ & Collianũ caſtella, eueſtigio diri
puit. egerant per id temporis Malateſtæ Ariminenſes, ut Veneti, quorum ſtipendia me-
rerentur, equitatũ augerent, fœduſq; innouarent. Quod cum iuſſiſſet ſenatus, & miſſus
quæſtor

A quæstor petita obtulisset fœdera, inopia illi ad hostes defecerunt. Eos tñ pollicitationibus imbutos & maximis permisit per fœdera Philippus à bello immunes, qđ cōtra Romanum pontificem, & socios belli Venetos Florentinosq; ac Sphortiā semestri illo gerendum esset, satis superq; existimans cōmoditatem, quę suis inde accessisset Florentino populo omnibus nudato copijs impetendo. Vrsinus etenim qui unicus esset Florentinus equitum ductor, & si inimicè non est habitus, proficisci tamen efflagitans est prohibitus. Creditum est, prout Piccinini profectionis ex Lombardia principio diximus, eum nihil magis tunc quærere, q̃ ut Sphortia Piceni Florentinorūq; uastitati agrorū timens, cœptam & quā maiorem indies pararet in Brixianos expeditionem intermittens, cis Padum reuerteretur. Neq; tamē satis simile uero erat, Philippū, qui sciret Sphortiā probum belli ducem, maximas indies cōparantē copias, infensissimo in se animo accessurū, propria destituisse præsidio, & breui ad exitū perducendā Brixiæ expugnationē intermisisse, ut uel maximā in hostili agro faceret uastitatē, nisi aliqua subesset aut defecturæ ad se

B urbis, aut alia ingentis cōmodi cognita hostibus expectatio. Quæ cogitatio cū pontificem rebus ecclesiæ, Florentinos quoq; sibi ab extorribus patria timētes, dudū animo tenuisset perplexos, prodijt in lucē quod leuibus pridē adducti cōiecturis fuerant suspicati: Eam ducis Mediolani & Piccinini spem, eam audaciā, cardinalem alere, incēdere Florentinū. Is est Ioannes patria prout longe supra ostendimus Cornetanus de gente Vitelensi eius oppidi primaria, quē pontifex ex notario apostolico, factū Recanatensem episcopū, bellis præfecit, quæ contra Iacobū Vicensem urbis præfectū, & Antoniū Columnam principē Salernitanū gessit. Is est qui in Picenū missus gubernator, eam prouinciā superbe & auare administraram, Sphortiæ potius tradidisse dici potest, q̃ illius uiolētia amisisse. Is est qui patriarcha Alexandrinus ad regni Apuliæ instaurationē profectus, & prouinciā afflixit, & ad extremū postq̃ capto principe Tarentino cardinalis erat declaratus, relicto apud Vigilias Apuliæ oppidū exercitu, cum paucis fugiens, Venetias nauigauit. ipsum pontifex tam perdite adamauit, ut licet quibus ornabatur diligentiæ, & re

C rum præsto, ac prudenter cū animū induxisset, bene gerendarum uirtutibus ingētia præualerent uitia, neminē unq̃ qui ea aperiret, exaudire uoluerit: quippe qui quod deferentibus respōdebat, inuidia potius & maliuolorū artibus illa impingi, q̃ certo dici iudicio opinaretur. Oderat eū curia propę omnis, cùm amplitudinis æmulatione, tum quia ambire pontificatū, & per fas nefasq; illū existimauerint quæsiturū. Exaltatus itaq; cardinalis Florentinus, supra cōmunem Romanæ ecclesiæ nostri temporis potentatum, qui ualidiores patrimonij ecclesiæ arces, Suriani, Castrinoui, Ciuitatis uetustæ, & Hostiæ teneret, & florentissimas equitum quatuor milium, peditum duorum miliū copias haberet, magnam uerbis, sed re ipsa tenuissimam pontifici obedietiam exhibebat, & tanta debacchabatur elatione, ut sibi persuaserit, pont. Eugenio superstite moderari posse, ac ad nutum disponere Italiā, cuius se dominum postea in pontificē suffectum, existimauerit futurum. Istius tantæ phrenesis hanc fuisse hominis inductionem cōstat. Primum & si Venetos ardentissime oderat, quos nouisset contendisse aliquando cum pontifice ne illum a

D pud se haberet, nedum extolleret, sua indignissimum amicitia: Florentinisq; qui crescētem eum apud pontificem fouerant, ideo inimicaretur, q̃ iniuriam uiginti milium aureorum, & pulsi patria Fulginatis minus patienter tulissent: eas tamen respub. uehementius prosequebatur odio, q̃ Sphortiam auxissent, cum quo ob Piceni iniuriam capitales inimicitias exerceret. hincq; licet pontificem sciret post Bononię & Romandiolæ acceptā à Piccinino iniuriam illum ducere inimicissimū, sibi consentire, & contra respub. Sphortiamq; coniurasse est insimulatus: quod autem certum est nobis clandestina cum Piccinino, pontifice ignaro, per internuntios habuit colloquia. id quidem ostenderunt interceptæ à magistratu Florentino, apud Policianum oppidum missæ alternatim epistolæ, quibusdam scribendi latebris tanta arte obtectæ, ut earum inuolucra sensuum nullus potuerit enodare. Cum itaq; cardinalis Florentinus apud urbem Romam legionem in hybernis continuisset, Superbum quod sibi in Corneto à fundamentis ædificauerat palatium inuisurus, per kalendas Aprilis Adriani molis Romanæ arcis præfectum admonet, se cui sit in animo ad Etruriæ partes ea ratione exercitum ducere, ut rebus ecclesiæ subueniat, quas Piccininum audiuerit impetijsse, per eam pontis Adriani uiam

mane

mane profecturũ: proinde obuius exiret, sibi quæ in rem suã forẽt necessaria aperturus. E
Præfectus uero cui Patauino ciui Antonio Rido est nomen, quod cũ amicissimo Aquilegiensi patriarcha pridẽ cõstituisset, aduenienti solus inermisq; in pontis radicib. obuiauit & post accuratissime datã acceptamq; salutem multa in illũ in equo stantẽ, de futuris munimento arcis, deq; cõmeatuum apparatu allocutus, pari lente gradientis caballi passu comitabatur, & ceu caueret ne dicentẽ exaudirent qui præcedebãt sequebanturq; comites, propius accedens equi habenas molliter attrectabant. Sermone ad extremã pontis pilam ꝑducto, cũ in leuã flectere cardinalis pararet, porta exiturus ænea, quæ in Vaticani suburbia ducit, illico demissa decidit, & portã clausit, quã ea de causa in superioribus latenter præfectus suspenderat cataracta: quo in momento cathena medium complexa pontem, quã Sulcino in id solum cauato ne à prætereuntibus cerneretur, puluere cooperuerant, sese cubitis quatuor eleuauit, pendentibus sub fornice ponderibus, quæ arcis custodes ruere attracto funiculo permiserunt, quo in infima ferebantur impetu, eo dũm illã sublimẽ extensamq; agentibus. Tuncq; captiuus es, inquiens præfectus, habenã F
tenacius traxit. Infremuit illico cardinalis, & stricto quem ad latus gestaret acinace, caballoq; stimulis concitato, sese illius manibus proripere cõtendebat, cum subito emicãt qui armati delituerant in insidijs, & ferro unco contis imposito, primus ceruicẽ, alter eleuatum in ictum cum acinace brachium, reliqui latera totumq; carpẽtes diuersum, prout diuersi incompositiq; irruerant, agitabant. trahentem tamen præfectũ equus est secutus, & cardinalis ceruicem secundum aurẽ dextrumq; genu saucius, intra promuraliũ septa, ubi imperatoris Adriani titulos literis cubitalibus marmore excisos habentes cernunt parietes, est perductus. Tumultum uero qui à præcedenti cohorte, quid ageretur intelligente concitari cœperat, præfectus rem pontificis iussu factam ostensis decretis ex arce attestans sedauit, & paulo post alligatum uulnera strato iacentem ornatissimo cardinalem, ut solaretur bono animo esse iubebat, futurum dicens, ut liberatus, non certe arma tam, sed quietiorẽ post hac apud põtificem ducat uitã. Cui ille uerbis ut cernentib. apparuit, imo pectore eductis, rauca pressaq; uoce respondit, cõsueuisse quorum magnitudo G
à uiolentia nõ abhorreat, cum capti fuerint nõ dimitti. Permanauit ocyus totã Italiã eius facti rumor, & tanquã omnibus cõstaret Piccininum illius spe fauoris inijsse expeditionem, ferebat palàm eum quã aduenerat in Lombardiam contra Sphortiam rediturum. Is tamen progressus castella aliquot immunita, quæ Florentini trans Appeninũ tenerẽt, Cassianũ, Porticum, Montẽ ueterẽ, Terdocium, Aureolũ, Mutilianam, à Guidanionio Fauentino capi adiuuit. Et ad Appeninum ducens, qui niuibus ubiq; altissimis regeret, illis qua pergere intenderet decussis, ab itinere non cessabat. Florentini interea conscribendis mercede militibus intentissimi erant, & cũ aduenas undiq; cõfluentes parũ esset accipere, multos ex subditis militiæ insuetis data pecunia conscribebant, quos mercenario militi ueterano immixtos, hosti obijciebant: Sphortiã tamen ut paratus esset subuenire, & cohortes interea præsidio mitteret, multis precibus orauerunt. Sed apud pontificẽ Romanũ, ut sibi sub cardinali Florentino solitas militare copias accersiret, studio enixissimo cõtenderunt. Nam & si eos ut nunquã antea imparatos terrebat appropinquãs pa H
ratissimus hostis, magis tamen multo extorres, quos ille secum duceret, expauescebant. Tunc pontifex sibi timens & curialibus, in quos æque ac in Florentinos Piccininum cõstaret sæuiturum, quod prius tot tantisq; lacessitus à Philippo & Piccinino iniurijs, ut faceret nunquam adduci potuerat, cum socijs belli populis fœdus iunxit. Cõmunes fore belli quod ubiq; extra Lombardiam gereretur pacisq; rationes, & tertiã uterq; populus partem stipendiorum, quatuor pontificis equitum, duobusq; peditũ milibus dissoluere promisit: quib. copijs in agrũ Florentinum perducendis Ludouicus patriacha Aquileiensis legatus, in capti cardinalis Florentini locum suffectus, Romã est missus, & eo curãte postquam diem obierat cardinalis, mouerunt ex hybernis quæ in Latio & circũ urbẽ egerant cohortes. Piccinino autem ut Appeninum traijceret, omnibus intentante in locis, quæ Balineã uallem & Anomonis fluuij, uallisq; summitatem intercedunt, Florentini Nicolaum Pisanum Sphortię cõmilitonem, qui tunc forte Florentiam inermis uenerat, mercenario peditatui præfecerunt. Et Bartholomæum Orlandinum equestris ordinis ciuem suũ Etruscis tironibus dederunt ducem. traiecit illico Appeninum Pisanus, &

in Picci-

A in Piccininum delatus, Primalcorium castellum obsidentem, nō paruo detrimēto affectum submouit: repulitq́ postridie colles cōscendere adnixum, qui ad Benedicteū pertinent saltū Apennini in Etruriam cæteris patentiorē. Tunc Piccininus lōge ab illo, cuius uirtutem apud Benacū fuerat expertus traijcere intentaturus, in Anomonis uallem concessit. Tenebat Orlandinus præsidio Marratę uicū, qui nullo circundatus muro aut uallo, natura loci munitissimus, incolas habet in patria audacissimos, & Anomo prȩterfluēs, pōte iungitur, quo succiso tuta semper hactenus ab omni hoste fuerūt, quęcūq́ ad illius exesas rupes supereminēti Castellioni oppido subijciuntur. Sed primo aduenientis hostis rumore deterritus imbellis Orlandinus, & uicū destituit, quē hostes e uestigio diripuere, & nedum ad pōtem uel integrum, uel succisum repugnauit, sed intra Apenninū se cum copijs recipiens, nō prius de fuga substitit, quàm attigit Laurentinū, quæ saltuosa & in primis omniū Italiæ præcipitijs intercisa frequētibus tramitis Apennini loca cū renunciatum esset Piccinino esse hostium præsidio destituta, credere nequiuit: nec ut
B transmitteret adduci potuisset, nisi Fauentinis explorato saltu stationibusq́ firmato redeuntibus, eorum princeps Guidantonius præcessisset. Exercitu in Etruriam traducto, Piccininus Policianum obsedit, castellum sex aut ad summum octo casis sacello inhabitatum, sed natura soli muroq́ munitum. Eius rei magnus Florentiam peruasit terror, & cum custodiæ pro portis haberentur, omnis ciuitas arma corripuit: magistratusq́ quibus datum est publicorum urbis custodiæ locorum munus, partitos in turmas manipulosq́ ciues, qui quóue in loco adesse deberent interdiu per noctemq́ intentissimi curauerunt. Tunc expectata optatissimaq́ Sphortianorum cohors, Bosio Trosloq́ ductoribus uia Mutinensi adueniens, Florentinos in aliquam spem erexit. Et si Borsius Estensis Nicolai marchionis filius, quē populis fœderatis stipendia facere ostendimus: prout ille genitorq́ spem dabant aduenisset, nullam præsentis status dubitationem fore reliquam apparebat. Sed tanta erat confugientium in urbem agricolarum, qui sexagesimo ante anno lares non mutassent, tanta inopum & nulla in urbe habitacula habentiū tur-
C ba erat, tam multa undiq́ ducebantur armenta, quorum dominis nec stabuli, nec stramentorum adesset facultas, cum pascendi commoditatem omnino abstulisset hyemis frigiditas, in multum ueris producta, ut mutata iocūdæ nitidæq́ urbis facies fuerit, eaq́ res noua insuetæ talibus plebis externorumq́ qui inerant curiæ uirorum pauori, quem appropinquās hostis incusserat, mœstitiam cumularit. At Franciscum Sphortiam, machinas tunc commeatum, impedimentaq́ cum paratissimo exercitu trahenda componentem irridebāt Philippo per Italiam cupientes, Piccininum miris laudibus extollentes, qui altissimis niuibus frigidissima in hyeme superatis, mœnia ut dicebant Florentię circunsedebat. Quin etiam Veneta & Florentina plebes, causas rationesq́, quibus distineretur Sphortia, ignorantes, illius tarditatem ignauiamq́ damnabant. Nam parantem interea in hostem ducere hinc Venetorum senatus illum hortabatur impellebatq́: inde Florentini in Etruriam reuocabant, futurum protestati, ut nisi subueniret, cogerentur
D oblatæ à Piccinino paci, quam tamen insidiosissimam ducerent consentire. Piccininus nanq́ eam trahens obsidendo Policiano, quam omnes sui damnarent moram, Florentinos & pontificem hortabatur, hunc ut se medium communemq́ partibus exhiberet, Philippum habiturus filium, & ecclesiæ obsequentissimum: illos ut pacem quam cum Philippo, sequestre Sphortia, proximo fecissent anno, redintegrātes, Sphortiā reuocarent, fore pollicitus, ut Philippus Blācha filia Sphortię in matrimoniū data, & copijs intra Lōbardiā reuocatis, Bononiaq́ & Romandiolæ ciuitatibus redditis pōtifici, Sphortiæ, & ipsis simul satisfaceret Florentinis. Quibus Piccinini blandimētis cū Florentinos magistratus magnatesq́, ab extorribus & populo tributis grauato timētes, flecti Sphortia uereretur, in sententiā uenerat, aut copijs per Mutinenses in Etruriā ductis, sese Philippensibus opponendi, aut Romādiola ad rebellionem cōpulsa, Piccininū quocunq́ pergeret persequēdi, & Venetias accedens, annisus est id senatui persuadere. Sed Veneti cōtraria sentientes, illi & Florentinorū oratori ostendebant, & fore ut Sphortia Padū transmittente sese nihilominus cum legione saluum redderet Piccininus, multorū fretus auxilio tyrannorū, quos rebus publicis & Romanæ ecclesiæ infensissimo Philippo studere constabat: & interea Brixianos ad extremā frumenti inopiam adeò perductos, ut par

ut partim fame arescerent aliqui, partim immundis manus infecissent, multi eum cu- E
sus unica spe sustentarentur, profectum audientes, sese hosti permitterent, copijsq; Phi-
lippi, quas in Lombardia Piccininus reliquisset, marchionis Mantuani ductu, per Li-
niacum & Baldium in Vincentinos Paduanosq; traductis, apud Paduam prius labora-
ri inciperetur, quàm ipse Piccinini castra uel fumo indicante prospiceret. Cū e contra fa-
cile appareret futurum: ut traductis Mincium copijs perdita de Brixianis & Bergomē-
sibus illico recuperarentur, & Brixia agri sui frumentis, quæ multum à maturitate non
aberant, repleta tantus afferretur Philippo propriæ salutis terror, ut Piccininum reuo-
care compelleretur. Cui etiam Philippi salutem ut dicebat negligenti, ne Florentinos
opprimere posset, pontificis Romani copiæ duobus equitum millibus, quæ sub Mi-
cheletto, Troilo & Bosio Sphortianis ac Vrsino illis militarent coniunctæ obstarent.
Quibus item copijs non parua esset accessio Borsij Ostensis, quem genitor Nicolaus
marchio cum mille quingētis equitibus prope diem mittere promisisset. Rebus autem
per eas altercationes ductis, Piccininus Policiano duodetrigesimo quàm circūsederat, F
die potitus duxit in Casentinum, ab Francisco Puppij comite, cui ut rebātur amico Flo-
rentini regionis curā demandauerant, dolo accitus: dumq; uariant inter spem metumq;
rerum Casentini, Borsium Estensem Florentini cum omni equitatu, ad Philippum trā-
siuisse, ex literis frequentibusq; nuncijs audiuerunt. Is enim cum Angelus Acciaiolus o-
rator Florentinus ad quindecim auri millia sibi numerasset, instaretq;, ut afflictis patriæ
suæ rebus succurreret, ex Mutina, ubi hyberna habuerat cum copijs mouit. Sed paululū
uiæ progressus, nō in Etruriam quod ille expectaret, sed sibi ad dexteram iter fore dixit,
ut Philippo seruiret, à quo certiora sibi stipēdia essent, atq; meliora quàm hactenus per-
cepisset, liberis populis pecunias lentè, ut nihil militibus prodesse ualeant dissoluenti-
bus. Quo perlato in publicum nuncio, & comite Puppij aperta defectione hosti rerum
omnium penuria laboranti necessaria abundè subministrante, rem Florentinam pes-
simo loco adductā esse constabat, nisi & præsenti cupientes statui fouisset, animisq; ere- G
xisset, è contràue nouis studentes rebus à motu deterruisset copiarū pontificis qui cele-
rior ueritate nunciabatur aduētus. Egit tamē omnia frigidè, & opinione ac terrore mi-
nora Piccininus, quod Bibiena & minoribus aliquot castellis, dierū nouē obsidiōe po-
titus: diui Nicolai castellum duos supra triginta dies circūsepsit, illudq; maximis oppu-
gnatum conatibus, ut nihil etiam supra uires facere omiserit, frumēti inopia, qua ange-
bātur oppidani, potius quàm sui exercitus uirtute cepit. Accessit inde ad clausuras agri
Arretini castellum, per cuius saltum in Arretinos, & inde ad Senenses ducere minabatur,
fore affirmās, ut Senēsibus bello implicitis, & Perusinis imperata facietibus, Lucēsibus
quoq; bellū renouātibus, Florentinos pontificemq; Romanū, ad quascunq; uellet, de-
ditionis perduceret cōditiones. Sed eas ob suspiciōes quas pōtifex nō extimauerit ne-
gligendas, admonitus literis patriarcha Aquileiensis, cōcessit Arretiū, tribus equitū &
binis peditū milibus, florenti paratoq; exercitu secum ductis. Cui sese illico coniunxe-
rūt Sphortiani Michelettus ex Piceno missus, & Bosius Troilusq;, quos per Mutinēses H
ostendimus aduenisse. Fuerat etiā paulo antè cum prędictis in ualle Arni superiore Vr-
sinus, qui apud forū Popilij à Malatestis Piccininoq;, ut suprà docuimus, aliquandiu re-
tentus, quo tempore obsidebant Policianum Philippenses, per uallem Balineā se cōtu-
lerat in Etruriam. Tantas itaq; copias apud patriarchā coactas esse audiens Piccininus,
sese ad Apenini radices recepit. Quæ cum essent ad Sphortiā celeriter perlata, postquā
Florentinam rem in tuto esse intellexit, per nonas Iunias Minciū pōte iunxit, & copijs
nullo hostium sese illi opponēte traductis, omnia in Mantuanis Brixianisq; cœpit euer-
tere. Primi Putilonghij Pontaniq; Minciū accolētes in potestatē uenerunt. Ad Riuol-
tellam uerò, quod oppidū Benacū ostēdimus adiacere, cùm admouisset copias, prodijt
ex classe eduxitq; turmas Stephanus Cōtarenus: & cū oppugnatio maximis militū cla-
moribus posceret, sese oppidani ocyus dediderunt. Idē die illa Desentiani & Padingo-
lenses fecere. Progressus inde Sphortia cum attigisset Clesiū amnem, cohortes duas du-
cibus Petro Brunorio & Scariotto Fauētino in Salodiēses misit. Qui & si maximè pre-
mebantur à classe, terrestrium aduētu copiarū nullatenus commoti repugnauere. Intere-
rea Franciscus Barbarus quē Brixię prefectū prę sidio perpetua in temporū difficultate

illa

A illa ostendimus fuisse, primoribus ex Brixiæ populo comitatus, liberatorē suum Sphortiam conuenit. Quibus de ratione administrandi belli in concilio agentibus, multi attulerunt nuncij Philippensium copias ad millia equitum quatuor, pedites uix quingentos, Foroiuliano & Vermense ductoribus eo concilio se contulisse Bassianum, ut eo in uico Veneti exercitus impetum morarentur, fieretq; Brixiani agri paganis post terga relictis potestas frumenta iam matura in oppida conferendi. Barbari consilium fuit nullum in expugnandis oppidis terendum tempus esse, sed manum cum hoste conferendam, qui si repugnaret, facile prælio uinceretur: si cederet, bello uictus esset. Quæ quum ab auidis pugnandi Sphortianis essent intellecta, instarentq; omnes hostem priusquam sese intra munitiones abderet, inuadendum, Sphortia Barbarum cuius admiratione uiri tenebatur, Brixiam deducturus, profectionis signum tuba dari iusserat, quum citus à Brunorio nuncius aduenit, expugnaros ui Salodienses in prædam classis & terrestriū copiarum militi datos esse, & institutam continuans in hostes profectionem intelligit B eos ad Vrcios recessisse. Quorum fuga & simul Salodiensium casu deterriti regionis pagani, oppidanorumq; multi, sese ultro Brixiæ magistratibus permiserunt. Inter quos cum Pontisuici, quo ponte Ollius iungitur fluuius, oppidani, Sphortia eius opportunitate loci fretus, incursione in Cremonenses facta, maximam abegit prædam. Et Bina oppido Petro Romano centurione ui capto, nihil in Cremonensibus tutum erat. Exinde Longena castello dedentibus oppidanis recepto, Rochafrancham circunsedit, castellum quatuor ab hostium castris millia passuum distans, Philippenses enim Sphortiam ne ultra progredi auderet distinere, & meliora regionis oppida seruare consisi, loco ac ratione munitos sese statuerant continere. Vrcij Soncinumq; munitissima atque opulentissima regionis oppida, hoc Cremonensis, illud Brixiani agrorum, bina distant passuum millia, & cum Ollius intercedat ea in parte bifurcatus, pertinet ad Soncinum, ac prope mœnia alluit iustus fluuij alueus, abestq; quingentos fermè passus, qui paulò supra oppidum scinditur ab eo ramus. Quod autem oppida intercedit directa ad lineā C uia, pontes utrobiq; in ea fluuium iungunt. Et uiam Veneti superioribus bellis fossa muniuerant undiq; ducta, quæ pro uuidi natura soli aquas etiam æstate contineat, aditumq; qui nisi de oppidis aut sub eorum mœnibus pateat, prohibeat commeantes. Philippensibus itaque inter utrunq; pontem sedentibus, Sphortia in Vrcianos duxit. Cui oppido Foroiulianus cohortem unam præsidio eo attribuerat consilio, ut Sphortianis uiæ munitiones superaturis obsisterent, aut ui prætergressis à tergo lateribusq; instarent. Quorum consilia quum cognouisset Sphortia, suis primos legionibus ordines ducentibus quid facere intenderet præmonitis, cohortes duas impedimentis præsidio datas, iussit oppidanos ab eruptionibus prohibere. Postmodum uiæ fossas, extra tormentorum oppidi iactum replere aggressus, sagittarios balistariosq; cum bombardulas habentibus manuales, per ripam disposuit: quod nanq; futurum præuiderat multi ex Foroiuliani castris leuis armaturæ milites, nullo in ea aggeris securitate ductorum imperio coerciti, procurrerunt, quos immissæ glandes plumbeæ spiculaq; quo minus complanationē impe D dirent, ilico auerterunt. Ausi tamen sunt Philippenses cum Sphortianis, qui in uiā euaserant pugnare, angustijs uiæ sisi, in qua denos aut ad summū uicenos totidē ex hostib: resistentes maioris etiam exercitus posse impetū sustinere & crediderunt, & cū peritioribus qui retraherent sæpenumero contenderunt. Nec eos fefellisset opinio, si cōtis aut gladijs rem geri ab equite cōtigisset. Quamprimū uero deduxit ad fortē bombardulas balistasq; Sphortia & Philippenses arma, nec à glande nec à iaculis tutabant, pedē fugientibus similes retulerunt. Tum suos cedenti hosti instare cōpulsos, Sphortia subsecutus non prius premere destitit, quàm est ab Ollio flumine retardatus. Nā cum castellum Lateritiæ, Pōtispilæ, quæ tigna utrinq; à ripis ducta cōtinebat impositū promineret, ex eo Philippenses lapidibus sudibusq; & relis iacietes hostē principio sunt morati, ut Foroiuliano Vermensiq; facillimum fuerit, paucis suorū ea in fuga amissis, pontem obicibus firmatū intercisumq;, quoad legio in tuta secederet cōseruare. Sed adeo territi in fugam potius q̄ in prælium animos conuerterant, ut natantibus ad pilam Sphortianis in castellumq; obrepentibus nullus superne telum lapidem'ue dimiserit. Sphortiani itaq; castello potiti, repagula ponti raptim imposita rapidius in fluuiū deuoluerūt, tū Sphor

tia equitum cuneo, quantum uiæ pateretur angustia dēsissimo in hostem misso, totum B
subsequi agmē iussit. Sed fracti sunt euestigio fugatiq; Philippenses, & ductoribus qui
sese Suncinensibus permittere nō sunt ausi, secūdum oppidi fossam equorum uelocita-
te prolapsis, capti sunt equites supra mille, tū Suncinēses populariter effusi, & eadē ho-
ra Ruminenghenses uicini in potestatem uenere. Erat tunc apud Ienepaltā uicum, bina
distantē passuum millia, Borsius Estensis equites mille & quingentos, cum quibus apd'
Philippū transiuerat castris uesperi adiuncturus. In quē de commissi prælij fortuna du-
biū queritabundūq; Sphortiani, prout quemq; duxit casus, impetum fecerunt. Et eo ar
mis tentorijs impedimentisq; exuto, ad sexcentos equites abduxerunt. Eius uero secun
di prælij fama per regionē perlata, maximus est undiq; factus, sese Venetorum imperio
permittentium concursus. Nā postridie eius diei Vrcinenses, præsidio ex fœdere abire
permisso, Capreolēses, Clarienses, Trāscurrenses, Martinengēses, Romaniēses, & remo
tiores uallis Camonicæ, ac Sebuini lacus Isei oēs populi, ad Venetos redierunt. Italia-
nus autē & Vrmensis Lodouicus ac Borsius, sese de fuga Cremā cōtulerunt, quos eue- F
stigio insecutus Sphortia ad stadia duodecim cōsedit, & cū oppidi natura soli mœnib.
& tanto præsidio munitissimi oppugnationē intelligeret futurā diuturniorē, tentauit
per nuncios Monzanighā Abduēsis Glareę oppidum. cuius potiundi cum oblata esset
spes, eò ducens oratoribus obuiauit, qui oppidū populi iussu euestigio dediderunt. Ad
Carauagiū uero cū uenisset, cōmeatus penuria angebatur, quod circumstarēt hostium
loca, & à pacatis unde importari posset lōgè abesset exercitus, nec ulla tunc deditionis
spes apparebat, Philippo per Abduā uicinum ac propè contiguum flumen, præsidia &
nuncios noctu & cū uoluisset interdiu submittente. Motis itaq; castris, Brignanū nō ul-
le oppidū, quo terruit primo impetu cepit. Et Triuiliū inde Riuoltamq; opulenta ac po
pulis frequentissima regionis oppida circumsedēs, inter oppugnationis minas appara-
tumq; recepit. Tunc Philippus frequentissimæ populis omnium Italiæ, Padū inter Ab-
duā & Ticinum regioni, ducatus uocatur, quam tutissimam dudum pacatissimamq; te G
nuerat, timens, omnes copias quæ sibi in Lombardia reliquæ erant ad eam Abduæ ripā
Sphortiæ oppositā misit, & Marchio Mantuanus, Cremonā Cremamq; equitatus sui
præsidio cōfirmauit. Tantus uero tūc terror eius regionis populos inuasit, ut quod pau
cis antè diebus, apud Florentiā diximus cōtigisse paganis in tuta cōfugientibus, eò ma-
ior per uias agri Mediolanensis & urbis plateas cerneret, armenta præ se agētiū & pue
ros cū rerum sarcinis deferentium tumultus: quo magis triplo & ut periti affirmant qua
druplo est ea regio ꝙ Florentiā adiacens populosa: quanquam uero Sphortia nonnul-
los ostenderit transmittendi Abduam apparatus, ea ratione duxit abstinendum, quòd
multa nimis erāt post tergū relicta, ex quibus in aduersum pugnæ, aut accepti incōmo-
di casum cōmeatu redituq; poterat intercludi. Omnibus itaq; transmissuro necessarijs
apud Riuoltā, quod oppidum sexdecim abest à Mediolano passuum millia, iussis com-
parari, iterato Carauagiū obsedit, & cum oppidani ad resistendum paratissimi uideren
tur, bombardas adigi curauit, dumq; muri creberrimis ictibus quaterent, & frequētissi- H
mas oppidani mitterēt bōbardas, ictus dextrum crus Leo Sphortia frater pro mortuo
est elatus. Eā rē ægre, ut debuit, ferens Frācifcus Sphortia, postridie urgeri expugnariq;
summa ui oppidanos, & agrū interea uastari iratus iusserat. Cū ea peruidēres & de casu
Leonis à suis qui in castris capti erant ꝓuincialibusq; certiores facti essent. Carauagien
ses deditione oblata ueniā impetrarunt. At apud Benacum, nequaquā segnior erat in-
terea Stephanus Contarenus, qui classe circundata, cum sese ultrò reipublicæ cōmitten
tes pacificus recepisset, Ripam adnauigauit, qđ oppidū Brunorius cū Sphortię pedita
tu diebus triginta obsessum quoad terrestri expeditione potuerat acriter agitarat. Nec
adduci poterant Ripenses odio in Venetos exasperati, ut Mantuani præsidium exu-
lesq; qui inerant Veronenses, & perfugas à Sphortia quosdā cū oppido dederint, quin
nouas quotidie struentes fallacias rē ducebant. Qua motus indignitate Cōtarenus tri-
malibus edixit, ut siquid opis esset in ea quam malos scandere assueti naualibus præsta-
rent muneribus, agilitate, muros scanderent diutina bombardarum quassatione semiru
tos, prædam agerent ex oppido opimam, ut uxoribus liberisq; deferrēt ipsorum deside

A rio languentibus, dum eo in lacus recessu tandiu hæserunt, procul à patria relegati. Nec mora, e poti ruerunt in uulnera Histri, genus hominũ in cõtemnenda morte durissimũ, & pars scalis, pars alter alterius humero innixi, quo plures ab anxio defensore præcipitabantur uulnerabãturq;, eo frequentiores ruinas murosq; scandebant, uicitq; pertinacia, & utriusq; exercitus milite irrumpente præter ætatis nostræ morem, cędes primo edita; quam illico intermiserunt, ad prædam captiuosq; in redemptionem tenendos, à Stephano & Brunorio reuocati. Defensa est etiam altero mense arx situ mœnibusq; munita, cẽturione perfuga, qui se in eam receperat obstinatius resistente. Sed oppugnat arcem Brunorius, Gardenses impositum à marchione Mantuano pręsidium emittere illæsum contendentes, Stephanus ui captos concessit turmalibus diripiendos, & Iacobus Antonius Marcellus, agresti Brixianorum manu ducta, adijt noctu Archum. Quod oppidum furto cum paucis ingressus, cum sese Archẽses Venetorum fidei permittere obstinatius recusarent repugnarentq;, peditatu reliquo subsequi & urgere iusso, non sine cę-
B de diripuit. Ad Lagisium uerò cum appulsa esset classis, partem turmarum in terrã Stephanus exposuit, & addito ex Verona tyrocinio, peditatu undiq; lacu & terra oppidũ obsedit: quod cum intentius oppugnaret, paratissimos resistere hostes sensit, nanq; lectissimum inerat præsidium à Mantuano impositum, & oppidani rebellionis ad quam nulla ratione coacti fuerant conscientia, similem inflictæ Salodiensibus Ripensibusq; & Gardensibus ultionem expectantes, pro se quisq; utriusq; sexus & omnis ætatis cõditionisq; pugnabant. Eo autem in æstatis principio, dum Hetruriæ montibus, ut est dictum, Piccininus oberrat, & hinc Sfortia Mantuæ, Brixiæ, Bergomi, Cremonæ & Laudæ, agrorum oppida castellaq; Venetorum imperio partim recipit, partim addit, hinc Contarenus Benaci oram recuperat, & reddit reipub. ampliorem. Eadem quæ pridem inerat, regnum Apuliæ lacerabat absorbebatq; potentatus exilitas. Alfonso nanque apud Auersanam hærente, Renatus postquam Antonio Caudolæ coniunctus fuit, pecunijs, ut ostendimus, à suis undiq; accipiendis exercituq; instaurando solum in-
C tendit. Eam uerò quæ tempestate illa in tot regionibus edebatur uastitatem, si maximi potentissimiq; fecissent exercitus, in alienam uim acceptam ducerem referendam. Sed quæ olim duos totius Africæ & Europæ exercitus, hinc Carthaginensem duce Hannibale, inde Romanum per annos quindecim integrè tolerarunt, duorũ nunc regum ductu quorum unus nullas, alter paucas adduxerit extrinsecus copias, suo se inuicem infortunio propè ad excidium lacerarunt. Postquam enim Alfonsus rex Arragonensium Sinuessæ, Fundorũ & Nolani principũ fauori innixus, Capuam, Gaietam Acerrasq;, & cõplura uetustæ Campaniæ, nũc Terrę laboris oppida cepit, Neapolim adeò afflixit, ut ciuibus penè destituta laboret fame, nec defensari possit sine mercenario peditatu. Auersanã uerò cuius arcẽ Renatus rex Antonio Caudolæ in stipendiorũ mercedẽ concessit, post uastatũ igni & ferro agrũ, durissima premit obsidione, ut solos in ea regione Puteolanos, natura soli tutos Renatus possideat. Nec desunt interea q̃ amœnissima totius Italiæ in Cãpaniæ quondã & Lucaniæ finibus, Almafitanæ terræ loca, sibi parẽtia Arrago-
D nensiũ studio deuastẽt. Quanquã totius inferi superiq; & Ionij pelagorũ ambitu, à Gaieta ad Aterni, qui fluuius nũc est Pischaria, ostiũ terna aut ad summũ quaterna, urbes, uicos & oppida pacatis cohærentia finibus difficile fuerit inuenire. In Hetruria uerò, per id tẽporis, cum primũ Piccininus Romani pont. legionem, Florentinorũ & Sfortiæ copijs, apud Classiam uicum tria distantẽ ab Arretio passuum millia, cõiunctam esse audiuit in Tifernates Castellanos duxit, & oppidanis prece minisq;, ac uastatione agri, incẽdio magis ostensa, quàm latè facta, ut deditionem facerẽt frustra tentatis, quinq; passuũ millia ad Perusiã castra mouit. Eum Perusini, publicè & priuatim magno adeuntes cõcursu, & commeatu abundè iuuerunt, & amplissimis muneribus donauerunt, tantumq; abfuit, ut populi consilium esse diceretur illum admittere ad tyrannidem, quod archiepiscopũ Neapolitanum urbem pro põtifice & Romana ecclesia gubernantem adeuntes ciuitatis magistratus, Priores uocãt, & primarij ciues, audaciã mittendi publicè doni & faciendæ salutationis, à temporum difficultatibus deprecati fuerũt. Quæ cum essent Piccinino renũciata, populũ clara uoce ut exaudiret, laudauit, qui fidẽ Romanæ ecclesiæ & illius põtifici seruaret, & cum portas ne improuisus irrumperet custodiri audisset,

instare cœpit, ut paruo deductus comitatu, permitteretur genitricē decrepitam amplexari. Id cùm esset permittētę archiepiscopo cōcessum, euntes ex primoribus perfidi quatuor, illum quingentis stipatum armatis militibus introduxerūt, quo in tempore castrorum acies ad urbem propius concesserunt. Exinde Piccininus in publicas perductus ædes, cùm primores uenerabundus salutasset, archiepiscopum conuenit, & multa de pontifice Romano questus, qui Philippi hostes Florentinos protegeret, illum sub oratoris specie cum mandatis, quorum hæc fuit summa, fore si pontifex Romam profectus legionem suam ab hostico exercitu reuocasset, ut omnia ad eius libitum fierent, Perusio emisit, & rem Perusinam ex libidine administrans, post exhaustum pontificis ærarium, acceptis ab sponte contribuenti ciuitate decem auri milibus, maxima paganis æquè ac ciuibus imperauit tributa. Quibus uel cum uiolentia exequendis, quæstore ex suis præfecit, & decem ex primoribus ciuitatis, quos arbitrij Decemuiros appellauit, summæ rerum præpositis, ad continuandam Tiferni obsidionem accessit. Eam uerò urbem cuius agri castella fermè omnia obtineret, à Francisco filio pridem, ut suprà dictum est, captam, frustra obsedisset, nisi ab frumenti penuria quam superioris anni bellum effecisset in ea laboratum esset. Quæ res faciebat, ut Braccianæ factionis qui inerāt nonnullis in ditionem procliuius prospicere incipientibus instarent literis nuncijsq; frequentibus apud legatum ecclesiastici Tifernates, futurum protestati, ut nisi addito præsidio subueniret, deditionem facere cogerentur. Munitur autem Tifernum hinc amne Tyberi, inde depressis altissimè ripis, & quæ plana apertaq; relinquitur ad orientem spectans agri particula, eam hostium statiua adeò compleuerant, ut nullum nisi fracto fugatoq; exercitu aditum patere aduenienti præsidio sit existimatum. Ea cum apud legatum ecclesiasticiq; exercitus ductores agitarentur, angerenturq; animis omnes hinc municipij fidelissimi bello opportuni periculo, inde iactura quam facere addubitarent, si quod mitteretur præsidiū interciperetᵉ, Troilus & Paulus Molarianus ex patritia gente Romanus id sibi munus nedum rogati, sed cæteris penè dissuadētibus assumpserūt, confisi ut dixerūt in ea quā Piccininus nimiam sui ipsius fiduciam ostentaret. Nec fefellit fortes uiros opinio. Trecentis nanq; selectis equitibus ex suis cohortibus acceptis, per medias hostium stationes, nonnullis qui raptim ad arma currebant in municipium tractis, inter tumultū pauoremq;, quē apparatus maioris metus faceret, illæsi aduolauere. Continuauit tamen obsidionē Piccininus, & frumēta tunc magis matura, à proximis municipio locis abigi, remotioraq; in sua comportari castella curabat. Erat tunc Romani pont. legatus Anglarij, & Gino Capone Bernardoq; Medicco Florētinis ciuibus, publicè ut legato assisterent missis, à Petro Ianpaulo Vrsino Florentini populi copiarū Capitaneo, Michelettoquoq; Attendulo suadentibus, statiua secundum oppidi mœnia fossaq; ea ratione erant metati, ut cum Florentinæ ditionis post tergum relicta tutarentur, tum alerent spe Tifernates, & in proximos Anfroxinæ Petramalensis inimicæ mulieris, Burgiq; ad sepulchrum agros, calones mitterent frumētatum. Fama interim ad Piccinini exercitum certis autoribus & domesticorum nuncijs, maiora uero omnia faciētibus perlata erat, partem Lombardiæ pessimo adductam loco euertisse omnia Sfortiam, & Abdua pōtibus transmissa, paganos & prædam ab ipsis Mediolani portis abigere. Fremebāt itaq; Lombardi maxima pars exercitus, haudquaquam esse parem dicentes compēsationem, pro grumosis Casentini arcibus, pro Policiano clistello potius quàm castello, datū expositumq; Sfortianis & Veneto in prædam opimum, feracissimum, affluentissimum bonis omnibus cùm cæteræ Lombardiæ, tum Mediolani ducatus agrū, & dolore pudorē superante proteruiores in ductorem uoces, & cōuitia sunt iactata. Eum etiam à Philippo, ut opem allaturus rediret, multis literis nuncijsq; reuocatum fuisse, satis compertum habeo. Sed cum Lombardis commilitonibus redeundum sibi constituisse palàm diceret, Guidantonio & Astorgio Fauentinis fratribus eum constat hortabundum spopondisse, breui fore, ut tentata fortuna, aut uictor incompositam trium inter se diuersa sentientium dominorum turbam opprimeret, & de superatis pontifice ac Florentinis ultionem cum triumpho sumeret, Italiam postea ad libidinem moderaturus, aut cladem, quod impossibile iudicaret, acciperet. Ad diem itaque Kalendas Augusti quartam, castris clàm noctu cum paucis egressus, quo in loco cōsedisset hostis speculatum accessit.

Postera

A Postera die apostolorum Petri & Pauli celebritate festa, milites corpora curatos ad meridiem uasa colligere, & tanquam traijciendum in Romandiolam foret, Burgum petere iubet, quumq; paucis quid animo cogitaret conscijs, oppidi suburbia attigisset, sarcinas & impedimenta deponi, & primam cui dies obuenerant aciem, ad sinistram in hostes ducere iussit, ipse quum secundæ tertiæq; & dehinc cæterarum ductores acierū quid fieri uellet edocuisset, oppidanis blande appellatis, & uti se ad inspiciendam de hoste uictoriam sequerentur inuitatis in primam aciem properauit. Præuiderat enim animo Piccininus, quæ apud Ecclesiasticos tunc fiebant. Nam cum in ea hostis propinquitate nullum militem ante meridiem frumentatum mittere, quin structam pene in subitam dimicationē pro castris aciem continere consueuissent, tunc ea religione sacra die in uesperā declinante, negligentius apud eos omnia curabantur, & emissis temere frumentatoribus, qui in armis ad meridiem steterant strati in tentorijs cauma delinibant, ut nisi ueteranus uigilantissimusq; ductor Micheletus Attendulus, summo de cliuo, quem eque-
B ster armatusq; inambulabat, tenui primo post densiore prospecto puluere, ad arma clamasset, facile potuerit, quod crediderat Piccininus, incautos inermesq; cōficere. Anglarium nanq; oppidū sub imis Apennini radicibus in leniter fastigiato colle situm, ad eam partem in orientem uersam, quæ spectat ad Burgum, cliuum habet stadia duo ita fastigiatum, ut cum ascēsu haudquaquam sit difficilis, tum cæteram planitiē quæ ad Burgi mœnia quatuor intercedit passuum milia, paululum supereemineat. Qua uero in parte desinit cliuus, planities inchoat ad Burgi portas usq; perpetua, sed quam passus quinquaginta distans à cliuo intersecat torrentulus, dextra læuaq; sensim suspendens ad Anglariū rupes, & uiam quæ Burgum uersus ad lineam est directa, eo intercisam torrente, lapideus iungit ponticulus, rarum aut nullum nisi pediti præbens usum, quòd uicenos undiq; pedes, demolitæ in torrentis alueum rupes patentem armentis equitibusq; exhibent accessum. In eum itaq; ponticulum prouolans Micheletus, & forte illo die primam aciem ducturus erat, suos accurrentes undiq; ad uada iubet consistere. Secūdus illum secutus est
C Simonetus, ductorum in pontificis legione primarius, qui frumentatoribus, quo in loco cuius'ue tuti essent præsidio inspectis, in castra armatus reuertens omnia tumultu plena comperserat, & illuc item properanter se contulit Vrsinus, tubicinibus qui apud eius prætorium prælij classicum cecinerant, iussis armatos in ordines conuocare. Tunc ductores apud ponticulum, de summa gerendæ rei pro tempore consultantes, præmissis ab hoste uelitibus ad teli iactum propinquantibus, conuenerunt, ut quod aliquando in rem eo casu adueniente constituissent fore, tripartito aciem struerent, frontemq; quam tunc habebat obtineret Micheletus, dextræ Vrsinus alæ, sinistræ Simonetus, & Petrus Meuaniensis cum tribus ecclesiasticorum cohortibus præessent, ut Sphortianis omnibus medijs, dextrum cornu Florentinus miles mercenarius, sinistrum ecclesiasticæ cohortes haberent, in subsidijs uero apud legatum signaq; sederet quicquid erat reliquum ecclesiastici equitatus. De peditatu autem actum, ut cum balistarij in summis ponerentur torrentis marginibus hostem, qui ad pōtem uadaq; pugnaret, sagittis ad latera peterent,
D tum scutati hastatiq; in torrente pugnantem, in fronte circumsisterent equitatum, & gerendæ rei locus erat opportunus, quòd quem stadia duo in deuexum diximus pendere, cliuus pati in latitudinem spatio extendebatur, cuius fossas omnes possessorum agellos disterminantes, Micheletus quatriduo antè curauerat complanari. Quo econtra incommodo Piccininus maxime angebatur, quòd rectam, ut diximus, uiam, sexdecim latam pedes fossæ undique muniunt, arcendo ab satis pecore, & aqua pluuia excipiendæ depressæ, quibus transuersæ similes coniunguntur plurimæ campos nullo ordine, sed uti possessionum exigunt termini diuidentes. Nec illi ocium cura'que fuerat complanandi, quippe qui incautos hostes sperasset opprimere: quanquam dixerunt post uictoriam sui fuisse illi consilium, & Piccinino filio Astorgioq; Manfredo primam ducentibus aciem iussisse, ut hoste ad pontem lacessito & pugna cedendo in uiam relata, communis hosti ea fieret incommoditas. Sed primos Philippensium qui immissi erant cum repulisset Micheletus, tum Astorgius Franciscusq; Piccininus irruentes, illum ponte deturbatum in cliuum usq; pugnando sunt secuti, rarior nanq; tunc erat in omni eccle-

ſiaſticorum acie armatus,cum acciti populatores frumentatoresq; nondum arma indue E
re potuiſſent,& multi inermes in prælium tumultuarie concurriſſent.Micheletto autem
laboranti cum opem attuliſſet Simonetus, relata eſt in pontem pugna, & utriuſq; ex-
ercitus peditatu ad torrentis uada acriter pugnante, poſtquam Michelettum uidit lo-
cum tenere Simonetus, ordines conſeruaturus in ſiniſtrum cornu eſt reuerſus. Id cum
ſecundo & tertio eſſet factum, addidit Aſtorgio & filio Piccininus cohortes duas,qui-
bus magno conatu prementibus, tamdiu Sphortianis ſtipatus qui omnes interea adue-
nerant repugnauit Michelettus, ut Nicolao Piſano ad ſiniſtra pontis uada ab hoſte ca-
pto,ipſe etiam in periculum ſit adductus. Tum conſerti conglobatiq; Vrſinus Simo-
netusq; ac Meuanienſis, undiq; in prælium deſcenderunt,& Piſano ex hoſtis manu re-
cepto, omnes pedem pariter retulerunt, quos inſecuti Philippenſes,tanto pontem ua-
daq; præſidio firmauerunt,ut nullam exiſtimauerint futuram hoſtium procellam, cuius
impetu inde aut uiribus pellerentur. Et exinde in ea, quam pontem & cliuum quin-
quaginta paſſus intercedere diximus, planirie,prælia ſunt commiſſa.Tenuerunt autem F
ſeuere ordines eccleſiaſtici, & cum iam pares loco eſſent exercitus, prælium eſt ordi-
ne commiſſum, ut ſolum id referri poſſit ætate noſtra priſcis ſimile geſtum eſſe. Nam
cum hinc cliuum eccleſiaſtici,inde torrentis ripas uadaq; Philippenſes pro munitioni-
bus haberent, libero qui intercedebat in campo,nullus erat niſi quem uirtus feciſſet ſu-
periorem, tantaq; pugnabatur utriuſq; militis pertinacia,ut contis qui omnes fracti e-
rant deficientibus gladijsq; aut diſiectis aut manu delapſis ſe ferreis percuterent chiro-
thecis, & quod cernentibus extra rei naturam fieri non iniuria miraculo fuit,nulla uox
aſperior,nullus clamor pugnantium eſt auditus: ueriti tamen eccleſiaſtici, ne Piccini-
nus cohorte ſecundum torrentis ripas circumducta,ab tergo inuaderet, deductam ip-
ſi ex ſubſidijs cohortem in aduerſo cliui poſt Simonetum in inſidijs locauerunt. Sed
peſſima tunc,quibus priſci caruerunt arma bombardæ minores, & maiuſculæ rem à mi-
litibus ſecure geri prohibuerunt.Philippenſibus nanq; quadraginta inerant Germani, G
portatilibus uſi bombardis, quos à Sphortia quando ſub Piccinini in Hetruriam ad-
uentum Florentiæ eſt trepidatum miſſos,illi in Tifernatum caſtello obſeſſos ſacramen-
toq; ob ſalutem datam conſtrictos,in exercitu continebant, & eccleſiaſtici bombardis
maiuſculis Anglario eductis, hoſtes de ponte uadis & uia cum iacerent, deturbabant.
Si quando enim recedere pertinacius neglexerunt, binos trinosq; armis tectos, cum
equis lapides lacerabant. Hoc uero primum maiusq; incommodum obſtitit Philippen-
ſibus, cum item Michelettus Simonetusq; & Meuanienſis facto cuneo hoſtes etiam
numero plures impeterent Apuli Calabriq; ſonipedes,quibus eccleſiaſtici utebantur
minores,Philippenſium equos ex Germania maiori ex parte habitos,uel in niuibus an-
teacta hyeme debilitatos proſternebant.Quibus in congreſſibus, multi ex Philippenſi
bus intercepti,ad hoſtium ſigna uel intra oppidum mittebantur.Quod cum uidiſſet Pic
cininus,ex ſecunda acie quæ pontem & uada tenebat, exq; ſubſidiaria paululum in uia
remotiore, quoſq; euocans meliores, in primam aciem eo miſit conſilio, ut titubantes
& ſibi etiam non ſatis fidentes hoſtes, furenti impetitos procella diſſiparet. Id cum fie- H
ret aduerterunt ex cliui ſuperioribus eccleſiaſtici duces, & omnibus etiam ex ſubſidia-
ria acie qui equis & uirtute præualerent conuocatis, cuneum & ipſi pergrandem den-
ſiſſimumq; fecerunt.Erat eo in tempore legati Caponis & Medicei cura quæcunque du-
ctores prælio uſui poſtularent ſolerter immittere,quanquam Mediceus Bernardus cum
dirigendis iuuandisq; conſilio omnibus, apud acies frequens eſſet, tum maxime Simo-
neto die illa adſtitit,cuius hominis amiciſſimi uirtutem in Nicolai Tollentinatis utriuſq;
educatoris legione antea cognouiſſet. Interea primam Michelettus quam principio ce-
perat frontis aciem cum teneret,primusq; dimicationem cum ultrò inchoaret,aut ab ho
ſte cœptam ſuſtineret,& pugnando uir ſeptuagenarius militis,& hortando ducis officia
adimplebat:Irent in prælium uel ſe duce uictores,Nicolaum eſſe hoſtē fato ſibi ad uicto
riam,aliàs apud urbem Aquilam oblatum,ſecundam hanc eſſe diē quæ Sphortianos de
Braccianis ſemper antea ſuperatis iuſtum faciat triumphum ſumere:Iniuſtam Piccinino
cauſam,deum optimum maximum Ieſum,eiusq; apoſtolos Petrum & Paulum illi iratos

A esse, qui ad tantam eum perduxerint, traxerint'que amentiam, ut quorum rebus insidietur in apostolorum celebritate prælium iniquissimo loco cum potentiore hoste cōmittat. Suam uero apud Philippenses ductorum quisque concionem habebat. Alij præmia memorare ingentia, quæ superato hoste Hetruria potiti & pontifice curialibusq; in Florentia spoliatis, ex uictoria reportarent: alij hostem contemnere, qui trinis ductus imperijs, nullum habeat certum ducem, & si conserto, ut adsolet, in summo rerum discrimine pugnandum erit, non se magis milites inter se, quàm hostem agnoscāt. Piccininus uero quemque appellans, quousque, inquit, uestra torpescet uirtus? Victum'ne toties fugatum exarmatumq; à uobis Vrsinum & Simonetum Tollentinatis, cuius maximi exercitus singuli propè binos apud Imolam cepistis: reliquias ducentem, notum hominem nouo & incognito auctum tyrone, Michelettumq; à Fortebraccio Castellensi toties fugatum uincere passuri estis? Partam tot prælijs prospere gestis, tot regionibus captis gloriam ineptis hominibus relicturi estis? Et trepidare eos, in summumq; cliuum sese cernitis conglobare, de fuga cogitantes, quos si urbem ad tergum capacem habuissent, sibi à principio receptu consulturos fuisse non ambigo. Hincq; desperatam in ea oppidi paruitate salutem hactenus armis quod etiam mulierculæ in extrema faciunt desperatione tutati sunt. Sed si quam olim contremiscunt, uestram animorum ferociam insurgere conspexerint, quod reliquum habent spei, in fugam dissipabuntur. Ite ducis Mediolani solida spes, ite Piccinini fratres cōmilitonesq;, uictoriam quæ in manibus est tenete, proculdubio effecturam, ut nullus posthac Piccinini legionem in campis audeat expectare. Hæc quum dixisset, eo adnuente, tubicinibus ad triginta crepitante classico in prælium accedentibus, Philippenses magnam ecclesiasticis intulerunt procellam, nec ictum illi, uulneraq; micantium, & tanto illatarum impetu cuspidum segnes trepidiq; exceperunt, sed ima decliui radice in mutuos delati ictus, multos equis retrorsum cadentibus prostrauerunt: tum gladijs ea in pressura strictis, cœpto instantes impetu, reliquos in torrentis uada ponticulumq; repulerunt: & nonnullis eo in loco cadentibus plurimis uulneratis, in queis Astorgius Manfredus conto inguina est transfixus, capti sunt Philippensium meliores. Seruabat tamen locum Piccininus, & peditatu in angustijs adiuuante, ordines pro tempore restituebat. Sed integras Vrsinus, quæ post montem & ad signa fuerant cohortes, quum adduxisset, deturbatus ponte Piccininus in subsidiariam aciem retrocessit. Ea autem uirorum robore, ut ostendimus, detracto, nihil habebat neruorum. Nec tamen destitit Piccininus, quin satis pristinæ uirtuti facturus prælium redintegrarit, & quod Burgenses uiæ & campi fossas, dextra læuaq; complanarant, restituta acie hostis impetum morabatur. Fuit eo tēporis momento lunæ defectus, & nubibus cœlo obductis indeq; apparente, uertit in Philippensium ora uiolentior, qui ad id temporis à tergo flauerat uentus. Quumq; medium horæ tempus supra uires pugnassent, turbatos suorum ordines, hostium econtra solidiores constantioresq; conspicati, Piccininus, Guidantonius, Fauentinus, & Franciscus filius prælio excedentes, fatiscentem fracturam Philippensium consummarunt, & signis hosti relictis tanta derepente facta est fugientium seinuicem prementium ruina, ut quod pugnantes nequiuissent, cadentes insequutum hostem, ne ductores de fuga retraheret, prohibuerint. Pugnatum est horis fermè quatuor continenter. Nec ullus utroque in exercitu, paria propè sena equitum millia, peditatus tria habente, notus miles non suæ uirtutis aut ignauiæ documentum dedit. Desideratiq; sunt ex Philippensibus ad sexaginta, uulnerati supra quadringētos, capti milites mille & octingenti, in queis duodetriginta fuerunt turmis in legione præfecti, & Burgenses, qui uel acciti, uel ad spolia detrahenda propè populariter accurrerant, mille & trecentos à redemptoribus est compertum. De ecclesiastico autem exercitu, quum uulnerati fuerint ducenti, ad decem aut in prælio, aut ex uulneribus interierunt, sed ex utrisque, equi ad sexcentos pari penè numero suffossi in campo mansere. Delatus ex fuga Burgum Piccininus postquàm comperit neminem ad unum ex turmarum præfectis hostium manibus euasisse, mœstus Guidantonio Fauentino, & Fracisco filio dixisse fertur debellatū esse, & Philippi partes pessum abituras, si uictoria bene usus

bene usus hostis quadringentos, qui in manibus essent ueteranos & deditissimos sibi B
equites retineret, quorum adsimiles uniuersa Italiæ militia non haberet, & mœnibus
oppidi portisq; præsidio firmatis, circumueniri addubitant, accederet'ne uictor exer-
citus prospici & ter quater'que singulas per noctis horas scire curauit. Mane summo
quum Astorgius Manfredus, Sagramorus Parmensis, Romanus Cremonensis, & tres
alij ex captiuis fama notiores, apud legatum hospitaliter haberentur, cæteri omnes eo
inscio ad unum liberati fuerunt, quibus longo agmine in ea uiæ rectitudine Burgum pe
rentibus, à speculatoribus'que de mœnibus conspectis, pendens paratusq; in fugam
Piccininus, eos exercitus se circumuallaturi præcursores esse ratus ad solis ortum pro-
peranter migrauit. Ipso autem uixdum porta egresso, miserunt reliqui in oppido Bur-
genses ad legatum oratores, qui factum ab imprudentia & necessitate deprecati, su-
os'que commendantes captiuos oppidum dediderunt. Interea Troilus Molarianusq;
conflixisse exercitus, profligatumq; hostem ad primam noctis uigiliam certiores facti,
nocte concubia ex Tiferno, quod oppidum præsidio, ut docuimus, tenuerant, profe- F
cti sunt: qui Burgum ad horam tertiam quum attigissent, nonnullos Piccininum abe-
untem tarde sequutos intercceperunt, & legati nuncijs ad oppidi receptionem missis
coniuncti, quàmprimum introducti sunt, Philippensium, qui libertati uixdum adue-
nerant, nonnullos inimicitiores cognitos, interiecerunt, impedimentisq; apud oppi-
danos à fugienti exercitu relictis accurate conquisitis direptisq;, sua & ipsi ex superato
hoste spolia reportarunt. Potitus Burgo legatus, postquàm captiuos ad unum libera-
tos intellexit: sex, qui, ut diximus, apud se erant, Florentiam misit: & hinc Nerius Ca-
po, Bernardusq; Mediceus, Anfrosinæ castellis, inde legati copiæ Tifernarum oppidis
arcibusq; quæ in Piccinini potestate dudum fuerant, recipiendis intenderunt, quorum
breui captorum illa Florentinis, hæc Tifernatibus sunt concessa. At profectus Burgo
Piccininus octauo miliario sub Apennini iugis primum de fuga consedit, inde suis cō-
militonibus, præter spem sibi cōiunctis, ad Eugubij portas quū statiua cepisset, & à Gui
dantonio Vrbinate, ciuitatē uicariatus Romanæ ecclesiæ titulo obtinente adiutus, in- G
staurationi exercitus pro tempore proq; municipij facultatibus, operā dare cœpit. Boq;
ex loco tentatis per nuncios Perusinis ad eos redire quærebat. Sed illi cautius in rē pru
dentiusq; prospicientes, octo milibus auri donato, ut accessu abstineret, ad tutandamq;
ab hoste Romandiolam duceret, consuluerunt. Quod sequutus consiliū mala quæcun-
que timuerat, quæq; illum & suos pressura apparebāt, declinauit. Nam & Perusinis pri-
mum reijciendi culpam in paucorum audaciam, redeundiq;, ut fecerunt, cum pontifice
in gratiam occasionem præbuit, & dum legatus ob faustum prælij successum, simul cū
Petro Barbo nobili Veneto, tunc notario nepote ex sorore pontifici cardinalis crea-
tus, Florentiæ moram trahit, Florentiniq; oppugnatis Casentini oppidis castellisq; se-
ptem Franciscum Puppij comitem, post quadringentesimum ut ferebatur annum, quo
progenitores eum obtinuerant comitatum, patria eijciunt, Piccininus in Romandio-
lam ducens, omnia in uictoris si maturò traiecisset, potestatē euestigio uentura, perop-
portune confirmauit. Interea dum hæc in Hetruria gerebantur, Sphortia Carauagio po H
titus, Petro Aduocato & Brixianorum manu ad arcis oppugnationē relictis multa de
Cremonensibus, in quos duxit, cepit oppida & castella, ut ad eas agri partes, quę in Mā
tuanos Brixianosq; spectant, solum in Padi ripa Philippo reliquū fuerit Casale maius,
oppidanos cuius quum populariter migrare iussisset Foroiulianus, bona eorum impo-
sitis præsidio militibus diripienda concessit. Asulam uero, Canendum, & Marchariam
Marchionis Mantuani oppida Ollio flumini adiacētia, quòd maiore cura defendeban
tur, Sphortia maioribus parabat uiribus expugnare. Et quū oppidani direptionis metu
adducti illa spe celerius dedidissent, operosum Sphortiæ, Philippensibus impossibile
est uisum, arces præsertim Marchariæ, ea celeritate qua cætera erant ad eam diem cōse-
cta, recipere. Sed accedentes, arce Carauagij recepta, Brixiani maiori bōbarda, quā Bri
xiæ haberent, septingentarū librarū lapides iaciēte adhibita, Canedi, & Asulæ arces bre
ui obtinuerunt, Marchariæ aūt turres, lateritio muro duodenúm pedū crassitudine den
sissimas, die decimo demoliti sunt: nec tamē eo terrore adductus deditionē prius fecit

præsidij

A præsidij præfectus, quàm scandentes ruinas Sphortianos, prælio bis cominus commis-
so repulsos, superiora murorum ad oppositam tertio quod conferi erat cœptum prælio
partem scalis capere conspexisset. Inde Pischeriam ducens Sphortia, Stephanum Con-
tarenum, qui Lagisium uiribus expugnatum, cæde proditorum præsidijq; facta diripi-
endum militi concesserat, classem iussit adducere. Est nanque Pischeria oppidum natu-
ra soli ac operum magnificentia magnæ inter regionis oppida excellentiæ, ut Scalige-
ros Veronenses, à quibus exædificatæ fuerunt arces, solitos dicere acceperimus, illud
tribus præstare rebus, quarum unamquamque rarò detur talem in cæteris inueniri, a-
mœnitate scilicet, munitionibus, atque utilitate, quam piscium commercia reddunt ma
ximam. Amœnitas uerò hinc ducitur maior, quòd & si lacus speciosissimi emissorio im-
positum, Mincijq; amnis caput incubans, solum undique, ut pleraque alibi, habet uine-
tis & oliueti syluis uestitum, consitis tamen præstat, citriculis limonibusq;, & ea rari in
Italia mali specie multimoda abundantibus. At munitio ea est, quæ & amœnitatem au-
B geat, & tutelam habeat singularem: quod oppidum ad eam Mincij ripam, quæ spectat
in Mantuanos situm, qua parte in meridiem uersa continenti iungitur, & altera occi-
dentali Benaco prominenti, tertiaq; Mincio imposita, quę uergit in Septentriones, ele-
uato densoq; cingitur muro, & quò Mincius Benacúsque alluere desinunt, fossa illud à
continenti separat latissima, quæ perpetuas altásque aquas accipiens à Benaco, post-
quam arces cinxit ambas, redit in Mincium. Sed quartum oppidi latus in orientem uer-
sum muro caret, quod arcibus exponitur, quarum ut campestri solo munitissimarum,
quæ prima est & ambitu maior, aulis, porticibus, camerísque egregie pictis decoratur,
regiæ ac imperiali pompæ satis facillimè facturis, & lateritius pons fornicum quatuor-
decim Mincium amplexus, turrim habet in capite munitissimam. Secunda autem mi-
nor arx tanquam subsidiaria, & si pari murorum, turrium propugnaculorumq; forma
munitur, eò præstat, quod minore seruatur custodia: & ponte item lateritio fossam
complexa, iungitur Mantuanis. At unica oppidi quæ populo & commeantibus patet
C porta, emissorij lacus angulo est imposita, ab qua trans Mincium ad situm è regione
tumulum, Suburbium appellant, Subliceo itur ponte: & tumulus quem caupo solus
hospitatoria inhabitat taberna, palude prius quàm fossa latiore cinctus, portam ad exi-
tum habet, Subliceo item ponte in campos Veronensium dimittentem. Ei oppido ar-
cibúsque commeatu in annum refectis, marchio quingentos ex equitatu peditatúque
omni electos milites, præsidio imposuerat, non minus retinendi illius cura sollicitus,
quàm Venetos intelligeret cupientissimos recipiendi, quandoquidem eos Cremonæ
Casalísque æstate illa tentandorum curam creditum est eius gratia omisisse. Sphortia
itaq; equitatu extra hostiles bombardarum iactus in circuitu disposito, suas ipse bom-
bardas quadripartito adigi curauit. Classis uerò scaphas Contarenus ad tumulum, &
oppidi portam de Benaco & Mincio pugnare curauit. Re Philippi marchionísque
Mantuani interea tantis ubiq; acceptis incommodis debilitata, Nicolaus marchio Fer-
rariensis, qui sub aliorum excidio existimaret pendere, sese pacis sequestrem ingerere
D cœperat, cuius ut dicebat quærendæ causa, cùm Mantuam accessisset, Sphortiam allo-
quuturus, fide publica Pischeriam se contulit, & Pascali Maripetro, qui prouisor in ex-
ercitu à senatu missus in castris erat præsente, multa de pace cum illo locutus, futurum
dixit, ut Philippus Mediolanensium dux, quam obstinatè nimis ad eam retinuisset diē,
Blancham uxorē, illi se intercessore uel in castra transmittat. Ad quæ respōdens Sphor-
tia, se pacis dixit, cuius etiam hosti tolerabilis senatum sciat esse cupientissimum, modò
Philippus pariter eam uelit, suasorem fore, eaq; solenniter constituta amicos, quorum
ille esset primus, de Blancha quid expediat cōsulturum. Inde profectus marchio Mātu-
amq; reuersus, itinere nullatenus intermisso, Philippum Mediolani cōuenit. Quæ qui-
dē profectio suspectę fidei hominis adeò fuit Venetis formidolosa, ut publici æris alie-
ni ualorem, quinta parte deteriorem effecerint. Nam quum marchio singulari amicitia
Sphortiæ genitori coniunctus fuerit, timuerunt Veneti, ne apud Sphortiam filium pa-
ternæ imitatorē amicitiæ potentiores honesto preces habuisset. At Pischeriæ oppugna
tio eo in tempore magnis conatibus agebatur. Sphortia nanq; XX. meridionalis plagę
muri passibus bōbarda apertis fossam uirgultis cū repleret, Cōtarenus è regione turma

libus

libus gente effetata, partim Benacum natare, partim umbilico tenus altum paludis li- E
mum peruadere compulsis,tumulum ceperat, & taberna propugnaculis armata Subli-
cioq́ ponte qui emissorium clauderet igni corruptis, scaphas Mincio delapsas, portæ
oppidi mœnibusq́ subduxerat: inde scalis ad mœnia erectis, rabidi & tanquam amen-
tes,tanto ardore conscendebant turmales,ut quanquam caderent uulnerarenturq́ mul
ti,saucijs succedētes integri portam murosq́ delectis defensoribus obtinuerint. Quod
quum pugnantes è regione uidissent Sphortiani, spretis qui ad deditionem faciendam
fuerant oppidanis, per fossas & ipsi ruinasq́ irruperunt. Tunc Mantuanis militibus qui
tam multi præsidio inerant,in arcem confugientibus,parua pro tumultu cæde commis-
sa, oppidum est direptum. Paulopost arcis oppugnatione inchoata, maior bombarda
quam ad Marchariæ arcis oppugnationem adhibitam fuisse ostendimus,in primariam,
&,ut dicunt,magistram arcis turrim est firmata,quæ in oppidum prominens altitudine
atq; latitudine & muri densitate maximum arci adderet munimentum. Fuit autem ea &
ad hoc tempus inaudita bombardæ illius uiolentia,is euomentis crepitus,ut nisi in mul F
torum qui interfuerunt manus scripta hæc peruentura sciremus, quorum assertio nos à
mendacij inuidia uindicabit, dignam relatu rem fuerimus suppressuri. Classis Veneta
ancoris in Benaco firmata extra bombardæ hostilis iactum à paucis custodibus tene-
batur,turmis à Contareno ad oppidi arcisq́ oppugnationem,ut ostendimus,expositis.
Erantq́ binæ naues tectæ castellis munitæ,amphorarum trecētarum singulæ, quos uo-
cari diximus Bellenerios, in fronte ad specimen constitutæ. Quum igitur iaceret in ar-
cem bombarda, tantus fiebat in circuitu terræmotus,ut aquis Benaci emotis fluctuan-
tes in utraq; latera Bellenerij sese inuicē,& uicinas collideret naues, & in oppido qua-
tuor bene materiatæ ciuium domus,eo excussæ terræmotu,in multorum capita corrue-
runt. Itaq; decies immissa,etsi parietem distantibus inter se offensionibus tenuiter macu
lauerat,& minimè penitus læsisse uidebatur, tantus ictu decimo exortus est in arce, qui
in nubem ascendit puluis,ut cernentibus apparuerit, magnam muri uim ad intima cor-
ruisse: dumq́ à uento dissipatus puluis euanuisset, & bombarda interim repleretur, in- G
spectantes uiderunt multi,turrim haudquaq́ uasto hiatu, à summis in infima scissam es-
se,& tunc duorum qui summa tenebant propugnacula custodū,alter funiculo in arcem
est delapsus,alter hæsitans,& quid faceret dubius subsidentem sequutus est turrim, quę
undecimo inexpectato ictu, quaquauersum lacera, partim fossam cōpleuit, partim ar-
cis proxima pondere attriuit suo. Quod quū cessante pulueris nube uidissent Sphortia-
ni,arcem defensore ad eam partē nudatā obrepentes Mantuanos alijs de turribus, deq́
arce altera resistentes,ad deditionem aliquot dierū oppugnationibus compulerūt. Tūc
Sphortia Mincio transmisso, Villafrancha, Vigasio, Veronēsium castellis,intra decimū
diem quàm accesserat est potitus. Copijs inde Valegiū ductis,ignobilia quæ circunstāt
Mantuā castella primum,deinde Valegienses in potestatem accepti,& impositæ ponti
arces,bombarda item atterente breui sunt receptę. At Nicolaus marchio paucis diebus
apud Philippū moratus, Blācham decenti cum familiarium genitoris comitatu, secum
auectam Pado Mantuā perducens,suspicionem Venetorum in maioris periculi cogita H
tionem metumq́ cōuertit. Philippū nanq; magni atq; elati animi principem, unicam fi-
liam sine ingenti abalienationis Sphortiæ à rebus publicis præmio,ad repudiatas tādiu
nuptias misisse,haudquaquā uerisimile existimabant. Rogatus autem Sphortia in amœ
nissimam Mantuani marchionis uillam,cui ædificandæ magnū fecerat impendiū, Mar-
mirolum uocāt,ut de pace,deq́ cōiugio ageretur,sæpenumero respōdit,nec sibi iniussu
senatus,ad hostis loca eundum:nec senatū si sapiet,ut adeat permissurum. Quę respōsio
nis prudentia,maximo fuit Venetis de illius fidei cōstantia documēto,& puella secūdo
Pado Ferrariā præmissa,ad tertium diem marchio est sequutus. Piccininus autem,post-
quàm titubantē Romandiolā sua persona cōfirmauit Guidantonio Manfredo, & Fran
cisco filio,ut eam prouinciam prędidio tenerēt relictis, Mediolanū ad Philippum acces-
sit,Palatinisq́ quantā potuerūt pecuniam cōferre cōpulsis,uectigalia auxit, tributa im-
posuit noua,& nihil pecunia excutiēda intentatum omisit. Romani interim pōtificis &
ecclesiæ legatus, Ludouicus cardinalis Aquileiēsis trigesimo die,postquā Piccinini co-
pias profligauerat, in Romandiolā traiecturus, Sigismundū & Malatestā fratres ad ec-
clesiæ

A clesiæ stipendia, cum mille quingentis equitibus, peditibus quadringentis conscripsit. Sed quum agrum attigisset Foroliuiensem, iam Malatesta ad hostes transiuerat, neq; tamen destitit Sigismundus, quin legato obsequentissimus fuerit, castris apud Martinense rus, bina distans passuum milia in Foroliuium firmatis, uenientes noctu & interdiu Fauẽtinus ac Piccininus, pendentes in rebellionem Foroliuienses cõtinuerũt. Inde ad Bagna cauallum ducto, quum propinquiora cepissent statiua, & grandis ille exercitus septem milium equitatus, peditatus mercenarij quatuor, oppidum cinxisset, desperantibus Fauentini & Piccinini auxilio oppidanis ad octauum diem deditio est facta: pariter postea Massæ Lombardorum & ignobilium agri Imolensis castellorũ Bagnariæ, Bibani, Mordani, Guelfiq; facta fuit. Extortibus autem Foroliuiensibus, perpaucis qui castra sequebantur memorantibus, quum duxisset iterato Forumliuiũ legatus, urbe præsidio immunita breui potitus fuisset, nisi lassata nimis à ductoribus obsidione redeuntes Piccininus filius, & Malatesta ciues à rebellione ut antea deterruissent. At apud Apulię regnum per

B id temporis Renatus rex, postquàm omneis copias datis in aliquot menses stipendijs, in Aprutio reparauerat, Caudolas Antonium Bari ducem ac Raimundum & Traianũ Caracciolium Auelini comitem, factionisq; suæ sequaces cum quatuor equitum milibus ad ducens, ea ratione Neapolim reuerti constituit, ut Auersanã cuius arcem Antonius Caudola præsidio teneret, reciperet, & laborãtibus ueteris Campaniæ populis opem ferret, simul Neapolitanos tamdiu clausos & importatis mari tenuiter sustẽtatos, in meliorem quoad tunc posset fortunam adduceret. Resciuerat eius aduẽtum Alfonsus rex, sed quo itinere Aprutinis montibus descenderet dubius, cum parte copiarũ, cæteris certo in loco ad diem conuenire iussis, ad montes succedebat, & forte eodem quo adueniret Renatus itinere capto, copijs ad uespetam de itinere fessis mille passus ab hostiũ statiuis, quæ & ipsi eadem cepissent hora consedit, tulitq; sors, ut prior Renatus hostem incautum ad esse habuerit exploratũ, uolueritq; Gallica & ad primos motus audaci promptitudine inermes inopinatósq; inuadere: quod autem fama auditum erat, & nuncij retulerant ad

C id missi, parare Alfonsum copias, & saltibus qui omnes in potestate essent agresti manu firmatis, cum equitatu peditatuq; mercenario milibus hominum quatuor paratum obsistere locis omnibus adfuturum, non existimauit Antonius Caudola, cum sese, ut credebat, offerentibus, & pugnandi copiam facturis, dubio loco temere confligendũ. Qua in consilij uarietate, dum tempus absumitur, sensit periculum Alfonsus, & in tuta confugiens apertũ hosti reliquit accessum. Et post parum Neapoli quum agitarentur, & certum perfugæ fecissent, fuisse in manibus paratam, si uti sciuissent uictoriam, iratus rex Renatus, insimulatum perfidiæ Antoniũ in arce Neapolitana detinuit, & errore ab imprudẽtia, & infortunio deprecatũ, ea qua cœperat facilitate subito liberauit. Is uero quàmprimum oblatam uidit occasionem, cum copijs profectus quinto apud Neapolim miliario loco tuto castra cõmuniuit. Et ad Alfonsum regem mittens, inducias in quinquagesimũ diem, & securi in Aprutios per inimica prius loca transitus literas, deducto ex arce Auersana præsidio impetrauit. Quo destitutus equitũ fermè quatuor milium & peditum mil-

D le præsidio Renatus, perpaucos habuit reliquos pedites mercenarios, quorum rarenti in urbe Neapolitana ciue, immixtorum præsidio, ægre mœnia defensauit, ab Arragonensi dies noctesq; acriter oppugnante, & inerat fames, qualem Brixiæ hoc etiã anno scripsimus adfuisse: quod autẽ Caudola, & suæ sectæ ductores, neq; Renato ultra cõsentire, neque Arragonensem sequi, neq; ignaui sine stipendio esse uellent, Romanus põtifex, eos ad ecclesiæ stipendia eo accepit consilio, ut ipsorũ potentatu & armis fretus, optatam & tandiu quæsitam pacem calamitosis regni illius populis daret. Id munus quum celebris famæ cardinali Tarentino apostolicæ sedis legato iniunxisset, ne ciuitas Neapolitana interim deficeret, & in præclara ciuitate multi quibus nulla emigrandi adesset facultas, fame interea cruciati perirẽt, magnã frumenti uim ex Hetrusco ecclesiæ patrimonio, apud Cornetum tribus impositam Genuensiũ nauibus immisit, cuius partẽ egenis donari, par tẽ ditiorib. modico uenundari precio curauit. Verũ præsentis anni, cuius gestis in Italia rebus, & quidẽ solito clarioribus, hic plenus est liber, autũnus adeo ingẽtes ac penè perpetuas habuit pluuias, ut exercitus oẽs cõtra ac multis insueuerãt annis, ad prima brumę

tempora

tempora in hyberna cocesserint. Primus tamen omnium ecclesiasticus ex Romandiola, re omnino infecta in Hetruriam & inde ad urbis Romæ partes est reductus. Secundus rex Alfonsus, suum per circunstantiia Neapolim oppida dimisit. Piccinini uerò & Mantuani copiæ partim apud Parmenses, partim Mantuæ, prout fuerant, permansere. Et Sphortia postquam Valegio multis antè diebus recepto, ignobiliora quæ tertio aut quarto distant à Mantua miliario ceperat, copias omneis in capta de Cremonensibus, Laudensibus, Mantuanisq;, & recepta de Brixianis oppida distribuit, sola cohorte prętoriana Veronæ apud se in Veronensibus retenta.

FINIS HISTORIARVM BLONDI, quas morte præuentus non compleuit, quum tamen inrerim Romam instauratam tribus libris, Italiam illustratam libris octo, & Romam triumphantem libris decem absoluerit.

CAMPANVS

Blonde Pio uiuo moreris, nil morte dolendum est,
Tu famæ, domui consulit ille tuæ,
Astra tibi, natis patrios concessit honores,
Qua tu alia optasses conditione mori?

PIO SVMMO PONT.

Romam instauratam cœpit conscribere Blondus,
Multa illum instaurans contulit Eugenius,
Italiam mox illustrans maioribus ausis
Lustrauit totam mox uagus Italiam,
Ecce triumphantem cecinit, Pie maxime, Romam
Ergo tua fas est ille triumphet ope.

EPITAPHIVM.

Hic situs est Blondus, Priami cui forma, Catonis
Vita, Titi Liuij fama decusq; fuit:
Coniuncta est sancto coniunx pia Paula marito
Fœminei sexus gloria, ut ille uirûm.

RERVM AC VOCVM IN DECADIBVS
HISTORIARVM BLONDI MEMORABILIVM INDEX, IVXTA
Alphabeti ordinem, nunc primum studio Leodegarij Grimaldi conscriptus, in quo tamen historiæ sæpius in eodem nomine aut uoce quàm alphabeti ordinis ratio habetur.

A

D

gardenses

gibellino•

gregorij

longobardi

michelettus

paganus

Q

R

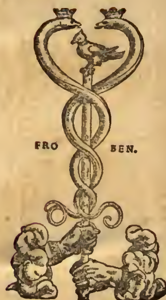
sara-

ſimon

uolſet

FINIS.

BASILEAE PER HIERON. FROBENIVM ET NICOL. EPISCOPIVM, ANNO M. D. LIX.

FRO
BEN.

BIBLIOTECA NAZIONALE DI TORINO